

Agenda

van die

71ste

*Algemene
Kerkvergadering*

*2 – 7 Oktober 2016
Universiteit van Pretoria*

INHOUDSOPGAWE

Bladsy

DEEL 1: AMPTELIKE OPENING

REGISTRASIE	2
AMPTELIKE OPENING: SONDAG 2 OKTOBER 2016 OM 18:30	
1.1 OPENINGSREDE	2
1.2 VERWELKOMING	3
1.3 EREPENNING VIR BESONDERE DIENSLEWERING	3
1.4 HCM FOURIE EREPENNING	3
1.5 BEDANKINGS	3
1.6 VERVERSINGS	3

DEEL 2: KONSTITUERING

2. OPENING: MAANDAG 3 OKTOBER 2016 OM 08:30	
2.1 OPENING	5
2.2 BESPREKING VAN DIE TEOLOGIESE INHOUD VAN DIE OPENINGSREDE (ORDINANSIE 3.8.3 (v))	5
2.3 SAMESTELLING EN KONSTITUERING	
2.3.1 GELOOFSBRIEWE	5
2.3.2 VERKIESING VAN 'N VOORSITTER EN SKRIBA	5
2.3.3 VERKIESING VAN PREDIKANTSLEDE VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING	6
2.3.4 VERKIESING VAN DIE OUDERLINGLEDE VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING	6
2.4 GOEDKEURING VAN DIE REGLEMENT VAN ORDE	
2.4.1 OPROEP	6
2.4.2 AGENDA	6
2.4.3 KOMMISSIES WAT TYDENS DIE VERGADERING FUNKSIONEER	7
2.4.3.1 Kommissie vir geloofsbriewe: Drr FJ Labuschagne en WC van Wyk .	7
2.4.3.2 Ordekommissie	7
2.4.3.3 Formuleringskommissie	8
2.4.4 STEMPROSEDURE	8
2.4.5 REKENAARDESKUNDIGES	8
2.4.6 AFKONDIGINGS	9
2.4.7 NOTULEHOERS EN NOTULE: SEKRETARIS: KOMMUNIKASIE VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING EN PERSONEEL	9
2.4.8 BESPREKINGS EN SPREEKBEURTE	
2.4.8.1 Spreekbeurte	10
2.4.8.2 Orde rondom besprekings	10
2.4.8.3 Ter inligting	10
2.4.9 MOSIES	11
2.4.10 BEHANDELING VAN VERSLAE	11
2.4.11 AANTEKEN VAN TEENSTEM	11
2.4.12 KLEREDRAG	11
2.4.13 AGENDA VOLG AAN DIE HAND VAN DIE VISIE EN MISSIE VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA	11
2.5 SITTINGSURE	12
2.6 GROETEBOODSKAPPE	12
2.7 MOSIES	13

2.8	TERMYNVERSLAG VAN DIE UITTREDENDE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING	
2.8.1	INLEIDING	13
2.8.2	SAMESTELLING EN FUNKSIONERING	13
2.8.3	WERKSAAMHEDE	15
2.8.4	UITDAGINGS VIR DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA	
2.8.4.1	Herorganisasie sinodaal en op plaaslike vlak	16
2.8.4.2	Predikante se bediening in die Hervormde Kerk	17
2.8.4.3	Teologiese opleiding en die uitbou van die Hervormde Teologiese Kollege	17
2.8.4.4	Die missionale bediening van die Hervormde Kerk	18
2.8.4.5	Eenheid en diversiteit	18
2.8.5	DANKWOORD	18
2.9	TERMYNVERSLAG VAN DIE UITTREDENDE RAAD VAN FINANSIES	
2.9.1	INLEIDING	19
2.9.2	GEMEENTELIKE AANGELEENTHEDE	
2.9.2.1	Inleiding	20
2.9.2.2	Inligting uit gemeentes se inkomstestaat	20
2.9.2.3	Die effek van die verminderde lidmaattal	22
2.9.3	SINODALE WERKSAAMHEDE	24
2.9.3.1	Sinodale debiteure	24
2.9.3.2	Fonds vir Gemeenteopbou	25
2.9.3.3	Sinodale eiendomme	26
2.9.3.4	Kerkgeld vir Kerkwerk	26
2.9.3.5	2017/2018 begroting	26
2.9.4	PREDIKANTE AANGELEENTHEDE 27	
2.9.4.1	Traktementskale	27
2.9.4.2	Pensioenfonds	27
2.9.5	BYLAE A	27
2.9.6	SLOTOPMERKINGS	27
2.10	VERSLAG VAN DIE KOMITEE VIR DIE HERSKRYWING VAN DIE KERKORDE	28

DEEL 3: BEHANDELING VAN DIE VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE

1.	VIERING	
1.1	INLEIDING	38
1.2	TAFELGESPREK	38
1.3	VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET DIE VIERING VAN DIE EVANGELIE VERBAND HOU	38
1.3.1	LITURGIESE KALENDER	38
1.3.2	DIE DOOP VAN KINDERS IN SAAMWOONVERHOUDINGS	39
1.3.3	NAGMAAL EN LOOPNAGMAAL	39
1.3.4	KOMITEE VIR EREDIENS EN KERKLIED	42
1.4	FORMULIERE	44
1.5	BESKRYWINGSPUNTE WAT MET KERKORDEWYSIGINGS VERBAND HOU	44
1.6	HOOFSTUK VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP HIERDIE AFDELING	47

2.	GEMEENSKAP	
2.1	INLEIDING	49
2.2	TAFELGESPREK	49
2.3	VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET GEMEENSKAP	
	VERBAND HOU	49
2.3.1	BUITELANDSE BEDIENING	50
2.3.2	KERKSPIEËL ONDERSOEK	50
2.3.3	BRUGBEDIENING IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA	51
2.3.4	TOERUSTING VAN LEIERS BINNE DIE WERKRUIMTE VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA	52
2.3.5	SENTIK	52
2.3.6	KITSKERK-INLIGTINGSTELSEL	54
2.3.7	WINKERK-INLIGTINGSTELSEL	54
2.3.8	KOMITEE: ARGIEF EN BIBLIOTEEK	56
2.3.9	WELSTAND VAN PREDIKANTE	56
2.3.10	LIDMAATTOERUSTINGSPROGRAM	57
2.3.11	STUDENTEGEMEENTES EN -BEARBEIDING	58
2.3.12	GESINS- EN JEUGBEDIENING	62
2.3.13	DIE HUWELIK	63
2.3.14	SEKSUALITEIT OF HOMOSEKSUALITEIT	64
2.3.15	KERNKOMITEE: KERKLIKE DISSIPLINE	74
2.3.15.1	Verkiesing van die Tugkomitee	74
2.3.15.2	Verkiesing van die Raad vir Kerkregtelike Advies	75
2.4	BESKRYWINGSPUNTE WAT NIE VERBAND HOU MET VERSLAE NIE	75
2.5	BESKRYWINGSPUNTE WAT MET KERKORDEWYSIGINGS VERBAND HOU	76
2.6	HOOFSTUKKE VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP HIERDIE AFDELING	83
3.	GETUIENIS	
3.1	INLEIDING	85
3.2	TAFELGESPREK	85
3.3	VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET GETUIENIS VERBAND HOU	
3.3.1	MISSIONALE BEDIENING	85
3.3.2	OPSOMMING VAN EKUMENIESE WERKSAAMHEDE	86
3.3.3	SAMEWERKINGSOOREENKOMS TUSSEN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA EN DIE <i>MARANATHA REFORMED CHURCH OF CHRIST</i>	88
3.3.4	SAMEWERKINGSOOREENKOMS TUSSEN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA EN DIE GEREFORMEERDE EVANGELIESE KERK VAN AUSTRALIË	90
3.3.5	APOSTOLIESE GELOOFSBELYDENIS	90
3.3.6	BYBELGENOOTSKAP VAN SUID-AFRIKA	92
3.4	BESKRYWINGSPUNTE WAT NIE VERBAND HOU MET VERSLAE NIE	93
3.5	HOOFSTUKKE VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP HIERDIE AFDELING	97

4.	DIENS	
4.1	INLEIDING	99
4.2	TAFELGESPREK	99
4.3	VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET DIENS VERBAND HOU	
4.3.1	KURATORIUM VIR TEOLOGIESE OPLEIDING	99
4.3.1.1	Verkiesing van lede van die Kuratorium	101
4.3.2	PROONENTSEKSAMENKOMMISSIE	101
4.3.3	HERVORMDE TEOLOGIESE KOLLEGE	101
4.3.4	FAKULTEIT TEOLOGIE AAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA	105
4.3.5	<i>HERVORMDE TEOLOGIESE STUDIES</i>	105
4.3.6	TEOLOGIESE OPLEIDINGSFONDS	105
4.3.7	ETIESE KODE VIR DIENAARS VAN DIE WOORD VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA	105
4.3.8	ALGEMENE DIAKENSVERGADERING	106
4.3.9	NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING	110
4.3.10	RAAD VAN FINANSIES	113
4.3.11	NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA PREDIKANTE PENSIOENFONDS	125
4.3.11.1	Verkiesing van persone op die Pensioenraad wat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Pensioenfonds behartig	128
4.4	BESKRYWINGSPUNTE WAT MET KERKORDEWYSIGINGS VERBAND HOU	128
4.6	HOOFSTUKKE VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP HIERDIE AFDELING	144
 DEEL 4: AFSLUITING VAN EREDIENS MET NAGMAAL		
DANKBETUIGINGS		146
FORMELE AFSLUITING		146

---oOo---

BYLAES

		<i>Bladsy</i>
BYLAE A	Uittredende Raad van Finansies: Termynverslag	20, 25, 26, 27, 113 en 147
BYLAE B	Komitee vir die Herskrywing van die Kerkorde: Verslag	28, 29 en 177
BYLAE C	Kernkomitee: Kerk en Teologie: Uitgebreide liturgiese kalender	38 en 293
BYLAE D	Kernkomitee: Kerk en Teologie: Die doop van kinders uit saamwoonverhoudings	39 en 295
BYLAE E	Kernkomitee: Kerk en Teologie: Nagmaal en <i>Loop- nagmaal</i>	39 en 318
BYLAE F	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Komitee vir Erediens en Kerklied	42 en 332
BYLAE G	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Buitelandse bediening	50 en 336
BYLAE H	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Brugbedie- ning	51 en 340
BYLAE I	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Toerusting van leiers binne die werkruimte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	52 en 344
BYLAE J	Raad vir SENTIK: Verslag	52 en 347
BYLAE K	Raad vir SENTIK: Kitskerk-inligtingstelsel	54 en 354
BYLAE L	Raad vir SENTIK: Winkerk-inligtingstelsel	54 en 366
BYLAE M	Komitee: Kerkargief en Biblioteek: Verslag	56 en 374
BYLAE N	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Welstand van predikante	56 en 381
BYLAE O	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Lidmaattoe- rustingsprogram	57 en 383
BYLAE P	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Studentege- meentes en -bearbeiding	58 en 389
BYLAE Q	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Gesins- en Jeugbediening	62 en 400
BYLAE R	Kernkomitee: Kerk en Teologie: Seksualiteit of homo- seksualiteit	64 en 430
BYLAE S	Dr GJ Malan: Homoseksualiteit	67 en 508

Bladsy

BYLAE T	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Missionale Bediening	50, 51, 85 en 605
BYLAE U	Kernkomitee: Ekumeniese Skakeling: Memorandum van Ooreenkoms aangegaan tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die <i>Maranatha Reformed Church of Christ</i>	88 en 652
BYLAE V	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Memorandum van Ooreenkoms aangegaan tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië	90 en 656
BYLAE W	Kernkomitee: Kerk en Teologie: Apostoliese Geloofsbelydenis	90 en 659
BYLAE X	Ring van Swellendam: Studie oor die uitverkiesing soos verwoord in die Drie Formuliere van Eenheid met spesifieke verwysing na die Dordtse Leerreëls	91 en 778
BYLAE Y	Dordtse Leerreëls: Studiestukke wat op versoek van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering deur teoloë van die Kerk voorberei is	92 en 824
BYLAE Z	Bybelgenootskap van Suid-Afrika: Verslag	92 en 860
BYLAE AA	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Kuratorium vir teologiese opleiding	99 en 866
BYLAE BB	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Proponents-eksamenkommissie.....	101 en 875
BYLAE CC	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Hervormde Teologiese Kollege	101 en 877
BYLAE DD	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria	105 en 890
BYLAE EE	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: <i>Hervormde Teologiese Studies</i>	105 en 899
BYLAE FF	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Teologiese Opleidingsfonds	105 en 908
BYLAE GG	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk: Etiese kode vir predikante, emeriti en proponente	105 en 911
BYLAE HH	Algemene Diakensvergadering: Verslag van die 6de Algemene Diakensvergadering	106 en 919
BYLAE II	Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging: Verslag: 2015 tot 2016	110 en 943

---oOo---

BESKRYWINGSPUNTE

	NR	BESKRYWINGSPUNT	OORSPRONG	BL
KONSTITUE-RING	1	Kerkwees in die toekoms	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	30
	2	Volhoubare bediening deur fokusverskuiwing	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	31
	3	Konsepkerkorde	Ring van Krugersdorp	32
	4	Terugverwys van die Konsepkerkorde	Ring van Wes-Kaapland	33
VIERING	5	Uitgebreide liturgiese kalender	Kernkomitee: Kerk en Teologie	38
	6	Liturgie	Ring van Lydenburg	38
	7	Doop van kinders uit saamwoonverhoudings	Kernkomitee: Kerk en Teologie	39
	8	<i>Loopnagmaal</i> in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Kernkomitee: Kerk en Teologie	40
	9	Die Nagmaal	Ring van Heilbron	40
	10	Formulering van oop uitnodiging na Nagmaal	Ring van Wes-Kaapland	41
	11	Gebruik van die Nagmaal deur persone met intellektuele gestremdhede	Ring van Wes-Kaapland	42
	12	Kinders se deelname aan die Nagmaal	Ring van Lydenburg	42
	13	Opleiding van teologiestudente in liturgie en himnologie	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	42
	14	VONKK-liedere	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	43
	15	Liedere in die erediens	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	43
	16	Huweliksformuliere	Ring van Noordelike Pretoria	44
	17	Uitbreiding van Ordinansie 5.1 van die Konsepkerkorde: Prediking	Ring van Swellendam	44
	18	Ordinansie 5.2.1 van die Konsepkerkorde: Heilige Doop	Ring van Maquassi	45
	19	Ordinansie 5.2.2 van die Konsepkerkorde: Heilige Nagmaal	Ring van Maquassi	46
	20	Ordinansie 7.7.2 (v) van die Konsepkerkorde: Verband met ander kerke: Nagmaal	Ring van Maquassi	46
GEMEENSKAP	21	Missionale kerkwees	Ring van Potchefstroom	49
	22	Buitelandse bediening	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	50
	23	Kerkspieël-NCLS ondersoek	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	50
	24	Deelname aan die volgende Kerkspieël-NCLS ondersoek	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	51
	25	Bedieningsplan van gemeentes aan die hand van die Kerkspieël Gemeenteopname	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	51

	NR	BESKRYWINGSPUNT	OORSPRONG	BL
GEMEENSKAP	26	Brugbediening	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	51
	27	Toerusting van leiers binne die werkruimte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	52
	28	Befondsing van SENTIK	Raad vir SENTIK	52
	29	SENTIK koste rakende publikasies	Ring van Germiston	53
	30	Sentrale inligting- en kommunikasiesetel vir die Kerk	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	54
	31	Welstand van predikante	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	57
	32	Toerusting van leiers binne die werkruimte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	57
	33	Priesterskap van die gelowige	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	57
	34	Studentebediening	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	58
	35	Besluit 4.1.5.2 van die 67ste Algemene Kerkvergadering word herbevestig	Ring van Bloemfontein	58
	36	Gevangenisbediening	Ring van Middelburg	62
	37	Kategeseboeke	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	62
	38	Gesinsbediening	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	62
	39	Jeugnavorsing	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	63
	40	Die huwelik as instelling van God	Ring van Potchefstroom	63
	41	Homoseksualiteit	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	64
	42	Homoseksualiteit	Ring van Zeerust (Gemeente Mafeking)	66
	43	Homoseksualiteit	Ring van Swellendam (Dr GJ Malan)	67
	44	Homoseksualiteit	Ring van Swellendam (Dr GJ Malan)	67
	45	Homoseksualiteit	Ring van Laeveld	68
	46	Homoseksualiteit	Ring van Krokodilrivier	68
	47	Homoseksualiteit	Ring van Noord-Kaapland	69
	48	Homoseksualiteit in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Ring van Middelburg (Gemeente Middelburg)	69
	49	Homoseksualiteit in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Ring van Middelburg (Gemeente Van Der Hoff)	71
	50	Homoseksualiteit	Ring van Brakpan	73
	51	Homoseksualiteit	Ring van Pretoria	73
	52	Gemeente Vanderkloof: Inskakeling by die Ring van Bloemfontein	Ring van Noord-Kaapland	75

	NR	BESKRYWINGSPUNT	OORSPRONG	BL
GEMEENSKAP	53	Wysiging van Ordereël 4	Ring van Johannesburg	76
	54	Wysiging van Ordereël 4	Ring van Wes-Kaapland	77
	55	Ordereël 2 van die Konsepkerkorde	Ring van Laeveld	78
	56	Wysiging van Ordereël 2 van die Konsepkerkorde	Ring van Swellendam	79
	57	Ordereël 4 van die huidige Kerkorde	Ring van Krugersdorp	79
	58	Ordereël 4 van die huidige Kerkorde	Ring van Maquassi	79
	59	Gemeentes se band met die Kerk	Ring van Maquassi	81
	60	Ordinansie 4.6.2 (vi) van die huidige Kerkorde: Wysiging van gemeentegrense	Ring van Maquassi	81
	61	Ordinansies 5.3.2 en 5.3.4 van die huidige Kerkorde: Kategese	Ring van Maquassi	82
	62	Ordereël 7.5.1 van die Konsepkerkorde: Verband met ander kerke	Ring van Maquassi	82
	63	Missionale kerkwees	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	85
GETUENIS	64	Opleiding en indiensstelling van evangeliste	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	86
	65	Afrika Instituut vir Missiologie	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	88
	66	Eenvoudige uitleg van die Belydenisskrifte: Die Apostoliese Geloofsbelydenis	Kernkomitee: Kerk en Teologie	90
	67	Studie oor die uitverkiesing soos verwoord in die Drie Formuliere van Eenheid, met spesifieke verwysing na die Dordtse Leerreëls	Ring van Swellendam	91
	68	Verband met Afrikaanse Protestantse Kerk	Ring van Klerksdorp	93
	69	Verband met Geloofsbond van Hervormde Kerke	Ring van Klerksdorp (Gemeente Orkney)	94
	70	Hofsaak teen Geloofsbond van Hervormde Kerke	Ring van Klerksdorp (Gemeente Orkney)	95
	71	Profetiese roeping van die Kerk	Ring van Vereeniging	96
	72	Plaasmoorde	Ring van Vereeniging	96
DIENS	73	Hervormde Teologiestudente aan ander Universiteite	Kuratorium	99
	74	Konsolidasie van beursfondse vir teologiese studies	Kuratorium	100
	75	Voortsetting van opleiding aan die Universiteit van Pretoria	Kuratorium	100
	76	Voortgesette Bedieningsopleiding	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	101
	77	Die uitbou van die Hervormde Teologiese Kollege	Kuratorium	103

	NR	BESKRYWINGSPUNT	OORSPRONG	BL
DIENS	78	<i>Hervormde Teologiese Studies</i>	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	105
	79	Teologiese Opleidingsfonds	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	105
	80	Etiese Kode vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk	106
	81	Besluite en versoeke van die 7de Algemene Diakensvergadering	Kommissie van die Algemene Diakensvergadering	106
	82	Definisie van barmhartigheid	Kommissie van die Algemene Diakensvergadering	107
	83	Amendement op Ordereël 1.3 van die Konsepkorke: Liefde en barmhartigheid as lewenswyse	Kommissie van die Algemene Diakensvergadering	107
	84	Herprioritisering van die Kerk se finansiële praktyk en strukture	Kommissie van die Algemene Diakensvergadering	108
	85	Rotasiebeginsel ten opsigte van die diakonaat	Kommissie van die Algemene Diakensvergadering	108
	86	Ringsdiakensvergaderings	Ring van Heilbron	109
	87	Ringsdiakensvergaderings	Ring van Maquassi	109
	88	Die pertinente inskrywing van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging as diensorgaan in die Kerkorde	Ring van Krugersdorp	111
	89	Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging	Ring van Lydenburg	112
	90	Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging	Ring van Lydenburg	112
	91	Fonds vir sinodale dienslewering	Raad van Finansies	113
	92	Verband tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en nie-winsgewende-organisasies	Raad van Finansies	115
	93	Fonds vir Gemeenteopbou	Raad van Finansies	116
	94	Mediese fonds	Raad van Finansies	116
	95	Ontbinding van die Raad van Finansies	Raad van Finansies	117
	96	Ontbinding van gemeentes – Hantering van bates	Raad van Finansies	118
	97	R3.00 vir Pensioenfonds	Raad van Finansies	118
	98	Administratiewe fooi – Eksterne audit	Raad van Finansies	119
	99	Begeleiding van gemeentes wat nie meer selfstandig kan funksioneer nie	Raad van Finansies	119
	100	Moratorium op alle aanstellings in sinodale poste	Ring van Wes-Kaapland	120
	101	Ondersoek en implementering van beskrywingspunte 74 en 75 van die 70ste Algemene Kerkvergadering	Ring van Pretoria-Noord	121
	102	Sinodale begroting van predikante met spesiale opdrag se mediese- en pensioenbydraes	Ring van Bloemfontein	125

	NR	BESKRYWINGSPUNT	OORSPRONG	BL
DIENS	103	Die optimalisering van aftreevoordele	Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds	125
	104	Werknemersgetalle van die pensioenfonds	Ring van Pretoria-Noord	128
	105	Reglemente en prosedures	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	128
	106	Definiëring van die begrippe <i>evangelie</i> en <i>Woord</i> in die Konsepkerkorde	Ring van Swellendam	129
	107	Verlof van predikante	Ring van Lydenburg	130
	108	Samestelling van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en Kernkomitees	Ring van Noordelike Pretoria (Ds SH Willers en gemeente Grootvlei)	130
	109	Verkiesing van ouderlinglid	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	131
	110	Verkiesing van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	Ring van Wes-Kaapland	132
	111	Uitbring van 'n beroep of benoeming vir besondere dienslewering in gemeentes	Ring van Noordelike Pretoria (Ds SH Willers en gemeente Grootvlei)	132
	112	Voorregte van 'n proponent	Ring van Noordelike Pretoria (Ds SH Willers en gemeente Grootvlei)	133
	113	Hoop aan proponente	Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	133
	114	Ondersoek na aanleiding van die huidige situasie waaronder predikante beroep en in diens geneem word in die Hervormde Kerk: Die versoek sluit in dat moontlike oplossings vir dispariteite ook geïdentifiseer word met die oog op implementasie	Ring van Oos-Kaapland	134
	115	Wysiging van Ordinansie 3.1 van die Konsepkerkorde: Binding aan die belydenis	Ring van Swellendam	139
	116	Ordinansie 2.1.1.1 (i): Kuratorium	Ring van Maquassi	140
	117	Ordinansie 3.11.1 (i)(a) en (b): Samestelling van die Algemene Diakensvergadering	Ring van Maquassi	141
	118	Wysiging van Ordinansie 4.4.1 van die Konsepkerkorde: Samestelling van die Algemene Kerkvergadering	Ring van Heilbron	142
	119	Ordinansies 2.4.6, 2.4.7 en 2.4.8 van die Konsepkerkorde: Lidmaatskap	Ring van Maquassi	142
	120	Wysiging van Ordereël 10	Ring van Wes-Kaapland	143

Deel 1

Amptelike Opening

*2 – 7 Oktober 2016
Universiteit van Pretoria*

REGISTRASIE

- * Vanaf 15:00 tot 17:30 op Sondag 2 Oktober 2016 word registrasie van afgevaardigdes afgehandel in die Rautenbachsaal. Afgevaardigdes moet asseblief teen 18:00 klaar wees met registrasie.
- * Vanaf 17:30 tot 18:15 neem afgevaardigdes hulle plekke in die Aula vir die amptelike opening in. Die amptelike opening begin om 18:30.
- * Alle dienaars van die Woord dra 'n toga by die openingsgeleentheid.

---oOo---

1. AMPTELIKE OPENING: SONDAG 2 OKTOBER 2016 OM 18:30

1.1 OPENINGSREDE

Dr WA Dreyer.

Kerkwees in die voetspore van Christus

Skriflesing:

Gedeeltes uit Efesiërs 4 en 5.

Samevatting:

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het die afgelope dekade indringend gesprek gevoer oor kerkwees in die 21ste eeu. Hervormde gemeentes maak toenemend van 'n sentrale metafoor gebruik om uitdrukking te gee aan kerkwees, te wete: ***In die voetspore van Christus ...*** Maar wat beteken dit om in die voetspore van Christus te volg? Hoe verwoord die Bybel die gedagte? Of is dit maar net 'n oppervlakkige en moralistiese slagspreuk?

Tydens die opening van die 71ste Algemene Kerkvergadering word Efesiërs 4 en 5 as vertrekpunt gebruik om kerkwees in die voetspore van Christus te ontgin. In só 'n benadering tot kerkwees gaan dit om dissipelskap, om as kerk van Christus na die Woord te luister, om erns te maak met dit wat die Here Jesus ons geleer het en dat ons Hom in leer en lewe navolg. Dit berus op die fundamentele uitgangspunt dat God Homself in en deur Jesus Christus as vleesgeworde Woord (Johannes 1) aan ons bekend gemaak het en ons kerkwees en Christelike geloof net in terme van dit wat Jesus Christus ons geleer het, kan verstaan.

In Efesiërs 4 en 5 word die Griekse werkwoord *peripatein* vyf maal gebruik. Die Afrikaanse Bybel (1983) vertaal die woord met *lewenswandel* of as opdrag: ***Lewe!*** Letterlik beteken dit om *op 'n sekere manier te loop*. Hoe *loop* ons as individuele gelowiges en as Hervormde Kerk? Hoe *loop* ons as ons in Christus se voetspore volg?

- * **Efesiërs 4: 1 tot 6: *Lewe*** (loop) in ooreenstemming met die roeping wat julle ontvang het, naamlik in eenheid want daar is net een liggaam en een Gees, soos daar net een hoop is waartoe God ons geroep het.

- * **Efesiërs 4: 17 tot 24:** Moenie langer soos heidene **leef** (loop) nie. Breek met die ou, sondige mens. Julle gees en gedagtes moet nuut word.
- * **Efesiërs 5: 1 en 2:** *Omdat julle kinders van God is en Hy julle liefhet, moet julle sy voorbeeld volg. **Lewe** (loop) in liefde, soos Christus ons ook liefgehad het*
- * **Efesiërs 5: 6 tot 14:** **Lewe** (loop) as mense van die lig. Uit die lig kom alles wat goed en reg en waar is.
- * **Efesiërs 5: 15 tot 17:** **Lewe** (loop) met wysheid. Moenie onverstandig wees nie, maar probeer onderskei wat die Here wil dat julle moet doen.

Samevattend: 'n Lewe in Christus se voetspore word gekenmerk deur **eenheid, nuwe denke, liefde, integriteit en wysheid.**

1.2 VERWELKOMING

Dr WA Dreyer.

1.3 EREPENNING VIR BESONDERE DIENSLEWERING

Die oorhandiging van die erepenning vir besondere dienslewering word behartig deur die voorsitter van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, dr WA Dreyer.

1.4 HCM FOURIE EREPENNING

Die oorhandiging van die HCM Fourie erepenning word behartig deur die voorsitter van die Kuratorium, ds JF van der Merwe.

1.5 BEDANKINGS

Dr WA Dreyer.

1.6 VERVERSINGS

Verversings word in die foyer voor die Aula bedien.

---oOo---

Deel 2

Konstituering

2 – 7 Oktober 2016
Universiteit van Pretoria

2. **OPENING: MAANDAG 3 OKTOBER 2016 OM 08:30**

2.1 **OPENING**

Dr GC Lindeque, visevoorsitter van die uittredende Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, open die vergadering met Skriflesing, gebed en samesang.

2.2 **BESPREKING VAN DIE TEOLOGIESE INHOUD VAN DIE OPENINGSREDE (ORDINANSIE 3.8.3 (v))**

Die vergadering bespreek die teologiese inhoud van die openingsrede van dr WA Dreyer onder leiding van die visevoorsitter van die uittredende Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, dr GC Lindeque.

2.3 **SAMESTELLING EN KONSTITUERING**

2.3.1 **GELOOFSBRIEWE**

- * Afgevaardigdes ontvang 'n lys met die name van persone wat op Sondag 2 Oktober 2016 geregistreer het, wanneer die vergadersaal binnegegaan word op Maandag 3 Oktober 2016.
- * Laat registrasies sluit stiptelik Maandag 3 Oktober 2016 om 08:00. Indien 'n afgevaardigde laat registreer, meld hy of sy aan by die Ordekommissie. Die Ordekommissie gee laat registrasies deur aan die stemtellers vir 'n stemnommer. Alle laat registrasies word in die notule van die volgende sessie opgeneem vir goedkeuring.
- * Die besware teen geloofsbriewe, indien enige, word behandel.
- * Die vergadering word volgens Ordinansie 3.8.1 wettig saamgestel uit die volgende:

2.3.1.1 diensdoende predikante in gemeentes, predikante met 'n besondere opdrag, beroepafwagende predikante en teologiese dosente

2.3.1.2 een ouderling afgevaardig deur elke kerkraad

2.3.1.3 die algemene sekretaris en sekretaris: kommunikasie met spreekreg

2.3.1.4 twee afgevaardigde diakens van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering met spreekreg

2.3.1.5 emeriti en proponente met spreekreg.

2.3.2 **VERKIESING VAN 'N VOORSITTER EN SKRIBA**

In terme van Ordinansie 3.8.3 (vi)(a) kies die vergadering uit die aanwesige predikante 'n voorsitter en skriba waarna die vergadering met sy werksaamhede begin.

Die volgende ordinansies word in ag geneem:

Ordinansie 3.8.3 (vii) wat soos volg lui:

Die Algemene Kerkvergadering sien toe dat van die ses predikantslede op die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering minstens twee gemeentepredikante is.

Ordinansie 3.10.1 (ii) wat soos volg lui:

Met die oog op rotasie dien geen ampsdraer vir langer as twee termyne aaneen op die Kommissie nie.

Drr WA Dreyer, GC Lindeque en ds L Geel is nie weer verkiesbaar nie.

2.3.3 VERKIESING VAN PREDIKANTSLEDE VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

In terme van Ordinansie 3.8.3 (vi)(a) kies die vergadering uit die aanwesige predikante

- * 'n visevoorsitter en viseskriba
- * twee verdere lede
- * 'n sekonduslid vir elke predikantslid.

Drr WA Dreyer, GC Lindeque en ds L Geel is nie weer verkiesbaar nie.

2.3.4 VERKIESING VAN DIE OUDERLINGLEDE VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

Volgens Ordinansie 3.8.3 (vi)(b) word uit die aanwesige ouderlinge

- * nege lede
- * nege sekundi wat om die beurt gebruik kan word, verkies.

Soos in die verlede, beveel die uittredende Kommissie van die Algemene Kerkvergadering aan dat die ouderlinglede later in die vergadering, sodra hulle meer bekend geraak het, verkies word.

Oudle JD Fourie, DJ Lizamore, FJ Paynter, WAJ van Schoor en PP Vorster is nie weer verkiesbaar nie.

2.4 **GOEDKEURING VAN DIE REGLEMENT VAN ORDE**

2.4.1 OPROEP

Die oproep van die 71ste sitting van die Algemene Kerkvergadering is deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering hanteer volgens die Kerkorde (Ordinansies 3.8 en 3.10.2).

2.4.2 AGENDA

2.4.2.1 Die Algemene Kerkvergadering se opdrag behels die

- (i) ordelike toerusting, opbouing, versorging en beskerming van die ringsvergaderings, die gemeentelike vergaderings van die ampte, en die gemeentes van die Kerk, en

- (ii) neem besluite oor
 - (a) die leer en belydenis van die Kerk
 - (b) die ampte en die vergaderings van die ampte
 - (c) die inhoud en die orde van die erediens
 - (d) die orde en die dissipline van die Kerk
 - (e) ander sake wat die Kerk in geheel raak en wat ander vergaderings van die ampte nie kan afhandel nie, en
- (iii) tree op as bykomende vergadering wanneer 'n beroep gedoen word teen die bevinding van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

2.4.2.2 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het met die oog op sinvolle besprekings, beskrywingspunte in die agenda opgeneem. Beskrywingspunte kan ondersteun word met memoranda, studiestukke, voorstelle en versoekskrifte, en word ingedien kragtens Ordinansie 3.8.3 deur

- (a) *die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering*
- (b) *ringsvergaderings*
- (c) *die Predikantevergadering*
- (d) *die Algemene Diakensvergadering*
- (e) *rade van die Kerk*
- (f) *dienaars van die Woord, kerkrade en kerkraadslede deur die ringsvergadering in wie se werkkring hulle val.*

2.4.2.3 Volgens Ordinansie 3.4.3 (xviii) reël die ringsvergadering watter afgevaardigde 'n beskrywingspunt wat opgeneem is in die agenda, tydens die vergadering sal toelig en motiveer. Indien daar geen aanduiding gegee word wie die toeligting sal doen nie, word die skriba van die betrokke vergadering, raad, kommissie of komitee opgeroep om dit te doen of reëlings in dié verband te tref. Indien 'n beskrywingspunt deur 'n raad, kommissie of komitee in die agenda opgeneem word, wys die betrokke raad, kommissie of komitee self 'n afgevaardigde aan wat die beskrywingspunt sal toelig en motiveer.

2.4.2.4 Die agenda wat vooraf beskikbaar gestel is, word as gelese beskou.

2.4.3 KOMMISSIES WAT TYDENS DIE VERGADERING FUNKSIONEER

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het voorlopig kommissies benoem om bepaalde take voor en tydens die vergadering te hanteer. Die vergadering sal versoek word om te besluit oor die benoemings.

2.4.3.1 **Kommissie vir geloofsbriewe: Drr FJ Labuschagne en WC van Wyk**

Die skribaat gaan die geloofsbriewe voor die aanvang van die Algemene Kerkvergadering na en stel 'n presensielys saam. 'n Verslag oor geloofsbriewe wat nie in orde is nie, word aan die vergadering voorgehou. Die vergadering besluit daaroor.

2.4.3.2 **Ordekommissie**

- * Oudl JD Fourie
- * Oudl AJP le Roux
- * Oudl DJ Lizamore
- * Oudl T Moodie

- * Oudl FJ Paynter
- * Oudl F Smit
- * Oudl A Valks
- * Oudl WAJ van Schoor (sameroeper)
- * Oudl PP Vorster.

Die ouderlinglede van die uittredende Kommissie word benoem om as Ordekommissie op te tree. Nuutverkose ouderlinglede sal in die loop van die vergadering met dié taak behulpzaam wees.

Die Ordekommissie ontvang en oorweeg skriftelike, gemotiveerde verskonings vir tydelike afwesigheid uit die vergadering, en sien toe dat die sittingsure stiptelik gehandhaaf word.

Afgevaardigdes word dringend versoek om die vergadering stiptelik en getrou by te woon en slegs in uiterste noodsituasies verskoning aan te teken.

Vorms waarop verskoning vir afwesigheid aangeteken word is by die Ordekommissie beskikbaar.

2.4.3.3 **Formuleringskommissie**

- * Dr H Delport
- * Dr AE Dreyer-Krüger
- * Ds C le Roux
- * Ds E le Roux
- * Dr GJ Malan (sameroeper)
- * Oudl JH Müller
- * Dr GCJ Nel
- * Dr C Pretorius
- * Dr A Viljoen.

Die Formuleringskommissie ontvang voorstelle en amendemente op beskrywingspunte wat in die agenda opgeneem is en sien toe dat die bewoording van voorstelle wat tydens die vergadering gemaak mag word, korrek is en nie in stryd is met enige besluit van die Algemene Kerkvergadering of die Kerkorde nie.

2.4.4 **STEMPROSEDURE**

Di EG Fourie en prop K van der Merwe koördineer die stemproses saam met die konsultante wat deur die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gekontrakteer is. 'n Elektroniese stemprosedure word gebruik, behalwe in gevalle waar dit nie moontlik is nie.

Slegs persone wat 'n volstrekke meerderheid (helfte plus een) ontvang het van die getal stemme wat uitgebring is, word deur die voorsitter verkose verklaar, tensy die vergadering anders besluit.

2.4.5 **REKENAARDESKUNDIGES**

Die volgende rekenaardeskundiges word gebruik:

- * Dr DJ du Toit (sameroeper)
- * Ds C Manders
- * Ds M Potgieter

- * Ds NJS Steenekamp
- * Ds JM van Staden.

2.4.6 AFKONDIGINGS

Span 1: Ds JT Manders
Ds JM Bevolo-Manders
Ds JM van Staden.

Span 2: Ds C Manders
Ds MM du Plessis-Manders.

2.4.7 NOTULEHOERS EN NOTULE: SEKRETARIS: KOMMUNIKASIE VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING EN PERSONEEL

Die algemene sekretaris, dr FJ Labuschagne, die sekretaris: kommunikasie, dr WC van Wyk, die skriba en viseskriba.

Die notule word soos volg beskikbaar gestel tydens die oggend teepouse en sal daagliks vir goedkeuring gestel word net na die middagete:

Datum	Notule
Dinsdag 4 Oktober	Openingsgeleentheid van 2 Oktober, oggend- en middagsitting van 3 Oktober.
Woensdag 5 Oktober	Aandsitting van 3 Oktober, oggend- en middagsitting van 4 Oktober.
Donderdag 6 Oktober	Aandsitting van 4 Oktober, oggend- en middagsitting van 5 Oktober.
Vrydag 7 Oktober	Aandsitting van 5 Oktober, oggend- en middagsitting van 6 Oktober.

Die notule sal daagliks elektronies op die webblad van die 71ste Algemene Kerkvergadering geplaas word en as gelese beskou word wanneer dit ter vergadering vir korrektheid voorgehou word. **Alle lede van die vergadering is verantwoordelik vir die korrektheid van die notule.**

Slegs inhoudelike regstellings aan die notule sal ter vergadering gedoen word. Afgevaardigdes word versoek om **spelfoute en redaksionele regstellings skriftelik by die notulehouers in te handig.**

Die notulehouers sorg vir die opneem van alle besluite en handeling van die vergadering in die notule, en die notule word binne ses maande na afloop van die sitting deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gefinaliseer en elektronies versprei (Ordinansie 3.8.3 (xiii)).

Binne ses maande na die Algemene Kerkvergadering, op koste van die gemeentes, word een Kerkorde aan elke kerkraad en predikant gestuur. Die besluitebundel word slegs elektronies versprei.

2.4.8 BESPREKINGS EN SPREEKBEURTE

2.4.8.1 Spreekbeurte

'n Lid van die vergadering wat 'n spreekbeurt oor 'n bepaalde saak in die agenda verlang, rig die versoek vooraf mondeling, skriftelik of by wyse van 'n SMS aan die Formuleringskommissie. Die sprekerslys sal, wanneer die bepaalde saak aan die orde gestel word vir bespreking, op die elektroniese inligtingskerm verskyn, waarna die besprekingslys gesluit word. Die voorsitter ken die spreekbeurte toe in die volgorde van die sprekerslys. Die tydsduur van 'n spreekbeurt is beperk tot vyf minute, maar mag, met toestemming van die vergadering, gewysig word. Geen lid van die vergadering is geregtig op meer as een spreekbeurt oor 'n bepaalde saak nie, behalwe wanneer al die sprekers op die lys hulle beurt gehad het en daar nog tyd vir bespreking toegeken is. Die voorsitter beslis of die bespreking beëindig word en of daar 'n tweede spreekbeurt toegeken word.

2.4.8.2 Orde rondom besprekings

- (i) Die voorsitter het die taak om sprekers by die punt onder behandeling te bepaal, te sorg dat sprekers nie argumente wat reeds geopper is herhaal nie, en persone wat dreigemente uiter of die argument op 'n persoonlike vlak voer tot orde te roep.

Wanneer 'n spreker afdwaal, of argumente herhaal, of dreigemente uiter, of *ad hominem* argumenteer, sal die voorsitter sy of haar aandag daarop vestig. As hy of sy na vermaning daarin bly volhard, sal die voorsitter hom of haar die woord ontnem.

- (ii) Enige lid van die vergadering kan op 'n punt van orde die aandag van die voorsitter daarop vestig dat die voorsitter of 'n spreker nie volgens die Reglement van Orde of algemene vergaderingsprosedures handel nie, waarna die voorsitter die saak verder reël.
- (iii) Die voorsteller van 'n beskrywingspunt of van 'n amendement op 'n beskrywingspunt het die reg om direk voordat daar tot die finale stemming oorgegaan word, repliek te lewer.
- (iv) Tafelgesprekke rondom die tafels dien as inleiding tot besprekings.

2.4.8.3 Ter inligting

- (i) Beskrywingspunte: 'n Beskrywingspunt is 'n voorstel wat via die ringsvergadering of Kommissie van die Algemene Kerkvergadering in die agenda opgeneem is vir besluitneming.
- (ii) Voorstelle: Geen nuwe sake kan tydens die vergadering voorgestel word nie. Slegs voorstelle wat verband hou met beskrywingspunte wat in die agenda opgeneem is, kan ter tafel geneem word.
- (iii) Amendement: 'n Amendement op 'n beskrywingspunt is 'n voorstel wat nie die wesenlike inhoud van die beskrywingspunt affekteer nie, maar die bedoeling het om die beskrywingspunt te wysig.

Tydens die bespreking van 'n beskrywingspunt op die agenda kan lede van die

vergadering amendemente op beskrywingspunte by die Formuleringskommissie indien. Dit moet skriftelik geskied en moet deur die voorsteller en 'n sekondant onderteken wees.

Na ontvangs van 'n amendement word dit eerste gestel. Indien dit nie aanvaar word nie, verval dit en die voorstel in die agenda geld en word voorgehou vir besluit. Indien die amendement aanvaar word, word dit die nuwe geamendeerde voorstel wat die voorstel in die agenda vervang.

2.4.9 MOSIES

2.4.9.1 Slegs ordemosies wat die orde en gang van die vergadering raak mag ingedien word. Ordemosies word volgens die diskresie van die voorsitter hanteer.

2.4.9.2 Mosies van meelewing en waardering mag gedurende die vergadering ingedien word.

2.4.10 BEHANDELING VAN VERSLAE

2.4.10.1 By die behandeling van verslae stel die voorsitter eers die verslag vir kennisname en daarna die beskrywingspunte wat daarop betrekking het vir besluit. Wanneer veranderinge in die verslag voorgestel word stel die voorsitter eers die aanbevelings en daarna die gewysigde verslag.

2.4.10.2 'n Verslag wat so afgehandel is, kan nie weer behandel word nie. Wanneer 'n lid van die vergadering van mening is dat enige besluit hersien moet word, kan die lid tydens die sitting van die vergadering 'n skriftelike versoek om hersiening inhandig, medeonderteken deur 'n ander lid van die vergadering. Op ontvangs van so 'n versoek lê die voorsitter dit aan die vergadering voor. Die voorsteller ontvang die geleentheid om die versoek toe te lig, en een spreker wat beswaar wil maak, ontvang ook 'n spreekbeurt. Die tydsduur is in elke geval beperk tot vyf minute. Daarna stem die vergadering oor die versoek. Indien twee derdes van die vergadering hom ten gunste van die versoek verklaar, word die saak opnuut behandel. Hierdie reëling geld nie in die geval van 'n Buitengewone Algemene Kerkvergadering nie.

2.4.11 AANTEKEN VAN TEENSTEM

'n Teenstem van enige lid van die vergadering teen 'n besluit word aangeteken by die skribaatsou moontlik nadat die stemming oor die betrokke saak afgehandel is. 'n Teenstem word sonder bespreking in die notule opgeneem.

2.4.12 KLEREDRAG

Kleredrag moet nie afbreuk doen aan die waardigheid van die vergadering nie. By die amptelike opening Sondagaand dra alle dienaars van die Woord 'n toga. Neem asseblief kennis dat die afsluiting die vorm van 'n Nagmaal aanneem.

2.4.13 AGENDA VOLG AAN DIE HAND VAN DIE VISIE EN MISSIE VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Die agenda is so ingerig dat dit fokus op die Kerk se roeping en werk soos dit verwoord is in die visie en missie van die Kerk, naamlik

Visie

Ons droom is dat alle mense in Jesus Christus sal glo as hoop vir die wêreld.

Missie

Om werklik Kerk van Christus te wees deur te fokus op

- * viering
- * gemeenskap
- * diens
- * getuienis.

Daarom wil die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika as gemeenskap van gelowiges ons geloof in Jesus Christus in woord en lied vier, mense dien en van die verlossing in Christus getuig.

Op hierdie weg sal ons deurgaans die volgende waardes handhaaf:

- * Nederigheid in ons lewe voor God.
- * Nugterheid in ons omgang met die Woord.
- * Menslikheid in ons verhoudings met mekaar en ander mense.

Dit wil ons nastreef deur

- * gehoorsame uitlewing van die Woord.
- * deurleefde en eietydse prediking.
- * entoesiastiese uitdra van die evangelie.
- * visioenêre leierskap op alle terreine.
- * liefdevolle ondersteuning van alle mense in nood.
- * op die uniekheid van Christus en sy Kerk te fokus.

1. Die Reglement van Orde word deur die uittredende Kommissie van die Algemene Kerkvergadering voorgehou vir goedkeuring.

2.5 SITTINGSURE

Die volgende sittingsure word aanbeveel:

Oggendsitting	08:30 tot 13:00	-	met teepouse 10:30 tot 11:00
Middagsitting	14:30 tot 18:30	-	met teepouse 16:30 tot 17:00
Afsluiting	18:30 tot 19:00.		

Die oggendsitting op Maandag 3 Oktober 2016 begin om 08:30 in die Rautenbachsaal.

Die vergadering bepaal die sittingsure.

2.6 GROETEBOODSKAPPE

Die *Maranatha Reformed Church of Christ*, Nederduitse Gereformeerde Kerk, Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika en die *World Communion of Reformed Churches* dra groeteboodskappe oor.

2.7 MOSIES

'n Mosie van roubeklag met die afsterwe van dienaars van die Woord, ampsdraers en lidmate wat sedert die 70ste Algemene Kerkvergadering oorlede is, word deur die voorsitter gestel.

2.8 TERMYNVERSLAG VAN DIE UITTREDENDE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

2.8.1 INLEIDING

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het 'n belangrike rol gespeel om versoening te bring na die kerkskeuring tydens die vorige termyn en die Kerk weer op die essensie van kerkwees te laat fokus. Die nadenke oor die Hervormde Kerk se identiteit, kerkbegrip, teologie, aanbidding, gemeenskap, getuieis en diens het gemeentes en lidmate se verbondenheid aan Jesus Christus en aan mekaar herbevestig, en die aard en inhoud van besprekings by die Algemene Kerkvergadering bepaal. Dit het neerslag gevind in die besluite van die 70ste Algemene Kerkvergadering, en die Kommissie wat deur hierdie Algemene Kerkvergadering verkies is, het in hulle termyn daarna gestreef om daarop voort te bou in die uitvoering van die besluite van die Algemene Kerkvergadering.

Die Kommissie het bewustelik gekies om nie onnodig in die nadraai van die kerkskeuring vasgevang te word nie, maar eerder positief en daadwerklik uitvoering te gee aan die besluite van die 70ste Algemene Kerkvergadering, en om aan die Kerk leiding te gee oor kerkwees in die huidige tydsgewrig. Die Kommissie het verder baie moeite gedoen om gesprekke te voer met gemeentes en ringe wat 'n verskeidenheid probleme ondervind het, en verteenwoordigers van die Kommissie het by talle geleenthede besoeke aan ringe en gemeentes gebring.

2.8.2 SAMESTELLING EN FUNKSIONERING

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het die volgende persone verkies tot lede en sekundi van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering:

POSISIE	PREDIKANTSLID	SEKUNDUS
Voorsitter	Dr WA Dreyer	Dr WC van Wyk
Visevoorsitter	Dr GC Lindeque	Prof Y Dreyer
Skriba	Ds L Geel	Ds CEC Hertzog
Viseskriba	Dr AG Ungerer	Ds JF van der Merwe
Predikantslid	Ds WJJ Kok	Prof J Beyers
Predikantslid	Prof E van Eck	Ds D Barnard

OUDERLINGLEDE	SEKUNDI VIR OUDERLINGLEDE
Oudl JH Beukes	Oudl PW de Bruyn
Oudl JD Fourie	Oudl L Geel (jr)
Oudl DJ Lizamore	Oudl MW Groenewald
Oudl T Moodie	Oudl AJP le Roux
Oudl FJ Paynter	Oudl TL le Roux
Oudl F Smit	Oudl PFS Mulder
Oudl A Valks	Oudl AD Pieterse
Oudl WAJ van Schoor	Oudl WJJH Scholtz
Oudl PP Vorster	Oudl IFO van Rooyen

Die volle Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het oor die afgelope drie jaar 20 keer vergader, en die Moderamen 'n verdere 20 keer. Die Kommissielede het almal groot erns gemaak met die bywoning van vergaderings, voorbereiding vir die vergaderings, en die uitvoer van opdragte van die Kommissie. Waar primuslede van die Kommissie by geleentheid nie die vergaderings kon bywoon nie, het die volgende predikante en ouderlinge as sekundi sitting geneem op die kommissievergaderings:

DATUM	KOMMISSIELID AFWESIG	SEKUNDUSLID TEENWOORDIG
November 2013	Oudl JD Fourie	Oudl L Geel
Desember 2013	Ds L Geel	Dr WC van Wyk
	Oudl WAJ van Schoor	Oudl AD Pieterse
	Oudl F Smit	Oudl WJJH Scholtz
Maart 2014	Oudl PP Vorster	Oudl PFS Mulder
April 2014	Prof E van Eck	Ds D Barnard
	Oudl DJ Lizamore	Oudl MW Groenewald
	Oudl F Smit	Oudl PFS Mulder
Junie 2014	Oudl T Moodie	Oudl PFS Mulder
September 2014	Dr WA Dreyer	Dr WC van Wyk
	Prof E van Eck	Ds D Barnard
	Oudl PP Vorster	Oudl AD Pieterse
November 2014	Prof E van Eck	Ds D Barnard
	Oudl A Valks	Oudl L Geel
Januarie 2015	Prof E van Eck	Ds D Barnard
	Oudl PP Vorster	Oudl PFS Mulder
April 2015	Prof E van Eck	Ds D Barnard
	Oudl FJ Paynter	Oudl MW Groenewald
	Oudl PP Vorster	Oudl PFS Mulder
Junie 2015	Oudl T Moodie	Oudl IFO van Rooyen
September 2015	Oudl PP Vorster	Oudl AJP le Roux
Maart 2016	Oudl F Smit	Oudl PFS Mulder
Junie 2016	Oudl JH Beukes	Oudl AJP le Roux
Julie 2016	Prof E van Eck	Ds CEC Hertzog
	Oudl F Smit	Oudl AJP le Roux
	Oudl WAJ van Schoor	Oudl AD Pieterse
	Oudl JH Beukes	

Die volgende persone het gereeld op uitnodiging van die Kommissie in adviseerende hoedanigheid en met spreekreg by vergaderings sitting geneem:

Mnr AE Struwig – administrateur
 Dr FJ Labuschagne – algemene sekretaris
 Dr WC van Wyk – sekretaris: kommunikasie
 Ds CEC Hertzog – voorsitter: Raad van Finansies

Na die bedanking van mnr AE Struwig as administrateur van die Kerk het die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, op aanbeveling van die Raad van Finansies, besluit om nie weer die pos te vul nie. Dr PL Steenkamp is deur die Kommissie gekontrakteer om 'n studie te maak van die personeelsaestelling van die Sinodale Dienssentrum en die verspreiding van verantwoordelikhede, sodat besparings bewerkstellig kon word en 'n optimale werkverdeling gedoen kon word. Dit het uitloop op nuwe posbeskrywings vir dr FJ

Labuschagne (algemene sekretaris), dr WC van Wyk (sekretaris: kommunikasie), mnre Piet Beukes (bestuurder: administrasie), Johan Hattingh (senior rekenmeester), en Nándor Sarkady (koördineerder: argivering en inligting), en die aanwysing van 'n Bestuurskomitee om die dag-tot-dag sake van die Sinodale Dienssentrum te bestuur.

2.8.3 WERKSAAMHEDE

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het na afloop van die 70ste Algemene Kerkvergadering 'n groot aantal ou rade en komitees ontbind, en die volgende kernkomitees aangewys om die verskillende diensvelde te bestuur en opdragte van die Algemene Kerkvergadering effektief, bekostigbaar en binne 'n redelike tyd af te handel:

- * Kernkomitee: Kerk en Teologie.
- * Kernkomitee: Erediens en Kerklied (later geïntegreer met Gemeentelike Dienswerk).
- * Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk.
- * Kernkomitee: Ekumeniese Skakeling.
- * Kernkomitee: Kommunikasie en Inligting (later geïntegreer met die Raad vir SENTIK).
- * Kernkomitee: Kerklike Dissipline.
- * Kernkomitee: Finansies en Administrasie (later geïntegreer met die Raad van Finansies).

Elkeen van die Kommissielede (predikante en ouderlinge) was by die werk van een van hierdie kernkomitees betrokke. In baie gevalle is predikante van die Kerk versoek om studiewerk te doen of daadwerklik uitvoering te gee aan projekte wat hiermee verband hou, en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering spreek hulle dank uit aan die volgende predikante wat gewillig was om die Kerk só in sinodale verband te dien: Proff. MJ du P Beukes, J Beyers, TFJ Dreyer, Y Dreyer, JH Koekemoer, E van Eck, IWC van Wyk, PM Venter; drr. PB Boshoff, H Delpont, RA Denton, WA Dreyer, FJ Labuschagne, JP Labuschagne, GC Lindeque, GJ Malan, PL Steenkamp, AG Ungerer, JC van der Merwe, JM van Staden, P van Staden, PJ van Staden, BJ van Wyk, GMJ van Wyk, WC van Wyk, di APJ Beukes, JP Bester, MCE Botes, J Coetzee, EG Fourie, L Geel (sr), JG Janse van Rensburg, WJJ Kok, JR Kramer, C Le Roux, IM Lombard, AJ Pienaar, JM van Staden en MA Venter.

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het by elk van sy kwartaallike vergaderings die vordering van die verskillende kernkomitees gemoniteer, en feitlik al die opdragte is afgehandel. Die Kommissie wil graag waardering uitspreek vir die goeie werk wat gedoen is. Die werk van al hierdie kernkomitees vind neerslag in die verslae wat in die agenda van die Algemene Kerkvergadering opgeneem is. Oor die algemeen het die verslae van hierdie kernkomitees getuig van 'n positiewe gesindheid en groot toewyding waarmee werk in die Kerk dikwels onder uitdagende omstandighede gedoen word. Die verslae van die kernkomitees is almal op die toepaslike plek in die agenda van die Algemene Kerkvergadering ingebind.

Intussen het die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering steeds gebruik gemaak van 'n aantal staande komitees:

- * Proponentseksamenkommissie (ds PS Esterhuizen (voorsitter), dr SM de Beer (visevoorsitter), ds JM Bevolo-Manders en dr GJ Malan).

Op aanbeveling van die Proponentseksamenkommissie is 32 predikante gedurende die termyn tot die evangeliebediening toegelaat.

- * Taakspan (drr WA Dreyer, FJ Labuschagne, ds L Geel en die administrateur, mnr AE Struwig).
- * Welstandsprogram (proff TFJ Dreyer, Y Dreyer, drr Dawie Cloete, JGM Dreyer, RA Denton, J Nel, Ria Slabbert, WA Strydom, JC van der Merwe, di CJ Bezuidenhout, G van R Els, FJ Redelinghuys, JM van Staden en me Annemie van Zyl).

Hoogtepunte uit die afgelope termyn sluit in:

- * Inkorting van die sinodale begroting.
- * Herskrywing van die Kerkorde.
- * Volle lidmaatskap van die Wêreldgemeenskap van Hervormde Kerke (*World Communion of Reformed Churches*).
- * Sleutelaanstellings by die Hervormde Teologiese Kollege, Fakulteit Teologie en Sinodale Dienssentrum.
- * Verskuiwing van die *Maranatha Reformed Church of Christ* se studente vanaf Afrika Instituut vir Missiologie na die Fakulteit Teologie (Universiteit van Pretoria).
- * Openbare getuienis teenoor die gemeenskap en owerheid, in samewerking met die Nederduitse Gereformeerde Kerk, Gereformeerde Kerke en die Lutherse Kerk.

2.8.4 UITDAGINGS VIR DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

2.8.4.1 Herorganisasie sinodaal en op plaaslike vlak

Die fokus op volhoubare kerkwees sedert die 70ste Algemene Kerkvergadering het uitgeloop op voorstelle vir kerkordelike wysigings en op herstrukturering van die personeel van die Sinodale Dienssentrum. 'n Organisasie kan egter net tot op 'n punt inkort voordat dit kritieke massa verloor en nie meer effektief dienste kan lewer nie. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika mag nie in so 'n posisie beland nie.

Die 71ste Algemene Kerkvergadering moet daadwerklik oorweging skenk aan beskrywingspunte om alle kerklike strukture tot die funksionele minimum te reduceer, en kerklike aktiwiteit in die eerste plek by die lidmate op plaaslike vlak te laat tuiskom.

Daar is egter 'n toenemende aantal gemeentes wat probleme ondervind om selfstandig voort te bestaan, terwyl alle inligting tans daarop dui dat die

vermindering van lidmate nie binnekort die draaipunt sal bereik nie. Waar die riglyn vir 'n voltydse bedieningsruimte vroeër jare 400 belydende lidmate was, staan die gemiddelde belydende lidmaattal per gemeente tans op 250. Dit impliseer dat die eenheidskoste per lidmaat aanhou styg, en dat die verantwoordelikheid van elke lidmaat vir die instandhouding van die gemeente se bediening en vir die sinodale struktuur wat gemeentelike bediening ondersteun, toeneem. Hierdie tendens affekteer nie net gemeentes se finansiële vermoë nie, maar ook hulle vermoë om hulle gemeentelike administrasie, statutêre verantwoordelikhede, en instandhouding van fasiliteite na behore vol te hou.

Dit is duidelik dat ringskommissies in die komende termyn 'n groot taak sal hê om te verseker dat die bediening in hulle gebied op die mees effektiewe en koste-effektiewe manier plaasvind, en dat prosesse bestuur word om kombinasies te vorm of gemeentes ordelik te ontbind waar dit nodig mag wees.

2.8.4.2 Predikante se bediening in die Hervormde Kerk

Predikante en emeriti voel die druk van dalende lidmaattalle en finansiële druk ook aan hulle lyf. Tans staan een derde van die Kerk se predikante deelyds in die bediening, terwyl talle predikante onder die aanbevole traktementskale versorg word. In sommige gevalle is die traktement van deelydse predikante so karig dat hulle onmoontlik daarvan kan leef, terwyl daar nie in alle gevalle en op elke plek in die land realistiese moontlikhede is vir 'n eggenoot om te werk of om die predikant se inkomste uit ander werk aan te vul nie.

Dit gebeur ook al meer dat predikante vroeg emeriteer en dan teen verminderde vergoeding deur hulle gemeentes gekontrakteer word. Hoewel dit die korttermynprobleem vir die gemeente en predikant oplos, veroorsaak die toenemende gebruik van emeriti dat proponente nie beroepe ontvang en natuurlike vernuwings in gemeentes van die Kerk plaasvind nie. Dit kan meebring dat proponente 'n lewenslang elders begin verdien, en dat daar oor 10 of 20 jaar nie genoeg predikante is wat die ervaring het om in die Kerk leiding te neem nie. Dit ontmoedig ook jong lidmate om hulle as predikante van die Kerk te laat oplei.

2.8.4.3 Teologiese opleiding en die uitbou van die Hervormde Teologiese Kollege

Die daling in die Kerk se studentegetalle plaas op verskillende maniere druk op die Kerk se teologiese opleiding aan die Universiteit van Pretoria, en veroorsaak dat die opleiding se eenheidskoste per student styg. Andersyds plaas die transformasie van die universiteitswese in Suid-Afrika en die eise wat aan die Kerk se dosente gestel word, druk op die Kerk se teologiese opleiding. Die belangrikheid van die Hervormde Teologiese Kollege om ons studente voor te berei op die bediening in gemeentes van ons Kerk neem dus toe, en dit is belangrik om toe te sien dat die nodige kapasiteit bestaan om in hierdie behoefte te voorsien.

Daar moet ook aandag gegee word aan die beoefening van teologie in die Kerk. Goeie en kerklike teologie wat uitmond in die prediking en gemeentelike bediening is van die uiterste belang vir die welsyn van die Kerk. Daarom het die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering reeds begin met beplanning om die Hervormde Teologiese Kollege se werksaamhede te verruim, sonder dat dit addisionele druk op die sinodale begroting plaas.

2.8.4.4 Die missionale bediening van die Hervormde Kerk

Die Kommissie se verslag aan die 69ste Algemene Kerkvergadering maak reeds die volgende gevolgtrekking oor lidmaatverliese in gemeentes:

Die enigste gemeentes wat sal oorleef, is dié wat nie net instandhouding en versorging van lidmate doen nie, maar daarin slaag om missionaal te leef en lidmate deel te maak van die gemeente se bediening. Die bestaande gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sal 'n proses van radikale transformasie moet insieer. Buite die strukture van die Kerk as instituut, sal gelowiges onbevange moet migreer om mense op die markplein te gaan ontmoet. Dit kan slegs gebeur indien die Kerk deur die proses van radikale transformasie weer vir mense buite die Kerk 'n plek word waar hulle die teenwoordigheid van God kan beleef. Of bestaande lidmate daarvoor gereed is, is te betwyfel.

Hierdie insig oor kerkwees dra by tot 'n opdrag deur die 70ste Algemene Kerkvergadering vir 'n ondersoek na missionale bediening, die volhoubaarheid van kerkwees en die herskryf van die Kerkorde. Dit word al duideliker dat die Hervormde Kerk se bestaande model van kerkwees uitgedien is. Tog is gemeentes, kerkrade en lidmate oor die algemeen traag om te verander, en nie entoesiasties om uit te reik na mense en gemeenskappe buite die Kerk nie. In sommige gevalle is lidmate selfs vyandig teen sulke inisiatiewe en voel hulle dat hulle bekende kerklike ruimte daardeur bedreig word. Dit versterk 'n vasgelooptheid in gemeentes en verhinder dat nuwe stimuli nuwe lewe kan bring.

2.8.4.5 Eenheid en diversiteit

In ooreenstemming met ons kerkbegrip en Kerkorde is ons allereers lidmate van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, en word ons om praktiese redes lidmate van 'n gemeente in ons omgewing. Ons is deur die Woord, Belydenisskrifte, Kerkorde, kerklike besluite en gebruike aan mekaar verbind. Die hersiene Kerkorde poog om hierdie onderlinge band sterk uit te druk en te bevestig.

En tog ontwikkel al meer verskeidenheid onder ons, soos dit eie is aan ons tydsges. Gemeentes en predikante het dikwels in ringsverband betreklik min kontak met mekaar, elkeen rig sy werksaamhede na goeie dinge in en waag nie om kommentaar te lewer op die werkwyse van buurgemeentes of kollegas nie.

Terwyl 'n groeiende diversiteit enersyds dinamiese prosesse stimuleer en ruimte skep vir 'n verskeidenheid lidmate, werk dit andersyds vervreemding en onderlinge spanning in die hand.

Hierdie spanning tussen eenheid en diversiteit kom veral opsigtelik tot uiting in ons liturgie en kerklied, waaroor hierdie 71ste Algemene Kerkvergadering bepaalde besluite moet neem. Dit kom egter ook tot uiting in gemeentes se samewerking met ander gemeentes, hulle skakeling met sinodale strukture, en hulle verbintenis en trou met betrekking tot die finansiële verantwoordelikhede waarop al die gemeentes saam op die Algemene Kerkvergadering ooreenkom.

2.8.5 DANKWOORD

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering is dankbaar vir die positiewe wyse waarop lidmate en predikante die werksaamhede van die Kommissie

ondersteun het. By vergaderings is die Kommissie in die gebed aan die Here opgedra, en die Kommissie het by elke vergadering vir die lidmate en gemeentes van die Kerk voorbidding gedoen. Daarom weet ons dat wat ook al die afgelope termyn bereik is, slegs genade is en alleen deur die krag van God gebeur

1. Vir bespreking en besluit.

2.9 TERMYNVERSLAG VAN DIE UITTREDENDE RAAD VAN FINANSIES

2.9.1 INLEIDING

Die druk wat gemeentes beleef om finansieel te oorleef het by die 70ste Algemene Kerkvergadering sterk op die voorgrond getree, en het onder meer gelei tot die aanvaarding van beskrywingspunte 74 en 75. Die Raad van Finansies het sedertdien, in samewerking met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, baie tyd daaraan gewy om aan die beskrywingspunte uitvoering te gee. Dit het op sy beurt tot gevolg gehad dat die sinodale begrotings van 2015/16 met 2.23%, 2016/17 met 3.55%, en die voorgestelde begroting vir 2017/18 met 2.34% gekrimp het. Indien inflasie van ongeveer 6% per jaar in ag geneem word, het **die begroting oor die drie jaar dus in reële terme met 26% gekrimp.**

Die sinodale offergawe kon as gevolg van die vermindering in die Kerk se lidmaattal nie verlaag word nie, maar het in 2015/16 en 2016/17 konstant gebly op R300.00 per lidmaat. Indien die begroting onveranderd goedgekeur word, sal die sinodale offergawe vir 2017/18 styg tot R311.00, of 3.67%, wat weer heelwat onder die verwagte inflasie is. Hierdeur het die Raad sy solidariteit met gemeentes getoon. Dit het egter onvermydelik druk op sinodale personeel geplaas teenoor wie daar groot dank verskuldig is vir die wyse waarop die druk verwerk is.

Die herbelyning van sinodale dienslewering is hiermee ook nie afgehandel nie. Dit is 'n voortgaande proses waarin toegesien moet word dat effektiewe en relevante dienste gelewer word. Die volgende Kommissie sal met die uitdaging gekonfronteer word om hierdie proses voort te sit.

Die volgende drie insigte het in die vorige drie jaar egter duidelik geword:

Die eerste is dat **die inkorting van die sinodale begroting nie onbepaald teen bogenoemde koers kan voortgaan nie**, aangesien dit dienslewering aan gemeentes nadelig gaan raak. In die lig hiervan het die Raad 'n beskrywingspunt opgestel wat vra dat 'n fonds gestig word om sinodale dienslewering in die toekoms te help bekostig. Sinodale dienslewering is van onskatbare waarde vir volhoubare kerkwees. Die Algemene Kerkvergadering behoort toekomsgerig te wees en moet daarom voorsiening maak daarvoor.

'n Tweede saak wat duidelik uitstaan is dat **die koste van sinodale dienslewering nie die rede vir gemeentes se stryd om volhoubaarheid is nie**. Die inkomstestaat van gemeentes toon dat alle heffings (rings-, Algemene Diakensvergaderings- en ander heffings) slegs sowat 11% van die gemeentelike uitgawes opmaak. 'n Staking van sinodale dienslewering gaan net tydelike verligting bring. Koste om hierdie dienste elders in te koop kan heelwat meer wees.

Die derde insig **is dat dit daarom dringend noodsaaklik is om nuut te dink oor die volhoubaarheid van gemeentes**. Die saamgestelde inkomstestaat van gemeentes toon dat die groei van gemeentes se inkomste in 2009 laas die groei in inflasie geklop het. Die finansiële vermoë van gemeentes het daarna jaarliks afgeneem. Dit beteken dat die gebruik om sekere gemeentes te subsidieer in gedrang kom, omdat byna alle gemeentes in 'n stryd gewikkel is om finansiël te oorleef. In die lig hiervan is 'n verskuiwing in die fokus van sinodale dienslewering na die fasilitering, toerusting en begeleiding van gemeentes belangrik. Dit kan gemeentes bemagtig om in die toekoms onafhanklik en volhoubaar te funksioneer. Sien **Beskrywingspunt 2** in hierdie verband. Hierdie beskrywingspunt is 'n produk van die Raad van Finansies en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering se noue samewerking oor die laaste drie jaar.

Dit was vir die Raad van Finansies 'n voorreg om saam met die Kerk te kon besin oor die uitdagings sedert die vorige Algemene Kerkvergadering. Die opdragte van die 70ste Algemene Kerkvergadering, die bedanking van mnr AE Struwig as administrateur, die moeilike ekonomiese toestande, die onvoorspelbaarheid van finansiële markte, die bemerking van sinodale eiendomme en die druk wat gemeentes ervaar, het groot uitdagings aan die Raad gebied. Raadslede was baie vaardig en het kundig en eensgesind saamgewerk om uitvoering te gee aan die Raad se opdrag. Die positiewe samewerking tussen die Raad van Finansies en die Kommissie moet ook vermeld word. Met die opstel van die verslag was die Raad soos volg saamgestel: Ds CEC Hertzog (voorsitter), mnr Hannes Combrink (visevoorsitter), drr FJ Labuschagne PJ van Zyl, di PS Esterhuizen, WJJ Kok, mnre Phillip Bester, Piet Beukes, Johan Hattingh, Gert van Wyk, Kobus Viljoen en Paul Vorster.

2.9.2 GEMEENTELIKE AANGELEENTHEDE

2.9.2.1 Inleidend

Sinodale dienslewering is nooit 'n doel opsigself nie, maar staan altyd in diens van gemeentes. Gemeentes kom dus eerste. Vir hierdie rede word die eerste deel van die verslag gewy aan die finansiële posisie van gemeentes soos weerspieël word in die saamgestelde inkomstestaat van gemeentes. 'n Inkomstestaat meet aktiwiteit oor 'n bepaalde periode, en is veral handig in die dag tot dag bestuur van 'n onderneming wat dienste lewer. Die balansstaat is in **BYLAE A** aangeheg vir diegene wat daaruit inligting verlang.

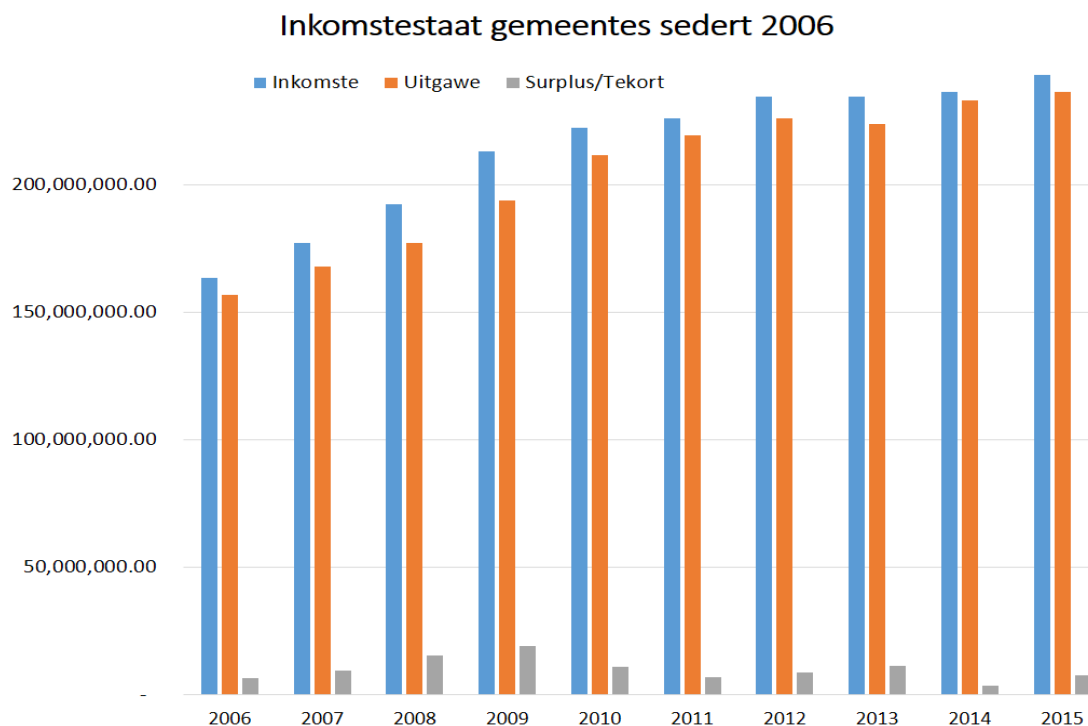
Om die verslag eenvoudig te hou word daar nie op detail gefokus nie. Indien enige lid van die vergadering vooraf meer inligting wil bekom is u welkom om ds Hertzog of mnr Hattingh te kontak.

2.9.2.2 Inligting uit gemeentes se inkomstestaat

Onderstaande tabel toon die saamgestelde inkomstestaat van gemeentes sedert 2006. Let daarop dat enkele gemeentes vir 2014 en sowat 30% vir 2015 se state uitstaande was met die opstel van die verslag. Die syfers vir 2014 en 2015 is dus aangesuiwer deur baie noukeurig die vorige jare se inligting aan te pas vir die betrokke jaar. Die grafiek skets daarom 'n redelik betroubare prentjie van wat met gemeentes gebeur het sedert die vorige Algemene Kerkvergadering tot einde Februarie 2015. Dit was nie moontlik om 2016 se syfers te gebruik nie, omdat net enkele gemeentes se oudit al afgehandel was.

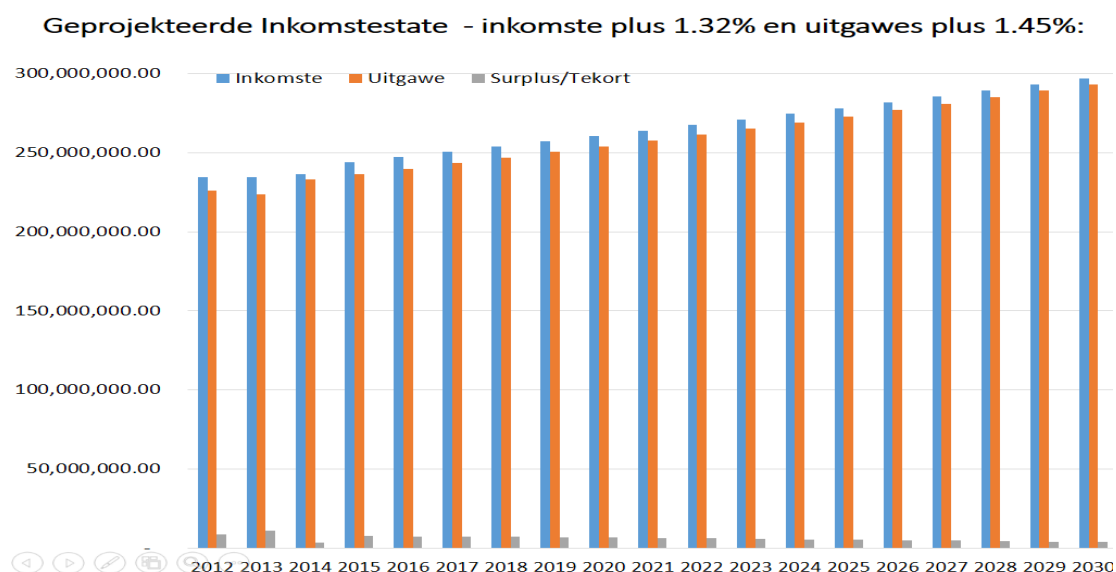
Dit is duidelik dat die surplus sedert 2009 reëlmatig afgeneem het, en dat daar 'n afplatting in beide inkomste en uitgawes sedert die vorige Algemene Kerkvergadering was. Gemeentes se inkomste het jaarliks teen 'n gemiddeld met 1.32% toegeneem en die uitgawes met 1.45%.

GRAFIEK 1:

As hierdie resultate tot in 2030 geprojekteer word, en indien dit 'n realistiese aanname is, kan die Kerk in die toekoms inkomstestate verwag wat soos volg daarna uitsien:

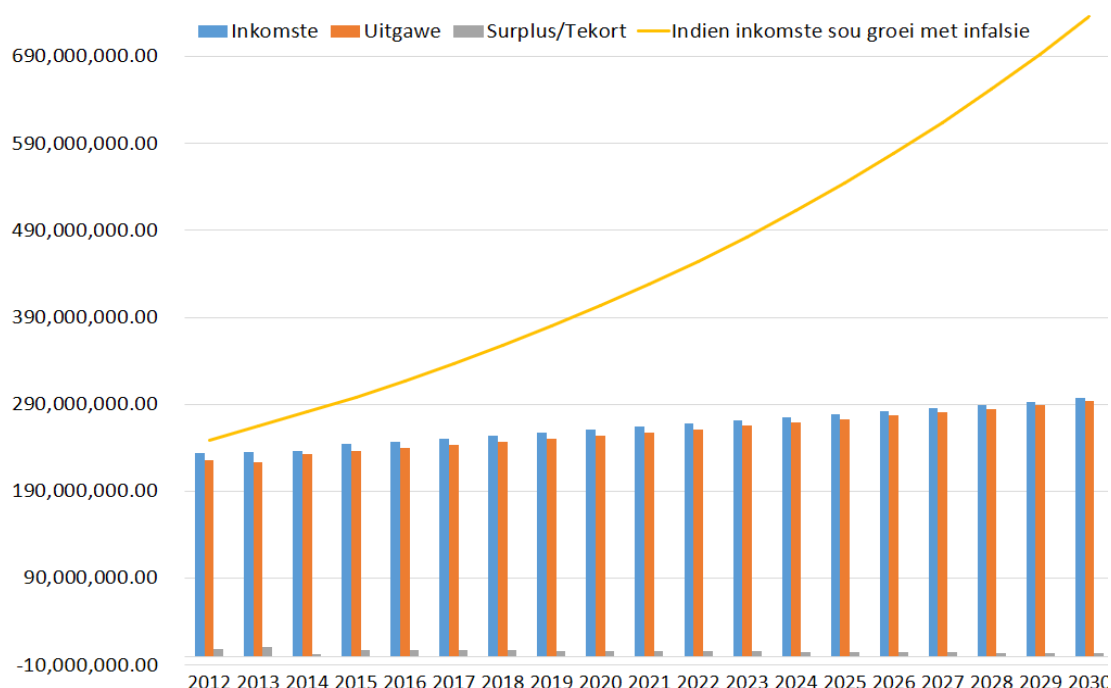
GRAFIEK 2:

Die prentjie wat hierdie projeksie skets lyk vleiend, aangesien die inkomste groei. Dit is egter nie so rooskleurig nie, omdat die surplus jaarliks afneem, die verminderde lidmaattal nie daarin verreken word nie en die vooruitskouing nie tred hou met die effek van inflasie nie. Sodra die effek van inflasie in berekening gebring word kan gesien word dat gemeentes hulle finansiële vermoë verloor.

GRAFIEK 3:

Geprojekteerde Inkomstestate - inkomste 1.32%, uitgawes 1.45%, inflasie 6%:

Die geel lyn toon waarheen inflasie op pad is, asook die posisie waar gemeentes moes wees om die vermoë wat gemeentes in 2012 gehad het te behou. Gemeentes het sedert die 70ste Algemene Kerkvergadering dus ongeveer 15% van hul finansiële vermoë ingeboet. Die effek daarvan word op alle terreine van kerkwees ervaar.

Neem kennis dat 'n projeksie uit die inkomstestaat op sy beste kunsmatig is. Dit bly egter belangrik om daarmee te waag, aangesien dit die Kerk kan help om proaktief op te tree. Omstandighede is voortdurend aan die verander wat beteken dat daar nie slegs met historiese syfers gewerk kan word nie. 'n Projeksie soos hierdie is handig vir die neem van besluite oor die toekoms.

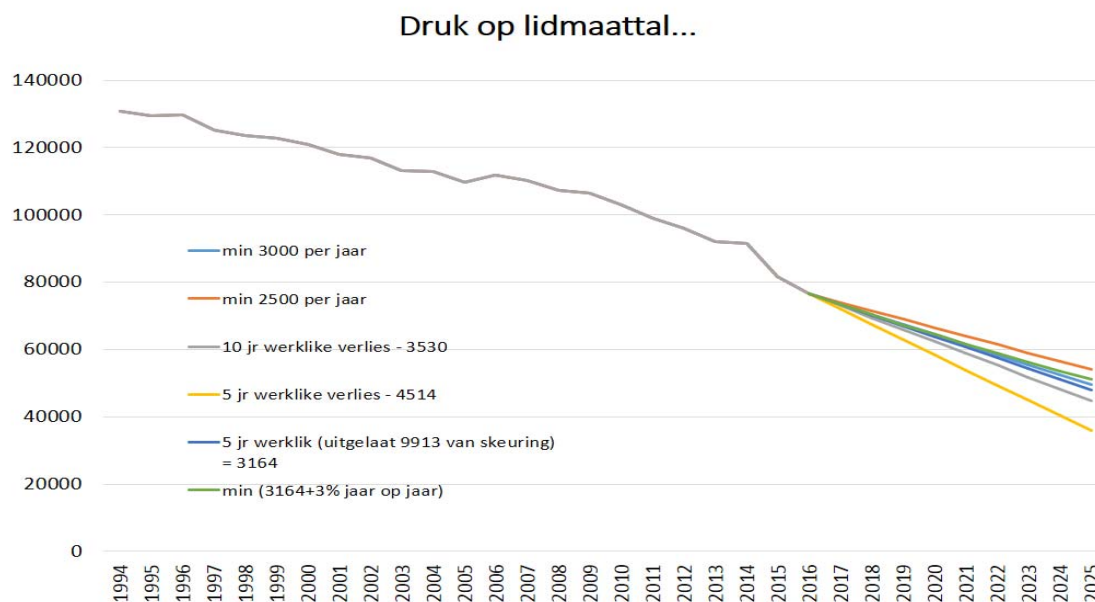
Die Raad van Finansies ontvang op grond van die druk wat gemeentes beleef gereeld versoeke om die verligting van sinodale offergawes. Debiteure ten opsigte hiervan het van 1 Maart 2015 tot 30 April 2016 met 22.89% toegeneem, ten spyte daarvan dat sinodale offergawes vir twee agtereenvolgende jare tot R300.00 per lidmaat beperk is. Daar is toenemend groter, en tradisioneel meer vermoënde gemeentes, wat nie meer hul verpligtinge kan nakom nie. Dit wek groot kommer.

2.9.2.3 Die effek van die verminderde lidmaattal

Die Kerk moet ook rekening hou met ander faktore wat op gemeentes se finansiële volhoubaarheid inspeel, en wat bogenoemde projeksie verder negatief

gaan beïnvloed. Dit sluit sake in soos die veroudering en vermindering van lidmate, demografiese tendense, sekularisering en die makro ekonomiese klimaat. Die volgende grafiek toon die totale lidmaattal sedert 1994 met verskillende projeksies van wat na 2016 kan gebeur. Selfs die mees positiewe projeksie voorspel 'n aansienlike afname in lidmaattal.

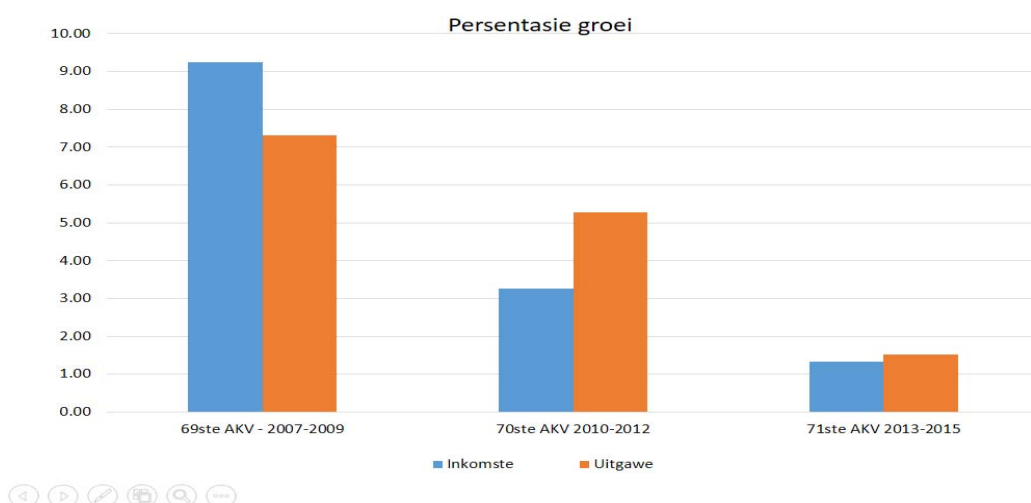
GRAFIEK 4:

Die verlies aan lidmaattal verhoog die eenheidskoste per lidmaat. Die begroting vir sinodale dienslewering van 2016/17 moes byvoorbeeld met R838 636.00 ingekort word om die sinodale offergawe vir twee agtereenvolgende jare op R300.00 vas te pen. Bogenoemde projeksies toon dat die Kerk teen die 74ste Algemene Kerkvergadering moontlik net die helfte van die huidige lidmaattal kan oor hê. Dit gaan druk op beide gemeentelike en sinodale begrotings plaas.

Hoe gaan die inkomstestaat teen daardie tyd lyk indien gemeentes nie nou begelei word om die nodige aanpassings te maak nie?

Die volgende grafiek toon hoe die groei van die inkomste en uitgawes van gemeentes afgeneem het in die drie jaar siklusse sedert die 69ste Algemene Kerkvergadering. Dit toon die resultate van die Inkomstestate waaroor daar by daardie spesifieke Algemene Kerkvergadering verslag gedoen is, en spreek vanself.

GRAFIEK 5:**Beweging in Inkomstestate (in 3 jaar siklusse) soos hanteer deur elke AKV**

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika moet toenemend besluite neem teen die agtergrond van 'n nuwe stel uitdagings. Omstandighede verander vinnig en die Kerk sal op sy voete moet dink.

Dit is in die lig hiervan dat die 71ste Algemene Kerkvergadering **Beskrywingspunt 2** ernstig moet oorweeg. Indien die Kerk binne die huidige begroting genoeg fondse kan vind om die fokus op toerusting, begeleiding en fasilitering van gemeentes te vergroot, kan dit gemeentes help om die nodige aanpassings te maak. Dit gaan nie maklik wees nie, maar dit is moontlik. Dit beteken dat die fokus van sinodale dienslewering moet verskuif. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering sal tot die 72ste Algemene Kerkvergadering leiding in hierdie verband moet gee en afhandelingsbevoegdheid moet geniet om na oorleg met die onderskeie partye, die nodige aanpassings te maak.

Die Raad van Finansies is versigtig optimisties dat gemeentes die nodige aanpassings kan maak om relevant en volhoubaar Kerk van die Here te wees. Die Hervormde Kerk het 'n rol in die toekoms te speel, maar die Kerk sal by die 71ste Algemene Kerkvergadering die regte fondament moet lê om gemeentes te bemagtig om die toekoms met verwagting tegemoet te gaan.

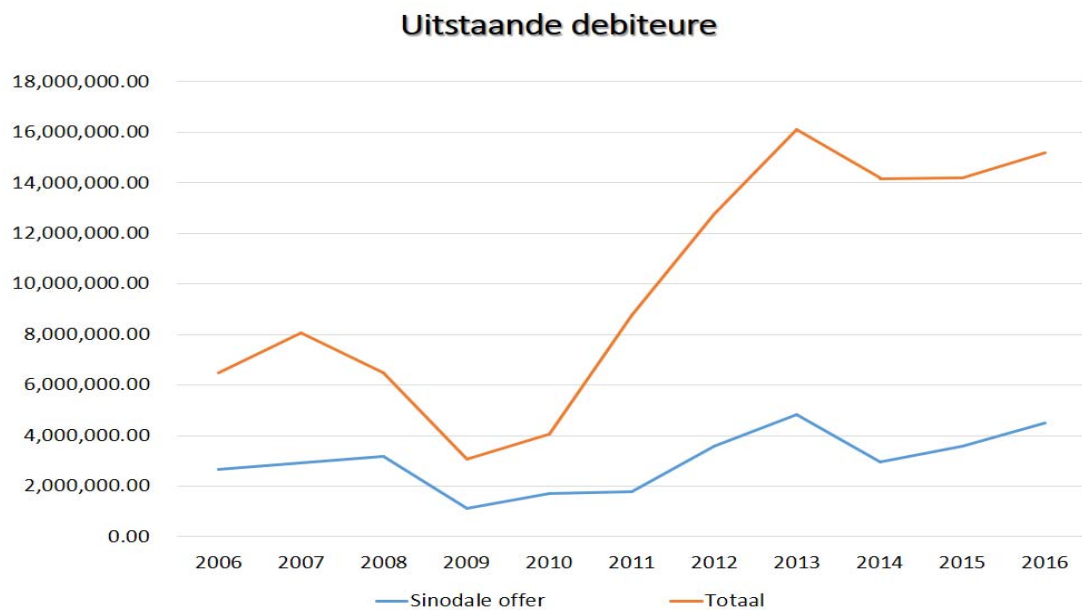
2.9.3 SINODALE WERKSAAMHEDE

Danksy netjiese begrotingsbestuur het die sinodale begroting jaarliks met 'n surplus afgesluit. Die geouditeerde finansiële state is vir insae op die verhoog beskikbaar by mnr Hattingh.

Enkele sake wat verband hou met die sinodale begroting word hier uitgelig:

2.9.3.1 Sinodale debiteure

Dit is kommerwekkend dat debiteure, hoofsaaklik uitstaande sinodale offergawes, aansienlik toegeneem het sedert die 70ste Algemene Kerkvergadering. Dit het gebeur ten spyte van 'n groot poging deur die Raad van Finansies om die sinodale begroting in te kort.

GRAFIEK 6:

Daar moet onthou word dat sommige van die debiteure wat met die rooi lyn uitgedruk word, langtermyn debiteure is wat terugbetaal word. Debiteure ten opsigte van sinodale offergawes, die blou lyn, wek die meeste kommer en moet aangespreek word. Wanneer 'n gemeente nie sy sinodale offergawe kan bydra nie, of ander sinodale verpligtinge soos versekeringspremies nie kan bekostig nie, is die effek daarvan dat dit 'n las vir ander gemeentes word en dat dit die hele Kerk onder risiko plaas.

Die Raad moes op grond hiervan met 30 gemeentes ooreenkomste aangaan oor die afbetaling van skuld en die herwinning van kapitaal. Die Moderamen het die Raad hierin bygestaan. Die uitkomst van die gesprekke is baie positief en die effek daarvan sal in die toekoms gesien kan word. Gesprekke fokus op die bediening van die betrokke gemeentes en poog om probleme op plaaslike vlak aan te spreek. Sien die stuk oor die Debiteureprogram in **BYLAE A** wat deur dr Labuschagne opgestel is.

2.9.3.2 Fonds vir Gemeenteopbou

Benewens die feit dat debiteure toeneem, die makro ekonomiese klimaat steeds kommer wek en die Kerk se lidmaattal afneem, is die surplus wat in die Fonds vir Gemeenteopbou bestaan het, ook uitgeput. Dit beteken dat hulp uit die Fonds, wat sowat R3 000 000.00 per jaar beloop het, ingekort moes word tot R1 000 000.00. Neem kennis dat dit na regte nie meer 'n fonds is nie, maar 'n begrotingsitem waarvoor daar by gemeentes gehef word. Die Raad ontvang jaarliks aansoeke by sowat 60 gemeentes om hulp uit die Fonds. 'n Gemiddeld van net meer as R16 000.00 per aansoek kan uitbetaal word en lewer nie 'n groot bydrae tot die volhoubaarheid van gemeentes nie. Volhoubaarheid gaan eerder bepaal word deur die strategie wat gemeentes kies om die evangelie mee te verkondig.

Die vraag ontstaan dus of dit nog haalbaar is om gemeentes te subsidieer. Dit is die opinie van die Raad van Finansies dat dit toenemend moeiliker word om hiervoor te hef. Dit is in die lig hiervan dat die Raad 'n beskrywingspunt ingedien het wat versoek dat die Fonds vir Gemeenteopbou oor 'n tydperk van drie jaar uitsfaseer en 'n begrotingsitem, *Strategiese Bediening*, gelyklopend infaseer. Die

bedoeling is dat gemeentes nie bloot gesubsidieer word om in stand gehou te word nie, maar eerder aangemoedig word om volhoubaar te funksioneer. Sien die motivering in die agenda.

2.9.3.3 Sinodale eiendomme

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het gevra dat sinodale eiendomme wat nie winsgewend is nie, of nie bydra tot sinodale dienslewering nie, verkoop word. Die Raad van Finansies het met die opdrag erns gemaak. Die plaas Tarentaalpan, die eiendomme in die Vredefortkoepel, asook een van die gedeeltes van die plaas Klipdrift in die Dinokeng Wildtuin, is verkoop. Met die opstel van die verslag was daar 'n aanbod op die twee ander gedeeltes van Klipdrift wat nog oorweeg moes word.

Daar is ook moeite gedoen met die bemerking van die Dirk van der Hoff- en Barton Keep geboue. Laasgenoemde geboue is byna twee keer verkoop, maar waarborge kon nie gelewer word nie. Daar is reeds gebeurlikheidsplanne in plek indien 'n verkooptransaksie sou realiseer.

Die Raad het ook besluit om 'n woonstel in die middestad van Pretoria aan die *Maranatha Reformed Church of Christ* te skenk, aangesien die instandhouding van die eiendom nog bykomende druk op die sinodale begroting geplaas het.

2.9.3.4 Kerkgeld vir Kerkwerk

Die Kerkgeld vir Kerkwerkstelsel het gedurende die laaste paar jaar baie wisselvalligheid beleef as gevolg van redes buite die Raad se beheer. Dink aan sake soos Nenegate en Brexit. Dit het die Raad gedwing om die rentekoers gedurende 2016 aan te pas tot 6.5% nadat dit vir lank 8% was. Met die opstel van die verslag was die markte weer aan die herstel. Indien dit voortgesit word kan dit oorweeg word om rentekoerse weer opwaarts aan te pas.

Dit dien vermeld te word dat die opdrag van die Algemene Kerkvergadering aan die Raad van Finansies was om rentekoerse gelykstaande aan geldmarkfondse te bied. Hierin kon die Kerkgeldstelsel grootliks slaag en kon die Raad sedert die vorige Algemene Kerkvergadering vir 'n lang tyd 'n rentekoers bied wat beter as geldmarkkoerse was. Sien die verslag oor die Kerkgeldstelsel in **BYLAE A**.

2.9.3.5 2017/2018 begroting

Die begroting is ter wille van die afhandeling van die agenda reeds in Julie 2016 opgestel. Op daardie stadium het die Reserwebank voorspel dat inflasie vir 2017 6% sou beloop, en is die begroting op hierdie basis aangepas. Die begroting is in **BYLAE A** opgeneem. Let daarop dat daar 'n netto inkorting by die begroting is van R531 878.00 (-2.34%). As gevolg van die verminderde lidmaattal sal die styging in die sinodale offergawe egter 3.67% wees – van R300.00 tot R311.00 per lidmaat.

Daar sal tydens die vergadering 'n barometer op 'n skerm geflits word wat die effek op die voorgestelde sinodale offergawe toon soos die vergadering besluite neem. Daarna sal die begroting later in die vergadering volledig gestel word vir hantering.

2.9.4 PREDIKANTE AANGELEENTHEDE

2.9.4.1 **Traktementskale**

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het versoek dat die Raad die wenslikheid van traktementskale moet oorweeg. Die Raad het dit gedoen en besluit om dit te behou, maar dit duidelik te stel dat traktementskale slegs 'n riglyn en nie 'n norm is nie. Dit staan gemeentes en predikante vry om, onder die wakende oog van die ringskommissie, met mekaar te onderhandel oor die versorging van predikante. Die Raad het op versoek van die Predikantevergadering van 2015 besluit om skale jaarliks reeds in November bekend te maak, sodat gemeentes die komende jaar se begroting vroeër kan finaliseer. Dit kan beteken dat die Raad in Februarie van die volgende jaar 'n aanpassing moet aankondig indien die verwagte inflasie verander het.

2.9.4.2 **Pensioenfonds**

Sien die verslag van die Pensioenfonds in 'n aparte stuk in **BYLAE A**.

2.9.5 BYLAE A

U sal in **BYLAE A** die volgende inligting vind: Gemeentes se Inkomste- en Balansstate (onderskeidelik Deel 1 en Deel 2), begroting vir 2017/2018 (Deel 3), inligting oor die Debiteureprogram (Deel 4), verslag oor die vordering met Beskrywingspunte 74 en 75 (Deel 5), verslag van die Pensioenraad (Deel 6), verslag oor die Kerkgeld vir Kerkwerkstelsel (Deel 7) en die Reglement en Mandaat vir die voorgestelde Oudit- en Risikokomitee (Deel 8).

Elders in die agenda is ook die beskrywingspunte van die Raad van Finansies opgeneem.

2.9.6 SLOTOPMERKINGS

Dit is belangrik dat die Kerk die waarskuwings oor die verswakte finansiële posisie van gemeentes ter harte neem en proaktief optree. Ons leef in 'n dinamiese wêreld waarin verandering aan die orde van die dag is, en wat die Kerk uitdaag om relevante besluite te neem. Ons kan nie in 'n kristalbal sien nie, maar projeksies oor die toekoms wys dat daar groot uitdagings op die Kerk wag. Gemeentes sal begelei moet word om volhoubaar, effektief en relevant te bly funksioneer in 'n land wat die goeie nuus van die evangelie nodig het. Sinodale dienslewering sal hierdie begeleiding moet ondersteun. Die 71ste Algemene Kerkvergadering gaan, by wat deur baie as 'n kruispad beskou word, die regte koers moet aandui.

Die Raad van Finansies spreek sy vertroue uit dat die besluite wat die vergadering neem toekomsgerig sal wees, en gemeentes sal bemoedig en bemagtig om die roeping van die Kerk lewenskragtig en effektief uit te leef.

Vergelyk **BYLAE A**.

1. Vir bespreking en besluit.

2.10 **VERSLAG VAN DIE KOMITEE VIR DIE HERSKRYWING VAN DIE KERKORDE**

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het die taak om die Kerkorde te herskryf opgedra aan prof IWC van Wyk, dr RJ Jones, FJ Labuschagne, BJ van Wyk, ds L Geel (sr) en oudl JD Fourie.

Die komitee was die afgelope drie jaar met die taak besig en wil die Kerk bedank vir die geleentheid om in dié verband vir die Kerk diensbaar te wees. Dit verwoord terselfdertyd die gesindheid wat deurentyd geheers het, naamlik, om vir die Kerk 'n Kerkorde daar te stel wat bruikbaar en van toepassing is in die kerklike lewe, maar ook uiting gee aan die wesenlike uitgangspunt dat Jesus Christus die Here van die kerk is.

Ter aanvang word daarop gewys dat die Konsepkerkorde vervat in **BYLAE B** 'n herskrywing is van die huidige Kerkorde wat tydens die 70ste Algemene Kerkvergadering vasgestel is. Daarom moes die ordereëls 'n jaar voor die tyd beskikbaar wees en die ordinansies word as deel van die agenda aan die vergadering voorgelê.

Meningsverskille en optredes wat die kerklike lewe ontsier, en selfs kerklike afskeidings tot gevolg het, toon aan dat 'n kerkorde belangriker is as wat meestal vermoed word. 'n Kerkorde is 'n kerklike dokument wat niks anders wil doen as om aan die kerk se eiesoortigheid voorrang te verleen wat bepaal word deur die belydenis dat die kerk homself sien as 'n Christus-belydende kerk. Daarom moet 'n kerkorde hermeneuties gelees en gebruik word binne die driehoek van die geformuleerde teks, die praktyk, maar ook die Skrif. Derhalwe is 'n kerkorde wesenlik anders as die konstitusie van 'n vereniging.

Uiterlik is die volgorde van die verskillende hoofstukke gewysig in die oortuiging dat in die konsep 'n meer logiese volgorde na vore kom.

Die voorgestelde konsep het die verhouding tussen die Skrif en die belydenisskrifte onveranderd gelaat, waardeur die voorrang van die Skrif ongekwalifiseerd gehandhaaf word as die *normerende norm* vir die kerklike leer en lewe. Daarnaas funksioneer die belydenisse en belydenisskrifte as die *genormeerde norme*, tipies ooreenkomstig die eie kerklike tradisie. Wanneer gestel word dat belydenisse en belydenisskrifte nie verander word nie, is laasgenoemde nie met die Skrif gelyk gestel nie, maar word slegs verwoord dat belydenisse en belydenisskrifte in tekstuele vorm gehandhaaf moet word, sonder om daarmee te impliseer dat ander alternatiewe belydenisse en belydenisskrifte nie geduld word nie. Verskil van mening oor die belydenis realiseer dus in 'n alternatiewe teks en nie in wysiging van die oorspronklike nie. Dit ter wille van die historiese waarde van die oorspronklik geformuleerde teks. Die kerklike tradisie dui aan dat die Kerk in die verlede in elk geval nie maklik aan die teks van belydenisse en belydenisskrifte verander het nie. Daar is geen afbreuk gedoen of wysiging aangebring aan die Kerk se siening van homself as 'n Christus-belydende Kerk nie.

Oorkoepelend beskou is daar enkele wesenlike verandering wat die konsep kenmerk. Eerstens is die omstrede woord *volkskerk* (Kerkorde 2013: Ordereël 4, Konsep: Ordereël 2) verwyder wat ten minste in Suid-Afrika, ten spyte van alle goeie bedoelings, onbruikbaar geraak het. Terselfdertyd word die eenheid van die Kerk ook op ringsvlak beklemtoon (Konsep: Ordereël 2).

Tweedens is gepoog om uiting te gee aan die missionale inslag wat huidig in die teologiese debat en gemeentelike dienswerk ter sprake is.

Derdens verwoord die voorgestelde verandering op die vlak van die vergaderings van die ampte 'n wesenlike verandering. Dit kom daarop neer dat die diakonaat weer ingesluit is in die vergaderings van die ampte saam met dienaars van die Woord en ouderlinge, ten minste op gemeente- en ringsvlak. Uit reaksie wat tot dusver ontvang is word kommer verwoord dat die diakonaat daardeur benadeel sal word. Ander is ook van mening dat die diakonaat te ver verskuif het van die ander vergaderings van die ampte, wat 'n bepaalde belangeloosheid in die hand gewerp het in die sin dat daar in sommige ringe nie 'n ringsdiakensvergadering bestaan nie. Dit was ook duidelik in die aantal stemgeregtiges tydens die Algemene Diakensvergadering.

Naas die klem op missionaal word ook ander sake meer pertinent gestel, soos kerkmusiek en 'n herformulering van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging se posisie in die Kerkorde.

Die huidige herformulering en herbesinning oor die Kerkorde staan in die lig van die uitgangspunt dat telkens opnuut oor die kerklike orde debat gevoer word, wat noodwendig volg wanneer vasgehou word aan die voorrang van die Skrif. Vorige kritiese herformulerings van die kerkordelike vormgewing van die Kerk was onder andere in 1997 en 1951. Die Kerkorde lê nie die kerklike lewe aan bande nie, en kom heel laaste aan die orde waarin die uitgangspunt setel dat dit die manier is hoe die Kerk homself sien, en meen om die Heerskap van Christus in die kragveld van die Gees tot uiting te bring.

Die huidige herskrywing van die Kerkorde geskied in opdrag van die 70ste Algemene Kerkvergadering (Notule 70ste Algemene Kerkvergadering 2013, Beskrywingspunt 126, p 593). In die agenda van die vergadering is daar 51 beskrywingspunte wat die herskrywing van die Kerkorde in gedagte het. Dit verskaf die rede waarom 'n gewysigde Kerkorde aan die Algemene Kerkvergadering voorgelê word.

Die komitee belas met die herformulering het wyd in die Kerk menings gevra en die herformulering aan ringsvergaderings voorgelê vir kennisname en debat. Reaksie is verwerk in die mate wat die komitee van mening was dat dit bruikbaar is in kerkordelike vorm. Formulerings is ook aan teoloë in die Kerk soos dr. P. Boshoff, P. van Staden en G. M. J. van Wyk voorgelê vir kommentaar. Gesprekke is gevoer met die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, die Ring van Krugersdorp en verskillende individue wat 'n besondere belangstelling in die herformulering gehad het met betrekking tot finansies en die bediening van die jeug, onder andere. Die komitee het 25 keer byeengekom waarvan twee geleenthede oor twee dae gestrek het.

Vergelyk **BYLAE B**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 1: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

KERKWEES IN DIE TOEKOMS

1. Die 71ste Algemene Kerkvergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is daarvan oortuig dat die uitdagings van ons tyd nie bepalend vir die wese van die Kerk kan wees nie. Die wese van die kerk word bepaal deur God Drie-enig.
2. Die Hervormde Kerk leef tussen die koms en die wederkoms van die Here. Die kerk is soos 'n bruid wat wag op haar Bruidegom, 'n eskatologiese gemeenskap op reis na die nuwe Jerusalem. Hierdie wêreld is nie die finale werklikheid nie. Daarom verkondig die Hervormde Kerk aan die wêreld dat net Jesus Christus hoop vir die toekoms bied.
3. Die Hervormde Kerk wil kerk van die Woord wees. Die Woord van God is die enigste bron vir die verkondiging van die evangelie. Ons bely in gehoorsaamheid aan die Woord ons geloof in God Drie-enig: Vader, Seun en Heilige Gees. Op grond van die Woord verstaan ons die Hervormde Kerk as deel van die volk van God, die huisgesin van die Vader, die liggaam van Christus en die tempel van die Heilige Gees.
4. Die Hervormde Kerk is 'n sigbare gestalte van die een, heilige, algemene en apostoliese kerk. Deur die genade van God is ons in Christus ingelyf, en het ons die doop as sigbare teken daarvan ontvang. Daarom leef die Hervormde Kerk in gemeenskap met God, in gemeenskap met mekaar en met alle gelowiges wat bely dat Jesus Christus die enigste Here is. Elke keer wanneer ons aan die Nagmaaltafel aansit, bely ons opnuut ons geloof, en word die onderlinge gemeenskap en die eenheid in Christus sigbaar.
5. Ons glo dat God Drie-enig die Hervormde Kerk in die wêreld wil gebruik. Omdat die evangelie ons in beweging bring, wil ons, gehoorsaam aan Christus se opdrag in Matteus. 28, dit ook met ander deel. Daarom wil die Hervormde Kerk missionaal leef. Dit doen elke gemeente deur die geloof in Jesus Christus met Woord en lied te vier, aan mense diensbaar te wees en te getuig van God se genade. Die manier hoe gemeentes dit doen is om in alle eenvoud en nederigheid in die voetspore van Christus te volg en diensbaar te wees soos Hy ons leer. Ons is diep bewus daarvan dat ons onself daagliks moet verloën, ons kruis moet opneem en dat ons heil nie te vind is in wêreldse mag of indrukwekkende strukture nie, maar in Christus self. Daarom word elke gemeente en lidmaat van die Hervormde Kerk opgeroep om in geloof en vertroue te luister na die roepstem van die Goeie Herder, en Hom te volg waar Hy ons ook al lei.
6. Die eenheid van die kerk is die werk van die één God en één Gees. Die eenheid van die kerk, en nie die verskeidenheid nie, is 'n gawe en 'n opdrag aan die kerk. Tog erken ons ook die verskeidenheid en diversiteit in die kerk van Christus. Ons lees in Romeine 12 en 1

Korintiërs 12 van die verskillende gawes van die Gees en verskeidenheid onder gelowiges. Diversiteit is nie 'n bedreiging vir die kerk nie en die verskillende stemme wat in lof tot God opgaan, is 'n simfonie tot eer van God. Skakeringe in spiritualiteit word daarom gerespekteer. Tog kan die Hervormde Kerk nooit met die verskeidenheid volstaan en die eenheid verbygaan nie. Versoenende eenheid bly die Kerk se opdrag vir die hede en die toekoms. Die Hervormde Kerk handhaaf die eenheid van die kerk, diep bewus daarvan dat ons in 'n gebroke werklikheid kerk moet wees.

Motivering:

Die afgelope twee dekades het die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika geworstel met die Kerk se identiteit en die vraag hoe ons in die wêreld kerk moet wees. Die 70ste Algemene Kerkvergadering (2013) het in die tweedagwerkssessie breedvoerig daaroor gesprek gevoer. Hierdie beskrywingspunt vra dat ampsdraers, lidmate en gemeentes van die Hervormde Kerk hulle verstaan van kerkwees nie deur eksterne dinge laat bepaal nie, maar deur die geloofswerklikheid dat ons in Christus een is. Die eenheid met Christus is die wesenlike van ons kerkwees, en bepaal ons kerkbegrip en kerkwees. Die beskrywingspunt vra die Algemene Kerkvergadering om 'n uitspraak te maak oor die verstaan van kerkwees wat daarin geartikuleer word. Dit kan ook dien as stimulus en riglyn vir die voortgaande hervorming van die kerk (*ecclesia semper reformanda*).

Dr WA Dreyer stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 2: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

VOLHOUBARE BEDIENING DEUR FOKUSVERSKUIWING

Die veranderende omstandighede waarbinne die Hervormde Kerk leef noop die Kerk om fundamentele aanpassings te maak. Elke gemeente is ten volle verantwoordelik vir die volhoubare bediening van die evangelie. Kerklike vergaderings begelei gemeentes om te beweeg van 'n model van instandhouding na 'n nuwe, lewenskragtige en roepingsgetroue manier van kerkwees.

Die 71ste Algemene Kerkvergadering besluit

- * gemeentes herevalueer hulle bediening en maak die nodige aanpassings.
- * gemeentes maak gebruik van die toerusting, begeleiding en fasilitering wat sinodaal beskikbaar is.
- * ringskommissies sien toe dat die bediening in gemeentes effektief, koste-effektief en volhoubaar is.
- * die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gaan voort om sinodale dienslewering binne die bestaande begroting te herbelyn. Dit gebeur na oorleg met die rolspelers wat tans vir sinodale

dienslewering verantwoordelik is en gaan deurlopend voort. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ontvang afhandelingsbevoegdheid.

Motivering:

Die verslae van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Raad van Finansies dien as motivering vir die beskrywingspunt.

Die Kerk verkondig die goeie nuus van Jesus Christus se lewe, sterwe en opstanding altyd binne 'n bepaalde konteks. Binne die groeifase van die vorige eeu het die Kerk geleidelik al meer gemeentes gestig, fasiliteite aangeskaf en opgerig, en sinodale strukture uitgebou. Tans beleef die Kerk 'n fase van inkrimping wat dit nodig maak om te konsolideer en haar dienswerk nouer te fokus.

Danksy die genade van die Here is die Hervormde Kerk vandag in alle opsigte in 'n baie beter posisie as 'n eeu gelede. Die Kerk beskik oor baie meer lidmate, predikante en gemeentes, en het 'n baie meer effektiewe sinodale struktuur wat die dienswerk van gemeentes ondersteun. Dit bied aan die Kerk 'n goeie basis om deur die viering van die evangelie, die belewenis van die gemeenskap van gelowiges, besielende getuienis teenoor die wêreld, en toegewyde diens aan mense, ons droom waar te maak dat almal wat ons pad kruis, die evangelie van Jesus Christus sal hoor en aangryp.

Oor die afgelope drie jaar is daar groot vordering gemaak met die konsolidasie van sinodale strukture, en is daar beduidende besparings in die oorhoofse koste van sinodale aktiwiteite bewerkstellig. Die nuwe Kommissie van die Algemene Kerkvergadering moet hierdie proses voortsit en deurgaans verseker dat sinodale aktiwiteite gerig is op die ondersteuning van gemeentelike dienswerk. Sinodale aktiwiteite moet koste-effektief wees sonder om dienslewering negatief te raak.

Dit is egter duidelik dat die konsolidasie ook in ringe en gemeentes moet plaasvind om te verseker dat ons hulpbronne nie gedreineer word nie, maar ten beste aangewend kan word. Ringskommissies moet 'n leidende rol speel om te verseker dat die energie en dienswerk van lidmate en gemeentes oor die langtermyn die beste moontlike effek kan hê. Hiervoor ondersteun die Moderamen ringe, gemeentes en ampsdraers op plaaslike vlak, en word die Hervormde Teologiese Kollege uitgebou om gemeentes, lidmate en ampsdraers in staat te stel om die huidige en toekomstige uitdagings wat aan die Kerk gestel word, te bowe te kom.

Dr WC van Wyk, die sekretaris: kommunikasie, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 3: RING VAN KRUGERSDORP

KONSEPKERKORDE

Die vergadering van die Ring van Krugersdorp interpreteer die Konsepkerkorde as 'n nuwe Kerkorde.

Die Nuwe Kerkorde kan nie tydens die eerskomende Algemene Kerkvergadering van September/Oktobre goedgekeur en aanvaar word nie.

- * Die verandering van ordereëls moet hanteer word volgens riglyne van die huidige Kerkorde.
- * Enige nuwe ordereël, soos Ordereël 7 wat handel oor missionale bediening, kan nie tydens hierdie Algemene Kerkvergadering goedgekeur en aanvaar word nie, aangesien dit 'n heel nuwe saak is wat na vore kom en nie slegs 'n wysiging van 'n bestaande saak nie. Daarmee saam al die implikasies daarvan soos dit vervat word in die konsep.
- * Die kommentaar van die Ringskomitee vir Predikante van die Ring van Krugersdorp is nie volledig verdiskonteer deur die Komitee vir die Hersiening van die Kerkorde nie.

Ds AJ Hattingh, die skriba van die Ring van Krugersdorp, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 4: RING VAN WES-KAAPLAND

TERUGVERWYS VAN DIE KONSEPKERKORDE

Die Konsepkerkorde word terugverwys na 'n hersaamgestelde herskrywingskomitee vir verwerking van meegaande kommentaar:

Ordereël 1:

- * In verband met die bewoording van punt 1.1.2 is daar onduidelikheid oor die norm van verkondiging. Dit wil uit die huidige bewoording blyk dat die belydenisskrifte voorrang bo die Bybel self geniet kragtens gesaghebbendheid.
- * Dr GMJ Van Wyk voer aan dat die visie en missie wat by die Colloquium voorgestel is, 'n tweede sisteem oproep wat onversoenbaar is met die roeping van die Kerk soos uiteengesit in die Kerkorde. Uitsluitel moet bekom word.

Ordinansie 1:

- * Die bewoording van die ordinansie stel voor dat daar nie verandering kan voorkom nie. Dit roep die vraag na die wese van 'n *Hervormende* Kerk op. Tot watter mate kan of mag die bewoording van die belydenisskrifte verander word?

Ordereël 2:

- * Die stelling aangaande die *eie tradisie* moet wegval of minstens onder die ordinansie aan die woord kom.
- * Die voorkoms van attestate en bewyse van lidmaatskap vra na verdere bespreking.

Ordinansie 3:

- * Onder kerklike praktyk moet die noodsaak van die *priesterskap van gelowiges* as amp van die Kerk bespreek word.
- * Onder 3.2.10 moet die beroepbaarheid van emeriti volledig omskryf word aangesien emeriti wel op versoek deelyds beroep mag word.
- * Wat die toerusting van die gemeente betref moet die verantwoordelike party/e aangedui word.

Ordereël 4:

- * Is daar ruimte vir geslag-georiënteerde organe in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, byvoorbeeld die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging?

Ordereël 5:

- * Die bewoording van die omskrywing van die erediens moet bespreek word. Wat word met *ontmoeting* bedoel? Inkledende taal kan nie God beskryf nie.
- * Die verband en onderskeid tussen die terme *missionaal* en *missionêr* moet beter omskryf word. Dit kan nie sinoniem gebruik word nie.
- * Die doel en betekenis van die liturgie word nie naastenby volledig omskryf in die huidige bewoording nie.
- * Wat beteken dit as daar gesê word dat daar gereeld aan die hand van die Heidelbergse Kategismus gepreek word? Daar moet vaste riglyne wees, of die stelling moet uitgelaat word.
- * Die omskrywing van die Nagmaal bind ons tot sekere gebruike, terwyl daar reeds bykomende gebruike goedgekeur is, byvoorbeeld die gebruik van druiwesap.
- * 'n Voorstel word vanuit die teenwoordige lidmate gemaak dat die posbeskrywing van predikante duidelik aangedui en bekragtig moet word.

Ordereël 6:

- * Die bewoording moet bespreek word ten einde nie ruimte te laat vir opvattinge wat meen dat wet en evangelie meer gesaghebbend as onder andere die profete en geskrifte sou wees nie.

Ordereël 7:

- * Terme soos *missionaal*, *missionêr* en *apostolaat* moet voldoende bespreek word.
- * Die verandering in die bepalinge rondom verloop van regsimplikasies wat in ag geneem moet word.

Motivering:

Dit blyk dat die voorgestelde formulering teologiese nuanses en implikasies bevat wat verdere oorweging vereis.

Ds GD van der Merwe, die skriba van die Ring van Wes-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

---oOo---

Deel 3

Behandeling van verslae & beskrywingspunte

*2 – 7 Oktober 2016
Universiteit van Pretoria*

1. VIERING

1.1 INLEIDING

Die viering (*leitourgia*) van God se magtige daad en ons verlossing deur Jesus Christus gebeur in die eerste plek tydens die erediens. Dit vind gestalte in die Woordverkondiging, bediening van die sakramente, belydenis, lofprysing en aanbidding. Die gemeenskap tussen God en sy mense konkretiseer in die erediens op Sondag.

'n Belangrike aspek van die Algemene Kerkvergadering se verantwoordelikhede is om die erediens te reël, wat in hierdie gedeelte van die agenda aangespreek word. Daar word aandag gegee aan die liturgiese kalender, Woordverkondiging, doop, verskillende aspekte van die Nagmaal, kerklied en liturgiese formuliere.

Ten slotte word Ordereël en Ordinansie 5 van die Konsepkorke aan die Algemene Kerkvergadering voorgelê vir bespreking en goedkeuring.

1.2 TAFELGESPREK

Die ondervoorsitter van die 70ste Algemene Kerkvergadering, dr GC Lindeque, behartig die Wandel in die Woord, en gee leiding oor die oorweging van die beskrywingspunte in Deel 1 (Viering).

1.3 VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET DIE VIERING VAN DIE EVANGELIE VERBAND HOU

1.3.1 LITURGIESE KALENDER

Vergelyk **BYLAE C**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 5: KERK EN TEOLOGIE

UITGEBREIDE LITURGIESE KALENDER

- * Die Algemene Kerkvergadering spreek sy dank teenoor prof IWC van Wyk uit vir die werk in hierdie verband gedoen.
- * Die Algemene Kerkvergadering versoek prof Van Wyk om al die inligting te verwerk en byeen te bring in 'n publikasie. 'n Supplementum tot die *Tydskrif vir Hervormde Teologie* kan ideaal wees.

Prof E van Eck stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 6: RING VAN LYDENBURG

LITURGIE

Ordinansie 5 stel dat 'n ouderling *verkieslik* aan die erediens sal deelneem.

Die Ring van Lydenburg vra dat daar meer duidelikheid in dié verband gegee sal word.

Motivering:

In baie gemeentes gebeur dit dat ouderlinge nie gebruik word tydens die diens nie. Daar is baie redes hiervoor. In sommige gevalle is daar nie ouderlinge teenwoordig in die diens nie. In ander gevalle kies die predikant om die liturgie self te behartig. In ander gevalle word gewone lidmate gebruik om 'n teks voor te lees.

Die ring glo dat die tema van die diens, asook die tyd in die kerklike jaar, die aard van die diens moet bepaal.

Ds PS Dreyer, die skriba van die Ring van Lydenburg, stel die beskrywingspunt.

1.3.2 DIE DOOP VAN KINDERS UIT SAAMWOONVERHOUDINGS

Vergelyk **BYLAE D**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 7: KERNKOMITEE: KERK EN TEOLOGIE

DOOP VAN KINDERS UIT SAAMWOONVERHOUDINGS

- * Die Algemene Kerkvergadering spreek sy dank teenoor ds JR Kramer uit vir die volledige verslag deur hom opgestel.
- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika hanteer pare wat saamwoon volledig as volledige gesinne met 'n eie aard en manier van lewe.
- * Die Kerk laat paartjies toe om kinders wat binne hierdie verhoudings gebore word, of kinders wat reeds daar was toe 'n saamwoon-verhouding begin het, te doop.
- * Die Kerk hou aan om sodanige pare aan te moedig om te trou.

Prof E van Eck stel die beskrywingspunt.

1.3.3 NAGMAAL EN LOOPNAGMAAL

Vergelyk **BYLAE E**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 8: KERNKOMITEE: KERK EN TEOLOGIE

LOOPNAGMAAL IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

- * Die Algemene Kerkvergadering spreek sy dank teenoor prof IWC van Wyk uit vir die werk in hierdie verband gedoen.
- * Die Algemene Kerkvergadering besin oor die bediening van die *Loopnagmaal* in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Prof E van Eck stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 9: RING VAN HEILBRON

DIE NAGMAAL

Die vergadering versoek dat die 71ste Algemene Kerkvergadering studie sal doen rondom die wyses waarop kerke in die reformatoriese tradisie Nagmaal bedien en gevier het, met die oog op verrykning en afwisseling van die huidige Nagmaalpraktyk. Die Nagmaalpraktyk soos dit tans in die Kerk gevier word, word nie prysgegee nie, slegs uitgebrei.

Ordinansie 5.2.2 (i) bepaal dat die Nagmaal *aan tafel* bedien word. Afwisseling ten opsigte van die Nagmaalbediening en viering soos deur Calvyn en andere toegepas, bied die moontlikheid om verrykend tot die verstaan en geloofservaring van lidmate by te dra.

Beskrywingspunt 50 van die 70ste Algemene Kerkvergadering, gestel deur die Ring van Heilbron, het soos volg gelui:

Ordinansie 5.2.2 (i) bepaal dat die Nagmaal aan tafel bedien word. Afwisseling ten opsigte van die Nagmaalbediening en viering soos deur Calvyn en andere toegepas, bied die moontlikheid om verrykend tot die verstaan en geloofservaring van lidmate by te dra.

Motivering:

Al die ordinansies soos in Ordinansie 5.2.2 vereis, sal steeds van toepassing wees met meervoudige vorme van Nagmaalbediening en viering. Al die volgende elemente bly behoue: Gebede, die instellingsverhaal, die instellingswoorde, die eet van die brood, die drink van die wyn en lofliedere.

Die Ring van Heilbron versoek dat die 70ste Algemene Kerkvergadering studie sal doen rondom die wyses waarop kerke in die reformatoriese

tradisie Nagmaal bedien en gevier het met die oog op verryking en afwisseling van die huidige Nagmaalpraktyk. Die Nagmaalpraktyk soos dit tans in die Kerk gevier word, word nie prysgegee nie, slegs uitgebrei.

Besluit:

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word versoek om verdere studie te doen en die saak in samehang met 2.1.2.1 (v) af te handel.

Motivering:

Al die ordinansies soos in Ordinansie 5.2.2 vereis, sal steeds van toepassing wees met meervoudige vorme van Nagmaalbediening en viering. Al die volgende elemente bly behoue: Gebede, die instellingsverhaal, die instellingswoorde, die eet van die brood, die drink van die wyn en lofliedere.

Ds E Sheppard, die voorsitter van die Ring van Heilbron, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 10: RING VAN WES-KAAPLAND

FORMULERING VAN OOP UITNODIGING NA NAGMAAL

Die vergewende liefde van God soos betoon deur die soendood van Jesus Christus aan die kruis, word gereik aan alle mense. Almal wat glo en verlang om by hierdie geleentheid verseker te word dat God se heil ook vir hulle geld, is welkom om saam met die gemeente die Nagmaal te gebruik.

Motivering:

Die sakrament van die Nagmaal bevat verskillende aspekte wat as werkinge beskryf kan word:

- * Herinnering – Aan die werklikheid van die verlossingsgebeure.
- * Offer – Die gedagte dat God uit liefde die finale offer bring wat mense vrymaak van sonde en skuld.
- * Vereenselwiging – Almal wat glo dat die goddelike vergifnis vir hulle geld, word deur God in genade aangeneem en bevry tot die ewige lewe.
- * Kommunaal – As gelowiges word ons deel van die heilige algemene Christelike kerk, sowel as die plaaslike gemeente as huisgesin van God.
- * Missionaal – Die Nagmaal het 'n sterk missionale aspek aanvullend by die kommunale en geloofsversterkende aspekte, waardeur mense genooi word om deel te word van die geloofsgemeenskap.

Op grond van bostaande beredenering behoort die uitnodiging tot deelname aan die Nagmaal meer inklusief geformuleer te word as tans.

Ds GD van der Merwe, die skriba van die Ring van Wes-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 11: RING VAN WES-KAAPLAND

GEBRUIK VAN DIE NAGMAAL DEUR PERSONE MET INTELLEKTUELE GESTREMDHEDE

Kerkrade of ouderlingevergaderings laat persone met intellektuele gestremdheid wat nie die normale verantwoordelikhede van belydende lidmaatskap kan nakom nie, en vanweë hulle gestremdheid nie belydenis van geloof kan doen nie, maar tog gereeld en aktief deelneem aan die eredienste van 'n gemeente, toe om saam met hulle gesinne Nagmaal te gebruik.

Ds GD van der Merwe, die skriba van die Ring van Wes-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 12: RING VAN LYDENBURG

KINDERS SE DEELNAME AAN DIE NAGMAAL

Die gesprek oor kinders se deelname aan die sakrament van die Nagmaal moet heropen word, en studiemateriaal daarvoor moet aan ouderlingevergaderings gestuur word.

Motivering:

Die gesprek het na net een Algemene Kerkvergadering totaal doodgeloop. Indien die gesprek weer in die Kerk plaasvind, kan dit nuwe insigte teweegbring oor die sakrament van die Nagmaal.

Ds PS Dreyer, die skriba van die Ring van Lydenburg, stel die beskrywingspunt.

1.3.4 KOMITEE VIR EREDIENS EN KERKLIED

Vergelyk **BYLAE F**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 13: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK

OPLEIDING VAN TEOLOGIESTUDENTE IN LITURGIE EN HIMNOLOGIE

Die Kuratorium word versoek om seker te maak dat daar in die opleiding van die Kerk se teologiestudente, voldoende aandag geskenk word aan liturgie en kerkmusiek as 'n wesenlike teologiese aangeleentheid.

Prof EC Kloppers stel die beskrywingspunt.

**BESKRYWINGSPUNT 14: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
VONKK-LIEDERE**

- * Die Algemene Kerkvergadering keur die gebruik van VONKK-liedere in die eredienste van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika goed.
- * Die Algemene Kerkvergadering keur die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se voortgesette deelname aan die werksaamhede van die VONKK-werkgroep goed, veral in die lig van die proses om die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika deel te maak van die bestuurspan van VONKK.
- * Die vergadering versoek die lede van die VONKK-werkgroep om gereelde toerustings- en inligtingsgeleenthede te reël om die Kerk bekend te stel aan die liedere wat tot die korpus toegevoeg is.
- * Die Algemene Kerkvergadering neem kennis van die onderneming van die direkteur van Bybelmedia dat die intekengeld vanuit die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nie vir die breë werksaamhede van Bybelmedia gebruik sal word nie, maar uitsluitlik vir VONKK geormerk sal word.
- * Die Algemene Kerkvergadering versoek dat daar beding sal word vir 'n sinodale lisensie vir al die gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, in plaas daarvan dat elke gemeente apart op VONKK sal inteken teen R320.00.

Ds JF van der Merwe stel die beskrywingspunt.

**BESKRYWINGSPUNT 15: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
LIEDERE IN DIE EREDIENS**

In die erediens en by ander byeenkomste word gebruik gemaak van liedere in die Liedboek van die Kerk, VONKK-liedere en ander geestelike liedere wat volgens die oordeel van die kerkraad

- * bevorderlik is vir die opbou van die gemeente se aanbidding en verkondiging van die Woord.
- * die eenheid met die res van die Kerk in ag neem.
- * in ooreenstemming is met die Kerk se teologiese tradisie.

Dr GC Lindeque stel die beskrywingspunt.

1.4 FORMULIERE

BESKRYWINGSPUNT 16: RING VAN NOORDELIKE PRETORIA**HUWELIKSFORMULIERE**

Die toepaslike komitee word versoek om die huidige Huweliksformuliere (1), (2) en (3) te hersien, of in die geval waar dit nie hersien word nie, te vervang met nuwe formuliere.

Motivering:

Die genoemde formuliere adem 'n onhoudbare patriargale teologie wat berus op eksegeese wat nie reg laat geskied aan die eietydse interpretasie van die tekste nie. Dit mag verder bydra tot die stereotipering van die rol van mans en vroue wat tot nadeel van beide is, maar veral gevaarlik kan wees vir vroue wat fisies en geestelik mishandel word. In die Wisselformulier vir die huwelik is die saak reggestel, maar die ouere formuliere is nooit hersien of onttrek nie. Solank hierdie formuliere in die Diensboek van die Kerk staan, skep dit die indruk dat ons steeds patriargie ondersteun en sodanige eksegeese beoefen.

Ds C Lemmens, die skriba van die Ring van Noordelike Pretoria, stel die beskrywingspunt.

1.5 BESKRYWINGSPUNTE WAT MET KERKORDEWYSIGINGS VERBAND HOU

BESKRYWINGSPUNT 17: RING VAN SWELLENDAM**UITBREIDING VAN ORDINANSIE 5.1 VAN DIE KONSEPKERKORDE: PREDIKING**

Ordinansie 5.1 van die Konsepkerkorde lui soos volg:

5.1.1 Die prediking word ingerig binne die raamwerk van die liturgiese kalender.

5.1.2 Die prediking geskied binne die raamwerk van die kerklike belydenis.

5.1.3 Daar word gereeld aan die hand van die Heidelbergse Kategismus gepreek.

5.1.4 Die prediking word waargeneem deur predikante en proponente van die Kerk.

5.1.5 Predikante van 'n ander reformatoriese kerk wat op dieselfde belydenisgrondslag staan as ons, op uitnodiging van die kerkraadsvergadering, in oorleg met die predikant of konsulent van die gemeente.

Ordinansie 5.1 wat handel oor die erediens moet uitgebrei word om voorsiening te maak dat eredienste ook deur ouderlinge tydens 'n

leesdiens gelei kan word deur die byvoeging van 'n nuwe Ordinansie 5.1.6:

5.1.6 Ouderlinge wat 'n geskrewe preek voorlees van 'n predikant van die Kerk of van 'n predikant van 'n ander reformatoriese kerk wat op dieselfde belydenisgrondslag as ons staan.

Motivering:

- * Ouderlinge kan volgens Ordinansie 3.4.14 lees- en begrafnisdienste lei indien nodig.
- * Ordinansies 5.1.4 en 5.1.5 bepaal dat eredienste waargeneem kan word deur onderskeidelik predikante, proponente en predikante van ander reformatoriese kerke wat dieselfde belydenisgrondslag as ons handhaaf, sonder om vir leesdienste deur ouderlinge voorsiening te maak.
- * Die oorsig moet reggestel word.

Oudl A Valks van gemeente Outeniqua stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 18: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIE 5.2.1 VAN DIE KONSEPKERKORDE: HEILIGE DOOP

Ordinansies 5.2.1 (iv), (vii) en (viii) van die Konsepkerkorde lui soos volg:

- (iv) Kinders word nie van die Doop as genadeteken van Christus weerhou nie.***
- (vii) Missionale werk het ook doopbediening in die oog.***
- (viii) Lidmaatskap van die gemeente is nie 'n voorwaarde vir die Doop nie.***

Die voorgestelde ordinansies word nie aanvaar nie.

Motivering:

Die twee Ordinansies 5.2.1 (iv) en (viii) kan maklik verkeerd geïnterpreteer word. Dit blyk dat die bevoegdheid en die opsig van die kerkraadsvergadering eintlik geïgnoreer word en die kerkraad geen insette sou kon lewer nie.

Ordinansie 5.2.1(vii) behoort eerder te stel dat missionale werk geloof in die oog het en nie doopbediening nie.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 19: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIE 5.2.2 VAN DIE KONSEPKERKORDE: HEILIGE NAGMAAL

Ordinansies 5.2.2 (vii) van die Konsepkerkorde lui soos volg:

Lidmate van kerke wat met die Kerk se belydenis onderskryf, word, as 'n teken van gasvryheid en kerklike eenheid, genooi om saam met die gemeente Nagmaal te vier.

Ordinansie 5.2.2 (v) van die huidige Kerkorde word gehandhaaf:

Belydende lidmate van ander gemeentes van die Kerk, of van kerke met dieselfde belydenis, word uitgenooi om op eie verantwoordelikhed aan die Nagmaal deel te neem met vermelding van die voorwaarde dat hulle in hulle eie gemeentes dieselfde voorreg geniet.

Motivering:

Hierdie uitnodiging behoort aan **belydende** lidmate van ander kerke gerig te word. Nagmaal is die viering van Christus se kruisiging en nie 'n gasvryheidgeleentheid nie. Nêrens in die Formulier of die Wisseformulier is gasvryheid ter sprake nie. Alhoewel gasvryheid 'n vrug van die Gees is, is dit nie die fokus by Nagmaal nie.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 20: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIE 7.7.2 (v) VAN DIE KONSEPKERKORDE: VERBAND MET ANDER KERKE: NAGMAAL

Ordinansie 7.7.2 (v) van die Konsepkerkorde lui soos volg:

Die Kerk gee uitvoering aan die eenheid met kerke waaraan ons verbonde is deur:

gesamentlike eredienste te hou en Nagmaal te vier.

Handhaaf ordinansie 6.1 (v) van die huidige Kerkorde en laat die byvoeging en Nagmaal te vier uit:

gesamentlike eredienste te hou.

Motivering:

Die Nagmaalsformulier is duidelik dat alle belydende lidmate van ander kerke wat dieselfde belydenisgrondslag as die Nederduitsch Hervormde Kerk van

Afrika het, uitgenooi word na die Nagmaal. Daar heers ook ernstige kommer oor die praktiese inkleding van so 'n Nagmaaldiens.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

1.6

HOOFSTUK VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP HIERDIE AFDELING

* Hoofstuk 5: Die erediens.

1. Vir bespreking en besluit.

---oOo---

2. GEMEENSKAP

2.1 INLEIDING

Die kerk is 'n gemeenskap (*koinonia*) van gelowiges wat deur God se versoening in Christus tot stand gebring is. God hou sy kerk in stand deur mense wat Hy in Jesus Christus in genade uitkies en deur die werk van die Heilige Gees saambring deur die Woord en sakramente. Volgens ons belydenis vind die Kerk konkreet gestalte in die plaaslike gemeente waar die Woord verkondig word, die sakramente bedien word en die kerklike dissipline gehandhaaf word. Die gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika leef in gemeenskap met God en met mekaar, maar ook in gemeenskap met almal in die wêreld wat met opregtheid bely dat Jesus Christus die Here is.

In hierdie gedeelte van die agenda staan die gemeenskap van gelowiges en gemeentelike dienswerk sentraal. Daar word aandag gegee aan missionale kerkwees, gemeentelike bediening, onderlinge kommunikasie (SENTIK), welstand van predikante en gemeentes, toerusting van lidmate, studente-meentes, gesins- en jeugbediening, kategeese, die huwelik en homoseksualiteit.

Die gesprek oor homoseksualiteit is in hierdie gedeelte geplaas vanweë die oortuiging dat dit by die gemeenskap van gelowiges tuishoort.

Die gedeelte sluit af met die bespreking en goedkeuring van Ordereëls en Ordinsansies 2, 6 en 8, wat insluit die gesprek oor die weglating van die begrip *volkskerk* uit die Konsepskerkorde.

2.2 TAFELGESPREK

Die voorsitter van die 70ste Algemene Kerkvergadering, dr WA Dreyer, behartig die Wandel in die Woord, en gee leiding oor die oorweging van die beskrywingspunte in Deel 2 (Gemeenskap).

2.3 VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET GEMEENSKAP VERBAND HOU

BESKRYWINGSPUNT 21: RING VAN POTCHEFSTROOM

MISSIONALE KERKWEES

Die Kerk is op grond van die *Missio Dei* ook missionaal gerig. Missionale gerigtheid is 'n wesenseienskap van die Kerk:

- * Saam met die kerk van alle eeue bely die Kerk dat God 'n drie-enige God is wat Homself in die Bybel openbaar as Vader, Seun en Heilige Gees.
- * Die hoogste gesag in die Kerk is Jesus Christus.
- * Die Kerk is liggaam van Christus saam met alle ander kerke.
- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is verbonde aan die belydenis van die *algemene Christelike kerk* en is kerk van die reformatie.

- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het 'n eie gestalte met 'n eie Kerkorde.
- * Die Bybel is die bron van die Kerk se geloof en lewe.
- * Die Kerk beoefen sy teologie vanuit 'n Bybels-reformatoriese perspektief. In sy teologie hou die Kerk rekening met die konteks van die evangelie, die konteks van die Kerk met sy eie kultuur en geskiedenis, en die konteks van die kultuur waarbinne die evangelie verkondig word.
- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het 'n presbiteriaal-sinodale karakter. Die hart van die Kerk klop in die plaaslike gemeente.
- * Die Kerk het 'n sending. God stuur die Kerk die wêreld in. Die evangelie van Jesus Christus moet aan die wêreld verkondig word.
- * In sy missionale gerigtheid vestig die Kerk bedieninge om die evangelie van Jesus Christus aan almal te verkondig.

Dr RA Denton, die skriba van die Ring van Potchefstroom, stel die beskrywingspunt.

Vergelyk **BYLAE T**.

2.3.1 BUITELANDSE BEDIENING

Vergelyk **BYLAE G**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 22: KERNGOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK

BUITELANDSE BEDIENING

Die vergadering neem met dank kennis van die verslag en al die betrokke rolspelers word vir hul werk bedank.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

2.3.2 KERKSPIEËL-ONDERSOEK

BESKRYWINGSPUNT 23: KERNGOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK

KERKSPIEËL-NCLS ONDERSOEK

Die Algemene Kerkvergadering neem kennis van die resultate van die Kerkspieël-NCLS ondersoek en besluit dat

- * die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en in die besonder die Kernkomitee vir Gemeentelike bediening, hierdie inligting gebruik in die beplanning van die kerklike bediening vorentoe as deel van die strategie vir volhoubare bediening.
- * 'n proses vir gemeentebegeleiding met die oog op missionale bedieningsontwikkeling vanuit die insigte wat die Kerkspieël-NCLS navorsingspan bied, daargestel word.

Ds J Coetzee stel die beskrywingspunt.

Vergelyk **BYLAE T.**

**BESKRYWINGSPUNT 24: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
DEELNAME AAN DIE VOLGENDE KERKSPIEËL-NCLS ONDERSOEK**

Die Algemene Kerkvergadering besluit dat die Kerk aan die volgende Kerkspieël-NCLS ondersoek sal deelneem en dat soveel as moontlik gemeentes hierby betrek sal word.

Ds J Coetzee stel die beskrywingspunt.

Vergelyk **BYLAE T.**

**BESKRYWINGSPUNT 25: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
BEDIENINGSPLAN VAN GEMEENTES AAN DIE HAND VAN DIE
KERKSPIEËL-GEMEENTEOPNAME**

Die moontlikheid word ondersoek om die bedieningsplan van gemeentes aan die hand van die Kerkspieël-gemeenteopname in te rig.

Ds J Coetzee stel die beskrywingspunt.

Vergelyk **BYLAE T.**

2.3.3 **BRUGBEDIENING IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA**

Vergelyk **BYLAE H.**

1. Vir bespreking en besluit.

**BESKRYWINGSPUNT 26: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
BRUGBEDIENING**

- * Die vergadering aanvaar die verslag.
- * Gemeentes wat hulself in 'n kritieke oorgangfase bevind word versoek om van brugbediening gebruik te maak ten einde die strewe na gesonde gemeentes in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika te verwesenlik.
- * Ds JG Janse van Rensburg word sterkte toegebid vir sy werk as voorsitter van die *Network for Interim Ministry in Southern Africa*.

Ds JG Janse van Rensburg stel die beskrywingspunt.

2.3.4 TOERUSTING VAN LEIERS BINNE DIE WERKRUIJTE VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Vergelyk **BYLAE I**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 27: KERKKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
TOERUSTING VAN LEIERS BINNE DIE WERKRUIJTE VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

- * Die verslag in BYLAE I word aanvaar.
- * Die Kerk gee deurlopend aandag aan die ontwikkeling van gemeentelike leiers.
- * Dank aan dr FJ Labuschagne vir sy bystand aan gemeentes en die fasiliterende rol wat hy vervul.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

2.3.5 SENTIK

Vergelyk **BYLAE J**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 28: RAAD VIR SENTIK

BEFONDSING VAN SENTIK

Die Algemene Kerkvergadering bevestig die belangrikheid en waarde van SENTIK as die Kerk se sinodale sentrum vir toerusting, inligting en kom-

munikasie. Die Kerk aanvaar daarom sinodaal verantwoordelikheid vir die befondsing van SENTIK se oorhoofse koste (insluitend die personeel se salarisse) net soos vir ander sinodale aktiwiteite wat in belang van die hele Kerk plaasvind.

Motivering:

- * Alle moontlike besparings (met behoud van die reeds beperkte personeel) is reeds gedoen. Die raad het sodoende daarin geslaag om binne die perke van 'n aangepaste begroting, soos goedgekeur deur die Raad van Finansies en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, te bly.
- * Die samesmelting van tydskrifte sal nie koste-effektief wees nie. Trouens, die Raad vir SENTIK sal finansiële veel swakker daaraan toe wees en op die koop toe 'n voertuig vir kommunikasie verloor.
- * Om die bestaande personeelkorps te verminder raak nie net die funksionering van die Raad nie, maar omdat die werkopdrag van al SENTIK se personeel divers, omvangryk en vervleg met verskeie ander afdelings van die Sinodale Dienssentrum is, sou so 'n stap ingrypende gevolge vir die Kerk in den brede hê.

Ds D Barnard, die voorsitter van die Raad vir SENTIK, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 29: RING VAN GERMISTON

SENTIK KOSTE RAKENDE PUBLIKASIES

Gemeentes het kennis ontvang dat daar 'n eenmalige bedrag *gehef* sal word rakende *Die Hervormer*. Of hierdie bedrag minder of meer is as die aantal eksemplare wat bestel word, is nie van belang nie. SENTIK beskik nie oor die nodige magtiging om so 'n *heffing* in te stel nie.

Motivering:

Die vergadering se gevoel is soos volg:

- * Hierdie is 'n bykomende *heffing* op gemeentes, veral ook omdat dit verhaal word met dieselfde debietorder waarmee sinodale offergawes verhaal word.
- * SENTIK beskik nie oor die nodige bevoegdheid om eensydig so 'n *heffing* in te stel nie.
- * Die optrede ondersteun nie die Raad van Finansies se handelinge om styging in sinodale offergawes so laag as moontlik te hou deur dan 'n addisionele *heffing* op gemeentes eensydig toe te pas nie.
- * Gemeentes is nie eintlik 'n keuse gegee nie.

- * Antwoorde wat gemeentes vanaf SENTIK in hierdie verband ontvang het is nie bevredigend nie.
- * Finansiële argumente wat deur SENTIK aangevoer word is nie bevredigend nie.
- * Slegs die Algemene Kerkvergadering is in staat en gemagtig om enigsins heffings in te stel.

Hierdie *heffing* mag 'n kleiner bedrag wees as wat ander heffings beloop. Punt is dat die beginsel waarop hierdie *heffing* tot stand gekom het nie na wense is nie, en die gemeentes in die Ring van Germiston spreek hul kommer hieroor uit.

Ds D Bester, die skriba van die Ring van Germiston, stel die beskrywingspunt.

2.3.6 KITSKERK-INLIGTINGSTELSEL

Vergelyk **BYLAE K**.

1. Vir bespreking en besluit.

2.3.7 WINKERK-INLIGTINGSTELSEL

Vergelyk **BYLAE L**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 30: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERK-VERGADERING

SENTRALE INLIGTING- EN KOMMUNIKASIESTELSEL VIR DIE KERK

- * Die Algemene Kerkvergadering besluit dat alle gemeentes voortaan hulle gemeente-administrasie op dieselfde manier moet inrig en van dieselfde programmatuur moet gebruik maak.
- * Die Algemene Kerkvergadering besluit watter inligting- en kommunikasiestelsel die Kerk voortaan sal gebruik: WinKerk/FinKerk (van InfoKerk) of Kitskerk (van Delitech).

Motivering:

Die Hervormde Kerk het gemeentes en ringe tot dusver tot 'n groot mate aan hulleself oorgelaat wat betref stelsels vir die bewaring van inligting, administrasie, en kommunikasie.

In sommige gemeentes word die doopregister, lidmaatregister en huweliksregis-

ter in boeke gehou, in ander gemeentes word dit elektronies bewaar, en in sommige gemeentes word dit in albei formate bewaar (met die uitdaging om te verseker dat alles wat in die een inligtingsbron staan ook in die ander staan). Dieselfde geld vir notules, begrotings en finansiële state, belastingdokumentasie, personeel- en verlofregisters, rekords van eredienste, verslae, korrespondensie, en 'n wye verskeidenheid ander stukke.

In sommige gemeentes en ringe vind die administrasie en kommunikasie (in watter formaat ook al) baie effektief plaas, word alle dokumente veilig bewaar, en vloei inligting vinnig en effektief. In ander gevalle is daar groot leemtes, is die inligting onvolledig, onakkuraat en verouderd. Dikwels is daar 'n breuk in administrasie en kommunikasie telkens as 'n bepaalde ampsdraer of funksionaris die gemeente of ring verlaat, en raak kosbare inligting verlore. Dit is onduidelik tot watter mate ringskommissies hulle wetlike verantwoordelikheid nakom om jaarliks toe te sien dat elke gemeente se *Inventaris van Inligtingsbronne* op datum is, wat op sigself risiko's inhou.

Die leemtes op plaaslike vlak spoel natuurlik oor op sinodale vlak. Dit verg baie moeite en tyd van ringskommissies en personeel van die Sinodale Dienssentrum om inligting soms herhaaldelik uit sommige gemeentes aan te vra. Die feit dat gemeentes elkeen hulle eie administratiewe stelsel gebruik hou in dat ringskommissies en sinodale personeel baie addisionele tyd moet spandeer om inligting uit verskillende gemeentes te konsolideer en verwerk. Dit veroorsaak 'n geweldige vermorsing van tyd, hulpbronne en geld.

Die huidige stand van sake hou boonop die volgende kritieke risiko's vir die Kerk in:

- * Inligting raak verlore, wat die gemeente en Kerk op talle maniere blootstel.
- * Finansiële skade volg dikwels op swak administrasie en gebrekkige oorsig.
- * Oneffektiewe kommunikasie met die verkeerde persone laat inligting en geleenthede verlore gaan, en lei tot baie frustrasie.
- * Verkeerde besluite is onafwendbaar indien al die relevante inligting nie beskikbaar of akkuraat is nie.

Met die druk op volhoubaarheid kan die Hervormde Kerk nie langer bekostig om oneffektief te werk en haarself aan die voorgenoemde risiko's bloot te stel nie. Daarom het dr WC van Wyk (sekretaris: kommunikasie), met die ondersteuning van personeel van die Sinodale Dienssentrum, ondersoek ingestel na verskillende elektroniese inligting- en kommunikasiestelsels wat aan die volgende behoeftes kan voldoen:

- * Effektiewe gemeente-administrasie en betroubare rugsteun.
- * Maklik opdateerbare inligting van lidmate en ampsdraers (doopregister, lidmaatregister, huweliksregister, nuwe intrekkers, lidmate wat vertrek, bevestiging van ampsdraers, ensovoorts).
- * Effektiewe kommunikasie met predikante en die regte funksionaris vir elke saak, en integrasie van verskillende kommunikasiemedie (e-pos, telefoon, SMS, ensovoorts) en sosiale media.

- * Beplanning en bestuur van finansies: Begrotings, finansiële verslae, offergawes, spesiale inkomste, donasies, barmhartigheid, bestelvorms (boeke, ensovoorts), beleggings en rentes.
- * Bewaring van agendas, notules, verslae, foto's, videomateriaal en historiese dokumente.

Dit is noodsaaklik dat alle gemeentes voortaan hulle gemeente-administrasie op dieselfde manier moet inrig en van dieselfde programmatuur moet gebruik maak. Hieroor moet die 71ste Algemene Kerkvergadering 'n beginselbesluit neem. Om praktiese redes sal hierdie besluit oor 'n periode van een tot drie jaar (voor die volgende Algemene Kerkvergadering) in gemeentes ingefaseer word om dit uitvoerbaar te maak. Die sagteware word deur 'n diensverskaffer aan elke gemeente verskaf en opleiding word gegee waar dit nodig mag wees. Elke gemeente is self vir die koste verantwoordelik, hoewel die Kerk sinodaal namens gemeentes met die verskaffer kan onderhandel oor voorkeurtariewe.

Die ondersoek na inligting- en kommunikasiestelsels het aan die lig gebring dat die groot kommersiële stelsels (sogenaamde ERP-stelsels soos SAP) nie ideaal gepas is vir die Kerk se behoeftes nie, en baie duur is. Vier verskillende ondernemings wat stelsels spesifiek met die oog op kerklike administrasie ontwikkel het, is versoek om inligting oor hulle stelsels te verskaf en 'n demonstrasie van die programmatuur by die Sinodale Dienssentrum te gee. Daar is besluit om twee moontlike inligting- en kommunikasiestelsels aan die Algemene Kerkvergadering voor te lê vir oorweging, naamlik WinKerk/FinKerk (van InfoKerk) en Kitskerk (van Delitech). Voorleggings van beide ondernemings word by die agenda van die Algemene Kerkvergadering aangeheg, en die twee ondernemings sal tydens die Algemene Kerkvergadering elk 20 minute geleentheid kry om hulle produk bekend te stel. Die Algemene Kerkvergadering moet besluit watter een van die twee inligting- en kommunikasiestelsels die Kerk voortaan sal gebruik.

Die Algemene Kerkvergadering behoort die beskrywingspunt te aanvaar, want

- * die huidige situasie het heelwat leemtes en hou groot risiko in vir die Kerk.
- * die gebruik van een inligting- en kommunikasiestelsel regdeur die Kerk sal effektiewe administrasie op alle vlakke in die Kerk dien en lei tot 'n meer koste-effektiewe aanwending van tyd, hulpbronne en geld in gemeentes, ringe en sinodale verband.

Dr WC van Wyk, die sekretaris: kommunikasie, stel die beskrywingspunt.

2.3.8 KOMITEE: ARGIEF EN BIBLIOTEEK

Vergelyk **BYLAE M**.

1. Vir bespreking en besluit.

2.3.9 WELSTAND VAN PREDIKANTE

Vergelyk **BYLAE N**.

1. Vir bespreking en besluit.

**BESKRYWINGSPUNT 31: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
WELSTAND VAN PREDIKANTE**

- * Die vergadering ondersteun voortgesette geleenthede vir predikante deur die Welstandsprogram aangebied, sodat dit kan bydra tot die emosionele veerkragtigheid van predikante en die deurlopende ondersteuning van onderskeie rolspelers in die langtermyn ondersteuningsnetwerk.
- * Predikante en hul gesinne poog om geleenthede wat die Predikante Welstandsprogram beskikbaar stel, op 'n gereelde basis by te woon as 'n noodsaaklikheid vir persoonlike groei en selfsorg.
- * Kerkrade en ringe ondersteun en, waar moontlik, begroot vir geleenthede wat die Predikante Welstandsprogram beskikbaar stel vir predikante in gemeentes en ringe.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

2.3.10 LIDMAATTOERUSTINGSPROGRAM

Vergelyk **BYLAE O**.

1. Vir bespreking en besluit.

**BESKRYWINGSPUNT 32: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
TOERUSTING VAN LIDMATE BINNE DIE WERKRUIMTE VAN DIE NEDER-
DUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA**

- * Die verslag word aanvaar.
- * Gemeentes word aangemoedig om van hierdie materiaal gebruik te maak.
- * Dank aan dr H Delport en ds MA Venter vir die saamstel van hierdie kursus.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

**BESKRYWINGSPUNT 33: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERK-
VERGADERING**

PRIESTERSKAP VAN DIE GELOWIGE

Die 71ste Algemene Kerkvergadering gee opdrag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering om navorsing te doen oor die algemene priesterskap van die gelowiges, en hoe lidmate van die Kerk kan deelneem aan die bediening van die evangelie.

Motivering:

Navorsing het aangetoon dat kerke groei toon waar lidmate op 'n konstruktiewe wyse deelneem aan die bediening van die evangelie. Die toerusting van lidmate is van kritieke belang vir die welsyn van gemeentes.

Ds FJ Labuschagne, die algemene sekretaris, stel die beskrywingspunt.

2.3.11 STUDENTEGEMEENTES EN -BEARBEIDING

Vergelyk **BYLAE P** en **Beskrywingspunt 93**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 34: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK STUDENTEBEDIENING

- * Die vergadering spreek hom gunstig uit oor die bearbeiding van studentelidmate van die Kerk binne die ruimte van die Kerk se strategiese bediening.
- * Predikante en gemeentes word versoek om studente vanuit hul gemeentes aan te moedig om by die onderskeie studentegemeentes van die Kerk in te skakel.
- * Ouderlingvergaderings bekom jaarliks inligting van alle skoolverlaters wat uit gemeentes verhuis na tersiêre instellings. Die inligting (toekomstige adres en telefoonnommer) word na die onderskeie studentegemeentes gestuur.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 35: RING VAN BLOEMFONTEIN

BESLUIT 4.1.5.2 VAN DIE 67STE ALGEMENE KERKVERGADERING WORD HERBEVESTIG

Om alle Hervormde lidmate aan tersiêre instellings in Bloemfontein effektief te bearbei, begroot die Kerk vir 'n standplaas met versorging op toetreeskaal.

Motivering:

Agtergrond:

1. *Studente:*

Bloemfontein Universiteit en ander akademiese instellings word gevoed hoofsaaklik uit gemeentekinders in die Vrystaat, Noordkaap en Oos-Kaap – oral oor klein gemeentes.

Tydens die 67ste Algemene Kerkvergadering, is soos volg besluit:

Om alle Hervormde lidmate aan tersiêre instelling in Bloemfontein effektief te bearbei, begroot die Kerk vir 'n standplaas met versorging op toetreeskaal.

Die gemeente Bloemfontein het daarna 'n bedieningsruimte met die opdrag van studentebediening tot stand gebring.

Op daardie stadium was daar ongeveer 100 plus studente in Bloemfontein, maar die getalle het algaande gekrimp tot 'n huidige 50 studente. Die krimpende getalle kan hoofsaaklik toegeskryf word aan die toestande op die kampusse wat aan niemand onbekend is nie. Ander kerke soos veral die charismatiese kerke maai ook onder die jeug.

Op hierdie stadium ontvang gemeente Bloemfontein geen inkomste buiten die deurkollekte van die studente nie. Betaling van heffing vir die studente geskied uit die gemeente se fondse.

2. *Bloemfontein gemeente:*

Die predikant wat bevestig is in die studente werkruimte doen ook ander gemeentewerk:

- * Die bediening van die wyk Brandfort waar een Sondag per maand 'n preekpunt is. Huisbesoek geskied ook daar.
- * Kategese van die finalejaar katkisanter.
- * Betrokke by gemeentefunksies soos byvoorbeeld die Gholfdag en Windpompfees.

Die predikant is lankal nie meer op die toetreevlak van versorging nie, derhalwe dra die gemeente die verskil by, asook gratis huisvesting en dienste. Hy ontvang egter geen selfoontoelae of mediese bydraes nie.

Die gemeente kon dit nog altyd met behulp van die subsidie vir studentebearbeiding bekostig. Sedert verlede jaar het die vermindering van die subsidie egter begin druk plaas op die gemeente se finansies.

3. *Ring van Bloemfontein:*

Die Ring van Bloemfontein bestaan tans uit twee groter gemeentes, naamlik Bloemfontein en Bloemfontein-Wes, en dan drie kleiner gemeentes, naamlik Dordrecht, Queenstown en Petrusburg.

Gedurende September 2015 is ds MJ Swart losgemaak van gemeente Petrusburg en die kontrak wat daar tussen hom en die gemeentes Dordrecht en Queenstown was, is deur homself beëindig.

Dit laat die ring met die volgende predikante:

- * Ds JJ Dreyer: Volsorg werkruimte by gemeente Bloemfontein.
- * Ds W Dykema: Studente werkruimte by gemeente Bloemfontein (hy word nie volsorg vergoed nie).
- * Dr J Nel: Deeltydse werkruimte by gemeente Bloemfontein-Wes – het ook ander verpligtinge by die Universiteit.
- * Ds I Katzke: Deeltyds werkruimte by gemeente Bloemfontein en is ook betrokke by Bloemfontein-Wes. Het 'n voltydse werk en is nie beskikbaar vir gemeentewerk nie, wel vir preekbeurte.

Motivering:

1. *Studente:*

Die erediensbywoning van die groepie studente in Bloemfontein is gemiddeld 60%. Dit is ook min of meer die persentasie studente wat uiters meelewend is in die studentebearbeiding. Die res is geredelik betrokke, maar almal wil graag aan die bediening verbonde bly.

Hierdie groepie studente, alhoewel min, is entoesiasies en is ook betrokke by die gemeente se bedrywighede:

- * Een maal 'n week word daar Bybelstudie by die pastorie gehou.
- * Studentekampe en koffiedrink geleenthede word gereël.
- * Pastorale bediening vind gereeld plaas, soos byvoorbeeld 'n student wat probeer het om selfdood te pleeg is deur die predikant ondersteun. Daar is talle sulke voorbeelde.
- * Daar is ook studente wat besig is met volwasse katkisasie wat graag by die Hervormde Kerk wil inskakel en reeds inskakel.

Indien daar sou voortgegaan word met die geleidelike afskaling van die studentesubsidie, sou dit uiteraard *beteken dat hierdie bearbeiding nie sal kan voortgaan nie* en die studentepredikant losgemaak sal moet word van gemeente Bloemfontein.

Alhoewel die studentegetalle klein is en die redenasie gehoor word dat die bearbeiding 'n luukse is, kan ons nie daarmee saamstem nie. Moet ons nou ter wille van finansies hierdie klompie gemeentekinders wat van klein gemeentes af kom net so los, en toesien dat ons ook die klein groepie jongmense wat nog positief en entoesiasies oor die Kerk is net eenvoudig verloor aan ander kerke, of erger nog kerklos maak.

Die ouers van hierdie kinders is immers tog ook lidmate en dra ook by tot die heffings wat onder andere vir studente- of jeugbediening behoort te gaan.

2. *Bloemfontein gemeente:*

Gemeente Bloemfontein bestaan tans uit 375 belydende lidmate (uitgesluit die studente) en word huidiglik nog deur 'n volsorgpredikant bedien.

Om die gemeente behoorlik pastoraal te bedien saam met ander verantwoordelikhede soos vergaderings, projekte, Bybelstudies, ensovoorts, moet die predikant hard werk en laat dit hom werklik nie met veel vrye tyd op hande nie.

Die vermindering van die subsidie die afgelope twee jaar het groot druk op die gemeente se finansies geplaas. Die begroting vir die 2016/17 finansiële jaar is net vir vier maande goedgekeur en daar is ook besluit om aan beide predikante net die 6% verhoging toe te staan. Albei die predikante word nou op 'n kerf onder skaal vergoed.

Daar is bereken dat gemeente Bloemfontein 'n bedrag van R92 000.00 in hierdie jaar tot studentebediening sal moet bydra om die standplaas te onderhou. Dan is die waarde van die gratis huisvesting nie in berekening gebring nie.

Die toestand van sake is nie volhoubaar nie en laat dit die gemeente uiteraard met geen ander opsie as om te versoek dat die studentepredikant van sy standplaas losgemaak word indien geen finansiële hulp ontvang word nie. Dit is egter die laaste roete wat die gemeente sal wil volg.

3. *Ring van Bloemfontein:*

Soos hierbo genoem het daar werklik 'n klein *werkmag* in die ring oorgebly.

Die predikante van Bloemfontein en Bloemfontein-Wes het om die beurt tot einde Januarie 2016 twee Sondae per maand by gemeente Petrusburg gepreek. Tans preek ds JMJ de Wet elke tweede naweek in Petrusburg. Gelukkig kos dit die gemeente nie te veel nie aangesien ds De Wet daar verby ry op sy pad terug vanaf Vanderkloof. Vergaderings, ensovoorts, moet nog steeds deur die Bloemfontein predikante gehou word.

Di Dreyer en Dykema preek om die beurt elke tweede Sondag van die maand te Dordrecht en Queenstown. Vergaderings word dan ook by dié geleentheid gehou.

Daar is reeds begin om gesprek met die twee gemeentes te voer ten einde die bediening aldaar permanent te probeer maak. Dit kan meebring dat daar vir miskien 'n jaar of twee verligting in die vorm van finansiële bydraes kan kom. Indien daar egter nog 'n predikant uit die ring moet gaan sal dit die bediening aan die kleiner gemeentes feitlik onmoontlik maak, en bring dit ook die voortbestaan van hierdie gemeentes onmiddellik in gedrang.

Op grond van bogenoemde motivering word die ernstige versoek tot die vergadering gerig dat daar tot so 'n mate begroot sal word, dat die studentebediening in Bloemfontein kan kontinueer.

Ds W Dykema, die skriba van die Ring van Bloemfontein, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 36: RING VAN MIDDELBURG

GEVANGENISBEDIENING

Die Algemene Kerkvergadering besluit om *Invest my Future* as 'n spesialisbediening van die apostolaat te ondersteun. Dit kan beskou word as 'n bediening geskoei op die *Fresh Expressions*-benadering.

Motivering:

Invest my Future is 'n buitengewone bediening wat in die besonder gerig is op korrektiewe fasiliteite landswyd. Hierdie bediening sluit die pastorale en fisieke versorging in van

- * aangehoudenes (oortreders).
- * babas agter tralies.
- * oortreders op parool.
- * slagoffers van geweldsmisdade wat deel is van die herstellende geregtigheid.
- * slagoffers van die geweld spesifiek binne gesinsverband.

Ds JP du Preez, die skriba van die Ring van Middelburg, stel die beskrywingspunt.

2.3.12 GESINS- EN JEUGBEDIENING

Vergelyk **BYLAE Q**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 37: KERNGKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK

KATEGESBOEKE

Die vergadering neem kennis van die verslag en bedank dr JA Beukes as hoofredakteur, asook sy span medewerkers, vir die werk wat hulle gedoen het.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 38: KERNGKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK

GESINSBEDIENING

- * **Die vergadering neem kennis van die verslag.**

* Dr JM van Staden en ds JM van Staden word bedank.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

**BESKRYWINGSPUNT 39: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
JEUGNAVORSING**

- * Die Algemene Kerkvergaderings spreek sy dank uit teenoor alle betrokkenes by hierdie projek, sowel as al die deelnemende kerke wat saam met die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gewerk het aan hierdie ondersoek. Vanuit die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika was dr JM van Staden deel van die projekspan, terwyl prof Y Dreyer, di L Oberholzer, JM van Staden en prop M van Niekerk medeskrywers was aan die boek *Skokkend Positief*. Dr WC van Wyk was die skakelpersoon tussen die projekspan en die onderskeie gemeentes van die Hervormde Kerk wat deelgeneem het aan die ondersoek.
- * Die Algemene Kerkvergadering spreek sy dank uit teenoor prof Chris Smit en dr Mike van der Linde vir hulle buitengewone harde werk aan hierdie projek, sowel as *Business Enterprises at University of Pretoria* vir hulle dienste. Tegelyk word die Universiteit van Pretoria se Departement Praktiese Teologie bedank wat die projek akademies huisves en finansiële ondersteun.
- * Die Algemene Kerkvergadering versoek predikante, ouderlinge, kategete en alle ander belanghebbendes om kennis te neem van die bevindinge van hierdie ondersoek en, waar nodig, hul bedieninge diensooreenkomstig aan te pas.
- * Die Kerk word versoek om kennis te neem van die verslag en indringend te besin oor die implikasies vir gesinsbediening, jeugbediening en kategeese.
- * Die Algemene Kerkvergadering neem kennis van die boek *Skokkend Positief* waarin nie alleen die bevindings van die ondersoek weergegee word nie, maar aangepaste bedieningsvoorstelle gemaak word.
- * Die Algemene Kerkvergadering ondersteun die uitbreiding van hierdie ondersoek om ook kerkvervreemde jongmense in te sluit.

Dr JM van Staden stel die beskrywingspunt.

2.3.13 DIE HUWELIK

**BESKRYWINGSPUNT 40: RING VAN POTCHEFSTROOM
DIE HUWELIK AS INSTELLING VAN GOD**

Die vergadering bevestig dat

- * die Kerk die huwelik as instelling van God erken as 'n verhouding tussen een man en een vrou.
- * die bevoegde vergaderings verantwoordelik is vir die pastorale begeleiding en versorging van alle lidmate in hul verhoudings.

Motivering:

In Genesis vind die man-vrou verhouding (huwelik) sy beslag as instelling van God. Hierdie saak loop soos 'n goue draad deur die Bybel tot in Openbaring (22: 17) waar die Gees en die bruid wag op en roep na die koms van die Bruidegom.

Op grond van Bybelse getuienis is die huwelik 'n verbintenis tussen man en vrou (Genesis 1: 27, 2: 20 tot 24). In die Nuwe Testament word getuig dat elke man sy eie vrou behoort te hê en elke vrou haar eie man (1 Korintiërs 7: 2). Die Skrif getuig dat die huwelik 'n instelling van God is. Paulus ag die huwelik so hoog dat hy dit in verband bring met die verhouding tussen Christus en sy kerk (Efesiërs 5: 21 tot 33).

Wat die Heilige Skrif van die huwelik leer verwoord God se bedoeling daarmee. Ons is daarom oortuig dat die huwelik tussen man en vrou God die Here behaag. Die Kerk moet die huwelik as 'n eerbare instelling van God bewaar sodat die tempel van God, dit is ons liggaam, nie beskadig word nie.

Dr RA Denton, die skriba van die Ring van Potchefstroom, stel die beskrywingspunt.

2.3.14 SEKSUALITEIT OF HOMOSEKSUALITEIT

Vergelyk **BYLAE R.**

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 41: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERK-VERGADERING

HOMOSEKSUALITEIT

Die 71ste Algemene Kerkvergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika

- * betuig sy dank teenoor al die lidmate en ampsdraers van die Kerk wat in opdrag van die 70ste Algemene Kerkvergadering meegewerk het aan die opstel en versameling van studiemateriaal oor homoseksualiteit.
- * spreek sy waardering uit teenoor elkeen wat die uitnodiging aanvaar het om aan die gesprek oor homoseksualiteit deel te neem. Ten

spyte van uiteenlopende standpunte is dit met waardigheid en wedersydse respek gestel.

- * moedig predikante aan om die studiemateriaal in hulle pastorale werksaamhede te gebruik.
- * bevestig opnuut die eerste drie punte van die 68ste Algemene Kerkvergadering (2007) se besluit oor homoseksualiteit wat soos volg lui:
 1. *Volgens die breër boodskap van die evangelie maak God se Gees dit vir mense moontlik om met hulle volle menswees in God se teenwoordigheid te lewe. Laasgenoemde sluit ook homoseksuele persone in.*
 2. *Die Kerk glo daarom dat alle gelowiges, ongeag hulle seksuele oriëntasie, lede is van die liggaam van Christus. Die eenheid van die Kerk as liggaam van Christus is 'n evangeliese eis. Die Kerk wil daarom homoseksuele persone in sy midde verwelkom, vertroos en ondersteun.*
 3. *Die Kerk sal vervolgens alles in sy vermoë doen om die verskynsels van homofobie, gay-haat en enige ander vorme van neerhalende optredes teenoor homoseksuele persone teen te werk.*
- * besluit dat indien 'n konflik van belange tussen 'n ampsdraer en sy of haar gemeente ontstaan, weeg die belange en welstand van die gemeente swaarder as dié van die betrokke ampsdraer.
- * bevestig opnuut dat predikante huwelike in terme van die Huwelikswet (Wet 25 van 1961) bevestig en nie enige bevoegdheid in terme van die Wet op Burgerlike Verbintenisse (Wet 17 van 2006) het nie.
- * bevestig dat die Kerk die huwelik as 'n verbintenis tussen een man en een vrou respekteer.
- * wil lidmate wat as man en vrou saamwoon aanmoedig om hulleself deur 'n Christelike huwelik aan mekaar te verbind.
- * is diep bewus daarvan dat seksualiteit 'n belangrike deel van ons menswees is, en dat elkeen in terme van sy of haar gewete en verstaan van die Bybel daarmee handel. Die Algemene Kerkvergadering besef terdeë dat baie mense met hulle eie seksualiteit worstel en om verskillende redes erg getraumatiseer kan wees. Ons is van mening dat die trauma van lidmate nie deur groot en finale uitsprake van sinodale vergaderings gediën word nie, maar wel deur die liefde en versorging wat hulle in 'n plaaslike geloofsgemeenskap ontvang. Daarom behoort die gesprek oor seksualiteit nie op kerklike vergaderings plaas te vind nie, maar wel tydens pastorale gesprekke.
- * Ten slotte doen die 71ste Algemene Kerkvergadering 'n beroep op alle ampsdraers en lidmate van die Hervormde Kerk om in 'n tyd van geestelike en morele verwildering, in die voetspore van Christus te volg en leef soos wat Hy ons geleer het. *Omdat ons kinders van*

God is, moet ons sy voorbeeld volg. Lewe in liefde soos Christus ons liefgehad het ... (Efesiërs 5: 1).

Motivering:

Kerklike vergaderings regoor die wêreld het die afgelope dekades uiteenlopende besluite oor homoseksualiteit geneem. Dit sluit Rooms-Katolieke, Protestantse, Pentekostalistiese en Ortodokse geloofsgemeenskappe in. In die onlangse verlede het die Nederduitse Gereformeerde Kerk en die Presbiteriaanse Kerk uiteenlopende besluite geneem. In verskeie geloofsgemeenskappe, onder andere die Anglikaanse Kerk, het dit tot kerkskeuring en hofsake gelei. Die uiteenlopende besluite wat geneem is en die konflik wat daarop gevolg het, veroorsaak dat kerke huiwerig is om enige besluite oor homoseksualiteit te neem.

Dokumentasie wat in die agenda van die 71ste Algemene Kerkvergadering (2016) opgeneem is, laat duidelik blyk dat homoseksualiteit 'n komplekse en sensitiewe saak is waarop nie maklike antwoorde gegee kan word nie. Uiteenlopende eksegetiese van teksgedeeltes in die Ou- en Nuwe Testament, asook nuwe navorsing op die terrein van mediese wetenskappe en genetica, laat geen twyfel dat daar altyd uiteenlopende standpunte gestel kan word nie.

Sinodale besluite oor homoseksualiteit is dikwels kontroversieel omdat dit deel gemaak word van 'n gesprek oor kerklike leer, kerklike dissipline (kerkorde) of kerklike prosedures. Wanneer homoseksualiteit deel word van 'n leerstellige diskoers, word die eis om 'n finale antwoord oor iets soos *sonde* te gee, baie sterk. Wanneer die agenda van 'n sinodale vergadering homoseksualiteit insluit, word homoseksualiteit outomaties deel van 'n kerkregtelike proses, onder andere die toelating van homoseksuele persone tot die amp.

Die vraag is dus: Waar hoort die gesprek oor homoseksualiteit? Is dit deel van sinodale prosesse, of is dit iets wat tuishoort in die gemeentelike situasie, of beide? Moet ons die gesprek oor homoseksualiteit in 'n leerstellige en kerkregtelike konteks plaas, binne 'n pastorale konteks of beide?

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering is van mening dat die gesprek binne die pastorale konteks tuishoort. Die funksie van die Algemene Kerkvergadering of kerklike vergaderings is om te verseker dat predikante en lidmate toegerus is om met medegelowiges in gesprek te tree.

Dr WA Dreyer stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 42: RING VAN ZEERUST (GEMEENTE MAFEKING)

HOMOSEKSUALITEIT

Die hoofsaak van die Protestantse geloof is die genade van God wat aan *alle* mense geskenk word, dat mense deur genade en deur geloof in Jesus Christus alleen gered word. Daarom behoort die Kerk nie wanneer seksualiteit ter sprake kom, te diskrimineer nie.

Hierdie beskrywingspunt word nie ondersteun deur die ringsvergadering van die Ring van Zeerust nie.

'n Afgevaardigde van gemeente Mafeking stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 43: RING VAN SWELLENDAM (DR GJ MALAN)

HOMOSEKSUALITEIT

Die Kerk erken dat gay-wees nie 'n etiese of morele saak is nie, maar biologiese oorsake het en derhalwe 'n aangebore geslagtelike oriëntasie is.

Motivering:

Die Akademie vir Wetenskap in Suid-Afrika (ASSAf) se ondersoek bevind dat biologiese oorsake, en nie omgewingsoorsake nie, lei tot homoseksuele oriëntasie in die wêreldbevolking. (Sowat 5% van die wêreldbevolking se seksuele oriëntasie is homoseksueel.)

Vergelyk **BYLAE S**.

Hierdie beskrywingspunt word nie ondersteun deur die ringsvergadering van die Ring van Swellendam nie.

Dr GJ Malan stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 44: RING VAN SWELLENDAM (DR GJ MALAN)

HOMOSEKSUALITEIT

Omdat gay-wees nie eties en moreel beoordeel word nie, maar biologies, besluit die Kerk om haar nie meer oor die geslagtelike oriëntasie van lidmate uit te spreek nie.

Akademie vir Wetenskap in Suid-Afrika (ASSAf) se ondersoek bevind dat biologiese oorsake, en nie omgewingsoorsake nie, lei tot homoseksuele oriëntasie in die wêreldbevolking. (Sowat 5% van die wêreldbevolking se seksuele oriëntasie is homoseksueel.)

Vergelyk **BYLAE S**.

Hierdie beskrywingspunt word nie ondersteun deur die ringsvergadering van die Ring van Swellendam nie.

Dr GJ Malan stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 45: RING VAN LAEVELD

HOMOSEKSUALITEIT

- * Die Algemene Kerkvergadering is diep bewus van die kompleksiteit van die saak van homoseksualiteit, en wil dit opnuut met die grootste versigtigheid, deernis en begrip vir almal hanteer.
- * Die Algemene Kerkvergadering is oortuig daarvan dat die verwarring wat daar oor die saak bestaan en botsende standpunte oor die saak, veral verband hou met die huidige vertalings van die tersaaklike Bybeltekste waarin daar negatief geoordeel word oor homoseksualiteit. Die vraagstelling handel vir die Kerk daarom ten diepste oor Skrifbeskouing, Skrifgebruik en hermeneutiek.
- * Die Algemene Kerkvergadering neem geen verdere besluit oor homoseksualiteit voordat alternatiewe vertalings van die tersaaklike Bybeltekste nie aan die Kerk voorgelê word wat oortuigend is dat die betrokke Bybeltekste nie negatief oor homoseksualiteit oordeel nie.

Motivering:

- * Die saak van homoseksualiteit word deur baie lidmate as hoogs emosioneel ervaar. Dit skep 'n baie plofbare situasie waarin homoseksuele mense net verder verwond kan word, terwyl besluite daaroor die Kerk baie skade kan aandoen en selfs kan laat skeur.
- * Vir die Kerk behoort haar oorweging van die saak steeds in die eerste plek op grond van die Bybel oorweeg te word.
- * Uit die debat behoort dit telkens duidelik te wees dat die oorweging van die saak vasval daarby dat huidige vertalings van die Bybel negatief oordeel oor die saak.
- * Voordat daardie vertalings nie hersien word en daar nuwe moontlike vertalings aangebied word wat die saak nie verder negatief beoordeel nie, gaan die verwarring oor die saak en botsende standpunte nie bygelê kan word nie.
- * Die Kerk behoort derhalwe geen verdere besluit te neem voordat sodanige vertalings nie voorgelê word vir oorweging nie.

Dr MJ Jansen van Rensburg, die skriba van die Ring van Laeveld, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 46: RING VAN KROKODILRIVIER

HOMOSEKSUALITEIT

Die Ring van Krokodilrivier, bewus van die sensitiwiteit rondom die saak van homoseksualiteit, stel voor dat die huidige besluit van die Kerk ten

opsigte van die toelating van homoseksueel georiënteerde persone tot die bediening van die evangelie, gehandhaaf word (68ste Algemene Kerkvergadering punt 2.8.1 pp 47 en 48).

Motivering:

- * Dit is uit die heilige kodeks (Levitikus) en ook volgens Nuwe Testamentiese tekste duidelik dat aan bedienaars van die evangelie hoër eise gestel word ten opsigte van 'n morele en etiese lewe.
- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het nog nooit 'n sondelys gemaak nie. Maar die eenheid van die Kerk is volgens die Skrif en die belydenis 'n baie belangrike aangeleentheid. Hierdie faktor moet swaar weeg in die Kerk. Die onlangse besluite in die Nederduitse Gereformeerde Kerk oor homoseksualiteit toon hoe broos die eenheid van die kerk kan wees.
- * Die Kerk se verstaan van die huwelik soos deur die 68ste Algemene Kerkvergadering besluit (Besluitebundel 26.5, p 47, van 2007), laat nie ruimte vir selfde geslag huwelike nie, en moet steeds so gehandhaaf word.

Ds FB Sneygans stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 47: RING VAN NOORD-KAAPLAND

HOMOSEKSUALITEIT

Die Ring van Noord-Kaapland vra die Algemene Kerkvergadering om geen bindende besluit te neem nie. Daar is 'n versoek om eers verdere studies te doen.

Motivering:

Die Ring van Noord-Kaapland bly by die *status quo*: 'n Huwelik bestaan uit een man en een vrou. Dit is egter deel van die wese van die Kerk om met alle medemens in liefde en vrede te lewe.

Ds JZ Britz, die voorsitter van die Ring van Noord-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 48: RING VAN MIDDELBURG (GEMEENTE MIDDELBURG)

HOMOSEKSUALITEIT IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Daar moet weer gekyk word na wat sonde is en die definiëring daarvan.

Ons handhaaf die siening dat ons alle homoseksuele persone in liefde aanvaar, waar hulle soos ons almal sonde bely voor die almagtige God en

daarna streef om in dankbaarheid voor God te leef. Enige uitleef en verkondiging van sondige dade as goed, kan nie as Bybels aanvaar word nie.

Motivering:

Die gesprek oor homoseksualiteit in die Hervormde Kerk is etlike jare aan die gang. Met die oog op die komende Algemene Kerkvergadering van 2016 is verdere studiestukke beskikbaar gestel en gemeentes gevra om insette te lewer.

Die ouderlingevergadering het die stukke oorweeg en aangevul met verdere bronne. Dit is bespreek en tot die volgende standpunt gekom:

1. Die Bybel as riglyn:

Ons besef dat hierdie saak die wese van die mens en sy lewe op aarde raak. Ons is egter versigtig vir oor-emosionele reaksie, die druk van populêre mening en die media. Ons wil die Bybel gebruik as riglyn vir ons lewe. Ons is bekommerd dat dit nie deel gevorm het van die motiverende dekbrieff wat saam met die studiestuk van prof E van Eck aan gemeentes gestuur was nie. In genoemde skrywe word slegs verwys na wat die invloed en gevolg van die mens is.

Ons verstaan dat die Bybel in konteks van sy oorsprong ondersoek moet word. Maar sedert die kerkhervorming is groot moeite gedoen deur ons Bybelvertalers om dit verstaanbaar te maak vir gewone lidmate. Die verstaan van die Bybel word aangevul deur prediking en leeswerk van ons Kerk se geskrifte en literatuur, asook dié van ander kerke met dieselfde begronding. Daarom voel die ouderlinge dat hulle wel kan antwoord op die versoek wat gerig is.

2. Sonde, verlossing en dankbare lewe:

Die mens is sondig in sy aard en al sy doen en late. Om een aspek daarvan uit te lig en bo 'n ander te stel, is nie reg nie. Om een menslike toestand te veroordeel of klassifiseer as sonde en dit dan te gebruik as kriteria vir predikante, is ook nie reg nie.

Aanbeveling: Daar moet weer gekyk word na wat sonde is en die definiëring daarvan. Ons kan baie maklik verstriek raak in 'n lys van sonde wat vermy moet word en gou dwaal op 'n pad om ons eie saligheid te probeer bewerk.

Jesus Christus het ons verlos van hierdie sondige bestaan. Hy maak dit moontlik dat ons dankbaar hierop kan antwoord om in liefde vir God, in liefde met ons medemens kan saam leef. God se wil bly die riglyn vir so 'n lewe.

3. Seksualiteit:

Ons verstaan van seksualiteit begin by die skeppingsverhaal. God het die mens as man en vrou gemaak. Ons verstaan dit soos volg:

* Die mens is as man en vrou geskep as lewensmaats. Hierdie band

erken ons in die huwelik. Die ruimte vir uitdrukking van seksualiteit is die Christelike huwelik.

- * Man en vrou is geskep sodat 'n nageslag verwek kan word. Ander verhoudings sluit hierdie moontlikheid uit.
- * Wanneer God na sy koninkryk verwys dan praat Hy van *die bruid en bruidegom* – dus weereens verwys die Bybel tog na 'n man en vrou.

Bandelose en losbandige seksuele praktyke van verskeie aard word oral veroordeel in die Bybel. Die sewe voorbeelde van praktyke wat uitdrukking kry as seksuele verkeer tussen mense van dieselfde geslag, is deel hiervan. Die moderne verskynsel van homoseksuele verhoudings vind uitdrukking in dieselfde seksuele daad. Daarom kan ons nie Bybelse gronde vind om dit te aanvaar nie.

4. Slotopmerking:

In die Kerk moet ons in gehoorsaamheid aan God in liefde met mekaar saam leef. Ons staan gelyk met homoseksuele mense met ons sonde voor God – en daarom moet ons in liefde teenoor mekaar ruimte in die Kerk skep om hierdie broers en susters in liefde te versorg.

Ons mag ook nie toelaat dat enige ander sondes soos moord, diefstal, egbreuk, ensovoorts, deel word van ons samelewing sonder om dit volgens die Skrif te veroordeel nie. Dit is ook 'n opdrag wat aan die ouderlinge van elke gemeente opgedra word. God se wil moet bo alles gestel word.

5. Aanbeveling:

Ons handhaaf die siening dat ons alle homoseksuele persone in liefde aanvaar waar hulle soos ons almal sonde bely voor die almagtige God, en daarna streef om in dankbaarheid voor God te leef. Enige uitleef en verkondiging van sondige dade as goed kan nie as Bybels aanvaar word nie.

Hierdie beskrywingspunt word nie ondersteun deur die ringsvergadering van die Ring van Middelburg nie.
--

'n Afgevaardigde van gemeente Middelburg stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 49: RING VAN MIDDELBURG (GEMEENTE VAN DER HOFF)

HOMOSEKSUALITEIT IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Die argument dat die Bybelse verwysings na homoseksualiteit nie verwys na wat ons vandag as homoseksuele verhoudings verstaan nie, beteken nie dat dit nie as sondig gesien word nie. (Die Bybel praat byvoorbeeld ook nie oor pornografie en vele ander sake nie, tog beskou die Kerk dit as sondig.) Die Kerk moet duidelike riglyne neerlê oor wat 'n huwelik konstateer. Die Kerk moet duidelike riglyne neerlê oor wat 'n buite-

egtelike verhouding konstateer. Ons verstaan tans is dat lidmate wat in buite-egtelike verhoudings saamwoon, tog nie in die ampte kan dien nie.

Motivering:

Die gesprek oor homoseksualiteit in die Hervormde Kerk is reeds 'n geruime tyd aan die gang. Met die oog op die komende Algemene Kerkvergadering van 2016 word van ouderlingevergaderings verwag om kommentaar te lewer op studiestukke aan hulle gestuur.

Met oorweging van die studie reeds gedoen en navorsing aangaande verskeie teksgedeeltes in die Woord wat spesifiek handel oor homoseksualiteit, is die volgende besluit:

1. Die Bybel as riglyn:

Ons besef dat hierdie saak die wese van die mens en sy lewe op aarde raak. Ons is egter versigtig vir oor-emosionele reaksie, die druk van populêre mening en die media. Ons wil die Bybel gebruik as riglyn vir ons lewe. Ons is bekommerd dat mense se sienings, eerder as die Bybel se siening, die uitgangspunt van die gesprek is.

Ons glo steeds dat die Bybel waaragtig die Woord van God is en nie slegs die woorde van mense oor God is nie. Daarby verstaan ons ook dat, hoewel die Bybel in konteks van sy oorsprong ondersoek moet word, gewone lidmate sonder die nodige grondtekenskennis wel die Bybel kan verstaan en interpreteer deur die leiding van die Heilige Gees. Daarom kan ouderlinge wel gesagdraende aanbevelings oor hierdie saak maak.

2. Die leer van die Kerk as riglyn:

Die mens is in sonde ontvang en gebore. Die mens neig dus eerder na sonde as na goedheid. Alle mense is verdoem tot die ewige smarte van die hel. Gelukkig het Christus ons van hierdie verdoemenis kom red. Daar is egter 'n voorwaarde. Alle mense staan nie onder hierdie redding nie. Slegs dié wat glo, glo in 'n lewe van sonde, verlossing en blye dankbaarheid. Hierdie leer van die Kerk bly die wil van God en die riglyn vir die Christen se lewe.

Verder leer en verkondig die Kerk ook dat die kerk die bruid van Christus is. Hierdie beeld gebruik as voorbeeld die huwelik tussen een man en een vrou. Hierdie beeld is in wese die grondslag van die Kerk. Sou dit verval, verval baie ander dinge van hoe die verhouding tussen Christus en sy kerk werk.

3. Kultuuropdrag as riglyn:

Tydens die skepping het God aan die mens 'n kultuuropdrag gegee. Dit is om oor die aarde te regeer en te vermeerder. Hierdie opdrag kan nie uitgevoer word in selfdegeslag verhoudings nie. Ons verstaan en begrip oor seksualiteit begin ook by die skeppingsverhaal. God het die mens as man en vrou gemaak. Die mens is as man en vrou geskep as lewensmaats. Hierdie band erken ons slegs in die huwelik. Die ruimte vir die uitdrukking van seksualiteit is die huwelik. Man en vrou is geskep sodat 'n nageslag verwek kan word.

4. Begrip van sonde as riglyn:

Om lysies van sondes en nie-sondes te maak sal nie enigsins sinvol wees vir die gesprek nie. Bandelose en losbandige praktyke van verskeie aard word egter oral in die Bybel aangespreek en veroordeel. Die sewe plekke in die Bybel waar voorbeelde genoem word van praktyke wat uitdrukking kry as seksuele verkeer tussen mense van dieselfde geslag, is deel hiervan. Die moderne verskynsel van homoseksuele verhoudings vind uitdrukking in dieselfde seksuele daad. Daarom kan ons nie Bybelse gronde vind om dit te aanvaar nie.

Sien egter baie duidelik dat die mens nie veroordeel word nie, maar die daad.

5. Slotopmerking:

Ons almal staan in ons sonde skuldig voor God. Ons as sondaars moet ruimte skep vir mekaar, vir liefde en vergewing binne die Kerk. Medegelowiges wat hulle sonde bely moet mekaar onderskraag en ondersteun. Een sonde is nie groter as die ander nie, maar een sonde kan ook nie skielik aanvaar word omdat humanisme ons daartoe dwing nie.

Hierdie beskrywingspunt word nie ondersteun deur die ringsvergadering van die Ring van Middelburg nie.

'n Afgevaardigde van gemeente Van Der Hoff stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 50: RING VAN BRAKPAN

HOMOSEKSUALITEIT

Aan die hand van die verdeeldheid en trauma wat tans in die Nederduitse Gereformeerde Kerk heers na die besluit rakende homoseksualiteit, word daar versoek dat hierdie vergadering eerder die besluit sal neem om nie die saak ter tafel te wil bring nie.

Motivering:

Binne die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika was daar nog altyd met empatie en begrip gehandel oor hierdie onderwerp. Tydens vele Algemene Kerkvergaderings is daar al baie tyd en energie binne gespreksvoering en navorsing aan al die verskillende kante van die saak aandag gegee. En nog steeds is daar nie klinkklare antwoorde, standpunte of bewyse nie. Daarom dat die versoek gerig word dat die Kerk sal voortgaan om, nes in die verlede, eerder empaties hiermee om te gaan en sodoende eerder sal bydra tot vrede in die Kerk as om verdere onrustigheid te veroorsaak.

Ds PJ Uys stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 51: RING VAN PRETORIA

HOMOSEKSUALITEIT

- * Die vergadering neem kennis van die inhoud van die studiestuk insake homoseksualiteit, en moedig gemeentes aan om die studiestuk as basis of riglyn te gebruik indien daar met homoseksuele persone in die pastoraat gehandel word.
- * Die vergadering voer nie verder gesprek oor die aangeleentheid nie en neem tydens die vergadering geen verdere besluite oor homoseksualiteit nie.
- * Die vergadering gee die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering opdrag om met die oog op die volgende Algemene Kerkvergadering beskrywingspunte te (laat) formuleer om die saak uit te klaar rakende *selibaat* by homoseksuele persone wat in die predikantamp staan of wil staan.

Motivering:

- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is tans in die proses om die trauma van kerkskeuring te verwerk en kan op geen manier bekostig om weer deur ernstige onrus in die Kerk te gaan nie.
- * Die manier waarop die saak deur die Nederduitse Gereformeerde Kerk hanteer is en die polariserende nadraai van die besluit van die Nederduitse Gereformeerde Kerk, wys dat daar die potensiaal bestaan dat die Kerk kan skade kry as gevolg van enige besluit oor die saak. Daar behoort op 'n meer genuanseerde wyse oor die saak gepraat en besluit word as om die Kerk te verplig om bloot te kies tussen een van twee standpunte.
- * As gevolg van die besluit van die Nederduitse Gereformeerde Kerk is die saak van homoseksuele persone ook skade gedoen. Mense het weer seergekry en verwerping beleef aan die hand van die Kerk, ongeag die besluite wat geneem is. Homoseksuele persone beleef nie noodwendig aanvaarding in besluite van sinodale vergaderings nie, maar daar waar gemeentes die liefde van Christus ervaar.
- * Dit is tog nie die aard van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, vanweë ons reformatoriese en dialektiese teologie, om oor elke saak standpunt in te neem oor wat dan sonde sou wees al dan nie. Ons werk tog nie met die konsep van sondelysties wat sommige mense uitsluit van die genade van God en ander dus insluit nie. Dit gaan veel eerder oor 'n opregte lewe voor die aangesig van God (*coram Deo*).

Ds JF van der Merwe stel die beskrywingspunt.

2.3.15 KERNKOMITEE: KERKLIKE DISSCIPLINE

Die Tugkomitee het die afgelope termyn nie nodig gehad om byeen te kom nie.

2.3.15.1 **Verkieping van die Tugkomitee**

Ordinansie 3.8.3 (x)(e) verwys:

Die Algemene Kerkvergadering

- (x) *kies tydens die sitting uit afgevaardigdes en persone wat nie lede van die vergadering is nie.*
- (e) *sewe persone vir die Tugkomitee bestaande uit drie predikante, twee ouderlinge en twee regsgeleerdes uit skriftelik gemotiveerde voorstelle ingedien voor of tydens die verloop van die vergadering. Indien enige van hierdie persone nie langer op die Tugkomitee kan dien nie, kan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering in daardie geval 'n persoon benoem.*

1. Vir bespreking en besluit.

2.3.15.2 Verkiesing van die Raad vir Kerkregtelike Advies

Ordinansie 3.8.3 (x)(d) verwys:

Die Algemene Kerkvergadering

- (x) *kies tydens die sitting uit afgevaardigdes en persone wat nie lede van die vergadering is nie.*
- (d) *vyf persone om op die Raad vir Kerkregtelike Advies te dien waarvan minstens drie predikante is.*

1. Vir bespreking en besluit.

2.4 BESKRYWINGSPUNTE WAT NIE VERBAND HOU MET VERSLAE NIE

BESKRYWINGSPUNT 52: RING VAN NOORD-KAAPLAND

GEMEENTE VANDERKLOOF: INSKAKELING BY DIE RING VAN BLOEMFONTEIN

Gemeente Vanderkloof rig 'n versoek aan die ringsvergadering van Noord-Kaapland om by die Ring van Bloemfontein in te skakel.

Motivering:

Die gemeente lê aan die oostekant van die Ring van Noord-Kaapland, ver van die oorgrote meerderheid van die gemeentes in die ring. Die gemeente is ongeveer 200 km vanaf Bloemfontein wat die inskakeling in die Ring van Bloemfontein baie meer prakties maak. Verder word die gemeente tans deur ds JMJ de Wet uit Bloemfontein bedien.

Ds JZ Britz, die voorsitter van die Ring van Noord-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 53: RING VAN JOHANNESBURG

WYSIGING VAN ORDEREËL 4

Die huidige Ordereël 4 bepaal soos volg:

'n Gemeente is 'n gemeenskap van gelowiges wat selfstandig georganiseer is en deur die eenheid in geloof en belydenis saam met al die ander gemeentes die Kerk [Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika] is, die wyse waarop die Kerk [Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika] op 'n bepaalde plek bestaan.

Die Kerk [Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika] is 'n volkskerk met sy eie kerklike kultuur, geskiedenis, taal en tradisie wat geroepe is tot die verkondiging van die evangelie van Jesus Christus aan die Afrikanervolk en tegelyk aan alle mense.

Die 71ste Algemene Kerkvergadering word hiermee versoek om die laaste paragraaf in geheel uit Ordereël 4 te skrap:

Die Kerk is 'n volkskerk ... wat geroep tot die verkondiging van die evangelie ... aan die Afrikanervolk en tegelyk aan alle mense.

Motivering:

- * Ordereël 4 gaan oor lidmaatskap van die Kerk [Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika]. Die betrokke paragraaf verwoord nog iets van wat Artikel III van die ou Kerkwet bedoel het en waarvan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nou verskeie male afskeid geneem het. Die twee voorafgaande Algemene Kerkvergaderings, die 68ste en 69ste, het reeds op grond van Skriftuurlike en teologiese redes met 'n meerderheid van stemme gekies om afstand te doen van die beskrywing van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika as 'n volkskerk. Die vereiste tweederde meerderheid is egter nie behaal nie en daarom kon dit nie 'n besluit van die vergadering word nie. In die lig van die duidelik besluite van die Buitengewone Algemene Kerkvergadering in 2011 behoort die term *volkskerk* nie meer deel van kerklike taalgebruik te wees nie.
- * Ordereël 4 gaan nie oor die apostolaat, die verkondiging van die evangelie aan alle mense nie. Apostolaat word in Ordereël 5 hanteer. Ordereël 4 gaan oor wat gemeente en kerklidmaatskap beteken – wat nie bepaal kan word deur of beperk kan word tot 'n *volk* nie. Indien hierdie paragraaf in Ordereël 4 gehandhaaf word, weerspreek dit Ordereël 5. Laasgenoemde sluit *almal* in, wat Bybels en teologies korrek is, terwyl in Ordereël 4 dit eers 'n spesifieke *volk* uitsonder en dan *almal* insluit. Dit is 'n teenspraak om uit te sluit en in te sluit tegelyk.

Historiese agtergrond:

Volkskerk is 'n onbybelse manier om oor die kerk te praat. Die *volk Israel* in die Ou Testament word nie meer so in die Nuwe Testament gebruik nie, want in Christus is daar nie meer Jood of Griek nie.

Profete in die Ou Testament, en Jesus en Paulus in die Nuwe Testament, waarsku dat gelowiges God en wat aan God behoort nie kan gelykstel aan aardse, materiële, natuurlike, mense dinge nie. Die kerk, wat uit mense bestaan wat aan God behoort, kan nie met 'n aardse saak soos 'n volk of 'n nasie gelykgestel word nie – veral nie as dit beteken dat ander mense wat aan God behoort uitgesluit word nie.

In die geskiedenis was die begrip *volkskerk* nie so 'n probleem nie omdat 'n volk toe hoofsaaklik bestaan het uit mense van dieselfde taal, kultuur en geloof. Ouers doop hulle kinders in die verbond met God. Die geloofsgemeenskap is die verbondsgemeenskap. Volk, verbond en kerk het saamgeval.

Later het *volk* egter nie meer net bestaan uit mense wat eners is, dink en glo nie. Volk, verbond en kerk kan nie meer saamval nie. Volkskerk is dus 'n uitgediende begrip. Kerk en Afrikanervolk kan nie gelykgestel word nie. Alle Afrikaners behoort nie aan die Hervormde Kerk nie. Die Hervormde Kerk is dus nie die volkskerk van die Afrikanervolk nie. Alle Hervormers is ook nie Afrikaners nie. Daarom kan die Hervormde Kerk nie as 'n Afrikanervolkskerk bekend staan nie.

Toe 'n volk nog hoofsaaklik bestaan het uit mense van dieselfde taal en kultuur, kon 'n volkskerk sending doen deur ander volke te kersten. Deesdae bestaan alle gemeenskappe in 'n mindere of 'n meerdere mate uit mense van verskillende tale en kulture. Hervormde geloofsgemeenskappe het byvoorbeeld nog altyd ook Engelse, Duitse, Nederlandse, Portugese en ander lidmate ingesluit. Omdat volke nie meer volke in die ou sin van die woord is nie, werk 'n sendingbeleid wat gerig is op die stigting van inheemse volkskerke ook nie meer nie.

Die doel van kerkwees is om die evangelie uit te dra, nie om 'n taal of kultuur te bevorder nie. Taal en kultuur is deel van menswees, van hoe mense leef en hulle geloof beoefen. Daarom is 'n kerk nie 'n volkskerk nie, maar die *kerk van Christus* wat deur middel van watter taal of kultuur ook al, die evangelie aan *almal* sal bly verkondig.

Ds DJR Malan, die skriba van die Ring van Johannesburg, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 54: RING VAN WES-KAAPLAND

WYSIGING VAN ORDEREËL 4

Die 71ste Algemene Kerkvergadering word hiermee versoek om die laaste paragraaf

Die Kerk is 'n volkskerk met sy eie kerklike kultuur, geskiedenis, taal en tradisie wat geroepe is tot die verkondiging van die evangelie van Jesus Christus aan die Afrikanervolk en tegelyk aan alle mense

in geheel uit Ordereël 4 te verwyder.

Motivering:

- * Die formulering van hierdie paragraaf in Ordereël 4 is nie alleen strydig met Ordereël 5.7.1 nie, maar ook met die aanhef tot Ordereël 5. Ordereël 5.7.1 bepaal:

In verwagting van die koninkryk van God, en met die volmag van Jesus Christus wat die Hoof van die kerk en die Heer van die wêreld is, wil die Kerk in gehoorsaamheid aan die opdrag van die Heer, deur die oortuigingswerk van die Heilige Gees, dissipels maak van alle mense.

Die aanhef tot Ordereël 5 formuleer soos volg:

Die Kerk is geroep om die blye boodskap van verlossing deur die drie-enige God, in die wêreld aan alle mense te verkondig.

- * Ordereël 4 bepaal primêr die verhouding tussen gemeentes en die Kerk, en handel nie oor verkondiging nie. Die verkondiging van die Kerk (wat in hierdie paragraaf verwoord word) kom in Ordereël 5 tereg. Die paragraaf wat hier ter sprake is hoort daarom om strukturele redes nie in Ordereël 4 nie en behoort uit die Kerkorde gehaal te word.
- * Die bepaalde paragraaf van Ordereël 4 is ook in spanning met die aanhef van die Kerkorde wat die roeping van die Kerk bepaal:

Die roeping van die kerk is om die blye boodskap van Jesus Christus, die gekruisigde en opgestane Heer, as die enigste Verlosser te bely en in die wêreld te verkondig.

- * Die Kerk as volk van God kan die verkondiging nie kerkordelik wil inperk deur haar verkondiging aan die hand van 'n kerkordelike bepaling uitsluitlik of hoofsaaklik op 'n bepaalde volk of groep te rig nie.

Ds GD van der Merwe, die skriba van die Ring van Wes-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 55: RING VAN LAEVELD

ORDEREËL 2 VAN DIE KONSEPKERKORDE

Die Algemene Kerkvergadering behandel twee alternatiewe Ordereël 2's wanneer die Konsepkerkorde gestel word. Een soos dit tans voorgestel word, asook een waar die volkskerkgedagte volledig vervat word.

Motivering:

Met die herskrywing van die Kerkorde wat tans in konsepvorm ontvang is en by die eerskomende Algemene Kerkvergadering behandel word, het die komitee nagelaat om by die nuutvoorgestelde Ordereël 2 voorsiening te maak vir die belangrike saak wat in die huidige Kerkorde nog staan ten opsigte van die Kerk as volkskerk (Ordereël 4). Daar is wel 'n voorstel om die volkskerkgedagte te skrap, maar tot die Algemene Kerkvergadering dit nog nie gedoen het nie, moet daar ten minste twee alternatiewe Ordereël 2's in die Konsepkerkorde vir die vergadering gestel word.

Dr MJ Jansen van Rensburg, die skriba van die Ring van Laeveld, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 56: RING VAN SWELLENDAM

WYSIGING VAN ORDEREËL 2 VAN DIE KONSEPKERKORDE

Dat die eerste reël van Ordereël 2 van die Konsepkerkorde wat deel met kerke, ringe en gemeentes, en wat lees

Almal wat deur God in genade uitverkies is en deur die Heilige Gees in Jesus Christus glo, vorm deel van die volk van God en is lede van sy kerk

verander word om in ooreenstemming met Ordereël 4.1.1 van die bestaande Kerkorde te lees

Almal wat deur God in genade geroep is en deur die Heilige Gees in Jesus Christus glo, vorm deel van die volk van God en is lede van sy kerk.

Motivering:

- * Die woordjie *uitverkies* is tans 'n teologies gelaaide woord en onderhewig aan verskillende interpretasies. Dit vorm ook die onderwerp van 'n ander voorstel waar versoek word dat 'n teologiese studie daarvoor onderneem word. Gebruik van hierdie woord is kontroversieel en kan tot verwarring lei. Daar is geen motivering om die bestaande bewoording te wysig nie.
- * Die voorgestelde woordjie *geroep* is meer neutraal sonder dat dit die inhoud en betekenis van die ordereël verskraal.

Oudl A Valks van gemeente Outeniqua stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 57: RING VAN KRUGERSDORP

ORDEREËL 4 VAN DIE HUIDIGE KERKORDE

Ordereël 4 word, soos bewoord in die huidige Kerkorde, behou.

Ds AJ Hattingh, die skriba van die Ring van Krugersdorp, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 58: RING VAN MAQUASSI

ORDEREËL 4 VAN DIE HUIDIGE KERKORDE

Behou Ordereël 4 van die huidige Kerkorde.

Motivering:

* Dit is 'n saak van identiteit:

Ordereël 4 het ook te make met die identiteit van die Kerk asook die behoefte om die evangelie te verkondig. Dit identifiseer wie en wat sy is. Die Kerk wil juis in dié ordereël meld van hoe sy Kerk wil wees en daarmee saam 'n voertuig om die evangelie te verkondig. Dit hoort egter ook by die ordereël aangesien dit iets van die karakter van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se kerkwees weerspieël.

* Ordereël 4 wil niemand uitsluit nie:

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika wil niemand die voorreg ontnem om deel van die kerk op aarde te wees nie, en daarom is die ordereël instrumenteel om die evangelie aan almal in hulle eie taal te kan verkondig, en hulle so deel van 'n kerk te maak wat die beste binne die bepaalde omstandighede kan funksioneer. Dit is juis wat die genade van God impliseer, om die evangelie in 'n verstaanbare taal te kan hoor, glo en uitleef, want hoe kan ons glo as ons nie die verkondiging gehoor het nie. Hiermee saam kan die Pinkstergebeure gelees word soos wat dit in Handeling opgeteken is, waar elkeen in sy eie taal die evangelie kon hoor.

Die Kerk het nog altyd deur die ouderlingvergadering aan ander mense met 'n ander taal en kultuur lidmaatskap aan die Kerk gegee. Dit is waarom harde werk, geld en tyd aan die opleiding van predikante bestee word om hierdie mense te akkommodeer. Andersom, die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het nog nooit iemand anders met 'n ander taal of kultuur weggewys nie. Intendeel, indien so 'n persoon hom nie self in die milieu van die Afrikanervolk tradisie en kultuur kon vereenselwig nie, is daar binne die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se strukture vir so 'n persoon plek gemaak.

* Evangelie in eie taal:

Dit was duidelik dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nog altyd Kerk aan 'n spesifieke volk wou wees. Hiermee wou die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika niemand uitsluit nie, maar het geoordeel dat binne die taal en kultuur van hierdie volk, die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika die evangelie die beste kon verkondig. Daar was nog altyd ruimte en plek in die Kerk om my geloof binne my taal en kultuur uit te leef. Ons kan dit nie weg wens of redeneer dat ek 'n blanke is, Afrikaans praat en aan 'n spesifieke kultuurgroep behoort nie.

Die volgende enkele sin uit die motivering van die Ring van Johannesburg verwys: *Taal en kultuur is deel van menswees, van hoe mense leef en hulle geloof beoefen.* Waarom dan nie die geleentheid nog steeds bied om binne my eie taal en kultuur my geloof te beoefen nie? Die Kerk behoort dus ook die ruimte te bied om binne my taal en kultuur my geloof te kan uitleef. En daarom die eerlike vraag: Hoekom moet dit waarvan ek deel is, weggeneem word ten koste daarvan om ander te akkommodeer?

Die volgende is vrae waarop ons sal moet antwoord:

- * Hoekom moet ek my taal en kultuur versmoor as God dit so vir my beskik het?
- * Hoekom kan ek nie aan 'n Kerk behoort soos die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika wat my erkenning gee as skepsel van God met my eie taal, geskiedenis en kultuur, en binne hierdie Kerk steeds aan die opdrag van die Bybel getrou bly om die evangelie aan alle nasies te verkondig nie?
- * Hoekom is daar verskillende kerke? Is dit nie juis om die evangelie binne 'n bepaalde groep die beste te verkondig nie?

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 59: RING VAN MAQUASSI

GEMEENTES SE BAND MET DIE KERK

Ordinansie 2.3 van die Konsepkerkorde lui soos volg:

'n Gemeente kan nie sy band met die Kerk prysgee nie.

Die volgende byvoeging behoort tot die bepaalde ordereël gemaak word of as ordinansie ingeskryf word:

Gemeentes wat onkerkordelik oortree deur wel hulle band met die Kerk op te sê, verbeur

- * ***alle historiese reg op die naam Hervormde Kerk of Hervormers.***
- * ***die eiendom wat in die naam van die gemeente verkry is voordat hulle hierdie band opgesê het. Sulke eiendom word onder toesig van die bepaalde ringskommissie bestuur.***

Motivering:

Alhoewel die hofuitspraak gelewer sal word, behoort gemeentes duidelik die implikasies van so 'n stap te besef. Daar is by gemeentes dan geen illusie dat hulle nie meer deel van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is nie. Tans word daar nog aanspraak gemaak dat dié wat weggebreek het, nog steeds Hervormers is. Dit is ook dan duidelik aan wie die eiendom behoort en kan daar geen misverstand en latere hofsake wees nie.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 60: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIE 4.6.2 (vi) VAN DIE HUIDIGE KERKORDE: WYSIGING VAN GEMEENTEGRENSE

Ordinansies 4.6.2 (vi) van die huidige Kerkorde lui soos volg:

Die betrokke name word dadelik in die register van die nuwe gemeente ingeskryf.

Voeg hierdie ordinansie by Ordinansie 2.6.3 in die Konsepkerkorde.

Motivering:

Baie inligting sal verlore gaan as dit nie dadelik ingevul word nie, ook in die lig daarvan dat lidmaatgetalle drasties afneem. Indien hierdie ordinansie sou verval, kan name in 'n lidmaatregister verlore raak wat die proses om 'n bewys van lidmaatskap in die toekoms aan te stuur, nog moeiliker raak.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 61: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIES 5.3.2 EN 5.3.4 VAN DIE HUIDIGE KERKORDE: KATEGESE

Ordinansies 5.3.2 en 5.3.4 van die huidige Kerkorde lui soos volg:

5.3.2 Die kategeese omvat die geloofsinhoud en die betekenis daarvan soos dit tot uitdrukking kom in

- (i) die Bybel.***
- (ii) die belydenisse en belydenisskrifte van die Kerk.***
- (iii) die Psalm- en Gesangboek.***
- (iv) die kategeeseboeke soos deur die Algemene Kerkvergadering vasgestel.***

5.3.4 Die openbare belydenis van geloof word in die erediens afgeneem met gebruikmaking van die betrokke formulier.

Hierdie ordinansies moet bygevoeg word in die Konsepkerkorde.

Motivering:

Daar moet duidelik gesê word wat die riglyne vir kategeese is. Dit is nodig dat die inhoud van die kategeese van verskillende gemeentes in lyn met mekaar moet wees.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 62: RING VAN MAQUASSI

ORDEREËL 7.5.1 VAN DIE KONSEPKERKORDE: VERBAND MET ANDER KERKE

Ordereël 7.5.1 van die Konsepkerkorde lui soos volg:

Die Kerk neem deel aan ekumeniese arbeid in Suid-Afrika en die wêreld.

Die ordereël word nie aanvaar nie.

Motivering:

Dit is 'n ongekwalifiseerde stelling. Dit kan daartoe lei dat gemeentes, in die lig van die ordereël, selfs met die Rooms Katolieke Kerk of die Jehova Getuies bande wil aanknoop. Daar behoort bygevoeg te word met watter kerke of groepering ekumeniese bande gesmee of gehandhaaf word.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

2.6

HOOFSTUKKE VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP HIERDIE AFDELING

- * Hoofstuk 2: Kerk, ringe en gemeentes.
- * Hoofstuk 6: Geestelike vorming en kerklike onderrig
- * Hoofstuk 8: Kerklike dissipline

1. Vir bespreking en besluit.

---oOo---

3. GETUIENIS

3.1 INLEIDING

Die 68ste en 69ste Algemene Kerkvergaderings het bevestig dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sy opdrag om missionaal te leef en werk, wil gehoorsaam. Die woord *missionaal* dui op 'n denk- en bestaanswyse waar die apostolaat 'n integrale deel van 'n gemeente se denke, lewe en werk uitmaak. Dit dui allereers op 'n interne saak wat ten diepste met die spiritualiteit van lidmate en die gemeente te doen het, maar tweedens ook uitmond in diensbaarheid in die wêreld. Binne die reformatoriese tradisie verstaan ons dat die Kerk in die eerste plek die plaaslike gemeente is, waar die lidmate rondom die Woord en die sakrament vergader om die verlossing in Christus te vier. Dit is ook deur die plaaslike gemeente dat lidmate diensbaar word en in die wêreld getuig van die verlossing in Christus.

In hierdie gedeelte word die missionale roeping van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika behandel en bespreek, asook die ekumeniese verhoudings waarin die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika staan. Omdat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika as belydende Kerk leef en getuig van Jesus Christus as enigste Here, word ook die kerklike belydenis hier aan die orde gestel.

Die gedeelte sluit af met die bespreking en goedkeuring van Ordereëls en Ordinansies 1 en 7 van die Konsepkorke.

3.2 TAFELGESPREK

Die viseskriba van die 70ste Algemene Kerkvergadering, dr AG Ungerer, behartig die Wandel in die Woord, en gee leiding oor die oorweging van die beskrywingspunte in Deel 3 (Getuienis).

3.3 VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET GETUIENIS VERBAND HOU

3.3.1 MISSIONALE BEDIENING

Vergelyk **BYLAE T**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 63: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK MISSIONALE KERKWEES

- * Die verslag word aanvaar.
- * Die Kerk bevestig die belang van missionale kerkwees in gemeentes.
- * Naas die bekende wyses waarop evangelisasie geskied, verreken gemeentes die verskillende maniere waarop missionale bediening tans in die kerklike wêreld manifesteer.

- * Gemeentes verreken hul konteks en maak erns met missionale bediening.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

**BESKRYWINGSPUNT 64: KERNGKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
OPLEIDING EN INDIENSSTELLING VAN EVANGELISTE**

- * Die vergadering neem 'n beginselbesluit oor die opleiding en indiensstelling van evangeliste.
- * Die Kuratorium finaliseer die kurrikulum vir die opleiding van evangeliste sodat die eerste kandidate met hul opleiding in 2018 kan begin.
- * Die 72ste Algemene Kerkvergadering hanteer die kerkordelike wysigings oor die indiensstelling van evangeliste in gemeentes.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

3.3.2 OPSOMMING VAN EKUMENIESE WERKSAAMHEDE

Kernkomitee: Ekumeniese Skakeling

KERK/INSTANSIE	BESKRYWING
<i>World Communion of Reformed Churches</i>	* Lidmaatskap herstel na dertig jaar. * Gesprek met dr Setri Nyomi te Pretoria. * Dr WA Dreyer besoek die <i>World Communion of Reformed Churches</i> in Hanover (Duitsland). * <i>World Communion of Reformed Churches</i> in 2014.
Konvent van Reformatoriese Kerke	* Ds EG Fourie dien as algemene sekretaris van die Konvent van Reformatoriese Kerke. * Die Hervormde Kerk afgevaardigdes het gereeld die vergaderings bygewoon en speel 'n belangrike rol in die Konvent se aktiwiteite. * Die Konvent beplan 'n feesbundel vir 2017 met die herdenking van die Kerkhervorming. Dr WA Dreyer is een van die outeurs.
Nederduitse Gereformeerde Kerk	* Bywoning van Algemene Sinodes.

	* Die Moderature ontmoet: Bilaterale ooreenkoms word hersien en goedgekeur. * Predikante word oor en weer beroep. * Die Nederduitse Gereformeerde Kerk en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het gesamentlik navorsingsprojekte oor lidmate se deelname aan die kerk asook die jeug in die kerk afgehandel.
Gereformeerde Kerke van Suid-Afrika	* Geen vordering met bilaterale ooreenkoms, ten spyte van verskeie gesprekke.
Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië	* In proses om 'n bilaterale ooreenkoms met die Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië af te handel. * Goedkeuring deur die 71ste Algemene Kerkvergadering.
<i>Reformed Church of Australia</i>	* Ds AC Kuyper woon die sinode van die <i>Reformed Church of Australia</i> by. * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika handhaaf tans verhoudings met verskillende kerke in Australië en Nieu-Seeland.
Tussenkerklike Raad	* Die Tussenkerklike Raad het by verskeie geleenthede vergader. * Die Tussenkerklike Raad het met die <i>African National Congress</i> in gesprek getree asook gesamentlike persverklarings uitgereik, om profeties te getuig oor die krisis waarin Suid-Afrika tans verkeer. * Gedeelde bediening in verskillende Afrikalande word in stand gehou deur die twee kerke. * Prof IWC van Wyk is aangewys om die werksaamhede van die Tussenkerklike Raad te koördineer. * Prof Van Wyk koördineer ook die drie susterskerke se herdenking van die Kerkhervorming in 2017.
Protestantse Kerk in Nederland	* Dr WA Dreyer besoek die Protestantse Kerk in Nederland Moderatuur in Utrecht op 24 September 2014 om die verhouding tussen die twee kerke wat 50 jaar gelede opgeskort is, te

	normaliseer.
<i>Uniting Presbyterian Church of South Africa</i>	* Prof IWC van Wyk en dr GMJ van Wyk woon 'n konferensie van <i>Uniting Presbyterian Church of South Africa</i> by. * Prof IWC van Wyk lewer referaat. * Uitstaande: Formele korrespondensie.
<i>Maranatha Reformed Church of Christ</i>	* Verskuiwing van <i>Afrika Instituut vir Missiologie</i> studente na die Universiteit van Pretoria. * Bilaterale gesprekke tussen die Moderature en moontlike bilaterale ooreenkoms.
<i>Evangelisch Lutherische Kirche Süd-Afrika</i>	* Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die <i>Evangelisch Lutherische Kirche Süd-Afrika</i> het gesamentlik 'n verklaring teen korrupsie en die president se ongrondwetlike optrede opgestel, en aan die pers beskikbaar gestel.
Sing 'n nuwe (Suid-Afrika) Lied	* Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika neem saam met ander kerke deel aan die beplanning van 'n geleentheid wat gemik is op versoening en nasiebou en saamval met die 40ste herdenking van die gebeure rondom 16 Junie in Soweto. Afgevaardigdes was op 11 Junie 2016 teenwoordig by 'n wydingsgeleentheid in Orlando Stadion, Soweto.

3.3.3 KERNKOMITEE: EKUMENIESE SKAKELING: VOORGESTELDE SAMEWERKINGSOOREENKOMS TUSSEN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA EN DIE *MARANATHA REFORMED CHURCH OF CHRIST*

Vergelyk **BYLAE U**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 65: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

AFRIKA INSTITUUT VIR MISSIOLOGIE

Die 71ste Algemene Kerkvergadering

* **betuig sy dank teenoor al die dosente van die Nederduitsch**

Hervormde Kerk van Afrika wat sedert 1957 betrokke was by die opleiding van predikante vir die Hervormde Kerk in Suidelike-Afrika en die *Maranatha Reformed Church of Christ*. Prof IWC van Wyk word in besonder bedank vir die omvangryke rol wat hy gespeel het by die Hervormde Teologiese Opleiding en later by die Afrika Instituut vir Missiologie.

- * bekragtig die handeling van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering om die Afrika Instituut vir Missiologie uit te faseer in uitvoering van die 70ste Algemene Kerkvergadering se besluite.

Motivering:

Sedert die vestiging van die *Hervormde Zending Genootskap* (1929) deur dr HCM Fourie en ander lidmate van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, het die Kerk se sendingbeleid deur verskillende fases gegaan en voortdurend verander na gelang van omstandighede.

Die 47ste Algemene Kerkvergadering (1945) het besluit om self verantwoordelikheid vir sendingwerk te aanvaar. Van 1945 tot 1957 is die sendingwerk van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika deur 'n komitee bestuur. In 1957 het die Sendingraad tot stand gekom onder voorsitterskap van prof PS Dreyer, 'n posisie wat hy beklee het tot en met 1989. Daarna het die Raad vir Apostolaat die verantwoordelikheid vir die Kerk se sendingwerk gedra.

In 1957 het prof PS Dreyer begin met die opleiding van die eerste swart predikante. Ds P Zulu was die eerste student wat die opleiding voltooi het. Met die aanstelling van prof HP Wolmarans in 1961 (en later nog ander dosente) aan die Universiteit van die Noorde, het die opleiding daarheen verskuif. Oor 'n periode van 60 jaar het die Hervormde Teologiese Opleiding en Afrika Instituut vir Missiologie meer as 200 predikante en 40 evangeliste suksesvol opgelei en het hulle onskatbare diens gelewer in die Hervormde Kerk in Suidelike Afrika en die koninkryk van God. In 1957 was daar twee Zoeloesprekende gemeentes in KwaZulu, tans meer as 80 gemeentes wat oor die hele land versprei is. Oudstudente van die Hervormde Teologiese Opleiding en Afrika Instituut vir Missiologie (proff Matsobane Manala en Johannes Banda) is tans hoogleraars in teologie verbonde aan die Universiteit van Suid-Afrika.

Op 9 Julie 1977 het die Eerste Algemene Kerkvergadering van die Hervormde Kerk in Suidelike-Afrika sitting geneem met ds A Kupa as voorsitter. Daarmee het die Hervormde Kerk in Suidelike-Afrika as selfstandige kerk gekonstitueer.

Op 3 Maart 1986 is die nuwe kampus van die Hervormde Teologiese Opleiding te Hammanskraal geopen met prof SJ Botha as eerste hoof. Hy is opgevolg deur prof IWC van Wyk. Onder sy leiding is die Hervormde Teologiese Opleiding omskep in die Afrika Instituut vir Missiologie, wat nie net die opleiding van teologiestudente behartig het nie, maar ook talle projekte en dienswerk in die Hammanskraal-gemeenskap bestuur het. Dit is gedoen met die hulp van verskeie predikante van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, asook instansies soos die Ondersteuningsraad.

In 2006 het die Hervormde Kerk in Suidelike Afrika besluit om sy naam te verander na die *Maranatha Reformed Church of Christ*.

Sedert 2007 is 'n proses begin om die apostolaat van die Nederduitsch

Hervormde Kerk van Afrika te herstruktureer. Onder andere is die pos van die Sekretaris vir Apostolaat getermineer, die Afrika Instituut vir Missiologie is na die Sinodale Dienssentrum in Pretoria verskuif en 'n nuwe benadering tot missionale kerkwees is gevestig. Intussen is die plaas op Hammanskraal gedeeltelik verkoop en het die teologiestudente van die *Maranatha Reformed Church of Christ* van die Sinodale Dienssentrum na die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria oorgeskuif. Gevolglik is die pos van die Direkteur van die Afrika Instituut vir Missiologie uitgefaseer.

Die herstrukturering van die apostolaat in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika was die resultaat van 'n bepaalde verstaan van kerkwees en die oortuiging dat dit nie die verantwoordelikheid van 'n sinodale kantoor is om sendingwerk te doen nie. Gemeentes en lidmate moet in gehoorsaamheid aan die Here Jesus self missionaal leef en werk.

Dr FJ Labuschagne, die algemene sekretaris, stel die beskrywingspunt.

- 3.3.4 KERNKOMITEE: EKUMENIESE SKAKELING: VOORGESTELDE SAMEWERKINGSOOREENKOMS TUSSEN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA EN DIE GEREFORMEERDE EVANGELIESE KERK VAN AUSTRALIË

Vergelyk **BYLAE V**.

1. Vir bespreking en besluit.

- 3.3.5 APOSTOLIESE GELOOFSBELYDENIS

Vergelyk **BYLAE W**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 66: KERNKOMITEE: KERK EN TEOLOGIE

EENVOUDIGE UITLEG VAN DIE BELYDENISSKRIFTE: DIE APOSTOLIESE GELOOFSBELYDENIS

- * Die Algemene Kerkvergadering spreek sy dank uit teenoor diegene wat bygedra het tot die bundel. 'n Besondere woord van dank word uitgespreek teenoor dr GMJ van Wyk vir sy leiding en insette.
- * Die Algemene Kerkvergadering nooi potensiële medewerkers aan die projek uit om na vore te tree en samewerking aan te bied by die persone wat aangewys word om die projek verder te organiseer.
- * Die Algemene Kerkvergadering besluit oor die publikasie en formaat van die bundel.

Prof E van Eck stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 67: RING VAN SWELLENDAM

STUDIE OOR DIE UITVERKIESING SOOS VERWOORD IN DIE DRIE FORMULIERE VAN EENHEID, MET SPESIFIEKE VERWYSING NA DIE DORDTSE LEERREËLS

- * Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word versoek om 'n eksegetiese en sistematiese studie oor uitverkiesing in die Skrif en belydenisskrifte te laat doen vir besluitneming op die 72ste Algemene Kerkvergadering.
- * Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word versoek om 'n wyse te vind om die gedateerde problematiese formulerings van sekere artikels in sommige van die belydenisskrifte aan te spreek, en binne die Kerk op te klaar ten einde
 - ** verwarring te voorkom.
 - ** te verseker dat die belydenis in ooreenstemming met die Bybel is.
- * Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word versoek om, met inagneming van BYLAE X, 'n eietydse belydenis daar te stel wat ons Kerk se verstaan van die mens se redding in Jesus Christus duidelik sal verwoord vir gebruik, onder andere in die kategeese, prediking en ander verkondigingsgestaltes.
- * Die Algemene Kerkvergadering bevestig die Kerk se hermeneutiese benadering tot alle tekste, en so ook die belydenisskrifte, naamlik om alle tekste te verstaan vanuit hulle eie historiese en sosio-kulturele konteks, alvorens die moontlike betekenis daarvan vir die hede afgelei kan word.
- * Die Algemene Kerkvergadering besluit dat die belydenisskrifte deel vorm van die reformatoriese hermeneutiese tradisie, maar nie die finale, beste of normatiewe uitleg van die tekste is nie.

Motivering:

Sedert die ontstaan van die belydenisskrifte meer as 400 jaar gelede, het die teologie, kerk en wêreld ingrypend verander. Dit het noodwendig tot gevolg gehad dat sommige van ons belydenisskrifte *gedateerd* is en nie meer met oorgawe deur huidige lidmate bely kan word sonder om dit aan indringende eksegeese te onderwerp nie.

Dit is 'n feit dat verskeie lidmate wat al die moeite gedoen het om die Dordtse Leerreëls te bestudeer, ongemaklik voel daaroor en selfs openlik verklaar dat hulle nie met sekere van die stellings daarin saamstem nie.

In Hervormde teologie was Dordt nooit met dieselfde oordrewe passie bely as in die Gereformeerde Ortodoksie nie. Omdat Hervormers altyd die belydenisskrifte as menslike antwoord op God se Woord beskou het, is dit in beginsel veranderbaar.

Daar bestaan 'n ernstige behoefte onder gewone lidmate aan 'n belydenis wat onomwonde in die idioom van die dag die kernaspekte van ons redding deur geloof in Christus op 'n skrifgetroue basis verwoord.

Die tekste van die Bybel kan nie ondergeskik aan die uitleg van die belydenisskrifte wees nie, en funksioneer ook nie so in die Kerk nie. Die Kerkorde moet met die werklikheid tred hou. Die belydenisskrifte was hermeneutiese sleutels waarmee Bybeltekste ontsluit is om antwoorde te gee vir bepaalde probleme in spesifieke sosio-kulturele en historiese kontekste van die reformatoriese kerke. In hierdie mate word die belydenisskrifte steeds as van hermeneutiese belang geag. Dit beteken nie dat die belydenisskrifte vir alle tye die beste uitleg van die bepaalde tekste is nie.

Vergelyk **BYLAE Y** vir studiestukke wat op versoek van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering deur teoloë van die Kerk voorberei is.

Oudl A Valks van gemeente Outeniqua stel die beskrywingspunt.

3.3.6 BYBELGENOOTSKAP VAN SUID-AFRIKA

Vergelyk **BYLAE Z**.

1. Daar word met waardering kennis geneem van die werk van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika en die Bybelgenootskap word opnuut verseker van die Kerk se voorbidding en ondersteuning.
2. Dank word uitgespreek teenoor alle gemeentes, gemeentelike instansies, sakeondernemings en individue wat die Bybelgenootskap ondersteun het.
3. Kerkrade word versoek om toe te sien dat Bybels by gemeentelike kolporteurs beskikbaar is.
4. Kerkrade word versoek om Bybels direk by die Bybelgenootskap aan te koop aangesien dit vir kerke teen kosprys beskikbaar is ('n katalogus en pryslys kan op die Bybelgenootskap van Suid-Afrika se webtuiste by www.bybelgenootskap.co.za gevind word. Bestellings kan ook daar geplaas word. Die telefoniese bestelnommer vir Bybels is 0861 242 542. Indien probleme ondervind word, skakel drr KD Papp of S Hoffman by 011 970 4010.
5. Kerkrade word gewys op die staande besluit van die Algemene Kerkvergadering dat die erediensoffergawes van Hervormingsondag (die laaste Sondag in Oktober) aan die Bybelgenootskap oorbetaal word. Kerkrade word versoek om hierdie bydrae jaarliks in November oor te betaal as eerste bydrae van die nuwe finansiële jaar van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
6. Kerkrade word versoek om alles in hulle vermoë te doen om die bedrag wat die Bybelgenootskap benodig om een Bybel bekostigbaar beskikbaar te stel (R45.00 vir 2016), jaarliks voor 31 Oktober per lidmaat aan die Bybelgenootskap oor te betaal.
7. Alle kerkrade word vriendelik versoek om bydraes (verkieslik

maandeliks) direk aan die Bybelgenootskap se kantoor in Kempton Park oor te betaal, en nie aan 'n ander streekkantoor van die Bybelgenootskap of die Raad van Finansies of ringskommissie nie. Die rekeningbesonderhede is soos volg: Bybelgenootskap van SA, ABSA Kemptonpark, rekeningnommer 260 220 748, takkode 632 005.

8. Kategesegroepe, individue en sakeondernemings word aangemoedig om by te dra vir Bybelverspreiding.
9. Kerkrade word aangemoedig om *Die Saaier*, asook die promosiemateriaal van die Bybelgenootskap wat gratis op aanvraag beskikbaar is, as hulpmiddels te gebruik om die Bybelgenootskap bekend te stel en fondse daarvoor in te samel.

3.4

BESKRYWINGSPUNTE WAT NIE VERBAND HOU MET VERSLAE NIE

BESKRYWINGSPUNT 68: RING VAN KLERKSDORP

VERBAND MET AFRIKAANSE PROTESTANTSE KERK

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika tree in gesprek met die Afrikaanse Protestantse Kerk (waar kontak ± 26 jaar gelede opgehou het) met die oog op beter begrip en respek vir mekaar se oortuigings en onderlinge samewerking en ondersteuning.

Motivering:

Ordereëls 8: 8.1, 8.2 , 8.3 het betrekking (verband met ander kerke).

Die tyd en lewensomstandighede maak dit tans dringend noodsaaklik dat ons wat in dieselfde geloofsoortuiging staan en dieselfde kultuurgoedere het, onderling met mekaar sal gesprek voer.

Die gesprek met die Algemene Kerkvergadering is ± 26 jaar gelede beëindig toe die Afrikaanse Protestantse Kerk so 'n gesprek aangevra het en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika eers wou hoor wat die Nederduitse Gereformeerde Kerk van die afstigting wou sê. Daarna was daar nie weer gesprekvoering nie, net groeteboodskepe. Die Afrikaanse Protestantse Kerk het ten doel om net kerk van Jesus Christus te wees, soos die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Die Afrikaanse Protestantse Kerk maak ruim gebruik van predikante en emeriti van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika om in hulle gemeentes die Woord te verkondig (tans sonder om sakramente te bedien).

Deur gesprekvoering en onderlinge samewerking kan daar beter begrip vir mekaar se oortuigings kom, en kan daar ondersteunend met mekaar saamgewerk word en in bepaalde behoeftes voorsien word.

So 'n gesprekvoering het nie kerklike eenwording as prioriteit nie, maar beter begrip en respek vir mekaar sonder om in mekaar se kerklike huishoudings in te meng.

Soortgelyke gesprekvoering het vroeër plaasgevind in die kontakliggaam waarin verteenwoordigers van die drie susterskerke met mekaar vergader het oor jeugwerk en die beste bediening van die jeug, sonder om kommentaar te lewer op mekaar se oortuigings (dit was voor die Afrikaanse Protestantse Kerk se totstandkoming).

'n Aktiewe gesindheid van welwillendheid vir mekaar is nodig waar ons langs mekaar bestaan, saam leef en werk, en met dieselfde probleme worstel. Saam hunker ons as kerk van Jesus Christus om ons roeping te vervul.

Sien onderaan 'n versoek van die Afrikaanse Protestantse Kerk ringsvergadering van 2015 om via die Afrikaanse Protestantse Kerk gemeente Orkney so 'n beskrywingspunt te formuleer.

Afrikaanse Protestantse Kerk ringsvergadering – beskrywingspunt in die sinode:

Dat die gesprekvoering wat doodgeloop het met die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika begin sal word met die oog op onderlinge begrip en beter verstandhouding met mekaar, sonder inmenging in die oortuigings wat elkeen huldig.

Motivering:

Gesien die landsomstandighede waarin ons gedompel is, het ons wat dieselfde volkseie koester en in dieselfde geloofsverantwoordelikhede, liefde en genade van die Heer van die Kerk deel, nodig om meer met mekaar gesprek te voer.

Hierdie gesprekvoering sal bydra om groter begrip en respek, en samewerking op talle terreine van ons kerklike en volkslewe vir mekaar te hê, sonder om noodwendig kerklike eenwording op die tafel te plaas. (Die eenheid in die geloof staan vas, 'n gesprekvoering kan onderlinge begrip vir mekaar se standpunte, samewerking en 'n beter verstandhouding bevorder in 'n samelewing waarin ons al meer en meer geïsoleer word en gedwing word om hande te vat.)

('n Opdrag aan Afrikaanse Protestantse Kerk gemeente Orkney wat op 10 Februarie 2016 weer voor die ringskommissie van die Afrikaanse Protestantse Kerk Ring van Klerksdorp gedien het en net so aanvaar is as beskrywingspunt vir die ringsvergadering van 2016 en die volgende sinodesitting van die Afrikaanse Protestantse Kerk.)

Ds WH Swart stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 69: RING VAN KLERKSDORP (GEMEENTE ORKNEY)

VERBAND MET GELOOFSBOND VAN HERVORMDE KERKE

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika aanvaar die groep gemeentes wat as onafhanklike gemeentes in 'n geloofsbond gegroepeer het as kerk met gemeenskaplike belydenis van die Hervormde Kerk, en derhalwe erken ons die doop, belydenis van geloof aflegging, attestate en alles wat daarmee saamhang van lidmate wat uit die gemeentes na die Hervormde Kerk oorkom, en dienooreenkomstig reik ons attestate uit vir lidmate wat na die bondsgemeentes oorgaan.

Motivering:

Wat ook al 'n mens se standpunt oor die gemeentes en hulle optrede is, kan ons as Kerk nie wegstrem van die realiteit dat dit ons broers en susters, ons familie en vriende, was en steeds is nie, dat hulle dieselfde gemeenskaplike belydenis en kerklike agtergrond as ons deel nie. Ons kan redeneer dat hulle kerkordelik verkeerd opgetree het, maar 'n buite-egtelike dogter is steeds jou dogter. Om deur lidmaatskapopheffing en die kerklike ban met die gelowiges te werk is immers alles behalwe in die voetspore van Christus. Ons werk immers nie met 'n sekte of 'n klomp ketters wat dwaalleer verkondig nie, maar as enige iets mense wat dalk in die oë van die Kerk te fundamentalisties aan die belydenisskrifte en die leer waarin ons staan, vashou. Kom ons aanvaar van ons kant af dan dat ons paaie uitmekaar geloop het, maar dat ons steeds een is in Christus.

Hierdie beskrywingspunt word nie ondersteun deur die ringsvergadering van die Ring van Klerksdorp nie.
--

Ds JJ Steyn stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 70: RING VAN KLERKSDORP (GEMEENTE ORKNEY)

HOFSAK TEEN GELOOFSBOND VAN HERVORMDE KERKE

As Kerk besluit ons om ons nie verder op die wêreldse hof te beroep vir geregtigheid nie, en aanvaar ons die voorskrifte van Jesus in die bergrede om eerder vrede te maak voor ons by die regter aankom. Wat help dit ons ook dat ons al die hofsake wen en al die geboue en geld behou, maar in die proses verloor ons juis dit wat ons as Kerk moet wees.

Motivering:

As Jesus sê dat ons ons broer 70 maal sewe keer op een dag moet vergewe, en as Paulus vir ons die voorskrifte gee dat ons nie hofsake met ons medegelowiges moet voer nie, was die voorskrifte nie met uitsonderings of juis sonder dat dit groot opoffering van die gelowiges moes verg om ook die minste te wees nie? Ons kan immers nie met een asem die hofsake veroordeel en in dieselfde asem dit ook aanpak nie. Laat ons in vrede ons broers se hand skud en hulle hul weg laat gaan (al is dit dan dat ons met leë hande moet gaan). Die laaste jare van stryd en broedertwis het die Kerk oneindige skade bereken binne die Kerk, maar ook met ons beeld na buite. Om die selfverloënde stap te neem om vrede en God se koninkryk te soek eerder as wêreldse geregtigheid, kan 'n verskil maak.

Hierdie beskrywingspunt word nie ondersteun deur die ringsvergadering van die Ring van Klerksdorp nie.
--

Ds JJ Steyn stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 71: RING VAN VEREENIGING

PROFETIESE ROEPING VAN DIE KERK

Die Algemene Kerkvergadering spreek hom ten sterkste uit teen die huidige stand van geweld, misdaad en menslike vergrype in ons land. Die Algemene Kommissie word versoek om daadwerklik aan die Kerk se profetiese roeping uitvoering te gee teenoor die regering van die dag, en dit meer sigbaar bekend te maak in die media.

Motivering:

- * 'n Openbare standpunt gee die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika stukrag op 'n weg van eenheid.
- * Ons is Kerk in die wêreld, ons kan ons gevolglik nie distansieer van dit wat ons landsburgers weerhou om veilig te leef en die Heer van die kerk dien nie. In die Efesiërbrief sê Paulus juis dat alles aan die kaak gestel moet word as die lig van die evangelie daarop val.
- * Hierdie beskrywingspunt is nie 'n appèl teen politieke ideologieë nie, maar spreek onreg aan.

Oudl SE Beeslaar, ouderlinglid van die ringskommissie van die Ring van Vereeniging, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 72: RING VAN VEREENIGING

PLAASMOORDE

Die Algemene Kerkvergadering besluit dat die saak van plaasmoorde 'n blywende punt op die agenda van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering sal wees. Die Kommissie sal hom voortdurend vergewis van die stand van plaasmoorde in ons land en, saam met ander ekumeniese liggame en burgerlike organisasies, voortgaan om druk op die regering van die dag uit te oefen om gesprekvoering te laat plaasvind met die oog op die soeke na werkbare en blywende oplossing vir plaasmoorde. Lidmate word aangemoedig om deel te neem aan toerustingsgeleenthede wat deur verskeie organisasies aangebied word, ten einde hulleself te beveilig en hul paraatheid op te skerp.

Motivering:

- * Plaasmoorde raak ontstellend baie van die lidmate van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.
- * Dit is die taak van die Kerk om te getuig van versoening in en deur Jesus Christus, en die implikasies wat dit het op die samelewing, onder andere op die handhawing van reg, geregtigheid en menswaardigheid.

- * Die Algemene Kerkvergadering het in die verlede al getuig dat ons vanuit die Skrif nooit gewoond mag raak aan enige vorm van ongeregtheid nie.

Ds W Mans stel die beskrywingspunt.

3.5 **HOOFSTUKKE VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP
HIERDIE AFDELING**

- * Hoofstuk 1: Belydenis en Kerk
- * Hoofstuk 7: Missionale bediening

1. Vir bespreking en besluit.

---oOo---

4. DIENS

4.1 INLEIDING

In die reformatoriese tradisie staan die ampte bekend as *dienste*. Die amp word nie as *officium* beskou nie, maar as *ministerium*. Daarom word die dienswerk van die ampsdraers (predikant, ouderling en diaken) asook die vergaderings van die ampte in hierdie afdeling bespreek. Hierby ingesluit is die verantwoordelikheid van die vergaderings van die ampte om na die stoflike belange van die Kerk om te sien en die goeie orde te handhaaf. Daarom word ook die finansies en finale gedeelte van die wysiging van die Kerkorde in dié gedeelte behandel.

In hierdie gedeelte word die terugvoer gegee oor die besluite van die 70ste Algemene Kerkvergadering (2013) oor die herstrukturering van die Kerk, verskeie beskrywingspunte van die Algemene Diakensvergadering en voorstelle oor die vereenvoudiging van die kerklike struktuur.

Die gedeelte sluit af met 'n bespreking en goedkeuring van Ordereëls en Ordinansies 2, 3 en 10.

4.2 TAFELGESPREK

Die eerste predikantslid van die 70ste Algemene Kerkvergadering, ds WJJ Kok, behartig die Wandel in die Woord, en gee leiding oor die oorweging van die beskrywingspunte in Deel 4 (Diens).

4.3 VERSLAE EN BESKRYWINGSPUNTE WAT MET DIENS VERBAND HOU

4.3.1 KURATORIUM VIR TEOLOGIESE OPLEIDING

Vergelyk **BYLAE AA**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 73: KURATORIUM

HERVORMDE TEOLOGIESTUDENTE AAN ANDER UNIVERSITEITE

- * Die Kuratorium kan in uitsonderlike gevalle toestemming aan studente verleen wat hulle voorgraadse studie aan ander universiteite wil deurloop. Sodanige versoek moet aan die Kuratorium voorgelê word en die student moet die normale evaluasieproses van die Kuratorium deurloop.
- * Die nagraadse studie word slegs aan die Universiteit van Pretoria gedoen.
- * Daar kan aan die studente die status van *Student van die Kerk* verleen word.
- * Die betrokke studente is vir die duur van hulle studie aan ander universiteite onder die mentorskap van die plaaslike predikant.

- * Waar vereis word hierdie studente verplig om bepaalde modules van die Hervormde Teologiese Kollege onder leiding van die plaaslike predikant te deurloop. Daar kan ook van die student verwag word om bepaalde akademiese werk addisioneel te voltooi indien die graadprogram aan die ander universiteit nie voldoende is nie.
- * Hierdie vergunning in uitsonderlike gevalle doen op geen manier afbreuk aan die verwagting van die vereistes wat aan studente gestel word in terme van die akademie of praktiese vorming deur die Hervormde Teologiese Kollege nie.

Ds JF van der Merwe, die voorsitter van die Kuratorium, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 74: KURATORIUM

KONSOLIDASIE VAN BEURSFONDSE VIR TEOLOGIESE STUDIES

Ringsvergaderings of gemeentes waar daar 'n beursfonds vir teologiese studie bestaan, word versoek om oorweging te skenk aan die konsolidasie van beursfondse vir teologiestudente met die oog om die nood wat tans bestaan aan te spreek. Waar nodig moet wysigings aan die reglemente van die beursfondse aangebring word.

Ds JF van der Merwe, die voorsitter van die Kuratorium, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 75: KURATORIUM

VOORTSETTING VAN OPLEIDING AAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika behou sy teologiese opleiding aan die Universiteit van Pretoria vir solank dit moontlik is. Die Kerk trek wesenlike groot voordeel uit sy verbintenis met die Universiteit van Pretoria. Die Fakulteit Teologie en die Universiteit van Pretoria het 'n verbintenis van 100 jaar met die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, en is die enigste Kerk wat die volle 100 jaar aan die Fakulteit verbonde was. Hervormde teoloë het in hierdie eeu nog altyd in eie en breër kerklike verband, asook op die vlak van die universiteitswese, 'n noemenswaardige groot positiewe rol gespeel.
- * Die Algemene Kerkvergadering gee aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering opdrag om, in geval waar die Universiteit mag kennis gee van 'n beëindiging van die kontrak met die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, onderhandelinge te begin om op 'n vennootskapsbasis (ook met ander kerke) die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se opleiding aan 'n moontlike instelling te vestig. Die opleiding moet bekostigbaar wees.

* Indien die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering van oordeel is dat die kontrak met die Universiteit van Pretoria gekanselleer moet word, beveel hulle dit met die nodige motivering aan en besluit die Algemene Kerkvergadering daaroor.

Ds JF van der Merwe, die voorsitter van die Kuratorium, stel die beskrywingspunt.

4.3.1.1 Verkiesing van lede van die Kuratorium

Ordinansie 3.8.3 (x)(a) verwys:

Die Algemene Kerkvergadering

(x) kies tydens die sitting uit afgevaardigdes en persone wat nie lede van die vergadering is nie.

(a) sewe persone, van wie minstens vyf predikante is, om te dien op die Kuratorium vir die Teologiese Opleiding.

1. Vir bespreking en besluit.

4.3.2 PROPONENTSEKSAMENKOMMISSIE

Vergelyk **BYLAE BB**.

1. Vir bespreking en besluit.

4.3.3 HERVORMDE TEOLOGIESE KOLLEGE

Vergelyk **BYLAE CC**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 76: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

VOORTGESETTE BEDIENINGSOPLEIDING

In die lig van die toenemende uitdagings waarmee predikante in hulle bediening gekonfronteer word, besluit die vergadering om Voortgesette Bedieningsopleiding vir alle dienende predikante verpligtend te maak.

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kry opdrag om die opdrag te implementeer.

Motivering:

- * Voortgesette Bedieningsopleiding is internasionaal verpligtend vir die meeste professionele beroepe. Dit word gesien as 'n strukturele benadering tot leer om bevoegdheid in praktykvoering, kennis, vaardighede en ervaring te verseker. In die proses word 'n vasgestelde aantal krediete verwerf om bepaalde standaarde vir bepaalde beroepe te handhaaf.
- * Die Kerk het reeds 'n beginselbesluit in hierdie verband geneem.
- * Voortgesette Bedieningsopleiding kan dien as bemoediging en opbou van predikante in al die fasette van hul dienswerk.
- * Voortgesette Bedieningsopleiding kan bydra om uitbranding by predikante te voorkom.
- * Die gemeentebediening vind baat by die uitbreiding van kennis en vaardighede van die predikant.
- * Voortgesette Bedieningsopleiding kan stagnasie in gemeentelike bediening voorkom.

Voorgestelde implementering

- * Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wys 'n Bevoegdheidskomitee aan bestaande uit minstens vyf kundige persone, om die Voortgesette Bedieningsopleidingstelsel te koördineer en te administreer.
- * Alle dienende predikante¹ en ² moet 30 krediete verwerf in 'n siklus van drie jaar.

Krediete word aan die volgende toegeken³

- * Verkryging van 'n nagraadse kwalifikasie⁴.
- * Die jaarlikse Voortgesette Teologiese Toerusting.
- * Die bywoning van jaarlikse Inligtings- en Besprekingsvergaderings asook die Predikantevergadering.
- * Bywoning van Ringskomitee vir Predikante.
- * Lees ervarings (boeke en artikels) – daar word ruimte gemaak vir eie verryking ten opsigte van wye leeservarings en eie belangstellings

¹ Dienende predikante word beskou as alle predikante (ook emeriti) wat per beroepsbrief aan 'n voltydse en deeltydse werkruimte gekoppel is, asook beroepafwagende predikante en proponente.

² Voltydse dosente in teologie is van Voortgesette Bedieningsopleiding vrygestel.

³ Die Bevoegdheidskomitee ken gewigte aan die krediete toe.

⁴ Die Bevoegdheidskomitee evalueer die aard van die nagraadse kwalifikasie. Indien die aansoek kwalifiseer, word krediete per jaar, in ooreenstemming met die toegelate tydsduur van die studie, toegeken.

(resensie van boek of artikel of aanlynevaluasie ten opsigte van aanbevole artikels is verpligtend).

- * Skryf van artikels wat aanvaar word vir publikasie in teologiese tydskrifte.
- * Populêre artikels soos byvoorbeeld *Konteks* en *Die Hervormer*.
- * Eweknie-evaluasie (*peer review*) van artikels.
- * Kongresbywoning⁵.
- * Aanbied van lesings, nasionaal of internasionaal.
- * Bywoning van geakkrediteerde lesings, gesprekke en werkwinkels.⁶

Akkreditasie

- * Die Bevoegdheidskomitee sal oor akkreditasie besluit.
- * Kursusse⁷ kan aan die Bevoegdheidskomitee vir akkreditasie voorgelê word.
- * Behoeftes aan verdere opleiding en kursusse kan aan die Bevoegdheidskomitee voorgelê word.

Koste

Predikante is vir die jaarlikse registrasiegeld⁸ verantwoordelik. Emeriti⁹, prop-nente en beroepafwagende predikante registreer teen 'n verminderde bedrag.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 77: KURATORIUM

DIE UITBOU VAN DIE HERVORMDE TEOLOGIESE KOLLEGE

Die Hervormde Teologiese Kollege word uitgebou om opleiding en toerusting aan die Kerk op alle vlakke en, waar nodig, aan die kerk in breëre verband te lewer.

⁵ Enige kongres wat deur die Bevoegdheidskomitee goedgekeur word.

⁶ Soos deur die Bevoegdheidskomitee goedgekeur.

⁷ Dit geld aanlynkursusse ook.

⁸ Registrasiegeld bekostig die administrasie van die stelsel, kommunikasie aan predikante ten opsigte van moontlike kursusse, artikels, verwerwing van krediete en algemene inligting.

⁹ Emeriti sonder 'n deeltydse of voltijdse werkrumte wat graag onder die Voortgesette Bedieningsopleidingsstelsel wil tuiskom.

Motivering:

Die Hervormde Kerk het 'n trotse tradisie van teologiebeoefening wat groot agting plaaslik en internasionaal geniet. Sedert die inwerkingstelling van die Hervormde Teologiese Kollege in 2000 is daar veral op die praktykvorming van die Hervormde teologiestudente gefokus. Die fokus was veral prakties-teologies van aard en was daarop toegespits om studente maksimaal vir die bediening af te rond. Mettertyd het die behoefte ontstaan om studente se teologiese kennis ook uit die ander teologiese dissiplines (veral Kerkgeskiedenis) te verbreed.

Naas die teologiese opleiding is daar 'n versugting om Hervormde teologie wyer trefkrag te gee. Dit geld die voortgesette opleiding aan predikante, ampsdraers en lidmate in gemeentes, en om moontlik ook kundigheid en opleiding aan kerke in die Afrika konteks, soos die *Maranatha Reformed Church of Christ*, te verleen. Dié beskrywingspunt dra die moontlikheid dat sentrums onder beskerming van die Hervormde Teologiese Kollege in die lewe geroep word. Die volgende sentrums word in vooruitsig gestel:

* Sentrum vir Voortgesette Teologiese Toerusting of Voortgesette Bedieningsopleiding:

Hierdie sentrum is verantwoordelik vir die jaarlikse beplanning en aanbieding van die Voortgesette Teologiese Toerusting en administrasie van die Voortgesette Bedieningsopleidingkrediete (indien so besluit word). Daarby word gepoog om meer jong teoloë by die uitbou van teologiebeoefening betrokke te kry. Hulle kan by navorsing betrokke raak en ook vir die aanbieding van teologiese modules en toerustingskursusse verantwoordelikheid aanvaar.

* Sentrum: *Hervormde Teologiese Studies*:

Beide die *Hervormde Teologiese Studies* en *Tydskrif vir Hervormde Teologie* vervul hier 'n groot rol. Die *Hervormde Teologiese Studies* geniet internasionale status en die *Tydskrif vir Hervormde Teologie* is goed gevestig om Hervormde teologie meer toeganklik vir predikante en lidmate te maak. Daar word gepoog om nog meer Hervormde teoloë te werf wat kan publiseer.

* Sentrum vir Missionale Bediening:

Fasiliteer die aanbied van kursusse en toerustingsgeleenthede wat betref missionale kerkwees aan predikante en gemeentes. Ander toerustingskursusse aan ampsdraers en lidmate vind ook vanuit hierdie sentrum plaas.

* Sentrum vir Kerkhistoriese Navorsing:

Die Hervormde Kerk besit 'n uitstekende argief en versameling van teologiese boeke. Daar word gepoog om hierdie bron meer toeganklik te maak en wyd bekend te stel. Navorsers vanuit verskillende oorde gebruik hierdie fasiliteite vir navorsing.

* Sentrum: Ekumene:

Vanuit hierdie sentrum vind skakeling met ander kerke plaas. Opleiding van kerkleiers in die Afrika konteks kan ook vanuit hierdie sentrum gefasiliteer word.

Ds JF van der Merwe, die voorsitter van die Kuratorium, stel die beskrywingspunt.

4.3.4 FAKULTEIT TEOLOGIE AAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

Vergelyk **BYLAE DD**.

1. Vir bespreking en besluit.

4.3.5 *HERVORMDE TEOLOGIESE STUDIES*

Vergelyk **BYLAE EE**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 78: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK

HERVORMDE TEOLOGIESE STUDIES

Die Kerk neem kennis van die verslag en bedank prof AG van Aarde en die redaksie vir hul toegewyde diens.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

4.3.6 TEOLOGIESE OPLEIDINGSFONDS

Vergelyk **BYLAE FF**.

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 79: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK

TEOLOGIESE OPLEIDINGSFONDS

*** Gemeentes en donateurs word vir hulle bydraes tot die Teologiese Opleidingsfonds bedank.**

*** Dr BJ van Wyk word vir sy toegewyde diens bedank.**

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

4.3.7 ETIESE KODE VIR DIENAARS VAN DIE WOORD VAN DIE NEDERDUITSCH
HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Vergelyk **BYLAE GG**.

1. Vir bespreking en besluit.

**BESKRYWINGSPUNT 80: KERNKOMITEE: GEMEENTELIKE DIENSWERK
ETIESE KODE VIR DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA**

- * Die vergadering spreek hom uit oor die Etiese Kode en dra dit aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering op om dit te implementeer.

Dr AG Ungerer stel die beskrywingspunt.

4.3.8 ALGEMENE DIAKENSVERGADERING

Vergelyk **BYLAE HH**.

1. Vir bespreking en besluit.

**BESKRYWINGSPUNT 81: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENS-
VERGADERING**

**BESLUIE EN VERSOEKE VAN DIE 7DE ALGEMENE DIAKENSVERGADE-
RING**

Die Algemene Kerkvergadering neem kennis van die volgende besluite van die 7de Algemene Diakensvergadering:

- * Die besluite wat die Algemene Diakensvergadering geneem het op grond van die *Ubi Caritas* simposium (vergelyk 7.4 van die Algemene Diakensvergadering verslag).
- * Barmhartigheidsdiens vind plaas op drie vlakke, naamlik persoonlik, gemeentelik en sinodaal (vergelyk 8.2 van die Algemene Diakensvergadering verslag).
- * Die werkgroepe van die Algemene Diakensvergadering, wat ten doel het om gemeentes te ondersteun en te begelei ten opsigte van diakonaat, word gehandhaaf en uitgebou (vergelyk 8.4.1 van die Algemene Diakensvergadering verslag)

Die Algemene Kerkvergadering neem kennis van die volgende versoeke wat die Algemene Diakensvergadering gerig het:

- * Ringe wat oor bystandsfondse beskik word versoek om 'n bydrae aan die Uitreikfonds te oorweeg. Dit sal die Algemene Diakensvergadering in staat stel om voort te gaan om die Kerk se predikante, emeriti en teologies studente wat nood ervaar, by te staan (vergelyk 2.1 van die Algemene Diakensvergadering verslag).

- * Gemeentes ondersteun die Algemene Diakensvergadering met kommunikasie, deur die inligting, soos van tyd tot tyd versoek, onder die aandag van lidmate te bring (vergelyk punt 6 van die Algemene Diakensvergadering verslag).

Ds GPJ Stoltz, die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 82: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENS-VERGADERING

DEFINISIE VAN BARMHARTIGHEID

Die kerk verrig diens van barmhartigheid omdat ons glo:

Barmhartigheid binne die kerk is gegrond op die barmhartigheid van God wat in Christus aan ons geopenbaar is. Barmhartigheid kom tot uitdrukking in die hulp aan en versorging van alle mense wat in nood verkeer, almal vir wie Christus aan die kruis gesterf het. Uit dankbaarheid vir die verlossing deur Christus maak die verkondiging van sy evangelie deel uit van die versorging.

Ons bely:

Die betoning van barmhartigheid aan alle mense in nood, is onlosmaaklik deel van gelowiges se uitlewing van hulle geloof in die drie-enige God.

Ds GPJ Stoltz, die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 83: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENS-VERGADERING

AMENDEMENT OP ORDEREËL 1.3 VAN DIE KONSEPKERKORDE: LIEFDE EN BARMHARTIGHEID AS LEWENSWYSE

Die Kerkorde behoort liefde en barmhartigheid as lewenswyse van die gelowige en die kerk te weerspieël. Ordereël 1.3 behoort dit uitdruklik te stel dat die Kerk se geloof tot uitdrukking kom in die uitleef van die liefde in Jesus Christus. Ordereël 1.3 word dus soos volg gewysig met die invoeging van 'n nuwe 1.3.3:

1.3 Die Kerk se geloof kom tot uitdrukking in

1.3.1 *die verkondiging van die evangelie.*

1.3.2 *die bediening van die sakramente.*

1.3.3 *die uitleef van God se liefde wat in Christus geopenbaar is.*

1.3.4 *openbare gebede.*

1.3.5 *diensformuliere.*

1.3.6 *kerk lied.*

- 1.3.7 *die geestelike vorming en kerklike onderrig.*
- 1.3.8 *herderlike briewe.*
- 1.3.9 *getuienis teenoor wêreldlike instansies.*
- 1.3.10 *die handhawing van opsig en tug.*

Ds GPJ Stoltz, die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 84: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENS-VERGADERING

HERPRIORITISERING VAN DIE KERK SE FINANSIËLE PRAKTYK EN STRUKTURE

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika herprioritiseer die Kerk se finansiële praktyk en strukture. Die beginsels van roeping en gelykheid van die ampte word in ag geneem. Indien die huidige verpligte bydraes gehandhaaf word, behoort die diakonaat ook daarby ingesluit te word. Alle sinodale bydraes behoort op dieselfde grondslag hanteer te word.

Die 7de Algemene Diakensvergadering doen 'n beroep op die 71ste Algemene Kerkvergadering om die R9.50 bydrae wat nodig is om die barmhartigheidswerk van die Algemene Diakensvergadering op sinodale vlak volhoubaar te maak, by die sinodale offergawe te voeg.

Ds GPJ Stoltz, die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 85: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENS-VERGADERING

ROTASIEBEGINSEL TEN OPSIGTE VAN DIE DIAKONAAT

Die rotasiebeginsel ten opsigte van die diakonaat is nie effektief nie en behoort te verval. Die beginsel soos vervat in die Kerkorde by 3.11.1 (i) (a) word verander na *twee afgevaardigde diakens uit elke ringsdiakensvergadering met dien verstande dat dieselfde diakens verkieslik nie na meer as drie agtereenvolgende vergaderings afgevaardig word nie*. Die rotasiebeginsel bly egter verder in plek.

Motivering:

- * Gewillige, beskikbare en bekwame diakens gaan verlore.
- * Dit neem nuutverkose diakens 'n tydperk om vertrouwd te raak met die werksaamhede van die ringsdiakensvergadering en Algemene Diakensvergadering.

Ons het begrip vir die motiverings vervat in die rotasiebeginsel, maar is van

mening dat dit *verkieslik* en *waar moontlik* toegepas moet word. Kontinuiteit en verlies in kundigheid en vaardigheid mag nie daardeur in gedrang kom nie.

Ds GPJ Stoltz, die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 86: RING VAN HEILBRON

RINGS DIAKENSVERGADERINGS

Die bestaan, samestelling en funksionering van ringsdiakensvergaderings soos in die huidige Kerkorde, word net so behou.

Motivering:

- * Sedert die ontstaan van die ringsdiakensvergaderings het die amp en werksaamhede van die diakens vir die eerste keer werklik tot sy reg gekom.
- * Waar diakens vroeër as kollektante ingespan is, het daar nie veel van gefokusde barmhartigheidswerk gekom nie.
- * Barmhartigheidswerk in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika was nog nooit so omvattend gedoen nie. Die sukses van die Kerk se barmhartigheid lê juis in die leiding vanaf die Algemene Diakensvergadering na die ringsdiakensvergaderings, en dan na gemeentes.
- * Die ringsdiakensvergadering van Heilbron betuig hiermee ons diepe ontevredenheid en ontsteltenis oor die ondeursigtige wyse waarop gepoog word om van die ringsdiakensvergaderings ontslae te raak. Dit is 'n gevestigde praktyk in die Kerk dat veranderinge aan die Kerkorde wyd debatteer word. Hierdie debat het nog nie plaasgevind nie.
- * Die ringsdiakensvergaderings, deur die gemeentelike diakensvergaderings, het 'n geweldige impak op gemeentes en gemeenskappe gemaak. Dink maar net aan die geweldige rol wat die Werkgroep Armoede vertolk het tydens die stakings in Rustenburg.

Ds L Prinsloo, die skriba van die Ring van Heilbron, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 87: RING VAN MAQUASSI

RINGS DIAKENSVERGADERINGS

Ordinansie 3.6 van die huidige Kerkorde lui soos volg:

Die ringsdiakensvergadering is 'n bykomende vergadering van die ampte gevorm deur afgevaardigde ampsdraers van die gemeentes van die ring.

Die ringsvergadering stel voor dat daar nog 'n ringsvergadering en

ringsdiakensvergadering jaarliks gehou sal word. Die voorgestelde alternatief in die Konsepkorke kan met uitsondering gevolg word.

Motivering:

Die amp van diaken kom tydens hierdie vergadering tot sy reg. Die ringsdiakensvergadering plaas die klem op die rol van die diaken en die toerusting van diakens:

- * Vanuit die ringsdiakensvergadering word 'n bepaalde tema geneem en lei tot projekte rondom die tema. Dit plaas die fokus op belangrike sake. Dit sal verlore gaan en die Kerk baie (geestelik) armer maak indien daar nie meer 'n ringsdiakensvergadering gehou word nie.
- * Ringsdiakensvergaderings werk gekonsentreerd met die sake van dienswerk van die diaken en ook ander rolspelers. Dit sal in 'n groter ringsvergadering verdwyn.
- * Diakens het trustfondse reeds geskep wat nou na die ringsvergaderings oorgedra sal word. Behalwe die uitdagings rondom die oordrag van die fondse en verandering van handtekeninge, sal die aanwending van die fondse skade lei.
- * Kommunikasie na en van die Algemene Diakensvergadering sal skade lei en minder effektief gebeur.
- * Die effektiwiteit van diakens, asook leierskap, kom duidelik na vore by die ringsdiakensvergadering. Hierdie is die vergadering wat nie deur dominees oorheers word nie, maar deur gemotiveerde diakens gelei word. Wil ons dan so ook die diakens laat skade ly?
- * Die moontlike magsuitoefening van een gemeente kan nie gebeur nie. Wel by die voorgestelde wysiging waar daar effektief een predikant, twee ouderlinge en twee diakens van dieselfde gemeente die ringskommissie kan vorm.
- * Indien die voorgestelde wysiging goedgekeur word, trek dit 'n streep deur soveel jare se effektiewe werk van diakens op ringsvlak. Die groter vergadering sal vergader ter wille van vergader wees. Die ampswerk van die ouderling sal die oorheersende wees.
- * Om die struktuur te wysig is 'n grusame miskenning van diakens op ringsvlak en sal meer nadelige as positiewe invloed op die Kerk se werksaamhede hê.
- * Die ringsvergadering van Maquassi betreur ook die feit dat daar nooit tot op hede enige sinvolle en logiese motivering gegee is waarom die struktuur moet verander nie.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

4.3.9 NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING

Vergelyk **BYLAE II.**

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 88: RING VAN KRUGERSDORP

DIE PERTINENTE INSKRYWING VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING AS DIENSORGAAN IN DIE KERKORDE

Daar word voorgestel dat die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging as diensorgaan weer pertinent in die Kerkorde ingeskryf behoort te wees. Dit raak veral die voortbestaan van Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging se takke in gemeentes. 'n Nederduitsch Hervormde Sustersverenigingtak in 'n gemeente kan slegs in oorlegpleging en instemming van die ouderlingevergadering, die ringskommissie en die Hoofbestuur ontbind. So was dit die geval in Bepaling 181 van die Kerkwet.

Daar word verder voorgestel dat die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging se verteenwoordigers by diakensvergaderings ook sitting neem met adviserende stem, soos in die geval van die ringsdiakensvergaderings en die Algemene Diakensvergadering.

Motivering:

- * In die Kerkorde 1998 word die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging slegs by implikasie op 'n paar plekke genoem: Ordinansies 3.2.2 (v), 3.6.1 (i)(c), 3.6.2 (ii)(a), 3.11.1 (i)(c) en 3.11.2 (vi) (Kerkorde 2013).
- * Huidig kan takke maklik ontbind word as die predikantspaar nie positief is nie.
- * Indien die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging haar plek in die Kerkorde het, kan dit slegs die voortbestaan van takke in gemeentes bevorder.
- * Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging funksioneer onder die opsig van die ouderlingevergadering in samewerking met die diakensvergadering.
- * Dit is noodsaaklik en slegs tot voordeel van elke gemeente dat die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging as diensorgaan haar plek in die Kerkorde moet kry.
- * Die Kerk kan plaaslik en nasionaal slegs hierby baat vind.
- * Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging kan nie vergelyk word met Rata en DPS huise, wat Artikel 21-Maatskappye is, nie.
- * Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging is deel van die Kerk uit hoofde van die amp van priesterskap van die gelowige, soos wat ook omskryf was in die aanhef van Artikels 179 tot 181 van die Kerkwet 1973.

Ds AJ Hattingh, die skriba van die Ring van Krugersdorp, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 89: RING VAN LYDENBURG

NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING

Dat Ordinansie 4.11 in sy geheel verval, asook alle verwysings op ander plekke in die Konsepkerkorde na Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging.

Motivering:

Vroulike lidmate van die Kerk is volledig lidmate van die Kerk en gemeentes. Anders as jare gelede toe die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging gestig is as orgaan en spreekbuis vir vroue, dien vroue vandag volledig in al die ampte van die Kerk.

Die posisie van vroue in die samelewing is ook totaal anders as toe die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging gestig is, en vroue word in alle beroepe en op alle vlakke van die samelewing as gelykwaardig aan mans erken.

Gemeentes verrig dienswerk in die wêreld, en gemeentes bestaan uit vroue en mans. Gemeentes word toegerus vir dienswerk in die Kerk en die wêreld. Die tyd is verby dat vroue deur middel van 'n vereniging kan uiting gee aan hulle roeping – hulle doen dit volledig as gelowige lidmate van die kerk van die Here. Die fragmentering van die liggaam van Jesus Christus dien nie die eenheid van die liggaam met verskillende ledemate en gawes nie.

Niks verhoed enige gemeente om binne die bedieningsplan van die gemeente haar gemeentelewe te organiseer na goeddunke, ook op die terrein van vroulike lidmate, nie. Enige gemeente kan op grond van haar bedieningsplan die bediening in die gemeente na behoefte reël en organiseer.

Ds PS Dreyer, die skriba van die Ring van Lydenburg, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 90: RING VAN LYDENBURG

NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING

Dat die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging ontbind en vrouelidmate hulle dienswerk voluit as deel van die Kerk verrig.

Motivering:

Alle bates en laste van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging word gewoon aan die Algemene Diakensvergadering se hulpdienste oorgedra, en die Kerk aanvaar verantwoordelikheid vir die voortgang van barmhartigheidswerk op alle terreine.

Ds PS Dreyer, die skriba van die Ring van Lydenburg, stel die beskrywingspunt.

4.3.10 RAAD VAN FINANSIES

Vergelyk **BYLAE A.**

BESKRYWINGSPUNT 91: RAAD VAN FINANSIES

FONDS VIR SINODALE DIENSLEWERING

- * Die Raad van Finansies kry opdrag om 'n fonds te skep met die doel om sinodale dienslewering te subsidieer en sinodale offergawes sodoende meer bekostigbaar te maak.
- * Die renteverdienste word aanvanklik in die fonds herbelê tot die Algemene Kerkvergadering besluit dat dit aangewend kan word.
- * Die konsolidering van bestaande fondse met hierdie fonds word ondersoek en waar moontlik geïmplementeer.
- * Die kapitaalwaarde van die fonds word jaarliks soos volg aangevul:
 - ** 'n Maksimum van 1% van die opbrengs van die Kerkgeld vir Kerkwerkstelsel word geneem om die fonds te sterk. Die Raad van Finansies kan die 1% verminder na gelang van die prestasie van die stelsel. Die opbrengs wat aan gemeentes uitbetaal word, moet egter steeds gelyk wees aan of hoër wees as die opbrengs van heersende geldmarkfondse.
 - ** 'n Begrotingsitem word in die sinodale begroting ingebou en verhaal uit sinodale offergawes. Die bedrag wat hiervoor gehef word, word *ad hoc* bepaal op grond van begrotingsdruk en bekostigbaarheid.
 - ** Die Raad van Finansies ontwerp 'n strategie waarvolgens gemeentes wat 'n opbrengs verdien uit beleggings buite die Kerkgeld vir Kerkwerkstelsel, ook aangemoedig word om bydraes tot die fonds te maak.

Motivering:

Dit word deurlopend moeiliker vir gemeentes om sinodale dienslewering te bekostig. Sedert 1 Maart 2015 het debiteure ten opsigte van sinodale offergawes van R3 619 435.00 tot R4 447 928.00 gestyg. Dit is 'n toename van R828 493.00 of 22.89% en is onder meer die gevolg van ekonomiese druk wat die Kerk ervaar. Hou in gedagte dat die sinodale offergawe op R300.00 onveranderd gelaat is en dat heelwat gemeentes ten spyte daarvan agterstallig raak met betalings.

Die jaarlikse vermindering in lidmaattal maak die uitdaging nie makliker nie. Binne enkele jare gaan dit vir heelwat gemeentes nog moeiliker wees om gemeentelike en sinodale aktiwiteite te bekostig. Sien die verslag van die Raad van Finansies in hierdie verband.

Die Raad van Finansies glo dat die Kerk die uitdagings te bowe kan kom, maar dan moet die Kerk eerlik wees oor vooruitskouings en proaktief optree. In die lig hiervan is dit noodsaaklik dat 'n fonds gestig word waarvan die opbrengs jaarliks herbelê word en wat, op 'n datum soos deur die Algemene Kerkvergadering bepaal, aangewend kan word om sinodale dienslewering te subsidieer.

Die volgende bestaande beleggings kan ook na oorweging deur die Raad van Finansies in die Fonds gestort word:

- * Bestaande beleggings van die Raad van Finansies van nagenoeg R12 000 000.00.
- * Alle opbrengste uit die verkoop van eiendom:
 - ** R2 000 000 uit die verkoop van een gedeelte van plaas Klipdrift.
 - ** Die restant na die verkoop van die Dirk van der Hoffgebou en hervestiging.

Bogenoemde aanvangskapitaal, 1% opbrengs uit Kerkgeld vir Kerkwerk, moontlike opbrengs uit beleggings wat gemeentes buite die Kerkgeldstelsel belê, die jaarlikse item vir die versterking van die fonds uit die sinodale begroting, gelde verkry uit die konsolidering van fondse, jaarlikse surplusse van die sinodale begroting en die groei uit die renteverdienste van die fonds kan binne 10 tot 15 jaar voldoende groei om aansienlike verligting in sinodale offergawes tot gevolg te hê.

Uitgaande van die aanname dat 'n aanvanklike bedrag van R22 000 000.00 gestort word en wat jaarliks aangevul word met 'n bedrag van R2 600 000.00, behoort die opbrengs min of meer soos volg daarna uit te sien:

Jare tot die fonds vir die eerste keer benut word	Saldo van die fonds teen die aanname dat dit met 10% per jaar groei	Rente-opbrengs uit die fonds teen 10%	Persentasie bydrae tot die sinodale begroting indien begroting met 5% per jaar groei en volledige opbrengs aangewend word
10 jaar	R98 499 638.00	R9 849 963.00	26.5%
15 jaar	R174 507 912.00	R17 450 791.00	36.8%
20 jaar	R296 919 998.00	R29 691 999.00	49.1%

Neem kennis dat hierdie 'n konserwatiewe berekening vir die volgende redes is:

- * Die Teologiese Opleidingsfonds groei ook en sal verdere verligting ten opsigte van die sinodale begroting tot gevolg hê.
- * Die rente-opbrengs behoort meer as 10% per jaar te wees. Tydens die opstel van hierdie verslag was die opbrengs op vyf jaar vaste deposito's in die omgewing van 12.1%.
- * Daar sal met verloop van tyd nog deposito's in die fonds gemaak kan word, soos byvoorbeeld gelde uit die potensiele verkoop van die twee ander gedeeltes van plaas Klipdrift.

Die gebruik om 'n gedeelte van die opbrengs van die Kerkgeld vir Kerkwerkstelsel aan te wend om kollektiewe verantwoordelikheid na te kom, is nie nuut nie. Dit was een van die redes waarom die stelsel in die lewe geroep is. In 2007 het die 68ste Algemene Kerkvergadering vir die eerste keer besluit om die gebruik om 'n 2% marge op renteverdienste te neem te staak, en is van dié datum af slegs toepaslike bank- en administrasiekoste verhaal. Die versoek om 1% van die opbrengs te gebruik om die te stigte Fonds vir Sinodale Dienslewering te sterk, is dus in lyn met die gebruike van die verlede en die oorspronklike bedoeling van die Kerkgeldstelsel.

Tydens die 68ste Algemene Kerkvergadering is die doelwit gestel dat die Kerkgeldstelsel die ekwivalent van geldmarkkoerse moet bied. Die Raad van Finansies moet, indien die beskrywingspunt aanvaar word, toesien dat die neem van die 1% opbrengs die koerse van gemeentes nie onder geldmarkkoerse druk nie.

Elke gemeente in die Kerk kan daarby baat dat sinodale offergawes verminder. Daarom behoort gemeentes met beleggings buite die stelsel ook aangemoedig te word om 'n soortgelyke bydrae te maak. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering sal leiding in die uitvoering hiervan moet gee.

Indien hierdie beskrywingspunt aanvaar word, bevestig dit dat die Kerk daarvoor ernstig is om kollektief vir mekaar verantwoordelikheid te aanvaar.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 92: RAAD VAN FINANSIES

VERBAND TUSSEN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA EN REGSPERSONE OF ORGANISASIES

Om enige onduidelikheid uit die weg te ruim, en omdat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nie beheer het oor regspersone of ander organisasies wat, met of sonder die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se toestemming, binne gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika of binne die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika of onder sy vaandel werk verrig of diens lewer nie, bevestig die Algemene Kerkvergadering dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nie enige regs aanspreeklikheid aanvaar vir sulke regspersone en organisasies nie. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sal steeds voortgaan om in verdienstelike gevalle as donateur op te tree en sinodale ondersteuning te bied waar dit finansiële moontlik en doenlik is.

Motivering:

Wetgewing bepaal dat die direksies van organisasies regspersone is en dus aanspreeklik is vir die bestuur daarvan, en die regs aanspreeklikheid daarvan dra. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het geen seggenskap in die bestuur nie, buiten dat daar heelwat van sy lidmate op die direksies van sekere organisasies dien. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is dus slegs 'n aandeelhouer en donateur en kan nie aanspreeklikheid vir die bestuur daarvan aanvaar nie. Bogenoemde besluit beperk die Kerk se regs aanspreeklikheid, maar bied steeds die nodige steun aan die organisasies.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 93: RAAD VAN FINANSIES

FONDS VIR GEMEENTEOPBOU

Die Fonds vir Gemeenteopbou faseer oor 'n periode van drie jaar uit. 'n Begrotingsitem, *Strategiese Bediening*, word gelyklopend ingefaseer. Die item het ten doel om bediening wat van strategiese belang vir die Kerk is, te befonds.

Motivering:

Gemeentes het oor baie jare daarvoor verantwoordelikheid aanvaar om ander gemeentes by te staan wat finansiële hulp nodig het. Dit is 'n goedbedoelde gebruik, maar kan eenvoudig nie meer bekostig word nie, aangesien dit vir talle gemeentes moeilik word om 'n bydrae tot die Fonds vir Gemeenteopbou te maak. Sien die verslag van die Raad van Finansies in dié verband. Die nuwe begrotingsitem, *Strategiese Bediening*, het eerder ten doel om dinamiese bediening te stimuleer as om te subsidieer. Dit sou ook gebruik kon word om bediening wat van strategiese belang vir die Kerk is, te bekostig. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering neem besluite oor die aanwending daarvan.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 94: RAAD VAN FINANSIES

MEDIESE FONDS

Groepsdekking ten opsigte van mediese versekering word gestaak. Predikante en kerkrade word die geleentheid gebied om self ooreenkomste te sluit met versekeraars van hulle keuse. Ringsvergaderings hou daarvoor toesig dat predikante dekking geniet.

Motivering:

Dit gebeur toenemend dat predikante die Raad van Finansies versoek om uit die groepsdekking te tree, aangesien dit vir hulle voordelig is om elders verseker te wees. Wetgewing verbied instansies om werknemers te verplig om aan groepsdekking te behoort. Indien die beskrywingspunt aanvaar word sal die Raad van Finansies leiding gee oor die wyse waarop dit uitgefaseer word. Die moontlikheid bestaan dat predikante steeds op 'n vrywillige- en privaatbasis groepsdekking kan geniet en sodoende sekere voordele kan bekom. Groepsdekking op vrywillige basis kan steeds voordele inhou vir emeriti en weduwees van predikante wat gereeld gebruik maak van die dienste van die huidige mediese versekering.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 95: RAAD VAN FINANSIES

ONTBINDING VAN DIE RAAD VAN FINANSIES

Die 71ste Algemene Kerkvergadering gee opdrag dat alle sake wat deur die Raad van Finansies hanteer is, deel van die opdrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word. Dit beteken dat die gebruik om kerklike goedere deur die Raad van Finansies te bestuur, verval.

Die Algemene Kerkvergadering wys minstens drie kundige lidmate aan wat saam met een verkose lid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering 'n Oudit- en Risikokomitee vorm waarop die algemene sekretaris, sekretaris: kommunikasie, hoof: administrasie, hoof: finansies en die hoof: interne audit ook sitting neem.

Die Oudit- en Risikokomitee tree onafhanklik van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering op en sien toe dat alle statutêre en fidusiêre verantwoordelikhede nagekom word, dat riglyne vir die bestuur van die begroting en rekeningkundige beleid reg toegepas word, en dat die opdrag rondom die stoflike belange van die Kerk volgens kerkordelike vereistes uitgevoer word.

Motivering:

Die volgende sake dien as motivering vir bogenoemde beskrywingspunt:

- * Die sinodale begroting het sedert 2013 in reële terme met ongeveer R5 000 000.00 of 23%, gekrimp as gevolg van besnoeiing. Verpligtinge rondom die bestuur van die sinodale eiendom is ook aansienlik minder. Die Kerk besit verder geen besighede meer wat soos in die verlede intensiewe bestuur vereis nie. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kan uitvoering gee aan die opdragte soos verwoord in die Kerkorde.
- * Daar is vir die doeleindes van besparing nie weer 'n administrateur aangestel nadat mnr AE Struwig bedank het nie. Die voorsitter van die Raad van Finansies, die algemene sekretaris en die sinodale personeel het die take wat deur die administrateur behartig is, op hulle geneem. Die reëling het baie goed gewerk. 'n Bestuurskomitee, wat bestaan uit die algemene sekretaris, sekretaris: kommunikasie, hoof: administrasie en hoof: finansies kom tans gereeld byeen om uitvoering te gee aan die finansiële verantwoordelikhede. Dit het 'n direkte benadering tot gevolg wat baie effektief is. Vinnige besluitneming raak al hoe belangriker.
- * Die Raad van Finansies is ernstig oor besparings. Deur die voorstel dat die Raad ontbind, poog die Raad om met sy voorbeeld te wys dat prosesse moet vereenvoudig en besture moet verklein ter wille van bekostigbaarheid.
- * Dit gebeur toenemend dat gemeentes met die Moderamen in gesprek tree in verband met die bediening van die gemeente. Die meeste van hierdie gemeentes is finansiële in die knyp. Op sy beurt is die Moderamen ook dikwels in gesprek met gemeentes wat nie verpligtinge met betrekking tot

sinodale offergawes nakom nie. Dit maak dus sin dat die Moderamen of Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die bevoegdheid kry om ooreenkomste met hierdie gemeentes aan te gaan en hulle te begelei. Dit beteken dat die Kommissie groter vryheid gegee word om oor finansiële aangeleenthede besluite te neem.

- * Die sinodale begroting word jaarliks deur die Raad van Finansies aan die Kommissie voorgelê vir goedkeuring. Die Kommissie kry dan geleentheid om veranderinge voor te stel wat in oorleg met die Raad aangebring word. Die Kommissie het dus reeds goeie ervaring opgebou oor die opstel van die begroting.

Die Raad is daarvan bewus dat daar 'n liggaam moet wees wat kontroleer dat die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering nie sy magte oorskry nie en dat statutêre, fidusiêre en rekeningkundige beginsels nagekom word. Om uitvoering hieraan te gee word 'n Oudit- en Risikokomitee geskep. Sien Ordinansie 9 van die voorgestelde Kerkorde asook die Mandaat van die Oudit- en Risikokomitee in **BYLAAG A** vir die beleid van die Oudit- en Risikokomitee.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 96: RAAD VAN FINANSIES

ONTBINDING VAN GEMEENTES – HANTERING VAN BATES

By die ontbinding van 'n gemeente word die gemeente se bates na die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika oorgedra vir aanwending in die Kerk na oorlegpleging met die ringskommissie.

Motivering:

Tans bepaal die Kerkorde dat die gemeentevergadering of ringskommissie by die ontbinding van 'n gemeente beskik oor die roerende en onroerende eiendom van die gemeente (Ordinansies 4.9.4 (iii) en 4.9.6). Die Raad van Finansies is van mening dat dit in die Kerk se belang is dat die bates van 'n gemeente wat ontbind na die Kerk oorgedra word vir aanwending, sodat elke gemeente die voordeel daarvan geniet.

Die Raad van Finansies neem 'n besluit oor die aanwending van die bates na oorlegpleging met die betrokke ringskommissie. Die bates sou byvoorbeeld aangewend kon word vir die doeleindes van die Fonds vir Sinodale Dienslewering of vir die begrotingsitem Strategiese Bediening.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 97: RAAD VAN FINANSIES

R3.00 VIR PENSIOENFONDS

Die vergadering besluit om die R3.00 per lidmaat wat vantevore gehef is om die Pensioenfonds te sterk, in die toekoms aan te wend as subsidie aan emeriti om sodoende verligting te bied ten opsigte van hulle bydraes tot 'n mediese fonds.

Motivering:

Die Algemene Kerkvergadering het in die verlede besluit dat R3.00 per belydende lidmaat gehef word om die Pensioenfonds se befondsingsvlak te verbeter. Die befondsingsvlak is tans na bevrediging van die Pensioenraad aangespreek en die Pensioenraad het in 2015 aangedui dat hulle dit nie meer nodig het nie. Die R3.00 maak in elk geval slegs 'n minimale verskil aan die befondsingsvlak. In die lig daarvan versoek die Raad van Finansies die Algemene Kerkvergadering om toestemming te gee dat die gelde in die toekoms aangewend kan word om die emeriti se bydraes tot 'n mediese fonds verder te subsidieer. Hierdie subsidie is laas in 2008 aangepas en het toe sowat 39% van die gemiddelde premie van 'n emerituspredikant uitgemaak. Dit het intussen gedaal tot 26%, terwyl die mikpunt 50% is. Indien hierdie beskrywingspunt goedgekeur word kan dit die subsidie verhoog tot ongeveer 33%.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 98: RAAD VAN FINANSIES

ADMINISTRATIEWE FOOI – EKSTERNE OUDIT

Die vergadering magtig die Afdeling Interne Oudit om 'n administratiewe fooi te hef by gemeentes wat van eksterne ouditeure gebruik maak. Dit sal die koste ten opsigte van die vaslegging en verwerking van die data van hierdie gemeentes diens.

Motivering:

Die Afdeling Interne Oudit word bekostig deur gemeentes wie se boeke intern geoudit word, te faktureer. Daar is geen begrotingsitem vir die afdeling in die sinodale begroting nie. Om die gekonsolideerde finansiële posisie van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika te bepaal, moet die finansiële inligting van al die gemeentes (wat intern en ekstern oudit) verwerk word. Die vaslegging van die data van gemeentes wat ekstern oudit, sowel as die nagaan van geouditeerde state, bring ook kostes mee. Aangesien die verslae wat eksterne ouditeure voorsien nie altyd voldoen aan vereistes nie, bring dit in sommige gevalle aansienlike kostes mee. Hierdie kostes word tans deur die gemeentes gedra wat intern oudit. Dit is nie billik nie en behoort reggestel te word.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 99: RAAD VAN FINANSIES

BEGELEIDING VAN GEMEENTES WAT NIE MEER SELFSTANDIG KAN FUNKSIONEER NIE

Gemeentes wat nie volhoubaar funksioneer of van finansiële selfstandigheid verseker is nie, word deur die Moderamen begelei om

- * **die bedieningswyse of -struktuur te wysig, of**
- * **met ander gemeentes te kombineer of saam te smelt, of**
- * **te ontbind.**

Motivering:

By die vorming van 'n gemeente word die vergaderings van die ampte versoek om rekening te hou met die werklikheid van die sosio-kulturele aard en demografiese- en geografiese omstandighede van 'n gemeenskap. Die vorming van 'n nuwe gemeente word oorweeg wanneer die getal lidmate dit regverdig, wanneer daar ampsdraers is wat die dienswerk in die gemeente kan verrig en wanneer daar reëlins vir pastorale sorg, eredienste en gemeentelike administrasie getref is. Alle handelingte ten opsigte van die vorming van 'n gemeente gebeur in oorleg met die betrokke ringskommissie/-s. Die vorming van 'n gemeente gebeur ook aan die hand van die volgende voorwaarde:

4.2.7 (i) ...die finansiële selfstandigheid van die bestaande gemeente(s) en die nuwe gemeente wat gevorm word, verseker is.

Die Raad van Finansies word gereeld versoek om gemeentes te help wat nie meer selfstandig kan funksioneer nie en/of hulle finansiële verpligtinge nie kan nakom nie. Die Raad het nie die middele om hierdie gemeentes by te staan nie.

'n Debiteureprogram word deur die Moderamen en die Raad van Finansies geadminestreer. Dit gebeur op twee vlakke, te wete pastoraal-ondersteunend en finansiële-tegnies. Die uitgangspunt is dat gemeentes dinamies ondersteun en begelei word om selfstandig te funksioneer.

Indien 'n gemeente om een of ander rede nie meer selfstandig kan funksioneer nie (weens 'n dalende lidmaattal, 'n gebrek aan ampsdraers, onvolhoubare pastorale sorg, of 'n onvermoë om bevredigende reëlins vir eredienste en gemeentelike administrasie te tref), moet die Moderamen in samewerking met die betrokke ringskommissie toesien dat die gemeente se bedieningswyse of struktuur verander, dat die gemeente met 'n ander gemeente kombineer of saamsmelt, of dat die gemeente ontbind.

Ds CEC Hertzog, die voorsitter van die Raad van Finansies, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 100: RING VAN WES-KAAPLAND

MORATORIUM OP ALLE AANSTELLINGS IN SINODALE POSTE

Die Algemene Kerkvergadering plaas 'n moratorium op alle aanstellings in sinodale poste wat vakant raak, uitgesluit die pos van administrateur en sekretaris van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, en poste wat te doen het met die finansiële bestuur van die Kerk. By die volgende Algemene Kerkvergadering word die bestaan van die pos heroorweeg alvorens 'n aanstelling in die pos gemaak word.

Ds GD van der Merwe, die skriba van die Ring van Wes-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 101: RING VAN PRETORIA-NOORD

ONDERSOEK EN IMPLEMENTERING VAN BESKRYWINGSPUNTE 74 EN 75 VAN DIE 70STE ALGEMENE KERKVERGADERING

Die Algemene Kerkvergadering gee opdrag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering om die besluite van die 70ste Algemene Kerkvergadering (Beskrywingspunt 74 en 75), insake herstrukturering, integrasie en/of moontlike rasionalisering te ondersoek en te implementeer. Die Algemene Kerkvergadering gee opdrag dat hierdie proses voortgesit word met die kantoor en die strukturele funksionering van die Algemene Diakensvergadering. So 'n ondersoek moet gebaseer wees op organisasiestudies met die oog op die herstrukturering en/of integrasie van die Algemene Diakensvergadering binne die verband van die sinodale dienssentrum.

Beskrywingspunt 74 van die 70ste Algemene Kerkvergadering het soos volg gelui:

RING VAN WES-KAAPLAND: EFFEKTIWITEIT VAN DIE STRUKTUUR EN FUNKSIONERING VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA EN OPTIMALE AANWENDING VAN FINANSIËLE BRONNE

Die Algemene Kerkvergadering vra 'n ondersoek aan, indien nodig deur onafhanklike bestuurskonsultante, na die effektiwiteit van die struktuur en funksionering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, en na die optimale aanwending van finansiële bronne. Die ondersoek sluit al die vlakke van kerklike funksionering in en gee onder andere aandag aan die volgende:

- * Die benutting van kerklike eiendom vir addisionele inkomste, of die vervreemding van eiendom wat 'n finansiële las vir die Kerk is of oortollig is.*
- * Afskaling of desentralisering van funksies in ooreenstemming met bekostigbaarheid.*
- * Vennootskappe met die Staat sowel as kerklike en sekulêre organisasies in die beoefening van welsyn en barmhartigheidsdiens en die bestuur van diensinrigtings.*
- * Vereenvoudiging en bespoediging van prosesse van besluitneming en uitvoering, insluitend die frekwensie, samestelling en werkmetode van die besluitnemende vergaderings van die Kerk.*
- * Die mate waarin die vorm van die Kerk die funksie dien.*
- * Rasionalisering en herstrukturering van poste en struktuur om duplisering uit te skakel en koste te verminder.*

- * Vernuwing van die gemeenskapsprofiel van die Kerk.
- * Aanpasbaarheid in bediening.
- * Die mate waarin lidmate hulle met die Kerk vereenselwig en eienaarskap vir die Kerk aanvaar.
- * Nuwe kriteria vir die vasstelling van traktementskale word ondersoek en in werking gestel. Die afsnypunt vir verhoging in traktementskale op grond van jare diens is 30 jaar. Die groot diskrepansie in die traktering van jonger en ouer predikante word aangespreek. Huwelikstatus, aantal afhanklike kinders, grootte van gemeente, predikant se betrokkenheid by kerkwerk buite die gemeente en ander relevante kriteria, word in berekening gebring by die vasstelling van die predikant se traktement. Formules om bogenoemde te bereken word aan gemeentes voorsien. Dit kan ook oorweeg word om predikante sentraal te traktee.
- * In die ondersoek word onderskei tussen sake wat volgens kerklik-teologiese oorwegings bestuur word, en sake wat lê op die strukturele en finansiële terrein. Laasgenoemde word volgens besigheidsbeginsels bestuur deur kundiges.

Uitvoerende gesag word toegeken aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering sonder herverwysing na die Algemene Kerkvergadering.

Motivering:

Dit blyk uit die praktyk dat die huidige model van kerkwees op die lang duur nie volhoubaar is nie. Dalende getalle plaas die inkomste van gemeentes en die Kerk onder druk. Dit noodsaak 'n ingrypende herwaardering van die taak en funksie van die Kerk.

Kommentaar van die Raad van Finansies:

Hierdie beskrywingspunt stem in ten minste een punt ooreen met die aanbeveling van die Raad van Finansies:

Die mate waarin lidmate hulle met die Kerk vereenselwig en eienaarskap vir die Kerk aanvaar.

Besluit:

1. *Die volgende voorstel tot aanvulling, gestel deur dr PL Steenkamp en gesekondeer deur ds LJ de Leeuw, word aanvaar:*

Die aansoek soos aangevra deur die Algemene Kerkvergadering word uitgevoer deur organisasie-ontwikkelingskonsultante en neem as vertrekpunt die onderliggende teoretiese perspektiewe en insigte gebaseer op organisasie-ontwikkeling as vakgebied. Hierdie ondersoek sluit alle vlakke en dimensies van sowel die transaksionele en transformele vlakke en dimensies van kerkwees in.

Beskrywingspunt 75 van die 70ste Algemene Kerkvergadering het soos volg gelui:

RAAD VAN FINANSIES: ONDERSOEK VAN KERKMODEL

1. *Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, bygestaan deur die Raad van Finansies én gekoöpteerde kundiges, ontvang opdrag om die kerkmodel aan die hand van die uitkoms van die gesprek oor die eerste twee dae van die 70ste Algemene Kerkvergadering tesame met die volgende spesifieke sake te ondersoek:*
 - * *Lewering van goedere op 'n kontantbasis.*
 - * *Waar gemeentes van eksterne ouditeure gebruik maak, en nie die riglyne vir sodanige handeling nakom nie, verplig word om ouditering na die afdeling Interne Oudit terug te plaas. Ringskommissies sien hierna om.*
 - * *Voortsetting van die gebruik om subsidie uit die Fonds vir Gemeenteopbou aan behoevende gemeentes te betaal.*
 - * *Gemeentes wat nie in staat is om 'n volsorgstandplaas te onderhou nie, verhoed word om as sodanig te beroep.*
 - * *Voortsetting van die Kerkgeld vir Kerkwerkstelsel.*
 - * *Ondersoek na die duplisering van opdrag en dienste. Hiermee saam om die formaat van die sinodale begroting aktiwiteitsgedrewe saam te stel (sien illustrasies en verduideliking by tabelle 11, 28 en 30).*
 - * *Die instel van voortgesette toerusting van ringskommissies en gemeentes (kerkrade) aangaande kerklike goedere in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Dit kan ter plaatse of deur middel van vooraf geskeduleerde geleenthede by die sinodale kantoor plaasvind.*
 - * *Die toepaslikheid van riglyne vir die versorging van leraars in 2014 en verder aangesien die bekostiging van pakkette van leraars onder druk blyk te wees.*
 - * *Die befondsing van studentebearbeiding in 2014 en daarna.*
2. *Die 70ste Algemene Kerkvergadering stem in tot 'n ondersoek na 'n alternatiewe samestelling van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering soos beskryf by punt 7.4.7.3 in hierdie agenda.*
3. *Punte 1 en 2 van hierdie aanbeveling as gesamentlike sleutelprestasiearea van die nuutverkose Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, Raad van Finansies en Raad vir Kerkregtelike Advies konstateer.*
4. *Die uitkoms van hierdie ondersoek word vir kommentaar aan gemeentes deurgegee teen ongeveer 30 April 2014 sodat terugvoer aan die ringsvergaderings van 2014 gegee kan word.*
5. *Verdere skedulering van die ondersoek vind plaas na afloop van die ringsvergadering van 2014, met die doelwit om die Nederduitsch*

Hervormde Kerk van Afrika ten minste een jaar voor die 71ste Algemene Kerkvergadering van advies te bedien.

Motivering:

- * Die Raad van Finansies het tydens die 69ste Algemene Kerkvergadering die kwessie van volhoubaarheid van die huidige kerkmodel ter tafel geplaas aangesien dit wil voorkom of gemeentes nie die heersende ekonomiese tendense kan teëwerk nie.*
- * Sommige van die tendense het oor die afgelope termyn versnel as gevolg van oënskynlike onvermoë om konsensus oor teologiese sake te bereik.*
- * Die historiese inrigting van die kerklike struktuur blyk weens ekonomiese redes onder druk te wees. Dit kulmineer in onbegrip vir die gesentraliseerde aktiwiteite van kerkwees soos die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika dit uitleef.*
- * Aktiwiteite wat gesentraliseer word, word dikwels beskou as instellings van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, Raad van Finansies en/of ander rade, ongeag die gedokumenteerde besluite van die Algemene Kerkvergadering.*

Besluit:

- 1. Die volgende amendement, voorgestel deur ds CEC Hertzog en gesekondeer deur ds APJ Beukes, word aanvaar:*

Die volgende asterisk word bygevoeg onder punt 1 van die beskrywingspunt:

- * Ondersoek na die moontlikheid om groeipunte in die Kerk, asook gebiede waar kerkplanting sou kon plaasvind, te identifiseer en die fondse te vind om dit te ondersteun.*

Motivering:

Die Kerk was vasgevang in 'n tyd waarin daar baie na binne gekyk is. Dit het nodig geword dat ons doelgerig ook na buite gerig sal wees en dat groei gestimuleer word. Suksesse sal hoop vir die Kerk en die wêreld bied.

- 2. Die volgende amendement, voorgestel deur ds CEC Hertzog en gesekondeer deur dr GJ Malan, word aanvaar:*

Die volgende asterisk word bygevoeg na die sesde asterisk van die beskrywingspunt:

- * Die Algemene Kerkvergadering keur die begroting van die Raad van Finansies goed met opdrag dat die Komitee vir Strategiese Beplanning en Rasionalisering uitgebrei word met verteenwoordigers van die instellings wie se items op p 368 van die agenda verskyn. 'n Algemene rasionalisasie word daargestel om die prioriteite in die kerklike bediening in die toekoms finansiële moontlik te maak.*

Motivering:

Die huidige praktyk skep 'n gefragmenteerde werkwyse en 'n verwydering tussen die ampswerk van die ouderlinge en diakens wat die missionêre gerigtheid op sowel sinodale as gemeentevlak negatief beïnvloed.

Dr PL Steenkamp stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 102: RING VAN BLOEMFONTEIN

**SINODALE BEGROTING VAN PREDIKANTE MET SPESIALE OPDRAG SE
MEDIËSE- EN PENSIOENBYDRAES**

Predikante met spesiale opdrag, byvoorbeeld studentegemeentes, sending Zimbabwe, ensovoorts, se volle mediese- en pensioenbydraes word sinodaal begroot en vergoed.

Motivering:

Die predikant sal dus ten volle vir siekte en aftrede versorg word terwyl hy of sy in 'n spesiale opdrag dien en dus sy risiko verskans teen bereiking van aftrede.

Dit sal verder die verantwoordelikheid verlig van ringe ten opsigte van hulle noodwendige ligging (studente) en dus die finansiële verantwoordelikheid alleen moet dra.

Dit sal die ankergemeentes nie op oorlewingsrisiko plaas nie.

Predikante wat in buurstate werksaam is, sal hul bediening kan voortsit en nog ekonomies relevant bly.

Ds W Dykema, die skriba van die Ring van Bloemfontein, stel die beskrywingspunt.

4.3.11 NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA PREDIKANTE
PENSIOENFONDS

**BESKRYWINGSPUNT 103: NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN
AFRIKA PREDIKANTEAFTREEFONDS**

DIE OPTIMALISERING VAN AFTREEVOORDELE

Die Bestuursraad van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikanteaftreefonds (die Fonds) word versoek om 'n ondersoek te loods na die kostestruktuur van die onderskeie aspekte van die werknemers-voordele met die oog op optimale strukture en die nodige aanpassings.

Motivering:

Absa Konsultante en Aktuarisse het 'n ondersoek, soos versoek deur die Bestuursraad van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante-

aftreefonds (*die Fonds*), geloods om die kostestruktuur van die onderskeie aspekte van die werknemersvoordele te ondersoek met die oog op optimale strukture, in ag geneem die huidige beperkinge. Verskeie areas is ondersoek en die besonderhede volg hieronder.

Absa Konsultante en Aktuarisse het die volgende aspekte ondersoek:

- * Administrasiefooi.
- * Versekerde voordele.
- * Beleggingstrategie.

1. **Administrasiefooi**

In terme van die Fonds se diensooreenkoms met ABSA Konsultante en Aktuarisse, word ABSA se administrasie fooi jaarliks hersien. Die jaarlikse hersiening het aangetoon dat 'n verhoging in die fooi nodig word, hoewel ABSA Konsultante en Aktuarisse ingestem het om nie die fooie vir 2016 te verhoog nie, in simpatie met die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se finansiële omgewing. Die huidige fooi van 0.52% (BTW uitgesluit) is dus behou.

2. **Versekerde voordele**

ABSA Konsultante en Aktuarisse het marknavorsing gedoen ten opsigte van die volgende versekerde voordele wat aan die lede gebied word:

- * Enkelbedrag doodsvoordeel.
- * Maandelikse ongeskiktheidsvoordeel.
- * Enkelbedrag ongeskiktheidsvoordeel.
- * Gadeversekering.
- * Begrafnisdekking.

ABSA Konsultante en Aktuarisse het die volgende versekeraars (in alfabetiese volgorde) genader om hul kwotasies ten opsigte van bogenoemde voordele te verskaf:

- * *ABSA Lewens.*
- * *Capital Alliance.*
- * *Momentum.*
- * *Ou Mutual.*
- * *Sanlam.*

Die resultate van die ondersoek het aangedui dat daar besparings gemaak kon word ten opsigte van al die versekerde voordele, en hierdie besparings is vanaf 1 Maart 2016 geïmplementeer.

3. **Beleggingstrategie**

ABSA Konsultante en Aktuarisse het die Bestuursraad ingelig dat ABSA Batekonsultante hul beleggingstrategie ontwikkel en verfyn het, wat gebalanseerd is, verskillende lewensfases van lede in ag neem en ook kostebesparings meebring.

Hierdie verkose korporatiewe benadering (met ander woorde die ABSA Huissiening) is in Januarie 2016 bekendgestel aan kliënte na veelvuldige

toetsing en uiteindelijke formulering, in samewerking met *Investment Solutions* wat die beleggingsplatform verskaf vir die beleggingstrategie.

Daar was verdere kostebesparings daaraan verbonde om beide Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Fondse op die *Investment Solutions* platform te administreer. Verdere kostebesparings kan behaal word deur die ABSA Konsultante en Aktuarisse verkose korporatiewe benadering te volg, sonder dat daar opofferings gemaak word ten opsigte van die beleggingsdoelwitte. Hierdie beleggingstrategie word geïmplementeer vanaf Junie 2016.

Opsomming van die koste-besparings

Die impak van ABSA Konsultante en Aktuarisse se fooivergunning, die kostebesparings ten opsigte van die versekerde voordele, asook die implementering van ABSA Batekonsultante se beleggingstrategie, kan soos volg saamgevat word:

Administrasiefooï	R 178 244.93
Versekerde voordele	R1 657 608.60
Beleggingstrategie	<u>R 345 502.99</u>
Totale besparing	<u>R2 181 356.52</u> per jaar

Toekomstige struktuur vir oorweging

ABSA Konsultante en Aktuarisse het die Bestuursraad verder meegedeel dat met inagneming van die ledetal, die ouerwordende Fondsledes en die bates van die Fonds, die volgende ondersoek gedoen kan word om verdere moontlike kostebesparings teweeg te bring:

- * Die vaste-voordeel struktuur kan na 'n vaste-bydrae struktuur omgeskakel word.
- * Die emeritiverpligtinge kan uitkoop word deur 'n geregistreerde versekeraar. Dit kan die toekomstige verpligtinge en risiko van die Fonds en werkgewer verminder.
- * Daarna kan die Fonds omgeskakel word na 'n sambreelstruktuur as 'n vaste-bydrae fonds.
- * Samesmelting met die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Personeel Pensioenfonds in dieselfde saambreelfonds kan verdere besparings meebring.

Die omskakeling van die vaste-voordeel struktuur na 'n vaste-bydrae struktuur sowel as die uitkoop van die emeriti verpligtinge deur 'n geregistreerde versekeraar, het bepaalde koste-implikasies wat ondersoek moet word. Indien die ondersoek toon dat die befondsing in die Fonds nie voldoende is nie, sal die Bestuursraad die Beherende Werkgewer in hierdie verband nader om hulp met befondsing.

Versoek van die Fonds se Bestuursraad

Hiermee versoek die Bestuursraad van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikanteaftreeffonds om afhandelingsbevoegdheid gegun te word om die

koste-implikasies soos hierbo genoem te ondersoek en enige nodige aksies te implementeer, indien dit blyk dat die befondsingsvlakke sodanige veranderinge toelaat.

Dr FJ Labuschagne, voorsitter van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds, stel die beskrywingspunt.

4.3.11.1 **Verkiesing van persone op die Pensioenraad wat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikanteaftreefonds behartig**

Ordinansie 3.8.3 (x)(b) verwys:

Die Algemene Kerkvergadering

- (x) *kies tydens die sitting uit afgevaardigdes en persone wat nie lede van die vergadering is nie.*
- (b) *drie persone, soos vereis deur die Pensioenfondswet, op die Pensioenraad wat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Pensioenfonds behartig as synde Werkgewersverteenvoordigers waarvan een van hierdie drie die administrateur van die Kerk is wat as hoofbeampte optree.*

1. Vir bespreking en besluit.

BESKRYWINGSPUNT 104: RING VAN PRETORIA-NOORD

WERKNEMERSGETALLE VAN DIE PENSIOENFONDS

Die Algemene Kerkvergadering oorweeg 'n ondersoek na die werknemersgetalle van die pensioenfonds wat per lidmaat geïm word.

Motivering:

Aangesien lidmaatgetalle afneem, neem die druk op gemeentes vinniger toe as selfs die heffings.

Ds GS de Beer stel die beskrywingspunt.

4.4 **BESKRYWINGSPUNTE WAT MET KERKORDEWYSIGINGS VERBAND HOU**

BESKRYWINGSPUNT 105: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

REGLEMENTE EN PROSEDURES

Die 71ste Algemene Kerkvergadering besluit dat

*** die prosedures en reglemente wat aan die einde van die Konsep-**

kerkorde verskyn nie deel van die Kerkorde sal uitmaak nie, maar deel word van die administratiewe reëls van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

- * die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die bevoegdheid ontvang om die administratiewe prosedures en reglemente na gelang van omstandighede aan te pas en toe te pas.
- * die Kommissie 'n bundel saamstel wat prosedures, reglemente en 'n etiese kode vir ampsdraers bevat en dit aan gemeentes beskikbaar stel.
- * sake van wesenlike belang as artikels in die Ordinansies opgeneem word.

Dr FJ Labuschagne, die algemene sekretaris, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 106: RING VAN SWELLENDAM

DEFINIËRING VAN DIE BEGRIPPE *EVANGELIE* EN *WOORD* IN DIE KONSEPKERKORDE

Dat die Kerkorde uitgebrei word om êrens voorsiening te maak vir 'n definisie van die begrippe *evangelie* en *Woord* (Woord van God).

Motivering:

- * *Evangelie* kom 32 keer voor in die Konsepkerkorde.
- * Dit is onseker of lidmate presies verstaan wat met *evangelie* bedoel word.
- * *Evangelie* kom 128 keer in 117 verse in die 1983 vertaling se Nuwe Testament voor. Daar word verwys na die *evangelie van die koninkryk*, die *evangelie van God*, die *evangelie van die koninkryk van God*, die *evangelie van vrede*, die *evangelie van Jesus*, die *evangelie van Christus*, die *evangelie van die heerlijkheid van Christus*, die *evangelie van verlossing*, die *evangelie van die onpeilbare rykdom* en die *evangelie van die heerlijkheid van die goeie God*. Word daar elke keer in bogenoemde gevalle van dieselfde evangelie gepraat? Kon Christus voor sy kruisiging reeds sy dissipels opdrag gegee het om die *evangelie* te gaan verkondig, en is dit inhoudelik dieselfde as die evangelie wat Paulus byvoorbeeld aan die heidene verkondig het en waarvan hy verklaar dat dit 'n krag van God is tot redding van elkeen wat glo? (Romeine 1: 16)?
- * Die begrippe *Woord* of *Woord van God* kan in verskillende kontekste verskillende nuanserings hê, en derhalwe verskillend verstaan word. Waarskynlik word *Woord* of *Woord van God* met dieselfde nuanse gebruik as die begrip *evangelie*, maar dit is nie sonder meer voor die hand liggend nie, omdat die Bybel as *Woord van God* uit die Ou en Nuwe Testament bestaan. Ons gebruik egter die Ou Testament anders as die Jode en lees dit as't ware deur die bril van die evangelie. In daardie sin is predikante evangeliedienaars. Predikante word ook dienaars van die (*Goddelike*)

Woord genoem. Die betekenis is waarskynlik weereens sinoniem aan evangeliedienaars, maar almal sal dit nie noodwendig weet of so verstaan nie. Sulke begrippe behoort in 'n woordelys omskryf te word.

Oudl A Valks van gemeente Outeniqua stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 107: RING VAN LYDENBURG

VERLOF VAN PREDIKANTE

Dat die verlof van predikante onveranderd gelaat word op 42 dae per jaar en die langverlof op 42 dae na elke vyf jaar diens in dieselfde werkruimte.

Slegs sewe dae verlof mag oorgedra word. Dit beteken dat 'n predikant nooit meer as 49 dae verlof per jaar mag hê nie.

Motivering:

Predikante moet vanweë die aard van hulle werk gereeld verlof neem.

In die verlede is gemeentes benadeel deur opgehoopte verlof wat uitbetaal is wanneer predikante beroepe aangeneem het of geëmeriteer het.

Kerkrade moet toesig hou oor die welsyn van hulle predikante en behoort hulle te verplig om jaarliks al hulle verlof te neem.

(Die oplossing lê, ons insiens, nie daarin om die verlofdae te verminder nie, want dit gaan min verskil maak aan die dae wat nie geneem word nie, en oploop. Die oplossing lê daarin dat kerkrade verantwoordelikheid aanvaar vir die welsyn van hulle predikant en hom verplig om ter wille van sy gesondheid en sy huisgesin, jaarliks al sy verlof te neem.

Ons is bewus daarvan dat gemeentes onder swaar finansiële las verkeer wanneer opgehoopte verlof uitbetaal (kan) word. Maar kerkrade moet die verantwoordelikheid aanvaar om die predikant op verpligte verlof te stuur indien hy of sy nie self verlof neem nie.

Ds PS Dreyer, die skriba van die Ring van Lydenburg, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 108: RING VAN NOORDELIKE PRETORIA (DS SH WILLERS EN GEMEENTE GROOTVLEI)

SAMESTELLING VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING EN KERNGROEPES

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering neem by die benoeming van die lede van kernkomitees die volgende in ag:

- * Kundigheid van predikante en ouderlinge.**
- * Billike verteenwoordiging van vrouepredikante en vroueouderlinge.**

* Predikante en ouderlinge wat verteenwoordigend is van die demografie van die gemeentes in die Kerk. Dus 'n predikant uit byvoorbeeld:

- ** gegoede stedelike gemeentes.
- ** finansiëel gemiddelde stedelike gemeentes.
- ** minder gegoede (arm) stedelike gemeentes.
- ** gegoede plattelandse gemeentes.
- ** finansiëel gemiddelde plattelandse gemeentes.
- ** minder gegoede (arm) plattelandse gemeentes.

Motivering:

- * Dit kan die gesprek oor volhoubaarheid van kerkwees stimuleer.
- * Dit sal meer voordelig wees vir gemeentes indien die Kommissie meer verteenwoordigend is ten opsigte van die demografie van die gemeentes in die Kerk, spesifiek die finansiële demografie van gemeentes.
- * Bogenoemde versoek behoort nie as kerkordelike maatreëls vasgestel te word nie. Dit kan opgeneem word in reglemente, voorwoorde of bylaes.

Dié beskrywingspunt is ingedien deur ds SH Willers en gemeente Grootvlei. Die ringsvergadering van die Ring van Noordelike Pretoria steun die algemene gedagtegang van hierdie beskrywingspunt. Die vergadering wil egter nie dat hierdie saak noodwendig opgeneem word in die Kerkorde nie. Die vergadering het ook die gedagte uitgespreek dat hierdie sake bloot verwys kan word na die betrokke kernkomitee wat daarmee kan handel.

Ds SH Willers stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 109: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

VERKIESING VAN OUDERLINGLID

Die 71ste Algemene Kerkvergadering besluit om ter wille van die goeie orde en funksionering van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, ten minste een ouderling afgevaardigde met regskundigheid en een met finansiële kundigheid op die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering te verkies. Indien dit nie moontlik is nie, verleen die Algemene Kerkvergadering aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering toestemming om kundige ouderlinge van die Kerk te koöpteer soos en wanneer nodig.

Motivering:

Hoewel daar nie aan die Algemene Kerkvergadering voorgeskryf kan word wie op die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verkies moet word nie, is dit vanweë die veranderende omstandighede waarin die Kommissie sy werk moet verrig noodsaaklik om bepaalde kundigheid beskikbaar te hê tydens alle vergaderings.

Dr FJ Labuschagne, die algemene sekretaris, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 110: RING VAN WES-KAAPLAND

**VERKIESING VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADE-
RING EN RINGSVERGADERINGS**

Aangesien daar tydens elke vergadering 'n nuwe Kommissie verkies word, is termynbeperking nie van groot belang nie en hoort beperkings dus nie regtig hier tuis nie.

Indien termynbeperkings wel toegepas word, moet dit aan spesiale poste gekoppel wees en nie aan die Kommissie nie.

Motivering:

Indien 'n bestaande lid verkies word om as voorsitter of skriba te dien, kan die persoon slegs vir een termyn dien in die voorgestelde bedeling. Dit is 'n baie kort tydperk. Tydens die eerste jaar leer jy die vereiste van die pos, die tweede jaar funksioneer jy voluit in die pos en die derde jaar berei jy voor vir oorhandiging en word besluitneming in 'n mate beperk. In die besigheidsomgewing word 'n termyn van ses jaar in 'n pos gesien as gewens.

Ds GD van der Merwe, die skriba van die Ring van Wes-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

**BESKRYWINGSPUNT 111: RING VAN NOORDELIKE PRETORIA (DS SH
WILLERS EN GEMEENTE GROOTVLEI)**

**UITBRING VAN 'N BEROEP OF BENOEMING VIR BESONDERE
DIENSWERK IN GEMEENTES**

Die Algemene Kerkvergadering versoek gemeentes om waar moontlik voorkeur te gee aan proponente en beroepafwagtende predikante wanneer 'n beroep uitgebring word of 'n benoeming vir besondere dienswerk gemaak word.

Motivering:

- * Proponente ontvang so die kans om in gemeentes te dien en bevestig te word sonder om dikwels vir 'n lang tydperk nie die dienswerk te verrig waarvoor hulle geroep is nie.
- * Daar is 'n groot aantal emeriti oor die ouderdom van 65 jaar wat tans met gedeeltelike versorging in gemeentes werk, terwyl proponente en beroepafwagtende predikante nie in 'n werkruimte in die Kerk geakkommodeer is nie.

Dié beskrywingspunt is ingedien deur ds SH Willers en gemeente Grootvlei. Die ringsvergadering van die Ring van Noordelike Pretoria steun die algemene

gedagtegang van hierdie beskrywingspunt. Die vergadering wil egter nie dat hierdie saak noodwendig opgeneem word in die Kerkorde nie. Die vergadering het ook die gedagte uitgespreek dat hierdie sake bloot verwys kan word na die betrokke kernkomitee wat daarmee kan handel.

Ds SH Willers stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 112: RING VAN NOORDELIKE PRETORIA (DS SH WILLERS EN GEMEENTE GROOTVLEI)

VOORREGTE VAN 'N PROPONENT

Die Algemene Kerkvergadering of Proponentseksamenkommissie besin oor die moontlikheid om proponente die eerste moontlike Sondag na hul legitimasie in die amp te bevestig.

Motivering:

- * Daar is al hoe meer gemeentes wat vakant is, wat gebruik maak van die dienste van 'n proponent. Die proponente kan egter nie dié gemeentes help met die bediening van sakramente, afneem van openbare belydenis van geloof, bevestiging van ampsdraers, lei van vergaderings nie, en kan ook nie die seën uitspreek nie. Dié betrokke gemeentes moet dus óf emeriti óf geordende predikante kry om hierdie dienste te kom verrig. Emeriti en geordende predikante is nie só vrylik beskikbaar soos proponente nie.
- * Beroepe raak al hoe minder in die Kerk en daar is proponente wat soms meer as 'n jaar wag om beroep te word. Intussen kan hul nie die voorregte geniet wat predikante geniet nie.
- * In die verlede is proponente in die ou Suid-Afrikaanse Weermag bevestig om te dien as weermagkapelane. Alhoewel dit nie meer nodig is nie, kan die praktyk voortgesit word deur proponente die eerste moontlike Sondag na hul legitimasie in die amp te bevestig.

Dié beskrywingspunt is ingedien deur ds SH Willers en gemeente Grootvlei. Die ringsvergadering van die Ring van Noordelike Pretoria steun die algemene gedagtegang van hierdie beskrywingspunt. Die vergadering wil egter nie dat hierdie saak noodwendig opgeneem word in die Kerkorde nie. Die vergadering het ook die gedagte uitgespreek dat hierdie sake bloot verwys kan word na die betrokke kernkomitee wat daarmee kan handel.

Ds SH Willers stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 113: KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

HOOP AAN PROPONENTE

Gemeentes stel waar moontlik beroepafwagende proponente op 'n

tydelike basis in diens sodat hul ondervinding in die bediening kan opdoen.

Motivering:

- * Proponente word die afgelope twee jaar toenemend met 'n skaarste aan beroepe gekonfronteer. Die situasie het 'n demoraliserende uitwerking op hulle, veral na 'n lang studie van ses jaar waarin soveel verwagting van die toekoms gekoester is.
- * Vermoënde gemeentes word versoek om proponente op 'n kontraktbasis 'n soort internskap in hul gemeente te laat deurloop totdat hul 'n beroep ontvang.
- * Hierdie reëling kan veral goed werk waar die proponent binne bereik van die gemeente woonagtig is.
- * 'n Kerkordelike reëling kan getref word om proponente te orden sodat hul ook ondervinding in die bediening van sakramente kan opdoen.
- * Proponente kan op hierdie wyse gehelp word om hoop te koester terwyl hulle groter sin en betekenis ervaar in afwagting op 'n beroep.

Dr FJ Labuschagne, die algemene sekretaris, rig die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 114: RING VAN OOS-KAAPLAND

ONDERSOEK NA AANLEIDING VAN DIE HUIDIGE SITUASIE WAARONDER PREDIKANTE BEROEP EN IN DIENS GENEEM WORD IN DIE HERVORMDE KERK: DIE VERSOEK SLUIT IN DAT MOONTLIKE OPLOSSINGS VIR DISPARITEITE OOK GEÏDENTIFISEER WORD MET DIE OOG OP IMPLEMENTASIE

Die Ring van Oos-Kaapland glo dat daar 'n ernstige wanbalans bestaan in die Nederduitsch Hervormde Kerk in Afrika in terme van opinies oor bestaansreg as gemeentes. Die gemeentes neem waar dat ondersteuning aan kleiner gemeentes mettertyd besig is om te kwyn en dat dit 'n situasie skep waar groter gemeentes 'n groter geleentheid gegun word om te bestaan. Die Ring van Oos-Kaapland glo dat dit die roeping van die Kerk is om die evangelie ook te verkondig op plekke waar dit dalk nie ekonomies so vatbaar lyk om dit te doen nie. Die Ring van Oos-Kaapland versoek daarom dat daar dringende ondersoek ingestel word oor maniere om die verspreiding van fondse in die Kerk meer gelykmatig te doen, sodat fondse nie net tot voordeel van groter gemeentes aangewend word nie.

Motivering:

Die Ring van Oos-Kaapland sit met baie ernstige uitdagings in terme van die bediening in die gemeentes. Daar is tans in hierdie ring nie een voltydse predikant in diens van 'n gemeente nie. Ekonomies is die gemiddelde inkomste van lidmate in die Oos-Kaap ook laer as wat dit is in provinsies soos Gauteng en

die Wes-Kaap. Die Oos-Kaap word ook nasionaal geïdentifiseer as een van die armste provinsies in die land.

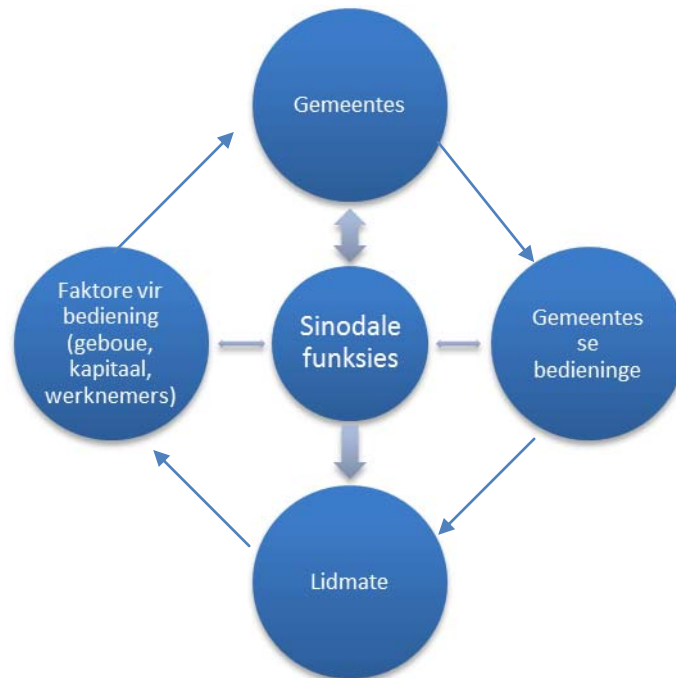
Terwyl hierdie uitdagings die ring se gemeentes raak, besef die Ring van Oos-Kaapland dat daar ook tans in die Hervormde Kerk vele ander gemeentes is wat met dieselfde uitdagings sit. Oor die afgelope jare het dit egter geblyk of finansiële steun deur middel van subsidies in die Kerk al meer afneem. Dit maak dit vir sommige gemeentes nog meer uitdagend om Kerk te wees. Daar bestaan tans vrese in die ring dat die koste van gemeentewees al swaarder begin weeg as om Kerk te wees. Grootskaalse rasionalisering van dienste en uiteindelik rasionalisering in terme van befondsingsgeleenthede aan kleiner gemeentes, skep die indruk by kleiner gemeentes dat die bediening in kleiner gemeentes nie meer so belangrik geag word as waar 'n bedieningsgeleentheid in 'n groter gemeente waar dit meer *koste-effektief* is om dit te doen nie. Die ring glo dat dit uiting gee aan bepaalde ekonomiese beleide van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en dat daar 'n ernstige wanbalans is in terme daarvan.

Terwyl dit in enige organisasie baie belangrik is om na koste te kyk en so ver as moontlik te probeer om koste te bestuur op so 'n wyse dat 'n organisasie lewensvatbaar is, is daar wel in die vakgebied van ekonomie steun vir die gedagte dat die verspreiding van *rykdom* eweredig moet geskied. Dit wil voorkom dat die verskille in inkomste tussen armes en rykes te groot word (inkomstegaping). Die besit van die ekonomie land met ander woorde dan meer in die hande van diegene wat meer kapitaal besit. Die Kerk is nie los van hierdie beginsel nie. Die Kerk sou ook geïdentifiseer kon word as 'n unieke gemeenskap waar die verspreiding van rykdom van die eerste gemeentes nog altyd 'n baie belangrike saak was. Ons dink onder andere aan Handeling 2 waar daar beskryf word hoedat die rykes al hul besittings verkoop het en dit verdeel het aan mense volgens hul behoeftes.

In die samelewing waarin ons leef het die Staat 'n baie groot rol te speel in hoe om die gaping in inkomstegroepe te verklein en seker te maak dat daar 'n meer eweredige verspreiding van rykdom in die samelewing plaasvind. So byvoorbeeld word daar subsidies toegeken aan mense wat nie in staat is om vir hulself 'n inkomste te genereer nie, mense met fisiese gebreke, endiesmeer. Die rede daarvoor is dat die koste daarvan om dit nie te doen nie, veel groter sal wees. Ongelykhede in terme van inkomstegroepe lei tot vele sosio-politiese en sosio-ekonomiese probleme onder andere, en dit is daarom dat vele state in die wêreld belasting verhaal om die verspreiding van inkomste meer gelyk te probeer maak.

Hoe is dit van toepassing op die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika?

Mens sou die stelsel van die verhaling van heffings van gemeentes kon sien as 'n tipe van inkomsteverspreiding. Wanneer dit so gesien word, is dit dan die verantwoordelikheid van die Kerk om die inkomste wat op hierdie manier geïen word, te versprei na die onderskeie sake waarop die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika ooreengekom word. Of dit tans so gesien word in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is natuurlik 'n totale ander vraag. Hierdie model word voorgestel in die meegaande skematiese voorstelling:

Interaksie tussen Gemeentes en huishoudings met die oordrag van inkomste na en van die Sinode

Hierdie model is geskoei op die basiese model wat in enige markgedrewe ekonomie gebruik word, waar die Staat verantwoordelik is om publieke infrastruktuur te skep soos paaie, hawens, ensovoorts. Die Staat het ook die verantwoordelikheid om inkomste te verhaal van beide besighede en huishoudings om te verseker dat inkomste in die samelewing meer eweredig versprei word met behulp van subsidies, onder andere.

In die Kerk lyk die situasie klein bietjie anders in dié sin dat lidmate nie ook individueel gehef word nie, maar dat dit die verantwoordelikheid van die individuele gemeentes is om heffings aan die sinode oor te betaal. As deel van die sinodale funksies word bepaalde dienste gelewer, soos barmhartigheid, finansiële dienste, administratiewe dienste, endiesmeer. Die funksie van infrastruktuur bou om gemeentes te help ontbreek egter grootliks. Wat verder kommerwekkend is, is die vermoë van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika om gemeentes te help met subsidies. Dit is presies hier waar die Ring van Oos-Kaapland diep bekommerd is, aangesien dit aanleiding gee tot 'n kettingreaksie van gevolge vir kleiner gemeentes. Die gevolge sluit in

- * erodering van vaardighede van bedienaars van die Woord wat nie meer voltyds tot beskikking is van die Kerk nie.
- * erodering van menslike kapitaal (bedienaars van die Woord) uit die Kerk uit.
- * die plaas van groter finansiële druk op gemeentes om nog te kan voortbestaan.
- * die afplatting van bediening in kleiner gemeentes, as gevolg van ekonomiese faktore soos beskikbaarheid van kapitaal, menslike kapitaal, en die

nodigheid om geboue te vervreem ten einde bedieninge nog te laat funksioneer.

- * erodering van lidmate omdat hulle gediskonnekteer voel met die gemeente waar die gemeente gedwing word om op 'n minimale vlak te funksioneer vanweë bogenoemde faktore.
- * erodering van lidmate omdat hulle nie net van die gemeente en bedienaars van die Woord gediskonnekteer voel nie, maar ook van die groter kerkgroep waaraan hul behoort ('n tekort aan ondersteuning van die sinode).

Bogenoemde is slegs van die faktore wat ons in ons eie ring waargeneem het oor die afgelope vier jaar. Die ring het haarself baie sterk uitgespreek oor die mate van betrokkenheid van die sinodale liggame om praktiese oplossings te bied vir die uitdagings wat hul die hoof moet bied, en dis die persepsie van gemeentes dat die Kerk nie daarin belangstel om na die kleiner gemeentes om te sien nie. Verder is daar 'n sterk persepsie by lidmate in die ring dat kleiner gemeentes ekonomies uitgesluit word deur die groter Kerk.

Soos gesien kan word is hierdie persepsies ongelooflik gevaarlik vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Dit beteken dat lidmate in kleiner gemeentes uitgesluit voel en dan veral nog op grond van ekonomiese redes. Dit lei tot die persepsie dat die Kerk al minder bestaansreg gun aan gemeentes wat dit nie meer self kan bekostig om bediening in die gemeentes aan die gang te hou nie.

In die interaksie van die sinodale liggame met die gemeentes word daar tans in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika baie klem gelê op die taak van individuele gemeentes om nuut te kyk na die bediening in die gemeentes, en om daar innoverend te wees, wat goed is, maar faal die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika daarin om die nodige hulpbronne beskikbaar te stel om gemeentes prakties te help om hierdie taak te vervul. Die een grootste bate wat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika tans tot haar beskikking het is die hoë mate van vaardighede van predikante. Hierdie bate wat ons het kan egter nie tot die volle potensiaal daarvan aangewend word nie omdat predikante al meer in deeltydse werkrumtes moet bedien. Dit beteken dat predikante dikwels 'n tweede beroep moet beoefen. Dit plaas ook groot druk op die diensdoenende predikant wat gedwing word in baie gevalle om voltyds in die gemeente beskikbaar te wees en dan nog voltyds 'n ander beroep te beoefen. Daar is ook verdere bekommernis van huidige teologiestudente dat hulle studeer om iets te word wat hulle nooit ten volle sal kan wees nie. Vir die tyd wat teologiestudente spandeer op universiteit en die mate van aanwending van hul vaardighede, verloor die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika ongelooflik baie in 'n baie duur belegging vir die Kerk.

Een van die belangrikste faktore vir enige organisasie is dan juis ook die menslike kapitaal tot die beskikking daarvan. Dikwels kan probleme nie opgelos word deur net geld na dit te gooi nie, maar juis die aanwending van die volle mate van vaardighede wat 'n organisasie tot die beskikking daarvan het. Dit is om hierdie rede dat dit noodsaaklik is vir vele gemeentes om nog subsidies te kry en vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika om ook die nodige infrastruktuur te verskaf, sodat elke gemeente optimaal kan funksioneer. Kyk ons egter na die kerkomgewing waarin gemeentes moet Kerk wees, is dit baie ongunstig. Wat ons nou uitbring by die evangeliese verantwoordelikheid van die Kerk.

Hoe affekteer ekonomiese onegaligheid die werk van gemeentes en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika?

Sedert die eerste gemeente waarvan ons lees in Handeling 2: 43 tot 47 was daar 'n baie sterk gevoel van eensgesindheid. Daar staan dat hulle met mekaar alles gedeel het, hulle grond en besittings verkoop het en die geld aan almal uitgedeel het volgens elkeen se behoefte. Dit is dan ook hierdie gevoel van eensgesindheid wat hulle met mekaar gedeel het en die kollektiewe aanvaarding van verantwoordelikheid in terme van ekonomiese welvaart wat, saam met die tekens en wonders, gehelp het dat daar elke dag nuwe lede bygevoeg is aan die gemeente.

Wanneer daar 'n persepsie in die Kerk bestaan dat daar ekonomiese onegalighede is tussen groter en kleiner gemeentes, dan word dit 'n ernstige aanklag teen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Dit hou in dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika opgehou het om na die minste van die minste te kyk in terme van gemeentebediening. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika kan nie terugsit en kyk hoe die Kerk al kleiner word en van die kantlyn af vir kleiner gemeentes voorskryf hoe om beter te funksioneer as die Kerk nie bereid is om ook van haarself te gee om gemeentes te ondersteun nie – dit is immers wat die eerste gemeentes ook vir mekaar gedoen het. So lees ons ook van die bydraes wat die gemeentes van Masedonië gemaak het sodat die bediening in Judea kon voortgaan (2 Korintiërs 8: 1 tot 3). Die feit dat subsidies in die Kerk dan tans al meer gesny word, terwyl soveel kleiner gemeentes sukkel om nog voort te bestaan en om hul roeping in die gemeenskap uit leef, is 'n ernstige aanklag teen ons kerkbegrip in die lig van Handeling 2: 43 tot 47, asook van 2 Korintiërs 8: 1 tot 3.

Verder is die stand van sake in terme van die benutting van predikante om te help om die evangelie te bedien, ook kommerwekkend. Een van die predikante in ons ring het eers omtrent na agt jaar sy studieskuld kon afbetaal. Daar word dikwels verwys na die hulp wat aan die Kerk se teologiestudente verleen word, maar dikwels word uitgelat om te sê dat die polis wat die Kerk by *Ou Mutual* uitneem om die studieskuld te verassureer, onvoldoende is om die volle bedrag van studieskuld te delg, wat sommige predikante laat met nog 'n bedrag wat hul uit hul sakke moet bybetaal na die 13 jaar lange polis uitbetaal. Dit hou ook glad nie rekening van verblyfkoste waarvoor studente dikwels addisionele lenings van banke moet verkry nie, wat opsigself maklik tot soveel as R150 000.00 oor ses jaar kan strek. Dit laat die predikant wat pas gelegitimeer is met 'n geweldige groot bedrag van studieskuld waarvoor hul verantwoordelik is, en dan is dit juis die jonger predikante wat dikwels in deelydse werkkruimtes beroep word. Dit is veral 'n probleem omdat daar dikwels verwag word van 'n deelydse predikant om nog steeds voltyds beskikbaar te wees, maar dan terselfdertyd 'n ander beroep te beoefen (dikwels ook op 'n voltydse basis).

Terwyl hierdie ekonomiese onegalighede in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika moontlik kan bestaan, is daar 'n evangeliese roeping wat ons dan nie hoor nie. Hoe kan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika toekyk dat ons lidmate al meer verminder en daar is nie 'n oorhoofse plan om te verseker dat ons ons hulpbronne optimaal benut om ook die minste van die minste te bedien nie? Hoe kan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika toekyk dat een van ons mees belangrike hulpbronne, naamlik die vaardighede van ons predikante, teen die absolute minimum benut word, terwyl ons kollektief na raming R172 miljoen se beleggings in die Kerk het? Die lidmate in ons Kerk neem ongelukkig nie net af vanweë die ernstige demografiese verskuiwings in die Kerk nie, maar

ook vanweë die Kerk se voorkeur om steeds op 'n bepaalde manier Kerk te wees. Wat egter die mees kommerwekkende rede is, is ekonomiese onegalighede wat nie deur die Kerk aangespreek word nie. Die Ring van Oos-Kaapland vra daarom dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika ernstig sal besin oor die ekonomiese beleide wat na vore kom in die huidige aksies van die Kerk, en dat ons verantwoordelik vorentoe sal beweeg om te verseker dat ook kleiner gemeentes in gebiede wat dikwels die grootste potensiaal vir groei het, nog vrugtevol sal kan voortgaan om hul werk te doen.

Ds CP van der Walt stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 115: RING VAN SWELLENDAM

**WYSIGING VAN ORDINANSIE 3.1 VAN DIE KONSEPKERKORDE:
BINDING AAN DIE BELYDENIS**

Onder die opskrif *Binding aan die Belydenis* verklaar die Konsepkerkorde

Kandidate vir die amp van dienaar van die Woord onderteken by toelating die volgende formule:

Ek verklaar hiermee dat ek die leer wat uitgedruk is in die formuliere van eenheid, naamlik die Nederlandse Geloofsbelydenis, die Heidelbergse Kategismus en die Dordtse Leerreëls, van harte onderskryf, en dat ek daarvan vas oortuig is en glo dat dit in ooreenstemming is met die Woord van God. Ek beloof om in hierdie leer te volhard en my in my verkondiging hierdeur te laat lei. Ek beloof om my te hou aan die Kerkorde van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. By oortreding daarvan sal ek my onderwerp aan die oordeel van die bevoegde kerklike vergaderings.

Dit word voorgestel dat die formule gewysig word om te lees

Die Algemene Kerkvergadering besluit om die proponentsformule te wysig om soos volg te lees:

Ek beloof dat ek die evangelie van Jesus Christus sal verkondig met inagneming van die reformatoriese tradisie soos verwoord in die formuliere van eenheid, naamlik die Nederlandse Geloofsbelydenis, die Heidelbergse Kategismus en die Dordtse Leerreëls. Ek beloof om my deur die evangelie te laat lei en my te onderwerp aan die Kerkorde van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Motivering:

- * Dit is algemene kennis dat die drie formuliere van eenheid almal historiese dokumente is wat in 'n bepaalde tyd van die Kerk se ontstaangeskiedenis deur sinodes en kerkvergaderings opgestel en goedgekeur is. Dat hierdie historiese dokumente 'n belangrike samebindingsrol speel in kerke wat dieselfde leertradisie handhaaf, word nie betwis nie. Met hierdie formule word egter die indruk gewek dat die drie formuliere van eenheid die enigste korrekte interpretasie van die Bybel is.

- * In Hervormde teologie het ons nog altyd ruimte gelaat vir alternatiewe interpretasies van bepaalde teksgedeeltes en sou so 'n streng bindende formule enige ruimte wat predikante het, vernietig. Dit verhef die belydenisskrifte tot 'n status wat dit dan selfs belangriker en meer bindend maak as die Skrif self.
- * Met hierdie streng formulering word verskille tussen die belydenisskrifte geïgnoreer.
- * Hervormde lidmate wil graag glo dat die Bybel die belangrikste norm vir ons verkondiging is, en nie dokumente wat deur sinodes of kerkvergaderings meer as 500 jaar gelede opgestel is en wat poog om die Bybel vir lidmate van die 21ste eeu uit te lê nie.
- * Die voorgestelde bewoording verwoord hoe die belydenisskrifte in die praktyk van predikantwees tereg kom.

Oudl A Valks van gemeente Outeniqua stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 116: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIE 2.1.1.1 (i): KURATORIUM

Ordinansie 2.1.1.1 (i) van die huidige Kerkorde lui soos volg:

(i) Samestelling

Die Kuratorium bestaan uit

- (a) sewe lede waarvan ten minste vyf predikante moet wees***
- (b) die volgende adviserende lede op uitnodiging:***

- * ***die hoof van die Hervormde Teologiese Kollege.***
- * ***die direkteur van die Afrika Instituut vir Missiologie.***
- * ***'n dosent of deeltydse dosent van die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria.***
- * ***die administrateur.***

Ordinansie 3.2.1.1 van die Konsepkerkorde lui soos volg:

Kuratorium

Die Kuratorium hou opsig oor die teologiese opleiding van die Kerk.

(i) Samestelling

Die Kuratorium bestaan uit

- (a) sewe lede waarvan ten minste vyf predikante moet wees.***
- (b) die hoof van die Hervormde Teologiese Kollege.***
- (c) 'n dosent of deeltydse dosent van die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria of 'n dosent van 'n goedgekeurde universiteit.***

Behou Ordinansie 2.1.1.1 (i) van die huidige Kerkorde.

Motivering:

Let op dat die Hoof van Hervormde Teologiese Kollege en 'n dosent volle stemreg sal hê en nie net adviserende stem nie. Die vraag is egter of dit reg is om dosente dan met volle stemreg sitting te laat neem op die opsighoudende liggaam wat oor hulle leer moet besluit. Dit is tog nie normale praktyk nie.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 117: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIE 3.11.1 (i)(a) EN (b): SAMESTELLING VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING

Ordinansie 3.11.1 (i)(a) lui soos volg:

- (i) Die Algemene Diakensvergadering word saamgestel uit***
 - (a) twee afgevaardigde diakens uit elke ringsdiakensvergadering met dien verstande dat dieselfde diakens nie na meer as twee agtereenvolgende vergaderings afgevaardig word nie.***
 - (b) een predikant uit die ring, benoem vir diakonale werksaamhede met adviserende stem, alternatiewelik een van die predikante wat aan gemeentes van die ring verbind is met adviserende stem.***

Ordinansie 4.7.1 (i)(a) en (b) van die Konsepkerkorde lui soos volg:

- (i) Die Algemene Diakensvergadering word saamgestel uit***
 - (a) twee afgevaardigde diakens uit elke ringsvergadering met dien verstande dat dieselfde diakens nie na meer as twee agtereenvolgende vergaderings afgevaardig word nie.***
 - (b) een predikant uit die ring, benoem vir diakonale werksaamhede, alternatiewelik een van die predikante wat aan 'n gemeente(s) van die ring verbind is.***

Behou die huidige samestelling in Ordinansie 3.11.1 (i)(a) en (b).

Motivering:

Die voorgestelde Kerkorde gee aan predikante stemreg. Die implikasie is dat predikante ook op die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering verkies kan word. Dit sal die werkwyse van die Algemene Diakensvergadering nadelig beïnvloed. Die Algemene Diakensvergadering funksioneer goed en is effektief omdat die hele kommissie uit diakens bestaan. Die amp van diakens kom juis nou tot sy reg en sal belemmer word as gemeentepredikante 'n addisionele taak moet vervul.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 118: RING VAN HEILBRON

WYSIGING VAN ORDINANSIE 4.4.1 VAN DIE KONSEPKERKORDE: SAMESTELLING VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

Ordinansie 4.4.1 wat soos volg lui:

Die Algemene Kerkvergadering word saamgestel uit

- (i) predikante wat per beroepsbrief werksaam is in 'n gemeente.***
- (ii) een ouderling afgevaardigde deur elke gemeente.***

word gewysig om soos volg te lees:

Samestelling

- (i) een diensdoenende predikant, afgevaardig uit elke gemeente.***
- (ii) een afgevaardigde ouderling uit elke gemeente.***
- (iii) die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering met adviserende stem.***
- (iv) die sekretaris en een afgevaardigde diaken van die Algemene Diakensvergadering met spreekreg.***
- (v) een afgevaardigde van die Dosentevergadering met adviserende stem.***

Motivering:

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het reeds dié beskrywingspunt (Beskrywingspunt 98) behandel en na die Komitee vir die Herskrywing van die Kerkorde verwys:

- * Die lang verwagting van 'n kleiner Algemene Kerkvergadering word uitgevoer.
- * Die finansiële implikasie van die vergadering behoort 'n drastiese afwaartse neiging te toon.
- * Die verhouding tussen lerende en regerende ouderlinge op die vergadering word gestabiliseer sonder dat gemeentes uitgesluit word.

Oudl MJ Jordaan van gemeente Clocolan stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 119: RING VAN MAQUASSI

ORDINANSIES 2.4.6, 2.4.7 EN 2.4.8 VAN DIE KONSEPKERKORDE: LIDMAATSKAP

Ordinansies 2.4.6, 2.4.7 en 2.4.8 van die Konsepkerkorde lui soos volg:

2.4.6 Lidmaatskap van die Kerk eindig nie wanneer 'n lidmaat van een gemeente na 'n ander vertrek nie.

2.4.7 Lidmaatskap kan deur 'n besluit van die kerkraadsvergadering opgehef word na 'n tughandeling.

2.4.8 Die kerkraadsvergadering neem kennis daarvan indien 'n lidmaat die Kerk verlaat.

Die Kerkorde handhaaf Ordereël 4.4.8 (i) en (ii) van die huidige Kerkorde wat soos volg lui:

4.4.8 Lidmaatskap word deur 'n besluit van die ouderlingevergadering opgehef wanneer

(i) 'n lidmaat na 'n ander kerk oorgaan.

(ii) na 'n tughandeling so besluit is.

Motivering:

Die voorstel in die Konsepkerkorde maak voorsiening dat net 'n tughandeling lidmaatskap kan ophef (Ordinansie 2.4.7). Verder word daar maar net kennis geneem as lidmate by ander kerke inskakel met geen optrede van kerkrade of ouderlingevergaderings nie (Ordinansie 2.4.8). Lidmaatskap kan beëindig word wanneer 'n lidmaat na 'n ander kerk oorgaan wanneer die bogenoemde ordereël gehandhaaf word.

Die optrede van lidmate beëindig hul lidmaatskap. Dit beteken dat lidmate wat deel van die Geloofsbond wil word, hul lidmaatskap vanselfsprekend opsê. Baie lidmate skakel reeds by ander kerke in en is so 'n tughandeling nie uitvoerbaar nie. Daar behoort 'n definitiewe besluit te kan wees wat meer as net kennisname is.

Ds G Viviers, die skriba van die Ring van Maquassi, stel die beskrywingspunt.

BESKRYWINGSPUNT 120: RING VAN WES-KAAPLAND

WYSIGING VAN ORDEREËL 10

Ordereël 10 wat soos volg lui:

Ordereëls in die Kerkorde kom tot stand, of word op die volgende manier gewysig:

(i) 'n Skriftelike en gemotiveerde voorstel van 'n ringsvergadering, of die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wat sy

oorsprong by lidmate, ouderlingevergaderings, ampsdraers, rade, kommissies en komitees kan hê, word minstens een jaar (12 maande) voor die Algemene Kerkvergadering deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir kommentaar aan al die betrokke rade, ouderlinge- en ringsvergaderings voorgelê.

word gewysig om soos volg te lees:

Ordereëls in die Kerkorde kom tot stand, of word op die volgende manier gewysig:

- (i) ***'n Skriftelike en gemotiveerde voorstel van 'n ringsvergadering, of die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wat sy oorsprong by lidmate, ouderlingevergaderings, ampsdraers, rade, kommissies en komitees kan hê, word minstens een jaar (12 maande) voor die Algemene Kerkvergadering by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ingedien. Die Kommissie lê dit vir kommentaar aan al die betrokke rade, ouderlinge- en ringsvergaderings voor. Kommentaar moet voor die sluitingsdatum van die agenda vir die Algemene Kerkvergadering terug ontvang word.***

Motivering:

By die vorige Algemene Kerkvergadering het Ordereël 10 soos dit tans geformuleer is, vanweë 'n administratiewe oorsig verhoed dat 'n belangrike saak tydens die vergadering ter tafel geneem kon word. Administratiewe aangeleenthede behoort nie die besluitneming van die Kerk te benadeel nie. Bogenoemde wysiging reël die indiening, nie die verspreiding nie. Riglyne oor verspreiding kan in die relevante ordinansie opgeneem word, waar dit eintlik hoort.

Ds GD van der Merwe, die skriba van die Ring van Wes-Kaapland, stel die beskrywingspunt.

4.5

HOOFSTUKKE VAN DIE KONSEPKERKORDE VAN TOEPASSING OP HIERDIE AFDELING

- * Hoofstuk 3: Besondere ampte en ampsdraers
- * Hoofstuk 4: Vergaderings van ampte
- * Hoofstuk 9: Kerklike goedere
- * Hoofstuk 10: Kerkorde

1. Vir bespreking en besluit.

---oOo---

Deel 4

Afsluiting van erediens met Nagmaal

*2 – 7 Oktober 2016
Universiteit van Pretoria*

DANKBETUIGINGS

FORMELE AFSLUITING

Die voorsitter sluit die vergadering af met Skriflesing, samesang en gebed.

---oOo---

Bylae

A

Raad van Finansies
(Deel 1)

Inkomstestaat van
gemeentes

DEEL 1 - SAAMGESTELDE INKOMSTESTAAT

INK/UIITG	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Inkomste	163 460 904.00	177 061 703.00	192 448 328.00	213 070 445.00	222 297 358.00	225 957 341.00	234 509 934.00	230 987 806.00	223 237 979.00	182 003 058.00
Algemene Inkomste	6 713 214.00	8 332 035.00	8 948 038.00	11 145 073.00	11 404 753.00	14 454 494.00	16 640 866.00	18 115 881.00	17 191 122.00	14 609 206.00
Deurkollekte	10 943 899.00	12 113 374.00	13 061 178.00	14 172 604.00	15 331 152.00	15 929 368.00	15 702 576.00	15 818 071.00	15 348 921.00	12 178 674.00
Erflatings en Skenkings	4 576 886.00	3 601 150.00	4 252 595.00	6 409 386.00	4 344 753.00	3 935 315.00	4 223 768.00	4 598 587.00	4 653 167.00	6 132 177.00
Fondsinsamelings	23 339 915.00	25 970 606.00	28 473 408.00	30 741 207.00	34 275 295.00	33 966 476.00	35 553 442.00	34 970 222.00	34 639 490.00	27 408 860.00
Kombinasie - Bydrae ontvang	1 246 855.00	1 199 423.00	867 811.00	1 123 947.00	1 628 246.00	1 505 299.00	1 823 155.00	1 336 808.00	1 853 332.00	1 227 051.00
Offergawes	102 329 614.00	110 013 394.00	117 028 805.00	125 779 748.00	132 554 987.00	134 110 859.00	139 278 843.00	138 088 908.00	132 435 910.00	105 846 876.00
Rente ontvang	4 018 132.00	4 708 473.00	6 847 146.00	10 431 351.00	9 932 275.00	7 744 236.00	6 748 909.00	6 398 237.00	6 102 584.00	6 084 759.00
Spesiale Bydraes	7 855 506.00	8 544 146.00	9 951 777.00	10 323 893.00	8 896 239.00	9 966 813.00	10 352 979.00	7 899 987.00	7 872 676.00	5 900 912.00
Subsidies	2 436 884.00	2 579 101.00	3 017 571.00	2 943 237.00	3 929 677.00	4 344 482.00	4 185 796.00	3 761 095.00	3 140 777.00	2 614 543.00
Uitgawe	156 958 741.00	167 803 756.00	177 305 951.00	193 976 430.00	211 519 180.00	219 288 810.00	225 985 873.00	222 016 029.00	219 969 746.00	176 088 590.00
Almanakke	184 093.00	259 858.00	351 481.00	264 635.00	325 756.00	383 282.00	399 383.00	289 676.00	317 266.00	202 463.00
Besoekende Predikante	1 265 818.00	1 171 318.00	1 339 957.00	1 971 377.00	1 826 459.00	2 000 211.00	2 144 528.00	1 958 338.00	1 933 555.00	1 492 606.00
Besteding Barmhartigheid	-	-	-	-	10 717.00	59 317.00	277 918.00	417 457.00	274 201.00	106 997.00
Besteding t.o.v. Barmhartigheidsdiens	1 544 885.00	1 572 447.00	1 602 415.00	1 793 504.00	2 250 201.00	2 240 611.00	2 295 627.00	1 920 582.00	2 088 319.00	1 788 538.00
Boeke	258 679.00	214 115.00	305 247.00	348 927.00	444 380.00	534 814.00	562 270.00	476 653.00	569 036.00	433 196.00
Diverse Uitgawes	3 479 627.00	3 576 138.00	4 790 445.00	5 466 969.00	5 813 626.00	7 042 197.00	6 868 860.00	7 302 880.00	8 455 753.00	5 943 640.00
Heffings	21 267 612.00	22 226 140.00	22 943 216.00	24 300 147.00	26 022 339.00	25 994 578.00	26 632 688.00	26 575 563.00	23 911 322.00	19 044 138.00
Henormer en Konteks	399 209.00	562 394.00	594 538.00	691 156.00	793 500.00	772 497.00	796 235.00	610 239.00	699 293.00	492 906.00
Huur Betaal	556 074.00	530 852.00	564 135.00	427 147.00	497 426.00	465 103.00	276 155.00	363 474.00	533 687.00	454 323.00
Instandhouding	7 675 108.00	8 505 819.00	9 464 316.00	11 616 534.00	12 884 227.00	12 487 943.00	12 972 203.00	12 852 846.00	13 175 163.00	11 577 301.00
Kombinasiebydrae - Oorbetaal	2 305 175.00	2 769 611.00	2 484 071.00	2 688 217.00	3 512 659.00	3 655 222.00	4 468 402.00	4 368 745.00	3 959 504.00	2 273 298.00
Munisipale Koste	6 279 527.00	6 236 681.00	6 634 897.00	7 166 858.00	8 717 774.00	9 828 071.00	10 599 200.00	11 398 619.00	11 763 210.00	9 006 473.00
Oudtgeld	1 054 670.00	1 235 872.00	1 356 799.00	1 461 009.00	1 742 796.00	1 627 216.00	1 860 404.00	1 791 773.00	1 829 559.00	1 338 089.00
Reis- en Verblyfkoste	159 171.00	144 018.00	172 894.00	217 499.00	150 759.00	331 660.00	189 988.00	192 937.00	204 551.00	106 879.00
Rente Betaal	843 362.00	722 096.00	894 477.00	1 108 682.00	963 046.00	993 554.00	920 586.00	1 166 817.00	1 234 513.00	533 957.00
Salariesse, Lone en Honoraria	16 496 531.00	18 670 909.00	19 824 449.00	22 496 963.00	26 673 919.00	29 426 483.00	30 966 046.00	31 957 267.00	32 376 377.00	26 910 005.00
Skenkings	1 721 664.00	1 892 554.00	1 940 464.00	1 877 457.00	1 967 480.00	2 172 440.00	2 572 078.00	2 192 737.00	2 334 833.00	2 291 030.00
Skrifbehoefes	2 690 157.00	2 794 715.00	2 975 981.00	3 249 345.00	3 348 140.00	3 058 945.00	3 007 054.00	2 845 130.00	2 392 176.00	2 074 924.00
Standplaaskoste	80 225 694.00	85 557 580.00	89 557 001.00	96 716 583.00	102 760 805.00	105 244 241.00	107 055 264.00	103 639 353.00	102 583 584.00	83 011 100.00
Telefoon	4 957 684.00	5 242 328.00	5 409 288.00	5 568 875.00	5 843 353.00	5 656 316.00	5 468 895.00	5 003 151.00	4 766 210.00	3 372 957.00
Versekering	2 496 591.00	2 736 295.00	2 711 491.00	3 301 274.00	3 611 993.00	3 802 087.00	4 208 168.00	3 087 142.00	3 028 709.00	2 477 858.00
Waardevermindering	1 097 411.00	1 182 017.00	1 207 391.00	1 243 273.00	1 357 824.00	1 512 021.00	1 443 921.00	1 604 670.00	1 538 922.00	1 155 913.00
Opmerking:										
Die Inkomstestaat word hier vertoon met slegs die resultate van gemeentes wat klaar geoudit is. Ongeveer 30% gemeentes se state was met die opstel van die verslag uitstaande.										

Bylae

A

Raad van Finansies
(Deel 2)

Balansstaat van
gemeentes

DEEL 2 - SAAMGESTELDE BALANSSTAAT

INK/UITG	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
BATES	279 595 978.00	309 389 283.00	333 419 002.00	378 842 045.00	397 482 304.00	408 761 773.00	457 801 960.00	449 647 815.00	477 879 042.00	420 851 798.00
Nie Bedryfsbates	190 007 963.00	210 861 557.00	223 549 236.00	246 453 748.00	262 802 165.00	271 188 993.00	289 776 059.00	285 477 442.00	313 774 191.00	290 761 566.00
Vaste Bates	168 061 096.00	187 227 365.00	198 523 953.00	219 625 420.00	234 724 948.00	242 395 608.00	259 136 488.00	255 898 170.00	285 111 929.00	268 077 249.00
Meubels en Toerusting	16 056 366.00	17 249 081.00	18 567 480.00	20 110 942.00	21 704 955.00	22 504 833.00	24 018 696.00	23 387 280.00	22 801 241.00	17 927 897.00
Boorgat en Toerusting	425 543.00	484 396.00	553 717.00	566 528.00	577 102.00	588 027.00	637 030.00	639 815.00	581 094.00	481 510.00
Motorvoertuie	1 276 256.00	1 475 598.00	1 392 500.00	1 168 180.00	746 370.00	575 395.00	692 116.00	888 037.00	645 977.00	704 765.00
Orrel	4 188 702.00	4 425 117.00	4 511 586.00	4 982 679.00	5 048 789.00	5 125 130.00	5 291 729.00	4 664 140.00	4 633 949.00	3 570 145.00
Bedryfsbates	89 588 015.00	98 527 726.00	109 869 766.00	132 388 296.00	134 680 140.00	137 572 780.00	168 025 901.00	164 170 373.00	164 104 852.00	130 090 232.00
Voorraad	848 683.00	1 037 029.00	868 531.00	1 102 619.00	1 173 618.00	1 436 300.00	1 262 154.00	935 278.00	1 215 352.00	984 369.00
Konstant	83 159 650.00	91 702 370.00	101 247 641.00	120 830 497.00	120 291 259.00	122 888 473.00	132 293 471.00	127 551 048.00	127 530 785.00	120 605 182.00
Debiteure en Lenings	5 579 682.00	5 788 327.00	7 753 595.00	10 455 180.00	13 215 263.00	13 248 008.00	34 470 276.00	35 684 047.00	35 358 714.00	8 500 681.00
VERPLIGTINGE	279 595 978.00	309 389 283.00	333 419 002.00	378 842 045.00	397 482 304.00	410 342 886.00	459 383 073.00	455 848 109.00	501 571 304.00	521 284 762.00
Kapitaalfondse	251 005 537.00	278 237 774.00	298 584 280.00	341 896 335.00	359 101 044.00	371 904 816.00	413 492 288.00	405 445 674.00	450 096 915.00	495 602 253.00
Opgehoopte Fondse	245 248 123.00	272 109 395.00	291 842 928.00	334 764 748.00	350 605 816.00	361 535 386.00	405 934 273.00	396 583 261.00	442 306 845.00	489 417 338.00
Spesifieke fondse	5 757 414.00	6 128 379.00	6 741 352.00	7 131 587.00	8 495 227.00	10 369 430.00	7 558 015.00	8 862 414.00	7 790 070.00	6 184 915.00
Laste	28 590 440.00	31 151 509.00	34 834 723.00	36 945 710.00	38 381 261.00	38 438 070.00	45 890 785.00	50 402 435.00	51 474 390.00	25 682 509.00
Nie Bedryfslaste	20 864 182.00	21 946 207.00	23 853 648.00	27 141 541.00	29 377 286.00	30 098 083.00	36 299 681.00	39 471 209.00	38 724 242.00	17 462 664.00
Trustfondse	8 598 677.00	9 138 899.00	10 263 242.00	11 264 047.00	11 500 897.00	11 945 542.00	13 164 964.00	13 557 723.00	13 431 908.00	9 572 259.00
Langtermyn Verpligtinge	12 265 505.00	12 807 308.00	13 590 406.00	15 877 494.00	17 876 389.00	18 152 542.00	23 134 717.00	25 913 486.00	25 292 334.00	7 890 405.00
Bedryfslaste	7 726 258.00	9 205 302.00	10 981 075.00	9 804 169.00	9 003 975.00	8 339 986.00	9 591 105.00	10 931 226.00	12 750 148.00	8 219 845.00
Verlofvoorsiening	15 999.00	15 999.00	133 096.00	118 817.00	149 426.00	160 642.00	176 464.00	225 678.00	292 786.00	216 613.00
Krediteure	5 609 255.00	7 574 438.00	9 397 923.00	8 047 808.00	6 757 605.00	6 105 539.00	7 384 092.00	8 630 874.00	10 526 647.00	6 439 748.00
Bankoortrekking	2 101 004.00	1 614 865.00	1 450 056.00	1 637 544.00	2 096 943.00	2 073 805.00	2 030 549.00	2 074 674.00	1 930 715.00	1 563 484.00
Opmerking:										
Die Balansstaat kan nie afgehandel voorgelê word nie, aangesien daar nog heelwat gemeentes se oudit resultate uitstaande is.										

Bylae

A

Raad van Finansies
(Deel 3)

Begroting 2017/2018

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	% aanpas
Administrasie	6,303,159	7,376,269	7,333,337	7,155,359.70	7,265,356.23	1.54
Inligtingstechnologie en reproduksie	591,265	645,388	470,107	481,537.18	378,298.50	-21.44
Geboue en eiendomme	989,445	955,195	1,069,976	1,118,028.47	1,187,491.32	6.21
Fonds vir Gemeenteopbou	1,472,440	1,457,440	1,436,440	1,000,000.00	1,000,000.00	-
Kerkmusiek	224,161	75,336	79,239	30,000.00	-	100.00
Afrika Instituut vir Missiologie	2,620,109	2,684,950	2,264,046	1,823,241.00	856,148.22	-53.04
Studentebearbeiding	1,577,668	1,612,498	1,531,873	1,426,173.05	1,361,875.20	4.51
Argief, museum en biblioteek	860,874	835,612	892,148	926,575.62	1,000,416.14	7.97
Teologiese Opleiding	3,936,953	3,626,987	4,173,324	3,659,693.91	3,616,142.50	-1.19
Kommissie van die Algemene Kerkvergadering	2,434,834	3,118,256	2,832,819	3,970,000.00	4,346,710.10	9.49
Algemene Diakensvergadering	341,157	341,157	341,157	341,157.00	361,626.42	6.00
Studielinings: Rentetekort	440,000	440,000	440,000	400,000.00	400,000.00	-
SENTIK/Kommunikasie	459,085	478,530	499,322	130,385.00	138,208.10	6.00
SENTIK tekort				300,000.00	318,000.00	6.00
Predikante Pensioenfonds aanvul/Medies emeriti	510,000	492,000	237,000			
Totale koste	23,388,150	24,139,618	23,600,787	22,762,150.91	22,230,272.73	
Absolute waardetoename	50,963	751,468	(538,831)	(838,636.28)	(531,878.18)	
% kosteverhoging	0.22%	3.21%	-2.23%	-3.55%	-2.34%	
Lidmate	85,000	82,500	79,000	76,000.00	71,500.00	
Koste per lidmaat per jaar	R 275.15	R 292.60	R 298.74	299.50	310.91	
Heffing per lidmaat per jaar	R 275.00	R 292.60	R 300.00	300.00	311.00	
% verhoging per lidmaat	0.00%	6.40%	2.53%	0.00%	3.67%	

---oOo---

Bylae

A

Raad van Finansies
(Deel 4)

Debiteureprogram
2016

1. INLEIDING

Deur die goedheid van God ontvang die Kerk stoflike middele om sy roeping uit te voer. Binne die werkruimte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika word ooreengekom om op verantwoordelike wyse toesig en beheer oor alle stoflike middele uit te oefen (aanhef tot Ordereël 9) sodat die bediening van die Woord deurlopend en volhoubaar gebeur.

Toesig oor die stoflike belange van gemeentes en die Kerk behels die ordelike beheer van besittings en die nakoming van bepalings, voorskrifte en besluite oor besittings en verpligtings. In die meeste gevalle word die beginsel van kollektiewe verantwoordelikheid as basis vir die berekening en toedeling van koste toegepas. Laasgenoemde veronderstel dat die Raad van Finansies gemeentes in nood slegs kan help as die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (Algemene Kerkvergadering) in geheel die fondse daarvoor beskikbaar stel. Die eenheidskoste vir kerkwees is op gemeentelike vlak die primêre saak wat volhoubaarheid en lewensvatbaarheid bedreig.

Sinodale offergawes is die kollektiewe wyse waarop kerkwees binne die werkruimte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika befonds word. Ten einde kragte en bronne te maksimeer en die ekonomie van skaal te handhaaf, is 'n Sinodale Dienssentrum nodig waar kollektiewe bedinging plaasvind en ooreengekome dienste aan gemeentes gelewer word. Die eenheid en binding tussen gemeentes onderling maak die volgende dienste moontlik:

- * Dienste en ondersteuning vanuit die Sinodale Dienssentrum.
- * Begeleidingsdiens aan gemeentes.
- * Sentrale bedinging en ondersteuning aan gemeentes deur middel van die Fonds vir Gemeenteopbou.
- * 'n Alomvattende versekeringskema, medies, pensioen en ander dienste.

Alle gemeentes en lidmate word gevolglik versoek om in terme van offergawes en ander bydraes, 'n bydrae te lewer tot die realisering van hierdie ideaal. Gemeentes word in alle gevalle versoek om te fokus op die bediening en die lewegewende kragte binne die werkruimte van die gemeente, en nie toe te laat dat finansiële perspektiewe of gebeure die lewe van die gemeente van Jesus Christus oorskadu nie.

'n Debiteureprogram van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika word tussen die Moderamen en die Raad van Finansies geadministreer. Laasgenoemde gebeur pastoraal-ondersteunend sowel as finansiële-tegniese. Die veronderstelling is dat laasgenoemde op twee vlakke in die volgende volgorde gebeur: Pastoraal gevolg deur 'n finansiële ondersoek. Die uitgangspunt is dan dat gemeentes dinamies ondersteun en begelei word om finansiële selfstandigheid te verseker.

Ongeveer 26 gemeentes (R4 160 772.85) is verantwoordelik vir 95.05% van die totale uitstaande debiteure van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (R4 377 402.06) waarvan sinodale offergawes die grootste komponent vorm. Gemeentes word toegerus en begelei om debiteure aangeleenthede meer effektief te administreer en eienaarskap te aanvaar vir alle bedryfskoste. Die Kerk moet verstaan dat die bronne waaruit bogenoemde subsidies gebeur in die

lig van die algehele ekonomiese omstandighede binne en buite die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, al minder in die toekoms beskikbaar sal wees.

2. BASIS VIR AFSKRYWING (FONDS VIR GEMEENTEOPBOU)

Waar subsidies uit die Fonds vir Gemeenteopbou toegestaan is, het die volgende beleid en uitgangspunte gedien:

- * 'n Matrikstelling (wat die finansiële selfstandigheid van 'n gemeente uitdruk) word aan die hand van die volgende faktore bereken:
 - ** Surplus of tekort (inkomstestaat).
 - ** Kontantvloei.
 - ** Bedryfskapitaal of balansstaat.
 - ** Lidmaattal.
 - ** Oudit.
 - ** Bedryfskapitaal: Lidmaattal-verhouding.
- Hoog (15)/Medium (10)/Laag (5)
- * Voldoen die gemeente aan al die vereistes vir 'n aansoek om subsidie na gelang van die kriteria wat die Raad van Finansies daargestel het:
 - ** Volledige aansoek ontvang vanaf die betrokke gemeente.
 - ** Begroting van toepassing op huidige boekjaar.
 - ** Goedgekeurde bedieningsplan op datum.
 - ** Word aansoek in geheel deur die ringskommissie ondersteun?
 - ** Geen laataansoeke word oorweeg nie.
 - ** Ouditering: Is oudits op datum? Onbetroubare en onopgedateerde data kan nie in besluite of berekeninge verreken word nie.
 - * Strategiese faktore:
 - ** Toedeling gebeur in ringsverband.
 - ** Uitstaande debiteure: Lidmaat-verhouding ('n risiko perspektief.)
 - ** Makro- versus mikrokonteks.
 - ** Alternatiewe bedieningsmoontlikhede.

3. 2008 AFSKRYWINGS

In 2008 is die historiese gemeentelike debiteure tot en met 28 Februarie 2008 deur die 68ste Algemene Kerkvergadering afgeskryf.

Bovermelde was onderhewig aan onder andere die volgende voorwaardes:

- * Gemeentes wat hierdeur geraak word sien, onder toesig van die ringskommissies, om na die deurlopende vereffening van alle toekomstige verskuldigde bedrae.
- * Die Raad van Finansies begroot jaarliks vir oninbare skulde.
- * Aankope van boeke en tydskrifte word 30 dae na staatsdatum per magneetband (debietorder) verhaal.

Bovermelde terme is deur die Raad van Finansies op gereelde basis met gemeentes gekommunikeer, terwyl dit blyk dat ringskommissies nie hulle moniteringsverantwoordelikheid nagekom het nie. Die fidusiële verantwoordelikhede van die plaaslike ringskommissie is van kritieke belang.

4. **2016 AFSKRYWINGS EN OOREENKOMSTE TUSSEN DIE BETROKKE GEMEENTES EN DIE RAAD VAN FINANSIES**

Die Raad van Finansies het insake die uitstaande debiteure van toepassing op die sogenaamde 26 gemeentes, die volgende vier opsies (of kombinasies daarvan) as skulddelgingsplan daargestel, en nagenoeg R1 317 154.35 verder aan subsidies toegestaan:

- * Soos op 31 Mei 2016 word die uitstaande debiteure oorgeplaas na 'n aparte afwagrekening.
- * Sinodale offergawes verminder in sekere gevalle met die persentasie waarmee lidmate sedert 2008 verminder het.
- * Opgeloopte sinodale offergawes word in die lig van demografiese veranderinge en ander strategiese redes op R1:R1 basis verminder.
- * Die Moderamen begelei geïdentifiseerde gemeentes op versoek van die Raad van Finansies.

Die Raad van Finansies het tydens hul vergadering van 19 Februarie 2016 besluit om die volgende voorwaardes daar te stel voordat daar met uitstaande of opgehoopte sinodale offergawes gehandel word:

- ** 'n Ondersoek na die finansiële selfstandigheid van die betrokke gemeentes word deur die plaaslike ringskommissie in oorleg met die kerkraad gedoen.
- ** 'n Goedgekeurde bedieningsplan wat gemeentelike dienswerk begelei, word op datum gehou.
- ** Die lopende sinodale offergawes moet in alle gevalle maandeliks op datum gehou word.
- ** Die restant van die opgeloopte uitstaande debiteure bedrag word in 'n afwagrekening geparkeer:
 - ** Die betrokke gemeente het vier jaar om die afwagrekening te delg.
 - ** Gemeentes moet jaarliks aansoek doen vir rente stilstand op hulle afwagrekening.
 - ** Geen rentes word verder op die opgeloopte sinodale offergawes in die afwagrekening gehef nie.
- ** Die ringskommissie moniteer die terme en voorwaardes soos met die Raad van Finansies ooreengekom, en doen halfjaarliks skriftelik verslag aan die Raad van Finansies.
- ** Indien slegs een van die voorwaardes nie nagekom word nie, die gemeente onder toesig van die ringskommissie verantwoordelik is om die volle uitstaande rekening te vereffen.

5. **SLOTOPMERKINGS**

Die volgende primêre oorsake of faktore lei tot erosie en finansiële druk op gemeentes:

- * Swak en ondeursigtige administratiewe en finansiële beginsels.

- * Algehele makro sowel as mikro ekonomiese omstandighede (werkloosheid en afleggings neem steeds toe.)
- * Demografiese veranderinge en die onvermoë van kerkrade of ringskommissies om die nodige aanpassings te doen.
- * Hoë eenheidskoste wat hoofsaaklik aan die verlies van lidmate toegeskryf word.
- * Bedieningsplanne en die effektiewe bestuur daarvan ontbreek.
- * Finansiële erosie vanweë druk op kontantvloei en bedryfskapitaal.

Indien dit blyk die geval sou wees dat 'n gemeente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika om een of ander rede nie meer finansiële selfstandigheid kan verseker nie (Ordinansie 4.2.7 (i)), die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die betrokke ringskommissie en kerkraad onmiddellik versoek om dienooreenkomstig te handel. 'n Beskrywingspunt in dié verband word aan die 71ste Algemene Kerkvergadering voorgehou vir goedkeuring.

'n Formele ooreenkoms (skulddelgingsplan) tussen die Raad van Finansies en die betrokke gemeentes word in oorleg met die ringskommissies gefinaliseer. Laasgenoemde hou rekening met skuld by die Raad van Finansies sowel as ander kommersiële instellings of buite instansies. Afskrifte van die getekende ooreenkoms sal deur al die partye op rekord gehou word. Alle toekomstige aansoeke om finansiële hulp gebeur slegs via die Fonds vir Gemeenteopbou.

Die Raad van Finansies het met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ooreengekom om alle subsidies vanuit die Fonds vir Gemeenteopbou binne die volgende drie jaar uit te faseer, en alle beskikbare fondse na geïdentifiseerde groeipunte te kanaliseer. Gemeentes word gevolglik opgeroep, toegerus en begelei om finansiële selfstandigheid te verseker en ten volle eienaarskap te aanvaar vir die wyse waarop die bediening in 'n plaaslike gemeente realiseer. Gemeentes word verder versoek om proaktief te handel en die nodige aanpassings te maak waar en soos nodig.

---oOo---

Bylae

A

Raad van Finansies (Deel 5)

Vordering met die
afhandeling van
Besluite 74 en 75 van
die 70ste Algemene
Kerkvergadering

BESKRYWINGS-PUNTNOMMER	BESLUIT	STAND
74	EFFEKTIVITEIT VAN DIE STRUKTUUR EN FUNKSIONERING VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA EN OPTIMALE AANWENDING VAN FINANSIËLE BRONNE Die Algemene Kerkvergadering vra 'n ondersoek aan, indien nodig deur onafhanklike bestuurskonsultante, na die effektiwiteit van die struktuur en funksionering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, en na die optimale aanwending van finansiële bronne. Die ondersoek sluit al die vlakke van kerklike funksionering in en gee onder andere aandag aan die volgende: * Die benutting van kerklike eiendom vir addisionele inkomste, of die vervreemding van eiendom wat 'n finansiële las vir die Kerk is of oortollig is. * Afskaling of desentralisering van funksies in ooreenstemming met bekostigbaarheid. * Vennootskappe met die Staat sowel as kerklike en sekulêre organisasies in die beoefening van welsyn en barmhartigheidsdiens, en die bestuur van diensinrigtings. * Vereenvoudiging en bespoediging van prosesse van besluitneming en uitvoering, insluitend die frekwensie, samestelling en werkmotode van die besluitnemende vergaderings van die Kerk. * Die mate waarin die vorm van die Kerk die funksie dien. * Rasionalisering en herstrukturering van poste en struktuur om duplisering uit te skakel en koste te verminder. * Vernuuwing van die gemeenskapsprofiel van die Kerk. * Aanpasbaarheid in bediening. * Die mate waarin lidmate hulle met die Kerk vereenselwig en eienaarskap vir die Kerk aanvaar. * Nuwe kriteria vir die vasstelling van traktamentskale word ondersoek en in werking gestel. Sien voorstel in die beskrywingspunt.) * Uitvoerende gesag word toegeken aan die Kommissie van die Algemene	In proses van voortdurende ondersoek. Kommissie gee deurlopend aandag. Nuwe Kommissie sal die proses voortsit. In proses. Verskeie eiendomme is verhandel. Ander wag vir aanbod. Baie reeds gedoen. Ander sake in voortdurende proses. Algemene Diakensvergadering in voortdurende proses. In proses. Algemene Kerkvergadering sal besluite in dié verband neem. In proses. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering. In proses. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering. In proses. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering. In proses. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering. In proses. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering. Afgehandel. Traktamentskale bly, maar is nie meer norm nie, maar riglyn. Afgehandel.

75	Kerkvergadering sonder herverwysing na die Algemene Kerkvergadering.	
	ONDERSOEK VAN KERKMODEL	
	1. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, bygestaan deur die Raad van Finansies én gekoöpteerde kundiges, ontvang opdrag om die <i>kerkmodel</i> aan die hand van die uitkoms van die gesprek oor die eerste twee dae van die 70ste Algemene Kerkvergadering tesame met die volgende spesifieke sake te ondersoek:	
	* Lewering van goedere op 'n kontantbasis.	Afgehandel.
	* Waar gemeentes van eksterne ouditeure gebruik maak en nie die riglyne vir sodanige handeling nakom nie, verplig word om ouditering na die afdeling Interne Oudit terug te plaas. Ringskommissies sien hierna om.	Afgehandel. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering.
	* Voortsetting van die gebruik om subsidie uit die Fonds vir Gemeenteopbou aan behoevende gemeentes te betaal.	Afgehandel. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering.
	* Gemeentes wat nie in staat is om 'n volsorg standplaas te onderhou nie, verhoed word om as sodanig te beroep.	Afgehandel. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering.
	* Voortsetting van die Kerkgeld vir Kerkwerk-stelsel.	Afgehandel. Die stelsel moet bly voortbestaan. Dit beperk risiko van gemeentes.
	* Ondersoek na die duplisering van opdrag en dienste. Hiermee saam om die formaat van die sinodale begroting aktiwiteitsgedrewe saam te stel (sien illustrasies en verduideliking by tabelle 11, 28 en 30).	Afgehandel. Sien beskrywingspunte na Algemene Kerkvergadering en die voorgestelde begroting.
	* Die instel van voortgesette toerusting van ringskommissies en gemeentes (kerkrade) aangaande kerklike goedere in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (ter plaatse/sinodaal).	In proses – verwys na die Hervormde Teologiese Kollege. Sien ook Beskrywingspunt 2 en ander in dié verband.
	* Die toepaslikheid van riglyne vir die versorging van leraars in 2014 en verder aangesien die bekostiging van pakkette van leraars onder druk blyk te wees.	Afgehandel. Sien besluit bo oor traktementskale.
	* Die befondsing van studentebearbeiding in 2014 en daarna.	In proses. Sien Beskrywingspunt in verband met begrotingsitem <i>Strategiese Bediening</i> . Subsidie word jaarliks 5% verminder.
	2. Die 70ste Algemene Kerkvergadering stem in tot 'n ondersoek na 'n alternatiewe samestelling van die Kommissie van die Algemene	Afgehandel. Sien Konsepkerkorde.

	Kerkvergadering soos beskryf by punt 7.4.7.3 in hierdie agenda.	
3.	Punte 1 en 2 van hierdie aanbeveling as gesamentlike Sleutel Prestasie Area van die nuutverkose Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, Raad van Finansies en Raad vir Kerkregtelike Advies konstateer.	Afgehandel. Sien Konsepkerkorde en beskrywingspunt van Raad van Finansies in verband met Oudit- en Risikokomitee.
4.	Die uitkoms van hierdie ondersoek word vir kommentaar aan gemeentes deurgegee teen ongeveer 30 April 2014 sodat terugvoer aan die ringsvergaderings van 2014 gegee kan word.	Afgehandel.
5.	Verdere skedulering van die ondersoek vind plaas na afloop van die ringsvergadering van 2014, met die doelwit om die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika ten minste een jaar voor die 71ste Algemene Kerkvergadering van advies te bedien.	Afgehandel.
6.	Die volgende amendement, voorgestel deur ds CEC Hertzog en gesecondeer deur ds APJ Beukes, word aanvaar: Die volgende asterisk word bygevoeg onder punt 1 van die beskrywingspunt: Onderzoek na die moontlikheid om groeipunte in die Kerk, asook gebiede waar kerkplanting sou kon plaasvind, te identifiseer en die fondse te vind om dit te ondersteun	Afgehandel en geïmplementeer. Sien ook beskrywingspunt in verband met begrotingsitem <i>Strategiese Bediening</i> .
7.	Die volgende amendement, voorgestel deur ds CEC Hertzog en gesecondeer deur dr GJ Malan, word aanvaar: Die volgende asterisk word bygevoeg na die sesde asterisk van die beskrywingspunt: Die Algemene Kerkvergadering keur die begroting van die Raad van Finansies goed met opdrag dat die <i>Komitee vir Strategiese Beplanning en Rasionalisering* uitgebrei word met verteenwoordigers van die instellings wie se items op p 368 van die agenda verskyn</i> . 'n Algemene rasionalisasie word daargestel om die prioriteite in die kerklike bediening in die toekoms finansiëel moontlik te maak.	Afgehandel. Die komitee is ontbind en oorgedra aan die Kernkomitee: Finansies en Administrasie, en later aan die Raad van Finansies, in samewerking met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

---oOo---

Bylae

A

Raad van Finansies
(Deel 6)

Nederduitsch
Hervormde Kerk van
Afrika Predikante
Aftreefonds: Verslag

1. DIE FONDS

1.1 BESTUUR VAN DIE FONDS

Die bestuur van die Fonds is in die hande van die Bestuursraad:

Dr FJ Labuschagne (voorsitter)	Werknemerverteenwoordiger
Ds HP van den Berg (ondervoorsitter)	Werknemerverteenwoordiger
Dr EB Marran	Werknemerverteenwoordiger
Ds APJ Beukes	Werkgewerverteenwoordiger
Mnr At Struwig	Werkgewerverteenwoordiger
Mnr Phillip Bester	Werkgewerverteenwoordiger
Mnr Kobus Viljoen	Hoofbeampte

1.2 VASTEVOORDEELLEDE

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds bestaan uit twee aparte klasse lede. Die eerste, en oudste lede, is lede wat aan die vastevoordeelfonds behoort. Hierdie lede se voordele is by aftrede gewaarborg en die werkgewer, die Kerk, moet instaan vir enige tekorte in Fonds sou daar tekorte ontstaan omdat die bydraes nie genoeg is om die voordele te waarborg nie. Hierdie deel van die Fonds is gesluit vir nuwe toetreders.

1.3 VASTEBYDRAELEDE

Die tweede klas lede is die vastebydraelede en hulle voordele hang saam met die beleggingsgroei van die Fonds. Alle nuwe toetreders tot die Fonds vanaf 1 Desember 2013 is lede van die vastebydraefonds. Die werkgewer se verantwoordelikheid is beperk tot die normale werkgewersbydraes, en die werkgewer staan ook glad nie in vir tekorte nie omdat daar nie enige tekorte kan ontstaan nie. Hierdie stap is geneem om die onbeperkte verantwoordelikheid van die Kerk teenoor die Fonds teen te werk.

2. FINANSIES VAN DIE FONDS

Die finansies van die Fonds is kerngesond en tans is die Fonds 100% befonds. Die onderstaande is 'n opsomming van die Fonds se balansstaat, soos op 28 Februarie, vir die laaste drie jaar (R'000):

DETAIL	2014	2015
Beleggings	429 011	452 352
Debiteure	2 454	813
Bank	6 914	5 369
Totale bates	438 379	458 534
VB Ledefondse	12	415
VV Ledefonds	425 598	438 366
Werkgewersurplus	8 047	12 516
Voordele betaalbaar	4 099	6 866
Krediteure	623	371
Totale fondse of laste	438 379	458 534

3. TOEKOMSBEPLANNING

Daar was al in die verlede, en ook in die jongste tyd, vrae gevra oor die kostes

van die Fonds. Die Bestuursraad, in samewerking met ABSA Konsultante en Aktuarisse, werk reeds aan planne om kostebesparing in die hand te werk. Hierdie planne sluit in die samesmelting van die Fonds met die Personeelfonds. Sou dit gebeur, sal geen een van die twee fondse hulle eiesoortige identiteit inboet nie. Ook word gekyk na die moontlikheid om albei fondse by 'n groter sambreelfonds te laat inskakel. Beide hierdie moontlikhede hou groot kostebesparings in.

'n Verdere saak is die kwessie van werkgewersbydraes wat tans op 'n vaste Rand per belydende lidmaatbasis geskied. Tot op hede was die ondervinding dat daar 'n surplusbydrae vanaf die werkgewer was. Hierdie surplus is aangewend om die befondsingsvlak te verbeter. Die probleem ontstaan deurdat die Kerk se lidmaattal krimp en die lidmaattal van die Fonds neem toe. Dit veroorsaak dat die werkgewersbydraes binnekort nie meer genoegsaam gaan wees om al die byvoordele te bekostig en nog genoegsame fondse oor te laat om die Fonds se bates te laat toeneem nie.

4. **WETGEWING**

Soos maar die geval met alle vertakkinge van die samelewing, word die wette van die land maar gedurig gewysig om by die veranderde tye en omstandighede by te hou. Dit is ook so met die wetgewing ten opsigte van pensioenfondse.

Vanaf 1 Maart 2016 het die wetgewing ten opsigte van pensioenfondsbydraes gewysig. Sedert daardie datum is alle bydraes tot 'n pensioenfonds belasbaar in die hande van die werknemer. Dit beteken in kort dat alle werkgewersbydraes tot die pensioenfonds belasbaar is in die hande van die werknemer as 'n byvoordeel. Alle gemeentes het reeds 'n omsendskrywe oor dié saak gekry en hoe dit ingestel moet word. Tans is daar gelukkig 'n vrystelling van 27.5% van die werknemer se inkomste ten opsigte van pensioenfondsbydraes met 'n maksimum van R350 000.00 per jaar. Hierdie vrystelling maak dit nou moontlik vir predikante om addisionele voorsiening te maak in die vorm van annuïteite.

5. **OPSOMMING VAN DIE VOORDELE VAN DIE FONDS**

5.1 **NORMALE AFTREE-OUDERDOM**

Alle lede: 65 jaar.

5.2 **AFTREEVOORDELE VIR VASTEVOORDEELLEDE**

5.2.1 **NORMALE AFTREDE**

'n Lid se pensioen word bereken as 1.85% van die versorgingsvoordeel vir elke jaar pensioengewende diens.

5.2.2 **VROEË AFTREDE**

'n Lid mag met die toestemming van die werkgewer met vervroegde voordele aftree, en sal dan geregtig wees op die pensioen wat bereken is soos bo, maar wat met 0.2% vir elke maand van vroeë aftrede verminder word.

5.2.3 KOMMUTASIE

'n Lid is by aftrede geregtig om tot 'n maksimum van een derde van sy pensioen te kommuteer.

5.2.4 AANKOOP VAN PENSIOEN BUIITE DIE FONDS

'n Lid mag sy of haar aandeel in die fonds, by aftrede, uit die Fonds neem en in enige annuïteitsbelegging belê by enige instansie buite die Fonds. Dit beteken dat die Fonds geen verdere verpligting teenoor die lid het nie en dat ook die weduweepensioen, soos gedefinieer in die reëls van die Fonds, nie meer deel uitmaak van die voordele nie. Indien die lid enige weduwee pensioen sou wou hê, moet hy of sy dit beding met die beleggingshuis waar die lid belê.

5.3 STERFTEVOORDELE VOOR AFTREDE

'n Enkelbedrag gelyk aan vyf maal die versorgingsvoordeel is betaalbaar in die geval van vastevoordeellede (aangesluit voor 1 Desember 2013) en agt maal ten opsigte van vastebydraeëdele.

'n Pensioen is aan 'n geregtigde gade betaalbaar gelyk aan 24.00% van die versorgingsvoordeel. Verder is 'n kinderpensioen van 3.75% van die versorgingsvoordeel per kind ook betaalbaar. Hierdie voordeel is slegs ten opsigte van vastevoordeellede (aangesluit voor 1 Desember 2013).

Die totale voordeel betaalbaar by sterfte voor aftrede moet verder ten minste gelyk wees aan die lid se Minimum Individuele Reserwe, gebaseer op inflasie-gekoppelde staatseffekte koerse soos op die berekeningsdatum.

5.4 STERFTEVOORDELE NA-AFTREDE

By sterfte na-aftrede is 'n gadepensioen gelyk aan 60.00% van die lid se pensioen betaalbaar. Verder is 'n kinderpensioen van 9.30% per kind van die lid se pensioen ook betaalbaar (net ten opsigte van vastevoordeellede).

5.5 DIENSVERLATINGSVOORDELE

'n Lid wat uit diens tree is geregtig op sy aktuariële reserwe. Die voordeel is verder onderhewig aan ten minste die lid se Minimum Individuele Reserwe gebaseer op inflasie-gekoppelde staatseffekte koerse soos op die berekeningsdatum.

6. BYDRAES EN VOORDELE GESUBSIDIEER DEUR DIE FONDS

6.1 TYDELIKE AFWESIGE LEDE/BEROEPAPWAGTENDE LEDE

Die Fonds ontvang geen lid- of werkgewersbydrae ten opsigte van hierdie lede nie. Hierdie lede geniet geen dekking gedurende die periode waartydens die lid tydelik afwesig of beroepafwagtend is nie. Geen pensioengewende diens word gedurende hierdie tydperk aan die lid toegeken nie. Na 24 maande word die lid 'n volopbetaalde lid indien die lid nog afwesig sou wees.

6.2 **DOSENTE**

Die Fonds ontvang slegs lidbydraes ten opsigte van dosente. Die Fonds subsidieer die risikodekking uit die werkgewersbydraes vir die dosente. Pensioengewende diens word gedurende hierdie tydperk aan die lid toegeken.

---oOo---

Bylae

A

Raad van Finansies
(Deel 7)

Kerkgeld vir Kerkwerk

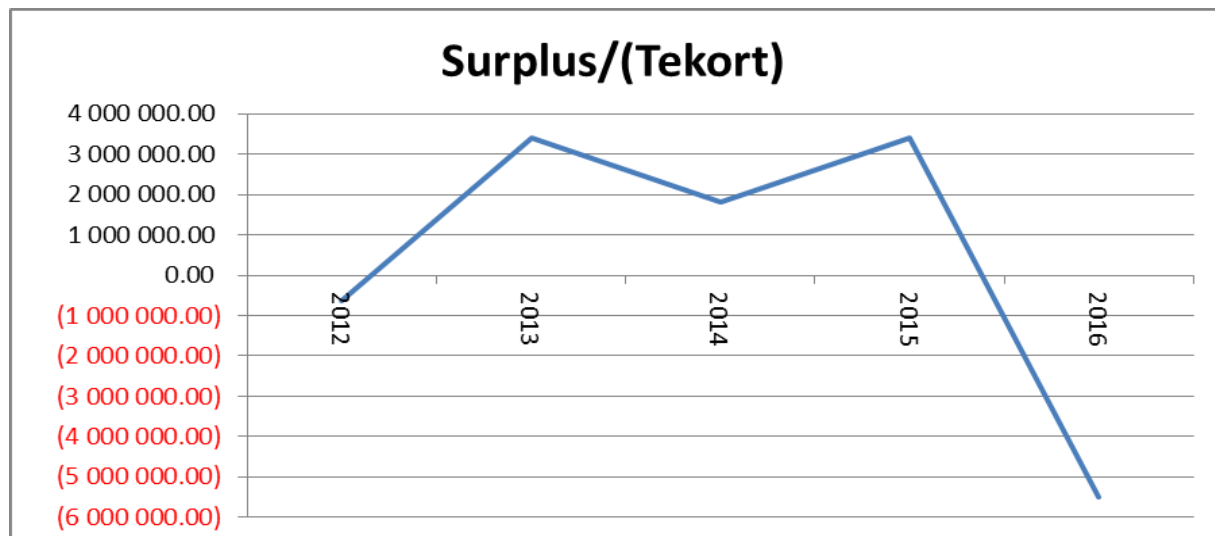
Dié stelsel is goed bekend aan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Gemeentes en Organe van Bystand se surplus/kontant word via die Raad van Finansies kollektief op 'n daggeld basis belê. Dit beteken dat fondse binne 24 uur beskikbaar is.

Die stelsel is likied en befonds. Vanweë die verskillende bateklasse waarin die kapitaal belê word, is risiko deeglik versprei. Die portefeulje word, onder advies van *IFG Africa*, deur die Beleggingskomitee bestuur. Die Beleggingskomitee het in die termyn bepaalde uitdagings gehad. Die invloed van die wêreldmarkte en politici maak die uitdaging soveel groter. Een van die uitdagings was die afdanking van die Minister van Finansies in Desember 2015.

'n Verkorte balansstaat op 28 Februarie 2016 volg hieronder:

AANWENDING VAN KAPITAAL	
Opgehoopte surplus of (tekort)	R2 266 569
Langtermynlenings	R175 143 920
	R177 410 489
KAPITAAL AANGEWEND	
Beleggings	R175 436 360
Verbandlening	R717 129
Netto bedryfsbates	R1 257 000
	R177 410 489

Die prestasie van die portefeulje sedert 2012 word in ondergenoemde grafiek weergegee. Die tekort wat die portefeulje op 28 Februarie 2016 getoon het is teen einde Mei 2016 so te sê uitgewis, en toon die portefeulje 'n surplus van R5.1 miljoen. Die geweldige wisselinge in die markte het tot gevolg dat die surplus of tekort ook baie wisselvallig is.

---oOo---

Bylae

A

Raad van Finansies (Deel 8)

Nederduitsch
Hervormde Kerk van
Afrika Reglement en
Mandaat van die
Oudit- en
Risikokomitee

1. **AANHEF**

Hierdie mandaat dien as 'n gids vir die Oudit- en Risikokomitee in ooreenstemming met die vereistes en beginsels van goeie korporatiewe beheer, asook enige toepaslike wetlike vereistes en die Kerkorde.

2. **DOELWIT**

Die doelwit van die Oudit- en Risikokomitee is om die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering by te staan in die uitvoering van sy toesighoudende verantwoordelikhede vir die finansiële verslagdoeningsproses, die stelsel van interne beheer, die auditproses, en die proses vir die voldoening aan wette en regulasies.

3. **GESAG**

3.1 Die Oudit- en Risikokomitee het die gesag om enige aangeleentheid binne die omvang van sy verantwoordelikheid te ondersoek of te laat ondersoek. Verder is die komitee by magte om:

3.1.1 Die eksterne ouditeur in diens van die Kerk aan te stel, te vergoed, en toesig te hou oor sy werk.

3.1.2 Enige verskille tussen die bestuur en die eksterne ouditeur met betrekking tot finansiële verslagdoening, te bemiddel.

3.1.3 Vooraf alle audit en nie-audit dienste deur die eksterne ouditeur aan die Kerk gelewer, goed te keur.

3.1.4 Toegang tot enige inligting of dokumente om sy werksaamhede te verrig, te verkry.

3.1.5 Te vergader met personeel, bestuur, eksterne ouditeure, of regsadviseurs, as dit nodig is.

3.1.6 Die toegewing terug te trek met betrekking tot die eksterne auditring van gemeentes, vergaderings, rade en ander liggame onder beheer van vergaderings van ampte en bykomende vergaderings, se finansiële resultate as nie aan vereistes voldoen word soos bepaal deur die komitee nie.

4. **SAMESTELLING**

4.1 Die Algemene Kerkvergadering wys minstens drie kundige lidmate aan wat saam met een verkose lid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, 'n Oudit- en Risikokomitee vorm waarop die volle Bestuurskomitee (ingesluit die hoof van Interne Oudit) sitting neem en wat die opdrag rondom die stoflike belange van die Kerk uitvoer. Die voorsitter van die komitee word aangewys op die eerste vergadering na die Algemene Kerkvergadering deur 'n meerderheid stem van die aanwesige lede.

4.2 Indien 'n vakature ontstaan benoem die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, na advies van die Oudit- en Risikokomitee, 'n lid om die vakature te vul.

- 4.3 Die lede van die Oudit- en Risikokomitee moet gesamentlik voldoende vaardighede en ervaring hê om hul pligte na te kom. Dit sluit in 'n begrip van die volgende: Geïntegreerde verslagdoening (wat finansiële verslagdoening insluit), interne finansiële beheermaatreëls, eksterne en interne auditprosesse, korporatiewe reg, risikobestuur, volhoubaarheid (finansiële maar ook met inbegrip van die Kerk se impak op die omgewing en die gemeenskap), inligtingstegnologiebestuur en bestuursprosesse binne die Kerk.

5. **VERGADERINGS**

- 5.1 Die komitee vergader minstens vier keer per jaar en is by magte om addisionele vergaderings te belê na gelang van omstandighede.
- 5.2 Daar word van alle komiteelede verwag om elke vergadering waar moontlik by te woon, persoonlik of deur middel van tele- of videokonferensie.
- 5.3 Die komitee sal bestuurskomiteelede, ouditeure, of ander, uitnooi om vergaderings by te woon om relevante inligting te verskaf, soos nodig.
- 5.4 Die komitee sal private asook uitvoerende vergaderings hou met die ouditeure.
- 5.5 Vergadering agendas sal vooruit voorsien word aan lede, tesame met gepaste toeligtingsmateriaal.
- 5.6 Notules van die vergadering sal geneem en goedgekeur word.

6. **VERANTWOORDELIKHEDE**

Die komitee het die volgende verantwoordelike:

6.1 **INTERNE BEHEER**

- 6.1.1 Hersien die gedokumenteerde verslae, beskikbaar gestel deur die Bestuurskomitee en Afdeling Interne Oudit, met betrekking tot die ontwerp, implementering en doeltreffendheid van interne beheermaatreëls.
- 6.1.2 Oorweeg die toepaslikheid en doeltreffendheid van stelsels van interne beheer, insluitende interne finansiële beheer, bestuursinligtingstelsels en risikobestuur van die Kerk. Dit sluit in die verskaffing van leiding wat sal verseker dat interne finansiële beheermaatreëls ingesluit is in operasionele prosesse.
- 6.1.3 Doen jaarliks verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die doeltreffendheid van interne beheermaatreëls van die Kerk, gegrond op inligting wat deur die Bestuurskomitee verskaf is.
- 6.1.4 Hersien stappe geneem om wesenlike tekortkominge in interne beheermaatreëls geïdentifiseer aan te spreek. Wesenlike tekortkominge in beheermaatreëls moet ingesluit word in die verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- 6.1.5 Aanvaar die verantwoordelikheid om elke geval van swak beheer, wanbestuur, nalatigheid en onreëlmatigheid onder die aandag te bring van die vergadering of liggaam wat met die direkte toesig belas is.

6.1.6 Verseker dat die begroting, soos bepaal deur die Sinodale Dienssentrum, in lyn is met die aanbeveling van die Algemene Kerkvergadering.

6.2 **INTERNE OUDIT**

6.2.1 Hersien en keur die mandaat van die Interne Oudit Afdeling goed.

6.2.2 Oorweeg of die doelwitte, hulpbronne, finansiële begrotings en ouditplanne van die Interne Oudit Afdeling voldoende ondersteuning aan die komitee bied om die komitee in staat te stel om sy doelwitte te bereik.

6.2.3 Verseker dat die Interne Oudit Afdeling se oorsig planne die strategiese risiko's van die Kerk aanspreek.

6.2.4 Hersien en keur die Interne Oudit Afdeling se oorsigplanne, asook toegang tot alle nodige inligting, goed.

6.2.5 Oorweeg die doeltreffendheid van die samewerking en koördinering tussen die interne- en eksterne ouditfunksies.

6.2.6 Keur die aanstelling, prestasie-assessering en ontslag van die hoof van Interne Oudit goed.

6.2.7 Verseker dat die hoof van Interne Oudit funksioneel rapporteer aan en onbeperkte toegang het tot beide die voorsitter van die komitee asook die voorsitter van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

6.2.8 Hersien die resultate van die werk uitgevoer en die gevolgtrekkings van die Interne Oudit Afdeling.

6.2.9 Hersien die toereikendheid van regstellende aksies geneem deur bestuur om beduidende Interne Oudit bevindings aan te spreek.

6.2.10 Assesseer die onafhanklikheid en doeltreffendheid van die Interne Oudit Afdeling in ooreenstemming met sy mandaat.

6.3 **EKSTERNE OUDIT**

6.3.1 Doen aanbeveling aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die aanstelling van die eksterne ouditeur.

6.3.2 Is verantwoordelik vir die vergoeding sowel as toesig oor die werk van die eksterne ouditeur. Die eksterne ouditeur sal direk aan die komitee en die voorsitter rapporteer. Die voorsitter sal die aanstellingsbrief op 'n jaarlikse grondslag onderteken. As die eksterne ouditeur bedank moet die komitee die redes wat aanleiding gee tot so 'n bedanking ondersoek en bepaal of enige regstellende aksies vereis word.

6.3.3 Verseker dat die aanstelling van die eksterne ouditeur aan die vereistes van toepaslike wetgewing voldoen.

6.3.4 Bespreek en hersien, tesame met die eksterne ouditeur, voor die oudit begin, die aard en omvang van die oudit en verwante oudit vereistes, asook die ouditeur se prosedures. Oorweeg of daar enige beduidende beleggings of

bedrywighede is wat nie onderhewig aan eksterne audit is nie, en die impak daarvan.

- 6.3.5 Ontwikkeling en aanbeveling aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die beleid van die Kerk wat handel oor die voorsiening van nie-ouditdienste deur die eksterne ouditeur gelewer, en verseker die nakoming van hierdie beleid.
- 6.3.6 Oorweeg enige wesenlike probleme, rekeningkundige hantering van beduidende ongewone transaksies, of volhoubaarheidsprobleme wat voortspruit uit die eksterne audit. Identifiseer belangrike sake wat in die huidige jaar se bestuursbrief ingesluit is en oorweeg antwoorde verskaf deur die Bestuurskomitee.
- 6.3.7 Voorsien advies oor die oplossing van enige meningsverskille tussen die eksterne ouditeur en Bestuurskomitee.
- 6.3.8 Verkry die eksterne ouditeur se versekering dat voldoende rekeningkundige rekords in stand gehou is.
- 6.3.9 Oorweeg en monitor die eksterne ouditeur se geloofwaardigheid, onafhanklikheid en objektiwiteit, en die doeltreffendheid van die auditproses, met inagneming van toepaslike professionele en regulatoriese vereistes.

6.4 **GEÏNTEGREERDE VERSLAGDOENING**

- 6.4.1 Hou toesig oor geïntegreerde verslagdoening. Oorweeg alle faktore en risiko's wat 'n impak op die integriteit van die geïntegreerde verslag mag hê.
- 6.4.2 Hersien die jaarlikse finansiële state voor voorlegging en goedkeuring deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering. Fokus veral op:
- * belangrike aspekte rakende rekeningkundige beginsels en aanbieding van finansiële state.
 - * die implementering van nuwe stelsels.
 - * belasting en litigasie aangeleenthede wat onseker is.
 - * enige beduidende veranderinge in die keuse en toepassing van rekeningkundige beginsels.
 - * beduidende onsekerhede.
 - * die grondslag waarop die Kerk as 'n lopende saak bepaal is.
 - * interne beheer.
 - * die effek van beduidende aanpassings op jaareinde asook beduidende aanpassings van Eksterne Audit.
 - * enige buite-balansstaat strukture.

- * beduidende transaksies wat nie direk verband hou met die normale besigheid van die Kerk nie.

6.4.3 Lewer 'n oorsig van die jaarlikse (geïntegreerde) verslag en rekeningkundige rekords, en verseker dat 'n gebalanseerde en verstaanbare weergawe van die posisie, prestasie en vooruitsigte van die Kerk verskaf word. Verder moet die komitee die gehalte betroubaarheid en integriteit van inligting wat verskaf is oorweeg.

6.4.4 Lewer 'n oorsig van volhoubaarheidskwessies in die geïntegreerde verslag, en verseker dat dit tydige en betroubare inligting, wat nie strydig met die finansiële inligting is, bevat.

6.4.5 Lewer 'n oorsig van die eksterne ouditeur se voorgestelde auditmening en skedule van onaangepaste verskille.

6.4.6 Hersien die kundigheid, hulpbronne, sowel as ondervinding en geskiktheid van die Kerk se finansiële funksie, openbaar die resultate van die hersiening in die geïntegreerde verslag, en doen aanbevelings vir verandering aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

6.4.7 Verskaf 'n opsomming van die rol en besonderhede van die samestelling, en die aantal vergaderings en aktiwiteite van die komitee in die geïntegreerde verslag. Die verslag moet:

- * beskryf hoe die komitee sy funksies uitgevoer het.
- * bevestig of die komitee tevrede is dat die eksterne ouditeur onafhanklik is.
- * kommentaar lewer soos toepaslik oor die finansiële state, rekeningkundige praktyke en interne finansiële beheermaatreëls, insluitend openbaarmakingsbeheer.

6.4.8 Beveel die geïntegreerde verslag aan by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir goedkeuring.

6.5 RISIKOBESTUUR

6.5.1 Hou toesig oor die ontwikkeling en implementering van 'n beleid, 'n plan en 'n raamwerk vir risikobestuur.

6.5.2 Moniteer die implementering van die risikobestuursbeleid, plan en prosesse wat verseker dat:

- * sistematiese gedokumenteerde, formele risiko-assesserings uitgevoer is.
- * doeltreffende en voortdurende monitering van risikobestuur plaasvind.
- * risiko bestuurskundigheid gevestig is, insluitend verslagdoening oor stygende risiko en herstelplanne.

6.5.3 Moniteer die Kerk se risikoprofiel, en oorweeg belangrike risikoblootstellings van die Kerk en die stappe wat die Bestuurskomitee onderneem het om hierdie blootstelling te mitigeer. Die komitee moet spesifiek toesig hou oor finansiële verslagdoening risiko's, interne finansiële beheermaatreëls, bedrog risiko's wat

betrekking het op finansiële verslagdoening, risiko's verwant aan nie-voldoening aan wetgewing en inligtingstegnologie risiko's wat betrekking het op finansiële verslagdoening.

6.5.4 Doen 'n aanbeveling van die vlakke van risiko verdraagsaamheid aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, en verseker dat risiko's bestuur word binne die vlakke van verdraagsaamheid soos goedgekeur deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

6.5.5 Hersien risikobestuursverslae om die algehele toereikendheid en doeltreffendheid van die risiko bestuursbeleid en prosedures te bepaal.

6.5.6 Gee leiding aan ringe of gemeentes met betrekking tot die implementering van risikobestuur op rings- en gemeentevlak wat ook volhoubaarheid aanspreek.

6.6 **BELASTING**

Ontvang en hersien enige statusverslae uitgereik deur die Bestuurskomitee, en oorweeg enige beduidende belastingsake wat nodig mag wees.

6.7 **KORPORATIEWE BEHEER**

6.7.1 Doen navorsing oor die ontwikkeling in korporatiewe beheer en beste praktyke, en oorweeg die impak en implikasies vir prosesse en strukture van die Kerk.

6.7.2 Bepaal, evalueer en moniteer die bestuurskode vir optrede binne die Sinodale Dienssentrum.

6.7.3 Doen verslag oor aspekte, soos versoek deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

6.8 **INLIGTINGSTEGNOLOGIE KORPORATIEWE BEHEER**

6.8.1 Oorweeg die volgende aspekte: Inligtingstegnologie risikobestuur en kontroles, besigheidkontinuiteit en dataherstel, inligtingstegnologie sekuriteit, dataprivaatheid, inligtingstegnologie projekte en uitgawes.

6.8.2 Oorweeg die gebruik van tegnologie om interne beheer en doeltreffendheid te verbeter.

6.8.3 Ontvang gereelde inligting van inligtingstegnologie bestuur ten opsigte van belangrike inligtingstegnologie risiko's en beheermaatreëls.

6.9 **VOLHOUBAARHEID**

Verskaf advies aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die betroubaarheid van volhoubaarheidsinligting vervat in die geïntegreerde verslag, en dat dit nie die finansiële aspekte van die verslag weerspreek nie.

6.10 **VOLDOENING**

6.10.1 Hersien die doeltreffendheid van die stelsel vir die monitering van die voldoening aan wette en regulasies, en volg die ondersoek van bestuur se aksies van enige gevalle van nie-voldoening op.

6.10.2 Kry gereelde verslae van bestuur en die Kerk se regsverteenvoerder met betrekking tot die voldoeningsaspekte.

6.11 **VERSLAGDOENING VERANTWOORDELIKHEDE**

6.11.1 Doen gereeld verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die komitee aktiwiteite, uitstaande aksies en verwante aanbevelings.

6.11.2 Verseker 'n oop kommunikasiekanaal tussen interne oudit, die eksterne ouditeure en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

6.11.3 Hersien enige ander verslae en aspekte wat verband hou met die verantwoordelikhede van die komitee.

6.12 **ANDER VERANTWOORDELIKHEDE**

6.12.1 Voer ander aktiwiteite uit wat verband hou met hierdie mandaat soos versoek deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

6.12.2 Inisieer en hou toesig oor spesiale ondersoeke as dit nodig is.

6.12.3 Hersien die toereikendheid van die komitee se mandaat op 'n jaarlikse basis.

6.12.4 Bevestig dat alle verantwoordelikhede wat in hierdie mandaat bepaal uitgevoer is op 'n jaarlikse basis.

6.12.5 Evalueer die komitee en individuele lede se prestasie op 'n gereelde basis.

---oOo---

Bylae

B

Komitee vir die
Herskrywing van die
Kerkorde

Konsepkerkorde

KERKORDE VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Die roeping van die kerk is om die blye boodskap van Jesus Christus, die gekruisigde en opgestane Heer, as die enigste Verlosser te bely en in die wêreld te verkondig. Omdat dit nuttig en goed is om onder mekaar 'n bepaalde orde tot instandhouding van die liggaam van die kerk in te stel en te handhaaf, het die 64ste Algemene Kerkvergadering op sy buitengewone sitting in 1997 besluit om die nuwe Kerkorde te aanvaar. Daardie Kerkorde is by elke daaropvolgende Algemene Kerkvergadering gewysig en aangepas om die huidige Kerkorde daar te stel. Ampsdraers en lidmate word opgeroep om die Kerkorde te gehoorsaam.

KERKORDE
van die
NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA
gewysig en vasgestel volgens die besluite van die 71ste
Algemene Kerkvergadering, 2016

Die egtheid van hierdie Kerkorde word alleen erken as dit deur die handtekening van die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gewaarmerk is.

SKRIBA

KERKORDE
INHOUDSOPGAWE
ORDEREËLS EN ORDINANSIES

Bladsy

1. BELYDENIS EN KERK

ORDEREËL 1

1.1	Die kerk se binding aan die belydenis	190
1.2	Die handhawing van die belydenis	190
1.3	Die uitdrukking van ons geloof	190
1.4	Getrouheid aan ons belydenis	191

ORDINANSIE 1

1.1	BINDING AAN DIE BELYDENIS	192
1.2	BESWAAR TEEN KERKLIKE LEERBESLISSINGS	192
1.3	VERANDERING AAN DIE BELYDENISSKRIFTE	192
1.4	ANDER OF NUWE BELYDENISSKRIFTE	192

2. KERK, RINGE EN GEMEENTES

ORDEREËL 2

2.1	KERK	194
2.2	LIDMAATSKAP	194
2.3	GEMEENTES SE BAND MET DIE KERK	194

ORDINANSIE 2

2.1	KERK	195
2.2	RINGE	195
2.3	VORMING VAN GEMEENTES	195
2.4	LIDMAATSKAP	196
2.5	GEMEENTEVERGADERING	
2.5.1	SAMESTELLING	197
2.5.2	WERKOPDRAG	197
2.5.3	WERKWYSE	198
2.6	GEMEENTEGRENSE	198
2.6.1	VASSTELLING EN ORDE	198
2.6.2	INSKAKELING BY ANDER GEMEENTES VAN DIE KERK	198
2.6.3	WYSIGING	198
2.7	SAMEWERKING VAN GEMEENTES	199
2.8	SAMESTELLING VAN GEMEENTES	200
2.9	ONTBINDING VAN 'N GEMEENTE	201

3. BESONDERE AMPTE EN AMPSDRAERS

ORDEREËL 3

3.1	PREDIKANTE	203
3.2	PROPONENTE	203
3.3	BEVESTIGING IN DIE AMP	203
3.4	PREDIKANTE IN GEMEENTES	203
3.5	PREDIKANTE MET BESONDERE OPDRAG	203
3.6	VERSORGING VAN PREDIKANTE	204
3.7	VERLIES VAN AMPSVOORREG	204
3.8	OUDERLINGE EN DIAKENS	204
3.8.1	OUDERLINGE	204
3.8.2	DIAKENS	204
3.8.3	BEËINDIGING VAN AMP	204

ORDINANSIE 3

3.1	BINDING AAN DIE BELYDENIS	205
3.2	PREDIKANTE	205
3.2.1	OPLEIDING EN VORMING VAN PREDIKANTE	205
3.2.1.1	Kuratorium	205
(i)	Samestelling	205
(ii)	Werkopdrag	205
(iii)	Werkwyse	206
3.2.2	AANSOEKE VAN PROPONENTE EN PREDIKANTE UIT ANDER KERKE	206
3.2.3	PREDIKANTE IN GEMEENTES	206
3.2.3.1	Voltydse en deeltydse dienswerk	206
3.2.3.2	Afskaling en losmaking	206
3.2.4	BEROEP VAN PREDIKANT OF PROPONENT	207
3.2.5	ORDENING EN BEVESTIGING	210
3.2.5.1	Voorregte van 'n proponent	211
3.2.6	DIENSWERK VAN PREDIKANTE IN GEMEENTES	211
3.2.7	PREDIKANTE MET AMPSVOORREG	212
3.2.8	VERHUISINGSKOSTE	212
3.2.9	VERSORGING	212
3.2.10	VERSORGING VAN GESIN NA AFSTERWE VAN PREDIKANT ..	213
3.2.11	EMERITAAT	213
3.2.12	MEDIESE ONGESKIKTHEID	213
3.2.13	HERTOELATING NA MEDIESE ONGESKIKTHEID	214
3.2.14	LOSMAKING	214
3.2.14.1	Losmaking van predikante wat die land verlaat	214
3.2.14.2	Losmaking van 'n gemeente by ooreenkoms	215
3.2.14.3	Bedanking	215
3.2.14.4	Verandering van lewenstaat	216
3.2.14.5	Onbekwaamheid as predikant	216
3.2.14.6	Wangedrag as predikant	217
3.2.15	HERTOELATING	217
3.2.16	BEROEPAPFWAGTENDES	217
3.2.17	PROSEDURE VIR HANTERING VAN BEROEPAPFWAGTENDES	
3.2.17.1	Beroepapfwagtendes	217
3.2.18	KONSULENTSWERK	218
3.2.19	PREDIKANTE MET BESONDERE OPDRAG	

3.2.19.1	Predikante wat teologie doseer	218
3.2.19.2	Predikante met opdrag van die Algemene Kerkvergadering, 'n ringsvergadering of kerkraadsvergadering	219
3.2.19.3	Geëmeriteerde predikant in deeltydse bediening	219
3.3	OUDERLINGE EN DIAKENS	
3.3.1	VERKIESING	219
3.3.2	BEKENDMAKING	219
3.3.3	BESWARE	220
3.3.4	BEVESTIGING	220
3.4	OUDERLINGE	220
3.5	DIAKENS	221
4.	VERGADERINGS VAN DIE AMPTE	
	ORDEREËL 4	
4.1	Besluite van vergaderings	222
4.2	Sake vir behandeling deur elke vergadering	222
4.3	Sitting van ampsdraers wat in 'n ander amp behulpsaam is	222
4.4	Vergaderings in die gemeente	222
4.5	Bykomende vergaderings	222
	ORDINANSIE 4	
4.1	KERKRAADSVERGADERING	
4.1.1	SAMESTELLING	223
4.1.2	WERKOPDRAG	223
4.2	RINGSVERGADERING	
4.2.1	SAMESTELLING	227
4.2.2	WERKOPDRAG	227
4.2.3	WERKWYSE	230
4.3	RINGSKOMMISSIE	231
4.4	ALGEMENE KERKVERGADERING	232
4.4.1	SAMESTELLING	232
4.4.2	BYWONING	232
4.4.3	WERKOPDRAG	232
4.4.4	WERKWYSE	232
4.5	BUITENGEWONE SITTING VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING	234
4.6	KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING	
4.6.1	SAMESTELLING	234
4.6.2	WERKOPDRAG	235
4.6.3	WERKWYSE	236
4.6.4	MODERAMEN	
4.6.4.1	Samestelling	237
4.6.4.2	Werkwyse	237
4.7	ALGEMENE DIAKENSVERGADERING	237
4.7.1	SAMESTELLING	237
4.7.2	WERKOPDRAG	238
4.7.3	WERKWYSE	238
4.8	BUITENGEWONE SITTING VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING	239
4.9	KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING	
4.9.1	SAMESTELLING	240

4.9.2	WERKOPDRAG	240
4.9.3	WERKWYSE	241
4.10	DAGBESTUUR VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING	
4.10.1	SAMESTELLING	241
4.10.2	WERKWYSE	242
4.11	NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING	242
5.	DIE EREDIENS	
	ORDEREËL 5	
5.1	PREDIKING	243
5.2	SAKRAMENTE	243
5.3	LITURGIE	244
5.4	KERKMUSIEK	244
	ORDINANSIE 5	
5.1	PREDIKING	245
5.2	SAKRAMENTE	
5.2.1	HEILIGE DOOP	245
5.2.2	HEILIGE NAGMAAL	245
5.3	LITURGIE	246
5.4	KERKMUSIEK	246
6.	GEESTELIKE VORMING EN KERKLIKE ONDERRIG	
	ORDEREËL 6	
6.1	KERKLIKE ONDERRIG	247
6.2	GEESTELIKE VORMING	247
	ORDINANSIE 6	
6.1	GEESTELIKE VORMING	248
6.2	KERKLIKE ONDERRIG	248
6.3	GEESTELIKE VORMING VAN DIE JEUG	248
6.4	GEESTELIKE VORMING VA HUISGESINNE	249
7.	MISSIONALE BEDIENING	
	ORDEREËL 7	
7.1	MISSIONALE BEDIENING	250
7.2	MISSIONALE BEDIENING EN EKUMENE	250
7.3	KERK EN GEMEENSKAP	250
7.4	KERK EN OWERHEDE	251
7.5	VERBAND MET ANDER KERKE	251
	ORDINANSIE 7	
7.1	MISSIONALE BEDIENING	252
7.2	MISSIONALE BEDIENING EN EKUMENE	252

7.3	KERK EN GEMEENSKAP	252
7.4	KERK EN OWERHEDE	252
7.5	BYBELVERTALING EN BYBELVERSPREIDING	253
7.6	OPENBARE WOORDVERKONDIGING EN DIENSLEWERING ...	253
7.7	VERBAND MET ANDER KERKE	253
8.	KERKLIKE DISSIPLINE	
	ORDEREËL 8	
8.1	DISSIPLINE IN DIE KERK	254
8.2	ONDERWERPING AAN DISSIPLINE	254
8.3	OPSIG	254
8.4	TUG	254
8.5	ONDERWERPING AAN TUGMAATREËLS	254
8.6	OPHEFFING EN WYSIGING VAN TUGMAATREËLS	255
	ORDINANSIE 8	
8.1	OPSIG	256
8.1.1	BEVOEGDE OPSIGHOUDENDE VERGADERING	256
8.1.2	BESWAARSKRIF	256
8.1.3	HANTERING VAN 'N BESWAARSKRIF	256
8.1.4	UITOEFENING VAN OPSIG	257
8.1.5	BEROEP OP 'N WÊRELDSE INSTANSIE	257
8.2	TUG	257
8.3	VERGADERINGS MET TUGBEVOEGDHEID	258
8.4	DIE KLAGSKRIF	258
8.5	OPSKORTING VAN KERKLIKE VOORREGTE EN AMPSPLIGTE	258
8.6	TUGPROSEDURE	259
8.7	RIGLYNE VIR DIE ONDERSOEK VAN 'N KLAG	259
8.8	TUGHANDELING	259
8.9	BEROEP OP 'N BYKOMENDE VERGADERING	261
8.10	DISSIPLINEVERSUIM DEUR VERGADERINGS	261
8.11	OPHEFFING VAN TUG	262
8.12	LIDMATE WAT BEDANK	262
9.	KERKLIKE GOEDERE	
	ORDEREËL 9	
9.1	Toesig en beheer	263
9.2	Toesighoudende vergaderings	263
	ORDINANSIE 9	
9.1	TOESIG EN BEHEER	264
9.2	SINODALE FINANSIES, HULPBRONNE EN BATES	264
9.2.1	KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING	264
9.2.2	ODUIT- EN RISIKOKOMITEE	265
9.2.2.1	Samestelling	265
9.2.2.2	Werkopdrag	265

10. KERKORDE

ORDEREËL 10	267
ORDINANSIE 10	268

REGLEMENTE

REGLEMENT VIR TOELATING EN OPLEIDING

1.	WERKOPDRAG	269
2.	WERKWYSE	269
3.	PROSEDURE BY DIE TOELATING TOT DIE OPLEIDING	269
4.	PROSEDURE VIR DIE TOELATING VAN NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA STUDENTE TOT DIE EVAN- GELIEBEDIENING	
4.1	PROONENTSEKSAMEN	270
4.2	PROEFPREEK	270
4.3	SKRIFTELIKE EKSAMINERING EN GESPREKVOERING	271
4.4	TOELATING TOT DIE EVANGELIEBEDIENING	271
5.	PROSEDURE VIR DIE TOELATING TOT DIE EVANGELIEBE- DIENING VAN STUDENTE UIT ANDER KERKE	
5.1	AANSOEKE VAN TEOLOGIESTUDENTE UIT ANDER KERKE ..	272
5.2	PROSEDURE VIR DIE TOELATING VAN STUDENTE UIT ANDER KERKE	272
6.	PROSEDURE VIR AANSOEKE TOE HERTOELATING IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA	
6.1	HERTOELATING NA MEDIESE ONGESKIKTHEID	273
6.2	HERTOELATING NA ONTHEFFING	273
7.	PROSEDURE VIR HANTERING VAN BEROEPAFWAGTENDES	274
8.	PROSEDURE VIR PROPONENTE EN PREDIKANTE UIT ANDER KERKE	275

VERLOFREGLEMENT VIR PREDIKANTE

1.	GEWONE VERLOF	278
2.	STUDIEVERLOF	278
3.	KRAAMVERLOF	279
4.	SIEKTEVERLOF	279
5.	LANGVERLOF	280
6.	SPEIALE VERLOF	280
7.	VERLOFREGISTER	280
8.	ALGEMEEN	281

REGLEMENT VIR DIE PROSEDURE BY DIE ONDERSOEK VAN 'N KLAG

1.	KLAGSKRIF	282
2.	OPROEP NA 'N TUGVERGADERING	282
3.	KWORUM VIR DIE TUGVERGADERING	283
4.	PROSEDURE BY DIE VERGADERING	283
5.	'N BEROEP OP 'N BYKOMENDE VERGADERING	286
6.	PROSEDURE BY EN HANTERING VAN 'N BEROEP DEUR 'N BYKOMENDE VERGADERING	287

REGLEMENT EN MANDAAT VAN DIE OUDIT- EN RISIKOKOMITEE

1.	AANHEF	289
2.	DOELWIT	289
3.	GESAG	289
4.	SAMESTELLING	289
5.	VERGADERINGS	290
6.	VERANTWOORDELIKHEDE	
6.1	INTERNE BEHEER	290
6.2	INTERNE OUDIT	291
6.3	EKSTERNE OUDIT	291
6.4	GEÏNTEGREERDE VERSLAGDOENING	292
6.5	RISIKOBESTUUR	293
6.6	BELASTING	294
6.7	KORPORATIEWE BEHEER	294
6.8	INLIGTINGSTEGNOLOGIE	294
6.9	VOLHOUBAARHEID	294
6.10	VOLDOENING	294
6.11	VERSLAGDOENING VERANTWOORDELIKHEDE	295
6.12	ANDER VERANTWOORDELIKHEDE	295

---oOo---

ORDEREËL 1

BELYDENIS EN KERK

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika bely in gemeenskap met die kerk van alle eeue ons geloof in die drie-enige God, Vader, Seun en Heilige Gees, wat alles wat vir ons verlossing nodig is, duidelik en voldoende deur die Woord, die Bybel, bekend maak.

Ons belydenis word in die drie ekumeniese belydenisse verwoord, naamlik die Apostoliese Geloofsbelydenis, die Geloofsbelydenis van Nicea en die Geloofsbelydenis genoem na Atanasius; asook in drie reformatoriese belydenisskrifte, die drie formuliere van eenheid, te wete: die Nederlandse Geloofsbelydenis, die Heidelbergse Kategismus en die Dordtse Leerreëls.

- 1.1 Die belydenisse en die belydenisskrifte verwoord die leer van die Kerk en geld vir ons as:
 - 1.1.1 samevatting van die kern van die geloof.
 - 1.1.2 norm vir die verkondiging.
 - 1.1.3 basis van die kerklike onderrig.
 - 1.1.4 maatstaf vir teologiese onderrig.
 - 1.1.5 riggsnoer vir kerklik-teologiese uitsprake.
 - 1.1.6 afgrensing teen teologiese dwaling.
 - 1.1.7 uitdrukking van ons onderlinge eenheid.
- 1.2 Die handhawing van ons belydenis dien die eenheid van die Kerk.
- 1.3 Die Kerk se geloof kom tot uitdrukking in
 - 1.3.1 die verkondiging van die evangelie.
 - 1.3.2 die bediening van die sakramente.
 - 1.3.3 openbare gebede.
 - 1.3.4 diensformuliere.
 - 1.3.5 die kerklied.
 - 1.3.6 die geestelike vorming en kerklike onderrig.

- 1.3.7 herderlike briewe.
- 1.3.8 getuienis teenoor wêreldlike instansies.
- 1.3.9 die handhawing van opsig en tug.
- 1.4 Ons bly aan ons belydenis getrou deur
 - 1.4.1 die Bybel getrou te lees.
 - 1.4.2 die Bybelse inhoud te oordink.
 - 1.4.3 'n loflied oor die rykdom van die heil in Christus te sing.
 - 1.4.4 aan eredienste deel te neem.
 - 1.4.5 in gebed te volhard.
 - 1.4.6 die evangelie met woord en daad na alle mense te bring.
 - 1.4.7 ons verantwoordelikhede na te kom volgens die beloftes wat ons afgelê het.
 - 1.4.8 ampsdraers in hulle dienswerk te ondersteun.
 - 1.4.9 uit dankbaarheid goeie werk te doen.
 - 1.4.10 barmhartigheid aan alle mense te bewys.
 - 1.4.11 in alles gehoorsaam aan God te wees en tot God se eer te lewe.

ORDINANSIE 1

BELYDENIS EN KERK

1.1 **BINDING AAN DIE BELYDENIS**

- 1.1.1 Alle lidmate is gebonde aan die belydenis.
- 1.1.2 Bedienaars van die Woord onderteken by toelating die Proponentsformule wat bindend is vir alle predikante van die Kerk.
- 1.1.3 Ampsdraers en lidmate wat nie aan die belydenis getrou bly nie, stel hulle aan die kerklike opsig en tug bloot.

1.2 **BESWAAR TEEN KERKLIKE LEERBESLISSINGS**

- 1.2.1 Besware teen leerbeslissings van die Algemene Kerkvergadering word aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering voorgelê.
- 1.2.2 Nadat dit gedoen is, word die besware nie verder openbaar gemaak nie.
- 1.2.3 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word van advies bedien en, indien nodig, word ander reformatoriese kerke geraadpleeg.
- 1.2.4 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering lê die adviese en eie aanbevelings aan die Algemene Kerkvergadering voor.
- 1.2.5 Die beswaarde en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kry tydens die Algemene Kerkvergadering geleentheid om die beswaar en die aanbevelings verder toe te lig.
- 1.2.6 Die beslissing van die Algemene Kerkvergadering is bindend op alle lidmate.
- 1.2.7 Lidmate wat nie die beslissing van die Algemene Kerkvergadering aanvaar nie, of in gebreke bly om die voorgeskrewe prosedure te volg, word hanteer volgens die Kerkorde.

1.3 **VERANDERING AAN DIE BELYDENISSKRIFTE**

- 1.3.1 Die Kerk verander nie die tekste van belydenisse en belydenisskrifte nie.
- 1.3.2 Die belydenisse en belydenisskrifte word voortdurend ondersoek en bestudeer in die lig van die normatiewe (gesag) van die Skrif.

1.4 **ANDER OF NUWE BELYDENISSKRIFTE**

- 1.4.1 'n Voorstel vir 'n ander of nuwe belydenisskrif word by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ingedien.
- 1.4.2 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word van advies bedien deur die vergaderings van die ampte, ander reformatoriese kerke, asook teoloë binne en buite die Kerk.

- 1.4.3 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering lê die adviese en eie aanbevelings aan die Algemene Kerkvergadering voor.
- 1.4.4 'n Voorstel met meriete word deur die Algemene Kerkvergadering na alle kerkrade en ringsvergaderings verwys vir kommentaar met die oog op besluitneming deur die daaropvolgende Algemene Kerkvergadering.
- 1.4.5 'n Nuwe belydenisskrif kan slegs na instemming deur 'n meerderheid van 75% van alle stemgeregtigdes, deur die Algemene Kerkvergadering aanvaar word.
- 1.4.6 Kerke met dieselfde belydenisgrondslag word oor die verandering ingelig.

ORDEREËL 2

KERK, RINGE EN GEMEENTES

Almal wat deur God in genade uiteverkies is en deur die Heilige Gees in Jesus Christus glo, vorm deel van die volk van God en is lede van die kerk van Christus.

Die Kerk, in ooreenstemming met die belydenis, is 'n gestalte van die een, heilige, algemene en apostoliese kerk.

Die Kerk het 'n eie geskiedenis, kerklike taal en teologiese tradisie.

'n Gemeente is die plaaslike gestaltegewing van die Kerk.

Gemeentes binne 'n bepaalde gebied vorm 'n ring.

'n Ring gee gestalte aan die eenheid tussen gemeentes soos ringe onderling en gesamentlik aan die eenheid van die Kerk.

'n Gemeente handhaaf die eenheid van geloof, belydenis en liturgie met die ander gemeentes van die Kerk.

2.1 Kerk

Die Kerk is 'n gemeenskap van gelowiges wat deur God se versoening in Christus tot stand gebring is. God hou die Kerk in stand deur mense wat in Jesus Christus in genade uitgekies en deur die werk van die Heilige Gees saamgebring word deur Woord en sakramente.

2.2 Lidmaatskap

Lidmate van die Kerk is diegene wat kinders van lidmate van die gemeente is, wat deur die doop en belydenis van geloof dooplidmate en belydende lidmate van die Kerk geword het, of andersins deur die kerkraadsvergadering toegelaat is.

2.3 Gemeentes se band met die Kerk

Gemeentes kan nie hulle band met die Kerk prysgee nie.

'n Gemeente is 'n regspersoon wat ooreenkomstig die Kerkorde handel.

ORDINANSIE 2

KERK, RINGE EN GEMEENTES

2.1 Kerk

Die Kerk bestaan uit gemeentes wat geografies in ringe saamgevoeg word.

2.2 Ringe

Die Algemene Kerkvergadering bepaal watter gemeentes 'n ring vorm.

2.3 VORMING VAN GEMEENTES

2.3.1 'n Versoek vir die vorming van 'n nuwe gemeente word aan die ringskommissie binne wie se werkruimte die nuwe gemeente sal val, gerig. 'n Ringskommissie kan ook die inisiatief neem in die vorming van gemeentes.

2.3.2 Indien twee of meer ringe daarby betrokke is, word die versoek aan die betrokke ringskommissies gerig.

2.3.3 Die versoek kan gerig word deur

2.3.3.1 lidmate wat daarby belang het, maar in oorleg met die tersaaklike kerkraadsvergadering(s).

2.3.3.2 die betrokke ampsdraers, maar in oorleg met die betrokke kerkraadsvergadering(s).

2.3.3.3 die betrokke kerkraadsvergadering(s).

2.3.4 Die versoek word vergesel van

2.3.4.1 twee kaarte waarop die grense van die nuwe gemeente aangedui word.

2.3.4.2 'n opname van die aantal lidmate van die nuwe gemeente.

2.3.4.3 'n voorlegging van die lewensvatbaarheid van die nuwe gemeente.

2.3.4.5 'n konsepreëling van hoe die gemeentelike en diakonale besittings en skulde tussen die betrokke gemeentes verdeel sal word.

2.3.4.6 skriftelike goedkeuring van die verdeling deur die Raad van Finansies.

2.3.5 Na 'n ondersoek van die aangeleentheid en na oorleg met alle betrokkenes, doen die ringskommissie(s) 'n aanbeveling by die betrokke ringsvergadering(s).

2.3.6 Die ringsvergadering(s) keur die vorming van die nuwe gemeente goed indien minstens aan die volgende verdere voorwaardes voldoen word:

- 2.3.6.1 Die finansiële selfstandigheid van die bestaande gemeente(s) en die nuwe gemeente wat gevorm word, verseker is.
- 2.3.6.2 Indien die nuwe gemeente in 'n samewerkingsooreenkoms met 'n ander gemeente(s) 'n predikant beroep, die beoogde samewerking prakties uitvoerbaar sal wees.
- 2.3.6.3 Waar die aantal diensdoende predikant(e) in 'n gemeente moet verminder, die kerkraad vooraf met die predikante ooreengekom het watter predikant(e) deur die nuwe gemeente(s) beroep sal word, en dat die predikant(e) die beroepe sal aanneem.
- 2.3.7 Die ringskommissie voer die besluit uit.
- 2.3.8 Die name en besonderhede van die lidmate van die nuwe gemeente word skriftelik deur die skriba van die betrokke kerkraad wat oor die inligting beskik, aan die nuwe gemeente gegee sodat dit binne twee maande in die nuwe gemeente se lidmaatregister ingeskryf kan word.
- 2.3.9 Onmiddellik na die vorming van 'n nuwe gemeente word
 - 2.3.9.1 onder toesig van die ringskommissie, ampsdraers vir die gemeente gekies deur die aanwesige belydende lidmate wat nie onder sensuur is nie.
 - 2.3.9.2 'n naam vir die gemeente gekies.
- 2.3.10 Die gekose ampsdraers word by dieselfde geleentheid in hulle ampte bevestig, met gebruikmaking van die toepaslike formulier.
- 2.3.11 'n Pasgestigte gemeente is 'n vakante gemeente.
- 2.3.12 Die name en adresse van die skriba en kassier van die gemeente word binne een maand skriftelik aan die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en aan die skriba van die ringskommissie deurgegee.
- 2.3.13 'n Pasgestigte gemeente word deur die betrokke ringsvergadering(s) by 'n ring ingedeel, en die konsulente word benoem.
- 2.3.14 Die skriba van die ring verskaf aan die Raad van Finansies
 - 2.3.14.1 'n kaart waarop die grense van die gemeente aangedui en omskryf word.
 - 2.3.14.2 'n opgawe van die aantal lidmate wat aan die nuwe gemeente behoort, asook die aantal lidmate wat in die gemeente waarvan afgestig is, oorbly.
- 2.3.15 Na afloop van die eerste kerkraadsvergadering word 'n bedieningsplan aan die ringskommissie beskikbaar gestel.
- 2.4 **LIDMAATSKAP**
 - 2.4.1 'n Attestaat word deur die kerkraadsvergadering uitgereik aan die kerkraadsvergadering van die gemeente waarheen 'n lidmaat vertrek.
 - 2.4.2 'n Bewys van lidmaatskap word op versoek deur die skriba vir registrasie uitgereik, na goedkeuring deur die kerkraadsvergadering of per konsistoriebe-sluit.

- 2.4.3 Lidmate is verantwoordelik om in 'n nuwe gemeente by die kerkraad aan te meld.
- 2.4.4 Met lidmate wat aanmeld of opgespoor word, kan daar deur die kerkraadsvergadering gesprek gevoer word met die oog op inskakeling by die gemeente.
- 2.4.5 Lidmaatskap kan aan lidmate van ander kerke toegestaan word. Lidmate van ander kerke doen skriftelik aansoek om lidmaatskap. Lidmaatskap word verleen nadat die kerkraadsvergadering besluit het oor
 - 2.4.5.1 verdere gesprekke.
 - 2.4.5.2 aanvullende kategeese.
 - 2.4.5.3 openbare geloofsbelydenis.
- 2.4.6 Lidmaatskap van die Kerk eindig nie wanneer 'n lidmaat van een gemeente na 'n ander vertrek nie.
- 2.4.7 Lidmaatskap kan deur 'n besluit van die kerkraadsvergadering opgehef word na 'n tughandeling.
- 2.4.8 Die kerkraadsvergadering neem kennis daarvan indien 'n lidmaat die Kerk verlaat, en teken dit in die lidmaatregister aan.

2.5 **GEMEENTEVERGADERING**

2.5.1 SAMESTELLING

'n Gemeentevergadering is 'n vergadering van die aanwesige belydende lidmate van die gemeente wat nie onder sensuur is nie. 'n Predikant van die gemeente, of die konsulent van die gemeente, of 'n ander predikant met toestemming van die konsulent, is die voorsitter van sodanige gemeentevergadering.

2.5.2 WERKOPDRAG

Die gemeentevergadering

- 2.5.2.1 verkies ouderlinge en diakens.
- 2.5.2.2 skep, waar nodig, 'n werkruijnte vir 'n predikant, of hef dit op.
- 2.5.2.3 voer gesprek oor die roeping van lidmate en dienswerk van die gemeente.
- 2.5.2.4 behandel jaarliks die gemeente se begroting, en neem besluite daaroor.
- 2.5.2.5 behandel die geouditeerde verslag oor die finansies, en neem besluite daaroor.
- 2.5.2.6 besluit met meerderheid van stem oor die beskikking, aanskaf of vervreemding van vaste eiendomme, en magtig die kerkraad om namens die gemeente vaste eiendom te verkry, te vervreem, te beswaar, skulde aan te gaan, lenings te verkry en sekuriteit daarvoor te verskaf, lenings toe te staan en fondse te belê, alles tot die welwese van die gemeente en die Kerk in die algemeen, ooreenkomstig die Kerkorde.
- 2.5.2.7 sien toe dat vaste eiendomme in die naam van die gemeente geregistreer is.

2.5.3 **WERKWYSE**

2.5.3.1 Die voorsitter en skriba van die kerkraad tree op as voorsitter en skriba van die gemeentevergadering, en belê minstens twee maal per jaar 'n gewone gemeentevergadering.

2.5.3.2 Die voorsitter en skriba stel die agenda vas, en plaas die sake genoem onder die werkopdrag van die vergadering, op die agenda van die gewone vergaderings.

2.5.3.3 Kennis van gewone gemeentevergaderings word in die jaarprogram van die gemeente of op twee voorafgaande Sondae by die eredienste gegee.

2.5.3.4 Kennis van 'n buitengewone gemeentevergadering word op twee voorafgaande Sondae by 'n erediens gegee, met vermelding van die doel van die vergadering.

2.6 **GEMEENTEGRENSE**

2.6.1 **VASSTELLING EN ORDE**

2.6.1.1 Die ringsvergadering stel die grense van 'n gemeente vas. Lidmate wat binne die grense van 'n gemeente woon, skakel by die betrokke gemeente in.

2.6.1.2 Elke gemeente word ter wille van die goeie orde in wyke ingedeel.

2.6.2 **INSKAKELING BY ANDER GEMEENTES VAN DIE KERK**

2.6.2.1 Lidmate van 'n gemeente kan by die betrokke kerkraadsvergadering 'n kennisgewing van voorneme in dien om by 'n ander gemeente in te skakel.

2.6.2.2 Die betrokke kerkraadsvergadering tree met die lidmate in gesprek, en lig die kerkraad van die gemeente waarby die lidmate wil inskakel in dat die lidmate by daardie gemeente inskakel.

2.6.2.3 Indien lidmate sodanige keuse sonder kennisgewing uitoefen, lig die kerkraadsvergadering van die gemeente waarby ingeskakel word die vorige gemeente dienooreenkomstig in.

2.6.2.4 Sodanige lidmate word volledig deel van die gemeente waarheen hulle oorgegaan het, en hulle name word onmiddellik in die lidmaatregister van die nuwe gemeente geskryf.

2.6.3 **WYSIGING**

2.6.3.1 Die ringsvergadering bewaar die inligting oor die grensvasstelling van elke gemeente in die ring.

2.6.3.2 Die ringskommissie, in oorleg met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, wysig die grense van 'n gemeente op versoek van die ringsvergadering of 'n kerkraadsvergadering, na raadpleging met die kerkraad van die betrokke gemeente of gemeentes.

2.6.3.3 As die grenswysigings 'n ander ring raak, word die grense deur die betrokke ringskommissies in 'n gesamentlike sitting van die betrokke ringe gewysig.

- 2.6.3.4 Lidmate wat as gevolg van 'n grenswysiging by 'n ander gemeente inskakel, neem hulle verbintenis met die nuwe gemeente so spoedig moontlik op.
- 2.6.3.5 Ouderlinge en diakens wat na 'n ander gemeente oorgaan as gevolg van die wysiging van gemeentegrense, se ampte verval.
- 2.6.3.6 Wanneer die grense van 'n gemeente gewysig word, kan so 'n gemeente ook by 'n ander ring ingeskakel word.

2.7 **SAMEWERKING VAN GEMEENTES**

- 2.7.1 Twee of meer gemeentes kan saamwerk om 'n predikant te beroep.
- 2.7.2 Hierdie samewerking vind plaas op versoek van die kerkrade van die betrokke gemeentes.
- 2.7.3 As die gemeentes in dieselfde ring geleë is, word die aansoek om saam te werk aan die ringskommissie gerig.
- 2.7.4 As die gemeentes in verskillende ringe geleë is, word die aansoek aan al die betrokke ringskommissies gerig.
- 2.7.5 Die versoek om saam te werk word vergesel van 'n voorgestelde samewerkings-ooreenkoms tussen die betrokke kerkrade. Daarin word uiteengesit
 - 2.7.5.1 plek, tyd en verdeling van eredienste.
 - 2.7.5.2 indeling van die pastorale werk.
 - 2.7.5.3 besonderhede van die dienswerk wat die predikant in die betrokke gemeente verrig.
 - 2.7.5.4 ligging van die predikantswoning.
 - 2.7.5.5 verpligting van elke gemeente met betrekking tot die versorging van die predikant.
 - 2.7.5.6 verdeling van ander onkoste wat uit die ooreenkoms voortvloei.
 - 2.7.5.7 duur van die ooreenkoms.
 - 2.7.5.8 bepalings wat by die beëindiging van die ooreenkoms sal geld.
 - 2.7.5.9 hoe 'n samewerkende kerkraadsvergadering saamgestel word.
 - 2.7.5.10 die reëlins in verband met die predikant wanneer die ooreenkoms beëindig word.
- 2.7.6 Nadat 'n ringskommissie die voorgestelde samewerkingsooreenkoms of enige wysiging daarvan goedgekeur het, kan die samewerkende kerkrade 'n predikant beroep of benoem ooreenkomstig die samewerkingsooreenkoms.
- 2.7.7 'n Predikant hoef nie na die gemeentes wat saamwerk beroep te word nie, maar kan deur die kerkraadsvergadering van die gemeente waarin hy of sy dien, benoem word om in die gemeentes wat saamwerk te dien, indien die samewerkingsooreenkoms so bepaal.

- 2.7.8 'n Predikant wat reeds in 'n gemeente dien wat deel van saamwerkende gemeentes vorm, hoef nie in enige van daardie gemeentes bevestig te word nie indien die predikant daarheen beroep word. Wanneer 'n volgende predikant beroep word, word hy of sy in 'n gesamentlike erediens as predikant van die saamwerkende gemeentes bevestig.
- 2.7.9 Wanneer gemeentes 'n samewerkingsooreenkoms wil beëindig, moet so 'n versoek gerig word aan die betrokke ringskommissie(s).
- 2.7.10 Die versoek om die samewerkingsooreenkoms te beëindig, moet vergesel word van die skriftelike redes vir die voorgestelde beëindiging van die ooreenkoms.
- 2.7.11 Die betrokke ringskommissie(s) kan na oorleg met die gemeentes, indien dit nodig is, instem tot die beëindiging van die samewerkingsooreenkoms. Daarna kan die samewerkingsooreenkoms beëindig word op die voorwaardes daarin vervat of soos deur die betrokke ring of ringe met die saamwerkende gemeentes ooreengekom.

2.8 SAMESMELTING VAN GEMEENTES

- 2.8.1 Die gemeentevergadering voer gesprek en besluit oor samesmelting met 'n ander gemeente wanneer omstandighede, wat die gemeente daartoe dwing, dit noodsaak.
- 2.8.2 'n Voorgestelde ooreenkoms tot samesmelting word deur die deelnemende gemeentes opgestel en deur die betrokke gemeentevergaderings met 'n tweederde meerderheid van die aanwesige lidmate in 'n stemming aanvaar. Die ooreenkoms tree in werking by die aanvang van die eerste gemeentevergadering van die samesmeltende gemeentes.
- 2.8.3 Die ooreenkoms van samesmelting bevat minstens die volgende reëlings:
- 2.8.3.1 Die datum van samesmelting.
- 2.8.3.2 Die grense van die gemeente wat uit die samesmelting ontstaan.
- 2.8.3.3 Waar van toepassing, word die predikante van die gemeentes losgemaak, onderhewig daaraan dat met die predikante ooreengekom word wie deur die nuwe gemeente beroep sal word of hoe die predikante andersins hanteer sal word.
- 2.8.3.4 Indien oor die hantering van die predikante nie 'n ooreenkoms bereik kan word nie, moet met die betrokke ring oorleg gepleeg word.
- 2.8.3.5 Die beskikking oor die roerende en onroerende eiendom van die gemeentes wat by die samesmelting betrokke is.
- 2.8.3.6 Die beskikking oor die notuleboeke, registers, finansiële verslae en die inhoud van die gemeentelike argief van die gemeente wat ontbind.
- 2.8.4 Onmiddellik na die vorming van 'n nuwe gemeente deur samesmelting, word
- 2.8.4.1 onder toesig van die ringskommissie, ampsdraers vir die gemeente gekies deur die aanwesige belydende lidmate wat nie onder sensuur is nie.

- 2.8.4.2 'n naam vir die gemeente gekies.
- 2.8.5 Die gekose ampsdraers word by dieselfde geleentheid in hulle ampte bevestig.
- 2.8.6 Waar 'n gemeente wat saamsmelt se lidmate deur 'n bestaande gemeente opgeneem word, word vir nuwe wyke van die bestaande gemeente ampsdraers gekies en bevestig.
- 2.8.7 Die betrokke ringsvergadering dra sorg dat die ooreenkoms van samesmelting nagekom word en dat alles ordelik geskied.
- 2.8.8 Die betrokke ringskommissie gee so spoedig moontlik aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kennis van die beoogde samesmelting van gemeentes.
- 2.9 **ONTBINDING VAN 'N GEMEENTE**
- 2.9.1 'n Gemeente ontbind wanneer omstandighede dit noodsaak.
- 2.9.2 Die kerkraadsvergadering stel 'n skriftelike verslag oor die ontbinding van die gemeente op wat aan lidmate beskikbaar gemaak moet word voor die gemeentevergadering wat oor die ontbinding moet besluit, en wat ten minste die volgende bevat:
 - 2.9.2.1 Die redes vir ontbinding.
 - 2.9.2.2 Verslag oor lidmaatgetalle.
 - 2.9.2.3 Verslag oor die finansiële posisie van die gemeente, langtermyn vooruitskouing en reëlins in dié verband.
 - 2.9.2.4 'n Uiteensetting oor kerkregtelike en juridiese implikasies van 'n ontbinding.
 - 2.9.2.5 'n Verslag oor die pogings wat in oorleg met die ringskommissie en die Raad van Finansies aangewend is om 'n moontlike ontbinding te voorkom.
 - 2.9.2.6 Die aanbevelings van die ringskommissie.
 - 2.9.2.7 'n Uiteensetting van die proses om die gemeente te ontbind.
- 2.9.3 Die gemeentevergadering besluit oor ontbinding van 'n gemeente
 - 2.9.3.1 in oorleg met die ringskommissie.
 - 2.9.3.2 met 'n tweederde meerderheid van stemme van die aanwesige belydende lidmate wat nie onder sensuur is nie, op 'n buitengewone gemeentevergadering wat vir die doel belê is.
- 2.9.4 Indien die gemeentevergadering besluit om die gemeente te ontbind, word besluite geneem wat onder meer die volgende insluit:
 - 2.9.4.1 Waar van toepassing, die losmaking van die predikant volgens die Kerkorde.
 - 2.9.4.2 Reëlins oor werknemers van die gemeente.

- 2.9.4.3 Beskikking oor roerende en onroerende eiendom van die gemeente.
- 2.9.4.4 Die aanwys van persone wat die tersaaklike dokumente moet onderteken.
- 2.9.4.5 Die handelinge wat gevolg moet word om die gemeente en die verskillende vergaderings te ontbind.
- 2.9.4.6 Die notule van die ontbindingsvergadering word aan die einde van die vergadering goedgekeur.
- 2.9.4.7 Die aanwys van lidmate om notuleboeke, registers, finansiële verslae en die inhoud van die gemeentelike argief aan die argief van die Kerk te oorhandig.
- 2.9.4.8 Die voorsitter en skriba van die gemeentevergadering wat besluit om te ontbind, is verantwoordelik vir die ondertekening van die notules.
- 2.9.4.9 Die konsulent of die ringsvoorsitter is, na oorleg met die ringskommissie, verantwoordelik vir die teken van die dokumente met betrekking tot die vervreemding van bates van die ontbinde gemeente.
- 2.9.5 Waar 'n gemeente verdwyn sonder 'n gemeentevergadering wat tot ontbinding kan besluit, ontbind die ringskommissie die gemeente. Die ringskommissie het in hierdie geval dieselfde bevoegdheid as 'n gemeentevergadering.
- 2.9.6 Die ringskommissie gee so spoedig moontlik aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Raad van Finansies kennis van die voorneme en afhandeling van die ontbinding.

ORDEREËL 3

BESONDERE AMPTE EN AMPSDRAERS

God gebruik mense as geroepe dienaars van Christus om onder leiding van die Heilige Gees deur Woord en sakrament diensbaar te wees.

Die dienswerk word verrig deur die volgende besondere ampte:

**Dienaars van die Woord,
ouderlinge en
diakens.**

'n Ampsdraer word nie in meer as een amp bevestig nie.

3.1 **PREDIKANTE**

3.1.1 Geroepe dienaars van die Woord word deur die Kerk tot die evangeliebediening toegelaat en in die amp bevestig.

3.1.2 Die voorreg van Woordverkondiging en sakramentsbediening is aan hierdie amp verbonde met die oog op die bewaring en bevordering van die eenheid in Christus.

3.1.3 Predikante moet voldoen aan die vereistes wat die Algemene Kerkvergadering vir die amp stel.

3.2 **PROPONENTE**

Proponente is diegene wat toegelaat is tot die evangeliebediening, maar nog nie in die amp van dienaar van die Woord bevestig is nie.

3.3 **BEVESTIGING IN DIE AMP**

Bevestiging in die amp vind altyd in 'n erediens plaas met gebruikmaking van die toepaslike formulier.

3.4 **PREDIKANTE IN GEMEENTES**

Predikante bestudeer voortdurend die Woord van God, en doen hulle dienswerk in ooreenstemming met die beloftes afgelê by toelating, ooreenkomstig die beroepsbrief en soos bepaal in die Kerkorde.

3.5 **PREDIKANTE MET BESONDERE OPDRAG**

Predikante met besondere opdrag voer opdragte uit van die opdraggewende vergaderings.

3.6 VERSORGING VAN PREDIKANTE

Die verantwoordelikheid vir die versorging van predikante berus by die opdraggewende vergadering.

3.7 VERLIES VAN AMPSVOORREG

'n Predikant se ampsvoorreg kan beëindig word.

3.8 OUDERLINGE EN DIAKENS

Ouderlinge en diakens is lidmate wat deur die gemeente en daarom deur God self geroep is, en met gebruikmaking van die toepaslike formulier in die amp bevestig is.

3.8.1 OUDERLINGE

3.8.1.1 handhaaf die goeie orde in die gemeente deur toe te sien dat die Woord reg en gereeld verkondig word, die sakramente nie onheilig word nie en die riglyne in die Diensboek gebruik word.

3.8.1.2 hou opsig oor die leer en lewe van die predikant.

3.8.1.3 hou opsig oor die leer en lewe van ampsdraers en lidmate.

3.8.1.4 doen huisbesoek en missionêre werk by almal wat onder hulle sorg gestel is.

3.8.2 DIAKENS

3.8.2.1 is in die besonder geroep om medegelowiges te versorg wat in siekte en nood verkeer.

3.8.2.2 vertroos dié wat gehelp en versorg moet word met woorde van bemoediging uit die Woord van God.

3.8.2.3 bewys barmhartigheid aan almal wat hulpbehoewend is.

3.8.2.4 is verantwoordelik vir die insameling en besteding van fondse wat vir diakonale diens bestem is.

3.8.2.5 doen diens by die Nagmaal.

3.8.3 BEËINDIGING VAN AMP

Ouderlinge en diakens

3.8.3.1 kan hulle amp neerlê na oorleg met die bevoegde vergaderings.

3.8.3.2 se amp verval by oorgang na 'n ander gemeente of by die ontbinding van 'n gemeente.

3.8.3.3 se ampsvoorreg kan beëindig word.

ORDINANSIE 3

BESONDERE AMPTE EN AMPSDRAERS

3.1 BINDING AAN DIE BELYDENIS

Kandidate vir die amp van predikant onderteken by toelating die volgende formule:

Ek verklaar hiermee dat ek die leer wat uitgedruk is in die formuliere van eenheid, naamlik die Nederlandse Geloofsbelydenis, die Heidelbergse Kategismus en die Dordtse Leerreëls, van harte onderskryf, en dat ek daarvan vas oortuig is en glo dat dit in ooreenstemming is met die Woord van God. Ek beloof om in hierdie leer te volhard en my in my verkondiging hierdeur te laat lei. Ek beloof om my te hou aan die Kerkorde van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. By oortreding daarvan sal ek my onderwerp aan die oordeel van die bevoegde kerklike vergaderings.

3.2 PREDIKANTE

3.2.1 OPLEIDING EN VORMING VAN PREDIKANTE

Voornemende predikante van die Kerk word in goedgekeurde kursusse aan 'n universiteit opgelei, in samewerking met die Hervormde Teologiese Kollege.

3.2.1.1 Kuratorium

Die Kuratorium hou opsig oor die teologiese opleiding van die Kerk.

(i) Samestelling

Die Kuratorium bestaan uit

- (a) sewe lede waarvan ten minste vyf predikante moet wees.
- (b) die hoof van die Hervormde Teologiese Kollege en 'n dosent of deeltydse dosent van die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria, of 'n dosent van 'n goedgekeurde universiteit met adviserende stem.

(ii) Werkopdrag

Die Kuratorium

- (a) benoem, in opdrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, dosente in die teologie soos bepaal deur die Kerkorde.
- (b) sien toe dat studente van die Kerk wat tot die opleiding toegelaat word, aan die vereistes voldoen.
- (c) hou opsig oor die onderrig deur teologiesdosente en oor die vordering en gedrag van teologiestudente van die Kerk.
- (d) adviseer die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die vergoeding van teologiesdosente.
- (e) adviseer die Raad van Finansies oor finansiële hulp aan studente van die Kerk.

- (f) lewer na afloop van die akademiese jaar verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- (g) lewer verslag aan die gewone Algemene Kerkvergadering.
- (h) adviseer die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die benoeming van lede vir die Proponentseksamenkommissie.
- (i) dien 'n naamlys van kandidate wat aan die vereistes vir die proponentseksamen van die Kerk voldoen. by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering in.

(iii) **Werkwyse**

Die Kuratorium

- (a) benoem by die eerste sitting 'n voorsitter en visevoorsitter uit die verkose lede.
- (b) benoem 'n dagbestuur bestaande uit die voorsitter, visevoorsitter en twee lede.
- (c) bepaal die orde waarvolgens gewerk word, en vergader minstens twee keer per jaar.
- (d) kan sonder die adviserende lede vergader indien omstandighede dit vereis.

3.2.2 **AANSOEKE VAN PROPONENTE EN PREDIKANTE UIT ANDER KERKE**

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oorweeg aansoeke van predikante uit ander kerke, alleenlik wanneer daar 'n tekort aan predikante in die Nederduitsch Hervormde Kerk is of geen beroepafwagtende predikante in die Kerk is nie.

3.2.3 **PREDIKANTE IN GEMEENTES**

Predikante in gemeentes verrig hulle dienswerk binne 'n gemeentelike werkruimte.

3.2.3.1 **Voltydse en deeltydse dienswerk**

Alle beroepswerksaamhede vind in oorleg met die tersaaklike ringskommissie plaas.

- (i) Predikante kan óf voltyds met volle versorging óf deeltys met gedeeltelike versorging in gemeentes werksaam wees.
- (ii) Predikante wat voltyds of deeltys in 'n gemeente werksaam is word beroep, en die toepaslike beroepsbrief waarin die opdrag duidelik omskryf word, word deur die kerkraad tydens 'n beroepsvergadering voltooi, en volg die kerklike prosedures soos uiteengesit in die Kerkorde.
- (iii) Predikante wat deeltys in gemeentes werksaam is, mag ook ander werk verrig om hulle inkomste aan te vul.

3.2.3.2 **Afskaling en losmaking**

- (i) Indien 'n kerkraad in oorleg met die gemeentevergadering oorweeg om 'n predikant se werkopdrag vanweë finansiële redes af te skaal of die predikant van die gemeente los te maak, word die saak onmiddellik onder die aandag van die ringskommissie gebring.
- (ii) Die ringskommissie volg in oorleg met die kerkraad die volgende stappe kronologies:

- (a) Die predikant en Moderamen word skriftelik ingelig dat die gemeente nie meer die dienswerk van die predikant finansieel in stand kan hou nie en dat die dienswerk afgeskaal kan word, of dat die predikant van die gemeente losgemaak kan word.
- (b) Die kerkraad, in oorleg met die ringskommissie en die predikant, poog om
- * die opheffing van die werkruimte te voorkom.
 - * alle redelike alternatiewe maatreëls te bespreek en alternatiewe oplossings te vind.
 - * die tydsberekening wanneer die werkruimte opgehef moet word, te bespreek.
 - * stappe te bespreek sodat die opheffing van die werkruimte die predikant en die gemeente so min as moontlik ontwrig.
 - * skeidingsversorging vir die predikant te bepaal.
- (c) Indien dit nie suksesvol is nie, bepaal die kerkraad, in oorleg met die ringskommissie, die datum wanneer afskaling of losmaking plaasvind sodat dit die predikant en gemeente so min as moontlik ontwrig.
- (iii) In die geval van afskaling stel die kerkraad, in oorleg met die ringskommissie, 'n gewysigde beroepsbrief op en bied dit vir die bestaande predikant aan. Die predikant kan besluit om die gewysigde beroepsbrief te aanvaar of nie.
- (iv) Indien die predikant nie die gewysigde beroepsbrief aanvaar nie, besluit die kerkraad, na oorleg met die ringskommissie, oor skeidingsversorging vir die predikant teen 'n koers van ten minste een week vergoeding per voltooide diensjaar in die betrokke werkruimte.
- (v) Na drie maande word die predikant van sy of haar dienswerk in die gemeente losgemaak, en reik die kerkraad 'n Akte van Losmaking uit.
- (vi) Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering maak in die Kerk bekend dat die predikant beroepafwagend is.

3.2.4 BEROEP VAN PREDIKANT OF PROPONENT

- 3.2.4.1 Beroepswerksaamhede neem in aanvang so gou doenlik na kennisname dat die predikantswerkruimte vakant gaan raak, maar nie later nie as een maand nadat die predikantswerkruimte vakant geraak het.
- 3.2.4.2 Alle predikante en proponente is beroepbaar.
- 3.2.4.3 Die ringskommissie kan op versoek van die kerkraad verlof gee om vir hoogstens drie maande nadat die predikantswerkruimte vakant geword het, nie te beroep nie. Indien enige verdere uitstel om te beroep benodig word, word dit in oorleg met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gedoen.
- 3.2.4.4 Die ringskommissie kan, na oorleg met die Moderamen en die betrokke kerkraad, besluit dat die gemeente vir hoogstens 90 dae nie mag beroep nie sodat strategiese beplanning van ringsgemeentes gedoen kan word wat as riglyn vir die gemeente kan dien wanneer die gemeente beroep.

3.2.4.5 Enige predikant wat van gemeente wil verwissel kan in oorleg met die kerkraad, ringskommissie en Kommissie van die Algemene Kerkvergadering versoek dat dit in die Kerk bekend gestel word, en dat die betrokke se naam op die lys van beroepafwagte predikante geplaas word.

3.2.4.6 Die kerkraad besluit om een of meer van die volgende beroepsprosedures te volg:

(i) By die beroepsvergadering word kandidate deur die kerkraad genomineer vir die vakature en stel 'n beroepslys saam, waarna stemming plaasvind vir 'n kandidaat op die beroepslys. Die kandidaat wat met volstrekte meerderheid verkies word, word beroep.

(ii) Die vakature kan in die amptelike kerklike tydskrifte bekend gemaak word met vermelding van die aard van die dienswerk in die gemeente. Die sluitingsdatum vir aansoeke moet duidelik vermeld en gehandhaaf word. Die kerkraad besluit vooraf of die kandidate wat aansoek doen vir die vakature die beroepslys uitmaak, en of die beroepslys uitgebrei kan word. Indien die beroepslys uitgebrei kan word, moet dit duidelik in die bekendstelling van die vakature vermeld word. Nadat 'n kandidaat met volstrekte meerderheid uit die beroepslys beroep is, word die uitslag van die beroep aan alle aansoekers deurgegee.

(iii) 'n Beroepskomitee word deur die kerkraad aangewys wat kandidate identifiseer volgens die profiel wat die kerkraad daarstel. Die beroepskomitee stel volgens die profiel 'n beroepslys saam. Die beroepskomitee kan ook die werkwyse van advertering volg en/of die amptelike lys van beroepafwagte predikante gebruik en/of uit eie geledere nominasies kry. Die kerkraad besluit of by die beroepslys wat deur die beroepskomitee saamgestel is volstaan word, en of daar geleentheid is vir die uitbreiding daarvan tydens die beroepsvergadering. 'n Kandidaat word uit die beroepslys met volstrekte meerderheid beroep en indien die beroep ook geadverteer is, word die uitslag aan die aansoekers deurgegee.

(iv) Indien prosedure (b) of (c) gebruik word, kan die kerkraad of beroepskomitee met vooraf geïdentifiseerde kandidate gesprek voer. Die beroepende kerkraad neem die verantwoordelikheid om die gesprek by die predikant se gemeente of op 'n neutrale plek te voer en, waar van toepassing, reiskoste te betaal.

(v) 'n Beroepsvergadering word gelei deur die konsulent of 'n ander diensdoende predikant met skriftelike toestemming van die konsulent.

(vi) 'n Predikant of proponent wat 'n vakature laat ontstaan deur 'n beroep te aanvaar, of wat 'n vakature laat voortduur deur 'n beroep te bedank, is nie onmiddellik weer na dieselfde vakature beroepbaar nie.

3.2.4.7 **Beroepsvergadering**

(i) Die voorsitter open die vergadering met Skriflesing en gebed.

(ii) Die voorsitter verklaar die vergadering wettig saamgestel nadat vasgestel is dat daar

(a) volgens die Kerkorde vooraf kennis gegee is van die vergadering.

(b) minstens die helfte van die kerkraadslede teenwoordig is.

- (iii) Die voorsitter vra nominasies vir kandidate of gebruik die beroepslys wat deur die kerkraad en/of die beroepskomitee saamgestel is.
- (iv) Die voorsitter kan besonderhede oor die kandidate op die beroepslys se diensjare, ouderdom en gemeentes waar bediening plaasgevind het, aan die vergadering meedeel. Die besonderhede raak nie die kandidaat se persoon, lewe of bediening nie.
- (v) Die lede van die vergadering stem per geslote stembrief.
- (vii) Nadat 'n kandidaat met volstrekte meerderheid beroep is, besluit die vergadering oor die versorgingsvoordele.

3.2.4.8 **Beroepsdokumente**

- (i) Wanneer 'n proponent of predikant beroep word, word die dokumentasie soos volg hanteer:
 - (a) Die kerkraad voltooi 'n beroepsbrief en die toepaslike opgawe van versorgingsvoordele.
 - (b) Die aanwesige kerkraadslede onderteken twee stelle dokumente. Die voorsitter en skriba maak afskrifte van die getekende stelle en waarmerk dit.
 - (c) Die skriba stuur daarna al vier stelle dokumente aan die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
 - (d) Die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering bewaar by ontvangs een gewaarmerkte afskrif en stuur
 - * een ondertekende stel aan die beroepe proponent of predikant.
 - * een ondertekende stel aan die beroepende kerkraad.
 - * een gewaarmerkte afskrif aan die skriba van die ring waarin die beroepende gemeente val.
- (ii) Waar van toepassing, word 'n samewerkingsooreenoms in viervoud saam met die beroepsdokumente gestuur.
- (iii) Die beroepsbrief bepaal die ampswerk van 'n predikant.
- (iv) Die opgawe van versorgingsvoordele is 'n ooreenkoms tussen die predikant en die gemeente wat volgens die voorgeskrewe prosedure gewysig kan word.
- (v) Die voorsitter van die vergadering gee binne sewe dae aan die skriba van die ring waarin die beroepende gemeente val, skriftelik kennis van die beroep.

3.2.4.9 **Prosedure by ontvangs van beroep**

- (i) Na ontvangs van die beroepsbriewe gee die beroepe proponent of predikant onmiddellik aan die beroepende kerkraad daarvan kennis op die voorgeskrewe dokument met vermelding van die datum waarop die beroepsbrief ontvang is.
- (ii) 'n Beroepe predikant gee kennis van die beroep aan die gemeente waar die predikant sy dienswerk verrig, bespreek die beroep met die plaaslike kerkraad en, indien nodig, ook met die beroepende kerkraad.

- (iii) Binne twee weke na ontvangs van die beroepsdokumente, bevestig die beroepe predikant of proponent skriftelik aan die beroepende kerkraad of die beroep aangeneem word of nie.
- (iv) Wanneer 'n proponent 'n beroep aanneem, word die volgende dokumente aan die ringskommissie van die beroepende kerkraad voorgelê:
 - (a) 'n Verklaring dat die beroep aanvaar is.
 - (b) 'n Gewaarmerkte afskrif van die Akte van Toelating tot die evangeliebediening.
 - (c) 'n Getuigskrif of gewaarmerkte afskrif van 'n getuigskrif van die kerkraad waar die proponent woon of die afgelope twee jaar ingeskakel het.
- (v) Wanneer 'n predikant 'n beroep aanneem
 - (a) reik die kerkraad 'n Akte van Losmaking uit.
 - (b) stuur die beroepene 'n verklaring dat die beroep aanvaar is en die Akte van Losmaking aan die ringskommissie van die beroepende kerkraad.
 - (c) stel die beroepene die ringskommissie van die gemeente waar die predikant werksaam is daarvan in kennis.

3.2.4.10 **Afkondiging van beroep en verklarings**

- (i) Die ontvangs en die aanneming of bedanking van 'n beroep word telkens by die eersvolgende erediens van die gemeente waar die beroepene werksaam is, afgekondig.
- (ii) Die afkondiging van die beroep geskied vir drie agtereenvolgende Sondae by al die eredienste van die beroepende gemeente.
- (iii) Besware teen die leer en/of lewenswandel van die beroepene word nie later nie as die derde kalenderdag na die laaste afkondiging skriftelik ingedien by die kerkraad wat daarmee handel.
- (iv) Na ontvangs van die skriftelike verklaring dat die beroep aangeneem is, stuur die kerkraad van die beroepende gemeente 'n verklaring aan die skriba van die ringskommissie dat die beroep afgekondig is en dat daar nie beswaar teen die beroepene was nie.
- (v) Die ringskriba stuur binne sewe kalenderdae na ontvangs van bogenoemde dokumente, die Akte van Goedkeuring van die Beroep aan die beroepende kerkraad, en gee daarmee toestemming dat die predikant bevestig of die proponent georden mag word.
- (vi) Indien die voorsitter en skriba van die ringskommissie 'n beroep nie in orde vind nie, word die beroepene en die beroepende kerkraad binne sewe dae daarvan in kennis gestel met vermelding van redes.

3.2.5 **ORDENING EN BEVESTIGING**

- 3.2.5.1 Ordening of bevestiging vind plaas binne drie maande na aanneming van 'n beroep.
- 3.2.5.2 Ordening of bevestiging met die oog op 'n benoeming vir 'n besondere opdrag, word op versoek van die ringskommissie of Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, na gelang van die geval, in 'n gemeente gedoen.

- 3.2.5.3 Ordening of bevestiging word deur die konsulent of predikant van die gemeente waargeneem met gebruikmaking van die formulier.
- 3.2.5.4 Met toestemming van die kerkraad en konsulent kan die beroepene deur 'n ander predikant georden of bevestig word.
- 3.2.5.5 Die predikant wat die ordening of bevestiging waarneem, maak vooraf seker dat goedkeuring deur die ringskommissie daartoe verleen is.
- 3.2.5.6 Die kerkraad berig aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering dat die ordening of bevestiging plaasgevind het.
- 3.2.5.7 Die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering reik, ná die ordening van 'n proponent, 'n Akte van Ordening uit.
- 3.2.5.1 **Voorregte van 'n proponent**
- (i) 'n Proponent het die voorreg om
- (a) die Woord te verkondig.
- (b) voorbidding vir alle mense te doen.
- (c) eredienste te lei.
- (d) beproefdes te vertroos.
- (e) huwelike te bevestig.
- (f) begrafnisdienste te lei.
- (ii) 'n Proponent het nie die voorreg om
- (a) die sakramente te bedien nie.
- (b) ampsdraers te bevestig nie.
- (c) openbare belydenis van geloof af te neem nie.
- (d) vergaderings van die ampte te lei nie.
- (e) die seën uit te spreek nie.
- 3.2.6 **DIENSWERK VAN PREDIKANTE IN GEMEENTES**
- Predikante in gemeentes
- 3.2.6.1 verkondig die Woord en bedien die sakramente soos bepaal deur die Kerkorde.
- 3.2.6.2 besoek die lidmate van die gemeente volgens die bedieningsplan wat deur die kerkraadsvergadering bepaal word.
- 3.2.6.3 besoek nuwe intrekkers.
- 3.2.6.4 vertroos beproefdes en sien om na siekes, verswaktes en almal in nood.
- 3.2.6.5 doen voorbidding vir alle mense.
- 3.2.6.6 rus kategete toe vir hulle taak, en gee self kategese.
- 3.2.6.7 neem die openbare belydenis van geloof af.
- 3.2.6.8 help ouderlinge met die geloofstoerusting van jongmense.

- 3.2.6.9 oordink by elke geleentheid die Bybelse inhoud om lidmate toe te rus vir hulle dienswerk in die wêreld.
- 3.2.6.10 bevestig ampsdraers.
- 3.2.6.11 sien toe dat in die gemeentelike bedieningsplan voorsiening gemaak word vir die bearbeiding van buitekerklikes en ongelowiges, en neem die leiding in hierdie verband.
- 3.2.6.12 bevestig huwelike.
- 3.2.6.13 lei vergaderings.
- 3.2.6.14 lei begrafnisdienste.
- 3.2.6.15 doen planmatige studie in die teologie.
- 3.2.6.16 hou saam met die kerkraad toesig oor die stoflike en administratiewe belange van die gemeente.
- 3.2.6.17 is saam met die ouderlinge verantwoordelik vir opsig en tug oor lidmate.
- 3.2.6.18 is saam met die diakens verantwoordelik vir die versorging van hulpbehoewendes.
- 3.2.6.19 doen verslag aan die kerkraadsvergadering oor die ampswerk.
- 3.2.7 PREDIKANTE MET AMPSVOORREG
 - 3.2.7.1 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering mag enige predikant met ampsvoorreg oproep tot gesprek met betrekking tot kerklike betrokkenheid en teologiese kennis.
 - 3.2.7.2 Indien die kennis van so 'n predikant nie na wense is nie, word die predikant deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir verdere opleiding verwys.
- 3.2.8 VERHUISINGSKOSTE
 - 3.2.8.1 Die kerkraad wat 'n predikant of proponent beroep, dra die verhuisingskoste soos ooreengekom.
 - 3.2.8.2 As 'n predikant wat nog nie twee jaar in 'n gemeente gedien het nie, 'n beroep aanneem, vergoed die beroepende kerkraad die betrokke gemeente *pro rata* vir elke maand of gedeelte van 'n maand minder as twee jaar vir die vorige verhuisingskoste.
- 3.2.9 VERSORGING
 - 3.2.9.1 By die versorging van 'n predikant word die riglyne van die Algemene Kerkvergadering in ag geneem ten opsigte van die volgende:
 - (i) Traktement.
 - (ii) Mediese en pensioenvoordele volgens voorskrif.

- (iii) Behuising.
- (iv) Vervoerkoste.
- (v) Verlof.
- 3.2.9.2 Versorgingsvoordele kan gewysig word soos in die Kerkorde bepaal.
- 3.2.10 VERSORGING VAN GESIN NA AFSTERWE VAN PREDIKANT
- 3.2.10.1 'n Predikant wat te sterwe kom se gesin word vir drie maande versorg ooreenkomstig die bestaande versorgingsvoordele
 - (i) deur die kerkraad van die gemeente waarin die predikant werksaam was.
 - (ii) deur die kerkraad van die gemeente waarheen 'n beroep aanvaar is, mits die predikant al reeds van die vorige gemeente losgemaak is.
- 3.2.10.2 Bogenoemde reëling geld ook vir predikante wat benoem is vir 'n besondere opdrag.
- 3.2.11 EMERITAAT
- 3.2.11.1 Emeritaat word verleen aan die einde van die maand waarin die predikant die ouderdom van 65 jaar bereik.
- 3.2.11.2 Emeritaat kan op versoek van 'n predikant verleen word na bereiking van die ouderdom van 55 jaar.
- 3.2.11.3 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering reik die Akte van Emeritaat uit na oorleg met die betrokke kerkraad of opsighoudende vergadering.
- 3.2.11.4 Emeritaatvoorreg kan na ontheffing uit die amp nie weer herstel word nie, behalwe in gevalle waar die aftree-ouderdom nog nie bereik is nie.
- 3.2.11.5 'n Predikant wat emeriteer word nie weer beroepbaar gestel nie.
- 3.2.11.6 'n Geëmeriteerde predikant kan met deeltydse versorging in gemeentes werksaam wees. Hy of sy word na sodanige gemeente beroep en verrig volledig ampswerk.
- 3.2.11.7 'n Ring of die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kan 'n geëmeriteerde predikant per ooreenkoms aanwend.
- 3.2.12 MEDIESE ONGESKIKTHEID
- 3.2.12.1 'n Predikant doen self by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en by die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds aansoek om medies ongeskik verklaar te word, of daar word deur 'n naasbestaande of die kerkraad daarvoor aansoek gedoen.
- 3.2.12.2 Mediese ongeskiktheid van predikante word bestuur ooreenkomstig die bepalings van die versekeraar se polis vir bestuurde gesondheidsorg en die reëls van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds.

3.2.12.3 Die kerkraad, in oorleg met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, maak die predikant van ampspligte los wanneer verklaar is dat die predikant medies ongeskik is om ampspligte te vervul.

3.2.12.4 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering besluit, na oorleg met die predikant wat medies ongeskik verklaar is, of ampsvoorreg behou word, en reik 'n Akte van Losmaking of 'n Akte van Ontheffing uit.

3.2.13 HERTOELATING NA MEDIESE ONGESKIKTHEID

3.2.13.1 'n Persoon wat ná mediese ongeskiktheid sodanig herstel het dat die ampspligte van 'n predikant hervat kan word, doen daarvoor aansoek by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, en gee kennis aan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds en die Versekeraars.

3.2.13.2 Mediese ongeskiktheid van predikante word bestuur ooreenkomstig die bepalinge van die Versekeraar en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds.

3.2.13.3 Indien die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering daarvan oortuig is dat die persoon in staat is om ampspligte te hervat en die Versekeraar en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds daartoe instem,

(i) stel die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die persoon beroepbaar indien die persoon steeds ampsvoorreg geniet.

(ii) verwys die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die persoon na die Proponentseksamenkommissie indien die persoon nie meer ampsvoorreg geniet nie.

3.2.13.4 Indien 'n beroep ná beroepbaarstelling nie aangeneem word nie, tree die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering met die persoon in gesprek.

3.2.13.5 Indien die motivering vir die bedanking van die beroep onaanvaarbaar is, aanvaar die Kommissie dat die persoon tot 'n ander lewenstaat oorgegaan het. Die persoon word onthef met verlies van ampsvoorreg.

3.2.14 LOSMAKING

By die aanneming van 'n beroep na 'n ander gemeente, die benoeming vir of afhandeling van 'n besondere opdrag, die benoeming as dosent, die goedkeuring van voltydse studieverlof, die goedkeuring van 'n aansoek om losmaking van 'n gemeente of werkopdrag, reik die verantwoordelike liggaam 'n Akte van Losmaking aan die predikant uit.

3.2.14.1 **Losmaking van predikante wat die land verlaat**

'n Predikant wat die land verlaat nadat 'n beroep uit die buiteland ontvang is, of wat met bediening in die buiteland wil voortgaan, ontvang van die kerkraad, in oorleg met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, 'n Akte van Losmaking. Ampsvoorreg word in dié gevalle deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering op meriete verleen, en word jaarliks oorweeg nadat 'n aansoek van die betrokke predikant ontvang is.

3.2.14.2 **Losmaking van 'n gemeente by ooreenkoms**

- (i) 'n Predikant, die ringskommissie, die ringsvergadering of die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kan skriftelik 'n versoek aan die predikant se kerkraad rig dat die predikant van 'n gemeente losgemaak word.
- (ii) Die versoek moet redes bevat, wat nie verband hou met enige ander grond van losmaking of ontheffing uit die amp wat in die Kerkorde uiteengesit word nie.
- (iii) Die kerkraad van 'n predikant se gemeente kan die predikant se losmaking van 'n gemeente ondersoek.
- (iv) Die kerkraad en daarna die ringskommissie kan na oorweging van die versoek en na gesprekvoering met die predikant, skriftelik aanbeveel dat
 - (a) losmaking in belang van die gemeente of die predikant en die gemeente is of nie.
 - (b) losmaking met of sonder die behoud van ampsvoorreg geskied.
 - (c) losmaking met of sonder voorwaardes geskied, en indien voorwaardes voorgestel word, wat daardie voorwaardes is.
- (v) Nadat die predikant skriftelik tot losmaking ingestem het, word die voorwaardes waarop losmaking sal plaasvind, deur die kerkraad in die vorm van 'n ooreenkoms tussen die gemeente en die predikant uiteengesit.
- (vi) Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kan, nadat die aanbevelings van die kerkraad en die ringskommissie asook die voorgestelde ooreenkoms, na gelang van die geval, en na aanhoor van die predikant en nadat alle feite oorweeg is, besluit of die predikant losgemaak moet word en of dit met of sonder behoud van ampsvoorreg geskied. 'n Akte van Losmaking word deur die kerkraad verleen, en 'n Akte van Ontheffing word deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verleen ooreenkomstig dié besluit.
- (vii) Die kerkraad, ringskommissie of opsighoudende liggaam word van die besluit in kennis gestel.
- (viii) Predikante wat versoek om losgemaak te word, onderteken terselfdertyd 'n onderneming om geen eise teen die gemeente of die Kerk in te stel nie. Indien die versoek om losmaking toegestaan word, word so 'n vrywaring ingesluit in enige ooreenkoms wat met die losmaking gepaard gaan.
- (ix) Indien losmaking van die gemeente met behoud van ampsvoorreg geskied, word die predikant in die Kerk beroepbaar gestel.
- (x) 'n Predikant wat deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering van sy of haar gemeente losgemaak word, is nie dadelik na dieselfde gemeente beroepbaar nie.

3.2.14.3 **Bedanking**

- (i) 'n Predikant kan nie bedank of van die amp onthef word op 'n ander wyse as wat die Kerkorde bepaal nie
- (ii) 'n Predikant wat bedank op 'n ander wyse as deur die Kerkorde bepaal, word geag onmiddellik uit die amp onthef te wees.

3.2.14.4 **Verandering van lewenstaat**

- (i) 'n Predikant wat van voorneme is om van lewenstaat te verander, stel die plaaslike kerkraad onmiddellik daarvan in kennis.
- (ii) Die kerkraad voer 'n gesprek met die predikant en stel die ringskommissie daarvan in kennis.
- (iii) Die ringskommissie voer 'n gesprek met die predikant oor die voorneme, en lê die besluit en verslag daaroor aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering voor vir bekragtiging.
- (iv) Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering behandel die verslag en voer, indien nodig, ook 'n gesprek met die predikant.
- (v) Indien die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering daarvan oortuig is dat die predikant by die voorneme bly, bepaal die Kommissie die datum waarop die predikant uit die amp onthef sal word, of die Kommissie onthef die predikant onmiddellik van ampsvoorreg. 'n Akte van Losmaking word deur die kerkraad verleen en 'n Akte van Ontheffing word deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verleen ooreenkomstig dié besluit.
- (vi) Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verwittig die ringskommissie, kerkraad en Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds dadelik van die besluit, en maak dit in die Kerk bekend.

3.2.14.5 **Onbekwaamheid as predikant**

- (i) Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kan 'n predikant sonder tughandeling onthef van ampsvoorreg indien dit tydens die ondersoek blyk dat die predikant vanweë mediese of ander redes onbekwaam is om die dienswerk, soos bepaal in die Kerkorde, te verrig.
- (ii) Gedurende die ondersoek word die predikant, wat geregtig is op bystand deur 'n lidmaat van die Kerk, aangehoor.
- (iii) 'n Beroep teen 'n beslissing van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word gedoen by die Algemene Kerkvergadering.
- (iv) Indien die predikant onbekwaam bevind word, reik die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering 'n Akte van Ontheffing uit, en stel die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds dadelik in kennis.
- (v) Indien die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die predikant losmaak van ampspligte, reik die kerkraad 'n Akte van Losmaking uit omdat die predikant weens sy of haar ontheffing nie kan voortgaan as predikant nie.
- (vi) Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verwittig die ringskommissie, kerkraad en Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds dadelik van die besluit, en maak dit in die Kerk bekend.
- (vii) Die gemeente handel sy verpligting as werkgever af.

3.2.14.6 Wangedrag as predikant

- (i) 'n Bevoegde vergadering kan 'n predikant van ampsvoorreg onthef indien dit na 'n ondersoek, soos omskryf in die Kerkorde, blyk dat die predikant skuldig is aan wangedrag.
- (ii) Die gemeente handel sy verpligting as werkgever af.
- (iii) Wangedrag sluit onder meer die volgende in:
 - (a) Volharding met 'n dwaalleer.
 - (b) Ernstige versuim van ampspligte.
 - (c) Misbruik van ampsvoorreg.
 - (d) Volharding in verset teen die Kerkorde en besluite van die vergaderings van die ampte.
 - (e) Optrede wat onmin en skeuring in die gemeente, ring en Kerk veroorsaak.
 - (f) Optrede wat nie die amp van dienaar van die Woord waardig is nie.

3.2.15 HERTOELATING

- 3.2.15.1 'n Lidmaat wat vroeër uit die amp onthef is en weer predikant wil word, doen skriftelik aansoek om hertoelating tot die predikantsamp by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- 3.2.15.2 Aansoek om hertoelating tot die predikantsamp kan eers twee jaar na ontheffing uit die amp geskied, tensy die lidmaat geldige en goeie gronde kan aanvoer waarom hierdie periode verkort behoort te word. Die besluit van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering om die periode te verkort al dan nie, is egter finaal.
- 3.2.15.3 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kan besluit om met opgaaf van redes nie 'n aansoek te hanteer nie.
- 3.2.15.4 Indien die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering besluit om die aansoek te hanteer, word die aansoek volgens die Reglement vir Toelating en Opleiding hanteer.

3.2.16 BEROEPAPFAGTENDES

Beroepafwagtendes is proponente en predikante wat deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering beroepbaar gestel of beroepafwagtend verklaar is.

3.2.17 PROSEDURE VIR HANTERING VAN BEROEPAPFAGTENDES

3.2.17.1 Beroepafwagtendes

- (i) Beroepafwagtendes is proponente en predikante wat deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering beroepafwagtend verklaar is.
- (ii) Beroepafwagtendes moet jaarliks voor 31 Oktober by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering aansoek om behoud van ampsvoorreg of preekvergunning onderskeidelik. Beroepafwagtende predikante en proponente wat versuim om aansoek te doen om behoud van voorregte, verbeur dit outomaties op 1 Januarie die volgende jaar.

3.2.18 KONSULENTSWERK

3.2.18.1 'n Konsulent kom so ver moontlik die ampspligte van 'n predikant in 'n vakante gemeente na.

3.2.18.2 Indien die eerste en tweede konsulente nie in staat is om die verpligtinge na te kom nie, word die ringskommissie daarvan in kennis gestel.

3.2.18.3 die kerkraad van 'n gemeente sonder 'n predikant kan, as omstandighede dit vereis, 'n ouderling kies om 'n kerkraadsvergadering te lei, waarna die volgende prosedure gevolg word:

- (i) die besluite wat geneem is, word vir goedkeuring aan die konsulent voorgelê.
- (ii) die konsulent weier slegs om die besluite goed te keur as dit in stryd is met die Bybel, die Kerkorde en besluite van die bykomende vergaderings.

3.2.18.4 Die konsulent tree as voorsitter van die kerkraad op

- (i) om 'n predikant wat 'n beroep aangeneem het van die gemeente los te maak.
- (ii) om 'n beroepsvergadering te lei.
- (iii) wanneer 'n predikant emeriteer of uit die amp onthef word.
- (iv) wanneer die predikant met verlof is.
- (v) in enige saak waarby die predikant na die oordeel van die kerkraad en/of ringskommissie betrokke is.

3.2.18.5 Die konsulent tree as voorsitter van die kerkraadsvergadering op

- (i) in tugstappe waarby familie van die voorsitter betrokke is.
- (ii) waar die predikant die klaer is.

3.2.18.6 'n Kerkraad betaal 'n konsulent se reiskoste, en verskaf gratis huisvesting.

3.2.18.7 Konsulente kan aan 'n ander predikant toestemming gee om van hulle pligte na te kom.

3.2.18.8 Beroepafwagtende predikante en proponente wat tydelik met toestemming van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering in 'n gemeente werksaam is, tree nie as konsulent in 'n ringsgemeente op nie.

3.2.19 PREDIKANTE MET BESONDERE OPDRAG

3.2.19.1 **Predikante wat teologie doseer**

- (i) Teologie dosente word aan die Universiteit van Pretoria aangestel volgens die bepalings van die kontrak wat tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die Universiteit van Pretoria bestaan.
- (ii) Wanneer 'n vakature ontstaan, voer die Kuratorium en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gesprek oor moontlike kandidate.

- (iii) Waar verteenwoordigers van die Kerk op 'n aanstellingskomitee sitting neem, neem hulle die belange van die Kerk in ag.
- (iv) Teologiedosente is verantwoordelik vir die opleiding van teologiestudente, die bevordering van teologie in die Kerk en advies aan amptelike vergaderings van die Kerk.
- (v) Teologiedosente hou hulle besig met wetenskaplike navorsing op die terrein van die teologie, in belang van die Kerk en Universiteit.
- (vi) Teologiedosente word in 'n gemeente bevestig.
- (vii) Teologiedosente neem aktief deel aan rings- en gemeentelike werksaamhede met volle sittingsreg.

3.2.19.2 Predikante met opdrag van die Algemene Kerkvergadering, 'n ringsvergadering of kerkraadsvergadering

- (i) 'n Gemeente beroep 'n predikant vir 'n besondere opdrag.
- (ii) Die Algemene Kerkvergadering, 'n ringsvergadering of kerkraadsvergadering gee sodanige besondere opdrag aan 'n predikant in oorleg met die kerkraad.

3.2.19.3 Geëmeriteerde predikant in deeltydse bediening

- (i) 'n Geëmeriteerde predikant kan deeltids op versoek van 'n kerkraad, met toestemming van die ringskommissie of die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, ampswerk verrig in 'n gemeente of in 'n ander werkruimte.
- (ii) Emeriti se werkopdrag word jaarliks deur die kerkraad, in oorleg met die ringskommissie, goedgekeur.
- (iii) In alle gevalle word sodanige predikant beroep na 'n gemeente. Die opsigghoudende vergadering sien, in oorleg met die kerkraad, toe dat die opdrag en vergoeding ooreenstem.

3.3 OUDERLINGE EN DIAKENS

3.3.1 VERKIESING

- 3.3.1.1 Ouderlinge en diakens word by 'n gemeentevergadering verkies deur lidmate wat nie onder sensuur is nie.
- 3.3.1.2 Die gemeentevergadering kan naas die kerkraad nog nominasies byvoeg.
- 3.3.1.3 Een van die voorgestelde persone word verkies met 'n meerderheid van stem.
- 3.3.1.4 Lidmate wat verkies is, word deur die skriba in kennis gestel.

3.3.2 BEKENDMAKING

Die name van lidmate wat verkies is, word op twee agtereenvolgende Sondae by die erediens aan die gemeente bekendgemaak.

3.3.3 BESWARE

3.3.3.1 Besware teen die leer of lewe van verkose lidmate, word binne drie dae na die laaste afkondiging, skriftelik by die kerkraad ingedien.

3.3.3.2 Lidmate teen wie besware geopper word, word opgeroep vir gesprek om oor die besware te handel.

3.3.4 BEVESTIGING

Lidmate teen wie geen geldige besware bestaan nie, word, na kerkraadskategese, tydens 'n erediens in die amp bevestig met gebruikmaking van die toepaslike formulier.

3.4 OUDERLINGE

Ouderlinge

3.4.1 doen hulle dienswerk in ooreenstemming met die beloftes afgelê by bevestiging en die gemeentelike bedieningsplan.

3.4.2 bestudeer gereeld die Bybel, en dink na oor die aard en inhoud van die geloof aan die hand van die belydenisskrifte en die kerklike literatuur om hulle taak behoorlik te kan verrig.

3.4.3 dra saam met die predikante medeverantwoordelikheid vir die bediening van die Woord en sakramente.

3.4.4 rus die gemeente toe vir pastorale en missionêre bediening.

3.4.5 besoek die gesinne, lidmate en ampsdraers in die wyke in ooreenstemming met die gemeentelike bedieningsplan waartydens die Bybel gelees, gebed en 'n kerklike gesprek gevoer word.

3.4.6 besoek saam met die predikant die gesinne en lidmate, in ooreenstemming met die gemeentelike bedieningsplan.

3.4.7 besoek en ondersteun die gesinne en lidmate wat in beproewing verkeer of probleme ondervind, indien nodig, saam met die diaken of predikant.

3.4.8 besoek nuwe intrekkers.

3.4.9 spoor die kinders van hulle wyke aan, en sorg dat hulle die eredienste en die gemeentelike aktiwiteite bywoon.

3.4.10 gee self ook kategeese waar nodig.

3.4.11 bevorder die opvoeding van die kinders van die Kerk.

3.4.12 sorg vir die voortgesette toerusting van lidmate, en moedig hulle aan om by die dienswerk van die gemeente betrokke te raak.

3.4.13 evangeliseer kerkvervreemdes en kerkloses.

3.4.14 lei lees- en begrafnisdienste, indien nodig.

- 3.4.15 is medeverantwoordelik vir die ordelike bestaan van die gemeente.
- 3.4.16 is saam met die diakens verantwoordelik vir die insameling van offergawes.
- 3.4.17 doen konsistoriegebede, en neem deel aan die liturgie soos in die Diensboek uiteengesit.
- 3.4.18 stel 'n voorbeeld aan die gemeente deur self
 - 3.4.18.1 eredienste getrou by te woon en deel te neem aan die sakramente.
 - 3.4.18.2 huisgodsdienste te hou.
 - 3.4.18.3 kerkraads- en gemeentevergaderings en gemeentelike byeenkomste by te woon.
- 3.5 **DIAKENS**
 - Diakens
 - 3.5.1 doen hulle dienswerk in ooreenstemming met die beloftes afgelê by bevestiging, en die gemeentelike bedieningsplan.
 - 3.5.2 bestudeer gereeld die Bybel, en dink na oor die aard en inhoud van die geloof aan die hand van die belydenisskrifte en die kerklike literatuur om hulle taak behoorlik te kan verrig.
 - 3.5.3 lig die predikant in oor die nood in die gemeente en gemeenskap met die oog op voorbidding.
 - 3.5.4 besoek, soos deur die kerkraad bepaal, gesinne en lidmate in die wyke, en samel offergawes in.
 - 3.5.5 bewys barmhartigheid aan lidmate in die gemeente en aan die gemeenskap.
 - 3.5.6 gee leiding en verleen hulp aan gelowiges om barmhartigheid te bewys.
 - 3.5.7 rus lidmate toe om self ook barmhartigheid te bewys.
 - 3.5.8 doen diens by die Nagmaaltafel en eredienste.
 - 3.5.9 sorg vir ordelikheid by die eredienste.
 - 3.5.10 stel 'n voorbeeld aan die gemeente deur self
 - 3.5.10.1 eredienste getrou by te woon en deel te neem aan die sakramente.
 - 3.5.10.2 huisgodsdienste te hou, die Woord van God ywerig te bestudeer en daarvolgens te lewe.
 - 3.5.10.3 kerkraads- en gemeentevergaderings en gemeentelike byeenkomste by te woon.

ORDEREËL 4

VERGADERINGS VAN AMPTE

Jesus Christus is die enigste Hoof van die kerk. Ampsdraers is dienaars van Jesus Christus wat in vergaderings van die ampte byeenkom. Hulle opdrag behels verkondiging, toerusting, opbouing, versorging, beskerming, regering en leiding in die Kerk.

Die een vergadering heers nie oor die ander, die een amp nie oor die ander en die een ampsdraer nie oor die ander nie.

- 4.1 Vergaderings neem besluite op grond van die Bybel
 - 4.1.1 in ooreenstemming met die belydenis van die kerk en die Kerkorde.
 - 4.1.2 met inagneming van die gebruike van die Kerk.
- 4.2 Elke vergadering behandel die sake soos die Kerkorde aan die vergadering opgedra is.
- 4.3 'n Ampsdraer wat behulpsaam is in 'n ander amp, neem sitting, met spreekreg, op 'n vergadering van die ander amp.
- 4.4 Die kerkraad is die vergadering van die ampte in die gemeente.
- 4.5 Bykomende vergaderings wat deur afgevaardigdes van die ampte gevorm word, is die
 - 4.5.1 ringsvergadering.
 - 4.5.2 Algemene Kerkvergadering.
 - 4.5.3 Algemene Diakensvergadering.

ORDINANSIE 4

VERGADERINGS VAN AMPTE

4.1 KERKRAADSVERGADERING

4.1.1 SAMESTELLING

- 4.1.1.1 Die kerkraadsvergadering word uit die diensdoende predikante, ouderlinge en diakens van die gemeente saamgestel.
- 4.1.1.2 Predikante met 'n besondere opdrag, beroepafwagtende predikante en teologiesdosente wat lidmate van die gemeente is, neem, met spreekreg, sitting indien hulle nie na daardie gemeente beroep is nie.
- 4.1.1.3 Emerituspredikante en emeritus teologiesdosente wat lidmate van die gemeente is, neem op uitnodiging, met spreekreg, sitting.
- 4.1.1.4 Verteenwoordigers van diakonale diensorgane en verteenwoordigers van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging op gemeentevlak, neem op uitnodiging sitting, met spreekreg.
- 4.1.1.5 Die kerkraad wys 'n skriba, kassier en skriba vir registrasie aan.
- 4.1.1.6 Waar daar meer as een predikant in 'n gemeente is, tree die predikante beurtelings op as voorsitter.
- 4.1.1.7 In 'n vakante gemeente, tree die konsulent of 'n verkose ouderling, met toestemming van die konsulent, op as voorsitter.
- 4.1.1.8 Een derde van die diensdoende ampsdraers vorm 'n kworum.
- 4.1.1.9 By 'n tugondersoek is die predikant of konsulent die voorsitter.
- 4.1.1.10 By 'n tugondersoek waar die predikant die klaer is, is die konsulent die voorsitter.
- 4.1.1.11 Die kerkraadsvergadering kan in komitees vergader om aangeleenthede rondom die werkopdrag van ouderlinge en diakens afsonderlik te hanteer.

4.1.2 WERKOPDRAG

Die kerkraad

- 4.1.2.1 versorg, beskerm, regeer en lei die gemeente op kerklike wyse.
- 4.1.2.2 rus ampsdraers toe, en sorg dat hulle hulle dienswerk verrig.
- 4.1.2.3 bepaal die aantal, tyd en plek van eredienste.
- 4.1.2.4 sorg dat by elke erediens ouderlinge teenwoordig sal wees om opsig te hou oor die verkondiging van die Woord en bediening van die sakramente.

- 4.1.2.5 sorg dat die erediens so ingerig word dat die etos van die Kerk weerspieël word.
- 4.1.2.6 stel, met inagneming van die gemeente se behoeftes, in oorleg met die predikant(e), 'n bedieningsplan vir die gemeente op.
- 4.1.2.7 voer gereeld gesprek met die predikant(e) oor hulle geloofslewe, leer, dienswerk en algemene behoeftes.
- 4.1.2.8 sorg dat 'n ouderling die pastoriegesin(ne) voor Nagmaal besoek.
- 4.1.2.9 moedig ouderlinge aan om mede-ouderlinge en hulle gesinne voor Nagmaal te besoek.
- 4.1.2.10 sien toe dat die kerklike opsig en tug toegepas word.
- 4.1.2.11 sien toe dat toepaslike formuliere gebruik word.
- 4.1.2.12 bepaal die tyd en plek van kategeese, wys kategete aan en hou opsig oor alle gestaltes van geestelike vorming en kerklike onderrig.
- 4.1.2.13 behandel alle aangeleenthede rondom lidmaatskap van die Kerk in die gemeente.
- 4.1.2.14 sien toe dat lidmate toegerus word sodat die gemeente 'n missionêre gerigtheid kan uitleef.
- 4.1.2.15 bevorder voortdurend die verdere toerusting van lidmate deur die verspreiding van kerklike en gemeentelike publikasies, en Bybelstudie.
- 4.1.2.16 gee leiding aan en hou opsig en toesig oor lidmate, ampsdraers en alle werksaamhede in die gemeente.
- 4.1.2.17 doen aanbevelings met die oog op nominasie van ouderlinge en diakens vir verkiesing deur die gemeentevergadering.
- 4.1.2.18 behandel die verslae oor die werk van die predikant(e), ouderlinge en diakens.
- 4.1.2.19 hanteer die uittrede van ampsdraers.
- 4.1.2.20 hou toesig oor die argiefstukke, kontroleer jaarliks die inhoud daarvan, sien toe dat die argiefstukke gereeld in die sentrale argief geplaas word en lewer verslag.
- 4.1.2.21 sien toe dat diakens afsonderlik vergader, indien daar 'n behoefte daarvoor is, om aandag te gee aan barmhartigheidsdiens, diakonale toerusting, diakonale diensgroepe, diakonale fondse en goedere waaruit hulpbehoewendes versorg word, en enige ander aangeleentheid wat aan die diakens opgedra is, en neem verder kennis van die besprekings op so afsonderlike vergaderings van diakens.
- 4.1.2.22 is verantwoordelik vir die beroep, bevestiging, versorging en losmaking van predikante.
- 4.1.2.23 sien toe dat die middele gevind word vir die versorging van die predikant(e) soos ooreengekom.

- 4.1.2.24 sorg dat die versorgingsvoordele nie sonder wedersydse goedkeuring verander word nie.
- 4.1.2.25 neem besluite oor en is verantwoordelik vir die gemeentelike administrasie.
- 4.1.2.26 sien toe dat daar van die verwisseling van skriba en/of kassier of adresverandering van die gemeente kennis gegee word aan die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, die skriba van die ringsvergadering en die Raad van Finansies.
- 4.1.2.27 neem besluite oor en waak oor die stoflike belange van die gemeente deur
- (i) toe te sien dat die offergawes gereeld ingesamel en inbetaal word.
 - (ii) offergawes, vrywillige bydraes, skenkings, erflatings en alle ander fondse in die gemeente te beheer en te administreer.
 - (iii) 'n bankrekening vir die gemeente te open en te beheer, en daaruit lopende uitgawes en verpligtinge te betaal.
 - (iv) te sorg dat die sinodale offergawes, pensioenbydraes en trustgelde op die bepaalde tye aan die Raad van Finansies, Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds of ander begunstigdes oorbetal word soos deur die Algemene Kerkvergadering bepaal.
 - (v) boek te hou soos deur die Algemene Kerkvergadering bepaal.
 - (vi) surplusfondse verkieslik by die Raad van Finansies te belê.
 - (vii) vaste bates van die gemeente te administreer, te registreer en te verseker.
 - (viii) toesig te hou oor die beamptes van die gemeente.
 - (ix) na goeë dunde 'n finansiële- en advieskommissie te benoem om die kerkraad by te staan om die stoflike belange van die gemeente, in ooreenstemming met die opdragte van die kerkraadsvergadering, te behartig.
- 4.1.2.28 sien toe dat notule van alle vergaderings van die ampte, die gemeentevergadering en alle kommissies, gehou, en volgens prosedure gelees en goedgekeur word, en alle korrespondensie en dokumentasie van die gemeente afgehandel en bewaar word.
- 4.1.2.29 sorg dat sensus, soos deur die Algemene Kerkvergadering bepaal, gedoen word, en daarvan aan die ringsvergadering verslag gelewer word.
- 4.1.2.30 sien toe dat die jaarverslae, soos deur die ringsvergaderings vereis, voltooi en betyds aan die ringskriba besorg word.
- 4.1.2.31 vaardig ampsdraers, as verteenwoordigers van hulle ampte, af na die bykomende vergaderings van die ampte, en maak voorsiening vir die nodige reis- en verblyfkoste.
- 4.1.2.32 behandel die verslae van afgevaardigdes na die bykomende vergaderings.
- 4.1.2.33 lê die volgende stukke aan die betrokke bykomende vergaderings voor:

- (i) geloofsbriewe van afgevaardigdes.
 - (ii) registers, notuleboeke wat vereis word, die konsistorieboek en die inventaris van die argief.
- 4.1.2.34 dien memoranda, studiestukke, voorstelle, versoekskrifte en beskrywingspunte by die ringsvergadering in.
- 4.1.2.35 win skriftelike advies vanaf die ringsvergadering en Raad van Finansies in, en lê dit aan die gemeentevergadering voor in verband met 'n voorneme om enige eiendom, insluitende geboue van historiese betekenis, te koop, te vervreem of 'n gebou op te rig of te sloop, voordat die gemeentevergadering daartoe magtiging gegee het, en die besluit uitgevoer word.
- 4.1.2.36 roep na goeë dinge kommissies in die lewe om voorgeskrywe opdragte uit te voer, mits dit nie in stryd is met die Kerkorde nie.
- 4.1.2.37 bevorder die diens van barmhartigheid in die gemeente.
- 4.1.2.38 sien toe dat jaarliks verslag gedoen word aan die ringsvergadering oor diakonale werksaamhede en werksaamhede van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging.
- 4.1.2.39 tref reëlins vir hulp in noodsituasies.
- 4.1.2.40 sien toe dat die diakonale fonds aangevul word deur
- (i) offergawes by die Nagmaaltafel.
 - (ii) offergawes by die erediens.
 - (iii) oorbetalings van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging en bydraes, skenkings en erflatings.
- 4.1.2.41 vergader minstens vier keer per jaar, en verder so dikwels nodig, en word met Skriflesing, gebed en sang geopen.
- 4.1.2.42 bepaal jaarliks vooruit die datum, tyd en plek van vergaderings.
- 4.1.2.43 kom in 'n buitengewone vergadering byeen, soos bepaal deur die voorsitter en skriba, en waarvan minstens vyf dae voor die vergadering deur die skriba kennis gegee word met vermelding van die doel van die vergadering.
- 4.1.2.44 kan oor dringende sake vóór of ná 'n erediens besluite neem, mits 'n kworum teenwoordig is, 'n besluit eenparig geneem word en die besluite in die konsistorieboek aangeteken word.
- 4.1.2.45 sien toe dat konsistoriebesluite by die eersvolgende geskeduleerde vergadering bekragtig word.
- 4.1.2.46 kerkrade sien toe dat herderlike briewe en kanselboodskappe al die lidmate in die gemeente bereik.
- 4.1.2.47 sien toe dat die gemeente al die verpligtinge nakom.

- 4.1.2.48 is bevoeg om riglyne vir hulle eie vergaderings op te stel, mits dit nie strydig is met die Kerkorde nie.

4.2 RINGSVERGADERING

4.2.1 SAMESTELLING

'n Ringsvergadering is 'n bykomende vergadering van die ampte, gevorm deur ampsdraers wat deur kerkraadsvergaderings van die gemeentes binne die ring afgevaardig is as verteenwoordigers van hulle ampte.

4.2.1.1 Die ringsvergadering word saamgestel uit

- (i) predikante wat met 'n beroepsbrief aan 'n gemeente van die ring verbind is.
- (ii) twee ouderlinge en twee diakens uit elke kerkraadsvergadering.
- (iii) beroepafwagtende predikante en proponente wat binne die ring woon, met spreekreg.
- (iv) 'n aangewese lid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, met spreekreg.
- (v) emerituspredikante, emeritus teologiesdosente wat binne die ring woon, predikante met besondere opdrag en teologiesdosente wat in 'n ander ring woon op uitnodiging, met spreekreg.
- (vi) twee lede van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging in elke gemeente, die maatskaplike werker(s) in die ringsverband, 'n verteenwoordiger van diakonale diensorgane in die ring, en 'n verteenwoordiger van die Algemene Diakensvergadering, wanneer daartoe uitgenooi, met spreekreg.
- (vii) ander predikante wat uitgenooi word na die vergadering, met spreekreg.

4.2.1.2 ouderlinge en diakens word nie na meer as drie agtereenvolgende vergaderings afgevaardig nie, tensy daar goeie gronde aan die ringskommissie gegee word waarom dit nie anders kan plaasvind nie.

4.2.2 WERKOPDRAG

Die ringsvergadering

- 4.2.2.1 bevorder kerklike dienswerk in die gemeentes en die ring.
- 4.2.2.2 hou opsig oor en gee leiding aan gemeentes, die dienswerk van die ampsdraers en die vergaderings van die ampte.
- 4.2.2.3 oefen opsig en tug uit oor ouderlinge en diakens en vergaderings van die ampte.
- 4.2.2.4 oefen opsig uit oor alle predikante in die ring.
- 4.2.2.5 handel alles af in verband met die stigting, grense, samesmelting en ontbinding van gemeentes.

- 4.2.2.6 hanteer die losmaking, bepaling en wysiging van predikante se dienswerk in oorleg met die kerkraad.
- 4.2.2.7 sien toe dat die ringskommissie visitasiekommissies benoem, bestaande uit minstens een predikant, een ouderlinge en een diaken wat
- (i) leiding, toerusting en motivering aan ampsdraers vir hulle dienswerk gee.
 - (ii) die eenheid tussen gemeentes handhaaf, deur saam met die ampsdraers vanuit die Bybels-reformatoriese teologie oor die opbou van die gemeente en hervorming van die gemeentelike praktyk besin.
 - (iii) herderlike besoeke by die predikante, emerituspredikante en emeritus teologiese dosente en hulle gesinne aflê.
 - (iv) die Bybels-reformatoriese teologie by predikante bevorder.
 - (v) die boeke nasien van kerklike administratiewe aard.
 - (vi) evalueer die situasie in gemeentes waar predikante slegs gedeeltelik versorg word, en maak aanbevelings.
- 4.2.2.8 sien toe dat visitasie soos volg plaasvind:
- (i) gemeentes word elke jaar besoek.
 - (ii) die visitasiekommissie stel die agenda vir visitasie saam, in oorleg met die ringskommissie, met die gesamentlike jaarverslag as raamwerk.
 - (iii) die visitasiekommissie doen direk na die visitasie, verslag aan die ringskommissie, wat die verslag beoordeel en verder handel.
 - (iv) die ringskommissie doen, wanneer nodig, self visitasie.
 - (v) die ringskommissie doen jaarliks aan die ringsvergadering verslag oor visitasies wat gedoen is.
- 4.2.2.9 beoordeel memoranda, studiestukke, voorstelle, versoekskrifte en beskrywingspunte wat kerkrade, ampsdraers en lidmate na die Algemene Kerkvergadering wil deurstuur.
- 4.2.2.10 beoordeel studiemateriaal, ander stukke en beskrywingspunte wat ontvang is van ander ringsvergaderings, of van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wat voorgelê word vir opname in die agenda van die Algemene Kerkvergadering.
- 4.2.2.11 roep, indien nodig, komitees in die lewe en stel toepaslike reglement(e) van orde op, mits dit nie in stryd is met die Kerkorde nie.
- 4.2.2.12 benoem voorsitters vir ringskomitees, en sien toe dat hulle funksioneer.
- 4.2.2.13 behandel die notule van die vorige Algemene Kerkvergadering, en sien toe dat ter sake besluite uitgevoer word.
- 4.2.2.14 gee aandag aan verslae wat in die agenda opgeneem is, naamlik van die

- (i) ringskommissie.
 - (ii) ringskomitees.
 - (iii) komitees wat stukke, genoem in die ordinansies, nagegaan het.
- 4.2.2.15 sien toe dat alle finansiële state van die gemeentes jaarliks geouditeer word. Gemeentelike state word deur die kerkraad en gemeentevergadering goedgekeur.
- 4.2.2.16 gee, wanneer daartoe versoek, skriftelik verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die stoflike en administratiewe aangeleenthede van die gemeentes in die ring.
- 4.2.2.17 adviseer, wanneer daartoe versoek, die Raad van Finansies oor die stoflike belange binne gemeentes, die ring en in sinodale verband.
- 4.2.2.18 gee aandag aan die geïdentifiseerde knelpunte en probleme van die kerklike lewe op gemeentelike en ringsvlak, en tref maatreëls om dit op te los.
- 4.2.2.19 sorg by die stigting, samesmelting en ontbinding van gemeentes dat
- (i) alle dokumentasie bewaar word.
 - (ii) die prosedure, soos voorgeskryf in die ordinansies, gevolg word.
 - (iii) die stoflike en administratiewe handelinge in oorleg met die Raad van Finansies hanteer word.
- 4.2.2.20 reël die konsultenskappe vir elke gemeente.
- 4.2.2.21 sien toe dat 'n ringsfonds bestaan
- (i) wat deur die ringskommissie beheer en deur die ringskriba geadministreer word.
 - (ii) waartoe elke gemeente van die ring 'n vasgestelde heffing bydra.
 - (iii) waaruit die reis- en verblyfkoste van lede van die ringskommissie, koste van vergaderings, of enige ander uitgawe soos deur die ringsvergadering besluit, verhaal word.
- 4.2.2.22 kan ook ander fondse stig, en sien toe dat alle fondse reglementeel aangewend word in oorleg met die Raad van Finansies.
- 4.2.2.23 besit regs persoonlikheid tot die mate wat dit nodig is om die funksies van die ringsvergadering en ringskommissie uit te voer.
- 4.2.2.24 tree op as bykomende vergadering wanneer 'n beroep gedoen word teen die bevinding van 'n ringskommissie.
- 4.2.2.25 sien toe dat aandag gegee word in die ring aan die beplanning, bevordering en koördinerings van barmhartigheidsdiens, diakonale toerusting, diakonale diensgroepe, diakonale fondse en goedere waaruit hulpbehoewendes versorg word, en enige ander aangeleentheid wat aan die diakens opgedra is.

- 4.2.2.26 identifiseer knelpunte en probleme in die uitvoering van die barmhartigheidswerk op gemeentelike en ringsvlak, en tref maatreëls vir oplossings.
- 4.2.2.27 gee aandag aan die verslae van die kerkraadsvergadering wat ontvang is.
- 4.2.2.28 behandel die tersaaklike dele van die notule van die Algemene Diakensvergadering, en stel vas of die ter sake besluite uitgevoer is.
- 4.2.2.29 behandel die verslae van die onderskeie diakonale diensorgane.
- 4.2.2.30 handel oor die behoeftes van die diakonale diensorgane, en gee aandag aan die insameling van die heffings wat bepaal is om die barmhartigheidswerk te laat voortgaan.
- 4.2.2.31 vaardig een predikant en twee diakens af wat die ringsvergadering bygewoon het om sitting te neem op die Algemene Diakensvergadering.
- 4.2.2.32 gee verslag aan die Algemene Diakensvergadering oor barmhartigheidsdiens in die ring.
- 4.2.2.33 skakel, waar nodig, met owerheidsliggame oor barmhartigheidswerk, in oorleg met die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering.
- 4.2.2.34 sien toe dat alle verantwoordelikhede van die ring nagekom word.

4.2.3 WERKWYSE

Die ringsvergadering

- 4.2.3.1 kom minstens een maal per jaar byeen.
- 4.2.3.2 bepaal die datum, tyd en plek van die vergadering, en gee daarvan kennis aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- 4.2.3.3 word deur die skriba van die ringsvergadering deur middel van elektroniese media van die Kerk opgeroep, en aan elke kerkraad minstens een maand voor die vergadering, met beskikbaarstelling van die agenda.
- 4.2.3.4 kom in 'n buitengewone sitting byeen, met 14 dae skriftelike kennisgewing met vermelding van die doel van die vergadering, en sien toe dat dieselfde afgevaardigdes sitting neem, of plaasvervangers met geloofsbriewe wat in orde is en vergesel is van 'n skrywe van die betrokke kerkraad(e) wat die verandering van die afvaardiging motiveer.
- 4.2.3.5 word onder leiding van 'n predikant van die ring, aangewys deur die ringsvergadering, met Skriflesing, prediking, gebed en sang geopen.
- 4.2.3.6 bespreek die implikasies van die teologiese inhoud van die opening.
- 4.2.3.7 behandel die verslag oor die geloofsbriewe.
- 4.2.3.8 word deur die voorsitter as 'n wettig saamgestelde vergadering verklaar, wat bestaan uit afgevaardigdes teen wie se geloofsbriewe geen geldige besware ingebring is nie.

- 4.2.3.9 behandel die besware teen geloofsbriewe.
- 4.2.3.10 kies uit die aanwesige predikante van die ring 'n voorsitter en skriba, met inagneming van die beginsel dat 'n predikant nie vir meer as drie jaar na mekaar as voorsitter of as skriba gekies sal word nie. Die nuutverkose kommissie se werksaamhede neem in aanvang na die vergadering.
- 4.2.3.11 begin met die werksaamhede soos uiteengesit in die agenda.
- 4.2.3.12 kies tydens die sitting twee ouderlinge en twee diakens uit die lede van die vergadering om saam met die voorsitter en skriba die ringskommissie te vorm, met inagneming van die beginsel dat 'n ouderling of diaken nie vir meer as drie jaar na mekaar gekies sal word nie.
- 4.2.3.13 kies tydens die sitting sekundi vir die lede van die ringskommissie, wat sitting neem wanneer 'n verkose lid 'n vergadering nie kan bywoon nie, of wanneer 'n vakature ontstaan.
- 4.2.3.14 vul vakatures wat onder sekundi ontstaan aan uit lede wat die ringsvergadering bygewoon het, of, as dit nie moontlik is nie, uit die ander ampsdraers van die ring.
- 4.2.3.15 verkies nie lede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en Algemene Diakensvergadering as lede van die ringskommissie nie.
- 4.2.3.16 nooi lede van die ringskommissie, wat nie weer na die ringsvergadering afgevaardig is nie, uit om as adviserende lede sitting te neem totdat die verslag van die ringskommissie behandel is.
- 4.2.3.17 sien toe dat onreëlmatighede wat uit die verslae aan die ringsvergadering blyk, reggestel word.
- 4.2.3.18 reël watter afgevaardigde uit die ring 'n memorandum, studiestuk, voorstel, versoekskrif of beskrywingspunt wat vir deursending aanvaar is, tydens die Algemene Kerkvergadering of Algemene Diakensvergadering, sal toelig en motiveer.
- 4.2.3.19 gee opdrag aan die skriba van die ringsvergadering om
 - (i) binne drie weke na afloop van die ringsvergadering die notule af te handel en na kerkrade deur te stuur vir behandeling en kommentaar oor die korrektheid daarvan.
 - (ii) binne een maand na afloop van die ringsvergadering aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verslag te lewer oor die werksaamhede en besluite van die ringsvergadering.

4.3 **RINGSKOMMISSIE**

- 4.3.1 Die ringskommissie voer opdragte van die ringsvergadering uit.
- 4.3.2 Die ringskommissie tree namens die ring op wanneer die ringsvergadering nie in sitting is nie.

4.4 **ALGEMENE KERKVERGADERING**

Die Algemene Kerkvergadering is 'n bykomende vergadering van die ampte gevorm deur ampsdraers wat deur kerkraadsvergaderings afgevaardig is as verteenwoordigers van hulle ampte, en verteenwoordig die Kerk.

4.4.1 SAMESTELLING

Die Algemene Kerkvergadering word saamgestel uit

4.4.1.1 predikante wat per beroepsbrief werksaam is in 'n gemeentelike werkruimte.

4.4.1.2 een ouderling afgevaardig deur elke kerkraad.

4.4.2 BYWONING

Twee afgevaardigde diakens van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, emeriti, beroepafwagende predikante en proponente, almal met spreekreg.

4.4.3 WERKOPDRAG

Die Algemene Kerkvergadering

4.4.3.1 neem bindende besluite namens alle gemeentes, ampsdraers en lidmate.

4.4.3.2 neem besluite oor die leer en belydenis, liturgie en vasstelling en uitvoering van die Kerkorde.

4.4.3.3 tree op as bykomende vergadering wanneer 'n beroep gedoen word teen 'n bevinding van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

4.4.4 WERKWYSE

Die Algemene Kerkvergadering

4.4.4.1 vergader minstens een keer in drie jaar.

4.4.4.2 word drie maande voor die sitting skriftelik deur die skriba opgeroep deur kennisgewing aan elke kerkraad en publikasie in elektroniese media.

4.4.4.3 behandel beskrywingspunte wat ondersteun word deur memoranda, studiestukke, voorstelle, versoekskrifte, ingedien deur

(i) die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

(ii) ringsvergaderings.

(iii) die Predikantevergadering.

(iv) die Algemene Diakensvergadering.

(v) rade van die Kerk.

(vi) dienaars van die Woord, kerkrade en kerkraadslede deur die ringsvergadering in wie se werkkring hulle val.

- (vii) word deur die voorsitter van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, in 'n erediens met Skriflesing, prediking, gebed en sang geopen.
- (viii) bespreek die implikasies van die teologiese inhoud van die openingsrede na afloop van die opening.
- (ix) begin met die werksaamhede onder leiding van die dienende voorsitter.
- 4.4.4.4 kies tydens die vergadering, met in ag neming van die beginsel dat geen ampsdraer vir langer as twee opeenvolgende termyne op die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verkies word nie
 - (i) uit die aanwesige predikante
 - (a) 'n voorsitter en skriba, waarna die vergadering met die werksaamhede begin.
 - (b) 'n visevoorsitter, viseskriba, twee verdere lede en 'n sekonduslid vir elke predikantslid.
 - (ii) uit die aanwesige ouderlinge
 - (a) nege lede.
 - (b) nege sekundi wat om die beurt gebruik kan word.
- 4.4.4.5 sien toe dat van die ses predikantslede op die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, minstens twee gemeentepredikante is.
- 4.4.4.6 sien toe dat 'n sekundus dieselfde amp beklee as die lid in wie se plek sitting geneem word.
- 4.4.4.7 sien toe dat die nuutverkose Kommissie met hulle werksaamhede begin na afhandeling van die agenda.
- 4.4.4.8 nooi lede van die uittredende Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wat nie weer na die Algemene Kerkvergadering afgevaardig is nie, uit om die volle vergadering sitting te neem, met spreekreg.
- 4.4.4.9 kies tydens die sitting uit afgevaardigdes en persone wat nie lede van die vergadering is nie
 - (i) sewe persone, van wie minstens vyf predikante is, om te dien op die Kuratorium vir die Teologiese Opleiding.
 - (ii) drie persone, soos vereis deur die Pensioenfondswet, op die Bestuursraad wat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika Predikante Aftreefonds behartig as synde Werkgewersverteenvoerders.
 - (iii) sewe lede vir die Raad van Finansies bestaande uit drie predikante, twee ouderlinge en twee finansiële kundiges uit skriftelik gemotiveerde voorstelle ingedien voor of tydens die verloop van die vergadering.
 - (iv) vyf persone om op die Raad vir Kerkregtelike Advies te dien, waarvan minstens drie predikante is uit skriftelik gemotiveerde voorstelle ingedien voor of tydens die verloop van die vergadering. Hierdie raad het reg tot koöptering.
 - (v) sewe persone vir die Tugkomitee bestaande uit drie predikante, twee ouderlinge

en twee regsgeleerdes uit skriftelik gemotiveerde voorstelle ingedien voor of tydens die verloop van die vergadering. Indien enige van hierdie persone nie langer op die Tugkomitee kan dien nie, benoem die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering 'n plaasvervanger.

- 4.4.4.10 sien toe dat lede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering nie op die genoemde rade verkies word nie.
- 4.4.4.11 se notule word binne ses maande na afloop van die sitting deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gefinaliseer.
- 4.4.4.12 laat toe dat skriftelik gemotiveerde besware teen genotuleerde besluite by die vergadering, of na afloop van die vergadering, by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ingedien word.
- 4.4.4.13 aanvaar slegs memoranda, voorstelle en versoekskrifte indien die finansiële implikasies daarvan uitgespel is of uitdruklik verklaar word dat daar geen finansiële implikasies is nie.
- 4.4.4.14 behandel die verslag van die Algemene Diakensvergadering.
- 4.4.4.15 se besluite is bindend vanaf die oomblik waarop dit geneem is, tensy die vergadering anders besluit.

4.5 **BUITENGEWONE SITTING VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING**

'n Buitengewone sitting van die Algemene Kerkvergadering is 'n voortsetting van die vorige vergadering en

- 4.5.1 kom byeen wanneer, na die oordeel van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, omstandighede, of 'n beroep op die Algemene Kerkvergadering, dit nodig maak.
- 4.5.2 sien toe dat dieselfde afgevaardigdes van die vorige vergadering sitting neem, of plaasvervangers met geloofsbriewe wat in orde is en vergesel is van 'n skrywe van die betrokke kerkraad(e) wat die verandering van die afvaardiging motiveer.
- 4.5.3 staan onder leiding van die nuutverkose voorsitter van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, en word in 'n erediens met Skriflesing, prediking, gebed en sang geopen.
- 4.5.4 word deur die voorsitter as wettig saamgestel verklaar, en behandel die agenda.

4.6 **KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING**

4.6.1 **SAMESTELLING**

- 4.6.1.1 Die lede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word vir drie jaar tydens die gewone sitting van die Algemene Kerkvergadering verkies.
- 4.6.1.2 Met die oog op rotasie dien geen ampsdraer vir langer as twee termyne aaneen op die Kommissie nie.
- 4.6.1.3 Die Kommissie bestaan uit

- (i) 'n voorsitter.
 - (ii) 'n visevoorsitter.
 - (iii) 'n skriba.
 - (iv) 'n viseskriba.
 - (v) twee predikantslede.
 - (vi) nege ouderlinglede.
 - (vii) die algemene sekretaris en die sekretaris: kommunikasie van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, met spreekreg.
- 4.6.1.4 Die Kommissie kan enige amptenaar, ampsdraers of lidmaat nooi om 'n vergadering(s) by te woon, met spreekreg.
- 4.6.1.5 'n Lid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wat ophou om die amp te beklee, hou ook op om lid van die Kommissie te wees.
- 4.6.1.6 Wanneer vakatures vir die voorsitter of skriba ontstaan, word die vakatures onderskeidelik deur die visevoorsitter en viseskriba gevul.
- 4.6.1.7 Wanneer 'n vakature ten opsigte van ouderlinglede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ontstaan, benoem die Kommissie uit die verkose sekundi enige lid om die vakature te vul.
- 4.6.2 WERKOPDRAG
- Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering
- 4.6.2.1 bepaal die datum, tyd en plek van die Algemene Kerkvergadering.
- 4.6.2.2 gee vergunning aan lidmate om versoekskrifte by die Algemene Kerkvergadering in te dien.
- 4.6.2.3 sien toe dat die agenda van 'n gewone sitting van die Algemene Kerkvergadering minstens een maand voor die vergadering aan kerkrade en afgevaardigdes beskikbaar gestel word.
- 4.6.2.4 stuur binne ses maande ná die Algemene Kerkvergadering 'n elektroniese besluitebundel aan elke lid van die vergadering.
- 4.6.2.5 roep 'n buitengewone sitting van die Algemene Kerkvergadering byeen met ses weke skriftelike kennisgewing met vermelding van die doel van die vergadering.
- 4.6.2.6 sien toe dat die agenda vir 'n buitengewone sitting van die Algemene Kerkvergadering minstens een maand voor die vergadering aan kerkrade en afgevaardigdes beskikbaar gestel word.
- 4.6.2.7 keur die notule van 'n buitengewone sitting van die Algemene Kerkvergadering goed.
- 4.6.2.8 gee leiding aan en hou opsig en toesig oor die Algemene Diakensvergadering, ringsvergaderings, rade en werkgroepe.

- 4.6.2.9 lê die Kerkorde uit wat bindend is op ampsdraers en lidmate.
- 4.6.2.10 voer opdragte van die Algemene Kerkvergadering uit.
- 4.6.2.11 handel volgens die bevoegdhede aan die Kommissie opgedra.
- 4.6.2.12 tree op as 'n bykomende vergadering wanneer 'n beroep gedoen word teen 'n bevinding van die Tugkomitee, 'n ringsvergadering of die Kuratorium.
- 4.6.2.13 laat kandidate toe tot die evangeliebediening.
- 4.6.2.14 oorweeg aansoeke van voormalige predikante en proponente van die Kerk, asook predikante en proponente van ander kerke wat tot die evangeliebediening wil toetree, en besluit oor toelating.
- 4.6.2.15 benoem ná die sitting van die Algemene Kerkvergadering komitees om spesifieke take te verrig.
- 4.6.2.16 benoem 'n Proponentseksamenkommissie in oorleg met die Kuratorium; twee lede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir die Raad van Finansies; en twee lede van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir die Algemene Diakensvergadering.
- 4.6.2.17 bepaal, koördineer en kontroleer opdragte vir die onderskeie rade en komitees.
- 4.6.2.18 roep, indien nodig, ringskommissies saam in 'n Inligting- en Besprekingsvergadering.
- 4.6.2.19 versoek die Moderamen om, onderhewig aan sodanige voorwaardes as wat van tyd tot tyd nodig mag wees, sekere take te verrig om die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering by te staan. So 'n versoek kan insluit om sekere take af te handel en daarvoor aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering terugvoer te gee.
- 4.6.2.20 kan vakatures vul wat ontstaan by enige komitee, raad of werkgroep.
- 4.6.2.21 kan by geleentheid amptelik, in herderlike skrywes, standpunt inneem oor ernstige vraagstukke wat die Kerk, gemeenskap of Staat raak.
- 4.6.2.22 skep 'n komitee vir diakonale aangeleenthede.
- 4.6.2.23 praat, getuig en tree namens die Kerk op wanneer die Algemene Kerkvergadering nie in sitting is nie.

4.6.3 WERKWYSE

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering

- 4.6.3.1 vergader minstens een keer per kwartaal, en vergaderings word belê deur die skriba in oorleg met die voorsitter.
- 4.6.3.2 hou 'n buitengewone vergadering indien 'n skriftelike en gemotiveerde versoek van vyf lede van die Kommissie ontvang is, of wanneer die voorsitter en skriba dit nodig ag.

4.6.3.3 oorweeg en bespreek memoranda, studiestukke, voorstelle, versoekskrifte en beskrywingspunte gerig aan die Algemene Kerkvergadering voordat dit in die agenda opgeneem word.

4.6.3.4 doen volledig verslag aan die Algemene Kerkvergadering met die geleentheid vir lede om ook minderheidsverslae in te dien.

4.6.4 MODERAMEN

4.6.4.1 **Samestelling**

(i) Die Moderamen bestaan uit

(a) 'n voorsitter.

(b) 'n visevoorsitter.

(c) 'n skriba.

(d) 'n viseskriba.

(e) enige vier ouderlinge van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en

(f) die algemene sekretaris van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, met spreekreg.

(g) enige lid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, met spreekreg.

4.6.4.2 **Werkwyse**

(i) Die Moderamen vergader op datums soos deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vasgestel. Buitengewone vergaderings kom byeen nadat die voorsitter en skriba met mekaar oorleg gepleeg het.

(ii) Die Moderamen voer gesprekke en handel aangeleenthede rakende gemeentes en predikante wat na die Moderamen verwys word af, met terugvoer aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering

(a) ter voorbereiding van die agenda van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

(b) om opdragte wat van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ontvang is, uit te voer.

(c) om probleemsituasies wat ontstaan het, te bespreek.

(iii) Die Moderamen kan enige amptenaar, ampsdraers of lidmaat nooi om 'n vergadering(s) by te woon, met spreekreg.

4.7 **ALGEMENE DIAKENSVERGADERING**

Die Algemene Diakensvergadering is 'n bykomende vergadering van die ampte gevorm deur afgevaardigde ampsdraers van ringsvergaderings.

4.7.1 SAMESTELLING

4.7.1.1 Die Algemene Diakensvergadering word saamgestel uit

(i) twee afgevaardigde diakens uit elke ringsvergadering, met dien verstande dat dieselfde diakens nie na meer as twee agtereenvolgende vergaderings afgevaardig word nie.

- (ii) een predikant uit die ring, benoem vir diakonale werksaamhede, alternatiewelik een van die predikante wat aan 'n gemeente(s) van die ring verbind is.
- (iii) een afgevaardigde van die diakonale diensorgane, naamlik die Kinderhuise, Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur, Rata, Bestuurskomitee vir Bejaardesorg, twee afgevaardigdes van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, met spreekreg.
- (iv) deskundiges op uitnodiging, met spreekreg.

4.7.2 WERKOPDRAG

Die Algemene Diakensvergadering

- 4.7.2.1 onderneem studiewerk en besin oor barmhartigheidsdiens.
- 4.7.2.2 beplan, bevorder en koördineer die barmhartigheidswerk in die Kerk.
- 4.7.2.3 gee riglyne vir die uitvoering daarvan.
- 4.7.2.4 skakel, waar nodig, met owerheidsliggame oor barmhartigheidswerk.
- 4.7.2.5 adviseer die Algemene Kerkvergadering, ringsvergaderings en enige ander vergadering van die ampte, of liggame, oor barmhartigheidswerk.
- 4.7.2.6 behandel die verslae van die onderskeie diensorgane.
- 4.7.2.7 handel oor die behoeftes van die diakonale diensorgane, en maak voorstelle oor bydraes vir die diens van barmhartigheid of ander maniere van bystand aan die ringsvergaderings.
- 4.7.2.8 neem besluite oor Algemene Diakonale Fondse.
- 4.7.2.9 stel die notule aan die ringsvergaderings beskikbaar, en gee verslag aan die Algemene Kerkvergadering.

4.7.3 WERKWYSE

4.7.3.1 Die Algemene Diakensvergadering

- (i) vergader minstens een maal in drie jaar.
- (ii) bepaal die datum, tyd en plek van die volgende vergadering.
- (iii) word deur die skriba opgeroep met kennisgewing aan elke ringsvergadering minstens ses weke voor die vergadering.
- (iv) word deur 'n predikant in 'n erediens met Skriflesing, prediking, gebed en sang geopen, en bespreek die implikasies van die teologiese inhoud van die openingsrede na afloop van die opening.
- (v) behandel die verslag oor die geloofsbriewe.
- (vi) behandel memoranda, studiestukke, voorstelle, versoekskrifte met die finansiële

implikasie daarvan, en beskrywingspunte wat ingedien word deur die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, ringsvergaderings en predikante.

- (vii) kies uit die aanwesige afgevaardigdes 'n voorsitter, 'n visevoorsitter, 'n skriba en viseskriba, met in agneming van die beginsel dat niemand meer as twee termyne na mekaar as voorsitter of skriba gekies sal word nie.
 - (viii) begin met die werksaamhede, soos uiteengesit in die agenda wat minstens een maand voor die sitting beskikbaar gestel is.
 - (ix) kies ses bykomende lede uit die afgevaardigdes om saam met die voorsitter, visevoorsitter, skriba en viseskriba die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering te vorm.
 - (x) sien toe dat wanneer 'n vakature vir die voorsitter of skriba ontstaan, die vakature onderskeidelik deur die visevoorsitter en viseskriba gevul word.
 - (xi) kies tien sekundi vir die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering wat om die beurt gebruik kan word.
 - (xii) sien toe dat die nuutverkose Kommissie met hulle werksaamhede begin na afhandeling van die agenda.
 - (xiii) sien toe dat die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering vakatures op die kommissie aanvul uit afgevaardigdes wat die Algemene Diakensvergadering bygewoon het.
 - (xiv) benoem rade en komitees wat met barmhartigheidswerk te doen het.
- 4.7.3.2 Die skriba stel binne een maand na afloop van die vergadering die notule beskikbaar aan elke ringsvergadering vir behandeling en kommentaar.
- 4.7.3.3 Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering handel die notule af.
- 4.7.3.4 Die Algemene Diakensvergadering lewer verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

4.8 **BUITENGEWONE SITTING VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING**

'n Buitengewone sitting van die Algemene Diakensvergadering is 'n voortsetting van die vorige vergadering, en

- 4.8.1 kom byeen wanneer na die oordeel van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering omstandighede dit noodsaak.
- 4.8.2 sien toe dat dieselfde afgevaardigdes as na die vorige vergadering sitting neem, of plaasvervangers met geloofsbriewe wat in orde is en vergesel is van 'n skrywe van die betrokke ringsvergadering wat die verandering in die afvaardiging motiveer.
- 4.8.3 staan onder leiding van die voorsitter van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, en word in 'n erediens met Skriflesing, prediking, gebed en sang geopen.

4.9 KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING

4.9.1 SAMESTELLING

4.9.1.1 Die lede van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering word vir drie jaar verkies tydens die gewone sitting van die Algemene Diakensvergadering.

4.9.1.2 Met die oog op rotasie dien geen ampsdraer vir langer as twee termyne aaneen op die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering nie.

4.9.1.3 Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering bestaan uit die volgende:

(i) 'n voorsitter.

(ii) 'n visevoorsitter.

(iii) 'n skriba.

(iv) 'n viseskriba.

(v) ses bykomende lede.

(vi) 'n verteenwoordiger van die Direksie van die Kinderhuise, die Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur, Rata en die Bestuurskomitee vir Bejaardesorg, funksionaris van die Direksie van die Kinderhuise, Rata en Bejaardesorg, twee verteenwoordigers deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering aangewys en die sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, met spreekreg.

4.9.1.4 'n Lid van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering wat ophou om die amp te beklee, hou ook op om lid van die kommissie te wees.

4.9.1.5 Wanneer 'n vakature vir die voorsitter of skriba ontstaan, word die vakatures onderskeidelik deur die visevoorsitter en viseskriba gevul.

4.9.2 WERKOPDRAG

Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering

4.9.2.1 bepaal die datum, tyd en plek van die Algemene Diakensvergadering.

4.9.2.2 sien toe dat die agenda van 'n gewone sitting van die Algemene Diakensvergadering minstens een maand voor die vergadering aan afgevaardigdes beskikbaar gestel word.

4.9.2.3 oorweeg memoranda, studiestukke, voorstelle, versoekskrifte en beskrywingspunte wat van die ringsvergadering ontvang is, voordat dit in die agenda van die Algemene Diakensvergadering opgeneem word, en kan dit terugverwys met redes voordat dit in die agenda opgeneem word.

4.9.2.4 sien toe dat binne een maand na afloop van die Algemene Diakensvergadering, besluite en die notule van die Algemene Diakensvergadering aan die ringsvergaderings en kerkraadsvergaderings gestuur word.

4.9.2.5 roep 'n buitengewone sitting van die Algemene Diakensvergadering byeen met

ses weke skriftelike kennisgewing waarin die doel van die vergadering vermeld word, en sien toe dat dieselfde afgevaardigdes van die vorige vergadering sitting neem, of plaasvervangers met geloofsbriewe wat in orde is en vergesel is van 'n skrywe van die betrokke ringsvergadering wat die verandering in die afvaardiging motiveer.

- 4.9.2.6 sien toe dat die agenda vir 'n buitengewone sitting van die Algemene Diakensvergadering minstens twee weke voor die vergadering aan afgevaardigdes beskikbaar gestel word.
- 4.9.2.7 voer opdragte van die Algemene Diakensvergadering uit.
- 4.9.2.8 benoem na afloop van die sitting van die Algemene Diakensvergadering komitees om spesifieke take te verrig.
- 4.9.2.9 koördineer en hou toesig oor opdragte van die onderskeie diensorgane en komitees.
- 4.9.2.10 roep, indien nodig, predikante en diakens van ringsvergaderings saam in Inligting- en Besprekingsvergaderings.
- 4.9.2.11 praat, getuig en tree namens die Algemene Diakensvergadering op wanneer die Algemene Diakensvergadering nie in sitting is nie.

4.9.3 WERKWYSE

Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering

- 4.9.3.1 kom minstens twee keer per jaar byeen in vergaderings wat deur die skriba in oorleg met die voorsitter belê word.
- 4.9.3.2 hou 'n buitengewone vergadering indien 'n skriftelike en gemotiveerde versoek van drie lede van die Kommissie deur die voorsitter en skriba ontvang, oorweeg en gegrond bevind is, of soos deur die voorsitter en skriba ontvang, oorweeg en gegrond bevind is.
- 4.9.3.3 oorweeg en bespreek alle memoranda, studiestukke en beskrywingspunte wat van ringsvergaderings ontvang is, voordat dit in die agenda van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering opgeneem word, en moet die finansiële implikasies daarvan uitspel.
- 4.9.3.4 doen volledig verslag aan die Algemene Diakensvergadering met die geleentheid vir lede om ook minderheidsverslae in te dien.

4.10 **DAGBESTUUR VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING**

4.10.1 SAMESTELLING

4.10.1.1 Die dagbestuur bestaan uit die

- (i) voorsitter.
- (ii) visevoorsitter.

- (iii) skriba.
- (iv) viseskriba.
- (v) 'n persoon soos deur die Raad van Finansies aangewys.
- (vi) sekretaris van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering.

4.10.2 WERKWYSE

- 4.10.2.1 Die dagbestuur kom, nadat die voorsitter en skriba met mekaar oorleg gepleeg het, byeen.
- 4.10.2.2 Die dagbestuur voer gesprekke
 - (i) ter voorbereiding van die agenda van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering.
 - (ii) om opdragte wat van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering ontvang is, uit te voer.
 - (iii) om probleemsituasies wat ontstaan het te bespreek, en voorstelle ter oplossing te formuleer.

4.11 NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging is 'n diensorgaan van die vrouelidmate van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika wat in elke gemeente tot stand kom om op grond van die algemene priesterskap van die gelowiges, gesamentlik, afsonderlik en georganiseerd uiting te gee aan hulle roeping.

- 4.11.1 Alle lidmate word deur die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging bewus gemaak van die nood in die gemeente en gemeenskap. Die vrouelidmate bewys barmhartigheid saam met die diakens aan lidmate en ander mense in nood.
- 4.11.2 Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging lewer 'n bydrae om vroue in die Kerk toe te rus vir hulle dienswerk in die Kerk en die gemeenskap.
- 4.11.3 Daar word daadwerklik gepoog om alle vrouelidmate te betrek wat hulle tot die verwesenliking van hulle gestelde doelwit beywer.
- 4.11.4 Fondse word ingesamel en beheer onder leiding van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, ooreenkomstig 'n begroting wat deur die kerkraad goedgekeur is.
- 4.11.5 Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging formuleer eie doelstellings wat, nadat die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering dit goedgekeur en bekragtig het, 'n riglyn is vir alle vrouelidmate.
- 4.11.6 Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging funksioneer onder opsig van die kerkraad.

ORDEREËL 5

DIE EREDIENS

Die lidmate, gemeentes en ringe van die Kerk kom gereeld in eredienste byeen.

Die erediens is die middelpunt van die gemeentelike lewe.

Tydens die erediens vind 'n ontmoeting plaas met die drie-enige God.

Die erediens is die fees van die Christelike vryheid waar gelowiges hulle vryheid van sonde, boosheid en die dood vier.

In die erediens word gelowiges onderrig, vertroos en bemoedig.

Die samekoms in 'n erediens versterk die band tussen lidmate, en bied die geleentheid vir gesamentlike gebed, sang, belydenis en besinning oor die evangelie.

Eredienste is ook missionaal gerig, en dien volgens die Bybel die eer van God, die versterking van die geloof, die geestelike welwese van die gemeente, die beoefening van die gemeenskap van die heiliges, die verspreiding van die evangelie, die diens van barmhartigheid en toerusting van gelowiges.

5.1 PREDIKING

5.1.1 Prediking van die evangelie is die hartklop van die erediens.

5.1.2 Prediking vind plaas uit die Bybel, onder leiding van die Heilige Gees.

5.1.3 Prediking word behartig deur ampsdraers wat daarvoor opgelei is en deur die Kerk toegelaat word.

5.2 SAKRAMENTE

5.2.1 Die sakramente dien om die geloof op te bou, in stand te hou en te versterk.

5.2.2 Die Kerk het twee sakramente, naamlik die Doop en die Nagmaal.

5.2.3 Sakramente is sigbare tekens van God se liefde en beloftes oor sondevergewing en die ewige lewe.

5.2.4 Sakramente word in 'n erediens deur 'n predikant bedien, met gebruikmaking van die toepaslike formulier.

5.2.5 HEILIGE DOOP

5.2.5.1 Mense word deur die Doop in die kerk van Christus opgeneem.

5.2.5.2 Die Doop word eenmalig bedien op grond van die genadeverbond, en is 'n teken en waarborg dat ons sondes deur die offerbloed van die gekruisigde Heer vergewe is.

5.2.5.3 Die Doop verkondig die belofte van 'n nuwe lewe in Christus.

5.2.5.4 Die Doop verseker ons van die teenwoordigheid van die Heilige Gees wat ons troos en vernuwe om beelddraers van Christus te wees.

5.2.6 HEILIGE NAGMAAL

5.2.6.1 Deur die Nagmaal herdenk die gemeente die dood van Christus totdat Hy weer kom.

5.2.6.2 Die Nagmaal dien tot versterking van die geloof.

5.2.6.3 Die Nagmaalsgemeenskap deel met vreugde in die teenwoordigheid van die opgestane Heer.

5.2.6.4 Deelname aan die Nagmaal gee uitdrukking aan kerklike eenheid.

5.2.6.5 Die Nagmaal is 'n heenwysing na die ewige feesmaal wat vir gelowiges voorberei word.

5.3 LITURGIE

5.3.1 Die liturgie dien die eenheid van die Kerk, en bevorder die identiteit en etos van die Kerk.

5.3.2 Die volgende liturgiese elemente maak deel uit van 'n erediens: Votum en seëngroet, sang, aanhoor van die wet, geloof- en skuldbelydenis, genadeverkondiging, gebede, Skriflesing, prediking en die seënbede.

5.4 KERKMUSIEK

5.4.1 Kerkmusiek is 'n gawe van die Here en instrument van die Heilige Gees.

5.4.2 Kerkmusiek gee uitdrukking aan die veelvormigheid van die Christelike geloof en die ekumeniese aard van kerkwees.

5.4.3 Kerkmusiek het saambindende, vertroostende en bemoedigende waarde.

ORDINANSIE 5

DIE EREDIENS

5.1 PREDIKING

- 5.1.1 Die prediking word ingerig binne die riglyne van die liturgiese kalender.
- 5.1.2 Die prediking geskied binne die raamwerk van die kerklike belydenis.
- 5.1.3 Daar word gereeld aan die hand van die Heidelbergse Kategismus gepreek.
- 5.1.4 Die prediking word waargeneem deur predikante en proponente van die Kerk.
- 5.1.5 Predikante van 'n ander reformatoriese kerk wat op dieselfde belydenisgrondslag staan as ons, kan ook eredienste lei op uitnodiging van die kerkraadsvergadering, in oorleg met die predikant of konsulent van die gemeente.

5.2 SAKRAMENTE

5.2.1 HEILIGE DOOP

- 5.2.1.1 Die Doop word eenmalig in 'n erediens, met gebruikmaking van die toepaslike formulier, in die naam van die drie-enige God, deur 'n geordende predikant met water bedien.
- 5.2.1.2 Die Doop word op gepaste Sondae bedien.
- 5.2.1.3 Die Doop word bedien aan kinders van lidmate of persone aan wie die kerkraadsvergadering toestemming verleen het.
- 5.2.1.4 Kinders word nie van die doop as genadeteken van Christus weerhou nie.
- 5.2.2.5 Die gemeente, as doopgetuie, neem saam met die ouers en voogde medeverantwoordelikheid vir die geestelike opvoeding van die dopeling.
- 5.2.1.6 Volwassenes word gedoop nadat hulle oor die doel en betekenis van die Doop onderrig is.
- 5.2.1.7 Missionale werk het ook doopbediening in die oog.
- 5.2.1.8 Lidmaatskap van die gemeente is nie 'n voorwaarde vir die Doop nie.
- 5.2.1.9 Die kerkraad sien toe dat 'n doopregister gehou word..

5.2.2 HEILIGE NAGMAAL

- 5.2.2.1 Nagmaal word in 'n erediens, aan tafel, met gebruikmaking van brood en wyn, deur 'n predikant bedien op so 'n manier dat niemand uitgesluit word nie.
- 5.2.2.2 Nagmaal kan ook na goedkeuring van die kerkraadsvergadering buite die

erediens bedien word met gebruikmaking van brood en wyn, Woordverkondiging en die formulier vir die Nagmaal.

- 5.2.2.3 Die kerkraadsvergadering bepaal die datums vir die bediening van die Nagmaal met in agneming van die liturgiese kalender.
- 5.2.2.4 Lidmate word uitgenooi en voorberei op deelname aan die Nagmaal.
- 5.2.2.5 Die Nagmaalsviering gaan gepaard met danksegging.
- 5.2.2.6 Lidmate van kerke wat met die Kerk se belydenis onderskryf, word, as 'n teken van gasvryheid en kerklike eenheid, genooi om saam met die gemeente Nagmaal te vier.
- 5.2.2.7 Gedoopte kinders van die gemeente neem deel aan die erediens waartydens Nagmaal bedien word ter voorbereiding van hulle toekomstige deelname aan die Nagmaal.

5.3 **LITURGIE**

- 5.3.1 Eredienste hou rekening met die liturgiese kalender, naamlik naas elke Sondag, ook die vier Adventsondae, Kersfees, die Epifanietyd, die Lydenstyd, die Heilige Week, die Paastyd, Hemelvaart, Pinkster, Drie-Eenheidsondag, die drie Sondae van die eskatologie, Hervormingsondag, herdenkingsgeleenthede van die martelare, dankdag en biddag vir die vrug op die mens se arbeid en Geloftedag.
- 5.3.2 Eredienste vind plaas aan die hand van riglyne in die Diensboek.
- 5.3.3 Verkieslik neem 'n ouderling deel aan die gestaltegewing van die liturgie.

5.4 **KERKMUSIEK**

- 5.4.1 Die sing en stylvolle instrumentale begeleiding van goedgekeurde liederes is 'n belangrike element van die erediens.
- 5.4.2 Lidmate word aangemoedig om deel te neem aan die bevordering van kerkmusiek, ook buite die erediens.

ORDEREËL 6

GEESTELIKE VORMING EN KERKLIKE ONDERRIG

Die kerk van Jesus Christus is 'n blywende leergemeenskap.

Die Kerk onderrig lidmate op verskillende maniere oor die wet en die evangelie.

Lidmate en ampsdraers word voortdurend geestelik gevorm om as dissipels van Jesus Christus te volhard.

Die geestelike vorming van lidmate geskied deur verkondiging, onderrig, toerusting, herderlike sorg en dienswerk.

Die huisgesin is 'n eenheid wat saamgebond is deur gemeenskaplike geloof, liefde en trou, en is 'n gemeente in die klein.

Gemeentes en huisgesinne is saam daarvoor verantwoordelik om kinders met eerbied en liefde vir God op te voed, te vorm en te onderrig.

6.1 KERKLIKE ONDERRIG

6.1.1 Kerklike onderrig vorm 'n belangrike deel van geestelike vorming.

6.1.2 Kerklike onderrig het ook ten doel om diegene wat lid van die Kerk wil word, te begelei.

6.2 GEESTELIKE VORMING

Geestelike vorming is gerig op die hele gemeente.

ORDINANSIE 6

GEESTELIKE VORMING EN KERKLIKE ONDERRIG

6.1 GEESTELIKE VORMING

6.1.1 Geestelike vorming het ten doel om

6.1.1.1 lidmate toe te rus om as dissipels van Jesus Christus die evangelie met woord en daad na alle mense te bring.

6.1.1.2 lidmate, sowel as diegene wat deel wil word van die Kerk, te onderrig in die Woord van God en die leer van die Kerk.

6.1.2 Geestelike vorming geskied deur verkondiging, onderrig, toerusting, herderlike sorg en dienswerk.

6.2 KERKLIKE ONDERRIG

Met die oog op die vervulling van die priesterskap van die gelowige, rus die Kerk lidmate en ampsdraers toe deur die volgende:

6.2.1 Doopkategeese aan huisgesinne, doopgetuies en die gemeente ter voorbereiding vir die Doop.

6.2.2 Kategeese aan gedoopte lidmate oor die betekenis van hulle Doop.

6.2.3 Kategeese ter voorbereiding vir die aflegging van geloofsbelydenis en deelname aan die Nagmaal.

6.2.4 Kerkraadskategeese ter voorbereiding van ouderlinge en diakens op hulle dienswerk.

6.2.5 Huwelikskategeese aan voornemende egpare ter voorbereiding op die Christelike huwelik.

6.2.6 Deurlopende volwasse kategeese om alle lidmate en voornemende lidmate te onderrig oor die verskillende aspekte van die Christelike leer en lewe.

6.2.7 Lidmate word geestelik gevorm deur die lees van die Kerk se publikasies.

6.2.8 Gemeentes en kerkrade stel die Kerklike publikasies aan die lidmate bekend en beskikbaar.

6.3 GEESTELIKE VORMING VAN DIE JEUG

6.3.1 Kinders is 'n integrale deel van die gemeente.

6.3.2 Die geestelike vorming van die jeug geskied deur jeugbediening, waarvan kerklike onderrig 'n wesenlike deel vorm.

- 6.3.3 Jeugbediening betrek die jeug by die bediening van die gemeente.
- 6.3.4 Kerklike onderrig
 - 6.3.4.1 begelei die jeug in die Woord van God en die leer van die kerk.
 - 6.3.4.2 leer die jeug oor die betekenis van hulle doop.
 - 6.3.3.3 berei die jeug voor vir die aflegging van geloofsbelydenis en deelname aan die Nagmaal.
 - 6.4.3.4 begelei die jeug op die weg van dissipelskap, en rus die jeug toe vir hulle dienswerk in die Kerk en hulle getuienistaak in die wêreld.
- 6.4 **GEESTELIKE VORMING VAN HUISGESINNE**
 - 6.4.1 Die geestelike vorming van huisgesinne geskied deur gesinsbediening.
 - 6.4.2 Gesinsbediening het ten doel om huisgesinne
 - 6.4.2.1 bewus te maak dat hulle die primêre verantwoordelikheid dra vir die geestelike vorming van hulle kinders.
 - 6.4.2.2 toe te rus om hulle kinders te onderrig en te laat onderrig volgens die doopbelofte wat hulle afgelê het.
 - 6.4.2.3 aan te moedig om hulle kinders te onderrig in die Woord van God en die leer van die Kerk, om saam te bid en huisgodsdienst te hou.
 - 6.4.2.4 te betrek by die werksaamhede van die gemeente.

ORDEREËL 7

MISSIONALE BEDIENING

Op grond van die opdrag aan die Kerk, is lidmate en gemeentes van die Kerk gerig op diegene wat van die evangelie vervreemd is, dit nog nie heelhartig aanvaar het nie asook diegene wat dit nie wil of kan glo nie.

Openbare Woordverkondiging vind plaas aanvullend tot die gemeentelike erediens.

Ampsdraers en lidmate wat tydens hierdie geleenthede optree, bly getrou aan die Kerk se teologiese en liturgiese tradisie.

Aanvullend tot die openbare Woordverkondiging, kan daar dienste gelewer word aan persone wat nie lidmate van die Kerk is nie.

Hierdie dienslewering het lidmaatskap van die Kerk, gemeentevorming, ekumeniese samewerking of algemene diensbaarheid in die oog.

As verskyningsvorm van die een, heilige, algemene, apostoliese kerk, is die Kerk geroep om eenheid en gemeenskap met ander kerke na te streef, en samewerking te bevorder.

7.1 MISSIONALE BEDIENING

7.1.1 Gehoorsaam aan die opdrag van Christus, leef gemeentes missionaal, getuig met woord en daad van God se liefde en leer mense hoe om Jesus Christus te volg.

7.1.2 Lidmate en ampsdraers tree apologeties in vir die waarheid van die evangelie teenoor alle wêreld- en waarheidsbeskouings wat daarmee strydig is.

7.2 MISSIONALE BEDIENING EN EKUMENE

Taal, kultuur en demografiese werklikhede bied besondere uitdagings aan missionale bediening, en daarom werk die Kerk ook saam met ekumeniese vennote.

7.3 KERK EN GEMEENSAP

Die lidmate en ampsdraers van die Kerk getuig op grond van die wet en die evangelie, teenoor die gemeenskap. Die Kerk waarsku en vermaan oor gedrag, lewenswyses en denkpatrone wat die welwese van die gemeenskap skaad.

7.4 KERK EN OWERHEDE

Lidmate en ampsdraers getuig teenoor die owerhede oor wat die Bybel van hulle verwag. Hulle word herinner aan die evangelie wat liefde, reg, geregtigheid, oordeel en vrede verkondig.

7.5 VERBAND MET ANDER KERKE

7.5.1 Die Kerk neem deel aan ekumeniese arbeid in Suid-Afrika en die wêreld.

7.5.2 Die Kerk streef voortdurend daarna om ekumeniese bande met ander kerke uit te bou.

7.5.3 Die Kerk handhaaf die eenheid met kerke waaraan ons met bande van belydenis of van geskiedenis verbonde is, deur betrekkinge met hierdie kerke in stand te hou en uit te bou, en samewerking te bevorder.

ORDINANSIE 7

MISSIONALE BEDIENING

7.1 MISSIONALE BEDIENING

- 7.1.1 Aangesien lidmate ook oor die wet en evangelie kan twyfel, begin die Kerk se missionêre werk by die lidmate.
- 7.1.2 Elke lidmaat en gemeente is geroepe om die evangelie met woord en daad uit te dra na diegene wat nie met die Kerk meelewe nie.
- 7.1.3 Mense wat deur die werking van die Heilige Gees tot bekering in Jesus Christus kom, word gedoop, in gemeentes opgeneem en pastoraal versorg.
- 7.1.4 Lidmate en ampsdraers is geroepe om onwaarhede oor die evangelie te weerlê, oor die waarheid van die evangelie te getuig en om 'n verduideliking te gee oor die hoop wat binne die Kerk lewe.
- 7.1.5 Pastorale sorg het 'n missionale dimensie wat nie sonder pastorale bewoënheid gedoen word nie.

7.2 MISSIONALE BEDIENING EN EKUMENE

- 7.2.1 Aangesien die Kerk nie alleen met deurlopende sukses in bepaalde gebiede onder spesifieke taalgroepe missionêr kan werk nie, word hierdie werk in samewerking met ekumeniese vennote gedoen.
- 7.2.2 Die Kerk neem saam met ekumeniese vennote medeverantwoordelikheid vir die opleiding van evangeliste, sendelinge en predikante aan 'n instelling wat vir die doel daargestel is.
- 7.2.3 Daardie instelling neem ook medeverantwoordelikheid vir voortgesette teologiese toerusting en publikasies wat die werk van die vennote mag versterk.
- 7.2.4 Kerke en gemeentes wat uit die Kerk se missionale bediening ontwikkel, word ondersteun.

7.3 KERK EN GEMEENSKAP

- 7.3.1 In die lig van die toenemende verwêreldliking van ons samelewing, werk Christene saam om die belange van die kerk te beskerm en te bevorder.
- 7.3.2 In 'n gees van ekumeniese welmenendheid, versterk die lidmate en die kerke die hande van diegene wat vir die Christelike kultuurbelange intree.

7.4 KERK EN OWERHEDE

- 7.4.1 Die owerhede word voortdurend verseker van die Kerk se voorbidding.

- 7.4.2 Lidmate, ampsdraers en vergaderings van die ampte vermaan die owerhede om in verantwoordelikheid teenoor God te regeer.

7.5 **BYBELVERTALING EN BYBELVERSPREIDING**

- 7.5.1 Die Kerk neem deel aan die Bybelvertalingsprojekte van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika.

- 7.5.2 Lidmate en gemeentes koop Bybels aan en versprei dit onder diegene wat nie Bybels het nie.

- 7.5.3 Belangstellendes word ingelig oor Bybels wat elektronies gratis beskikbaar is.

7.6 **OPENBARE WOORDVERKONDIGING EN DIENSLEWERING**

- 7.6.1 Openbare Woordverkondiging vind plaas by geleenthede soos huweliksbevestigings, begrafnisse, Geloftefeeste en godsdiensoefeninge by werkplekke en opleidingsinstansies.

- 7.6.2 Die Kerk leef die evangelie uit deur saam met ander kerke, welsynsorganisasies en gemeenskapsprojekte diens te lewer aan verdienstelike instansies en gebiede wat hulp benodig.

- 7.6.3 Dienslewering dien as ondersteuning van die Kerk se roeping.

7.7 **VERBAND MET ANDER KERKE**

- 7.7.1 Die lewe en werk van die Kerk staan in die teken van die kerk se roeping tot eenheid, getuienis en diens.

- 7.7.2 Die Kerk gee uitvoering aan die eenheid met kerke waaraan ons verbonde is deur:

- 7.7.2.1 kerklike betrekkinge te handhaaf.

- 7.7.2.2 gesprekke te voer oor geloof, leer en lewe.

- 7.7.2.3 onderlinge hulp te verleen.

- 7.7.2.4 saam te werk in ekumeniese liggame.

- 7.7.2.5 gesamentlike eredienste te hou en Nagmaal te vier.

- 7.7.2.6 samewerkingsooreenkomste aan te gaan en uit te voer.

- 7.7.3 Die Kerk getuig teenoor kerke en geloofsgroepe uit ander tradisies en mense met ander godsdienstige oortuigings deur deel te neem aan gesprekke, die geloof te verduidelik en te verdedig, en tot beter onderlinge begrip en hulpverlening te kom.

ORDEREËL 8

KERKLIKE DISSCIPLINE

Die Woord van God skep orde en dissipline in die Kerk. Daaruit vloei die verwagting dat almal ooreenkomstig die Woord van God glo en leef, en Jesus Christus as enigste Hoof van die kerk erken. So word die eenheid en eendrag bewaar en bevorder.

8.1 DISSCIPLINE IN DIE KERK

8.1.1 Kerklike dissipline is by uitstek 'n kerklike aangeleentheid, en word bevorder deur opsig en tug.

8.1.2 Die kern van kerklike dissipline is onderlinge gesprek.

8.2 ONDERWERPING AAN DISSCIPLINE

Lidmate en ampsdraers is aan dissipline onderworpe.

8.3 OPSIG

8.3.1 Opsig spruit voort uit die barmhartigheid van die Here, met die bedoeling om die ware diens aan God te onderhou en die suiwer leer en goeie orde te handhaaf.

8.3.2 Opsig is die verantwoordelikheid van lidmate, ampsdraers en vergaderings om vir mekaar sorg te dra, deur in liefde mekaar by te staan, te bemoedig en tereg te wys.

8.3.3 Lidmate en ampsdraers beroep hulle nie op 'n wêreldlike hof met verbygaan van die opsig nie.

8.4 TUG

8.4.1 Tug is 'n formele handeling van vergaderings met tugbevoegdheid.

8.4.2 Die doel van die tug is om

8.4.2.1 die eer van God te dien.

8.4.2.2 die Christelike geloof te beskerm.

8.4.2.3 dié wat in ongeloof en ongehoorsaamheid aan die Woord van God volhard, tot bekering te roep.

8.5 ONDERWERPING AAN TUGMAATREËLS

8.5.1 Lidmate en ampsdraers is aan tugmaatreëls onderworpe.

8.5.2 'n Lidmaat of ampsdraer kan teen die bevinding van 'n vergadering 'n beroep doen op 'n bykomende vergadering.

8.5.3 'n Lidmaat of ampsdraer wat getug word, mag nie met verbygaan van kerklike vergaderings op 'n wêreldlike hof 'n beroep doen nie.

8.6 **OPHEFFING EN WYSIGING VAN TUGMAATREËLS**

Tugmaatreëls kan opgehef of gewysig word deur die vergadering waarop 'n beroep gedoen is om dit op te hef of te wysig.

ORDINANSIE 8

OPSIG EN TUG

8.1 OPSIG

- * Opsig begin met gesprekke wat in liefde tussen lidmaat en lidmaat, lidmaat en ampsdraer, ampsdraer en ampsdraer, ampsdraer en vergadering of tussen vergaderings gevoer word.
- * Gesprekke met die oog op die behoud van die regte geloof en lewenswandel vind tussen gelowiges plaas.

8.1.1 BEVOEGDE OPSIGHOUDENDE VERGADERING

8.1.1.1 Die kerkraadsvergadering hou opsig oor lidmate en ampsdraers.

8.1.1.2 Die ringskommissie hou opsig oor ampsdraers wat in die ringsgebied val.

8.1.1.3 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering hou opsig oor predikante, die lede van vergaderings van ampte op ringsvlak, lede van rade en komitees van die Algemene Kerkvergadering en van die Algemene Diakensvergadering, en oor lede van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering.

8.1.2 BESWAARSKRIF

8.1.2.1 Indien gesprekke die saak nie besleg nie, word 'n beswaar skriftelik aan die bevoegde opsighoudende vergadering voorgelê.

8.1.2.2 Die beswaarskrif moet aandui

- (i) waar en wanneer die gesprekke gevoer is.
- (ii) volledige besonderhede van die onderwerp van elke gesprek.
- (iii) waarom die gesprekke misluk het.
- (iv) alle inligting wat ter sake mag wees insluitende enige bewysstuk wat daar mag wees, asook die name en besonderhede van persone wat persoonlik kennis dra van die aangeleentheid waaroor die beswaar gaan en 'n opsomming van wat daardie persone sal kan sê.

8.1.3 HANTERING VAN 'N BESWAARSKRIF

8.1.3.1 'n Beswaarskrif teen 'n lidmaat of ampsdraer, anders as 'n predikant, word by die kerkraadsvergadering ingedien.

8.1.3.2 'n Beswaarskrif teen 'n lidmaat word deur die kerkraadsvergadering afgehandel.

8.1.3.3 'n Beswaarskrif teen 'n ouderling of diaken word deur die ringskommissie afgehandel indien dit nie deur die kerkraadsvergadering afgehandel kan word nie.

8.1.3.4 'n Beswaarskrif teen 'n predikant word by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ingedien en afgehandel.

8.1.3.5 'n Beswaarskrif teen lede van die vergaderings van ampte op ringsvlak, word deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering afgehandel indien dit nie deur die ringskommissie afgehandel kan word nie

8.1.3.6 'n Beswaarskrif teen lede van rade en komitees van die Algemene Kerkvergadering, die Algemene Diakensvergadering, die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering word by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ingedien en afgehandel.

8.1.4 UITOEFENING VAN OPSIG

8.1.4.1 Indien die verkeerde leer, houding of gedrag van 'n lidmaat, ampsdraer, lid van 'n vergadering, raad of komitee, gemeente of ring nie na bevrediging deur middel van gesprek besleg kan word nie, moet die klaer binne een maand nadat die gesprek misluk het, 'n beswaarskrif soos in Ordinansie 9.1.2 bedoel, aan die bevoegde opsighoudende vergadering voorlê.

8.1.4.2 'n Opsighoudende vergadering skenk so spoedig moontlik na ontvangs van die beswaarskrif daaraan aandag, voer in liefde gesprekke met die betrokke partye en doen alles moontlik om die saak af te handel.

8.1.4.3 'n Bykomende vergadering wat oortuig is dat die opsigtaak nie na behore deur 'n bevoegde vergadering uitgevoer word nie, kan self ingryp en die saak besleg.

8.1.4.4 Met 'n lidmaat, ampsdraer, vergadering, komitee of raad wat sonder grondige rede versuim om aan 'n opsiggesprek deel te neem, word verder onder die tug gehandel.

8.1.5 BEROEP OP 'N WÊRELDLIKE INSTANSIE

Indien 'n lidmaat of ampsdraer 'n beroep op 'n wêreldlike instansie doen of aandui dat so 'n beroep op 'n instansie gedoen gaan word om onderlinge geskille uit die weg te ruim, sonder om die kerklike weg volledig te volg, word met so 'n persoon onder die opsig en tug gehandel, en sal die lidmaat of ampsdraer aanspreeklik gehou word vir die Kerk se regskoste op 'n prokureur-kliënt skaal.

8.2 TUG

8.2.1 Tug word toegepas deur 'n bevoegde vergadering nadat optrede onder die opsig nie geslaag het nie, opsig nie moontlik is nie of waar die optrede van so 'n aard is dat daar summier met verbygaan van die opsig 'n klag gelê word, 'n klagskrif ontvang, ondersoek en gegrond bevind is deur die bevoegde vergadering, of indien 'n persoon uit eie beweging te enige tyd skuld sou bely oor 'n oortreding.

8.2.2 'n Belydende lidmaat of lidmate wat nie onder sensuur is nie, ampsdraer of ampsdraers of opsighoudende vergaderings, het die bevoegdheid en verantwoordelikheid om 'n lidmaat of ampsdraer wat klaarblyklik volhard in 'n verkeerde leer, houding of gedrag, skriftelik by die bevoegde vergadering aan te kla, nadat onder die opsig gehandel is, of opsig nie moontlik was nie, of indien die optrede van so 'n aard is dat daar summier met verbygaan van die opsig 'n klag gelê behoort te word.

8.3 VERGADERINGS MET TUGBEVOEGDHEID

Die bevoegde vergaderings om 'n ondersoek te doen en tug uit te oefen is

8.3.1 die kerkraadsvergadering oor lidmate.

8.3.2 die ringskommissie oor ouderlinge en diakens.

8.3.3 die Tugkomitee oor die Algemene Diakensvergadering, die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, predikante, lede van vergaderings van die ampte in die ring, lede van vergaderings van die rade van die Algemene Kerkvergadering en lede van die rade en komitees van die Algemene Diakensvergadering, en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

8.4 DIE KLAGSKRIF

8.4.1 'n Klagskrif moet aan die volgende vereistes voldoen:

8.4.1.1 Dit moet skriftelik en duidelik leesbaar wees, en binne 'n redelike tyd ingedien word.

8.4.1.2 Daar moet duidelik vermeld word hoe daar onder die opsig gehandel is, of waarom daar met verbygaan van die opsig 'n klag gelê word.

8.4.1.3 Dit vermeld

(i) die verkeerde leer, houding of gedrag van 'n lidmaat of ampsdraer.

(ii) enige datum, tydperk, plek en geleentheid van elke oortreding.

(a) in watter opsig in ongehoorsaamheid aan die Woord en belydenis opgetree is, of die Kerkorde of kerklike besluit oortree is.

8.4.2 Die klagskrif moet deur die klaer en twee getuies wat slegs die klaer se handtekening bevestig, onderteken wees. In die geval waar 'n vergadering die klaer is, moet die klagskrif deur die voorsitter en skriba van die vergadering onderteken wees, en moet die notule waarin die besluit om die lidmaat of ampsdraer aan te kla vervat is, aan die klagskrif geheg word.

8.4.3 Die klagskrif bevat die name en adresse van getuies. Bykomende getuies kan by die klagskrif gevoeg word voor die aanvang van die ondersoek van die klag.

8.5 OPSKORTING VAN KERKLIKE VOORREGTE EN AMPSPLIGTE

8.5.1 Indien daar redelike gronde bestaan om te vermoed dat 'n ampsdraer 'n aanstootlike sonde pleeg of gepleeg het, kan die vergadering met tugbevoegdheid, nadat daardie ampsdraer aangehoor is, die ampsvoorregte van so 'n ampsdraer opskort.

8.5.2 Opskorting van bogenoemde voorregte is slegs voorlopig, en daarom moet die betrokke vergadering toesien dat 'n klagskrif binne sewe dae (Saterdag, Sondag en verklaarde openbare vakansiedae uitgesluit) na sodanige opskorting ingedien word. Indien 'n klagskrif nie binne bedoelde sewe dae ingedien word nie, verval die opskorting van voorregte.

8.6 TUGPROSEDURE

8.6.1 Die prosedures by ontvangs van 'n klagskrif, ondersoek na 'n klag en beroep op 'n bykomende vergadering, word benewens, soos in die Kerkorde bepaal, aangevul in die Reglement vir die Prosedure by die Onderzoek van 'n Klagte, soos deur die Algemene Kerkvergadering vasgestel.

8.6.2 Indien daar enige verskil tussen die Kerkorde en die reglement is, sal die bepalinge van die Kerkorde voorrang geniet.

8.7 RIGLYNE VIR DIE ONDERSOEK VAN 'N KLAG

Vergaderings laat hulle by die ondersoek na 'n klag, die bevinding en, waar van toepassing, die vorm van tug lei deur die

8.7.1 Bybel.

8.7.2 belydenisse, belydenisskrifte en diensformuliere.

8.7.3 Kerkorde.

8.7.4 besluite van vergaderings van die ampte.

8.7.5 gebruike van die Kerk (reg van usansie).

8.7.6 beroepsdokumente en dienskontrakte.

8.8 TUGHANDELING

8.8.1 'n Bevoegde vergadering kan die tug toepas indien 'n aangeklaagde te enige tyd in die loop van 'n ondersoek skuld op sommige of al die klagtes in 'n klagskrif bely,

8.8.1.1 daar na 'n ondersoek bevind word dat die aangeklaagde hom of haar of skuldig gemaak het aan 'n handeling wat tugwaardig is, of

8.8.1.2 die aangeklaagde te enige tyd in die loop van 'n ondersoek skuld op sommige of al die klagtes in die klagskrif bely.

8.8.2 Die kerkraadsvergadering kan, nadat bevind is dat 'n lidmaat of lede van 'n komitee of kommissie van die gemeente hulle skuldig gemaak het aan 'n handeling wat tugwaardig is, sulke persone

8.8.2.1 vermaan en waarsku.

8.8.2.2 die gebruik van die sakramente ontsê (sensuur).

8.8.2.3 van lidmaatskap van die Kerk onthef.

8.8.2.4 uit die gemeenskap van die gelowiges uitsluit.

8.8.2.5 sodanige stappe neem as wat in Ordinansie 9.8.12 bedoel word.

8.8.3 Die taak van vermaning word aan die voorsitter van die ouderlingevergadering of 'n kommissie uit die ouderlingevergadering saamgestel, opgedra.

- 8.8.4 Die ouderlingevergadering kan 'n lidmaat wat onder sensuur is en wat, ten spyte van getroue en volgehoue bearbeiding geen berou nie, maar verset toon, volgens die prosedure soos omskryf in die Formulier vir die Ban, uit die gemeenskap van die gelowiges uitsluit.
- 8.8.5 'n Lidmaat word van lidmaatskap van die Kerk onthef indien die Formulier van die Ban nie toepaslik is nie, en sensuur nie doelmatig is nie.
- 8.8.6 Wanneer 'n lidmaat se lidmaatskap opgehef word, word dit aan die gemeente bekend gemaak, maar wanneer die lidmaat onder sensuur geplaas word, sal die kerkraadsvergadering na goeddunke handel.
- 8.8.7 Die Formulier van die Ban word in 'n erediens gelees.
- 8.8.8 Die ringskommissie kan, nadat 'n ampsdraer skuldig bevind is aan 'n handeling wat tugwaardig is, so 'n ampsdraer
- 8.8.8.1 vermaan en waarsku.
- 8.8.8.2 vir 'n bepaalde tydperk van ampspligte onthef.
- 8.8.8.3 van ampsvoorreg ontnem.
- 8.8.8.4 sodanige stappe neem as wat deur Ordinansie 11.8.12 bedoel word.
- 8.8.9 Bevindings van die ringskommissie word aan die kerkraadsvergadering meege-deel met, indien nodig, die versoek om die ampsdraer die gebruik van die sakra-mente te ontsê (sensuur).
- 8.8.10 Die Tugkomitee kan, nadat 'n persoon skuldig bevind is aan 'n handeling wat tugwaardig is, sodanige persoon
- 8.8.10.1 vermaan en waarsku.
- 8.8.10.2 vir 'n tydperk van ampspligte onthef met gedeeltelike verlies van versorgings-voordele.
- 8.8.10.3 wanneer dit in belang van die gemeente geag word, in oorleg met die kerkraad en ringskommissie van die gemeente losmaak met behoud van ampsvoorreg.
- 8.8.10.4 van die amp onthef.
- 8.8.10.5 sodanige stappe neem as wat deur Ordinansie 9.8.12 bedoel word.
- 8.8.11 Die bevinding en tughandeling van die Tugkomitee word aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, kerkraadsvergadering en ringskommissie meegedeel en, indien nodig, kan die kerkraadsvergadering versoek word om die lidmaat die gebruik van die sakramente te ontsê.
- 8.8.12 Indien 'n kerkraadsvergadering, ringskommissie of die Tugkomitee na 'n onder-soek die klag gegrond bevind, kan daardie vergadering gepaste tug oplê, maar kan daardie tughandeling vir 'n tydperk van hoogstens drie jaar uitgestel of opgeskort word
- 8.8.12.1 aan opleiding en berading onderwerp.

- 8.8.12.2 aan toesig of beheer onderwerp.
- 8.8.12.3 aan verpligte bywoning of inwoning by een of ander bepaalde sentrum inrigting of instansie onderwerp.
- 8.8.12.4 aan goeie gedrag onderwerp.
- 8.8.12.5 aan enige ander gepaste aangeleentheid onderwerp.
- 8.8.13 Die bevoegde vergadering kan te enige tyd voor verstryking van die tydperk van uitstel of opskorting indien daar goeie redes daarvoor bestaan, die aangeklaagde oproep sodat opnuut oor die tug besin kan word.
- 8.8.14 Voordat op 'n gepaste tughandeling besluit word, kan die bevoegde vergadering weer na goeddunke sodanige getuienis aanhoor ten einde 'n gepaste tughandeling te neem.

8.9 **BEROEP OP 'N BYKOMENDE VERGADERING**

- 8.9.1 'n Lidmaat wat skuldig bevind is, kan 'n beroep op die ringskommissie doen om die bevinding van 'n kerkraadsvergadering te heroorweeg.
- 8.9.2 Ouderlinge en diakens wat skuldig bevind is, kan 'n beroep op die Tugkomitee doen om 'n bevinding van 'n ringskommissie te heroorweeg.
- 8.9.3 'n Predikant, lede van die Algemene Diakensvergadering of die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering, lede van vergaderings van die ampte van 'n ring, vergaderings van rade van die Algemene Kerkvergadering of lede van rade of komitees van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Algemene Diakensvergadering, wat deur die Tugkomitee skuldig bevind is, kan 'n beroep op die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering doen om die bevinding van die Tugkomitee te heroorweeg.
- 8.9.4 Ongeag die voorafgaande kan 'n lidmaat, predikant, ouderling of diaken, wat aan 'n klag wat oor 'n leeraangeleentheid handel, skuldig bevind is, 'n finale beroep op die Algemene Kerkvergadering doen om die bevinding te heroorweeg, mits die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oortuig is dat die klag inderdaad oor 'n leeraangeleentheid handel.
- 8.9.5 Indien 'n klaer ontevrede is dat die prosedure vir 'n ondersoek, soos in die Kerkorde uiteengesit, nie nagekom is nie, kan skriftelik vertoë oor die aangeleentheid binne 14 dae nadat die uitslag van die ondersoek bekend is, aan die Raad vir Kerkregtelike Advies gerig word. Indien die Raad vir Kerkregtelike Advies oortuig is dat die prosedure vir 'n ondersoek nie nagekom is nie, word die klag terugverwys na die bevoegde vergadering met 'n aanwysing van watter stappe gevolg moet word.

8.10 **DISSIPLINEVERSUIM DEUR VERGADERINGS**

- 8.10.1 'n Bykomende vergadering met opsigbevoegdheid wat verneem of vermoed dat 'n vergadering van die ampte, raad, komitee of kommissie oor wie se werksaamhede die bykomende vergadering opsig hou, nie hulle opdragte uitvoer, of 'n saak wat by hulle aanhangig gemaak is, nie ondersoek of behoorlik afhandel nie, versoek die betrokke vergadering van die ampte, raad, komitee of kommissie om volledige besonderhede oor die saak aan die bykomende vergadering te verskaf.

8.10.2 Bovermelde bykomende vergadering kan, indien nodig, aan die vergadering van die ampte, raad, komitee of kommissie oor wie se werksaamhede opsig gehou word, ook opdragte in verband met die dienswerk gee.

8.10.3 Die bykomende vergadering kan, indien die vergadering van die ampte oor wie se werksaamhede opsig gehou word, versuim om bevredigende inligting te verskaf, of hulle opdragte uit te voer, sommige, of al die lede van die betrokke vergadering van die ampte, vir 'n tydperk as lede van die vergadering uit die amp onthef en self die saak afhandel.

8.11 **OPHEFFING VAN TUG**

8.11.1 Die opheffing van tug kan alleen geskied deur die vergadering wat dit oplê indien die vergadering daarvan oortuig is dat die doel van die tug bereik is.

8.11.2 'n Betrokkene wat van lidmaatskap onthef is sonder gebruik van die Formulier vir die Ban, doen, na geslaagde heraansoek by die kerkraadsvergadering, in die openbaar belydenis van geloof.

8.11.3 'n Betrokkene wat deur die Formulier vir die Ban uitgesluit is, word by hertoetreding met gebruikmaking van die Formulier vir die Heropname in die gemeente opgeneem.

8.11.4 'n Betrokkene wat vir 'n tydperk van ampspligte onthef is, hervat ampspligte nadat die bepaalde tydperk verloop het, en gesprek met die opsighoudende liggaam gevoer is.

8.12 **LIDMATE WAT BEDANK**

8.12.1 Lidmate teen wie 'n klag ingedien is of teen wie tugstappe ingestel is en dan bedank, of lidmate wat bedank, se saak word bespreek en genotuleer.

8.12.2 Lidmate wat versuim om aan die ondersoek van 'n klag deel te neem, word geag te bedank het as lidmaat van die Kerk.

8.12.3 Lidmate wat bedank se name word in die gemeente afgekondig, en in die lidmaatregister aangeteken.

ORDEREËL 9

KERKLIKE GOEDERE

Deur die goedheid van God ontvang die Kerk stoflike middele om sy roeping uit te voer.

Die Kerk moet op verantwoordelike wyse toesig en beheer oor sy hulpbronne en bates uitoefen.

- 9.1 Toesig oor die finansies, hulpbronne, bates en ander kerklike goedere van gemeentes, ringe en die Kerk, behels die ordelike beheer daarvan en die nakoming van bepalings, voorskrifte en besluite oor besittings en verpligtinge. Hierdie toesig vind plaas in ooreenstemming met die Kerkorde.
- 9.2 Toesig berus by die
- 9.2.1 gemeentevergadering.
- 9.2.2 kerkraadsvergadering.
- 9.2.3 ringsvergadering.
- 9.2.4 Algemene Kerkvergadering.
- 9.2.5 Algemene Diakensvergadering.
- 9.2.6 Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

ORDINANSIE 9

KERKLIKE GOEDERE

9.1 TOESIG EN BEHEER

9.1.1 Die volgende vergaderings is verantwoordelik vir die finansies, hulpbronne. Bates en kerklike goedere onder hulle toesig en beheer:

9.1.1.1 Die gemeente- en kerkraadsvergaderings ten opsigte van die gemeente.

9.1.1.2 Die ringsvergadering ten opsigte van die ring.

9.1.1.3 Die Algemene Kerkvergadering ten opsigte van sinodale belange.

9.1.1.4 Die Algemene Diakensvergadering ten opsigte van sinodale barmhartigheids-werk.

9.1.1.5 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ten opsigte van sinodale belange indien die Algemene Kerkvergadering nie in sitting is nie.

9.1.1.6 Die Hoofbestuur van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, in oorleg met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, oor belange wat hulle bekom het of wat aan hulle toegewys is.

9.2 SINODALE FINANSIES, HULPBRONNE EN BATES

9.2.1 KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERING

9.2.1.1 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering

(i) keur die finansiële beleid vir die Kerk goed indien dit nie deur die Algemene Kerkvergadering gedoen is nie.

(ii) keur jaarliks tussen Algemene Kerkvergaderings die sinodale begroting goed.

(iii) sien saam met ander toesighoudende liggame toe dat alles ten opsigte van die stoflike belange op alle terreine in die Kerk die belang van die Kerk as geheel dien.

(iv) delegeer verantwoordelikhede vir die bestuur van die sinodale finansies, bates en hulpbronne aan bevoegde personeel of vergaderings.

(v) adviseer, indien nodig, kerkraadsvergaderings, ringsvergaderings, die Algemene Diakensvergadering, die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging en die Algemene Kerkvergadering oor finansiële aangeleenthede.

(vi) gee nie-afdwingbare riglyne aan gemeentes oor die versorgingsvoordele van predikante.

9.2.1.2 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering is bevoeg om namens die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika

- (i) eiendom te verkry, te vervreem of te beswaar.
- (ii) skulde aan te gaan, lenings te verkry en sekuriteit daarvoor te verskaf.
- (iii) lenings toe te staan en fondse te belê.

9.2.1.3 Gemeentes nader die tersaaklike ringskommissie en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir advies insake die belegging van fondse, asook die koop, vervreemding, oprigting, beswaring of sloping van enige vaste eiendom van die gemeente alvorens daarmee handel word.

9.2.1.4 Ringe nader die Kommissie van die Algemene kerkvergadering vir advies insake die belegging van fondse, asook die koop, vervreemding, oprigting beswaring of sloping van enige vaste eiendom van die ring alvorens daarmee handel word.

9.2.2 OUDIT- EN RISIKOKOMITEE

'n Oudit- en Risikokomitee adviseer die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering ten opsigte van die uitvoering van hul toesighoudende verantwoordelikhede met betrekking tot finansiële verslagdoening, interne beheer, ouditering, risikobestuur en die nakoming van wette en regulasies.

9.2.2.1 Samestelling

- (i) Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wys drie kundige lidmate aan wat saam met een verkose lid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering 'n Oudit- en Risikokomitee vorm.
- (ii) Die voorsitter van die komitee word op die eerste vergadering na die Algemene Kerkvergadering met meerderheidstem deur die aanwesige lede aangewys.
- (iii) Die Oudit- en Risikokomitee het die reg om kundige persone met adviserende stem te koöpteer.
- (iv) Indien 'n vakature ontstaan, benoem die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, na advies van die Oudit- en Risikokomitee, 'n lid aan om die vakature te vul.

9.2.2.2 Werkopdrag

- (i) Die werksaamhede en verantwoordelikhede van die Oudit- en Risikokomitee sluit in om die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering te adviseer en by te staan ten opsigte van:
 - (a) interne beheer in die Kerk, ringe en gemeentes.
 - (b) interne audit.
 - (c) eksterne audit.
 - (d) geïntegreerde verslagdoening.
 - (e) korporatiewe beheer.
 - (f) risikobestuur.
 - (g) inligtingstegnologie.
 - (h) belasting.

- (i) volhoubaarheid.
- (j) nakoming van wetgewing.
- (ii) Die Oudit- en Risikokomitee tree onafhanklik op en doen verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Algemene Kerkvergadering.

ORDEREËL 10

KERKORDE

Die Algemene Kerkvergadering formuleer en aanvaar ordereëls en ordinansies ter wille van die doeltreffende vervulling van die roeping van die Kerk.

- 10.1 Ordereëls kom tot stand, of word op die volgende manier gewysig:
- 10.1.1 'n Skriftelik gemotiveerde voorstel van 'n ringsvergadering of die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering wat van lidmate, kerkraadsvergaderings, ampsdraers, rade, kommissies en komitees afkomstig kan wees, word minstens een jaar (12 maande) voor die Algemene Kerkvergadering deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir kommentaar aan al die betrokke rade, ouderlinge- en ringsvergaderings voorgelê.
- 10.1.2 Die voorstel met kommentaar van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, rings- en kerkraadsvergaderings, word in die agenda van die Algemene Kerkvergadering opgeneem of elektronies beskikbaar gestel.
- 10.1.3 Indien die voorstel met of sonder wysiging met 'n tweederde meerderheid stem aanvaar word, word dit in die Kerkorde opgeneem.
- 10.2 'n Ordinansie kom tot stand of word gewysig wanneer 'n vergadering van die ampte of 'n bykomende vergadering 'n skriftelike voorstel as beskrywingspunt indien, die beskrywingspunt in die agenda van die Algemene Kerkvergadering opgeneem word en met of sonder wysiging deur die Algemene Kerkvergadering met 'n meerderheid van stemme aanvaar word.
- 10.3 Reglemente en aktes word ooreenkomstig besluite van die Algemene Kerkvergadering gewysig.
- 10.4 Reglemente wat die vergaderings van ampte opstel, mag nie in stryd met die Kerkorde wees nie.
- 10.5 In noodsituasies waarvoor die Kerkorde nie voorsiening maak nie, neem die vergaderings van ampte, ampsdraers en lidmate besluite op grond van die Skrif, in ooreenstemming met die belydenis van die Kerk, getrou aan die Kerkorde en met inagneming van die gebruike van die Kerk (reg van usansie).
- 10.6 Die Kerkorde reël die verhouding tussen lidmate, gemeentes, ringe en die Kerk.

ORDINANSIE 10

KERKORDE

- 10.1 Geen handeling of besluit van enige vergadering of van enige persoon wat kragtens 'n besluit van sodanige vergadering optree, is nietig of nie afdwingbaar nie, indien ooreenkomstig die Kerkorde
- 10.1.1 kennis gegee is van die vergadering.
- 10.1.2 die vereiste kworum van lede van die vergadering teenwoordig was met die neem van die tersaaklike besluit en.
- 10.1.3 die besluit of handeling deur 'n vergadering geneem of verrig is, wat daartoe gemagtig is.
- 10.2 Enige besluit of handeling wat ooreenkomstig die Kerkwet, die Kerkorde of enige wysiging daarvan, geneem of verrig is, bly van krag totdat dit in ooreenstemming met die Kerkorde gewysig, vervang of ongedaan gemaak word.
- 10.3 Hierdie Kerkorde moet te alle tye uitgelê word aan die hand van die Skrif, die belydenis van die Kerk soos vervat in Ordereël 1 en met inagneming van die besluite en gebruike van die Kerk.

REGLEMENT VIR TOELATING EN OPLEIDING

1. WERKOPDRAG

Die Proponentseksamenkommissie

- * ontvang van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering opdragte in verband met studente, heraansoeke en aansoeke om toelating vanuit ander kerke.
- * is verantwoordelik vir die afneem van die proponentseksamen van elke kandidaat:
 - ** Die proponentseksamen bestaan uit 'n proefpreek, skriftelike eksamen en 'n gesprek
- * ontvang en bespreek verslae van die Kuratorium oor studente.
- * ontvang die volledige verslaggewing oor studente wat die Kuratorium aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering voorsien.
- * ontvang en bespreek elke teologiestudent se mentorverslag.
- * voer gesprekke met kandidate soos verwys deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

2. WERKWYSE

Die Proponentseksamenkommissie

- * benoem by sy eerste sitting 'n voorsitter en sekretaris uit die verkose lede.
- * bepaal die orde waarvolgens gewerk word, en vergader soos die opdragte ontvang word.

3. PROSEDURE BY DIE TOELATING TOT DIE OPLEIDING

3.1 Voornemende studente doen aansoek vir studie aan die Universiteit van Pretoria. Gelyktydig doen die voornemende studente aansoek om 'n teologiestudent van die Kerk te word deur 'n aansoekvorm aan te vra by die Teologiese Fakulteit (administratiewe beampte), dit te voltooi en terug te stuur. Die administratiewe beampte dien die aansoeke by die Kuratorium in vir hantering. Inligting rondom toelatingsvereistes en aansoekprosedures word Maartmaand in die elektroniese media van die Kerk gepubliseer.

3.2 Die volgende stukke word saam met die aansoek ingedien:

- * Bewys van lidmaatskap van die Kerk.
- * 'n Getuigskrif van die kerkraad onder wie se sorg die aansoeker die voorafgaande twee jaar gestaan het.

- * Bewys dat aan die toelatingsvereistes van 'n universiteit voldoen is.
- * 'n Mediese sertifikaat van goeie gesondheid.
- * 'n Aansoek om keuring deur die Kuratorium.

3.3 Keuring van voornemende studente van die Kerk word deur die begeleidingskomitee van die Kuratorium hanteer. Keuring behels onder andere die aflê van psigometriele toetse en 'n onderhoud.

3.4 Na voltooiing van die formele studies aan die universiteit en die nakoming van alle universiteitsvereistes, kom die volgende proses in werking. Hierdie proses word deur die Kerk se opsighoudende liggame hanteer.

4. **PROSEDURE VIR DIE TOELATING VAN NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA STUDENTE TOT DIE EVANGELIEBEDIENING**

4.1 **PROPONENTSEKSAMEN**

4.1.1 'n Proponentseksamen word afgelê deur elke kandidaat wat toegelaat wil word as dienaar van die Woord.

4.1.2 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering maak gebruik van 'n Proponentseksamenkommissie.

4.1.3 Die proponentseksamen bestaan uit 'n proefpreek, skriftelike eksaminering en 'n gesprek.

4.2 **PROEFPREEK**

4.2.1 Die hoof van die Hervormde Teologiese Kollege gee die name van die kandidate wat proefpreke hou aan die Kuratorium deur.

4.2.2 Die skriba van die Kuratorium stuur die name aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

4.2.3 Die voorsitter en sekretaris van die Proponentseksamenkommissie bepaal die datum, tyd en plek van proefpreke, en stel die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering minstens 'n maand voor die tyd daarvan in kennis. Proefpreke word in Meimaand afgelê.

4.2.4 'n Teologiestudent lewer 'n maand voor die datum waarop die proefpreek gehou word, minstens twee kopieë van die proefpreek by die sekretaris van die Proponentseksamenkommissie in, asook kopieë van die proefpreek soos ooreengekom met die skriba, by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

4.2.5 Die Proponentseksamenkommissie koöpteer die plaaslike predikant van die gemeente waar die proefpreek gehou word en 'n predikant afkomstig uit die bepaalde ring, om die evaluering van proefpreke op afgeleë plekke waar te neem.

4.2.6 'n Proefpreek word in 'n erediens gehou, en na afloop van die erediens word die proefpreek volledig met die kandidaat bespreek. 'n Evaluasievorm wat voorsien is deur die Proponentseksamenkommissie word as riglyn gebruik om die gesprek te lei.

4.3 SKRIFTELIKE EKSAMINERING EN GESPREKVOERING

4.3.1 Voor die eksaminering word die volgende stukke by die skriba van die Kuratorium ingedien:

- * Bewys van lidmaatskap van die Kerk.
- * Bewys dat aan al die vereistes vir die MDiv-graad aan die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria in samewerking met die Hervormde Teologiese Kollege aan die Universiteit van Pretoria voldoen is.
- * 'n Diploma in kerklike bediening by die Hervormde Teologiese Kollege verwerf is.
- * 'n Getuigskrif van die hoof van die Hervormde Teologiese Kollege.
- * 'n Getuigskrif van die opsigthoudende kerkraad van die kandidaat oor kerklike betrokkenheid.

4.3.2 Die Kuratorium gaan hierdie stukke na en lê 'n verslag wat die volgende bevat aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering voor:

- * Die name van die kandidate vir eksaminering.
- * 'n Verklaring dat die vereiste stukke in orde is, en dat die kandidate bevoeg is om ondervra te word.

4.3.3 Die datum van die skriftelike eksamen en gesprek word bepaal deur die voorsitter en sekretaris van die Proponentseksamenkommissie in oorleg met die skriba van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering. Hierdie eksamen word gedurende Augustusmaand afgelê.

4.3.4 Na die skriftelike eksamen word 'n gesprek met elke kandidaat afsonderlik gevoer. In die eksamen en gesprek word onder meer

- * bepaal of die kandidaat voldoende kennis van die Bybel, die belydenisskrifte, Kerkorde, Skrifgebruik en Skrifbeskouing asook die interpretasie daarvan het om predikant te kan word in die Nederduitsch Hervormde Kerk.
- * vasgestel of die kandidaat se gesindheid en lewenswandel gedurende die opleiding só gevorm is dat die kandidaat vir die predikantsamp geskik is.

4.4 TOELATING TOT DIE EVANGELIEBEDIENING

4.4.1 Die name van kandidate wat die proponentseksamen geslaag het, word deur die Proponentseksamenkommissie aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering deurgegee saam met 'n verslag oor die proponentseksamen.

4.4.2 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering roep die suksesvolle kandidate op na 'n vergadering waartydens die verslag behandel en gesprek gevoer word.

4.4.3 Na afloop van die gesprek besluit die Kommissie oor die toelating van die kandidate tot die evangeliebediening.

- 4.4.4 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering bepaal die datum en geleentheid waartydens suksesvolle kandidate tot die evangeliebediening toegelaat en beroepbaar gestel word.

5. PROSEDURE VIR DIE TOELATING TOT DIE EVANGELIEBEDIENING VAN STUDENTE UIT ANDER KERKE

5.1 AANSOEKE VAN TEOLOGIESTUDENTE UIT ANDER KERKE

- 5.1.1 'n Teologiestudent uit 'n ander kerk rig 'n aansoek om die proponentseksamen af te lê aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

- 5.1.2 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oorweeg aansoeke van studente uit ander kerke, alleenlik wanneer daar 'n tekort aan predikante in die Nederduitsch Hervormde Kerk is en geen beroepafwagende predikante in die Kerk is nie.

- 5.1.3 Die volgende stukke word by die aansoek ingesluit:

- * Bewys van lidmaatskap van die betrokke kerk.
- * Bewys dat aan al die vereistes vir die MDiv-graad aan die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria in samewerking met die Hervormde Teologiese Kollege aan die Universiteit van Pretoria voldoen is, of dat die vereiste hospitering aan dieselfde Kollege, en indien nodig aan die Fakulteit Teologie, voltooi is.
- * 'n Getuigskrif van die betrokke kerk.
- * 'n Mediese sertifikaat van goeie gesondheid.
- * Evalueringsverslag van die Kuratorium van die kerk wat die kandidaat verlaat, en ons eie Kuratorium. Die Begeleidingskomitee van ons Kuratorium sien toe dat gesprek met die kandidaat oor die motivering van die aansoek gevoer word en psigometriese toetse afgelê word.
- * Kandidate word toegelaat tot een jaar hospitering by die Hervormde Teologiese Kollege.

- 5.1.4 'n Leesprogram word deur die dosente voorsien en verslag dat dit suksesvol voltooi is, word ingehandig by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

- 5.1.5 Kandidate deurgaans 'n mentorskap onder leiding van geskikte predikante vir 'n tydperk van een jaar, wat kan oorvleuel met die hospitering.

5.2 PROSEDURE VIR DIE TOELATING VAN STUDENTE UIT ANDER KERKE

- 5.2.1 Na ontvangs van die hospiteringsverslae en mentorverslae, besluit die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering of kandidate toegelaat mag word tot die Proponentseksamen.

- 5.2.2 Indien die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die aansoek goedkeur, stel die skriba die aansoeker en die Proponentseksamenkommissie skriftelik daarvan in kennis.

- 5.2.3 Die Proponentseksamenkommissie reël dat 'n proefpreek gehou word.
- 5.2.4 As die Proponentseksamenkommissie met die proefpreek tevrede is, word 'n bewys aan die kandidaat uitgereik dat die proefpreek suksesvol was.
- 5.2.5 Die kandidaat dien na voldoening aan die vereistes, die volgende by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering in:
- * Bewys van lidmaatskap van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.
 - * Bewys dat die proefpreek suksesvol was.
- 5.2.6 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Proponentseksamenkommissie reël, in oorleg met die kandidaat, wanneer die skriftelike eksaminering en gesprek plaasvind.
6. **PROSEDURE VIR AANSOEKE TOT HERTOELATING IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA**
- 6.1 **HERTOELATING NA MEDIESE ONGESKIKTHEID**
- Indien die Kommissie daarvan oortuig is dat die persoon in staat is om ampspligte te hervat, en die Versekeraar en die Pensioenfonds daartoe instem
- * word die persoon na die Proponentseksamenkommissie verwys indien die persoon nie meer ampsvoorreg geniet nie, en aan al die vereistes vir hertoelating voldoen is.
- 6.2 **HERTOELATING NA ONTHEFFING**
- 6.2.1 'n Lidmaat wat vroeër uit die amp onthef is en weer predikant wil word, doen skriftelik aansoek om hertoelating tot die predikantsamp by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- 6.2.2 Aansoek om hertoelating tot die predikantsamp kan eers twee jaar na ontheffing uit die amp geskied, tensy die lidmaat geldige en goeie gronde kan aanvoer waarom hierdie periode verkort behoort te word. Die besluit van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering om die periode te verkort al dan nie, is egter finaal.
- 6.2.3 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering kan besluit om met opgaaf van redes nie 'n aansoek te hanteer nie.
- 6.2.4 Indien die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering besluit om die aansoek te hanteer, word
- * navraag by kerkrade en ringskommissies onder wie se opsig die aansoeker was of is, gedoen.
 - * kerkrade versoek om vir ten minste twee Sondae by wyse van 'n gemeentelike afkondiging lidmate te versoek om kommentaar te lewer op die moontlike hertoelating van die aansoeker, met terugvoering na die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
 - * aan die skriba opdrag gegee om alle inligting wat betrekking het op die

aansoeker se ontheffing uit die amp, asook enige ander inligting wat nodig geag mag word, in te win.

- * een van sy lede sowel as 'n lid van die begeleidingskomitee van die Kuratorium versoek om met die aansoeker gesprek te voer en skriftelik verslag te doen daaroor.

6.2.5 Daarna, op grond van die gegewens tot sy beskikking, besluit die Algemene Kommissie om

- * die aansoek af te keur, of
- * 'n tydperk te laat verloop voordat die aansoek verder oorweeg word.

6.2.6 Die aansoeker word skriftelik in kennis gestel van die Algemene Kommissie se besluit.

6.2.7 Indien die aansoek goedgekeur is, geld die volgende prosedure:

- * Die kandidaat voltooi een jaar van hospitering aan die Hervormde Teologiese Kollege, gelyklopend met een jaar mentorskap onder leiding van geskikte predikante.
- * 'n Leesprogram word deur die dosente voorsien, en verslag word gelewer dat die program suksesvol voltooi is.
- * Die aansoeker word verwys na die Proponentseksamenkommissie vir skriftelike eksaminering en gesprek om die stand van die aansoeker se teologiese kennis te bepaal na die voltooiing van 'n jaar van mentorskap of hospitering, en verslag ontvang is dat die leesprogram voltooi is.

6.2.8 Die aansoeker word toegelaat tot die evangeliebediening nadat bewys gelewer is dat die proponentseksamen suksesvol afgelê is.

6.2.9 By die oorweging van 'n aansoek, neem die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die breë kerklike belang in ag.

6.2.10 'n Aansoeker het toegang tot inligting wat 'n rol speel by die oorweging van die aansoek.

7. **PROSEDURE VIR HANTERING VAN BEROEPAPFWAGTENDES**

7.1 Beroepapfwagtendes is proponente en predikante wat deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering beroepapfwagkend verklaar is.

7.2 Aansoek word gedoen op 'n voorgeskrewe vorm waarin die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vasstel of die beroepwagtende:

- * die evangelie gereeld verkondig.
- * met toewyding by die werksaamhede van die plaaslike gemeente betrokke is.
- * die begeerte het om steeds voltyds dienaar van die Woord te wees.

- 7.3 Ringskommissies lewer jaarliks verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die posisie van beroepafwagtendes wat binne die ringsgebied woon.
- 7.4 'n Beroepafwagtende kan op versoek met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering deur die Moderamen gesprek voer.
- 7.5 Indien die verslag van of oor 'n beroepafwagtende 'n negatiewe beeld toon en die verslag van die ringskommissie dit bevestig, kan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering besluit om nie die aansoek goed te keur nie. Die Moderamen voer dan met die beroepafwagtende gesprek.
- 7.6 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering reël met ringskommissies dat
- * beroepafwagtendes tussentyds werkopdragte kry met gedeeltelike versorging.
 - * beroepafwagtendes die geleentheid gegun word om deur die verkondiging van die Woord, 'n gemeente byeen te bring.
 - * 'n volledige verslag van kerkrade sowel as 'n beoordeling van ringskommissies oor beroepafwagtendes, jaarliks voor 31 Oktober ingedien word.
- 7.7 Indien dit blyk dat 'n beroepafwagtende nie die evangelie gereeld verkondig nie, nie met toewyding betrokke is by die werksaamhede van die plaaslike gemeente nie, nie geskik is vir die amp nie, en indien dit blyk dat die reëlings wat deur die ringskommissie getref is onsuksesvol was, word, ná gesprek met die beroepafwagtende, sonder 'n formele klag of tughandeling, die beroepafwagtende predikant onthef uit die amp, en die beroepafwagtende proponent se preekvergunning teruggetrek deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- 7.8 Beroepafwagtendes wat na drie jaar geen beroep ontvang nie, mag deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering na die Proponentseksamenkommissie verwys word om hulle teologiese kennis te bepaal voordat hulle aansoek om behoud van ampsvoorreg of preekvergunning goedgekeur word. Indien die kennis van die beroepafwagtende kandidaat nie na wense is nie, word die kandidaat deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verwys vir hospitering. Na positiewe verslag deur die Proponentseksamenkommissie, oorweeg die Kommissie om weer voorregte aan die beroepafwagtende te gee.

8. **PROSEDURE VIR PROPONENTE EN PREDIKANTE UIT ANDER KERKE**

- 8.1 Die volgende stukke word by die aansoek ingesluit:

- * Bewys dat aan al die vereistes vir die MDiv-graad aan die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria voldoen is, of 'n bewys dat die vereiste hospitering aan dieselfde fakulteit voltooi is.
- * 'n Getuigskrif van die betrokke kerk.
- * Bewys van toelating tot evangeliebediening in die betrokke kerk, in die geval van 'n predikant.
- * Bewys van lidmaatskap van die betrokke kerk.

- * 'n Mediese sertifikaat van goeie gesondheid.
 - * Evalueringsverslag van die Kuratorium van die kerk wat hy verlaat, en ons eie Kuratorium. Die begeleidingskomitee van ons Kuratorium sien toe dat gesprek met die kandidaat oor die motivering van die aansoek gevoer word, en psigometrie se toetse afgelê word.
- 8.2 Daarna, op grond van die gegewens tot sy beskikking, besluit die Algemene Kommissie om
- * die aansoek af te keur, of
 - * die aansoek voorlopig goed te keur, en kennis daarvan aan al die ringskommissies te gee.
- 8.3 Die ringskommissies lewer voor 'n bepaalde datum skriftelik gemotiveerde kommentaar oor die aansoek.
- 8.4 Na terugvoering van die ringskommissies ontvang is, oorweeg die Algemene Kommissie die saak en besluit om
- * die aansoek van die hand te wys, of
 - * aan die aansoeker onder sekere voorwaardes vir 'n tydperk preekvergunning te verleen, en ná die verstryking daarvan, die aansoek af te handel, of
 - * die aansoeker ná die suksesvolle afhandeling van voorgestelde prosedures (vergelyk 8.6.3), proefpreek, skriftelike eksaminering, die indiening van 'n bewys van lidmaatskap van die Kerk en na die ondertekening van die Ondertekeningformule, beroepbaar te stel.
- 8.5 Die aansoeker word skriftelik in kennis gestel van die Algemene Kommissie se besluit.
- 8.6 Indien die aansoek goedgekeur is, geld die volgende prosedure:
- 8.6.1 Kandidate deurgaans 'n mentorskap onder leiding van geskikte predikante vir 'n tydperk van een jaar, wat kan oorvleuel met die hospitering.
- 8.6.2 'n Leesprogram word deur die dosente voorsien, en verslag word gelewer dat die program suksesvol voltooi is.
- 8.6.3 Na ontvangs van die hospiteringsverslae en mentorverslae, besluit die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering of kandidate toegelaat mag word tot die Proponentseksamen.
- 8.6.4 As die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die aansoek goedkeur, stel die skriba die aansoeker en die Proponentseksamenkommissie skriftelik daarvan in kennis.
- 8.6.5 Die Proponentseksamenkommissie reël dat 'n proefpreek gehou word.
- 8.6.6 Indien die Proponentseksamenkommissie met die proefpreek tevrede is, word 'n bewys aan die kandidaat uitgereik dat die proefpreek suksesvol was.

- 8.6.7 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Proponentseksamenkommissie reël, in oorleg met die kandidaat, wanneer die skriftelike eksaminering en gesprek plaasvind.
- 8.6.8 Die kandidaat dien, na voldoening aan die vereistes, die volgende by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering in:
- * Bewys van lidmaatskap van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.
 - * Bewys dat die proefpreek suksesvol was en die eksamen suksesvol afgehandel is.

VERLOFREGLEMENT VIR PREDIKANTE

1. GEWONE VERLOF

- 1.1 Die predikant mag, met toestemming van die kerkraad of opsighoudende liggaam, en waar van toepassing in oorleg met die konsulent, jaarliks 30 kalenderdae verlof neem.
- 1.2 Die 30 kalenderdae mag hoogstens ses Sondae insluit, en alle openbare vakansiedae wat daarbinne val, word ingetel.
- 1.3 Die volledige verlof moet behoudens 1.5 jaarliks geneem word.
- 1.4 Verlof is nie van een gemeente na 'n volgende gemeente oordraagbaar nie.
- 1.5 Slegs met toestemming van die betrokke kerkraad of opsighoudende liggaam, en, waar van toepassing, in oorleg met die konsulent, mag sewe dae per jaar opgehoop word tot 'n maksimum van 21 dae.
- 1.6 Verlof en/of opgehoopte verlof moet so ver moontlik aaneenlopend geneem word.
- 1.7 Enige verlof wat 'n predikant neem, sal eers die statutêre voorgeskrewe verlof van 21 dae per 12 maande wees wat die predikant moet neem, en daarna die verlof wat kragtens hierdie reglement toegestaan word en wat meer is as die statutêre voorgeskrewe verlof. Behalwe waar wetgewing anders bepaal, kan 'n predikant slegs verlof afkoop by die aanvaarding van 'n beroep, aanvaarding van emeritaat, verandering van lewenstaat, losmaking van 'n gemeente en mediese ongeskiktheid. Verlofkrediete word uitbetaal teen pakketwaarde. Verlof kan in alle gevalle alleen afgekoop word met toestemming van die kerkraad of opsighoudende liggaam, en in oorleg met die ringskommissie of opsighoudende liggaam.
- 1.8 'n Predikant in 'n deeltydse werkruimte se verlof word aangepas dienooreenkomstig die werkopdrag.

2. STUDIEVERLOF

- 2.1 Verlof vir verdere formele studie in die teologie of ander rigting soos deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering goedgekeur, mag toegestaan word by aansoek vir tydperke van
 - 2.1.1 altesaam 45 dae of minder in 'n siklus van drie jaar, in oorleg met die kerkraad, die konsulent en die ringskommissie of opsighoudende liggaam, met behoud van volle versorgingsvoordele.
 - 2.1.2 altesame 90 dae of minder, maar meer as 45 dae, in 'n siklus van drie jaar, in oorleg met die kerkraad, die konsulent en die ringskommissie of opsighoudende liggaam, met behoud van gedeeltelike versorgingsvoordele ten opsigte van die traktementskomponent.
 - 2.1.3 langer as 90 dae in 'n siklus van drie jaar, in oorleg met die kerkraad, die

ringskommissie of opsighoudende liggaam en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, met losmaking van die gemeente en verlies van versorgingsvoordele.

2.2 Studieresultate word soos volg voorgelê:

2.2.1 Driemaandeliks in die geval van 2.1.1 en 2.1.2 aan die kerkraad vir beoordeling en verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.

2.2.2 Sesmaandeliks in die geval van 2.1.3 aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir beoordeling.

2.3 Indien bevredigende studieresultate nie voorgelê word nie, kan die kerkraad in die geval van 2.1.1 en 2.1.2, op advies van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, en in die geval van 2.1.3, die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering self, die studieverlof kanselleer.

2.4 'n Predikant wat langer as 90 dae met studieverlof is en van sy of haar gemeente losgemaak is, is nie beroepbaar nie. Beroepe wat op sodanige kandidate uitgebring word, is nietig en van geen krag nie. Hy of sy doen aansoek by die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering om beroepbaar gestel te word sodra hy of sy, sy of haar studie voltooi of gestaak het.

3. **KRAAMVERLOF**

'n Swanger predikant is geregtig op vier opeenvolgende maande kraamverlof per bevalling. Die kraamverlof neem in aanvang vier weke voor die verwagte datum van geboorte van die baba, of soos anders tussen die predikant, die kerkraad en die ringskommissie of opsighoudende liggaam ooreengekom word. 'n Predikant wat geboorte geskenk het, mag nie begin werk binne ses weke vanaf die datum van geboorte van die baba nie. Die predikant moet ten minste vier weke voordat sy kraamverlof wil neem, die kerkraad, die ringskommissie of opsighoudende liggaam skriftelik daarvan in kennis stel. Vir die vier maande kraamverlof is die predikant geregtig op 50% van haar totale vergoeding, uitgesluit reistoelaes, in die lig daarvan dat die predikant ook geregtig is om kraamvoordele van die Werkloosheidsversekeringsfonds te eis. 'n Predikant kwalifiseer vir kraamverlof vanaf die datum wat die predikant beroep is. Kraamverlof kan met vakansieverlof verleng word, indien die kerkraad of opsighoudende liggaam daartoe instem.

4. **SIEKTEVERLOF**

4.1 Predikante is geregtig op 42 kalenderdae siekteverlof met volle versorging gedurende elke tydperk van 36 agtereenvolgende maande, vanaf die eerste keer wat die predikant toegelaat is tot die evangeliebediening of die datum van hertoelating vir welke rede ook al, watter datum die laaste is, en so 'n predikant in 'n gemeente bevestig is. Waar moontlik moet die predikant die siekteverlof reël in oorleg met die kerkraad of opsighoudende liggaam en die konsulent.

4.2 Indien die predikant as gevolg van siekte meer as 42 kalenderdae, soos bedoel in Reglement 4.1, siekteverlof benodig, kan 'n langer periode en die voorwaardes waaronder so 'n langer periode toegestaan word, gereël word met die kerkraad of opsighoudende liggaam wat die ringskommissie en die konsulent moet raadpleeg.

4.3 Indien 'n predikant langer as sewe kalenderdae aaneenlopend siekteverlof neem,

moet die predikante so gou as wat redelik moontlik is, 'n mediese sertifikaat aan die kerkraad of opsighoudende liggaam voorlê. Indien die predikant versuim om binne drie kalenderdae 'n mediese sertifikaat voor te lê nadat so 'n versoek deur die kerkraad of opsighoudende liggaam gerig is, is die kerkraad of opsighoudende liggaam, na oorlegpleging met die ringskommissie, nie verplig om die predikant te versorg vir daardie periode wat verlof geneem is sonder die voorlegging van 'n mediese sertifikaat nie.

- 4.4 Indien 'n predikant langer as sewe dae siekteverlof neem, moet die Raad van Finansies daarvan in kennis gestel word met die oog op die deurgang van die inligting na die Versekeraar, indien daar moontlik later 'n ongeskiktheidseis mag ontstaan.

5. **LANGVERLOF**

- 5.1 Benewens gewone verlof, is 'n predikant geregtig op langverlof met volle versorgingsvoordele van 30 aaneenlopende dae aan die einde van elke termyn van vyf jaar diens in dieselfde gemeente.
- 5.2 Langverlof word gereël met die toestemming van die kerkraad of opsighoudende liggaam, en in oorleg met die konsulent en die ringskommissie.
- 5.3 Langverlof is nie uitkoopbaar, oploopbaar of oordraagbaar na 'n volgende gemeente nie, en moet binne een jaar na kwalifisering daarvoor, geneem word.
- 5.4 Langverlof mag aaneenlopend met gewone verlof geneem word, mits die totale tydperk van die verlof nie 60 dae oorskry nie.
- 5.5 By die verandering van 'n werkopdrag, verandering van lewenstaat, losmaking van 'n werkruimte, ontheffing uit die amp, mediese ongeskiktheid en emeritaat-aanvaarding, verval die voorreg van langverlof.

6. **SPEZIALE VERLOF**

- 6.1 Menslikheidsverlof kan in buitengewone omstandighede, soos by ernstige siekte of die dood van 'n gesinslid of ouer, broer of suster, of in die geval van ernstige gesinsprobleme, deur die kerkraad of opsighoudende liggaam aan 'n predikant toegestaan word tot 'n maksimum van sewe dae met behoud van versorgingsvoordele.
- 6.2 Menslikheidsverlof van langer as sewe dae kan in buitengewone omstandighede deur die kerkraad, na oorleg met Kommissie van die Algemene Kerkvergadering of opsighoudende liggaam, aan 'n predikant toegestaan word tot 'n maksimum van 30 dae met behoud van versorgingsvoordele.
- 6.3 Verpligte verlof kan in buitengewone omstandighede deur die kerkraad of opsighoudende liggaam, soos en deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering versoek, aan 'n predikant toegestaan word vir 'n minimum tydperk van drie maande en 'n maksimum tydperk van ses maande, met sodanige voordele wat die kerkraad of opsighoudende liggaam billik mag ag.

7. **VERLOFREGISTER**

- 7.1 Alle verlof wat geneem word, word in 'n verlofregister aangeteken wat sesmaandeliks deur die kerkraad en jaarliks deur die ringsvergadering of opsighoudende liggaam gekontroleer word.

7.2 Toestemming aan 'n predikant om verlof op te hoop, word in die notule van die kerkraadsvergadering en in die verlofregister aangeteken.

7.3 In die laaste jaar voor emeritaataanvaarding, word geen langverlof of studieverlof geneem nie.

8. **ALGEMEEN**

Hierdie verlofreglement moet saamgelees word met die kerkordelik voorgeskrewe brief wat die versorgingsvoordele uiteensit. Indien daar 'n botsing is tussen die brief en hierdie reglement, sal die bepalings van die reglement geld.

REGLEMENT VIR DIE PROSEDURE BY DIE ONDERSOEK VAN 'N KLAG

1. KLAGSKRIF

- 1.1 'n Klagskrif wat aan die vereistes van Ordinansie 8.5 voldoen, moet per hand, aangetekende pos, faks of e-pos by die voorsitter of skriba van die vergadering wat die klag hanteer, ingedien word.
- 1.2 Die voorsitter en skriba van die betrokke vergadering, of die ondervoorsitter en/of viseskriba of sekundi waar van toepassing, indien die voorsitter of skriba self die klaer of aangeklaagde is of indien een of albei nie beskikbaar is nie, bepaal, met of sonder oorleg van kundige persone, of die klagskrif voldoen aan die vereistes van Ordinansie 8.4.
- 1.3 Die voorsitter of skriba gee of stuur 'n klagskrif wat nie aan die vereistes voldoen nie, so spoedig moontlik per hand, aangetekende pos, faks of e-pos aan 'n klaer terug, met vermelding van die redes waarom dit nie in orde of volledig genoeg is nie.
- 1.4 'n Gewysigde of aangevulde klagskrif moet binne 14 dae nadat die foutiewe klagskrif teruggestuur is, per hand, aangetekende pos, faks of e-pos, aan die voorsitter of skriba van die betrokke vergadering teruggegee of -gestuur word.
- 1.5 Nadat 'n klagskrif, wat aan die vereistes voldoen, ontvang is deur die voorsitter en skriba van die bevoegde vergadering, moet hulle binne vyf dae na ontvangs van die klagskrif, aan die aangeklaagde(s) 'n afskrif van die klagskrif per hand, aangetekende pos, faks of e-pos voorsien.

2. OPROEP NA 'N TUGVERGADERING

- 2.1 Die vergadering moet so spoedig moontlik, maar nie later as 30 dae vanaf die datum waarop die klagskrif aan die aangeklaagde(s) gegee of gestuur is, gehou word, tensy die voorsitter, skriba, klaer(s) en aangeklaagde(s) instem tot 'n ander datum.
- 2.2 Die vergadering kan die datum van die vergadering soveel keer as wat redelik noodsaaklik is, uitstel.
- 2.3 Die voorsitter en skriba van die bevoegde vergadering moet die klaer(s) en die aangeklaagde(s) skriftelik oproep na 'n vergadering waar die klagte ondersoek word en 'n besluit daaroor geneem moet word ooreenkomstig die Kerkorde en hierdie reglement.
- 2.4 In die oproepkennisgewing word die volgende vermeld:
 - 2.4.1 Die datum, tyd en plek van die vergadering.
 - 2.4.2 Dat dit die plig is van lidmate en ampsdraers wat opgeroep word, om voor die vergadering te verskyn, en indien enigeen van hulle sonder 'n geldige rede afwesig is of weier om te verskyn en getuienis te lewer of nie behoorlik getuienis lewer nie, dit opsigself tugwaardig is.

- 2.4.3 Dat die klaer(s) en die aangeklaagde(s) hom of haar in die vergadering kan laat bystaan deur 'n lidmaat van die Kerk, mits daardie lidmaat nie enigsins praktiseer as prokureur of advokaat nie.
- 2.4.4 Dat die voorsitter van die vergadering geen diskresie het om regsgeleerdes toe te laat anders as waarvoor hierin voorsiening gemaak is nie.
- 2.4.5 Dat die klaer(s) en aangeklaagde(s) verantwoordelik is om op eie koste die vergadering by te woon.
- 2.4.6 Dat klaer(s) en aangeklaagde(s) self verantwoordelik is om hulle getuies op te roep vir die bywoon van die vergadering.
- 2.5 Die skriba van die vergadering moet hom- of haarself tevrede stel dat al die tersaaklike partye die oproepkennisgewing ontvang het.
3. **KWorum VIR DIE TUGVERGADERING**
- 3.1 'n Kworum vir die ouderlingevergadering is 50% plus een van die diensdoende ouderlinge.
- 3.2 'n Kworum vir die ringkommissie is die voorsitter, skriba en twee ouderlinge.
- 3.3 'n Kworum vir die Tugkomitee by die hantering van 'n klag bestaan uit minstens vyf lede.
4. **PROSEDURE BY DIE VERGADERING**
- 4.1 Die voorsitter open die vergadering met Skriflesing en gebed.
- 4.2 Die voorsitter
- 4.2.1 sorg dat die volgende persone nie lede van die vergadering is wat die saak ondersoek nie:
- * die eggenoot of eggenote, vader of moeder, grootvader of grootmoeder, skoonvader of skoonmoeder, broer of suster, seun of dogter, skoonseun of skoondogter, swaer of skoonsuster, oom of tante, neef of niggie van óf die klaer(s) óf die aangeklaagde(s).
 - * 'n lid wat 'n persoonlike belang het by die saak wat met die klag in verband staan.
 - * persone wat nie lidmate van die Kerk is nie of verteenwoordigers van die media.
- 4.2.2 kan met toestemming van die vergadering reël dat die getuienis van persone wat nie lidmate van die Kerk is nie, tydens die ondersoek aangehoor word.
- 4.2.3 stel vas dat die oproep tot die vergadering volgens die Kerkorde geskied het en 'n kworum teenwoordig is.
- 4.2.4 verklaar dat die vergadering wettig saamgestel is.

- 4.3 Die voorsitter wys almal wat aan die ondersoek deelneem of getuienis aflê daarop dat
 - 4.3.1 die vergadering die reg voorbehou om op enige tydstip gedurende die ondersoek sy werksaamhede agter geslote deure voort te sit, en enigiemand te vra om die vergadering te verlaat.
 - 4.3.2 alle getuienis so volledig moontlik, verkieslik woordeliks, aangeteken sal word.
 - 4.3.3 die klaer(s) en aangeklaagde(s) die reg het om te enige tyd 'n afskrif van die goedgekeurde notule op eie koste aan te vra.
 - 4.3.4 die vergadering self te enige tyd die notule ter insae beskikbaar kan stel aan die klaer(s), aangeklaagde(s) en die persoon(e) wat hulle bystaan.
 - 4.3.5 indien die klaer(s) of aangeklaagde(s) te enige tyd 'n beswaar sou hê teen die prosedure wat gevolg word of beslissings wat gemaak word, die vergadering die ondersoek sal opskort en die beswaar agter geslote deure sal oorweeg na voorleggings deur die klaer(s) en die aangeklaagde(s).
 - 4.3.6 hulle die waarheid moet praat en geen getuienis of inligting mag weerhou wat die vergadering kan help in sy taak om 'n regverdige besluit te neem nie.
 - 4.3.7 die besluit van die vergadering bekend gemaak sal word.
- 4.4 Die voorsitter kan versoek dat 'n ander kundige lidmaat van die Kerk die vergadering in 'n adviserende hoedanigheid bywoon.
- 4.5 Die voorsitter lees net die klagskrif volledig voor in die teenwoordigheid van die klaer(s), die aangeklaagde(s) indien 'n party daarop aandrings.
- 4.6 Alle getuies, behalwe die klaer(s) en aangeklaagde(s), verlaat die vergadering totdat hulle geroep word om te getuig.
- 4.7 Die voorsitter wys die aangeklaagde(s) daarop dat te enige tyd in die loop van die ondersoek, skuld op sommige of al die aanklagtes in die klagskrif bely kan word, en vra daarna of die aangeklaagde(s) die aanklagte ontken en of die aangeklaagde(s) enige belydenis wil maak.
- 4.8 In die geval van so 'n belydenis, volg die vergadering die volgende prosedure:
 - 4.8.1 Die lede van die vergadering besluit agter geslote deure of die belydenis aanvaar en die ondersoek derhalwe gestaak word, en of die belydenis van die hand gewys en met die ondersoek voortgegaan word.
 - 4.8.2 Die voorsitter maak die beslissing van die vergadering aan die klaer(s), aangeklaagde(s) en persone wat hulle bystaan, bekend.
 - 4.8.3 Indien die belydenis aanvaar en die ondersoek gestaak word, besluit die lede van die vergadering agter geslote deure oor die tugstappe wat geneem moet word nadat die aangeklaagde(s) die geleentheid gegee is om sodanige mededellings en inligting aan die vergadering oor te dra as wat deur die vergadering in ag geneem behoort te word voordat oor tugstappe besluit word.

- 4.9 Indien die aangeklaagde(s) nie skuld bely nie, versoek die voorsitter die klaer(s) om die aanklag met mondelinge bewyse en ander getuienis te staaf.
- 4.10 Die aangeklaagde(s) of die lidmaat wat bystand verleen, kan vrae stel aan die persone wat teen die aangeklaagde(s) getuig ten einde al die feite voor die vergadering te plaas en/of die korrektheid van die getuienis te toets.
- 4.11 Daarna kry die lede van die vergadering die geleentheid om vrae ter opheldering aan die getuies te vra.
- 4.12 Die voorsitter sorg dat alle vrae op die saak betrekking het. Die voorsitter se besluit of 'n vraag ter sake is, is finaal.
- 4.13 Geen persoon wat getuig het woon die vergadering verder as waarnemer by nie, tensy die voorsitter anders besluit.
- 4.14 Nadat al die getuies namens die klaer(s) getuig het, kry die aangeklaagde(s) geleentheid om self te getuig en deur getuienis en bewyse te antwoord op die klag.
- 4.15 Die klaer(s) of die lidmaat wat bystand verleen, kan vrae stel aan die persone wat namens die aangeklaagde(s) getuig (wat die aangeklaagde(s) insluit) ten einde al die feite voor die vergadering te plaas en/of om die korrektheid van die getuienis te toets.
- 4.16 Die lede van die vergadering kry die geleentheid om vrae ter opheldering aan die getuies te vra.
- 4.17 Die voorsitter sorg dat alle vrae op die saak betrekking het. Die voorsitter se besluit of 'n vraag ter sake is, is finaal.
- 4.18 Die vergadering het die reg om enige getuie te roep wat die vergadering nodig mag ag om tot 'n billike besluit te kom.
- 4.19 Die aangeklaagde(s), die klaer(s) of die lidmaat wat hulle bystaan en lede van die vergadering kan ook vrae aan hierdie getuies stel, soos hierbo in die reglement bedoel.
- 4.20 Nadat al die getuienis afgehandel is, kry die klaer(s) die geleentheid om die vergadering toe te spreek. Die aangeklaagde(s) kry die geleentheid om daarop te antwoord en om die vergadering andersins toe te spreek.
- 4.21 Die lede van die vergadering kom agter geslote deure byeen, oorweeg die saak en kom met meerderheid van stemme tot 'n bevinding.
- 4.22 Indien daar 'n staking van stemme is, word aanvaar dat die klag nie genoegsaam gestaaf is nie.
- 4.23 Die skriba sorg dat die volgende geformuleer en nagekom word:
- 4.23.1 Die besluit van die vergadering.
- 4.23.2 Die oortreding(s) waaraan die aangeklaagde(s) skuldig is word duidelik genotuleer, asook die getuienis waarop staatgemaak is om tot daardie besluit te kom.

- 4.23.3 Die teenwoordige lede onderteken die besluit as deel van die notule.
- 4.24 Die besluit van die vergadering word aan die klaer(s) en aangeklaagde(s) meegedeel.
- 4.25 Nadat die besluit van die vergadering aan die aangeklaagde(s) meegedeel is, word die aangeklaagde(s) die geleentheid gegee om sodanige mededelings en inligting aan die vergadering oor te dra wat in ag geneem behoort te word voordat oor tugstappe besluit word.
- 4.26 Die vergadering besluit agter geslote deure oor tugstappe, en deel die besluit daarna aan die klaer(s) en aangeklaagde(s) mee.
- 4.27 In gevalle waar 'n vergadering nie dadelik tot 'n besluit kan kom nie, mag die besluit nie langer as 14 dae uitgestel word nie.
- 4.28 Binne sewe dae nadat 'n besluit geneem is, stel die skriba die klaer(s) en die aangeklaagde(s) per aangetekende pos of per hand teen handtekening, van die besluit oor die tugstappe, indien enige, in kennis.
- 4.29 Die vergadering oorweeg of dit nodig is om sy besluit met of sonder motivering aan gemeentes en ander vergaderings mee te deel.
5. **'N BEROEP OP 'N BYKOMENDE VERGADERING**
- 5.1 'n Beroep kan op 'n bykomende vergadering gemaak word soos uiteengesit in Ordinansie 8.9 van die Kerkorde.
- 5.2 'n Persoon, vergaderings van die ampte van 'n ring, en vergaderings van rade, kommissies en komitees van die Algemene Kerkvergadering wat op 'n bykomende vergadering 'n beroep doen, rig binne 21 dae nadat 'n bevinding bekend gemaak is, 'n skriftelike versoek aan die voorsitter of skriba van die bykomende vergadering op wie die beroep gedoen word, waarin uitdruklik gemeld word
- 5.2.1 dat 'n beroep op die bykomende vergadering gedoen word.
- 5.2.2 of 'n gewone of buitengewone vergadering die saak moet aanhoor.
- 5.2.3 wat die redes vir die beroep is.
- 5.3 Die voorsitter en skriba van die bykomende vergadering bepaal of 'n dokument waarin 'n betrokke(n)s 'n beroep doen, aan die vereistes van die Kerkorde voldoen.
- 5.4 'n Dokument wat nie aan die vereistes voldoen nie, word per aangetekende pos teruggestuur of per hand teen handtekening terugbesorg met aanduiding van wat verkeerd is.
- 5.5 Indien die dokument in orde is, word die saak op die agenda van die betrokke vergadering geplaas en binne 90 dae hanteer.
- 5.6 Die oorspronklike klaer(s) en aangeklaagde(s) word ten minste 14 dae voor die vergadering skriftelik deur die skriba in kennis gestel van die tyd en plek wanneer en waar die vergadering plaasvind, en die skriba vergewis hom- of haarself daarvan dat die persone wel die skriftelike kennisgewing ontvang het.

- 5.7 Die persoon wat 'n beroep op die Algemene Kerkvergadering wil doen, soos bedoel in Ordinansie 8.9.3, moet binne 21 dae nadat hy of sy in kennis gestel is van die bevinding van 'n ondersoek, die aangeleentheid skriftelik na die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering verwys met 'n volledige motivering waarom die aangeleentheid as 'n leeraangeleentheid hanteer moet word, asook met 'n volledige uiteensetting van die gronde waarop 'n beroep na die Algemene Kerkvergadering gedoen word.
- 5.8 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering is geregtig om verdere inligting van die aansoeker te vra.
- 5.9 Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering sal by sy eerste vergadering nadat 'n verhoër of gevraagde inligting ontvang is, besluit of dit 'n aangeleentheid is wat na die Algemene Kerkvergadering verwys behoort te word, en die besluit so gou doenlik na die vergadering skriftelik aan die persoon of persone wat die aangeleentheid verwys het, bekend maak.
- 5.10 Die aangeleentheid sal by die volgende Algemene Kerkvergadering hanteer word soos 'n beroep na die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, tensy die aansoeker vra dat 'n buitengewone vergadering van die Algemene Kerkvergadering gehou word onderhewig aan Reglement 6.17 hieronder.
6. **PROSEDURE BY EN HANTERING VAN 'N BEROEP DEUR 'N BYKOMENDE VERGADERING**
- 6.1 'n Bykomende vergadering wat 'n beroep aanhoor, konstitueer op die wyse waarop daardie vergadering gewoonlik konstitueer, en handel die beroep op die voorgeskrewe wyse af.
- 6.2 Die kworum van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir die hantering van 'n beroep, is die lede wat teenwoordig is.
- 6.3 In alle gevalle word die vergadering op die gewone wyse deur die voorsitter geopen.
- 6.4 Die skriba sien toe dat alle dokumente wat op die saak betrekking het ter tafel is, en dat alle lede van die vergadering afskrifte daarvan het.
- 6.5 'n Bykomende vergadering kan deur een of meer adviseurs, wat 'n lidmaat van die Kerk is, bygestaan word op die vergadering wat die beroep deur die appellant(e) oorweeg.
- 6.6 Die voorsitter wys die appellant(e) en die verdediger(s) daarop dat
- 6.6.1 dit elkeen wat by die ondersoek betrokke is, se plig is om die vergadering wat die beroep aanhoor, te help in sy taak om 'n regverdige beslissing te maak
- 6.6.2 die beroep gerig is teen die prosedure of die bevinding of beide die prosedure en bevinding van die voorafgaande vergadering.
- 6.6.3 geen nuwe getuienis as bewysvoering vir 'n standpunt na vore gebring mag word nie, maar dat slegs die notule van die ondersoek wat in geding is, gebruik mag word om die bevinding van die voorafgaande vergadering te betwis of te staaf.

- 6.7 Die voorsitter gee die appellant(e) geleentheid om met verwysing na die betrokke stukke die appellant(e) se saak te stel.
- 6.8 Die verdediger(s) kry daarna die geleentheid om met verwysing na die betrokke stukke, die verdediger(s) se kant van die saak te stel.
- 6.9 Lede van die vergadering kan ter enige tyd vrae ter opheldering vra.
- 6.10 Nadat albei partye hulle saak gestel het, bied die voorsitter aan beide partye die geleentheid vir repliek, waarna die ondersoek afgesluit word.
- 6.11 Die vergadering kom nou agter geslote deure byeen en oorweeg al die dokumente, en kan die beroep in geheel of gedeeltelik van die hand wys of handhaaf, en kan ook op 'n ander tughandeling, soos voorsiening gemaak word in die Kerkorde, besluit.
- 6.12 'n Besluit word met 'n meerderheid van stemme geneem.
- 6.13 Indien daar 'n staking van stemme is, word die beroep gehandhaaf.
- 6.14 Die skriba sorg dat die bevinding van die vergadering, soos deur die vergadering met 'n gewone meerderheid van stemme vasgestel, genotuleer en deur die voorsitter en skriba geteken word.
- 6.15 Die skriba stel die appellant(e) en die verdediger(s) binne sewe dae na die vergadering skriftelik in kennis van die vergadering se bevinding.
- 6.16 Die beslissing van 'n vergadering bly van krag totdat 'n bykomende vergadering dit ter syde stel.
- 6.17 Enige buitengewone vergadering word slegs belê nadat die betrokke vooraf 'n aanvaarbare verbintenis aangegaan het om die helfte van die koste wat die beroep meebring te betaal, indien die beroep nie slaag nie.

REGLEMENT EN MANDAAT VAN DIE OUDIT- EN RISIKOKOMITEE

1. AANHEF

Hierdie reglement dien as 'n gids vir die Oudit- en Risikokomitee (die komitee) in ooreenstemming met die vereistes en beginsels van goeie korporatiewe beheer, asook enige toepaslike wetlike vereistes en die Kerkorde.

2. DOELWIT

Die doelwit van die komitee is om die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering (die Kommissie) te adviseer oor risiko's wat die komitee identifiseer, oor die uitvoering van die Kommissie se verantwoordelikhede oor die stoflike goedere van die Kerk, om volledige finansiële verslagdoening te verseker, om te verseker dat daar voortdurende interne beheer is en 'n volledige auditproses, en om toe te sien dat die Kerk aan wette en regulasies voldoen.

3. GESAG

3.1 Die komitee staan volledig onder die gesag van die Kommissie.

3.2 Die komitee het gedelegeerde gesag van die Kommissie om enige aangeleentheid binne die omvang van sy verantwoordelikheid te ondersoek of te laat ondersoek, mits daar voldoende fondse daarvoor voorsiening gemaak is en dan aan die Kommissie oor die ondersoek verslag te doen.

3.3 Verder is die komitee by magte om

3.3.1 met goedkeuring van die Kommissie, die eksterne ouditeur in diens van die Kerk aan te stel, te vergoed en toesig te hou oor sy werk.

3.3.2 enige verskille tussen die bestuur en die eksterne ouditeur met betrekking tot finansiële verslagdoening, te bemiddel.

3.3.3 vooraf alle audit en nie-auditdienste, deur die eksterne ouditeur aan die Kerk gelewer, goed te keur.

3.3.4 toegang tot enige inligting of dokumente om sy werksaamhede te verrig, te verkry.

3.3.5 te vergader met personeel, bestuur, eksterne ouditeure, of regsadviseurs, as dit nodig is.

3.3.6 gesprek te voer met gemeentes, vergaderings, rade en ander liggame oor die eksterne ouditering indien hulle finansiële resultate nie aan die vereistes, soos deur die komitee bepaal, voldoen word nie, en daarna aan die Moderamen voorstelle te maak oor enige moontlike optrede.

4. SAMESTELLING

4.1 Die Algemene Kerkvergadering wys minstens drie kundige lidmate aan wat saam met een verkose lid van die Kommissie, die algemene sekretaris en die hoof van Interne Oudit, die komitee vorm.

- 4.2 Die lid van die Kommissie dien as voorsitter van die komitee.
- 4.3 Die komitee mag enige persoon koöpteer om sitting op die komitee te neem, met spreekreg.
- 4.4 Indien 'n vakature ontstaan, vul die Kommissie, na advies van die komitee, die vakature.
- 4.5 Die lede van die komitee moet gesamentlik voldoende vaardighede en ervaring hê om hul pligte na te kom. Dit sluit in 'n begrip van die volgende: Geïntegreerde verslagdoening (wat finansiële verslagdoening insluit), interne finansiële beheermaatreëls, eksterne en interne auditprosesse, die reg, risikobestuur, volhoubaarheid (finansiële maar ook met inbegrip van die Kerk se impak op die omgewing en die gemeenskap), inligtingstegnologiebestuur en bestuursprosesse binne die Kerk.

5. **VERGADERINGS**

- 5.1 Die komitee vergader minstens vier keer per jaar.
- 5.2 Die komitee mag bykomende vergaderings belê, na gelang van omstandighede.
- 5.3 Die komitee kan enige persoon nooi om die vergadering by te woon of toe te lig.
- 5.4 Die komitee sal deurlopend en waar nodig met die eksterne ouditeure skakel.
- 5.5 Vergadering agendas, met die nodige inligting, moet minstens tien dae voor die vergadering aan lede gegee word.
- 5.6 Notules van die vergadering moet gehou en goedgekeur word.

6. **VERANTWOORDELIKHEDE**

6.1 **INTERNE BEHEER**

- 6.1.1 Hersien die gedokumenteerde verslae, beskikbaar gestel deur die Bestuurskomitee en Afdeling Interne Oudit, met betrekking tot die ontwerp, implementering en doeltreffendheid van interne beheermaatreëls.
- 6.1.2 Oorweeg die toepaslikheid en doeltreffendheid van stelsels van interne beheer, insluitende interne finansiële beheer, bestuursinligtingstelsels en risikobestuur van die Kerk. Dit sluit in die verskaffing van die nodige leiding om te verseker dat interne finansiële beheermaatreëls ingesluit is in operasionele prosesse.
- 6.1.3 Doen jaarliks verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor die doeltreffendheid van interne beheermaatreëls van die Kerk, gegrond op inligting wat deur die Bestuurskomitee verskaf is.
- 6.1.4 Neem stappe om tekortkominge in interne beheermaatreëls aan te spreek. Wesenlike tekortkominge in beheermaatreëls moet ingesluit word in die verslag aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- 6.1.5 Die komitee moet in elke geval van swak beheer, wanbestuur, nalatigheid en onreëlmatigheid dit onder die aandag van die vergadering of liggaam wat met die direkte toesig belas is, bring.

6.1.6 Verseker dat die begroting voldoen aan die besluite van die Algemene Kerkvergadering en die Kommissie.

6.2 **INTERNE OUDIT**

6.2.1 Hersien en keur die mandaat van die Interne Oudit Afdeling goed.

6.2.2 Oorweeg of die doelwitte, hulpbronne, finansiële begrotings en ouditplanne van die Interne Oudit Afdeling voldoende ondersteuning aan die komitee bied om sy taak uit te voer.

6.2.3 Verseker dat die Interne Oudit Afdeling se oorsigplanne die strategiese risiko's van die Kerk aanspreek.

6.2.4 Hersien en keur die Interne Oudit Afdeling se oorsigplanne, asook toegang tot alle nodige inligting, goed.

6.2.5 Oorweeg die doeltreffendheid van die samewerking en koördinerings tussen die interne en eksterne ouditfunksies.

6.2.6 Keur die aanstelling, prestasie-assessering en ontslag van die hoof van Interne Oudit goed.

6.2.7 Verseker dat die hoof van Interne Oudit funksioneel rapporteer en deurlopend toegang het tot die voorsitter van die komitee en, waar nodig, tot die voorsitter van die Kommissie.

6.2.8 Hersien die resultate van die werk uitgevoer en die gevolgtrekkings van Interne Oudit Afdeling.

6.2.9 Hersien die toereikendheid van regstellende aksies geneem deur bestuur om beduidende interne oudit bevindings aan te spreek.

6.2.10 Assesseer die onafhanklikheid en doeltreffendheid van die Interne Oudit Afdeling in ooreenstemming met sy mandaat.

6.3 **EKSTERNE OUDIT**

6.3.1 Verseker dat die aanstelling van die eksterne ouditeur aan die vereistes van toepaslike wetgewing voldoen.

6.3.2 Die komitee stel homself tevrede oor die aard en omvang van die oudit en verwante ouditvereistes, asook die ouditeur se prosedures. Oorweeg of daar enige beduidende beleggings of bedrywighede is wat nie onderhewig aan eksterne oudit is nie, en die impak daarvan.

6.3.3 Maak aanbevelings aan die Kommissie oor die beleid van die Kerk wat handel oor die voorsiening van nie-ouditdienste deur die eksterne ouditeur, en verseker die nakoming van hierdie beleid.

6.3.4 Oorweeg enige wesenlike probleme, rekeningkundige hantering van beduidende ongewone transaksies, of volhoubaarheidsprobleme wat voortspruit uit die eksterne oudit.

- 6.3.5 Identifiseer belangrike sake wat in die huidige jaar se bestuursbrief ingesluit is, en oorweeg antwoorde verskaf deur die Bestuurskomitee.
- 6.3.6 Voorsien advies oor die oplossing van enige meningsverskille tussen die eksterne ouditeur en die Bestuurskomitee.
- 6.3.7 Verkry die eksterne ouditeur se versekering dat voldoende rekeningkundige rekords in stand gehou is.
- 6.3.8 Oorweeg en monitor die eksterne ouditeur se geloofwaardigheid, onafhanklikheid en objektiwiteit, en die doeltreffendheid van die auditproses, met inagneming van toepaslike professionele en regulatoriese vereistes.

6.4 **GEÏNTEGREERDE VERSLAGDOENING**

- 6.4.1 Hou toesig oor geïntegreerde verslagdoening. Oorweeg alle faktore en risiko's wat 'n impak op die integriteit van die geïntegreerde verslag mag hê.
- 6.4.2 Hersien die jaarlikse finansiële state, voor voorlegging en goedkeuring deur die Kommissie, met in agneming van die volgende:
- * Belangrike aspekte rakende rekeningkundige beginsels en aanbieding van finansiële state.
 - * Die implementering van nuwe stelsels.
 - * Belasting en regsaaangeleenthede wat onseker is.
 - * Enige beduidende veranderinge in die keuse en toepassing van rekeningkundige beginsels.
 - * Beduidende onsekerhede.
 - * Die grondslag waarop die Kerk as 'n lopende saak bepaal is.
 - * Interne beheer.
 - * Die effek van beduidende aanpassings op jaareinde, asook beduidende aanpassings van eksterne audit.
 - * Enige buite-balansstaat strukture.
 - * Beduidende transaksies wat nie direk verband hou met die normale besigheid van die Kerk nie.
- 6.4.3 Lewer 'n oorsig van die jaarlikse (geïntegreerde) verslag en rekeningkundige rekords, en verseker dat dit 'n gebalanseerde en verstaanbare weergawe van die posisie, prestasie en vooruitsigte van die Kerk verskaf. Verder moet die komitee die gehalte betroubaarheid en integriteit van inligting wat verskaf is, oorweeg.
- 6.4.4 Lewer 'n oorsig van volhoubaarheidskwessies in die geïntegreerde verslag, en verseker dat dit tydige en betroubare inligting wat nie strydig met die finansiële inligting is, bevat.

- 6.4.5 Lewer 'n oorsig van die eksterne ouditeur se voorgestelde auditmening en skedule van onaangepaste verskille.
- 6.4.6 Hersien die kundigheid, hulpbronne, sowel as ondervinding en geskiktheid van die Kerk se finansiële funksie, en openbaar die resultate van die hersiening in die geïntegreerde verslag, en doen aanbevelings vir verandering aan die Kommissie.
- 6.4.7 Verskaf 'n opsomming van die rol en besonderhede van die samestelling, en die aantal vergaderings en aktiwiteite van die komitee in die geïntegreerde verslag. Die verslag moet
- * beskryf hoe die komitee sy funksies uitgevoer het.
 - * bevestig of die komitee tevrede is dat die eksterne ouditeur onafhanklik is.
 - * kommentaar lewer, soos toepaslik, oor die finansiële state, rekeningkundige praktyke en interne finansiële beheermaatreëls, insluitend openbaarmakingsbeheer.
- 6.4.8 Beveel die geïntegreerde verslag aan by die Kommissie vir goedkeuring.
- 6.5 **RISIKOBESTUUR**
- 6.5.1 Hou toesig oor die ontwikkeling en implementering van 'n beleid, 'n plan en 'n raamwerk vir risikobestuur.
- 6.5.2 Moniteer die implementering van die risikobestuursbeleid, plan en prosesse wat verseker dat
- * sistematiese gedokumenteerde, formele risiko-assesserings uitgevoer is.
 - * doeltreffende en voortdurende monitering van risikobestuur plaasvind.
 - * risikobestuurskundigheid gevestig is, insluitend verslagdoening oor stygende risiko en herstelplanne.
- 6.5.3 Moniteer die Kerk se risikoprofiel, en oorweeg belangrike risikoblootstellings van die Kerk en die stappe wat die Bestuurskomitee daargestel het om hierdie blootstelling te voorkom, uit te skakel of te verminder.
- 6.5.4 Die komitee moet spesifiek toesig hou oor finansiële verslagdoeningrisiko's, interne finansiële beheermaatreëls, bedrogrisiko's wat betrekking het op finansiële verslagdoening, risiko's verwant aan nie-voldoening aan wetgewing, en inligtingstegnologie risiko's wat betrekking op finansiële verslagdoening.
- 6.5.5 Doen 'n aanbeveling van die vlakke van risikoverdraagsaamheid aan die Kommissie, en verseker dat risiko's bestuur word binne die vlakke van verdraagsaamheid, soos goedgekeur deur die Kommissie.
- 6.5.6 Hersien risikobestuursverslae om die algehele toereikendheid en doeltreffendheid van die risikobestuursbeleid en -prosedures te bepaal.
- 6.5.7 Gee leiding aan ringe en gemeentes met betrekking tot die implementering van risikobestuur op rings- en gemeentevlak wat ook volhoubaarheid aanspreek.

6.6 **BELASTING**

Ontvang en hersien enige statusverslae uitgereik deur die Bestuurskomitee, en oorweeg enige beduidende belastingsake wat nodig mag wees.

6.7 **KORPORATIEWE BEHEER**

Die komitee

6.7.1 is verantwoordelik om aanvaarbare korporatiewe beheer en beste praktyke daar te stel.

6.7.2 oorweeg die impak en implikasies vir prosesse en strukture van die Kerk.

6.7.3 bepaal, evalueer en moniteer die bestuurskode vir optrede binne die Sinodale Dienssentrum.

6.7.4 doen verslag oor sake deur die Kommissie versoek.

6.8 **INLIGTINGSTEGNOLOGIE**

6.8.1 Oorweeg die volgende aspekte:

- * Inligtingstegnologie risikobestuur en kontroles.
- * Besigheidkontinuiteit en dataherstel.
- * Inligtingstegnologie-sekuriteit.
- * Dataprivaatheid.
- * Inligtingstegnologie-projekte en –uitgawes.

6.8.2 Oorweeg die gebruik van tegnologie om interne beheer en doeltreffendheid te verbeter.

6.8.3 Ontvang gereelde inligting van Inligtingstegnologie-bestuur ten opsigte van belangrike inligtingstegnologie-risiko's en beheermaatreëls.

6.9 **VOLHOUBAARHEID**

Verskaf advies aan die Kommissie oor die betroubaarheid van volhoubaarheidsinligting vervat in die geïntegreerde verslag, en sorg dat dit nie die finansiële aspekte van die verslag weerspreek nie.

6.10 **VOLDOENING**

6.10.1 Hersien die doeltreffendheid van die stelsel vir die monitering en voldoening aan wette en regulasies, en kontroleer bestuur se aksies in gevalle van nie-voldoening.

6.10.2 Kry gereelde verslae van bestuur en die Kerk se regsverteenvoerder met betrekking tot die voldoeningsaspekte.

6.11 **VERSLAGDOENING VERANTWOORDELIKHEDE**

- 6.11.1 Doen gereeld verslag aan die Kommissie oor die komitee-aktiwiteite, uitstaande aksies en verwante aanbevelings.
- 6.11.2 Verseker 'n oop kommunikasiekanaal tussen interne oudit, die eksterne ouditeure en die Kommissie.
- 6.11.3 Hersien enige ander verslae en aspekte wat verband hou met die verantwoordelikhede van die komitee.

6.12 **ANDER VERANTWOORDELIKHEDE**

- 6.12.1 Voer ander aktiwiteite uit wat verband hou met hierdie mandaat, soos versoek deur die Kommissie.
- 6.12.2 Begin en hou toesig oor spesiale ondersoeke as dit nodig is.
- 6.12.3 Hersien die toereikendheid van die komitee se mandaat op 'n jaarlikse basis.
- 6.12.4 Bevestig op 'n jaarlikse basis dat alle verantwoordelikhede wat in hierdie mandaat bepaal is, uitgevoer is.
- 6.12.5 Evalueer die komitee se prestasie op 'n gereelde basis.

---oOo---

Bylae

C

Kernkomitee:
Kerk en Teologie

Uitgebreide liturgiese
kalender

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het in bogenoemde verband, as deel van Beskrywingspunt 1 (Ring Van Potchefstroom: Belydenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika), die volgende besluit geneem:

Die volgende voorstel, gestel deur prof IWC van Wyk en gesekondeer deur ds GS Botha, word aanvaar:

Die Algemene Kommissie wys 'n komitee aan wat navorsing doen en die Kerk inlig oor die uitgebreide liturgiese kalender.

Die rede:

- * *Die inhoud van ons belydenis kan via die liturgie op 'n innoverende wyse aan die orde gestel word.*
- * *Die veelvoud en meerdimensionaliteit van ons belydenis kan op hierdie wyse aandag kry.*

Die komitee word saamgestel uit kundiges uit verskillende vakgebiede en werkerterreine van die Kerk.

Inligting word versprei deur die e-Hervormer, Die Hervormer, Tydskrif vir Hervormde Teologie en ander publikasies.

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het bogenoemde opdrag aan die Kernkomitee: Kerk en Teologie opgedra, wat op sy beurt weer prof IWC van Wyk versoek het om aan die opdrag uitvoering te gee.

Prof van Wyk het die opdrag uitgevoer deur die volgende publikasies:

- * Twee reekse in *Konteks*:
 - ** 2014 – Liturgiese Kalender.
 - ** 2015 – Aspekte van die Christelike lewe.
- * Twee reekse in *blitspos@nhk*:
 - ** 2014 – Konsentrasie op die kringe van die liturgiese kalender.
 - ** 2015 – Weeklikse inligting oor elke Sondag en feesdag van die kerklike jaar.
- * Een artikel in *Tydskrif vir Hervormde Teologie* (2015/1, pp 1 tot 13):
 - ** Die bedoeling en waarde van die uitgebreide liturgiese kalender.

---oOo---

Bylae

D

Kernkomitee:
Kerk en Teologie

Doop van kinders uit
saamwoonverhoudings

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het in bogenoemde verband, as deel van die verslag van die Raad vir Pastoraat en Presbiteraat, die volgende besluit geneem:

Opdrag word aan die Raad vir Pastoraat en Presbiteraat gegee om dringende studie oor dié saak te doen en resultate deur te gee aan ouderlingevergaderings. Geen finale verslag is van die raad ontvang nie. Die ondersoek is nog in proses en sal dien by die 71ste Algemene Kerkvergadering.

BESLUIT

1. *Die saak word gekontinueer.*

VERDERE BEPLANNING

1. *Die Raad van Pastoraat en Presbiteraat kry opdrag om 'n finale verslag voor te berei vir die 71ste Algemene Kerkvergadering.*
2. *Die Raad van Pastoraat en Presbiteraat doen navorsing met betrekking tot die volgende sake:*
 - * *Sakramente.*
 - * *Doop.*
 - * *Doop van kinders uit saamwoonverhoudings.*
 - * *Die moontlikheid van herdoop word ondersoek.*

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het bogenoemde opdrag aan die Kernkomitee: Kerk en Teologie opgedra, wat op sy beurt weer ds JR Kramer versoek het om aan die opdrag uitvoering te gee.

Ds Kramer het, in uitvoering van die opdrag, die volgende studiestuk aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering voorgelê:

1. DIE DOOP VAN KINDERS UIT 'N SAAMWOONVERHOUDING

1.1 SLEUTELBEGRIPE

Enkele begrippe in hierdie studie vra verdere toeligting en verduideliking:

- * **Saamwoon:** *Onder saamwoon word verstaan dat 'n man en 'n vrou wat nie getroud is nie, in dieselfde wooneenheid bly asof hulle getroud is en, soos in die huwelik, ook gereeld geslagsgemeenskap het (De Bruyn 2002:148). 'n Verdere definisie van saamwoon, wat verrykend in die studie mag wees, is dié van die Kansas Bishops (1998:2): *Cohabitation (is) a situation where a couple has been living together for at least four nights a week for an extended period of time, giving the appearance, at least externally, that they have formed a quasimarrriage relationship.* Hulle maak geen melding van seksuele verkeer nie, maar verduidelik dit wel as daar na twee mense verwys word wat saamwoon: *They have very often developed a strong sexual dependency* (Kansas Bishops, 1998:3, vergelyk ook die definisie van Johnson 1999:1).*
- * **Huwelik:** *Onder huwelik word verstaan 'n wettige verbintenis tussen twee persone van teenoorgestelde geslag om lewenslank as man en vrou saam te leef* (HAT 1992:424). Hierdie definisie verwys na die staatkundige aspek van die huwelik. Die Christelike huwelik kan soos volg gedefinieer word:

Die huwelik is 'n instelling van God waardeur één man en één vrou op die innigste denkbare wyse lewenslank deur liefde en trou tot 'n twee-eenheid aan mekaar verbind word, en wel op so 'n wyse dat in hulle verhouding die verhouding tussen Christus en sy gemeente afgebeeld word (De Bruyn 2002:163).

- * **Doop:** Ordinsansie 5.2.3 (i) en (ii) beklemtoon en gee vorm aan die definisie: *Die doop as heilige sakrament beseël eenmalig die afwassing van sonde en die deelgenootskap aan die liggaam van Christus. Deur hierdie sakrament word die gedoopte op grond van die genadeverbond sigbaar in die kerk van God opgeneem, en van alle ongelowiges en vreemde godsdienste afgesonder om God se eiendom te wees en sy merkteken te dra.*

1.2 PROBLEEMSTELLING

1.2.1 DIE DOOP ONDER DRUK GEPLAAS

Die Christelike doop het die laaste paar jaar 'n saak van debat in die teologie geword. Dit laat 'n mens dink aan die tyd toe Karl Barth in 1943 sy aanval geloods het ten opsigte van die doop en die verstaan van die kinderdoop of suigelingdoop. Talryke publikasies het die afgelope tyd weer oor die doop verskyn, en dit wil voorkom asof selfs die teologiese verstaan van die doop spanning verduur. Hierdie debat, spanning en eise wat aan die Kerk se verstaan van die doop gestel word, kan ook na my mening beskou word as 'n onrusbarende simptoom van kerklike en teologiese agteruitgang. Die samelewing stel opnuut eise aan die Kerk ten opsigte van doopbediening en alles wat daarmee gepaard gaan, en die vraag moet gestel word: Waarmee is die Kerk dan nou eintlik besig wanneer dit kom by die sakrament van die doop? Die vraag van hierdie studiestuk, naamlik of kinders wat gebore is vanuit 'n saamwoonverhouding wel gedoop mag word of gedoop moet word, bring ook weer hierdie teologiese spanning oor die verstaan van die doop en die bediening van die doop op die voorgrond. Die Kerk behoort weer sekere vrae aan die orde te stel. Hoe baie ouers weet werklik nog waaroor dit gaan by die doop van hulle kinders? Gewoonte en bygeloof, waarteen in die aanhef van die doopvraag gewaarsku word, speel dikwels 'n belangrike rol by die doop van kinders, terwyl die werklike verstaan van die inhoud en betekenis van die doop dikwels ondergeskik daaraan gestel word. Baie ouers het nouliks 'n verantwoordelike band met die lewe van die gemeente. Wanneer op die man af gevra word na die werklike band met Jesus Christus in die gesinslewe, kyk baie verbaas op en word die gesprek nie altyd verder gevoer nie. Dit laat die Kerk die afleiding maak dat die verstaan van die doop nie eintlik funksioneer in die gesinslewe van baie lidmate nie, en dat dit selde 'n plek inneem in die godsdienstige lewe van baie lidmate. Die doopgebeure het vir baie 'n vreemde handeling geword, en baie wil van die swaar formele handeling tydens die bediening van hierdie sakrament en ook die gepaardgaande formulier ontslae raak. Met die nuwe vraag, of kinders gebore uit 'n saamwoonverhouding wel gedoop mag word, sal die Kerk versigtig moet omgaan. Die Kerk sal eers weer introspeksie moet doen oor die teologiese inhoud wat hy gee aan hierdie sakrament, en oor die Kerk se verstaan van hierdie sakrament in die moderne lewe van die Kerk en sy lidmate. Gaan die Kerk swig voor die eise wat aan hom gestel word? Gaan die Kerk onderhandel oor die teologiese inhoud wat hy gee aan die doop, en gaan die Kerk toelaat dat die doop en sy verstaan van die doop ondergeskik gestel word aan die kulturele eise van die samelewing?

1.2.2 'N KULTURELE AANGELEENTHEID EN EIS

Die Kerk is deel van die samelewing en leef in die samelewing. Die Kerk word dus baie blootgestel aan die veranderende eise en omstandighede van lidmate in die kulturele omgewing en kulturele asemhaling van hulle daaglikse lewe. Op die platteland sal die eise in 'n mindere mate 'n invloed uitoefen op die lewe van die Kerk, maar in stedelike gebiede is die kulturele invloed en kulturele veranderlikhede sterk op die voorgrond. Die hele kwessie rondom die doop van kinders gebore uit 'n saamwoonverhouding vind sy oorsprong vanuit die kulturele veranderlikhede van die dag en die ineerstorting van die kulturele norme en waardes van 'n moderne samelewing, waarvan die grootste verwysing die hedendaagse verstaan van die huwelik is. Die verstaan van die sakrament van die doop en die teologiese inhoud wat die Kerk daaraan gee, word bedreig deur die gevare van kulturele veranderlikhede. Doopopvattinge word dan dikwels bepaal deur die visie wat die mens het op die gevare wat die doop bedreig en die verskillende doopopvattinge wat aan die orde van die dag is. Misverstande wat uit die verskillende opvattinge opgeruim moet word, ontstaan dikwels vanuit die komplekse kulturele samelewing wat dikwels beïnvloed word deur plek en streek, en afkoms en tradisie. Die versoek dat kinders wat gebore is vanuit 'n saamwoonverhouding gedoop moet word, blyk in die eerste instansie 'n nuwe kulturele eis te wees as gevolg van die ineerstorting van die samelewing se verstaan van die moderne huwelik. By sommige is die opvattinge dat elkeen gedoop behoort te word, ook diegene gebore vanuit 'n saamwoonverhouding, en by ander is die opvatting weer dat die doop 'n partikuliere aangeleentheid vir die dopeling is.

Die Kerk kan nie elke keer swig voor die eise van die kulturele veranderinge nie, en moet versigtig wees om nie sy sterk teologiese onderbou elke keer aan te pas om in te pas by die leefwêreld van die moderne mens nie. Daarmee is die probleemstelling van die doop van kinders gebore uit 'n saamwoonverhouding nie met een beweging van die tafel af nie, maar die Kerk moet deur ernstige besinning en deeglike teologiese begronding vanuit die Skrif 'n weg vind om ook hierdie kwessie te hanteer.

Om elke keer die Kerkorde aan te pas om ruimte te maak vir elke nuwe kulturele eis, is ook nie die antwoord nie, en om die kerklike opsig en tug as nie meer so geldend nie te ag, gaan ook nie die saak dien nie.

1.2.3 KULTURELE EIS TEN OPSIGTE VAN DIE HUWELIK AS BEDREIGING VIR DIE KERK SE VERSTAAN VAN DIE DOOP

Die huwelik wat in die Christelike kerk as instelling van God beskou is (Genesis 2: 24, Matteus 19: 4 tot 6, Efesiërs 5: 31), word in die jongste tyd in 'n samelewing wat steeds meer sekulêr word, al hoe meer beskou as bloot 'n onnodige formaliteit. Hierdie tendens begin daartoe aanleiding gee dat al hoe meer mense begin saamwoon, en nie maar net vir kort periodes nie, maar heel dikwels oor 'n baie lang tydperk. Die huwelikproses word dikwels oor 'n baie lang tydperk vertraag of dien glad nie meer as fokuspunt in die lewe en die harte van die partye wat saamwoon nie.

Hierdie problematiek word vererger deurdat die Staat in die verstaan van die huwelik en in die voorgestelde wysigingswet ten opsigte van die huwelik, nie meer die klem laat val op die Christelike ingesteldheid van die huwelik nie, maar alles laat fokus deur die bril van die bates en laste van twee partye wat saamwoon of wat in die huwelik tree. Die Staat beskerm dus nie meer die

Christelike waardes en die moreel-etiese van die huwelik nie, maar laat die voorgestelde wetgewing berus op die basis waardeur die bates en laste van partye beskerm word. Dit alles gee daartoe aanleiding dat die Staat reeds 'n saamwoonverhouding wat langer as ses maande duur, begin sien as 'n bepaalde huweliksverbintenis.

'n Verdere perspektief op die probleem is dat sekere Christene en teoloë die afwysing van saamwoon op grond van die Skrif as te eng beskou. Daarmee saam het die Kerk ook nog nie finaal besluit hoe hy sy lidmate wil begelei oor die kwessie van saamwoon nie, en omdat die Kerk aan albei kante van die wipplank wil probeer sit, kom die saak van die doop van kinders uit 'n saamwoonverhouding ook nou ter sprake.

Daar het ook 'n skripsie verskyn van ds L Prinsloo wat nuwe insigte bied vir die Kerk rondom die hele problematiek van saamwoon. Daar kan gerus kennis geneem word van haar studiewerk, aangesien die uitkomst wat sy bied vir die Kerk 'n nuwe rigting kan aandui, en die kwessie van die doop van kinders uit 'n saamwoonverhouding ook in 'n nuwe perspektief kan stel.

Die Kerk het 'n enorme taak om, te midde van al hierdie veranderlikhede, leiding aan sy lidmate te gee, en terselfdertyd seker te maak dat hy daardeur nie sy teologiese denke verskraal en ondergeskik maak aan die gees van die tyd nie. Net so groot is die Kerk se verantwoordelikheid om toe te sien dat die Kerk se opsigtaak tot sy reg kom.

1.2.4 HUIDIGE ORDINASIES MET BETREKKING TOT DIE DOOP EN DIE KERKLIKE OPSIG

Verkeerde interpretasies met betrekking tot die huidige ordinansies van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se Kerkorde skep 'n verdere problematiek deurdat die ordinansies eintlik verkeerdelik soos volg geïnterpreteer word:

- * Die doop moet so gou moontlik bedien word.
- * Die doop mag eintlik nie geweier word nie.
- * Die lewe van die ouers voor die doop maak nie regtig saak nie, wel die leer en lewe van die ouers na die doop.
- * Prosedures moet gevolg word en in orde wees, terwyl daar nie veel klem geplaas word op die geloofslawe, geloofsleer en geloofsgesindheid van die gesin nie.
- * Die enigste werklik bepalende faktor blyk te wees dat die ouers belydende lidmate van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika moet wees.

Die vraag wat gestel moet word is of die erns van die doop en die besondere inhoudelike van hierdie sakrament, soos dit wel verantwoordelik verwoord is deur hierdie ordinansies, wel onder die opsig met lidmate gekommunikeer word sodat die wanpersepsie afgeweer kan word en die teologiese verstaan van die doop nie ondergeskik gestel word aan menslike en kulturele voorkeure nie.

Die problematiek van die doop word vererger deurdat lidmate allerlei eise aan die Kerk stel (ten regte of ten onregte) oor die doop van hulle kinders, en dat lidmate oor die jare reeds geleer het om sekere slaggate te vermy. Die ouers ag die

doop van hulle kinders as 'n kerklike reg en beskou dit geensins as 'n voorreg of genadegawe nie. Die ouers wil ook dikwels hierdie sogenaamde reg uitoefen en uitleef vanuit 'n saamwoonverhouding, en plaas daardeur baie spanning op die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in sy besluitneming oor die doop.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika moet ook erken dat hy dikwels die inhoudelike van die doop en die besondere betekenis van die doop nie na behore gekommunikeer het met lidmate nie. Juis daarom dat die doop eerder 'n organisatoriese aangeleentheid geword het. Dit het ook daartoe aanleiding gegee dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sy opsigtaak verwaarloos het ten opsigte van hierdie belangrike sakrament, en dat lidmate presies agtergekom het waar die gate lê in die mondering van die Kerk. Die inhoudelike van die sakrament is vervang met die organisatoriese prioriteite van die Kerk.

1.2.5 NAVRAAG VAN GEMEENTE

In hierdie studie word kennis geneem van die navraag van 'n bepaalde gemeente:

Dit het onder ons gemeente se aandag gekom dat die Hervormde Kerk in 'n era leef waar daar baie nuwe uitdagings voor ons deur lê. Van hierdie uitdagings bevraagteken baie van die Hervormde Kerk se optrede en leerstellings van die verlede en die hede. Binne die gemeente sit ons met die situasie dat baie van die jong werkende lidmate saamwoon. Wanneer 'n mens na die persentasie van jong paartjies kyk wat aanmeld om te trou, is die oorwegende tendens dat min of meer 'n driekwart van hulle reeds saamwoon. Die kerkraad het voor 'n besluit gekom om 'n kind te doop van ongetroude ouers wat saamwoon. Hierdie ouerpaar het swanger geword terwyl die ma in matriek was en die pa 'n eerstejaarstudent. Hulle het besluit om saam in te trek by die meisie se ouers sodat albei van hulle die verantwoordelikhede kan nakom ten opsigte van die kind.

Daar is verskeie gesprekke gehou met hierdie ouers. Hulle weet dat voorhuwelikse seks verkeerd is, maar het besluit om verantwoordelikheid vir hulle optrede te neem. Dus was daar broederlike gesprekke gehou met hulle. Die probleem waarmee ons nou gekonfronteer word, is die feit dat hulle die kind wil doop. Die ouers het doopkategese ondergaan. Die kind is al amper ses maande oud. Die paartjie is getroue lidmate van die Kerk. Albei het belydenis van geloof afgelê. Die paartjie het besluit om nie oorhaastig te trou nie, weens hulle huidige omstandighede. Hulle is wel verloof.

Met die geleentheid waar die doopgeleentheid goedgekeur moes word deur die kerkraad, is daar 'n konsistoriebesluit geneem teen die doop omdat van die kerkraadslede daarteen beswaar gemaak het.

Die beswaar wat gemaak is, is tweedelig:

- * Daar is ongelukkigheid omdat die ouers nie getroud is nie.*
- * Mag die kerkraad toelaat dat 'n kind gedoop word en albei ouers 'n belofte maak, as die ouers nie getroud is nie?*

Nadat daar beswaar gemaak is in die konsistorie, is besluit dat ons eerder

op 'n kerkraadsvergadering hieroor gaan nadink. Die voorwaarde van hierdie punt se bespreking was dat elke kerkraadslid 'n studie oor die doop van 'n kind vanuit 'n Bybelse perspektief en die Kerkorde moet maak. Deur hierdie handeling wil ons 'n besluit maak wat getrou aan die Woord is. Tydens die vergadering is daar rustig gedebatteer oor die saak. Die kerkraad het tot die volgende slotsom gekom:

- * Die huwelik mag nie 'n voorwaarde wees vir die doop van 'n kind nie.
- * Ons kan nie die kind oordeel vir die oortreding van sy ouers nie.
- * Dit gaan vir ons oor die doop van 'n kind met gelowige ouers wat nie kan plaasvind voordat hulle getroud is nie (volgens die kerklike kultuur).
- * Dat die doop 'n sigbare teken van die genade van Jesus Christus is en dat ons as mense nie kan besluit en oordeel wie hierdie genade mag toekom nie.
- * Dat die besluit konsekwent in die gemeente moet wees, omdat ons reeds toegelaat het dat 'n enkelouer hulle kind kan doop terwyl hulle buite-egtelik swanger geword het.

Volgens die Kerkorde voldoen die ouerpaar aan al die vereistes. Die kerkraad soek hulp rondom die saak, aangesien dit 'n baie sensitiewe saak is. Ook wil ons 'n konsekwente besluit neem in terme van enkelouers wat wil doop en ongetroude paartjies wat wil doop.

Die Kommissie het soos volg daarop gereageer:

- * Aangesien die Kerk nog nie na behore oor die saak gedink en uitsprake gemaak het nie, en daar ook baie sake in aanmerking geneem sal moet word voordat 'n uitspraak gemaak word, behoort die ouderlingvergadering self oor die saak op 'n verantwoordelike manier te besluit. Die ouderlingvergadering moet seker maak dat die doopouers die doop en die betekenis van die doop na behore verstaan. Hulle moet verder pastoraal begelei word.
- * Die belangrike vraag is uiteindelik wie aanvaar die verantwoordelikheid vir die doopbelofte?
- * Volgens die Kerkorde kan die Kerk slegs doop weier wanneer ouers onder die tug is of nie lidmate van die Kerk is nie.
- * Tot nou toe doop die Kerk wel kinders van ongehude moeders. Soms staan die biologiese vader wat selfs nie 'n lidmaat van die Kerk is nie by, maar hy lê nie die belofte af nie. Tog aanvaar hulle saam die verantwoordelikheid vir die opvoeding van die kind.
- * Die saak sal by die komende Algemene Kerkvergadering bespreek word en daar sal versoek word dat indringende en diepgaande studie oor die saak gedoen word. Intussen sal jongmense begelei moet word om verantwoordelike keuses te maak waarvan saamwoon een van die keuses is.

1.3 DOELSTELLING

Die doelstelling van hierdie studie is om die doop van kinders van saamwoonouers in die lig van die Skrif te beoordeel.

1.4 DOELWITTE

Die volgende doelwitte word gestel:

- * Om aan te toon watter inhoud aan die doop verleen moet word vanuit die Bybelse voorskrifte, en om vanuit studieresultate die sakrament van die doop opnuut vir die Kerk te verwoord.
- * Om praktiese riglyne te gee vir die doop van kinders van saamwoonouers, ook in antwoord op die opdrag van die Algemene Kerkvergadering.
- * Om die heiligheid en andersheid van die sakrament van die doop opnuut te beklemtoon en onder die aandag van die Kerk te bring, en die nuutverstaan van die doop as antwoord te bied in lyn met die opdrag van die Algemene Kerkvergadering.

1.5 SENTRALE TEOLOGIESE ARGUMENT

Die sentrale teologiese argument van hierdie studie is dat kinders gebore vanuit 'n saamwoonverhouding, of die *kinders van saamwoonouers*, gedoop behoort te word.

1.5.1 VERDUIDELIKING

- * Kinders gebore vanuit 'n saamwoonverhouding: Dit is kinders van wie albei die saamwoonouers ook die biologiese ouers is.
- * Kinders van saamwoonouers: Nie albei die ouers is biologies verbind tot hierdie kinders nie. Dit mag kinders uit 'n vorige huwelik of verhouding wees.

1.6 DIE VERSTAAN VAN DIE SAKRAMENT VAN DIE DOOP EN DIE ONTBONDELING VAN DIE HUIDIGE PROBLEMATIEK TEN OPSIGTE VAN DOOP

1.6.1 INLEIDEND

Die lewe verloop altyd tussen wiegie en graf. Tog raak hierdie opmerking 'n Christen nie werklik nie. 'n Christen sou eerder kon sê dat die lewe sy verloop vind tussen doop en Nagmaal. Aan die begin van ons lewe staan, as teken van God se genade, die doop, wat slegs een keer bedien word. Die viering van die heilige Nagmaal volg dan altyd weer die doop op in die verdere verloop van die Christen se lewe. Die gelowige is altyd op pad na die Nagmaal. Die geloof van die gelowige is ook altyd weer 'n herhaadelike teruggryp na die feit van die doop. Die gelowige bly altyd weer bely: *God het my ook tot sy eiendom gemaak* (Titus 2: 14). 'n Gelowige behoort altyd weer Artikel 34 van die Nederlandse Geloofs-belydenis wat handel oor die doop te beklemtoon, naamlik: *Deur die doop word ons in die kerk van God opgeneem en van alle ongelowiges en vreemde godsdienste afgesonder om heeltemal sy eiendom te wees en sy merkteken en vaandel te dra. Dit dien vir ons tot 'n getuienis dat Hy ewig ons God en genadige Vader sal wees.* Die gelowige mag en moet steeds herinner word aan die belofte wat God ons toegesê het deur die doop.

Tog het hierdie inhoudelike verstaan van die doop oor baie jare begin verlore gaan, en het dit begin plek maak vir 'n uiterlike formalistiese bediening van die sakrament waar die sisteem en die organisasie oorbeklemtoon word. Die inhoud en verstaan van die doop moes plek maak vir die eise wat lidmate aan die Kerk gestel het, en aan die veranderlike tydsomstandighede en kulturele omstandighede waaraan die Kerk blootgestel is. Die Kerk het ook begin swig voor hierdie eise en het met veranderlike kerkordelike reëlins almal probeer akkommodeer, en 'n maklike uitweg probeer soek om aan al die eise van lidmate te probeer voldoen.

Dit ontbreek vandag onder lidmate aan die regte waardering vir die sakrament van die doop (Van Niftrik 1944:218). Die Kerk is in 'n groot mate self hiervoor verantwoordelik. Selfs predikante weet nie altyd meer wat hulle met die sakrament van die doop moet doen in 'n moralistiese vervlakte wêreld en kerk nie. Lidmate het 'n verstaan van die doop begin ontwikkel wat indruis teen die onderliggende Bybelse inhoud van hierdie sakrament. Van hierdie misvatting is onder andere die volgende:

- * Die kind moet gedoop word, anders word die kind nie gered nie.
- * Die doop is God se reddingsmaatreël oor die lewe van die kind.
- * Die kind moet so gou moontlik gedoop word.
- * Die Kerk mag nie die doop aan kinders weier nie.
- * Sou ouers kerklos en ongelowig lewe, mag die kinders nie gestraf word deur die doop te weier nie.
- * Die Kerk moet ook kinders doop vanuit 'n saamwoonverhouding.
- * Die Kerk mag nie die doop uitstel om eers 'n geloofgesindheid by ouers te wek nie.

Daar mag miskien lank oor hierdie misverstaan van die doop geredeneer word, en daar mag miskien heelwat waarheid in baie van hierdie argumente steek. Die onderliggende gevaar lê daarin dat die Kerk nie maar net met veranderende maatreëls of wysiging van ordinansies die saak in orde sal bring nie.

Die Bybel bring nie die huwelik en die doop by mekaar uit nie, en daarom moet daar ook nie 'n sisteem ontwikkel word om hierdie twee sake met mekaar te vereenselwig nie. Die huwelik lê nie ten onderbou van die doop nie, en die Nuwe Testament het nie die doop beredeneer vanuit die huwelik nie, maar wel vanuit die funksionering van 'n gesin en gesinwaardes. Die Nuwe Testament stel ook nie die huwelik as voorwaarde tot die doop van kinders nie. Die kerk moet ook nie kunsmatige grepe uitoefen om hierdie sake in harmonie te bring nie. Die inhoud en wese van die sakrament van die doop laat ander klemme val, wat dit juis vir die kerk, wanneer hierdie inhoud en betekenis reg verstaan word, moontlik maak om te oorweeg dat die kinders vanuit 'n saamwoonverhouding gedoop kan word. Hierdie klemme word hanteer vanuit die verstaan van die gesin en hoe die Bybel gesinswaardes en gesinsverhoudings op die voorgrond stel. Calvin se verstaan van die doop en wie gedoop mag word en wie by die doop betrek word, het as vertrekpunt die gesin, en hy laat groot klem val op die huisgesin en die gemeente as gesin van God.

Ander teoloë soos Cullmann met sy boek getiteld *Die Tauflehre des Neuen*

Testaments en Tromp met sy boek oor die verstaan van die gesin in die Nuwe Testament en wat daaruit voortvloei met betrekking tot die doop, neem as vertrekpunt die gesin en gesinsverhoudings, en die geloof van die gesin en individue in die gesin, om daardeur 'n beter begrip te kry van God se bedoeling met hierdie sakrament en wie deel mag hê aan die sakrament.

1.6.2 DIE VERSTAAN VAN HUWELIK EN GESIN MET DUIDELIKE KONTOERE TEN OPSIGTE VAN DIE DOOP

Om die gesprek oor die doop deur te sien en ook die relevante probleem rondom die doop van kinders wat gebore is vanuit 'n saamwoonverhouding te hanteer, moet daar 'n duidelike verstaan wees van wat vir die Kerk die teologiese onderbou was ten opsigte van die verstaan van die doop met verwysing na die huwelik aan die een kant en die gesinsverhouding aan die ander kant. Soos reeds vermeld, word daar selde in die Kerk se geskiedenis en die gepaardgaande teologie bepaal dat die doop 'n direkte uitvloeisel is van die huwelik. Daarmee word bedoel dat die doop nie net mag plaasvind wanneer ouers die wettigheid van hulle huwelik kan bewys nie. Oor baie jare is die doop wel bedien aan kinders gebore vanuit hierdie wettige verbintenis of huwelik, en het die Kerk in sy opsig sterk gesteun op die wettige verbintenis tussen man en vrou. Met *huwelik* verstaan ons die statutêre verbintenis tussen man en vrou, wat oor baie jare verskillende vorme aangeneem het, maar wat geregtelik die verbintenis bepaal en gekontroleer het tussen man en vrou. Uiteraard het die huwelik oor baie jare heen baie verander, en is die statutêre proses en inhoud altyd deur die regering van die dag bepaal. Kinders wat uit hierdie huwelik gebore is het dus biologiese en statutêre status gehad, en hulle het dan om hierdie rede ook 'n *huis* of gesin geword wat deur die statutêre proses en stelsel beskerm en in stand gehou is. So 'n gesin het sekere voorregte geniet as gevolg van die statutêre verbintenis en baie van die verhoudings, waardes en norme het voortgevloei vanuit hierdie verbintenis. Vanuit die verskillende huwelikverbintenisse wat vandag aangegaan kan word in lyn met die wysiging van die Huwelikswet, geld dieselfde ook ten opsigte van gesinne wat biologiese en statutêre verbintenisse geniet. Oor al die jare heen het die Kerk altyd voorkeur verleen aan die wettige huwelik, en is die wettige verbintenis tussen man en vrou vir die Kerk steeds die Bybels aanvaarbare, en het dit nog altyd die ruimte gevorm waarbinne en van waaruit die doop bedien is.

Die wettige huwelik word deur die Kerk geëer en moet ook altyd deur die Kerk bevorder en in stand gehou word. Die Bybelse norme en waardes vind altyd sy kleur en verryking vanuit die huwelik en die verbintenis tussen man en vrou.

Wanneer oor 'n gesin gepraat word kom ander perspektiewe op die voorgrond wat uiters belangrik is vir die verstaan van die doop, en wat help om ook meer lig te plaas op die onderwerp van hierdie studiestuk waar dit handel oor die doop van kinders wat gebore word vanuit 'n saamwoonverhouding. Sodra kinders in die huwelik gebore word, kry die huwelik 'n nuwe status, naamlik dié van 'n gesin. Dit wil nie sê dat alle gesinne sy oorsprong het vanuit die huwelik nie. In 'n huwelik waar geen kinders verwek kan word nie, kan die man en vrou altyd kinders aanneem. So word daar steeds 'n gesin verwek wat in alle opsigte die waardes van 'n gesin en die verhoudings binne die gesin volkome kan uitleef. Sou dit nou impliseer dat omdat aangenome kinders van die gesin nie in die huwelik verwek is nie en dus nie biologies tot die huwelik behoort nie, die kinders nie gedoop mag word nie? Nee. Of, gesien binne die leëwêreld van die mediese wetenskap, waar daar op so baie ander maniere kinders tot die lewe gewek kan word en deel kan word van die huwelik van 'n man en vrou, dat

hierdie kinders, omdat hulle nie biologies een met die vader en moeder is nie, en dus nie in die huwelik verwek is nie, en die gesinstatus dus anders of verskillend is, dat die kinders nie gedoop mag word nie? Nee.

Dit blyk dus duidelik, en dit sal ook gaandeweg in hierdie studiestuk aangedui word, dat die huwelik as wettige instelling, en die verwekking van eie biologiese kinders in die huwelik, nie as voorwaarde kan dien vir die bediening van die doop al dan nie, maar dat die antwoord op die problematiek gesoek moet word in die leefwêreld van die gesin, en hoe 'n gesin op verskillende maniere homself kan manifesteer in die lewe van elke dag en die lewe van die Kerk en die gemeente. Die lede of partye van 'n saamwoonverhouding kan ook volledig saam met hulle kinders wat gebore word uit hierdie verhouding, 'n volwaardige lewe as 'n gesin, met standvastige geloofverhoudings, ervaar. Nie die biologiese egtheid of suiwerheid bepaal die inhoud van die gesinswaardes nie, maar die manier van lewe as huis of as gesin, en dan ook wel voor God en in die huisgesin of gemeente van God. Hou daarmee ook in gedagte dat met die wysiging in die Huwelikswet, die Staat reeds 'n saamwoonverhouding, wat oor 'n sekere tydperk reeds in hierdie binding funksioneer, as 'n wettige verbinding ag, al sou hierdie verbinding nie die kerklike pad van die huwelik en kerklike verbinding voor God geloop het nie. Vir die doeleindes van hierdie studie sal gefokus word op die lewe van die gesin voor God en die geloofswaardes wat mag groei in 'n gesin en uitgeleef word deur die gesin, al sou die gesin nie die pad van 'n wettige huwelik of kerklike verbintenis geloop het nie.

1.6.3 GELOOF, DOOP EN GESIN

In Markus 16: 16 vind ons die volgende woorde: *Wie tot geloof gekom het en gedoop is, sal gered word.* Hieruit kan afgelei word dat geloof iets te doen het met die doop, of op 'n sekere manier die doop voorafgaan. In Romeine 10: 9 staan: *As jy met jou mond bely dat Jesus die Here is, en met jou hart glo dat God Hom uit die dood opgewek het, sal jy gered word.* Hieruit kan dus op 'n ander manier die afleiding gemaak word dat 'n sekere vorm van belydenis weer die geloof voorafgaan. Ek dink dit sou verkeerd wees om gedagtes vanuit hierdie twee verse in rangorde te plaas of 'n dogmatiese stelsel vir die doop op te bou. Wat egter wel belangrik is om te weet, is dat die geloof met betrekking tot die saligheid altyd aan die doop verbind word. Albei word in een asem genoem, tog, as dit gaan om behoud, kan die doop wegval, maar nie die geloof nie. In hierdie lig gesien, weeg daar iets sterker in die besluitneming oor *mag gedoop word* of *wie gedoop mag word*. Die wettige huwelik, met kinders gebore uit hierdie huwelik, is as sodanig nie die enigste groen lig wat toestemming verleen tot die doop al dan nie, maar 'n voorafgaande geloof by ouers, al staan hulle nie in 'n wettige huwelik nie. Solank hulle leef as belydende lidmate van die Kerk en in opregtheid voor God.

Uit al die doopberigte vanuit die Nuwe Testament blyk wel dat die bediening van die doop die geloof in Jesus Christus veronderstel. Daar moet geloof wees, sodat daar gedoop kan word! Tog word in geen enkele doopgeskiedenis in die Bybel 'n duidelike persoonlike geloofsbelydenis van die dopeling vermeld nie, behalwe in die verhaal van die kamerling. Net in Handeling 10: 44 staan dat in die huis van Kornelius die Heilige Gees geval het op almal wat die woord gehoor het. Niks word vertel van 'n doelbewuste geloofsbelydenis of geloofsverklaring nie. Ewemin by Lidia (Handeling 16: 15) of by die gevangenisbewaarder van Filippi (Handeling 16: 33) of in Handeling 18: 8 waar geskryf staan dat Krispus tot geloof gekom het en dat baie geglo het voordat hulle gedoop is. Daar is ongetwyfeld oral sprake van geloof, maar nie van eksplisiete uitgesproke

geloofsbelydenis by die dopelinge nie. Daar is wel sprake van 'n belydenis in die huis of gesin, maar nie by die enkele huisgenoot of lid van die huis of gesin nie. Op grond hiervan waarsku Woelderling in 'n artikel by name *De Volksgedachte* wat in 1950 in die Hervormde Weekblad verskyn het, teen 'n individualistiese verklaring van die Nuwe-Testamentiese doop van huise of gesinne, asof toevallig in hierdie gesinne elke lid van die huis of gesin die goeie belydenis van geloof gedoen het. Om alles presies te bereken en te bepaal en in kanne en kruike te plaas, is volgens hom 'n gevaarlike pad om te loop in die verstaan van die doop en wie op die ou einde gedoop mag word. Die belangrikste is om te veronderstel dat daar êrens 'n ondertoon van geloof sal wees, en wel in die gesin by al die lede of by sekere lede of ook wel by die individu. Daar moet êrens in die gesin 'n vorm van geloofsuitspraak wees wat 'n mens 'n belydenis sou kon noem. Dan is dit nie noodwendig 'n amptelike en omlynde belydenisuitspraak wat slegs betrekking het op die doop nie. Die ganse geloofsrigting en geloofsverhouding word op die een of ander manier gemanifesteer deur 'n belydenis en die uitleef van geloof.

Nêrens in die Bybel is daar ook sprake van 'n rustige en langdurige voorbereiding met betrekking tot die doop nie. Daar is ook nie sprake van 'n voorafgaande organisatoriese nagaan van omstandighede en situasies om te kontroleer of alles wel in orde is voordat die doop bedien mag word nie. Dit het altyd weer gegaan om die geloof as die handdruk wat die daaropvolgende doop bevestig. Die onderrig wat die kamerling ontvang het bestaan uit 'n les wat Filippus tydens 'n enkele rit op die wa vir hom gegee het. Die onderrig van Petrus aan Kornelius was 'n kwessie van een enkele preek. Dit was trouens al die geval by die doop van die 3 000 op die eerste Pinksterdag. Daar was dus nie sprake van 'n langdurige toerusting wat aanleiding gegee het tot 'n bepaalde geloofsbeslissing nie. Tog het die doop plaasgevind.

Verder dien vermeld te word dat dit 'n gesignaleerde feit is dat die mededeling van geloof veral betrekking gehad het op die hoof van die huis of gesin, terwyl die ander saam met hom genoem word: Hy met sy hele huis. 'n Mens kry die indruk dat 'n eenvoudige instemming met die gehoorde evangelie namens die hele huis deur die hoof van die huis of gesin gegee word, waarna die doop plaasgevind het. 'n Mens kan veronderstel dat die doop van die ander gesinslede min of meer outomaties gevolg het na die doop van die hoof van die huis. Die beskrywing van berigte bepaal min of meer die gang van sake soos volg: Die evangelieprediking wek geesdrif en instemming met mekaar by almal. Daar ontstaan 'n stemming van hartlike en dankbare bemoeienis met die Christusgetuie. Vanuit die byval wat daar dan by die lede van die gesin was, rig die gesinshoof die versoek om die doop te mag ondergaan as die teken van *behoort aan Christus*. Hierdie bereidheid om met mekaar in die seën te deel, kom beslis in die doopgeskiedenis voor. Dit is van groot belang in die verstaan van die doop en die gepaardgaande problematiek. Karl Barth noem dit *Willigkeit und Bereitschaft des Tauflings*. Die toetree van die ganse gesin of huis tot die doop vind plaas vanweë die geloofstemming wat deur die heer van die huis uitgespreek word, terwyl almal van harte daaraan meedoen. Die begeerte word dan so uitgespreek om ook in die gemeenskap met Christus opgeneem te word. Hulle word gewillig en bereid om die doop te ontvang. Die gees van die aanwesigheid van geloof in die huis, en die uitleef van die geloofsoortuiging, bring die doop op die voorgrond. Gesien teen die Kerk se verstaan van die doop en die deeglike teologiese onderbou wat die Kerk se verstaan van die doop begrond, is dit dus belangrik om te noem dat die gesin se geloofswaardes of geloofsinhoud of geloofsoortuiging meewerk tot die doop in die gesin en die doop van kinders uit die gesin. 'n Groter klem word geplaas op die geloofsonderbou,

en dus nie soseer op die biologiese verwantskappe in die gesin of die wetlike verbintenisse tussen man en vrou nie.

Ja, natuurlik bly die huwelik as wetlike verbintenis altyd vir die Kerk belangrik, en is dit nie onderhandelbaar dat die Kerk in sy denke daarvoor sal verslap nie. Die doop van kinders uit 'n huis of gesin, wat die verbintenis van die ouers ook al mag wees, het in die eerste instansie te doen met die geloof as voorloper en die geloof as bepaler van die daaropvolgende doop. Deur geloof raak 'n gesin gewillig en bereid om die doop te ontvang. Die geloof in Christus word die geloofsgroei in die huis of gesin.

Die geloof van die individu raak ook die ander lede van die gesin, en in totaliteit word die gesin dan 'n doopgemeenskap. Wees ook daarop bedag dat die totaliteit van die gesin meer is as net die som van die gesinslede. Die gemeenskap van die geloof in die gesin is meer as net die som van elke lid afsonderlik. Wees ook daarop bedag dat die doop meer is as net die voorafgaande huwelik of enige ander vorm van verbintenis tussen man en vrou. Die doop is meer en groter as die huwelik as verbintenis. Die doop is die kroon op die geloofsperspektief van lede van 'n gesin, wat op welke manier ook al as gesin voor God kom staan het en hulle geloof in God begin bely en begin uitleef het. Die kinders is deel van hierdie gesinsgemeenskap en geloofsgemeenskap. Kinders is dus nie uitgesluit van hierdie genade nie. Kinders word deel van die geloofsinisiatiewe van ouers wat kom staan voor God. Die wêreld se siening van die huwelik met al sy moontlike verbintenisse, die ouers se verstaan van hulle lewe as man en vrou voor God, die leefwêreld binne hulle aanvaarbare gesinsverhoudings, en die Kerk se eise ten opsigte van die Christelike huwelik, sal altyd op 'n sekere manier in spanning met mekaar wees. Of die kinders gebore is vanuit 'n Christelike huwelik van ouers, en of die kinders deur aanneming of pleegsorg of vanuit 'n plek van veiligheid deel geword het van 'n gesin of huishouding, en of die ouers hulle verbintenis tot mekaar in die saamwoonverhouding tesame met hulle kinders, gebore uit hierdie verhouding, as 'n normale gesin beskou, by die doop gaan dit om iets meer as al hierdie lyne en kontoere wat getrek kan word. Geloof en doop hoort bymekaar.

1.6.4 DIE KERK SE VERSTAAN VAN DIE GESIN

Dit is belangrik vir die Kerk om hom ook uit te spreek oor wat hy onder gesin verstaan. Is 'n gesin 'n uitsluitlike voortsetting en uitvloeisel van die huwelik, of verstaan ons onder gesin iets meer as net biologiese lyne wat teruggetrek kan word na 'n Christelike huwelik? Miskien sou ons wanneer ons van gesin praat, ook kon praat van die huis waarbinne gelowiges hulle bevind. Die ontstaan van hierdie gesin en hoe die lede van die gesin aan mekaar behoort, mag verskil, tog ag elke lid hom- of haarself deel van hierdie huis of gesin, en beleef elke lid dat hulle aan mekaar behoort en deel is van mekaar. So is daar in 'n gesin gemeenskaplike verhoudings en sekere sake van belang wat die lede van die gesin bepaal en die gesin se uitlewing na buite beïnvloed. Een van hierdie gemeenskaplike faktore is ook die gemeenskap van die geloof wat die gesin ervaar in hulle huis en gesin, en die uitleef van hierdie geloof na buite.

By 'n gesin wat sy ontstaan het vanuit 'n saamwoonverhouding en kinders wat gebore word uit hierdie saamwoonverhouding, of 'n gesin wat gevorm word deur die aanneem van kinders, of selfs 'n gesin wat lewe binne die verstaan van die Kerk se siening van die diakonale pleegsorghuise, is daar gemeenskaplike bindingfaktore, soos onder andere geloof en die uitleef van geloof deur hierdie gesin, wat nie noodwendig anders is as in 'n gesin wat sy ontstaan vanuit die huwelik het en die daaropvolgende groei van die gesin nie.

Hoe 'n gesin ook al saamgestel en gevorm word en homself as gesin uiteleef, is daar altyd sekere gemeenskaplikhede wat die lewe van die huis en gesin bepaal en so ook hulle verhouding met God, en wat deur elke lid van die huis afsonderlik uitgeleef mag word, maar ook deur die gesin as geheel. Ondanks alle sosiale verskille is daar ook 'n eenheid wat in die doopgeskiedenis van die Bybel 'n *huis* genoem word. In hierdie doopgeskiedenis word die klem geplaas op hoe die huis die doop ontvang, hoe die doop die verhouding in en van die huis versterk, en hoe die verstaan van die doop uitgeleef word. Al die lede van die gesin word op die een of ander manier by die doop betrek, sonder dat daar gevra word na die oorsprong of die ontstaan van die gesin en hoe die aanvanklike lyne getrek kan word. Die vraag wat eerder in hierdie geskiedenis gevra word, is hoe die verhouding van die gesinslede in totaliteit van betekenis is ten aansien van die ontvang van die doop. In die besonder word daar en moet daar stilgestaan word by die wyse waarop die ouers en kinders by die doop as gesinsdoop of gesinsgebeurlikheid betrokke is. Ook die funksie van geloof in die totale lewe van die gesin moet ter sprake kom. So ook die vraag hoe die lede van die gesin as gesinsgemeenskap teenoor mekaar staan.

1.6.5 DIE HELE HUIS OF GESIN

Vry algemeen word ook aanvaar dat met die dopeling ook die doopouers betrokke is. In die doopformulier kom daar ook 'n formulering voor van: *Ons en ons kinders*. Ook in die boekie van Haitjema by name *Dogmatiek als Apologie* as hy die doopsakrament die *afbeelding en beseëling van die geboorte van 'n nuwe lewe* noem, waarby die gesin as geheel betrokke is. Vader, moeder en kind as lede van die gesin, maak nie saak wat die geskiedenis van die ontstaan van daardie gesin is nie, word betrek en ingetrek by die geloofsversterking van die sakrament van die doop. Dan sou ek ook wou byvoeg nie net alleen by die een dopeling (kind) nie, maar ook by die ander kinders as deel van die huis of gesin. As uitgangspunt van die doopbeskouing moet die gesin, die geloofswaarde van die gesin en die uiteleef van die geloof deur die lede van daardie gesin en die gesin in die geheel, beklemtoon word. Dit moet ook deurgetrek word na die vraagstuk rondom die doop van kinders gebore vanuit 'n saamwoonverhouding. Die hele gesin is by die doop betrokke, en dit op grond van geloof en nie op grond van die huwelikstatus van daardie gesin nie. Die kinders kan dus eie, aangenome of kinders gebore vanuit 'n saamwoonverhouding wees. Die volwassenes kan groot kinders, ander familieledes, voogde of inwonende grootvaders of tantes wees. Almal is saam 'n groeiende deel van daardie gesin en is betrokke by die geloof en geloofswaarde van daardie gesin. Aan die hele huis of gesin, met almal wat op die een of ander manier daarin opgeneem is, word die teken of seël van die sakrament van die doop bedien.

Wanneer Kornelius en sy huisgesin gedoop word, en Filippi en sy huis, is daar nie 'n verwysing na die huwelik of die gesinstruktuur van dié tyd nie, en moet geen verkeerde afleidings gemaak word asof die doopbediening vanuit 'n bepaalde huwelikstruktuur of gesinsopset plaasgevind het nie.

Indien ons met die veronderstelling leef dat 'n saamwoonverhouding, met kinders wat gebore word vanuit dié verhouding, ook kan ontwikkel tot 'n volwaardige gesin, en alles wat tot dusver oor die doop gesê is ook sy plek kan vind in so 'n gesin, en uitgeleef en geëer kan word deur so 'n gesin, kom 'n baie belangrike vraag na vore: Hoe kan die gebeure van die doop en die feit dat kinders gebore vanuit 'n saamwoonverhouding gedoop word of gedoop is, vorm gee aan die lewe van die gesin? 'n Gesin leef tog onder die teken en die seël van die doop. Dit op sigself mag geen leë vorm bly nie. Die gebeure van die doop moet ook

gestalte kry in die doen en late van die gesin, en ook die gesin van kinders gebore uit 'n saamwoonverhouding. Rondom die gesin staan meteens ook die wyer verband van die gemeente waarbinne die gesin sy geloof uitleef en waarbinne die doopgebeure plaasvind. Die kerkgaande gemeente maak altyd die doop mee. Die gemeente hoor en verneem altyd van die doopbelofte. Die gemeente leef te midde van die gebeure van die doop en verlang ook altyd weer na die sakrament van die doop. Die vraag kan ook nou wyer gestel word: Wat bring alles wat die doop is en wat deur die doop verkondig word en wat met die doop saamval na vore in die lewe van die gemeente? Hierdie vraag kan nie beantwoord word sonder om die gekompliseerdheid van die moderne samelewing en kulturele verandering ook te betrek nie. Gedoopte gesinne is nie maar net klein eilandjies wat beskut lewe te midde van die stroom van gebeure nie. Die Christelike gemeente kan ook nie in geïsoleerdheid leef teenoor die wêreld en haar impulse nie. Wanneer die doop in die gemeente bedien word en in die lewe van opgroeiende jong mense 'n faktor is, gebeur dit te midde van 'n veelheid van ander faktore wat net so werksaam is in die lewe van die gesin.

1.6.6 VELERLEI INVLOEDE

Dit is nie meer in hoofsaak die gesin, met daaromheen in wyer verband die Kerk, waardeur die lewe – ook die geestelike lewe – van die gesinslede beplan word nie. Dit mag so gewees het in 'n vroeëre kulturele situasie met 'n beperkte wisselwerking van invloede. Die gesin was toe die ruimte waarin die mens sy geestelike vorming ontvang het: Nie net in die prille jeug nie, maar ook in die groei na volwassenheid. Die Kerk het daarby aangesluit en het kontrolerend ingewerk op die lewe van die gesin. 'n Volwasse mens is op dié manier geestelik gevorm, ook wanneer hy of sy verantwoordelikhede in die gemeenskap opgeneem het.

Kulturele veranderinge maak dit deesdae gans anders. Daar is 'n hele reeks verbande waarin die moderne mens en die gesin moet lewe, en die gesin gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding het nog erger verbande en verhoudings wat hul lewensinhoud bepaal. Dit gebeur nie altyd meer onder die oorkoepelede sorg van die Kerk nie. Heel dikwels daarnaas. So is daar die skool, die werk, die normale lewe van elke dag, asook die vriendskaps- en geloofsverhoudings. Die selfstandigheid van hierdie lewenskringe het sekere komplikasies meebring, wat nog hewiger word weens wedersydse beïnvloeding.

Wat in die gesin aan lewensgewoontes, maar ook aan geestelike waardes, ontvang word, moet met die dinge wat by die skool, by die werk en in die gewone lewenskring gebeur, geïntegreer word. Dit moet rekening hou met die invloede van die sosiale media, televisie en alles wat op dié terrein druk op die gesin uitoefen. Die gesin gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding spring hierdie druk en eise nie vry nie. Dit kan ook dikwels in so 'n gesin aanleiding gee tot botsings en vergissings. Die godsdienstige lewenspatroon wat in die huis aan die werk is en ook in die Kerk en gemeente gestalte vind, moet hierdie spanninge kan verduur. Dit is lankal nie meer so dat godsdienstige vorming hoofsaaklik bepaal word deur die ouerhuis of die gesinsmilieu waarin 'n mens opgroei nie. Die voorbeeld van die geloof in die huis en die voorbeeld van geloofsverhoudings en geloofsgemeenskap, het dikwels in die moderne gesin in gebreke gebly. Baie invloede van buite weeg deesdae baie sterker as die Christelike geloof wat in die huis gewek en gevorm moet word. Die geloofsbeleving wat tuis die toon aangegee het, kan dikwels oorspoel word deur die kritiek van vriende of deur ander opvattinge wat by die kantoor of fabriek gehuldig word. So word enersyds die positiewe geloofsinvloed dikwels ongedaan gemaak deur ondermynende

faktore wat by die werk of elders in die omgang met ander na vore tree. Andersyds kan dit ook wees dat daar in die gesin 'n niegodsdienstige gees heers, maar dat die beïnvloeding by die werk of skool 'n lid van die gesin die weg na 'n Christelike geloof laat inslaan.

Te midde van al hierdie kragvelde leef die gelowige gesin en, des te meer met groter spanning, die gesin wat gevorm is vanuit 'n saamwoonverhouding. Presies dieselfde kan gesê word van die gemeente. Gesin en gemeente het mekaar nodig. Die gesin kan die agtergrond van die gemeente nie vermy nie, en gemeentes kan nie bestaan sonder gesinne wat vanuit die Christelike geloof leef nie. Die min enkelinge en die baie gesinne vorm saam die inhoud en bestaan van Christus se gemeente. Saam dra hulle die teken en die seël van die doop. Let daarop: Die gesin gevorm uit 'n saamwoonverhouding dra nie minder aan die seël en teken van die doop nie. Wat hiervan te voorskyn tree word sigbaar in die botsing van invloede wat hulself in ons wêreld op die voorgrond plaas. In elke gesin, so ook in die gesin van die saamwoonverhouding, gebeur dit op eie wyse, kragtens die veelvuldigheid van verhoudings waarby die gesin betrokke is via elke lid wat in daardie gesin opgeneem is. Ons diakonale pleegsorghuise is 'n tipiese voorbeeld hiervan. Ook in elke gemeente manifesteer die sake anders na gelang van verskillende kultuursituasies as gevolg van die ligging van die gemeente en die moontlikheid van verskillende geskiedenis.

Dit bring mee dat diegene wat onder en saam met die doopbelofte leef, nie alleen in die gemeente nie, maar ook in gesinne, 'n verskeidenheid van insigte, begrip, waardes en konflikte kan oplewer. Die pastorale werk van die Kerk hoef nie daarvoor in spanning te verkeer as ons nie altyd meer ons suiwer Bybelse en dogmaties geformuleerde doopleer in ons gesinne terugvind soos wat ons dit verwag het en daarvoor gehoop het nie. Dit mag ook gebeur dat ons in 'n gesin gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding, baie meer oor die leer van die doop en die lewe onder genadeverbond mag terugvind as in 'n gesin wat ons as *normaal* definieer. Om die doop te bedien aan kinders vanuit 'n saamwoonverhouding hoef nie noodwendig 'n proses van deformasie aan die gang te sit nie. Agter die pluriforme opvattinge en misvattinge ten aansien van die doop kan tog 'n waaragtige en egte gesinsverbondenheid met Christus verskuil lê, sodat die wyse waarop die seël en teken van die doop gedra word nie noodwendig getuig van ongeloof of niegodsdienstigheid nie. Waar daar werklik van deformasie sprake is, moet die genesing van binne af plaasvind. Om 'n gesin van buite af 'n suiwer doopleer en doopverstaan op te lê, sit nie 'n punt agter die Kerk se pastorale bemoeienis met die gesin nie. Eers wanneer die band met Christus as die Heer van die ganse huis en sy reg op die totaliteit van die gesinslewe, ook sy reg op die gesin gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding, gesien en aanvaar word, sal die regte verstaan en beleving van die doop groei. Pastorale wysheid en pastorale geduld word van die Kerk gevra.

1.6.7 DIE GEDOOPTES GESIN

Die erkenning en beleving van die doop in die gesin is nie 'n saak van baie praat oor die doop nie, maar 'n saak van lewe uit die geloof. 'n Mens kan sê dat daar wel uit die geloof geleef kan word sonder dat 'n gesin of lede van die gesin gedoopt is. Dit is 'n teoretiese opmerking wat met die geloofswerklikheid in stryd is. Waar in Christus geglo word wil 'n mens die stempel dra en tot die gemeenskap, wat ook in Hom glo, toetree onder die teken en seël van die doop. Trouens, waarom sou die apostels onmiddellik na die groot Pinksterfees aan enkelinge en huise die doop bedien het as dit ook wel sonder hulle kon gebeur het? Geloof soek gemeenskap, geloof wil as plaasbekleder met en vir ander geleef word, en geloof is altyd missionêr. Daarom hoort geloof en doop byme-

kaar. Daar is geen ware doop sonder geloof nie. Daar kan ewemin van geloof sprake wees sonder dat die doop begeer en ontvang word. Aangesien geloof ook nie net 'n saak van die enkeling is nie, maar altyd van die enkeling in sy gemeenskap, behoort die doop in sy wese ook 'n gemeenskapsteken te wees. Die doop is die Christusteken wat die ganse gemeente in sy geheel van Christus ontvang. Elke enkeling in daardie gesin, ook in die gesin gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding, moet die merkteken dra.

Die gelowige gesin, gekenmerk deur die plaasbekledende geloof en die algehele bewilligheid wat daar gevind word, leef in totaliteit onder Christus se heerskappy en erken dié heerskappy. Dan mag ook die ganse gesin, maak nie saak hoe die gesin gevorm is nie, die Christusteken van die doop dra. Niemand val daarbuite nie. Nie die kleinste kind nie en ook nie die oudste grootvader nie.

Die beskrywing van so 'n geloof kan slegs in algemene aanduidings bestaan. Die tipiese kenmerke van die geloof word altyd weer binne die eie karakter van die gesin bepaal. Die pluriformiteit moet hier altyd weer eerbiedig word. Dit is altyd gevaarlik om die Christelike lewenswyse, soos wat dit in 'n bepaalde gesin mag manifesteer, as 'n model vir enige ander gesin voor te hou. So kan die funksionering van 'n normale Christelike gesin nie as model vir 'n gesin gevorm uit 'n saamwoonverhouding voorgehou word nie. Tog kan 'n algemene kenmerk, in voorbehoud as gevolg van die voorafgaande, tog as 'n transparant voorgehou word. Daar bestaan die wil en die ernstige begeerte om voor mekaar en met mekaar te leef as mense wat die Woord gehoor het en die wil het om aan Christus te behoort. Die gesin van 'n saamwoonverhouding is nie hierby uitgesluit nie. Die lewenshouding wat onderling gevind word, en die sfeer wat die gesinslewe beheers, is die vernaamste punte waarvolgens die geloof in die gesin werk. Dit sal ook in bepaalde lewensvorme, maar soms ook in gewoontes, uitdrukking vind. So is daar die gemeenskaplike gebed, meestal die tafelgebed, maar soms ook oggend- en aandgebede. Daar is ook die saam luister na die Woord van God in die gereelde Bybellesings en Bybelstudies, wat by voorkeur daagliks plaasvind. Terwyl daar nog kinders is, word dikwels van Kinderbybels gebruik gemaak. Dit alles gee aan die gesin, hoe die gesin ook al gevorm is, 'n bepaalde lewenstyl waardeur die karakter van die gedoopte, gelowige gesin en gedoopte, en gelowige individue na vore kom. By hierdie styl hoort seker ook die gereelde kerkgang saam met die gemeente. Ook hier kan daar teenargumente wees van baie wat sou beweer dat 'n gesin ook gelowig kan wees al word die eredienste nie bygewoon nie. Buitekerklike gelowigheid is deesdae 'n algemene verskynsel. Die inwerk van allerlei andersoortige – veral antikerklike – invloede is duidelik. Tog is dit ook waar dat in sommige gesinne wat nie kerk toe gaan nie, ook gesinne gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding, die geloof in Christus tog wel in die alledaagse lewe die toon aangee. Die teenwerkende kragte het die trou aan die kerklike gemeenskap sterker aangetas as die trou aan Christus. Ook al het die ontkerstening sterk voortgewoek, het dit nie altyd tot radikale ontkerstening gelei nie. Dikwels word steeds iets bemark van 'n respek vir Jesus Christus, en van 'n verwagting wat op Hom gerig is. Vir die pastoraat vorm dit 'n vrugbare uitgangspunt, ook insake die verstaan van die doop. Die pastoraat begelei ook altyd weer terug na die kerklike lewe en ondersteun mense op dié pad terug. So ook diegene wat lewe as 'n gesin vanuit 'n saamwoonverhouding. Geloof roep altyd weer na gemeenskap, en sonder hierdie gemeenskap gaan die swakkes met tyd kwyn. Juis vanuit die verstaan van die doop is 'n gemeenskapsbeleving met medegelowiges noodsaaklik. Gesinslede vanuit 'n saamwoonverhouding soek ook hierdie gemeenskap. Die doop is immers die Christusteken wat vir almal gelyk is, en wat in sy omvattende karakter die verskille deurbreek en tot 'n hoër eenheid lei.

Die doop is 'n kerklike gebeure binne die leefruimte van die gemeente, wat die gemeente ook versterk. 'n Preek kan nog op televisie gevolg word, maar die doop en die Nagmaal kan nie deur die radio of televisie bedien word nie. In en met die doop is die ganse kerk van God teenwoordig. Ons en ons gesinne bevind ons met die doopgebeure te midde van die heiliges. Die teenwoordigheid van die gemeente is daarvan uitdrukking.

1.6.8 DIE GELOWIGE GEMEENTE

Rondom die doopvont vind ons altyd weer die geloofsgemeenskap en die gemeente van Christus. Dooop en geloofsgemeenskap hoort bymekaar. Dit beteken nie dat die geloofsgemeenskap by die doop as sodanig teenwoordig moet wees en in 'n mindere mate by die res van die lewe van die gesin nie, maar die geloofsgemeenskap moet teenwoordig bly op die weg van die gesin, ook dus teenwoordig bly in die lewensgang van die gesin gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding. Wat in totaliteit geld vir die gesin, geld ook in totaliteit vir die gemeente, en dit is nie iets wat net by die doop as sodanig geld nie. Die gemeente het steeds 'n verantwoordelikheid teenoor die gedoopte enkeling en die gedoopte gesinne in haar midde. Die gemeente is aan die einde van die doopbediening nie klaar met die sorg aan die gesin nie. Die gemeente is ook die eerste waarin die gemeenskaplike geloof in Christus as die Heer moet manifesteer: Die soeke na mekaar en die lewe vir en met mekaar. Die een teken van die doop bind almal tesaam aan die een Heer. Die onnodige versuim van die kerkdien is 'n daad van ontrou aan die hele gemeente, met wie ons saam dieselfde merkteken van Christus dra en waarbinne ons die merkteken ontvang het. Dit is nie korrek om te beweer dat ons slegs kerk toe gaan om die evangelie te hoor nie. Ons almal, ja almal, elke kind en elke lid van die huisgesin, hoe daardie huisgesin ook al tot stand gekom het, moet mekaar onder die verkondiging *ontmoet* en so saam tot God nader. Hierdie ontmoeting is wesenlik vir elke gesin, ook die gesin van die saamwoonverhouding en ook vir die gelowige gemeente. Vanuit hierdie ontmoeting dra ons sorg en verantwoordelikheid ook vir elke lid van die gesin afsonderlik. Wie wegbly van die erediens moet wel weet wat hy die medegelowiges aandoen. Die gemeente wag op die gesin en op die lede van die gesin. Deur jou plek in hulle midde onbeset te laat, word die onderlinge gemeenskap afgebreek. So vind die gedoopte, alleen of in gesinsverband van watter aard ook al, sy of haar plek in die kerk wat in die samesyn van almal met Christus 'n moederlike funksie vervul.

Die betekenis van die doop voor die ganse gemeente lê verder in die vermaning tot nuwe gehoorsaamheid. Die doopformulier plaas hierop groot klem. Die opstaan met Christus en die wandel in 'n nuwe lewe, wat deur die doop as daad van God aan ons bevestig word, lê op ons die verpligting van 'n lewenswandel wat met hierdie doopseëninge korrespondeer en daaruit voortvloei. Die gesin gevorm vanuit 'n saamwoonverhouding is nie hiervan uitgesluit nie. Dit roep ook hierdie eiesoortige gesin, aan wie die sakrament van die doop te midde van die gemeente bedien is, op om saam met die Christengemeenskap te lewe en saam die sakrament van die doop te respekteer.

1.6.9 'N VOORLOPIGE OPSOMMENDE ARGUMENT

Daar kan vermeld word dat die bediening van die doop nooit deur alle eeue heen, begrond is vanuit die huwelik of gepaardgaande vorme van enige huwelikverbintenisse nie. Dit het eerder gegaan om die gesin en die geestelike groei en geloofswaarde van die gesin. Daar is reeds in hierdie studiestuk genoeg klem geplaas op hoe die gesinslewe van gelowiges die voorloper geword

het van die verstaan van die doop, en die gepaardgaande begeerte om ook die doop te ontvang as 'n bepaalde geloofsvervulling in die lewe van die gesin. Die Kerk se besinning oor die doop en die Kerk se verstaan van die doop is deur alle eeue heen nooit verwoord en verantwoord vanuit die instelling van die huwelik nie, maar was nog altyd 'n sakrament wat verstaan is en verduidelik is as deel van die geloofslawe van die gesin. Hoewel die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in die praktyk normaalweg die kinders doop van mense wat getroud is, en die Kerk hierdie praktyk van die doop kerkordelik vanuit die ruimte van die huwelik en die ruimte van die gesin reël, sou dit fataal wees om die teologie van die doop en die Kerk se verstaan van die doop alleen vanuit die huwelik of instelling van die huwelik te meet. 'n Indringende studie oor die gesin en die Kerk se verstaan van die funksionering van die gesin voor God en die gemeente, is dringend noodsaaklik. Hierdie studie word tans onderneem deur die Komitee vir Huweliks- en Ander Verhoudingsmoontlikhede. Die Kerk moet sy siening oor die huwelik en die verstaan van die gesin en gesinslewe binne die huidige tydsgewrig, herwaardeer. Daarmee saam sal die Kerk hom ook duidelik moet uitspreek oor ander verhoudingsmoontlikhede tussen man en vrou wat as 'n evangelies aanvaarbare verbintenis mag geld, en wat ook die waardes van 'n gesin mag dien in sy verhouding voor God. Die klem behoort eerder te val op die verhoudingsmoontlikhede tussen 'n man en 'n vrou met Bybelse norme en waardes. Saamwoon van lidmate sal uiteraard ook deur die Kerk onder oë geneem moet word, met groot dank aan ds Prinsloo wat hierdie studie by haar skripsie ingelyf het. In dié verband het ds Prinsloo reeds 'n voortreflike en, na my mening, kerklik aanvaarbare rigting met haar studie op die tafel geplaas. Uit haar studie is dit ook duidelik dat huwelik en doop nie maklik as noodwendig selfde kante van die muntstuk hanteer kan word nie. As die doop verstaan word binne en vanuit die geloofslawe van die gesin, kom die saak oor die doop van kinders vanuit 'n saamwoonverhouding binne die perspektief van die Kerk se verstaan van die doop aan die een kant, en die Kerk se verstaan van die huwelik en gesin aan die ander kant.

1.6.10 SEKERE RIGLYNE TE MIDDE VAN DIE ONGEMAK VAN DIE KERK

Die Kerk beleef reeds geruime tyd ongemak oor wat die standpunt moet wees ten opsigte van persone wat saamwoon, sowel as hoe die Kerk die doop van kinders wat buite die huwelik gebore is, moet hanteer. Die Kerk behoort nie veroordelend te wees nie, maar eerder sensitief. Aan die ander kant wil die gelowige vashou aan die regte leer, en respek aan God betoon deur reg te leef. Die Kerk behoort dit duidelik te stel dat hy simpatiek is teenoor persone in sulke situasies en dat hy hulle met dieselfde respek as enige ander getroude paar wil behandel.

Die Kerk is saam op soek na God se wil. Dit is deurentyd die Kerk se standpunt dat dit God se wil is dat mense trou en binne hierdie verhouding seksueel verkeer en kinders verwek. Die realiteit is egter dat mense vandag vir 'n tyd saamwoon voordat hulle trou, of selfs glad nie trou nie. Uit hierdie verbintenis word kinders gebore en word 'n gesin gevorm met dieselfde waardes en norme as enige ander gesin. Ouers versoek dikwels dat hierdie kinders gedoop moet word, want dit is hulle kinders en hulle gesin en hulle verstaan van hul gesinslewe voor God. In die geval waar 'n kind verwek is en die ouers (volgens die kerkraad se wete) steeds seksueel aktief is, hetsy buite of binne 'n saamblyverhouding, sou die Kerk in die verlede die doop kon uitstel en 'n bepaalde pad met die ouers kon opneem onder die opsig en die tug, omdat dit die Kerk se oortuiging is dat dit God se wil is dat seks binne die huwelik hoort. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sal egter vanuit sy studiewerk oor

die huwelik en gesin, sy verstaan van die seksuele binne of buite die huwelik met groter omsigtigheid moet hanteer. Die Kerk sal sy vrese moet laat vaar dat sy getuienis oor die huwelik benadeel sal word as die Kerk saamwoonverhoudings sou goedkeur. Die vraag vandag is: Is dit moontlik dat die Kerk pare wat saamwoon en pare wat wettig getroud is gelyk kan hanteer? Om dit te beantwoord moet die Kerk definieer wat 'n gesonde, aanvaarbare verhouding konstitueer en die waardes van 'n gesin en gesinslewe beklemtoon en komplimenteer.

'n Gesonde verhouding is een waar albei persone aan mekaar volledige trou beloof het en in 'n lewenslange verbintenis is. Binne hierdie verhouding deel hulle hul lewe en gesinswaardes volledig, dit wil sê geestelik, emosioneel, fisies en materieel. Respek vir mekaar en die opbou van mekaar vorm die fondament van die verhouding, en uiteindelik die fondament vir die funksionering as gesin. Indien dit as die aanvaarbare beskou word is dit dus moontlik om te sê dat dit nie regtig nodig is vir mense om wettig te trou nie. Ons is immers *getroud* as ons persoonlik ons trou aan mekaar beloof het. Om dit prakties te maak: Die oomblik wanneer twee mense besluit om in 'n lewenslange verbintenis te tree (hetsy deur te trou of saam te woon) met die medewete van hulle families en die publiek, het hulle in hulle harte en in die praktyk reeds finaal tot die oortuiging gekom dat hulle slegs aan mekaar verbind is. Dit sou 'n bespotting maak van die verhouding as enige een van die twee ná die besluit weer met ander mense sou uitgaan.

Die Kerk moet ook in gedagte hou dat die landswette deesdae persone wat in 'n saamblyverhouding is beskerm, en dat persone nie sommer maar net uit so 'n verhouding kan stap sonder om sy of haar verantwoordelikheid teenoor die ander party, byvoorbeeld betaling van onderhoud, na te kom nie.

Die Kerk se hantering van die doop wys ook uit dat die Kerk inkonsekwent is met die toepassing van die sakramente. Die Kerk keer dat pare wat saamwoon kinders mag doop, maar verhinder hulle nie om aan die Nagmaal deel te neem nie. Verder is alle mense maar *gewoontesondaars*, met ander woorde, ons álmal doen op 'n gereelde basis sonde, en tog word niemand daaroor die doop en Nagmaal geweier nie. Ons handel inkonsekwent teenoor pare wat saamwoon wanneer dit by die doop kom.

In plaas daarvan om die doop as 'n hek te gebruik wat die geloofspad vir mense toemaak, moet ons eerder elke geleentheid gebruik om mense te help om insig te ontwikkel in hoe hulle verhouding met God kan groei. Dit moet dus 'n hek wees wat oopmaak eerder as toemaak. Hier moet gedink word aan Jesus se optrede teenoor verskillende mense in die Bybel: Sy gesprek met die vrou wat op owerspel betrap is (Johannes 8: 3 tot 11), sy gesprek met Saggeus (Lukas 19: 1 tot 10), met die Samaritaanse vrou by die put (Johannes 4: 5v), ensovoorts. Jesus het hierdie mense nooit uitgesluit nie, maar op liefdevolle wyse het Hy hulle ingesluit en dan aangemoedig om nooit weer verkeerde gedrag te beoefen nie.

1.6.11 SAMEVATTING

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika behoort oorweging daaraan te skenk om pare wat saamwoon volledig as volledige gesinne met 'n eie aard en manier van lewe te hanteer. Dit wil sê, die Kerk moet dié paartjies toelaat om die kinders wat binne hierdie verhoudings gebore word, te doop. Die Kerk behoort aan te hou om sodanige pare aan te moedig om te trou, omdat die huwelik nie net uitdrukking gee aan twee individue se siening van 'n verhouding nie, maar

ook respek wys vir die gemeenskap waarin ons woon. Dit is ook God se wil dat die huwelik gedien sal word. Geloofsreëls en ons landswette sluit mekaar nie noodwendig uit nie. Anders gestel, hoewel sommige die landswette dalk nie as baie belangrik beskou nie, bly dit vir gelowiges steeds nog 'n manier om te wys dat hulle God en hulle medemens liefhet. Daarom respekteer ons mekaar ook deur reëls wat die samelewing orden, soos die huwelik, na te kom.

1.7 SLOTSOM

Die ondersoek soos verwoord in hierdie studiestuk, maak dit duidelik dat die Kerk wel die doop moet bedien aan die kinders wat gebore word vanuit 'n saamwoon-verhouding, of aan die kinders wat reeds daar was toe hierdie saamwoonverhouding begin het.

1.8 LITERATUURVERWYSINGS

- * Barth, K, 1943, *Die Kirchliche Lehre von der Taufe*, EVZ, Zürich.
- * Barth, K, 1946, *Christengemeinde und Bürgergemeinde*, EVZ, Zürich.
- * Barth, K, 1953, *Die Kirchliche Dogmatik, Band IV, Die Lehre von der Versöhnung*, EVZ, Zürich.
- * Berkhof, H, 1957, Kinderdoop en Gelovigendoop, *In de Waagschaal* 12/41, Amsterdamsche Boek- en Courantmaatschappij, Amsterdam.
- * Berkouwer, GC, 1947, *Karl Barth en de Kinderdoop*, Kok, Kampen.
- * Bijlsma, R, 1950, *Het onderscheid tussen Doop en Avondmaal*, *In de Waagschaal*, IV/17 en 18, Amsterdamsche Boek- en Courantmaatschappij, Amsterdam.
- * Calvijn J, [1559] 2009, Een brug over de afgrond – De vertaling van Calvijns Institusie, Boek I, 13, 16, vertaal deur CA de Niet, Den Hertog, Dordrecht.
- * Calvijn, Institutio, [1559] 2009, En brug over de afgrond – De vertaling van Calvijns Institusie, Boek IV, 15, 5 en Boek IV, 15, 13 vertaal deur CA de Niet, Den Hertog, Dordrecht.
- * Cullmann, O, 1941, *Königsherrschaft Christi und Kirche*, TVZ, Zürich.
- * Cullmann, O, 1943, *Die ersten christlichen Glaubensbekenntnisse*, TVZ, Zürich.
- * Cullmann, O, 1948, *Die Taufflehre des Neuen Testaments*, TVZ, Zürich.
- * Dreyer, AE en Van Aarde, A, 2007, 'n Krities-hermeneutiese perspektief op die huwelik in 'n postmoderne era', *HTS Teologiese Studies* 63(2), 653 tot 681. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v63i2.225>.
- * Dreyer, TFJ, 2008, 'Die kerk, die huwelik en seks – 'n morele krisis?', *HTS Teologiese Studies* 64(1), 463 tot 481. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v64i1.9>.
- * Dreyer, Y, 2008, *The "sanctity" of marriage – An archeology of a socio-religious construct: Mythological origins, forms and models*, *HTS Teologiese Studies* 64 (1), 499 tot 527. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v64i1.10>.
- * Geertsema, PG, 1978, *Die Wederdopers weerlê*, HAUM, Kaapstad.
- * Groenewald, J, 2002, Die vroeg-Christelike doop as kultureel-rituele simbool, *Koers* 67(3), pp 283 tot 308, <http://www.koersjournal.org.za/index.php/koers/article/viewFile/374/337>.
- * Haitjema, Th, 1948, *Dogmatiek als Apologie: 'Ik geloof in den God van Jezus Christus*, De Erven F Bohn NV, Haarlem.
- * Koekemoer, JH, 1984, *Ons doop ons kinders*, KITAL, Pretoria.
- * Koopmans, J, 1939, *De Heilige Doop*, Nijkerk: Callenbach, Amsterdam.

- * Koopmans, J, 1939, *De Nederlandsche Geloofsbelijdenis*, GF Callenbach Nijkerk, Amsterdam.
- * Lee, N, 1984, *Julle doop mos verkeerd!*, NG Kerk Uitgewers, Pretoria.
- * Marais, W, 1974, *Die Kinderdoop en besprinkeling*, W en M Uitgewers, Pretoria.
- * Noordmans, O, 1955, *Gestalte en Geest*, Wageningen, Amsterdam.
- * Schrenk, G, 1923, *Gottesreich und Bund im älteren Protestantismus*, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- * Tromp, D, 1947, *Het Gezin*, *In de Waagschaal* 12/41, Amsterdamsche Boek- en Courantmaatschappij, Amsterdam.
- * Van der Leeu, G, 1949, *Sacramentstheologie*, Callenbach, Nijkerk.
- * Van Eck, E, 2007a, *Die huwelik in die eerste-eeuse Mediterse wêreld (I): Vroue in 'n man se wêreld*, *HTS Teologiese Studies* 63(1), 81 tot 101.
- * Van Eck, E, 2007b, *Die huwelik in die eerste-eeuse Mediterse wêreld (II):Huwelik, egsbreuk, egskeiding en hertrou*, *HTS Teologiese Studies* 63(1), 103 tot 128.
- * Van Ruler, AA, 1945, *Religie en Politiek*, Callenbach, Nijkerk.
- * Van Uchelen, AC, 1945, *Het Heilig Onderricht der Kerk*, Holland, Amsterdam.
- * Woelderink, JG, 1938, *Het doopsformulier*, 's Gravenhage, Amsterdam.
- * Zwingli, U, [1525] 1948, Von dem Touff, in *Hauptschriften*, Band 11, pp 110 tot 114, Hager, Zürich.

---oOo---

Vir kennisname, ook die volgende stuk wat prof J Buitendag, op versoek van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, oor die doop voorberei het:

Daar is seker in die teologie of kerk nie nóg 'n onderwerp waaroor meer verskil word as die doop nie. Die Westerse teologie het die doop vanuit 'n subjek-objekskema beoordeel. Hiervolgens is die klem óf op die objektiewe handeling van die doop óf op die subjektief-persoonlike ingesteldheid van die dopeling gelê. Die *Rooms-Katholiek Kerkgenootskap* het geleer dat die doop 'n in sigself werkende krag (*ex opere operato*) het en ook die erfsonde afwas (Augustinus). En omdat gemeen is dat ook babas in sonde ontvang en gebore word, was die argument het hulle beslis ook die doop nodig. Die amptelike bediening van die doop deur die kerk (*ex opere operantis*) was ook van beslissende belang, soos in die stryd met die Donatiste al na vore gekom het.

Soos die Weste gaandeweg al hoe meer plek vir die individu en die mens se intrinsieke goedheid gemaak het, is die suigelingsdoop toe gevolglik deur die Waldense, Anabaptiste en Baptiste verwerp. Veral in Amerika het die Baptiste Beweging met 'n sterk nadruk op die persoonlike geloofsbeslissing geweldig uitgebrei. Die doop word dus net aan belydende gelowiges bedien (*believer's baptism*). Die 20ste eeuse Pinksterbeweging het hierdie opvatting oorgeneem en ook Karl Barth het die kinderdoop (alhoewel met ander argumente) afgewys.

Hierdie twee pole van objektiwiteit en subjektiwiteit staan dus teenoor mekaar (uit die perspektief van die mens), soos gawe en opgawe, passie en aksie. Metafores sou ons kon sê dat eersgenoemde is soos om in 'n familie gebore te word en laasgenoemde is soos om in 'n familie te trou. Albei hierdie aksente het ook stewige Bybelse grond.

Die probleem kom egter na vore wanneer die *Protestantse beginsel* (Paul Tillich) van die genade wat in geloof ontvang word, by die doop van 'n kind ter sprake gebring word. Zwingli byvoorbeeld het daarom 'n ander argument vir die regverdiging van die kinderdoop gevolg as Augustinus met sy erfsondeleer, naamlik dat die doop die vaandel van die inlywing in die

geloofsgemeenskap is. Luther erken ook die band tussen geloof en doop onteenseglik, maar ontken 'n voorskriftelikheid in die kronologie van die lewe van die individu. Verwerping van die kinderdoop, sê hy, en die gepaardgaande vereiste van die individu se persoonlike geloof, is volgens hom net 'n bedekte vorm van werkgeregtigheid.

Dit behoort reeds duidelik te wees dat ons in terme van hierdie twee pole nie tussen die een of die ander hoef te kies nie. Ons kan en moet albei hierdie pole erken. Dit is immers ook 'n misverstand dat sekere kerke téén grootdoop is – hulle verwerp net dat mense oorgedoop moet word. Boonop het Calvyn reeds gesê dat die doop altyd slegs kinderlik ontvang kan word – *alle* doop is dus wesenlik kinderdoop, ook grootdoop.

Die volgende drie stellings is samevattend vir ons van belang:

- * Die doop konstitueer die Christelike identiteit:

Die gedoopte is één met Christus (se dood en opstanding) en is daarom 'n nuwe mens. Die doop is dus meer as 'n teken, die status van die betrokke word verander. Dit is alleen moontlik omdat Gód sy Heilige Gees as die Bron van die lewe skenk. PT Forsyth sê dan ook dat soos wat doop op grond van geloof plaasvind, dit egter ook verstaan kan word as dat doop die induksie (inleiding) in die geloof (-gemeenskap) is.

- * Die doop het 'n onlosmaaklike plek in die heilsgebeure:

Geloof, bekering en wedergeboorte word dikwels met die doop in die Nuwe Testament verbind. Boonop word dit ook heel eksistensiële gedoen. Luther beklemtoon daarom ook die noue verband tussen doop en byvoorbeeld berou. Die eens-en-vir-altyd-wees (Romeine 6: 10) van die doop in Christus word dus daagliks deur die gedoopte in die bekering bevestig. Die doop moet dus komprehensief verstaan word en wel in die sin dat die toekomstige dood en opstanding nou reeds (antispatories) uitdrukking vind. Dit is ook die rede waarom die Nagmaal komplementêr tot die doop verstaan moet word: Hierdie toe-eiening van die heilsgebeure duur die mens se hele lewe lank.

- * Die doop is inwydingsrite van die Kerk:

Die doop is altyd 'n kerklike handeling. Dit gaan immers om die inlywing in die gemeenskap van gelowiges. Tog is die primaat die individu se gemeenskap met Christus. Die klassieke uitleg van die Twaalf Artikels se *communio sanctorum*, naamlik dat die gemeenskap aan die *heilige dinge* (dit is die sakramente, dus Christus) die gemeenskap aan die *heilige mense* voorafgaan, is dus ook hier van toepassing. Hierdie is ook die rede waarom die doop vandag toenemend in die ekumene diensbaar gemaak word.

Ten slotte moet ons altyd daarop bedag wees dat ons nie tradisieryke sakramentsteologieë in die Nuwe Testamentiese tekste indra nie (*illegitimate totality transfer*). Daar is seker min ander woorde in die Bybel wat soos 'n *konsertina* (James Dunn) aangewend word. Tog beteken dit ook nie dat daar nou by 2 000 jaar se intense worsteling hieroor verbygegaan durf word nie. Oor ons koppe is immers die *sacred canopy* (Peter Berger) wat ons verwysingsraamwerk omspan. Ons betoog moet vanuit 'n konsistente teologiese ontwerp geskied, en in ons geval, Bybels-reformatories.

---oOo---

Bylae

E

Kernkomitee:
Kerk en Teologie

Nagmaal en
Loopnagmaal

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het in bogenoemde verband Beskrywingspunt 50 wat handel oor die Nagmaal, ingedien deur die Ring van Heilbron, hanteer en die volgende besluit geneem:

Ordinansie 5.2.2 (i) bepaal dat die Nagmaal aan tafel bedien word. Afwisseling ten opsigte van die Nagmaalbediening en viering soos deur Calvin en andere toegepas, bied die moontlikheid om verrykend tot die verstaan en geloofservaring van lidmate by te dra.

Motivering:

Al die ordinansies soos in Ordinansie 5.2.2 vereis, sal steeds van toepassing wees met meervoudige vorme van Nagmaalbediening en viering. Al die volgende elemente bly behoue: Gebede, die instellingsverhaal, die instellingswoorde, die eet van die brood, die drink van die wyn en lofliedere.

Die Ring van Heilbron versoek dat die 70ste Algemene Kerkvergadering studie sal doen rondom die wyses waarop kerke in die reformatoriese tradisie Nagmaal bedien en gevier het met die oog op verryking en afwisseling van die huidige Nagmaalpraktyk. Die Nagmaalpraktyk soos dit tans in die Kerk gevier word, word nie prysgegee nie, slegs uitgebrei.

Na 'n bespreking van die beskrywingspunt het die 70ste Algemene Kerkvergadering die volgende besluit geneem:

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word versoek om verdere studie te doen en die saak in samehang met 2.1.2.1 (v).

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het bogenoemde opdrag aan die Kernkomitee: Kerk en Teologie opgedra, wat op sy beurt weer prof IWC van Wyk versoek het om aan die opdrag uitvoering te gee.

Prof Van Wyk het, as uitvoering van die opdrag, 'n memorandum, getitel *Die vele gestaltes van die Nagmaal: Is alles maar aanvaarbaar?* aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering voorgelê. Die versoek was onder andere aan prof Van Wyk gerig om in die onderhawige memorandum ook aan die sogenaamde *Loopnagmaal* aandag te gee.

In hierdie verband stel die memorandum die volgende:

- * Die ontstaan en loop na vore, soos in die Switserse tradisie, het beslis goeie simboliese betekenis (antwoord op uitnodiging, doelbewuste ontstaan en gaan om te ontvang – vergelyk Pretorius 2015), maar dit is te betwyfel of die *Loopnagmaal* veel te make het met die ambulante Nagmaal.
- * Hierdie ritueel ondergrawe die gemeenskapsdimensie aan tafel.
- * Dit verskraal die Nagmaal tot gemeenskapservaring met vriende.
- * Dit ondergrawe die geloof in Jesus Christus as die teenwoordige gasheer.
- * Dit degradeer die simbole van die beker en die gebreekte brood.
- * Dit vernietig 'n belangrike voorstelling met betrekking tot ons eskatologiese verwagting.
- * Dit het al baie onenigheid en ongelukkigheid in die hand gewerk en moet eerder gestaak word.

1. **DIE VELE GESTALTES VAN DIE NAGMAAL: IS ALLES MAAR AANVAAR-BAAR?**

1.1 **AGTERGROND**

Tydens die 70ste Algemene Kerkvergadering versoek die Ring van Heilbron die volgende:

Die Ring van Heilbron versoek dat die 70ste Algemene Kerkvergadering studie sal doen rondom die wyses waarop kerke in die reformatoriese tradisie Nagmaal bedien en gevier het met die oog op verryking en afwisseling van die huidige Nagmaalpraktyk. Die Nagmaalpraktyk soos dit tans in die Kerk gevier word, word nie prysgegee nie, slegs uitgebrei (notule p 306).

Die Vergadering aanvaar egter die volgende beskrywingspunt (50) van die Ring van Heilbron:

Ordinansie 5.2.2 (1) bepaal dat die Nagmaal aan tafel bedien word. Afwyseling ten opsigte van die Nagmaalbediening en viering soos onder andere deur Calvyn en andere toegepas, bied die moontlikheid om verrykend tot die verstaan en geloofservaring van lidmate by te dra (notule p 306).

Hierbenewens is ook besluit dat die Algemene Kommissie navorsing moet doen en die Kerk moet inlig oor 'n lys van kerke wat op dieselfde belydenisgrondslag funksioneer as ons, sodat die *verkeerde mense* nie aan ons Nagmaaltafels kan kom aansit nie (notule p 307).

Daar bestaan dus 'n behoefte aan uitbreiding en afwisseling van die huidige Nagmaalpraktyk. Intussen blyk dit dat talle gemeentes reeds van alternatiewe Nagmaalrituele gebruik maak. Tydens die Predikantevergadering van 2013 is sekere predikante vir die eerste keer gekonfronteer met 'n *Loopnagmaal*. Dit het groot ontsteltenis veroorsaak aangesien nie besef is dat daar reeds 'n veelvoud van Nagmaalrituele in die Kerk bestaan nie. In die kerklike media (Coetzee 2014:1) word berig dat dinge in sekere Nederduitse Gereformeerde gemeentes reeds 'n punt bereik het wat verslaenheid opwek. Twee of drie keer per maand vier hierdie gemeentes *Nagmaal* in 'n pizza-restaurant. Mense word uitgenooi om saam te gaan eet, en ná die ete word 'n broodjie en 'n glasie wyn vir hulle gegee. Die persone breek die brood en gee dit aan die persoon langsaan met die woorde: *Dit is spesiaal vir jou*. Die predikant sê dan dat daar aan Jesus gedink moet word. Dit is duidelik dat sekere van hierdie praktyke net 'n vae verwantskap met die Bybelse verstaan van Nagmaal het. Hierdie pluraliteit van Nagmaalpraktyke laat die volgende vrae opkom: Is die Nagmaal wesensbelangrik, hoe moet die Nagmaal ten diepste verstaan word, is hierdie sakrament die sakrament van pluraliteit en selfs verdeeldheid, en wat is aanvaarbare vernuwing van ons tradisionele Nagmaalpraktyk? Dan is daar nog ook die vraag wat ten nouste hiermee saamhang: Het ons 'n oop, geslote of halfgeslote uitnodiging na die Nagmaal?

1.2 **DIE BELANGRIKHEID VAN DIE NAGMAAL**

Ter aanvang moet gestel word dat daar geen twyfel oor die belangrikheid van die Nagmaal kan bestaan nie. Ek verwys slegs na die konsensus wat gedurende die laaste 20 jaar of wat tussen die hoofstroomkerke bereik is. In talle bilaterale ooreenkomste is die belangrikheid van die Nagmaal onderstreep. In die konsensus word die volgende uitgespel (vergelyk Welker 2012:14):

- * Die Nagmaal is die bron en hoogtepunt van die kerklike lewe. Hier word die teenwoordigheid van die verhoogde Heer belewe.
- * Die Nagmaal is hoeksteen en kriterium vir die vernuwing van die kerk, aangesien die gemeenskap met Christus in die Nagmaal vernuwe word.
- * Die Nagmaal is die hoogste uitdrukking van die eenheid van die kerk, aangesien die onderlinge eenheid tussen gelowiges deur die Heilige Gees aan die Nagmaaltafel vernuwe word.

1.3 **DIE BYBELSE BEGRONDING EN BENAMING VAN DIE NAGMAAL**

Die Nagmaal gaan terug op minstens drie ete-ervarings met Jesus die gekruisigde en opgestane Heer:

- * Jesus het tydens sy aardse lewe talle kere met sy dissipels, volgelinge en randfigure in die gemeenskap tafelgemeenskap beoefen. Dink maar net aan Saggeus (Lukas 19: 1 tot 10).
- * Die aand voordat Hy oorgelewer is, het Hy die laaste keer die paasmaal of die pasga saam met sy dissipels geniet (Matteus 26: 17 tot 30, Lukas 22, 1 Korintiërs 11: 23).
- * Ná sy opwekking uit die dood het Hy weer saam met die dissipels en vreemdelinge (Lukas 24: 13 tot 35, Johannes 21, Handeling 10: 41) maaltye genuttig.

Naas hierdie ervarings van tafelgemeenskap met Jesus Christus, word die Nagmaal verder onder andere begrond in sy gelykenisse en voorspellings oor die ewige feesmaal in die toekomst (Matteus 8: 11 en 12, 22: 1 tot 14), sy uitsprake oor die brood en die ewige lewe (Johannes 6: 22 tot 59), Paulus se uitleg van die Nagmaal (1 Korintiërs 10 en 11) en die belofte van die koms van die Heilige Gees in Johannes 14 tot 16, waarop ons geloof in die teenwoordigheid van die Here begrond is.

In die lig van hierdie veelvoud van beggrondingsamehange is dit nogal vreemd dat ons slegs van die *Nagmaal* in Afrikaans praat. Hoekom slegs *Nagmaal*? (Veral aangesien die meeste gemeentes liturgies nie veel van die laaste maal die aand vóór Jesus se gevangeneeming maak nie.) 'n Goeie rede sou wees dat ons gewoon vir Luther navolg. Hy het die Griekse woord vir *ete* (*deipnon*) aanvanklik as *Nagmaal* vertaal aangesien hy die band met die laaste pasga wou beklemtoon. In die Vroeë Kerk en die Middeleeue is hoofsaaklik gepraat van die *Eucharistie* (danksegging). Vandag word meestal van die *Maal van die Here* (*das Herrenmahl*) gepraat (onder andere op grond van 1 Korintiërs 11: 20 wat in die Nuwe Afrikaanse Vertaling verkeerd vertaal is). Die benaming verklap natuurlik iets van die klem wat op 'n bepaalde Skrifgedeelte of interpretasie geplaas word. Die punt is: Ons behoort iewers ook, na aanleiding van deeglike eksegetiese, historiese studie en sistematiese nadenke, weer te besin oor ons gewoonte om bloot na die *Nagmaal* te verwys. Daar is talle redes hoekom ons ons woordgebruik moet uitbrei.

1.4 **DIE TEOLOGIESE VERTREKpunt EN BETEKENIS VAN DIE NAGMAAL**

As navorsingsvertrekpunt móét 'n kerklike vergadering aanvaar dat die Nagmaal nie slegs as 'n histories-kulturele fenomeen bestudeer moet word nie, maar ook

en veral as sakrament, 'n tekenhandeling wat aan die drie-enige God se beloftes gekoppel is (Löhr 2012:234). Hierdie navorsing neem daarom as vertrekpunt die geloof, en het die bedoeling om opheldering oor die geloof te gee en tot versterking van die geloof te dien.

Wanneer na die betekenis van die Nagmaal in verskillende epogge gekyk word, blyk dit dat ons met 'n *fees van betekenis* (Löhr 2012:239) te make het. Dit beteken: Daar is en daar kan nie net één betekenis aan die Nagmaal gekoppel word nie. Hierdie sakrament het baie betekenis – wat nie altyd dieselfde aandag geniet nie. Daar bestaan dus nie 'n afgeslote ontdekkingsgeskiedenis nie. Die ontdekkingstog gaan tot vandag toe voort. Die Algemene Kerkvergadering het dus die regte aanvoeling gehad toe hy besluit het dat daar na meervoudige betekenis en rituele gekyk moet word sodat ons geloofslawe en kerklike praktyk verryk kan word.

Dit is vir ons debat belangrik om in die kerkgeskiedenis te gaan delf na belangrike insigte en perspektiewe waarsonder ons nie tot verantwoordelike besluitneming sal kan kom nie. Vanselfsprekend is wat hier aangebied word selektief van aard. Dit dien as begroning van die argument wat gevoer word. Ter wille van ruimte word inligting baie kort en kernagtig weergegee.

1.4.1 VROEË KERK: DIE KERNELEMENTE VAN DIE NAGMAAL

- * Jesus Christus is die oorsprong en sentrale inhoud van die Nagmaal (1 Korintiërs 10 en 11).
- * Nagmaal het te make met *herinnering* aan die persoon en werk van Jesus, maar veral die laaste maaltyd saam met sy dissipels (Handelinge 10: 41 – kyk ook Lukas 22: 19, 1 Korintiërs 11: 24v).
- * Paulus koppel die *herinnering* aan Jesus aan sy teenwoordigheid.
- * Die Nagmaalbelydenis aangaande die Seun of Knecht van God word oorgeleë na die daaglikse maaltye van gelowiges (Didaché 9:2, 10:2). (By die *pizza-Nagmaal* gebeur presies die omgekeerde.)
- * Die brood en die beker word op die liggaam en bloed van Christus betrek (Johannes 6, 1 Korintiërs 11, Ignatius *Aan die Romeine* 7: 3, Justinus *Apologie* 66:2).
- * Die heilwerkende krag word aan die elemente van die Nagmaal gekoppel (Markus 14: 24, Lukas 22: 19, Johannes 6: 51, 1 Korintiërs 11: 24).
- * Die Nagmaal is simbool van die nuwe verbond (Eksodus 24, Jeremia 31, 1 Korintiërs 11).
- * Uit die nuwe verbond kom 'n nuwe gebod na vore (Jeremia 31: 33, Johannes 13: 34v).
- * Heenwysing na die sterwe ter wille van ander – of die gedagte van die *offer* – was van die begin af belangrik (Didaché 14, Ignatius *Aan die Efese* 5: 2).
- * Die *tafel van die Here* (1 Korintiërs 10: 21) het ook met die offergedagte te make.

- * Nagmaal is onlosmaaklik verbonde aan sondevergewing (Didaché 14:1).
- * Die eskatologie speel 'n sentrale rol by Nagmaal. Sy dood word gedenk totdat Hy kom (Markus 14: 25, 1 Korintiërs 11: 26).
- * Die Nagmaal is nou verbind aan die pneumatologie (Didaché 10:3 en 1 Korintiërs 10: 3v). Johannes 13 tot 17 staan binne die konteks van die belofte oor die parakleet ná die weggaan van Jesus (vergelyk Johannes 14: 16v, 15: 26v, 16: 7 tot 11, 13 tot 15). Die eerste Nagmaalvierings het eers ná Pinkster plaasgevind (Handelinge 2).
- * Die gawe van onsterflikheid of die *gawe van die lewe* is aan die Nagmaal gekoppel. Dit is in dankbaarheid tydens die gebede aan tafel uitgespreek (Didaché 9:3, 10:2).
- * Die gedagte van gemeenskap – gekoppel aan die liefde – is belangrik. Dit kom op verskillende maniere ter sprake (Johannes 13, Handelinge 2: 42, 1 Korintiërs 10: 16).
- * Nagmaal is die voorteken van die ewige feesmaal (Matteus 8: 11v, Lukas 14: 15 tot 24, 15: 11 tot 32, 22: 24 tot 30).

(Diegene wat belangstel in die Vroeë Kerk se verstaan van en gebruike by die Nagmaal, kan kyk na Johnson 2000, Guy 2004, Sommer 2007, Bradshaw 2010 en Pfatteicher 2013).

1.4.2 DIE NÁ-KONFESSIONELE TYDPERK: VAN VERDEELDHEID NA EENHEID

Gedurende die konfessionele tydperk (met die hoogtepunt die 17de eeu) was die onenigheid in Nagmaalbeskouing 'n rede om die konfessionele groeperings (Calviniste en Lutherane) uitmekaar te hou. In Pruise het die koningshuis in 1613 na die Calvinisme oorgegaan. Vir 200 jaar was daar twee Protestantse kerke in hierdie gebiede. Op 31 Oktober 1817 (die 300ste herdenking van die reformasie) het die twee kerke verenig, met 'n gesamentlike Nagmaalviering in Berlyn. Hierdie kerkvereniging het nie lank gehou nie, maar die strewe om die konfessionele geskille oor die Nagmaal uit die weg te ruim, het gebly.

In 1957 word die *Arnoldshainer Thesen* uitgereik waarin Calviniste en Lutherane, op grond van gesamentlike Bybelse navorsing, bevestig dat 'n eenheidsverstaan van die Nagmaal wel moontlik is. Hierdie stellings kan as die beginpunt gesien word van die *Leuenberger Konkordie* van 1973 waarin die twee konfessies tot 'n gemeenskaplike verstaan van die Nagmaal kon kom. Hierdie eenheidsverstaan is moontlik danksy die gesamentlike verstaan van die *regverdigingsleer* – die hart van die reformatoriese teologie. Die hoofgedagtes is: In die Nagmaal skenk die opgestane Jesus Christus sy liggaam en bloed aan almal in Woord, brood en wyn. Hierdeur ontvang ons die vergewing van sondes en 'n nuwe lewe uit die geloof. Hy laat ons opnuut ervaar dat ons lede van sy liggaam is. Wanneer ons die Nagmaal vier, verkondig ons sy dood, waardeur God die wêreld met Homself versoen het totdat Hy kom. Hy versterk ons hierdeur tot diens aan die naaste. Ons bely die teenwoordigheid van die opgestane Heer onder ons. In die vreugde dat die Heer na ons toe gekom het, wag ons op sy toekoms in heerlijkheid (my opsomming van die *Leuenberger Konkordie* 21). Hierdie en ander pogings maak dit duidelik dat waar die Nagmaal in die verlede die sakrament van verdeeldheid was, dit nou die sakrament van eenheid geword het (Leppin 2012:132).

Dit sal jammer wees as daar nou in ons Kerk 'n beweging (met twee pole) aan die gang gekom het, om aan hand van die Nagmaal, lidmate en gemeentes te verdeel. Alles moontlik moet gedoen word om hierdie proses van verdeling stop te sit. Ons is geroep tot eenheid en nie verdeeldheid nie.

1.5 EENVORMIGHEID OF PLURALITEIT VAN NAGMAALRITUELE?

Die Nagmaal het nog altyd vele gestaltes aangeneem. Die basiese rede is dat die Nagmaal uit verskillende gebeure en uitsprake ontwikkel het. Die Nagmaal is van die begin af begrond in verskillende teologiese perspektiewe, en dít het aanleiding gegee tot 'n verskeidenheid in liturgiese gestaltingewing. Om nou, vandag, by voorbaat een manier van Nagmaalviering te veroordeel as totaal verkeerd, óf 'n ander een te verhef tot die enigste regte manier, hou nie rekening met die ontwikkelingsgeskiedenis van die Nagmaal nie. Daar sal noukeurig na die begronding, pastorale doel en liturgiese waarde van 'n bepaalde praktyk gekyk moet word om uiteindelik die regte kritiese oordeel te vel. Om 'n kritiese oordeel oor bepaalde *vreemde praktyke* te vel, veronderstel kennis van en begrip vir die eie kerklike tradisie, kennis van die historiese ontwikkelingsproses asook die teologiese argumente wat te make het met nuwe ontwikkelings. Die oordeel het uiteindelik te make met die vraag of 'n nuwe Nagmaalritueel wesenlike aspekte van die Nagmaal belig of versluier.

1.5.1 KERNELEMENTE VAN DIE NAGMAAL IN DIE VERLEDE

Sedert die vroegste tye is veral op die volgende drie aspekte gekonsentreer:

- * Danksegging aan God die Vader (*eucharistie*).
- * Herinnering aan Jesus Christus (*anamnese*).
- * Aanroeping van en bede om koms van die Heilige Gees (*epiklese*).

Elke aspek het tot 'n bepaalde ritueel, en selfs tot 'n *kerkmodel*, gelei. Die *dankseggingmotief* is die oorheersende motief in die Rooms-Katolieke Kerk. Of alles in danksegging kan opgaan, is 'n ope vraag. Die feit bly egter dat dít 'n onmisbare aspek van die Nagmaal is.

In ons tradisie word die *epiklese* verwaarloos. Indien ons op 'n verantwoordelike wyse liturgiese vernuwing wou bewerk, sou ons in ons Nagmaalliturgie 'n *epiklese-gebed* kon inbring – 'n gebed om die teenwoordigheid van die Heilige Gees aan tafel om ons (minstens) te lei in die waarheid oor Jesus Christus as die teenwoordige en komende Heer.

Daar was natuurlik ook ander aspekte wat altyd belangrik was, soos

- * skuldbelydenis en sondevergewing.
- * belydenis as antwoord op die verkondiging deur Woord en sakrament.
- * onderlinge gemeenskapservaring.

Daar sal nog laer af opmerkings oor skuldbelydenis en gemeenskapservaring gemaak word. Hier iets oor geloofsbelydenis tydens Nagmaal: Ons hantering van die geloofsbelydenis tydens Nagmaal is nie goed deurdag nie. Die belydenis is selde deel van die Nagmaalritueel. Normaalweg word dit aan die begin van die erediens gedoen as iets wat nie direk met die Nagmaal te make het nie. Ons behoort dít seker ná die bediening aan tafel te doen, aangesien gelowiges hulle geloof bely op grond van die aanhoor van die evangelie en die ervaring van die goedheid van die Here aan tafel. Deur die belydenis van geloof na die einde van die Nagmaaldiens te skuif, kan hierdie element van die liturgie beter tot sy reg kom.

1.5.2 DIE TRADISIONELE HERVORMDE NAGMAAL

Dit is seker vir die meeste ampsdraers van die Hervormde Kerk nuus om te verneem dat ons huidige praktyk van *aansit* aan die tafel van die Here nie na Calvin toe teruggaan nie. Calvin self het hierdie wyse van Nagmaalbediening nie geken nie. Hy was gekant téén die baie seremonies van die Middeleeuse Kerk. Hy self het nie veel waarde geheg aan rituele en hulle vorme nie. Dít was vir hom middelmatige sake waaroor daar nie baie getwis moes word nie. Die gemeentes moes self besluit oor die ritueel. Hy het dinge eenvoudig en basies gehou: Die lees van die instellingswoorde, gebed, prediking, waarskuwing aan doelbewuste, aanhoudende oortreders van die wet om nie Nagmaal te kom ontvang nie, dankbaarheid, sing van Psalms, breek van die brood en uitdeling aan die lidmate, belydenis van geloof, dank en lof, en die weggaan in vrede. Die uitstaande kenmerk van Calvin se Nagmaalverstaan het met sy spreuk *die harte omhoog* (*sursum corda*) te make – met ander woorde, met die geloof in die teenwoordigheid van die tot in die hemel verhoogde Heer. Die sit aan tafel gaan terug op Zwingli in Zürich. Die Nederlandse Hervormde Kerk het hierdie gebruik egter oorgeneem van mense nader aan hulle: Hierdie gebruik is vir die eerste keer te vind by Aportanus in Emden, nog voordat á Lasco na Oos-Vriesland gekom het. Later is die sit aan die tafel deur graaf Enno II weer verbied, maar die Hervormde Kerk het daarop aangedring om hierdie verbod op te hef. Die groot invloed op die Hervormde Kerk het waarskynlik gekom vanuit die vlugtelinggemeente in Londen waar á Lasco dit in 1550 ingevoer het. Die sit aan tafel is tipies Nederlands en nie bekend in kerke buite hierdie tradisie om nie. Hierdie gebruik word egter toenemend deur ander reformatoriese kerke aanvaar (vergelyk Balke 1980:221 tot 225).

Minstens die volgende aspekte vorm onderdele van die tradisionele Hervormde Nagmaalviering:

- * Oop uitnodiging aan die hele gemeente, Kerk en Protestantse Christendom.
- * Voorbereiding(sdiens).
- * Nagmaaldiens (prediking handel oor die een of ander aspek van die Nagmaal).
- * Formulier: Instellingswoorde, apostoliese oorlewering, verklaring, betekenis, selfondersoek, gebed (Onse Vader).
- * Voorbereiding van tafel (na aanleiding van die voorbeeld van die dissipels).
- * Uitdeling deur die diakens.
- * Sitting van die ouderlinge langs die predikant (die verkondigers en die uitnodigers sit saam met die gemeente aan tafel).
- * Herhaling van die uitnodiging vóór elke sitting met heenwysing na teenwoordigheid, offer en wederkoms van die Heer. Die uitnodiging kan ook met vertroosting en volharding te make hê.
- * Orreel (evangelie en musiek).
- * Aansit by die tafel.

- * Alle sondaars met voorneme om die sonde te beveg, kom sit aan.
- * Die Nagmaalgemeente is één in belydenis.
- * Beker en kelkie – wyn en druiwesap. Brood op bord.
- * Woord en sang – of stilte.
- * Dankoffer onder tafeldoek vir barmhartigheid.
- * Persoonlike dankgebed aan tafel.
- * Danksegging.
- * Lofbetuiging.
- * Gebed in konsistorie.
- * Opruiming.
- * Finansiële beheer.
- * Gemeentelike ete.

Die kritieke vraag wat in die Kerk gevra moet word, is die volgende: Wat van bogenoemde gaan verlore in 'n nuwe Nagmaalritueel soos die *Loopnagmaal*? Is dit wat prysgegee word wesenlike of middelmatige aangeleenthede? Wat word gewen deur iets soos die *Loopnagmaal*? Het ons in die *Loopnagmaal* nie dalk te make met 'n oppervlakkige weergawe van die Switserse ambulante Nagmaalritueel nie? (Vergelyk Pretorius 2015.)

1.5.3 PERSPEKTIEWE UIT DIE EKUMENE WAT OORWEEG KAN WORD

- * Lutherse Kerk.
- * 'n Kollektegebed (ons sou byvoorbeeld aan die laaste tafel 'n dankgebed kon doen vir die offergawes en bid vir die toepaslike aanwending daarvan).
- * Die dankoffer onder die tafeldoek (bestem vir die diakonaat) word soms vervang met tasbare goedere wat vorentoe of agtertoe gebring word.
- * Soms kom eerste lidmate na die altaar, kniel en ontvang die elemente in die mond, die ander ontvang dit in die hand.
- * Die *agnus Dei* (lam van God) word gesing by die uitdeel van die brood en wyn (in navolging hiervan sou ons nuwe betekenis kon gee aan ons sang aan tafel).
- * Ons uitdelingspreuk kan aangevul word met hulle woorde: ... *dit versterk en bewaar u in die geloof tot by die ewige lewe*.
- * Voor en na afloop van die handelinge aan tafel kan die gemeentelede 'n stil gebed doen in die banke (iets wat wel deel van ons tradisie in die verlede was, maar nie meer gehandhaaf word nie).

- * Die *Credo* word ná die prediking opgesê as blyk van dank. Die gee van dankoffers aan die diakens vind soms ook by hierdie punt plaas.
- * Die *vredesgroet* aan tafel is vir ons onbekend, maar kan betekenisvol wees.
- * Die *epiklese* (gebed om die koms van die Heilige Gees) is 'n ou element wat by ons ontbreek.
- * Die liturgiese suggestie van die maak van 'n kruis aan tafel kan oorweeg word (die maak van die kruis is nie 'n Rooms-Katolieke gebruik nie, maar 'n ekumeniese gebruik).

1.5.4 KRITERIA VIR DIE BEOORDELING VAN NUWE NAGMAALPRAKTYKE

- * As vertrekpunt moet gestel word dat daar nie slegs één regte gestalte van die Nagmaal is nie. Daar moet, gewoon op grond van die veelhoekigheid van die Bybelse gegewens, ruimte gelaat word vir meer as een gestalte. Dit beteken egter nie dat alles aanvaarbaar is nie (Dahlgrün 2012:226 en 227).
- * Die praktyk of ritueel of eksperiment moet bydra tot die eenheid van die Kerk. Dit moet nie verdeeldheid in die hand werk nie. Daar moet altyd sprake wees van 'n groot instemming (*magnus consensus*) onder lidmate.
- * Is daar 'n realistiese kans dat 'n andersoortige of nuwe of ander Nagmaalliturgie die bywoningsyfer kan verhoog? Gaan die nuwe liturgie die Nagmaal nie dalk uit die gereelde gemeentelike werksaamhede verdryf nie? Word dit nie die plesier van 'n groepie in die gemeente nie?
- * Indien die nuwe praktyk 'n *oikodomiese* belang nastreef (as die belang van gemeenteopbou, gemeentegroei of sending), moet dit duidelik gekommunikeer word. Die uitnodigende aard van die praktyk moet onmiskenbaar wees. Nogtans moet daar teologiese helderheid bestaan oor die teologiese begronding van die motief.
- * Die *oikodomiese* dimensie van 'n nuwe praktyk mag ook nie die *kibernetiese* dimensie ondergrawe nie. Hiermee word bedoel dat die bestaande kerkordelike reëlins nie ondergrawe word nie, soos om saam met lidmate van die Grieks-Ortodokse Kerk aan die tafel te gaan sit nie (aangesien die Griekse lidmate in die moeilikheid gaan kom).
- * Die praktyk of ritueel of eksperiment mag nie die verstaan en belewenis van die Nagmaal verskraal tot één aspek nie. Daar moet toegesien word dat die meerdimensionaliteit van die sakrament behoue bly. Minstens die volgende aspekte moet aandag geniet:
 - ** *Herinnering aan en verwagting van* Jesus Christus móét deel vorm van die gemeente se Nagmaalpraktyk. Indien hierdie aspekte ontbreek, is die gemeente op die verkeerde pad.
 - ** Die Nagmaal het ten diepste met die *teenwoordigheid van Christus* te make. Sou hierdie perspektief ontbreek, is daar ernstig fout. Die fout sal tien teen een by die pneumatologie lê.
 - ** Die vraag moet ook altyd gevra word of Jesus Christus self die gasheer is – of is dit die predikant of 'n groepie in die gemeente?
 - ** Sondevergewing, ewige lewe, diens aan die naaste, dankgebede,

- lofprijsing, vreugde wat voortspruit uit die teenwoordigheid van die opgestane Heer en gemeenskapservaring met Hom en die gemeentelede, is aspekte wat nie geïgnoreer kan word nie.
- ** Nagmaal losgekoppel van die pneumatologie en eskatologie gee die verband met die oergemeentes prys – en dit ondergrawe ons belydenis oor die katolesiteit van die Kerk.
 - ** Die Nagmaal is *verkondiging* van die evangelie van die gekruisigde en opgestane Heer. 'n Nagmaalpraktyk wat dit nie duidelik doen nie, is nie aanvaarbaar nie.
 - ** Die Nagmaal is 'n saak van die gemeentelike erediens (selfs in die geval van siekes tuis of in die hospitaal). 'n Ritueel losgekoppel van gemeentelike eredienste wil iets bevorder wat nie met die hart van Nagmaal te make het nie.
- * Nie alle nuwe praktyke is noodwendig onaanvaarbaar en verkeerd nie. In die laaste 30 jaar het heelwat veranderinge ten goede plaasgevind. Tradisionele praktyke is nie heilig nie. Met goeie argumente kan nuwe perspektiewe en praktyke ingevoer word. Een voorbeeld: Die motiewe van vreugde en positiewe gemeenskapservaring onderling lê tog verborge in die ouer praktyke. Om dit vandag beter gestalte te gee, is seker nie verkeerd nie. Met ander woorde: 'n *Poimeniese* of pastorale aangeleentheid kan ook doelbewus in die Nagmaalviering aandag kry. Die saak moet egter deeglik bespreek word met die ouderlinge en die gemeente. 'n Breë konsensus is nodig voordat nuwe praktyke ingevoer word. 'n Goeie voorbeeld van 'n suksesvolle poimeniese vernuwing is die invoer van druiwesap ter wille van diegene met 'n drankprobleem.
- * Die vraag is of daar nie dalk vernuwing móét kom nie. Nie almal verstaan meer die gedagtes van sonde en skuld, offerdood en versoening, asook die simbole van bloed en brood nie. Kan nuwe rites en rituele (naas verhelderende prediking) nie dalk help om sekere duistere aspekte van ons geloof te verduidelik nie? Ons moet beseft dat talle lidmate amper buitekerklik is. Hulle ken en verstaan nie meer die kerklike taal en simboliek nie. In die lig hiervan kan daar dalk *semiotiese* vernuwing plaasvind. Met ander woorde, nuwe tekens, simbole en rites kan gebruik word om onbekende Christelike gedagtes te verhelder. Waarom kan 'n lam nie by die simbool van die kruis tydens die Lydenstyd geplaas word nie? Die lam was in elk geval die eerste simbool van die Vroeë Kerk.
- * 'n *Resepsie-estetiese* belang mag 'n veel moeiliker aangeleentheid wees. Hier handel dit oor die subjektiewe belewenis van gemeentelede. (Sekere) vroue mag byvoorbeeld negatiewe gevoelens koppel aan die offergedagte. Slagoffers van seksuele geweld kan argumenteer dat die offergedagte hulle emosioneel oorlaai, en dat hulle daarom eerder nie daaraan blootgestel wil word nie. Dalk kan en moet die dimensie van gemeentelike solidariteit net beter belig word. Daar moet egter daarop gewys word dat die *offer- en versoeningsgedagtes* die laaste dekades heftig gedebatteer word in die teologie. Hieroor bestaan daar nog geen konsensus nie. Die probleem wat vroue met hierdie saak het, is dus maar net 'n onderdeel van die probleem (EKD 2008:11).
- * Die vraag is in hoeverre voorsiening gemaak moet word vir bepaalde *spirituele behoeftes*. Kan daar byvoorbeeld op Goeie Vrydag 'n klomp lofliedere gesing word, terwyl daar op hierdie dag geen loflied gesing moet word nie? Moet daar nie eerder deur die loop van die jaar aan verskeie

spirituele aspekte aandag gegee word nie, sodat die gemeente nie deur die *behoeftegedagte* (wat meestal neerkom op die behoefte van lofprysing) afgepers word nie? Gepaste liedere moet tydens Nagmaal gesing word. Daar is plek vir lof en dank, maar alles kan nie by Nagmaal opgaan in lof en dank nie.

- * Die Kerk moet oop wees vir *ekumeniese beïnvloeding*. Voorbeeld: Hoekom sou ons in die verlede geleer het by die Nederlandse Hervormde Kerk, maar nie vandag by die Protestantse Kerk in Nederland nie? Deurdagte rites en rituele het nie in die 17de eeu tot stilstand gekom nie.
- * *Liturgie-historiese* bydraes kan op 'n verantwoordelike en deurdagte wyse vernuwing bring. Suksesvolle vernuwing het meestal te make met die herontdekking van skatte uit die verlede. Een voorbeeld: Nagmaal die aand van *Wit Donderdag*.

1.6 'N TEOLOGIESE OORDEEL OOR DIE LOOPNAGMAAL

- * Die opstaan en loop na vore, soos in die Switserse tradisie, het beslis goeie simboliese betekenis (antwoord op uitnodiging, doelbewuste opstaan en gaan om te ontvang – vergelyk Pretorius 2015), maar dit is te betwyfel of die *Loopnagmaal* veel te make het met die ambulante Nagmaal.
- * Hierdie ritueel ondergrawe die gemeenskapsdimensie aan tafel.
- * Dit verskraal die Nagmaal tot gemeenskapservaring met vriende.
- * Dit ondergrawe die geloof in Jesus Christus as die teenwoordige gasheer.
- * Dit degradeer die simbole van die beker en die gebreekte brood.
- * Dit vernietig 'n belangrike voorstelling met betrekking tot ons eskatologiese verwagting.
- * Dit het al baie onenigheid en ongelukkigheid in die hand gewerk en moet eerder gestaak word.

1.7 HOE OOP IS ONS UITNODIGING NA DIE NAGMAAL?

Die meeste Protestantse kerke het 'n oop uitnodiging na die Nagmaal. Alle gedoopte lidmate van die kerk wat belydenis van geloof afgelê het, is welkom. Die idee van gasvryheid is baie sterk (Dahlgrün 2012:223). Ons tradisie bepaal verder *dat almal wat ons belydenisgrondslag deel* (of dalk beter – almal wat met ons een is in geloof en belydenis), saam met ons Nagmaal kan vier. Ons (in lyn met die tradisie vanuit die Middeleeue – vergelyk VELKD 2010:776) argumenteer dus dat die Nagmaal uitdrukking is van die voorhande eenheid van die konfessionele groepering. By die Gereformeerde Kerke gaan dit slegs om die eenheid van die Ortodoks-Gereformeerde groepering. Hulle het dus nie 'n oop uitnodiging na die Nagmaal toe nie. Dit is egter nie totaal vreemd nie, aangesien die Ortodokse Kerke en die Rooms-Katolieke Kerk ook nie oop uitnodigings het nie.

Die Hervormde Kerk kom uit die tradisie van die Europese hoofstroom Protestantisme. Ons teologiese oordele word dus ook onder andere gevorm deur impulse uit die Lutherse reformasie. Een voorbeeld: Volgens Luther is almal waardig om te kom aansit indien hulle hul eie onwaardigheid besef – dus bewus is van hulle

eie sondigheid (Dahlgrün 2012:224). Ons verstaan van sonde en vergewing open dus uit die staanspoor 'n oop benadering jeens randfigure en buitelanders. Ons word ook beïnvloed deur die ontwikkelinge binne ons Europese moederkerke. Studiewerk van die laaste dekades aldaar het die belangrikheid van Johannes 17: 21 herontdek. Jesus bid dat sy volgelinge een sal wees. Verder is weer besef dat Christus self die gasheer en uitnodiger is. Niemand het dus die reg om in die pad van sy uitnodiging te kom staan nie (EKD 2008:56). Jesus kan dus ook die Nagmaal gebruik om gelowiges saam te bring – en wie durf sê dat ander nie daar hoort nie? Op grond van hierdie argumente het die *Leuenberger Konkordie* van 1973 ontstaan wat die weg oopgemaak het vir Calviniste en Lutherane om gesamentlik Nagmaal te vier (VELKD 2010:777).

Ons vraag is: Is dit sonde om familieledes van 'n lidmaat aan ons Nagmaaltafel toe te laat indien hulle dalk uit 'n *wilde sekte* kom, of dalk nie praktiserende Christene is nie? Ons teologiese steun op die insigte van die ouer kerke in Europa maak die antwoord vanselfsprekend. Ons eie argument: Indien ons 'n missionale of missionêre Kerk wil wees, sal ons nie maklik in die pad van Christus se uitnodiging kan staan nie. Maar dan lê daar 'n klomp pastorale werk ná Nagmaal op die kerkraad en wag. My voorlopige oordeel is dus dat ons baie moeilik iemand wat graag saam met sy Hervormde familie by die Nagmaaltafel wil kom aansit, kan verbied om dit te doen. Indien hierdie persoon werklik die behoefte het om te kom aansit, en indien hy of sy ingelig is waarom dit handel, en indien die formulier en uitnodiging verstaanbaar verduidelik is, sal die argument van *ontheiliging* nie alte maklik rondgeslinger kan word nie. In ons tyd van massavervreemding van die kerk moet ons eintlik dankbaar wees dat *vreemdelinge* belangstel om aan die Nagmaal te kom deelneem. Die saak is ongelukkig baie gekompliseerd. Die vraag is: Wat indien die persoon nie eers gedoop is nie? Kan ongedoopte mense deelneem aan die Nagmaal? Nee, die Nagmaal dien tot versterking van die geloof en is nie bedoel om geloof te skep nie (Dahlgrün 2012:204). 'n Mens kan daarom nie by voorbaat ja of nee antwoord op 'n versoek tot deelname aan die Nagmaal nie. Elke individuele geval sal deur die kerkraad hanteer moet word.

Daar is nog die saak van Kindernagmaal wat ietwat buite die ruimte en raamwerk van hierdie memorandum val. Voorlopig wil ek net op die volgende wys:

- * Diegene ten gunste van Kindernagmaal kan hulle op die *Traditio Apostolica* uit die 3de eeu beroep (Dahlgrün 2012:224).
- * Vir Augustinus was dit vanselfsprekend dat gedoopte kinders van gelowiges aan Nagmaal deelneem. Waarom mag kinders die doop ontvang, maar nie die Nagmaal nie? Kennis kan tog nie die deurslaggewende rede vir toelating wees nie. Wat dan van verstandelik gestremde mense? Is Augustinus nie uiteindelik reg dat gedoopte kinders onder begeleiding van hulle gelowige en verantwoordelike ouers wel kan aansit nie (EKD 2008:54 en 55)?
- * VELKD het in 1977 besluit ten gunste van Kindernagmaal, op voorwaarde dat dit gedoopte kinders moet wees wat deur hulle ouers vergesel en onderrig is oor die betekenis van die Nagmaal. Die gawe-karakter en die intellektuele misverstaan is beklemtoon. Die gebrek aan sondebewussyn bly egter 'n lastigheid (Dahlgrün 2012:225).

1.8 SAMEVATTENDE BESLUIT

Daar was nog nooit in die geskiedenis 'n eenvormige Nagmaalliturgie nie

(VELKD 2010:780). 'n Mens kan nie sê dat nét ons bekende liturgie reg is nie. Ons liturgie is erfgoed uit ons teologiese tradisie. Ons is daarvoor lief en respekteer dit. Tradisie is egter nooit staties nie. Daar word altyd aanpassings aan tradisie gemaak. Aanpassings en vernuwing moet egter kan steun op 'n nuwe konsensus. Vernuwings in ons ritueel moet die eenheid bewaar. Dít moet nie verdeling en verskeuring veroorsaak nie. Daarom moet indringend met mekaar gepraat word sodat die konsensus nie deur vernuwing vernietig word nie. My pleitrede is dus: As dit nodig is om te vernuwe, laat ons dit teologies verantwoordelik doen, en laat ons mekaar oortuig van die noodsaak en die teologiese begronding van dit wat nuut voorgestel word.

1.9

LITERATUURVERWYSINGS

- * Balke, W, 1980, Het avondmaal bij Calvyn, in Van 'T Spijker, W et al (red), 1980, *Bij Brood en Beker: Leer en gebruik van het heilig avondmaal in het Nieuwe Testament en in de Geschiedenis van de westerse kerk*, pp 178 tot 225, De Groot, Kampen.
- * Bradshaw, P, [1996] 2010, *Early Christian worship: A basic introduction to ideas and practice*. Second edition, SPCK, London.
- * Coetzee, C, Nagmaal in 'n pizza-plek?, *Die Kerkblad*, November 2014, p 1.
- * Dahlgrün, C, 2012, Praktische Theologie, in H Löhr (Hg) 2012, pp 195 tot 230.
- * EKD, [2003] 2008, *Das Abendmahl: Eine Orientierungshilfe zu Verständnis und Praxis des Abendmahls in der evangelischen Kirche*. Vorgelegt vom Rat der Evangelischen Kirche in Deutschland, 5. Auflage, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- * Guy, L, 2004, *Introducing Early Christianity: A topical survey of its life, beliefs and practices*, InterVarsity Press, Illinois.
- * Johnson, M (ed), 2000, *Between memory and hope: Readings on the liturgical year*, A Pueblo Book, Liturgical Press, Collegeville, Minnesota.
- * Leppin, V, 2012, Geschichte des Christentums, in H Löhr (Hg) 2012, pp 95 tot 132.
- * Löhr, H (Hg), 2012, *Abendmahl*, Mohr Siebeck, Tübingen. (Themen der Theologie Band 3. UTB 3499).
- * Löhr, H, 2012b, Neues Testament, in H Löhr (Hg) 2012, pp 51 tot 94.
- * Pfatteicher, P, 2013, *Journey into the heart of God: Living the liturgical year*, Oxford University Press, New York (NY).
- * Pretorius, M, 2015, Ambulante Nagmaalviering: 'n Paar perspektiewe, *Tydskrif vir Hervormde Teologie* 3(1), 33 tot 36.
- * Sommer, C, 2007, *We look for a kingdom: The everyday lives of the early Christians*, Ignatius Press, San Francisco.
- * VELKD, 2010, *Evangelischer Erwachsenen Katechismus: Suchen – Glauben – Leben*. Hrsg von A Brummer, M Kießig and M Rothgangel. 8. neu bearbeitet und ergänzte Auflage, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- * VELKD, 2012, *Vom Abendmahl her leben*, Herausgegeben im Auftrag des Amtes der VELKD, Hannover.
- * Welker, M, [1999] 2012, *Was geht vor beim Abendmahl?* Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.

---oOo---

Bylae

F

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Komitee vir Erediens
en Kerklied

1. **INLEIDING**

Die komitee het aanvanklik as 'n kernkomitee gefunksioneer, maar het later deel geword van die Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk. Die komitee het namens die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, in opdrag van die 70ste Algemene Kerkvergadering, aan besluite aandag gegee wat betrekking gehad het op die Raad vir Erediens, Komitees vir Kontemporêre Liedere en Kerklied sowel as die Kerk se afvaardiging by die VONKK-werkgroep.

2. **OPLEIDING VAN TEOLOGIESTUDENTE IN LITURGIE EN HIMNOLOGIE**

Die komitee het die Kuratorium versoek om die aangeleentheid met die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria op te neem. Verkennende gesprekke in dié verband het plaasgevind. Dié aangeleentheid moet nog verder aandag geniet.

3. **VONKK-LIEDERE**

Kort na die verskyning van die Liedboek van die Kerk in 2001, is daar binne die geledere van die Nederduitse Gereformeerde Kerk bekommernis uitgespreek dat daar in die Liedboek te min aandag gegee is aan liederes vir jongmense. Om dié rede is daar in 2004 met die FLAM-werkgroep begin om spesifiek in dié behoefte te voorsien. Daar was egter gou die ervaring dat daar nie net aan jeugliedere gewerk moet word nie, maar dat daar ook verdere werk nodig was aan kerkliedere in 'n meer *klassieke* en tradisionele styl. Daarom is daar in 2007 met die VONKK-werkgroep begin. VONKK is die akroniem vir Voortgesette Ontwikkeling van Nuwe Klassieke Kerkmusiek. Hierdie werkgroep werk sedert hulle ontstaan totaal losstaande van FLAM.

Die doelstellings van die werkgroep is aan die begin geformuleer as die uitbou van die klassieke liedereskat van die Kerk, maar ook die skep van eietydse en inheemse kerkliedere binne 'n meer klassieke genre. Verder is as doelwit gestel dat daar aan liederes van verskillende spiritualiteitstipes aandag gegee moet word, wat gewoon beteken dat meer meditatiewe liederes (waarvan daar 'n paar in die Liedboek opgeneem is) geskep moes word. Verder moes daar ook gekyk word na meer multikulturele liederes (waarvan daar ook reeds 'n paar in die Liedboek verskyn het). Laastens is die skep van nuwe (en korter) Psalmvorme ook as pertinente doelwit gestel, omdat navorsing dit duidelik uitgewys het dat die Psalms (Liedere 1 tot 150 in die Liedboek) nie bevredigend in enige van die susterskerke gebruik word nie.

As uitgangspunte en maatstawwe is grootliks dieselfde beginsels gestel as wat met die saamstel van die Liedboek vir die Kerk gegeld het. Net so word baie dieselfde werkwyse gebruik as wat tydens die Liedboek gebruik is. Die proses behels gewoonlik dat 'n melodie voorgelê word en, nadat die melodie se bruikbaarheid oorweeg is, die opdrag aan 'n teksdigter gegee word om aan die teks te gaan werk. Ongeveer ses maande later word die melodie met die teks voorgelê en wysigings op die teks word voorgestel. Na die wysigings met die volgende vergadering voorgelê is word die lied goedgekeur, en dan daarna eers gereed gemaak om op die webblad geplaas te word. Die werkgroep wat aan dié proses aandag gee, was met enkele uitsonderings by die skep van die Liedboek betrokke, en daarom word byna dieselfde kriteria (teologiese korrektheid, woordtoonverhoudings, ensovoorts) gebruik as wat tydens die Liedboek gebruik is. Naas die volledige komitee is daar ook 'n aantal kundige spesialiste wat op 'n raadgewende basis by die werksaamhede betrokke is.

Daar is heel aan die begin besluit om VONKK 'n elektroniese liedkorpus te maak (een van die heel eerstes ter wêreld) en nie die liedere in harde kopie of boekvorm uit te gee nie. Dit maak die proses baie goedkoper en meer vloeibaar aangesien VONKK 'n voortdurende groeiende liedkorpus is. Daar bestaan wel 'n moontlikheid om in die toekoms 'n seleksie van liedere in boekvorm uit te gee.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is sedert 2011 formeel deel van die proses, nadat die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vier persone afgevaardig het om die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika te verteenwoordig. Hierdie lede kon volledig deelneem aan die proses en het reeds meer as 80 liedere tot die korpus bygedra.

Tydens die 70ste Algemene Kerkvergadering is besluit dat VONKK-liedere op 'n proefbasis in die eredienste van die Kerk gebruik kan word, en dat die 71ste Algemene Kerkvergadering 'n besluit sal neem oor die voortgesette gebruik van VONKK-liedere in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Daarom het die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering dit goed gevind om met die oog op besluitneming by die 71ste Algemene Kerkvergadering, 'n sinodale lisensie vir die hele Kerk uit te neem vir 2016 sodat al die gemeentes volledig toegang tot die liedere kan hê.

VONKK-liedere moet op geen manier gesien word as vervangend van die Liedboek nie, maar bloot as bykomend en aanvullend tot die Liedboek.

4. **KONTEMPORÊRE LIEDERE**

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het 'n lys van 36 kontemporêre liedere (ook bekend as FLAM-liedere) goedgekeur vir moontlike gebruik tydens jeugdienste en jeuggeleenthede. Die vergadering het ook versoek dat die proses van evaluering van kontemporêre liedere moet voortgaan, en dat daar aansluiting gesoek moet word by FLAM.

Die aansluiting by FLAM het geblyk nie haalbaar te wees nie aangesien dit hoofsaaklik professionele musikante is wat betrokke is. Vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is dit 'n onbegonne taak en 'n onmoontlike proses om al die FLAM-liedere deur te werk, te ondersoek en goed te keur vir gebruik. Daar is reeds 483 FLAM-liedere beskikbaar op die webtuiste en dit groei met rasse skrede.

Dit is egter nie net die jeug wat die teiken gehoor van kontemporêre liedere is nie, maar ook ouer lidmate is gemaklik met baie van hierdie liedere as gemeentesang. Sommige van die liedere is reeds bekend aan ons lidmate. Die realiteit is dat veral ons kinders en lidmate andersins ook op verskillende wyses blootgestel word aan 'n verskeidenheid van ander geestelike liedere. Aangesien musiekmaak egter verskil, is kontemporêre liedere nie vir almal nie. Die liedere het 'n meer ritmiese inslag, is soms vinniger as die tempo waaraan ons gewoond is en vereis soms die vaardigheid van addisionele instrumente. Daarom moet dit eerder heeltemal vermy word as lidmate nie gereed is daarvoor nie.

Dit beteken dat elke gemeente wat hierdie liedere wil sing, met groot verantwoordelikheid daarmee sal moet omgaan. Soos wat die dominee 'n preek maak in diepe afhanklikheid van die Here en onder leiding van die Heilige Gees, en deur die Kerk vertrou word om die waarheid te verkondig, so sal hy of sy as die liturg saam met die musiekleier(s) van elke gemeente vertrou moet word met die liedere wat gesing word.

Bogenoemde is in lyn met die besluit (Beskrywingspunt 55) wat die 70ste Algemene Kerkvergadering geneem het:

Elke gemeente en predikant van ons Kerk word opgeroep om hulle daarvoor te beywer dat daar op elke plek 'n geestelike ruimte geskep word waarbinne die werk van die koninkryk voortgesit kan word op 'n manier wat reg laat geskied aan die betrokke gemeente en predikant se eie aard.

---oOo---

Bylae

G

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Buitelandse bediening

Hierdie verslag handel oor die werksaamhede met betrekking tot die buitelandse bediening waarby die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika betrokke is.

1. **INTERKERKLIKE KOMITEE VIR BUITELANDSE BEDIENING**

Hierdie komitee is saamgestel uit lede van die drie susterskerke en bespreek sake van gemeenskaplike belang en gesamentlike bediening soos ooreengekom op verskillende vlakke en forums.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika word op hierdie komitee verteenwoordig deur dr WA Dreyer, H Delpont, di AC Kuyper en MCE Botes.

Die komitee hou bande in stand met reformatoriese kerke in Australië en Nieu-Seeland, en stuur op uitnodiging verteenwoordigers na sinodesittings van kerke met wie daar ekumeniese bande bestaan. Verskeie van die kerke stuur reeds vir geruime tyd ook afgevaardigdes na ons Algemene Kerkvergadering.

Hierdie komitee bespreek moontlikhede vir gesamentlike bediening en ondersteuning vir Afrikaanssprekende lidmate wat oor die wêreld versprei is. Samewerking word ook gesoek met instansies wat betrokke is by die plasing van werkers in die buiteland.

1.1 **BEDIENING IN PARAGUAY**

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het sedert 2000 die verantwoordelikheid om die bediening van Afrikaanssprekende gelowiges in Paraguay op haar eie te hanteer. Die bediening is vir 'n tydperk per ooreenkoms met die Afrikaanse Protestantse Kerk gedeel, maar met die ontbinding van die gemeente van die Afrikaanse Protestantse Kerk te Caaquazu in Paraguay, het hulle ondersteuning tot 'n einde gekom. Gedurende 2015 het daar op eie inisiatief en na raadpleging met die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika 'n predikant van die Afrikaanse Protestantse Kerk die gelowiges in Paraguay besoek.

Hierdie besoek geskied jaarliks vir drie weke en die sowat 20 gesinne wat nog kerklik betrokke is woon eredienste, Nagmaalsviering en ander byeenkomste wat aangebied word, getrou by. Tieners en jongmense begin al meer inskakel by die Duitse en Spaanse gemeenskappe waar hulle tuis is, en enkeles het reeds hulle lidmaatskap na die Duitse Mennoniete Kerk oorgeplaas.

Hierdie bediening sal stadig maar seker kwyn soos wat ouer lidmate te sterwe kom, maar die ideaal is dat dit tans nog in samewerking met die lidmate aldaar in stand gehou word. Hulle bekostig jaarliks ten minste 60% van die onkoste. Die vlugkaartjie vir 'n besoek beloop vanjaar sowat R16 000.00.

2. **KOMITEE VIR AFRIKA BEDIENING**

Die komitee bestaan tans uit di Botes (voorsitter), CEC Hertzog (sekretaris) en dr FJ Labuschagne. Sake met betrekking tot die bediening van die evangelie en die versorging van Afrikaanssprekende gelowiges in Afrika word deur die komitee bespreek.

2.1 **ZIMBABWE**

Die bediening in Zimbabwe is tans gesentreer in gemeente Harare en die Samewerkende Kerke in Bulawayo.

Ds TL Botha van die Samewerkende Kerke in Bulawayo bedien hierdie unieke gemeente per ooreenkoms tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die Nederduitse Gereformeerde Kerk, met die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika wat deel is van die samewerkende gemeente.

In Harare word weekliks eredienste gehou. Een maal per maand word die erediens per ooreenkoms deur ds Botha van Bulawayo gelei. Harare gemeente vra voortdurend dat predikante uit Suid-Afrika die gemeente kom besoek op die gemeente se koste, en dan ook eredienste op die ander Sondae te lei. Daar word ook een maal per maand 'n Engelse erediens gehou.

2.2 **ZAMBIË**

Nkana gemeente in die noorde van Zambië funksioneer goed. Tans is die gemeente onder druk vanweë die afplatting van die wêreld ekonomie en die impak wat dit op die kopermyne in Zambië het.

Met die skryf van die verslag is die gemeente vakant na die verandering van lewensstaat van ds PD Rautenbach op 24 April 2016. Die Komitee vir Afrika Bediening en die ringskommissie van die Ring van Lydenburg is besig om in samewerking met die kerkraad van Nkana die bediening te laat voortgaan met die oog op 'n beroep.

2.3 **AFRIKA**

Die Komitee vir Afrika Bediening het gedurende Februarie 2016 'n werkwinkel gehou waarheen verteenwoordigers van die susterskerke en landbou organisasies genooi is om die bediening van die evangelie in Afrika te bespreek.

Die aanbevelings van die werkwinkel was dat die werkwinkel nie gesien moet word as 'n vergadering nie, maar eerder 'n forum waar netwerke gebou moet word sodat hulp aan en kontak met Afrikaanssprekende gelowiges in Afrika meer suksesvol kan geskied.

Die vergadering het ook besluit om 'n voorsitter aan te wys as die tydelike verantwoordelike persoon om 'n *lessenaar* te beman vir hierdie forum. Die voorsitter sal die lessenaar beman totdat fondse beskikbaar is vir 'n moontlike meer formele pos wat hierdie funksie kan vervul.

Hieraan moet nog verdere aandag gegee word, aangesien die situasie baie vinnig verander, en dit noodsaaklik is dat die Kerk in die breë betrokke moet wees aan die voorpunt van geleenthede en nie altyd lank na die tyd eers op die toneel verskyn nie.

Die drie kerke sal meer formeel moet hande vat in die bedieningsbehoeftes en – geleenthede, en mekaar en gelowiges wat die land verlaat, ondersteun. 'n Instansie soos AfriForum met die wêreldwye nuusbrief kan hier 'n belangrike rol speel. Die vestiging van 'n webwerf moet ook ondersoek word.

Die werkwinkel is bygewoon deur:

Dr G van der Watt	Nederduitse Gereformeerde Kerk
Ds F van Niekerk	(Predikant: Lusaka Gemeente, Zambië)
Ds HPM van Rhyn	Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

Ds ASA de Bruin	Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika
Me Jo-Ann de Wet	Die Hoof: Wêreldwyd Veldtog AfriForum
Me Alana Bailey	Die Adjunk Uitvoerende Hoof: Internasionale Skakeling: AfriForum
Mnr Bennie van Zyl	Die Hoofbestuurder: Beleidsake: TLU SA
Me Thabi Nkosi	Senior Ekoonoom: AgriSA
Ds MCE Botes	Voorsitter: Komitee vir Afrika Bediening: Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika
Ds CEC Hertzog	Sekretaris: Komitee vir Afrika Bediening: Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika
Dr H Delport	Komitee vir Buitelandse Bediening: Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika
Ds TL Botha	Predikant: Samewerkende Kerke Bulawayo, Zimbabwe
Ds PD Rautenbach	Predikant: Nkana Gemeente, Zambië

3. **AFSLUITING**

Die bediening van die evangelie aan Afrikaanssprekende gelowiges in die buiteland sal altyd 'n prioriteit wees, aangesien baie gelowiges hulleself nie tuis voel in die inheemse of Engelse kerke in die lande waarheen hulle verhuis nie. Dit is 'n uitdaging vir die Kerk in die tyd waarin ons leef, maar 'n voorreg om ons broers en susters in die geloof te ondersteun en versorg.

---oOo---

Bylae

H

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Brugbediening

Verskeie besluite oor brugbediening is reeds tydens die laaste twee Algemene Kerkvergaderings geneem. Ons uitdaging lê dus nie hier nie, maar met die implementering van brugbediening. Daar is verskeie predikante en gemeentes wat deelgeneem het aan brugbediening, maar die Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk is van mening dat ondeurdagte prosesse die voortgaan van brugbediening in die weegskaal geplaas het. Gemeentes het van brugbediening gebruik gemaak sonder om te weet wat die proses werklik behels. Predikante het as brugpredikante gewerk sonder opleiding en gepaardgaande begrip vir die spesialis fokus van 'n brugpredikant. 'n Brugpredikant gaan nie maar net voort met die werksaamhede van 'n gemeente totdat 'n volgende dominee bevestig word nie. Daar is 'n doelbewuste proses wat gefasiliteer moet word. Hierdie proses help die gemeente om hulle roeping te ontdek en 'n nuwe predikant te identifiseer.

Loren Mead het in die laat sestigs, begin sewentigs, begin met navorsing wat gelei het tot die geboorte van brugbediening. Hy word daarom beskou as die vader van brugbediening. Hy is deur sy kerk opdrag gegee om 'n studiegroep op die been te bring. Hulle moes navorsing doen oor die agteruitgang van die kerk. Hulle het gevind dat gemeentes 'n onwilligheid en onvermoë het om by hulle huidige konteks aan te pas. Hierdie navorsing het gelei tot die ontstaan van die Alban Instituut, en dis waar hulle bevind het dat gemeentes begelei kan word tot gesonde groei. In hulle navorsing het drie sake na vore getree:

- * Daar moet gefokus word op die gemeente.
- * 'n Spesialis fasiliteerder is nodig.
- * Die beste tyd is wanneer 'n gemeente vakant is.

Die veranderinge rondom die Kerk maak dit vir gemeentes oneindig moeilik om sinvol te bestaan. Die Kerk het haar impak in die wêreld en ook spesifiek in Suid-Afrika verloor. Afname in lidmaatgetalle was duidelik sigbaar. Op die oog af verklaar ons hierdie afname met

- * laer geboortesyfers.
- * emigrasie.
- * verarming.

David R Sawyer is ook oortuig dat die kerk 'n onwillige onvermoë het om haar roeping in die huidige konteks uit te leef. Die Kerk sal in haar bediening en diens kennis moet neem van hierdie veranderinge. Die veranderende wêreld sluit in

- * die groeiende kennis van die menslike brein.
- * kommer oor die vernietiging van ons natuur.
- * wêreld ekonomiese krisis.
- * demografiese verskuiwings.
- * nuwe familie samestellings.
- * 'n verlies aan sekuriteit.
- * die rol van godsdiens in die wêreld.

Kerklike leierskap sal hiervan moet kennis neem, dit verwerk en implementeer (*3D Discern, develop, deploy* – Henry R Reeder).

Die kernkomitee meen dat ons in die Hervormde Kerk doelbewus moet fokus op gesonde gemeentes. Gesonde gemeentes beteken 'n gesonde Hervormde Kerk. Loren Mead se nuutste boek se titel en inhoud is treffend: *The parish is the issue*. Die kernkomitee glo ons sal gemeentes laat inkoop in die proses deur te wys op die voordele wat brugbediening vir die gemeente het, eerder as om 'n brugpredikant aan 'n gemeente te verkoop. Brugbediening is om die gemeente te begelei tot 'n nuwe en sinvolle verstaan van kerkwees in hulle eie konteks. So 'n gemeente beroep eindelijk 'n predikant wat by hulle roeping

aansluit. Sonder hierdie proses beroep 'n gemeente 'n predikant en die gemeente moet telkens by die nuwe predikant se roeping aanpas.

Brugpredikante is predikante met ervaring van fasilitering. Alle gemeentes ervaar verandering en daarom behoort alle predikante opgelei te wees as fasiliteerders (predikante wat die dinamika van verandering en begeleiding van gemeentes verstaan). In die Hervormde Kerk is 'n klompie predikante reeds hiervoor opgelei. Tog het jare se navorsing uitgewys dat daar 'n spesialis fasiliteerder nodig is vir die begeleiding van 'n gemeente wat vakant is – die brugpredikant (*Intentional Interim Ministry*). Die brugpredikant moet die vermoë hê om 'n gemeente te ontmoet waar hulle is, saam met hulle te gaan leer uit die verlede, hulle roeping te herontdek, nuwe leierskap te vorm, bande te versterk met die ring en sinodale strukture, en verandering wat nodig is aan te gryp. Hierna word die gemeente voorberei op die beroepsproses. Hierdie fasilitering duur gewoonlik tussen ses en 24 maande.

In Suid-Afrika is daar drie opleidingsentrums:

- * Sentrum vir Kontekstuele Teologie, Universiteit van Pretoria.
- * Sheppard, Universiteit van Bloemfontein.
- * Communitas, Universiteit van Stellenbosch.

Die Hervormde Kerk het ses opgeleide brugpredikante:

* Di JG Janse van Rensburg	Zuurfontein
* Ds JP Bester	Meyerton
* Ds MCE Botes	Nelspruit
* Ds JA Jansen van Rensburg	Brakpan-Harmonie
* Ds IM Lombard	Suidoos-Witbank
* Ds WRT Hindley	Emerituspredikant.

Dr JC van der Merwe en ds Janse van Rensburg is as dosente betrokke by die opleiding van brugpredikante. Ds IM Losper het haar MDiv tesis oor brugbediening onder leiding van dr JM van der Merwe geskryf.

Die *Interim Ministry Network* hou jaarliks 'n internasionale konferensie waar daar opleiding vir brugpredikante gebied word. Ds Janse van Rensburg het die konferensie die afgelope drie jaar bygewoon:

- * 2014 – St Louis.
- * 2015 – Baltimore.
- * 2016 – Las Vegas.

Ds Janse van Rensburg is deur die *Interim Ministry Network* Konferensie genooi om 'n aanbieding tydens hulle jaarlikse internasionale konferensie te doen. Die tema: *Lens for interim leadership in the next generation*.

Verskeie van ons predikante het al die plaaslike ekumeniese liggaam vir brugbediening bygewoon – *Network for Interim Ministry in South Africa*. Gedurende 2015 se konferensie het ds Janse van Rensburg as hoofspreker opgetree. Die tema: *Rethinking Interim Ministry in South Africa*. Sewe verskillende denominasies neem aan die *Network for Interim Ministry in Southern Africa* deel en dit is ons voorreg dat ds Janse van Rensburg tot voorsitter van hierdie liggaam verkies is, dr Van der Merwe is ook tot die uitvoerende bestuur verkies. Die *Network for Interim Ministry in Southern Africa* bied ook jaarliks 'n konferensie aan. Die 2016 konferensie vind plaas op 24 en 25 Augustus 2016 by die Universiteit van Stellenbosch.

'n Brugbediening word tans met gemeente Parys onderhandel. Ds Bester sal onder

mentorskap die bediening daar hanteer. Die werksaamhede saam met die gemeente gaan as 'n studieprojek geregistreer word. Verdere gesprekke tussen die brugpredikant, die kerkraad en die ringskommissie is aan die gang.

Verskeie gemeentes is tans in 'n proses van brugbediening of oorweeg die moontlikheid.

Anthony B Robinson het met sy navorsing gemeentes aangedui wat nie brugbediening nodig het nie. Sulke gemeentes sal aan die meerderheid van hierdie kenmerke voldoen:

- * Goed ontwikkelde bedieninge en dienste.
- * Die uitgaande predikant het die vrymoedigheid om beplanning vir sy of haar opvolging voortydig te laat plaasvind.
- * Die gemeente ervaar en omarm verandering.
- * Die uitgaande predikant se ego maak dit nie moeilik vir 'n opvolger nie.
- * Die inkomende predikant het 'n volwasse ego.
- * Daar is ooreenkomste tussen die uitgaande- en inkomende predikant se spiritualiteit en roepingsbewustheid.
- * Die gemeente verstaan die beroepsproses en koop in.
- * Daar is 'n oop verhouding tussen die gemeente en die uitgaande predikant.
- * Die uitgaande predikant help eerlik met die beroepsproses.
- * Die nuwe predikant moet 'n goeie prediker wees.

Gemeentes wat aan die grootste meerderheid (verkieslik al tien) van hierdie vereistes voldoen, kan aangemoedig word om so gou moontlik te beroep.

Die kernkomitee is oortuig dat die Hervormde Kerk baat kan vind deur brugbediening te omarm. Dit gaan gemeentes help om hulle roeping opnuut in 'n veranderende konteks te herontdek. Dit sal lei tot nuwe visie en groei. Wanneer gemeentes sterker word groei die Hervormde Kerk en kan ons 'n groter impak in die stukkende wêreld maak. Ten opsigte van brugbediening staan die Hervormde Kerk in haar kinderskoene. Die kernkomitee is opgewonde, soveel so dat hy dit sy roeping ag. Die kernkomitee vra begrip, voorbidding en ondersteuning van die Kerk. Die kernkomitee bid en vra dat ons hierdie geleentheid nie by ons sal laat verbygaan sodat dit in 'n verleentheid vir ons ontaard nie.

---oOo---

Bylae

I

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Toerusting van leiers
binne die werkruimte
van die Nederduitsch
Hervormde Kerk van
Afrika

Die Moderamen voer op deurlopende basis gesprek met gemeentes wat vasgelooptheid ervaar, waarvan die primêre simptome finansiële agteruitgang, onderlinge konflik, onvermoë om te groei en geestelik te ontwikkel, oneffektiewe kommunikasie en 'n onvermoë om in terme van die onmiddellike konteks die nodige aanpassings te doen. Die onvermoë om die nodige aanpassings te doen korreleer direk met die onvermoë van leiers om te begryp wat besig is om te gebeur in die mikro sowel as makro omgewing. Verandering gebeur vinnig, globaal, onverwags, nie-liniêr, onrealisties, omvattend en met kollektiewe impak. Verhoogde kapasiteit bemagtig leiers om die nodige invloed uit te oefen en in die lig van laasgenoemde effektief leiding te gee.

Saam met die geweldige verliese wat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika die afgelope tyd ervaar het, is die Kerk ook in terme van sosiale en kulturele oriëntasie, gedisklokeer. Die vraag is of die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika inderdaad 'n ekklesiologiese krisis ervaar of is die gebrek aan leierskap nie eerder die onderliggende oorsaak nie? In baie gevalle openbaar gemeentes en predikante 'n onvermoë om kerkwees in nuwe kontekste te herbedink:

- * Verskuiwing van kontekste vra na 'n nuwe oriëntasie in terme van teologiese begrip.
- * Relevansie: Is die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nog in voeling met ...?
- * Egtheid en kredietwaardigheid.
- * Missionaal staties (*unresponsive* ...).
- * Gemeentes funksioneer as geslote sisteme met geringe (indien enige) relasionele assosiasie met die wêreld of gemeenskap daarbuite.

Missionale leierskap vra na 'n identiteit en karaktertrekke wat in lyn met 'n etos van beweging (*Missio Dei*) ontwikkel word. Dit vra allereers dat gemeentelike leiers erns maak met die leer en lewe van Jesus Christus: Die kapasiteit ontwikkel om Jesus Christus as hoop vir die wêreld te leer en leef in 'n wêreld wat as post kerk gekenmerk word. Dit vra opnuut erns maak met die volgende missionale kenmerke:

- * Sintuiglike kommunikasie.
- * Sensitiwiteit.
- * Kreatiwiteit en innovasie.
- * Buigsaam en akkommoderend.
- * Passie.
- * Nederig.
- * Gelowig.
- * Integriteit: Hoor en doen.
- * Geloofsmoed.

In Julie 2009 is 'n kursus in fasiliterende leierskap deur die Hervormde Teologiese Kollege en die destydse Komitee vir Missionale Gemeentes (Sentrum vir Missionale Bediening) aangebied. Die kursus het ten doel gehad om predikante se leierskapvaardighede met betrekking tot gemeenteontwikkeling en veranderingsprosesse te slyp. Al die betrokkenes is bekendgestel aan verskeie lense wat hulle in staat stel om die dinamika van hulle gemeentes beter te verstaan en die nodige aanpassings te doen. Laasgenoemde geleentheid is met 'n gevorderde kursus in fasiliterende leierskap opgevolg.

Nodeloos om te noem dat die ontwikkeling van leiers binne die werkruimte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika tussen 2010 en 2015 as gevolg van die afskeiding gestol het.

Op 26 Februarie 2016 het 'n werksessie met die volgende tema plaasgevind: *Ontwikkeling van 'n dinamiese proses van gemeentelike begeleiding*. Teen die agtergrond van ingrypende veranderinge en die kompleksiteit van ons tyd, is dit belangrik dat ons begeleidingsprosesse en vaardighede voortdurend aangepas en ontwikkel word.

Leierskapontwikkeling moet deurlopend gebeur. Die radikale verandering in Suid-Afrika impakteer alle kontekste. Die impak van laasgenoemde op die lewe van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is gevolglik onafwendbaar. Die druk om die nodige aanpassings te maak neem eksponensieel toe. Feitlik al die leiers wat die kursus in fasiliterende leierskap en die gevorderde kursus vir fasiliteerders deurloop het, was op 26 Februarie 2016 teenwoordig en het ingestem om te help waar gemeentes begeleiding nodig het.

Die ontwikkeling van 'n begeleidingsdiens binne die werkruimte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is essensieel. Die begeleiding van predikante en gemeentes is in terme van die Kerkorde die primêre verantwoordelikheid van die Moderamen. 'n Kursus word in samewerking met die Hervormde Teologiese Kollege beplan wat die volgende temas daarstel:

- * Die transformasie van gemeentes om meer inklusief en missionaal te funksioneer.
- * Predikante word bemagtig om in veranderende of interimperiodes die nodige aanpassings te doen, innoverende besluite te neem, aanpasbaar te wees en kontekste transformerend te begelei.
- * Kerkwees in die toekoms.
- * Die voortgesette opleiding, toerusting, begeleiding en bemagtiging van predikante.
- * Kerk- en gemeentewees op organiese en ontluikende wyse.

Gemeenteleiers kies om aktief betrokke te wees by die direkte en indirekte veranderinge en die effek daarvan op die lewe van die gemeente. Gemeenteleiers is intens bewus, gehoorsaam en getrou aan hulle roeping, en gevolglik bereid om die nodige aanpassings te maak. Die ontwikkeling en bemagtiging van gemeenteleiers is 'n saak van hoë prioriteit op agendas van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

---oOo---

Bylae

J

Raad vir SENTIK

Verslag

SENTIK het ten doel om gemeentes, rade, komitees en liggame binne die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika behulpsaam te wees met die skep en verspreiding van toerustingsmateriaal, inligtingsbronne en effektiewe kommunikasie deur middel van onder andere tydskrifte en publikasies wat in die Kerk versprei word.

Die Kerk se boekwinkel ressorteer ook onder SENTIK se toesig, en word deur 'n boekwinkel-bestuurder in samewerking met die Sekretaris: Kommunikasie bestuur.

Die kerkargief en biblioteek funksioneer onafhanklik, maar vorm deel van die Raad vir SENTIK, en werk nou saam met die personeel van SENTIK.

Die Raad vir SENTIK is soos volg saamgestel:

*	Ds D Barnard	Voorsitter van die Raad en redakteur van <i>Die Hervormer</i> en <i>blitspos@nhk</i> .
*	Dr WC van Wyk	Sekretaris: Kommunikasie.
*	Dr WC Kloppers	Visuele kommunikasie en redakteur van <i>Konteks</i> .
*	Ds W de V Sauer	Voorsitter van die redaksie van <i>Die Hervormer</i> .
*	Dr AG Ungerer	Visevoorsitter van die Raad en hoof van die Hervormde Teologiese Kollege.
*	Prof IWC van Wyk	Redakteur van die <i>Tydskrif vir Hervormde Teologie</i> .
*	Dr C Pretorius	Voorsitter van die Komitee vir die Argief en Biblioteek en redakteur van die <i>Almanak</i> .
*	Dr JA Beukes	Eindredakteur of koördineerder van die kategeesehandleidings.
*	Oudl JH Beukes	Namens die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
*	Oudl DJ Lizamore	Namens die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
*	Mnr Nándor Sarkady	Argivaris.
*	Mnr Piet Beukes	Verteenwoordiger van die kerklike administrasie.
*	Mev Tessa Oppermann	Personeellid van SENTIK.
*	Prof E van Eck	Redakteur van die webblad.
*	Dr GJ Malan	Redakteur van die <i>Bybelse Dagboek</i> .
*	Ds JS Botha	Redakteur van <i>Die Christelike Vrou</i> .

Die Raad vergader vier keer per jaar.

SENTIK beskik tans oor die dienste van die volgende personeellede:

* Sekretaris: Kommunikasie: Dr WC van Wyk

In die lig van dr FJ Labuschagne se uitgebreide verantwoordelikhede in sinodale diens, het die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering dr Van Wyk genader om bepaalde take in die kantoor van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering te behartig. Dr Van Wyk wy nou ongeveer 75% van sy tyd aan die Kommissie se werksaamhede en 25% aan die kommunikasieopdrag. Die oorblywende kommunikasietake is versprei onder die huidige personeellede:

Redakteur, *Konteks* (50%) en Visuele kommunikasie (30%):
Dr Kloppers (slegs 80% aanstelling)

Produksiebestuurder:
Mev Oppermann

Grafiese ontwerpers:
Mev Francis Nel (voltyds) en mnr Hannes Kloppers (deelyds op kontrakbasis, nadat me Izelle Marx gedurende 2015 bedank het).

Boekwinkelbestuurder:
Mev Sanell van Vuuren

Kerkargief en biblioteek:
Argivaris: Mnr Sarkady
Bibliotekaresse: Mev Cecile Spies

SENTIK dien die Kerk op die volgende maniere:

1. **PROFESSIONELE KOMMUNIKASIE**

Daar word deurlopend in opdrag van en namens die Kerk met ander kerke, buite-instansies, gemeentes, diensorgane van die Kerk, ampsdraers en lidmate gekommunikeer. Hierdie kommunikasie word taalkundig en visueel versorg om 'n positiewe, professionele beeld van die Kerk te verseker. Dit word gedoen in aansluiting by die Kerk se korporatiewe identiteit wat neerslag vind in briefhoofde, briefvoete, visitekaartjies, boekmerke, skryfbehoeftes en omslae, asook inhoud en styl van publikasies. Dit is 'n taak wat deurlopend voortgaan na gelang van kerklike gebeure en geleenthede, en die besluite van kerklike vergaderings. Daar moet verseker word dat ons kerklike kommunikasie altyd vars, kontemporêr en professioneel oorkom. SENTIK bedien ook kerklike rade, gemeentes, predikante en die diensorgane van die Kerk gereeld van advies oor die gebruik van taal, grafika en kommunikasiemedia.

2. **VISUELE MATERIAAL**

SENTIK se personeel neem deurentyd foto's en bekom foto's van ampsdraers, lidmate, gemeentes en kerklike geleenthede. Hierdie foto's word geneem, gebêre, beskryf en georden vir verdere gebruik in verskillende toepassings. SENTIK stel hierdie asook alle uniek geskepte ontwerpe op versoek aan gemeentes en ander instansies beskikbaar. Die visuele materiaal wat so geproduseer en bewaar word, sluit geleidelik ook videomateriaal in (soos die massa-erediens in die Aula op 31 Mei 2015 wat opgeneem en uitgesaai is in die TV-program *Geloof, Hoop en Liefde*).

3. **KERKKALENDER**

Die Kerkkalender wat inligting oor die liturgiese jaar en belangrike datums in ons kerklike lewe bevat, word jaarliks vir gemeentes saamgestel. SENTIK versamel die tersaaklike inligting, versorg dit taalkundig en grafies, en doen die ontwerp en uitleg. Talle gemeentes gebruik dit as basis vir die samestelling van hulle gemeentekalender, wat dikwels met die gemeente se kontakinligting aangevul word voordat dit gedruk en aan die lidmate van die gemeente versprei word.

4. **KATEGESEBOEKE**

Die nuwe reeks kategeseboeke van die Kerk se ontwerp, redigering, taalversorging en uitleg is deur SENTIK gedoen. SENTIK se personeel is van die beplanningsfase tot met die verspreiding van die kategeseboeke aan gemeentes, 'n integrale deel van die proses om aan die Kerk toepaslike kategesemateriaal van 'n hoë standaard te voorsien. Tans is 'n hele nuwe reeks kategeseboeke en kategetehandleidings vir Graad R tot Graad 10 beskikbaar, terwyl die nuwe finalejaarkategeseboek hopelik teen die begin van 2017 beskikbaar sal wees. Daarna moet nuwe kategesemateriaal vir volwassenes en vir leergestremdes ontwikkel word, terwyl die hersiening van die nuwe reeks boeke deurlopend aandag geniet.

5. **WEBBLAAIE EN FACEBOOK-BLAD**

Die webblad van die Kerk (www.nhka.org) en die webblaaie van die kerklike tydskrifte (www.hervormer.co.za en www.konteks.co.za) word deur SENTIK ontwerp en in stand gehou. Die webblad van die Kerk bevat 'n massa inligting en word baie gereeld besoek. Prof Van Eck dien as webbladredakteur en verseker dat alle kerklike omsendskrywes, amptelike dokumente en inligting deurlopend op die webblad geplaas word. Dit is 'n baie groot uitdaging om sonder enige toegewysde personeel die Kerk se webblad met die nuutste inligting op datum te hou. *Die Hervormer* word sedert Januarie 2015 volledig en gratis op sy eie webblad gepubliseer, wat die publikasie baie meer toeganklik maak vir lesers regoor die wêreld wat lidmate van die Kerk mag wees of nie. SENTIK is op 'n deurlopende basis betrokke by die opdatering, uitbreiding en aanpassing van inhoude op die webblad en *Facebook*. Die daaglikse dagstukkies uit die *Bybelse Dagboek* en verjaarsdae van predikante (met bypassende foto) word deur SENTIK se personeel gehanteer, terwyl berigte en artikels deur SENTIK se personeel en 'n span vrywillige administrateurs geplaas word. Die inhoud, kommunikasie en administrasie van hierdie elektroniese mediums word deurlopend bestuur.

6. **KERKLIKE PUBLIKASIES**

By al die kerklike publikasies is SENTIK betrokke by die werwing van skrywers, die insameling van bydraes, die redigering, taalversorging, ontwerp en bladuitleg, onderhandelings met die drukkers en koerierdienste, asook die verspreiding en bemaking. Intekening en alle administrasie en korrespondensie ressorteer ook onder die personeel se pligte.

6.1 **DIE HERVORMER EN ELEKTRONIESE HERVORMER**

Die Hervormer verskyn maandeliks as gedrukte én elektroniese publikasie (www.hervormer.co.za). Die Raad vir SENTIK het tydens 'n werkwinkel gehou in Februarie 2016 besluit om, teen die agtergrond van die drukkende ekonomiese

klimaat, die uitgawes per jaar van 11 na 10 te verminder. Die implikasie is dat daar voortaan in November en Desember slegs een uitgawe gelewer sal word. Die elektroniese *Hervormer* (webbladweergawe) se uitleg, plasing en bekendstelling is addisionele verantwoordelikhede wat SENTIK se personeel behartig.

Gedurende 2016 het die redaksie 'n ooreenkoms met die Universiteit van Pretoria aangegaan wat die digitalisering van alle *Hervormers* sedert 1909 moontlik maak. Die eerste proeflopie is reeds in April 2016 gedoen. Die *Hervormer* sal dus voortaan digitaal wêreldwyd beskikbaar wees.

Die befondsing van *Die Hervormer* het sedert 2015 verander. Gemeentes dra tans (op grond van lidmaattal) die kostes van die publikasie van hierdie tydskrif. Gemeentes plaas volgens aanvraag bestellings. Die inskrywing op die tydskrif (gedruk en elektronies) het byna verdubbel. Dit is deels te danke aan die nuwe inskrywingstelsel en deels aan die bekendstelling van 'n elektroniese weergawe van *Die Hervormer*.

6.2 ***blitspos@nhk***

Die weeklikse nuusblad wat vroeër as die *e-Hervormer* bekend gestaan het (2013 tot Januarie 2015), word nuut benaam as *blitspos@nhk* sedert Februarie 2015. Hierdie publikasie word deur die grafiese- en produksiepersoneel van SENTIK behartig. Ds EG Fourie, in sy hoedanigheid as subredakteur van *Die Hervormer*, het verantwoordelikheid aanvaar vir die dag tot dag bestuur van die *blitspos@nhk*. SENTIK se personeel bestuur die advertensies in hierdie publikasie, wat ontwerp, korrespondensie en administrasie insluit. Die *blitspos@nhk* het gedurende die afgelope verslagperiode ongeveer 46 keer per jaar verskyn.

6.3 **KONTEKS**

Die Kerk se gesinstydskrif verskyn maandeliks met 'n gekombineerde uitgawe in Januarie en Februarie, en November en Desember, dus is daar tien uitgawes per jaar. *Konteks* bevat ook gereelde bylaes waarin die werk van die Algemene Diakensvergadering (*'n Stukkie Brood*) en die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging (*Die Christelike Vrou*) met die Kerk gedeel word. Oor die afgelope vier jaar is daar maandeliks 'n ringsbylaag met verhale en foto's van elke gemeente in die Kerk gepubliseer, en so kon 'n unieke fotobeeld van die Kerk saamgestel word. Hierdie projek in *Konteks* het die realisering van 'n opvolgde-denkalbum soortgelyk aan die 1886 tot 1986 weergawe moontlik gemaak. Dit sou sonder *Konteks* as voertuig nie finansiële of logisties haalbaar gewees het nie. Hierbenewens het *Konteks* oor die tyd reeds unieke uithaalbylaes oor onder ander die Kuratorium, Bybelvertaling, Luther, Calvin en Jeugwerk moontlik gemaak. Tans word beslag gegee aan 'n bylaagreeks oor die Teologievereniging *Van der Hoff* se laaste dekade na 100 jaar. Met hierdie projekte dokumenteer *Konteks* die voetspore van die Kerk vir die nageslag. Benewens die werwing en versorging van artikels, vereis die werk aan *Konteks* ook deurlopende versameling van foto's, en die uitleg van die gedrukte publikasie en die gepaardgaande webblad (www.konteks.co.za). Die beheer oor advertensies in terme van betaling, inhoud en ontwerp is ook die taak van SENTIK.

6.4 **DIE ALMANAK EN BYBELSE DAGBOEK**

Hierdie publikasie word reeds sedert 1907 jaarliks vrygestel. Terwyl die redaksie van die *Bybelse Dagboek* (toegewyde predikante van die Kerk wat die werk

vrywillig en gratis doen) sorg dat die dagstukkies aangevra, inhoudelik gekeur en geredigeer word, is SENTIK se personeel verantwoordelik vir die reuswerk om sowel die *Bybelse Dagboek* as die *Almanak* te redigeer en uit te lê. Dit sluit die ontwerp van die buiteblad, skutblaaie en boekmerk in, asook alle reëlins met adverteerders. Die personeel dra ook 'n groot verantwoordelikheid om inligting in te samel, te kontroleer, en die intekening en verspreiding te behartig. Die dagstukkies uit die *Bybelse Dagboek* word daagliks op die Kerk se Facebook-blad geplaas, en word in hierdie formaat deur ongeveer 1 000 mense per dag gelees en wyd op ander blaaie gedeel.

6.5 **TYDSKRIF VIR HERVORMDE TEOLOGIE**

Die Tydskrif vir Hervormde Teologie is die Kerk se populêr teologies-wetenskaplike tydskrif wat vier maal per jaar in elektroniese formaat verskyn, en waarvan die bladuitleg en publikasie deur SENTIK behartig word. Prof Van Wyk dien as redakteur van die *Tydskrif vir Hervormde Teologie* en doen reuswerk om te verseker dat teologiese navorsing in verstaanbare Afrikaans vir lidmate en ampsdraers van die Kerk beskikbaar gemaak word. So word dit moontlik om diepte te gee aan debatvoering oor aktuele sake in die Kerk. Die *Tydskrif vir Hervormde Teologie* word per e-pos versend aan alle intekenare op blitspos@nhk, maar word deur die lesers self baie wyd buite die kring van die Hervormde Kerk in Suid-Afrika versprei. Tydens die opstel van hierdie verslag (Mei 2016) was SENTIK se personeel besig met die verwerking van die 13de uitgawe van die *Tydskrif vir Hervormde Teologie* sedert 2013.

6.6 **BYBELSTUDIEGIDSE**

Gemeentes maak ongelukkig min gebruik van die Bybelstudiegids wat SENTIK oor die afgelope jare uitgegee het. In die afgelope drie jaar is daarom slegs een Bybelstudiegids oor die Markusewangelie (deur dr GJ Malan) uitgegee (2015).

7. **MATERIAAL VIR DIE NASIONALE BYBELVASVRA**

SENTIK ondersteun jaarliks die organiseerders van die Bybelvasvra met die produksie van Bybelstudiegids en die werwing, redigering en plasing van toepaslike artikels in *Konteks*. Hierbenewens word daar vir deelnemers aan die Bybelvasvra 'n spesiale boekmerk ontwerp en gedruk, en word dit gereeld in al die kerklike publikasies bekendgestel.

8. **PERS, RADIO EN TV – KOMMUNIKASIE MET DIE WÊRELD WAARIN ONS LEEF**

SENTIK bou deurlopend aan goeie verhoudinge met die media en vervaardigers van godsdienstoprogramme, en tref reëlins vir predikante en kerklike verteenwoordigers om aan radio- en TV-programme deel te neem. Verskeie predikante van die Hervormde Kerk het, danksy die bemiddeling van SENTIK, elk 'n week lank die oggendoordenkings op KykNet se program *Die Boodskap* gelei, terwyl 'n hele aantal onderhoude met predikante en kerkleiers oor KruiskykTV, RSG en Pretoria FM uitgesaai is. SENTIK reik namens die Hervormde Kerk persverklarings uit aan die media en beantwoord navrae oor aktuele sake.

9. **WERK VIR KERKLIKE LIGGAME EN DIENSORGANE**

SENTIK doen deurlopend werk vir die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering, die Algemene Diakensvergadering, Bejaardesorg en die ouetehuse,

kinderhuise, Rata, Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, teologiese opleiding (Hervormde Teologiese Kollege en die Fakulteit Teologie), die SP Engelbrecht-museum, Doulos, Tooi Turkoois vir Bejaardes, en gemeentes. Dit sluit die volgende in: Ontwerp, versorging en uitleg van omsendskrywes, brosjures en pamflette, logo's, briefhoofde, besigheidskaartjies, strooibiljette, baniere, e-pospromosies, grafiese materiaal vir webblaaie, boekomslae, voorblaaie, *PowerPoint*-skyfies en *PowerPoint*-template, advertensies, muurbaniere, sertifikate, boekmerke, skermadvertensies vir televisie, tafelstaanders, motor-magnete, vouers, gedenkbundels en feesbundels.

10. **AANBIEDINGS**

SENTIK se personeel het by verskillende geleenthede aanbiedings oor taal, die skryfkuns en gebruik van visuele materiaal gemaak vir teologiestudente, ampsdraers en lidmate. Personeel van SENTIK tree op versoek by kerklike geleenthede op.

11. **BESKRYWINGSPUNT VIR DIE 71STE ALGEMENE KERKVERGADERING**

In opdrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het die Raad vir SENTIK in die afgelope termyn indringend aandag gegee aan die uitdagings met betrekking tot die befondsing van SENTIK, en moontlikhede om besparings te bewerkstellig. As deel daarvan is die pos van 'n voltydse grafiese ontwerper, na die bedanking van me Izelle Marx, slegs met 'n tydelike kontrakaanstelling gevul, en het dr Van Wyk, na die bedanking van die Administrateur, groter verantwoordelikheid in die kantoor van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering aanvaar. Verder het die Raad vir SENTIK op 11 Februarie 2016 'n uitgebreide werkwinkel gehou, waaruit die beskrywingspunt, opgeneem in die Agenda, met motivering voortvloei.

12. **DANKWOORD**

Die Raad vir SENTIK betuig ons opregte dank aan elke personeellid, ampsdraer en lidmaat wat moeite gedoen het om die take wat aan SENTIK opgedra is, te bevorder. Ons dank die Heer van die kerk vir die voorreg om ook op hierdie wyse diensbaar te kan wees.

---oOo---

Bylae

K

Raad vir SENTIK

Kitskerk-Inligtingstelsel

1. WAT IS KITSKERK-INLIGTINGSTELSEL?

KitsKerk-inligtingstelsel (KitsKerk) is 'n gemeentelike administrasie- en inligtingstelsel wat buigbaar genoeg is om aan sowel tradisionele as eietydse gemeentes se kritieke administratiewe en bedieningsbehoeftes te voldoen.

2. WIE ONTWIKKEL KITSKERK?

KitsKerk is 'n projek van *Delitech IT Solutions*. *Delitech IT Solutions* werk al oor 'n tydperk van meer as tien jaar saam met die Hervormde Kerk ten opsigte van die webwerwe van die Kerk, *Die Hervormer*, *Konteks*, die Algemene Diakensvergadering en die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging. *Delitech IT Solutions* werk oor dieselfde tydperk ook saam met enkele gemeentes en predikante van die Hervormde Kerk.

KitsKerk word ontwikkel en ondersteun deur 'n dinamiese span:

- * Dewald Montgomery is 'n gekwalifiseerde inligtingstegnoloog wat IT-dienste lewer aan gemeentes van verskeie kerkgenootskappe, en op dié wyse deeglik bewus is van die administratiewe en bedieningsbehoeftes van die gemeentes. Dewald is as orrelis betrokke by gemeente Kempton, en is ook verantwoordelik vir musiekbediening by die Nederduitse Gereformeerde gemeente Kempton Kruin.
- * Bernard Jordaan studeer teologie aan die Universiteit van Pretoria. Bernard was lank betrokke by die Nederduitse Gereformeerde gemeente Kempton Kruin voordat *Delitech IT Solutions* hom permanent in diens geneem het. Bernard bied 'n deeglike perspektief op die behoefte en vloei van inligting binne die konteks van die Kerk aan. Hy is veral gemoeid met nuwe probleemstellings en uitdagings wat ons van tyd tot tyd by KitsKerk ontvang (ons ontvang gereeld nuwe versoeke of voorstelle wat ons op die een of ander wyse tegemoet moet kom sonder om KitsKerk te *breek* of te *las* – in Engels *patch*).
- * Emile Ferreira was lank betrokke by veral die kinderbediening van die Nederduitse Gereformeerde gemeente Kempton Kruin, en het sedertdien na die Nederduitse Gereformeerde gemeente Moreletapark oorgeskuif. Hoewel Moreletapark self nie van KitsKerk gebruik maak nie, lewer Emile steeds 'n enorme bydrae ten opsigte van die funksionaliteit wat 'n makro-gemeente soos Moreletapark in 'n inligtingstelsel, en veral ten opsigte van kinderbediening, benodig.
- * Linda Montgomery is gekwalifiseer in bemaking en kommunikasie, en is betrokke by KitsKerk se ondersteuning en opleiding.
- * KitsKerk se programmeerspan bestaan uit Dewald, Bernard, en 'n aantal gekontrakteerde hulpprogrammeerders en kodeskoonmakers (*code cleaners*).

3. HOE WYD WORD KITSKERK GEBRUIK?

KitsKerk word in enkele gemeentes gebruik. 'n Gelyksoortige produk het 'n enorme markvoordeel omdat dit vir jare sonder mededinging die enigste gespesialiseerde produk op die mark was. Dit beperk KitsKerk se trefkrag en reikwydte. Dit maak KitsKerk egter nie 'n laegehalteproduk nie. Die teendeel is eerder

waar: Ons kan nie staatmaak op getalle om ons produk te onderhou nie, en moet daarom 'n uitnemende produk in stand hou en na ons gebruikers luister. Die gemeentes wat wel oorskakel na KitsKerk is gemaklik met die oorskakeling, en hul terugvoer is oorweldigend positief.

4. **WAAROM DAN KITSKERK?**

Met KitsKerk is ons doelwit om gemeentes se manier van werk te vereenvoudig en vergemaklik. Ons fokus op deurlopende vernuwing in tegnologie en metodologie. Vir gemeentes om effektief te funksioneer in die 21ste eeu, moet daar nuut, vinniger en veiliger gewerk word om inligting te verwerk, stoor en bestuur. Die opkoms van sosiale platforms maak nuwe deure vir kommunikasie oop, terwyl gevestigde platforms soos e-pos en SMS'e meer en meer uitgebou moet word om aan die tipiese gemeente se veranderende behoefte- en kommunikasiepatrone uiting te gee. Nuwe wetgewing en riglyne (byvoorbeeld die Wet op Beskerming van Persoonlike Inligting 4 van 2013 en die Kinderwet) maak dit noodsaaklik dat 'n gemeente se inligtingstelsel saam met die tyd evolueer. Met KitsKerk maak ons ook voorsiening vir verskillende maniere waarop gemeentes organiseer en funksioneer. Elkeen van die spanlede het ervaring met sommige van die uitdagings en tekortkominge waarmee baie gemeentes worstel.

5. **WAT KOS KITSKERK EN WAT BIED KITSKERK?**

Ons bied graag die volledige pakket, naamlik ons Diamantpakket, teen 'n verlaagde tarief van R1 800.00 per jaar. Gemeentes met minder as 50 belydende lidmate kwalifiseer vir 'n 50% korting.

KitsKerk bevat die volgende funksies:

- * Volledige lidmaatregister (persoonlik, kontak, gesin, gesinsfoto, lidmaatfoto (*webcam* of oplaai of *Facebook*), wyke of groepe, diensgroepe, indikators, sosiale netwerke (*Facebook* of *Twitter* of *Skype*), byeenkomste, medies, betrokkenheid, transaksies, insidente, debietorder, herdenkings en dokumentstoring).
- * Meng-en-pas soek en filter, kitsfilters, gevorderde soek, pasgemaakte SQL-navrae.
- * Tipiese gemeenteadministrasie (oorplaas, aanvra, doopseel, bewys, attestaat, indelings, ensovoorts).
- * Transaksies, gekoppelde rekeninge, offergawes (insluitend ACBDATA-debietorders), volledige transaksie-log.
- * Gebruikers, gebruikersregte, verpersoonliking (muurpapier, tabelkleure, grafiekkleure).
- * Donasies, beloftes, inkomste, uitgawes, ensovoorts.
- * Erediensregister, gekoppelde opnames, liedere met CCLI-verslag.
- * Kommunikasie volgens CPA of ECT-wetgewing – enkel SMS'e of e-pos, massa-e-pos of SMS'e (insluitend hoëspoed massa-e-pos), reaksies, HTML-e-posse met een of meer aanhegels, tientalle SMS-diensverskaffers.

- * Gemeentekalender, aktiwiteite, lokaalbesprekings, lokaalverhuring, staafkodeskandering, bywoningsregisters, kaartjiebesprekings.
- * Kategese- en kinderkerkregister (insluitend Kinderwet-vereistes, vrywarings en ander dokumentstoring), een-kliek-oorrol, kitsfilters, groepe en kleingroepe met kleure en kentekens, ensovoorts.
- * Insidentregister (insluitend polisierekords en dokumentstoring).
- * Liedereregister, akkoord-drukstukke, liriek-drukstukke.
- * Projeksieprogramme (volgens verloop van erediens), swart skerm, HTML5-projeksie, *PowerPoint*-projeksie, prentprojeksie, videoprojeksie.
- * Bateregister, diensrekord, waardasie, staafkodes.
- * Register van ampsdraers of werkers.
- * Notuleregister en dokumentstoring.
- * Dagtake of notas.
- * Mediaspeler (MP3, WAV, WMA, WMV, OGG).
- * *PowerPoint*-speler (PPT of PPTX).
- * Klankopnemer (WAV).
- * Lokale en wolkgebaseerde rugsteun.

6. WAT MAAK KITSKERK UNIEK?

Hier volg 'n volledige lys van KitsKerk se unieke eienskappe:

- * Splinternuwe tegnologie:

SQL Server 2016 Express, EdgeHTML, MemHTML, Codeplex en enkele ander tegnologieë. KitsKerk word deurentyd opgedateer namate tegnologie vorder.
- * Veilige, gesertifiseerde kode:

KitsKerk het 'n kodesertifikaat (*code signing certificate*) wat die betroubaarheid en kwaliteit van ons kode waarborg. KitsKerk voldoen daarom ook aan die *SmartScreen*-vereistes van Windows 8, 8.1 en 10.
- * Maklike installasie op Windows 7, 8, 8.1 en 10:

Dieselfde installasieroetine word op elke rekenaar gebruik. SQL Server 2016 Express word slegs op die bediener en/of alleenstaande rekenaar geïnstalleer. Daar is geen spesiale opdragte om uit te voer op werkstasies nie, en geen spesiale vouers om te skep of toegangsregte om te verstel nie.

* Gratis installasie via die Internet:

KitsKerk word gratis oor die Internet vir gemeentes geïnstalleer (onderhewig aan beskikbaarheid van toepaslike Internetinfrastruktuur en beskikbare data).

* Gratis veertien-dag-demo:

'n Gratis veertien-dag-demo-weergawe kan van die KitsKerk-webwerf afgelaai word.

* Gereelde, maklike opdaterings:

Dieselfde opdatering word op die bediener en werkstasies gedoen. KitsKerk se outo-intelligente opdateringsenjin doen self die nodige aanpassings aan die databasis, afhangend van die weergawe op die gebruiker se rekenaar. Daar is geen spesiale opdragte om uit te voer nie.

* Beskerming teen kode-inspuitings:

KitsKerk se datavensters is geïsoleer teen kode-inspuitings (*code-injections*).

* Kragtige enkripsie:

Sensitiewe inligting word met 256 bit AES-enkripsie gestoor.

* Dinamiese gebruikersregte:

KitsKerk se funksies kan volgens behoefte vir gebruikers aan- of afgeskakel word. Vlakke van gebruikersregte (byvoorbeeld admin versus gebruiker) bepaal verder watter regte gebruikers geniet.

* Lidmaattoegang:

'n Werkstasie gekoppel aan die KitsKerk-bediener maak dit moontlik dat lidmate self met 'n unieke PIN kan aanteken en basiese inligting soos kontakbesonderhede kan opdateer. Lidmate kan nie ander lidmate se besonderhede sien, of hul eie administratiewe besonderhede (byvoorbeeld lidmaatstatus) wysig nie.

* Geen onnodige duplisering nie:

Daar is geen onnodige duplisering van data in KitsKerk nie.

* Geen afsonderlike argief:

Lidmate word nie afsonderlik geërgaan nie. Daar word van outo-intelligente vlae en merkers gebruik gemaak om die status van lidmate te stoor en op te soek.

* Slegs een uitvoerbare (*executable*) program en een versameling rekords:

Al die modules van KitsKerk vorm deel van 'n enkele uitvoerbare program. Daar is nie afsonderlike hulpprogramme wat op enige tydstip opgeroep

word nie. Die kategeese- en kinderkerkmodules is ten volle geïntegreer. Dit beteken dat daar nie oorblyfsels (*remnants*) is wanneer lidmate oorgeplaas word nie.

* Veilige, intydse oorplasing tussen KitsKerk-gemeentes:

Lidmate kan na ander KitsKerk-gemeentes oorgeplaas word met 'n e-pos of SMS-veiligheidskode (*token*). Die *nuwe* gemeente kan die veiligheidskode gebruik om die lidmate met al hul besonderhede via die Internet vanaf die *ou* gemeente oor te plaas.

* Sinodale inprop (*plugin*):

KitsKerk bied 'n sinodale inprop (*plugin*). Gemeentes kan hul volledige lidmaatregister met die kliek van 'n knoppie na 'n sinodale KitsKerk-bediener sinchroniseer (slegs beskikbaar waar 100 of meer gemeentes van dieselfde kerkgenootskap KitsKerk gebruik).

* Maklike lokale rugsteun:

Lokale rugsteune kan baie maklik gemaak word. Daar is geen derdeparty-hulpmiddel nodig nie. Rugsteune word 256 bis AES geënkripteer.

* Tweeledig-geënkripteerde rugsteun na die wolk (*cloud*):

Rugsteune na die wolk word met 'n wagwoord deur die gemeente deur middel van 256 bis AES-enkripsie geënkripteer, waarna KitsKerk 'n tweede rondte enkripsie uitvoer voordat die gemeente se data na die wolk opgelaaai word. Dit maak dit bykans onmoontlik vir enige derde party om in te breek en inligting te steel. Data word nie deur gebreke in PHP of MySQL bedreig nie. Selfs al sou 'n kuberkraker die gestoorde lêer verkry, sou die kraker eers deur die tweeledige enkripsie moet breek om by enige leesbare data uit te kom.

* Interaktiewe en effektiewe validasie:

Datums kan nie in verskeie formate ingelees word deur verskeie gebruikers nie, name en vanne kan nie sonder meer met of sonder hoofletters of leestekens ingelees word nie, ensovoorts. KitsKerk fokus op eenvormigheid en konsekwentheid. Predikante en gemeentes word behoorlik geskakel (byvoorbeeld doop of huwelik).

* Outomatiese datums, hoofletters en ouderdomme:

Name en vanne kry outomaties hoofletters. Geboortedatums word outomaties vanaf identiteitsnommers ingevul. Ouderdomme word intyds bereken. Die toepaslike *overrides* bestaan om uitsonderings te hanteer.

* Blaaier (*pager*) vir groot gemeentes:

Gemeentes met meer as 1 000 lidmate kan 'n blaaier gebruik om vinnig tussen lidmate te blaai.

* Kragtige soekenjin en filters:

Meng en pas die opsies na willekeur. Daar is geen komplekse logiese vergelykings nie.

* Pasgemaakte SQL-opdragte:

Admin-gebruikers kan pasgemaakte SQL-opdragte skep en stoor, byvoorbeeld om lidmate jaarliks, of wanneer ook al, volgens sekere eienskappe aan groepe of wyke of predikante of diensgroepe, of hoe ook al, toe te deel.

* Omvattende lidmaatrekord:

KitsKerk stoor nie net die tipiese administratiewe inligting rondom lidmate nie, maar ook die lidmaat se mediese rekord, spesiale behoeftes, dokumente (byvoorbeeld vrywarings), betrokkenheid by die gemeente, en baie meer.

* Kategese én kinderkerk:

KitsKerk maak voorsiening vir een of albei bedieninge in die gemeente. Daar word ook voorsiening gemaak vir oorhoofse kontakpersone, groepleiers en hulp-groepleiers.

* Een-kliek-oorrol:

Kategese-klasse en kinderkerkgroepe kan met een kliek oorrol vir die nuwe skooljaar. Dit beteken kinders word onmiddellik ingedeel in die korrekte klasse of groepe by die korrekte kategeet of groepleier. Klasse en groepe word vooraf gestoor vir maklike terugverwysing na 'n vorige groep.

* Kinderwet:

Die nodige SAPS-sertifikaat kan direk in KitsKerk gestoor word. Vrywaringsvorme vir gemeenteaktiwiteite kan ook gestoor word.

* Tabelgebaseerde veranderlikes:

Veranderlikes soos beroepe, titels, ensovoorts, word in tabelle (*trees*) gestoor en aangebied.

* Meervoudige SMS-diensverskaffers:

KitsKerk ondersteun 'n magdom SMS-diensverskaffers. Gemeentes kan SMS'e stuur met 'n rekening by *BulkSMS International*, *BulkSMS Community*, *BulkSMS South Africa*, of enige van honderde *MyMobile*-geaffilieerde SMS diensverskaffers.

* Verpersoonliking:

Gebruikers kan self kleure vir grafieke kies, asook tabelle en die KitsKerk-koppelvlak. Gebruikers kan ook hul eie muurpapier kies.

* Ouderdomindelings:

KitsKerk maak dit moontlik om globale ouderdomindelings te doen (byvoorbeeld volgens riglyne van die kerkgenootskap), sowel as pasgemaakte ouderdomindelings (byvoorbeeld vir die betrokke gemeente of bediening). Ouderdomindelings kan ook vir kategetiese of kinderkerk gedoen word.

* Maklike opstelling:

KitsKerk word met behulp van selektors opgestel – kies die selektor en stel eenvoudig die toepaslike data op!

* HTML-gebaseerde e-pos:

KitsKerk bied HTML-gebaseerde e-pos. Dit beteken e-posse kan met verskillende lettertipes, kleure, prente of selfs die gemeente se handtekening (*signature*) uitgestuur word.

* Hoëspoed e-posversending:

'n Unieke hoëspoed e-posversendingsenjin maak dit moontlik om 'n e-pos tot 60% vinniger aan honderde lidmate te stuur as die tradisionele *een-vir-een* of *groepie*-metodes. Die tradisionele metodes kan egter steeds gebruik word.

* Staafkodes:

Elke lidmaat het 'n unieke staafkode. Lidmate kan opgesoek word met hul staafkodes. In die toepaslike weergawes kan lidmate vir gemeenteaktiwiteite ingeteken word deur hul staafkode te skandeer.

* Foto's:

'n Lidmaat se foto kan direk met KitsKerk geneem word as daar 'n webkamera aan die rekenaar gekoppel is. Foto's kan ook van 'n lidmaat se *Facebook*-profiel ingetrek word. KitsKerk ondersteun ook gesinsfoto's.

* Facebook, Twitter en Skype:

Lidmate kan hul *Facebook*-, *Twitter*- en *Skype*-besonderhede vir die gemeente deurgee om die gemeente in staat te stel om een-tot-een met lidmate te kommunikeer.

* Indikators:

KitsKerk bied indikators waarmee lidmate op onmeetbare wyses gemerk kan word vir watter doeleinde ook al, byvoorbeeld *lidmate wat aanddienste bywoon* of *lidmate wat graag kampe bywoon*, en hiervolgens gegroepeer en nagespeur kan word.

* Kategorieë:

Lidmate kan in kategorieë georganiseer word volgens behoefte.

* Groepe en wyke:

KitsKerk ondersteun sowel groepe as wyke vir hoe ook al 'n gemeente lidmate wil organiseer.

* Diensgroepe:

KitsKerk maak voorsiening vir diensgroepe en hul toepaslike kontakpersone.

* Gemeentestrukture:

KitsKerk bied tipiese gemeentestrukture (byvoorbeeld kommissie of raad of vergadering of vrywilligers) waarbinne lidmate in bepaalde rolle geplaas kan word. Elke struktuur maak voorsiening vir die toepaslike kontakpersoon.

* Selekteer en etiketteer:

Lidmate kan intyds geselekteer óf geëtiketteer word. Verskillende gebruikers kan verskillende (of dieselfde!) lidmate gelyktydig selekteer of etiketteer, sonder om mekaar te beïnvloed of inligting tydelik in die databasis te dupliseer.

* Maklike administratiewe opdragte:

Algemene administratiewe opdragte kan blitsig uitgevoer word deur lidmate te selekteer en die toepaslike knoppie te kliek, byvoorbeeld om lidmate oor te plaas, 'n gesinshoof te kies, lidmate in 'n kategorie of groep of wyk of kategeseklas te plaas, ensovoorts. Besoeklyste vir die predikante kan gedruk word. Naamkaartjies met staafkodes kan vir lidmate gedruk word.

* E-pos en SMS'e:

E-pos kan vanaf 'n globale e-posadres of 'n alternatiewe e-posadres gestuur word. Die e-pos- en SMS-versendingslyste kan voor versending nagegaan word. 'n Veiligheidsnet is ingebou om groot versendings vooraf te toets. Geskeduleerde, persoonlike e-pos- en SMS-boodskappe kan gestuur word. KitsKerk het sy eie inboks om reaksies te ontvang (opsioneel). Lidmate kan permanent van versendingslyste verwyder word direk vanaf die inboks vir e-posse en SMS'e. Gebruikers kan hul eie SMS- en e-posrekeninge ook gebruik.

* Projeksie:

Die toepaslike weergawes van KitsKerk kan gebruik word om liedere in HTML5 of *PowerPoint* te projekteer. KitsKerk ondersteun sowel enkel-skerm- as meervoudige skermprojeksie. 'n Volledige projeksieprogram kan opgestel en gedruk word om die verloop van die erediens te dokumenteer. 'n Inprop (*plugin*) is beskikbaar aan gemeentes met geldige CCLI-lisensies om uit die Liedboek, FLAM of VONKK te projekteer. Vir vergaderings kan 'n speellys van *PowerPoint*-aanbiedings saamgestel word. KitsKerk sluit ook 'n mediaspeler in. Video's kan direk uit KitsKerk geprojekteer word.

* Erediensregister:

Behalwe vir die tipiese erediensregister (datum, tyd, predikant, tema, teks, ensovoorts), kan liedere en offergawes gestoor word. Die rekord van liedere kan gebruik word om 'n volledige CCLI-verslag te trek van alle liedere wat oor 'n tydperk in die erediens gebruik is.

* Omvattende liedereregister:

Gemeentes kan hul eie liedere stoor. Akkoord- en liriekbladsye kan direk uit die liedereregister gedruk word. Volledige soekfunksies volgens tipe lied, teks, titel, ensovoorts, word ingesluit.

* Klankopnemer:

Eredienste kan direk in KitsKerk opgeneem en aan 'n erediens in die erediensregister gekoppel word.

* Unieke lidmaatidentifikasie:

Soos wat van enige moderne databasis verwag word, genereer KitsKerk unieke identifikasies (ID's) vir lidmate. KitsKerk gebruik egter sy eie algoritme om die identifikasies saam te stel om botsings te voorkom.

* Insidentregister:

Enige insidente wat tydens gemeenteaktiwiteite plaasvind, kan volledig op rekord gestel word en enige toepaslike dokumentasie na KitsKerk opgelaa word.

* ACBDATA-debietorders:

KitsKerk ondersteun ACBDATA-debietorders direk. Die nodige lêer word direk in KitsKerk geskep volgens die toepaslike bedrae van lidmate wat graag offergawes per debietorder wil betaal.

* Gemeentekalender:

Gemeenteaktiwiteite kan direk in KitsKerk geskep en geskeduleer word. Die kalender kan uitgevoer word in *Google Calendar*- en *Outlook*-formate. Die kalender ondersteun verskeie soek- en filterformate.

* Kaartjiebesprekings, intekenregisters en uittekenregisters:

Die toepaslike weergawe van KitsKerk ondersteun eenvoudige kaartjieverkope vir gemeenteaktiwiteite. Aktiwiteite kan op verskeie maniere geprys word. Kaartjies kan direk uit KitsKerk gedruk word. Kaartjies het staafkodes waarmee lidmate in die toepaslike weergawes van KitsKerk direk ingeteken kan word met 'n werkstasie oor die netwerk. *Aflynskandering* via *Excel* word ook ondersteun. KitsKerk kan ook die toepaslike in- en uittekenregisters skep.

* Donasies en beloftes:

Lidmate se donasies en beloftes kan in KitsKerk op rekord gestel word.

* Kenteken:

Die gemeente kan 'n kenteken kies om op dokumente in KitsKerk te druk. Dit kan die kerkgenootskap se kenteken of die gemeente se eie kenteken wees.

* Een-klik-druk en -uitvoer na Excel:

Rekords kan met een klik na Excel uitgevoer of gedruk word.

* Standaard- en pasgemaakte verslae:

Enkele standaardverslae word ingesluit in KitsKerk. 'n Opsie is beskikbaar om pasgemaakte verslae te skep. Afhangend van die SQL-vaardighede van die gebruiker, kan pasgemaakte SQL-navrae ook uitgevoer word.

* Attestate, bewyse en doopseels:

Attestate, bewyse en doopseels kan intyds in verskeie formate gegenereer word.

* Basiese rekeninghouding:

KitsKerk het nie ten doel om 'n gevorderde rekeningkundige pakket te vervang nie. Tog bied KitsKerk basiese rekeninghouding. Alle transaksies word per dubbelinskrywing geboekstaaf. Die gemeente kan basiese rekeninge en subrekeninge met kodes opstel. Besonderhede van transaksies word volledig in KitsKerk gestoor. Alle transaksies is uniek en onomkeerbaar. 'n Volledige transaksie-log word gestoor. KitsKerk bied basiese transaksies (offergawes, donasies, inkomste – byvoorbeeld verhurings of kaartjieverkope – uitgawes, ensovoorts). Die gemeente en/of bedieninge kan 'n basiese begroting opstel. 'n Volledige rekord van elke lidmaat se transaksies kan in die lidmaat se lêer gesien word.

* Dagtake:

Gebruikers kan dagtake in KitsKerk stoor.

* Notas (sticky notes):

Gebruikers kan notas skep. 'n Gebruiker kan besluit of ander gebruikers sy of haar notas kan sien.

* Bateregister:

KitsKerk bied 'n volledige bateregister. Elke bate het ook 'n unieke staafkode vir naspeurdoeleindes. Aankoopdatum, aankoopkoste, vervangingswaarde, diensrekord en lokaal word ook gestoor.

7. ONDERSTEUNING EN OPDATERINGS

Ons KitsKerk-span bied gratis telefoniese en e-posgebaseerde ondersteuning. Ons bied ook, per afspraak, ondersteuning en opleiding op die gebruiker se perseel teen R300.00 per uur plus reis- en verblyfkoste. Die KitsKerk-webwerf bevat tientalle hulpartikels, en 'n alles-in-een (uitsluitend SQL Server Express)

kan afgelaai word. KitsKerk bied ook video-tutoriale, sowel as 'n funksie in die program self om met die KitsKerk-span te kommunikeer.

Opdaterings is gratis en word vanaf die KitsKerk-webwerf versprei. Installasie-DVD's kan ook op versoek gepos word. Onderhewig aan lewensvatbaarheid, word enige nuwe funksionaliteit wat deur 'n gemeente versoek word en wat 'n moontlike voordeel vir alle gebruikers inhou, gratis in 'n opdatering ingebou en versprei.

---oOo---

Bylae

L

Raad vir SENTIK

Winkerk-Inligtingstelsel

1. AGTERGROND

- * Infokerk is in 1993 gestig met die uitsluitlike doel om diens aan kerke te lewer deur middel van die ontwikkeling en ondersteuning van rekenaarsagteware. Dit is met groot dank teenoor ons Hemelse Vader dat ons vandag kan terugkyk na meer as twee dekades waar ons die krag en genade ontvang het van *Hom wat is en wat was en wat kom* (Openbaring 1: 4) om die sagteware te ontwikkel, en gemeentes te ondersteun en op te lei in die effektiewe gebruik van die sagteware.
- * Na 23 jaar in die mark, het Infokerk homself onderskei en gevestig in die gemeente-administrasiemark as die standhoudende verskaffer van uitstekende rekenaarsagteware. Gedurende die 23 jaar het ons firma gegroei tot vyf takkantore regoor die Republiek van Suid-Afrika en Namibië, met 16 personeellede en 1 300 gemeentes wat ons sagteware gebruik.
- * Daar is tans reeds 145 van die 293 gemeentes van die Hervormde Kerk wat ons sagteware gebruik. Hierdie gemeentes verteenwoordig 52 981 belydende lidmate uit die totaal van 81 685 belydende lidmate (65%).
- * Daar is tans reeds meer as 33 000 aktiewe belydende lidmate van die Hervormde Kerk se inligting in ons sentrale databasis op Winkerk *Online* van gemeentes wat reeds *Backup Buddy* gebruik.
- * Die Winkerk *Online*-data kan met die druk van 'n knoppie aan die Hervormde Kerk beskikbaar gestel word. Dit is dus nie nodig vir gemeentes om enige vorms na die hoofkantoor te stuur nie. Die inligting is tans reeds elektronies sentraal beskikbaar! (Sien onder die produkte afdeling meer inligting oor Winkerk *Online*.)
- * Van die oorblywende 148 gemeentes (35% belydende lidmate) van die gemeentes wat nie Winkerk gebruik nie, het 44 minder as 50 belydende lidmate. Dit sal waarskynlik vir hierdie groep gemeentes baie moeilik wees om die sagteware te kan gebruik as gevolg van hulle eie swak infrastrukture soos geen kerkkantoor, geen rekenaar of selfs geen personeel nie.
- * In die lig van bogenoemde, beplan Infokerk om hierdie gemeentes tot diens te wees deur hulle lidmaatregisters deur middel van 'n burodiens teen 'n geringe maandelikse fooi namens hulle te hanteer. Infokerk sal die inskrywings in die registers sowel as die oorplasinge namens hierdie gemeentes hanteer, en dan hierdie inligting deur middel van Winkerk *Online* vir die Hervormde Kerk beskikbaar stel as deel van ons sentrale databasis. Die praktiese implementering en koste hieraan verbonde sal na afloop van die Algemene Kerkvergadering met die personeel van die Sinodale Dienssentrum onderhandel word.

2. PRODUKTE

2.1 WINKERK

Enkele belangrike funksionaliteite sluit onder andere die volgende in:

- * Gebruikersvriendelike voorkoms en werking van die program.

- * Gebruikers het die vermoë om eie voorkeure op te stel en te stoor.
- * Stoor alle kontakinligting van lidmate soos adresse, telefoonnommers, e-posadresse, ensovoorts.
- * Lidmaatregister- en doopregisterdata word gestoor, wat handgeskrewe registers kan vervang.
- * Maak voorsiening vir lidmate se meelewing, gawes, passies en belangstellings, asook indeling in groepe, met aanduiding van groepprolle, toetree- en uittreedatums.
- * Hantering van mylpale soos onder andere huwelike, dope en belydenisafleggings om byvoorbeeld ook te kan rekord hou van huweliksregisters.
- * Maklike en effektiewe tweerigtingkommunikasie met lidmate deur middel van SMS'e of e-posboodskappe.
- * Inligting oor lidmate kan individueel of gesamentlik gewysig of geargiveer word.
- * Attestate kan gedruk word, en selfs outomaties uit die program per e-pos versend word.
- * Wye verskeidenheid verslae is beskikbaar. Die program bevat ook verskeie verslagskryffunksionaliteite waar gemeentes eie verslae kan opstel, stoor en weer gebruik.
- * Kragtige selekteringsfunksies om enige tipe inligting uit die stelsel te kan onttrek en ook in verslagformaat, hetsy op papier of elektronies, beskikbaar te stel.
- * Die data word deur wagwoorde beskerm, en aan gebruikers kan sekere regte toegeken word.
- * Die program het 'n argiefregister waar rekord gehou word van lidmate wat oorgeplaas is na ander gemeentes, of bedank het uit die Kerk of oorlede is.
- * Rekord word apart gehou van aktiewe en onaktiewe lidmate.
- * Die program spog ook met 'n volledige kategetiese- of Sondagskoolmodule wat sopas oorgeskryf is op versoek van gebruikers, om byvoorbeeld in lyn te wees met wetgewing rakende die sekuriteit van kinders onder toesig van die Kerk.
- * Die program bevat ook 'n bateregister waar alle inligting oor die artikels gestoor word.
- * Daar is ook 'n volledige besluiteregister.
- * Daar is ook 'n erediensregister wat as 'n elektroniese konsistorieboek dien.
- * Winkerk bevat ook 'n verlofregister.

2.2 FINKERK

- * Finkerk is 'n ten volle ouditbare finansiële program wat spesifiek met die Kerk se behoeftes in gedagte ontwikkel is. Geen transaksie wat reeds gepos is, kan geskrap of gewysig word nie. Regstellings moet deur middel van joernale gedoen word.
- * Finkerk voldoen so goed aan die Kerk se behoeftes dat die Algemene Kerkvergadering van 2004 reeds aanbeveel het dat alle gemeentes Finkerk moet gebruik.
- * Finkerk is ook reeds by verskillende geleenthede opgegradeer en verbeter op versoek van die Interne Ouditafdeling van die Kerk.
- * Die program is gebruikersvriendelik en gemeentes kan self hulle eie rekeningstrukture skep. Die Interne Ouditafdeling het egter 'n stel standaardrekeninge opgestel, wat aan alle nuwe gebruikers voorsien word, sodat die oudit baie makliker gedoen word omdat daar 'n stel eenvormige rekeninge is.
- * Daar is 'n koppelvlak tussen Winkerk en Finkerk sodat lidmate slegs in Winkerk ingevoer word.
- * Transaksies kan as enkeltransaksies gepos word, of as deel van 'n bondel. Bondeltransaksies kan herhaaldelik gebruik word. Veranderinge kan in bondels aangebring word vir toekomstige gebruik, maar het geen invloed op transaksies wat reeds gepos is nie.
- * Enige transaksie kan opsioneel ook aan 'n lidmaat gekoppel word.
- * Die program maak volledig voorsiening vir begrotings op inkomste- en uitgawerekeninge, sowel as 'n spesiale soort begroting op lidmate, wat as beloofde bydraes bekend staan.
- * Die program het ook 'n ingeboude bankrekonsiliasiefunksie.
- * 'n Nuwe funksie, wat op aanbeveling van die Interne Ouditafdeling ingebou is, is dat Finkerk nou ook bankstate van die verskillende banke in elektroniese formaat kan inlees. Sodanige transaksies word dan natuurlik outomaties ook gerekonsilieer.
- * Alle rekenkundige verslae, soos 'n proefbalans, balansstaat, grootboek, inkomste- en uitgawestate, en begrotingsverslae, kan gedruk word.
- * Verder kan lyste van tjeks, kwitansies en joernale gedruk word.
- * 'n Wye verskeidenheid verslae oor wyksinkomstes en lidmaatbydraes kan ook gedruk word.
- * Alle transaksies kan ook na 'n tekslêer uitgevoer word vir gebruik deur kassiere of vir ouditdoeleindes.

2.3 **BACKUP BUDDY**

- * *Backup Buddy* bestaan uit twee afsonderlike komponente, naamlik 'n module vir Winkerk en 'n module vir Finkerk. Hierdie program word op gemeentes se rekenaars gelaai en maak weekliks 'n rugsteun van die gemeente se Winkerk- en/of Finkerk-data. Hierdie rugsteunkopieë word dan ook outomaties, sonder dat die gemeente iets hoef te doen, opgelaaï na die Infokerk *Cloud Server* waar die data veilig gestoor word.
- * Die Winkerk-data wat deur *Backup Buddy* gerugsteun word, word deur 'n geoutomatiseerde proses aangelas aan die sentrale data.
- * Hierdie data is dan sigbaar vir gemeentes deur die gebruik van Winkerk *Online*.
- * Die Finkerk-data word tans slegs veilig bewaar. Daar word niks verder daarmee gedoen nie. Oor enige addisionele funksionaliteite kan egter met die Hervormde Kerk onderhandel word.

2.4 **WINKERK ONLINE**

- * Winkerk *Online* is die aanlynkomponent van Winkerk 7.
- * Die data in Winkerk *Online* word met ge-enkripteerde wagwoorde en sterk *Firewalls* beskerm op ons *Server*.
- * Alle nodige voorsorg word getref om gemeentes se data veilig te bewaar, selfs reeds van die oomblik wanneer die data met *Backup Buddy* na die *Server* vervoer word.
- * Data word soos normaalweg in Winkerk 7 op die gemeente se rekenaar toegevoer, en dan funksioneer *Backup Buddy* as die voertuig om die data na ons *Cloud Server* te vervoer.
- * Toegang tot Winkerk *Online* kan vanaf enige toestel wat internettoegang het, insluitende tablette en selfone, verkry word.
- * Winkerk *Online* bestaan hoofsaaklik uit drie komponente:
 - ** Toegang tot die gemeente se eie data. Gemagtigde persone in die gemeente kry toegang om die lidmate van die gemeente se inligting te sien. Soektogte na vanne, name, selfoonnommers en baie ander inligting, kan gedoen word. Daar kan selfs verjaardae tussen twee datums vertoon word, ensovoorts.
 - ** Gebruikers kan ook op die sentrale data soek na waar 'n lidmaat se attestaat is.
 - ** Lidmate kan self toegang tot hulle eie data kry, en selfs veranderinge aanbring op die data. Die veranderinge moet egter deur die kerkkantoor elektronies in Winkerk 7 gemagtig word, alvorens die veranderinge in die databasis ingeskryf sal kan word.
- * Sinodes kan toegang tot Winkerk *Online* kry, en inligting rakende lidmaatskap en statistieke is onmiddellik beskikbaar vir die personeel van die Sinode. Hierdie funksionaliteit is reeds beskikbaar en die Oostelike

Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk gebruik hierdie funksie reeds daaglik.

2.5 **ANDER PRODUKTE**

Ander produkte van Infokerk sluit in VDM wat 'n dagboekprogram vir predikante is, asook *Calendar* wat gebruik word om gemeentekalenders op te stel en uit te druk. Op ons webwerf het ons ook skakels (*links*) na gratis Bybelprogramme en projeksiëprogramme waarmee lieder tydens eredienste geprojekter kan word.

3. **DIENSLEWERING**

Aangesien ons 'n diensleweringorganisasie is, gaan ons diens, opleiding en telefoniese ondersteuning oor veel meer as net die werking van die program en die toepassing daarvan binne die Kerk, maar dit gaan ook oor simpatieke meelewing met die mens aan die ander kant van die telefoon, soos die aangehegte briewe van gemeentes absoluut kan getuig van hulp, raad en ondersteuning! Ons lewer nie alleen diens nie, maar ons maatskappy is ook luister georiënteerd. Deur na ons gebruikers oor die afgelope 23 jaar te luister, het ons produkte van elementêre sagteware ontwikkel tot uiters gesofistikeerde sagteware, waarvan die aanwending onbeperk is. Die omvang van die gebruik van ons produkte strek so wyd as klein gemeentes met net 'n handjie vol lidmate, tot makrogemeentes soos Moreletapark se Nederduitse Gereformeerde Kerk waar Winkerk op tientalle rekenaars tegelyk op 'n netwerk gebruik word.

4. **TEN SLOTTE**

Ons hoop dat ons met hierdie voorlegging vir u kon wys dat ons nie net die afgelope 23 jaar ons dienslewering en produkte aan die Kerk as 'n diens aan die Koning van die kerk beskou het nie, maar dat ons ook in die jare wat kom in nederige afhanklikheid van God, daarop wil voortbou en uitsien na 'n lang en suksesvolle pad van puik produkte en dienslewering aan die Hervormde Kerk.

5. **ENKELE GETUIGSKRIFTE VAN TEVREDE GEBRUIKERS**

Eugeni

Baie dankie vir julle "altyd" vriendelike en behulp same diens.

Vriendelike groete

Hanlie Thirion

Kantoor se selnommer: 071 657 5599 (van 8:00 tot 13:00)

Faks : geen

0832338076

"Staan op en laat jou lig skyn vir die wêreld"

Nederduitsch Hervormde Kerk
ONVERWACHT GEMEENTE

Liewe Jandri,
Baie dankie dat jy so oulik is dat jy opgetel het dat my finkerk nie backup nie. Ek het dit nie eers agter gekom nie.
Baie dankie vir die vriendelike diens wat jy lewer en geen probleem is vir jou te groot nie. Jy is die kerkkantoor se STER vir die maand.

Geniet die dag en alles wat mooi is bid ek jou toe.
Liefde groete

Marietjie Marais
Gemeentebestuurder
N G Gemeente Pinetown

PUIK DIENSLEWERING

 NG Kerk Waterkloof <ngkwater@yebo.co.za>

 You replied to this message on 10/04/2015 12:36.
Extra line breaks in this message were removed.

Sent: Fri 10/04/2015 11:21
To: jandri@infokerk.co.za

Geagte Jandri/Infokerk

Ek is op pad na 80 jaar en moes Vrydag (vanwee die vakansie) man-alleen Waterkloof se kerkkantoor beman.
Ons geslag is, soos almal weet, redelik onkundig tov moderne tegnologie. Skaam om te noem - maar nie rekenaarvaardig nie. En toe moes ek Vrydag 'n sms aan al die lidmate stuur.
Ek het meer as 'n uur geworstel. Rondgebel. Gesukkel. Alles probeer.
Tevergeefs.

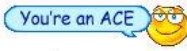
Toe skakel ek Jandri by Infokerk.
Sy diens was puik! Sy geduld met 'n bejaarde persoon is verstommend. Die proses om my stap-vir-stap (op die skerm reg voor my!) te begelei, het my terselfdertyd baie geleer.

Ek weet nie hoe kerke en besighede ens enigsins kan funksioneer sonder Infokerk nie! Die fasiliteit met al sy moontlikhede is verstommend.

Ek wens Jandri en Infokerk kan al die Staatskantore, Handelskantore, Verskaffers, Openbare sektore, Kerkkantore, oorneem.

Baie dankie Jandri
Lekker naweek!
Willie Botha

Beste Jandri,
Baie dankie vir jou skitterende en flinke hulp!
Nie alleen was jou hulp professioneel en vriendelik nie, maar uiters effektief!
Die feit dat jy my onmiddellik gehelp het en meer gedoen het as wat ek gevra het, het sommer my hele dag beter laat verloop!

Jy't beslis my dag gemaak!
Vriendelike groete en seenwense!
Jan

Dr Jan Swanepoel
NG Gemeente Kensington

6. PRYSE VIR INFOKERK SE PRODUKTE

6.1 WINKERK

Infokerk se pryse vir Winkerk werk op 'n glyskaal. Hoe kleiner die gemeente, hoe minder betaal hulle per maand. Daar is verder ook 'n eenmalige registrasie-fooi van R513.00 vir Winkerk asook R342.00 vir Winkerk *Online* vir elke nuwe gemeente.

Belydende lidmate	Maandelikse lisensiefooie	Die maandelikse lisensiefooie vir Winkerk sluit in
1 tot 99	R80.00	* die reg om die program te mag gebruik. * alle opleiding in Pretoria, Kaapstad,
100 tot 175	R145.00	
176 tot 250	R165.00	

251 tot 500	R175.00	Bloemfontein en Pietermaritzburg is gratis. * alle opgraderings van die program is gratis. * alle telefoniese ondersteuning is gratis. * die stoor van die Winkerk Data op ons <i>Cloud Server</i> .
501 tot 750	R185.00	
751 tot 1 000	R190.00	
1 001 tot 1 250	R200.00	
1 251 tot 1 750	R210.00	

6.2 FINKERK

Finkerk het drie komponente verbonde aan die prys. Eenmalige aankoopprys van R1 600.00 plus 'n maandelikse lisensiefooi van R70.00 per maand, ongeag die grootte van die gemeente. Die maandelikse fooi sluit ook reeds die stoor van die Finkerk-data op ons *Cloud Server* in. Derdens is alle opleiding in Finkerk uitgekонтakteer na instansies met finansiële agtergrond.

Opleiding vir die Hervormde Kerk word óf deur Neels Nothnagel gedoen, óf deur die Interne Ouditkantoor, wat op hulle beurt ook weer verskeie persone gebruik vir die opleiding. Tariewe vir opleiding word deur elke gemeente self met die opleidingsinstansie onderhandel.

Gemeentes wat nog nie ons produkte gebruik nie

	GETAL	EENMALIG	MAANDELIKS
Winkerk	148	R75 924	R21 345.00
Winkerk <i>Online</i>	254	R86 868	0
Finkerk	196	R313 600	R14 890.00
		R476 392	R36 235.00

- * Maandelikse lisensiefooi soos hierbo uiteengesit, sluit die maandelikse fooi vir *Backup Buddy* in.
- * Infokerk is bereid om alle eenmalige fooi soos hierbo aangedui ter syde te stel. Dit is dus reeds 'n besparing van R476 392.00.
- * Ons sal ook graag na afloop van die Algemene Kerkvergadering met die Hervormde Kerk wil onderhandel vir beter pryse as die riglynpryse soos hierbo aangedui, sodat die tariewe albei partye tot voordeel sal strek.

---oOo---

Bylae

M

Komitee Kerkargief en
Biblioteek

Verslag

1. KERKARGIEF

Sedert 2012 vergader die Argief- en Biblioteekkomitee selfstandig. In 2016 bestaan die komitee uit dr C Pretorius (voorsitter), dr WA Dreyer, prof IWC van Wyk, ds L Geel (jr), mnr WJ Botes (gemeente Pretoria-Oos), mev Cecile Spies (bibliotekaris) en mnr Nándor Sarkady (argivaris). In die verslagperiode het ds PS Dreyer (Barberton) weens die reisafstand onttrek, asook dr WC van Wyk weens sy nuwe posbekleding.

1.1 WERKSAAMHEDE

1.1.1 BEGRIPOMSKRYWINGS

Die aanwins, keuring, ontsluiting en beskikbaarstelling vind op vakkundige manier plaas, en is veel meer as net 'n rekordbestuursistees. Die omvang hiervan is in vorige notules van die Algemene Kerkvergaderings beskryf. Dit is nuttig om te weet dat museumvoorwerpe meestal driedimensioneel is, terwyl met argiefmateriaal bedoel word eenmalig geskepte dokumente, wat dit onderskei van publikasies wat as biblioteekmateriaal gereken word. Die elektroniese skep van data bring verdere dimensies in hierdie verband.

1.1.2 VERSAMELBELEID EN FISIESE BEWARINGSBEHOEFTE

Die komitee het die afgelope jare meer intensief na die verfyning van die versamelbeleid gekyk. Dit het reeds gestalte gekry in die streng keuring en beperking van argivalia van gemeentes en komitees, én privaatskenkings van veral predikante.

Die Kerkargief se versamelbeleid het twee kante. Enersyds 'n statutêre bewaringsplig, andersyds bewaring van kulturele erfoed wat ook in erfeniswetgewing ingebed word. Hierdie sake is breedvoerig deur die komitee verreken in verslae aan die Algemene Kommissie en Raad van Finansies in 2013 en 2016. Sedert Desember 2015 was daar verskeie vergaderings met lede van die Algemene Kommissie en Raad van Finansies na aanleiding van die moontlike verkoop van die Dirk van der Hoffgebou en opsies vir hervestiging. 'n Fisiese bewaringsruimte wat aan behoorlike eise voldoen vir die voortgesette bewaringsplig van unieke argivalia en voorwerpe, stel enorme uitdagings aan rolspelers. 'n Werkbesoek is in Mei 2016 saam met 'n argitek aan Bloemfontein gebring om inligting te bekom oor die oprigting van die Nederduitse Gereformeerde Kerk in die Vrystaat se nuwe gebou in 2015.

Die formele besluit van die Hervormde Kerk om die dokumentasie van die Hervormde Kerk te argiveer, is reeds by die Algemene Kerkvergadering van 1924 geneem. Die verskillende versamelings dateer vanaf die permanente vestiging van die Hervormde Kerk in die noorde van die land teen 1842.

1.1.3 PROJEKTE

1.1.3.1 Elektroniese argivering

Sedert die vorige Algemene Kerkvergadering word steeds gewerk aan moontlikhede om 'n werkbare beleid vir elektroniese argivering daar te stel. Sien verslag van ds L Geel (jr) elders.

1.1.3.2 Digitaliseringsprojekte

(i) **Historiese doop-, lidmaat- en huweliksregisters**

'n Projek waaraan lank gewerk is, is in Maart 2016 voltooi. 'n Breedvoerige artikel daaroor het in *Die Hervormer* van Julie 2016 verskyn. Die doop- en lidmaatregisters (1842 tot ca 1988) en huweliksregisters (tot 1972) kan nou aanlyn geraadpleeg word. Die mikroverfilming het in 1987 begin, maar is die laaste paar jaar op versoek van en met intense onderhandelinge deur die argivaris, mnr Sarkady, met *Family Search*, die genealogiese tak van die *Church of Latter-Day Saints*, digitaal toeganklik gemaak. Die projek is gratis voltooi. Dit kan geraadpleeg word by <https://familysearch.org/search/collections/2155416>.

Die Engelse naam van die Kerk, naamlik *Netherdutch Reformed*, word daarvoor gebruik. Die betekenis van die projek is groot in terme van digitale bewaring en toeganklike benutting deur navorsers en lidmate van die Kerk.

(ii) **Die Hervormer**

Na onderhandelinge met die digitaliseringsafdeling by die Universiteit van Pretoria, en die oop platforms (*open access*) daarby betrokke, kon in 2016 begin word met die volledige digitalisering van *Die Hervormer* vanaf 1909 by die Universiteit van Pretoria. *Die Hervormer* het as publikasie sedert 1909 ook deel geword van die Universiteit van Pretoria se biblioteek, en het 'n invloed uitgeoefen in die openbare domein op gebiede soos teologie, maatskaplike sake en die ontwikkeling van Afrikaans.

(iii) **Elektroniese ontsluiting van inventarisse**

Die elektroniese ontsluiting op die DB Text-databasis van die handgeskrewe inventarisse wat toegang verleen tot argiefversamelings, is in 2015 begin. Die argiefassistent, mnr Schalk Zastron, het reeds 75 gemeentes se inventarisse so ingevoer.

1.1.3.4 Fotoversameling

Die ontsluiting van die groot hoeveelhede ongeïndekseerde foto's en hul beskrywing, het besondere aandag gekry. Ongeveer 2 000 foto's is deur mnre Sarkady en Zastron ontsluit. Dit gaan veral oor fotomateriaal (papierformaat swart-wit en kleur) wat in die tydperk 1960 tot 2000 geneem is op alle terreine van die Kerk se omvattende werksaamhede. Baie van dié foto's is in die kerklike tydskrifte gebruik, maar was nooit voorheen ontsluit, van byskrifte voorsien en toeganklik nie.

Fotomateriaal word dikwels deur gemeentes gebruik vir gedenkbundels en word op aanvraag geskandeer. Materiaal wat op aanvraag vir gebruik geskandeer word, word tegelykertyd op SENTIK se elektroniese databasis gelaa. Nuwe elektroniese of digitale fotomateriaal wat by die Tydskrifafdeling ontvang word, word dadelik elektronies gestoor.

In 2014 het in *Konteks* 'n artikelreeks verskyn om bewusmaking te kweek vir die bewaring van fotomateriaal.

1.1.3.5 Sosiale media en webwerf

Sedert Julie 2014 beskik die Kerkargief oor 'n eie *Facebook*-bladsy. Vanaf 1

Januarie 2015 kan die aanvraag en die uitreiking van doop- en lidmaatsertifikate aanlyn plaasvind indien die bepaalde registers in die Kerkargief bewaar word. Dit gaan in die meeste gevalle om inligting vanuit die registers van ontbinde gemeentes.

1.1.3.6 **Besoekers en gebruikers**

Die Kerkargief het 'n gemiddelde fisiese besoekersgetal van 60 per jaar. Dit beteken 60 persone wat van buite af vir korter of langer periodes fisies die argief en biblioteek se leessaal besoek vir veral wetenskaplike navorsing. Dit sluit nie die gebruik en navrae deur die sinodale strukture of gemeentes in nie. Die meeste navrae vind via e-pos of oproepe plaas. Ten einde hierdie diens te lewer, moet die materiaal byderhand en toeganklik wees.

Besoekersgetalle vir genealogie verander nou aangesien die registers sedert onlangs ook aanlyn geraadpleeg kan word, en persone aangemoedig word om die funksie te gebruik ten einde die fisiese raadpleging op kwesbare papier te verminder. Daar is egter registers wat weens omstandighede nie vanuit gemeentes beskikbaar was nie, of steeds moeilik leesbaar is. In sodanige gevalle sal die raadpleging van die oorspronklike stuk altyd nodig bly.

1.1.3.7 **Wetgewing rondom toegang tot inligting**

In Februarie 2015 is tydens die Inligtingsvergadering breedvoerig aan ringe verduidelik wat die verantwoordelikhede van gemeentes en sinodale strukture van die Kerk is rondom die Wet op die Bevordering van Toegang tot Inligting (Wet 2 van 2000). Dit is in amptelike omsendskrywes deur dr Van Wyk aan die Kerk gekommunikeer. Daarmee saam is versoek dat gemeentes 'n inventaris van inligtingsbronne in die gemeentes en ringe sal opstel en byhou. In 2015 het die argivaris ook 'n kursus bygewoon met betrekking tot die sogenaamde Wet op Beskerming van Persoonlike Inligting (Wet 4 van 2013). Dit het veral betrekking op die beskerming van persoonlike gegewens. Inligting hieromtrent is deurgegee aan die Algemene Kommissie.

2. **BIBLIOTEEK**

Verskeie biblioteke, elkeen met 'n unieke ontstaansgeskiedenis binne die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, word aangetref in die Dirk van der Hoffgebou, en vorm een groot biblioteekversameling met verskeie databasisse (katalogusse) wat op DB Text ontsluit is.

Die verskillende biblioteke is die Biblioteek van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (voorheen die KITAL-biblioteek of die Ekumeniese biblioteek), die SP Engelbrecht-boekversameling, die Van Selmsversameling en die Afrika Instituut vir Missiologie-biblioteek. Al hierdie biblioteke of boekerye is elektronies ontsluit, behalwe die SP Engelbrecht-versameling. Hierdie versameling kan steeds op kaartkatalogus geraadpleeg word.

Sedert die 70ste Algemene Kerkvergadering is die Afrika Instituut vir Missiologie-biblioteek in geheel ontsluit. Hierdie biblioteek beslaan ongeveer 6 000 boeke. Die ou KITAL-biblioteek bestaan uit 3 100 boeke en die Van Selmsversameling uit 3 500 boeke. Laasgenoemde is die eiendom van die Hervormde Teologiese Kollege en is eers by die Universiteit van Pretoria se Fakulteit Teologie gehuisves.

Daar kom ook heelwat tydskrifte in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se biblioteek voor wat verteenwoordigend is van verskillende kerke, asook oorsese denominasies en ekumeniese liggame, soos die Wêreldraad van Kerke en die *World Communion of Reformed Churches*. Die tydskrifte van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en publikasies wat deur die ou KITAL en nou deur SENTIK uitgegee word, is slegs verkrygbaar in hierdie biblioteek.

2.1 **VERSAMELBELEID**

Alle duplikate is nou uit die biblioteke verwyder. Die versamelbeleid is sedert 2009 ingrypend hersien. Daar word geen volledige versamelings van predikante opgeneem nie. Wanneer nuwe skenkings ontvang word, word slegs boeke opgeneem wat nie op die elektroniese katalogus beskikbaar is nie. Hierdie biblioteke is spesiale vakbiblioteke, elkeen met sy eie unieke versamelfokus, en reflekteer die uitgawes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, asook die lees en gebruikskultuur van Hervormde teoloë die laaste 150 jaar. Dit is nie terug te vind in ander openbare biblioteke nie.

Die knipseldiens word gereeld bygehou. Die versameling bestaan sedert 1956 en reflekteer belangrike periodes in die Kerk se ontwikkeling (byvoorbeeld die Geysersaak) op gerigte wyse. Dit sou uiters moeilik wees om dit in ontoeganklike koerantversamelings, selfs aanlyn, te vind aangesien soveel verskillende koerantbronne hier in één bron saamgebring is. (Dit sluit koerante soos *Oggendblad*, *Die Vaderland* en *Rand Daily Mail* in wat lankal nie meer bestaan nie, en wat breed oor kerkwerk geskryf het.) Elke koerantartikel oor godsdienssake word elektronies ontsluit. Dit sluit in alle artikels wat oor die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gaan, enige ander kerke, plaaslik sowel as oorsee, predikante en enige artikel oor godsdiens. Weens gebrekkige finansiële middele sal die diens aan die einde van 2016 gestaak word. Daar word na 'n vrywilliger gesoek om die projek voort te sit.

Die bibliotekaris behartig ook die uitreik van lidmaatskap-, doop- en huweliksertifikate. Sedert die vorige Algemene Kerkvergadering is 92 sertifikate uitgereik, aan gemeentes en persoonlik.

Die elektroniese ontsluiting van die notules van die Moderamen, Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Algemene Kerkvergadering vind op 'n gereelde basis plaas. Alle proefskrifte, skripsies en gedenkbundels word ook elektronies ontsluit. In die verslagtyd is ook ongeveer 2 000 skaars en waardevolle en talle historiese pamflette ontsluit.

In opdrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering word biografiese gegewens van predikante aan lede van die Kommissie verskaf vir gebruik met 'n bevestiging of ampsjubileum van 'n predikant. Daar word ook gemeentegeskiedenis aan lede van die Kommissie verskaf vir verjaardagvieringe van gemeentes, asook aan gemeentes vir die skryf en opstel van gedenkbundels.

In die lig van die moontlike verkoop van die Dirk van der Hoffgebou, word sedert Junie 2016 verskeie moontlikhede ondersoek om die waardevolle boekversamelings op 'n ander terrein te hervestig, byvoorbeeld by 'n gemeente, moontlik los van die Argiefversameling, maar steeds toeganklik. Geen besluite is nog in dié verband geneem nie.

3. **KOMITEE VIR DIE SP ENGELBRECHTMUSEUM**

Die Kerkmuseum is in 2010 op die galery van die historiese kerkgebou (uit 1904) van gemeente Pretoria hervestig, in 'n nuutontwerpte uitstalling.

Die Museumkomitee vergader sedert 2011 kwartaalliks as selfstandige komitee omdat daar talle praktiese uitdagings is. In 2016 bestaan die komitee uit ds GS Botha van Zeerust (voorsitter), dr JEH Grobler (historikus), mev A Carelsen (museumkundige en erevakkundige beampte van die SP Engelbrechtmuseum), dr Pretorius en br J van der Wal namens gemeente Pretoria, en mnr Sarkady (argivaris). Dr Van Wyk het die komitee in 2015 verlaat weens nuwe werkverdelings, en dr HJ Botes het enkele maande gedurende 2015/16 in die komitee gedien.

Mev Carelsen (museumkundige) dien steeds as erevakkundige en neem leiding met die hele bestuur van die SP Engelbrechtmuseum. Mev Carelsen reik fakture uit aan die komitee vir haar werk en word uit die klein begroting vergoed. Sy hanteer take rondom skenkings en aanwinste in samewerking met mnr Sarkady. Verder is sy verantwoordelik vir die wetenskaplike dokumentering van Museum-voorwerpe. Die honderde voorwerpe is almal beskryf en gefotografeer, en vorm deel van die DB Text-databasis in die Kerkargief. 'n Ander groot taak is die versorging van die uitstalling self, en toesig oor die plek wat dit inneem in die kerkgebou.

Die uiters beperkte begroting laat slegs professionele skoonmaak van voorwerpe toe met die oog op uitstalling en konservering. Geen restourasie, skryf van inligtingsbrosjures en ander uitgebreide projekte wat ekstra mannekragure of navorsing verg, kan tans aangepak word nie weens gebrek aan fondse. Begeleide besoeke vind per afspraak plaas.

Die komiteeledo doen hul bes om die fondse wat wel beskikbaar gestel word, so doeltreffend moontlik aan te wend. Die begroting is die afgelope vyf jaar drasties gesny en sou verdere besnoeiing geskied, sal die verantwoordelike voortbestaan van die Museum in gedrang kom.

Fondse word verdeel tussen die inkoop van museumkundige dienste en die medebefondsing van 'n pos by gemeente Pretoria, wat verseker dat daar betroubare toesig by die Museum is en dat die Museum toeganklik bly vir besoekers. Die gemeente neem onder moeilike omstandighede verantwoordelikheid vir die instandhouding van die kerkgebou asook die skoonmaak van die Museumruimte.

Die besluit van die Raad van Finansies om die Sinodale Dienssentrum se geboue te verkoop, noop die Museumkomitee om die Museumstoor wat tans by die Dirk van der Hoffgebou ingerig is, ook na gemeente Pretoria te verskuif. Addisionele fondse word benodig naas die gewone begroting om geskikte stoorruimte by die kerkgebou in te rig. Dit sal kleiner verstellings op die galery noodsaak. Die huidige konservering bly noodsaaklik om 'n herhaling van die skade van 1986 aan museumvoorwerpe te voorkom. Toe is onberekenbare skade aangerig aan voorwerpe en dokumentering toe die Museumruimte oorhaastig en onoordeelkundig in die Dirk van der Hoffgebou opgepak is omdat sinodale kantoorkuimte nodig was. Hierdie toedrag van sake moet tot elke prys verhoed word.

Mev Carelsen beklemtoon in haar verslag aan die Algemene Kerkvergadering

die besondere aard van die huidige Museumuitstalling in 'n snelveranderende omgewing waarin hierdie kultuurgoedere bewaar én uitgestal moet word. Sy skryf:

Uit 'n poel van ongeveer 200 museums in Suid-Afrika het die ideologiese afdwing van transformasie heeltemal Westerse en Afrikanerkultuurvoorwerpe verdruk, sodat dit in ongeorganiseerde stoorkamers beland het [en nie op uitstalling is nie]. Enkele van hierdie museums word deur gemeenskapsdruk gehandhaaf, maar word met onvakkundige personeel sonder konteks bedryf en swak gekonserveer. Daarom moet die noodsaak van die Hervormde Kerk se versameling beklemtoon word. In die huidige uitstalling (sedert 2010) word die Afrikaner in die konteks van sy ontwikkeling uitgebeeld. Dit integreer sy sosiale, kulturele én geestelike bestaan. Dit maak hierdie periode uitstalling enig in sy soort in Suid-Afrika, omdat die kerkgeskiedenis by die kultuurverloop van die lidmate van die Kerk ingeweef is.

Vakkundig en opvoedkundig beteken dit 'n kriptiese oorsig vir gesinsgroepe oor die geestelike beleving en die kultuurgeskiedenis van ons voorvaders, aldus mev Carelsen.

---oOo---

Bylae

N

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Welstand van
predikante

As deel van die Welstandsprogram vir Predikante is 'n predikantseminaar op 28 tot 30 September 2014 by die ATKV Buffelspoort gehou. Prof Wentzel Coetzer het die predikantseminaar gefasiliteer, en die doel van die seminaar was om predikante bewus te maak van verskillende sake wat kan bydra tot krisisse in hul persoonlike lewens, en gevolglik ook hul beroepsbevreëdiging kan beïnvloed. Predikante beleef in 'n meerdere of mindere mate fisiese, morele, emosionele en ander uitdagings in die bediening. Van elke predikant word oor die algemeen verwag om 'n verskeidenheid van rolle te vervul, en beleef soms geweldige spanning wanneer hy of sy moet poog om tussen die verskillende rolverwagtinge heen en weer te beweeg. Spanning, stres, trauma, die pyn van andere, onverwerkte emosionele bagasie en onrealistiese verwagtinge – dit het alles die vermoë om enige predikant te beïnvloed.

Indien predikante in staat wil wees om die eise van die bediening te hanteer, behoort meer voortgesette geleenthede beskikbaar te wees, ontwikkel te word en ondersteun te word, sodat dit kan bydra tot die emosionele veerkragtigheid van predikante en die deurlopende ondersteuning van onderskeie rolspelers in die langtermyn ondersteuningsnetwerk.

Baie dankie aan elke gemeente en kerkraad wat die predikantseminaar ondersteun het. Predikante is die kosbare belegging vir die Kerk en elke geloofsgemeenskap, daarom moet ons predikante en hul gesinne koester en geestelik versorg. Ons predikante is ook maar ... *kleipotte wat maklik breek* (2 Korintiërs 4: 7).

---oOo---

Bylae

O

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Lidmaattoerustings-
program

Dr AG Ungerer het as voorsitter van die Kernkomitee: Gemeentelike Dienswerk vir dr H Delpont versoek om 'n lidmaattoerustingsprogram te ontwikkel wat deur gemeentes in die Kerk gebruik kan word. Hy en ds MA Venter het daaraan gewerk, en die produk is in konsepvorm aan die Kommissievergadering van 2 en 3 Junie 2016 voorgelê. Die Kommissie het dit in beginsel aanvaar en aanbeveel dat enkele gemeentes reeds die kursus op 'n proefbasis kan deurloop. Onderstaande bied agtergrond oor die betrokke program:

1. **DIE PARADIGMA WAARIN ONS GEWERK HET**

Ons het die moontlikheid ondersoek om die materiaal op 'n narratiewe raamwerk aan te bied in 'n post-strukturalistiese denksisteem. Hiermee sê ons dat mense se lewensreise 'n impak kan maak op die ervaring van hulle geloofslêwe. Die belewenis van hierdie ervaring beskou ons iets soortgelyks as 'n *Damaskus-moment*. Binne so 'n denkwyse kan ons vrylik gebruik maak van metafore sowel as Skriftuurlike ervaring van geloof en die uitdagings daarvan in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Binne die paradigma gaan ons missionaal gerig wees, in dieselfde moment bewuswording kweek vir die plaaslike (kontekstuele) situasie van die gemeente. Hier speel landskaplike (*questions of landscape*) vrae 'n belangrike rol. Vrae soos: Waarvandaan kom ons? Waar is ons nou? Waarheen is ons op pad? Hierdie vrae eis ook 'n ondersoek na die sogenaamde etos in die Kerk in haar geheel.

2. **GEPROJEKTEERDE UITKOMSTE**

Die volgende verwagte resultate is ondersoek en kan gesien word as duidelike doelwitte met die aanbieding van die kursus:

- * Daar is 'n verwagting dat die gewone lidmaat 'n mate van verantwoordelikheid neem in terme van Woordverkondiging.
- * 'n Geestelike verdieping by die deelnemers sal plaasvind.
- * Alhoewel ons nie die kursus beskou as 'n *kategeseles* nie, moet daar tog 'n mate van 'n agogiese omgaan met die hoorder wees. Dit veronderstel dat kennis deurgegee word.
- * Die ervaring van die hoorder is belangrik, en ons sal graag wil sien dat hierdie moment 'n impak op die kursusganger het.
- * Die lidmaat moet sodanig toegerus word om 'n impak te maak in die plaaslike struktuur van die gemeentebediening.
- * Waardetoevoeging is belangrik en hier kan *charisma* by die lidmaat gekweek word.
- * Die lidmaat moet dus beter funksioneer (aktief) in die plaaslike struktuur van gemeentebediening – die lidmaat word missionaal geïnspireer en laastens word die lidmaat bemaagtig om vrymoedig deel te neem aan geestelike gesprekvoering.

3. **MOONTLIKE BEWEEGRUIMTE (ONDERSKEIE DISKOERSE IN VAKDISCIPLINES)**

Lidmate moet bewus gemaak word. Lidmate moet vaardigheid aangeleer word.

Lidmate moet beweeg word sodat hulle ander kan beweeg in 'n transformasieproses. Ons wil mense nooi tot 'n ontdekkingsreis. Hierdeur wil ons die kreatiewe moment stimuleer sodat die lidmaat weer kan sê wat dit vir hom of haar beteken om Jesus Christus te volg. Daarom is dit belangrik om na die verhale van ander te kan luister en ook vaardighede te kweek waar ons vrede kan vind in die verlossingswerk van ons Here.

4. PRAKTIESE KWESSIES

- * Wanneer ons by 'n sekere punt van die kursusmateriaal kom, is dit vir ons belangrik om 'n *proeflopie* te doen in 'n plaaslike gemeente.
- * Ons sal graag die materiaal ook op 'n visuele manier wil bekendstel. Veral om sekere gesprekmoontlikhede aan te moedig.
- * Ons sal nodige terugvoering wil inbou in die materiaal waar lidmate na afloop van die kursus terugvoer kan gee. Nog meer: Ons sal graag narratiewe begrippe vir die praxis van die kursus wil implementeer (byvoorbeeld *looping* en *backtracking*).

5. DIE INLEIDING SOOS IN DIE KURSUS VERVAT

5.1 AGTERGROND

Kom ons begin dalk met so 'n bietjie agtergrond. Die Algemene Kerkvergadering het besluit dat dit goed sal wees dat daar in die Kerk 'n kursus kan wees waar ons lidmate die geleentheid kan bied om hulleself toe te rus vir hul taak as getuies in die wêreld. Dit is waar hierdie dokument sy oorsprong het. Om te praat van 'n kursus is dalk al 'n bietjie geyk en oudtyds, en daarom het ons besluit om eerder hierdie dokument te sien as 'n reis. Dit kan beter beskryf word as 'n reis waaraan jy gaan deelneem.

As ons 'n bietjie akademiese taal kan gebruik, ons gaan 'n narratiewe metodologie volg. Moenie skrik nie, dit beteken net eenvoudig dat mense beter hulle lewens kan verstaan wanneer dit in verhoudingsverhale (met God, met my medegelowige) ingekleur kan word. Nog veel meer as dit gaan ons met hierdie kort reis 'n paar oomblikke stop by verskeie plekke in die Bybel. Ons sien dit as GPS-koördinate reg deur die gesprekke wat ons saam gaan hê. Hiermee wil ons natuurlik ook 'n ander manier van dink by jou aanmoedig, naamlik jou verbeelding. Ons vergeet soms hoe misterieus groot God is en wat God se doel alles met my lewe is. Daarom stel ons hier van die begin af geen grense aan die reis nie. Soos wat ons vorder gaan ons oomblikke stil staan en onself vergewis waar ons nou is in ons geloofslêwe. Verder gaan ons van mekaar verwag om eerlik te wees. Kom ons wees nou eerlik, die groot opdrag van Jesus aan elkeen van ons in Matteus 28: 19 om na alle nasies te gaan en mense te doop sowel as om hulle te leer en te onderhou wat die Here ons beveel het, dit bly ons vooruitsig. Met ander woorde, ons gaan hierdie reis aanpak met 'n missionale gerigtheid. Wat presies dit beteken en hoe presies dit werk kan ons nie nou al sê nie. Ons gaan eers aan die einde van die reis kan sê maar dit is wat ek beleef of dit is my doel of dit is hoe ek die opdrag verstaan of hierin lê die betekenis vir my.

Jy ry en leef en werk elke dag in 'n omgewing. Die omgewing is baie belangrik vir jou reis, vir ons reis. Ons het in die Kerk oë nodig, en jy gaan die oë van God word in die omgewing waarbinne jy jouself bevind. Die konteks van elke

gemeente is belangrik, of dit nou in die platteland is of in die stad of in die buiteland – ons het jou nodig, die Kerk het jou nodig, God het jou nodig. Daarom in die besonder gaan ons jou vra om so bietjie anders te kyk na die wêreld rondom jou soos wat ons in hierdie reis vorder. Ons gaan jou aanmoedig om jou sintuie te spits op die nood en hulpkreet, sowel as die vraagstukke van die mense rondom jou.

Het jy 'n sekere verwagting? Dink jy dalk die mense wat jou uitgenooi het, het 'n sekere verwagting van jou as lidmaat in hierdie gesprekkeleentheid? Wel, ek moet eerlik wees, ons het tog almal as gelowiges verantwoordelikheid, nie waar nie? Woordverkondiging (nie net die dominee se werk nie), geestelike verdieping, kennis van die Woord (Bybel), en so kan die lysie aangaan en aangaan. Alhoewel al hierdie dinge belangrik is, hoop ons net op 'n impak in jou lewe. As dit geslaag het, as jy iets ervaar het, dan was alles die moeite werd. Die oomblik wanneer jy gemobiliseer word, dan word jou wêreld gemobiliseer, en dit is al reeds die begin van groter dinge. Ons wil jou motiveer om jou persoonlike charisma (*flair*) na die gespek toe te bring. Jy het groot waarde wat ons wil sien – want só 'n reis is die moeite werd om aan deel te neem. Met die agtergrond en die voorafgaande gesprekke oor die definisie en die werkruimte, sowel as moontlike uitkomst, het ons besluit om die volgende aan te beveel in die aanbieding en daarstel van die kursus: Ons het besluit om in die kursus gebruik te maak van beeldmateriaal (video snitte of te wel *YouTube*-snitte). Verder gaan ons 'n deeglike kursusgids voorberei vir die aanbieder, sowel as die kursusgangers (gespreksgenote). Hierby saam ontvang elke aanbieder 'n DVD met snitte en 'n *PowerPoint*-aanbieding om die gesprekke te stimuleer.

Die kursus word opgedeel in 12 ontmoetings waarvan elke ontmoeting na gelang van gesprekke verloop in tydsduur. Inhoudelik word die ontmoetings opgedeel in 'n openingsgeleentheid (waar daar soms van ervaringsleer gebruik gemaak word). Hierna 'n opvolggesprek waar daar na die vorige week verwys word en opdragte wat uitgevoer word hanteer word. Die kursusleier begin die gesprek met verwysing na sy of haar handleiding waarbinne genoeg geleentheid gegee word oor die plek (die aksent van die kursus binne die reismotief) waar die gespreksgenote hulle bevind. So gesien kan die tydsduur van een week wissel van enigiets van 'n driekwartuur tot een en 'n halwe uur.

Die weke word soos volg ingedeel:

Koördinaat 1

Getuienis

Die week begin met 'n kort videosnit van 'n getuienis (lidmate kan ook genooi word na hierdie geleentheid om hulle verhale te deel). Dit word verder ingekleur met gesprek en vrae.

Koördinaat 2

Godtalk

Die fiktiewe verhaal van Boeta van Bruggen word vertel. In dié week word gevra na die tradisies en die manier van hoe ons ons verhale vertel.

Koördinate

Die GPS-koördinate

Hierdie stop is net 'n kort verduideliking van die reis vorentoe. Ons het gevoel dat mense op dié stadium al wonder waarom gaan die reis.

Koördinaat 3

Nikodemus en ek ...

Ons bespreek die reis van Nikodemus en vra of daar nie moontlike raakpunte is tussen geestelike moegheid en ons verhouding met God nie.

Koördinaat 4

Ek is 'n sondaar voor God!

Hoe ons sonde verstaan of selfs misverstaan speel 'n belangrike rol in ons geestelike lewens.

Koördinaat 5

Saulus die boelie

Ons gaan kyk 'n bietjie na die lewe van Saulus (Paulus). Ons begin by die vervolging van die kerk en in ons eie gemeentes (introspeksie).

Koördinaat 6

Die blindokol

Ons neem die verhaal van Paulus nou verder op pad na Damaskus. Wat moes Paulus doen om weer te kon sien? Wat het met hom gebeur?

Koördinaat 7

Ek kan sien ...

Ons vra die vraag na bekering en gaan so bietjie verder deur missionaal te vra wat ons kan doen oor spirituele bankrotskap.

Koördinaat 8

Wanneer liefde afkoel ...

Vir 'n wyle vertoef ons in die gemeente van Efese en vra emosionele vrae oor die kerk.

Koördinaat 9

Wanneer klim 'n Christen van die bus af?

Ons kuier in die gemeente van Smirna en praat 'n bietjie oor rykdom en armoede in die Kerk en in ons geloof.

Koördinaat 10

Waar stop die bus op 'n Sondag?

Die belewenis van ons gemeente en van die Kerk word vir 'n oomblik onder die loep geneem.

Koördinaat 11

Bou op die regte fundamente

Dit is belangrik dat ons reg begin en op strukture bou wat werk. Ons gaan kuier by Elia ...

Koördinaat 12

My taak in die Kerk

Ons ontdek opnuut weer ons taak in die wêreld en in die Kerk.

Koördinaat 13

Opstel van reiskaart, 'n refleksie

Ons stel 'n kaart op met al die verskillende punte as reisplan vir 'n missionale bediening in ons gemeente.

---oOo---

Bylae

P

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Studentegemeentes en
-bearbeiding

1. **VERSLAG OOR STUDENTEBEARBEIDING TE POTCHEFSTROOM**

1.1 **STATISTIESE GEGEWENS VAN DIE GEMEENTE**

Aantal belydende lidmate:	471
Dooplidmate:	54
Studentelidmate:	366
Permanente lidmate:	105
Besoekpunte:	431

1.2 **AGTERGROND EN FUNKSIONERING VAN DIE GEMEENTE**

Die Studentegemeente Potchefstroom bedien sedert 1967 studente van al die tersiêre instellings in Potchefstroom. Die gemeente het tans 471 belydende lidmate en 54 dooplidmate. Die gemeente bestaan uit 58 wyke wat verdeel is in 431 besoekpunte (agt permanente lidmate wyke, 21 koshuiswyke en 29 dorpsstudente wyke). Daar is ook oudstudente en huidige dosente wat verspreid in Potchefstroom woon en by die gemeente inskakel. Die kerkraad (108) bestaan uit 89 studente en 19 permanente lidmate. Daar is 366 voltydse studente en 16 studente uit ander kerke wat by die gemeente inskakel.

1.3 **HUDIGE STAND VAN SAKE**

Die gemeente onderskei hulself van ander kerke op die kampus weens die feit dat die gemeente 'n eie kerkgebou en pastorie besit wat 'n tuiskomplek vir studente is. Die permanente lidmate sorg vir kontinuïteit in die struktuur en bestuur van die gemeente, asook om finansiële stabiliteit te bewerkstellig. Die permanente lidmate se fokus en ywer is spesifiek gerig op die vooruitgang en instandhouding van studentebearbeiding, en neem ook leiding in die fisiese welstand en versorging van die studentelidmate.

In die gemeente dien die studente ook as kategete met 'n fyn aanvoeling vir die kinders, om interaktief met die jeug te skakel. Aangesien huisbesoek 'n uitdaging is, met studente wat vol akademiese en sosiale programme het, word daar derhalwe gepoog om hierdie belangrike skakeling telkens weer te versterk. Individuele huisbesoek blyk nie altyd haalbaar te wees nie aangesien dorpsstudente nie altyd by hulle woonplekke beskikbaar is nie. Groep huisbesoeke in die koshuise is egter meer effektief aangesien interaktiewe gesprekke stimulerend vir die studente is. Toelatingvereistes in kampuskoshuise word ook al hoër en meer studente woon in privaat behuising, wat die uitdaging skep om die studente in die dorpswyke meer effektief te bearbei. Dit is ook egter logisties 'n uitdaging om studente se woonadresse op te spoor.

Barmhartigheid en 'n *missionale kerkwees* gerigtheid is hoog op die gemeente se prioriteitslys. Studente van ander denominasies skakel gereeld saam met medestudente by die gemeente in. Die barmhartigheid diensgroepe geniet aktief aandag weens die feit dat studente nie altyd genoegsame beurse ontvang om in hul daaglikse behoeftes te voorsien nie. Beurse dek dikwels net die studiegelde, boekegelde en verblyfgelde, maar vir sommige studente is die basiese behoefte aan kos en persoonlike benodighede 'n uitdaging.

Die Hervormde Studentevereniging bied sosiale en geestelike aktiwiteite aan, en die ondersteuningsnetwerk bied 'n tuiskomplek vir studente. Die jaarlikse eerstejaarskamp, met 'n eerstejaarsete vir studente en hul ouers, is 'n hoogtepunt waarmee elke jaar afskop. Daar is elke Sondag na die erediens

ook 'n aksie waarby eetgoed bedien word wat besonder goed ondersteun word. Dié geleentheid is 'n groot bymekaarkom en kuiergeleentheid waar nuwe vriendskappe gesmee word. Die gemeentedinee in Augustus is gewoonlik ook een van die spoggeleenthede in die gemeente, en elke jaar word afgesluit met 'n gratis *tiende ete* en afstuderende funksie in Oktober.

1.4 **FINANSIËLE SITUASIE VAN DIE GEMEENTE**

Die finansiële bestuur van die gemeente word 'n al groter uitdaging. Die finansiële ondersteuning van die Kerk is onontbeerlik vir die gemeente om finansiële verpligtinge na te kom. Die gemeente funksioneer soos al die ander gemeentes in die Kerk. Die maandelikse heffing per lidmaat, verpligte uitgawes en pensioenbydrae word stiptelik oorbetal, en die gemeente het geen skuld las nie. Skenkings asook vrywillige bydraes en offergawes help die gemeente om hierdie finansiële posisie te behou. Die gemeente het ook 'n lapa gebou wat verhuur word om 'n inkomste te genereer, en 'n ooreenkoms met Vodacom wat 'n selfoontoring op die kerkterrein opgerig het.

'n Versoek word jaarliks aan ouers van studente gerig om die studentebearbiding finansiël te ondersteun en by te dra tot die instandhouding van die gemeente. Die huidige ekonomiese omstandighede bied ook aan ouers uitdagings wat die studente se stygende studie-, boeke- en verblyfgelde moet bybring, en gevolglik het dit 'n rimpelende effek in die gemeente. Vir die ouers wat wel 'n finansiële bydrae kan lewer, is die gemeente baie dankbaar.

In die gemeente is daar 'n Advies- en Kontrolekomitee wat toesig hou oor die finansiële posisie van die gemeente, en sien koördinerend en adviserend om na alle stoflike belange in die gemeente. Saam met die kerkraad help die komitee met die strategiese beplanning in die gemeente. In die gemeente word die Winkerk gemeenteregister gebruik om weekliks SMS-boodskappe te stuur met die teks en tema van die prediking, belangrike datums, asook herinnering aan vergaderings, byeenkomste en aksies in die gemeente. Hierdeur behou die gemeente gereeld kontak met studente en is dit 'n hulpmiddel van onskatbare waarde. Baie tyd word ook spandeer aan die instandhouding van die Winkerk program om studente op te spoor en veranderde inligting op te dateer.

1.5 **UITDAGINGS VIR DIE GEMEENTE**

Die Studentegemeente funksioneer soos al die gemeentes in die Kerk, maar met die verskil dat daar jaarliks eerstejaarstudente by die gemeente inskakel en afstuderende studente die gemeente verlaat. Weens die groot omset van studente is die strukture van so aard dat die gemeente deurentyd fasiliterend optree en beskou kan word as 'n opleidingsgemeente omdat studente in die gemeente leer hoe die Kerk funksioneer. Die studentelidmaattal in die gemeente dui op die sinvolle en noodsaaklike behoefte, funksionering en waardevolle rol van die Studentegemeente in Potchefstroom.

Die uitdagings waaraan studente blootgestel word konfronteer morele waardes, en het tot gevolg dat lewensvrae ontstaan wat die soeke na antwoorde by die Kerk na vore bring. Op die kampus word studente ook blootgestel aan ander kerke en drukgroepe wat vreemd is aan ons eie kerklike verkondiging en tradisie. Die taak van die gemeente is juis om die studente leiding te gee om nie te konformeer met die ander groeperinge nie, maar om die unieke etos van die Hervormde Kerk te koester. Die vestiging vind plaas deur voort te bou op evangeliebediening deur die etos te behou en die boodskap vars en nuut aan die

jong lidmate oor te dra. Die vormingswerk wat in die Studentegemeente gedoen word is vir die Kerk van onskatbare waarde, en plaas terselfdertyd 'n baie groot verantwoordelikheid op studentebearbeiding.

1.6 TOEKOMSBLIK EN TOEKOMSBEPLANNING

In die lig van al die bogenoemde aktiwiteite, werksaamhede en uitdagings in die gemeente, is dit baie duidelik dat die studentebearbeiding in Potchefstroom uiters noodsaaklik is. Daar bestaan geen twyfel nie dat die Studentegemeente Potchefstroom 'n belangrike rol speel in die vorming van ons jong lidmate tot meelewende lidmate van die Kerk. In 'n wêreld wat toenemend verander bly die Kerk 'n anker en toevlugsoord in die studentelewe. Die gemeente is nie net 'n veilige hawe nie, maar ook 'n bymekaarkomplek waar jongmense met dieselfde oortuigings geborge interaksie kan geniet, elkeen vanuit sy of haar akademiese agtergrond.

Die Studentegemeente Potchefstroom het 'n infrastruktuur uitgebou en 'n gemeentestelsel in plek met 'n kontinuïteit in leierskorps. Dit word onder andere moontlik gemaak deur die sterk groep studente en permanente lidmate in die gemeente. Daar heers ook 'n goeie gesindheid wat die Kerk van die Noordwes Universiteit ontvang, en dit vergemaklik die bearbeiding en vorming van studentelidmate in die huidige lewensomstandighede. In samewerking met die Christelike Kampusbedieningsforum vind skakeling met ander kerke op die kampus ook gereeld plaas deur gesamentlike beplanningsvergaderings en projekte. Die Christelike Kampusbedieningsforum bestaan uit al die kerke wat betrokke is by kampusbediening, en skakel direk met die rektor en studentedekaan.

1.7 SLOTWOORD

Die Studentegemeente bedank die Kerk vir die geleentheid om in die huidige tyd waarin ons leef, studentebearbeiding in Potchefstroom te kan doen. In die toenemende kommerwekkende en onseker tye waarin ons studente leef, het studente 'n groot behoefte aan stabiliteit, wat hulle by die Kerk vind. Die gemeente is besonder dankbaar vir die Kerk se volgehoue en positiewe bydrae tot die finansies in die gemeente. Die gemeente het groot waardering daarvoor om volledig as gemeente van die Kerk te kan funksioneer. Die kerkraad en gemeente se bede en ywer is om altyd so te werk dat die Koninkryk van God gedien sal word.

2. VERSLAG OOR STUDENTEBEARBEIDING TE PRETORIA (PHILADELPHIA)

2.1 STATISTIESE GEGEWENS VAN DIE GEMEENTE

Aantal belydende lidmate:	475
Dooplidmate:	41
Studentelidmate:	250
Permanente lidmate:	225
Besoekpunte:	348

2.2 FUNKSIONERING VAN DIE GEMEENTE

Die gemeente funksioneer as twee gemeentes in een. Die rede hiervoor is dat die gemeentelike strukture vir studente en permanente (nie-studente) lidmate los van mekaar funksioneer. Beide groepe het sy eie vergaderings van die ampte

wat opsig hou oor die bediening van spesifiek die studente of die permanente lidmate. In praktyk is dit meestal die permanente lidmate wat die oggendedienste bywoon en die studentelidmate wat die aanderedienste bywoon.

In die gemeente word eredienste regdeur die jaar gehou. Tydens vakansietye word elke Sondag ten minste een erediens (dikwels selfs twee) gehou. Ook al die kerklike feesdae word in die gemeente gevier.

Tans is daar twee werkrumtes in die gemeente, te wete dr SM de Beer en ds MJ Slabbert. Daar word gepoog om by al die studente tydens groepshuisbesoek of Bybelstudies uit te kom. Verder word 'n hoë prioriteit op individuele huisbesoek by studente geplaas. Pastorale gevalle maak 'n groot persentasie van die bediening uit.

Gedurende die week is daar feitlik elke aand van die week 'n aktiwiteit by die gemeente waar op die behoeftes van studente gefokus word. Daar is tans vyf kampe, 'n fietstoer, staptoere, weeklikse Bybelstudies, JOOL-aksies en vier deurlopende uitreikaksies wat deel van die gemeente se bediening uitmaak.

2.3 **FINANSIËLE SITUASIE VAN DIE GEMEENTE**

Tans is die gemeente totaal afhanklik van subsidies van die Raad van Finansies om die bediening aan studente te befonds. Daar word vir net bietjie meer as een en 'n sesde werkrumtes subsidie ontvang. Die gemeente lewer dus 'n bydrae tot die werkrumtes van ongeveer R40 000.00 per maand en dra volledig die res van die bedryf van die gemeente uit offergawes.

Die offergawes wat jaarliks van studente ontvang word is minder as die heffingsbedrag wat per belydende lidmaat gehef word. Dit plaas addisionele druk op die permanente lidmate om die studente se heffingskoste te *subsidieer*. Hieruit is dit duidelik dat daar geen manier is hoe die gemeente kan bly funksioneer sonder sy permanente lidmate of sonder subsidie van die Raad van Finansies nie. Die enigste rede waarom die gemeente wel die bediening in stand kan hou is die buitengewoon goeie bydraes van die permanente lidmate. Baie moeite word gedoen om tog by studente 'n offervaardigheid te kweek. Studente word ook aangemoedig om debietorders te gebruik.

Daar bestaan wel 'n geleentheid om ouers van eerstejaars te sien met die Ouerdag van die Universiteit, en hulle om 'n eenmalige offergawe of debietorder te vra. Die reëling is nie so suksesvol nie, aangesien dit blyk dat ouers nie altyd die Ouerdag bywoon of by die geleentheid verkies om die predikante van hulle kinders te ontmoet nie! Die Universiteit het goedgegunstig 'n markiestent voor die Aula beskikbaar gestel vir die kerke. Vroeër is die kerke op die uithoek van die kampus geplaas. Tans is ons verhouding met die Universiteit redelik goed. Ons ontvang ook lyste van Hervormde studente van die universiteit af (soms weke nadat die universiteit begin het). Hierdie lyste is egter so 50% korrek.

2.4 **TOEKOMSBEPLANNING**

Die projek om 'n kommune op die gemeente se parkeerterrein te bou was 'n groot sukses. Die projek het reeds aan die begin van 2002 begin om inkomste te genereer. Tans ontvang die gemeente ongeveer R33 000.00 per maand hieruit. Die gemeente kyk op die oomblik na moontlikhede om die terrein en fasiliteite meer winsgewend te benut met die oog op 'n volhoubare bediening.

'n Volgende aspek van die toekomsbeplanning wat tans uiters relevant is, is die feit dat die koshuisstudente dramaties afgeneem en die dagstudente dramaties toegeneem het. Dit het die bediening aan studente 'n nog meer arbeidsintensiewe bediening gemaak. Dit lyk of hierdie tendens beslis in die toekoms sal voortgaan.

2.5 **IS DIE GEMEENTE OP DIE KAMPUS NOODSAAKLIK?**

Selfs met 'n aktiewe studentegemeente is daar van ons lidmate wat by die Nederduitse Gereformeerde Kerk en die charismatiese kerke inskakel, omdat die kerke groot en effektiewe studenteaksies het en studente eerder saam met hulle vriende wil inskakel (en soms selfs deur hulle ouers aangemoedig word om die Nederduitse Gereformeerde Kerk se kamp by te woon). As Philadelphia se bediening op die kampus egter ingeperk sou word, sal dit ernstige implikasies hê vir die toekomstige welwese van die Kerk in die geheel. Die Kerk kan net op geen manier die professionele leierskorps van die Kerk van die toekoms verloor nie. Dit kan onomwonde gestel word dat Philadelphia 'n kardinaal belangrike rol speel in die toekoms van die Kerk en die Kerk se toekomstige predikante.

Dit wil lyk of daar die laaste paar jaar 'n geneigdheid onder lidmate (en veral ook lidmate van ander kerke) is om aksies en eredienste van die gemeente sporadies by te woon sonder om formeel in te skakel. Na raming is sowat 30% van die persone wat deel in die aktiwiteite van die gemeente van buite die gemeente afkomstig. Philadelphia poog om 'n nog groter invloed op sy omgewing uit te oefen in die toekoms.

2.6 **DIE PAD VORENTOE ...**

Die realiteit wat die gemeente beleef is dat studentebearbeiding die afgelope paar jaar aansienlik moeiliker geword het. Studente is nie meer, wat hulle tyd en energie betref, so beskikbaar soos in die verlede nie. Byna alle studente het tans aandklasse en is om finansiële redes verplig om in die week en tydens vakansies te werk. Dit vra dat daar op 'n nuwe manier gewerk moet word. Dié situasie, wat nuwe uitdagings vir die gemeente stel, vra kreatiewe denke oor studentebediening. Daar is vervolgens die laaste paar jaar groot klem op die bou van verhoudings, kleingroepe en 'n dinamiese studentebediening geplaas.

'n Groot besorgdheid is dat bitter min gemeentes inligting aanstuur oor studente wat aan die Universiteit van Pretoria kom studeer – die laaste paar jaar was die belewenis dat min of meer vyf gemeentes of predikante inligting aanstuur. Soms is dit die enigste vorm van inligting wat kontak met 'n student moontlik maak.

Ons het die afgelope paar jaar hard gewerk om finansiële beheer en uiters konserwatiewe besteding te handhaaf om sodoende die rasionalisasie van die verlede te kon hanteer. Tans gaan dit goed ten opsigte van die infrastruktuur en kontinuïteit in leierskorps in die gemeente. Dit is moontlik gemaak deur die sterk groep van permanente lidmate. Die gemeente is baie dankbaar vir die positiewe gesindheid van die Kerk jeens die studentebediening. Verder is ons ook dankbaar vir die goeie belegging wat die Kerk in die lewens van soveel lidmate maak. Ons onderneem om goeie rentmeesters te wees en poog om steeds 'n groter rol te speel in die lewens van ons jongmense. Die gemeente het die Kerk se ondersteuning en gebede in dié opsig besonder nodig.

3. **VERSLAG OOR STUDENTEBEARBEIDING TE STELLENBOSCH**

3.1 **STATISTIESE GEGEWENS VAN DIE GEMEENTE**

Aantal belydende lidmate:	200 in die kombinasie
Dooplidmate:	38
Studentelidmate:	30
Permanente lidmate:	208
Besoekpunte:	75

3.2 **AGTERGROND EN FUNKSIONERING VAN DIE GEMEENTE**

Die werkruimte bestaan uit vier bene, die permanente lidmate, studentebearbeiding, Worcester met wie Stellenbosch in kombinasie is, en die bestuur van die woonstelprojek, Hervormatieweg. Die predikant is dus net deelyds beskikbaar vir studentebearbeiding. Hierdie bearbeiding geskied in die vorm van aanddienste wat merendeels deur studente bygewoon word, weeklikse Hervormde Studentevereniging byeenkomste, wykshuisbesoek, kampe en ander sosiale byeenkomste, asook besondere pastoraat. Dit is interessant dat dit lyk of daar 'n verskuiwing in die studente se erediensbywoning kom deurdat daar deesdae meer studente is wat die oggenddienste bywoon as die aanddienste. Daar is tans wel hulp met die bearbeiding in Worcester deur dr P van Staden wat deelyds beroep is na die kombinasie.

3.3 **HUIDIGE STAND VAN SAKKE**

Die studente is min, maar die meeste skakel op een of ander wyse by die gemeente in, hetsy deur betrokkenheid by die Hervormde Studentevereniging en deur op die kerkraad te dien, of deur erediensbywoning en algemene betrokkenheid. Aangesien ons geen inligting oor studente van die universiteit af kry nie, is ons nie heeltemal seker hoeveel Hervormde studente daar in Stellenbosch is nie. Die studente waarvan ons weet het of self kom aanmeld en betrokke geraak, of hul inligting is deur ouers aan ons gegee. Daar is wel enkele studente wat verkies om nie by die gemeente betrokke te wees nie, meestal omdat hul saam met hul vriende by ander kerke inskakel.

Oor die algemeen is die betrokkenheid van die studente baie goed en hul erediensbywoning is ook baie goed. Daar word dikwels vriende saamgebring wat die eredienste saam met hulle bywoon. Die studente skakel ook goed in by die gewone aktiwiteite van die gemeente, en is dus volkome deel van die gemeente, nie 'n afsonderlike groep nie. Die kerkraad begroot jaarliks ruim vir die studentebearbeiding omdat hulle dit as baie belangrik ag.

Die Hervormde Studentevereniging byeenkomste word ook goed bygewoon. Tydens Hervormde Studentevereniging byeenkomste word daar Bybelstudie gedoen of oor aktuele onderwerpe gesels, naas die saamkuier met verversings. Op sosiale vlak is daar twee kampe per jaar en dan minstens twee ander sosiale byeenkomste of uitstappies per kwartaal.

3.4 **FINANSIËLE SITUASIE VAN DIE GEMEENTE**

Hoewel daar maar min studente is wat offergawes gee, of wie se ouers 'n maandelikse offergawe gee, is die finansiële situasie van die gemeente goed. Die werkruimte ontvang geen subsidie nie en is finansiëel onafhanklik, waarvoor ons baie dankbaar is. Die woonstelkompleks op die terrein waar daar 34 studente gehuisves word, dra grootliks by tot die finansiële onafhanklikheid.

3.5 TOEKOMSBLIK EN TOEKOMSBEPLANNING

Die gemeente streef daarna om die vlak van die studente se betrokkenheid te behou en selfs te verhoog. Die kerkraad doen opnuut 'n beroep op leraars en kerkrade van ander gemeentes om vir ons die inligting deur te gee indien daar studente is wat hier kom studeer. In die besonder eerstejaars sodat hulle genooi kan word om die eerstejaarskamp by te woon. Die betrokkenheid van die studente wat die kamp bygewoon het, is baie beter as dié van die studente wat dit nie bygewoon het nie.

3.6 SLOTWOORD

Dit is 'n voorreg om by die bearbeiding van studente betrokke te wees, en dit is 'n groot vreugde om te beleef dat die geloof en Kerk nog so belangrik is vir baie van ons jongmense.

4. VERSLAG OOR STUDENTEBEARBEIDING TE BLOEMFONTEIN

4.1 STATISTIESE GEGEWENS VAN DIE STUDENTEBEARBEIDING

Belydende lidmate:	425
Dooplidmate:	98
Studentelidmate:	45
Permanente lidmate:	380
Besoekpunte studente:	34
Besoekpunte permanente lidmate:	208 (die gemeentekinders wat studeer is by hulle ouers ingesluit as besoekpunt)

4.2 VISIE

Die Nederduitsch Hervormde Gemeente Bloemfontein se leuse is: *Nader aan God, nader aan mekaar*. Die studentebediening aan die gemeente deel ook hierdie uitkyk op die bediening en die uitleef van geloof, veral omdat dit eerstens iets verwoord van die liefdesgebot en tweedens iets van God se familie.

4.3 MISSIE

In die studentebediening word daar gepoog om 'n geestelike tuiste te skep en alle elemente van die bediening so in te rig om jongmense en studente te laat tuis voel en nader aan mekaar te bring. Dit word gedoen deur veral te fokus op wedersydse respek, aanvaarding, belangstelling in mekaar se lewens en omgee.

4.4 GETALLE EN OPSPORING VAN STUDENTE

In die afgelope jaar het ons die studentelidmaatlys behoorlik deurgewerk om 'n baie noukeurige prentjie van die getalle te kry. Elke student is persoonlik gekontak om uit te vind waar hy of sy inskakel en of hulle by die bediening betrokke wil wees. Waar studente aangedui het dat hulle nie by die bediening wil inskakel nie is hulle van die lys verwyder. Ook persone wat na verskeie pogings nie gekontak kon word nie is afgehaal. Tans is daar 50 studente op rekord en verskeie ander jongmense wat nie studeer nie. Van die studente wat by die bediening inskakel is 32 baie aktief en betrokke. Die oorblywende 18 woon op 'n geredelike basis eredienste en funksies by.

Soos in die verlede is die opsporing van studente een van die grootste en mees

tydrowende take van die bediening. Met tye het dit selfs soveel energie en tyd opgeneem dat van die ander meer geestelike take afgeskeep is. Daarom is 'n ander benadering vanaf die begin van 2016 gevolg waar ons eerder met 'n kontaknetwerk (van een kennis of kontak na 'n volgende) studente probeer opspoor. Hulpmiddels soos naamlyste, ensovoorts, wat in die verlede gebruik is, is weer benut, maar eerder aanvullend aangesien dit oor die afgelope twee jaar moeiliker geword het om sodanige lyste te bekom. Dit is op hierdie stadium nog te vroeg om te sê of die nuwe benadering beter werk as die vorige, maar stelsels is in plek en hulpmiddels word benut om hierdie taak te vergemaklik.

Ander bronne van studente inligting is steeds Kougom Eerstejaarskamp, die eerstejaarsdiens aan die begin van die jaar, en ds W Dykema se betrokkenheid by *Campus Ministries*.

4.5 **STRUKTUUR VAN DIE PREDIKING**

Soos in die verlede verloop prediking hoofsaaklik volgens die gemeente se jaarprogram. Daar word kwartaalliks 'n nuwe preek- en erediensrooster opgestel waartydens daar oor preekbeurte en verantwoordelikhede besin word. Dit word in oorleg met die gemeentekantoor en ander predikante in die gemeente gedoen. Die aanddienste word steeds hoofsaaklik aan die studentebediening gewy, maar ons het ook in die gemeente begin met mediterende eredienste een keer per kwartaal. Tot op hede was dit baie geslaagd en goed bygewoon. Daar is steeds nie aanddienste tydens vakansies en oor langnaweke nie, aangesien die meeste jongmense en studente dan nie in Bloemfontein is nie.

Oor die afgelope sewe jaar is daar 'n erediensstyl in die aanddienste gevestig wat meer tot die jonger gehoor spreek. Daar word ook gereeld met die studentekerkraad oor die eredienste besin om te verseker dat ons deurgaans in voeling bly met die jongmense. Hierdie kommunikasie het byvoorbeeld aanleiding gegee tot vele preekreekse oor aktuele temas.

4.6 **HUISBESOEK EN PERSOONLIKE KONTAKSESSIES**

Oor die afgelope jaar was daar 'n toenemende behoefte aan pastorale gesprekke, siekebesoeke en geestelike bystand. In 2015 het ds Dykema 'n totaal van 83 sodanige kontakssessies gehad. Vanaf Januarie tot April vir die huidige jaar staan die getal reeds op 17. Huisbesoeke en ander minder dringende kontakssessies is nie hierby ingesluit nie. Die onluste op die Universiteit van die Vrystaat se kampus was in die afgelope tyd 'n groot bydraende faktor.

Wat huisbesoeke betref is daar geredelik by studente uitgekom. Ds Dykema poog om minstens twee keer per jaar by elke student besoek te doen, maar weens die toename in ringsverantwoordelikhede en meer dringende afsprake, soos hierbo vermeld, was dit nie in die afgelope jaargang moontlik nie.

Hiervoor is gedeeltelik gekompenseer deur middel van telefoonkontak, kontak op sosiale media en by gemeentefunksies.

Ons het in die afgelope jaargang ook 'n toename in volwasse katkisanter en/of katkisasie, afsonderlik van die normale *Sondagkatkisasie*, gehad. Sewe nuwe katkisanter het by die studentebediening kom huis soek. Twee van hulle het reeds Openbare Geloofsbelofte afgelê en die ander is nog besig.

4.7 **EKUMENIESE AKTIWITEITE**

4.7.1 *CAMPUS MINISTRIES*

Vir die afgelope sewe jaar was ds Dykema, as predikant vir studente, by *Campus Ministries* betrokke. Dit is 'n forum vir predikante en leraars wat op kampus met studente werk waar studente kan kom aanklop om 'n geestelike tuiste te vind. Dit is nie 'n kerk op kampus nie, maar 'n kontakforum waar studente kan uitvind oor kerke.

Die ekumeniese waarde van hierdie forum is waarskynlik die grootste pluspunt omdat dit 'n gesonde ruimte skep waar predikante en leraars van verskillende kerke en denominasies, kan saamwerk tot opbou van ons jongmense se geestelike lewens.

4.7.2 **HERVORMDE STUDENTE SE BETROKKENHEID BY ANDER KERKE SE FUNKSIES**

Ons het van die begin af besluit om nie 'n duplisering van aktiwiteite te hê waar ons as Hervormde studente net herhaal wat by ander studentegemeentes en kerke gebeur nie. Met hierdie benadering motiveer ons mekaar om eerder deel te neem aan reeds bestaande en gevestigde aksies en aktiwiteite. So hou ons byvoorbeeld nie 'n eerstejaarskamp alleenlik vir Hervormde studente nie, maar skakel ons in by die Nederduitse Gereformeerde Kerk se Kougomkamp. Ander aksies waarby ons studente inskakel is die uitreike na Lesotho, Staptoer, Traptoer, *Rooftop Praise and Worship*, ensovoorts. Dit is alles aktiwiteite wat deur ander kerke geloods word. Op hierdie manier leer ons studente dat geloof, net soos die res van die lewe, jou nie op 'n eiland laat leef nie.

4.8 **BEDIENINGSAKTIWITEITE**

Die volgende aktiwiteite word vir die jaar beplan:

- * Eredienste soos hierbo genoem.
- * Gesellighede na aanddienste: Daar word gepoog om na elke aanddiens op een of ander wyse gesellig te verkeer. Hierdie gesellighede kan óf by die kerk óf elders geskied.
- * Weeklikse Bybelstudies: Word gereël om op elke Woensdag plaas te vind, tensy dit weens vakansies of ander dringende omstandighede nie moontlik is nie.
- * Huisbesoeke en persoonlike kontak.
- * Dinee: Die dinee is een van die hoogtepunte van die jaar en dien ook as 'n afsluiting.
- * Informele geleenthede: Daar is altyd ruimte vir informele en *ad hoc* geleenthede. Dit bou gees en smee noue vriendskapsbande.
- * Uitreike: Die studente het 'n behoefte om uit te reik na die gemeenskap en om veral nood te help verlig. Vir die afgelope paar jaar was die bediening se betrokkenheid by barmhartigheid hoofsaaklik beperk tot finansiële bydraes, maar ons beplan ook ander vorme van uitreik.

4.9 **FINANSIES**

- * Studenteprojek: Hierdie projek het oor die jare 'n groot finansiële inspuiting tot die bediening gegee, en het ons in staat gestel om die beplande funksies en aktiwiteite te kon moontlik maak. Daar is vir die 2016 jaar weer 'n bedrag van R8 500.00 geïen en die projek word weer beplan vir volgende jaar.
- * Betrokkenheid by gemeenteprojekte: In die afgelope jaar het die studente heelhartig deelgeneem aan gemeente Bloemfontein se Windpompfees en ander fondsinsamelings. Daar was ook 'n groep studente wat vir gemeente Vaalharts in Hartswater gaan help het met hul kontreifees. Sodoende het hulle bygedra tot gemeentes se finansiële welvaart en is iets van die groter koinonia van die Hervormde Kerk beleef.
- * Offergawes: Soos in die verlede word die studentekerkraad steeds nie getaak om offergawes te gaan kollekteer nie. Daar word eerder van elke student gevra om sy of haar offergawe kerk toe te bring en in die kollektesakkie te gooi. Hierdie wyse van offergawe insamel blyk die beste tot dusver te wees, veral in vergelyking met ander studentegemeentes en bedieninge.

4.10 **UITREIKE**

Oor die afgelope drie jaar het ons probeer om minstens een uitreikaksie te loods. Die aard van hierdie aksies word elke jaar bepaal op grond van behoefte en die studente se programme. So het ons byvoorbeeld 'n speletjiesdag by een van die behoeftige skole in die stad gehou, verwarmers geskenk aan kankerhuise en hulle gaan installeer, asook 'n bedrag van R3 000.00 aan die Hervormde Kerk se kinderhuis in Krugersdorp geskenk.

Oor die afgelope twee jaar het daar verder ook 'n samewerkingsaksie begin tussen gemeentes Bloemfontein en Vaalharts, waar ons studente gaan help met hul kontreifees en hulle ons weer help met middele vir ons eie gemeente se Windpompfees. Hoewel ons 'n klein groepie studente is, besef hulle dat die Kerk as 'n groter liggaam bestaan en dat ons slegs gaan voortbestaan en groei as gemeentes na mekaar omsien.

4.11 **WOORD VAN DANK**

Ds Dykema is die gemeente, ring en Algemene Kommissie baie dankbaar vir die goedheid, geduld, hulp en gebede, en vertrou dat hierdie 'n geseënde jaar vorentoe sal wees.

---oOo---

Bylae

Q

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Gesins- en
jeugbediening

1. **VERSLAG OOR DIE KATEGESEBOEKE: DR JA BEUKES**

Na die laaste Algemene Kerkvergadering het die Here ons geseën met 'n paar hardwerkende predikante en onderwysers. Die hele reeks kategehandleidings van graad R tot 10 is vanaf die begin van 2016 vir die Kerk beskikbaar en in sirkulasie. Hierdie is een van die nuutste reekse en daar is positiewe terugvoer ontvang, nie net uit ons eie gemeentes nie, maar ook uit ander kerke.

Die rede waarom ons 'n eie reeks handleidings ontwikkel het, is omdat die volgende sake tot hulle reg kom in die stof waar onself gekurrikuleer het:

- * Die eie aard en karakter van die Nederduitsch Hervormde Kerk met betrekking tot liturgie, kerksang, kerkmusiek, diensorgane, kerkstrukture en baie meer.
- * Die Kerkgeskiedenis.
- * Die belydenisse en belydenisgeskrifte sodat 'n vreemde teologie en 'n vreemde Skrifbeskouing nie in ons Kerk ingedra word nie.
- * Die Kerk hou self opsig oor die materiaal wat die Kerk ingestuur word.
- * Die unieke aard en situasie van die Kerk word deurgaans verdiskonteer.

Vir diegene wat dalk nog nie kennis gemaak het met die nuwe reeks boeke nie, word hier in 'n neutedop verduidelik hoe die nuwe reeks daar uitsien:

In elk van die vier kwartale is daar ses aanbiedingsgeleenthede. Een gesinsles, een faseles, een praktykles en drie graadlesse:

- * 'n Gesinsles is 'n geleentheid waar ouers saam met hulle kinders die stof hanteer wat op die ouer en kind, die gesin en hulle kerklike betrokkenheid, ensovoorts, konsentreer. Dit kan deur die kategeet, of die predikant, of beide, aangebied word.
- * 'n Faseles is 'n geleentheid waar die hele fasegroep, graad R tot 3, 4 tot 7 of 8 tot 10, as groep byeenkom vir 'n les aangebied deur die kategeet of 'n kundige persoon met betrekking tot 'n bepaalde aangeleentheid. Hier word temas hanteer wat aktueel is in die lewe van kinders binne daardie lewensfase.
- * 'n Praktykles is 'n geleentheid waar praktiese sake hanteer word soos byvoorbeeld besoeke aan 'n ouetehuis, ander kerke, die museum, ensovoorts.
- * 'n Graadles is 'n geleentheid waar 'n gewone les, soos in die ou reeks, aangebied word.

Die Kerk spreek sy dank uit teenoor die volgende onderwysers en predikante wat twee-twee verantwoordelik was vir 'n bepaalde graad, maar ook elke ander onderwyser en predikant – onmoontlik om almal te noem, want ons mag dalk iemand oor die hoof sien – wat iewers 'n bydra gelewer het:

Graad R: Me F Wilkens en ds GF van Wyk.
Graad 1: Me MC le Roux en ds C le Roux.
Graad 2: Me C Labuschagne en ds RJ Rust.

- Graad 3: Me T Kruger en Prof MJ du P Beukes.
Graad 4: Me I Bosman en ds PF Viljoen.
Graad 5: Me E Deale en ds WJJ Kok.
Graad 6: Me E Pretorius en ds AH Roets.
Graad 7: Me E Jones en dr RJ Jones.
Graad 8: Me S Kotze, mnr S Kotze en ds JM van Staden.
Graad 9: Me A Smit en dr J Nel.
Graad 10: Me A Venter, di MA Venter en M Bacon.

Tans word gewerk aan die graad 11 boeke wat DV Januarie 2017 sal verskyn. Daar is ook begin met die hersiening van graad R tot 10. Daarna word die nuwe boek vir volwassekategorie geskryf asook die een vir kinders in skole waar spesiale onderrig aangebied word.

Ons hoop ons is steeds op die regte koers op pad na *Dinamiese Kategese* in die Nederduitsch Hervormde Kerk. Ons luister altyd graag na ander voorstelle en kommentaar.

Hiermee spreek ek my dank uit teenoor ons Hemelse Vader vir krag en genade wat Hy my gegee het. Ek sê dankie vir die Kerk wat dit vir my gegun het om aan hierdie projek deel te hê. Ek bly steeds beskikbaar om aan te hou met hierdie werk. Ek is fiks en gesond!

2. **GESINSBEDIENING: DR JM VAN STADEN**

2.1 **INLEIDING**

Sedert die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering die nuwe formaat aangekondig het, het dr AG Ungerer met myself en ds JM van Staden geskakel om ons in te lig van die nuwe werkwyse van die Kommissie. Ons het 'n vergadering belê waarop ons ooreengekom het dat ds Van Staden hom veral sal toespits op die terrein van Jeugbediening, en ek op Gesinsbediening. Die terreine lê nou verweef, soos ons gesien het met die Jeugnavorsingsprojek. Dit is juis met laasgenoemde projek waar ons saamgewerk het. Daar was ook twee ander jong predikante van ons Kerk wat betrek is.

2.2 **JEUGNAVORSINGSPROJEK 1**

Sedert die projek afgehandel is, is die resultate in boekvorm saamgevat. *Skokkend Positief* is deur Bybel-Media uitgegee. Di Van Staden, L Oberholzer en prop M van Niekerk was ook betrokke. Die resultate van hierdie ondersoek is aan die Kommissie bekend gestel waarna ek versoek is om hierdie resultate vinniger aan die Kerk deur te gee. Sedertdien het ek in samewerking met BybelMedia vyf videogrepe opgeneem waarin die resultate van die ondersoek en die toepassingsmoontlikhede aan die bod gekom het. Dit word op die oomblik in die Kerk bekend gestel. Wat die effek daarvan is sal ons in die toekoms moet bepaal. Daar is wel moontlikhede om op soortgelyke wyse met Bybel-Media in die toekoms saam te werk.

Die resultate van die ondersoek is verder by verskeie geleenthede in die Kerk bekend gestel, onder andere by die Predikantevergadering en by die Algemene Diakensvergadering.

2.3 **JEUGNAVORSINGSPROJEK 2**

Aangesien die eerste projek gefokus het op aktiewe, kerkgaande jeug, was die

gedagte reeds vroeg uitgespreek dat ons graag dieselfde navorsing wil doen onder kerkvervreemde jongmense. Dit bied uit die aard van die saak splinternuwe uitdagings aan die ondersoekspan. Waar dr Zander van der Westhuizen die projekteier was tydens die eerste ondersoek, tree ek tans op as projekteier van die tweede ondersoek. Op die oomblik wag ons vir terugvoer vanaf prof Malan Nel rakende die Universiteit van Pretoria se bereidwilligheid om ons te help met die statistiese kant van die projek. *Business Enterprises at University of Pretoria (BE@UP)* wat ons hiermee gehelp het tydens die eerste projek, het aangedui dat hierdie rondte, vanweë die komplekse aard daarvan, waarskynlik nader aan R500 000.00 sal kos. Derhalwe het ons met Tukkie begin onderhandel. Sodra daar groter duidelikheid is sal ek die Kommissie hieroor inlig.

2.4 **LEEF!JAAR (GAP JAAR)**

Sedert 2015 het verskeie gesprekke plaasgevind oor die moontlikheid van 'n oorbruggingsjaar vir jongmense wat pas klaar is met matriek. Die naam *LEEF!Jaar* het vir ons na 'n goeie keuse geklink. Verskeie gesprekke het plaasgevind tussen myself, di TF Dreyer van gemeente Wapadrand, MJ Slabbert en L Oberholzer. Ons het tot die besef gekom dat dit nie moontlik sal wees om hierdie projek op 'n deeltydse basis te doen nie, en belangrik, dat dit nie los kan staan van die groter gesprek binne die Kerk nie. Ons het daarom 'n gesprek aangevra met dr WC van Wyk, AG Ungerer en WA Dreyer. Laasgenoemde kon ongelukkig nie teenwoordig wees nie. Daar is twee moontlikhede uitgespreek van hoe die projek verder aangepak sou kon word:

- * Die Kerk sou 'n predikant kon aanstel om hierdie projek te koördineer en uit te voer, in samewerking met verskeie ander predikante en gemeentes. Dit sou beteken dat die Kerk 'n pos sou moes skep hiervoor.
- * Die ander moontlikheid is dat die Kerk eerder gebruik maak van 'n virtuele bedieningsruimte. Verdere gesprekke sal eersdaags plaasvind.

2.5 **VONKK KINDER-CD**

Na aanleiding van 'n navraag van jong predikante oor die beskikbaarheid en bruikbaarheid van kinderliedere vir kinderkerk, het ek VONKK genader om 'n CD op te neem waarop VONKK se kinderliedere opgeneem word. Die projek is goedgekeur en die CD word op die oomblik opgeneem. Dit behoort in Junimaand beskikbaar te wees.

2.6 **SAMEVATTING**

Die Kommissie kan leiding gee oor die wenslikheid en moontlikheid om vir 15 minute tydens die Algemene Kerkvergadering terugvoer te gee oor die resultate en implikasies van *Skokkend Positief*. Bybel-Media sal die boek ook beskikbaar stel tydens dié geleentheid.

3. **TAAKSPAN JEUGNAVORSING**

3.1 **KERKLIKE JEUG EN GELOOF IN SUID-AFRIKA – 'N MULTI-KERKLIKE NAVORSINGSPROJEK: DR ZANDER VAN DER WESTHUIZEN**

3.1.1 **AGTERGROND**

In opdrag van die Algemene Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk is

'n projekspan uit eie geledere gevorm om navorsing te doen oor die profiel en persepsies van die Nederduitse Gereformeerde Kerkjeug. Die projekspan van die navorsing het besluit om 'n ope uitnodiging aan Christelike Kerke in Suid-Afrika te rig om aan die projek deel te neem, waarop verskeie denominasies positief gereageer het. Die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria is genader om die akademiese huis van die projek te word. Die projekspan is verbreed om alle deelnemende kerke in te sluit om die navorsing te oorsien en bestuur. Een van die eerste stappe was om 'n subkomitee saam te stel vir die ontwikkeling van 'n omvangryke vraelys. Weens die omvang van die navorsing is besluit om *BE@UP* te nader om die statistiese en rekenaarverwerkings op kontrakbasis te lewer. Onderhandelinge is met *BE@UP* gevoer en 'n kontrak tussen die projekspan en *BE@UP* is in 2014 aangegaan. *BE@UP* het twee spesialiste (prof Chris Smit en dr Mike van der Linde) op die terrein van statistiek en rekenaarkundigheid aangestel. Sommige van die aanvanklike deelnemers uit ander denominasies het mettertyd, weens hoofsaaklik logistieke redes, van die navorsing onttrek. Uiteindelik het die deelnemende denominasies bestaan uit die Nederduitse Gereformeerde Kerk, die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die *Reformed Church in Africa*. Die samewerking wat deur verteenwoordigers van al bogenoemde denominasies gelewer is, het die uitvoering van die tegniese aspekte van die navorsing deur *BE@UP* baie vergemaklik.

3.1.2 DOEL VAN DIE NAVORSING

Die doel van die navorsing is verfyn tot die bepaling van die profiel en persepsies van *aktiewe* kerklike jeug tussen die ouderdom van 16 en 35 in die deelnemende kerke. Voorbeelde uit ander internasionale navorsingsprojekte het gedien as basis vir die konstrukte (temas) van die studie. Saam met hierdie basis is plaaslike fokusgroepe gebruik om te verseker dat die navorsing ook eg Suid-Afrikaans en in kontekstuele taal gedoen word.

Daar is navorsing gedoen oor die volgende konstrukte:

- * Algemene demografiese inligting.
- * Verhoudings in gesinne.
- * Verhoudings in vriendekringe.
- * Romantiese verhoudings en seksuele aktiwiteit.
- * Geloofsvorming.
- * Die kerk.
- * Jeugkultuur.
- * Risikogedrag.
- * Subjektiewe welstand.
- * Publieke kwessies.
- * Geloof.
- * Moraliteit.

Binne elkeen van hierdie konstrukte is die respondente gevra om spesifieke inligting oor hulself te gee (profiel) asook hul sieninge oor die konstrukte onder ander jeug (persepsie). Laasgenoemde sluit ook hul opinies oor sake in.

3.1.3 VERSLAG VAN *BE@UP*

Die hele projek is uiteengesit en saamgevat in die amptelike verslag wat aan die deelnemende kerke gelewer is. Dit is opgestel deur prof Smit en dr Van der Linde. Ons plaas 'n uittreksel uit hierdie verslag hier. Dit bevat al die uitgangspunte, beperkinge, oorwegings en uiteindelijke resultate.

3.1.3.1 **Uitgangspunte (deelname van kerke, vertroulikheid, ensovoorts)**

Alle deelnemende denominasies se bydraes is as belangrik geag, en erkenning is gegee aan die eie aard van elke denominasie wat betref beskikbare inligting wat relevant tot die studie sou wees. Van die begin af is besluit dat inligting van deelnemende denominasies gekombineer sou word en geen vergelykings tussen denominasies gemaak sou word nie.

Spesiale stappe is geneem om die vertroulikheid van inligting van alle deelnemende respondente te handhaaf en te beskerm in terme van hulle persoonlike detail en antwoorde op die vraelys. Spesifiek was dit van die allergrootste belang dat ouerlike toestemming gegee word vir deelname van jeuglidmate onder die ouderdom van 18 jaar op die toestemmingsvorme wat verskaf is.

Deurgaans is 'n hoë premie geplaas op die wetenskaplike korrektheid en betroubaarheid van die ontwerp en uitvoering van die opname, en die interpretasie van die ingesamelde data. In dié verband is gesteun op erkende statistiese beginsels van ewekansigheid, onsydigheid en betroubaarheid.

3.1.3.2 **Steekproefontwerp en denominasies se steekproefplanne**

Die getal respondente en die keuse van respondente was bepaal deur gegewens wat deur elke betrokke denominasie verskaf is. Uiteraard het dié gegewens gewissel tussen denominasies en is daar vir elke denominasie 'n unieke steekproefplan ontwerp. Daar is besluit om op 'n waarskynlikheidsbasis gemeentes per denominasie te kies, en dan weer op 'n waarskynlikheidsbasis respondente uit die gekose gemeentes te kies. Menslike voorkeure en oordeel is sover moontlik uit die keuseproses vermy ten einde 'n werklik onsydige en verteenwoordigende steekproef te verseker. In alle gevalle (behalwe die *Reformed Church of Africa* waar sensusneming gebruik is weens die klein getal moontlike respondente) is die steekproewe van gemeentes op gestratifiseerde wyse beplan en getrek. Omvattende instruksies, tesame met *Excel* tabelle, is elektronies aan die uitvoerders van die opname per denominasie (die sogenaamde kerkverteenwoordigers of *jockeys*) verskaf en persoonlik verduidelik. Hiermee saam is 'n templaot aan die *jockeys* verskaf wat hulle in staat sou stel om die proses behoorlik en korrek uit te voer en te bestuur. Waar daar onduidelikhede in die proses was of onverwagte haakplekke opgeduik het (byvoorbeeld beskikbare getal respondente in gemeente was laer as verwag), is onmiddellik gesprek gevoer en die haakplekke verwyder. Die *jockeys* was die as waarom die opnameproses gewentel het, en elkeen se verbintenis tot suksesvolle betrokkenheid was van deurslaggewende belang. Hulle belangrikste rol het die werwing van, gereelde kontak met en persoonlike aanmoediging van die kontakpersone in elke gekose gemeente behels. Hierdie kontakpersone in die gekose gemeentes het 'n uiters kritiese rol gespeel om die gekose respondente per gemeente te identifiseer, hulle samewerking te verkry, hulle e-posadresse gereed te kry en aan die betrokke *jockey* te verskaf. Hulle moes ook verantwoordelikheid neem vir die verkryging en bewaring van ouerlike toestemming in die geval van respondente onder die ouderdom van 18 jaar. Hierdie benadering het die ideaal gehad van 'n hoë responskoers, waarop daar later in die verslag kommentaar gelewê word.

3.1.3.3 **Vraelys: Betrokkenheid van BE@UP**

Verteenwoordigers van elke deelnemende denominasie het sitting gehad op die

Vraelyskomitee. Die opdrag aan hierdie komitee was om 'n omvattende vraelys op te stel oor 'n baie wye spektrum van kerklik-meelewende jongmense se profile en persepsies. Die konsultante was wel betrokke by die opstelling van die vraelys, maar uitsluitlik by die tegniese aspekte daarvan. Dit het ondermeer behels die aanpassing van bewoording van vrae (vanuit statistiese oorwegings) en die tegniese inkleding van die vraelys (om byvoorbeeld voorsiening te maak vir korrekte datavaslegging en die omskakeling van die vraelys in elektroniese formaat). Veral laasgenoemde aktiwiteit het geweldige eise aan die konsultante gestel, aangesien die goedgekeurde vrae van buitengewone omvang en kompleksiteit was. Die konsultante het uiteindelik twee weergawes van die vraelys gereed gemaak, 'n sogenaamde papierweergawe wat enersyds in hardekopievorm deur respondente ingevul sou kon word, en andersyds as werkkopie kon dien vir die konsultante en die projekkomitee. Die tweede weergawe van die vraelys was in 'n elektroniese PDF-formaat wat deur respondente elektronies voltooi sou kon word deur met die rekenaarmuis op die toepaslike sleutels te klik. Die voltooide vraelys moes per aanhangsel deur middel van e-pos terugbesorg word.

3.1.3.4 **Uitvoering van opnameproses, respondentterugvoering en opvolgaksies**

Die opstelling en tegniese voorbereiding van die vraelys asook die opstelling van die steekproefplan vir elke denominasie, die kontak van geselekteerde gemeentes en die verkryging van e-posadresse van respondente, het 'n geruime tyd in beslag geneem. Tydens die finalisering van die vraelys is dit aan 'n loodsstudie onderwerp. 'n Aantal jongmense is gevra om die vraelys te voltooi en kommentaar te lewer op die verstaanbaarheid van vrae. Verder is die elektroniese vraelys aan verskeie komiteeledes per e-pos gestuur om die proses uit te toets en 'n finale kommentaar te lewer. Laastens is 'n toets e-pos aan elke respondent uitgestuur met 'n waarskuwing dat die vraelys binnekort sou volg, asook die volledige stel instruksies wat gebruik moes word met die invul daarvan. Alle e-posadresse wat nie e-pos kon ontvang nie, is onmiddellik na die *jockeys* terugverwys vir korrigerende en terugbesorging aan *BE@UP*. Teen die middel van Oktober 2014 was alles gereed vir lansering van die opname. Op hierdie stadium was nagenoeg 2 300 e-posadresse van die vier denominasies gesamentlik gereed vir gebruik. Die elektroniese vraelys is as aanhangsel stelselmatig na al die e-posadresse uitgestuur vanaf 'n spesiaal geskepte *BE@UP*-adres.

Die eerste waarneming na die uitsending van die vraelys was 'n mengsel van die volgende:

- * E-posadres nie geldig of e-pos onaflewerbaar.
- * Respondente wat tegniese probleme ervaar met die versending van die voltooide vraelys.
- * Korrek voltooide vraelys.

Aan eersgenoemde probleem was nou weinig te doen, en aangesien dit relatief min was is die gevalle prysgegee. Na uitvoerige ondersoek na moontlike oorsake van die tweede probleem, is daar tot die slotsom gekom dat respondente nie die instruksies korrek uitgevoer het nie. Sulke respondente het 'n opvolg e-pos ontvang met 'n verduideliking van die fout wat gemaak is, meer omvattende instruksies en 'n klein tegniese wysiging aan die elektroniese dokument. Al sulke respondente wat daarna weer probeer het, was suksesvol met die proses. Ongelukkig het 'n onwenslike groot getal van sodanige respondente net nie weer

die voltooide vraelys ingestuur nie. Laastens is daar onmiddellik begin om die data van korrek voltooide vraelyste elektronies vas te lê (vanaf PDF-weergawe oorgedra na *Excel*), 'n outomatiese proses wat foutvry werk.

Aangesien dit gaandeweg geblyk het dat die responskoers hopeloos te laag was en vraelyste te stadig ingekom het, is daar op spesifieke tydstippe herinnering e-posse aan alle respondente uitgestuur. In gevalle waar respondente vasgehaak het of 'n vraelys in Engels verlang het, is daar onmiddellik gereageer om sulke respondente te ondersteun. Daar is selfs aan persone wat aanvanklik tegniese probleme ervaar het of die vraelys opnuut aangevra het, meerdere kere 'n nuwe vraelys besorg met 'n vriendelike versoek tot spoedige deelname. Uiteindelik is daar na verskeie pogings om die responskoers te verhoog, besluit om met die vraelyste wat teen einde Desember 2014 ontvang is, te volstaan. Die uiteindelik gerealiseerde steekproefgrootte was 297 uit 2 300, 'n responskoers van 12.9%.

3.1.3.5 Datavaslegging en -suiwering: Voorlopige verslag

- * Die sagteware *Adobe Acrobat XI Pro* is gebruik met die oordrag van data na 'n *Excel* spreiblad. Dié proses is baie deeglik uitgetoets om absolute betroubaarheid te verseker.
- * Die verband tussen die vraagnommer in die vraelys (byvoorbeeld vraag 13) en die volgorde van bespreking van die resultate hieronder (byvoorbeeld V1301 tot V1312 – die onderafdelings van vraag 13), volg uit die papierweergawe van die vraelys. Die volgende konvensie word deurgaans in die bespreking gebruik: Kort formulering van vraag met vraagnommer in hakies (byvoorbeeld *kwalifikasie* (V9)).
- * Meeste vrae was geslote met vaste of gespesifiseerde opsies. In een geval was antwoorde in teksformaat verskaf en moes dit herkodeer word: *Redes vir moontlike kerkverlating* (V64) waar daar benewens die geslote opsies ook die opsie *ander rede* was. Verskeie respondente het hulle eie moontlike rede geformuleer en gevolglik is V64 se inligting na NV64 getransformeer deur die skepping van meerdere opsies om alle moontlike redes saam te vat. In heelwat gevalle is van die opsies saamgevoeg (byvoorbeeld *verskil beslis* en *stem nie saam nie* is saamgevoeg as *verskil*, ensovoorts. 'n Ander geval is *inkomste* (V11) wat na NV11 getransformeer is deur van die kategorieë saam te voeg).
- * Aangesien die beantwoording van vrae in die vraelys behels het dat die toepaslike opsie(s) telkens gekies (daarop geklik) moes word, is die data outomaties vasgelê deur middel van gekodeerde syfers. Dit het die toekenning van beskrywende etikette aan veranderlikes asook die formatering van kodes na beskrywende antwoorde vereis. Deurgaans word in die verslag gebruik gemaak van 'n verkorte vraagformulering (met die betrokke vraagnommer in hakies) en die antwoord(e) in verkorte formaat (byvoorbeeld by Likert-skaal vrae *stem saam*, *stem beslis saam*, ensovoorts).
- * Verkennde analise: Frekwensietabelle is opgestel van elk van die 481 veranderlikes om seker te maak dat resultate leesbaar en betroubaar sou wees. Dié frekwensietabelle is aan 'n subkomitee van die projekkomitee aangebied tesame met die vermelding van moontlike tweerigting-frekwensietabelle as die *voorlopige verslag*, as voorsmaak van die *finale verslag*. Na aanleiding van bespreking van eersgenoemde is sekere wysigings of toevoegings aan die formaat en omvang aangebring.

3.1.3.6 Resultate

(i) **Algemeen: Interpretasie-oorwegings**

- * By die interpretasie van persentasies moet die volgende in gedagte gehou word: Vrae wat nie deur alle respondente beantwoord word nie, lei tot 'n kategorie *frekwensie ontbrekend*. Dit maak sin om in sekere gevalle die betrokke persentasie te bereken uit die getal respondente wat wel die vraag beantwoord het (dikwels minder as 297) en in ander gevalle uit die totale getal respondente (297). In laasgenoemde geval moet die persentasie as die ondergrens van die werklike persentasie beskou word.
- * Daar moet op gelet word dat by heelwat vrae meer as een opsie as antwoord gekies kon word (byvoorbeeld *woon permanent saam met ... (V17)*, waar respondente meer as een persoon kon aandui met wie hulle saamwoon). In sulke gevalle tel die persentasies van al die opsies natuurlik nie op na 100% nie.
- * Die leser word daarop gewys dat die kort opsomming van elke vraag se antwoorde wat hieronder volg, bloot 'n eerste-orde beklemtoning is van belangrike of interessante waarnemings soos gemaak deur een of twee waarnemers. Daar is baie ander waarnemings wat ewe belangrik mag wees vir *ander* waarnemers.
- * By die interpretasie van 'n persentasie respondente met 'n bepaalde eienskap (byvoorbeeld persentasie dames in die opname), moet daarteen gewaak word dat sodanige persentasies as eksak beskou word. Steekproefneming (soos wat in hierdie navorsing gedoen is) is onderhewig aan variasie, wat beteken dat twee verskillende steekproewe uit dieselfde populasie lei tot twee verskillende waardes van dieselfde persentasie of gemiddeld. Dit is gebruikelik om tesame met die rapportering van 'n persentasie (byvoorbeeld) ook die *standaardfout* en selfs die 95% vertrouensinterval te rapporteer wat die interpretasie meer in perspektief plaas. So byvoorbeeld sal 'n steekproef van $n=297$ persone waarvan 184 dames is, 'n proporsie $p = 184/297$ en 'n persentasie $p \cdot 100\% = 62\%$ dames lewer asook 'n standaardfout $= \sqrt{p \cdot (1 - p)/n} = \sqrt{0.62 \cdot 0.38/297} = 2.8\% = 3\%$ (benaderd). Die 95% vertrouensinterval van die damespersentasie volg dan as $\{(62 - 2 \cdot 3)\%, (62 + 2 \cdot 3)\%\}$, dit wil sê (56%, 65%). Dit is belangrik om hierdie tipe interpretasie in gedagte te hou by die bestudering van blote persentasies, soos hieronder gegee.

(ii) **Respondenteprofiel**

In hierdie afdeling word daar op oorsigtelike wyse 'n opsomming gegee van die uitslag van die opname in terme van respondente se biografiese gegewens, asook hulle profiel, ten opsigte van 'n wye spektrum van beskrywende eienskappe.

Die formaat van die resultaataanbieding is deurgaans 'n persentasie met die getal respondente in hakies.

Biografiese gegewens

Die opname het 297 bruikbare vraelyste opgelewer:

- * Ouderdom (V1): Die ouderdomsgroepe is redelik homogeen verdeel, met die groep 16 tot 19 jaar effens minder as die ander groepe (laasgenoemde groep verteenwoordig vier jare en die ander groepe vyf jare elk).
- * Denominasie (V2): Die grootste groep kom uit die Nederduitse Gereformeerde Kerk 56% (163), die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika 14% (42) is opvallend swakker verteenwoordig en die *Reformed Church of Africa* 1% (2) is eintlik weglaatbaar klein.
- * Geslag (V4): 62% (184) dames, 38% (113) mans dui op 'n onderverteenvoordiging van laasgenoemde.
- * Ras (V5): Die respondente was vir alle praktiese oorwegings net uit die blanke bevolkingsgroep.
- * Seksuele oriëntasie (V6): 96% (275) respondente is heteroseksueel.
- * Provinsie (V7): Al sewe provinsies word verteenwoordig, met Gauteng 55% (180) die grootste, Noordwes 18% (52) die tweede grootste, en Wes-Kaap 7% (20) die derde grootste.
- * Woonomgewing (V8): Ongeveer 60% (177) kom uit voorstedelike gemeentes en 25% (74) uit landelike gemeentes.
- * Kwalifikasie (V9): 64% (191) respondente beskik oor 'n naskoolse kwalifikasie.
- * Beroepstatus: Bykans 72% (213) is werksaam en 26% (76) dui aan *nie van toepassing* – waarskynlik skoliere en studente.
- * Inkomste (V11): 50% (143) respondente verdien meer as R10 000.00 per maand.
- * Moedertaal: Respondente is feitlik deurgaans Afrikaanssprekend.

Profiel

- * Huidige romantiese verhouding (V14): 43% (127) respondente is getroud, 34% (101) enkellopend.
- * Getal romantiese verhoudings laaste drie jaar (V15): 63% (186) het een en 22% (64) het geen verhouding gehad nie.
- * Getal kinders vir wie verantwoordelik (V16): 67% (199) was vir geen kinders verantwoordelik nie, 24% (71) vir een of meer kinders.
- * Woon permanent saam met ... (V17): 38% (113) en 32% (96) woon permanent saam met hulle biologiese moeder en vader onderskeidelik, en 42% (126) met hulle lewensmaats.
- * Familieposisie (V18): 41% (121) is die oudste kind, 34% (99) die jongste kind.
- * Verhouding met hoof van huishouding (V19): 46% (136) bestempel hulle vader en moeder as hoof van die huishouding en 41% (120) hulle vader.

- * Maaltye saam eet (V20): 70% (203) eet minstens vyf keer per week saam as gesin.
- * Gebruik sosiale media (V22): Respondente gebruik alle bekende vorms van sosiale media, maar hoofsaaklik *WhatsApp* 98% (286), *Facebook* 90% (265) en *YouTube* 78% (226).
- * Tipe musiek geluister (V23): Respondente luister na 'n wye verskeidenheid musiektipes. Vir elk van die volgende tipes luister meer as 50% daarna (in dalende volgorde): Pop 66% (195), Christelik 61% (182), Rock 54% (159), Engels kontemporêr 52% (153), Afrikaans kontemporêr 51% (150).
- * Belangrikste musiek geluister (V24): Die belangrikste keuses is (in dalende orde): Pop 16% (46), Rock 14% (39), Christelik 12% (34).
- * Ure per dag aan vermaaklikheidsmedia bestee (V25): 71% (206) bestee hoogstens twee uur per dag gemiddeld aan vermaaklikheidsmedia.
- * Kyk graag na (TV-programme) (V27): Respondente kyk na 'n wye verskeidenheid TV-programme. Die tipes programme waarna deur meeste respondente gekyk word, is fliks 87% (257) en reekse 84% (249) met sitkoms in die volgende posisie 41% (122).
- * Belangrikste vermaaklikheid (TV-programme) gekyk (V27): Reekse 46% (131), fliks 19% (53).
- * Frekwensie erediensbywoning (V29): 42% (124) woon eredienste elke Sondag by. Ongeveer 19% (55) respondente woon minder as twee keer per maand eredienste by.
- * Betrokkenheid by gemeente-aktiwiteite, eredienste uitgesluit (V30): Ongeveer 48% (141) is meer betrokke as slegs bywoning van aktiwiteite.
- * Finansiële ondersteuning van gemeente (V31): Die grootste kategorie bydraers dra by wat hulle kan wanneer hulle kan 34% (99), terwyl slegs 8% (24) nooit bydraes gee nie.
- * Verskeie profieleienskappe (V33): Ongeveer 46% (136) dui aan dat hulle 'n jeugpredikant het en 45% (133) dat hulle 'n jeugwerker het. 10% (31) skep oorspronklike musiek en 7% (21) was al teikens van kuberboelies.
- * Trauma al persoonlik beleef (V34): Die tipes trauma wat al deur die meeste respondente aangegee word is *al vir lewe gevrees* 19% (56) en *al met dwelms geëksperimenteer* 11% (33). Verreweg die meeste 65% (194) het geen van 'n verskeidenheid moontlike tipes trauma beleef nie.
- * Politieke betrokkenheid (V36): 82% (242) respondente stem tydens verkiesings, 53% (156) bid vir die regering en 15% (44) is nie betrokke nie.
- * Beplan jy om hier te bly of die land te verlaat (drie tot vier jaar)? (V39): Slegs 4% (13) het hierop *ja* gesê.
- * Ek bely dat Jesus Christus die Here en Verlosser van my lewe is (V41): Bykans 99% (291) het hierop *ja* gesê.

- * Beoordeling van my bywoning van kategese (V42): 8% (22) respondente was of is nooit betrokke by kategese nie.
- * Is jy gedoop (V43): Bykans 100% (294) is gedoop (5% (14) meer as een keer).
- * Het jy al in die openbaar jou geloof bely? (V44): 87% (255) het hierop *ja* gesê of is besig om voor te berei.
- * Hoe gereeld eredienste saam met gesin bygewoon (V45): 80% (239) het dit bevestig vir minstens twee keer per maand.
- * Met gesinsbetrokkenheid by geloofsvorming (V47): 65% (194) bespreek geloofskwessies, in 43% (129) gevalle praat ouer of voog oor my geloof en in 41% (121) gevalle word gereeld huisgodsdienste gehou.
- * Grootste rol gespeel in my geloofsvorming (V48): Die drie grootste rolspelers is ma 81% (239), pa 66% (196) en predikant 44% (131).
- * Speel tans grootste rol in my geloofsvorming (V49): Die grootste frekwensies kom voor by die volgende persone (in dalende orde, meer as 30%): Predikant 48% (141), ma 47% (138), pa 38% (114), lewensmaat 36% (107), vriend(in) 36% (106).
- * Misdade teen my mense het invloed op my (V51): Huisbraak 48% (143) en selfoon gesteel 35% (104) is die twee mees genoemde misdade.
- * Misdaad met grootste impak op my mense (V52): Hier word gewapende roof 13% (35) en huisbraak 13% (34) deur die grootste persentasies aangegee.
- * Effek van Sondagskool op geloofsvorming (V53): By 66% (195) het dit hulle geloof laat toeneem.
- * Welke gronde al teen my gediskrimineer (V54): Ras 54% (161) en taal 38% (113) is die twee grootste gronde waarop teen die respondente gediskrimineer is.
- * Getal hegte vriende (V55): 78% (230) respondente het tussen twee en tien hegte vriende.
- * Invloed van druk deur portuurgroep (V56): 42% (121) meen dat druk 'n positiewe invloed op hulle gehad het.
- * Neem van besluite oor reg en verkeerd (V57): 63% (184) doen wat God en die Skrif hulle leer.
- * Depressie: Beste beskrywing (V58): Hoewel 74% (220) geen depressieprobleme het nie, is daar 12% (37) wat sê depressiegevoelens beïnvloed hulle gesondheid.
- * Liggaamskending: Beste beskrywing (V59): 92% (273) het aangedui *geen sodanige aktiwiteite* nie.
- * Gereelde lees van boeke (V60): 96% lees die Bybel (slegs 46% minstens

een keer per dag) en meer as 80% lees (nie altyd gereeld nie) in elke geval boeke, tydskrifte en godsdienstige materiaal.

- * Beoordeling van openbare geloofsbelydenis (V63): Vir 88% (259) is dit belangrik.
- * Moontlike redes om die Kerk te verlaat (NV64): Die drie grootste potensieële redes is *nie van toepassing nie* – *ek sal nooit die Kerk verlaat nie* 41% (119), *indien ek nie saamstem met alles wat gepreek word nie saam met Woord en Sakramente nie meer suiwer verkondig of bedien* 21% (60), *indien nie voldoen aan my behoeftes vir spirituele groei* 14% (40).
- * Hoe gereeld bid jy, etenstye uitgesluit? (V67): 73% (218) bid minstens een keer per dag.
- * Het al geloofstorie met my gedeel (V68): Die volgende persone het al geloofstorie met respondente gedeel (in dalende orde – die vier grootste frekwensies): Vriend(in) 59% (176), ma 56% (172), pa 47% (138), predikant 46% (136).
- * Spandeer tyd en doen dinge saam met my ma (V7101): 90% (254) stem saam.
- * Spandeer tyd en doen dinge saam met my pa (V7103): 82% (218) stem saam.
- * Spandeer tyd en doen dinge saam met my voog (V7104): 69% (35) stem saam.
- * Ek is na aan my broer(s) of suster(s) (V7105): 86% (236) stem saam.
- * Woon gereeld my skool se geloofsvormingsaktiwiteite by (V7106): 70% (65) stem saam.
- * Na aanneming woon ek steeds gereeld geloofsvormingsaktiwiteite by (V7107): 79% (184) stem saam.
- * Woon ook ander geloofsvormingsaktiwiteite in my gemeente by (V7110): 65% (168) stem saam.
- * Gereelde betrokkenheid by nadelige aktiwiteite (V72): By elk van die volgende aktiwiteite is die respondente ten minste somtyds betrokke (dalende orde – minstens 10% respondente): Alkoholmisbruik 25% (73), tabakrook 18% (52), rook van waterpyp 14% (41).
- * Kyk van pornografie (V73): Die respondente kyk hoofsaaklik op die volgende media daarna: Internet 14% (41) en selfoon 11% (33).
- * Trauma al persoonlik beleef (V75): Die enigste trauma beleef wat bo die ander uitstaan is *selfoon gesteel* 35% (104).
- * Ernstigste gebeurtenisse al persoonlik beleef (V76): 20% (46) gee *selfoon gesteel* as ernstigste trauma.

- * Aktiewe betrokkenheid in gemeente (V77): Ongeveer 50% (148) is betrokke by gemeenteprogramme.
- * Was eksklusief getrou aan lewensmaat(s) in vorige verhouding(s) (V7811): 83% (231) ja.
- * Woon ongetroud saam met lewensmaat (V7812): 5% (14) ja.
- * Al deelgeneem aan seksuele aktiwiteit, sonder seksuele omgang, terwyl in gevestigde verhouding (V7813): 57% (165) ja.
- * Al deelgeneem aan seksuele aktiwiteit, sonder seksuele omgang terwyl nie in gevestigde verhouding nie (V7814): 29% (83) ja.
- * Al seksuele gemeenskap gehad terwyl in gevestigde verhouding was (V7815): 36% (104) ja.
- * Al seksuele gemeenskap gehad terwyl nie in gevestigde verhouding was nie (V7816): 14% (42) ja.
- * Al voorbehoeding gebruik tydens seksuele omgang buite gevestigde verhouding (V7817): 14% (41) ja.
- * Al voorbehoeding gebruik tydens seksuele omgang terwyl in gevestigde verhouding (V7818): 34% (96) ja.
- * Al seksueel oordraagbare siekte gehad (V7819): 1% (3) ja.

(iii) **Respondentpersepsies**

In hierdie afdeling word daar op oorsigtelike wyse 'n opsomming gegee van die uitslag van die peiling van respondente se persepsies ten opsigte van 'n wye spektrum van stellings en aspekte:

V13:

- * Kerk veroordelend (V1301): 70% (208) stem saam.
- * Belangrikheid van openbare geloofsbelydenis (V1302): 86% (256) stem saam.
- * God deel van elke lewensaspek (V1303): 99% (295) stem saam.
- * Jongmense toekomspositief (V1304): 72% (214) verskil.
- * Eerlike media kerkvoorstelling (V1305): 78% (231) verskil.
- * Openbare kerkstandpunt oor reg en verkeerd is nodig (V1306): 90% (267) stem saam.
- * Aanvaarbaarheid onder jeug van oormatige drankgebruik (V1307): 50% (148) stem saam.
- * Leef in gewelddadige land (V1308): 95% (282) stem saam.

- * Goed voel oor God-geloof is wenslik (V1309): 93% (277) stem saam.
- * Geloofsdeling skend godsdiensvryheid (V1310): 88% (261) verskil.
- * Egskeiding soms geregverdig (V1311): 81% (241) stem saam.
- * God het manlike en vroulike eienskappe (V1312): 68% (203) stem saam.

V21:

- * Rasdiskriminasie is altyd onaanvaarbaar (V2101): 90% (268) stem saam.
- * Prestasiekultuur groot impak op jeug (V2102): 92% (272) stem saam.
- * Betrokkenheid van plaaslike Kerk by gemeenskapsake nodig (V2103): 98% (292) stem saam.
- * God het plan met wêreldgebeure (V2104): 95% (281) stem saam.
- * God se belangrikste rol is om my te help (V2105): 80% (239) verskil.
- * Regering slaag goed met geregtigheid (V2106): 96% (284) verskil.
- * Kerk is medegelowiges met wie my gesin aanbid (V2107): 92% (274) stem saam.
- * Kerkgemeenskap jongmense word Christus-dissipels (V2108): 90% (268) stem saam.
- * Dwelmgebruik per geleentheid sosiaal aanvaarbaar (V2109): 76% (227) verskil.
- * Ons gemeentejeug geraadpleeg oor besluite (V2110): 55% (164) verskil.
- * My leefwyse het impak op ons planeet (V2111): 95% (283) stem saam.

V28:

- * Kerk moet sosiale media in bediening gebruik (V2801): 87% (257) stem saam.
- * Groepsdruk beïnvloed lewens van jongmense (V2802): 99% (295) stem saam.
- * Misdaadvoorvalle neem toe in my gemeenskap (V2803): 86% (254) stem saam.
- * Kerk is geloofsfamilie waar my gesin tuis is (V2804): 93% (275) stem saam.
- * Tradisionele geslagsrolle het plek in verhoudings (V2805): 73% (218) stem saam.
- * Jongmense voel meer aanvaar deur hul vriende as hul families (V2806): 60% (178) stem saam.

- * Aanvaar jongmense as integrerende deel van gemeente (V2807): 97% (289) stem saam.
- * Vrees vir eensaamheid een hoofrede vir vriendskapbelegging (V2808): 90% (268) stem saam.
- * *Families who eat together, stay together* (V2809): 83% (246) stem saam.
- * Gemeente moet gemeenskap wees waarheen nie-Christelike vriende geneem word (V2810): 89% (265) stem saam.

V32:

- * Dit is aanvaarbaar om te jok (V3201): 95% (282) verskil.
- * God beheer alles wat in die wêreld gebeur (V3202): 79% (236) stem saam.
- * God is aktief aan die werk in die wêreld (V3203): 97% (289) stem saam.
- * Om my eie belange te dien (selfs ten koste van ander) is aanvaarbaar (V3204): 92% (272) verskil.
- * Aanvaarbaar om op Internet antwoorde te soek eerder as ouer(s) of voog(de) te vra (V3205): 54% (161) stem saam.
- * My leefwyse is my eie besigheid (V3206): 63% (186) verskil.
- * Kinders moet verhoudings in hersaamgestelde gesinne respekteer (V3207): 92% (272) stem saam.
- * Die kerk is 'n gebou waarheen ons op Sondag gaan (V3208): 71% (212) verskil.
- * Om kinders te hê is deel van Christelike gesinsbegrip (V3209): 65% (194) stem saam.
- * Die doel van Christenskap is om 'n goeie mens te wees (V3210): 49% stem saam, 49% verskil (147 elk).

V33:

- * Die Kerk moet my bedien in my huidige lewensfase (V3305): 65% (192) stem saam.
- * Kerk slaag om my te bedien in my huidige lewensfase (V3306): 67% (200) stem saam.

V35:

- * Enige vorm van korrupsie is verkeerd (V3501): 96% (286) stem saam.
- * Omdat gelowe gelyk is hoef ek nie my geloof met ander te deel nie (V3502): 94% (279) verskil.

- * Wat persoon as moreel reg of verkeerd beskou, hang van gewete af (V3503): 57% (170) verskil.
- * Media se invloed op jeug sterker as dié van die Kerk (V3504): 92% (274) stem saam.
- * Outyds om huwelik te sien as iets wat mens slegs een keer doen (V3505): 92% (272) verskil.
- * Onderrig en programme vir jongmense behoort hoog op kerkagenda te wees (V3506): 93% (276) stem saam.
- * Dit is soms aanvaarbaar om morele reëls te verbreek as jy daarmee kan wegkom (V3507): 97% (288) verskil.
- * Aanlynprofiele moet ware identiteit weergee (V3508): 87% (258) stem saam.
- * Egskeiding het negatiewe invloed op kinders se lewe (V3509): 94% (279) stem saam.
- * Behoort prioriteit te wees om in verhouding met God te groei (V3510): 98% (291) stem saam.
- * Aanvaarbaar om virtueel sosiaal te verkeer eerder as fisies met mense (V3511): 89% (263) verskil.
- * Christene is opgewonde om in hul eie geloof te groei (V3512): 79% (236) stem saam.

V37:

- * Belangrikste uitdagings van my land (V37): Die belangrikste uitdagings wat gelys word (deur meer as 80% gekies, in dalende volgorde) is korrupsie in regering 94% (278), misdad 91% (270), groeiende werkloosheid 89% (265), groeiende armoede 86% (256), agteruitgang van onderwys 82% (242) en te veel blaam op verlede 80% (238). Vir tien uit die 14 moontlike opsies is die uitdagings deur meer as 50% respondente gelys.

V40:

- * Deel geloofstorie met naaste vriende (V4001): 82% (245) stem saam.
- * Ek het selfvertroue (V4002): 84% (250) stem saam.
- * Deel geloof gereeld met meer mense as naaste vriende en familie (V4003): 53% (158) stem saam.
- * Ouer(s) of voog(de) het voorbeeld gestel vir geloofsdeling (V4004): 73% (218) stem saam.
- * God het my met doel geskep (V4005): 98% (292) stem saam.

- * Positief daaroor om met eie gesin te begin (V4006): 85% (251) stem saam.
- * Naaste vriende betrokke by Christelike jeuggroep(e) (V4007): 76% (227) stem saam.

V46:

- * Geen vaste reëls vir reg of verkeerd nie (V4601): 86% (254) verskil.
- * Die kerk is groep mense by wie sondaars veilig voel (V4602): 60% (177) verskil.
- * Daar is kerke wat jongmense behandel asof hulle nog onbelangrik is (V4603): 69% (205) stem saam.
- * Kompetisie in die algemeen beïnvloed die lewens van jongmense (V4604): 94% (279) stem saam.
- * Moet siening van moreel reg of verkeerd aanpas om veranderinge te reflekteer (V4605): 69% (204) verskil.
- * Die kerk is groep mense waar kwesbare persone ondersteuning kan vind (V4606): 92% (272) stem saam.
- * Christelike geloof moet primêre rol speel in enige romantiese verhouding (V4607): 97% (289) stem saam.
- * Ouers of voogde se waardes beïnvloed kinders se gedrag (V4608): 98% (292) stem saam.
- * Onsekerheid oor die toekoms beïnvloed jongmense se lewens (V4609): 99% (293) stem saam.
- * In Afrika word die Christelike geloof beskou as geloof vir blankes (V4610): 67% (198) verskil.
- * Ouers of voogde moet kwaliteit tyd met elkeen van hul kinders deurbring (V4611): 99% (294) stem saam.
- * Mens behoort sy geloofstorie met vriende te deel (V4612): 91% (271) stem saam.

V50:

- * Jeug in ons gemeente voel dat ouer lidmate vir hulle omgee (V5001): 73% (216) stem saam.
- * Kultuur van individualisme het groot impak op jongmense (V5002): 96% (284) stem saam.
- * Politieke leiers stel goeie voorbeeld van etiese openbare leierskap (V5003): 97% (289) verskil.

- * Mens kan gesonde verhouding met God hê sonder om deel te wees van geloofsgemeenskap (V5004): 57% (169) verskil.
- * Die huwelik is 'n outydse instelling (V5005): 97% (287) verskil.
- * Mens behoort jou godsdiensoortuigings openlik te deel met ander (V5006): 90% (267) stem saam.
- * Jongmense swig onder groepsdruk om te voel hulle word aanvaar (V5007): 95% (282) stem saam.
- * Jou gedrag moet beter wees by die Kerk as by ander plekke (V5008): 91% (269) verskil.
- * Twyfel is deel van geloof in God (V5009): 52% (154) stem saam.
- * God se bedoeling met die huwelik is 'n lewensverrykende verhouding (V5010): 97% (287) stem saam.
- * Manier waarop ek leef het impak op ander mense (V5011): 97% (289) stem saam.
- * Daar is 'n goeie verhouding tussen Christelike kerke in ons gemeenskap (V5012): 78% (231) stem saam.

V61:

- * Geniet dit om met ander my geloof te deel (V6101): 80% (239) stem saam.
- * Het al swaargekry as gevolg van my geloof (V6102): 66% (196) verskil.
- * My verhoudings met vriende is tans op 'n goeie plek (V6103): 90% (267) stem saam.
- * Ouer(s) of voog(de) aanvaar my vir wie ek is (V6104): 94% (280) stem saam.
- * Daar is aspekte in my lewe waarvoor ek kerkhulp nodig het (V6105): 74% (220) stem saam.
- * Keuses positief beïnvloed deur ouer(s) of voog(de) se waardes (V6106): 91% (271) stem saam.
- * Gebruik van kommunikasietegnologie het privaatheid geskend (V6107): 78% (231) verskil.
- * Ek glo God is persoon (V6108): 56% (166) verskil.
- * Geloof fokus hoofsaaklik op my lewe na die dood (V6109): 69% (206) verskil.
- * In my gemeente word jongmense se behoeftes ernstig opgeneem (V6110): 72% (213) stem saam.

- * Ek kan my beter vereenselwig met Jesus as met God die Vader (V6111): 60% (178) verskil.
- * Ek voel toegerus om my geloof te deel (V6112): 72% (215) stem saam.

V62: *Huidige bedieninge van die kerk:*

- * Uitreik na gemeenskap (V6201): 93% (244) nuttig.
- * Musiek (V6202): 91% (259) nuttig.
- * Besoek aan kerklidmate (V6203): 84% (208) nuttig.
- * Besoek aan siekes (V6204): 96% (224) nuttig.
- * Betrokkenheid by belydenisklasse (V6205): 93% (235) nuttig.
- * Bywoning van Bybelstudie (V6206): 95% (245) nuttig.
- * Bywoning van kategeseklasse (V6207): 95% (244) nuttig.
- * Doopvoorbereiding (V6208): 95% (213) nuttig.
- * Huweliksvoorbereiding (V6209): 96% (223) nuttig.
- * Sterwensbegeleiding (V6210): 93% (184) nuttig.
- * Bediening aan bedroefdes (V6211): 96% (211) nuttig.
- * Gebedsbediening (V6212): 94% (229) nuttig.
- * Hulp tydens bediening van Heilige Nagmaal (V6213): 89% (222) nuttig.
- * Bywoning van kleingroep (V6214): 93% (216) nuttig.
- * Bywoning van korttermyn uitreikprojek (V6215): 90% (198) nuttig.
- * Luister na preek tydens aanbiddingsdiens (V6216): 97% (266) nuttig.
- * Om in mentorverhouding te wees (V6217): 85% (172) nuttig.

V65:

- * Optimisties oor my toekoms in Suid-Afrika (V6501): 67% (198) stem saam.
- * Verstaan meestal die Bybel as ek deel daaruit lees (V6502): 85% (251) stem saam.
- * Ek handhaaf gesonde dieet (V6503): 79% (236) stem saam.
- * My lewenskeuses word direk deur die Tien Gebooe beïnvloed (V6504): 75% (222) stem saam.
- * Naaste vriende van dieselfde geslag as ek (V6505): 70% (207) stem saam.

- * Media het groter invloed op my lewe as kerk (V6506): 73% (217) verskil.
- * My naaste vriende is nie gelowig nie (V6507): 95% (282) verskil.
- * Geloof in God beïnvloed my besluite (V6508): 97% (287) stem saam.
- * My gesinsituasie veroorsaak spanning by my (V6509): 80% (237) verskil.
- * Beskou myself as persoon met Christelike waardes (V6510): 99% (294) stem saam.
- * Het minstens een voorbeeld van goeie huwelik in my lewe (V6511): 95% (281) stem saam.
- * Is vry om oor my eie toekoms te besluit (V6512): 91% (269) stem saam.
- * Ervaar God in my daaglikse lewe (V6513): 95% (282) stem saam.

V66:

- * Ek is 'n gelukkige mens (V6601): 94% (279) stem saam.
- * Verhouding met God is die belangrikste verhouding in my lewe (V6602): 87% (257) stem saam.
- * Kan my vereenselwig met God die Heilige Gees (V6603): 83% (247) stem saam.
- * My gemeente is bekend vir hul jeugbediening (V6604): 59% (174) verskil.
- * Naaste vriende het slegte morele invloed op my (V6605): 93% (277) verskil.
- * Het al my geloofsoortuigings met mense van ander gelowe gedeel (V6606): 68% (201) stem saam.
- * Staar die meeste oggende op en bekommer my oor die dag (V6607): 78% (232) verskil.
- * My verhoudings met familie is tans op goeie plek (V6608): 91% (270) stem saam.
- * Ouer(s) of voog(de) het my waardestelsel positief beïnvloed (V6609): 95% (281) stem saam.
- * Het God net nodig wanneer ek probleme in my lewe het (V6610): 86% (254) verskil.

V69:

- * Ek het genoeg wat betref materiële dinge (6901): 92% (272) stem saam.
- * Ek en naaste vriende het soortgelyke godsdienstige oortuigings (6902): 95% (281) stem saam.

- * My gemeente maak verskil in ons gemeenskap (6903): 79% (234) stem saam.
- * Ek is nader aan my ma as my pa (6904): 55% (164) stem saam.
- * Ek is nader aan my pa as my ma (6905): 74% (220) verskil.
- * Ek werk gereeld aan my fiksheid (6906): 60% (178) stem saam.
- * My gemeente is 'n jeugvriendelike geloofsgemeenskap (6907): 79% (234) stem saam.
- * Preke by ons kerk help my met my persoonlike geloofsvorming (6908): 87% (259) stem saam.
- * Ek het goeie kennis van die Bybel (6909): 74% (221) stem saam.
- * Verhouding met God gee my hoop (6910): 98% (290) stem saam.

V70: Hantering van rassisme in my land:

- * Ontwikkel vertrouensverhoudinge (V7001): 93% (276) stem saam.
- * Verlig armoede (V7002): 76% (227) stem saam.
- * Opvoeding oor kulture (V7003): 84% (248) stem saam.
- * Vereniging van kerke (V7004): 54% (161) stem saam.
- * Ontwikkel interkulturele kerke (V7005): 55% (162) stem saam.
- * Verander politieke wette (V7006): 62% (184) stem saam.
- * Verander politieke strukture (V7007): 79% (234) stem saam.
- * Skrap Regstellende Aksie (V7008): 74% (220) stem saam.
- * Skrap alle Swart Ekonomiese Bemagtingsbeleide (V7009): 69% (205) stem saam.
- * Aanvaar dat Apartheid verby is (V7010): 94% (280) stem saam.
- * Werk rassisme aktief teë (V7011): 90% (267) stem saam.

V71:

- * My ouers of voogde het gelukkige huwelik (V7102): 86% (237) stem saam.
- * Kom oor die weg met my hersaamgestelde gesin (V7108): 75% (45) stem saam.
- * Belydenis dat Jesus my God en Verlosser is maak verskil in my alledaagse lewe (V7109): 96% (283) stem saam.

- * My ouers se egskeiding het negatiewe invloed op my lewe gehad (V7111): 67% (31) stem saam.
- * Ek beskou my doop as betekenisvol (V7112): 96% (281) stem saam.

V74:

- * Ek glo God Drie-enig is nie van spesifieke ras nie (V7401): 92% (273) stem saam.
- * Populêre kultuur het beeld van huwelik geskaad (V7402): 89% (264) stem saam.
- * Verhouding tussen verskillende gelowe in ons gemeenskap is goed (V7403): 55% (163) stem saam.
- * Kerk is 'n groep mense waar 'n kwesbare persoon praktiese hulp kan vind (V7404): 90% (268) stem saam.
- * Verbruikerskultuur het groot impak op die jeug (V7405): 94% (279) stem saam.
- * Jeug kan verandering teweegbring in ons land (V7406): 95% (281) stem saam.
- * Gemeentes moet spesifiek begroot vir jeugbediening (V7407): 90% (266) stem saam.
- * Ouers of voogde moet kinders vryheid gee om hulself uit te druk (V7408): 96% (285) stem saam.
- * Die kerk is 'n groep mense met wie ek en my gesin die Here dien (V7409): 98% (290) stem saam.
- * Die Bybel speel 'n belangrike rol in Christene se lewe (V7410): 99% (293) stem saam.
- * Kyk van pornografie is aanvaarbaar (V7411): 94% (279) verskil.
- * Kerk moet betrokke wees in politieke aangeleenthede (V7412): 50% (148) stem saam.

V78:

- * Seksuele aktiwiteit sonder omgang aanvaarbaar indien nie getroud nie (V7801): 36% (108) ja (stem saam).
- * Seksuele aktiwiteit sonder omgang aanvaarbaar buite gevestigde verhouding (V7802): 10% (31) ja (stem saam).
- * Buitehuwelikse seksuele aktiwiteit sonder omgang aanvaarbaar (V7803): 21% (63) ja (stem saam).
- * Buitehuwelikse seksuele omgang aanvaarbaar (V7804): 11% (32) ja (stem saam).

- * Seksuele omgang buite gevestigde verhouding aanvaarbaar (V7805): 7% (20) ja (stem saam).
- * Seksuele omgang aanvaarbaar indien nie getroud nie (V7806): 18% (53) ja (stem saam).
- * Aanvaarbaar om saam met lewensmaat te bly indien nie getroud nie (V7807): 39% (116) ja (stem saam).
- * Belangrik om eksklusief te wees in romantiese verhouding (V7808): 92% (272) ja (stem saam).
- * Alle huwelike deur God bestem (V7809): 48% (141) ja (stem saam).
- * Een hoofrede om te trou is om by die Christelike geloof se reëls te hou (V7810): 59% (175) ja (stem saam).

(iv) **Vergelykings en verwantskappe**

'n Verdere vlak van analise van die data behels bestudering van verwantskappe en die tref van vergelykings tussen subgroepe by biografiese of profielveranderlikes. Sodanige vergelykings moet op 'n baie selektiewe wyse gekies word, en dit is uiters wenslik dat die vergelykings eers getref word nadat die nodigheid daarvan deeglik oorweeg is en gemotiveer kan word. In hierdie verslag word enkele sodanige vergelykings getref deur middel van tweerigtingfrekwensietabelle en statistiese betekenistoetse, hoofsaaklik om die omvang, betekenis en slaggate van sulke analises te illustreer. Ons beperk die aandag tot tweerigtingstabelle van ouderdom (V1), denominasie (V2) en inkomste (V11 en NV11) as biografiese veranderlikes, en die twee persepsiestellings V1303 (*God deel van elke lewensaspek*) en V1307 (*aanvaarbaarheid onder jeug van oormatige drankgebruik*).

- * *God deel van elke lewensaspek (V1303) by ...*
 - ** ... ouderdom: Uit die tweerigtingfrekwensietabel kan gesien word hoeveel respondente saamstem of verskil uit elke ouderdomsgroep. Dit is egter baie duidelik dat 'n ouderdomsvergelyking nie sin maak nie weens die lae selfrekwensies. Verder, hoewel die statistiese pakket wel betekenistoetse uitvoer (byvoorbeeld die chikwadraattoets), die resultate nie betroubaar is nie (let op die waarskuwing insake die groot persentasie selle met verwagte frekwensie minder as vyf).
 - Dit is duidelik dat hierdie vergelyking nie sinvol is nie.
 - ** ... denominasie: Soortgelyk is hierdie vergelyking nie sinvol nie.
 - ** ... inkomste: Vergelyking nie sinvol nie.
- * *Aanvaarbaarheid onder jeug van oormatige drankgebruik (V1307) by ...*
 - ** ... ouderdom: Vergelyking is sinvol weens die voldoende selfrekwensiewaardes. Uit die statistiese toetse blyk dat daar 'n betekenisvolle verskil tussen die vier ouderdomsgroepe is, met die twee groepe bo 25 jaar wat die hoogste persentasies respondente het wat saamstem met die stelling. Verdere toetse (byvoorbeeld loglineêre toetse) moet

gedoen word om presies vas te stel welke groepe betekenisvol hoër persentasies het as die ander.

** ... denominasie: Vergelyking is sinvol weens die voldoende selfrekwensiewaardes. Hoewel 'n opvallend laer persentasie respondente uit die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika saamstem, is die verskil nie statisties betekenisvol nie.

** ... inkomste (saamgevoegde kategorieë, NV11): Vergelyking is sinvol weens die voldoende selfrekwensiewaardes. Uit die statistiese toetse blyk daar 'n betekenisvolle verskil tussen die vyf inkomstegroepe, met die persentasie respondente wat saamstem die laagste by die inkomstegroep <R500.00 en die hoogste by die groep >R20 000.00. Verdere toetse (byvoorbeeld loglineêre toetse) is nodig om presies vas te stel welke groepe betekenisvol hoër persentasies het as die ander.

3.1.3.7 Beperkings in gebruik van huidige data en verdere navorsing

(i) **Beperkings**

Daar is verskeie beperkings by die gebruik van die resultate wat in hierdie navorsing gevind is, sommige waarvan die volgende is:

* Die relatief lae responskoers en die gepaardgaande verlies aan *pro rata* verteenwoordiging van sekere subgroepe, mag die interpretasies nadelig beïnvloed. Dit moet vermeld word dat ten spyte van ernstige of toegewyde pogings om 'n genoegsame getal respondente vir die projek te werf en te laat deelneem (vraelys invul), daar uiteindelik volstaan moes word met 'n baie laer getal as wat in die beplanning voorsien is. Die kerklike verteenwoordigers het almal die punt bereik waar hulle nie op 'n redelike wyse nog respondente kon werf nie. Die konsultante het ook by die punt gekom waarby geen verdere voltooidde vraelyste redelikerwys verkry kon word nie. Hierdie bevinding op sigself dui op 'n saak waaroor die inisieerders van die navorsing 'n verklaring moet probeer vind.

* Die aard en omvang van die huidige navorsingsprojek maak dit bykans onmoontlik om alle denkbare aspekte van belang na te vors binne bestek van die projek.

* Die data van vraag 78 moet met groot omsigtigheid geïnterpreteer word, want verskeie vrae bevat meer as een aspek waarop 'n enkele gesamentlike antwoord per respondent verwag word. Byvoorbeeld V7817:

Al voorbehoeding gebruik tydens seksuele omgang buite gevestigde verhouding? 66% (190 respondente) kies *nee* as antwoord. Beteken dit dat al sulke respondente nie voorbehoeding tydens seksuele omgang buite 'n gevestigde verhouding gebruik nie? Of beteken dit byvoorbeeld dat sommige respondente, wat nie aan seksuele omgang buite 'n gevestigde verhouding deelneem nie, bloot *nee* antwoord op die vraag by gebrek aan die bestaan van 'n *nie van toepassing* opsie. Vir dié rede is by al die subvrae van vraag 78 slegs die ja antwoorde gerapporteer.

* Die verslag verskaf nie die data waaruit subgroepe onderling vergelyk kan word nie. Sulke vergelykings kan alleenlik uit die rou data gemaak word wat by die eienaar van die data aangevra kan word.

* In baie gevalle is die vrae of stellings nie onderskeidend ten opsigte van

die deelnemende respondente nie, met ander woorde die verspreiding van response oor die moontlike opsies in antwoorde is te eensydig (bykans almal gee dieselfde respons).

- * Dit is onwenslik om persentasies sondermeer as eksak te aanvaar of gebruik. Die standaardfout en 95% vertrouensinterval moet aanvullend gebruik word by interpretasie van persentasies (kyk afdeling 8, algemeen: interpretasie-oorwegings).
- * Daar moet ernstig gewaak word teen ondeurdagte analise van enige datastel. Die amper blindelinge gebruik van statistiese sagteware deur nie-statistici kan katastrofiese gevolge hê, aangesien die onderliggende teorie van statistiese prosedures dikwels nie by sulke ondeurdagte analyses en interpretasies in ag geneem word nie.

(ii) **Verdere navorsing**

Navorsing van hierdie aard bring van nature mee dat nuwe vrae gestel word wat dan lei tot verdere navorsing. Voorbeelde van verdere navorsing is:

- * Opvolgstudies deur gebruikmaking van die huidige datastel, byvoorbeeld om verwantskappe tussen veranderlikes te bestudeer en vergelykings te tref. Hier is die waarskuwing ter sake wat reeds hierbo gegee is, naamlik dat sodanige vergelykings goed gemotiveer moet word en nie net bloot moet wees om *enige iets interessants* uit 'n hooimied van inligting te probeer opspoor nie. Die advies van kundiges in navorsingsfilosofie en statistiek is hier baie belangrik.
- * Nuut gedefinieerde navorsingsprojekte volg dikwels uit navorsing soos wat hier gedoen is, aangesien laasgenoemde in 'n groot mate as verkennend gesien kan word. Die idee is dan om ondervinding wat met die verkennende studie opgedoen is, toe te pas in die beplanning van nuwe navorsing. Tipies sal die inhoud van die nuwe studie se vraeys gedoen word aan die hand van ervaring met vrae in die verkennende studie, en vrae met 'n lae onderskeidingsvermoë sal moontlik nie weer gebruik word nie, of gewysig word in die nuwe studie.

(iii) **Slotwoord**

- * Die opstellers van hierdie verslag is van mening dat daar genoegsame inligting uit die navorsing verkry is of kan word, ten spyte van beperkings en tekortkomings soos hierbo uitgewys is. Die eerste orde analyses en interpretasies wat in die verslag verskaf is behoort reeds belangrike lyne te trek ten opsigte van die breë doelstellings om die profiel en persepsies van jong meelewende lidmate van die deelnemende denominasies te beskryf.
- * Die opstellers kan voorsien dat verdere navorsing op hierdie terrein sal plaasvind, en wil graag aanbeveel dat sodanige navorsing in oorleg met kundiges uit die praktiese teologie, statistiek en dataverwerkingstechnologie, op gekoördineerde wyse beplan en uitgevoer word.
- * Die opstellers van hierdie verslag spreek graag groot dank uit teenoor die bestuur en personeel van *Business Enterprises at University of Pretoria* wat deurgaans die proses ondersteun het deur middel van menslike en fisiese hulpbronne.

- * Baie dankie aan ons eggenotes vir al hulle begrip en ondersteuning tydens ons voortdurende afwesigheid van die huis en die oënskynlik nimmereindigende rekenaarwerk!

Soli Deo Gloria!

Prof Chris Smit en dr Mike van der Linde

3.1.4 PUBLISERING EN GEBRUIK VAN DIE NAVORSINGSRESULTATE

Die publiserings van die navorsingsresultate word deur die projekspan gekoördineer. Die projekspan neem die volgende faktore in ag in dié verband:

- * Die resultate is in opdrag van die Algemene Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk gedoen. Die ander deelnemende kerke besit saam met die Nederduitse Gereformeerde Kerk die data, en het daarom gedeelde eersereg op die publikasie daarvan. Die volledige terugvoer oor die navorsing sal in die vorm van 'n verslag eerste by die Algemene Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk dien. Daarna sal dieselfde verslag by die volgende algemene vergaderings van die ander kerke dien.
- * Die omvang van die dataset maak dit bykans onmoontlik om oorsigtelik oor die data verslag te doen sonder om die konteks van so 'n interpretasie skade te doen. Die interpretasie en kontekstualisering van die data is baie belangrik. Die projekspan moet verantwoordelik omgaan met die publiserings van die data.
- * Die interpretasie van die data word dikwels statisties onverantwoordelik gedoen. Die projekspan wil seker maak dat wanneer data gepubliseer word, dit korrek hanteer word. Ons kan slegs sê wat die data sê.

In die lig hiervan het die projekspan besluit om die data op die volgende wyse bekend te maak:

- * In 'n eerste voorlopige persverklaring (Junie 2015) is basiese demografiese inligting oor die respondente en voorlopige resultate van twee van die konstrakte (geloofsvorming en die kerk) bekend gemaak.
- * Die amptelike verslag met die totale oorsig oor die projek dien by die Algemene Sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk (en daarna by die ander deelnemende kerke se algemene vergaderings).
- * Saam met die verskyning van die verslag word die volledige interpretasie van die totale projek gepubliseer in 'n boek getiteld *Skokkend Positief*. Die publikasie word uitgegee deur die uitgewer Bybel-Media in Oktober 2015. Dr Van der Westhuizen en prof Nel is die eindredakteurs van die boek waaraan 29 skrywers deelneem. Die boek sal poog om oor elkeen van die temas in die navorsing te reflekteer. Dit sal gedoen word aan die hand van die resultate van die navorsing asook ander bronne. Jong predikante wat spesialiste is in jeugbediening lewer ook hul insette vanuit die praktyk oor die insigte in elke hoofstuk. Die boek sal die eerste van sy soort wees om die kerk te help om na te dink oor hoe om 'n nuwe generasie jongmense, wat aktief deelneem aan die kerk se aktiwiteite, te bedien.

3.1.5 EERSTE ALGEMENE INDRUKKE

Die skrywers van die boek was vir twee dae bymekaar op 5 en 6 Mei 2015. Die skrywers verteenwoordig die spektrum van akademikuste tot by jeugpredikante in plaaslike gemeentes. Die groep verteenwoordig ook lede uit al drie die deelnemende kerke. Tydens hierdie byeenkoms kon ons vir die eerste keer die totale resultate van die projek bespreek, en eerste insigte en waarnemings met mekaar deel.

Die algemene resultaat laat 'n baie sterker positiewe indruk as verwag. Die studie is ewekansig en betroubaar gedoen sodat die resultate wetenskaplike gewig kon dra. Dit is verteenwoordigend van verskeie gekose stratifikasies. Dit het ons tot die gevolgtrekking gebring dat die Afrikaanse aktiewe jeug in die kerk baie meer positief oor die kerk en geloof is as wat die kerk self sou verwag. Die navorsing kan nie praat oor jeug wat nie deel is van die kerk nie – ons sou graag navorsing oor hierdie groep wou doen, maar die hulpbronne vir 'n wetenskaplike studie van dié grootte is nie tans beskikbaar nie.

Daar is ook beduidende skuiwe wat die kerk oor sal moet besin. Onder andere is die tipe uitdagings waarmee hierdie groep jongmense worstel 'n belangrike bedieningsbehoefte wat die kerk sal moet aanspreek.

3.1.6 SAMEVATTENDE BEVINDINGE EN PRAKTIESE IMPLIKASIES VIR DIE KERK

Dit is nie 'n maklike taak om 'n hele navorsingsprojek saam te vat nie. Mens loop die gevaar om nie gestand te doen aan al die inhoud nie. Dikwels help dit ons wel om op te som. In die boek word daar in detail aan die einde van elke hoofstuk lyne getrek wat die kerk kan help. Lees dit gerus ter wille van volledigheid.

Ons wil egter die grootste suggesties vir die kerk se jeugbediening saamvat. Ons doen dit deur twintig belangrike bevindinge vanuit hierdie navorsing uit te lig:

- * Verdere navorsing is dringend nodig. Dit moet plaaslik en wetenskaplik wees.
- * Gesinne bly die mees belangrikste ruimte waarin jongmense groei in hul geloof. Gesinne moet verder versterk word en nuwe gesinne moet ingesluit word. Ouers is krities in hierdie opsig – die kerk sal ouers al hoe meer moet ondersteun.
- * Ondersteun huwelike.
- * Rus mense toe! Ouers, jongmense, gesinne, jeugwerkers, predikante en gemeentes. Skep ruimtes vir gesprekke oor elkeen van die temas in hierdie boek. Daar is nie een wat ons kan uitlos nie.
- * Dink krities na oor sake soos geslagsrolle, definisies van seks, Bybelse norme, die betekenis van goeie teologie en die ontwikkeling van moraliteit wat beliggaam word.
- * Neem jongmense ernstig op, sluit hulle in by belangrike besluitneming, die begroting en die bediening van die hele gemeente. Dink inklusief en sensitief teenoor die jeug.

- * Skep 'n nuwe taal en gesprek rondom die seksuele (in alle aspekte). Die kerk moet die gesprek ernstig op die tafel sit. Dit beïnvloed alle verhoudings – uiteindelik ook huwelike.
- * Dink weer oor geloofsvorming: Huisgeloof, ouers se rolle, die predikant, die inhoud van kategeese en die belangrikheid van die doop en belydenisaflegging.
- * Belê in predikante en jeugwerkers. Preke val nie op dowe ore nie! Jongmense wil meer leer en geestelik groei.
- * Werk saam aan die kerk se publieke beeld. Die meeste jongmense beleef die kerk as veroordelend. Kan ons waag dat dit so bly?
- * Word meer gasvry teenoor gemarginaliseerdes, jongmense van ander gelowe en sondaars!
- * Doen moeite met stories, rituele, tradisies en simbole. Sien raak dat jongmense die doop en belydenisaflegging waardeur. Verstaan dat jongmense die kerk se bedieninge as nuttig beleef – let op watter speel die grootse rol en bou dit uit.
- * Werk aktief aan 'n jeugkultuur wat transformeer.
- * Moenie die media onderskat nie, en gebruik tegnologie om jongmense te leer en te ontwikkel. Gebruik hul verskillende persoonlikhede en kreatiwiteit.
- * Raak meer betrokke by die gemarginaliseerde jongmense wat ons nie in die studie *gehoor* het nie. Fokus op die ondersteuning van veral jongmense met risiko gedrag.
- * Raak betrokke by onderwys deur naskoolse hulpverlening, vroeë kinderontwikkeling en die ondersteuning van onderwysers.
- * Moenie die minderhede in die navorsing mis nie – sien om na jongmense met depressie en ander probleme.
- * Wees bewus van jongmense se realisme oor die land en gebruik hulle entoesiasme en verbintenis tot Suid-Afrika om verandering mee te bring. Leer by hulle en stel die voorbeeld. Berei jongmense voor om 'n impak te maak op ons land.
- * Leer hulle hoe om hulle geloof te deel met ander.
- * Wees vir jongmense lief. Dit omsluit alles.

Projekspan

Dr Zander van der Westhuizen
Projekleier en Nederduitse Gereformeerde Kerk.

Prof Malan Nel
Universiteit van Pretoria en Nederduitse Gereformeerde Kerk.

Dr JM van Staden
Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Ds Charl van Rooy
Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika.

Dr Elnerine Greeff
Spesialis in kwalitatiewe navorsing en Universiteit van Suid-Afrika.

---oOo---

Bylae

R

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Seksualiteit of
Homoseksualiteit

Die 68ste Algemene Kerkvergadering het in bogenoemde verband die volgende besluite geneem:

Beskrywingspunt 26

1. *Volgens die breër boodskap van die evangelie maak God se Gees dit vir mense moontlik om met hulle volle menswees in God se teenwoordigheid te lewe. Laasgenoemde sluit ook homoseksuele persone in.*
2. *Die Kerk glo daarom dat alle gelowiges, ongeag hulle seksuele oriëntasie, lede is van die liggaam van Christus. Die eenheid van die kerk as liggaam van Christus is 'n evangeliese eis.*
3. *Die Kerk wil daarom homoseksuele persone in sy midde verwelkom, vertroos en ondersteun. Die Kerk sal vervolgens alles in sy vermoë doen om die verskynsels van homofobie, gay haat en enige ander vorme van neerhalende optredes teenoor homoseksuele persone teen te werk.*
4. *Gevolglik wil die Kerk aan alle gelowige lidmate, dus ook homoseksuele persone, pastorale sorg en morele leiding vir 'n Geesgevolle lewe verleen.*
5. *Die Kerk moet in die hantering van die omvattende seksuele verskynsel die heteroseksuele huwelik koester en beskerm as die enigste huweliksvorm soos deur God self ingestel. Dit is die enigste ruimte volgens die Skrif waarbinne seksuele aktiwiteite, familiebou en gesinsgroei kan voorkom. God het man en vrou geskape om vir dié doel by mekaar te pas.*
6. *Die Kerk bevestig dat homoseksueel georiënteerde persone wat selibaat lewe, tot die ampte van die Kerk toegelaat kan word.*
7. *Die Kerk sal daarom basiese beginseluitgangspunte en spesifieke riglyne vir die pastorale versorging van homoseksuele persone opstel en aan alle predikante van ons Kerk beskikbaar maak.*

Beskrywingspunt 27

1. *Die vergadering is daarvan oortuig dat homoseksuele dade sonde is en soos alle ander sondes in die Bybel bely moet word.*
2. *God het die heteroseksuele monogame huwelik ingestel as die ruimte waarbinne seksualiteit plaasvind. Daarom moet enige vorm van homoseksuele gedrag, en dus ook die sogenaamde homoseksuele huwelik, deur die Christelike etiek afgewys word.*
3. *Persone met 'n homoseksuele oriëntering het die verantwoordelikheid om hulle te weerhou van homoseksuele gedrag net soos alle ander mense ten opsigte van hulle gebroke menslike natuur selfbeheersing moet beoefen.*

Die 68ste Algemene Kerkvergadering het verder besluit dat punte 6 en 7 van Beskrywingspunt 26 verwys word vir verdere studie omdat die ampte hier ter sprake kom.

Tydens die 69ste Algemene Kerkvergadering het 'n verslag getiteld *Homoseksualiteit: 'n Roetekaart vir 'n Protestantse kerk* (Beskrywingspunt 45, ingedien deur die Ring van Johannesburg) gedien as uitvoering van die opdrag van die 68ste Algemene Kerkvergadering (punte 6 en 7 van Beskrywingspunt 26 van die 68ste Algemene Kerkvergadering).

Na 'n bespreking van Beskrywingspunt 45 is die volgende besluit geneem:

Die nuwe perspektiewe en inligting wat ter vergadering aangebied is vir bespreking ten opsigte van homoseksualiteit asook moontlik besluitneming, word verwys na die Komitee vir Huweliks- en Ander Sinvolle Verhoudingsmoontlikhede vir diepgaande studie en finale voorlegging aan die 70ste Algemene Kerkvergadering.

Tydens die 70ste Algemene Kerkvergadering het die volgende beskrywingspunt, in uitvoering van bogenoemde opdrag, oor bogenoemde saak gedien:

Beskrywingspunt 66: Ring van Germiston (Gemeente Germiston)

Seksualiteit of homoseksualiteit

Die Algemene Kerkvergadering besluit om geen onderskeid in seksuele oriëntasie te maak in besluite wat lidmate of ampsdraers raak nie.

Na 'n lang en deeglike bespreking is die volgende besluit geneem:

Die vergadering stem nie oor die saak nie, maar dat die saak verder bestudeer word.

In uitvoering van die opdrag van die besluit van die 70ste Algemene Kerkvergadering het die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering bogenoemde opdrag tot verdere bestudering aan die Kernkomitee: Kerk en Teologie opgedra.

In die uitvoering van sy opdrag het die kernkomitee aan twaalf predikante van die Kerk 'n versoek gerig om 'n studiestuk oor hulle verstaan van homoseksualiteit in te dien. Net een studiestuk is ontvang, te wete dié van prof E van Eck opgestel saam met ds Ralph Barnard, getiteld *Homoseksualiteit en sewe klassieke Bybelse tekste: Antigay of misverstaan?* (BYLAE 1). Gedurende 2014 en 2015 is 'n oop versoek aan kerkrade en predikante gerig om studiestukke in te dien. In laasgenoemde uitnodiging, gedateer 18 Maart 2015, is lidmate van die Kerk uitgenooi om

- * ongepubliseerde werk wat u reeds gedoen het aan te stuur.
- * volledige verwysings te verskaf na werk wat gepubliseer is.
- * nuwe menings te formuleer.

Na die besluit van die Nederduitse Gereformeerde Kerk se besluit tydens sy 2015 Algemene Sinode is bogenoemde versoek per skrywe vanaf die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering op 20 November 2015 weer herhaal.

As reaksie op bogenoemde skrywes is twee verslae ontvang, te wete dié van dr Robert JE Erasmus (MBChB MPraxMed MD[Pret] FACRRM), 'n huisarts in Pretoria en ouderling en skriba van gemeente Wonderboom-Suid, getiteld *Homoseksualiteit: Persoonlike oortuiging, perspektiewe en herooring* (BYLAE 2), en van br Naas Ferreira, lidmaat van gemeente Pretoria-Oos (BYLAE 3).

In eersgenoemde bydrae word die standpunt gestel dat lidmate soms radikaal oor homoseksualiteit verskil omdat die betrokke tekste (kyk onder) vanuit twee Skrifbenaderings gelees word. Diegene wat die tekste letterlik (naïef), op sigwaarde, en in die beskikbare Afrikaanse vertalings van die Bybel lees, kom meestal tot die gevolgtrekking dat homoseksualiteit, soos ons dit vandag verstaan, net so in die tekste aan die orde kom, en dat dit sonde is. Behalwe vir die feit dat hierdie soort lees van die teks nie uit ons reformatoriese tradisie stem nie, gaan hierdie lees van die betrokke tekste gewoonlik mank aan 'n konsekwente lees van die tekste. Diegene wat die betrokke tekste krities

(ondersoekend of nie-naiëf) lees, se hermeneutiese uitgangspunt is anders. Vir hulle is dit belangrik dat die betrokke tekste in die grondtale (Hebreeus en Grieks) gelees moet word, dat alle beskikbare vertalings in ag geneem moet word, dat kennis oor die sosiale en kulturele agtergrond waarbinne hierdie tekste grondgevat het belangrik is, en dat nie-kanonieke bronne waarin die woorde voorkom wat na *homoseksualiteit* in die Bybel verwys, ook belangrik kan wees in ons verstaan van wat die Bybelse tekste wou kommunikeer. In wese oordeel laasgenoemde lesers dat die betrokke tekste op 'n eg Hervormde wyse gelees behoort te word, 'n hermeneutiese benadering wat in kontinuïteit staan met ons reformatories-hermeneutiese erfenis.

Die betrokke studiestuk, wat homself bedien van 'n kritiese (reformatoriese) lees van die teks kom, wat die sewe ter sake tekste betref, tot die volgende slotsom:

- * In al sewe tekste is daar 'n verwysing na homoseks (nie homoseksualiteit nie) wat as sonde gereken kan word.
- * Levitikus 18: 22 en 20: 13 handel oor die verbod om soos 'n vrou op te tree, wat in die tyd van die skryf van die teks onaanvaarbaar was as 'n *gruwel* in die oë van God. Hierdie kulturele oortuiging word nie meer vandag gehandhaaf nie.
- * Genesis 19: 1 tot 8 en Rigters 19: 16 tot 30 handel oor skending van die opdrag tot gasvryheid deur onder andere die verkragting van mans of die poging om mans te *vervroulik* deur hulle te penetreer. In wese handel hierdie twee tekste oor verkragting wat die Kerk tog seker nie kan goedkeur nie.
- * In Romeine 1: 27 word homoseksualiteit in alle gevalle as teennatuurlik verstaan (dit kan nie 'n natuurlike seksuele oriëntasie wees nie) en word dit uitgebeeld as die gevolg van afgodsdienste. Homoseksuele aktiwiteit word verder as 'n keuse getipeer. Vandag bestaan daar die oortuiging dat 'n homoseksuele oriëntasie net so natuurlik soos 'n heteroseksuele oriëntasie is. Net soos heteroseksuele persone nie kies om heteroseksueel te wees nie, so kies homoseksuele persone ook nie om homoseksueel te wees nie. Die studiestuk van oudl (dr) Erasmus (kyk onder) bevestig hierdie oortuiging.
- * 1 Korintiërs 6: 9 en 1 Timoteus 1: 10 – wat in die 1983 Afrikaanse vertaling dieselfde vertaal word, maar in die Griekse grondteks verskil – handel oor die uitbuitende pleeg van pederastie, kinderprostitusie en die ekonomiese uitbuiting van (onskuldige) minderes (soos slawe) in 'n seksuele konteks. Dit kan die Kerk tog ook nie goedkeur nie.

Die swaartepunt en slotsom van bogenoemde kritiese lees van die sewe tekste is dat die woord *homoseksualiteit*, soos dit vandag verstaan word, nie in die Bybel voorkom nie.

Wat duidelik is uit bostaande bespreking van die sewe tekste is dat dit nie soseer oor verskillende standpunte gaan nie, maar oor verskillende Skrifhanterings en -vertalings. Dit is hierdie saak waarop die debat oor homoseksualiteit behoort te fokus indien die twee teenoorstaande standpunte nader aan mekaar wil beweeg. Indien dit nie gebeur nie is daar geen uitkoms vir 'n debat wat soms op onverkwiklike wyses gevoer word ten koste van die getuïenis van die Kerk nie.

In sy studiestuk bied oudl (dr) Erasmus onder andere 'n natuurwetenskaplike perspektief op homoseksualiteit. Homoseksualiteit kom algemeen in die menslike spesie en ander spesies in die natuur voor, maar die genetiese basis daarvan word nie duidelik verstaan en verklaar nie.

Die algemene voorkoms van homoseksualiteit onder die mensdom – omtrent 8% onder beide geslagte – is 'n raaiselagtige verskynsel vanuit 'n genetiese-evolusionêre perspektief, omdat eenvoudige logika aandui dat 'n lewensvatbaar-verminderende fenotipe of fisiese voorkoms eintlik teengeselekteer behoort te word in opeenvolgende geslagte. Met ander woorde die nageslagte van individue wat nie voldoende kan voortplant nie, behoort al minder te word as gevolg van infertiliteit. Dit blyk nie die geval te wees met homoseksuele mans en vroue nie.

Studies toon aan dat homoseksualiteit deur polimorfe gene (meervoudige gene met verskillende struktuur en funksie) beïnvloed word:

- * Tweelingstudies dui aan dat daar beide genetiese- en omgewingsfaktore is wat bydra tot die totstandkoming (of uitdrukking) van die homoseksuele fenotipe (die sigbare en/of funksionele gevolg van 'n individu se genetiese samestelling).
- * Manlike homoseksualisme skyn meer dikwels van die moederskant oorgeërf te word wat aanduidend van die bestaan van polimorfiese, oorerflikke moederlike invloede is en/of die bestaan van polimorfiese, X-chromosoom-gebonde gene wat 'n invloed op die manlike homoseksuele uitoefen.
- * Dit is verder baie onwaarskynlik dat die ontstaan van homoseksualiteit deur 'n genetiese mutasie veroorsaak word, want die toestand kom ewe dikwels by beide mans en vroue voor.
- * Moederlike invloed mag 'n beduidende bydrae tot die homoseksuele fenotipe lewer. Daar is byvoorbeeld 'n interessante verband tussen die geboortevolgorde en die voorkoms van homoseksualiteit. Die voorkoms van homoseksualiteit is positief gekorreleer met die aantal ouer broers, maar nie met die aantal ouer susters nie. Hierdie geboorte-orde effek mag die gevolg wees van verskillende sosiale omgewingsfaktore wat die jonger broers ondervind, maar dit mag ook wees as gevolg van die progressiewe sensitisering van sommige moeders deur ongespesifiseerde manlik-spesifieke antigene met elke opeenvolgende manlike fetus (ontwikkelende baba), en die toenemende effek van hierdie sensitisering op die seksuele differensiasie van die brein van elke opvolgende manlike fetus.

Onlangse studies oor die oorerflikheid van seksuele oriëntasie het twee bevindings gemaak: Oriëntasie is matig oorerflik en dat daar gebiede van die Y-chromosoom is wat heel waarskynlik die ontwikkeling van seksuele oriëntasie in mans beïnvloed. Hierdie laasgenoemde bevinding verduidelik dan ook die verskille in die oorerflikheid van seksuele oriëntasie tussen mans en vroue (laasgenoemde dra normaalweg nie 'n Y-chromosoom nie). Die gevolgtrekking is dus dat daar nie 'n enkele universele pad na homoseksualiteit vir alle mense is nie.

Die komplekse roetes wat die menslike brein en liggaam lei om heteroseksualiteit of homoseksualiteit te produseer is verskillend vir mans en vroue, en mag dus 'n verskeidenheid verskillende gene betrek wat seksuele oriëntasie sal beïnvloed. Die ontwikkeling van heteroseksualisme is inderdaad 'n proses net soos die ontwikkeling van homoseksualiteit, en net omdat die een meer algemeen voorkom in die bevolking, maak dit nie noodwendig goed of natuurlik nie.

Seksuele voorkeur is een van die kragtigste genetiese-bepaalde faktore van menslike gedrag bekend. Die genetiese faktor waarvan hier gepraat word het niks te make met die sogenaamde *gay gene* nie, maar is inderdaad die Y- of manlike chromosoom. Hierdie deel van die menslike genoom wat die geslag van 'n individu bepaal, bepaal ook ons seksuele oriëntasie. Die feit dat seksuele oriëntasie slegs gedeeltelik oorerflik is, ondermyn nie die

gevolgtrekking dat dit 'n biologiese eienskap is nie. Seksuele oriëntasie kan as voorbeeld met handigheid vergelyk word. Linkshandigheid is slegs matig oorerflik, maar dit is volledig aangebore en intrinsiek tot die individu. Diesulkes het geen keuse in hul handigheid nie. Alhoewel sommige mense sal poog om die gebrek aan duidelike bewyse vir die oorerflikheid van homoseksualisme te gebruik, en dus daarop sal aandring dat dit slegs 'n keuse is, sal dit verkeerd wees. Om 'n ander rigting in te slaan en homoseksualiteit as aangebore te aanvaar en dit dan as 'n siekte of afwykings te etiketteer, is net so verkeerd. Homoseksualiteit is alleen 'n afwyking omdat die samelewing dit so tipeer.

Die studiestuk kom ten slotte tot die volgende gevolgtrekking: Onlangse wetenskaplike ontdekkings en ontwikkelings dui sterk daarop dat die oorsaak van homoseksualiteit 'n genetiese komponent het. Net soos die talle ander toestande met genetiese oorsake, moet homoseksualiteit as nog 'n normale verskynsel beskou word, en die mense wat daarmee gebore word moet as normale lede van die gemeenskap aanvaar word – mense wat aan al die moreel-etiese standaarde en norme, en landswette onderwerp is ten einde 'n volwaardige lewe op aarde te leef. Homoseksualiteit sal egter as onnatuurlik en sondig gestigmatiseer bly solank as wat die gemeenskap, en daarby word die Kerk ingesluit, dit as sodanig verkondig!

Aansluitend by bogenoemde is die volgende gedig van 'n mediese praktisyn wat 'n lidmaat van die Kerk is, ontvang:

Interseks

*Skaars nege maande oud,
op die oog af min
om jou geheim te verklap.*

*Maar diep in jou bekken
nestel 'n prostaat,
in jou buikholte
twee testis teen
die bekkenrand geplet.*

*'n Slymvliesskraapsel rapporteer
ses en veertig chromosome,
afgerond met 'n dubbel X:
volledig vrou.*

*As jy eendag in die toekoms
sou waag om enige
iemand lief te hê,
sal jy ook vir Levitikus se god
'n gruwel wees?*

In die skrywe (e-pos) van br Ferreira stel hy die volgende:

- * *Omdat prof Van Eck se standpunt oor homoseksualiteit bekend is, en hy deel het aan die onderhawige verslag aan die Algemene Kerkvergadering, het hy 'n bedenking oor die onafhanklikheid van die verslag en maak in limine ernstig beswaar daarteen.*
- * *Die verkeerde hantering van die aangeleentheid en verkeerde besluite deur die Kerk kan die Kerk weer skeur. Ons Kerk sal nie nog 'n skeuring oorleef nie.*

- * *Wanneer ek 'n betoog in hierdie aangeleentheid wil lewer sal dit nodig wees om krities met sommige bestaande argumente om te gaan. In enige debat is dit wys om die kruks van die dispuut te bepaal en dan daarop te konsentreer.*
- * *Hoewel hierdie debat in die eerste plek oor homoseksuele gaan, is dit nie so eenvoudig nie. Die voerders van die debat verloor duidelik perspektief en opper argumente wat indien tot logiese konklusie gevoer word, geweldige gevolge het vir ons verstaan van die hele Bybel. Indien die kruks bepaal word en die debat op die kruks konsentreer, is daar minder ruimte vir dwalende opmerkings.*
- * *Die primêre vraag wat gevra moet word oor die debat oor homoseksualiteit is of die Kerk die Bybel steeds sien en erken as die onfeilbare Woord van God? Die gay debat is sekondêr, wat primêr is en waarop eerste klem gelê moet word is wat die Kerk se Skrifbeskouing en Godsbeskouing is.*
- * *In die huidige debat word die Bybel as die Woord van God erg bevraagteken.*
- * *Is die wetenskap nou die bepalende faktor by die eksegeese van die Bybel of geld dit net vir homoseksuele aangeleenthede?*
- * *Daar moet ernstig gewaak word dat die behepthed met die gay teologie ons nie totaal perspektief laat verloor nie. Ons moet sekerlik waak om nie ons totale Skrifbeskouing aan te pas net om 'n argument ten gunste van die gay teologie uit te maak nie.*
- * *Om gay huwelike te erken sal die Kerk sy bestaande geloof dat die huwelik 'n instelling van God is tussen man en vrou, moet verwerp. Daar is doodeenvoudig nie ruimte in die Christelike geloof vir 'n "addisionele" tipe huwelik nie.*
- * *Die feit dat gays nie kan trou nie is nie 'n wreedheid wat liefdelose Christene gays toewens nie. Matteus 19: 11 en 12 handel duidelik hieroor. Die huwelik is nie vir almal beskore nie.*
- * *Die enigste manier hoe die gay teologie enigsins na die Bybel kan teruggevoer word, is om 'n uiters liberale en vrysinnige interpretasie van die Bybel toe te pas deur 'n postmodernistiese, humanistiese en menseregte gesentreerde benadering te volg. Om die gay teologie goed te praat is 'n miskenning van sy geopenbaarde wil en word afgewyk van die Kerk se leer en belydenis. Dit bring ook die Kerk se hele getuienis in gedrang.*

Aangesien oudl (dr) Erasmus se studiestuk eers in Julie 2015 ontvang is, en br Ferreira se e-pos op 12 Desember 2015, is dit nie in die Kerk gesirkuleer vir bespreking nie. Eersgenoemde studiestuk is egter wel versprei vir bespreking, en die volgende terugvoer is ontvang. Ter wille van volledigheid, word alle terugvoer wat ontvang is hieronder gelys. Terugvoer van individue word nie gegee nie, eenvoudig omdat dit hierdie verslag te lank sou maak. Hierdie terugvoer is egter op aanvraag beskikbaar.

GEMEENTE MAKARIOS

Die gemeente van Makarios het besluit om te volstaan by die besluite wat geneem is by die 68ste en 69ste Algemene Kerkvergaderings. Ons beveel dus geen veranderinge aan nie.

GEMEENTE WATERBERG

Alle gelowiges, ongeag hulle seksuele oriëntasie, is lede van die liggaam van Christus. Daarom is dit na ons mening so dat gelowige gay persone onvoorwaardelik welkom is in die geloofsgemeenskap van die Kerk. Die Kerk moet daarom ook luister na homoseksuele persone en hulle verseker van die liefde van God en van medegelowiges.

GEMEENTE KLERKSDORP

Die ouderlingevergadering beskou die saak as 'n lewenskwessie wat sekere implikasies het vir die Kerk en die gemeente. Daarom die volgende opmerkings wat nie vir die ouderlingevergadering aanvaarbaar sal wees nie:

- * Die ouderlingevergadering beskou nie 'n verbintenis tussen twee homoseksuele persone as 'n huwelik – soos deur die Bybel bedoel – nie, maar as 'n burgerlike verbintenis. Derhalwe sal die ouderlinge hulle nie kan vereenselwig dat diesulke verbintenisse binne die Kerk en deur die Kerk se predikante bevestig word nie.*
- * Die ouderlingevergadering kan ook nie aanvaar dat 'n homoseksuele persoon in 'n wettige saamblyverbintenis met 'n ander homoseksuele persoon 'n predikant van 'n gemeente kan wees nie. Lidmate sal dit nie aanvaar nie en die seer en verwerping van sulke persone sal katastrofies wees. Die Kerk bestaan hoofsaaklik uit ouer lidmate in die algemeen, wat nog fundamentalisties met die Bybel omgaan, en dit gaan onenigheid en ongelukkigheid veroorsaak wat onberekenbare skade vir die Kerk gaan veroorsaak.*

GEMEENTE BELFAST

Die ouderlingevergadering besluit dat hoewel homoseksualiteit nêrens in die Bybel as sosiaal aanvaarbare gedrag beskou word nie, die oordeel ons steeds nie toekom nie. Die ampte in die Kerk moet egter beklee word deur mense wat 'n goeie voorbeeld in die gemeente en gemeenskap stel, en as rolmodelle vir lidmate en die jeug gesien word. Lidmate wat in sulke verhoudings volhard behoort daarom nie in die ampte van die Kerk te dien nie. Hulle moet egter, soos alle ander lidmate, met begrip, liefde en deernis behandel word.

GEMEENTE KLERKSDORP-OOS MÔRESTER

- * Die ouderlinge is van mening dat ernstige oorweging geskenk moet word daaraan om weg te beweeg van die simplistiese standpunt dat mense slegs in twee kategorieë, naamlik heteroseksueel en homoseksueel, verdeel kan word. Daar is ook ten minste nog een ander kategorie mense wat as biseksueel beskryf kan word. Die grense tussen hierdie basiese drie kategorieë is ook nie duidelik afgegrens nie. Sou die mens se seksualiteit op 'n skaal van een tot tien geplaas word, sal iemand wat 'n een is 'n totaal en al homoseksuele persoon wees met geheel en al geen seksuele aangetrokkenheid tot die teenoorgestelde geslag nie. Hierdie ingesteldheid neem dan geleidelik af soos die telling styg. Vanaf byvoorbeeld 'n vier tot 'n ses sou iemand dan 'n biseksuele oriëntasie hê, en vanaf 'n sewe tot 'n tien 'n heteroseksuele oriëntasie wat in intensiteit toeneem tot 'n geheel en al heteroseksuele oriëntasie by telling tien. Hierdie opvatting laat ruimte vir die opvatting dat nie alle persone wat 'n homoseksuele oriëntasie vertoon so gebore is nie. Dit mag wel geld vir mense op die skaal van een tot drie. So iemand sal ook heel moontlik nie deur "behandeling" van watter aard ook al "verander" kan word nie. Mense met 'n biseksuele oriëntasie oefen*

egter 'n keuse uit of hulle aan homoseksuele of heteroseksuele geslagsgemeenskap deelneem. By hierdie persoon sal die grootwordproses en ander faktore wel 'n rol speel. So 'n persoon sal dan ook weg van 'n homoseksuele oriëntasie na 'n heteroseksuele oriëntasie begelei kan word. Die standpunt dat alle mense wat aan homoseksuele geslagsverkeer meedoen aangebore normale gedrag openbaar, word nie deur die vergadering ondersteun nie.

- * Die ouderlinge beskou 'n huwelik slegs as 'n verbintenissen tussen 'n man en 'n vrou. Die ouderlinge is daarvan oortuig dat die Bybel homoseksuele geslagsverkeer, soos enige ander geslagsverkeer buite die huwelik, as sonde aandui. Net soos daar van 'n ongetroude persoon met 'n heteroseksuele oriëntasie, wat weens gestremdheid of watter rede ook al nie 'n huweliksmaat kan vind nie, verwag word om nie losbandig te lewe nie, verwag die ouderlinge ook van 'n persoon met 'n homoseksuele oriëntasie om nie losbandig te lewe nie. Die ouderlinge is daarvan oortuig dat 'n predikant met 'n homoseksuele oriëntasie wat openlik seksueel verkeer, net soveel aanstoot vir die gemeente sal gee as wat 'n predikant doen wat met 'n heteroseksuele oriëntasie openlik seksueel verkeer buite die huwelik. Die ouderlinge doen 'n beroep op die Kuratorium om alle persone wat opleiding wil ondergaan met die oog daarop om as predikant in die Kerk te dien, noukeurig en deurlopend te keur. Indien 'n persoon se tekortkominge of beperkinge om watter rede ook al daartoe kan lei dat die persoon nie gelegitimeer kan word of 'n beroep in die Kerk sal ontvang nie, moet die Kuratorium die persoon behoorlik daarvoor inlig. Die Kuratorium moet verhoed dat 'n persoon wat na alle waarskynlikheid nie 'n betalende werkruimte binne die Kerk sal vind nie, met 'n valse verwagting tyd en geld aan teologiese studies wei.
- * Die ouderlinge is van mening dat sou die Algemene Kerkvergadering besluit om persone met 'n homoseksuele oriëntasie wat in 'n seksuele verhouding verkeer in die ampte toe te laat, die Kerk verder sal skeur. Daar is 'n beduidende hoeveelheid lidmate wat deur so 'n besluit vervreem sal word. Omrede die kanse skraal is dat so 'n predikant algemeen in die Kerk aanvaarbaar sal wees, voel die ouderlinge dat die prys wat dan vir so 'n besluit betaal word te duur is.
- * Die ouderlinge is verder van mening dat 'n beduidende hoeveelheid lidmate so 'n besluit sal verbind met die aantasting van die gesag van die Bybel. In 'n artikel genaamd "Kerke dop die gay toets" stel Jean Oosthuizen op 13 Junie 2015 die volgende:

Die kerk moet liever reguit vir sy lidmate sê die Bybel is 'n versameling antieke boeke met goeie én slegte raad wat deur mense geskryf is. Dit is nié onfeilbaar nie. Dit is nié God se woorde in mensetaal nie, want wat beteken dit nou eintlik as die Bybel homself op talle plekke weerspreek? Dit is hoe mense in hulle tyd oor God gedink het. Vandag dink ons oor die huwelik en verskeie ander sake nie meer soos wat die mense in antieke tye gedink het nie.

Indien die Algemene Kerkvergadering die voorstelle in hierdie verband aanvaarbaar vind, sal lidmate kan interpreteer dat die Kerk daarmee erken dat standpunte oor die Bybel, soos verwoord in ons belydenisskrifte, foutief is, en dat die standpunt oor die Bybel, soos deur Oosthuizen verwoord, aanvaarbaar is. Indien die Kerk op enige manier meedoen aan die aftakeling van die Bybel se gesag, het die Kerk alle reg op bestaan verloor.

GEMEENTE NELSPRUIT

Die ouderlingevergadering van die gemeente het soos volg gereageer:

- * *Dat die vergadering op grond van die voorgelegde studiestukke daarvan oortuig is dat homoseksuele persone as sodanig deur God geskape is en nie uit vrye wil homoseksueel georiënteer is nie.*
- * *Dat die uitleg van die Skrifverwysings in die inligtingstuk wat deur prof Van Eck en ds Barnard opgestel is, deur die kerkraad so aanvaar word, wat impliseer dat die letterlike uitvoer van die voorskrifte ten opsigte van homoseksualiteit ook die konsekwente toepassing van al die etiese voorskrifte in Levitikus sal vereis, wat onder andere die kruisteling van verskillende soorte diere, die dra van klere van verskillende soorte materiaal gemaak, die uitleen van geld teen rente en die eet van varkveis verbied, of die verpligte doodmaak van 'n kind wat sy ouers slaan of vloek voorskryf.*
- * *Dat, bewus van die omvang van God se verlossing vir elkeen van ons volgens Johannes 3: 16, moet elkeen in dankbaarheid daardie verlossing aanvaar en aan alle mense met woord en optrede verkondig. Verder versterk deur die voorskrif van Jesus dat hy wat sonder sonde is die eerste klip moet gooi, is die kerkraad ten gunste van 'n voorstel dat homoseksuele persone sonder voorbehoud deur die Algemene Kerkvergadering toegelaat mag word tot alle ampte in die Kerk, insluitende dié van predikant.*
- * *Dat, bewus van die denkverandering ten opsigte van hoe die meerderheid lidmate in die verlede homoseksualisme leer ken en ervaar het, vroegtydig begin moet word om hierdie besluit van die kerkraad aan gemeentelidmate te verduidelik.*

GEMEENTE SASOLBURG

- * *Daar was egter geen lidmate wat na vore gekom het met 'n eie standpunt nie.*
- * *Die kerkraad stem saam dat dit 'n baie moeilike en sensitiewe saak is wat met groot omsigtigheid hanteer moet word.*

---oOo---

BYLAE 1

HOMOSEKSUALITEIT EN SEWE KLASSIEKE BYBELSE TEKSTE: ANTIGAY OF MISVERSTAAN? DS RALPH BARNARD EN PROF E VAN ECK, DEPARTEMENT NUWE-TESTAMENTIESE WETENSKAP, UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

OPSOMMING

Die debat oor homoseksualiteit val in baie kringe nog vas by die bespreking van sewe tekste uit die Bybel. Hierdie artikel bring die sewe tekste weereens onder die soeklig. Die eerste vertrekpunt is dat die artikel poog om niteoloë by die gesprek betrokke te kry, en daarom word tegniese teologiese vaktaal so ver moontlik in die teks vermy en na eindnotas verskuif. Die tweede vertrekpunt is dat erkenning gegee word aan die feit dat daar twee Skrifbenaderings is waarmee die tekste gelees word. Opregte Christene praat bo-oor mekaar omdat die Skrifbeskouing onderliggend aan die twee verskillende maniere van lees van die tekste nie uitgespel en die konsekwensies daarvan nie deurgetrek word nie. Elkeen

van die sewe bekende tekste wat verband hou met homoseksualiteit word soos volg hier belig: Eers word daar gekyk na 'n letterlike verstaan van die teks en die gevolge wat dit het vir dieselfde lees van omringende en verwante tekste, daarna word die teks meer krities (ondersoekend) gelees deur veral twee hulpmiddels in te span, naamlik kennis van die grondtale (Hebreeus en Grieks) met alternatiewe vertalings, en kennis oor die sosiale en kulturele agtergrond waarbinne hierdie tekste grondgevat het. Dan word die gevolgtrekkings wat só 'n lees van die teks het eweneens konsekwent deurgetrek. Die doelwit van hierdie werkwyse is om die leser te bemagtig om selfstandig te dink vir deelname aan die gesprek. Die tyd van voorskriftelike denke is verby. Die teologie is nie 'n museumstuk nie, maar 'n hulpmiddel wat aan die gewone leser toevertrou kan word. Uit die gevolgtrekkings sal dit duidelik word dat mense dikwels antieke Bybeltekste deur 'n moderne (hedendaagse) bril lees. Moderne lesers gaan byvoorbeeld van die vooronderstelling uit dat die antieke skrywers kennis gedra het van mense wat gebore is met 'n seksuele voorkeur vir mense van dieselfde geslag. Hierdie vooronderstelling kelder enige sinvolle verstaan van die sewe Bybeltekste, asook 'n sinvolle debat oor homoseksualiteit as seksuele oriëntasie.

1. INLEIDENDE OPMERKINGS

Die Bybel bevat sewe tekste wat oor *homoseksualiteit* handel, te wete Genesis 19: 5, Rigters 19: 22, Levitikus 18: 22 en 20: 13, Romeine 1: 24 tot 7, 1 Korintiërs 6: 9 en 1 Timoteus 1: 10. Hierdie sewe tekste word in die huidige debat oor homoseksualiteit spreekwoordelik as sewe klippies gebruik om persone met 'n homoseksuele oriëntasie, en soms diegene wat sodanige seksuele oriëntasie as normaal beskou, te stenig. Baie word geskryf oor hierdie saak, en die soms onverkwiklike debat oor die aanvaarbaarheid of onaanvaarbaarheid van 'n homoseksuele oriëntasie is aan die orde van die dag. Die geskifte en debat bring egter nie 'n oplossing nie. Die rede hiervoor is dat deelnemers aan die debat meestal nie besef dat dit nie soseer *standpunte* is wat verskil nie, maar dit wat *agter* standpunte lê, te wete hóé by 'n bepaalde standpunt uitgekom word. Anders gestel: Dit is die wyse waarop die Skrif hanteer word – die hóé van die interpretasie van die sewe betrokke tekste – wat tot opponerende en onversoenbare standpunte lei. Die verskillende Skrifhanterings wat ingespan word is wedersyds uitsluitend.

Die twee Skrifhanterings onderliggend aan die opponerende standpunte (afkeuring of aanvaarding) ten opsigte van homoseksualiteit as seksuele oriëntasie, word in hierdie bydrae as onderskeidelik fundamentalisties en 'n kritiese (nie-naïewe) omgang met die teks getipeer. Met fundamentalisme¹ as (dikwels onbewuste) uitgangspunt word tekste op sigwaarde gelees (biblisisties²,

¹ Dit is tipies van die fundamentalisme om die Bybel te sien as meganies geïnspireer en daarom onfeilbaar, met elke letter van die Bybel as gesagvol ook vir vandag. Die Bybelse teks word gelees sonder inagneming van die historiese afstand tussen die leser en die teks (Van Eck 2008:1163). Van Eck (2008:1164) bied die volgende definisie van fundamentalisme as wyse van Skrifhantering aan: *Fundamentalisme, wat ook biblisme genoem kan word, gaan uit van 'n naïewe lees (letterlike lees) van die Bybelteks, ook bekend as "the plain sense of Scripture", sonder die inagneming van die historiese afstand en kulturele verskil tussen die Bybelteks en die moderne leser. Hierdie lees van die teks word beskou as die "behoudende standpunt", en enige ander lees as "liberaal".*

² Smith (2011:viii), self 'n evangelikaalse teoloog, bied in sy onlangse werk *The Bible made impossible: Why Biblicism is not a truly evangelical reading of Scripture* (wat taamlike beroeringe in evangelikaalse kringe veroorsaak het) die volgende definisie van biblisme aan: *By "biblicism" I mean a theory about the Bible that emphasizes together its exclusive authority, infallibility, perspicuity, self-sufficiency, internal consistency, self-evident meaning, and universal applicability* (my beklemtoning).

letterlik of literalisties). Wat die Bybelse teks betref kan dit wat die teks wil oordra eenvoudig uit woorde op papier gelees word. Lees net wat daar staan is die argument. Die betekenis van die genoemde sewe tekste sal gou duidelik word: Die Bybel wys homoseksuele gedrag af. Immers, in elkeen van hierdie tekste – geneem op sigwaarde (die sogenaamde *pure sense of Scripture*³) – word *homoseksualiteit* duidelik as 'n sondige praktyk afgewys.

Bybellesers wat krities met die Bybelse teks omgaan, oordeel dat bogenoemde omgang met antieke tekste nie 'n verantwoordelike wyse van interpretasie is nie. Die volgende vrae word dikwels gevra: Is dit verantwoordelik om die Bybelse teks te interpreteer sonder om die historiese afstand tussen die teks en die leser in ag te neem? Die Bybelse teks is immers 'n versameling geskryfte wat oorspronklik gerig is aan gehore van tussen 2 600 en 1 900 jaar gelede. Wat van die verskil tussen die kultuur wat in die teks ingebed is (die sosiale of kulturele werklikhede en sosiale sisteem waaruit die teks ontstaan het) en die kultuurwêreld van die huidige leser? Moet hierdie verskil in historiese afstand en kultuur nie in ag geneem word wanneer hierdie tekste geïnterpreteer word nie? Moet daar dus nie bewustelik gepoog word om 'n etnosentriese en anakronistiese lees van die teks te vermy nie⁴? Kritiese lesers van die Bybelse teks gaan daarom bewustelik om met die historiese gaping tussen teks en leser, en poog om vir sover dit moontlik is, die kultuurverskille tussen die wêreld van die teks en die wêreld van die leser in berekening te bring, en sodoende by 'n moontlike betekenis van 'n teks uit te kom. Verder neem die kritiese leser ook in ag dat, soos in die geval van die Bybelse teks, enige vertaling van 'n grondteks reeds 'n sekere mate van interpretasie bevat⁵. Vir die kritiese Bybelleser is die betekenis van antieke tekste daarom nie direk voorhande nie. Betekenis is meer as die een-tot-een-lees van vertaalde woorde en sinne op papier.

Hierdie artikel, in oorwegend toegepaste vorm⁶, poog om die debat oor die sewe tekste in die Bybel wat met *homoseksualiteit* verbind word, so toeganklik moontlik aan nieteoloë bekend te stel. Sodoende kan 'n meer verantwoordelike omgang met die teks van die Bybel moontlik bevorder word. Om hierdie doel te bereik word genoemde sewe tekste telkens aan 'n letterlike lees onderwerp, en die implikasies van sodanige lees word uitgespel. Hiernaas word die genoemde

³ Die volgende opmerking van Smit (2006:56 en 57) gee uitdrukking aan wat hier met die frase *pure sense of Scripture* bedoel word: *Baie fundamentaliste glo juis dat die fundamentele beginsels wat hulle uit die Bybel aflei so duidelik en rasideel is dat nie enige uitleg daarvoor nodig is nie, en hulle is dikwels oortuig dat die aandrag op hermeneutiek of verantwoordelike uitleg net 'n verskoning is om die fundamentele beginsels waaroor die Bybel so helder is, te wil ontken of verswak. Vir hulle is die Woord van God glashelder en is menslike interpretasie onnodig.*

⁴ Kulturele anakronisme en etnosentrisme beteken dat die *moderne* leser van antieke tekste aanneem dat die kultuur *nou en hier* presies dieselfde is as wat die kultuur *toe en daar* was (Van Eck 2007:105).

⁵ Die woord *homoseksualiteit*, wat dikwels in die Nuwe Vertaling van die Afrikaanse Bybel voorkom, word byvoorbeeld nie in die grondtekste van die Ou en Nuwe Testament aangetref nie. Dit is die rede waarom die woord hierbo telkens in skuinsdruk geskryf word. Wanneer die woord gebruik word as verwysend na 'n spesifieke seksuele oriëntasie, word dit in die onderhawige bydrae nie in skuinsdruk geplaas nie.

⁶ Die onderhawige artikel poog om 'n sinvolle debat oor homoseksualiteit onder sowel ingewyde as nie-ingewyde lesers te stimuleer. Om hierdie vooropgesette doel te bereik word inligting van 'n meer tegniese aard wat van belang vir die debat is, in eindnotas geplaas, terwyl die teks self so eenvoudig as moontlik aangebied word. Die argumente in die artikel kan dus gevolg word sonder om die eindnotas in ag te neem.

tekste aan 'n kritiese (nie-naïewe) lees onderwerp. Ten slotte word met 'n aantal samevattende slotopmerkings volstaan. Die hoop word uitgespreek dat die artikel 'n bydrae kan lewer tot 'n sinvolle debat oor homoseksualiteit, veral onder nieteoloë.

2. DIE SEWE TEKSTE

2.1 LEVITIKUS 18: 22 EN 20: 13

2.1.1 'N LETTERLIKE LEES

In die Bybelgenootskap se 1983-vertaling (sogenaamde Nuwe Vertaling) lui hierdie tekste so: *Jy mag nie 'n homoseksuele verhouding hê nie. Dit is 'n afstootlike sonde* (Levitikus 18: 22), en *Twee mans wat homoseksueel verkeer, doen 'n afskuwelike sonde. Hulle moet doodgemaak word. Hulle verdien die dood* (Levitikus 20: 13).

Bybellesers wat hierdie twee tekste letterlik lees (bloot op sigwaarde neem) oordeel dat hierdie twee tekste se boodskap duidelik is: Homoseksuele verhoudings (Levitikus 18: 22) en die homoseksuele seksdaad (Levitikus 20: 13) is 'n afstootlike of afskuwelike sonde.

2.1.2 WAT IS DIE IMPLIKASIE VAN 'N LETTERLIKE LEES VAN HIERDIE TWEE TEKSTE?

Indien Levitikus 18: 22 as 'n etiese reël vir vandag aanvaar word ('n homoseksuele verhouding is 'n optrede wat onaanvaarbaar is en dus as sonde beskou kan word), is die logiese gevolg dat Levitikus 20: 13 met sy twee voorskrifte op dieselfde wyse hanteer moet word. Persone moet hulleself dus nie alleen daarvan weerhou om homoseksueel te verkeer nie, maar ook diegene doodmaak wat dit wel doen. Albei opdragte is duidelik. Om persone wat homoseksueel verkeer nie dood te maak nie, is ook 'n oortreding van die voorskrifte van die Here (ook die oortreding van 'n voorgeskrewe etiese reël soos vervat in Levitikus 18: 22).

'n Volgende probleem duik op wanneer hierdie twee tekste bloot op sigwaarde geneem word: Levitikus 18: 22 veroordeel net die passiewe persoon wat deel is van die seksdaad (die een wat gepenetreer word), terwyl Levitikus 20: 13 beide persone wat deel het aan die seksdaad ter dood veroordeel. Wat maak Bybellesers wat die teks letterlik lees met hierdie verskil, veral wanneer daar aan tekste op 'n letterlike wyse betekenis toegeken word en aanspraak op konsekwentheid gemaak word?

Verder is dit seker net logies dat daar dan ook gehoor gegee sal moet word aan ander etiese reëls (voorskrifte van die Here) in die Pentateug (die eerste vyf boeke van die Ou Testament, waarvan die twee verse in Levitikus deel is). Hierdie reëls (dit wat jy mag en nie mag doen nie, plus die straf daarvoor) sluit ondermeer die volgende in:

- * Wanneer 'n man en 'n vrou geslagsomgang gehad het is hulle die res van die dag onrein. 'n Vrou wat menstrueer is vir sewe dae onrein. Enigeeen wat 'n vrou aanraak wat menstrueer is vir daardie dag onrein. En die persoon wat met haar geslagsgemeenskap het is ook vir sewe dae onrein. As 'n vrou 'n bloedvloeiing het buite haar menstruasietyd, of as die bloedvloeiing tydens menstruasie abnormaal lank aanhou, is sy onrein

solank die bloedvloeïing duur. Wanneer 'n vrou se bloedvloeïing ophou moet sy sewe dae wag voordat sy rein verklaar kan word. Op die agtste dag moet sy dan twee tortelduiwe, of twee ander duiwe, na die priester bring by die ingang van die tent van ontmoeting waarna sy dan weer rein sal wees (Levitikus 15: 18 tot 29).

- * Die sewende dag van die week moet 'n gewyde dag wees. Dit is 'n rusdag tot eer van die Here. Elkeen wat op dié dag werk moet doodgemaak word. Jy mag ook nie op die rusdag vuur maak nie (Eksodus 35: 2 en 3).
- * Dit is verbode om 'n waterdier te eet wat nie vinne en skubbe het nie (Levitikus 11: 9 en 10). Kreef en garnale mag dus nie geëet word nie.
- * As 'n priester se dogter haar ontwy deur te hoereer, ontwy sy ook haar pa, en moet sy daarom verbrand word (Levitikus 21: 9).
- * Jy mag nie die hare voor die ore en die wangbaard knip of snye en tatoeëermerke op jou liggaam maak nie (Levitikus 19: 27).
- * Jy mag nie verskillende soorte diere kruis of verskillende soorte saad in een land saai of 'n kledingstuk van verskillende soorte materiaal dra nie (Levitikus 19: 19).
- * Wie die Naam van die Here oneerbiedig gebruik moet die doodstraf kry. Die hele gemeente moet die oortreder met klippe doodgooi (Levitikus 24: 16).
- * 'n Vrou wat nie swanger kan raak nie mag haar slavin aan haar man gee om 'n kind te verwek wat dan as haar eie beskou sal word (Genesis 16: 1 en 2). 'n Man mag meer as een vrou hê (Genesis 4: 23 en 24, 26: 34, Deuteronomium 17: 17, 1 Konings 11: 1 tot 3, 1 Samuel 1: 1 en 2, Eksodus 21: 10 en 11, Deuteronomium 22: 28 en 29).
- * 'n Kind wat sy pa of ma slaan of vloek moet doodgemaak word (Eksodus 21: 15 en 17). Dit geld ook vir 'n man wat egbreuk pleeg met 'n vrou van 'n medeburger (Levitikus 20: 10).
- * Wanneer twee mans stry en die een slaan die ander met 'n klip of die vuus sonder om hom te dood, is dit aanvaarbaar (Eksodus 21: 18 en 19).
- * Jy mag nie geld teen rente uitleen nie (Deuteronomium 23: 19).
- * Seksuele gasvryheid ('n man wat sy vrou of dogters aanbied as *onderhandelingsmiddele* met die oog op byvoorbeeld politieke of ander voordeel) is aanvaarbaar (Genesis 19: 8, 20: 2, 34: 1 tot 10).

In die praktyk gaan gelowiges met bogenoemde voorskrifte op een van drie wyses om. Van hierdie voorskrifte word as bindend aanvaar (byvoorbeeld Levitikus 18: 22 en 20: 13), sommiges word geïgnoreer (byvoorbeeld Eksodus 21: 15 en 17), en ander word een kant toe geskuif terwyl reglynig teenoortstaande voorskrifte gehandhaaf word (byvoorbeeld die tekste oor poligamie)⁷. Is dit 'n

⁷ Nicolson (2008:23) maak die volgende soortgelyke opmerking wat betref die wetsvoorskrifte in die Heiligheidskodeks: *We cannot simply isolate these verses (Levitikus 18: 22 en 20: 13 – EvE) but must read them in context of the whole of Leviticus and especially chapters 17 onwards. They are*

verantwoordelike en eerlike Skrifhantering om sekere tekste as bindend te beskou en ander doodeenvoudig te ignoreer – veral as daar aangevoer word dat die hele Bybel (elke vers) deur God geïnspireer is en daarom ernstig opgeneem moet word? Indien die oortuiging is dat die Skrif op hierdie wyse hanteer kan word – wat neerkom op 'n eklektiese gebruik van tekste – op watter gronde word dit gedoen? Watter hermeneutiek word ingespan? Kom hierdie hantering van die Skrif nie neer op die beginsel van 'n *kanon in die kanon* (eensydige uitkiesende gebruik van tekste) nie? Wie besluit op grond van watter verstaan-sleutel watter tekste nog geldig vir vandag is en watter nie meer is nie?

2.1.3 'N KRITIESE LEES VAN DIE TEKSTE

'n Kritiese leser van Levitikus 18: 22 en 20: 13 wys daarop dat hierdie twee verse, soos dit in die Nuwe Vertaling aangetref word, 'n vertaling is van die Hebreeuse grondteks wat nie maklik is om te vertaal nie. Dit blyk duidelik uit die verskille tussen die Ou Vertaling en die Nuwe Vertaling se vertalings van hierdie twee verse:

Jy mag nie 'n homoseksuele verhouding hê nie. Dit is 'n afstootlike sonde (Levitikus 18: 22, Nuwe Vertaling) teenoor Met 'n manspersoon mag jy ook geen gemeenskap hê soos 'n mens met 'n vrou het nie. Dit is 'n gruwel (Levitikus 18: 22, Ou Vertaling).

Twee mans wat homoseksueel verkeer doen 'n afskuwelike sonde. Hulle moet doodgemaak word. Hulle verdien die dood (Levitikus 20: 13, Nuwe Vertaling) teenoor En as 'n man met 'n manspersoon gemeenskap het soos 'n mens met 'n vrou het, het hulle al twee iets gruweliks gedoen. Hulle moet sekerlik gedood word. Hulle bloedschuld is op hulle (Levitikus 20: 13, Ou Vertaling).

Die Hebreeuse grondteks van albei tekste lees letterlik: *om soos 'n vrou te lê met 'n man*. Wat hier aan die orde is, is nie homoseksuele oriëntasie soos dit vandag verstaan word nie, maar dat dit in die tyd van die skryf van die teks onaanvaarbaar was vir 'n man om soos 'n vrou op te tree. Dat dit heel waarskynlik die betekenis of beklemtoning van hierdie twee tekste is, word bevestig deur die Griekse weergawes (*Septuagint*, afgekort LXX) van Levitikus 18: 22 en 20: 13. In die Griekse Ou Testament lees Levitikus 18: 22 (LXX): *kai meta arsenos ou koimēthēsēi koitēn gynaikeian* (letterlik: *en met 'n man mag jy nie lê die bed van 'n vrou nie*), en Levitikus 20: 13 (LXX): *kai hos an koimēthēi meta arsenos koitēn gynaikeios* (letterlik: *en wie lê met 'n man die bed van 'n vrou'*)⁸.

Wat kan hieruit afgelei word? Die woord *homoseksualiteit* (soos dit vandag met betrekking tot 'n bepaalde seksuele oriëntasie verstaan word) kom nie in die

part of a larger law of holiness, which if we obeyed to the letter, would also require of us to limit our diet to kosher food, to avoid cross-breeding cattle, to avoid wearing garments made from different kinds of fabric, etcetera ... There are many edicts in Leviticus ... which we do not think apply to Christians. Few, if any, of us keep all of these laws or even believe that we ought to ... There are many parts of the law of holiness which we do believe still to be relevant – laws about incest, for example, or honesty in selling merchandise, or paying fair wages promptly.

⁸ Die Griekse teks van die LXX lees hier onderskeidelik *καὶ μετὰ ἄρσενος οὐ κοιμήθη θήσηκοί την γυναικός* (Levitikus 18: 22) en *καὶ ὅς ἂν κοιμηθῇ μετὰ ἄρσενος κοίτη γυναικός* (Levitikus 20: 13).

grondteks van Levitikus 18: 22 en 20: 13 voor nie⁹. Wat in Levitikus 18: 22 en 20: 13 afgewys word is dat 'n man soos 'n vrou optree (Bird 2000:148, Nissinen 1998:48, Rogers 2006:72). Die Ou Vertaling is daarom hier 'n beter vertaling van die grondteks omdat dit die korrekte klem op die aard van die oortreding in hierdie twee verse plaas. Hierdie verbod, dat 'n man soos 'n vrou optree, sluit aan by verskeie ander voorskrifte in die Heiligheidskode (Levitikus 18 tot 26)¹⁰. In hierdie deel van die Pentateug is God se heiligheid verstaan in terme van God se skepping waarvolgens daar aan elke skepsel en skepping 'n spesifieke plek en funksie toegeken is (vergelyk die reinheidsmaatreëls van die tempel, kyk Van Eck 1995:196 tot 206). In die Heiligheidskode was dit 'n duidelike verbod dat 'n man soos 'n vrou optree. In Deuteronomium 22: 5 word presies dieselfde verbod gevind: *'n Vrou mag nie mansklere dra nie, en 'n man mag nie vrouensklere aantrek nie. Die Here jou God het 'n afsku van mense wat dit doen'*¹¹. Let op dat ook sulke gedrag, soos in die geval van Levitikus 18: 22 (Ou Vertaling), 'n gruwel in die oë van die Here is.

Dat hierdie oortreding as 'n *gruwel* beskou word het te make met die afgodsdien wat bedryf is deur Israel se omliggende volke (kyk Levitikus 18: 2). In die Heiligheidskode word alles wat met afgodsdien verband hou beskryf as 'n *gruwel* in die oë van die Here. Afgodsdien in Israel se omliggende volke se vrugbaarheidskultusse het dikwels gepaard gegaan met seksuele kontak tussen persone van dieselfde geslag (Human 2006:8). Indien 'n Israeliet betrokke sou raak by die seksuele orgies van daardie godsdienste, dan was hy besig om die verbond met die Here te verbreek en daardie afgode te aanbid. Levitikus 18: 22 en 20: 13 wys dus dalk ook seksuele kontak tussen persone van dieselfde geslag af as afgodery. Dié insig is belangrik omdat die tekste dan nie gelees kan word as etiese voorskrifte nie, maar as 'n verbod op afgodsdien (Eksodus 20: 3).

In die interpretasie van Levitikus 18: 22 en 20: 13 moet ook die konteks waarin hierdie verse staan, te wete die Heiligheidskode, in ag geneem word. Melcher (1996:98 en 99) het aangetoon dat die oorkoepelende tema van die Heiligheidskode onder meer die beskerming van die suiwerheid van die manlike geslagslyn onder die *seuns van Israel* is, so ook die geboorte van (rein) manlike nasate aan wie grond as erfporsie nagelaat (vererf) kon word. Die afwesigheid van *rein* manlike nasate het 'n verlies aan grond beteken omdat geen manlike erfgename beskikbaar was nie. Dit weer, was die oortuiging, het die gevolg ingehou dat God sy seën van die volk sou onttrek. Om dit te verhoed was wette soos Levitikus 18: 22 en 20: 13 nodig om seker te maak dat *rein* nasate verwek kon word. Enige seksuele aktiwiteit sonder hierdie doel is daarom skerp afgewys.

⁹ Die woord *homoseksualiteit* is in 1872 in sy oorspronklike Duitse vorm geyk deur die Duitse sielkundige Karoly Maria Benkert, en kom in Engels die eerste keer in 1892 voor in Charles Gilbert Chaddock se Engelse vertaling van Krafft-Ebing se werk *Psychopathia Sexualis*, 'n Duitse naslaanwerk wat handel oor die taksering van seksuele afwykings. Die oorspronklike woord vir ons *heteroseksualiteit* word, interessant genoeg, vir die eerste keer in 1900 aangetref (Waetjen 2006:112 tot 113).

¹⁰ Die oortuiging dat Levitikus 18 tot 26 'n afgeslote literêre eenheid vorm is vir die eerste keer in 1866 deur Karl Heinrich Graf uitgespreek. August Klostermann het in 1877 die oorspronklike term vir *Heiligheidskode* geyk om hierdie gedeelte in Levitikus van byvoorbeeld die priesterlike materiaal in Levitikus 1: 16 af te grens (Melcher 1996:90).

¹¹ Kyk in hierdie verband ook die volgende opmerking van Loader (2012:26): *The language of purity suggests that what lies behind the prohibition is the sense of order, which pervades the laws concerning holiness, and is about community solidarity, not least in the face of the threat of surrounding cultures. Some things belong together and some things not.*

Milgrom, 'n Joodse Bybelkundige, beklemtoon dat *lesbianisme* nêrens in Hebreeuse tekste verbied word nie, al het dit floreer, soos weerspieël in 'n ou, voor-Israelitiese Babiloniese teks. Die aanvaarding van vroulike homoseksuele verhoudings skryf Milgrom daaraan toe dat 'n *storting van saad* nie daarby betrokke was nie¹². Dit is 'n belangrike saak wat vandag dikwels nie begryp word nie. Manlike saad (sperm) mog nie gemors word nie. Dit was 'n kosbare kleinood, want deur voortplanting is die familie en stam getalsgewys versterk. In antieke tye het getalsterkte oorlewing bepaal.

Bogenoemde is dan ook die onmiddellike konteks waarin hierdie uitspraak gemaak is, naamlik die uitgebreide Israelitiese gesin aan wie hierdie tekste spesifiek gerig is. Selfs die populêre werk *Die Bybellennium. 'n Eenvolume-kommentaar* beklemtoon dat die *verbode seksuele praktyke* verstaan moet word as riglyne om die uitgebreide familie as *basis van 'n gesonde gemeenskap* te beskerm (Van Rensburg en Nel 2009:164). Die hedendaagse idee van 'n gesin verskil hemelsbreed van die Israelitiese gesin van destyds. Hulle gesinne (huishoudings) het, anders as vandag, bestaan uit 50 tot 100 lede: Die man, sy vroue, hul seuns en dogters, skoonseuns en -dogters en dié se kinders, asook die broers en susters van die man en hulle bloedverwante. Hulle was almal van dieselfde bloedlyn. Levitikus 18: 6 is as't ware die opskrif vir die tekste wat volg: *Niemand van julle mag met 'n naby bloedverwant geslagsgemeenskap hê nie. Ek is die Here*. Milgrom stel dit ook dat verhoudings tussen lede van dieselfde geslag buite die bloedlyn nie deur Levitikus 18 en 20 verbied word nie¹³.

Die vraag wat dus oor die interpretasie van Levitikus 18: 22 en 20: 13 beantwoord moet word, is: Het Levitikus 18: 22 en 20: 13 te make met homoseksualiteit as seksuele oriëntasie, of gaan dit oor 'n optrede wat tydens die skryf van die teks onaanvaarbaar was, naamlik dat 'n man soos 'n vrou optree in plaas van om *rein* seuns te verwek tot behoud van grond?

Indien eersgenoemde die geval is – 'n interpretasie wat deur 'n letterlike lees van die teks ondersteun word, al is die woord *homoseksualiteit* nie deel van die grondteks nie – is die saak heel eenvoudig: 'n Homoseksuele oriëntasie en die beoefening daarvan is verkeerd. Indien laasgenoemde interpretasie aanvaar word – dat die twee tekste handel oor die onaanvaarbare optrede van 'n man deur soos 'n vrou op te tree – is die vraag of hierdie tekste vandag op die leser van toepassing is. Indien daar geredeneer word dat hierdie moontlikheid 'n meer verantwoordelike interpretasie van die twee tekste is, maar tog vandag nog behoort te geld ten spyte van die oorkoepelende tema van die Heiligheidskode waarin dit staan, is die vraag: Wat is die implikasies daarvan? Is dit byvoorbeeld dat mans wat hulle vroue met huistake help (byvoorbeeld om na kinders om te sien of wasgoed te was) sonde doen?

¹² Milgrom (2004) sê in hierdie verband: *Lesbianism existed and flourished, as attested in an old (pre-Israelite) Babylonian omen text (Texts from Cuneiform Sources 4, 194: XXIV 33) and in the work of the lesbian poet Sappho (born c. 612 BCE, during the time of the First Temple), who came from the island of Lesbos (hence "lesbian"). But, in the eyes of the Bible, there is a fundamental difference between the homosexual acts of men and women: In lesbianism there is no spilling of seed. Thus life is not symbolically lost, and it is for that reason, in my opinion, that lesbianism is not prohibited in the Bible.*

¹³ Milgrom voer aan: *[B]oth occurrences of the prohibition (18: 22, 20: 13) contain the phrase "as one lies with a woman" [...] (lit. "lyings a woman"), an idiom used only for illicit heterosexual unions. Thus one could argue that carnal relations are forbidden only if their correlated heterosexual unions would be in these lists.*

2.2 GENESIS 19: 1 TOT 8

2.2.1 'N LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS

Genesis 19: 1 tot 8 word dikwels as die belangrikste teks gebruik om homoseksuele daade as sondig te tipeer. Die teks, op sigwaarde geneem, is immers hieroor duidelik: Die begeerte van die mans van Sodom om homoseksuele daade met Lot se gaste te pleeg (Genesis 19: 5) word nie alleen deur Lot as 'n *verkeerde ding* (sonde) bestempel nie (Genesis 19: 7), maar is van so 'n omvang dat daar 'n *groot geroep by die Here oor die plek en sy mense* is en dat Hy daarom die plek gaan verdelg (Genesis 19: 13). Verder is dit op grond van hierdie vertelling dat homoseksuele persone vir eeue lank as *sodomiete* bekend gestaan het.

2.2.2 WAT IS DIE IMPLIKASIE VAN 'N LETTERLIKE LEES VAN HIERDIE TEKS?

In Genesis 19: 1 tot 8 kom daar eerstens 'n soortgelyke probleem voor as in Levitikus 18: 22 en 20: 13. Net soos die volle konsekwensies van al die opdragte in Levitikus 18: 22 en 20: 13 in ag geneem moet word, is dit die geval met Genesis 19: 1 tot 3. In hierdie vertelling is daar melding van twee versoeke. Eerstens is daar die versoek van die mans van Sodom om met Lot se gaste geslagsgemeenskap te hê – 'n daad wat Lot as 'n *verkeerde ding* (sonde) bestempel. Tweedens is daar die versoek van Lot dat die mans van Sodom eerder met sy twee dogters (wat nog maagde is) gemeenskap moet hê (om te *doen wat hulle wil* met sy dogters – Genesis 19:8) om sodoende sy gaste te beskerm. Indien die teks konsekwent op sigwaarde geneem word beteken dit dat *homoseksuele daade* onaanvaarbaar is, maar die prostituering van dogters aanvaarbaar? Dat daar 'n *groot geroep by die Here is* (Genesis 19: 13) waar *homoseksuele daade* gepleeg word, maar nie wanneer dogters as 'n teken van (seksuele) gasvryheid aangebied word nie? Indien hierdie teks gebruik word om homoseksualiteit af te wys, beteken dit dan nie ook dat die prostituering van dogters aanvaarbaar sou wees nie?

2.2.3 'N KRITIESE LEES VAN DIE TEKS

Wat gebeur in Genesis 19: 1 tot 8? Waarna verwys die *geslagsgemeenskap* in Genesis 19: 5 (Nuwe Vertaling) wat die mans met Lot se gaste wil pleeg en wat Lot 'n *verkeerde ding* noem (Genesis 19: 7)? Het Genesis 19: 1 tot 8 te make met wat vandag as homoseksuele daade of homoseksualiteit bekend staan? Heel waarskynlik nie, sal die kritiese leser antwoord. Hierdie verstaan van Genesis 19: 5 word dan op onderstaande argumente gebaseer.

Die Griekse teks van Genesis 19: 5 (LXX) lees *sungenōmetha* (συγγενώμεθα), wat in die Nuwe Vertaling met *geslagsgemeenskap* vertaal word. Die letterlike betekenis van *sungenōmetha* is *om met geweld aan mekaar vas te maak*. Die woord dui op seksuele aggressie en nie op die bevrediging van 'n seksuele behoefte nie. Indien hierdie vertaling korrek is beteken dit dat Genesis 19: 5 verwys na die verkragting van mans met die doel om te verneder (Loader 2012:29, Nicolson 2006:21, Seow 2006:22)¹⁴. Waarin sou hierdie vernedering

¹⁴ *The men of the town, hostile towards strangers, demand that Lot release the visitors to them so that they may rape them (a reminder that rape of any kind is often driven not by sexual lust alone but by anger, the desire to dominate, the desire to humiliate, etcetera). There is no suggestion that the mob is made up of homosexually orientated men (such a concept would have been unknown) and their motives have nothing to do with loving desire. The intention is to hurt and humiliate*

lê? In die daad van verkragting wat van Lot se gaste *vroue* sou gemaak het, omdat hulle gepenetreer sou word soos vroue.

Daar moet onthou word dat dit vir mans in die tyd waarin die teks geskryf is die grootste moontlike vernedering was om as 'n vrou gereken te word of soos 'n vrou op te tree, soos in die bespreking van Levitikus 18: 22 en 20: 13 aangetoon is. Sodanige optrede van 'n man was eenvoudig nie aanvaarbaar in die kultuurwêreld waarin die tekste ontstaan het nie. Dit is beskou as 'n gruwel in die oë van die Here. Hiermee saam moet in ag geneem word dat mans in die kultuurwêreld van die Ou Testament soms hulle vyande verneder het juis deur hulle te verkrag (Helminiak 2000:46, Loader 2012:29). In die daad van verkragting sou die een wat verneder word, uiteraard die passiewe (vroulike) posisie in die geslagsdaad inneem – vandaar die vernedering, omdat 'n man *passief-vroulik* opgetree het. Waarna Genesis 19: 1 tot 8 dus verwys is iets wat as 'n normale en aanvaarbare praktyk beskou is indien mans verneder moes word (Helminiak 2000:70, Rogers 2006:70).

Die teks handel dus in die eerste plek nie oor homoseksuele daade nie, maar oor die gewelddadige vernedering van mans deur verkragting, met die vernedering daarin geleë dat van so 'n man *'n vrou gemaak is* (Bird 2000:148, Gagnon 2001:78, Loader 2012:29, Winterer 2005:113).

Dat Genesis 19: 5 heel waarskynlik nie oor die afwysing van homoseksualiteit of homoseksuele daade gaan nie, kan ook met die volgende argumente ondersteun word:

- * Indien die mans wat met Lot se gaste geslagsgemeenskap wou gehad het inderdaad homoseksueel was, beteken dit dat die hele stad se mans homoseksueel moes gewees het, want Genesis 19: 4 noem dat die mans buite Lot se huis *die mans van Sodom, jonk en oud, die hele klomp* was. Is dit moontlik dat 'n hele stad se mans homoseksueel georiënteer kon wees? Die vraag is daarom of Genesis 19: 1 tot 8 nie eerder verwys na vreemde-linge haat as na homoseksualiteit nie (Nicolson 2006:22).
- * Sou Lot, indien die mans homoseksueel (ten opsigte van seksuele oriëntasie) was, sy dogters aangebied het? Hulle sou sekerlik nie belang gestel het in heteroseksuele omgang indien hulle homoseksueel georiënteer was nie (Rogers 2006:71).
- * Indien Genesis 19: 1 tot 8 verstaan sou word as 'n afwysing van homoseksuele verhoudings, sou dit dan beteken dat Genesis 34 (die verkragting van Dina) en 1 Samuel 13 (die verkragting van Tamar) gebruik kan word as verbod teen heteroseksuele huwelike?
- * Daar is geen teks in die Bybel waar daar na Sodom en Gomorra verwys word waarin die sonde van Sodom en Gomorra as homoseksuele daade getipeer word nie (Seow 2006:22). Volgens Jesaja 1: 10 tot 31 was hulle sonde oppervlakkige godsdiens (Jesaja 1: 11 tot 15) en die verdrukking van minderheidsgroepe (Jesaja 1: 17 tot 23). Jeremia 23: 14 stel dat Sodom se sonde bedrog en deelname aan sosiale ongeregtheid was. Volgens

(Nicolson 2006:21). Dit is ook die interpretasie van Seow (2006:22): *Indeed, the passage is not about homosexuality in general. It is certainly not about homosexual love. Rather, it is about rape, specifically about same-sex rape. It is about gang rape. It is about violence. It is about the violation of hospitality. It is about wickedness in general.*

Esegiël 16: 49 was die sonde van Sodom dat hulle selftevrede en rustig in hoogmoed en oorfloed geleef het, en vir die mens in nood en die arme geen oog gehad het nie. In nie een van hierdie tekste word die sonde(s) van Sodom aan homoseksualiteit gekoppel nie.

Maar waarom handel Genesis 19: 1 tot 8 dan indien dit nie fokus op homoseksuele daade as sondige optrede nie? Die saak wat in hierdie vertelling aan die orde gestel word is na die mening van kritiese lesers van die teks die betoon van gasvryheid teenoor vreemdelinge – die nakoming van die verbondsopdrag tot gasvryheid teenoor die skending van hierdie opdrag (Loader 1990:37 en 38, Nicolson 2006:22, Rogers 2006:70, Thielicke 1964:277, Van Selms 1973:250, Von Rad 1972:218). Hierdie verstaan van Genesis 19: 1 tot 8 word dan op onderstaande argumente gegrond.

Die vertelling in Genesis 19: 1 tot 8 word voorafgegaan deur Genesis 18: 1 tot 8 waar Abraham toon wat gasvryheid beteken, naamlik om vreemde mans gasvry te ontvang en te versorg. Hierdie optrede maak Abraham die voorbeeld van gasvryheid in die Ou Testament (vergelyk ook Lukas 16: 19 tot 31). In Genesis 19: 1 tot 4 betoon Lot, soos Abraham, dieselfde gasvryheid teenoor die mans. Dit is waarom Lot, wanneer die mans van die stad nie dieselfde gasvryheid wil betoon nie (deur Lot se gaste te wil verneder deur hulle te verkrag en so van hulle *vroue* te maak), onmiddellik bereid is om sy dogters vir hulle aan te bied (Seow 2006:21). Met hierdie aanbod tree Lot gasvry en eerbaar op. Alhoewel dit in vandag se leefwêreld ondenkbaar is dat 'n vader sy dogters sou prostitueer, was dit in die tyd waarin hierdie teks geskryf is 'n aanvaarbare optrede (vroue en kinders was besittings van die patriarg, en sy mindere, vergelyk Loader 2012:21 tot 28)¹⁵. Aangesien die dogters verloof was (Genesis 19: 14), was die bruidskat reeds aan Lot betaal. Met die opoffering van hul maagdelikheid sou Lot die bruidskat aan sy voornemende skoonseuns moes terugbetaal. Gesien in die lig van hierdie groot finansiële verlies, is Lot se optrede nóg meer prysenswaardig (Van Selms 1973:251).

Dat Genesis 19: 1 tot 8 oor gasvryheid handel, of dan oor die skending van die verbondsopdrag tot gasvryheid (kyk weer na die Abraham-vertelling), word in die Nuwe Testament bevestig. In Lukas 10: 12 (en parallelle tekste) waar Jesus na die sonde van Sodom verwys, spreek hy 'n oordeel oor die stede of dorpe uit wat nie aan sy dissipels gasvryheid wou betoon nie. In Hebreërs 13: 2 is daar 'n duidelike verwysing na die gebeure in Genesis 19: 1 tot 8, asook na die optrede van Lot: *Moenie nalaat om gasvry te wees nie, want deur gasvry te wees, het sommige mense sonder dat hulle dit geweet het, engele as gaste gehuisves* (Hebreërs 13: 2). Hebreërs impliseer hier dat die sonde van Sodom se mans in Genesis 19: 1 tot 8 inderdaad was dat hulle nagelaat het om gasvry te wees. In 2 Petrus 2: 7 word Lot 'n *eerbare* man genoem: *En tog het Hy vir Lot gered, 'n eerbare man wat gebuk moes gaan onder die losbandige lewenswyse van sedelose mense*. Wanneer die (letterlike) betekenis nagegaan word van die Griekse woorde wat die Nuwe Vertaling met *losbandige lewenswyse van sedelose mense* vertaal het, te wete *athesumōn* en *aselgeia anastrophēs* (ἄθεσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀνατροφῆς), wil dit lyk of hierdie woorde se betekenis- moontlikhede verwys na 'n vrye en wettelose optrede ten opsigte van wat

¹⁵ In die kultuurwêreld van die teks was geslag belangriker as seksualiteit, en was dit belangrik vir mans om voortdurend hulle status as belangriker as dié van vroue te handhaaf. Dit is om hierdie rede dat dit vir Lot belangriker is om sy manlike gaste eerder as sy dogters te beskerm (Nissinen 1998:48). Kyk ook Seow (1996:21): *In accordance with the expectations of ancient Near Eastern hospitality, protection of strangers in one's house took precedence over the love of one's children.*

tradisioneel as godsdienstig korrek aanvaar is (byvoorbeeld die betoning van gasvryheid)¹⁶.

Interessant is ook dat waar daar in die Ou Testament wel verwysings na Sodom (en Gomorra) is (daar is etlikes), hierdie verwysings na net een van twee sake verwys. Daar word óf van Sodom gebruik gemaak as voorbeeld van oordeel, óf die sonde van Sodom word gesien as die skending van die gasvryheidsvoorskrif. Volgens Jesaja 1: 10 tot 31 was 'n deel van die sonde van Sodom die verdrukking van minderheidsgroepe (Jesaja 1: 17 tot 23), Jeremia 23: 14 sien dit deels as sosiale ongeregtigheid en Esegïel 16: 49 lê onder meer klem op die verwaarlosing van armes en mense in nood. Al hierdie sake het ten minste 'n indirekte verband met die betoon van gasvryheid, of dan, soos in geval van Abraham se optrede, die versorging van hulle wat versorging nodig het.

2.3 RIGTERS 19: 16 TOT 30

2.3.1 'N LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS

Inhoudelik kom Rigters 19: 16 tot 30 ooreen met die Sodom-verhaal in Genesis 19: 1 tot 8. Ook hierdie teks, letterlik gelees, word gebruik om homoseksuele dade af te keur. 'n Bende boewe in Gibeá wil seksueel verkeer met 'n Leviet wat op reis was. Die ou man wat aan die Leviet en sy byvrou huisvesting gegee het, protesteer dat hulle die man nie moet *kwaad aandoen* en met hom *so 'n lae ding* doen nie (Rigters 19: 23, *skanddaad* in die Ou Vertaling). Hierdie verhaal het so 'n bloeddorstige verloop dat mense afkeurend opmerk: *So iets het nog nooit gebeur vandat die Israeliete uit Egipte weggetrek het nie* (Rigters 19: 30). 'n Volksvergadering word in Mispá belê en daar word besluit om die stad Gibeá te straf oor die *lae ding* (*skanddaad*, Ou Vertaling) wat gepleeg is (Rigters 20: 10 en 11). Homoseksuele mense gaan, volgens hierdie lees van die teks, tot brute geweld oor wanneer hulle nie hulle sin kry nie. Frases soos *kwaad aandoen* en *lae ding* of *skanddaad* dui tog duidelik daarop dat die boewe tot op die laagste vlak van morele perversie beweeg het.

2.3.2 WAT IS DIE IMPLIKASIE VAN 'N LETTERLIKE LEES VAN HIERDIE TWEE TEKSTE?

'n Letterlike lees van Rigters 19: 16 tot 30 vra dat ál die gebeure in die verhaal ernstig opgeneem moet word en konsekwent eties toegepas sal word. Watter optrede word in Rigters 19: 16 tot 30 gevind benewens die gasheer se uitspraak wat die boewe se beplande optrede as *kwaad* (sonde) en 'n *lae ding* (sonde) bestempel? Die gasheer bied sy dogter, 'n *jongmeisie* (maagd, Ou Vertaling), asook die byvrou van die Leviet, aan om verkrag te word in die plek van sy gas (Rigters 19: 24).

Soos in die Sodom-verhaal word ook hier twee vroue aangebied aan die mans om met hulle te doen wat hulle wil. Wanneer die mans nie na die ou man wil luister nie, stoot die Leviet sy byvrou by die deur uit. Die boewe verrinneweer haar die hele nag tot met dagbreek die volgende oggend. Sy was skynbaar dood toe die Leviet haar op die donkie laai. Tuisgekom sny hy haar lyk in twaalf stukke en stuur dit deur die hele gebied van Israel.

¹⁶ Heyns (1986:186) beklemtoon hierdie aspek van die vertelling in Genesis 19: 1 tot 13: *Dit het by Sodom in Genesis 19 eerder om 'n totale sedelose verwildering en seksuele losbandigheid gegaan – ongeag homo- of heteroseksuele verhoudinge.*

Indien hierdie teks gebruik word om aan te toon dat *homoseksuele* verkeer onaanvaarbaar is, beteken dit dan dat dit wel aanvaarbaar is om 'n jongmeisie en 'n ouer vrou te verkrag (onteer – Ou Vertaling)? Is *homoseksuele daade* met een man onaanvaarbaar, maar die verkragting van twee vroue wel aanvaarbaar? Is dit aanvaarbaar dat 'n vrou se lyk maar in stukke opgesny kan word? Die handeling word immers nêrens in die teks veroordeel nie. Al word hierdie handeling in die teks nie veroordeel nie, oortree die Leviet duidelik die reinheidsvoorskrifte. Hy is onrein omdat hy 'n lyk aangeraak het en nie die reinigingsvoorskrifte daarvoor nagekom het nie (kyk Levitikus 21: 1, Numeri 19: 11 tot 14 en 16). Mag 'n Leviet dan maar die talle wette van God oor die aanraak van 'n lyk oortree solank hy net nie *homoseksueel verkeer* nie?

Die voorgaande bring die volgende vraag na vore: Indien Rigters 19: 16 tot 30 gebruik sou word om homoseksualiteit af te wys, beteken dit dan dat die prostituerende van dogters en ouer vroue aanvaarbaar sou wees? En dat sekere wette minder belangrik is as ander, al word hierdie wette wat oortree word herhaaldelik beklemtoon?

2.3.3 KRITIESE LEES VAN DIE TEKS

Wat gebeur in Rigters 19: 16 tot 30? Waarna verwys die *geslagsgemeenskap* wat hulle met die Leviet wou hê en wat die gasheer as *kwaad* (sonde) en daarna twee maal as 'n *lae ding* (*skanddaad* in die Ou Vertaling) bestempel? Is homoseksualiteit of homoseksuele daade hier ter sprake? Heel waarskynlik nie, sal die kritiese leser antwoord. 'n Kritiese lees van die teks, só word daar aangevoer, bring die volgende insigte:

Die *geslagsgemeenskap* in Rigters 19: 23 (Nuwe Vertaling) en die *beken* (Ou Vertaling) dui op dieselfde saak as in Genesis 19: 5. In die Hebreeus is die stamwoord *יָדָא* (*yada*, *ken* of *seksueel ken*) wat op 'n seksuele aksie dui. Ook hier is die ondertone gewelddadig, soos in Genesis 19 – iets soortgelyks aan die grootskaalse verkragting van 'n leër wat die onderspit gedelf het op die slagveld in die ou Nabye Ooste (De Villiers 2006:6). Daardeer is 'n man sy manlikheid ontnem en tot 'n *vrou* gemaak deur gepenetreer te word, in plaas daarvan om self te penetreer as uitlewing van manlikheid.

Vroeër is reeds aangetoon dat die *vervrouliking* van 'n man as die grootste vernedering beskou is. Daarom beskryf die gasheer dit as *kwaad* en twee maal as 'n *lae ding*. Ook hierdie teks verwys dus na die gewelddadige vernedering van 'n man (nogal 'n Leviet) deur ander mans.

Hierdie lees van die teks word deur die onderstaande argumente gesteun:

- * Sou die anonieme gasheer sy maagdelike dogter en die Leviet se byvrou aangebied het indien die mans homoseksueel (ten opsigte van seksuele oriëntasie) was?
- * Toe die Leviet sy byvrou by die deur uitstoot het die mans die hele nag met die vrou *geslagsgemeenskap* gehad (Nuwe Vertaling), of haar *beken* (Ou Vertaling), tot dagbreek (Rigters 19: 25). Dit klop nie met die seksuele gedrag van mans met 'n homoseksuele oriëntasie nie. Homoseksuele mans het 'n seksuele aangetrokkenheid tot mans, en sommige vind die blote gedagte aan omgang met 'n vrou aanstootlik.

Net soos in Genesis 19: 1 tot 8 gaan dit hier oor die betoning van gasvryheid

teenoor vreemdelinge – of die gebrek daaraan¹⁷. Rigters 19: 30 lewer sosiale kommentaar op die gebeure: *Elkeen wat dit gesien het, het gesê: "So iets het nog nooit gebeur vandat die Israeliete uit Egipte weggetrek het nie. Van toe af tot nou toe is so iets nog nie gesien nie. Ons moet dit ter harte neem. Ons moet 'n plan maak. Ons moet praat!"*

Vanuit 'n hedendaagse lewensbeskouing sou skerp gereageer word teen 'n bloeddorstige lykskending soos dit in hierdie vertelling beskryf word. Dit is egter nie waaroor die gemeenskap in beroering is nie. Lykskending was onaanvaarbaar, maar die twaalf stukke simboliseer die verskeurdheid van die twaalf stamme van Israel wat duidelik blyk uit die gebrek aan gasvryheid teenoor diegene uit eie geledere (Gur-Klein 2003:6 tot 8). Dit is dus die bende van Gibeon en die ander passiewe inwoners se ongasvryheid waaroor die mense in oproer is – nie oor die aspek van lykskending of *homoseksuele dade* nie.

Die afloop van die verhaal vanaf Rigters 20: 1 gee ook die toon aan vir die afsluiting van die boek Rigters. 'n Volksvergadering vind plaas met die sentrale vraag: *Hoe het hierdie lae ding plaasgevind?* (Rigters 20: 3, 6, 10 en 12). Waarna verwys die *lae ding*? Beslis nie na homoseksuele dade nie, want dit het nooit voorheen plaasgevind nie (Geyser 2002:1667)¹⁸. Die *lae ding* verwys ook nie na die skending van die byvrou se lyk nie, want nêrens word die Leviet daarvoor verwyt nie. Die *lae ding* gaan daaroor dat die Leviet en sy vrou in Gibeon wou oornag (Rigters 20: 4), maar dat die bende hulle wou doodmaak (Rigters 20: 5). Die *lae ding* was dus die inwoners se ongasvryheid – iets waarvoor die hele stam van Benjamin uiteindelik gestraf word met 'n burgeroorlog waarin net 600 oorleef (Rigters 20: 47).

Die boek Hosea is die enigste geskrif in die res van die Ou Testament wat verwys na die verhaal in Rigters 19: 16 tot 30 en wat daarop volg: *Hulle het baie, baie verkeerd gehandel soos in die dae van Gibeon. Hy sal dink aan hulle ongeregtigheid, besoeking doen oor hulle sondes. Sedert die dae van Gibeon het jy gesondig, o Israel! Daar staan hulle – moet die stryd teen die kwaaddoeners hulle nie oorval in Gibeon nie?"* (Hosea 10: 9 en 10). Volgens Hosea het Israel (die sogenaamde Noordelike Ryk) *baie, baie verkeerd gedoen soos in die dae van Gibeon* en sou hulle gestraf word vir hulle *ongeregtigheid* en *sondes* (Hosea 9: 9). Trouens, Israel se sondes het begin in *die dae van Gibeon* se *kwaaddoeners* en daarom sal die Noordelike Ryk se straf hulle in Gibeon tref (Hosea 10: 9). Die geskiedenis vertel dat die Noordelike Ryk in 722 vC geval het onder die Assiriërs – sowat 'n dekade of wat na Hosea se prediking. Hosea vermeld niks oor homoseksuele dade in sy verwysing na die gebeure in Gibeon nie, net soos wat Jesaja, Jeremia en Esegïel dit nie doen in hul kommentare op Sodom en Gomorra nie.

'n Kritiese lees van Rigters 19: 16 tot 30 dui daarop dat *homoseksualiteit* of *homoseksuele dade* nie die sonde is wat ter sprake is nie, maar 'n gebrek aan gasvryheid. In die woorde van Seow (1996:23): *It is peculiar that some of us should see this passage as an implicit condemnation of homosexuality, rather than rape or violence.* Dit klop ook met die oordeel wat Genesis 19 oor die

¹⁷ Soggin (1981:287): *The hospitality offered by the stranger contrasts here with the impiety of the local population.*

¹⁸ In hierdie verband maak Seow (2006:22) die volgende opmerking: *Homosexual gang rape does not define homosexuality any more than heterosexual gang rape defines heterosexuality.*

Sodomiete se gebrek aan gasvryheid en haat teenoor vreemdelinge uitspreek¹⁹. Wat die sonde van Gibeon nog afgrysliker maak as dié van Sodom, is dat dit gepleeg is teenoor mede-Israeliete, geloofsgenote. Waar daar in Sodom net die bedreiging van individue was, is Gibeon se sonde gesien as 'n daad wat skeuring in die geloofsgemeenskap van Israel veroorsaak het.

Die vraag wat dus met betrekking tot Genesis 19: 1 tot 8 en Rigters 19: 16 tot 30 beantwoord moet word is: Handel dit hier oor 'n afwysing van *homoseksuele dade*, of oor 'n vermaning dat gasvryheid as uitdrukking van geloofseenheid beoefen behoort te word?

2.4 ROMEINE 1: 18 TOT 32

2.4.1 'N LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS

Romeine 1: 18 tot 32, en in die besonder Romeine 1: 27, is nog 'n teks wat gebruik word om persone met 'n homoseksuele oriëntasie te veroordeel. Letterlik gelees is die boodskap van hierdie vers maklik om te verstaan: Seksuele omgang met dieselfde geslag (homoseks) is 'n keuse (*net so het ook die manne die natuurlike verkeer met die vrou laat vaar en in hulle wellus teenoor mekaar ontbrand* – Romeine 1: 27, Nuwe Vertaling) en is daarom 'n dwaling waarvoor hulle God se noodwendige vergelding sal ontvang. Homoseksualiteit is teennatuurlik, 'n slegte gesindheid (Romeine 1: 28), skandelik en pervers, en deur hierdie optrede bring mense 'n verdiende straf oor hulleself. Persone wat hierdie keuse gemaak het *omdat hulle dit nie die moeite werd geag het om God in erkenning te hou nie* (Romeine 1: 28, Nuwe Vertaling), het verder 'n slegte gesindheid wat uitmond in allerhande ongeregtigheid, soos hoerery, boosheid, hebsug, ondeug, nydigheid, moord, twis, bedrog, kwaadaardigheid, nuusdraery, kwaadpraterij, haat teenoor God, geweld, trots, grootpraterij, die uitvind van slegte dinge, ongehoorsaam aan ouers, onverstandigheid, ontrou, liefdeloosheid, onversoenlikheid en onbarmhartigheid (Romeine 1: 29 tot 31). Boonop is dit nie hulle alleen wat deur hierdie keuse die dood verdien nie, maar ook diegene wat *hulle goedkeuring skenk aan die wat dit doen* (Romeine 1: 32). Homoseksuele persone is dus nie alleen vir die ewige verdoemenis bestem nie, maar ook diegene wat dit goedpraat. Dit alles staan tog in die teks en is nie moeilik om te verstaan nie.

2.4.2 WAT IS DIE IMPLIKASIE VAN 'N LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS?

Kritiese lesers van Romeine 1: 18 tot 32 antwoord op bostaande interpretasie deur te wys op Paulus se argument wat uitloop op sy slotsom dat *homoseksualiteit* of *homoseksuele dade* onaanvaarbaar is. Sy argument verloop soos volg:

- * God is toornig oor goddeloosheid en ongeregtigheid wat die waarheid probeer onderdruk (Romeine 1: 18).
- * Almal kan weet dat God waarlik God is, en dat Hy daarom geëer en gedank behoort te word (Romeine 1: 19 en 20).

¹⁹ In hierdie verband maak Human (2005:629) die volgende opmerking: *Homoseksuele oriëntasie, soos ons dit vandag ken, en dieselfde-geslag seks van die Ou Nabye Ooste, blyk volgens die beskikbare bronne nie dieselfde te wees nie. Daarom behoort die gebruik van tekste soos Genesis 19, Rigters 19 en Levitikus 18 en 20 anatema vir die homoseksuele debat verklaar te word. Hierdie tekste kan nie deur kerke gebruik word om die afwysing van homoseksuele verhoudings "Bybels" of teologies af te wys nie.*

- * Maar wat maak diegene wat dink dat hulle verstandig is, maar eintlik dwaas is, en wat maak hulle wat die waarheid van God verruil vir die leuen (Romeine 1: 21 en 22)? In die plek van die heerlijkheid van God eer en dank hulle beelde wat lyk soos 'n verganklike mens of soos voëls of diere of slange, dit wil sê hulle dien, eer en aanbid afgode (Romeine 1: 23). Hulle dien en vereer die skepsel in plaas van die Skepper, aan wie die lof vir ewig toekom (Romeine 1: 25).
- * Daarom (om hierdie rede) gee God hulle oor aan skandelijke drifte en die drange van sedelike onreinheid sodat hulle hulle liggame onder mekaar oenteer met teennatuurlike omgang (homoseks – Romeine 1: 24, 26 en 27).

Volgens Paulus se argument in Romeine 1: 18 tot 27 is *homoseksuele daade* dus die gevolg daarvan dat sekere mense God nie eer nie deur afgode te aanbid. As gevolg van hierdie optrede gee God hierdie mense oor aan teennatuurlike seksuele omgang met dieselfde geslag. Homoseksuele gedrag is dus die gevolg van afgodsdien (vergelyk Malina 2002b:407, Nicolson 2008:25, Rogers 2006:76). Indien die teks konsekwent letterlik gelees word kan daar nie tot 'n ander gevolgtrekking gekom word nie.

Hierdie omgang met die teks roep egter 'n aantal vrae op: Is 'n homoseksuele oriëntasie en homoseksuele daade altyd die gevolg van afgodsdien of opstand teen God, 'n lewenswyse wat volg wanneer mense die heerlijkheid van God nie raaksien nie? Is daar nie homoseksuele mense wat nie afgodery beoefen en God regtig liefhet en dien nie? En as daar is, hoekom is hulle homoseksueel georiënteerd? Wat gemaak indien dit wel so is dat sekere mense se natuurlike seksuele oriëntasie wel homoseksueel is? Sou hulle beoefening van homoseksualiteit dan nog steeds as *teennatuurlik* beskou moet word?

Wat van Romeine 1: 29 tot 31? Stel Paulus nie hierdie sondes (ongeregtigheid, slegtheid, hebsug, gemeenheid, jaloesie, moord, twis, bedrog, kwaadwilligheid, skinder, hooghartigheid, verwaandheid, ongehoorsaam aan ouers, onverstandigheid, onbetroubaarheid en liefdeloosheid) op dieselfde vlak as homoseks nie? Indien dit wel die geval is, hoekom sou homoseksualiteit 'n *groter* sonde wees as die ander sondes op Paulus se lysie? En waarom sou diegene met 'n homoseksuele oriëntasie nie in die amp van predikant mag dien nie, maar diegene wat gemeen is met ander, op ander jaloers is, wat met ander twis en van ander skinder, wel in die amp van predikant mag dien?

Duidelik skep 'n letterlike lees van hierdie en ander tekste wat *homoseksualiteit* sogenaamd verbied, oneindige probleme, soos Spong (2009:58) dit dan ook stel: *It is hard to be a biblical literalist if one actually reads the Bible ... [W]hen read literally it only began to multiply ... questions and ... anxieties.*

2.4.3 'N KRITIESE LEES VAN DIE TEKS

In 'n poging om te verstaan wat Paulus in Romeine 1: 26 en 27 bedoel met sy verwysings na homoseks (seks met dieselfde geslag wat betref mans en vroue), oordeel die kritiese leser is dit nodig om te verstaan wat Paulus met die uitdrukking *παρὰ φύσιν* (*para physin*, *teennatuurlik*) bedoel het. Volgens Paulus is seks met dieselfde geslag 'n optrede wat teen die natuur indruis en dus teennatuurlik is. Wat bedoel Paulus hiermee?

Verskeie moontlikhede kan aangetoon word:

- * Die eerste moontlikheid is dat Paulus na homoseks verwys as iets wat buitengewoon of onkonvensioneel is, 'n optrede wat teen alle verwagtings indruis (kyk byvoorbeeld Countryman 2007:114). Hierdie moontlike betekenis van *para physin* kan uit Romeine 11: 24 afgelei word waar Paulus beide die uitdrukkings *natuurlik* (κατὰ φύσιν – *kata physin*) en *teennatuurlik* (παρὰ φύσιν – *para physin*) gebruik. Volgens Paulus het God die onkonvensionele gedoen deur die heidene (wat met 'n olyfboom wat van nature [*kata physin*] wild groei, vergelyk word) in Israel (wat met 'n olyfboom vergelyk word wat van nature [*kata physin*] mak groei [verbou is]), in te ent. Hierdie optrede van God beskryf Paulus as *para physin*, dit wil sê 'n optrede wat onkonvensioneel is. So verstaan wys Paulus homoseks af omdat dit afwyk van wat as konvensioneel of gewoon beskou sou kon word (Rogers 2006:77 en 78).
- * 'n Tweede moontlikheid is om Paulus se gebruik van *para physin* te verstaan teen die agtergrond van wat reeds gesê is oor God se heiligheid, wat verstaan is in terme van God se skepping waarvolgens aan elke skepsel en skepping 'n spesifieke plek en funksie toegeken is. Mans moes dus soos mans optree en vroue soos vroue, anders is dit as teennatuurlik beskou (Malina 2002b:396). Omdat daar in homoseks tussen mans 'n man gepenetreer word (optree soos 'n vrou), of in homoseks tussen vroue 'n vrou die rol van 'n man inneem, beskou Paulus hierdie dade as *para physin*, en daarom as onaanvaarbaar (Loader 2012:297).
- * 'n Derde moontlike verstaan van *para physin* hou verband met 'n oortuiging wat bestaan het in die kultuurwêreld waaruit die teks kom, naamlik dat seksuele kontak alleen met die oog op voortplanting moes plaasvind (Van Eck 2007:103 tot 2, vergelyk Loader 2012:311, Nicolson 2008:25, Seow 2006: 25). Omdat homoseks nie tot voortplanting as die *natuurlike* doel van seksuele kontak kan lei nie, word dit deur Paulus as *para physin* beskou.
- * Nog 'n moontlikheid is dat Paulus hier uitgaan van 'n oortuiging van sy tyd dat alle spesies so geskape is dat seksuele omgang as natuurlik beskou word alleen wanneer dit plaasvind op die wyse wat vir elke spesie *natuurlik* geskep is (kyk byvoorbeeld Artemidorus se *Oneirocritica*). Vir die mens is dit die frontale posisie met die man as aktiewe en die vrou as passiewe deelnemer aan die seksdaad. Enige ander seksuele posisie word as teennatuurlik (*para physin*) beskou (byvoorbeeld die vrou wat die aktiewe rol in die seksdaad speel). Anale seks, waar 'n man 'n ander man penetreer en die een man die passiewe rol vervul, is daarom ook teennatuurlik (Malina en Pilch 2006:230 en 231).
- * 'n Laaste moontlike verstaan van die uitdrukking *para physin* kan te make hê met kulturele konvensie. In 1 Korintiërs 11: 14 en 15 betoog Paulus dat dit onnatuurlik vir mans is om lang hare te hê en vir vroue om hulle hare kort te sny. 'n Man met lang hare was *para physin*, dit wil sê teen die kulturele konvensie van die tyd waarin die teks geskryf is (Seow 1996:25).

Uit bostaande is dit duidelik dat dit nie 'n eenvoudige saak is om uit te maak wat Paulus presies met die uitdrukking *para physin* bedoel het nie. Wat Paulus wel duidelik stel is dat homoseks teennatuurlik is omdat *vroue die natuurlike verkeer verander in verkeer wat teen die natuur is* (Romeine 1: 26, eie beklemtoning), en *die manne die natuurlike verkeer met die vrou laat vaar en in hulle wellus teenoor mekaar ontbrand* (Romeine 1: 27, eie beklemtoning). Hierdie twee teksverse is

belangrik om Paulus se standpunt in Romeine 1 te verstaan. Volgens Paulus is die beoefening van homoseksualiteit 'n keuse: Heteroseksuele persone gaan oor tot homoseksuele dade. Mans en vroue, wat *natuurlik* met die teenoorge-stelde geslag seksueel verkeer, het besluit om *teennatuurlik* op te tree²⁰. Hieruit kan afgelei word dat Paulus nie iets soos 'n kern-homoseksuele persoon geken het nie, dit wil sê iemand vir wie homoseksualiteit nie 'n keuse is nie, maar 'n natuurlike seksuele oriëntasie soos heteroseksualiteit vir heteroseksuele persone is.

Alleen om hierdie rede voer sommige kritiese lesers aan, kan Romeine 1: 26 en 27 nie gebruik word as 'n teks waarmee homoseksuele persone veroordeel word nie, en maak dit eintlik nie saak wat Paulus met die uitdrukking *para physin* bedoel het nie. Die vraag is of Paulus en sy wêreld iets soos kern-homoseksua-liteit geken het. Indien nie is die vraag dan of Paulus vir sy argument kwalik geneem kan word. Die antwoord hierop is negatief, maar dan sal in dieselfde asem gesê moet word dat hierdie uitspraak van Paulus tog seker nie op vandag van toepassing gemaak kan word nie. Daar is eenvoudig te veel persone vandag vir wie 'n homoseksuele oriëntasie net so natuurlik is as wat die heteroseksuele oriëntasie van heteroseksuele persone vir hulle is.

Die vrae wat ten opsigte van Romeine 1: 18 tot 32 beantwoord moet word is inderdaad moeilik. Waarskynlik sal daar nooit vasgestel kan word presies wat agter Paulus se argument lê en wat hy presies met sy *para physin*-argument bedoel het nie.

Drie sake staan egter hier uit: Is homoseksualiteit altyd die gevolg van keuse, afgodsdienste, iets waartoe God mense oorgee omdat hulle Hom nie wil eer nie? Tweedens, kan homoseksualiteit 'n natuurlike seksuele oriëntasie wees soos heteroseksualiteit wel is? Of is dit altyd 'n keuse, soos Paulus impliseer? Laastens moet die vraag gevra word of heteroseksuele persone gekies het om heteroseksueel te wees en of hulle heteroseksueel is omdat dit hulle natuurlike seksuele oriëntasie is. Indien laasgenoemde waar is – wat dit heel waarskynlik is – is die vraag of dit dan nie ook vir homoseksuele persone geldig is nie? Wat van homoseksuele persone wat nie gekies het om homoseksueel te wees nie, maar vir wie dit *natuurlik* is?

2.5 1 KORINTIËRS 6: 9 EN 10

2.5.1 LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS

1 Korintiërs 6: 9 en 10, oordeel diegene wat letterlik met tekste omgaan, se boodskap is duidelik en eenvoudig: Mense wat homoseksualiteit beoefen se sonde is van sodanige omvang dat hulle nie deel sal kry aan die koninkryk van God nie. Homoseksualiteit is sonde en sal gestraf word.

2.5.2 WAT IS DIE IMPLIKASIE VAN 'N LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS?

As homoseksualiteit sonde is en persone wat homoseksualiteit beoefen nie in die hemel sal kom nie, geld dieselfde dan seker ook vir diegene wat die ander sondes op die lysie pleeg: Onsedelikes, afgodedienaars (en wat dit alles behels), egbrekers, diegene wat steel of geldgierig is, en mense wat dronkaards

²⁰ In Romans 1, therefore, the most likely explanation is that Paul assumes that people were created male and female with heterosexual orientation in their natural sexual emotions. Those who denied God's reality had perverted their minds and engaged in perverted acts (Loader 2012:326).

of kwaadpratders of bedrieërs is. Alleen wanneer – en dit is seker die beklemtoning van wat Paulus hier sê – hierdie persone hulle van hierdie dade bekeer, sal hulle gered word. 'n Persoon wat dus homoseksueel lewe omdat dit sy of haar normale seksuele oriëntasie is, sal nie gered word nie. Die oplossing vir homoseksuele mense is daarom om heteroseksueel te word, en vir diegene wat skuldig is aan die res van die lysie om op te hou steel of te bedrieg.

2.5.3 KRITIESE LEES VAN DIE TEKS

Die vertaling *mense wat homoseksualiteit beoefen* in die Nuwe Vertaling is 'n vertaling van twee woorde in die Griekse teks, te wete *malakoi* (μαλακοί) en *arsenokoītai* (ἀρσενικοίται). Die Ou Vertaling vertaal hierdie twee woorde met *wellustelinge* (*arsenokoītai*) en *sodomiete* (*malakoi*). Die vertaling van *malakoi* in die Ou Vertaling as *sodomiete* as sou dit na homoseksualiteit verwys, is nie die korrekte vertaling nie, aangesien Sodom se sonde (soos hierbo aangetoon is) nie *homoseksualiteit* was nie. Die Ou Vertaling se vertaling van *arsenokoītai* met *wellustelinge* is egter 'n goeie vertaling, soos hieronder aangetoon sal word.

Soos reeds opgemerk is die Nuwe Vertaling se vertaling *mense wat homoseksualiteit beoefen* 'n vertaling van twee woorde in die Griekse teks, te wete *malakoi* en *arsenokoītai*. Wat beteken hierdie twee woorde? In alle beskikbare literatuur lyk dit of die woorde *malakoi* en *arsenokoītai* verwys na die twee partye wat by 'n homoseksuele daad betrokke is (Loader 2012:332, Martin 2006:129). Die persoon wat gepeetreer word is die *malakoi*, en die persoon wat penetreer word as die *arsenokoītai* beskryf (Loader 2012:328). Dit is heel waarskynlik die rede waarom die Nuwe Vertaling *malakoi* en *arsenokoītai* vertaal het met *mense wat homoseksualiteit beoefen*.

Wat beteken hierdie twee woorde heel waarskynlik? Wat *malakoi* betref skyn dit die volgende te wees: Die Griekse byvoeglike naamwoord *malakos* beteken letterlik *sag* (Loader 2012:327, Martin 2006:124) en dui op verwyfdheid *which in that culture was treated as a moral failing* (Rogers 2006:74). In 1 Korintiërs 6: 9 word die manlike meervoudsvorm van die woord gebruik as 'n naamwoord wat verwys na *sagte mans*. Wie is as *sagte mans* in die kultuurwêreld van Paulus beskou? Dit was mans wat deftige en sagte klere van sy gedra het (gewoonlik pers), hulle hare versorg het, juwele gedra het, van parfuum gebruik gemaak het, te veel geëet en gedrink het, lang hare gehad en geskeer het, en te veel gelag of gedans het (kyk Martin 2006:128, Nissinen 1998:118). 'n Goeie voorbeeld van so 'n *sagte man* is die ryk man in die gelykenis van die ryk man en Lasarus (Lukas 16: 19). Hierdie verstaan van wat 'n *sagte man* was word bevestig deur die enigste ander verwysing na *malakoi* in die Nuwe Testament, te wete in Matteus 11: 8 en Lukas 7: 25 waar dit vertaal word met *sagte klere*. Volgens Matteus 11: 8 word mense met *sagte klere* in paleise aangetref. Die kontras hier is tussen Johannes die Doper se kleredrag (*manlike* klere van kameelhaar gedra met 'n leerband, Matteus 3: 4) en die *vroulike* klere van konings in paleise (*sagte klere van sy*)²¹.

Dit is belangrik om raak te sien dat *malakoi* en *malakos* in die Nuwe Testament in die eerste plek nie 'n seksuele konnotasie het nie. Dit het egter ook, in sowel die

²¹ Loader (2012:327) maak in hierdie verband die volgende opmerking: *Applied to men it (malakos – EvE) would normally be pejorative – because men were expected to be strong and hard – and so indicate effeminacy. It can then be applied to those men who take the female role in sexual encounters, including with other males.* Vir 'n beskrywing van wat manlikheid in die sosiale konteks van 1 Korintiërs behels het, kyk Elliott (2004:23) en Crossan en Reed (2004:259 tot 271).

Nuwe Testament as in verskeie ander bronne, wel 'n seksuele konnotasie wat verband hou met bogenoemde verstaan van *sagte mans*. In verskeie buite-Bybelse tekste²² word daar verwys na mans, veral jong seuns, wat hulle vel sag gemaak het deur hulle beenhare te skeer en hulleself te poeier (soos vroue) om hulleself as manlike prostitute verkoop te kry (Martin 2006:124 en 125)²³. Dat hierdie optrede heel waarskynlik dit is waarna *malakoi* in 1 Korintiërs 6: 9 verwys, word bevestig deur Paulus se gebruik van die woorde *pornoi* (prostitute) en *moichoi* (egbrekers) saam met *malakoi* in 1 Korintiërs 6: 9, asook sy verwysings na prostitusie in 1 Korintiërs 6: 15 tot 20 (Elliott 2004:23). Hierdie jong seuns het gewoonlik seks aan ouer mans gebied teen betaling, dit wil sê hulle het prostitusie gepleeg, iets wat Paulus sterk afwys in 1 Korintiërs 6.

Oor die moontlike vertaling van *arsenokoītai* sou die volgende opmerkings gemaak kon word: Die woord kom in die Nuwe Testament net in 1 Korintiërs 6: 9 en 1 Timoteus 1: 10 voor. Dit wil lyk of hierdie woord verwys na ouer heteroseksuele mans wat jonger seuns uitbuit deur hulle as *minnaars* aan te hou, of jong seuns en mans (dikwels slawe) vanuit 'n magsgesposisie uitbuit om hulle seksuele lus te bevredig (Elliott 2004:31).

Die min voorkomste van *arsenokoītai* in beskikbare tekste wat kan help om te bepaal wat die woord beteken het, is die grootste probleem met die bepaling van die betekenis daarvan. Wat wel interessant is, is dat die woord meestal in sondelyste voorkom, en dan nie in die konteks van seksuele misdrywe soos prostitusie of egbreuk nie, maar in die konteks van ekonomiese ongeregtheid of ekonomiese uitbuiting (Martin 2006:120). Drie tekste kan in hierdie verband genoem word. In die *Sibillynse Orakel* 2.70 tot 77 kom die woord voor in 'n lys wat handel oor ekonomiese sondes (byvoorbeeld die steel van saad, die wanbetaling van werkers of die onderdrukking van die armes). Die gebruik van die woord staan dus hier in verband met een of ander vorm van ekonomiese uitbuiting deur middel van seks (byvoorbeeld prostitusie, seks teen 'n geringe betaling of seks in ruil vir gunste, kyk Martin 2006:120 en 121). In die buite-Bybelse boek *Handelinge van Johannes* word die woord in dieselfde konteks gebruik deur dit te lys saam met roof, bedrog, steel en die verlustiging in rykdom ten koste van die armes. Interessant is dat die skrywer van *Handelinge van Johannes* wel seksuele sondes aanspreek (*Handelinge van Johannes* 35), maar dat *arsenokoītai* nie in hierdie lys voorkom nie (Martin 2006:121). In die derde teks, Teofilus van Antiogië se *Aan Autolychus*, kom daar ook 'n sondelys voor. Hierdie lys bestaan uit vyf dele: Seksuele oortredings (wat prostitusie en egbreuk insluit), ekonomiese misdrywe (wat na roof, plunder en bedrog verwys), sonde wat die gevolg van onbeheerde emosies is (byvoorbeeld jaloesie en wraak), sonde wat met trots te make het (byvoorbeeld selfvoldaanheid en hoogmoed), en sonde wat verband hou met familieverbandings (ongehoorsaamheid aan ouers en die verkoop van kinders). Interessant is dat *arsenokoītai* ook deel is van hierdie lys, en gelys word onder ekonomiese misdrywe en nie onder seksuele oortredings nie (Martin 2006:122, kyk ook Nissinen 1998:113).

²² Vir 'n bespreking van hierdie tekste waarin die woord *malakos* gebruik word om te verwys na die man wat tydens homoseks gepenetreer word, kyk Martin (2006:125 tot 128).

²³ Indien aanvaar sou word dat *malakos* verwys na die man wat in die daad van homoseks gepenetreer word, *then it is reasonable to suppose that in a sexual context the word might refer to boys in puberty to whom older men were attracted, but also to others who have artificially made themselves feminine in appearance or demeanour, including, surely, those choosing to serve as male prostitutes, and those who have been forced to do so* (Loader 2012:328).

Uit hierdie tekste is dit duidelik dat *arsenokoitai* heel waarskynlik te make het met die ekonomiese uitbuiting van ander deur seks: *Some kind of economic exploitation, probably by sexual means: Rape or sex by economic coercion, prostitution, pimping, or something of that sort* (Martin 2006:121). Die Ou Vertaling se vertaling van *arsenokoitai* as *wellustelinge* is daarom in die kol: Die penetrasie van 'n man in terme van ekonomiese uitbuiting (Loader 2012:332)²⁴. Wanneer *arsenokoitai* so verstaan word maak dit sin dat Paulus in 1 Korintiërs 6: 9 die woorde *arsenokoitai* en *malakoi* saam gebruik – waarna Paulus hier verwys is ten minste pederastie, die uitbuiting van *gewillige* jonger seuns (vir geld) deur heteroseksuele mans (Loader 2012:330, Nicolson 2008:27, Steyn 2007:629)²⁵. In hierdie verband maak Loader (2012:332) die volgende belangrike opmerking: *It is certainly inappropriate to translate either word by the modern term, "homosexual", because the common understanding was that men engaging in such activity were just as likely also to be engaging in sex with women, both licit and illicit.*

Wat die interpretasie van 1 Korintiërs 6: 9 betref is die belangrike vraag dus: Waarna verwys hierdie teks? Is dit na *mense wat homoseksualiteit beoefen* (Nuwe Vertaling) of *sodomiete* (Ou Vertaling), of is dit na uitbuitende seks in die konteks van ekonomiese uitbuiting (byvoorbeeld pederastie, die penetrasie van 'n slaaf of 'n ekonomiese behoeftige)? Indien dit laasgenoemde is, het Paulus hier nie homoseksualiteit – soos dit vandag verstaan word – in die oog nie, maar die uitbuiting van een persoon deur 'n ander in 'n seksueel-ekonomiese konteks.

2.6 1 TIMOTEUS 1: 8 TOT 10

2.6.1 LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS

1 Timoteus 1: 8 tot 10 is die laaste teks van sewe wat ingespan word deur letterlike lesers van die Bybelse teks om *homoseksualiteit* te veroordeel. Die betekenis van die teks, letterlik gelees, is weereens duidelik: Die wet van God is daar vir diegene wat hulle nie aan wet en orde steur nie, naamlik hulle wat nie eerbied het vir wat heilig en gewyd is nie, dié wat 'n vader of moeder doodmaak, moordenaars, ontugtiges, mense wat homoseksualiteit beoefen, ontvoerders, leuenaars of mense wat meened pleeg. Homoseksualiteit is dus verkeerd, goddeloos en in stryd met die gesonde leer. Kortom, homoseksualiteit is sonde.

2.6.2 WAT IS DIE IMPLIKASIE VAN 'N LETTERLIKE LEES VAN DIE TEKS?

Al hierdie dade in 1 Timoteus 1: 9 en 10 behoort oor dieselfde kam geskeer te word. Persone wat homoseksualiteit aktief beoefen mag byvoorbeeld nie in een

²⁴ Hanks (2006:583) maak die volgende opmerking oor die gebruik en betekenis van *arsenokoitai* in 1 Korintiërs 6: 9: *Paul's vice list similarly is headed with the reference to oppression (adikia), implying that the only homoerotic acts condemned in the following list are those characterized by exploitation, injustice and violence (rape), all especially experienced by slaves.* Dit is ook die standpunt van Hearon (2006:614): *If malakoi is understood as decadence and arsenokoitai as pimping, then the entire list of vices can be seen to revolve specifically around behaviours that involve excess and exploitation, behaviours that ultimately place one's own interests at odds with God's covenant relationship with humankind.* Kyk ook Elliott (2004:35): *Arsenokoitai ... denoted the dominant, and often abusive, male partners who were complicit in these acts of humiliation or sex for pay and of older males corrupting tender youth.*

²⁵ *The combined evidence suggests that it (arsenokoitai – EvE) might refer to men who exploit other men for sex, including male prostitutes, but also through male rape and pederasty, and certainly not limited to the latter* (Loader 2012:330 en 331, kyk ook Collins 2000:90 tot 92).

van die ampte van die Kerk dien nie. Moet hierdie reëling dan nie ook geld vir hulle wat verkeersoortredings begaan (*hulle nie aan wet en orde steur nie*), leuens vertel of meened pleeg nie? Hoekom word homoseksualiteit verhef as 'n sonde wat groter as ander sondes is?

2.6.3 KRITIESE LEES VAN DIE TEKS

Dit is interessant dat 1 Korintiërs 6: 9 sowel as 1 Timoteus 1: 10 in die Nuwe Vertaling vertaal is met *mense wat homoseksualiteit beoefen*, terwyl die Griekse teks van hierdie twee verse van mekaar verskil. Waar 1 Korintiërs 6: 9 na *arsenokoītai* én *malakoi* verwys, bevat die Griekse teks van 1 Timoteus 1: 10 net die woord *arsenokoītais* (die meervoudsvorm)²⁶. Hoekom hier dieselfde vertaling terwyl die Griekse teks nie dieselfde is nie? Kan albei vertalings korrek wees, veral gesien in die lig van die moontlike betekenis van *arsenokoītais* soos reeds bespreek?

Wat 1 Timoteus 1: 10 se verwysing na *mense wat homoseksualiteit beoefen* betref, is daar, gesien in die lig van die betekenis van *arsenokoītai* soos reeds bespreek, twee moontlikhede. Die woord *arsenokoītais* kan eerstens verwys na ouer *heteroseksuele* mans wat jonger seuns uitbuit deur hulle as *minnaars* aan te hou of te gebruik om hulle seksuele lus te bevredig. 'n Tweede moontlike lees van die teks is dat die drie opeenvolgende beskrywings *ontugtiges* (πόρνοις), *mense wat homoseksualiteit beoefen* (ἀρσενοκοίταις) en *ontvoerders of slawehandelaars* (ἀνδραποδισταῖς) saam gelees moet word (Geyser 2002:1655 tot 1677). Wanneer die teks so gelees word, handel 1 Timoteus 1: 9 en 10 oor slawehandelaars wat met slawekinders in die mark van prostitusie handel dryf, oftewel mensehandel (Geyser 2002:1671, Steyn 2007:634). Harrill (2006:129 tot 133) het (in seker die grondigste studie tot dusver oor slawerny in die tyd van die Nuwe Testament) in hierdie verband aangetoon dat dit algemene gebruik onder slawehandelaars was om jong slawe te *vervroulik* (onder andere deur kosmetiese ingryping) in 'n poging om die slawe aantrekliker vir voornemende kopers te maak. Ook hier dra *arsenokoītais* dus die konnotasie van ekonomiese uitbuiting²⁷.

Die belangrike vraag om ten opsigte van 1 Timoteus 1: 10 te beantwoord is dieselfde as by 1 Korintiërs 6: 9: Verwys die teks na *mense wat homoseksualiteit beoefen* (Nuwe Vertaling) of *sodomiete* (Ou Vertaling), of na die ekonomiese uitbuiting van persone deur middel van seks? Wys Paulus hier homoseksualiteit af soos dit vandag as normale seksuele oriëntasie geken word, of pederastie en ekonomiese seksuele uitbuiting – die uitbuiting van weerlose persone deur 'n ander (vanuit 'n posisie van mag) in 'n seksuele konteks?

3. SLOTPMERKINGS

Uit bostaande is dit duidelik dat 'n bepaalde Skrifhantering in 'n een-tot-een-verhouding staan in die afwysing of aanvaarding van homoseksualiteit as seksuele

²⁶ In die Griekse grondteks lees 1 Korintiërs 6: 9 *οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενοκοῖται*, en 1 Timoteus 1: 10 lees net *ἀρσενοκοίταις*.

²⁷ Harrill (2006:133) skryf: *The specific viciousness of slave traders was their sexual and economic exploitation of the innocent, which helps explain the juxtaposition of andrapodistai directly after pornoi and arsenokoitai in 1 Timothy 10. The string of these three vices is not part of a random, monotonous series but forms a literary subgroup. The neighboring words on both sides of andrapodistai echo the term's prejudicial characterization of the slave trader as pimp who practices pseudomedicine and pseudopharmacology to make his merchandise appear "sound" ("healthy").*

oriëntasie. Letterlik gelees word die sewe bespreekte tekste gebruik om homoseksuele persone as sondig te beoordeel. Persone wat die Bybel letterlik lees voer aan dat hulle nie homoseksualiteit afkeur nie, maar bloot die Bybel daarvoor raadpleeg. In die sewe tekste waar daar (in die vertaling) na *homoseksualiteit* verwys word, lui die argument is dit tog duidelik dat homoseksualiteit as 'n sonde uitgewys word. Dit staan eenvoudig daar, en daarom is die saak glashelder.

Diegene wat die Bybelse teks krities in terme van sy sosiale konteks lees, aandag skenk aan die filologiese betekenis van woorde (deur studie van literêre tekste met die oog op die taalkundige ontleding daarvan), en vertalings as interpretasie beskou, se antwoord hierop is dat die saak nie so eenvoudig is nie. Indien die gebruik van die woord *homoseksualiteit* (wat per slot van rekening nie in die Bybel voorkom nie) in die grondtale ondersoek word, dui dit daarop dat daar in hierdie sewe tekste nie na homoseksualiteit verwys word soos dit vandag as 'n normale seksuele oriëntasie verstaan word nie. Verder skep 'n letterlike lees van hierdie tekste bepaalde probleme, veral as die tekste konsekwent letterlik gelees word. Die gevolgtrekking waartoe gekom word is dat die sewe tekste nie homoseksualiteit in die oog het nie:

- * Levitikus 18: 22 en 20: 13 handel oor die verbod om soos 'n vrou op te tree.
- * Genesis 19: 1 tot 8 en Rigters 19: 16 tot 30 handel oor skending van die opdrag tot gasvryheid deur onder andere die verkragting van mans of die poging om mans te *vervroulik* deur hulle te penetreer.
- * In Romeine 1: 27 word homoseksualiteit in alle gevalle as teennatuurlik verstaan (dit kan nie 'n natuurlike seksuele oriëntasie wees nie) en word dit uitgebeeld as die gevolg van afgodsdienste. Homoseksuele aktiwiteit word verder as 'n keuse getipeer.
- * 1 Korintiërs 6: 9 en 1 Timoteus 1: 10 handel oor die uitbuitende pleeg van pederastie, kinderprostitusie en die ekonomiese uitbuiting van (onskuldige) minderes (soos slawe) in 'n seksuele konteks.

Die swaartepunt en slotsom van 'n kritiese lees van die sewe tekste is dus dat die woord *homoseksualiteit*, soos dit vandag verstaan word, nie in die Bybel voorkom nie.

Wat duidelik is uit bostaande bespreking van die sewe tekste is dat dit nie soseer oor verskillende standpunte gaan nie, maar oor verskillende Skrifhanterings en -vertalings. Dit is hierdie saak waarop die debat oor homoseksualiteit behoort te fokus indien die twee teenoorstaande standpunte nader aan mekaar wil beweeg. Indien dit nie gebeur nie is daar geen uitkoms vir 'n debat wat soms op onverkwiklike wyses gevoer word ten koste van die getuienis van die Kerk nie.

BIBLIOGRAFIE

- * Balch, DL (red) 2000. *Homosexuality, science and the "plain sense" of Scripture*. Grand Rapids: William B Eerdmans.
- * Bird, PA 2000. The Bible in Christian ethical deliberation concerning homosexuality: Old Testament contributions. In Balch (red) 2000.
- * Brawley, RL (red) 2006. *Biblical ethics and homosexuality: Listening to Scripture*. Louisville: Westminster John Knox.

- * Collins, RF 2000. *Sexual ethics and the New Testament: Behavior and belief*. New York: Crossroad.
- * Countryman, LW 2007. *Dirt, greed and sex: Sexual ethics in the New Testament, and their implications for today*. Philadelphia: Fortress.
- * De Villiers, E 2006. Gee die Bybel nog vandag aan ons morele oriëntering oor kwessies soos homoseksualiteit? *Acta Theologica*, 2006(1):54 tot 78.
- * Gagnon, RAJ 2001. *The Bible and homosexual practice: Texts and hermeneutics*. Nashville: Abingdon.
- * Geyser, PA 2002. Bybelse getuienis oor homoseksualiteit – met ander oë gesien. *HTS*, 58(4):1655 tot 1677.
- * Guest, D (red) 2006. *Queer Bible commentary*. London: SCM Press.
- * Gur-Klein, T 2003. Sexual hospitality in the Hebrew Bible? http://www.lectio.unibe.ch/03_2/gur.pdf (30 Mei 2013 geraadpleeg).
- * Hanks, T 2006. Romans. In Guest (red) 2006.
- * Harrill, JA 2006. *Slaves in the New Testament: Literary, social, and moral dimensions*. Minneapolis: Fortress.
- * Hearon, HE 2006. 1 and 2 Corinthians. In Guest (red) 2006.
- * Helminiak, DA 2000. *What the Bible really says about homosexuality*. Tijaque: Alamo Square Press.
- * Heyns, JA 1986. *Teologiese Etiek, deel 2/1*. Pretoria: NG Kerkboekhandel Transvaal.
- * Human, DJ 2006. Perspektiewe op erotiek en seksualiteit in die ou Nabye Ooste. *Verbum et Ecclesiae*, 27(1):1 tot 25.
- * Loader, W 1990. *A tale of two cities: Sodom and Gomorrah in the Old Testament, early Jewish and early Christian traditions*. Kampen: Uitgeverij Kok. (CBET 1.)
- * —. 2012. *The New Testament on sexuality*. Grand Rapids: William B Eerdmans Publishing Company.
- * Malina, BJ 2002a. The New Testament and homosexuality? Part 1: The social system behind Romans. *Verbum et Ecclesia*, 23(1):142 tot 150.
- * —. 2002b. The New Testament and homosexuality? Part 2: The traditions influencing Paul's thinking in Romans 1. *Verbum et Ecclesia*, 23(2):393 tot 407.
- * Malina, BJ en JJ Pilch. 2006. *Social science commentary on the letters of Paul*. Minneapolis: Fortress.
- * Martin, DB 2006. *Arsenokoitês and malakos: Meaning and consequences*. In Brawley (red) 2006.
- * Melcher, SJ 1996. The Holiness Code and human sexuality. In Brawley (red) 2006.
- * Milgrom, J 2004. Does the Bible prohibit homosexuality? <http://www.home.earthlink.net/~ecorebbe/id18.html> (21 Mei 2013 geraadpleeg).
- * Nicolson, RB 2008. *The church and same-sex marriage*. Pietermaritzburg: Cluster Publications. (Signs of the time series.)
- * Nissinen, M 1998. *Homoeroticism in the Biblical world: A historical perspective*. Vertaal deur K. Stjerna. Minneapolis: Fortress.
- * Rogers, J 2006. *Jesus, the Bible and homosexuality: Explode the myths, heal the church*. Louisville: Westminster John Knox.
- * Seow, C-L 2006. Textual orientation. In Brawley (red) 2006.
- * Smit, DJ 2006. *Neem, lees! Hoe ons die Bybel hoor en verstaan*. Paarl: Lux Verbi. BM.
- * Smith, C 2001. *The Bible made impossible: Why Biblicism is not a truly evangelical reading of Scripture*. Grand Rapids: Brazos Press.
- * Soggin, JA 1981. *Judges: A commentary*. Londen: SCM Press.
- * Spong, JS 2009. *Eternal life: A new vision. Beyond religion, beyond theism, beyond heaven and hell*. New York: HarperCollins.
- * Steyn, GJ 2007. Riglyne vir 'n verantwoordelike Nuwe-Testamentiese verstaan in die homo-seksualiteitsdebat. Deel 2: Nuwe-Testamentiese tekste. *Verbum et Ecclesia*, 28(2):622 tot 638.
- * Thielicke, H 1964. *The ethics of sex*. Cambridge: James Clarke and Co.

- * Van Eck, E 1995. *Galilee and Jerusalem in Mark's story of Jesus: A narratological and social-scientific reading*. Pretoria: Kital. (*Hervormde Teologiese Studies Supplementum* 7.)
- * —. 2007a. Die huwelik in die eerste-eeuse Mediterreense wêreld (II): Huwelik, egbreuk, egskeiding en hertrou. *HTS*, 63(1):103 tot 128.
- * —. 2008. Een teks – meerdere interpretasies: Hoe lees ons die Bybel? *HTS Teologiese Studies/Theological Studies*, 64(3):1155 tot 1185.
- * Van Rensburg, FJ en M Nel. 2009. *Die Bybellennium. 'n Eenvolume-kommentaar*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy.
- * Van Selms, A 1973. *Genesis, deel 1*. Nijkerk: Uitgeverij G.F. Callenbach BV.
- * Von Rad, G 1972. *Genesis: A commentary*. Londen: SCM Press.
- * Waetjen, HC 2006. Same-sex relations in antiquity. In Brawley (red) 2006.
- * Winterer, A 2005. *Verkehrte Sexualität – ein umstrittenes Pauluswort: Eine exegetische Studie zu Röm. 1.26f. in der Argumentationsstruktur des Römerbriefs und im kulturhistorisch-sozialgeschichtlichen Kontext*. Frankfurt: Peter Lang. (Europäische Hochschulschriften Reihe XXXII, 810.)

---oOo---

BYLAE 2

HOMOSEKSUALITEIT: PERSOONLIKE OORTUIGING, PERSPEKTIEWE EN HEROORWEGING: DR ROBERT JE ERASMUS (MBChB MPraxMed MD(Pret) FACRRM HUISARTS, PRETORIA EN OUDERLING EN SKRIBA, GEMEENTE WONDERBOOM-SUID VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK): JULIE 2015

INLEIDING

Gedurende die tydperk in my ouerhuis, skoolopleiding, weermag diensplig en universiteitsopleiding gedurende die sestiger- en sewentigerjare van die vorige eeu, was homoseksualiteit en ander seksuele afwykings nie deel van my verwysingsraamwerk nie. Ek kan nie onthou dat dit ooit in my ouerhuis, ons familie of vriendekring bespreek is nie want dit het heel waarskynlik nie in ons familie voorgekom nie. Selfs gedurende die psigiatriese deel van my mediese opleiding is ons nooit hierdeur gekonfronteer nie, met die gevolg dat ek nie daarvoor gesensitiseer was toe ek privaatpraktyk betree het nie en nooit direk daarmee gekonfronteer is nie.

Gedurende my aanstelling as professor in Huisartskunde was dit deel van my opleidingstaak om voorgraadse en nagraadse studente in die dokter-pasiënt verhouding op te lei, en een van die belangrike aspekte waaraan aandag gegee is was botsing van morele waardes tussen geneesheer en pasiënt. In een van die besprekingsklasse het homoseksualiteit ter sprake gekom en het ek onomwonde gesê dat ek baie ongemaklik (en selfs bedreig) gevoel het in die teenwoordigheid van 'n homoseksuele pasiënt, en dat dit heel waarskynlik my verhouding met daardie pasiënt negatief beïnvloed het. Later het ek besef dat dit 'n onsensitiewe opmerking was nadat ek agtergekom het dat van die teenwoordige studente homoseksuele lewens gevoer het.

Met verloop van tyd het ek toenemend bewus geword van al hoe meer mense wat openlik verklaar het dat hulle 'n homoseksuele lewenswyse voer, en het ek al meer oor hierdie onderwerpe begin lees en met kundiges daaroor gepraat. Die gevolg was dat ek meer gemaklik in diesulkes se teenwoordigheid begin voel het, veral nadat dit 'n kwessie in ons groter familieverband geword het. Dit het egter nie vir my die finale antwoord op of verklaring van die toestand verskaf nie. My belangstelling is verder geprikkel deur die debat wat in verskeie Afrikaanse kerke, ook die Nederduitsch Hervormde Kerk, gevoer is oor die onderwerp, en ook die uiters interessante ontwikkelings in die menslike genetica

wetenskaplike veld na die ontleding van die menslike genoom in 2003 en die soeke na die geen wat homoseksualiteit sou veroorsaak.

In die res van hierdie artikel gaan ek my beperk tot twee komponente: Die Bybelse perspektief en 'n natuurwetenskaplike perspektief, gevolg deur my gevolgtrekkings en aanbeveling.

DIE BYBELSE PERSPEKTIEF

Van Eck en Barnard (2013) stel dit duidelik dat die debat oor homoseksualiteit val in baie kringe nog vas by die bespreking van slegs sewe tekste uit die Bybel. Hierdie stelling was onteenseglik waar in my geval, maar nadat ek hul insiggewende artikel bestudeer het, het ek tot die slotsom gekom dat die Bybel nie 'n eenvoudige riglyn oor homoseksualiteit daarstel nie. Wat vir my dalk die belangrikste feit was wat uit die genoemde artikel te voorskyn getree het, is dat die woord *homoseksualiteit* nie in die grondteks van die Ou of Nuwe Testament voorkom nie. As nieteoloog verlaat ek my op die kundiges op daardie gebied en aanvaar ek dit wat Van Eck en Barnard so duidelik verduidelik het.

In 'n onlangse koerantartikel getiteld *Bybel sê niks oor gaywees – ander gegewens moet rig* (Beeld, 9 Julie 2015:21), skryf Adrio König, emeritusprofessor in sistematiese teologie aan die Universiteit van Suid-Afrika, dat homoseksuele optrede word in die Bybel as sonde veroordeel, maar watter vorm van homoseksuele optrede is dit wat veroordeel word? Volgens hom is daar twee vorme van homoseksuele optrede: Iemand wat homoseksueel is gaan om met iemand van dieselfde geslag, en iemand wat heteroseksueel is gaan om met iemand van teenoorgestelde geslag.

König vra dan die belangrike vraag: Oor watter mense gaan dit: Homoseksueles of heteroseksueles? In sy soeke na 'n antwoord skryf hy dat daar eintlik net twee gevalle in die Bybel is waar dit duidelik word wat die mense se seksuele oriëntering is: Genesis 19 en Romeine 1.

In Genesis 19 is dit duidelik gewelddadig wat vreemdelinge gryp om met hulle geslagsgemeenskap te hê en dus homoseksueel wil optree. Hier bied Lot sy twee dogters aan die skurke, en homoseksuele mans sal mos nie in dogters belangstel nie. In Romeine 1: 24 tot 32 gaan dit om die interpretasie van die volgende frases: Dis mense wat *die natuurlike omgang verander in 'n teennatuurlike omgang* en word daar van *mans* en *hulle vroue* gepraat. Van watter *natuur* word hier gepraat? Paulus aanvaar dat alle mense dieselfde *menslike natuur* van heteroseksualiteit het, en dat diegene wat homoseksueel optree, tree teen die algemene natuur op. In beide hierdie Bybelgedeeltes gaan dit dus oor heteroseksuele mense wat homoseks beoefen.

König skryf verder: *Ek meen daar is nêrens in die Bybel sprake van mense wat homoseksueel is nie. Dit beteken dat ons nie in die Bybel uitsprake het oor hulle nie. Wanneer ons dus 'n standpunt inneem oor die homoseksuele optrede van homoseksuele mense, het ons geen direkte uitsprake daaroor in die Bybel nie en sal ons ander gegewens moet gebruik.*

Hy sien ook geen rede waarom twee mense met homoseksuele oriëntasie noodwendig in sonde leef as hulle getrou aan mekaar is nie, en sou hulle nie dalk *teennatuurlik* optree as hulle probeer heteroseksueel word nie? Hiermee sluit hy natuurlik aan by die debat wat tans hewig onder genetici woed oor die oorsprong van homoseksuele oriëntasie, en word daar hard gesoek na die sogenaamde *gay geen*.

NATUURWETENSKAPLIKE PERSPEKTIEF

Homoseksualiteit kom algemeen in die menslike spesie en ander spesies in die natuur voor,

maar die genetiese basis daarvan word nie duidelik verstaan en verklaar nie. Natuurwetenskaplikes is al 'n geruime tyd geïnteresseerd in die redes vir die volgehoue en konstante lae vlakke van menslike homoseksualiteit in die meeste gemeenskappe wat bestudeer is. (Hutchinson 1959, Wilson 1975, Hammer en Copeland 1994, McKnight 1977, Miller 2000).

Die algemene voorkoms van homoseksualiteit onder die mensdom – omtrent 8% onder beide geslagte in 'n groot sistematiese studie in Australië (Bailey *et al* 2000) – is 'n raaiselagtige verskynsel vanuit 'n geneties-evolutionêre perspektief, omdat eenvoudige logika aandui dat 'n lewensvatbaar-verminderende fenotipe of fisiese voorkoms behoort eintlik teengeselekteer te word in opeenvolgende geslagte. Met ander woorde die nageslagte van individue wat nie voldoende kan voortplant nie, behoort al minder te word as gevolg van infertiliteit. Dit blyk nie die geval te wees met homoseksuele mans en vroue nie.

Eerstens is daar bewyse dat homoseksuele mans en vroue gedurende 'n leeftyd bydra tot die aansienlike laer nageslagproduksie wat in verskeie Westerse gemeenskappe oor die afgelope vier tot vyf dekades ondervind word, omdat daar nie 'n natuurlike bevolkingsaanwas in homoseksuele verhoudings kan plaasvind nie (Bell *et al* 1981, Pillard en Bailey 1998).

Tweedens is daar bewyse in studies onder twee groepe dat homoseksualiteit deur polimorfe gene (meervoudige gene met verskillende struktuur en funksie) beïnvloed word:

- * Tweelingstudies dui aan dat daar beide genetiese- en omgewingsfaktore is wat bydra tot die totstandkoming (of uitdrukking) van die homoseksuele fenotipe (die sigbare en/of funksionele gevolg van 'n individu se genetiese samestelling) (Pillard en Bailey 1998, Bailey *et al* 1999, Dawood *et al* 2000).
- * Manlike homoseksualisme skyn meer dikwels van die moederskant oorgeërf te word (Pillard *et al* 1981, 1982, Puttatucci 1998, Camperio-Ciani *et al* 2004) wat aanduidend van die bestaan van polimorfiese, oorerflike moederlike invloede is en/of die bestaan van polimorfiese, X-chromosoom-gebonde gene wat 'n invloed op die manlike homoseksuele uitoefen.

Gavrilets en Rice (2006) het 'n reeks eenvoudige wiskundige modelle bestudeer ten einde die empiriese bewyse van die seleksie patrone wat tot die polimorfismes van gene wat homoseksualiteit beïnvloed, te bepaal. Hulle gevolgtrekking was dat die genetiese eienskappe van kwantitatiewe eienskap lokalisasies (KEL) wat gedurende genetiese sifting vir die gene wat homoseksualiteit beïnvloed, van groot belang kan wees in die beskrywing van die vorm van natuurlike seleksie wat die polimorfismes in stand hou.

Derdens is dit baie onwaarskynlik dat die ontstaan van homoseksualiteit deur 'n genetiese mutasie veroorsaak word, want die toestand kom ewe dikwels by beide mans en vroue voor (Kinsey *et al* 1948, 1953, Gebhard 1972, Diamond 1993, Sell *et al* 1995).

Moederlike invloed mag 'n beduidende bydrae tot die homoseksuele fenotipe lewer. Daar is byvoorbeeld 'n interessante verband tussen die geboortevolgorde en die voorkoms van homoseksualiteit. Die voorkoms van homoseksualiteit is positief gekorreleer met die aantal ouer broers, maar nie met die aantal ouer susters nie (Blanchard en Bogaert 1996, Blanchard en Klassen 1997, Blanchard 2004). Hierdie geboorte-orde effek mag die gevolg wees van verskillende sosiale omgewingsfaktore wat die jonger broers ondervind, maar dit mag ook wees as gevolg van die progressiewe sensitisering van sommige moeders deur ongespesifiseerde manlik-spesifieke antigene met elke opeenvolgende manlike fetus (ontwikkellende baba) en die toenemende effek van hierdie sensitisering op die seksuele differensiasie van die brein van elke opvolgende manlike fetus (Blanchard en Klassen 1997, Blanchard 2004, Bearman 2005).

Daar was al verskeie pogings aangewend om die spesifieke gene wat manlike homoseksualisme beïnvloed op die menslike genoom of chromosoom te lokaliseer. Die ingewikkelde aard van die voorkoms van manlike homoseksualisme dui daarop dat die oorerflikheid daarvan in menslike families nie 'n eenvoudige Mendeliaanse patroon volg nie (Pillard *et al* 1981, Camperio-Ciani *et al* 2004) en daarom is die kartering van individuele gene baie moeilik. 'n Kwantitatiewe eienskap lokus (KEL) vir homoseksualisme (Xq28) is toegeken op die X-chromosoom (Hamer *et al* 1993, Hu *et al* 1995), maar die wetenskaplike metodes en herhalingspotensiaal is later bevraagteken (McKnight 1997 en Bailey *et al* 1999 en Rice *et al* 1999).

Onlangs is die hele menslike genoom (wat al die oorgeërfde en oorerflike eienskappe bevat) nagegaan om die KEL vir menslike homoseksualiteit te soek (Mustanski *et al* 2005), en drie *nominaal betekenisvolle aansluitingspieke* is gevind. Dit is 'n aanduiding dat drie outosomale gene, in teenstelling met seksgekoppelde X en Y gene, manlike seksuele oriëntasie bepalend mag beïnvloed asook beperkte ondersteuning vir die voorheen gerapporteerde X-gekoppelde KEL (Xq28).

Die genetiese modelle wat tans die ontwikkeling van menslike homoseksualiteit probeer verklaar kan basies in twee groot groepe verdeel word. Die eerste groep word gebaseer op naaste familielid seleksie (Wilson 1975) en die tweede groep op seksuele antagonistiese allele (genetiese merkers op chromosome) en/of oordominansie van hierdie allele. Hierdie modelle word almal op spesiale gevalle wat direk of indirek genetiese verskeidenheid op spesifieke areas van chromosome wat bydra tot die homoseksuele fenotipe, gebaseer.

Ten spyte van talle genetiese studies gedurende die afgelope tien tot 15 jaar wat gefokus het op die soeke na polimorfismes wat met homoseksualiteit geassosieer word, is daar geen oortuigende molekulêre genetiese bewyse gevind nie, ten spyte van die feit dat familiestambome en tweelingstudies duidelik aangedui het dat homoseksualiteit in sekere families voorkom. Daar is ook voorgestel dat homoseksualiteit deur nie-genetiese faktore soos moederlike teenliggaampies teen manlike-spesifieke antigene veroorsaak word (Bogaert en Skorsa 2011). Hierdie hipotese mag inderdaad sommige gevalle van homoseksualiteit verduidelik, maar kan nie die meeste gevalle onder mans en geen onder vroue verduidelik nie (Cantor *et al* 2002).

Rice *et al* (2012) het die teorie van evolusionêre genetika met onlangse ontwikkelings in die regulering van geen uitdrukking en 50 jaar se navorsing oor androgeen-afhanklike seksuele ontwikkeling, geïntegreer en beoordeel. Hul eerste bevinding was dat die bestaande paradigma van soogdier seksuele ontwikkeling onvolledig is omdat die sisteem om androgeen prikkeling (*signalling*) gedurende fetale ontwikkeling te kanaliseer, afwesig is. Die doel van hierdie prikkelingsisteem is om die effek van testosteroon in die XY fetus (manlik) te versterk en in die XX fetus (vroulik) te verstomp. Hierdie inligting is dan geïntegreer met die onlangse bevindings van die epigenetiese beheer van geen-uitdrukking, veral in embrioniese stamselle, om sodoende 'n wiskundige model van epigeneties-gebaseerde kanalisering van seksuele ontwikkeling te ontwikkel en te ondersteun.

Die outeurs gebruik die term *epimerke* om veranderinge in die chromatien struktuur van chromosome aan te dui wat die verandering in die funksie van gene verduidelik. Hierdie veranderinge sluit veranderinge in die DNA volgorde uit, want laasgenoemde is inderdaad mutasies. Dit is nou wel bekend dat 'n ouer se epimerke soms oor geslagte oorgedra word en dit beïnvloed die fenotipe van die nageslag.

Daar is konsensus tussen studies oor homoseksualiteit in identiese en nie-identiese tweelinge dat een of meer mede-oorerflike elemente (aanvaar as gene, maar kan net sowel oorerflike epimerke wees) mildelik bydra tot hierdie eienskap, wat bereken word op 30% tot 50% van die fenotipe verskeidenheid in seksuele oriëntasie in mans en vroue. Hierdie

studies is aanduidend van 'n epigenetiese oorsaak van homoseksualiteit wat dan twee onafhanklike komponente bevat: Identiese tweeling deel oorgeërfde (transgenerasie) gonade-diskordante seksuele antagonistiese (SA) merkers wat androgeen stimulasie of uitdrukking beïnvloed, maar deel nie een of meer *de novo* gonade-konkordante epimerkers wat gedurende fetale ontwikkeling (onafhanklik in elke individu van die tweeling) ontwikkel nie en wat ook androgeen stimulasie beïnvloed.

Wetenskaplike studies dui aan dat epigenetika 'n beduidende bydrae lewer tot die fisiese ooreenkomste van identiese tweeling (Gärtner en Baunack 1981, Wang *et al* 2005). Bouchard (*et al* 1990) het ook bevind dat omgewingsfaktore gedurende die ontwikkeling tydens kinderjare 'n minimale invloed het op die verskille wat by identiese tweeling waargeneem kan word. Hul gevolgtrekking is dat die ooreenkomste en verskille wat by identiese tweeling voorkom in die voorgeboorte tydperk bepaal word. Dit word aan die proses van epigenetiese verskeidenheid of onbestendigheid (*epigenetic variability*) toegeskryf.

Daar is duidelike bewyse dat epimerkers 'n bydrae lewer tot beide die ooreenkomste en die verskille onder familieledes, en daarom ook 'n groot rol speel in die voorkoms van homoseksualiteit in families en die lae voorkoms daarvan onder identiese tweeling (Rice *et al* 2012). Dieselfde geld vir twee ander androgeen-sensitiewe fenotipes (manlike hormoon afhanklike geslagsorgaan afwykings), naamlik kriptorgidisme en hipospadie. 'n Epimerker wat homoseksualiteit veroorsaak moet egter ook 'n hoogs beperkte effek uitoefen, met ander woorde moet 'n teenstrydigheid tussen die gonade (voortplantings-geslagsdele) en seksuele oriëntasie veroorsaak, maar geen teenstrydigheid tussen ander eienskappe soos geslagsorgane en seksuele identiteit nie.

Gedurende Februarie 2014 het die jaarlikse kongres van die *American Association for the Advancement of Science* in Chicago, Amerika, plaasgevind en tydens hierdie vergadering is die genetica wetenskaplike wêreld oorheers deur die nuus dat die *gay gene* wat homoseksualiteit veroorsaak, moontlik ontdek is (kyk <http://geneticliteracyproject.org/2014/03/25/revisiting-the-gay-gene-controversy-homosexuality-is-only-a-disorder-if-society-makes-it-one/>).

John Michael Bailey van die Northwestern University het die bevindings van navorsing wat die oorerflikheid van manlike homoseksualiteit sou bevestig het, bekend gemaak.

Hy het die oorerflikheid van seksuele oriëntasie bestudeer en het twee bevindings gemaak: Oriëntasie is matig oorerflik en dat daar gebiede van die Y-chromosoom is wat heel waarskynlik die ontwikkeling van seksuele oriëntasie in mans beïnvloed. Hierdie laasgenoemde bevinding verduidelik dan ook die verskille in die oorerflikheid van seksuele oriëntasie tussen mans en vroue (laasgenoemde dra normaalweg nie 'n Y-chromosoom nie). Die gevolgtrekking is dus dat daar nie 'n enkele universele pad na homoseksualiteit vir alle mense is nie.

Die komplekse roetes wat die menslike brein en liggaam lei om heteroseksualiteit of homoseksualiteit te produseer is verskillend vir mans en vroue, en mag dus 'n verskeidenheid verskillende gene betrek wat seksuele oriëntasie sal beïnvloed. Die ontwikkeling van heteroseksualisme is inderdaad 'n proses net soos die ontwikkeling van homoseksualiteit, en net omdat die een meer algemeen voorkom in die bevolking, maak dit nie noodwendig goed of natuurlik nie.

Kevin Mitchell, 'n genetikus van die *Trinity College* in Dublin, Ierland, het dit by hierdie kongres benadruk dat seksuele voorkeur een van die kragtigste geneties-bepaalde faktore van menslike gedrag bekend is. Hy stel dit soos volg: *A single genetic element is responsible for most of the variation in this trait across the population. Nearly all (>95%) of*

the people who inherit this element are sexually attracted to females, while the same proportion of people who do not inherit it are attracted to males.

Die genetiese faktor waarvan Mitchell hier praat het niks te doen met die sogenaamde *gay gene* nie, maar is inderdaad die Y- of manlike chromosoom. Hierdie deel van die menslike genoom wat die geslag van 'n individu bepaal, bepaal ook ons seksuele oriëntasie. Mitchell gaan voort deur te onderskei tussen seksuele voorkeur en seksuele oriëntasie. In kort beteken dit dat seksuele voorkeur beteken of 'n persoon aangetrokke tot mans of vroue is, seksuele oriëntasie is die voorkeur in verhouding tot die uitdrukking van die Y-chromosoom. Hy stel dan vier kategorieë van seksuele oriëntasie voor: Mans aangetrokke tot vroue, mans aangetrokke tot mans, vroue aangetrokke tot mans en vroue aangetrokke tot vroue.

Mitchell maak een verdere punt oor die verskil tussen oorerflike en aangebore. Die feit dat seksuele oriëntasie slegs gedeeltelik oorerflik is, ondermyn nie die gevolgtrekking dat dit 'n biologiese eienskap is nie. Hy gebruik handigheid as 'n voorbeeld: Linkshandigheid is slegs matig oorerflik, maar dit is volledig aangebore en intrinsiek tot die individu. Diesulkes het geen keuse in hul handigheid nie. Hy is ook van mening dat alhoewel sommige mense sal poog om die gebrek aan duidelike bewyse vir die oorerflikheid van homoseksualisme te gebruik, en dus daarop sal aandring dat dit slegs 'n keuse is, hulle verkeerd sal wees. Om 'n ander rigting in te slaan en homoseksualiteit as aangebore te aanvaar en dit dan as 'n siekte of afwykings te etiketteer, laat Mitchell tot die volgende gevolgtrekking kom:

Concerns that these findings could be used as justification for labelling homosexuality a disorder are somewhat justified – no doubt some people will use it like that. And that places a responsibility on geneticists to explain that just because something is caused by genetic variants – i.e., mutations – does not mean it necessarily should be considered a disorder. We don't consider red hair a disorder, or blue eyes, or pale skin, or – any longer – left-handedness. Homosexuality is only a disorder if society makes it one!

GEVOLGTREKKING EN AANBEVELING

Die feitelike gevolgtrekking waartoe ek gekom het is tweevoudig: Eerstens, die Bybel voorsien geen beskrywing van of riglyne waarmee daar vandag met sekerheid oor homoseksualiteit beoordeel of geoordeel kan word nie, en tweedens dui onlangse wetenskaplike ontdekkings en ontwikkelings sterk daarop dat die oorsaak van homoseksualiteit 'n genetiese komponent het. Net soos die talle ander toestande met genetiese oorsake, moet homoseksualiteit as nog 'n normale verskynsel beskou word en die mense wat daarmee gebore word, moet as normale lede van die gemeenskap aanvaar word – mense wat aan al die moreel-etiese standaarde en norme, en landswette onderwerp is ten einde 'n volwaardige lewe op aarde te leef.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk behoort die huidige onverklaarbaarheid van die oorsprong van homoseksualiteit net soos ander onverklaarbaarhede (byvoorbeeld Christus se maagdelike geboorte en hemelvaart) te hanteer, deur dit aan God oor te laat en te bid vir sy genade om ons in staat te stel om die dinge wat ons menslike verstand nie kan verklaar nie te aanvaar, en om ligdraers van die evangelie in hierdie donker en onseker wêreld te wees deur die naasteliefde gebod ten volle na te kom.

Homoseksualiteit sal as onnatuurlik en sondig gestigmatiseer bly solank as wat die gemeenskap, en daarby word die Kerk ingesluit, dit as sodanig verkondig!

BIBLIOGRAFIE

- * Bailey JM, Dunne MP, Martin NG 2000. Genetic and environmental influences on

- sexual orientation and its correlates in an Australian twin sample. *Journal of Personality and Social Psychology* 78:524 tot 536.
- * Bailey JM, Pillard RC, Dawood K, Miller MB, Farrer LA, Trivedi S, Murphy RL 1999. A family history study of male sexual orientation using three independent samples. *Behav. Gen.* 29, 79 tot 86 (doi:10.1023/A: 1021652204405).
 - * Bearman, PS 2005 Opposite-sex twins and adolescent same-sex attraction. *Am. J Sociol.* 107, 1179 tot 1205. (doi:10.1086/341906).
 - * Bell A, Weinberg M, Hammersmith S. 1981. *Sexual preference: its development in men and women*. Bloomington, IL: Indiana University Press.
 - * Blanchard, R 2004 Quantitative and theoretical analyses of the relation between older brothers and homosexuality in men. *J Theor. Biol.* 230, 173–187. (doi:10.1016/j.jtbi. 2004.04.021).
 - * Blanchard, R and Bogaert, AF 1996 Homosexuality in men and the number of older brothers. *Am. J Psychiat.* 153, 27 tot 31.
 - * Blanchard, R and Klassen, P 1997 H-Y antigen and homosexuality in men. *J Theor. Biol.* 185, 373 tot 378. (doi:10.1006/jtbi.1996.0315).
 - * Bogaert AF, Skorska M 2011. Sexual orientation, fraternal birth order, and the maternal immune hypothesis: a review. *Frontiers in Neuroendocrinology* 32:247 tot 254.
 - * Bouchard TJ Jr, Lykken DT, McGue M, Segal NL, Tellegen A 1990. Sources of human psychological differences: the Minnesota Study of Twins Reared Apart. *Science* 250:223 tot 228.
 - * Camperio-Ciani A, Corna F, Capiluppi C 2004 Evidence for maternally inherited factors favouring male homosexuality and promoting female fecundity. *Proc R Soc B* 271, 2217 tot 2221 (doi:10.1098/rspb.2004.2872).
 - * Cantor JM, Blanchard R, Paterson AD, Bogaert AF 2002. How many gay men owe their sexual orientation to fraternal birth order? *Archives of Sexual Behavior* 31:63 tot 71.
 - * Dawood K, Pillard RC, Horvath C, Reville W Bailey JM 2000. Familial aspects of male homosexuality. *Arch. Sex. Behav.* 29, 155 tot 163 (doi:10.1016/S0044-8486(02)00057-1).
 - * Diamond, M 1993 Homosexuality and bisexuality in different populations. *Arch. Sex. Behav.* 32, 291 tot 310 (doi:10.1007/BF01542119).
 - * Gärtner K, Baunack E 1981. Is the similarity of monozygotic twins due to genetic factors alone? *Nature* 292:646 tot 647.
 - * Gavrillets S, Rice WR 2006. Genetic models of homosexuality: generating testable predictions. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences* 273:3031 tot 3038.
 - * Gebhard, P 1972 Incidence of overt homosexuality in the United States and Western Europe. In National institute of mental health task force on homosexuality: final report and background papers (ed J Livingood), pp 22 tot 29. Washington, DC: US Department of Health, Education, and Welfare: DHEW Publication (HMS) 72 tot 9116.
 - * Hamer DH, Hu S, Magnuson VL, Hu N, Pattatucci AM. 1993. A linkage between DNA markers on the X chromosome and male sexual orientation. *Science* 261:321 tot 327.
 - * Hammer D, Copeland P. 1994. *The science of desire: the search for the gay gene and biology of behaviour*. New York, NY: Simon and Schuster.
 - * Hu S, Pattatucci AM L, Patterson C, Li L, Fulker DW, Cherny SS, Kruglyak L, Hamer DH 1995
 - * Linkage between sexual orientation and chromosome Xq28 in males but not in females. *Nat. Genet.* 11, 248 tot 256 (doi:10.1038/ng1195 tot 248).
 - * Hutchinson GE 1959. A speculative consideration of certain forms of sexual selection in man. *Am Nat* 93, 81 tot 91 (doi: 10.1086/282059).
 - * Kinsey, AC, Pomeroy, WB and Martin, CE 1948 Sexual behavior in the human male. Philadelphia, PA: WB Saunders.
 - * Kinsey, AC, Pomeroy, WB, Martin, CE and Gebhard, PH 1953 Sexual behavior in the human female. Philadelphia, PA: WB Saunders.

- * McKnight J 1997. *Straight science? Homosexuality, evolution and adaptation*. London, UK: Routledge.
- * Miller EM 2000. Homosexuality, birth order, and evolution: Towards an equilibrium reproductive economics of homosexuality. *Arch. Sex. Behav.* 29, 1 tot 34 (doi: 10.1023/A:1001836320541).
- * Mustanski BS, DuPree MG, Nievergelt CM, Bocklandt S, Schork NJ, Hamer DH 2005 A genomewide scan of male sexual orientation. *Hum Genet* 116, 272 tot 278 (doi:10.1007/s00439-004-1241-4).
- * Pattatucci, AML 1998 Molecular investigations into complex behavior: lessons from sexual orientation studies. *Hum Biol* 70, 367 tot 386.
- * Pillard RC, Bailey JM 1998. Human sexual orientation has a heritable component. *Hum Biol* 70, 347 tot 365.
- * Pillard RC, Poumadere J, Carretta RA. 1981. Is homosexuality familial? A review, some data, and a suggestion. *Arch Sex Behav* 10, 465 tot 475. (doi: 10.1007/BF01541437).
- * Pillard RC, Poumadere J, Carretta RA. 1982. A family study of sexual orientation. *Arch Sex Behav* 11, 511 tot 520 (doi:10.1007/BF 01542476).
- * Rice G, Anderson C, Risch N, Ebers G 1999 Male homosexuality: absence of linkage to microsatellite markers at Xq28. *Science* 284, 665 tot 667 (doi:10.1126/science.284.5414.665).
- * Rice WR, Friberg U, Gavrilets S. 2012. Homosexuality as a consequence of epigenetically canalized sexual development. *Quarterly Review of Biology.* 87(4):343 tot 368.
- * Sell, RL, Wells, JA, Wypij D 1995. The prevalence of homosexual behavior and attraction in the United States, the United Kingdom, and France: results of national population-based samples. *Arch Sex Behav* 24, 235 tot 248 (doi: 10.1007/BF01541598).
- * Van Eck E en Barnard R 2013. Homoseksualiteit en sewe klassieke Bybelse tekse: Antigay of misverstaan? *Litnet Akademies* 10(3):707 tot 735.
- * Wong AHC, Gottesman II, Petronis A 2005. Phenotypic differences in genetically identical organisms: the epigenetic perspective. *Human Molecular Genetics* 14:R11–R18.
- * Wilson EO 1975. *Sociobiology: the new synthesis*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

---oOo---

BYLAE 3

E-POS ONTVANG VAN BR NAAS FERREIRA, LIDMAAT VAN GEMEENTE PRETORIA-OOS, GETITELD OPENBARE GESPREK

Ek reageer op die uitnodiging van die voorsitter van die Algemene Kerkvergadering om insette te lewer op selfdegeslagverhoudings.

Om my deelname in perspektief te sien moet ek myself posisioneer. Ek is geen teoloog nie en het geen teologiese opleiding of agtergrond nie. Ek is ook nie 'n besondere student van die Bybel nie.

Ek is in kerk en teologiese terme 'n gewone sondige mens (waaruit die Kerk sekerlik tog bestaan), en 'n totale leek. Dit beteken egter nie dat my verstaan van die Bybel summier van die tafel gegee behoort te word nie. Predikante verkondig die Woord, maar weet sekerlik nie altyd wat presies hoor die luisteraar nie. Insig en begrip van wat verstaan die gewone lidmaat moet sekerlik vir die prediker belangrik wees. Om daardie rede alleen behoort die insig en verstaan van 'n gewone mens nie summier van die tafel gegee te word nie.

Ek is egter in die regte opgelei en kan seker as effe regsgeleerd beskou word. Ons praat van regsgeleerdes, en anders as sekere teoloë wat voortvarend hulleself as *Bybelwetenskaplikes* voorhou, is ons nie regswetenskaplikes nie.

Om hierdie voorlegging te verstaan is dit nodig om die werking van die regsprofessie te verstaan. Ons is nie deskundiges op enige gebied anders as die reg nie (anders met respek soos sommige sogenaamde wetenskaplikes wat sommer toeien dat hulle alle ander wetenskappe ken). Wanneer ons egter 'n opdrag kry, soos byvoorbeeld moord, moet ons navorsing doen oor verskeie aspekte wat kan insluit vingerafdrukke, vuurwapens en mediese aspekte. Jy berei dan voor op byvoorbeeld die mediese aspekte sodat jy 'n medikus onder kruisverhoor kan neem en later kan betoog. Dit maak jou egter nie 'n deskundige nie en kan die regsgeleerde bepaald nie aanspraak maak dat hy nou die hele mediese wetenskap onder die knie het nie.

Ek vind myself nou in die posisie waar ek wil betoog oor die homoseksuele huwelik. Ek het nagelees, maar bly steeds 'n totale teologiese leek. My betoog moet dus in daardie lig gesien en verstaan word.

Ek verstaan dat die voorgenome verslag deur prof Van Eck uitgebring gaan word. Ek het egter my bedenking oor die onafhanklikheid en maak *in limine* ernstig beswaar daarteen. Daar kan geen twyfel bestaan dat die verslag 'n belangrike rol gaan speel met toekomstige besluite nie. Dit is dus van die uiterste belang dat so 'n verslag onbevange en objektief moet wees. Prof Van Eck het op verskeie terreine reeds sy standpunt uitgespreek, en spreek hy nie alleen 'n mening uit nie, hy bevorder die gay teologie aktief.

My beswaar is volledig aan die voorsitter van die Algemene Kerkvergadering geopper:

Ek verwys na 'n brief waarin lidmate uitgenooi word om insette te lewer op die homoseksuele (gay) debat. Die skrywe is gedateer 24 November en die sluitingsdatum is 30 November wat geweldige kort kennisgewing is vir sinvolle bydrae.

Ek wil baie graag deelneem aan die proses ten spyte daarvan dat ek 'n totale teologiese leek is en maar net 'n gewone sondige lidmaat is (ek glo dit is waaruit die Kerk tog bestaan).

Hierdie is egter slegs 'n in limine skrywe.

Die aangeleentheid is van wesenlike belang vir die voortbestaan van die Kerk. Die gebeure tans in die Nederduitse Gereformeerde Kerk is onrusbarend en betreurenswaardig. Ek is egter van mening dat die slagting in ons Kerk persentasiegewys veel erger sal wees as die aangeleentheid verkeerd hanteer word. Ons Kerk sal nie nog 'n skeuring oorleef nie.

Die rede waarom ek hierdie voorlopige skrywe rig is om daarop te wys dat, in die lig van die belangrikheid van die saak, ons verkeerd begin. Dit is van wesenlike belang dat die verslag wat afwagting is gebalanseerd en objektief moet wees.

Volgens u skrywe wil dit voorkom asof prof Van Eck deel is van die opstellers van die verslag. As dit so is sal dit mors van tyd wees vir my of enigeen om insette te lewer. Daar is duidelike botsing van belang tussen prof Van Eck en enige onafhanklike en objektiewe verslag.

Prof Van Eck voer die afgelope maande 'n aktiewe veldtog ten gunste van gay teologie. Dit is nie 'n geval dat hy bloot 'n mening huldig nie, hy promoveer die gay saak aktief.

Hy het duidelik reeds (in die openbaar en in media) standpunt ingeneem en uitsprake gemaak (so ook prof Y Dreyer). Dit is nie net alleen sy verwerping van die sogenaamde sewe klassieke tekste nie, maar ook sy bevraagtekening van die Christelike huwelik soos ons dit ken (na my beskeie leke mening is debat om die huwelik integraal in hierdie debat).

Hierdie is geen aanval op prof Van Eck se integriteit nie, maar 'n normale regsbeginnsel van botsende belange. Jy kan nie in dieselfde saak aanklaer en "regter" wees nie. Dit is ook nie genoeg om te sê dat prof Van Eck objektief sal wees nie. Sy uitsprake is so eksplisiet dat daar nooit 'n persepsie van objektiwiteit gevestig kan word nie. Soos ons in my wêreld sê: "justice must not only be done, it must also be seen to be done".

In die belangrikheid van hierdie aangeleentheid (waar na my mening selfs die voortbestaan van die Kerk in gedrang is) is dit nodig dat enige verslag objektief en bo verdenking moet wees. Prof Van Eck se eensydige menings is wyd gepubliseer en kan hy nie vertrouwe wek van onbevange onafhanklike en neutraliteit nie. Dit sal dus blote tydmors wees om insette te lewer wat prof Van Eck se menings weerspreek. Hy kan doodeenvoudig nie deel wees van so 'n komitee nie. Sy bydrae moet beperk wees tot sy eie insette aan so 'n komitee (waar hy op geregtig is en baie bevoeg is om te doen).

Hierdie is nou wel nie 'n regszaak voor 'n hof nie, maar net ter illustrasie. As dit 'n regszaak was en ek vir een van die belanghebbende partye verskyn het, sou ek eties verplig gewees het om die "regter" te vra om te onttrek. Dit is nie vergesog dat indien die Kerk 'n besluit gaan neem op sterkte van 'n verslag wat nie objektief is nie, so 'n besluit wel moontlik sy weg na 'n aardse hof kan vind. Die appêlle in die Nederduitse Gereformeerde Kerk is maar net die begin van 'n proses wat daar kan eindig. Een van die gronde is skynbaar juis gemik teen die invloed wat lede van die universiteit se Teologiese Fakulteit uitgeoefen het.

Ek het reeds oor hierdie aangeleentheid 'n skrywe aan my gemeente (waar u ook predikant is) se kerkraad gerig. My predikant het besluit om dit nie aan die kerkraad voor te lê nie om redes waarmee ek nie saamstem nie, maar respekteer.

Ek stuur per aparte e-pos vir u 'n afskrif van daardie skrywe bloot ter insae en inligting. Indien ek insette sou lewer sal ek natuurlik dit graag wil aanpas en uitbrei in 'n formaat wat geskik is vir oorweging by die samestelling van 'n verslag. Ek het ook intussen meerdere aspekte raak gelees wat relevant mag wees.

Ek verneem graag van u aangaande die objektiwiteit van die beoogde verslag en of insette 'n doel gaan dien. Die inligting is belangrik of sodanige insette moet wees om prof Van Eck se verklaarde standpunt te probeer weerlê en/of slegs 'n eie mening gegee moet word?

Dankie vir die geleentheid aan 'n gewone lidmaat om ook ons gevoel te kan deel.

Die rede waarom ek die voortbestaan van die Kerk koppel aan toekomstige besluite is eenvoudig dat ons getalle te min is om 'n volgende skeuring te oorleef. Wat sal oorbly sal nie genoeg wees om administratief en finansieel 'n haalbare organisasie te bedryf nie. Ons moet waak dat obsessies dit nie te weeg bring nie.

My kommer en rede vir deelname is my vrees dat die verkeerde hantering van die aangeleentheid en verkeerde besluite die Kerk weer kan skeur. Ons Kerk sal nie nog 'n skeuring oorleef nie.

Wanneer ek 'n betoog in hierdie aangeleentheid wil lewer sal dit nodig wees om krities met sommige bestaande argumente om te gaan. In enige debat is dit wys om die kruks van die dispuut te bepaal en dan daarop te konsentreer.

Hoewel hierdie debat in die eerste plek oor homoseksuele gaan, is dit nie so eenvoudig nie. Die voerders van die debat verloor duidelik perspektief en opper argumente wat indien tot logiese konklusie gevoer word, geweldige gevolge het vir ons verstaan van die hele Bybel. Indien die kruks bepaal word en die debat op die kruks konsentreer, is daar minder ruimte vir dwalende opmerkings.

Van die gevolge van sommige argumente is dat die vraag ontstaan of die Kerk die Bybel steeds sien en erken as die onfeilbare Woord van God?

Voordat ons dus by die gay debat kom moet ons besef dat die gay debat sekondêr is. Wat primêr is en waarop eerste klem gelê moet word is *wat is die Kerk se Skrifbeskouing en sy Godsbeskouing*. Dit is die primêre debat. Wanneer die Kerk homself weer geposisioneer het en sy Skrifbeskouing bevestig, raak dit makliker. Die Kerk moet dus in die eerste instansie vir homself uitmaak wat sy Skrif en Godsbeskouing is. Wanneer dit gedoen is kan die gay teologie daarteen gemeet en getoets word, en nie anders om soos tans gebeur waar die gay teologie as gegewe beskou word en die Skrifbeskouing teen daardie (valse?) gegewenheid gemeet word nie.

Die oproep dat die Kerk weer en voortdurend na sy Skrifbeskouing moet kyk is nie vreemd nie. Karl Barth se *ecclesia reformata semper reformanda* is tog nog altyd deel van Hervormde teologie. Die uitdrukking word dikwels deur sogenaamde kritiese teoloë misbruik om wanneer hulle veranderinge wil aanbring om by die huidige tye aan te pas, voor te hou dat dit *hervorming* sou wees. My verstaan is egter soos Barth s'n. Die Hervormde Kerk moet voortdurend homself ondersoek om te verseker dat hy by sy leer en geloof bly, en as hy afgewyk het moet hy voortdurend *hervorm* terug na sy leer en geloof (my verstaan).

Soos die huidige debat gevoer word, word die Bybel as die Woord van God erg bevraagteken. Die betekenis van Romeine 1 word verwerp in die debat. Paulus het glo nie die kernbegrip van homoseksuele geken nie en hy was nie bewus van die wetenskap van genetica nie. Derhalwe moet sy stellings verwerp word. Dit beteken tog dat minstens daardie gedeelte van die Bybel net die woord en mening van 'n gewone mens is. Ek glo dat Paulus egter hiervan sou verskil. In 1 Korintiërs 1: 17 sê hy *Christus het my gestuur om die evangelie te verkondig en dit nie met woorde van menslike wysheid nie*. Paulus kan egter nie vir sy dwaling verwytd word nie want hy het nie van beter geweet nie. Ek kom hierop terug.

Die voorsitter van die Algemene Kerkvergadering, in sy artikel in *blitspos* van 15 Oktober, benader dit ietwat anders as prof Van Eck. Hy erken dat die teks die Woord verteenwoordig, maar het 'n kitsoplossing. *Wanneer sake soos homoseksualisme ter sprake kom (let wel: nie wanneer ons die Bybel in geheel interpreteer nie) dan moet ons dit benader met ons huidige kennis van eksegetiese en die wetenskap*. Dan siedaar het ons 'n oplossing om die woord anders te verstaan. (Ek sukkel om te begryp waarom dit by sake soos homoseksualisme skielik die benadering moet wees.) Is dit wel soos ek vroeër gevrees het dat die gay debat nie teen die Skrifbeskouing gemeet word nie, maar andersom?)

Daar word geen verduideliking gegee van wat hierdie *huidige* eksegetiese kennis behels nie, en ook nie 'n verduideliking oor wie besin het oor hierdie *huidige* eksegetiese kennis, en welke nuwe insigte hierdie nuwe kennis bewerkstellig het nie. Wat ons egter wel weet, dit moet gebruik word om sake soos in die gay sage die Woord anders te verstaan. Daar is ook geen verduideliking welke wetenskaplike bevindings die Bybeluitleg nou gaan oorheers nie.

Vir ons leke ontstaan 'n baie eenvoudige vraag: Is die wetenskap nou die bepalende faktor by die eksegeese van die Bybel of geld dit net vir homoseksuele aangeleenthede?

Prof Van Eck verskoon Paulus egter vir sy dwaling want soos hy sê Paulus kan nie verkwalik word vir sy dwaling nie want hy het nie die wetenskap geken nie.

Hierdie was slegs ter inleiding om tot versigtigheid te maan dat die obsessie met die gay teologie ons nie totaal perspektief laat verloor nie.

Ek sluit die inleiding af met die volgende aanhalings wat ek raak gelees het:

Elizabeth Rundle Charles: *If I profess Christ with the loudest voice and clearest exposition, every portion of the truth of GOD except precisely that little point which the world and the devil are at that moment attacking, I am not confessing Christ, however boldly I may be professing Christ.*

Heitink tipeer 'n kerk met karakter: *Een kerk die wil staan voor wat zij gelooft, die tegenwicht durft bieden aan die goden van deze tijd en zich niet meteen door slecht prognoses van de wijs laat brengen.*

As jy met seksualiteit mors, mors jy met die evangelies. As jy seksualiteit herinterpreteer om met die huidige konteks in te pas sal jy die evangelies ook moet herinterpreteer om met die huidige konteks in te pas. As jy dit doen het jy die waarheid verloor.

Uit die inleiding kan my probleem duidelik gesien word. Dit is nie soseer die homoseksuele wat die probleem is nie, maar wat is die Kerk se Gods- en Skrifbeskouing?

Daar moet ernstig gewaak word dat die beheptheid met die gay teologie ons nie totaal perspektief laat verloor nie. Ons moet sekerlik waak om nie ons totale Skrifbeskouing aan te pas net om 'n argument ten gunste van die gay teologie uit te maak nie.

Ek sal ongelukkig hierin na uitsprake van prof Van Eck moet verwys. Dit is nodig omdat ek die persepsie het dat hy binne ons Kerk die mees gepubliseerde voorstander van die gay saak is. Dit gaan in die eerste instansie om ons Kerk, en hierdie debat is oor ons Kerk se standpunt. Daar is verskeie ander teoloë (op die sosiale media het minstens twee ander predikante van ons Kerk hulle steun aan prof Van Eck se standpunt gegee) wat presies dieselfde standpunte as prof Van Eck huldig. In 'n objektiewe benadering is dit nodig om dit te meld en na te verwys. Die volgende drie skakels bevat artikels van persone wat dieselfde denkwysie as prof Van Eck huldig: <https://www.thegospelcoalition.org/article/love-and-the-inhumanity-of-same-sex-marriage>, <https://www.thegospelcoalition.org/article/bible-same-sex-marriage-6-wrong-trajectories> en <http://www.redeemer.com/redeemer-report/article/the-bible-and-same-sex-relationships-a-review-article>. In daardie gebalanseerde artikels word in billikheid die gay standpunt gemeld en dan op geantwoord. Ek versoek dat die drie artikels as 'n integrale deel van hierdie betoog geag word. (Die drie artikels wat aangeheg was by die e-pos is 'n resensie van die werk van Matthew Vines ([*God and the Gay Christian: The Biblical Case in Support of Same Sex Relationships*](#), New York, Convergent Books, 2014), en twee blog-inskrywings van Jonathan Leeman (lidmaat van die Capitol Hill Baptiste Kerk in Washington) en Darrell L Bock (senior navorsingsprofessor in Nuwe Testament aan die Dallas Theological Seminary).

Ek herhaal dat waarteen gewaak moet word is dat hierdie obsessie met gay teologie nie so hanteer word dat dit die geloofwaardigheid van die hele Bybel en dus ook die Kerk in gedrang bring nie. Daar is uitsprake op die sosiale media en in die dagpers waar ons geloof, die Bybel en die Kerk erg in die gedrang gebring word. Die Kerk word uitgekryt as bedrieërs wat al die jare hul lidmate bedrieg het en vir hulle gelieg het. Die Bybel is nie die Woord van

God nie, maar bloot 'n geskrif geskryf deur gewone mense wat die belewenis van hulle tyd weergee. Die Bybel is meestal onwaar. Daar word selfs die spot gedryf met God en gelowiges. Ek het op 'n punt gereageer en is geantwoord *dat ek nog glo dat 'n man op 'n wolkie weggevoer is* (wat ek doen behalwe dat dit nie net 'n man was nie, maar Jesus).

Waarom hierdie verwysing? Die besondere blad is nie jou gewone ateïste nie. Daar is selfs predikante wat deel in die kommentaar (nie noodwendig van ons Kerk nie, die veldtog word hoofsaaklik teen die Nederduitse Gereformeerde Kerk gevoer, maar die beginsel van argumente sluit alle kerke in).

Prof Van Eck sal presies weet waarvan ek praat. Hy is *friends* met die leier en soos die sosiale media werk, sal hy kennis kry van die kommentaar.

As ons nou kom en byvoorbeeld Romeine reduceer tot 'n manuskrip wat deur 'n gewone mens geskryf is wat niks van genetika of *kern* homoseksualiteit geweet het nie en dus gedwaal het, speel ons reg in die ateïste se kraal. Dit is ook wat hulle sê.

Indien Romeine nie waar is nie om die redes vermeld, dan is dit nie die Woord van God nie, en by implikasie het God ook nie die genetika geken van mense wat hy gemaak het nie (hierdie punt word in die aanhangsels uitgelig). Ek sal later handel met die verwagte argument van eksegeese.

Die vraag op hierdie stadium is egter *watter deel van die Bybel is waar en welke deel nie?* Die ander skrywers van die Bybel het seker ook nie wetenskaplike kennis gehad nie, of is hierdie beweerde dwaling net geldig vir die gay teologie? Op die oomblik wil dit vir my voorkom dat by sekere teoloë moet die gay teologie as 'n gegewe aanvaar word en die Skrifbeskouing moet daarby aanpas.

Drogargumente wat geopper word deur onder andere teoloë van ons Kerk, is dat die veroordeling van sodomie in die Ou Testament nie kan geld nie want dieselfde gedeeltes het ook bepaal dat jy nie skulpvissie mag eet nie. Geen melding of erkenning of aandag word gegee aan Markus waar Jesus dit aanspreek nie.

Dan kan die huwelik soos ons dit ken nie 'n Bybelse of Goddelike instelling wees nie want in die Bybel word na minstens vyf tipes huwelike verwys. Ek dwaal waarskynlik met my antwoord, korrek, daar was verskeie modelle genoem in die Bybel, maar net soos Christus die *wette* wat voortbestaan in die Nuwe Testament uitlig, het Hy ook een huweliksvorm, naamlik 'n huwelik tussen een man en een vrou, as die huwelik van die Nuwe Testament *uitgelig* (my leke begrip of is die ateïste reg dat die Kerk ons al die jare mislei het om ons te leer dat die instelling van die huwelik 'n instelling van God is?).

'n Verdere argument wat geopper word is dat daar groter klem gelê word op seksuele sondes as die ander sondes. Is dit egter nie wat die Bybel self sê in 1 Korintiërs 6: 17 en 18 nie? (Ek het nog nie geleentheid gehad om die betekenis met teoloë uit te klaar nie, maar suiwer as leek te lees wat daar staan lyk dit tog of seksuele sondes uitgelig word.)

Bogenoemde argumente word onder andere gebruik deur die *pro gay teologie* om dit te bevorder.

Ek het altyd verstaan dat die Kerk die beginsel van *sola scriptura* volg? Beteken die woord *gereformeerde* nie dat die Woord as eindgesag aanvaar word en nie die Roomse kerkhiërargie of die postmodernistiese invloed deur humanistiese eise van die tyd nie? Beteken hermeneutiese eksegeese nie juis dat die Bybel homself moet uitleg nie?

Ek het nog altyd (verkeerdelik?) geglo dat met die koms van Christus en die Nuwe

Testament het die Nuwe Testament juis uitgelê watter wette van die Ou Testament nie meer gevolg word nie? Een voorbeeld is wat jy mag eet en wat nie. Bepaal die Bybel nie self die antwoorde deur daarmee te handel onder andere in Markus nie?

Is dit nie so dat baie dele van die Ou Testament beskrywend is van wat gegeld het en nie voorskrywend van wat vandag moet gebeur nie?

Dit bring ons by die kern van die sekondêre debat. Wat is werklik op die agenda? Die voorsitter in sy artikel in *blitspos* handel met die vraag: *Wie is welkom in die Kerk?* Hy gee onomwonde die antwoord dat almal welkom is, maar nie alles aanvaarbaar is nie. Dit is werklik nie nodig om daardie aspek verder te debatteer nie. Die misbruik van die liefdesgebod waar die gay teologie dit gebruik om enige argument teen hulle teologie as wreed, hatig en liefdeloos te sien, word sekerlik van die tafel gevee. Almal is welkom by Christus en in die Kerk.

Soos Leeman verklaar: *Biblically minded Christians of course, have no problem recognizing people with same sex attraction as fully human. There are members of my church who experience same sex attraction. We worship with them, vacation with them, love them. What Christianity does not do however is grant that fulfilling every natural desire is what makes us human.*

Nêrens in die Bybel wat ek raak gelees het word gay mense *per se* as sondig verklaar nie. Wat egter deurentyd veroordeel word is die *onnatuurlike* daad. Dit is 'n totale vals argument dat gay mense as sulks onwelkom is. Waarmee ek wel saamstem is dat dit onnodige diskriminasie is dat gay predikante 'n onderneming moet gee om selibaat te bly. Dié aangeleentheid kan seker hanteer word op dieselfde manier as ander ongetroude predikante van wie ons sekerlik ook 'n sekere gedragspatroon kan verwag? Die gay student weet tog dat daar in die Kerk se geloof nie plek is vir 'n huwelik nie, en as hy die dag besluit om predikant te word, weet hy tog wat daar wag. Dit is egter diskriminerend om hom anders te behandel as ander ongetroude predikante.

Wat dus oorbly is of daar *gay huwelike* aanvaar kan word al dan nie?

Om egter daarby te kom moet ons egter ietwat stilstaan by die verwerping van die tekste wat handel oor homoseksualisme. Die gevolge van die verwerping van die tekste het geweldige implikasies vir die verstaan van die Bybel en seksuele beoefening in die algemeen.

Ek volstaan met verwysing na prof Van Eck se verwerping van die tekste steeds met die aanmerking dat ek ten volle begrip het dat hy nie alleen is nie, maar gebruik hom net omdat hy binne ons Kerk is. Uit 'n regsoogpunt is die eerste probleem met die benadering dat hoewel elke teks individueel verwerp word, daar geen aandag gegee word aan die kumulatiewe betekenis dat daar sewe verskillende tekste is wat almal verkeerd uitgelê is in die verlede nie. Ek gaan egter net kortliks verwys na Romeine. Die argumente teen die Ou Testamentiese tekste word in die aangehegte artikels en verwysing na ander artikels (waarna ek gaan verwys) genoegsaam mee gehandel. Trouens, die probleem wat die gay teologie het is juis dat al die argumente teen die Ou Testamentiese tekste weerspreek word omdat die onderwerp nou ook in die Nuwe Testament voorkom wat dit ook verwerp.

Paulus het dit teen die onnatuurlikheid van die daad. Die kritiek teen Paulus is nou dat hy nie *kern homoseksualiteit* geken het nie en dat hy gesukkel het met die vertaling van *para fusin*. Ook het hy nie die wetenskap van genetica geken nie. Die probleem met die benadering is dat die *eksegese* nie Bybelwetenskaplik gebeur nie. Die Bybel word nie gebruik nie want die *feite* wat op staatgemaak word, word nie in die Bybel gevind nie. Met ander woorde die Bybel word nie gebruik om die Bybel te verklaar nie. Die uitgangspunt is totaal verkeerd. Daar word as uitgangspunt sommer aanvaar dat Paulus nie geweet het van gay verhoudings

nie. Dit is tog 'n gewoon valse aanname. Daar was in die antieke tyd tog genoegsame verwysing na *gay liefdesverhoudings*. Loader handel intensief daarmee. Selfs binne ons Kerk is reeds in 2007 verwys (in Bylae A, NHKA 2007:7) dat die *ware liefdesverhouding was tussen man en man*. Ek het reeds gehandel met die argument dat Paulus nie van die genetika geweet het nie en dat dit slegs kan beteken dat ook Jesus dus nie geweet het van die genetika nie. Die uitgangspunt dat daar nie van verhoudings bewus was in die antieke tye nie is kennelik nie korrek nie. Op grond waarvan sou hierdie aanname enige substansie hê?

Dat Paulus nie die *Grieks* verstaan het nie verg werklik nie kommentaar nie. Die feit is dat dit niks anders as 'n drogargument is dat Paulus, as hy beter ingelig was, gay dae in enige vorm sou goedkeur.

Prof Van Eck se hantering is ook glad nie oortuigend nie. Dit is uiters spekulatief. Daar word nie met oortuiging betoog wat die korrekte uitleg van die teks is nie. Daar word net na moontlikhede gesoek na waarom Paulus gedwaal het. As ons nou in die moderne tyd iets omver wil gooi wat vir 2000 jaar (en 500 jaar van reformasie) deur alle hoofstroomkerke aanvaar is en nou as verkeerd geag word, sou ek eksegeese verwag wat die teks sou ontleed en met 'n duidelike besliste uitleg kom van hoe die teks nou presies uitgelê moet word. Nie buite motiewe waarmee Paulus verwerp word en dan gewonder word waarom Paulus dan sou dwaal nie. Ook die gevolgtrekking *dat ons nooit werklik sal weet wat Paulus met onnatuurlik bedoel het nie*. Met hierdie getuienis word die Kerk gevra om 2000 jaar se geloof te verwerp. Ons kan net bid dat die kerkleiding nie gaan toelaat dat eeue se geloof met 'n paar stemme verwerp gaan word nie.

My groter probleem is egter om nou die gevolge van die *skrapping* van die sewe tekste te ondersoek. Prof Van Eck verklaar dat nie een van die tekste vandag geld nie. Dit kan net beteken dat daar geen verbod hoegenaamd op seksuele dae (dieselfde geslag) tussen man en man is nie. Dit is normaal, natuurlik en geoorloof. Daar is nou absoluut niks wat dit veroordeel of verbied nie. (Die tekste is tog vandag *pro non scripto*.) Die Bybel het geen reëls hoe gay seks dan beoefen moet word nie. Wat heteroseksuele seks betref is daar reëls wat vir eeue geld. Die kernvraag is en was nog altyd: *Elke seksuele gedrag is vir Christus aanvaarbaar?* Die antwoord was ook nog altyd: *Dié tussen man en vrou in die huwelik* (ek hoop werklik nie dat dit nou ook ontken gaan word of met die *nuwe* kennis van eksegeese verwerp gaan word nie).

Wat is nou nie aanvaarbaar in seks tussen man en man nie? Wie maak daardie reëls want die Bybel se reëls is nou nie meer van toepassing nie en die enigste reëls wat die Bybel het is in die huwelik? Word ons nou Rooms en gaan die Algemene Kerkvergadering daardie reëls vir man en man opstel? Of omdat dit natuurlik, normaal en geoorloof is kan mans met mans maar doen wat hulle wil solank hulle net lief is vir mekaar? Ek hoor sommer hoe die leser hardop dink *belaglik en verregaande*. Presies, die gevolge is belaglik en verregaande en dit is presies wat die totale verwerping van die Bybel in hierdie verband is: *Belaglik en verregaande*.

Al wat oorbly is die kruks van die debat. Ons het reeds onomwonde gesien dat almal in die Kerk welkom is. Wat oorbly is dan of daar *gay huwelike* kan wees? Die antwoord hierop is werklik minder ingewikkeld. Om dit te doen moet die Kerk sy bestaande geloof dat die huwelik 'n instelling van God is tussen man en vrou verwerp. Daar is doodeenvoudig nie ruimte in die Christelike geloof vir 'n *addisionele* tipe huwelike nie. Dit is egter die kruks van hierdie hele debat.

Daar kan tog nie verskil word dat nêrens in die Bybel word anders as met afkeur na homoseksuele dae verwys nie. Nêrens in die Bybel word enigsins na *gay huwelike* verwys nie. Selfs 'n voorstander van die gay teologie, WA Loader, gee dit toe. Daarenteen word

daar oorvloedig en met goedkeuring na die huwelik tussen man en vrou verwys. Niemand kan dit tog ontken nie.

Die feit dat gays nie kan trou nie is ook nie 'n wreedheid wat liefdelose Christene nou die gays toewens nie. Matteus 19: 11 en 12 handel daarmee. Die huwelik is nie vir almal beskore nie. Daar sal moontlik ander sienings wees oor die betekenis van hierdie gedeeltes. Ek weet dat prof Van Eck reeds op die sosiale media 'n mening gehuldig het dat Matteus nie gesag is vir die huwelik tussen man en vrou nie. Ek kan egter nie dink dat in verse 11 en 12 nie na homoseksuele huwelike ook sal verwys nie. Ek het met verskeie predikante gekonsulteer oor die uitleg en nie een van hulle kon vir my sê dat die tekste nie ook na die homoseksuele situasie verwys nie. Intendeel, die lees van die teks (weliswaar in Afrikaans) wil lyk dat dit teksboek is vir die gay situasie. Die voorstanders van die gay teologie steun swaar daarop dat (sommige?) mense so gebore is. Ons weet ook daar is ander faktore soos sosiale omstandighede wat homoseksuele gedrag veroorsaak (deur mense gemaak). En dan deur keuse (die keuse waarna gewys word kan ook beteken keuse om nie te trou nie) om gay te wees.

Daar kan tog seker nie geargumenteer word dat ook Matteus niks van homoseksualiteit geweet het nie. Wat egter soos 'n paal bo water staan is dat die Bybel uitspel dat die huwelik nie vir almal beskore is nie. Waarom sal hierdie gedeelte nie op gays betrokke wees nie? Is dit nie een van die redes waarom die Bybel in geheel swyg oor gay huwelike nie? Is daar enige gesag wat aangevoer kan word dat gays nie ook ressorteer onder mense vir wie die huwelik nie beskore is nie?

Ek het begin deur te sê dat primêr moet daar besin word wat is die Kerk se Gods- en Skrifbeskouing? Is dit *sola scriptura*? Is die Bybel die geïnspireerde duidelike genoegsame en onfeilbare Woord van God? Op die onlangse sinode van die Nederduitse Gereformeerde Kerk is selfs so ver gegaan om te argumenteer dat die Bybel nie meer as die etiese riglyn vir die moderne mens kan dien nie. Wat anders is dit as die verwerping van die Bybel as die Woord van God?

Vir ons Kerk is dit regtig nodig om hieroor te besin. Ek was verstom en verbaas dat in die voorgestelde Kerkorde dit nie voorkom dat ons Kerk die Bybel as *die Woord van God* ag nie. Die gay debat het in ons Kerk reeds sover as 2007 'n opmerking gehad dat die Bybel *'n premoderne geskrif is wat nie meer deurslaggewend is nie*. Ek dink werklik dat ons Kerk dus, voordat ons ons laat meesleur deur die gay teologie, weer 'n slag moet besin oor wat is ons Skrifbeskouing.

Die enigste manier hoe die gay teologie enigsins na die Bybel kan teruggevoer word is om 'n uiters liberale en vrysinnige interpretasie van die Bybel toe te pas deur 'n postmodernistiese, humanistiese en menseregte gesentreerde benadering te volg. Om die gay teologie goed te praat is 'n miskenning van sy geopenbaarde wil en word afgewyk van die Kerk se leer en belydenis. Dit bring ook die Kerk se hele getuienis in gedrang.

As ons ons gaan laat lei deur humanistiese eise en menseregte argument en vrysinnige interpretasie van die Bybel, is ons sekerlik nie meer 'n kerk van Christus nie, maar 'n blote kultuurklub. Ons maak dan 'n bespotting van ons leuse *In die voetspore van Christus*. Hoe loop ons in daardie voetspore en beskou terselfdertyd nie sy Woord as die Woord van God nie?

Ek het egter twee opmerkings ten slotte (nou moet ek versigtig wees). In die erediens het ek altyd 'n probleem as die predikant sê ten slotte en dan preek hy die hele preek oor. Die een is nuwe wetgewing waarna die voorsitter my verwys het. Dit is so dat die wet op verbintenisse *huwelik* insluit. Ons moet egter nie uit die oog verloor dat die wetgewing nie gebiedend is nie. Ons moet ook in ag neem hoe die woord *huwelik* in die wet beland het.

Die wetsopstellers kon net die wet op huwelike gewysig het deur burgerlike verbintenisse daarby in te sluit. Hulle het nie, maar besluit om 'n nuwe wet vir burgerlike verbintenisse voor te stel. By die portefeulje komitee se sitting is daar toe 'n *struggle* mening dat deur die woord *huwelik* uit te laat, is menseregterlike diskriminasie *en ons het vir menseregterlike gestruggle*. Dit word toe as nagedagte bygevoeg. (Wat 'n kwade dag as die ANC regering ons geloof gaan bepaal deur hulle wetgewing.)

In dié verband wil ek net ook daarop wys dat in net 15 lande van die wêreld word gay huwelike erken.

Ander regsaspekte wat geopper word is dat sodomie nie meer 'n misdaad is nie. Owerspel is ook nie meer 'n misdaad nie. In ons land is daar reeds in 1914 in die saak van Green versus Fitzgerald in die appèlhof beslis dat owerspel nie meer 'n misdaad is nie. Is dit dus nou ook nie meer 'n sonde nie?

Die laaste punt is omstrede en steek ek my kop in 'n bynes. Die vorige skeuring in ons Kerk het sy ontstaan gehad met geluide wat by die Teologiese Fakulteit ontstaan het. Hierdie gay saak word ook hoofsaaklik vanuit die geledere van die Fakulteit bedryf en bevorder. (Prof Y Dreyer was byvoorbeeld in die pers aangehaal dat ons Kerk die Nederduitse Gereformeerde Kerk gaan volg.) In die Nederduitse Gereformeerde Kerk word die Fakulteit Teologie kwalik geneem vir die gebeure wat tans daar gebeur. Daar is bedenkinge oor die rol wat fakulteitsverteenwoordigers speel in die teologie wat homoseksuele sake raak, geopper deur invloedryke gemeentes. Dr Ernest, wat aanvanklik die voorstel gesteun het, het van standpunt verander, en volgens berigte het hy in sy brief 'n striemende aanval op die fakulteit gemaak.

In ons Kerk kom die gay debat hoofsaaklik van dieselfde geledere. Die objektiwiteit is egter onder verdenking. Hoewel die dosente geregtig is op 'n mening en hulle mening as insette kan lewer, sal dit 'n fatale stap wees indien lede van die fakulteit (weereens?) die leiding neem met so 'n verslag. Die verslag sal dan onder verdenking van objektiwiteit wees.

Ek herhaal dat hierdie betoog nie gesien moet word as 'n teologiese geskrif nie, maar dié van 'n teologiese leek.

Ek versoek egter dat drie artikels wat in die Tydskrif vir Hervormde Teologie verskyn het hierby ingelees word asof deel van my argument en betoog, en dat daardie drie artikels (waarmee ek my ten volle vereenselwig) die teologiese argumente sal verteenwoordig. Die artikels is deur drr CJ Viljoen, JFP Engelbrecht en S Hoffman.

DR CJ VILJOEN: 'N GESPREK MET DIE VERSLAE EN BESKRYWINGS-PUNTE VAN DIE ALGEMENE KERKVERGADERINGS VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA OOR DIE ETIESE BEOORDELING VAN HOMOSEKSUELE DADE VANAF 2004 TOT 2013

INLEIDING

Baie water het in die see geloop sedert die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika begin besin het oor die etiese beoordeling van homoseksuele dae. Daar is heelwat spanning rondom die saak en tydens die Algemene Kerkvergaderings kan nie by 'n besluit uitgekóm word nie. Aan die ander kant is daar reeds volgens die amptelike verslae besluit dat homoseksuele dae nie in beginsel verkeerd is nie, maar die rede waarom die perspektief nog nie aanvaar is by 'n Algemene Kerkvergadering nie, het waarskynlik baie te doen met wat in die Bybel staan, in enkele teksverse en ook die Bybel in geheel.

In hierdie artikel word gesprek gevoer met die amptelike verslae wat tydens die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se Algemene Kerkvergaderings van 2004 tot 2010 gediën het om die vergaderings te lei tot 'n ingeligte besluit oor die vraag oor homoseksuele daade en die etiese beoordeling daarvan deur Protestantse Christene wat glo dat die Bybel God se Woord in mensetaal is. Beskrywingspunt 66 (NHKA 2013:349 tot 353) word ook by hierdie gesprek betrek, aangesien dit in 'n groot mate 'n voortsetting en 'n opsomming is van die standpunte wat in die verslae voorgekom het.

Telkens is die standpunt in die verslae gehuldig dat homoseksuele daade in dieselfde lig beskou moet word as heteroseksuele daade, alhoewel dit nog nie so duidelik in 2004 na vore gekom het nie. Vir sowel die heteroseksuele persoon as die homoseksuele persoon blyk die enigste norm te wees dat die seksuele daad geen skade moet doen nie:

'n Gelowige is 'n herskape sondaarmens wat in die alledaagse lewe waardig volgens die evangelie van Jesus Christus lewe. Wat seksualiteit betref, beteken dit dat ander mense nie skade aangedoen word nie en dat promiskuititeit onaanvaarbaar is (NHKA 2013:351).

Promiskuititeit word egter nie aan die hand van 'n lewenslange verbintenis gedefinieer nie. Dit kom na vore wanneer onduidelik omlynde begrippe gebruik word soos "ander verbintnisse", wat impliseer dat dit nie beperk word tot die gedagte van 'n gay huwelik nie (NHKA 2013:351).

Aanvanklik was die indruk dat die betoog behels het dat daar as 'n uitsondering vir sekere mense 'n homoseksuele huwelik moet wees, maar in die verslae het dit deurgaans duidelik geword dat indien die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gay daade nie langer as sonde beskou nie, dit besluit nie net in die konteks van 'n lewenslange verbintenis beoefen hoef te word nie.

Daarteenoor is die argument wat in hierdie artikel gehuldig word dat homoseksuele daade deur die Bybel sonder uitsondering afgekeur word en dat die Bybel geen ruimte daarvoor maak dat mense hulle seksualiteit so kan uitleef nie. Die Bybel is egter baie positief en ernstig oor die heteroseksuele huwelik.

DIE BYBEL EN BYBELTEKSTE

Deel van die rede waarom daar in hierdie artikel van die teologie in die verslae verskil word, is as gevolg van die Skrifbeskouing wat daarin na vore kom. In die agenda van die 67ste Algemene Kerkvergadering (NHKA 2004:371) staan die volgende wanneer die "Objektiewe Skrifverstaan" beskryf en afgekeur word: "Hierdie siening beskou wetenskaplike gegewens as minder belangrik as die Bybel wanneer oor etiese kwessies besluit word". In hierdie artikel word die "Objektiewe Skrifverstaan" soos beskryf en verstaan in daardie verslag nie verdedig nie, maar die vraag wat ontstaan is of daar geargumenteer word dat ons wetenskaplike gegewens as belangriker as die Bybel moet beskou wat etiese kwessies betref. Dit is 'n benadering wat nie reg laat geskied nie aan die oortuiging dat God op 'n besondere en unieke manier aan die woord kom in die Bybel.

Verder word daar nie een maal in enige van die verslae of motiverings van die beskrywingspunte gepraat oor die geloofswaarheid dat die Bybel die geïnspireerde Woord van God is nie. In die agenda van die 67ste Algemene Kerkvergadering (NHKA 2004:380) staan daar eerder: "Die Bybel is nie 'n orakelboek met tydllose ewiggeldende voorskrifte oor hoe die verhouding met God geleef moet word nie". Natuurlik moet toegegee word dat die Bybel in 'n bepaalde historiese konteks ontstaan

het en dat hierdie insig baie ernstig opgeneem moet word in ons interpretasies. Die vraag is egter waarom daar nooit in enige van die verslae of beskrywingspunte gesê word nie dat die Bybel die Woord van God is en word wanneer dit gelees word onder die leiding van die Heilige Gees. Telkens word die indruk eerder geskep dat die Bybel net 'n menslike konstruk is wat gedekonstrueer moet word, eerder as die Skrif waarin God self aan die woord kom.

As voorbeeld hiervan word die Bybel 'n premoderne geskrif genoem en vir dié rede word daar in 'n groot mate al voor die tyd besluit dat hierdie ou geskrif nie deurslaggewend kan wees in ons besinning oor homoseksualiteit nie (NHKA 2007:2). Natuurlik moet toegegee word dat die Bybel in 'n ander tyd as ons tyd geskryf is, maar wat kommunikeer die verslae wanneer dit al is wat oor die Bybel gesê word? Om die Bybel net as 'n "premoderne geskrif" te tipeer en nie ook by te voeg dat God hier op 'n unieke wyse aan die woord kom nie, lei tot die dekonstruksie van 'n kosbare geloofswaarheid. Dit is wel geskryf in mensewoorde in 'n tydperk wat beskryf kan word as premodern, maar dit bly nogtans God se Woord omdat God by hierdie skryfproses betrokke was en steeds by die leesproses betrokke is.

Gebaseer op die Bybel word in hierdie artikel die standpunt gehuldig dat homoseksuele daade verkeerd is. Dit word nie slegs op grond van enkele tekste gedoen nie, maar op grond van die Bybel in geheel waar die uitleef van seksualiteit altyd, sonder uitsondering, tussen man en vrou in die regte konteks goedgekeur word. Daarteenoor word homoseksuele daade altyd afgekeur en daar is geen teks wat kan dien as 'n uitsondering op die reël nie.

In wat nou volg word gekyk na die tekste waar homoseksuele daade direk ter sprake kom.

LEVITIKUS 18: 22, 20: 13

Tydens die 70ste Algemene Kerkvergadering was een van die belangrikste argumente teen die gebruik van Levitikus 18: 22 en 20: 13 dat dit voorkom in konteks van ander tekste wat nie meer deur ons nagekom word nie (vergelyk NHKA 2013:352). Tekste wat handel oor sake soos dat klere wat van verskillende stowwe gemaak is nie gedra mag word nie en dat verskillende soorte saad nie in dieselfde land geplant mag word nie (Levitikus 19: 19).

Konsekwent toegepas sal hierdie soort redenasie daartoe lei dat die Ou Testament eintlik niks meer vir ons in ons hedendaagse lewe kan sê nie, want vir enige standpunt wat gebaseer word op die Ou Testament kan iemand dan sê: "Maar glo jy met ander woorde ook dat verskillende soorte saad nie in dieselfde land geplant mag word nie en dat klere van gemengde stowwe sonde is?" Daarteenoor het die Kerk nog altyd geglo dat God ook in die Ou Testament aan die woord kom. Jesus se koms het nie 'n streep deur die Ou Testament getrek nie. In Matteus 5: 17 sê Jesus: "Moenie dink dat Ek gekom het om die wet of die profete ongeldig te maak nie. Ek het nie gekom om hulle ongeldig te maak nie, maar om hulle hulle volle betekenis te laat kry" (Nuwe Afrikaanse Vertaling). God kom steeds hierin op 'n unieke manier aan die woord. In Levitikus 18: 1 tot 30 en 20: 10 tot 21 word talle dinge gesê oor seksuele verhoudings wat ons wel aanvaar en gehoorsaam. Met ander woorde Christene kyk na die Ou Testament deur 'n nuwe lens wat ons interpretasie van tekste op 'n sekere manier begelei sodat ons kan onderskei waarop dit werklik aankom (Filippense 1: 10). Om dus te argumenteer: "Ons doen in elk geval nie wat baie tekste sê nie, so ons hoef beslis nie Levitikus 18: 22 en 20: 13 te aanvaar nie" is 'n oorvereenvoudiging van 'n komplekse saak. Een van die sterkste redes waarom hierdie tekste relevant bly vir die argument is dat dit herbevestig word in die Nuwe Testament. Dit kan egter nie gesê

word van iets soos die verbod op die meng van materiaal en verskillende saadtipes nie.

'n Ander argument in die verslae is dat die rede waarom 'n homoseksuele daad in Levitikus 18: 22 as 'n gruwel beskou word, slegs is omdat dit deur sommige volke rondom Israel in konteks van afgodsdienst gedoen is (NHKA 2004:383, vergelyk NHKA 2010:735). Die bewering is, met ander woorde, dat daar geen probleem sou wees met homoseksuele daade indien die volke rondom Israel nie sulke daade gepleeg het in konteks van afgodsdienst nie. In Levitikus 20: 23 word daar wel verwys na ander nasies en natuurlik het hulle afgode aanbid, maar dan is die beswaar teen hierdie nasies nie slegs die feit dat hulle ander gode aanbid het nie, maar hulle daade as sodanig word beoordeel: "Julle mag nie die gebruike van die nasies wat Ek voor julle gaan uitdryf, navolg nie. Ek het juis 'n afsku van hulle gekry omdat hulle al hierdie dinge doen" (Nuwe Afrikaanse Vertaling). Dit kom dus voor asof dit nie alleen was omdat hulle dit gedoen het in konteks van afgodsdienst nie, maar bloot omdat dit wat hulle gedoen het 'n afsku by God gewek het. Vergelyk ook dinge soos dat egbreuk nie gepleeg moet word nie (Levitikus 20: 10), dat 'n man nie by sy pa se vroue moet slaap nie (Levitikus 20: 11) en dat 'n man nie by sy skoondogter mag slaap nie (Levitikus 20: 12). Dit is die verse net voor die verbod op die seksuele daad tussen persone van dieselfde geslag. Nie een van hierdie drie vorige verse het direk te make met afgodsdienst nie. Daar is geen rede waarom die konteks van Levitikus 20: 13 daarom uitsluitlik as afgodsdienst gesien moet word nie. Die implikasies hiervan is wyer.

Verder word teen die gebruik van hierdie tekste geargumenteer op grond van die bewering dat dit bloot te make het met die dinamiek waarop eer en skande in daardie kultuur gefunksioneer het en niks meer nie (NHKA 2004:383, NHKA 2007:5). Die argument is spesifiek dat die probleem wat die Bybelskrywers met die homoseksuele daad gehad het, die feit was dat 'n man tydens die daad soos 'n vrou opgetree het. In Levitikus 20: 13 word egter gesê dat sowel die aktiewe as die passiewe persone wat deelneem aan die homoseksuele daad die doodstraf moet kry. Die daad as sodanig word veroordeel, nie slegs die man wat seksueel soos 'n vrou optree nie.

In hierdie artikel is die argument dat Levitikus 18: 22 en 20: 13 wel van belang is vir die debat. Die tekste kan nie bloot verstaan word as 'n indirekte manier vir die skrywer om te sê dat afgodsdienst verkeerd is nie of dat 'n man nie sy eer moet verloor nie. Dit kon oor albei dimensies gegaan het. Afgodsdienst word afgekeur en gedrag wat skandelik is moet vermy word, maar die betekenis van hierdie tekste kan nie hiertoe verskraal en gevolglik geïgnoreer word nie. Bevestiging vir hierdie siening word gevind in sowel die Nuwe Testament as in die konsekwente klem wat in die hele Bybel op die heteroseksuele verhouding in die huwelik gelê word.

ROMEINE 1: 26 EN 27

In die verslae word aangevoer dat Romeine 1: 26 en 27 nie van toepassing is op die debat oor homoseksuele daade nie, aangesien Paulus hier gebruik maak van dieselfde begripsapparaat as die algemene Hellenisties-Joodse propaganda wat gebruik is teen ander nasies of heidene (NHKA 2004:386). Paulus gebruik die woordeskat en begripsapparaat van sy tyd, maar die argument dat die beginsel wat Paulus hiermee kommunikeer nie geldig is nie bloot omdat hy aansluit by 'n sekere manier van praat en sekere woorde gebruik, is nie oortuigend nie.

Oor Romeine 1: 26 en 27 word uitgewys dat die woord "teennatuurlik" dikwels in die Grieks-Romeinse wêreld gebruik word waar daar sprake van pederastie was en daarom verwys dit nie na die homoseksuele daad tussen instemmende volwassenes nie (vergelyk NHKA 2010:734). Die woord "teennatuurlik" kom egter in vers 26 voor

waar gepraat word van vroue wat hulle seksualiteit uitleef op 'n teennatuurlike manier. Dit kan daarom nie bloot na pederastie verwys nie.

Die indruk wat in die verslae geskep word is dat Paulus nie genoeg woordeskat gehad het om te sê wat hy wou sê nie en dat hy daarom moes sinspeel op pederastie wanneer hy hom daarteen probeer uitspreek het. Dit is onwaarskynlik dat indien Paulus die woord "pederastie" tot sy beskikking gehad het (en hy het), hy dit nie sou gebruik het nie. Dit is ook 'n vraag hoekom Paulus sou praat van mans wat met mans skandelikhede bedryf in vers 27, eerder as mans met seuns. Dit kan ook nie gesien word as 'n situasie van waar een man 'n ander man misbruik nie, want daar staan hulle brand van begeerte vir mekaar. Dit is wederkerig.

Dit is waar dat pederastie algemeen voorgekom het in daardie samelewing, maar net so is dit waar dat homoseksuele daade tussen volwasse mans nie skaars was nie. In Bylae A (NHKA 2007:7) word gestel dat seksuele verhoudings van dieselfde geslag selfs gesien is as die hoogste vorm van liefde. Dit is daarom baie meer waarskynlik dat Paulus hier van so 'n wederkerig instemmende daad tussen volwasse mans praat as van pederastie.

Dit is ironies dat daar egter op 'n ander plek beweer word dat Paulus se afwysende uitsprake oor homoseksualiteit verstaan moet word in konteks van afgodery (vergelyk NHKA 2007:5 en NHKA 2010:736). Dit weerspreek die argument oor pederastie, want dit is 'n indirekte erkenning dat dit wel handel oor seksuele daade tussen volwasse mans aangesien die homoseksuele daade wat in konteks van afgodsdienste gepleeg is, klaarblyklik tussen volwassenes was.

'n Verdere rede waarom hierdie teks nie bloot gesien kan word as 'n verbod op pederastie of afgodery nie, is dat Paulus hier terugverwys na Genesis 1: 27. Paulus grond sy argument daarop dat God seksualiteit geskep en daaraan 'n sekere plek gegee het. Loader (2014:4) sê: "In using the words, 'male' and 'female', Paul alludes to Genesis 1: 27, 'male and female he created them', ...".

Paulus se standpunt is daarom nie slegs van toepassing op sekere gevalle nie. 'n Sekere beginsel lê agter dit wat Paulus sê, en hierdie beginsel is dat homoseksuele daade sonde is of dit in konteks van afgodsdienste, uitspattige Romeinse feesvieringe of in watter situasie ook al voorkom. Met ander woorde selfs al sou dit nie in konteks van oormatige drankgebruik of afgodsdienste voorgekom het nie, sou Paulus dit steeds as sonde beskou het.

1 KORINTIËRS 6: 9 EN 10

Die argument in die verslae is dat daar in 1 Korintiërs 6: 9 en 10 bloot van prostitusie en pederastie sprake is. Daar staan (NHKA 2004:385): "Weer eens word albei veroordeel – die ouer man wat die aktiewe rol speel en die vrouagtige rol wat die seun as bywyf teen betaling vervul". Daar is egter geen rede waarom voorkeur gegee moet word aan die interpretasie dat dit hier gaan oor 'n volwasse man en 'n minderjarige seun nie. Volgens die verslae dui die Griekse woord *arsenokoites* beslis op die ouer man en die woord *malakos* dui beslis op die minderjarige seun. Louw en Nida (1988:772) wys egter daarop dat dit moontlik is dat *arsenokoites* in sekere kontekste bloot verwys na die aktiewe manlike deelnemer tydens 'n homoseksuele daad. Dit word versterk deur Louw en Nida (1988:772,773) se verklaring van die woord *malakos* deurdat hulle sê dat dit kan verwys na die passiewe rol tydens die homoseksuele daad. Hulle brei hulle verduideliking uit deur daarop te wys dat daar in Grieks, soos 'n paar ander tale, die gebruik was om verskillende terme te gebruik vir die verskillende rolle tydens die homoseksuele daad. *Arsenokoites* en *malakos* is die twee woorde wat so gefunksioneer het.

Nogmaals word beklemtoon: In Grieks was daar 'n woord vir pederastie en Paulus het geen rede gehad om dit nie te gebruik indien dit was waaroor hy wou praat nie. Inteendeel, dit lyk asof Paulus juis hierdie misverstand wou vermy. Botha (2005:176) skryf in verband hiermee: "... Paul in his choice of language seems to have deliberately avoided the plethora of terms that could donate pederasty, ...". Die logiese afleiding wat gemaak kan word is dat Paulus hier die wederkerig instemmende homoseksuele daad afkeur en dit sien as eties verkeerd, ongeag of dit verwys na die passiewe deelnemer of die aktiewe deelnemer. Loader (2014:5) sê ten opsigte van hierdie twee woorde: "... the words are best understood as referring to the active and passive partners in same-sex intercourse, 'male-bedders' and 'softies', a term used also more widely of effeminacy. The former word appears in the list found in the deuterio-Pauline 1 Timothy 1: 10 and may have been a neologism based on the Greek text of Leviticus 18: 22".

Veral wanneer arsenokoites gesien word as 'n neologisme wat gebaseer is op die Septuagint se vertaling van Levitikus 18: 22, kan daar nie veel twyfel wees nie dat dit 'n ondubbelsinnige manier was om van die homoseksuele daad te praat en dit af te keur. Botha (2005:176) skryf oor 1 Korintiërs 6: 9 en 10: "In 'arsenokoitai Paul has adopted or fashioned a term that is little more than a substantial transcript from the book of Leviticus (LXX)."

1 TIMOTEUS 1: 9 EN 10

Volgens die verslae is 1 Timoteus 1: 9 en 10 slegs 'n etiese riglyn wat betref homoseksuele daade in konteks van manlike prostitusie (NHKA 2004:385). Soos egter reeds aangetoon het die woord arsenokoites volgens Louw en Nida (1988:281) te make met die aktiewe persoon tydens die homoseksuele daad, en volgens Loader (2014:7) is dit waarskynlik 'n neologisme op grond van Levitikus 18: 22. Om dit te beperk tot die praktyk van prostitusie omdat die woord net voor dit moontlik daarop dui, is spekulatief. Daar staan oor arsenokoitai dat dit kon beteken het: "die mans wat by hulle slaap" (NHKA 2004:385), waar "hulle" verwys na die manlike prostitute. Die vraag is egter hoekom die skrywer van 1 Timoteus dit dan nie gesê het nie. Verder kan pornois bloot "ontugtiges" beteken (na aanleiding van Louw en Nida 1988:771).

Die rede waarom die vertaling van pornois eerder gesien word as manlike prostitute, is omdat die drie woorde pornois, arsenokoitai en andropodistai dan 'n betekeniseenheid vorm (NHKA 2004:385). Dit dui op manlike prostitute, dié wat hulle gebruik en dié wat die manlike prostitute ontvoer het met die doel dat hulle misbruik moet word. Die vraag is egter hoe dit verband hou met die ander sondes wat in hierdie lys genoem word: Dié wat vaders en moeders doodmaak, mense vermoor, leuens vertel, of meineed pleeg.

'n Moontlike alternatiewe interpretasie is dat die lys wat hier genoem word te make kan hê met die Dekaloog (Botha 2005:187,188). Dit stem dan soos volg ooreen (volgens die Nuwe Afrikaanse Vertaling se woorde): "dié wat vader of moeder doodmaak" stem ooreen met "Eer jou vader en jou moeder", moordenaars stem ooreen met "Jy mag nie moord pleeg nie", ontugtiges en dié wat homoseksualiteit beoefen stem ooreen met "Jy mag nie egbreuk pleeg nie", ontvoerders stem ooreen met "Jy mag nie steel nie" en meineed pleeg stem ooreen met "Jy mag nie vals getuieis teen 'n ander gee nie".

Die punt wat dus gemaak word, is dat die moontlikheid dat die tien gebooie hier as agtergrond dien waarskynliker is as die alternatiewe interpretasie wat in die agenda voorkom (NHKA 2004:385), aangesien dit die res van die lys van sondes ook in ag neem. Dit beteken dat daar wel sprake is van mans wat met mans intiem verkeer buite die konteks van prostitusie. Die daad word in beginsel hier afgekeur, veral as in ag

geneem word dat die woord arsenokoitai as 'n neologisme van Levitikus 18: 22 gesien kan word.

DIE BYBEL SE STILSWYE OOR 'N POSITIEWE RUIMTE VIR HOMOSEKSUELE DADE

Die Bybel is konsekwent, sonder uitsondering, positief oor heteroseksuele dae binne die huwelik. Daarteenoor, wanneer die Bybel praat van homoseksuele dae, is die Bybel negatief en geen positiewe ruimte word in die Bybel vir so 'n daad geskep nie. Waarom praat die Bybel nie van goeie homoseksuele dae nie? Die vraag moet gevra word, want die argument in die verslae is dat homoseksualiteit geen verdraaiing van God se bedoeling met seksualiteit is nie, maar dat dit bloot een van die moontlike uitdrukkings daarvan is. As dit so was, sou dit billik wees om te verwag dat ons van hierdie homoseksuele dae, wat God verheerlik, in die Bybel sou lees. Veral as die geloofswaarheid aanvaar word dat God se wil in die Bybel geopenbaar word. Daar is egter nie so 'n teks nie. Die Bybel bevestig eerder herhaaldelik die heteroseksuele huwelik en die uitleef van seksualiteit binne hierdie ruimte.

Die bewering wat gemaak word in die verslae is dat daar in die Bybel se tyd geen voorbeelde was van goeie homoseksuele verhoudings nie, en alleen as gevolg hiervan lyk dit op die oog af of die Bybel in beginsel teen homoseksuele dae is. Sou dit egter in die regte konteks gedoen gewees het, sou die Bybel geen probleem daarmee gehad het nie. Die regte konteks sou beteken dat pederastie, prostitusie, uitspattige feeste en afgodsdienste nie ter sprake sou wees nie. In Bylae K (NHKA 2010:732) word die volgende stelling gemaak nadat na homoseksualiteit in ons hedendaagse samelewing verwys word: "Dit kom nêrens in die Bybel of wêreld van die Bybel voor nie". Dit ten spyte daarvan dat Bylae A (NHKA 2007:7) en Bylae K (NHKA 2010:737), verwysende na die Grieks-Romeinse wêreld, sê: "Vroue was nodig vir prokreasie, maar verhoudings tussen mans is gesien as die 'hoogste vorm van liefde'". Verder staan daar in Bylae A (NHKA 2007:6) asook Bylae K (NHKA 2010:737) dat 10% van alle mense van alle tye gay is. Dit is te betwyfel of hierdie getal korrek is, maar wat die getal ook al mag wees, dit bly vreemd dat die Bybel so stil is oor die regte manier van gay wees as God geen probleem daarmee het nie en so baie mense al in die Bybelse tyd so georiënteer was.

Die vraag is daarom: As God wat die Skepper is van seksualiteit dit goedkeur dat mense van dieselfde geslag met mekaar seksueel verkeer, waarom het God dit nie in die Ou Testament aan God se volk en in die Nuwe Testament aan God se kerk geopenbaar nie? Die enigste slotsom waartoe 'n mens kan kom is dat God nie werklik in die Bybel aan die woord kom nie, of dat homoseksuele dae wel verkeerd is.

Die evangelie en mense wat homoseksuele dae doen

Een van die mees sentrale argumente in die beskrywingspunte en verslae wat voor die Algemene Kerkvergadering gedien het, was dat homoseksuele dae deur ons as Christene as eties korrek beskou moet word omdat die evangelie inklusiwiteit beklemtoon (NHKA 2004:377). In die Bybel is daar egter baie moets en moenies, en dit staan nie teenoor die aanvaarding en liefde wat die kern van die evangelie vorm nie.

In Bylae A (NHKA 2007:10) staan: "Alle mense is gelyk voor God. Niemand mag verhinder word om God te dien en deel te word van die geloofsfamilie nie". Dit is natuurlik onaanvegbaar, maar dat die implikasie noodwendig is dat ons daarom nie mag sê dat homoseksuele dae sonde is nie, is nie verantwoordelike etiese beredenering nie.

In effek word soos volg geredeneer: Jesus het altyd uitgereik na randfigure, mense wat homoseksuele dade doen is dikwels randfigure, en daarom is homoseksuele dade eties beoordeel korrek (vergelyk NHKA 2004:381, NHKA 2010:741). Dit is wel onteenseglik so dat Jesus na randfigure uitgereik het. Dink aan Jesus wat die godsdienstige elite soos die Fariseërs en Sadduseërs kritiseer maar wat by 'n tollenaar tuisgaan en eet. Die vraag is egter of Jesus oneerlike winsbejag goedkeur deur saam met Matteus te eet (Matteus 9: 10). Die antwoord is: Beslis nie, aangesien Jesus dit in vers 12 duidelik maak dat Hy soos 'n dokter is wat spesifiek uitreik na hierdie tollenaar omdat die tollenaar geestelik gesproke heling nodig het. Dit is daarom 'n vals argument om Jesus se liefde vir randfigure te sien as 'n sanksionering van wat daardie randfigure doen. Dit kan geensins gebruik word as 'n argument om homoseksuele dade te regverdig nie, maar dit is wel 'n goeie argument om met deernis en liefde teenoor mense wat homoseksuele dade doen op te tree.

Die argument word verder ontwikkel deurdat die opdrag dat daar eenheid in die Kerk moet wees gebruik word as 'n regverdiging van homoseksuele dade. Die redenasie impliseer dat die eenheid van die kerk 'n evangeliese eis is, en daarom is homoseksuele dade eties beoordeel reg (vergelyk NHKA 2004:376).

Die standpunt is dat mense wat homoseksuele dade doen deel is van die liggaam van Christus, en sou iemand van mening wees dat hulle dade verkeerd is, sal dit nie die eenheid van die Kerk dien nie. Dit is egter weer eens nie 'n verantwoordelike manier om uit te klaar of homoseksuele dade sonde is of nie.

Die Bybel gee ons die opdrag om oor mekaar se lewens wag te hou en mekaar aan te spreek wanneer iemand iets verkeerd doen. Dit is nie om die Kerk te skeur nie (vergelyk 1 Korintiërs 5: 12 en 13). Dit is nie onevangelies om dit te doen nie, en dit is ook nie om die eenheid van die liggaam van Christus te skaad nie. Inteendeel: Dit dien die eenheid waar dit op die regte manier gedoen word.

In die agenda van die 68ste Algemene Kerkvergadering (NHKA 2007:3) gaan die betoog verder deurdat die doop as 'n versterking van die argument funksioneer. Dikwels is lidmate wat homoseksuele dade doen gedoop, daarom is hulle deel van die Kerk en gevolglik kan niemand, sonder om die liggaam van Christus te verdeel, vir so 'n persoon sê dat dit wat hy of sy doen verkeerd is nie.

Die groot probleem wat teologies agter hierdie soort argumentering sit is dat 'n etiese kwessie hanteer word onder die afdeling van regverdiging en nie heiligmaking nie. Hiermee word bedoel dat wanneer daar geworstel word in die verslae oor of homoseksuele dade reg of verkeerd is, daar by implikasie gesê word: "God is genadig en daarom is homoseksuele dade reg". Hierdie soort stelling hoort eerder by die vraag: "Hoe word ons gered?" Die onverdiende guns en genade van God dui op hoe ons verlos word, maar dit gee nie vir ons uitklaring oor alle etiese vraagstukke soos homoseksuele dade nie. Dit wat by die regverdiging geld kan nie op 'n misplaaste manier by die heiligmaking van toepassing gemaak word nie. Dit wat by God se manier van verlossing hoort kan nie gebruik word om alle aspekte van ons dankbaarheidslewe te bepaal nie.

SLOTOPMERKINGS

Die vraag is: As homoseksuele dade reg is, waarom het God nie iewers in die Bybel geopenbaar dat daar wel 'n goeie en God verheerlikende ruimte is waarbinne dit uitgeleef kan word nie? So iets is afwesig in die Bybel. Daarom word in hierdie artikel verskil van die verslae en beskrywingspunte wat gedien het voor die Algemene Kerkvergaderings van 2004 tot 2013 en wat betoog het dat homoseksuele dade eties beoordeel vir Christene aanvaarbaar is. Die Bybel is deurgaans positief en baie

ernstig oor die heteroseksuele huwelik (Eksodus 20: 14, Levitikus 20: 10, Matteus 5: 32, Matteus 19: 4 tot 6 en 18, Romeine 2: 22, 13: 9, Efesiërs 5: 31, Jakobus 2: 11). Romeine 1: 26 en 27, 1 Korintiërs 6: 9 en 10 en 1 Timoteus 1: 10 keur eties gesproke homoseksuele dade af. Dit doen hierdie tekste in ooreenstemming met Levitikus 18: 33 en 20: 13. Hierdie perspektief word nie in die verslae en beskrywingspunte weerspieël nie en die rede daarvoor blyk te wees dat die Bybel nie as meer as 'n premoderne geskrif beskou word nie.

Die studiewerk wat ten behoeve van die Algemene Kerkvergadering gedoen is het telkens probeer ontken dat die Bybel homoseksuele dade afkeur deur tekste wat hieroor handel se betekenis tot bloot 'n verbod op afgodsdienste, manlike prostitusie en pederastie te verskraal. 'n Alternatiewe benadering word gevind by Loader (2014) wat toegee dat Paulus homoseksuele dade in beginsel as sonde beskou het en nie alleenlik in terme van 'n sekere konteks nie. Die etiese kwessie ontstaan binne 'n bepaalde konteks, maar Paulus keur dit dan in beginsel af, nie bloot omdat die agtergrond te make gehad het met afgodsdienste of uitspattige feesvieringe nie. Loader (2014:6) kom egter tot 'n ander konklusie as wat in hierdie artikel gemaak word: "It is quite another question whether we view these common Jewish assumptions as sufficient to account for what we observe today as the phenomenon of people having sexual orientation towards those of their own sex". Loader (2014:6) gee dus te kenne dat wat Paulus hier sê, volgens hom, niks meer was as algemene Joodse opvattinge nie. Hy is eerlik oor die implikasies van wat daar staan, maar ook dat wat daar staan vir hom slegs 'n weerspieëling is van Paulus se Joodse kultuur en dat dit nie in 'n hedendaagse konteks as normatief kan funksioneer nie.

Dit is waaroor die debat oor die etiese beoordeling van homoseksuele dade in werklikheid gaan: Is die Bybel net 'n premoderne geskrif en niks meer nie? Is die Bybel bloot 'n weerspieëling van algemene Joodse opvattinge? Of kom God self hier aan die woord? Is die Bybel op 'n unieke, onherhaalbare manier deur die Heilige Gees geïnspireer of nie? Miskien kan die vraag ook anders gestel word: Weet ons meer as die Bybel of weet die Bybel meer as ons? Vir ons wat in 'n moderne of postmoderne tyd leef om na iemand soos Paulus te luister, wat baie minder as ons van baie dinge geweet het, is vir baie 'n moeilike saak, veral oor iets soos die kwessie onder bespreking. Maar wat as God self daardie kennis aan die Bybelskrywers geopenbaar het? Daar moet toegegee word dat die Bybel nie op 'n meganiese manier geïnspireer is nie, maar Christene het die Bybel deur al die eeue beskou as op 'n unieke manier tot stand gebring deur God met die doel om met God se kinders te praat en hulle te leer hoe om te lewe. Dink aan 2 Timoteus 3: 16 waar die skrywer, 'n eerste-eeuse Christen ten minste verwysend na die Ou Testament, die volgende sê: Die hele Skrif is deur God geïnspireer en het groot waarde om in die waarheid te onderrig, dwaling te bestry, verkeerdhede reg te stel en 'n regte lewenswyse te kweek ... (Nuwe Afrikaanse Vertaling).

Op grond van die geloofswaarheid dat God in die Bybel op 'n unieke manier aan die woord kom, in konteks van die vyf teksgedeeltes wat bespreek is in die artikel, die feit dat die Bybel as geheel geen ruimte maak vir 'n God verheerlikende manier om homoseksualiteit uit te leef nie, en weens die Bybel se positiewe beskouing van heteroseksualiteit en die huwelik, word die volgende vraag gevra: Wat anders en wat meer moes in die Bybel staan as God deur die Bybel aan ons wou openbaar dat homoseksuele dade verkeerd is?

LITERATUURVERWYSINGS

- * Botha, PH, 2005, *The Bible and homosex: Sexual truths for a modern society*, Khanya Press, Kranskop.

- * Loader, W, 2014, *Same-sex relationships: A 1st-century perspective*, *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 70(1), Art #2114, 9 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v70i1.2114>. [Besigtig: 30 Junie 2014].
- * Louw JP, and Nida, EA, 1988. sv 88.280 ἀρσενικοῖτης, ou *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*.
- * Louw, JP, and Nida, EA, 1988. sv 88.281 μαλακός, ἡ, ὅν *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*.
- * Louw, JP, and Nida, EA, 1988. sv 88.274 πόρνος, ou *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA), 2004, 'Agenda van die 67ste Algemene Kerkvergadering', Argiefbewaarplek van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Pretoria.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA), 2007, 'Agenda van die 68ste Algemene Kerkvergadering', Argiefbewaarplek van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Pretoria.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA), 2010, 'Agenda van die 69ste Algemene Kerkvergadering', Argiefbewaarplek van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Pretoria.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA), 2013, 'Agenda van die 70ste Algemene Kerkvergadering', Argiefbewaarplek van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Pretoria.

OU DL JFP ENGELBRECHT: HOMOSEKSUALITEIT IN PERSPEKTIEF

INLEIDING

Homoseksualiteit het 'n belangrike onderwerp vir bespreking geword. In die argumente wat aangevoer word om homoseksualiteit aanvaar te kry is dit duidelik dat die Bybel aan Skrifkritiek onderwerp word, wat beteken dat die Bybel se uitgangspunte oor homoseksualiteit "herskryf" word sodat dit die postmoderne mens se lewensuitkyk kan regverdig. Sodoende word gepoog om lidmate se gewete, wat op Bybelse oordele gebaseer is, te verander om by die wêreldse opinies aansluiting te vind.

Die Grondwet van Suid-Afrika (Wet 108 van 1996), met sy groot verdraagsaamheid jeens verskillende lewenswyses, onder andere ook seksuele oriëntasie, het die pogings om homoseksualiteit aanvaarbaar te maak 'n groot hupstoot gegee. Ankerberg en Weldon (2005) wys daarop:

Vandag, 50 jaar na die begin van die seksuele revolusie, ervaar Amerikaners die gevolge van hierdie "verligte" siening wat 'n klein minderheidsgroep op hulle afgedwing het. Die gevolge is 'n buitensporige toename in egbreuk, 'n hoë egskeidingsyfer, toenemende kindermolestering en georganiseerde pedofilie ... (pp 14 en 15).

Homoseksualiteit bly egter 'n omstrede aangeleentheid. Daar is genoeg rede om baie skepties te staan teenoor die pogings om dit gelegitimeer te kry. Spitzer, 'n psigiater en homo-aktivis wat ook 'n prominente rol gespeel het om in 1973 die patologisering van homoseksualiteit uit die psigiatrisiese woordeskat te laat verwyder, het 'n ondersoek by 57 vroue en 143 gay mans gedoen. Hierdie persone is intensiewe terapie gegee om hul seksuele oriëntering vanaf homo- na heteroseksueel te verander. Van die resultate daarvan word soos volg saamgevat:

Although examples of complete change in orientation were not common, the majority of participants did report change from a predominantly exclusively homosexual orientation before therapy to a predominantly or exclusively

heterosexual orientation in the past year as a result of reparative therapy. Some of the findings of the Spitzer study, particularly regarding motivations for change, included that the majority of respondents (85% male, 70% female) did not find the homosexual lifestyle to be emotionally satisfying. 79% of both genders said homosexuality conflicted with their religious beliefs, while 67% of men and 35% of women stated that gay life was an obstacle to their desires either to marry or remain married (McCafferty et al 2001:14 en 15).

Hierdie bevindinge van Spitzer en vele ander bevestig nie net die moontlikheid tot 'n heroriëntering van seksualiteit nie, maar ook dat onderliggend die eie ongemak met 'n afwykende gedrag gemeet aan die norm van die samelewing, aanwesig is.

WIE IS HOMOSEKSUEEL?

Homoseksualiteit is seksuele aangetrokkenheid tot lede van dieselfde geslag. Dit verwys ook na geslagsverkeer tussen lede van dieselfde geslag (Gouws et al 1981:123). Die term homoseksualiteit verwys dus na die fisiese, psigiese, emosionele en seksuele aangetrokkenheid tussen mense van dieselfde geslag.

Homoseksuele persone kom meestal uit die gegoede en selfs bogemiddelde deel van die samelewing. In Amerika het 'n studie in 1994 uitgewys dat homoseksuele persone se gemiddelde inkomste \$55 430 is teenoor die nasionale gemiddeld van \$32 286. Soveel as 60% is tersiër gekwalifiseer, terwyl die nasionale syfer slegs 18% is. Verder beklee 49% van hulle professionele of bestuursposte, terwyl die nasionale syfer slegs 16% is.

BYBELSE UITSPRAKE OOR HOMOSEKSUALITEIT

Die Bybel is 'n mensgeskrewe boek met die implikasie dat die Bybelse geskrifte met inagneming van sy konteks, asook die historiese en kulturele gesitueerdheid daarvan, bestudeer moet word. Daar is egter ook 'n bepaalde identiteit tussen hierdie menslik geskrewe woord en die Woord van God, wat beteken dat die Bybel volledig deur God in gebruik gestel word as sy heilvolle kommunikasie met mense. Daarom moet daar eksegeties en hermeneuties met groot verantwoordelikheid omgegaan word en daarteen gewaak word om eietydse verskynsels wat teenstrydig met God se Woord is as heilvol voor te hou.

Waar dit gaan oor Skrifberoep in die etiek is die onderskeid tussen sentrum en die periferie van besondere belang. Die hoofsaak waaruit etiese beslissings afgelei moet word gaan nie net oor wetsbeslissings wat in die Bybel opgeteken is nie, maar juis oor die dubbele liefdesgebod wat deur Jesus Christus self as sentrum van die Wet aangedui is (Matteus 22: 37 tot 40). Daarom moet die homoseksuele persone, selfs al word die verskynsel veroordeel, steeds met liefde aanvaar en hanteer word. Hierdie liefde impliseer nie 'n goedkeuring van alle gedrag nie en ook nie van alle verskynsels nie.

Die gay teologie verwerp inderdaad alle negatiewe uitsprake in die Bybel oor homoseksualiteit, gevolglik word die liefdesgebod in die gay debat misbruik om alle teenkanting teen homoseksualiteit as hatig, wreed en liefdeloos voor te hou. Die gay teologie maak hom inderdaad skuldig aan die herskryf of verandering van dele van die Bybel (Skrifkritiek) want

- * nêrens in die Bybel is daar positiewe uitsprake oor homoseksuele verhoudings en seksualiteit nie.*

- * *nêrens in die Bybel word homoseksuele verhoudings aangemoedig of as huwelik voorgehou nie.*
- * *wanneer die Bybel oor die huwelik, egbreuk en/of egskeiding praat, het dit altyd met 'n heteroseksuele verhouding te make.*
- * *in die Bybel (Nuwe en Ou Testament) word op minstens 136 plekke na die heteroseksuele huwelik verwys. Verder word op 57 plekke na die gesin, 82 plekke na kinders, 18 plekke na die vader, 55 plekke na die moeder verwys – en dit alles binne die raamwerk van die heteroseksuele huwelik en gesin.*

Gearhart en Johnson (1974:40) dui verder ondubbelsinnig aan dat homoseksuele praktyke deur Paulus as besliste sondes soortgelyk aan egbreuk en moord beskou is.

Die redes waarom homoseksualiteit goedgekeur word het niks met die Skrif te make nie, maar spesifiek met mense se eie voorkeure. Die hoofstroomkerke dra 'n groot deel van die verantwoordelikheid vir die huidige pogings tot goedkeuring van homoseksualiteit. In hierdie opsig het kerke 'n beduidende aandeel in die vertroeteling van sonde, selfs op 'n baie breër grondslag as net homoseksuele verhoudinge, en versaak hy sodoende sy profetiese opdrag.

Dit is duidelik dat die instelling en die wese van die heteroseksuele huwelik soos deur God ingestel, juis die afkeur aan homoseksuele huwelike bevestig. Daarom is dit belangrik om iets meer oor die huwelik en homoseksualiteit te sê, juis omdat die Christelike huwelik teenoor homoseksuele verhoudinge as huwelik of verbintenissen staan.

DIE CHRISTELIKE HUWELIK

Daar bestaan vandag in Suid-Afrika (dit sluit die kerke in) verskillende interpretasies van die huwelik. Sommige mense huldig daarom die standpunt dat 'n huweliksverbintenis tussen twee persone van dieselfde geslag geduld moet word.

Ons land se Grondwet (Wet 108 van 1996) bring die monogame heteroseksuele huwelik in die gedrang. Daarom is dit belangrik dat die Kerk hom baie duidelik sal uitspreek oor hoe die Bybel verstaan moet word oor hierdie aangeleentheid. Die regte van mense is in die Grondwet (Wet 108 van 1996) so verskans dat geen kerk of instelling die alleenreg daartoe het om mense te dwing om slegs 'n sekere vorm van huwelik aan te gaan en alle ander vorms te verwerp nie. Hierdie Grondwet gee juis aan mense die vryheid om te kies volgens hulle godsdiens, gewete, denke en oortuiging. Daarom sou 'n bepaalde kerk ook sy siening oor die huwelik kan stel en verwag dat sy lidmate daardie keuse sal respekteer. Indien dit nie vir die lidmaat aanvaarbaar is nie kan hy by 'n ander geloofsgemeenskap aansluit wat sy denke oor die huwelik deel (vergelyk Grondwet 1996:8 en 9).

Die huwelik is vir ons Kerk en dus ons lidmate oor die eeue heen die hoeksteen van ons gesinslewe. Hierdie huwelik is die bousteen van ons gemeenskapslewe, volkslewe en kerklewe.

Genesis 1: 27 en 28: "God het die mens geskep as sy verteenwoordiger, as beeld van God het Hy die mens geskep, man en vrou het Hy hulle geskep. Toe het God hulle geseën en vir hulle gesê: Wees vrugbaar, word baie, bewoon die aarde en bewerk dit. Heers oor die visse in die see, oor die voëls in die lug, oor al die diere van die aarde ...".

Genesis 2: 18 tot 25: "Verder het die Here God gesê: Dit is nie goed dat die mens alleen is nie. Ek sal vir hom iemand maak wat hom kan help, sy gelyke. Die Here God het toe uit grond al die wilde diere en al die voëls gevorm en na die mens toe gebring om vas te stel hoe hy elkeen sou noem, en wat die mens elke lewende wese sou noem, dit sou sy naam wees. Die mens gee toe name vir al die mak diere, die voëls en die wilde diere, maar vir homself het hy nie 'n helper, 'n gelyke gekry nie. Toe het die Here God 'n diep slaap oor die mens laat kom, sodat hy vas geslaap het. Die Here God neem toe 'n ribbebeen uit die mens, vul die plek met vleis op, en die ribbebeen wat Hy uit die mens geneem het, bou Hy om tot 'n vrou en bring haar na die mens toe. Toe sê die mens: Hierdie keer is dit een uit myself, een soos ek. Daarom sal sy 'vrou' genoem word, sy is uit die man geneem. Daarom sal 'n man sy vader en moeder verlaat en saam met sy vrou lewe, en hulle sal een word. Hulle twee, die mens en sy vrou, was kaal, maar hulle was nie skaam nie.

Die skepping van die mens in Genesis 1: 27 en 28 word beskou as die totstandkoming van 'n bepaalde verhouding. God het die mens as man en vrou geskape (vers 27) en aan hulle die opdrag gegee tot voortplanting (vers 28). Hierdie onderlinge aanvulling tot mekaar moet gesien word as uitdrukking van God se voorskrif en ewig geldende wil en daarom as norm vir menslike seksuele omgang in die samelewing. Dit is egter belangrik om daarop te wys dat die huwelik soos deur God ingestel, nie net 'n voortplantingsdoel het nie, maar dat man en vrou mekaar op geestelike, stoflike en psigies-emosionele vlak sal ondersteun. In die lig van die feit dat homoseksualiteit nie beantwoord aan onder andere die moontlikheid van die voortplantingsdoel waarmee God die mens geskape het nie, moet dit beskou word as 'n afwyking van die Godgewilde verhouding tussen man en vrou. In 1 Korintiërs 5 tot 7, 1 Tessalonisense 4: 3 tot 6 en Efesiërs 5: 21 tot 32 is daar duidelike riglyne van hoe God wil hê dat ons ons seksualiteit binne die Christelike huwelik moet uitleef. Geen sodanige riglyne bestaan vir homoseksuele verhoudings of huwelike nie.

Net soos in Genesis 1: 27 en 28 word die tweede skeppingsverhaal in Genesis 2: 18 tot 25 gesien as die totstandkoming van die heteroseksuele man-en-vrou-verhouding as 'n universeel geldende verhouding. God het die man en sy vrou as aanvulling vir mekaar geskep, en hierdie skeppingsdoel van God kan slegs verwesenlik word wanneer man en vrou in 'n verhouding van wedersydse aangetrokkenheid saamgroeï tot een. Hieruit is dit duidelik dat waar geslagsgemeenskap losgemaak word van die verhouding tussen man en vrou, sedelike ontaarding plaasvind. Die skeppingsverhale in Genesis 1 en 2 dwing die volgende belangrike gevolgtrekkings op die weg van die Kerk af:

- * Die aanvaarding en dus goedkeuring van homoseks en/of gay huwelike is 'n minagting van die Goddelik bedoelde skepping van die mens as man en vrou.
- * Homoseksuele verhoudinge kan nie God se opdrag nakom om op natuurlike wyse van omgang te vermeerder nie. Hoewel heteroseksuele verhoudinge in uitsonderlike gevalle nie vermeerdering tot gevolg het nie, het geen homoseksuele verhouding vermeerdering op grond van natuurlike omgang tot gevolg nie.
- * Homoseksuele verhoudinge is 'n bewuste opstand teen die Goddelike skeppingsorde.
- * Homoseksuele verhoudinge verwring die Goddelike doel van die skepping.

'n Belangrike vraag is wat die gebeure by Sodom en Gomorra (Genesis 19: 4 tot 7) ons oor 'n homoseksuele leefwyse leer. Ankerberg en Weldon (2005:73 tot 77) se

omskrywing van die gebeure by Sodom en Gomorra, asook dié van Peet Botha (2005a:117 tot 20), kan vir meer besonderhede geraadpleeg word. Ankerberg en Weldon beklemtoon die feit dat Lot hier na sy dogters as maagde verwys wat 'n duidelike aanduiding is dat hy die seksuele aard van die versoek verstaan het, en daarom bied hy sy dogters as alternatief aan om die mans se seksuele drange te bevredig (Genesis 19: 8). Uit radeloosheid en wanhoop het Lot hulle dus 'n mindere euwel (heteroseksuele verkragting) in die plek van 'n groter euwel (homoseksuele verkragting) gebied. Let veral ook daarop dat die mans nie in die vroue belang gestel het nie, hulle het Lot se aanbod van die hand gewys en woedend aangedring dat hulle drange bevredig word deur die gaste wat hulle gedink het mans was (Genesis 19: 9). Verder word dieselfde werkwoord (yada) in vers 8 met 'n negatiewe partikel gebruik om te beskryf dat Lot se dogters "nog nie 'n man geken het" nie. Die werkwoord beteken hier baie duidelik "om geslagsgemeenskap te hê met". Hierdie Skrifgedeeltes dui baie duidelik daarop dat die primêre sonde van Sodom seksueel van aard was en baie spesifiek perverse seksualiteit. 2 Petrus 2: 7 tot 10 verwys na die gedrag van die mans van Sodom as die losbandige lewenswyse van sedelose mense en na hulle gruweldade, en merk op dat die oordeel van God toegespits sal word op hulle ... wat toegee aan hulle wellustige vleeslike begeertes. Moderne Bybelkommentare soos dié van onder andere Keil en Delitzsch, HC Leupold en JP Lange, is dit feitlik deur die bank eens dat die sonde van Sodom wel homoseksualiteit was. In vers 7 van Judas word genoem dat die verwoesting van Sodom en Gomorra 'n les en 'n goddelike waarskuwing oor homoseksualiteit aan alle mans was. Wie sal stry dat dit die historiese nalatenskap van Sodom en Gomorra was? Hulle word wêreldwyd beskou as stede waarop God sy goddelike oordeel laat afkom het juis oor hulle homoseksuele praktyke. As die Bybelgedeelte dan geen verband met homoseksualiteit sou hê nie, hoe het die term "sodomie" (afgelei van Sodom) oor die hele wêreld heen 'n sinoniem vir homoseksualiteit geword? Markus 10: 1 tot 12: Hier beroep Jesus Christus hom op Genesis 2 :24: "Daarom sal die man sy vader en moeder verlaat en sy vrou aankleef". Hierin is dit duidelik dat Jesus Christus die heteroseksuele verhouding as die enigste vir die huwelik tussen een man en een vrou sien. Dit sluit aan by die skeppingsverhale in Genesis 1 en 2. Peet Botha (2005a) vat die aangeleentheid van die huwelik (verhouding) netjies vas wanneer hy sê:

Marriage is God's institution. God invented it. God has set its terms and given the blueprint for it. Heterosexual marriage is a prerequisite for the family and no one has the right to alter the terms set by God, not even the church. Children are to have parents, and in terms of God's word, parents are called father and mother (Exodus 20: 12, Luke 18 to 20, Mark 10: 17 to 19, Ephesians 6: 1 and 2). Every instance of marriage in the Bible is heterosexual, every instance of family mentioned is heterosexual, every time a child or children is mentioned in relation to a family it is heterosexual, every time divorce is mentioned it is between a man and a woman. Heterosexuality is the pattern for all the marriages and therefore inter alia for the family (p 222).

McCafferty en Hammond (2001) sê in geen onduidelike taal nie:

Gay theology has been aptly described as a "theology of desperation". It even includes the outrageous claims that Jonathan and David, Ruth and Naomi, Paul and Timothy, and Jesus and John had homosexual relationships. Their revision of Scripture goes as far as to say that Sodom was not destroyed for sodomy, but for helping the poor and needy! (p 130).

Die direkte vertaling vanuit die oorspronklike Griekse teks van Romeine 1: 26 en 27 lees soos volg:

Daarom het God hulle oorgegee aan oneerbare hartstogte, want, soos hulle vroue natuurlike omgang vir omgang teen die natuur verruil het, net so het ook die mans die natuurlike omgang met die vrou laat vaar en in hulle lus vir mekaar ontbrand, mans het met mans skaamteloosheid bedryf en in hulleself die vergelding ontvang wat hulle vir hulle dwaling moes ontvang.

In die gedeelte is dit baie duidelik dat Paulus homoseksuele verhoudinge verdoem. Vers 27 lees soos volg: Net so laat vaar die mans ook die natuurlike omgang met die vrou en brand van begeerte vir mekaar (vergelyk Potgieter 2007:33, 82 en 83, asook die 2014 nuwe direkte vertaling van die Bybel, p 250).

Botha (2005a:40) sê in hierdie verband: "It makes an explicit statement not only about same-sex intercourse among men, but also about same-sex intercourse among women". Dit is ook belangrik om, anders as wat die gay aktiviste vandag beweer, daarop te let dat daar in Paulus se tyd lankal reeds permanente gay verhoudings was waar liefde, deernis en omgee teenwoordig was. Voorbeelde hiervan was keiser Kaligula wat 'n permanente liefdesverhouding met Lepidus tussen 43 en 37 vC gehad het. Nero het in die openbaar met twee mans in die huwelik getree en Hadrianus (± 130 nC), een van die keisers van Rome, het 'n permanente verhouding met 'n man, Antonius, gehad. Die Bybelskrywers het dus reeds van hierdie praktyke geweet en dit afgekeur soos wat Paulus inderwaarheid in Romeine 1: 24 tot 27 gedoen het (Potgieter 2007:95 en 96 en 125 tot 130). 'n Volledige eksegeese van hierdie Skrifgedeeltes kan opgelees word in Botha 2005a: 129 tot 157 en 2005b.

1 Korintiërs 6: 9 tot 13: Die direkte vertaling uit die Griekse teks van vers 9 lees soos volg: "... hou op om julleself te bluf, nie onsedelikes of afgodsdienaars of egbrekers of manlike prostitute of die mans wat by hulle slaap ... sal die koninkryk van God ontvang nie". Die nuutste vertaling (2014) van die Nuwe Testament en Psalms, p 279, sê dit nog duideliker: "... manlike prostitute of mans wat met mans intiem verkeer ...".

Uit hierdie gedeelte, soos alle ander dele in die Bybel waar na homoseks verwys word, word dit veroordeel en as sondig beoordeel. Paulus verwys ook hierna as immorele dade.

Paul is adamant that the body is not meant for sexual immorality (1 Corinthians 6: 13). Porneia (sexual immorality) is rejected in no uncertain terms as a sin against the self as well as sin against the Lord (Botha 2005a:61).

Paulus het dit in die tyd toe hy in Korinte gewoon het aan die nuwe bekeerlinge bevestig en hulle so onderrig dat 'n Christen se vryheid in Christus nie alles toelaat nie. Daar is grense en die grense wat Christenwees aan mense stel verhinder onder andere die uitleef van gay verhoudings.

'n Direkte vertaling vanuit die oorspronklike Griekse teks lees soos volg:

Daar het egter ook dwaalprofete onder die volk ontstaan, soos daar ook onder julle dwaalleraars sal wees wat vernietigende ketterye heimlik sal inbring, terwyl hulle ook die Meester, wat hulle gekoop het, verloën, en spoedige vernietiging oor hulleself bring, en nogtans sal baie mense hulle bandelose dade navolg, en vanweë hulle sal die pad van die waarheid beledig word, en in hulle hebsug sal hulle julle met gefabriseerde argumente uitbuit, hulle oor wie die oordeel lank reeds nog nie in werking getree het nie – ja, hulle vernietiging sluimer nie in nie. Immers, aangesien God die engele wat oortree het nie gespaar het nie, maar hulle oorhandig het om vir die oordeel in bewaking gehou te word deur hulle met

kettings van donkerte in Tartaros te gooi, en aangesien Hy die wêreld van ouds nie gespaar het nie, maar Noag, die aankondiger van geregtigheid, as agtste persoon bewaar het toe Hy die vloed oor die wêreld van goddelose mense gebring het, en aangesien Hy, deur die stede Sodom en Gomorra tot as te verbrand, hulle tot vernietiging veroordeel het, en Hy dit vir die goddeloses as voorbeeld gestel het van die dinge wat gaan kom, en aangesien Hy die regverdige Lot gered het, wat baie gekwel is deur die bandelose leefstyl van die beginsellose mense, – want terwyl hy onder hulle gewoon het, het die regverdige man deur sy sien en sy hoor dag in en dag uit sy regverdige siel gepynig oor hulle wettelose optrede – weet die Here om die godvresendes uit beproewing te red, maar om die onregverdiges, terwyl hulle gestraf word, vir die dag van oordeel te bewaak.

Hierdie gedeeltes verwys by implikasie deurentyd na homoseksualiteit, en meer spesifiek waar daar na Sodom en Gomorra (vers 6) verwys word. Wat egter van net so groot belang is, is die verwysing na dwaalleraars wat ketterye selfs in die kerk sal inbring. Mense en dus lidmate sal hierdie dwaalleraars se losbandigheid navolg en die weg van die waarheid wat deur hulle verdraai word, navolg. Hulle sal die lidmate met allerhande mooi en selfs emosioneel belaaide stories uitbuit. Inderwaarheid kan ons hier praat van eksegetiese dwaalleer, want nêrens anders in die Bybel word homoseksuele verhoudings positief beoordeel nie.

Die belangrikste gedeeltes in die Nuwe Testament wat oor homoseksualiteit handel, is Romeine 1: 24 tot 27, 1 Korintiërs 6: 9 en 10, 1 Timoteus 1: 9 en 10, maar veral dan Romeine 1: 24 tot 27. Hieroor sê Botha (2005a:43): "... that the majority of exegetes come to the conclusion that these texts unanimously reject homosexual behaviour". Soards (1995) kom tot die gevolgtrekking so ver dit die Nuwe Testament en homoseksualiteit betref:

Homosexual behaviour is regarded in the New Testament as but one of a vast number of symptoms of sinfulness of humanity – no better or worse than behaviours such as fornication, adultery, stealing, greed, drunkenness, extreme verbal abuse and robbery (p 25).

Die Bybelboek Levitikus (18: 22 en 20: 13) keur baie duidelik homoseksuele verhoudinge ten sterkste af. Albei hierdie gedeeltes verwys daarna as 'n afstootlike sonde. Vanuit die Bybel word die twee gedeeltes hier aangehaal met die direkte vertaling van die oorspronklike Hebreeuse teks elke keer tussen hakies (vergelyk Potgieter 2007:101 tot 106):

Levitikus 18: 22: "Jy mag nie 'n homoseksuele verhouding hê (by 'n ander man slaap soos jy by 'n vrou slaap) nie. Dit is 'n afstootlike sonde".

Levitikus 20: 13: "Twee mans wat homoseksueel verkeer ('n man wat by 'n ander man slaap soos by 'n vrou) doen 'n afskuwelike sonde".

Uit hierdie gedeeltes is en kan daar tog geen twyfel wees nie oor dit wat hier staan. Dit is egter verstommend om te sien hoe kritici die Bybel so verdraai (Skrifkritiek) met allerhande slim metodes van navorsing dat dit wat duidelik en ondubbelsinnig in die Bybel opgeteken is, nie bedoel wat daar geskryf staan nie.

Die argument wat aangevoer word is dat hierdie gedeeltes nie homoseksualiteit op morele beginsels verdoem nie, maar wel manlike kultiese prostitusie of rituele onreinheid wat met Kanaänitiese afgodery verband hou. Die tekste kan volgens Bybel-wetenskaplikes nie op liefdevolle homoseksuele verhoudings van ons tyd toegepas

word nie. Daar is egter niks in hierdie teks, of elders in die Bybel, om hierdie siening te staaf nie. Selfs Bailey en John Selby Spong, ywerige ondersteuners van homoseksuele verhoudinge, erken onomwonde dat die gedeeltes (Levitiese wette) na gewone homoseksuele dade verwys en nie na rituele nie (vergelyk Ankerberg en Weldon 2005:78).

Wanneer die Here God spesifiek na die praktyk van kultiese prostitute wil verwys, doen Hy dit soos in Deuteronomium 23: 17: "Jy mag nie prostitute by die tempel aanhou nie, of dit nou vrouens of mans uit Israel is". Die feit dat die twee gedeeltes uit Levitikus nie spesifiek hierna verwys nie, is 'n duidelike aanduiding dat God hier na homoseksualiteit verwys en nie na die Kanaänitiese kultiese praktyke nie. Verder is Levitikus 18 en 20 binne die konteks van moraliteit geskryf en nie binne die konteks van die heidense afgodsdienste nie. Die gedeeltes beskryf inderdaad verder al die afskuwelike seksuele praktyke as seksuele sondes, soos verbode seks tussen gesinslede, seksuele omgang tydens 'n vrou se menstruele siklus, egbreuk, homoseks en die omgang met diere. Die Hebreeuse woord "toebah" word vyf keer in Levitikus 18 gebruik en is 'n term wat sterk na afsku en gruweldade verwys, en wat letterlik beteken "iets wat die Here verafsku en haat" (vergelyk Ankerberg en Weldon 2005:80).

Die gay teologie wil die Bybel en belydenisskrifte stroop van alle premoderne en moderne verpakkingsmateriaal (soos homoseksualiteit) sodat die postmoderne tydgees kan seëvier. Dit het tyd geword dat die kerk(e) en teoloë weer volgens Johannes 17: 17 sal moet weet, hoor, bevestig, aanvaar en glo die Bybel bevat nie net die waarheid nie, maar die Bybel is die waarheid.

Gevolglik kan met reg gevra word of die debat oor homoseksualiteit sentreer rondom mense se aansprake en regte, of rondom die handhawing van God se aanspraak en reg op die mens. 'n Duidelike voorbeeld hiervan is die North American Man/Boy Love Association (NAMBLA), 'n organisasie wat hom vir homoseksualiteit beywer en wat reeds in Holland daarin geslaag het dat kinders vanaf die ouderdom van 12 jaar wettiglik kan instem tot seks met dieselfde geslag (pedofilie). Hierdie organisasie is ook reeds in Suid-Afrika bedrywig (McCafferty en Hammond 2001:120 en 121). Kevin Bishop, 'n erkende pedofiel, bemark NAMBLA en hul werk in Suid-Afrika. Hy is op die ouderdom van ses jaar gemolesteer en is sowel homoseksueel as 'n selferkende pedofiel. Hy maak die volgende bekentenis: "Scratch the average homosexual and you will find a paedophile". Hierdie bekentenis van Bishop hou vir geen gemeenskap enige heil in nie. In Suid-Afrika, soos in vele ander lande, kan homoseksuele persone kinders aanneem of in pleegsorg neem – wat sal die toekoms en eindbestemming van sodanige kinders wees? NAMBLA se leuse is dan ook: "Sex before eight, before it's too late".

As liefde die enigste voorwaarde vir 'n huwelik is, hoe gaan daar nee gesê word vir poligamie of pedofilie of selfs vir poliamorie (groepshuwelike).

DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA, DIE CHRISTELIKE HUWELIK EN HOMOSEKSUALITEIT

Daar kan volledig met Theuns Dreyer se siening en beoordeling van die Christelike huwelik (soos opgeneem in NHKA 2007:9) saamgestem word as hy sê:

Die tradisionele perspektief oor die huwelik hou onder meer die volgende in: Alhoewel verskillende vorme van die huwelik in die Bybel en kerklike tradisie voorkom, beteken dit nie dat die saak van die huwelik as gevolg daarvan irrelevant is nie. Binne ons kerklike tradisie het die huwelik teologies en sosiologies neerslag gevind in 'n heteroseksuele verhouding tussen een man en

een vrou in 'n verhouding van wedersydse liefde en trou. Die huwelik is 'n permanente verhouding waartoe gelowiges hulle deur hulle beloftes voor God en voor getuies verbind. Binne die intimiteit van die huwelik kom heteroseksuele verhoudings as rekreasie en as prokreasie tot vervulling. Die huwelik is vir die kerk die ruimte waarbinne kinders gebore en tot volwassenheid gelei word. Die argumente oor heteronormatiewe moet die kerk sensitief maak om nie vanuit 'n heteroseksuele perspektief gay mense as minderwaardig te beskou nie. Die misbruike vanuit die perspektief van heteronormatiewe kan egter nie gebruik word om die uniekheid van die heteroseksuele huwelik te relativer nie. Na analogie van Peter Berger se "sacred canopies" is daar 'n verskeidenheid van geloofsgemeenskappe wat as uitvloeisel van hulle onderskeie teologiese tradisies sekere unieke kenmerke vertoon ten opsigte van spiritualiteit, liturgiese vormgewing en lewenswaardes. 'n Kerk se teologiese keuse vir kinderdoop of die volwasse bekeringsdoop kan as voorbeeld dien. Hierdie keuses van 'n bepaalde geloofsgemeenskap sluit nie die moontlikheid uit dat ander geloofsgemeenskappe ander standpunte kan huldig nie. Dit beklemtoon juis die eenheid in verskeidenheid. Indien 'n geloofsgemeenskap op grond van hulle teologiese refleksie 'n hoë premie plaas op die uniekheid van die heteroseksuele huwelik en daarom nie alternatiewe vorms van die huwelik wil instel nie, hoef dit nie as diskriminerend afgewys te word nie. Ander geloofsgemeenskappe kan anders daarvoor dink.

Dus, as God se instelling van die huwelik 'n verbintenis is tussen een man en een vrou, dan bepaal dit juis die norm en geld die sogenaamde norm van 'n huweliksverbintenis tussen persone van dieselfde geslag glad nie. Intendeel, die norm bepaal dan die afwyking van daardie verhoudinge wat buite die raamwerk van die ingestelde huwelik tussen man en vrou as die enigste geldende huwelik is. Daarom word die term heteronormatiewe deur die voorstanders van homoseksualiteit op 'n gemanipuleerde wyse aangewend om hulle doel te bereik.

OORSAKE VAN HOMOSEKSUALITEIT

Die verskynsel van seksuele minderhede soos homoseksualiteit kan nie direk en alleen uit die Bybel verstaan of verklaar word nie, omdat die Bybel nie 'n "wetenskaplike" handboek is nie. Dit is daarom ook die taak van die teologie om die Bybelinterpretasie en wetenskap in 'n sinvolle dialoog met mekaar te bring.

Met laasgenoemde in gedagte, word hieronder juis gepoog om vanuit die gedragswetenskappe kortliks oorsake en behandelingsresultate (terapie) van homoseksualiteit te bespreek.

AANGEBORE (GENETIESE) FAKTORE

Die verband tussen genetica en homoseksualiteit is vir dekades al baie omstrede. Verskeie wetenskaplikes het en is steeds besig om na gene te soek wat 'n mens vermoedelik homo- of heteroseksueel maak. Tot nou toe kon hierin nie met enige sekerheid geslaag word nie. Studies in hierdie verband, wat oor meer as 100 jaar strek, kon geen genetiese wetenskaplike basis vir homoseksualiteit vind nie (Ankerberg en Weldon 2005:29).

Dean Hamer, wat met sy studie die bestaan wou bewys van gene wat homoseksualiteit as oorerwing verklaar, kon nie hierin slaag nie. Hy en sy navorsingspan het hulle navorsingsresultate taamlik aangepas om hulle hipotese te bewys. Die navorsers het ook nie die normale kontrole-eksperiment uitgevoer om die geldigheid van die

resultate te bepaal nie. Na al hierdie omstredenheid rondom Hamer se navorsing het hy die volgende verklaring gemaak:

We have not found the gene – which we don't think exists – for sexual orientation. There will never be a test that will say for certain whether a child will be gay. We know that for certain (vergelyk Botha 2005a:234).

In dié verband sê ook Browse (in Ankerberg en Weldon):

Homosexuality is not a genetically encoded condition. Contrary to media hype – there is no conclusive or compelling empirical evidence showing any absolute biological, genetic or hormonal causation for homosexuality. Homosexuality activist and molecular biologist Dean Hamer's study claiming the existence of a homosexual gene has been scientifically discredited. Studies that claim to prove homosexuality is genetic have been purposefully designed from a homosexual advocacy perspective and seek to convince society that homosexuality is innate, psychologically normal and thus socially desirable (p 41).

Dr Simon le Vay erken dat nóg sy eie navorsing nóg dié van Bailey en Pillard op tweelinge kon bewys dat homoseksualiteit geneties bepaal word. Omdat homo-aktiviste sy navorsingsresultate na willekeur misbruik het, reik hy in 2001 die volgende verklaring uit:

Ek het nie bewys dat homoseksualiteit geneties is, of 'n genetiese oorsaak opgespoor vir waarom mense gay is nie. Ek het nie bewys dat gay mans so gebore word nie, die algemeenste fout wat mense maak wanneer hulle my werk interpreteer. Ek het ook nie 'n gay sentrum in die brein opgespoor nie (vergelyk Ankerberg en Weldon 2005:35 tot 37).

Masters en Johnson (in Ankerberg en Weldon 2005:45) wys ook daarop dat dit baie belangrik is dat alle professionele mense op die terrein van geestesgesondheid in gedagte sal hou dat 'n homoseksuele man of vrou basies deur genetiese determinasie 'n man of 'n vrou is, en homoseksualiteit dus deur aangeleerde voorkeur (omgewings-faktore) gevestig word. Hulle wys verder daarop dat die genetiese teorie van homoseksualiteit vandag grootliks verwerp word, want geen ernstige wetenskaplike sal argumenteer dat daar 'n eenvoudige oorsaak-gevolgverband bestaan nie.

Ankerberg en Weldon (2005) maak die volgende belangrike uitspraak:

Om ... homoseksualiteit geneties te regverdig, beteken dat pedofiele, alkoholiste, ... almal dieselfde kans op morele goedkeuring sou hê. As ons 'n genetiese "lot" vir gays gaan toelaat, sal ons allerhande soorte ongure dade en onaanvaarbare handelingte ook op grond van moontlike genetiese afwykings moet verskoon (p 49).

Drr Charles Socarides, Benjamin Kaufman en Joseph Nicolisi is die stigters van die National Association for Research and Therapy of Homosexuality (NARTH). Hierdie wetenskaplikes " ... gebruik bevindinge van die beste wetenskaplike ondersoeke ter steun en wys daarop dat daar toenemende getuienis is dat homoseksualiteit nie geneties is nie, en dat daar geen wetenskaplike navorsing is wat enigsins op 'n biologiese of genetiese oorsaak vir homoseksualiteit dui nie" (vergelyk Ankerberg en Weldon 2005:44).

Dr Clifford Allen (sj:170) verklaar: "Geen ondersoek wat op enige terrein gedoen is, dui op 'n organiese basis vir homoseksualiteit nie, ongeag of dit fisiek, chemies, sellulêr, mikroskopies of makroskopies is".

Die gevolgtrekking waartoe wetenskaplikes oor meer as 100 jaar herhaaldelik gekom het is dat daar geen wetenskaplike bewyse of gronde is dat homoseksualiteit oorgeërf of biologies of geneties bepaal word nie.

PSIGOSOSIALE FAKTORE

Oorsake van homoseksualiteit hier ter sprake is onder andere die volgende:

- * Gesinsdinamika (dominante moeders en afwesige vaders). Sigmund Freud beklemtoon veral die afwesige of ondoeltreffende rol van die vader. Die primêre fokus is hier op die ouer-kind-verhouding. Manlike homoseksuele persone het dikwels 'n dominante maar ondersteunende moeder en 'n vader wat swak maar baie vyandig voorkom. Lesbiese kinders het gewoonlik 'n wanfunksionele moeder-dogter-verhouding. Moberley beweer dat homoseksualiteit die resultaat is van 'n onbevredigde liefdesverhouding tussen 'n kind en sy of haar ouer van dieselfde geslag. Dood en egskeiding kan ook 'n rol in homoseksualiteit speel. Saghir en Robins het bevind 18% van homoseksuele mans en 35% van lesbiese vroue het hulle vaders op grond van egskeiding voor hulle tiende verjaardag verloor. Dieselfde syfers vir heteroseksuele persone was 9% en 4% onderskeidelik (Bell, Weinberg en Hammersmith 1981:41 tot 62 en Moberly 1980:83).*
- * Opvoedingspatrone (seuns word soos dogters en omgekeer grootgemaak (vergelyk Bancroft 1994:437 tot 440).*
- * Verleiding van kinders deur volwassenes.*
- * Blootstelling van kinders aan homoseksuele persone. Daar is bevind dat 12% van kinders wat in 'n gesin met lesbiese verhoudings opgroei, aktiewe lesbiërs geword het. Dit verteenwoordig 'n voorkomssyfer wat soveel as vier keer hoër is as lesbianisme in die volwasse vroulike deel van die populasie. Verder het 64% van adolessente wat deur lesbiërs grootgemaak word, aangedui dat hulle homoseksuele verhoudinge oorweeg.*
- * Persoonlike keuse. Sommige persone argumenteer dat homoseksualiteit eenvoudig 'n keuse is wat 'n mens maak.*
- * Portuurgroep-beïnvloeding.*
- * Die morele omgewing wat ook in Suid-Afrika daarop dui dat homoseksualiteit nou makliker in die openbaar bespreek word en dat daar selfs betogings daaroor gehou word, wat die uitleef daarvan oënskynlik makliker maak.*

Hoewel sommige navorsers die een of ander veroorsakende faktor aanhang, is homoseksualiteit nie 'n eenvoudige of enkelvoudige aangeleentheid nie en kan aanvaar word dat verskillende faktore in 'n sameloop van omstandighede 'n bydrae daartoe lewer.

Dit kan wees dat ons nooit met absolute sekerheid sal weet of daar 'n enkele oorsaak of 'n verskeidenheid oorsake vir homoseksualiteit is nie, maar onverantwoordelike optredes soos deur ouers, molestering en 'n gebrek aan godsdienstige opvoeding blyk steeds kern veroorsakende faktore te wees.

Die belangrike vraag wat sekerlik ook hier met reg gevra kan word is: Hoekom is en sal homoseksualiteit die hoogs beduidende minderheid bly as dit veronderstel is om 'n normale en aanvaarde seksuele oriëntering te wees?

BEHANDELING

Daar sal kortliks na enkele resultate van terapie vir homoseksuele persone se seksuele heroriëntering verwys word:

Reputable studies and decades of successful treatment show that homosexual behaviour can be changed. Homosexual activists claim that homosexuality is an unchangeable condition and insist that therapy does not work. They attempt to justify their claim by defining success in absolute terms stipulating that: before treatment a person must have never experienced opposite-sex attraction and never engaged in heterosexual relations. After treatment the person must be fully heterosexual in behaviour and never have another same-sex thought or temptation for the rest of his or her life. This would be the equivalent of saying that no diet program works unless the person never gains back one ounce and is never tempted to overeat again (Guide to family issues 2003).

Die National Association for Research and Therapy of Homosexuality in Amerika bevestig ook dat dit onwaar is dat homoseksualiteit nie omgekeer kan word nie. Die Kinsey-verslag wys daarop dat 84% van gays hulle seksuele oriëntasie minstens een keer verander het, terwyl 32% aandui dat hulle 'n derde keer van oriëntasie verander het (Ankerberg en Weldon 2005:52). Tockmarten en Yarhouse (2002) merk in hulle navorsing op:

Sexual orientation, once thought to be an unchanging sexual trait, is actually quite flexible for many people, changing as a result of therapy for some, ministry for others, and spontaneously for still others. 30% of those who enter treatment for homosexuality with an experienced therapist are able to control their homosexual behaviour, although they do not develop a sexual attraction to females (p 73).

Swartz en Masters (Ankerberg en Weldon 2005:52 en 53) maak aanspraak op 'n 79.9% suksessyfer in die behandeling van gays wat na heteroseksueel verander het – die opvolgsyfer ses jaar later was 71.6%. Van den Aardweg gee 'n suksessyfer van 65.0%. Selfs die liberale aktivis Phil Donahue, wat voorheen die biologiese teorie aangehang het, het vir gay mense wat hy behandel het gesê: "Julle kan verander as julle wil verander" (Ankerberg en Weldon 2005:53).

The Family Research Institute het 'n ondersoek met 4 340 homoseksuele persone gedoen. Die resultate kan in een sin saamgevat word: "Surely, if homosexuality was unchangeable and not a behaviour, one could not shift from one orientation to the next" (McCafferty en Hammond 2001:10 en 11).

Spitzer, 'n psigiater en homo-aktivis, het 'n ondersoek by 57 lesbiese vroue en 143 gay mans gedoen. Hierdie persone is intensiewe terapie gegee om hulle seksuele oriëntering vanaf homona heteroseksueel te verander. Hy vind dat 85% van die mans en 70% van die vroue die homoseksuele leefwyse emosioneel totaal onbevredigend gevind het, en 79% van hulle bevestig dat hulle homoseksuele leefwyse in konflik is met hulle geloofslawe. Dr Spitzer beklemtoon dat nie alle homoseksueel georiënteerde persone 'n heroriëntering sal ondergaan nie. Van hierdie 200 gevalle het hy wel bevind dat 66% van die mans en 44% van die vroue 'n goeie heteroseksuele funksionering kan bereik.

Byrd (2005), 'n professor in kliniese sielkunde aan die Universiteit van Utah, verwys onder andere na die leefwyse (leefstyl) van homoseksuele persone en druk dit kortliks soos volg uit:

Perhaps I should first describe the patient population that I have treated for more than 20 years. They primarily have been men between the ages of 30 and 45 who have spent significant time in the gay lifestyle and have been unhappy. Many describe the lifestyle as being unfulfilling, lonely, depressing, distracting and lacking in meaningful relationships (p 1).

GEVOLGTREKKING

Die besinning oor homoseksualiteit bly steeds 'n moeilike maar ook 'n sensitiewe saak. Die volgende kan egter beklemtoon word:

- * Dat daar geen gronde is dat homoseksualiteit oorgeërf of geneties of biologies bepaal kan word nie.*
- * Dat omgewings- of sosiale faktore 'n belangrike rol in persone se homoseksuele oriëntering speel.*
- * Dat religie en kultuur ten nouste met mekaar verweef is, nie los van mekaar staan nie en ook nie in opposisie met mekaar is nie. Intendeel, religie maak 'n uiters belangrike deel van mense se kultuur uit en het daarom ook 'n vormende invloed op 'n mens se gewete en dus sy of haar geloofsgewete.*
- * Dat homoseksualiteit behandelbaar is, hoewel daar nie op 'n 100% suksessyfer staatgemaak kan word nie.*
- * Dat homoseksuele persone tussen 1% en 3% van 'n bevolking uitmaak, en dat ook aanvaar kan word dat dieselfde persentasie onder die totale lidmaattal van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sal voorkom.*
- * Dat daar homoseksuele persone is wat selibaat lewe en dit ook so verkies.*
- * Dit is duidelik dat die instelling van die heteroseksuele huwelik soos deur God bepaal, juis die homoseksuele huwelik afkeur.*
- * 'n Wêreldwye studie dui daarop dat 84% van die wêreldbevolking aantoon dat 'n huwelik vir hulle 'n verbintenis van een man met een vrou is.*
- * Dat die Kerk te alle tye die nodige respek, deernis, ondersteuning, verdraagsaamheid en pastorale versorging teenoor homoseksuele persone sal betoon.*
- * Dat die Kerk homofobie of gay haat ten sterkste sal veroordeel en teenwerk.*

LITERATUURVERWYSINGS

- * Allen, C, (sj), Textbook for Psychosexual Disorders.*
- * Ankerberg, J en Weldon, J, 2005, Die feite oor homoseksualiteit, (vertaling deur Cliff Smuts) Christelike Uitgewersmaatskappy, Kaapstad.*
- * Bailey, J and Pillard, R, 1991, A Genetic Study of Male Sexual Orientation. Archives of General Psychiatry, 48, 1089 tot 1096.*
- * Bancroft, J, 1994, British Journal of Psychiatry, 164, 437 tot 440.*

- * Bell, A Weinberg, M and Hammersmith, S., 1981, *Sexual Preference: Its Development in Men and Women*, Indiana University Press, Indiana.
- * Bell, A and Weinberg, M, 1978, *Homosexualities: A Study of Diversity among Men and Women*, Simon and Schuster, New York.
- * Botha, P, 2005a, *The Bible and Homosex*, Khanya Press, Durban.
- * Botha, P, 2005b, *The Homosexual Agenda: An Exercise in Theological Revision of the Bible*.
- * Byrd, A, 2005, *Treatment of Male Homosexuality: A Cognitive Behaviour and Interpersonal Approach*, Utah.
- * Die Bybel in Praktyk, 1993, Christelike Uitgewersmaatskappy, Vereeniging.
- * Die Bybel: Nuwe Vertaling, 1998, Bybelgenootskap van Suid-Afrika, Kaapstad.
- * Die Interliniêre Nuwe-Testamentiese Bybel: Grieks en Afrikaans, 2012, Christelike Uitgewersmaatskappy, Vereeniging.
- * Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika: Wet 108 van 1996.
- * Ettelbrick, P, 1993, *Since When is Marriage a Path to Liberation. Lesbians, Gay Men and the Law*, New York Press, New York.
- * Gearhart, S and Johnson, W, 1974, *Loving Women/Loving Men. Gay Liberation in the Church*, Gilde Publications, San Fransisco.
- * Gouws, Meyer, Louw en Plug, 1981, *Psigologiewoordeboek*, McGraw–Hill Boekmaatskappy, Johannesburg.
- * Guide to family issues: Myth and reality about homosexuality. Sexual Orientation Section, 2003, pp 1 tot 28. www.freerepublic.com/focus/f-news.
- * McCafferty, Christene en Hammond, Peter, 2001, *The Pink Agenda. Sexual revolution in South Africa and the ruin of the family*, Christian Liberty Books, Cape Town.
- * Moberly, E, 1980, *Theology*, James Clarke, Cambridge.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA), 2007, *Besluitbundel: 68ste Algemene Kerkvergadering van die NHKA*, Argief, Pretoria.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA), 2007, *Verslag: Komitee vir Ondersoek na Homoseksualiteit en ander Sinvolle Verbintenisse*.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (NHKA), 2010, *Besluitbundel: 69ste Algemene Kerkvergadering van die NHKA*, Argief, Pretoria.
- * NG Kerk, Algemene Sinode, 2004, *Homoseksualiteit: Verslag met Besluite oor Homoseksualiteit*.
- * Potgieter, J, 2007, *Homoseksualiteit – 'n Skrifgefundeerde perspektief*, Christelike Uitgewersmaatskappy, Vereeniging.
- * Rogers, J, 2006, *Jesus, the Bible and homosexuality*, John Knox Press, Kentucky.
- * Soards, M, 1995, *Scripture and homosexuality*, John Knox Press, Kentucky.
- * Stanton, G en Maier, B, 2005, *Die huwelik in die spervuur*, Christelike Uitgewersmaatskappy, Vereeniging.
- * Tockmarten, W and Yarhouse, M, 2002, *Ethical issues in attempts to ban reorientation therapies*, American Psychological Association, *Research and Practice*, 39 (1), 66 tot 75.

DR S HOFFMAN: KAN DIE KERK HOMOSEKSUELE DADE GOEDKEUR?

INLEIDING

Die debat rondom mense met 'n homoseksuele oriëntasie is baie kompleks. Ons kan betrokke raak by ingewikkelde argumente oor wat die begrip homoseksueel beteken en wat dit nie beteken nie. Ons kan debatteer oor die vraag of 'n homoseksuele oriëntasie 'n keuse is en of mense so gebore word. Ons kan argumenteer oor die effek wat hierdie fenomeen op mense met so 'n oriëntasie het en, aan die ander kant, dieselfde soort argumente aanvoer vir mense wat daardeur beïnvloed word of

daarteen gekant is. Hierdie debat kan ons lank besig hou, sonder dat ons by die kern van die probleem uitkom, naamlik: Kan die Kerk homoseksuele daade goedkeur?

Hierdie is 'n vraag wat subtiel vermy word in die debatvoering op kerklike vergaderings en in akademiese artikels. Die rede is dat hierdie vraag direk vra na die gevolge van die hele debat vir die Kerk en kerklike besluitneming. Aangesien die debat telkens op kerklike vergaderings op die spits gedryf word en daar van die Kerk verwag word om 'n waardeoordeel te maak, kan ons hierdie essensiële vraag nie langer omseil nie.

HOMOSEKSUELE DADE

Hierdie artikel poog om die vraag te probeer antwoord of die Kerk homoseksuele daade kan goedkeur al dan nie. Hierdie benadering moet nie verstaan word as 'n soort onsensitiwiteit vir die kompleksiteit rondom die debat oor homoseksualiteit nie. Die debat is nog lank nie verby nie, daar moet, intendeel, nog baie navorsing en gesprekke plaasvind oor hierdie komplekse fenomeen binne die teologie, sielkunde, sosiologie, filosofie, mediese wetenskap en ander velde. Hierdie artikel poog ook nie om te handel oor die aanvaarding of verwerping binne die kerklike gemeenskap van persone met 'n homoseksuele oriëntasie nie. Die liefdevolle en deernisvolle aanvaarding en begeleiding van enige mens binne die kerklike gemeenskap is 'n vooronderstelling op grond van die dubbele liefdesgebod. Hierdie artikel aanvaar dat mense met 'n homoseksuele oriëntasie by voorbaat aanvaar en bedien behoort te word binne die Kerk soos enige ander sonder wat deel word van die gemeenskap van gelowiges. Dit gaan dus in hierdie artikel nie oor die persoon nie, maar oor die vraag of die Kerk homoseksuele daade kan goedkeur. Hierdie onderskeid is nie gegrond op 'n soort dualistiese beskouing van die mens nie, maar eerder op die blote feit dat die Bybel duidelike riglyne rondom seksuele daade bied.

BEGRIPSOMSKRYWING

Aangesien daar baie verwarring in die debat oor die gebruik en verstaan van sleutelbegrippe voorkom, word die bedoelde betekenis van elke begrip eers omskryf:

Die begrip "Kerk" word in hierdie artikel gebruik om na die kerk van Christus as geheel binne die wêreld te verwys. Die kerk word universeel binne die huidige sosiale klimaat gekonfronteer met hierdie vraag. Die begrip kerk sluit egter ook die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in die besonder in. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika word ook in kerklike vergaderings gedwing om besluite te neem wat 'n goedkeuring al dan nie van homoseksuele daade veronderstel. Om hierdie rede word hier gepraat van Kerk (Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika) en nie van kerk (in die algemeen) nie.

Wanneer ons as Kerk gekonfronteer word met die moeilike situasie dat ons besluite moet neem wat per implikasie sekere gedrag goedkeur, lei dit tot vurige debatvoering. Die debat handel dan gewoonlik oor al die sake rondom homoseksuele oriëntasie, maar fokus bitter selde op die implikasies van hierdie tipe besluitneming ten opsigte van die goedkeuring van die gedrag self.

Die begrip "goedkeur" verwys in hierdie artikel na die tweede betekenis wat die Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal bied, naamlik:

"goed'keur ww. [goedgekeur]: Formeel verklaar dat iets in orde is, dat daar geen beswaar daarteen is nie, bekragtig: 'n besluit, handelwyse, prosedure, verslag, uitspraak, optrede goedkeur".

Die vraag is dus of die Kerk formeel kan verklaar dat homoseksuele daade in orde is, dat daar geen beswaar daarteen is nie, dit met ander woorde kan bekragtig.

Die begrip "homoseksuele daade" verwys in hierdie artikel na geslagsverkeer of seksuele omgang tussen persone van dieselfde geslag. Met ander woorde na 'n man wat met 'n ander man op welke wyse ook al seksuele omgang het, of 'n vrou wat met 'n vrou op welke wyse ook al seksuele omgang het. Die debat rondom homoseksuele oriëntasie fokus selde op presies watter tipe gedrag en watter optredes deur besluitneming geïmpliseer word. Die rede hiervoor is dat dit so 'n persoonlike en sensitiewe tema is dat die detail liever vermy word. Hierdie artikel poog ook nie om die presiese daade te beskryf nie, die inligting oor wat dit presies impliseer is vrylik beskikbaar. Die feit is egter dat die Kerk lank kan debatteer oor homoseksuele oriëntasie en homoseksualisme as fenomeen, maar ons moet dan ook bereid wees om die implikasies van besluite in hierdie verband in die gesig te staar en seker te maak dat ons duidelikheid het oor wat persies goedgekeur of afgekeur word.

ETIESE BESLUITNEMING

Komplekse vrae na die oorsprong of oorsake van homoseksuele oriëntasie, die begripsmoontlikhede van die woord homoseksualisme en die vraag of die Bybel iets te sê het oor hierdie fenomeen wat met die hedendaagse term "homoseksualisme" beskryf word, kan dalk maklik deur die Kerk vermy word. Ons kan dalk besluit dat die navorsing vanuit ander vakgebiede en die teologie oor hierdie sake nog nie voldoende is om 'n antwoord te waag nie. Ons kan, met ander woorde, weier om nou die vraag te antwoord en eers verder gaan studeer.

Die vraag na die goedkeuring al dan nie van homoseksuele daade kan egter nie so maklik vermy word nie. Indien daar byvoorbeeld 'n voorstel by 'n vergadering sou dien dat die Kerk seksuele omgang tussen twee mans of twee vroue moet goedkeur, iets soos:

Die vergadering besluit dat daar geen beswaar op grond van die Bybel is daarteen dat een man met 'n ander man seksuele omgang het of dat een vrou met 'n ander vrou seksuele omgang het nie. Die vergadering keur hiermee homoseksuele daade goed en bekragtig hierdie optrede.

sou die Kerk nie so maklik kan antwoord dat ons nie oor sekerheid beskik nie. Die rede is dat daar wel duidelike riglyne oor seksuele daade in die Bybel gestel word. Die aard, bedoeling en ruimte vir seksuele verkeer word duidelik uitgespel.

SEKSUELE OMGANG IN DIE BYBEL

Seksuele omgang word in die Bybel nie as iets vreemds voorgestel nie. Die veronderstelling in die Bybel is dat God die man en vrou vir mekaar gemaak het en dat man en vrou met mekaar seksuele omgang sal hê binne die verhouding waarin God hulle gestel het (vergelyk Genesis 1, die boek Hooglied, Markus 10, Matteus 19).

Daar is wel duidelike riglyne oor watter seksuele daade nie aanvaarbaar is nie. Kyk ons na Levitikus 18 wat onder andere ook handel oor seksuele verhoudings, kry ons die volgende riglyne ten opsigte van seksuele daade:

'n Man mag nie seksuele omgang hê met: 'n naby bloedverwant, sy ma, 'n vrou van sy pa, suster, halfsuster, kleindogter, tante, skoondogter, skoonsuster, sy vrou se dogter, sy vrou se suster (solank jou vrou lewe), 'n vrou wat menstrueer,

sy naaste se vrou, 'n ander man soos met 'n vrou nie, 'n dier nie. 'n Vrou mag dit ook nie doen nie (vergelyk Levitikus 18: 6 tot 23).

Ons kan argumenteer dat hierdie tekste binne die konteks van die reinheidsreëls van die tyd staan en betrekking het op die reinheid van die land of die grond.

Die feit is egter dat die Bybel hier duidelike riglyne gee oor seksuele daade wat onaanvaarbaar is.

Vers 22: "אִי־הַבְּעוּת הַשָּׂדֵה שָׁכַן בְּכַסֵּי אִשָּׁה אֲלֵךְ תִּזְכֶּה" kan vertaal word as volg: En met 'n man – nie – jy sal lê – soos een lê – (met) 'n vrou – verwerplik (is) – dit (woord vir woord).

22 Met 'n manspersoon mag jy ook geen gemeenskap hê soos 'n mens met 'n vrou het nie. Dit is 'n gruwel. (1933/35).

22 Jy mag nie 'n homoseksuele verhouding hê nie. Dit is 'n afstootlike sonde. (1983 Nuwe Afrikaanse Vertaling).

22 Thou shalt not lie with mankind, as with womankind: it is Abomination. (King James Version).

22 No man is to have sexual relations with another man, God hates That. (Good News Translation).

Die 1983-vertaling wat met 'n dinamies-ekwivalente vertaalmetode gedoen is, kan dalk met reg gekritiseer word omdat die woord "homoseksuele verhouding" as interpretasie van die betekenis hier ingelees is. Die bedoeling van die Hebreeuse teks is egter duidelik. 'n Man behoort nie met 'n man seksuele omgang te hê nie. En in die lig van vers 23 is hierdie reëlins rondom seksuele gedrag ook op die vrou van toepassing.

Daar is vele tekste in die Bybel wat oor die aard van seksuele gedrag handel en wat duidelike riglyne gee oor watter daade as aanvaarbaar of onaanvaarbaar beskou word. In die Nuwe Testament kan ons byvoorbeeld verwys na Romeine 1: 26 en 27. Hierdie teks moet natuurlik verstaan word binne die konteks van die afgodsdienste wat as verwerplik beskryf word. Dit is egter duidelik dat een van die daade wat in hierdie konteks deel vorm van die afgodsdienste, die seksuele omgang tussen 'n man en 'n ander man of 'n vrou en 'n ander vrou is:

26 διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας: αἱ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετέλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν, 27 ὁμοίως τε καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσιν τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες.

26 Daarom het God hulle oorgegee aan skandelijke hartstogte, want hulle vroue het die natuurlike verkeer verander in dié wat teen die natuur is, **27** en net so het ook die manne die natuurlike verkeer met die vrou laat vaar en in hulle wellus teenoor mekaar ontbrand: manne het met manne skandelikheid bedrywe en in hulleself die noodwendige vergelding van hulle dwaling ontvang (1933/35-vertaling).

26 Daarom gee God hulle oor aan skandelijke drifte. Hulle vroue verander die natuurlike omgang in 'n teennatuurlike omgang. **27** Net so laat vaar die mans ook die natuurlike omgang met die vrou en brand van begeerte vir mekaar. Mans pleeg skandelikhede met mans en bring oor hulleself die verdiende straf vir hulle perversiteit (1983 Nuwe Afrikaanse Vertaling).

26 Because they do this, God has given them over to shameful passions. Even the women pervert the natural use of their sex by unnatural acts. **27** In the same way the men give up natural sexual relations with women and burn with passion for each other. Men do shameful things with each other, and as a result they bring upon themselves the punishment they deserve for their wrongdoing (Good News Translation).

26 For this cause God gave them up unto vile affections: for even their women did change the natural use into that which is against nature: **27** And likewise also the men, leaving the natural use of the woman, burned in their lust one toward another, men with men working that which is unseemly, and receiving in themselves that recompence of their error which was met (King James Version).

Hierdie tekste moet natuurlik almal binne die sosiale, kulturele en literêre konteks verstaan word. Die konteks kan verskeie perspektiewe op die betekenis van die teks belig. Sou ons egter vra: Wil die teks ook iets sê oor seksuele gedrag? is die antwoord natuurlik, ja! Die teks wil verseker ook iets oor seksuele daade sê! Die vraag is eerder of ons vandag dit wat die teks oor seksuele daade sê, wil aanvaar as etiese riglyn vir ons eie gedrag.

DIE BEDOELING VAN SEKSUELE VERKEER

Seksuele daade word in die Bybel binne die ruimte van die verhouding tussen man en vrou geplaas. Binne hierdie verhouding word dit as positiewe aktiwiteit beskryf. Jesus toon self in Matteus 19 en Markus 10 aan dat God self hierdie verhouding (die huwelik) ingestel het tussen man en vrou:

Matteus 19: 4: Hy het hulle geantwoord: "Het julle nie gelees dat die Skepper hulle van die begin af man en vrou gemaak het nie?" **5** Daarby het Hy gesê: "Daarom sal 'n man sy vader en moeder verlaat en saam met sy vrou lewe en hulle twee sal een wees". **6** Hulle is dus nie meer twee nie, maar een. Wat God dan saamgevoeg het, mag 'n mens nie skei nie" (1983 Nuwe Afrikaanse Vertaling).

Hierdie ruimte wat deur God self geskep en gevorm word, is die plek waarbinne seksuele omgang kan plaasvind. Dit is die veilige ruimte waar 'n man en 'n vrou, wat vir mekaar gemaak is, hulle liefde ook op 'n fisieke wyse aan mekaar kan toon. Die Bybel is duidelik oor hoe ernstig Jesus hierdie verhouding verstaan het. Hy stel dat net owerspel 'n rede vir egskeiding is. Natuurlik moet ons ook weer eens die konteks in ag neem en erken dat Jesus se bedoeling ook is om die vrou binne die samelewing van sy tyd te beskerm teen onregmatige uitbuiting en die praktyk van egskeiding soos dit ontaard het. Dit relativeer egter nie die waarde wat Jesus aan die verhouding en die Goddelike instelling daarvan verleen nie. Dalk moet ons ook weer in die Kerk krities gaan vra of ons nie dalk meedoen aan die tydgees deur die waarde van die huwelik te relativeer nie.

Jesus stel dit ook verder in dieselfde hoofstuk duidelik dat nie almal noodwendig kan of behoort te trou nie:

10 Sy dissipels sê toe vir Hom: "As dit is hoe die saak met man en vrou staan, is dit beter om nie te trou nie". **11** Maar Hy sê vir hulle: "Wat julle nou sê, is nie vir almal moontlik nie, net vir dié aan wie dit gegee is. **12** Daar is mense wat nie kan trou nie omdat hulle van hulle geboorte af so is, ander is deur mense so gemaak, en ander het self so gekies ter wille van die koninkryk van die hemel. Wie dit kan doen, laat hy dit doen" (1983 Nuwe Afrikaanse Vertaling).

Die gedagte dat sommige mense nie kan of behoort te trou nie, word nêrens in die Bybel as 'n wrede of liefdelose idee beskou nie. Jesus stel dit as 'n blote gegewenheid dat sommige mense nie kan trou nie, omdat hulle van geboorte af so is, of deur ander mense so gemaak is. Om dus selibaat te lewe word nie as 'n wrede verwoesting van mense se lewens aangebied nie, maar eerder as nog 'n alternatief naas die huwelik tussen man en vrou. Die moontlikheid van 'n homoseksuele huwelik word egter op geen plek in die Bybel as enigsins aanvaarbaar beskou nie en homoseksuele dade word duidelik as onaanvaarbaar bestempel, al is dit dan binne die konteks van reinheidsreëls, afgodsdienste of iets dergelyks. Dit word konsekwent as onaanvaarbare gedrag uitgewys.

DIE TOEPASSING VAN BYBELSE NORME?

Ons sou ook kon vra of die Bybelse norme enigsins nog van waarde is vir ons vandag. Indien ons sê nee, dan moet ons 'n ander tipe debat voer vanuit die filosofie, sielkunde of sosiologie. As ons antwoord ja, moet ons Bybelse norme ernstig opneem en verdiskonteer in ons kerkwees. Die dialektiese teologie maak dit gelukkig vir ons moontlik om begrippe soos liefde en waarheid of genade en geregtigheid saam te verstaan, sonder dat die een die ander uitsluit. Die gebod oor naasteliefde kan byvoorbeeld nie losgemaak word nie van die eerste gebod dat jy die Here jou God moet liefhê met jou hele hart, siel, verstand en al jou kragte (met ander woorde, jou dade).

Hierdie is 'n baie moeilike saak. Aan die een kant moet die Kerk liefde en aanvaarding bewys teenoor alle mense, wat hulle "oriëntasie" ook al mag wees, aan die ander kant het die Kerk die verantwoordelikheid om getrou aan Bybelse norme te leef, binne die raamwerk van die "grootste gebod", die Liefde.

Dit is natuurlik nie die taak van die Kerk om Bybelse norme op deontologiese wyse as "wette" (soos die Fariseërs) op mense af te dwing nie, ons moet egter aan die ander kant ook onthou dat dankbare gehoorsaamheid nie die ware liefde uitsluit nie, maar eerder volvoer.

Indien ons 'n teologiese gesprek wil voer oor die toepassing van Bybelse norme kan ons ook nie net vanuit 'n utilitaristiese perspektief vra: Watter oënskynlike effek het dit op mense nie? Intendeel, die meeste Bybelse norme het 'n radikaal ongemaklike maar tog goeie effek op mense.

Ons moet ook nie die denkfout maak om Bybelse waardes uit konteks te haal en dan aan te wend soos ons goeiedink nie. Kom ek illustreer. Ons kan met groot vrymoedigheid op grond van die Bybel stel dat man en vrou in die huwelik liefdevol, respektvol, opbouend en getrou moet optree. Dit impliseer egter nie aan die ander kant dat alle liefdevolle, respekvolle en getroue verhoudings 'n huwelik veronderstel nie en dit kondoneer ook nie seksuele omgang tussen mense van dieselfde geslag nie. Dalk moet die Kerk ook weer na ons definisie van liefde gaan kyk. Liefde impliseer nie dat enige optrede geoorloof is omdat ek "lief voel" vir iemand nie. Bybelse norme rondom seksuele gedrag lê juis binne die kader van ware liefde teenoor God en ons naaste.

KONKLUSIE

Die riglyne in die Bybel ten opsigte van seksuele gedrag is nie bedoel om wreed en liefdeloos te wees nie, maar juis om die mens te beskerm en te lei tot 'n sinvolle lewe. Indien ons eerlik na die Bybelse norme oor seksuele gedrag kyk, kan ons homoseksuele dade bloot nie goedkeur nie.

Die Kerk het immers deur al die eeue geglo dat as mense werklik probeer om hulle lewe in te rig volgens die riglyne van die Bybel, ook ten opsigte van seksuele gedrag, dit nie "verwoestend" sal wees nie, maar eerder tot vreugde en sin sal lei.

---oOo---

Bylae

S

Dr GJ Malan

Homoseksualiteit

Diversity in Human Sexuality

Implications for Policy in Africa

© Academy of Science of South Africa
May 2015
ISBN 978-0-9922286-9-9

Published by:
Academy of Science of South Africa (ASSAf)
PO Box 72135, Lynnwood Ridge, Pretoria, South Africa, 0040
Tel: +27 12 349 6600 • Fax: +27 86 576 9520
E-mail: admin@assaf.org.za

Reproduction is permitted, provided the source and publisher
are appropriately acknowledged.

The Academy of Science of South Africa (ASSAf) was inaugurated in May 1996. It was formed in response to the need for an Academy of Science consonant with the dawn of democracy in South Africa: activist in its mission of using science for the benefit of society, with a mandate encompassing all fields of scientific enquiry in a seamless way, and including in its ranks the full diversity of South Africa's distinguished scientists.

The Parliament of South Africa passed the Academy of Science of South Africa Act (Act 67 of 2001), as amended, which came into operation on 15 May 2002.

This has made ASSAf the official Academy of Science of South Africa, recognised by government and representing South Africa in the international community of science academies.

Diversity in Human Sexuality: Implications for Policy in Africa
is endorsed by the Uganda National Academy of Sciences

Content

List of Figures.....	3
List of Acronyms	4
Foreword.....	6
Acknowledgements.....	7
Executive Summary.....	9
1 Introduction and Background.....	13
1.1 Terms and Concepts used in this Report.....	16
1.2 Understanding Sexual Orientation.....	19
1.3 Ethical and Human Rights Considerations.....	21
2 What is the Evidence that Biological Factors Contribute to Sexual and Gender Diversity? To what Degree is the Wide Diversity of Human Sexualities Explained by Biological Factors?	25
2.1 Family Studies.....	26
2.2 Twin Studies	27
2.3 Genetic Linkage and Full Genome Studies.....	30
2.4 Epigenetics: Early Evidence and Promising New Leads	31
2.5 Evolution and Genetics	33
2.6 Choice and Immutability	34
2.7 Pervasiveness and Frequency.....	35
2.8 Neurohormonal and Other Biomedical Theories: The State of the Science in 2015.....	38
3 Do Environmental Factors such as Upbringing and Socialisation Explain the Diversity of Human Sexuality?	41
3.1 The Development of 'Homosexuality' as a Category/Condition.....	41
3.2 Prominent Theories about the Role of Upbringing and Parenting in the Development of Same-Sex Orientation.....	42

4	Is there Any Evidence for Same-Sex Orientations being ‘Acquired’ through Contact with Others, i.e. through “Social Contagion”?	45
5	What Evidence is there that Any Form of Therapy or ‘Treatment’ can Change Sexual Orientation?	49
6	What Evidence is there that Same-Sex Orientations Pose a Threat of Harm to Individuals, Communities, or Vulnerable Populations such as Children?	53
7	What are the Public Health Consequences of Criminalising Same-Sex Sexual Orientations, and Attempting to Regulate the Behaviour/ Relationships Related to Some Sexualities Orientations?.....	56
8	What Research can be Conducted to Address the Most Critical Unanswered Scientific Research Questions Regarding the Diversity of Human Sexualities and Sexual Orientations in Africa?	61
9	Conclusion	62
9.1	Role of Biological Factors	62
9.2	Role of Environmental Factors	63
9.3	Acquisition of Sexual Orientation through Social Contagion	63
9.4	Change of Same-Sex Orientation through Therapy	63
9.5	Threat Posed by Same-Sex Individuals	63
9.6	Public Health Consequences of Criminalising Same-Sex Orientations:	64
	References	65
	Appendix 1: Biographies of Panel Members	83
	Appendix 2: Resolution on Protection against Violence and Other Human Rights Violations against Persons on the Basis of their Real or Imputed Sexual Orientation or Gender Identity	88
	Appendix 3: Glossary	91

List of Figures

Figure 1:	Global legal status of same-sex relationships in 2014 (UNAIDS, 2014).....	14
Figure 2:	Breaking through the binary: gender explained using continuums (Killermann, 2014)	17
Figure 3:	Continuum of sexual orientation (The Kinsey Institute http://www.kinseyinstitute.org/research/ak-hhscale.html).....	20
Figure 4:	Graph depicting relationship between gay and lesbian friendly societies and GDP output	47

List of Acronyms

AAAS	American Association for the Advancement of Science
ACHPR	African Commission on Human and Peoples' Rights
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome
amfAR	The Foundation for AIDS Research
APA	American Psychological Association
ASSAf	Academy of Science of South Africa
AU	African Union
CAPRISA	Centre for the AIDS Programme of Research in South Africa
CFAR	Centre for AIDS Research
CPTDR	Critical Path for TB Drug Regimens
DDT	Dichlorodiphenyltrichloroethane
DNA	Deoxyribonucleic acid
DST	Department of Science and Technology
FBO	Familial birth order
GDP	Gross domestic product
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HPTN	HIV Prevention Trials Network
HSRC	Human Sciences Research Council
HVTN	HIV Vaccines Trial Network
ICD	International Classification of Diseases
IMPAACT	International Maternal Paediatric and Adolescent AIDS Clinical Trials
IOM	Institute of Medicine
JHU	Johns Hopkins University
JHSPH	Johns Hopkins School of Public Health
KZN	KwaZulu-Natal
LGB	Lesbian, gay, bisexual
LGBT	Lesbian, gay, bisexual, transgender
LGBTI	Lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex
LGBTQ	Lesbian, gay, bisexual, transgender, queer
MatCH	Maternal, Adolescent and Child Health
MSF	<i>Médecins Sans Frontières</i>
MRC	Medical Research Council
MSM	Men who have sex with men
NARTH	National Association for Research and Therapy of Homosexuality

List of Acronyms

NGO	Non-governmental organisation
NIH	National Institutes of Health
NRF	National Research Foundation
PAHO	Pan-American Health Organisation
PEPFAR	President's Emergency Plan for AIDS Relief
PHRU	Perinatal HIV Research Unit
PsySSA	Psychological Society of South Africa
SA	South Africa
SANEF	South African National Editors' Forum
SAGD	Sexual and gender diversity
SANAC	South African National AIDS Council
SASOP	South African Society of Psychiatrists
SAYAS	South African Young Academy of Science
SCE	Stressful childhood experiences
SMUG	Sexual Minorities Uganda
SOCE	Sexual orientation change efforts
SOGI	Sexual orientation and gender identity
SSA	Same-sex attraction
STI	Sexually transmitted infections
TB	Tuberculosis
UCLA	University of California Los Angeles
UCT	University of Cape Town
UK	United Kingdom
UKZN	University of KwaZulu-Natal
UN	United Nations
UNAS	Uganda National Academy of Sciences
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNICRI	United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute
UP	University of Pretoria
US	United States
USA	United States of America
USAID	United States Agency for International Development
WHO	World Health Organisation
WSW	Women who have sex with women

Foreword

The Academy of Science of South Africa (ASSAf) is mandated to provide evidence-based science advice to government and other stakeholders on matters of critical national importance. The study has followed the traditional Academy consensus study methodology in which a panel of experts, guided by the panel chair, undertakes the study on a voluntary basis. The advantage of this multi-perspective approach is that it is free of partisan interest.

Thirty-eight of fifty-three African nations criminalise homosexuality, thereby imposing varying degrees of legislative restrictions on sexual desires and practices, and on the fulfilment of the human rights of individuals. Furthermore, the stigmatisation and criminalisation of homosexuality has made public health interventions, particularly with respect to HIV prevention and treatment, difficult to implement effectively. This consensus study, led by ASSAf, was undertaken in collaboration with the Uganda National Academy of Sciences and is endorsed by that academy. The study panel was led by two co-chairs and comprised experts from Africa and abroad drawn from various disciplines. Considering the intense debate and interest that the topic of same-sex sexual orientation and gender identities has elicited, this study will provide much needed clarity on key points on the subject. It is hoped that this report will be widely disseminated on the continent and beyond, and that the findings and recommendations will inform policymakers.

I thank the members of the study panel and the authors of the report, as well as the staff of the Academy, for the valuable work that they have done, and acknowledge the great care and attention with which they carried out their task.

Professor Daya Reddy
President: Academy of Science of South Africa

Acknowledgements

The Academy of Science of South Africa (ASSAf) gratefully acknowledges the following individuals and organisations for their valuable contributions and collaborative efforts that have led to the successful production of this report:

- Professor Daya Reddy, the President of ASSAf and the Council for their support throughout the project.
- The Uganda National Academy of Sciences (UNAS) for collaborating in the undertaking of this study.
- The Rockefeller Foundation and the African Science Academy Development Initiative, a programme of the US National Academy of Sciences that was established in 2004 with a grant from the Bill and Melinda Gates Foundation.
- The members of the consensus study panel for their time, commitment, enthusiasm and contributions to the report.
- The peer reviewers who gave valuable input that led to the enhancement of the final report.
- Professor Harry Dugmore for his relentless hard work in researching, handling and incorporating all comments and authoring the report.
- The copy editor, Ms Patricia Scholtz and Seriti Printing for attention to detail and production of the report.
- The staff of the Academy, in particular, Professor Roseanne Diab, Ms Phyllis Kalele and Ms Henriette Wagener for their contributions and support throughout the project.

Professor Glenda Gray and Professor Jerry Coovadia
Panel Co-chairs

Executive Summary

Although two-thirds of countries in the world no longer outlaw lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBTI) relationships, same-sex relationships are still illegal in 76 countries. In the recent past, new laws have been passed in Russia, India, Nigeria, Burundi, Cameroon and Uganda and are being contemplated in other countries to further prohibit same-sex relationships or the so-called 'promotion of homosexuality'. There is evidence that such new laws precipitate negative consequences not just for LGBTI persons and communities, but also for societies as a whole, including the rapid reversal of key public health gains, particularly in terms of HIV and AIDS and other sexual health programmes, increases in levels of social violence, some evidence of reduced economic growth, and the diversion of attention from sexual and other violence against women and children.

Partly because those arguing in favour of criminalising sexual and gender diversity have made explicit appeals to science, this report examines the extent to which science supports any of the arguments that proponents of these new laws make. Drawing on recent scientific evidence and, where possible, on systematic reviews, the report seeks to provide an up-to-date overview of the state of the current biological, socio-psychological, and public health evidence and assess how this supports, or contests, the key arguments made in favour of new laws. This report considers the following questions:

1. What is the evidence that biological factors contribute to sexual and gender diversity? To what degree is the wide diversity of human sexualities explained by biological factors?
2. Do environmental factors such as upbringing and socialisation explain the diversity of human sexuality?
3. Is there any evidence for same-sex orientation being 'acquired' through contact with others, i.e. through 'social contagion'?
4. What evidence is there that any form of therapy or 'treatment' can change sexual orientation?
5. What evidence is there that same-sex orientations pose a threat of harm to individuals, communities, or vulnerable populations such as children?
6. What are the public health consequences of criminalising same-sex sexual orientations and attempting to regulate the behaviour/relationships related to some sexualities?
7. What are the most critical unanswered scientific research questions regarding the diversity of human sexualities and sexual orientations in Africa?

Global bodies, such as the World Health Organisation (WHO) declassified homosexuality as an illness or disorder in 1990 and there is now a wide global consensus among scientists that homosexuality is a normal and natural variation of human sexuality without any inherently detrimental health consequences. In this context governments have a duty to consider scientific perspectives and draw on the most current scientific knowledge when creating policy and enacting laws. In terms of sexual orientation, significant and even path-breaking research in a variety of fields has taken place in the recent past. Much of this research is not widely known to policymakers yet, nor is it in the public domain. This report aims to bring the most recent replicated and respected global research to the attention of policymakers.

Examining the biological factors, including genetic, neurohormonal and other factors, the report concludes that contemporary science does not support thinking about sexuality in a simple binary opposition of hetero/homosexual and normal/abnormal. Rather, it favours thinking in terms of a range of human variation, very little of which can justifiably be termed abnormal. As variation in sexual identities and orientations has always been part of a normal society, there can be no justification for attempts to 'eliminate' LGBTI from society. Efforts should rather be focused on countering the belief systems that create hostile and even violent environments for those who are made to feel alienated within societies that privilege male power across political, social and family domains.

The panel concludes that there is substantial biological evidence for the diversity of human sexualities and for sexual orientations in particular. Studies have found significant linkage between male sexual orientation and regions of the X chromosome, though the exact manner in which gene expression impacts on sexual orientation remain to be determined. Familial patterns with regard to same-sex orientation, particularly in men suggest a strong likelihood of biological elements. In addition, although limited in number, some pedigree studies, tracing thousands of female relatives of heterosexual and homosexual men, found convincing evidence that female relatives of homosexual men have increased fecundity, i.e., on average, they bear more children compared to female relatives of heterosexual men. This may provide a key to the major evolutionary paradox of presumed reduced fecundity because of the relatively high prevalence of same-sex-attracted men in every society.

Although less well studied, there is also considerable evidence for a biological component for same-sex orientation in women and for bisexuality.

Socio-behavioural research demonstrates unequivocally that both heterosexual and homosexual men feel that they have/had no choice in terms of their sexual attraction. The majority of women who experience same-sex attraction also express a lack of a sense of choice in their sexual orientation, although there is evidence for much greater fluidity in sexual orientation among women of all sexual orientations.

The study explores – and finds lacking – evidence to support the contention that the way parents bring up their children, or the relationships formed between children and parents, impact on sexual orientation. While family environment may shape other elements of sexuality and the way sexuality is expressed, and while construction of gender and sexual identities have strong social and cultural components, there is little evidence that orientation is directly correlated to family upbringing.

This report explores but could find no evidence that sexual orientation can be acquired through contact with LGBTI persons. Instead, the panel found substantial evidence that

tolerance of same-sex orientation not only benefited LGBTI persons but impacted positively on public health, civil society and long-term economic growth in societies across the spectrum of economic development. 'Peer pressure', although a powerful influencer of young people's behaviour, has not been shown to influence same-sex activity or the development of same-sex sexual or bisexual orientations.

The panel explores a wide variety of sources and studies and could find no evidence linking LGB sexual orientation or transgender people with the 'recruitment' of young people through childhood sexual abuse. Given the high prevalence of childhood sexual abuse in Africa, the protection of all children should be paramount. As there is no evidence that adult sexual orientation is correlated with abuse in childhood, this false connection should no longer be used to justify the marginalisation of LGBTI persons.

This study finds abundant and robust evidence that more repressive environments increase minority stress and impact negatively on LGBTI health. There is overwhelming evidence that this has a direct impact on the general population's health, particularly in terms of HIV and AIDS, tuberculosis (TB) and other sexually transmitted infections (STI) reduction efforts. There are no known positive impacts on public health because criminalisation cannot stop people from feeling same-sex attractions and expressing same-sex orientations. Such legislation also cannot stop same-sex or bisexually-orientated people from having relationships, sexual and otherwise, with the wider population in any society.

The study explores and could find no evidence that same-sex orientation can be changed through 'conversion' or 'reparative' therapy. It highlights that 50 years of research have not found same-sex attraction to be inherently pathological or a malady of any kind. Studies have also not been able to show any particular social harm of consensual relationships between adults, nor any negative impact on broader communities. Given the documented dangers of such therapy and its direct conflict with medical ethics, these interventions are contra-indicated. Further, recognising the ineffectiveness of conversion therapy, we recommend the wide dissemination of this information especially to health professionals across Africa and beyond.

The study suggests that African health professionals and their associations should adopt affirmative stances towards LGBTI individuals. Psychosocial interventions and support particularly for adolescents are recommended to facilitate the adjustment of same-sex-orientated persons to the stress, stigma, shame and discrimination they may face and to affirm their choices and orientations.

This report concludes that almost all of the recent scientific research regarding human sexualities needs to be much more widely disseminated and discussed in public, and should indeed be drawn upon by policymakers when contemplating new legislation.

Introduction and Background

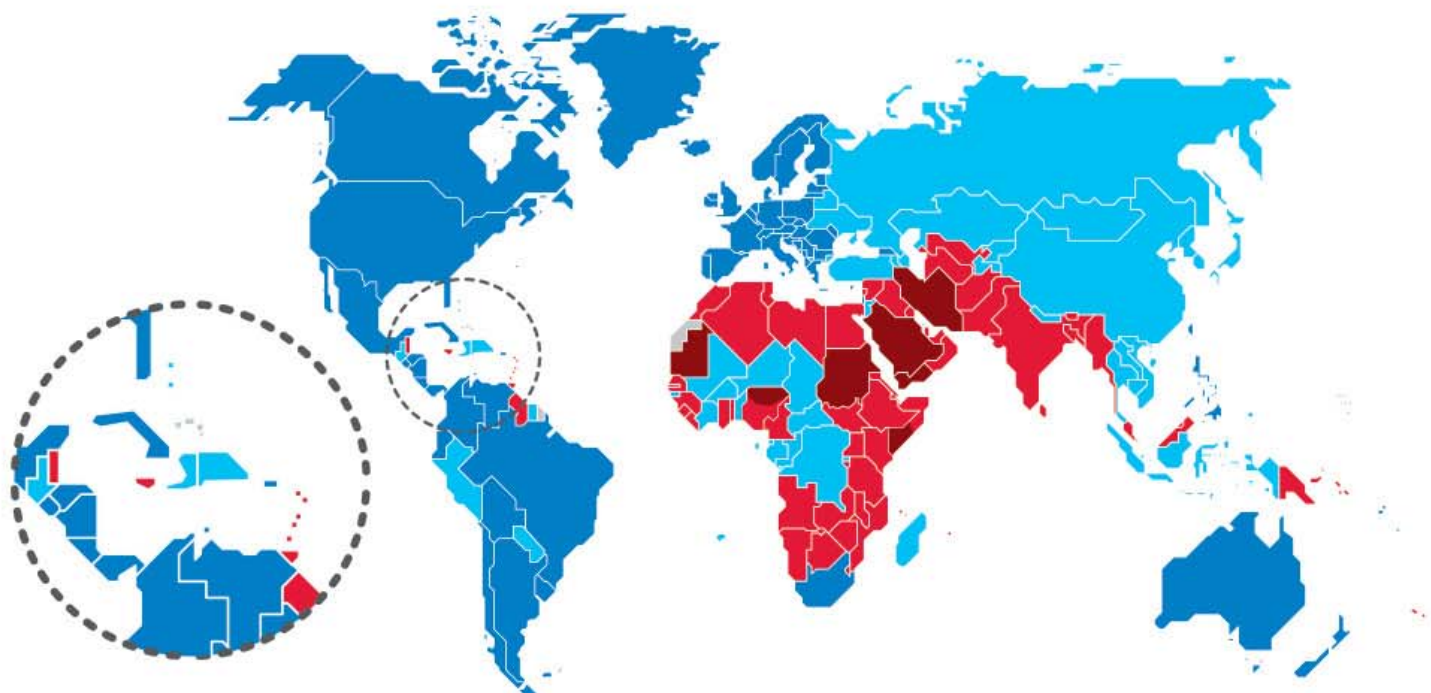
In countries of both the global South and North, and in economies developing and developed, there is an accelerating recognition of the wide range of natural variation in human sexuality, sexual orientations and gender identities. There has been an associated expansion of rights, including affirming, in law and social discourse, the right of lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBTI) people to have relationships and to have those relationships recognised and protected by the state.

Two-thirds of countries in the world no longer outlaw LGBTI relationships. As recently as the year 2000, no country recognised marriages between people of the same gender. By February 2015, 18 countries now allow and recognise such marriages, as do 37 states in the United States of America (USA).¹ However, same-sex relationships are still illegal in 76 countries (Nell and Shapiro, 2013). Seven countries retain statutory death penalties for same-sex activities including, in Africa, Somalia, Mauritania and parts of Nigeria and Sudan (Amnesty International, 2013) (Figure 1). In the past three years, new laws have been passed in Russia, India, Nigeria, Burundi, Cameroon and Uganda – and are being contemplated in other countries – that create further prohibitions on same-sex relationships. Many of these new laws move beyond the criminalisation of sex 'acts' to outlawing the 'promotion' of homosexuality, with broad definitions of what such promotion of homosexuality might entail (Kretz, 2013).

Some sections of these laws are aimed directly at non-government organisations (NGOs), health service providers and rights organisations that advocate for greater inclusivity and fairness in societies (Beyrer, 2012). Many of these laws, contrary to the global movement towards greater inclusivity and acceptance of LGBTI individuals, seek to isolate, expose and prosecute anyone whose sexual orientation is not heterosexual (Kretz, 2013).

Partly in response to these laws, the African Commission on Human and People's Rights (ACHPR) adopted a resolution in May 2014 calling for all African states "to ensure that human rights defenders work in an enabling environment that is free of stigma, reprisals or criminal prosecution as a result of their human rights protection activities, including the rights of sexual minorities; and strongly urges states to end all acts of violence and abuse, whether committed by state or non-state actors, including by enacting and effectively applying appropriate laws prohibiting and punishing all forms of violence including those targeting persons on the basis of their imputed or real sexual orientation or gender identities, ensuring proper investigation and diligent prosecution of perpetrators, and establishing judicial procedures responsive to the needs of victims" (ACHPR, 2014).

¹ Countries that have legalised marriage between two people of the same gender are (in chronological order of legalisation) Netherlands (2001), Belgium (2003), Spain (2005), Canada (2005), South Africa (2006), Norway (2009), Sweden (2009), Portugal (2010), Iceland (2010), Argentina (2010), Mexico (2010), Denmark (2012), Brazil (2013), France (2013), Uruguay (2013), New Zealand (2013), United Kingdom (2014), Finland (2015) and Luxembourg (2015).

PROTECTED
65

The number of countries where adult consensual same-sex sexual conduct laws are in place such as anti-discrimination and anti-hate legislation, equal marriage, adoption, etc.

LEGAL
117

The number of countries where adult consensual same-sex sexual conduct is not a criminal offence.

*Note: The Russian Federation has adopted legislation which reportedly prohibits public expression or distribution of information deemed to be condoning or supportive of same-sex sexual orientation.

ILLEGAL
76

The number of countries where adult consensual same-sex sexual conduct is criminalised or where lesbian, gay, bisexual and transgender people have been criminally prosecuted under other laws on the basis of their sexual orientation.

Afghanistan	Kuwait	Sierra Leone
Algeria	Lebanon	Singapore
Angola	Liberia	Solomon Islands
Antigua and Barbuda	Libya	Somalia
Bangladesh	Malawi	South Sudan
Barbados	Malaysia	Sri Lanka
Belize	Maldives	Sudan
Bhutan	Mauritania	Swaziland
Botswana	Mauritius	Syrian Arab Republic
Brunei Darussalam	Morocco	Togo
Burundi	Mozambique	Tonga
Cameroon	Myanmar	Trinidad and Tobago
Comoros	Namibia	Tunisia
Dominica	Nauru	Turkmenistan
Egypt	Nigeria	Tuvalu
Eritrea	Oman	Uganda
Ethiopia	Pakistan	United Arab Emirates
Gambia	Papua New Guinea	United Republic of Tanzania
Ghana	Qatar	Uzbekistan
Grenada	Saint Kitts and Nevis	Yemen
Guinea	Saint Lucia	Zambia
Guyana	Saint Vincent and the Grenadines	Zimbabwe
India	Samoa	
Iraq	Saudi Arabia	
Jamaica	Senegal	
Kenya	Seychelles	
Kiribati		

DEATH
7

The number of countries where adult consensual same-sex sexual conduct is illegal and punishable by death.

Iran (Islamic Republic of)
Mauritania
Nigeria (12 northern states)
Saudi Arabia
Somalia (southern parts)
Sudan
Yemen

Figure 1: Global legal status of same-sex relationships in 2014 (UNAIDS, 2014).

Although arguments for these new laws have been made mainly on ‘moral’ and political grounds, public health arguments have also been advanced. The five most common arguments are:

- Homosexuality is socially ‘contagious’ and that people, especially children and teenagers, are ‘recruited’ into same-sex orientations.
- One of the means of such recruitment into homosexuality is adult-to-child sex (paedophilia) and that, as such, stringent laws are needed to ‘safeguard children’ and ‘protect families’.
- Homosexuality ‘reproduces itself’ in such a ‘recruiting’ manner because there is no biological basis or ‘innateness’ for homosexuality.
- Homosexuality is ‘unnatural’ and, following from this, same-sex sexual acts present health dangers to those who participate in such practices and, by extension, to the general public health, including spreading HIV. New legal prohibitions will thus improve public health.
- As a ‘condition’ that is neither ‘biological’ nor ‘innate’, homosexuality is ‘taught and learned’ and is therefore something that can be prevented and unlearned. To promote this unlearning and prevent ‘recruitment’ from taking place, those with same-sex orientations should be offered – or forced – into some form of ‘corrective’ therapy, and the ‘promotion’ of sexual and gender diversity should be criminalised and outlawed.

The proponents of these laws also argue that new and tougher laws are now needed because ‘new’ practices – such as using money to entice children in schools – have emerged that may have accelerated the recruitment of children into homosexuality as part of a growing “international gay agenda” (Seitz-Wald, 2014; Thoreson, 2014).

In addition to these arguments, same-sex orientation – or indeed any deviance from a narrowly defined heterosexuality – has been characterised as ‘un-African’ (Sandfort and Reddy, 2013; Vincent, 2014) by those who support these laws. Those backing the new laws have argued that same-sex relationships were either unknown or very rare before colonialism, and are still much rarer in African countries today compared to other countries; in this view, same-sex desires and practices are Western imports (HumanRightsWatch, 2008).

This consensus report will assess the veracity of these claims. Drawing mostly on recent scientific evidence and on systematic reviews or structured literature reviews, the report seeks to provide an up-to-date overview of the state of the current biological, socio-psychological, and public health evidence and assess how this supports, or contests, the key arguments made in favour of new laws.

Partly because those arguing in favour of criminalising some sexual orientations have made explicit appeals to science and say that science supports their arguments, the Academy of Science of South Africa, in collaboration with the Uganda National Academy of Sciences, undertook a consensus study on various aspects of sexual and gender diversity. A panel of 13 scholars, drawn from a wide disciplinary spectrum, was assembled to examine the extent to which science supports any of the arguments that proponents of these new laws make. (The composition of the panel is presented in Appendix 1.)

This report assesses the current global understanding of the key scientific issues involved. The panel considered the following questions:

1. What is the evidence that biological factors contribute to sexual and gender diversity? To what degree is the wide diversity of human sexualities explained by biological factors?
2. Do environmental factors such as upbringing and socialisation explain the diversity of human sexuality?
3. Is there any evidence for same-sex orientation being 'acquired' through contact with others, i.e. through 'social contagion'?
4. What evidence is there that any form of therapy or 'treatment' can change sexual orientation?
5. What evidence is there that same-sex orientations pose a threat of harm to individuals, communities, or vulnerable populations such as children?
6. What are the public health consequences of criminalising same-sex sexual orientations and attempting to regulate the behaviour/relationships related to some sexualities?
7. What are the most critical unanswered scientific research questions regarding the diversity of human sexualities and sexual orientations in Africa?

1.1 Terms and Concepts used in this Report²

The concept of 'sexuality', 'sexual orientation', and categories such as 'homosexuality', 'heterosexuality' and 'bisexuality', mean different things in different societies at different times. That is why social scientists maintain that these terms and concepts are *socially constructed*. Historically, same-sex acts, between men and between women, have occurred in all societies (Adam *et al.*, 1987; Greenberg, 1990; Cantu *et al.*, 1999; Halperin, 2000; Herdt, 1996, 1997; Roscoe and Murray, 1997). As the 2014 Ugandan Presidential Scientific Committee on Homosexuality concluded: "All studies of human sexuality in all races throughout the world and through human history have documented the presence of homosexuality" (Act, 2014).

Sexual acts were separated from identity until recently. Most colonial era laws criminalised only homosexual acts by men, but until the late 19th century, sexual acts were not linked to a 'type' of person thought likely to commit such acts (Amnesty International, 2013; Cheney, 2012; Sandfort and Reddy, 2013). The idea of 'homosexuality' and 'homosexuals' as well as heterosexuality and heterosexuals as 'types' of person or groups of people is a modern development (Foucault, 1990).

These terms were initially conceptualised by medical doctors, psychiatrists, and educators who began to describe the 'doing' of same-sex acts as 'disordered' or pathological in some way. In the Victorian era, in particular, some scientists first came to see homosexuality as an abnormal psychopathy. This became a widely held view in the first half of the 20th century (Crozier, 2000; Foucault, 1990; Herdt, 1997). Medical associations and scientific bodies throughout the world have since changed their views and strongly disavowed the idea that same-sex attraction is a defect or biological 'malfunction'. As this

² Please see an additional glossary of key terms in Appendix 3.

report shows, global bodies, such as the WHO declassified homosexuality as an illness or disorder in 1990. Most major organisations of health professionals in the global North have also done so, as have many organisations in the global South, such as – to cite just two examples – the Psychological Association of the Philippines in 2011 and the Hong Kong Psychological Society in 2012.³ The WHO, as well, has made its global position clear: “In none of its individual manifestations does homosexuality constitute a disorder or an illness and therefore it requires no cure” (PAHO, 2009).

There is now wide global consensus among scientists that homosexuality is a normal and natural variation of human sexuality without any inherently detrimental health consequences.

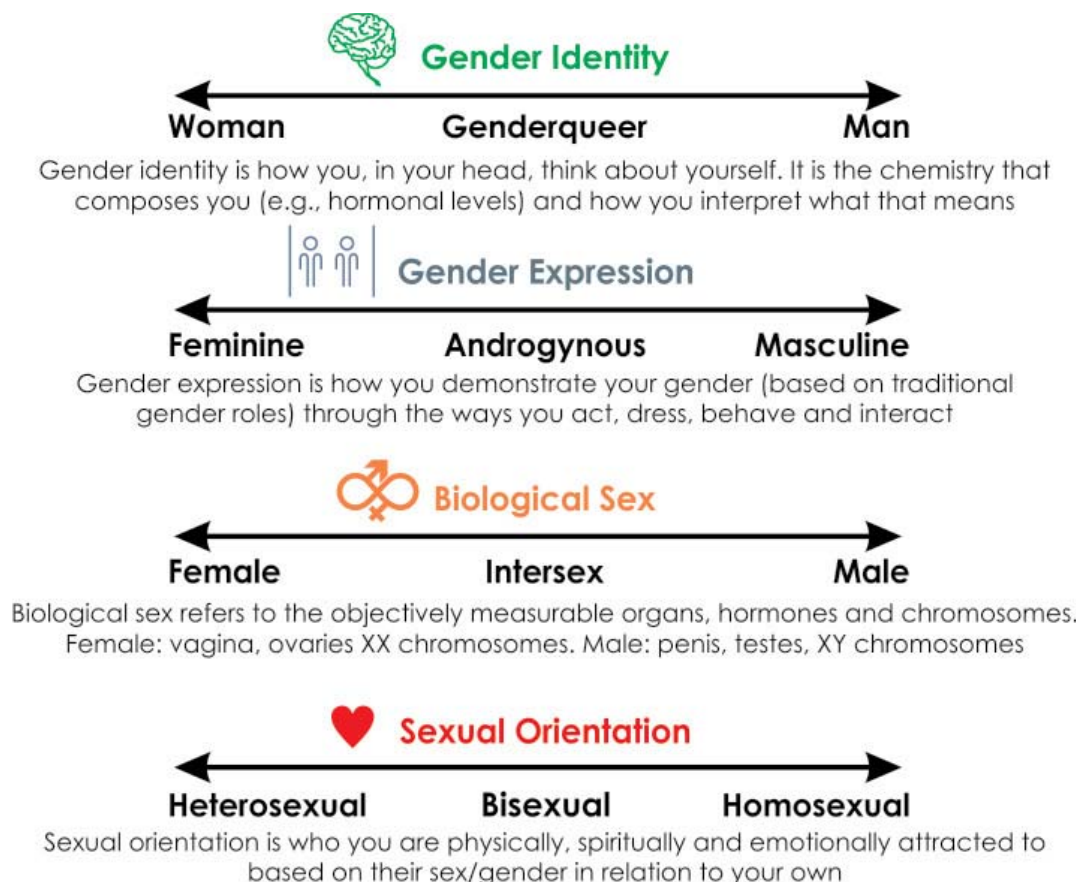

Figure 2: Breaking through the binary: gender explained using continuums (Killermann, 2014).

Biological sex, gender, gender identity, sexual orientation, and sexual behaviour are all distinct concepts and categorisations. In public discourse and in policy discussions, these terms are often conflated. It is vital for better policy that there is a clear understanding about how scientists and academics distinguish between these categories (Figure 2). The WHO and other organisations provide the following definitions:

³ In recent years, more sexual orientation-affirming health-care practices have emerged in South Africa, as evidenced by the position statement on homosexuality by the South African Society of Psychiatrists (SASOP) (2005) and the Psychological Society of South Africa (PsySSA) for psychology professionals working with sexual and gender diversity (PsySSA, 2013).

Biological sex is defined by primary and secondary sexual characteristics identified at birth. 'Sex' refers to the biological and physiological characteristics that define men and women.

Sexuality refers to a human's capacity for sexual feelings and includes sexual orientation, sexual identity, social gender roles and sexual activity. Sexuality is an integral part of all persons, a basic need, and an aspect of being human. Sexuality includes eroticism, pleasure, intimacy and reproduction.

Gender refers to the socially constructed roles, behaviours, activities, and attributes that a given society considers appropriate for men and women. To put it another way: 'Male' and 'female' are sex categories, while 'masculine' and 'feminine' are gender categories (PAHO, 2009).

Sexual orientation is primarily about attraction and is demarcated mostly by the sex of those to whom one is attracted. The focus of sexual orientation is the biological sex of a person's actual or potential relationship partners – and this can be people of the same sex as the individual, of the other sex, or of either sex (Diamond, 2014; Feinstein *et al.*, 2014; Seto, 2012). This attraction can be felt as a romantic, emotional, affectionate or sexual attraction, as well as some combination of these.

Sexual behaviour refers to participation in sexual acts that might or might not be related to sexual orientation or be normative for a particular gender. People, for instance, in same-sex physical locations, like mine compounds (a single-sex hostel for migrant mine workers), might participate in a same-sex sexual act, but may not consider this having any impact on their heterosexual orientation.

LGBTI: An abbreviation referring to lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex persons. "LGB" are sexual orientations, while "T" is a gender identity and "I" is a biological variant. They are clustered together in one abbreviation due to similarities in experiences of marginalisation, exclusion, discrimination and victimisation in a heteronormative and heterosexist society, in an effort to ensure equality before the law and equal protection by the law (PsySSA Position Statement, 2013).

It is important to note, as the PsySAA outlined in their position statement, "the possible differences between persons who claim these labels or to whom these labels may be assigned ought not to be trivialised. Their respective issues, experiences and needs may in fact differ significantly and in several respects. In solidarity with the activist position regarding this matter, however, in this document, reference is made to LGBTI and distinctions among the diversity of identities that exist are minimised" (PsySSA Position Statement, 2013).

For other important terms used in this report, please see the Glossary in Appendix 3.

1.2 Understanding Sexual Orientation

A key part of sexuality is sexual orientation. Psychologists describe sexual orientation as an “enduring disposition” that starts with something that a person becomes aware of, or ‘discovers’, in childhood. In most people, this orientation remains a core part of their being for all of their lives (IOM, 2011). Some psychologists use the terms ‘fantasies’, ‘longings’ or ‘attachments’ in addition to the idea of ‘attraction’ to capture what is meant by orientation (LeVay, 2010).

Sexual orientation has a number of different dimensions (Vrangalova and Savin-Williams 2014). Sexual orientation has implications for identity formation and how people come to see themselves in social contexts (Victor *et al.*, 2014). Dimensions of sexual orientation include:

- * **Attraction** (or desire), where sexual orientation is an enduring pattern of experiencing sexual or romantic feelings for men, women, transgender persons, or some combination of these groups.
- * **Behaviour**, where sexual orientation refers to an enduring pattern of sexual or romantic activity with men, women, transgender persons, or some combination of these groups.
- * **Personal identity** where sexual orientation is claimed as a personal identity, or a conception of the self, based on one's deep pattern of sexual and romantic attractions and behaviours toward men, women, or both sexes.
- * **Social (or collective) identity**, where sexual orientation can be felt and expressed as a sense of membership in a social group based on a shared sexual orientation and a linkage of one's self-esteem to that group.

The codification of terminology for the spectrum of sexual attraction, initially developed by Alfred Kinsey, was based on the idea of a **continuum of sexual orientation** (Figure 3). At first, it was mostly based on sexual behaviour, i.e. on what people did, rather than on what people felt. The Kinsey scale, also known as the Heterosexual–Homosexual Rating Scale, developed the terminology and popularised three main categories of sexual orientation (Bailey, 2009; IOM, 2011; Rullo *et al.*, 2014; Savin-Williams, 2014):

- **Heterosexuality** – for individuals who identify as, for example, “straight” or whose sexual or romantic attractions and behaviours focus exclusively or mainly on members of the other sex.
- **Homosexuality** – for individuals who identify as, for example, “gay”, “lesbian”, or “homosexual” or whose attractions and behaviours focus exclusively or mainly on members of the same sex.
- **Bisexuality** – for individuals who identify as, for example, “bisexual” or whose sexual or romantic attractions and behaviours are directed at members of both sexes to a significant degree.

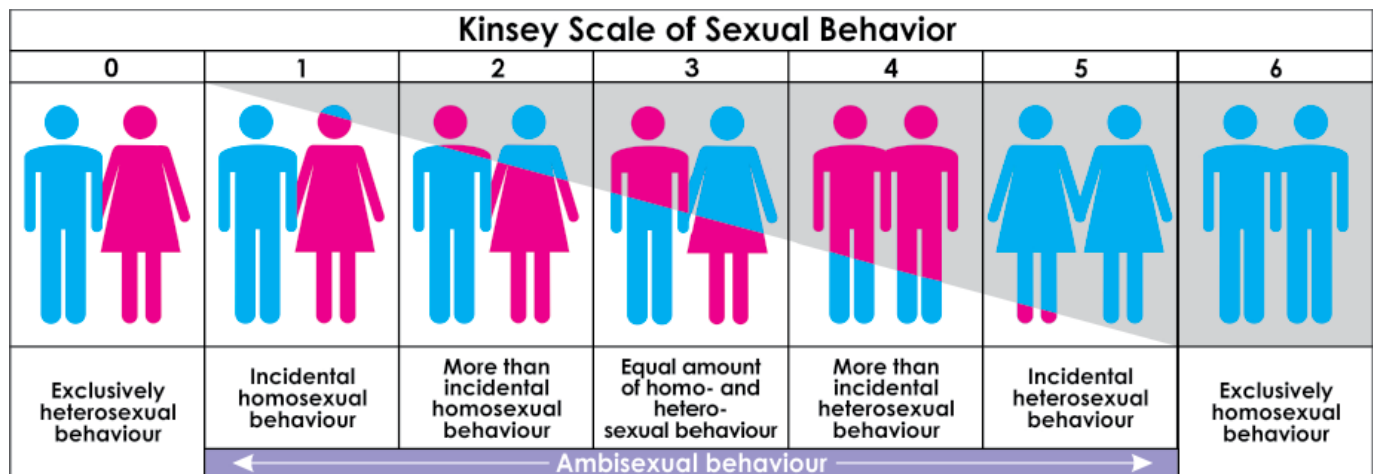

Figure 3: Continuum of sexual orientation (The Kinsey Institute <http://www.kinseyinstitute.org/research/ak-hhscale.html>).

Some people strongly assert no attraction to any sex, maintaining “asexuality” as their sexual orientation (Bogaert, 2006).

There is substantial debate about whether male and female sexual orientations can be understood in the same way (Reiter, 1989). According to one study, “among the most robust conclusions arising from research on sexual orientation over the past several decades has been the fact that female and male sexual orientation represents strikingly different phenomena, characterised by different developmental courses, different underlying determinants, and different phenomenological manifestations” (Diamond, 2008). For men, orientation is arguably more ‘categorical’ and regarded as more able to ‘propel’ men towards a particular chosen disposition, whereas there is significant evidence that sexual orientation is less categorical, more ‘fluid’ and changeable in women (Diamond, 2012; Diamond 1995; Dillon *et al.*, 2011; Farr *et al.*, 2014; Savin-Williams, 2014; Worthington *et al.*, 2002).

Transgender and intersex as clinical categories are not classified as sexual orientations. These terms can describe gender identities or, in the case of intersex, refer to people whose sexual anatomy, reproductive organs, and/or chromosome patterns do not fit the typical biological definition of male or female.

This report focuses primarily on sexual orientation and on the concept of sexual and gender diversity (SAGD). It thus includes transgender and intersex people, partly because intersex and transgender people also face severe social stigma and legal discrimination, as lesbians, gays and bisexuals do. It should be noted that there is substantial scientific literature about transgender and intersex individuals and communities, and of the particular complexities of these categorisations; this report does not draw on these literatures.

Other terms, such as men who have sex with men (MSM) and women who have sex with women (WSW) are also used in this report. These are usually used when the sexual orientation of a studied population is not necessarily known, but the sex acts being studied are known. MSM as a category may include individuals who are homosexual in orientation, or they may be heterosexual.

1.3 Ethical and Human Rights Considerations

In addition to considering biological, psychological and public health evidence, this report also argues that human rights and ethical considerations need to come to the fore in any discussion of these new laws. The key question is: do people have the right to express and live out the sexual orientation they develop, especially if it can be shown that their orientation harms neither the individuals concerned, nor the societies they inhabit? In other words, do states anywhere have the right to regulate attraction between consenting adults, and the expression of that attraction (Coleman, 2008)?

A similar debate to this has occurred before in a different context: colonial regimes in Africa and other parts of the world, and the apartheid regime in South Africa, for example, made sexual relationships and marriage across what they called 'race-lines' illegal. They justified those laws with arguments that such 'cross-colour' sex was 'unnatural' and a hazard to public health. These racist laws made 'miscegenation' – sexual relations between 'races' – a crime because such relationships were held to be 'against nature' and that the 'natural order of things' demanded that everyone stick to their own ethnic and racial groups.

These arguments were also, in their day, justified by appeals to science and 'scientific evidence'. Even in the present day, there are those who continue to argue that there is scientific evidence that 'mixed' couples result in families that are less cohesive and less conducive to bringing up children because of alleged harms of 'mixing' races, as well as ethnic or religious groups.

Yet, there is no evidence that couples of different races produce family outcomes any different to those outcomes where both parents are from the same ethnic or racial group.

As this report confirms, and particularly in Sections 6 and 7, science has long shown that there is no reliable evidence that homosexuality causes harm, either to the participating individuals or to society. Indeed, recent science, including large-scale comparative studies, shows that all the harms associated with same-sex orientation derive from hostile social climates that discriminate and persecute any sexuality that does not adhere to the heteronormative standards of a particular society, a hostility that the new anti-homosexuality laws explicitly encourages.

African lawmakers in particular are frequently concerned not only with individual human rights, but also with the well-being of communities. African communitarians have long held that all members of a community are to be considered, and consulted, in establishing what is best for the community. In believing that heterosexuality is the human default, and LGB persons are wilfully undermining it, however, lawmakers treat LGB citizens not as constituents to be consulted, but automatically as threats to the 'natural' functioning of communities.

As this report notes, however, the best scientific evidence suggests that heterosexuality is not a human default wilfully deviated from, but simply the most prevalent among a naturally occurring diversity of sexualities. A number of African cultures have traditionally accommodated this diversity within the political community, recognising people with a

wide range of sexual orientations, identities, and practices as members of the community whose well-being is a part of the communal well-being (Cantu *et al.*, 1999; Gevisser and Cameron, 1995; Herdt, 1997; SMUG, 2014). If, as this report finds, the latter account is a better description of communities, then lawmakers have reason to very seriously consider the harm to LGBTI community members by stigmatisation, minority stress, and criminalisation as harms to their communities.

As the body of evidence showing that all sexual orientations are biologically based, largely innate and mostly unchangeable has grown, and as older landmark studies have been recently replicated, many societies have changed their laws, policies and social practices. These changes have been spearheaded by political mobilisation and activism for LGBTI rights in many countries, but key to this has been the conviction that policy and laws need to be shaped by well-researched and widely accepted scientific findings. As the report outlines, systematic reviews that cover, in total, hundreds of studies, in many countries, find, for example, no evidence for the 'contagious' nature of homosexuality, nor any relationship between homosexuality and paedophilia, nor any evidence that sexual orientations can be changed. There are now thousands of biomedical and other studies that demonstrate that same-sex orientation is a regular and frequent variation of human sexuality.

Scientific methodology ensures that claims can be rigorously tested and evidence mounted for and against any elements of policy and law. 'Scientific' means the public presentation of internally coherent hypotheses and theories, together with empirical evidence. This process has to be open and exposed to peer criticism through publication in reputable science journals or presentations at academic conferences. Such research has to be shown to be subject to sustained monitoring and evaluation, and is also subject, before it becomes accepted, to additional testing and attempts at replication.

As such, governments have a duty to consider scientific perspectives and draw on the **most current scientific knowledge** when creating policy and enacting laws. In terms of sexual orientation, significant and even path-breaking research in a variety of fields has taken place in the recent past. Much of this research is not widely known to policymakers

yet, nor is it in the public domain. Part of the aim of this report is to bring the most recent replicated and respected global research to the attention of policymakers.

There is reason for urgency too because as this report outlines, where new laws are passed and where the repression of LGBTI communities increases, there is evidence of a rapid onset of negative consequences not just for LGBTI persons and communities but also for societies as a whole. These include, but are not limited to:

- the reversal of key public health gains, particularly in terms of HIV and AIDS and other sexual health programmes;
- higher levels of social violence;
- reduced economic growth;
- diversion of attention from sexual and other violence against women and children.

A key consequence of discrimination and abuse of LGBTI individuals and groups is the violation of many of their fundamental human rights, as outlined in United Nations articles in the Universal Declaration of Human Rights, 10 December 1948. The panel draws on the centrality of science in the protection of these human rights as also envisaged by the resolution passed by the African Commission on Human and Peoples' Rights in May 2014 and titled "Resolution on Protection against Violence and Other Human Rights Violations against Persons on the Basis of Their Real or Imputed Sexual Orientation or Gender Identity" (ACHPR, 2014). This resolution is reproduced in full in Appendix 2.

2. What is the Evidence that Biological Factors Contribute to Sexual and Gender Diversity? To what Degree is the Wide Diversity of Human Sexualities Explained by Biological Factors?

Scientists have long debated the relative contribution of inherited traits compared to the influence of the environment on human physiological make-up (the way our bodies are) and our psychological dispositions and temperaments (the way we think and feel). Working out the contribution of inherited biology *versus* upbringing is always complex, and is even more so for sexualities and sexual orientation.

A leading theory relating biology to sexual orientation is the neurohormonal theory of sexual orientation, articulated most fully in a 1987 paper by Ellis and Ames (Ellis and Ames, 1987). This approach was grounded in a thorough review of hormonal impact on sexual dimorphism (how a species becomes male or female biologically, before birth) and on hormonal influence on sexual behaviours in animals. The core idea suggested is that sex hormones and especially testosterone have a direct impact on developing brains *in utero* and in particular on the limbic system and primitive parts of the brain. As science had already shown by the time this paper was published in 1987, and confirmed in multiple studies since, the limbic system is where much human behaviour and emotion is located in the brain. This theory specifically suggests that the higher order areas of the brain – where we think and where language is developed and used – have little or no direct relationship to the development of sexual orientation (Ellis and Ames, 1987; Weill, 2009).

This theory, and the evidence in many fields that has accumulated to support it, remains a significant challenge to views that suggest there is some 'choice' regarding sexual orientation, particularly in men. Whatever the exact interactions are between biology and society, there is, by 2015, a considerable scientific consensus that sexual orientation is felt as something both innate (i.e. inherent and inborn) and immutable (i.e. irreversible and unchangeable) for most people. So it is not chosen in the sense of a conscious choice, as implied by those who talk of a 'lifestyle' choice, like some might choose a course of study, or the choice to wear a particular style of clothing and so on. The neurohormonal theory suggests that predispositions for all sexual orientations are created before birth, in the first six months *in utero* under the direction of various hormones (Ellis and Ames, 1987). The theory suggests that the type of hormone, its timing and concentration are influenced either by genetics, or in some cases by environmental stress on mothers during pregnancy or by various immunological factors, which in turn influences predispositions to particular sexualities.

The theory and other hypotheses related to it further outline both what might cause changes to hormone levels or uptake *in utero* (including genetic factors), and also predict what kind of impact this might have, not just on sexual orientation, but on other traits. It moves away from suggesting that there is a 'right' or 'normal' orientation and argues for a more complex and nuanced understanding of how the basis for all sexual orientations develops before birth.

None of these means that actual orientations are not constructed socially; every culture is different and there is no 'global' heterosexuality. How one is a 'man' or a 'woman' differs across cultures and across history.

Since the late 1980s, evidence for a strong biological role in predisposing sexual orientations, including same-sex orientations, has come from rapid advances in human genetics, developmental biology and other biomedical fields. The following sections review the various studies that have advanced current understanding of human sexuality and sexual orientation and the reasons for the diversity of orientation found in all societies.

2.1 Family Studies

It is generally accepted that the propensity for heterosexuality is genetically inherited because it is the driving force for reproduction and therefore strongly selected for. However, the actual biological mechanisms – the way in which this genetic force of biology determines or translates into sexual orientation and sexual behaviour -- are largely unknown. In addition, the expression of heterosexuality is strongly influenced by social and cultural forms and systems. This is also true for non-heterosexual orientations.

Primary indicators of whether behaviours have some genetic component usually come from noticing patterns of either physical or psychological traits that cluster in families. Through family studies, which look at aggregations of clustering of traits in families, certain deductions can be made about the relative contribution of nature and nurture. In some families there are strong patterns of certain traits, and many of these traits that are shared with previous generations of relatives within the same family.

Seeing patterns of occurrence for a particular trait – that are different from the average rates in the general population – is the start to understanding not just the relative contribution of genes and environmental factors in that occurrence, but also of delineating the areas of possible interaction between genes and environmental factors. A useful example is height. Average height in families is strongly inherited and relative tallness or shortness clusters in families. Like most traits, there is also some environmental influence: in countries with generally adequate levels of nutrition and low levels of poverty, height has been shown to have a heritability of about 90%. In societies with poor overall nutrition, and higher levels of poverty, the heritability factor for height is only about 60% (Silventoinen *et al.*, 2000; Visscher, 2008). In other words, genes account for at least half of the cause of a person's or family group's relative height, and environment accounts for less than half, in the many populations studied so far (Visscher, 2008).

It is important to note that height is not patterned by a single gene but shaped by many different genes: the inheritance is multifactorial. Many genes interact with many different environments scenarios, (both *in utero* and in childhood), impacting on ultimate average (and individual) height (Silventoinen *et al.*, 2000).

Family studies have found significant patterns in terms of variations in sexual orientation. Studies have shown that not only are same-sex-orientated men likely to have a higher number of older brothers compared with heterosexual men, they are also likely to have a larger number of brothers who are also homosexual (Pillard *et al.*, 1981; Pillard and Weinrich, 1986). One study showed that if a family had one person who identified as a

homosexual male, there was an 18% to 25% likelihood that one of this person's brothers would also be homosexual (in the control group in this study, a heterosexual individual's chance of having a gay brother was 4%.) (Pillard *et al.*, 1981; Pillard and Weinrich, 1986). Other studies found that while the 'usual' ratio of girls to boys is about 100:106 in most families, for gay men, the ratio is between 126 to 131 brothers for every 100 sisters (Blanchard *et al.*, 1995; Diamond, 2014). The authors of one of the studies concluded: "...male homosexuality is substantially familial. Brothers of male homosexuals were about four times more likely to be homosexual than were brothers of heterosexual controls, although this familiarity could be due to genetic or shared environmental determinants" (Pillard and Weinrich, 1986, p. 1090).

Equally clearly, although not as statistically significant, a number of studies show that lesbian women have, on average, more lesbian sisters, compared to heterosexual women (Bailey and Benishay, 1993; Pattatucci and Hamer, 1995). In addition, a number of studies have also found there is some birth order effect in male homosexuality: the more elder brothers a man has, the greater the chance was that he would be homosexual (Blanchard *et al.*, 1995; Blanchard and Zucker, 1994; Bogaert and Skorska, 2011; Bogaert, 2003; Vanderlaan *et al.*, 2014).

There are a number of methodological issues that can confound family studies: researchers struggle to show definitively, for example, that particular family members have particular sexual orientations. Using the subject's own rating and estimation of relative's sexual orientation can skew a result, although most researchers introduce techniques to reduce the impact of possible confounding factors (Mustanski *et al.*, 2002).

Although a variety of theories have been developed to explain these patterns, and some of these theories have been empirically tested, there is as yet no accepted explanation for the birth order effect, nor for the other family patterns detected for both female and male same-sex orientation (Blanchard *et al.*, 1995; Bogaert and Skorska, 2011).

For male homosexuality, most of these patterns – birth order, greater number of brothers and other factors – have been found in studies even when boys are not raised together due to family separations, via adoptions or other factors (Blanchard, 2001; Dawood *et al.*, 2009; Miller, 2000). For some scholars, this familial birth order (FBO) effect is "one of the most reliable epidemiological variables ever identified in the study of sexual orientation" (Blanchard, 1997). Nevertheless, other studies, including a recent large-scale study, have found a weaker FBO impact (Kishida and Rahman, 2015).

Overall, these studies suggest that there is a heritable aspect to male homosexuality and, somewhat less strongly, also for female homosexuality. But family studies do not provide a way of separating out those factors that might be genetic from those that might be environmental.

2.2 Twin Studies

Twin studies give scientists a way to better separate those differences seen in family studies into genetic and environmental components. As is outlined below, once this is ascertained, further studies can be – and have been – done at the level of molecular genetics, including genetic linkage studies and genome-wide association studies, where specific genes that might influence human sexual orientation are sought.

Identical twins share the same DNA and studies of their physiological and developmental similarities and differences as they grow up have been foundational to understanding the impact of genes on human development and the possible influence of genes on human behaviour. For twins, both the prenatal and postnatal (early years of life) environments can be assumed to be very similar but not necessarily identical.⁴ If certain traits appear often in fraternal twins (compared to all non-twin populations) and then appear even more often in identical twins, this boosts the case that such traits have a significant heritable component.

In other words, if identical twins have exactly the same trait, 100% of the time, (and non-identical fraternal twins only have that particular trait 50% of the time) it can be assumed that such traits are strongly or even exclusively genetic, with very little environmental influence. If both twins share the same trait, they are said to be concordant for that trait; if they don't, they are said to be discordant for that trait. By looking at concordance rates in non-identical twins for a particular trait, and comparing these concordance rates to those in identical twins (which should be roughly about double the rate of concordance) inferences can be drawn about the heritability of particular genetic contributions to particular traits.

Studies in the past two decades have found statistically significant rates of concordance for sexual orientation in identical twins. These studies have confirmed a likelihood of a heritable aspect for both male and female homosexuality (Bailey *et al.*, 2000; Bailey and Pillard, 1995; Boomsma *et al.*, 2002; Dawood *et al.*, 2009; Johnson *et al.*, 2009). Early twin studies found a range of between 30% to 75% concordance for identical male twins (i.e. that both twins were either homosexual or heterosexual), and about half that rate of concordance – about 30% – for non-identical male twins (Whitam *et al.*, 1993). These patterns and clusters also hold true even when twins, or siblings, grow up in different families (i.e. when they are reared apart) (Whitam *et al.*, 1993).

When the concordance rates of non-identical twins are compared with identical twins, those in identical twins are about double the rate of non-identical twins. This is to be expected as identical twins share double the number of genes (i.e. 100%), compared to non-identical twins, who only share 50% of their genetic material. A pioneering study in 1991 found this doubling of concordance rates when comparing identical to non-identical twins (52% compared to 22% concordance) (Bailey and Pillard, 1991). A 1993 study found concordance rates of 65% for identical twins, compared to 30% for non-identical twin boys (Whitam *et al.*, 1993). The concordance rate for same-sex-orientated female identical twins was even higher (75%) and also more than double the rate for non-identical twins (Bailey and Benishay, 1993; Whitam *et al.*, 1993).

Many early studies of twins and same-sex attraction had methodological weaknesses related particularly to the selection of the sample population and often relied on small samples. To address these issues, a number of much larger studies of twins and sexual orientation have been carried out in the USA (Kendler *et al.*, 2000), Australia (Bailey *et al.*, 2000), and in Sweden (Långström *et al.*, 2010) using national population registers for their samples.

⁴ The idea that non-shared environment, or that which impacts on children and their upbringing that is not shared by siblings outside of family, has a large impact in the difference between siblings, whether twins or not, is important in twin studies. Such non-shared environments can be *in utero* or as part of upbringing. The key point is that what is NON-shared has been shown to make much more of a difference than that which IS shared (Turkheimer and Waldron, 2000).

The Kendler study from the USA drew on a random sample of 4 000 people. It found that where one of a pair of identical twins was homosexual, there was a one in three chance that the second twin would also be homosexual (Kendler *et al.*, 2000). The study's authors concluded: "By no means is sexual orientation genetically determined but clearly genes are playing some role by interacting with a range of environmental factors" (BBC, 2000).

The Australian twin study (Bailey *et al.*, 2000) looked more directly at sexual orientation, and found "consistent evidence that familial factors influence sexual orientation and two related traits, childhood gender non-conformity and continuous gender identity. It was difficult, in general, to disentangle genetic and shared environmental contributions to the familial variance, though childhood gender nonconformity was significantly heritable in both sexes" (Bailey *et al.*, 2000). This finding – that actual behaviour, and in this case, childhood gender non-conformity – had a heritable component, made the Australian twin research a landmark study in human sexuality.

The Swedish study (Långström *et al.*, 2010) examined sexual orientation in a less direct manner, obtaining information via a questionnaire about recent 'sex acts' or the number of lifetime same-sex partners. Using various statistical methods, the study suggests that a 'genetic effect' of some kind is likely to account for about one-third of any explanation of same-sex attraction in the (male) groups studied (Långström *et al.*, 2010). The same study also suggested that some 'genetic effect' could account for about 18% of the factors that 'cause' same-sex attraction in twin girls/women. The study warns that "although wide confidence intervals suggest cautious interpretation, the results are consistent with moderate, primarily genetic, familial effects, and moderate to large effects of the non-shared environment (social and biological) on same-sex sexual behaviour" (Långström *et al.*, 2010).

The importance of these findings from twin studies cannot be over-emphasised. The fact that concordance for sexual orientation is not 100% is often seized upon by those who deny a biological basis for homosexuality. Therefore these high concordance rates (and the approximate doubling of concordance rates when comparing identical to non-identical twins in both men and women) demand a coherent scientific explanation. The approach, as outlined below, that has the most comprehensive explanation and matches the data consistently, centres on a heritable component to sexual orientation, i.e. a genetic component that operates *in utero*, and interacts with both the shared and non-shared environment, both *in utero* and in upbringing.⁵

These studies have strongly suggested a maternal pathway for the heritability of whatever genetic factors are at work because much of the clustering observed, regarding, for example, greater than average numbers of male siblings (for gay men), and the birth order effect, seem to 'pass on' via the mother's family lines.

⁵ A wide variety of other explanations including social have tried to explain the data from family studies, but all have been disproved and discarded over the past 20 years (Blanchard, 1997). Psycho-social explanations – such as the idea that later born children might develop a feeling of inadequacy compared to older siblings and this somehow led to same-sex orientation, or the idea that with each additional son, a father's attention is somehow attenuated and therefore the son gets less masculinising influence – have been carefully considered and all have been more or less completely debunked, i.e. little or no evidence has been found to support them.

Another idea, that some mothers, hoping in vain for daughters, might treat later sons more like girls, or that as there are more and more children, parents start to allow gender roles (like boys helping with the washing of dishes!) to be more fluid within the family, have also been found to have no empirical support. The idea that younger children in big families are just 'more open' to sexual experimentation has also been disproved. Blanchard, in a comprehensive review of Birth order and familial effects, outlines these, and many other psycho-social explanations that have not stood up to close scientific scrutiny. (Blanchard, 1997).

2.3 Genetic Linkage and Full Genome Studies

The indication that if there is a genetic component for same-sex orientation, it would most likely be found on the X chromosome, was first explored empirically in 1993 by Dean Hamer and his colleagues who identified a potentially causative region, Xq28, on the X chromosome in homosexual men. This similarity was found in 33 out of 40 gay brothers examined (Hamer *et al.*, 1993).

At the time – in the early 1990s – this was the strongest evidence ever found for a genetic component of same-sex orientation in men. This study was the first to look directly at DNA in humans in this way. But the study did not identify a specific gene (there are 4 million base pairs just in the small region of the X chromosome examined, and several hundred genes are located in that area) and no one then, or now, working in genetic research expects there to be a single gene that influences sexual orientation.

The authors of this study did not claim to have found a ‘gay gene’ *per se*, but they did claim to have found strong associational evidence for the existence of genetic marker patterns (and the region in which they are located) that seem to be unique to at least a sub-set of gay brothers. Subsequent research studied a new group of gay brothers and found a very similar result (Hu *et al.*, 1995).

Linkage studies look for similarities in chromosomes across population groups with a particular trait. Full-genome scans go further; they attempt to scan the entire genome of a large number of different individuals. In 2005, this new technique was used to partially confirm the findings of Hamer *et al.* (1993), and other studies that demonstrated a genetic component to same-sex orientation (Mustanski *et al.*, 2005). Significantly, the 2005 study also found other possible linkages in other chromosomes (Jannini *et al.*, 2015).

Although the field has not been well funded in the USA (and very rarely funded outside of the USA) and while subsequent studies did not replicate the results exactly, more recent studies have confirmed the findings of the landmark studies of the 1990s. This replication is significant. Of great importance is a recent study (published in late 2014) that found two regions of linkage, or similarity, drawing on a much larger set of 409 gay brothers. These linkages are the pericentromeric region on chromosome 8 and, as Hamer and his team had found in 1993, in the Xq28 region of the X chromosome (Sanders *et al.*, 2014). This confirmation of the 1990s studies, and the new finding of other linkages, creates a strong empirical basis for asserting a genetic role in the heritability of same-sex attraction, at least in men.

While none of the studies ‘proves’ that areas of the chromosomes identified as patterned actually influence sexual orientation, nor suggest biological pathways for the ‘translation’ of this genetic influence into behaviour, the results are suggestive of a strong association. The authors of the 2014 study concluded:

“While our study provides further evidence for early (pre-natal) biological influences on variation in male sexual orientation, we also emphasise that genetic contributions are far from determinant but instead represent a part of the trait’s multifactorial causation, both genetic and environmental... Taken in context with previous work, [we] suggest that genetic variation in each of these regions

contributes to development of the important psychological trait of male sexual orientation" (Sanders *et al.*, 2014).

2.4 Epigenetics: Early Evidence and Promising New Leads

A relatively new field, epigenetics, demonstrates that it is possible for same-sex orientation to be 'genetic' in nature, while at the same time also being affected by the intrauterine and extrauterine environments. Epigenetics also provides a plausible and testable explanation as to why there is discordance in identical twins regarding not just their sexuality, but other traits as well.

Epi-marks 'dictate' the activity or inactivity of certain genes. In a sense they switch a particular gene 'on' or 'off'. They may also control the timing of the production of hormones through chemical and molecular changes. The epi-mark model predicts that a predisposition to homosexuality may be created by "trans-generational epigenetic inheritance" (Rice *et al.*, 2012). This occurs when one or more 'stronger-than-average' epi-marks that impact on sexual orientation – but not on secondary-sex characteristics – carry over to future generations in an opposite-sex descendent manner.

Epi-marks are usually completely erased from generation to generation (Rice *et al.*, 2012). A new hypothesis has been developed that suggests a mechanism by which some of these epi-marks can escape erasure and may then be passed down to the next generation (Rice *et al.*, 2012). If this happens, an 'opposite sex' impact might occur over generations: the very same epi-marks that promoted the development of masculine features, for example, if then passed on by a man to his future daughter, may make her oversensitive to testosterone. Similarly, women might pass on to their sons an under-sensitivity to testosterone trait (Rice *et al.*, 2012).

This model provides, for the first time, a biologically plausible manner in which some kind of predisposition to same-sex orientation could be inherited i.e. it provides a way to explain more fully the familial patterns that have been repeatedly identified in twin and other family studies over the past five decades. As evidence supporting the hypothesis continues to emerge, recent studies have shown that even identical twins have very different 'epigenetic profiles', even though their core genetic make-up is identical (Rice *et al.*, 2012).

One particular epigenetic study is highly suggestive of a strong genetic link between a mother's genetic make-up and the sexual orientation of her sons. The study found that for most women, although they have two X sex chromosomes, one X chromosome is randomly 'switched off' or inactivated (Bocklandt *et al.*, 2006). However, some mothers of homosexual men have what is described as an 'extreme skewing' of X chromosome inactivation. Thirteen percent of mothers with one homosexual son had this extreme skewing, and for those mothers who had two homosexual sons, 23% had this extreme skewing.

Of course many mothers of homosexual sons had no such skewing, but in a random population of mothers with no gay sons, such extreme skewing is only seen 4% of the time (Bocklandt *et al.*, 2006). The preponderance of skewing, then, implies that there is some genetic element that explains this relationship between some mothers and their

homosexual sons. This is further confirmation of an element of genetic heritability, and also indicates that it is likely to be heritable through maternal, i.e. X chromosome-linked pathways.

Although 'incomplete erasure of epigenetic imprinting' is currently a theoretical model, it is based on experimental findings in many non-human species. Epi-marks have been shown to influence not just hormonal receptivity and sensitivity but, through differentiated responses, to impact directly on humans and non-human species in whom erasure of epi-marks occurs at a non-trivial frequency (Rice *et al.*, 2012).

An additional explanation that may have some impact on the biological basis of same-sex attraction may be endocrine disruptors. Endocrine disruptors can include pharmaceuticals, dioxin and dioxin-like compounds, polychlorinated biphenyls, dichlorodiphenyltrichloroethane (DDT) and other pesticides, and plasticisers such as bisphenol A (Blumberg *et al.*, 2011). These 'disruptors' are found in many everyday products, including plastic bottles, metal food cans, detergents, food, toys, cosmetics and pesticides (Blumberg *et al.*, 2011).

Such disrupters have been shown to have a direct influence on sexual dimorphism *in utero* and may be implicated in the development of various conditions such as congenital adrenal hyperplasia. These substances have been shown to have estrogenic, androgenic, anti-estrogenic or/and anti-androgenic activity (Bergman *et al.*, 2013; Skinner *et al.*, 2011). Critically, they have been shown to affect embryogenesis, early childhood development and puberty and to have a clear and direct impact on male and female fertility. These endocrine disruptors may also impact on the production, transmission or reception of androgens in the uterus, and thus impact on the development of those areas of the brain thought to be associated with sexual functioning and sexual orientation (Bergman *et al.*, 2013; Bourguignon *et al.*, 2009).

Endocrine disruptors have been introduced in animal research and trans-generational inheritance of different traits has been observed, the cause of which can be directly traced to the disruptor (Bergman *et al.*, 2013). Of course, it would be unethical to carry out such trials in humans. Thus, there is some evidence that environmental chemicals may have some influence on sexual orientation (Winneke *et al.*, 2014).

Overall, the surge in recent confirmatory studies, large-scale family and twin studies, new developments in full genome scanning research, rapid advances in epigenetic theory and empirical studies of epigenetics, have reached the stage where there is no longer any doubt about the existence of a substantial biological basis to sexual orientation. Other fields – including brain morphology and endocrinology – are confirming and deepening our understanding of what this biological basis is. Male and female same-sex orientation may develop through different biological pathways, and always in the context of particular human cultures and social conditions.

Just as there are many ways to be heterosexual, there are many homosexualities, and many different identities within what has often incorrectly been seen as a monolithic gay or lesbian (or bisexual) identity or singular set of behaviours.

2.5 Evolution and Genetics

A common argument against the heritability of same-sex attraction is that same-sex relationships do not drive human reproduction; such orientations, if genetic, would not be selected for and would eventually 'die out'. There would have to be some 'compensating factors' for genetic inheritance to be plausible in terms of the selection of genes that best promote the reproductive and survivability of the species. Recent studies have found such compensating factors. From the mid-1980s onwards, a number of studies have found that female relatives of gay men have a greater 'fecundity' – i.e. they have more children – on average, when compared to women who do not have gay male relatives (Jannini *et al.*, 2015)

This does not fully explain how same-sex orientation might be genetic at root, but it has provided the first explanation of a mechanism through which what appears to be an apparently self-limiting effect might in fact be compensated by an increase in the number of offspring in a particular family lineage. To clarify, in a ground-breaking study in 2004, researchers, working with a sample of about 100 heterosexual men and 100 homosexual men, set out to analyse the birth rates of as many of their relatives as could be traced. More than 4 500 relatives were analysed. The study found that female relatives of homosexual men had more children compared to heterosexual men.

From this study (Camperio-Ciani *et al.*, 2004), it is clear that some factor/s in the genetic make-up of these relatives was contributing to both the homosexuality of some of the male members of these families and to the greater fertility of some of the women relatives of these homosexual men. The authors concluded: "genetic factors that are partly linked to the X chromosome and that influence homosexual orientation in males are not selected against because they increase fecundity in female carriers, thus offering a solution to the Darwinian paradox and an explanation of why natural selection does not progressively eliminate homosexuals" (Camperio-Ciani *et al.*, 2004; Lemmola and Camperio-Ciani, 2009).

A newer study has confirmed these findings (and disproved the idea that there might also be an increase in the number of children that the relatives of homosexual men have on the paternal side). The greater number of children per woman effect was found only among female relatives. The authors of this study concluded: "our data confirmed a sexually antagonistic inheritance partly linked to the X chromosome that promotes fecundity in females and a homosexual sexual orientation in males" (Lemmola and Camperio-Ciani, 2009).

This 'balancing selection hypothesis' and these studies need much wider replication, among different population groups and perhaps also in bigger samples. As suggestive as these findings are, science, at present, is unable to show conclusively what causes sexual orientation, or why and how both opposite and same-sex orientation comes about. Summarising these findings, Dr Qazi Rahman, a prominent scientist involved in sexuality and sexual orientation research, emphasises "we are not looking for a single 'gay gene' or a single environmental variable which could be used to 'select out' homosexuality – the factors which influence sexual orientation are complex. And we are not simply talking about homosexuality here – heterosexual behaviour is also influenced by a mixture of genetic and environmental factors" (Schlatter and Steinback, 2015).

What is clear is that much of the scientific research of the past three decades is pointing in the same direction: there is now greater certainty that there are both strong biological and some social factors, interacting in ways that are yet to be completely elucidated, and these factors create sexual orientations, including same-sex orientations. What is also becoming more evident, as the next sections of this report discuss, are that because of this interaction between biology and social environment, sexual orientation is not felt as a choice by most people, and is also not changeable at will, regardless of what the inducements might be.

2.6 Choice and Immutability

Some argue that sexual orientation is not like race, nor like biological sex, both of which are held to be unambiguously 'biological' and something that no one can 'do anything about'. Discriminating against people on the basis of sex or race has had appalling and tragic consequences globally for thousands of years. Slavery, colonialism and apartheid for example, have all relied on notions of white superiority and black inferiority, and all were challenged historically on scientific, as well as ethical and moral grounds.

Proponents of new laws against same-sex relationships often argue that the key difference between discriminating on the basis of sex or race, and discriminating on the basis of sexual orientation, is that same-sex orientation is chosen rather than biological (or, alternatively, when this argument is debunked, that same-sex orientation is forced onto people by homosexual 'recruiters', usually through forced molestation). People making these arguments usually also believe that same-sex attraction is a pathology and an illness of some kind, i.e. both that it can be 'cured' and that it is inferior to heterosexuality and threatening to heterosexuality.

As is explored in other sections, these positions have no scientific validity. Sexual orientation is akin to race and biological sex in that, for most people, heterosexual or otherwise, **sexual orientation is not a choice in any meaningful sense of the word.**

There is no known difference between the subjective 'innateness' or 'immutability' experienced between those with opposite-sex attraction and those with same-sex or both-sex attractions, i.e. all the evidence points to the subjective experience of this early 'noticing' of sexual attraction as being very similar, regardless of where a person might be on the spectrum of sexual orientation (McClintock and Herdt, 1996). Where studies have been conducted, people – whether homosexual, bisexual or heterosexual – have stated that they feel they have had little or no sense of choice about their sexual orientation, either at the time of first becoming aware of it or in the present. As one scholar described it, "most people discover rather than choose their sexual interests" (Quinsey, 2003).

This early 'setting in' is part of the reason people mostly feel they have 'no choice' in their sexual orientation. A recent USA-based study, for example, found that 88% of gay men and 68% of lesbians reported that they believed they had 'no choice' regarding their sexual orientation, while another 7% of gay men and 15% of lesbians reported feeling they had only a 'small amount of choice' (Herek *et al.*, 2010). Only 5% of gay men and 16% of lesbians felt they had a fair amount or a good deal of choice (Herek *et al.*, 2010). About 40% of bisexual men felt some degree of choice.

Most heterosexual people also feel they have no choice, and also report having 'noticed' or discovered their sexual orientation – opposite-sex attraction – at a relatively ear-

ly age (McClintock and Herdt, 1996). For most heterosexuals, there is thus also no sense of 'choosing'. This same 'early discovery' is true for most people with same-sex attraction or both-sex attraction (Savin-Williams and Vrangalova, 2013; Worthington *et al.*, 2002). This does not preclude, especially for women, the possibility of some shifts in sexual orientation at some points in life. However, for the vast majority of men and most women, there is a limited notion of choice and – as is explored in Section 5 – high degrees of 'immutability', i.e. little perceived possibility of change.

What is important in terms of recent work is that strong evidence has accumulated to suggest that sexual orientation in humans becomes established for most people earlier than had previously been thought. Studies suggest the initial stages of this 'discovery' occurs in mid-childhood and predates, for most, the onset of puberty, i.e. the sense of whom one is attracted to develops early in life and, for most, remains the dominant orientation for life. One study concludes, "Accumulating studies from the United States over the past decade suggest that the development of sexual attraction may commence in middle childhood and achieve individual subjective recognition sometime around the age of 10. As these studies have shown, first same-sex attraction for males and females typically occurs at the mean age of 9.6 for boys and between the ages of 10 and 10.5 for girls" (McClintock and Herdt, 1996).

This research is significant because it delinks sexual orientation partly from hormonal and other changes at puberty. Those who argue that boys and girls are 'recruited' into homosexuality, usually claim this happens at puberty or in the early teen years, but it is clear that by then most people already 'know' their sexual orientation, i.e. it is a dawning recognition that starts happening, for most people, before puberty.

This is not to downplay the socially distinctive ways in which sexual orientations are constructed in different societies, nor to say that there is no personal agency involved in the development of sexual identity or sexual orientation. It is important to assert – and current science supports this notion – that there are multiple pathways to a developed sexual orientation for both women and men, as a normal part of the range of human developmental variation.

This is also not to argue that because people feel they have no choice, sexual orientation 'must be' a biological phenomenon at root. It is rather to ask that when research shows that most people feel they have no control over a trait or predisposition that causes no harm to themselves or to others, what right does any government have to insist on changes to, or the suppression of, that trait?

2.7 Pervasiveness and Frequency

Globally, there is a lack of research into the prevalence and distribution of same-sex attraction, identity, and behaviour. The biological case outlined thus far, and the early onset and deep immutability of sexual orientation would suggest the high likelihood of similarities in the number of people with same-sex attraction across societies and across time. To the extent that this can be studied, this appears to be the case.

This is partially correct because research into human sexuality and sexual orientation is difficult to conduct; data are very uneven, partly due to the difficulty of asking the right

questions given vast differences in social constructions of both opposite-sex and same-sex attraction across societies. It is also due to strong negative attitudes and even taboos in many societies that inhibit people from disclosing their sexual orientation (Reddy *et al.*, 2009).

What a person feels (for example, in terms of attraction to others) and what a person claims as their identity or orientation might overlap and influence each other, but they are **not** the same thing. Asking people about their sense of identity or even what sex 'acts' they may have participated in at some point in their lives might not correlate with their current attractions/orientations, or indeed with their overall sense of their orientation/identity at a particular moment in time.

Despite these limitations, some conclusions can be drawn. From research going back to the 1950s in many different countries, the proportion of a given population that assert a same-sex orientation or 'bisexuality' ranges from approximately 1.0% to approximately 7% for both men and women (Billy *et al.*, 1993; Dickson *et al.*, 2003; IOM, 2011; Michaels, 1996; Sell *et al.*, 1995). In some studies, higher proportions of people report some lifetime same-sex behaviour, even if they often do not claim a same-sex orientation (Cantor, 2012; Cromton, 2003; Grulich *et al.*, 2003; Herdt, 1997; Human Rights Watch, 2013a; IOM, 2011). When the proportions of those who assert an exclusive same-sex attraction are combined with those expressing bisexuality as their sexual orientation, and these numbers are combined with those who report some lifetime same-sex behaviours, overall prevalence rates increase.

Despite severe stigmatisation and, often, physical danger faced by those with same-sex orientation in many societies, a significant proportion of men and women assert same-sex attraction and seek romantic and sexual partnerships that accord with their desires and orientation. The persistence of this prevalence in the face of persecution is apparent in **all** African countries – and elsewhere – where data are available – and appears to hold true in the face of even extreme intolerance and violent sanction (Broqua, 2009; Cameron and Gevisser, 1995; Downie, 2014; Human Rights Watch, 2013b; Itaborahy and Zhu, 2014; Mkhize *et al.*, 2010; Roscoe and Murray, 1997; Herdt, 1997).

Of course, this makes estimating the portion of these populations who are lesbian, gay or bisexual (LGB) extremely difficult. There are thus few reliable and specific prevalence figures for individual African countries (and indeed, for most countries in the world). But historical records and ethnographies – evidence-based accounts, compiled by anthropologists, sociologists and historians – exist for many African countries (Cantu *et al.*, 1999; Epprecht, 2006; Halperin, 2000; Herdt, 1996; Roscoe and Murray, 1997). In addition, a great deal of recent research specifically examines the health of LGBTI populations in different African countries (Reddy *et al.*, 2009). In order to make such assessments, some research on the estimation of prevalence of those asserting a same-sex or bisexual orientation has been done.

Taken together, these studies suggest that the prevalence in most African countries is no different from other countries in the rest of the world. A recent systematic review of published and unpublished data on the prevalence of male-to-male sex in the total male population in middle and lower-income countries, calculated that the prevalence of men who have sex with men (MSM) in African countries is at least 2% (Cáceres *et al.*, 2008).

For the population of the USA, where questions of population proportions and prevalence of sexual orientation have been more intensively studied, arguably, than anywhere else in the world, earlier reviews of prevalence studies concluded that the rate of same-sex sexual orientation in the USA is between 4% and 17% (Gonsiorek and Weinrich, 1991, in Eliason, 1996), depending on whether bisexual orientation is included and how same-sex orientation sexuality is defined (Chandra *et al.*, 2011; Chiang, 2009; Gates, 2011; Sell *et al.*, 1995). A new and very large study released in 2015, found that the percentage of people claiming an LGBT identity ranged from 2.6% to 6.2% across the 50 largest metropolitan areas in the USA (Newport and Gates, 2015a).

When other studies, from other countries, are added and reviewed, it is likely that at least 1.5% of men, of any given population, and at least 1% of women are mostly or exclusively attracted to people of their same sex (Herdt, 1997). Many more might be bisexual. Among all LGBT 'subgroups', the largest group, in most countries studied, tends to be bisexual women (Diamond, 2012; Farr *et al.*, 2014). Transgender and intersex people, coupled with asexual people, albeit estimated at less than 1% of any given population, add to these numbers.

This means, very roughly, that it is likely that about 5% of the world population is not heterosexual in orientation. Based on 2015 global population estimates of 7.2 billion people, this would suggest that between 350 million and 400 million people are not heterosexual. At least 50 million people who do not claim a heterosexual orientation live in African countries.

Due to stigma and social repression, as well as the methodological issues cited, these numbers represent the lowest plausible level of prevalence in different countries: there is the possibility that the actual numbers are higher and possibly even substantially higher. As the new Gallup study from the USA shows, some areas, and particular urban areas, might have significantly different prevalence statistics (Newport and Gates, 2015b).

There is thus no basis for the view that homosexuality is 'un-African' either in the sense of being a 'colonial import', or on the basis that prevalence of people with same-sex or bisexual orientations is any different in African countries, compared to countries on any other continent (Epprecht, 2006; Sandfort and Reddy, 2013). While there is no proof of prevalence differences in African countries, there is substantial evidence to the contrary. As the Ugandan Presidential Scientific Committee on Homosexuality panel concluded, in this regard: "Homosexual behaviour has existed throughout human history including in Africa... Homosexuality existed in Africa way before the coming of the white man" (SMUG, 2014).

The perception of lower prevalence in Africa (often cited by those promoting new laws) may be entirely due to victimisation, persecution and prosecution of LGBTI individuals in many African countries (Cantu *et al.*, 1999).⁶

⁶ From a different angle, historical research demonstrates the influential role that missionaries and academics, especially anthropologists and ethnographers, played in creating an image of Africa in which no same-sex behaviour existed, creating an image that continues to animate intellectual and political debates (See Epprecht, 2004; Epprecht, 2008).

2.8 Neurohormonal and Other Biomedical Theories: The State of the Science in 2015

Since the late 1980s, evidence that supports the key contentions of the neurohormonal theory has built up in a number of areas. There has been a great deal of research into various factors causing hormonal fluctuations in utero, in either hormone production or in uptake, maternal stress factors, and research into various endocrine disruptors. The evidence for the role of all of these has deepened, although much work still needs to be done (Dawood *et al.*, 2009; Mustanski *et al.*, 2002; Ngun *et al.*, 2011; Ngun and Vilain, 2014).

In addition, because hormones exert their influence by regulating gene expression in their target tissue, it was predicted by the neurohormonal theory that neuroanatomical and neurophysiological differences in the brain might be found depending on sexual orientation. Various studies now show such differences in three brain regions (Bao and Swaab, 2011; LeVay, 2010; Savic *et al.*, 2010; Swaab, 2008; Swaab, 2004). These neuroanatomical differences provide suggestive evidence that the anatomy of the brain of some gay men is skewed in a female direction (Bailey *et al.*, 2014; Bao and Swaab, 2011).

Other studies have shown that some people of both sexes with same-sex attraction also have more nerve connections in the amygdala region of the brain (Savic and Lindström, 2008). This is a part of the brain that developed early in human evolution, so it is highly unlikely that environmental factors could account for these differences, unless one invokes the role of epigenetics. Some studies, furthermore, show differences, depending on stated sexual orientation, between responses to certain pheromones (including pheromones related to sexual stimulation (LeVay, 2010).

Furthermore, a large number of studies also demonstrate that other anatomical features are also influenced by sexual orientation. For example, women and men who assert same-sex attraction are significantly more likely to be left-handed or be able to use both hands equally well (ambidextrous) compared to 'straight'/heterosexual men (Lippa, 2003; LeVay, 2010). There is good evidence that the hand preferred for use is decided before birth, i.e. prenatally, and the higher correlation between handedness and same-sex orientation suggests a biological link and the need for a biological explanation (Lalumière *et al.*, 2000; LeVay, 2010).

Other evidence from studies of cognitive processes and various tests, for example, the 3D 'mental rotation' of objects, and many tests for verbal fluency show gender and sexual-orientation biases (Gooren and Byne, 2009; Neave *et al.*, 1999; Qazi Rahman and Koerting, 2008; Roughgarden, 2009). These traits exhibit some 'gender shifting' (LeVay, 2010) for at least some people with same-sex orientation: i.e. lesbian women perform at similar levels to 'straight' men, while gay men perform at similar levels to 'straight' women.

The past two decades in particular have seen an accumulation of evidence regarding the biological basis and expression of sexual orientation (Jannini *et al.*, 2015). As is normal with scientific endeavour this has not been linear; there have been null results, non-replication of key studies, refinement of core tenets of theory, and some new sub-hypotheses in response to evidence, but overall, the evidence is stronger than ever for some kind of neurohormonal basis to differences in human sexuality and sexual orientation.

The panel concludes that contemporary science does not support thinking about sexuality in a simple binary opposition of hetero/homosexual and normal/abnormal. Rather, it favours thinking in terms of a range of human variation, very little of which can justifiably be termed abnormal. As variation in sexual identities and orientations has always been part of a normal society, there can be no justification for attempts to 'eliminate' LGBTI from society. Efforts should rather be focused on countering the belief systems that create hostile and even violent environments for those who are 'othered' within 'heteronormative' societies.

The panel further concludes that there is substantial biological evidence for the diversity of human sexualities and for sexual orientations in particular. Studies have found significant linkage between male sexual orientation and regions of the X chromosome. This particular region on the X chromosome is also associated with other elements of sexual development. These findings, initially published in 1993 and confirmed in 2014, directly associate a particular trait (same-sex orientation) to genetic material for at least some same-sex-attracted men. The mechanisms through which gene expression impacts on sexual orientation remain to be determined. Although less well studied, there is also considerable evidence for a biological component for same-sex orientation in women.

Family and twin studies, including recent large-scale and methodologically robust research, demonstrate familial patterns with regard to same-sex orientation, particularly in men. In addition, pedigree studies, tracing thousands of female relatives of heterosexual and homosexual men, found convincing evidence that female relatives of homosexual men have increased fecundity, i.e., on average, they bear more children compared to female relatives of heterosexual men. This may provide a key to the major evolutionary paradox of reduced fecundity because of homosexual men. These pedigrees, moreover, confirm the X-linked pattern initially observed in the early 1990s.

A genetic component to same-sex orientation, at least in men (with suggestive evidence for women), is consistent and has been replicated in different studies. There has been a steady accumulation of evidence and there are coherent, biological plausible theories, and in particular the neurohormonal theory that connect various approaches to the research of sexualities.

Socio-behavioural research also clarifies the high percentage of heterosexual and homosexual men who feel that they have/had no choice in terms of their sexual attraction. The majority of women who experience same-sex attraction express similar views in their lack of choice in their sexual orientation, although there is evidence for much greater fluidity in sexual orientation among women.

The panel recommends future research as follows:

1. Familial studies and genetic research should be conducted in as diverse a range of African countries as possible to better describe sexual diversity and orientation in both individual countries and continentally.
2. Socio-behavioural and anthropological research into sexual orientation should be encouraged at institutions of higher learning in more African countries.
3. Standardised population-based studies to evaluate further the prevalence of sexual diversity should be encouraged in as many African countries as possible.
4. Population studies of physical sex, gender identity and sexual orientation in settings in which known endocrine disruptors are prevalent should be encouraged.

3. Do Environmental Factors such as Upbringing and Socialisation Explain the Diversity of Human Sexuality?

From the mid-20th century onwards, same-sex orientation came to be seen by some scientists as a psychological and social 'abnormality' induced by either poor parenting styles or some kind of childhood trauma (Crozier, 2000; Halperin, 2000; Hoffman and Knight, 2007). These hypotheses have been tested by scientists from a variety of disciplines, especially in the fields of physiology and psychiatry. As this section outlines, the evidence does not support the idea that homosexuality or bisexuality is 'deviant' and that same-sex orientation is particularly influenced by upbringing, parenting styles, or other post-birth 'environmental' factors.

3.1 The Development of 'Homosexuality' as a Category/Condition

As outlined in Section 1, same-sex attraction and behaviour/acts have been recorded in all societies with a written history -- and in many societies through oral tradition (Halperin, 2000; Herdt, 1997). Over the millennia, different societies have taken diverse stances, ranging from outright acceptance, to acceptance with some forms of regulation, to indifference, to punishing and outlawing same-sex behaviour (Boswell, 2005; Greenberg, 1988; Herdt, 1997; Traub, 2001; Wozniak, 2010).

For much of human history, there was little idea that non-conformity to whatever social-sexual norms were in place in a particular society at a particular time required an 'explanation'. Sexuality was regulated, in most societies, by religion or religiously-infused cultural beliefs (Foucault, 1978; Parker, 2009). This changed only 150 years or so ago, in the late 19th century and in the early 20th century, as mostly European scientists started to 'categorise' people participating in particular sexual 'acts' as belonging to a distinctive class of people, later termed homosexuals. This classification led to the search for social and psychological explanations of homosexuality and a search for 'causes' and 'cures'. Although many of the early theorists believed there was at least some biological component to same-sex orientation, psychologically-based theories suggesting a social basis for homosexuality became more and more prominent. These notions served, for example, as the basis for Freud's theories of psychosocial development becoming prominent in psychological sciences by the early 20th century (Crozier, 2000; Lingiardi and Capozzi, 2004; Person, 2005).

In Africa, historical accounts of same-sex attraction and/or same-sex acts show that before colonialism, same-sex practices were common and not generally a taboo in the way that colonialism defined and made them (Cantu *et al.*, 1999; Epprecht, 2006; Herdt, 1997; Sandfort and Reddy, 2013; Semugoma *et al.*, 2012). Traditional societies in Africa and elsewhere developed ways of ordering same-sex attractions and behaviour (and indeed, all behaviour) but, as outlined above, it was during the height of imperialism and colonisation that more precise 'definitions' of sexual orientations were developed, and the punishment, both legal and extra-judicial, of non-normative behaviour started to occur in earnest (Amnesty International, 2013; Cantu *et al.*, 1999; Human Rights Watch, 2013c; Halperin, 2000; Herdt, 1996, 1997).

These new approaches and new moralities in 19th century Europe fed into a missionary-driven assault on many African social and sexual mores, including varied socio-sexual practices like polygamy, sex before or outside of marriage, and the prohibition of various social customs and traditional arrangements (Comaroff and Comaroff, 1986; Hoad, 2006; Tamale, 2013).

It is one of the ironies of contemporary Africa that in the past, although regulated by communities, African societies across the continent historically were, with few exceptions, much more tolerant and accepting of non-normative sexualities and behaviours than those who colonised them (Epprecht, 2004; Hoad, 2006; Murray, 2002; and Cantu *et al.*, 1999). Then, as now, and in African society as much as anywhere else, same-sex practices did not necessarily mean an expression of a sexual orientation, nor preclude opposite-sex acts and relationships. For example, in many traditionally masculine settings such as initiation ceremonies, age-cohorts, 'tribal' militias and, later on, with the advent of colonialism, in the mining industry or in colonial prisons, large numbers of men practised some same-sex activities without necessarily feeling they were 'homosexual'. On the contrary, many of these men maintained a categorical *heterosexual orientation and worldview* (Moodie and Ndatshe, 1994; Hoad, 2006; Tamale, 2011).

The same was and is also true of women. More than 30 different African societies record marriage or other formal relationships between women, as well as different forms of cross-dressing and role-swapping. These include societies and cultures in Kenya, Sudan, Cameroon, Nigeria, Lesotho, South Africa and many others (Hoad, 2006; IOM, 2011; Nell and Shapiro, 2013; Poteat *et al.*, 2014; Reddy *et al.*, 2009; Sandfort and Reddy, 2013). Although these women-to-women relationships often include physical intimacy, the participants did not and do not always consider such relationships 'sexual', precisely because of the absence of male involvement (Morgan and Wieringa, 2005; SMUG, 2014). In other words, many of the women who participate in these same-sex practices do not consider themselves lesbians, and most maintain relationships with men (many of whom are absent for long periods of time due to the migrant labour system still operational in southern Africa) (Morgan and Wieringa, 2005; Murray, 2002).

Thus, same-sex orientation, as practised and understood, or as 'performed' differs widely in different societies and cultures. Part of the search for explanations or 'causes' has focused on parenting styles and the impact of familial relationships, and this remains a common – but incorrect – set of explanations for diversity in sexualities in contemporary societies.

3.2 Prominent Theories about the Role of Upbringing and Parenting in the Development of Same-Sex Orientation

For male same-sex attraction, the key argument made by those proposing a social basis has to do with what have been characterised as problematic parental styles. The argument advanced is that gay men have 'distant' or somehow 'hostile' relationships with their fathers, and, conversely, very close relationships with their mothers (Seutter and Rovers, 2004). For lesbian same-sex attraction, the arguments mirror this, with 'harsh' and 'distant' mothers held to be a shaping factor, together with some exposure to 'discord' in relationships with fathers or other men. Any combination of these factors is held to pre-

dispose young women to same-sex orientation (Peplau and Garnets, 2000; Rosario and Schrimshaw, 2014).

Joseph Nicolosi, the American founder and former president of the National Association for Research and Therapy of Homosexuality (NARTH)⁷, whose work was and is quoted by some of the proponents of the new legislation in Africa, argues with reference to male homosexuality: "the connection between poor early father-son relationship and homosexuality is that during the critical gender-identity phase of development, the boy perceives the father as rejecting. As a result, he grows up failing to fully identify with his father and the masculinity he represents" (Joseph Nicolosi, 2009).

There are a number of obvious problems with this core contention for the 'cause' of both male and female homosexuality even though this approach remains the cornerstone of sexual orientation change efforts (SOCE), or so-called 'reparative' therapies that seek to 'cure' homosexuality globally. First, this relationship of a 'distant father' is common to many more men than those who express same-sex attraction. Heterosexual 'norms' or what social scientists have come to call 'heteronormativity' and patriarchal systems in many societies often do not encourage fathers to show affection to boy children in particular. 'Distant' relationships between sons and their fathers have not been shown to increase the number of gender non-normative men (Isay, 2009). Additionally, the vast majority of gay men with apparently poor father-son relationships have brothers who are heterosexual.

Other 'causes' of male homosexuality can include, according to those who make these kinds of arguments, "a mother who is actively disdainful of masculinity; childhood seduction by another male; peer labelling of the boy due to poor athletic ability or timidity; in recent years, cultural factors encouraging a confused and uncertain youngster into an embracing gay community..." (Nicolosi and Nicolosi, 2002). The addition of various other factors that also have an impact on millions of boys who do not develop an attraction to the same sex merely demonstrates the weakness of the core 'distant father'/dysfunctional upbringing theory as the causal basis for same-sex orientation.

As a number of recent academic studies point out, this argument about distant fathers, if there is an empirical basis to it, in terms of the life course of some gay men, might also 'reverse the causation' of such behaviour (Balthazart, 2012). If a boy or girl child shows early non-normative gender traits for example, this might 'cause' the father (or mothers) to be displeased or distant (Beckstead, 2012) and this dynamic might continue throughout the child's life. This 'inverse causality' argument is backed up by a number of studies that show that slightly higher numbers of gay men do in fact report having 'distant' relationship with their fathers, when compared to heterosexual men. If there is a pre-birth biological component to same-sex orientation, then some fathers might discern this in their children at a very young age, and may react consciously or unconsciously to the child, thus creating the distance that some studies have later observed (Isay, 2009).

⁷ The National Association for Research & Therapy of Homosexuality (NARTH) has recently changed its name to The Alliance for Therapeutic Choice and Scientific Integrity. Despite the change in name, the organisation's mission "to the service of persons who experience unwanted homosexual (same-sex) attractions (SSA)" remains unchanged.

Similar arguments are advanced for same-sex orientation in women and for bisexuality; these also cite family relationships. In the book *A Parent's Guide to Preventing Homosexuality*, it is stated that a woman may develop same-sex attraction because she is "gender-confused" due to "having been molested, or had an abusive father, leading to feelings that it is unsafe to claim her feminine identity" or having a mother that "appeared to the girl as either a negative or a weak identification object" (Nicolosi and Nicolosi, 2002).

These kinds of psychosexual arguments, some originating in Freudian conceptions of 'stages of infantile sexual development', have provided scientists with many testable hypotheses. Hundreds of studies have been undertaken in the past three decades, many explicitly aimed at testing these parental upbringing ideas. Summarised starkly, these studies have discredited all the [key] components of 'family upbringing' theories (Beckstead, 2012; Isay, 2009; Peplau and Garnets, 2000; Rosario and Schrimshaw, 2014). An overview article published in 2012, concluded:

"although male homosexuals overall may report poorer relationships with their fathers, family relationship patterns have not been found to implicate the development of homosexuality in either men or women. In contrast, evidence from a variety of experimental approaches validates the conclusion that biological mechanisms are the ones operating in the aetiology of a homosexual orientation" (Beckstead, 2012).

As the Royal College of Psychiatrists argued in 2007, and as cited in Section 1: "Despite almost a century of psychoanalytic and psychological speculation, there is no substantive evidence to support the suggestion that the nature of parenting or early childhood experiences play any role in the formation of a person's fundamental heterosexual or homosexual orientation" (Royal College of Psychiatrists, 2010), even though there is strong evidence that early childhood factors influence a number of features of later life, such as intelligence, educational outcomes and adult achievements.

Those proposing some social basis as the 'cause' of homosexuality suggest that, in addition to parenting, other 'social factors' may also be at work, through some kind of 'social contagion' (people coming into contact with LGBTI people), or through the deliberate 'recruiting' of young people into homosexuality through LGBTI individuals having forced sexual contact with children and young adults. As is explored in the sections below, there is also no scientific or evidentiary basis for these views.

The panel concludes that there is a lack of evidence to support the idea that the way parents bring up their children, or the relationships formed between children and parents, impact on sexual orientation. While family environment may shape other elements of sexuality and the way sexuality is expressed, and while construction of gender and sexual identities have social and cultural components, orientation is not directly correlated to family upbringing.

The panel affirms the position taken by the Royal College of Psychiatrists and notes that 'blaming' parents for their children's orientation (and stigmatising those orientations, and subjecting them to criminal sanction) cannot be supported by current global scientific consensus on the etiology, development or expression of non-heterosexual orientations.

4. Is there Any Evidence for Same-Sex Orientation being 'Acquired' through Contact with Others, i.e. through 'Social Contagion'?

In 1983, only 24% of all Americans reported that they 'knew somebody' who is gay, lesbian or bisexual. By 1998, this number had increased to 55%. By 2001, 73% of Americans said they knew at least one person with same-sex orientation. By 2013, the number of Americans who knew one or more gay people had increased to 87% of the total population (Dimock and Doherty, 2013; Herek, 1991; Masci *et al.*, 2013; Pew Research Centre, 2003). During this time, multiple surveys across the USA, as outlined in Section 1, certainly did not find any increases in the overall prevalence of people who said they were gay, lesbian or bisexual (Gates, 2011; Pew Research Centre, 2013). The idea that sexual orientation can be acquired because of greater contact with LGBTI people, or that societies that are tolerant of LGBTI people 'promote' some kind of 'uptake' of non-normative sexualities has no empirical basis in current science.

The Netherlands and Sweden, for example, long held to be examples of social and legal acceptance of LGBTI people, have no greater or even possibly lower 'prevalence' of LGBTI people (Adam *et al.*, 1987; Diamond, 2014). As one study found:

"Intuitively it seems reasonable to assume that if homosexuality was a practice readily moulded by culture, such behaviour would be more prevalent in societies that tolerate it most or punish it least. This hypothesis is not supported by the data available from Britain, Denmark, France, Japan, the Netherlands, Palau, the Philippines, Thailand, and the United States. In the relatively non-homophobic societies of Denmark, Palau, the Philippines, and Thailand, we find among the lowest rates of same-sex activity reported" (Diamond, 2014).

Many of the laws against 'homosexuality' discussed or passed recently in a number of African countries prohibit the 'promotion' of homosexuality. By extension, 'promotion' appears as an attempt to 'normalise' that which is seen as an aberration, although exactly how this promotion is defined is not always spelt out in clear legal terms. As one recent review found, what is particularly problematic about these new laws, beside the criminalisation of even innocuous same-sex behaviour such as 'hugs' between men, is that since many of the laws have:

"the inclusion of heavy punishment for mere pro-LGBT sentiments and actions, [means that the legislation] serves as a far more dangerous threat to long-term attempts to create the necessary structures in civil society that can foment a home-grown gay rights movement. ... it makes it difficult, if not impossible, for groups of LGBT activists to organise and advocate for fear of criminal penalties. Those who support gay rights, both in public and in private, would be severely hampered from speaking out, if not completely silenced" (Kretz, 2013).

Such 'anti-promotion' laws are not confined to Africa. Although Russia does not criminalise same-sex orientations or same-sex relationships *per se*, in 2013, the Russian government passed a law entitled "On Protection of Children from Information Harmful to their

Health and Development", which, it was reported, aimed to prevent children getting information that denigrated or denied 'Traditional Family Values'. Since the passing of the act, violence against gender non-conforming individuals has increased substantially in Russia (Stern, 2014). The same has been true of similar legislation passed or contemplated in Africa (Kretz, 2013).

The main stated concern of proponents of such legislation is the fear that acknowledging same-sex or bisexual orientation as a normal part of human sexual diversity somehow encourages young people and children to 'develop' same-sex orientations, or might encourage more people to engage in same-sex sex acts (Amnesty International, 2013; Downie, 2014; Kretz, 2013). There is no credible evidence from any scientific study to support this view. Instead, there is evidence that greater 'tolerance' or openness about human sexual variation and variety reduces stigma and violence against LGBTI people, and allows individuals to live more openly and to access health and other services more freely. This, in turn, has positive impacts on not just the health (and mental health) of LGBTI populations but on public health and civil society more generally.

As well, a recent important study also shows a relationship between long-term economic growth – and other broad social benefits – for societies that improve LGBTI rights. The study, which reviewed legal systems and economic performance of 39 countries found:

"On the most basic individual level, whether a country recognises the human rights of LGBT people determines the conditions in which they live and work, thereby greatly shaping their level of economic achievement. This study finds that in many countries, LGBT people commonly face exclusion from schools, jobs, and health care, and are subject to other harms, like violence and police abuse. All of these harms are human rights violations. In addition to violating human rights, depriving LGBT people of the ability to fully function in society means creating a group of individuals with low levels of educational attainment, productivity, life expectancy, and personal income, all of which are key factors in economic development" (Badgett, Nezhad, Waaldijk, and Rodgers 2014).

An additional study showed a significant result: in countries determined through a survey to be 'good place(s) for gays and lesbians' to live and work, there was a "close statistical correlation between tolerant attitudes towards gays and lesbians and economic output per person, the basic measure of economic development"(Florida, 2014) (Figure 4).

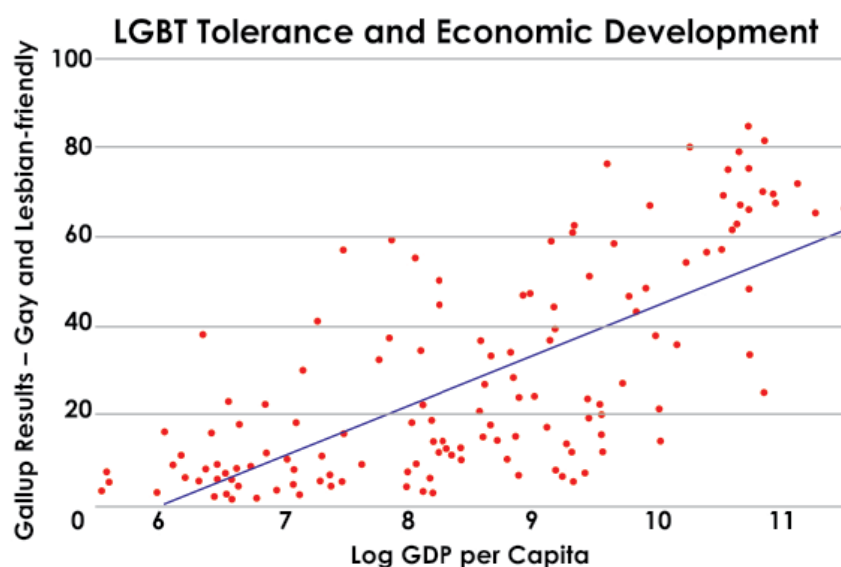

Figure 4: Graph depicting relationship between gay and lesbian-friendly societies and gross domestic product (GDP) output.

The cluster of locations near the bottom left of the graph indicates some relationship between low GDP with societies that are less tolerant of differences in sexual orientations. By contrast, on the upper right, economically successful countries are more accepting. Research in various fields demonstrates a connection between the social bias against lesbians and gays and low economic outputs (Badgett and Nezhad, 2014). Moreover, this study also found that there was some correlation between levels of 'tolerance' towards LGBTI people with higher levels of human development, entrepreneurship, lower levels of corruption, and greater levels of gender equality (Florida, 2014).

Not only is there strong evidence of the overall benefits to societies and individuals of encouraging greater tolerance and decriminalising same-sex orientation, other recent studies show that there is no evidence that 'exposure' or 'contact' with LGBTI populations exerts any sway on anyone's sexual orientation – even in the most intimate surroundings. A recent study, for example, confirmed that while peer pressure is a powerful influencer of young people's behaviour and such peer pressure can encourage young people, for example, to start having sex earlier than they might otherwise do, this influence did not extend to same-sex activity or the development of same-sex sexual orientation. The study importantly concludes that: "These results suggest that peer influence has little or no effect on the tendency toward heterosexual or homosexual attraction in teens, and that sexual orientation is not transmitted via social networks" (Brakefield, 2014).

Although it sounds like stating the obvious, studies such as this show that young people can be friends with LGBTI youngsters without fearing (or their parents fearing) that they will 'catch' same-sex attraction from their friends. Such 'transmission' of sexual orientation simply does not happen.

Additionally, initial studies have not shown that growing up in a gay family increases the likelihood of same-sex orientation among the children of lesbian or gay parents. Such studies suggest that same-sex parents are no more likely to 'produce' homosexual children than are heterosexual parents (Bailey *et al.*, 1995; Gartrell *et al.*, 2011; Golombok

and Tasker, 1996), although, not surprisingly, some evidence does show that children that are raised by same-sex parents are more open-minded about sexual mores in societies, and this possibly extends to their sexual behaviour (Drescher, 2014).

More and more countries allow LGBTI persons to raise biological or adopted children. Studies have not shown any ill effects on the children brought up in these families (Beer and Marnell, 2013). A systemic review in 2006 concluded:

“Despite considerable variation in the quality of their samples, research design, measurement methods, and data analysis techniques, the findings to date have been remarkably consistent. Empirical studies comparing children raised by sexual minority parents with those raised by otherwise comparable heterosexual parents have not found reliable disparities in mental health or social adjustment. Differences have not been found in parenting ability between lesbian mothers and heterosexual mothers. Studies examining gay fathers are fewer in number but do not show that gay men are any less fit or able as parents than heterosexual men” (Herek, 2006).

As the body of research has matured and grown, reviewers have more clearly indicated that few differences have been found and, where there are differences between families, these are mostly positive (Drescher, 2014; Perrin *et al.*, 2013; Short *et al.*, 2007).

The ‘social contagion’ notions espoused by proponents of new laws have no basis in reality: such contagion simply does not happen. There are no plausible sociological or psychological mechanisms through which individuals could acquire same-sex orientation and no empirical evidence for it happening. Those making and discussing laws that further criminalise same-sex orientations and activities using the justification of ‘protecting society’ have no evidence to support this justification.

The panel could find no evidence that sexual orientation can be acquired through contact with LGBTI persons. Instead, the panel found substantial evidence that tolerance of same-sex orientation not only benefited LGBTI persons but impacted positively on public health, civil society and long-term economic growth. Peer pressure, although a powerful influencer of young people’s behaviour, has not been shown to influence same-sex activity or the development of same-sex sexual or bisexual orientations.

5. What Evidence is there that Any Form of Therapy or 'Treatment' can Change Sexual Orientation?

Conversion therapy or sexual orientation change efforts (SOCE) that seek to alter sexual orientation has a controversial and chequered history (Beckstead, 2012; Drescher, 1998; Grace, 2008; IOM, 2011). For decades, dangerous physical methods, such as electro-shock treatment and chemical castration, were used in some countries to 'cure' homosexuality. These were often forms of punishment (APA, 2009; Beckstead, 2012). Since the 1960s, therapeutic methods of various kinds have come to the fore, and there is now considerable evidence about their impact and assessment of their efficacy or lack thereof (APA, 2009).

SOCE/conversion therapy assumes that either same-sex orientation is a malady that needs to be treated, or that some people want to change their orientation, and should thus be able to seek 'treatment' that will allow such changes (Beckstead, 2012; Haldeman, 2002). The notion that there is something 'wrong' with same-sex orientation in a scientific sense has been debunked and discredited for at least the last 50 years. From the 1950s onwards, landmark studies (funded by the National Institute of Mental Health in the USA, and led by psychologist Evelyn Hooker) directly tested the assumption that homosexuality was inherently linked with psychopathology (IOM, 2011). Based on her data, Hooker (1957) concluded that homosexuality is not inherently associated with psychopathology (Kimmel and Garnets, 2003). She also concluded that it should not even be regarded as a clinical entity, a conclusion that has received extensive support from subsequent empirical research over the next 50 years (Floyd and Szymanski, 2007; Kimmel and Garnets, 2003).

Subsequent research, eventually numbering hundreds of studies, has found no scientific basis for considering homosexuality a 'disorder' or an 'abnormality' (Haldeman, 2002; IOM, 2011). Large numbers of empirical studies have confirmed the core findings of this early research. The view that there is no psychopathology associated with same-sex attraction has become the consensus position of mainstream mental health professionals (and their organising bodies) in well over 100 countries across the world. Since the 1970s, dozens of national and international bodies, and in countries as diverse as Argentina, Uruguay, Germany, Russia, South Africa, Vietnam, Hong Kong Philippines, Denmark, Brazil, France, New Zealand, the USA and UK confirmed that same-sex or bisexual orientation is a normal part of human sexual variety and that same-sex orientation does not connote any psychological impairment nor any inability in social or work life nor any threat to other lifestyles or persons (Nel, 2014).

Furthermore, international bodies, including the WHO, have declared: "In none of its individual manifestations does homosexuality constitute a disorder or an illness and therefore it requires no cure" (PAHO, 2009). In 2014, a WHO working group called for the scrapping of so-called "homosexuality-related psychological disorders" in the work of clinicians. This is because there are still five such 'disorders', mostly relating to depression and other mood disorders in LGBTI people, that remain in the current edition of the International Classification of Diseases (ICD) (PAHO, 2009). The WHO working group has argued that there is no longer any empirical basis for understanding these as distinctive conditions,

related specifically and causally to same-sex orientation or bisexuality. The working group concluded: "It is not justifiable from a clinical, public health or research perspective for a diagnostic classification to be based on sexual orientation." The group has recommended that "these categories be deleted entirely" from future editions of the ICD (Cochran and Drescher, 2014).

Despite the evidence from a preponderance of peer-reviewed studies that homosexuality 'requires no cure', and is not something that is easily amenable to change, some groups and individual therapists, however, continue to offer 'conversion' or 'reparative therapy' (Beckstead, 2012). Conservative groups have always tried to portray the higher prevalence of some psychological problems among LGBTI individuals in many countries as 'proof' that same-sex orientation is somehow a mental disorder (Whitehead, 2009). There is no longer any evidence regarded as credible by scientists to substantiate such a claim. On the contrary, there is substantial evidence that most mental health issues (and physical health issues) of LGBTI people stem directly from the prejudice faced by LGBTI people in everyday life. This includes insults, bullying, rejection by family, and economic discrimination. These stigmatising and exclusionary experiences are very stressful for those who face them, and are particularly damaging for young people in the process of discovering their sexual orientation (Denton, 2012; Goldbach *et al.*, 2014; Pascoe and Smart Richman, 2009).

Understanding this prejudice as the root cause of most mental and physical health issues within LGBTI communities (and for others who might face discrimination, whether it be ethnic, xenophobic or racial) has led to the development of the 'minority stress model' (Denton, 2012; IOM, 2011). This model suggests that ostracisation and stigma do not produce 'ordinary' stress but create a chronic, deeply felt state of anxiety. A recent study by the Institute of Medicine (IOM) validated, after a broad analysis of the academic literature, the minority stress model. The study found research now demonstrates convincingly that "the higher prevalence of anxiety, depression, and substance use found among LGB as compared with heterosexual populations (is attributable) to the additive stress resulting from nonconformity with prevailing sexual orientation and gender norms (IOM, 2011).

In addition, two recent meta-analytic reviews, which drew on dozens of studies, have confirmed that social stress – caused by discrimination – substantially explains health disparities between population groups (Pascoe and Smart Richman, 2009; Schmitt *et al.*, 2014). A 2008 study entitled *Perceived Discrimination and Health: a Meta-analytic Review* concludes: "perceived discrimination has a significant negative effect on both mental and physical health. Perceived discrimination also produces significantly heightened stress responses and is related to participation in unhealthy and nonparticipation in healthy behaviours. These findings suggest potential pathways linking perceived discrimination to negative health outcomes" (Pascoe and Smart Richman, 2009).

A 2014 meta-review of a variety of different kinds of studies, entitled, *The Consequences of Perceived Discrimination for Psychological Well-being: A Meta-analytic Review* also confirmed these outcomes: "Overall, results support the idea that the pervasiveness of perceived discrimination is fundamental to its harmful effects on psychological well-being" (Schmitt *et al.*, 2014).

Despite more than 100 national psychological associations no longer viewing same-sex orientation as a malady of any kind, there are some organisations and therapists that still offer variants of SOCE. Because of discrimination as well as rejection by family or church, or negative experiences at school, some people with same-sex orientation attempt such therapy or are compelled to attempt it by their families.

A notable development, however, is that although some organisations continue to offer SOCE 'treatments', many prominent organisations have abandoned their efforts, and some have even disbanded in recognition of the overwhelming evidence (including their own evidence) that sexual orientations are not particularly malleable nor easily 'converted'. Exodus International, the largest coordinating body of so-called 'reparative' therapy globally, which represented 270 conversion organisations across 17 countries, took the decision to close down in 2014, partly in recognition of very low 'success rates' of the 'conversion therapy' offered by many of its affiliates. Alan Chambers, who was then President of Exodus International, said, on announcing the dissolution of Exodus International: "I am sorry for the pain and hurt many of you have experienced. I am sorry that some of you spent years working through the shame and guilt you felt when your attractions didn't change. I am sorry we promoted sexual orientation change efforts and reparative theories about sexual orientation that stigmatised parents" (Snow, 2013).

A systemic meta-review by the American Psychological Association (APA) of peer-reviewed scientific articles on conversion theory found no evidence that such SOCE are effective, but multiple studies have shown that these therapies cause harm, particularly to children and teenagers (APA, 2009; IOM, 2011). Negative consequences of conversion therapy include: measurably increased levels of self-hatred, depression, thoughts of suicide, long-term sexual dysfunction, increased anxiety or aggression, decreased self-esteem, social isolation, loss of family and spirituality⁸. The Pan-American Health Organisation (PAHO) (the regional office for the WHO), when examining these treatments, concluded, "there is no scientific evidence for the effectiveness of sexual re-orientation efforts. While some persons manage to limit the expression of their sexual orientation in terms of conduct, the orientation itself generally appears as an integral personal characteristic that cannot be changed. At the same time, testimonies abound about harms to mental and physical health resulting from the repression of a person's sexual orientation" (PAHO, 2009).

Globally, the danger of negative impacts on those undergoing SOCE is increasingly recognised as conflicting with the first principle of medical ethics: to do no harm. A recent meta-review stressed this result: "our best efforts may not be in trying to change possibly immutable aspects of sexuality but in trying to reduce the misunderstanding, discrimination, and hostility that exists within non-heterosexuals and their social situations" (Beckstead, 2012).

This more affirmative stance towards the diversity of human sexualities and the range of sexual orientations has become the approach of choice for psychological associations

⁸ Some studies suggest that some variants of SOCE do show not so much 'conversions' but some diminishment of sexual 'urges', reduced libido, and sexual activity (APA, 2009). A measure of increase, in some individuals, of a commitment to celibacy has also been documented. That a small number of men and women claim 'complete' sexual orientation 'conversion' does not prove these methods can 'work for the majority of even 'highly motivated' participants (APA, 2009).

in more than one hundred countries (APA, 2009; Haldeman, 2002; Hoffman and Knight, 2007; Nel, 2014; Victor *et al.*, 2014).

The panel concludes that there is no evidence that same-sex orientation can be changed through 'conversion' or 'reparative' therapy. Given the documented dangers of such therapy and its direct conflict with medical ethics, these interventions are contra-indicated. Further, recognising the ineffectiveness of conversion therapy, we recommend the wide dissemination of this information especially to health professionals across Africa and beyond.

Health professionals and their associations should adopt affirmative stances towards LGBTI individuals. Psychosocial interventions and support particularly for adolescents are recommended to facilitate the adjustment of same-sex-orientated persons to the stress, stigma, shame and discrimination they may face and to affirm their choices and orientations.

The panel recommends that further research be conducted in these areas:

1. Evaluation of the effectiveness of interventions for the support of same-sex-orientated individuals.
2. Development and testing of interventions for health professionals that facilitate safe access to health care for same-sex-orientated persons.

6. What Evidence is there that Same-Sex Orientations Pose a Threat of Harm to Individuals, Communities, or Vulnerable Populations such as Children?

As outlined in previous sections, the idea that homosexuality can be 'promoted' and 'new' homosexuals can be created or young people can be 'recruited' into homosexuality is not borne out by any credible empirical studies in any scientific field. There are usually two parts to this argument: first, that people 'become gay' because of early exposure to LGBT people (or through sexual contact with LGBT individuals), and, second, as this is the main way to 'become gay', LGBT persons organise, individually, or through some kind of conspiracy, 'recruitment drives' to 'lure' children into homosexuality. While both of these views equate homosexuality with paedophilia in different ways, this section focuses chiefly on the charge that LGBTI persons pose a threat to individuals and communities because they sexually abuse children and young people. This charge, like the social contagion claim, has been a key part of the narrative driving the introduction of laws prohibiting the 'promotion' or 'aiding and abetting' of homosexuality in a number of African countries.

There is no scientific evidence to support the view that LGBTI persons abuse children and young people. The origins of 'recruitment' into homosexuality as a set of ideas seem to stem from long-discredited (USA-based) research that high proportions of LGBTI people were sexually abused or in other ways traumatised in childhood (IOM, 2011; SMUG, 2014). While it is true that, on average, LGBTI people have experienced more stressful childhood experiences (SCE) (Schneeberger *et al.*, 2014), research shows that this is either unrelated to their sexual orientation, or may have been induced by early signs of gender non-conformity or early signs of 'difference'. In other words, the reason there are higher rates of reported SCE among LGBTI adults, when recalling childhood experience, is that these children faced early rejection, ridicule, stigmatisation by relatives and others in their social worlds (Schneeberger *et al.*, 2014).

Meta-studies show that even sexual assault, which some research shows occurs more frequently in the life histories of LGBTI men and women, is most often a consequence and not a cause of sexual orientation (Lehavot *et al.*, 2012; Roberts *et al.*, 2013; Walker *et al.*, 2012; Wilson and Widom, 2010). The so-called 'corrective rapes' of black lesbians in contemporary South Africa illustrate that such violence is part of a discriminatory response to their sexual and gender non-conformity; it punishes their sexuality and has no influence on its constitution (Bennett *et al.*, 2010; Rothman *et al.*, 2014).

Causal links between the sexual abuse of children and adolescents and the development of their sexual orientation have been examined from multiple perspectives in a number of different fields and disproved. One of the largest meta-analytic studies found:

"Findings from this investigation provide tentative support for a relationship between childhood sexual abuse and same-sex sexual relationships, but this relationship appeared only for men... However, the data available in this study did not provide information about when same-sex sexual attractions first emerged and whether this predated or followed the sexual abuse. We also do not know what characteristics associated with the abuse (e.g., frequency, intensity, duration) might account for the relationship with adult sexual partnerships... While this

prospective evidence linking childhood sexual abuse to same-sex sexual partnerships in men suggests an increased likelihood, these findings do not suggest that same-sex sexual orientation is caused by child abuse" (Wilson and Widom, 2010).

Many countries across the globe have high rates of sexual assault, with young girls and adolescent women the main targets of such assaults, although a significant number of boys are also assaulted. Most of the perpetrators are heterosexual men. In the USA, for example, between 20% and 25% of girls, and 5% of boys have experienced some form of sexual abuse (Black, 2010). In more than 75% of these cases, those victimised knew their attacker and in many cases, these attackers were male relatives (Black, 2010).

Furthermore, exposure to sexual activity in childhood does not necessarily have an impact on adult sexual orientations. Prominent sexuality researcher Dr Qazi Rahman argued in 2005 that, "In humans, the extent of childhood or adolescent homosexual versus heterosexual activity does not appear to relate to eventual adult sexual orientation. Documented evidence regarding the situational or cultural 'initiation' of juvenile males into extensive same-sex experience (for example, in single-sex public schools in Britain or the obligatory homosexual activity required of young males in the Sambia tribe of New Guinea) does not result in elevated homosexuality in adulthood" (citing Bailey, 2003; Wellings *et al.*, 1994) (Rahman, 2005).

African countries also report very high levels of violence against women and girls (and against boys); some countries, such as South Africa, have some of the highest rates in the world (Barth *et al.*, 2013; Delano, 1998; Pereda *et al.*, 2009a, 2009b); but this does not correspond or translate into higher than average rates of same-sex sexual orientation.

Violence against women and children is devastating for the individual and the communities in which it takes place. It impacts even on life expectancy: a World Bank report suggests that women in developing countries lose, on average, 5% of their lifespans because of domestic abuse and rape (Heise *et al.*, 1994). From this evidence, it is clear that the number of adults who were sexually assaulted as children or young adults exceeds the number of people with same-sex orientation by many degrees of magnitude, in all countries studied (Stoltenborgh *et al.*, 2011). There is no proven connection, causal or otherwise, between same-sex orientation and child abuse (Barth *et al.*, 2013).

There are, however, well-studied and 'proven' correlations between childhood sexual abuse and other non-normative behaviour. For example, a study reports that "compared to those with no history of sexual abuse, young males who were sexually abused were five times more likely to cause teen pregnancy, three times more likely to have multiple sexual partners and two times more likely to have unprotected sex – in the USA" (Honna *et al.*, 2012). Similar correlations to same-sex orientation have not been found, or where they have been suggested, subsequent studies have not stood up to academic scrutiny (Roberts *et al.*, 2013).

Globally, the prevalence of sexual abuse of children has been estimated at about 20% of all children, when studies from 22 different countries were examined (Barth *et al.*, 2013). In other words, across the world, one in five children on average have been subjected to some form of sexual abuse while growing up (Barth *et al.*, 2013; Stoltenborgh *et al.*, 2011). The rate for African countries is estimated to be higher than this 'global' average, at over 30% (Mugambi and Morara, 2012; Stoltenborgh *et al.*, 2011). This African average is partly amplified by high rates of sexual abuse of children in South Africa. But even without South Africa's contribution to these continental average rates, the number of children who are sexually abused in Africa is exceptionally high (Lalor, 2004; Mugambi and Morara, 2012).

A key point that all studies emphasises: **almost all abusers of children are heterosexual men**. Many of the abusers are male relatives of these children. No evidence in any study supports the idea that men with same-sex attraction, or MSM, are responsible for the high rates of childhood sexual abuse in African countries or in other countries (Barth *et al.*, 2013; Roberts *et al.*, 2013; Stoltenborgh *et al.*, 2011). Furthermore, in many of the countries that are invested in passing anti-'homosexual' legislation, the epidemic of sexual violence against girls and women of all ages has not been adequately addressed.

Paedophilia is a real condition and paedophiles are a real danger to children (Amnesty International, 2013; Nell and Shapiro, 2013; Seto, 2012; SMUG, 2014). However, a number of studies have shown that the vast majority of paedophiles do not have an 'adult' sexual orientation. Paedophiles are usually attracted only to children, often regardless of the child's biological sex (Goode, 2009; Seto, 2012; Terry, 2011). There are no credible studies showing that people with same-sex orientation are more likely to abuse children than heterosexual offenders (Barth *et al.*, 2013; Stoltenborgh *et al.*, 2011).

The panel concludes that there is no evidence linking LGB sexual orientation or transgender and intersex people with the 'recruitment' of young people through childhood sexual abuse.

In Africa, given the high prevalence of childhood sexual abuse, the protection of all children should be paramount. As this has no correlation with sexual orientation, it should not be used to justify further marginalisation of LGBTI persons.

7. What are the Public Health Consequences of Criminalising Same-Sex Sexual Orientations, and Attempting to Regulate the Behaviour/Relationships Related to Some Sexualities Orientations?

"...research has found significant negative effects of exclusion and other forms of discrimination based on sexual orientation. Sexual orientation-based discrimination presents the same risks of psychological and other harms as discrimination on the basis of race, religion or gender... criminalisation on the basis of sexual orientation has been found to exacerbate social discrimination and, in particular, leads service providers to discount, ignore and neglect the needs of LGBT people, thus compounding their vulnerability" (Dramé *et al.*, 2013).

The paradox and tragedy of laws that criminalise same-sex orientation and behaviour is while they are in part justified by their proponents as measures to improve public health, such laws have an immediate and destructive impact on public health (Semugoma *et al.*, 2012). Not only do such laws and the climate they create worsen the health of LGBTI populations, their impact carries through to the general population's health as well. This is partly because many men who have sex with men, for example, do not necessarily see themselves as 'homosexual' and continue to have heterosexual relationships. Some men have sex with both men and women because they are bisexual, or, even if they are exclusively same-sex orientated, they may choose to do so because repressive climates require them to create a 'cover' – often through marriage to women – to mask their same-sex orientations (Beyrer *et al.*, 2010).

While some proponents suggest that new laws might reduce or curb same-sex orientation and same-sex activity, there is no evidence that this has been the case anywhere where such laws have been introduced or reinforced. Clampdowns, repression and new laws bring about only negative consequences for LGBTI communities and for society more generally (Beyrer, 2014). The opposite is also true: countries that reduce repression of LGBTI persons and communities and put in place programmes to reduce stigma against same-sex orientations see swift and substantial gains in both LGBTI health and the health of general populations.⁹

LGBTI communities fare poorly on most measures of health, from physical well-being, rates of STI prevalence, rates of mental illness and risk of suicide. A large number of studies have confirmed this for most countries in the world, and certainly for many countries in Africa (Goldbach *et al.*, 2014; Smith *et al.*, 2009). As outlined in Section 3 and 4, there is substantial evidence that such health disparities are not caused by individual sexual orientation *per se*, but arise because of the inability of LGBTI populations to live openly, access health information and freely access health and other state facilities (Baral *et al.*,

⁹ For example, an article in the *New England Journal of Medicine* suggests that data from two states that have allowed same-sex marriage, Massachusetts and California, indicate that same-sex marriage led to fewer mental health-care visits and expenditures for gay men and that it reduced psychological distress among lesbian, gay, and bisexual adults in legally recognised same-sex relationship (Gonzales, G). See also Kiecolt-Glaser and Newton, 2001; Johnson *et al.*, 2000.

2013; Berlan *et al.*, 2010; Johns *et al.*, 2014; Ryan *et al.*, 2010; Schneeberger *et al.*, 2014; Semugoma *et al.*, 2012a; Semugoma *et al.*, 2012b).

Moreover, in many African countries, LGBTI populations often suffer socio-economic discrimination of various kinds and are affected by other factors that impact their life choices and opportunities. These challenges are particularly acute for adolescents and young adults, who often face intense pressure to conform to gender roles and identities in multiple domains – in school, at home, in faith structures and from peers. The key reasons for these poor outcomes are stress caused by high levels of social alienation, potential and substantive rejection by family and community, bullying and violence, as well as state-supported violence and potential incarceration. These factors interact with a lack of health services or fear of using health services, lack of educational material, and absence of any of the 'usual' channels of community support that are open to heterosexuals (Berlan *et al.*, 2010; Burton *et al.*, 2013; Poteat *et al.*, 2014).

The central tenet of the minority stress model, as outlined previously, is that rejection, alienation, absence of social support, bullying and violence perniciously affect the self-image, educational attainment, economic integration and sense of belonging for LGBTI individuals and communities. This causes a myriad of mental health disorders, including depression. This stress is then often 'self-medicated' by those who experience it through substance use and abuse, including high prevalence of alcohol abuse (Litt and Lewis, 2013; Talley *et al.*, 2014).

High numbers of young LGBTI people seek the support of their families and do not find it: many are 'disowned' or otherwise alienated from their families. Often this happens while they are still teenagers, either because of gender non-conforming behaviour or because of some expression of same-sex orientation. The results of familial rejection are particularly severe. One USA-based study shows adolescents who are rejected by their families are:

- 8.4 times more likely to report suicide;
- 5.9 times more likely to report depression;
- 3.4 times more likely to report use of illegal drugs;
- 3.4 times more likely to report engagement in unprotected sexual intercourse (Ryan, 2009; Ryan *et al.*, 2010).

In addition to family alienation, LGBTI people are subject to bullying at rates much higher than the general population. For example, sexual minority youth, or teens that identify themselves as gay, lesbian or bisexual, are, on average, bullied three times more often than heterosexuals (Berlan *et al.*, 2010; Burton *et al.*, 2013). A number of studies have shown that in the USA, even with relatively higher levels of acceptance of LGBTI rights and individuals, more than 80% of LGBTI individuals experience verbal harassment at school; about 40% experience 'milder' forms of physical bullying such as being pushed around (Berlan *et al.*, 2010; Nel and Judge, 2008); and one-fifth report more serious physical assault because of their gender expression (Burton *et al.*, 2013). Very few felt able to report the assaults and those who did often reported not getting any supportive response to their complaints (Kosciw *et al.*, 2011; Olsen *et al.*, 2014).

Most LGBTI populations in Africa also face the threat of physical violence and actual violence at much higher levels of frequency compared to heterosexual populations. It

should be stressed that this is often not just any kind of violence: a recent UN report asserts: “Violence against LGBT persons tends to be especially vicious compared to other bias-motivated crimes involving a high degree of cruelty and brutality” (United Nations High Commissioner for Human Rights, 2010). As with health services, LGBTI individuals often fear reporting violence to the police (Nel and Breen, 2013).

An important recent overview study drew the following conclusions about the violence that LGBT young people endure:

“A substantial body of literature suggests that LGBT students face disturbingly high rates of verbal and physical harassment that such students lack a sense of safety at school, and that familial rejection often deprives LGBT adolescents of the type of emotional support that could mitigate the harmful effects of disruptive environmental stressors. As a result, the potential consequences of persistent in-school bullying for LGBT students extend beyond the external, physical bruising that those students endure – unrelenting acts of bullying may also impair the development of non-cognitive skills by LGBT students and limit their long-term educational achievement and professional success” (Lee, 2014).

Minority stress is neither confined to growing up, nor just to family rejection and various forms of bullying and physical violence. For example, 23% of MSM in Africa also report having been arrested for ‘homosexual behaviour’ at least once in their lives compared to just 2% of MSM living in North American countries (Cloete *et al.*, 2014). On average, gay men in sub-Saharan Africa are arrested at double the rate of Middle Eastern and North African countries.

In this context, studies across many African countries have identified a ‘dual stigma’ of both being HIV positive and being attracted to men for many MSM (although not all MSM claim same-sex orientation). Some studies have identified fear of being blackmailed associated with disclosure of sexual orientation to a health-care worker (Fay *et al.*, 2011). For example, a recent study found that about 20% of MSM in Malawi, Namibia and Botswana were afraid to seek health services, and a similar number were even afraid to walk in their communities (for example, almost 30% of MSM reported feeling this in Botswana) (Baral *et al.*, 2009). Hesitance to seek health care as a result of stigmatisation is exacerbated by the low allocation of resources to educational material or services for LGBTI populations (Reddy *et al.*, 2009). For example, some countries devote less than 0.1% of their health or external aid budgets for HIV prevention dedicated to reaching MSM communities. This is despite MSM generating, in some countries, about 10% of new infections per annum (JHSPH amfAR, 2012).

MSM tend to have much higher rates of HIV infections and other STI compared to the general male populations. For example, HIV prevalence among MSM ranged from about 12.4% in Namibia to 21.4% in Malawi, averaging 17.4% for a set of African countries studied (Beyrer *et al.*, 2010), whereas rates for men in the general population ranged between 4% and 7%. These much higher rates of HIV and STI prevalence are caused by a number of interrelated reasons including the high rates of social stigmatisation and exclusion of MSM in most countries in Africa¹⁰.

¹⁰ In many countries, disapproval rates for same-sex acts and relationships exceed 90% of surveyed adults (Bell, 2014). A nationally representative study conducted in 2007 in South Africa, indicates that 88% of the South Africa population believed that it is ‘always’ or ‘almost always’ wrong for two adults of the same sex to have sexual relations (Roberts and Reddy, 2008).

Consequently, studies show that MSM often have lower levels of knowledge about how to protect themselves and guard their health (Fay *et al.*, 2011; Nel *et al.*, 2013). In most countries in Africa, almost all educational material on HIV and AIDS is directed at heterosexuals. One African study found that 55% of MSM believed that prevention messages about heterosexual (vaginal sex) did not apply to anal sex. Three quarters of MSM in the same study believed anal sex was safer than vaginal sex (Cáceres *et al.*, 2008; Thurston *et al.*, 2014).

As outlined earlier, LGBTI may develop low levels of social capital, i.e. low access to networks of contacts that, by contrast, provide most heterosexuals with opportunities for employment, social status and assistance with the challenges of life. There are strong connections between low levels of social capital and higher risk of HIV infection (Frumence *et al.*, 2010; Gregson *et al.*, 2011). Lower uptake of health services in turn helps to drive the general population-level epidemic of STIs, including HIV. One study concluded that “fear of seeking health care was significantly associated with lower rates of condom usage during anal sex among MSM. These structural barriers limit the ability to implement biomedical interventions, further highlighting the need for interventions for MSM to simultaneously address multiple levels of HIV risk, including at the level of the individual, community and government” (Baral *et al.*, 2011).

Another study concluded: “The end result is that men who engage in consensual sexual activities, and men who are sexually assaulted, are denied the opportunity to access vital HIV-related health services. Such missed opportunities to manage HIV and other sexually transmitted infections in these vulnerable populations also hold major public health implications for female sexual partners of bisexual MSM and male-on-male sexual assault survivors” (Singh, 2013).

The impact of minority stress on LGBTI individuals is severe but there are also substantial health consequences for national populations. Criminalisation and encouraging more repressive climates increase stigma and legitimises violence. A recent review deduces that “the odds of HIV infection in MSM populations relative to general populations are nearly twice as high in African and Caribbean countries that criminalise same-sex practices than in those countries where such practices are legal (Baral *et al.*, 2014). In the words of one report:

“By driving homosexuality deep into the closet, the laws may interfere with the fight against HIV/AIDS. Uganda was once an AIDS success story, but that is now changing. The portion of the population that identifies as gay is tiny, but there are many more men in Uganda – and across Africa – who have sex with other men but do not identify as gay or bisexual. These men, many of them married, are now less likely to be honest with health-care providers and less likely to get the education, free condoms, and HIV testing they need. They are also more likely to contract the virus and spread it to their female and male partners. In Senegal, after several HIV prevention workers were imprisoned in 2008, the number of men seeking sexual health services in that area dropped sharply (“Africa’s anti-gay crackdown”, 2014).

Many recent studies in the modes of transmission of HIV and other STI in various countries in Africa confirm that majorities of MSM also have relationships with women (Baral *et al.*,

2014; Dramé *et al.*, 2013; Park *et al.*, 2013; Poteat *et al.*, 2011; Semugoma *et al.*, 2012; Strömdahl *et al.*, 2012). For example, in Malawi, a study suggests that “The family and social pressure on all men to marry and father children is intense in Malawi and likely plays a major role in the high rates of marriage among these MSM” (Fay *et al.*, 2011). If further studies confirm this finding, it might suggest an African pattern of active bisexual partnerships and bisexual concurrency as a normative response to the contrasting tensions of same-sex desire and social imperatives to marry women. There is an urgent need for HIV programmes that are for the whole population, but which simultaneously target higher risk groups such as MSM.

The panel concludes: There is clear evidence that more repressive environments increase minority stress and impact negatively on LGBTI health. This has a direct impact on the general population's health, particularly in terms of HIV and AIDS, TB and other STI reduction campaigns. There are no known positive impacts on public health because criminalisation cannot stop people from feeling same-sex attractions and expressing same-sex orientations. It merely makes it harder and more stressful to be same-sex orientated and makes LGBTI individuals less likely to access health care and more likely to suffer ill-health. This causes reductions in broader social cohesion and broader social stress, as well as enhancing the transmission of infectious diseases, including HIV.

The panel recommends: To promote human welfare, we must advance two important goals: well-being and social justice. Recognising the harm of bullying and other exclusionary behaviours and the damage caused by physical violence and fear in LGBTI communities, scientists in Africa should engage more actively in research to reduce stigma, and work further to promote access to health care and educational materials for LGBTI communities.

8. What Research can be Conducted to Address the Most Critical Unanswered Scientific Research Questions Regarding the Diversity of Human Sexualities and Sexual Orientations in Africa?

Based on the findings reported in the previous sections, suggestions are made for research foci pertinent to Africa.

- i. Conduct large-scale pan-African research studies looking at the prevalence, genetic patterns and familial association of gender and sexual diversity, including twin, family and pedigree studies.
- ii. Evaluate the previously reported association of high fecundity in maternal relatives (aunts and grandmothers) of homosexual men in local populations.
- iii. Assess sexual orientation in persons with gender dysphoria undergoing hormone therapy, both pre- and post-transition.
- iv. Ascertain the effect of endocrine disruptors on physical sex, gender identity and sexual orientation, e.g. DDT, which is implicated in the high incidence of intersex persons in South Africa's Limpopo province.
- v. Examine recommendations for further research in the IOM report, *The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People: Building a Foundation for Better Understanding* (IOM, 2011) on the health of LGBT and adopt/validate the research questions on sexual orientation for general population use.
- vi. Conduct research and make recommendations for policy that leads to the introduction of a new category for birth certificate registration to cater for neonates.
- vii. Study the inter-relationship between oppressors and the oppressed when looking at the minority stress model.
- viii. Conduct ethnographic research that documents the linguistic and cultural distinctiveness of sexual and gender minorities in various locations on the continent to enrich the understanding of these minority cultures for both scientific and non-scientific communities.
- ix. Study concepts like 'moral panic', specifically the description, evolution and consequence of such social processes.
- x. Undertake studies on the impact of circumcision on the sexual lives of men with same-sex practices.

9. Conclusion

This report examined the evidence that would provide answers to a set of critical questions related to gender diversity and human sexuality. The panel investigated the role or interplay of biology and environment in determining gender diversity and human sexuality; it assessed the evidence on whether sexual orientation could be altered through therapy; whether the claims that same-sex orientations posed a threat to others were authentic; and the public health consequences of criminalising same-sex sexual orientations. Finally, the panel identified the most critical unanswered research questions that could shape future research.

It is evident that contemporary science has evolved to see sexuality beyond a simple binary opposition of hetero/homosexual and normal/abnormal. Contemporary science appropriately describes the range of human variation, very little of which can justifiably be termed abnormal. As variation in sexual identities and orientations has always been part of a normal society, there is no justification for attempts to 'eliminate' LGBTI from society. Efforts should rather be focused on countering the belief systems that create hostile and even violent environments for those who are 'othered' within 'heteronormative' societies.

9.1 Role of Biological Factors

There is substantial biological evidence for the diversity of human sexualities and for sexual orientations in particular. Studies have found significant linkage between male sexual orientation and regions of the X chromosome. This particular region on the X chromosome is also associated with other elements of sexual development. These findings, initially published in 1993 and confirmed in 2014, directly associate a particular trait (same-sex orientation) to genetic material for at least some same-sex-attracted men. The mechanisms through which gene expression impacts on sexual orientation remain to be determined. Although less well studied, there is also considerable evidence for a biological component for same-sex orientation in women.

Family and twin studies, including recent large-scale and methodologically robust research, demonstrate familial patterns with regard to same-sex orientation, particularly in men. In addition, pedigree studies, tracing thousands of female relatives of heterosexual and homosexual men, found convincing evidence that female relatives of homosexual men have increased fecundity, i.e., on average, they bear more children compared to female relatives of heterosexual men. This may provide a key to the major evolutionary paradox of reduced fecundity because of homosexual men. These pedigrees, moreover, confirm the X-linked pattern initially observed in the early 1990s.

A genetic component to same-sex orientation, at least in men (with suggestive evidence for women), is consistent and has been replicated in different studies. There has been a steady accumulation of evidence and there are coherent, biological plausible theories, and in particular the neurohormonal theory that connect various approaches to the research of sexualities.

Socio-behavioural research also clarifies the high percentage of heterosexual and homosexual men who feel that they have/had no choice in terms of their sexual attraction.

The majority of women who experience same-sex attraction express similar views in their lack of choice in their sexual orientation, although there is evidence for much greater fluidity in sexual orientation among women.

9.2 Role of Environmental Factors

There is a lack of evidence to support the idea that the way parents bring up their children, or the relationships formed between children and parents, impacts on sexual orientation. While family environment may shape other elements of sexuality and the way sexuality is expressed, and while construction of gender and sexual identities have social and cultural components, orientation is not directly correlated to family upbringing.

Hence, 'blaming' parents for their children's orientation (and stigmatising those orientations, and subjecting them to criminal sanction) cannot be supported by current global scientific consensus on the etiology, development or expression of non-heterosexual orientations.

9.3 Acquisition of Sexual Orientation through Social Contagion

No evidence could be found to support the notion that sexual orientation can be acquired through contact with LGBTI persons. Instead, there was substantial evidence to show that tolerance of same-sex orientation not only benefited LGBTI persons but impacted positively on public health, civil society and long-term economic growth. Peer pressure, although a powerful influencer of young people's behaviour, has not been shown to influence same-sex activity or the development of same-sex sexual or bisexual orientations.

9.4 Change of Same-Sex Orientation through Therapy

There is no evidence that same-sex orientation can be changed through 'conversion' or 'reparative' therapy. Given the documented dangers of such therapy and its direct conflict with medical ethics, these interventions are contra-indicated.

Recognising the ineffectiveness of conversion therapy, the panel recommends the wide dissemination of this information especially to health professionals across Africa and beyond.

Health professionals and their associations should adopt affirmative stances towards LGBTI individuals. Psychosocial interventions and support particularly for adolescents are recommended to facilitate the adjustment of same-sex-orientated persons to the stress, stigma, shame and discrimination they may face and to affirm their choices and orientations.

9.5 Threat Posed by Same-Sex Individuals

There is no evidence linking LGB sexual orientation or transgender and intersex people with the 'recruitment' of young people through childhood sexual abuse. In Africa, given the high prevalence of childhood sexual abuse, the protection of all children should be paramount. As this has no correlation with sexual orientation, it should not be used to justify further marginalisation of LGBTI persons.

9.6 Public Health Consequences of Criminalising Same-Sex Orientations:

There is clear evidence that more repressive environments increase minority stress and impact negatively on LGBTI health. This has a direct impact on the general population's health, particularly in terms of HIV and AIDS, TB and other STI reduction campaigns. There are no known positive impacts on public health because criminalisation cannot stop people from feeling same-sex attractions and expressing same-sex orientations. It merely makes it harder and more stressful to be same-sex orientated and makes LGBTI individuals less likely to access health care and more likely to suffer ill-health. This causes reductions in broader social cohesion and broader social stress, as well as enhancing the transmission of infectious diseases, including HIV.

To promote human welfare, we must advance two important goals: well-being and social justice. Recognising the harm of bullying and other exclusionary behaviours and the damage caused by physical violence and fear in LGBTI communities, scientists in Africa should engage more actively in research to reduce stigma, and work further to promote access to health care and educational materials for LGBTI communities.

References

- ACHPR, 2014: Resolution on protection against violence and other human rights violations against persons on the basis of their real or imputed sexual orientation or gender identity. Retrieved from <http://www.achpr.org/sessions/55th/resolutions/275/>.
- Amnesty International, 2013: Making love a crime. Criminalisation of same-sex conduct in sub-Saharan Africa, Index: AFR 01/001/2013 Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/documents/AFR01/001/2013/en/>. Accessed January 2015.
- APA, 2009: Report of the American Psychological Association task force on appropriate therapeutic responses to sexual orientation. American Psychological Association, Washington, DC.
- Badgett, M., Nezhad, S., Waaldijk, K., and Rodgers, Y.M., 2014: The relationship between LGBT inclusion and economic development: An analysis of emerging economies. The William's Institute, UCLA School of Law, Los Angeles, CA.
- Bailey, D. H., Ellingson, J. M. and Bailey, J. M., 2014: Genetic confounds in the study of sexual orientation: comment on Roberts, Glymour and Koenen (2014). *Archives of Sexual Behavior*, 43(8), 1675–7. doi:10.1007/s10508-014-0269-3.
- Bailey, J. M. and Benishay, D. S., 1993: Familial aggregation of female sexual orientation. *The American Journal of Psychiatry*, 150(2), 272–277.
- Bailey, J. M., Bobrow, D., Wolfe, M. and Mikach, S., 1995: Sexual orientation of adult sons of gay fathers. *Developmental Psychology*, 31(1), 124–129.
- Bailey, J. M., Dunne, M. P. and Martin, N. G., 2000: Genetic and environmental influences on sexual orientation and its correlates in an Australian twin sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(3), 524–536.
- Bailey, J. M. and Pillard, R. C., 1991: A genetic study of male sexual orientation. *Archives of General Psychiatry*, 48(12), 1089–1096. doi:10.1001/archpsyc.1991.01810360053008.
- Bailey, J. M. and Pillard, R. C., 1995: Genetics of human sexual orientation. *Annual Review of Sex Research*, 6, 126–150.
- Balthazart, J., 2012: *The Biology of Homosexuality*. Oxford University Press, UK.
- Bao, A.M. and Swaab, D. F., 2011: Sexual differentiation of the human brain: relation to gender identity, sexual orientation and neuropsychiatric disorders. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 32(2), 214–26. doi:10.1016/j.yfrne.2011.02.007.
- Baral, S., Adams, D., Lebona, J., Kaibe, B., Letsie, P., Tshehlo, R. and Beyrer, C., 2011: A cross-sectional assessment of population demographics, HIV risks and human rights contexts among men who have sex with men in Lesotho. *Journal of the International AIDS Society*, 14(1), 14–36. doi:10.1186/1758-2652-14-36.

Baral, S. D., Grosso, A., Holland, C. and Papworth, E., 2014: The epidemiology of HIV among men who have sex with men in countries with generalised HIV epidemics. *Current Opinion in HIV and AIDS*, 9(2), 156–67. doi:10.1097/COH.0000000000000037.

Baral, S., Holland, C. E., Shannon, K., Logie, C., Semugoma, P., Sithole, B. and Beyrer, C., 2014: Enhancing benefits or increasing harms: community responses for HIV among men who have sex with men, transgender women, female sex workers, and people who inject drugs. *Journal of Acquired Immune Deficiency Syndromes*, 66 Supp. 3: S319–28. doi:10.1097/QAI.0000000000000233.

Baral, S., Scheibe, A., Sullivan, P., Trapence, G., Lambert, A., Bekker, L.-G. and Beyrer, C., 2013: Assessing priorities for combination HIV prevention research for men who have sex with men (MSM) in Africa. *AIDS and Behavior*, 17 Supp. 1: S60–9. doi:10.1007/s10461-012-0202-5.

Baral, S., Trapence, G., Motimedi, F., Umar, E., Lipinge, S., Dausab, F. and Beyrer, C., 2009: HIV prevalence, risks for HIV infection, and human rights among men who have sex with men (MSM) in Malawi, Namibia, and Botswana. *PloS One*, 4(3), e4997. doi:10.1371/journal.pone.0004997.

Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S. and Tonia, T., 2013: The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Public Health*, 58, 469–483. doi: 10.1007/s00038-012-0426-1.

BBC, 2000: Genetic link to sexual orientation. Retrieved January 17, 2015, from <http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/1025276.stm>.

Beckstead, A. L., 2012: Can we change sexual orientation? *Archives of Sexual Behaviour*, 41 (1), 121–134. doi:10.1007/s10508-012-9922-x.

Beer, C. L. D. and Marnell, J., (Eds.) 2013: Home Affairs: Rethinking Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Families in Contemporary South Africa. Jacana Media, South Africa. Department of Home Affairs. Pretoria.

Bennett, J., Reddy, V. and Moletsane, R. M., 2010: The country we want to live in: Hate crimes and homophobia in the lives of black lesbian South Africans. *Journal of Health and Social Behavior*, 54, 1–4. doi:10.1177/0022146513491066.

Bergman, Å., Heindel, J., Jobling, S. and Kidd, K., 2013: State of the science of endocrine disrupting chemicals 2012: Summary for decision-makers. Retrieved from <http://apps.who.int/iris/handle/10665/78102>.

Berlan, E. D., Corliss, H. L., Field, A. E., Goodman, E. and Bryn Austin, S., 2010: Sexual orientation and bullying among adolescents in the Growing Up Today Study. *Journal of Adolescent Health*, 46(4), 366–371.

Beyrer, C., 2012: LGBT Africa: A social justice movement emerges in the era of HIV. SAHARA J : *Journal of Social Aspects of HIV/AIDS Research Alliance/ SAHARA*, Human Sciences Research Council, 9(3), 177–9. doi:10.1080/17290376.2012.743813.

- Beyrer, C., 2014: Pushback: the current wave of anti-homosexuality laws and impacts on health. *PLoS Medicine*, 11(6), e1001658. doi:10.1371/journal.pmed.1001658.
- Beyrer, C., Trapence, G., Motimedi, F., Umar, E., Ipinge, S., Dausab, F. and Baral, S., 2010: Bisexual concurrency, bisexual partnerships, and HIV among Southern African men who have sex with men. *Sexually Transmitted Infections*, 86(4), 323–7. doi:10.1136/sti.2009.040162.
- Billy, J., Tanfer, K., Grady, W. and Klepinger, D., 1993: The Sexual Behavior of Men in the United States. Family Planning Perspectives. Retrieved from [http://links.jstor.org/sici?sici=0014-7354\(199303%2F04\)25%3A2%3C52%3ATSBOIM%3E2.0.CO%3B2-8](http://links.jstor.org/sici?sici=0014-7354(199303%2F04)25%3A2%3C52%3ATSBOIM%3E2.0.CO%3B2-8). Accessed January 2015.
- Black, M., Basile, K.C., Breiding, M.J., Smith, S.G., Walters, M.L., Merrick, M.T., Chen, J. and Stevens, M.R. 2011: National Intimate Partner and Sexual Violence Survey 2010 Summary Report. National Centre for Injury Prevention and Control. Centres for Disease Control and Prevention, Atlanta. pp. 1–124.
- Blanchard, R., 1997: Birth order and sibling sex ratio in homosexual versus heterosexual males and females. *Annual Review of Sex Research*, 8, 27–67.
- Blanchard, R., 2001: Fraternal birth order and the maternal immune hypothesis of male homosexuality. *Hormones and Behavior*, 40(2), 105–114.
- Blanchard, R. and Zucker, K. J., 1994: Reanalysis of Bell, Weinberg, and Hammersmith's data on birth order, sibling sex ratio, and parental age in homosexual men. *American Journal of Psychiatry*, 151(9), 1375–1376.
- Blanchard, R., Zucker, K. J., Bradley, S. J. and Hume, C. S., 1995: Birth order and sibling sex ratio in homosexual male adolescents and probably prehomosexual feminine boys. *Developmental Psychology*, 31(1), 22–30.
- Blumberg, B., Iguchi, T. and Odematt, A., 2011: Endocrine disrupting chemicals. *The Journal of Steroid Biochemistry and Molecular Biology*, 127 (1–2), 1–3.
- Bocklandt, S., Horvath, S., Vilain, E. and Hamer, D. H., 2006: Extreme skewing of X chromosome inactivation in mothers of homosexual men. *Human Genetics*, 118(6), 691–694.
- Bogaert, A.F, 2006: Towards a conceptual understanding of asexuality. *Review of General Psychology*, 10(3), 241–250.
- Bogaert, A. F., 2003: Number of older brothers and sexual orientation: new tests and the attraction/behavior distinction in two national probability samples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(3), 644–652.
- Bogaert, A. F. and Skorska, M., 2011: Sexual orientation, fraternal birth order, and the maternal immune hypothesis: a review. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 32(2), 247–54. doi:10.1016/j.yfrne.2011.02.004.

- Boomsma, D., Busjahn, A. and Peltonen, L., 2002: Classical twin studies and beyond. *Nature Reviews. Genetics*, 3(11), 872–882.
- Boswell, J., 2005: *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality: Gay People in Western Europe from the Beginning of the Christian Era to the Fourteenth Century*. University of Chicago Press, Chicago.
- Brakefield, T., 2014: Same-sex sexual attraction does not spread in adolescent social networks. *Archives of Sexual Behaviour*, 43(2), 335–344.
- Broqua, C., 2009: Male homosexuality in Bamako : A cross-cultural and cross-historical comparative perspective. In S.N. Nyeck and M. Epprecht (Eds), *Sexual Diversity in Africa: Politics, Theory, and Citizenship* (pp. 208–224), McGill-Queen's University Press, Canada.
- Burton, C. M., Marshal, M. P., Chisolm, D. J., Sucato, G. S. and Friedman, M. S., 2013: Sexual minority-related victimisation as a mediator of mental health disparities in sexual minority youth: A longitudinal analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(3), 394–402.
- Cáceres, C. F., Konda, K., Segura, E. R. and Lyerla, R., 2008: Epidemiology of male same-sex behaviour and associated sexual health indicators in low and middle-income countries: 2003-2007 estimates. *Sexually Transmitted Infections*, 84 (Supp. 1), i49–i56. doi:10.1136/sti.2008.030569.
- Camperio-Ciani, A., Corna, F. and Capiluppi, C., 2004: Evidence for maternally inherited factors favouring male homosexuality and promoting female fecundity. *Proceedings Biological Sciences/The Royal Society*, 271(1554), 2217–2221.
- Cantor, J. M., 2012: Is homosexuality a paraphilia? The evidence for and against. *Archives of Sexual Behavior*, 41(1), 237–47. doi:10.1007/s10508-012-9900-3.
- Cantu, L., Murray, S. O. and Roscoe, W., 1999: *Boy-wives and Female Husbands: Studies of African Homosexualities*. PALGRAVE, New York. ISBN 0-312-21216-X (hardback) 0-312-23829-0 (paperback)
- Chandra, A., Mosher, W. D., Copen, C. , 2011: Sexual behavior , sexual attraction , and sexual identity in the United States : Data From the 2006 - 2008 National Survey of Family Growth, National Health Statistics Report Number 36, 19 pp. US Centres for Disease Control and Prevention, Atlanta.
- Cheney, K., 2012: Locating neocolonialism, "tradition," and human rights in Uganda's "gay death penalty". *African Studies Review*, 55 (2), 77-95.
- Chiang, H., 2009: Homosexual behavior in the United States, 1988-2004: quantitative empirical support for the social construction theory of sexuality. *Electronic Journal of Human Sexuality*, 12. <http://www.ejhs.org/Volume12/Homosexuality.htm>
- Cloete, A., Simbayi L.C., Rehle, T., Jooste, S., Mabaso, M., Townsend, L., Ntsepe, Y., Louw, J, Naidoo, D., Duda, T., Naidoo, P. and the Marang Men's Project Team, 2014:

The South African Marang Men's Project: HIV bio-behavioural surveys using respondent-driven sampling conducted among men who have sex with men in Cape Town, Durban and Johannesburg. Cape Town. HSRC Press, Cape Town.

Cochran, S., Drescher, J., Kismödi, E., Giami, A., García-Moreno, C., Atalla, E., Marais, A., Vieira, E. and Reed, G. 2014: Proposed declassification of disease categories related to sexual orientation in the International Statistical Classification of Diseases and Related Health. *Bulletin of the World Health Organisation*, 92 (9), 672-679, doi: <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.14.135541>.

Coleman, E., 2008: Sexual health for the millennium: An introduction. *International Journal of Sexual Health*, 20 (1-2), doi10.1080/19317610802156954.

Comaroff, J. and Comaroff, J., 1986: Christianity and colonialism in South Africa. *American Ethnologist*, 13(1), 1–22. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/644583>.

Cromton, L., 2003: *Homosexuality and Civilisation*. Belknap Press of Harvard University Press, USA.

Crozier, I. D., 2000: Taking prisoners: Havelock Ellis, Sigmund Freud, and the construction of homosexuality, 1897-1951. *Social History of Medicine*, 13(3), 447–466.

Dawood, K., Bailey, J. M. and Martin, N. G., 2009: Genetic and environmental influences on sexual orientation. In Y.-K. Kim (Ed.), *Handbook of Behavior Genetics*, 269–279. Springer New York. doi:10.1007/978-0-387-76727-7.

Delano, L., 1998: Sexual abuse and violence in sub-Saharan Africa. Retrieved from <http://www.advocatesforyouth.org/publications/publications-a-z/457-sexual-abuse-and-violence-in-sub-saharan-africa?tmpl=component&print=1&layout=default&page=>.

Denton, F. N., 2012: Minority stress and physical health in lesbians, gays , and bisexuals : The mediating role of coping self-efficacy. University of Kentucky, UK.

Diamanti-Kandarakis, E., Bourguignon, J.P., Giudice, L.C., Hauser, R., Prins, G.S., Soto, A.M., Zoeller, R.T. and Gore, A.C., 2009: Endocrine-disrupting chemicals: An Endocrine Society scientific statement. *Endocrine Reviews*, 30(4), 293-342.

Diamond, L. M., 2012: The desire disorder in research on sexual orientation in women: contributions of dynamical systems theory. *Archives of Sexual Behavior*, 41(1), 73–83. doi:10.1007/s10508-012-9909-7.

Diamond, M., 1995 : Biological aspects of sexual orientation and identity. In L. Diamant and R. McNulty (Eds.), *The Psychology of Sexual Orientation, Behavior and Identity: A Handbook*, pp. 1-42, 45-80, Greenwood Press, USA.

Dickson, N., Paul, C. and Herbison, P., 2003: Same-sex attraction in a birth cohort: Prevalence and persistence in early adulthood. *Social Science and Medicine*, 56(8), 1607–1615.

Dillon, F. R., Worthington, R. L. and Moradi, B., 2011: Sexual identity as a universal process. In S. J. Schwartz and E. Al. (Eds.), *Handbook of Identity Theory and Research*, 649–670pp.

Pew Research Center, 2013: In Gay Marriage Debate, Both Supporters and Opponents See Legal Recognition as 'Inevitable'. <http://www.people-press.org/2013/06/06/in-gay-marriage-debate-both-supporters-and-opponents-see-legal-recognition-as-inevitable/>.

Downie, R., 2014: Revitalising the Fight against Homophobia in Africa. Centre for Strategic and International Studies, Washington DC.

Dramé, F. M., Peitzmeier, S., Lopes, M., Ndaw, M., Sow, A., Diouf, D. and Baral, S., 2013: Gay men and other men who have sex with men in West Africa: evidence from the field. *Culture, Health and Sexuality*, 15 (Suppl. February 2014), 7–21. doi:10.1080/13691058.2012.748935.

Drescher, J., 2014: Are the kids all right? Avuncular reflections on the gayby boom. *Journal of Gay and Lesbian Mental Health*, 18 (2), pp 222–229. doi:10.1080/19359705.2014.883959.

Drescher, J., 1998: I'm your handyman: a history of reparative therapies. *Journal of Homosexuality*, 36(1), 19–42.

Ellis, L. and Ames, M. a., 1987: Neurohormonal functioning and sexual orientation: a theory of homosexuality-heterosexuality. *Psychological Bulletin*, 101(2), 233–258. doi:10.1037/0033-2909.101.2.233.

El-Rouayheb, K., 2005: Before homosexuality in the Arab-Islamic World, 1500 –1800. *Archives of Sexual Behavior*, University of Chicago Press, USA, 208 pp.

Epprecht, M., 2006: "Bisexuality" and the politics of normal in African ethnography. *Anthropologica*, 48 (2), 187–201.

Farr, R. H., Diamond, L. M. and Boker, S. M., 2014: Female same-sex sexuality from a dynamical systems perspective: Sexual desire, motivation, and behaviour. *Archives of Sexual Behaviour*, 43(8) 1477–1490. doi:10.1007/s10508-014-0378-z.

Fay, H., Baral, S. D., Trapence, G., Motimedi, F., Umar, E., lipinge, S. and Beyrer, C., 2011: Stigma, health-care access, and HIV knowledge among men who have sex with men in Malawi, Namibia, and Botswana. *AIDS and Behavior*, 15(6), 1088–97. doi:10.1007/s10461-010-9861-2.

Feinstein, B. A., Meuwly, N., Davila, J., Eaton, N. R. and Yoneda, A., 2014: Sexual orientation prototypicality and well-being among heterosexual and sexual minority adults. *Archives of Sexual Behavior*. doi:10.1007/s10508-014-0401-4.

Florida, R., 2014: The global map of homophobia. Retrieved from <http://www.citylab.com/politics/2014/02/global-map-homophobia/8309/>.

Floyd, J. Q. and Szymanski, L. A., 2007: Evelyn Gentry Hooker: The “hopelessly heterosexual” psychologist who normalised heterosexuality. In E. A. Gavin, A. Clamar, and M. A. Siderits (Eds.), *Women of Vision: Their Psychology, Circumstances, and Success* (pp. 177-188). Springer, New York.

Foucault, M., 1990: *The History of Sexuality, Vol 1: An Introduction*. Vintage Books, New York.

Frumence, G., Killewo, J., Kwesigabo, G., Nyström, L., Eriksson, M. and Emmelin, M., 2010: Social capital and the decline in HIV transmission - A case study in three villages in the Kagera region of Tanzania. *SAHARA J : Journal of Social Aspects of HIV/AIDS Research Alliance/SAHARA* , Human Sciences Research Council, 7(3), 9–20.

Gartrell, N. K., Bos, H. M. W. and Goldberg, N. G., 2011: Adolescents of the US national longitudinal lesbian family study: Sexual orientation, sexual behavior, and sexual risk exposure. *Archives of Sexual Behavior*, 40(6), 1199–209. doi:10.1007/s10508-010-9692-2.

Gates, G., 2011: How many people are lesbian, gay, bisexual and transgender? UCLA: The Williams Institute. Retrieved from: <https://escholarship.org/uc/item/09h684x2>. Accessed February 2015.

Gevisser, M. and Cameron, E., (Eds.) 1995: *Defiant Desire: Gay and Lesbian Lives in South Africa*. Routledge, UK.

Goldbach, J. T., Tanner-Smith, E. E., Bagwell, M. and Dunlap, S., 2014: Minority stress and substance use in sexual minority adolescents: a meta-analysis. *Prevention Science*, 15(3), 350–63. doi:10.1007/s11121-013-0393-7.

Golombok, S. and Tasker, F., 1996: Do parents influence the sexual orientation of their children? Findings from a longitudinal study of lesbian families. *Developmental Psychology*, 32 (1), 3-11.

Gonzales, G., 2014: Same-sex marriage — A prescription for better health. *New England Journal of Medicine*, 370, 1373–1376. doi: 10.1056/NEJMp1400254.

Goode, S., 2009: *Understanding and Addressing Adult Sexual Attraction to Children: A Study of Paedophiles in Contemporary Society*. Routledge, UK.

Gooren, L. J. and Byne, W., 2009: Sexual orientation in men and women. In D. W. Pfaff, A. P. Arnold, S. E. Fahrbach, A. M. Etgen and R. T. Rubin, (Eds.). *Hormones, Brain and Behavior* (pp. 2429–2448), Vol 5, Chapter 77. Academic Press, USA. doi:10.1016/b978-008088783-8.00077-2

Grace, A. P., 2008: The charisma and deception of reparative therapies: when medical science beds religion. *Journal of Homosexuality*, 55(4), 545–580.

Greenberg D., 1988: *The Construction of Homosexuality*. University of Chicago Press, USA, 645 pp.

Gregson, S., Mushati, P., Grusin, H., Nhamo, M., Schumacher, C., Skovdal, M. and Campbell, C., 2011: Social capital and women's reduced vulnerability to HIV infection in rural Zimbabwe. *Population and Development Review*, 37(2), 333–359.

Grulich, A. E., De Visser, R. O., Smith, A. M. A., Rissel, C. E. and Richters, J., 2003: Homosexual experience and recent homosexual encounters. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 27(2), 155–163.

Haldeman, D. C., 2002: Therapeutic antidotes: Helping gay and bisexual men recover from conversion therapies. *Journal of Gay and Lesbian Psychotherapy*, 5 (3), 117-130. doi 10.1080/19359705.2001.9962288.

Halperin, D. M., 2000: How to do the history of male homosexuality. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 6 (1), 87-123.

Hamer, D. H., Hu, S., Magnuson, V. L., Hu, N. and Pattatucci, A. M., 1993: A linkage between DNA markers on the X chromosome and male sexual orientation. *Science*, 261(5119), 321–327.

Heise, L. L., Pitanguy, J. and Germain, A., 1994: Violence against women: the hidden health burden. World Bank Discussion Papers, World Bank, New York.

Herdt, G., 1996: *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*. Zone Books, New York.

Herdt, G., 1997: *Same Sex, Different Cultures: Exploring Gay and Lesbian Lives*. Westview Press, Boulder, Colorado.

Herek, G. M., 1991: Stigma, prejudice, and violence against lesbians and gay men. In John C. Gonsiorek and James D. Weinrich (Eds.), *Homosexuality: Research Implications for Public Policy*, need publisher and location 66–80.

Herek, G. M., 2006: Legal recognition of same-sex relationships in the United States: a social science perspective. *The American Psychologist*, 61 (6), 607–621.

Herek, G. M., Norton, A. T., Allen, T. J. and Sims, C. L., 2010: Demographic, psychological, and social characteristics of self-identified lesbian, gay, and bisexual adults in a US probability sample. *Sexuality Research and Social Policy*, 7(3), 176–200.

Hoad, N., 2007: *African Intimacies Race, Homosexuality, and Globalisation*. University of Minnesota Press, USA, 232 pp.

Hoffman, L. and Knight, S. K., 2007: Claiming psychological health: The history of homosexuality in the mental health professions. *PsycCRITIQUES*. doi:10.1037/a0010248.

Homma, Y., Wang, N., Saewyc, E. and Kishor, N., 2012: The relationship between sexual abuse and risky sexual behavior among adolescent boys: a meta-analysis. *The Journal of Adolescent Health*, 51(1), 18–24. doi:10.1016/j.jadohealth.2011.12.032.

- Hope, D.A., (Ed.) 2009: *Contemporary Perspectives on Lesbian, Gay, and Bisexual Identities*. Springer-Verlag, New York.
- Human Rights Watch, 2008: This alien legacy, The origins of "sodomy" laws in British Colonialism.
- Human Rights Watch, USA. http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/lgbt1208_webwcover.pdf
- Human Rights Watch, 2013a: Guilty by association human rights violations in the enforcement of Cameroon's anti-homosexuality law. Retrieved from <http://www.hrw.org/reports/2013/03/21/guilty-association>. Accessed February 2015.
- Human Rights Watch, 2013b: This alien legacy: The origins of "sodomy" laws in British colonialism. In C. Lennox and M. Waites (Eds.), *Human Rights, Sexual Orientation and Gender Identity in the Commonwealth: Struggles for Decriminalisation and Change*, Institute of Commonwealth Studies, 83-123.
- IOM, 2011: The health of lesbian, gay, bisexual, and transgender people: Building a foundation for better understanding. IOM, Washington, DC.
- Isay, R. A., 2009: *Being Homosexual : Gay Men and their Development*. Vintage Books, New York.
- Itaborahy, L. P. and Zhu, J. (2014). State-sponsored homophobia: A world survey of laws: Criminalisation. Retrieved from www.ilga.org.
- Jannini, E. A., Burri, A., Jern, P. and Novelli, G., 2015: Genetics of human sexual behavior: Where we are, where we are going. *Sexual Medicine Reviews*, 3(2), 65-77. doi:10.1002/smrj.46.
- JHSPH amfAR, 2012: Achieving an AIDS-Free Generation for Gay Men and Other MSM. Financing and implementation of HIV programs targeting MSM. Retrieved from <http://www.amfar.org/gmtreport/>. Accessed February 2015.
- Johns, M. M., Zimmerman, M. and Bauermeister, J. A., 2013: Sexual attraction, sexual identity , and psychosocial well-being in a national sample of young women during emerging adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 42 (1), 82-95.
- Johnson, W., Turkheimer, E., Gottesman, I. I. and Bouchard, T. J., 2009: Beyond heritability: Twin studies in behavioral research. *Current Directions in Psychological Science*, 18(4), 217–220.
- Kendler, K. S., Thornton, L. M., Gilman, S. E. and Kessler, R. C., 2000: Sexual orientation in a US national sample of twin and non-twin sibling pairs. *American Journal of Psychiatry*, 157(11), 1843–1846.
- Kimmel, D. C. and Garnets, L. D., (Eds.) 2003: What a light it shed: The life of Evelyn Hooker. *Psychological Perspectives on Lesbian, Gay, and Bisexual Experiences* (2nd Ed.). Columbia University Press, New York.

Kishida, M. and Rahman, Q., 2015: Fraternal birth order and extreme right-handedness as predictors of sexual orientation and gender nonconformity in men. *Archives of Sexual Behavior*. doi:10.1007/s10508-014-0474-0.

Kosciw, J., Greytak, E. and Bartkiewicz, M., 2013: The 2011 national school climate survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools. GLSEN, New York.

Kretz, A., 2013: From "kill the gays" to "kill the gay rights movement": The future of homosexuality legislation in Africa. *Northwestern Journal of International Human Rights*, 11 (2), article 3.

Lalor, K., 2004: Child sexual abuse in sub-Saharan Africa: A literature review. *Child Abuse and Neglect*, 28(4), 439–460. doi:10.1016/j.chiabu.2003.07.005.

Lalumière, M. L., Blanchard, R. and Zucker, K. J., 2000: Sexual orientation and handedness in men and women: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 126(4), 575–592.

Långström, N., Rahman, Q., Carlström, E. and Lichtenstein, P., 2010: Genetic and environmental effects on same-sex sexual behavior: A population study of twins in Sweden. *Archives of Sexual Behavior*, 39(1), 75–80.

Lee, J., 2014: Too cruel for school: LGBT bullying, noncognitive skill development, and the educational rights of students. *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, 49 (1), 261–290.

Lehavot, K., Molina, Y. and Simoni, J. M., 2012: Childhood trauma, adult sexual assault, and adult gender expression among lesbian and bisexual women. *Sex Roles*, 67(5-6), 272–284.

Lemmola, F. and Camperio Ciani, A., 2009: New evidence of genetic factors influencing sexual orientation in men: Female fecundity increase in the maternal line. *Archives of Sexual Behavior*, 38(3), 393–399.

LeVay, S., 2010: *Gay, Straight, and the Reason Why: The Science of Sexual Orientation*. Oxford University Press, UK.

Lingiardi, V. and Capozzi, P., 2004: Psychoanalytic attitudes towards homosexuality: an empirical research. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 85(Pt 1), 137–157.

Litt, D., Lewis, M., Blayney, J.A. and Kaysen, D.L., 2013: Protective behavioral strategies as a mediator of the generalised anxiety and alcohol use relationship among lesbian and bisexual women. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 74 (1), 168–174.

Maschi, D., Sciupac, E. and Lipka, M., 2013: Gay marriage around the world (pp. 1–6). Washington DC. Retrieved from <http://www.pewforum.org/2013/12/19/gay-marriage-around-the-world-2013/>.

McClintock, M. K. and Herdt, G., 1996: Rethinking puberty: The development of sexual attraction. *Current Directions in Psychological Science*, 5 (6), 178–183.

Michaels, S., 1996: The prevalence of homosexuality in the United States. In *Textbook of Homosexuality and Mental Health*. 43–63 pp. American Psychiatric Association, Arlington, VA.

Miller, E. M., 2000: Homosexuality, birth order, and evolution: Toward an equilibrium reproductive economics of homosexuality. Department of Economics and Finance Working Papers, 1991-2006. Paper 19.

Mkhize, N., Bennett, J., Reddy, V. and Moletsane, R., 2010: *The Country we want to live in: Hate Crimes and Homophobia in the Lives of Black Lesbian South Africans* (p. 72). HSRC Press, Cape Town.

Morgan, R. and Wieringa, S., (Eds.) 2005: *Tommy Boys, Lesbian Men, and Ancestral Wives: Female Same-sex Practices in Africa*. Jacana Press, Johannesburg.

Mugambi, S. and Morara, B., 2012: Taking stock of the status of child sexual abuse in Africa since the first international conference in Africa on child sexual abuse in 2007. The Second International Conference in Africa on Child Sexual Abuse, Accra, Ghana.

Murray, S., 1998: Homosexuality in “traditional” sub-Saharan Africa and contemporary South Africa. Retrieved from http://semgai.free.fr/doc_et_pdf/africa_A4.pdf. Accessed March 2015.

Mustanski, B. S., Chivers, M. L. and Bailey, J. M., 2002: A critical review of recent biological research on human sexual orientation. *Annual Review of Sex Research*, 13, 89–140.

Mustanski, B. S., DuPree, M. G., Nievergelt, C. M., Bocklandt, S., Schork, N. J. and Hamer, D. H., 2005: A genome wide scan of male sexual orientation. *Human Genetics*, 116(4), 272–278.

Neave, N., Menaged, M. and Weightman, D. R., 1999: Sex differences in cognition: the role of testosterone and sexual orientation. *Brain and Cognition*, 41(3), 245–262.

Nel, J., 2014: South African psychology can and should provide leadership in advancing understanding of sexual and gender diversity on the African continent. *South African Journal of Psychology*, 44(2), 145–148. doi:10.1177/0081246314530834.

Nel, J. A. and Breen, D., 2013: Victims of hate crime. In R. Peacock (Ed.), *Victimology in South Africa* (Second edition). JL van Schaik, Pretoria.

Nel, J. A., Yi, H., Sandfort, T. G. M. and Rich, E., 2013: HIV-untested men who have sex with men in South Africa: The perception of not being at risk and fear of being tested. *AIDS and Behavior*, Suppl 1, 51-59. doi: 10.1007/s10461-012-0329-4.

Nel, J. and Judge, M., 2008: Exploring homophobic victimisation in Gauteng, South Africa: Issues, impacts and responses. *Acta Criminologica*, 21(3), 19–36. Retrieved from http://reference.sabinet.co.za/sa_epublication_article/crim_v21_n3_a3.

Nell, M. and Shapiro, J., 2013: Resilience amidst adversity : Being gay and African in the new century. Retrieved from <http://www.atlanticphilanthropies.org/learning/resilience-amidst-adversity-being-gay-and-african-new-century>. Accessed March 2015.

Newport, F. and Gates, G., 2015a: San Francisco metro area ranks highest in LGBT percentage. Retrieved March 23, 2015, from http://www.gallup.com/poll/182051/san-francisco-metro-area-ranks-highest-lgbt-percentage.aspx?utm_source=Social+Issues&utm_medium=newsfeed&utm_campaign=tiles.

Ngun, T. C., Ghahramani, N., Sánchez, F. J., Bocklandt, S. and Vilain, E., 2011: The genetics of sex differences in brain and behavior. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 32(2), 227–46. doi:10.1016/j.yfrne.2010.10.001.

Ngun, T. and Vilain, E., 2014: The biological basis of human sexual orientation: Is there a role for epigenetics. *Advances in Genetics*, 86, 167-184.

Nicolosi, J., 2009: Fathers of male homosexuals: A collective clinical profile. Retrieved from <http://josephnicolosi.com/fathers-of-male-homosexuals/>. Accessed March 2015.

Nicolosi, J. and Nicolosi, L. A., 2002: A Parent's Guide to preventing Homosexuality. Intervarsity Press, Illinois.

Olsen, E. O. M., H, M. S. P., Kann, L., Ph, D., Vivolo-kantor, A., H, M. P. and Mcmanus, T., 2014: School violence and bullying among sexual minority high school students. *Journal of Adolescent Health*, 55(3), 432-8. doi: 10.1016/j.jadohealth.2014.03.002

PAHO, 2009: The Pan-American Health Organisation/World Health Organisation PAHO/WHO Position Statement. "Cures" for an illness that does not exist. Retrieved from http://www.paho.org/hq/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=17703&Itemid=2057.

Park, J. N., Papworth, E., Kassegne, S., Moukam, L., Billong, S. C., Macauley, I., Yomb, Y.R., Nkoume, N., Mondoleba, V., Eloundou, J., LeBreton, M., Tamoufe, U., Grosso, A. and Baral, S. D., 2013: HIV prevalence and factors associated with HIV infection among men who have sex with men in Cameroon. *Journal of the International AIDS Society*, 16 (Suppl. 3). doi: 10.7448/IAS.16.4.18752

Parker, R., 2009: Sexuality, culture and society: shifting paradigms in sexuality research. *Culture, Health and Sexuality*, 11(3), 251–66. doi:10.1080/13691050701606941.

Pascoe, E. A. and Smart Richman, L., 2009: Perceived discrimination and health: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 135(4), 531–554.

Pattatucci, A. M. and Hamer, D. H., 1995: Development and familiarity of sexual orientation in females. *Behavior Genetics*, 25(5), 407–420.

Peplau, L. A. and Garnets, L. D., 2000: A new paradigm for understanding women's sexuality and sexual orientation. *Journal of Social Issues*, 56(2), 330–350. Retrieved from <http://www.blackwell-synergy.com/links/doi/10.1111/0022-4537.00169>.

Pereda, N., Guilera, G., Forns, M. and Gómez-Benito, J., 2009a: The international epidemiology of child sexual abuse: A continuation of Finkelhor (1994). *Child Abuse and Neglect*, 33(6), 331–342.

Pereda, N., Guilera, G., Forns, M. and Gómez-Benito, J., 2009b: The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 29(4), 328–338.

Perrin, A. J., Cohen, P. N. and Caren, N., 2013: Are children of parents who had same-sex relationships disadvantaged? A Scientific evaluation of the no-differences hypothesis. *Journal of Gay and Lesbian Mental Health*, 17(3), 327–336. doi:10.1080/19359705.2013.772553.

Person, E. S., 2005: As the wheel turns: a centennial reflection on Freud's Three Essays on the Theory of Sexuality. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 53(4), 1257–1282.

Pew Research Centre, 2003: Religious beliefs underpin opposition to homosexuality. Retrieved from <http://www.pewforum.org/2003/11/18/religious-beliefs-underpin-opposition-to-homosexuality/>. Accessed February 2015.

Pew Research Centre, 2013: A survey of LGBT Americans: Attitudes, experiences and values in changing times. Retrieved from <http://www.pewsocialtrends.org/2013/06/13/a-survey-of-lgbt-americans/>. Accessed February 2015.

Pew Research Centre, 2013: The global divide on homosexuality: Greater acceptance in more secular and affluent countries. Retrieved from <http://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/>. Accessed February 2015.

Pillard, R. C., Poumadere, J. and Carretta, R. A., 1981: Is homosexuality familial? A review, some data, and a suggestion. *Archives of Sexual Behavior*, 10(5), 465–475.

Pillard, R. C. and Weinrich, J. D., 1986: Evidence of familial nature of male homosexuality. *Archives of General Psychiatry*, 43(8), 808–812.

Poteat, T., Diouf, D., Drame, F. M., Ndaw, M., Traore, C., Dhaliwal, M. and Baral, S., 2011: HIV risk among MSM in Senegal: A qualitative rapid assessment of the impact of enforcing laws that criminalise same-sex practices. *PloS One*, 6(12), e28760. doi:10.1371/journal.pone.0028760.

Poteat, T., Logie, C., Adams, D., Lebona, J., Letsie, P., Beyrer, C. and Baral, S., 2014: Sexual practices, identities and health among women who have sex with women in Lesotho - a mixed-methods study. *Culture, Health & Sexuality*, 16(2):120-35. doi:10.1080/13691058.2013.841291.

Quinsey, V. L., 2003: The etiology of anomalous sexual preferences in men. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 989, 105–117; discussion 144–153.

Rahman, Q., 2005: The neurodevelopment of human sexual orientation. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 29(7), 1057–66. doi:10.1016/j.neubiorev.2005.03.002.

- Rahman, Q. and Koerting, J 2008: Sexual orientation-related differences in allocentric spatial memory tasks. *Hippocampus*, 18(1), 55–63.
- Reddy, V., Sandfort, T. and Rispel, L., (Eds.) 2009: *From Social Silence to Social Science: Same-sex Sexuality, HIV&AIDS and Gender in South Africa*. HSRC Press, Pretoria, 252 pp.
- Reiter, L., 1989: Sexual orientation, sexual identity, and the question of choice. *Clinical Social Work Journal*, 17(2), 138–150. Retrieved from <http://link.springer.com/article/10.1007/BF00756141>.
- Rice, W. R., Friberg, U. and Gavrilets, S., 2012: Homosexuality as a consequence of epigenetically canalised sexual development. *The Quarterly Review of Biology*, 87(4), 343–368. doi:10.1086/668167.
- Roberts, A. L., Glymour, M. M. and Koenen, K. C., 2013: Does maltreatment in childhood affect sexual orientation in adulthood? *Archives of Sexual Behavior*, 42(2), 161–171.
- Rosario, M. and Schrimshaw, E. W., 2014: Theories and Etiologies of sexual orientation. In D. L. Tolman and L. M. Diamond (Eds.), *APA Handbook of Sexuality and Psychology Volume 1: Person-based Approaches*. Vol. 1, pp. 555–596. American Psychological Association.
- Roscoe, W. and Murray, S., 1997: *Islamic Homosexualities: Culture, History, and Literature*. New York: New York University Press.
- Rothman, E. F., Exner, D. and Baughman, A., 2011: The prevalence of sexual assault against people who identify as gay, lesbian or bisexual in the United States : A systematic review method search strategy. *Trauma Violence Abuse*, 12 (2), 55–66. doi: 10.1177/1524838010390707.
- Roughgarden, J., 2009: *Evolution's Rainbow: Diversity, Gender, and Sexuality in Nature and People*. University of California Press, USA.
- Royal College of Psychiatrists, 2010: Retrieved from <http://www.rcpsych.ac.uk/working-psychiatry/specialinterestgroups/gaylesbian/submissiontothecofe/psychiatryandlgb-people.aspx>.
- Rullo, J. E., Strassberg, D. S. and Miner, M. H., 2014: Gender-specificity in sexual interest in bisexual men and women. *Archives of Sexual Behaviour*. doi:10.1007/s10508-014-0415-y.
- Ryan, C., Russell, S. T., Huebner, D., Diaz, R. and Sanchez, J., 2010: Family acceptance in adolescence and the health of LGBT young adults. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(4), 205–13. doi:10.1111/j.1744-6171.2010.00246.x.
- Sanders, A. R., Martin, E. R., Beecham, G. W., Guo, S., Dawood, K., Rieger, G. and Bailey, J. M., 2014. Genome-wide scan demonstrates significant linkage for male sexual orientation. *Psychological Medicine*, 1–10. doi:10.1017/S0033291714002451.

Sandfort, T. G. M. and Reddy, V., 2013: African same-sex sexualities and gender-diversity: an introduction. *Culture, Health and Sexuality*, 15 (Suppl. November 2014), 1–6. doi:10.1080/13691058.2013.797218.

Savic, I., Garcia-Falgueras, A. and Swaab, D. F., 2010: Sexual differentiation of the human brain in relation to gender identity and sexual orientation. *Progress in Brain Research*, 186, 41–62.

Savic, I. and Lindström, P., 2008: PET and MRI show differences in cerebral asymmetry and functional connectivity between homo and heterosexual subjects. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 105(27), 9403–8. doi:10.1073/pnas.0801566105.

Savin-Williams, R. C., 2014: An exploratory study of the categorical versus spectrum nature of sexual orientation. *Journal of Sex Research*, 51(4), 446–53. doi:10.1080/00224499.2013.871691.

Savin-Williams, R. C. and Vrangalova, Z., 2013: Mostly heterosexual as a distinct sexual orientation group: A systematic review of the empirical evidence. *Developmental Review*, 33, 58–88. doi:10.1016/j.dr.2013.01.001.

Schlatter, B. E. and Steinback, R., 2015: 10 vile homophobic myths debunked (pp. 1–7). Retrieved from <http://www.splcenter.org/get-informed/intelligence-report/browse-all-issues/2010/winter/10-myths>.

Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., Postmes, T. and Garcia, A., 2014: The consequences of perceived discrimination for psychological well-being: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140(4), 921–48. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24547896>.

Schneeberger, A. R., Dietl, M. F., Muenzenmaier, K. H., Huber, C. G. and Lang, U. E., 2014: Stressful childhood experiences and health outcomes in sexual minority populations: A systematic review. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 49 (9), 1427–1445.

Seitz-Wald, A., 2014: Evangelicals are winning the gay marriage fight in Africa and Russia. *National Journal*, 1–9. Retrieved from <http://www.nationaljournal.com/gay-washington/evangelicals-are-winning-the-gay-marriage-fight-in-africa-and-russia-20140123>.

Sell, R. L., Wells, J. A. and Wypij, D., 1995: The prevalence of homosexual behavior and attraction in the United States, the United Kingdom and France: Results of national population-based samples. *Archives of Sexual Behavior*, 24(3), 235–248.

Semugoma, P., Nemande, S. and Baral, S. D., 2012a: The irony of homophobia in Africa. *Lancet*, 380 (9839), 312–4. doi:10.1016/S0140-6736(12)60901-5.

Semugoma, P., Beyrer, C. and Baral, S., 2012b. Assessing the effects of anti-homosexuality legislation in Uganda on HIV prevention, treatment, and care services. *SAHARA-J*, 9(3), 173–6. Doi: 10.1080/17290376.2012.744177

- Seto, M. C. (2012). Is pedophilia a sexual orientation? *Archives of Sexual Behavior*, 41(1), 231–6. doi:10.1007/s10508-011-9882-6.
- Seutter, R. A. and Rovers, M., 2004: Emotionally absent fathers: Furthering the understanding of homosexuality. *Journal of Psychology and Theology*, 32(1), 43–49.
- Short, E., Riggs, D. W., Perlesz, A., Brown, R. and Kane, G., 2007: Lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) parented families. A literature review prepared for The Australian Psychological Society, 497(August).
- Silventoinen, K., Kaprio, J., Lahelma, E. and Koskenvuo, M., 2000: Relative effect of genetic and environmental factors on body height: differences across birth cohorts among Finnish men and women. *American Journal of Public Health*, 90(4), 627–630.
- Singh, J., 2013: Bigotry and oppressive laws in Africa drive HIV in men who have sex with men. *PLOS Medicine*, 10(6). doi: 10.1371/journal.pmed.1001471.
- Skinner, M. K., Manikkam, M. and Guerrero-Bosagna, C., 2011: Epigenetic transgenerational actions of endocrine disruptors. *Reproductive Toxicology*, 31 (3), 337-343.
- Smith, A. D., Tapsoba, P., Peshu, N., Sanders, E. J. and Jaffe, H. W., 2009: Men who have sex with men and HIV/AIDS in sub-Saharan Africa. *Lancet*, 374(9687), 416–22. doi:10.1016/S0140-6736(09)61118-1.
- SMUG, 2014: Expanded criminalisation of homosexuality in Uganda: A flawed narrative – empirical evidence and strategic alternatives from an African perspective. Retrieved from http://www.iranti-org.co.za/content/Press_Releases/2013%20Uganda%20Anti%20Homosexuality%20Bill/SMUG%20alternative%20to%20criminalisation.pdf. Accessed March 2015.
- Snow, J., 2013: “Ex-gay” ministry apologises to LGBT community, shuts down. *Metro Weekly*. 20 June 2013. Retrieved from <http://www.metroweekly.com/2013/06/ex-gay-ministry-apologizes-to/>. Accessed March 2015.
- Stern, M., 2014: The brutal, bloody horror of gay life in Putin's Russia. Retrieved from http://www.slate.com/blogs/outward/2014/01/30/gay_russia_under_putin_brutal_bloody_and_horrific.html.
- Stoltenborgh, M., Van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M. and Bakermans-Kranenburg, M. J., 2011: A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child Maltreatment*, 16(2), 79–101.
- Strömdahl, S., Onigbanjo Williams, A., Eziefule, B., Emmanuel, G., Iwuagwu, S., Anene, O. and Baral, S., 2012: Associations of consistent condom use among men who have sex with men in Abuja, Nigeria. *AIDS Research and Human Retroviruses*, 28(12), 1756–62. doi:10.1089/AID.2012.0070.
- Swaab, D., 2004: Sexual differentiation of the human brain: relevance for gender identity, transsexualism and sexual orientation. *Gynaecological Endocrinology*, 19(6), 301–312. doi:10.1080/09513590400018231.

Swaab, D. F., 2008: Sexual orientation and its basis in brain structure and function. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 105(30), 10273–4. doi:10.1073/pnas.0805542105.

Talley, A. E., Hughes, T. L., Aranda, F., Birkett, M., & Marshal, M. P., 2014; Exploring alcohol-use behaviors among heterosexual and sexual minority adolescents: intersections with sex, age, and race/ethnicity. *American Journal of Public Health*, 104(2), 295–303. doi:10.2105/AJPH.2013.301627.

Tamale, S., 2013: Confronting the politics of non-conforming sexualities in Africa. *African Studies Review*, 56(02), 31–45. Retrieved from http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0002020613000401.

Tamale, S., 2011: *African Sexualities: A Reader*. Pambazuka Press, UK.

Terry, K. J., 2011: Book Review: Understanding and addressing adult sexual attraction to children: A Study of paedophiles in contemporary society. *Psychology of Women Quarterly*. doi:10.1177/0361684311410542.

The Week, 2014: Everything you need to know about Africa's anti-gay crackdown, 30 March. Retrieved from <http://theweek.com/articles/448702/everything-need-know-about-africas-antigay-crackdown>. Accessed April 2015.

Thoreson, R. R., 2014: Troubling the waters of a “wave of homophobia”: Political economies of anti-queer animus in sub-Saharan Africa. *Sexualities*, 17(1-2), 23-42. doi: 10.1177/1363460713511098.

Thurston, I., Dietrich, J., Bogart, L., Otworld, K., Sikkema, K., Nkala, B. and Gray, G., 2014: Correlates of sexual risk among sexual minority and heterosexual South African youths. *American Journal of Public Health*, 104(7), 1265–1269.

Traub, V., 2001: The renaissance of lesbianism in early modern England. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 7(2), 245-263.

Turkheimer, E. and Waldron, M., 2000: Non-shared environment: a theoretical, methodological, and quantitative review. *Psychological Bulletin*, 126(1), 78–108.

Uganda. Uganda Anti-Homosexuality Act, 2014, 1–21.

United Nations High Commissioner for Human Rights, 2010: Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity. Retrieved from http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Discrimination/A.HRC.19.41_English.pdf. Accessed March 2015.

Vanderlaan, D. P., Blanchard, R., Wood, H. and Zucker, K. J., 2014: Birth order and sibling sex ratio of children and adolescents referred to a gender identity service. *PloS One*, 9(3), e90257. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24651045>.

- Victor, C. J., Nel, J. a., Lynch, I. and Mbatha, K., 2014. The Psychological Society of South Africa sexual and gender diversity position statement: contributing towards a just society. *South African Journal of Psychology*, 44(3), 292–302. doi:10.1177/0081246314533635.
- Vincent, L., 2014: “Unnatural”, “un-African” and “ungodly”: Homophobic discourse in democratic South Africa. *Sexualities*, 17(4), 472–483.
- Visscher, P. M., 2008: Sizing up human height variation. *Nature Genetics*, 40 (5), 489-490. doi:10.1038/ng0508-489.
- Vrangalova, Z. and Savin-Williams, R. C., 2014: Psychological and physical health of mostly heterosexuals: a systematic review. *Journal of Sex Research*, 51(4), 410–45. doi:10.1080/00224499.2014.883589
- Walker, M. D., Hernandez, A. M. and Davey, M., 2012: Childhood sexual abuse and adult sexual identity formation: Intersection of gender, race, and sexual orientation. *American Journal of Family Therapy*, 40(5), 385–398.
- Weill, C.L., 2009: *Nature's Choice, What Science reveals about the Biological Origins of Sexual Orientation*. Routledge, New York, 240 pp.
- Whitam, F. L., and Mathy, R. M., 1987: Male homosexuality in four societies: Brazil, Guatemala, the Philippines, and the United States. *American Journal of Psychology*, 93 (3), 742-744.
- Whitam, F. L., Diamond, M. and Martin, J., 1993: Homosexual orientation in twins: A report on 61 pairs and three triplet sets. *Archives of Sexual Behavior*, 22(3), 187–206.
- Whitehead, N., 2009: Homosexuality and mental health problems. Retrieved from <http://www.narth.org/docs/whitehead.html>.
- Wilson, H. W. and Widom, C. S., 2010: Does physical abuse, sexual abuse, or neglect in childhood increase the likelihood of same-sex sexual relationships and cohabitation? A prospective 30-year follow-up. *Archives of Sexual Behavior*, 39(1), 63–74.
- Winneke, G., Ranft, U., Wittsiepe, J., Kasper-Sonnenbeg, M., Furst, P., Kraemer, U. and Wilhelm, M., 2014: Behavioral sexual dimorphism in school-age children and early developmental exposure to dioxins and PCBs: A follow-up study of the Duisburg Cohort. *Environmental Health Perspectives*, (3), 292–298.
- Worthington, R. L., Savoy, H. B., Dillon, F. R. and Vernaglia, E. R., 2002: Heterosexual identity development: A multidimensional model of individual and social identity. *The Counseling Psychologist*, 30(4), 496–531. doi:10.1177/00100002030004002.

Appendix 1: Biographies of Panel Members

Jerry Coovadia: Co-chair

Prof Hoosen (Jerry) Coovadia is currently a Director at MatCH Health Systems (Maternal, Adolescent and Child Health). MatCH Health Systems with the President's Emergency Plan for AIDS Relief (PEPFAR) funding (through United States Agency for International Development-USAID) supports the KwaZulu-Natal (KZN) Department of Health in their provision of HIV, TB and related diseases treatment, prevention and care services in the eThekweni and uMkhanyakude districts. Prof Coovadia is also the Chairperson of the Board of the KZN Children's Hospital Trust and a Commissioner for the National Planning Commission for the Presidency of the Republic of South Africa. He also holds the title of Emeritus Professor of Paediatrics and Child Health and Emeritus Victor Daitz Professor of HIV/Aids Research at the University of KwaZulu-Natal. He was the Scientific Director at the Doris Duke Medical Research Centre at the University of Natal and the Director of BioMed HIV/AIDS Research at the Nelson Mandela School of Medicine. He also held the International Vice-Chair of the International Maternal Paediatric and Adolescent AIDS Clinical Trials Group (IMPAACT), the Deputy Chair of Transitional National Development Trust, Co-chair of the Advisory Board to the Artists for a New South Africa's Amandla AIDS Fund and is a Member of the South African Academy of Science. He has also been a member of a number of UN Committees. He holds Honorary Doctorates from the Universities of Cape Town, KwaZulu-Natal and the Witwatersrand; a Master of Science from the University of Birmingham, UK; a Fellowship of the College of Physicians (FCP) from the College of Medicine of South Africa; and a Bachelor of Medicine and Bachelor of Surgery from the University of Bombay, India. He has published more than 338 papers on factors causing morbidity, disability and mortality among Africa's children. He has received a number of awards including the Nelson Mandela Award for Health and Human Rights (co-recipient with Judge Edwin Cameron), The Order of the Star of SA for Contributions to Democracy and Health presented by former President Nelson Mandela, the 2013 Scientific Freedom and Responsibility Award from the American Association for the Advancement of Science (AAAS), the Lifetime Achievement Award from the HIV Congress in India, the Lifetime Achievement Award from the National Research Foundation (NRF) and most recently, the South African Medical Research Council (MRC) President's Award for Exceptional Contributions to Medical Research.

Glenda Gray: Co-chair

Prof Glenda Gray [MBBCH, FCPaeds, DSc (honoris causa)] is the President of the MRC of South Africa and a National Research Foundation (NRF) A-rated scientist. Prof Gray trained as a medical doctor and paediatrician at the University of the Witwatersrand, co-founded and led the internationally renowned Perinatal HIV Research Unit, based at the Chris Hani Baragwanath Hospital in Soweto, South Africa. Prof Gray has expertise in mother-to-child transmission of HIV, HIV vaccines and microbicides. She is the Co-Principal Investigator of the HIV Vaccine Trials Network and Director of the HIV Vaccines Trial Network (HVTN) International Programmes. In 2002, she was awarded (together with Dr James McIntyre) the Nelson Mandela Health and Human Rights Award for pioneering work done in the field of mother-to-child transmission of HIV-1. She is a Member of the Academy of Science of South Africa, and chairs the Standing Committee on Health. She is a member of the United States Institute of Medicine, and serves on their Global Health Board. Additionally, in 2012 she was admitted as a Fellow of the American Academy of

Microbiology. Prof Gray has also been awarded the Outstanding African Scientist Award and the International Association of Physicians against AIDS "Hero of Medicine" award for work done in the field of HIV treatment in children and adults. In 2009, Dr James McIntyre and Prof Gray received the N'Galy-Mann lectureship in recognition of their HIV research contribution in South Africa. In June 2012, she received a DSc (honoris causa) from the Simon Fraser University, Canada for her work in the field of mother-to-child transmission of HIV. In 2013, she received the country's highest honour, the Order of Mapungubwe granted by the President of South Africa.

Chris Beyrer

Prof Chris Beyrer (MD, MPH) is Professor of Epidemiology, International Health, and Health, Behaviour and Society at the Johns Hopkins Bloomberg School of Public Health in Baltimore, USA. He serves as Director of Johns Hopkins University (JHU) HIV Training Programme in Epidemiology and Prevention Science, and founded and directs the Johns Hopkins Centre for Public Health and Human Rights. He is Co-Principal Investigator of the JHU Centre for AIDS Research (CFAR) and directs the CFAR Developmental Core. He is a member of the HIV Prevention Trials Network (HPTN) MSM Working Group, and Protocol Chair for HPTN 078, a study of recruitment, linkage to care, and an enhanced treatment intervention for MSM living with HIV infection. He currently serves as Co-chair of the Epidemiology and Natural History Planning Group of the Office of AIDS Research of the US National Institutes of Health (NIH). He has extensive experience in conducting international collaborative research and training programmes in HIV/AIDS and other infectious disease epidemiology, in infectious disease prevention research, HIV vaccine preparedness, in HIV among key populations and in health and human rights. Prof Beyrer has done HIV research in Thailand, Burma, China, India, South Africa, Malawi, Tanzania, Russia, Tajikistan, and Kazakhstan and is the author of over 220 scientific papers. Prof Beyrer was elected to the Institute of Medicine of the US National Academies in 2014. He is the current President of the International AIDS Society.

Derrick Higginbotham

Dr Derrick Higginbotham [BA (Honors) Dalhousie, MA Simon Fraser, MA, MPhil, PhD Columbia] is a lecturer in the Department of English Language and Literature at the University of Cape Town (UCT). He has hosted several events at UCT and in Cape Town about sexuality in Africa, and is editing a collection of essays with Dr Victoria Collis-Buthelezi called *Contested Intimacies: Sexuality, Gender, and the Law in Africa*, which will be published in May 2015. He also teaches queer theory and Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer (LGBTQ) literature – most of it South African and some other African countries – along with early modern English literature. He has published several essays on early modern English theatrical texts and their depiction of gender, economics, and sexuality. His approach and specialisation is in the socio-cultural history of sexuality on the African continent and in 'The West'.

Juliet Kiguli

Dr Juliet Kiguli (PhD) is a Senior Lecturer, in the Department of Community Health and Behavioural Sciences at the College of Health Sciences, Makerere University, Uganda. She is an anthropologist and gender analyst, teaching and carrying out community-based research and is also a consultant on several bilateral and multilateral projects in gender, culture and health. Her work explores major debates in gender, power and cultural modernity, policy, social theory, contemporary anthropology and health. Currently, her main focus is social protection of the poor, policy, and community development. Her core skills include: sociological investigation, project appraisal and design, systematic

reviews, monitoring and evaluation, and report-writing. She has published various articles in journals and books. Recently, she has co-authored articles in health.

Beverly Kramer

Prof Beverley Kramer (BSc, BSc Hons, PhD) is Professor of Anatomy in the School of Anatomical Sciences, and Assistant Dean: Research and Postgraduate Support in the Faculty of Health Sciences at the University of the Witwatersrand. Prof Kramer's main field of research is in embryology and developmental biology. She has published widely and has presented her research at numerous international and local congresses.

James McIntyre

Prof James McIntyre (MBCChB, FRCOG) is the Chief Executive Officer of the Anova Health Institute, Honorary Professor in the School of Public Health and Family Medicine at the University of Cape Town and International Vice-Chair of the US NIH-funded IMPAACT Network, the leading global collaborative HIV research network in women and children. He previously worked for 25 years at the Chris Hani Baragwanath Hospital in Soweto, South Africa, where he was the co-founder and Executive Director of the Perinatal HIV Research Unit (PHRU) of the University of the Witwatersrand. He has been involved in research and programming on the prevention of mother-to-child transmission of HIV for more than 20 years.

Juan Nel

Prof Juan A Nel is a Professor of Psychology at the University of South Africa. A registered clinical and research psychologist, he completed his doctoral studies in 2007. Prof Nel's expertise in sexuality and gender – in particular, LGBTI mental health and well-being, as well as in hate crimes and victim empowerment and support, more generally, is recognised. His related academic research, tuition, advocacy and community participation have contributed to improved theory, professional practice, policy changes and community mobilisation. He is passionate about equality and human rights, and the strengthening of health-care service provision. Related efforts are increasingly focused on the discipline of psychology. In this context, he also serves as leader of a project aimed at positioning the Psychological Society of South Africa (PsySSA) as a regional hub towards the promotion of the well-being and human rights of LGBTI persons on the African continent. This initiative was instrumental in the recent establishment of the PsySSA Sexuality and Gender Division and the adoption of its Position Statement on Sexual and Gender Diversity. He is the President of PsySSA.

Jason van Niekerk

Dr Jason van Niekerk holds a BA and MA from Rhodes University, and completed his doctorate in philosophy at the University of the Witwatersrand. He is currently a postdoctoral research Fellow in the Department of Jurisprudence at the University of Pretoria. Dr van Niekerk's current research interests are philosophical accounts of Ubuntu and African communitarianism; homophobia/heterosexism and claims about traditional African moral values; and a collaborative platform for archiving, developing, and sharing African philosophy curricula.

Michael Pepper

Prof Michael Pepper is the Director of the Institute for Cellular and Molecular Medicine and a Professor in the Department of Immunology, Faculty of Health Sciences at the

University of Pretoria (UP). He is also Director of the SAMRC Extramural Unit for Stem Cell Research and Therapy at UP, and is *Professeur Associé* in the Faculty of Medicine at the University of Geneva, Switzerland. Prof Pepper obtained his MBChB degree (1982) from the Faculty of Medicine at the University of Cape Town, and moved to Geneva in 1986 where he obtained his PhD (1990), MD (1992) and *Privat Docent* (Habilitation) (1997) degrees. He is one of UP's leading researchers and has received a number of awards for his research. He is a Member of the Academy of Science of South Africa.

Jerome Singh

Prof Jerome Amir Singh (BA, LLB, LLM, MHSc, PhD) is Head of Ethics and Law at the Centre for the AIDS Programme of Research in South Africa (CAPRISA), Nelson R Mandela School of Medicine, University of KwaZulu-Natal (UKZN). He is also adjunct Professor in the Dalla Lana School of Public Health Sciences and the Joint Centre for Bioethics at the University of Toronto, Canada, and Course Director for Bioethics at Howard College School of Law, UKZN. He serves as a consultant to the World Health Organisation (WHO), United Nations Children's Fund (UNICEF), and United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI). He is the Co-chair of the US NIH's HIV Prevention Trial Network's Ethics Working Group and is an elected Founding Member, and two-term Co-chair of the South African Young Academy of Science (SAYAS). He is a member of the South African National AIDS Council (SANAC) Technical Task Team on Ensuring Protection of Human Rights and Improving Access to Justice, and a member of the South African Law Reform Commission's statutory law revision project (redundancy, obsolescence and constitutionality of health legislation). He currently serves on several bodies, including the International Research Ethics Board of *Médecins Sans Frontières* (MSF), the Research Ethics Committee of the South African Human Sciences Research Council (HSRC), and the Scientific Advisory Board of the Aurum Institute of Health Research. He serves as a member of the Critical Path for TB Drug Regimens (CPTR) Advisory Panel and as a Special Advisor to the Biomedical Research Ethics Committee of the Nelson Mandela School of Medicine. He has previously served as the Co-Director of the Ethical, Social, and Cultural Issues Advisory Services to the Bill and Melinda Gates Foundation's Grand Challenges in Global Health Initiative, as a member of the World Health Organisation's Ethics Task Force on TB Management, and the US NIH's African Data and Safety Monitoring Board.

Melissa Steyn

Prof Melissa Steyn holds the Department of Science and Technology (DST) NRF South African National Chair in Critical Diversity Studies. She is the founding Director of the Wits Centre for Diversity Studies. Her work engages with intersecting hegemonic social formations, but she is best known for her publications on whiteness and white identity in post-apartheid South Africa. Her book, *Whiteness just isn't what is used to be: White identity in a changing South Africa* (2001, SUNY Press,) won the 2002 Outstanding Scholarship Award in International and Intercultural Communication from the National Communication Association in the United States. Her co-edited books include *The Prize and the Price: Shaping Sexualities in South Africa* (Vol 2) (2009, HSRC), *Performing Queer: Shaping Sexualities in South Africa* (Vol 1) (2005, Kwela), *Under Construction: Race and Identity in South Africa Today* (2004, Heinemann) and *Cultural Synergy in South Africa: Weaving Strands of Africa and Europe* (1996, Knowledge Resources). Prof Steyn was featured as one of Routledge's Sociology Super Authors for 2013.

Researcher and Report Author: Harry Dugmore

Prof Harry Dugmore is the Director of the Centre for Health Journalism at Rhodes University in Grahamstown, South Africa. He has a PhD in history from the University of the Witwatersrand. Prof Dugmore co-ordinates the Honours programmes at the School of Journalism and Media Studies at Rhodes, and supervises PhD and Masters research in the fields of health communication, sexuality and health, and digital journalism. He has had a long-standing interest in the media's ability to influence health behaviours and shape health identities. In the 1990s, Prof Dugmore co-wrote the first four seasons of the *Soul City* TV series and was, from 2001 to 2006, a coordinator of Khomanani, the then South African government's HIV, AIDS and TB behaviour change communication campaign. His research interest include media representations of obesity and the way non-communicable diseases are covered in media, health journalism in the digital era, participatory journalism, with particular reference to patient empowerment, and understanding the media's role in shaping sexualities and sexual identities. He is currently on the steering committee of the Highway Africa Conference, the largest annual conference of African journalists. He is also deputy Chair of the Board of *Grocott's Mail*, South Africa's oldest independent newspaper and is, from 2014, the Eastern Cape coordinator of the South African National Editors Forum (SANEF).

Appendix 2: Resolution on Protection against Violence and Other Human Rights Violations against Persons on the Basis of their Real or Imputed Sexual Orientation or Gender Identity

The African Commission on Human and Peoples' Rights (the African Commission), meeting at its 55th Ordinary Session held in Luanda, Angola, from 28 April to 12 May 2014:

Recalling that Article 2 of the African Charter on Human and Peoples' Rights (the African Charter) prohibits discrimination of the individual on the basis of distinctions of any kind such as race, ethnic group, colour, sex, language, religion, political or any other opinion, national and social origin, fortune, birth or any status;

Further recalling that Article 3 of the African Charter entitles every individual to equal protection of the law;

Noting that Articles 4 and 5 of the African Charter entitle every individual to respect of their life and the integrity of their person, and prohibit torture and other cruel, inhuman and degrading treatment or punishment;

Alarmed that acts of violence, discrimination and other human rights violations continue to be committed on individuals in many parts of Africa because of their actual or imputed sexual orientation or gender identity;

Noting that such violence includes 'corrective' rape, physical assaults, torture, murder, arbitrary arrests, detentions, extra-judicial killings and executions, forced disappearances, extortion and blackmail;

Further alarmed at the incidence of violence and human rights violations and abuses by State and non-State actors targeting human rights defenders and civil society organisations working on issues of sexual orientation or gender identity in Africa;

Deeply disturbed by the failure of law enforcement agencies to diligently investigate and prosecute perpetrators of violence and other human rights violations targeting persons on the basis of their imputed or real sexual orientation or gender identity;

1. **Condemns** the increasing incidence of violence and other human rights violations, including murder, rape, assault, arbitrary imprisonment and other forms of persecution of persons on the basis of their imputed or real sexual orientation or gender identity;
2. **Specifically condemns** the situation of systematic attacks by State and non-State actors against persons on the basis of their imputed or real sexual orientation or gender identity;

3. **Calls on** State Parties to ensure that human rights defenders work in an enabling environment that is free of stigma, reprisals or criminal prosecution as a result of their human rights protection activities, including the rights of sexual minorities; and
4. **Strongly urges** States to end all acts of violence and abuse, whether committed by State or non-State actors, including by enacting and effectively applying appropriate laws prohibiting and punishing all forms of violence including those targeting persons on the basis of their imputed or real sexual orientation or gender identities, ensuring proper investigation and diligent prosecution of perpetrators, and establishing judicial procedures responsive to the needs of victims.

Adopted at the 55th Ordinary Session of the African Commission on Human and Peoples' Rights in Luanda, Angola, 28 April to 12 May 2014 (ACHPR, 2014)

Appendix 3: Glossary ¹¹

Affirmative approach: An approach to psychological practice which recognises LGBTI sexualities and gender identities as normal variations of human sexuality and not as psychopathological. It emphasises the importance of contextual awareness, including an understanding of how factors such as homophobia, transphobia, heterosexism, prejudice and stigma impact on mental health and well-being.

Asexual: A person who has low or no sexual desire, little or no sexual behaviour, and a concomitant lack of subjective distress. Identifying as asexual does not preclude the ability of the person to have a romantic or love relationship with someone of the same and/or different genders.

Biological sex: The biological and physiological characteristics that are socially agreed upon as informing the classification of a person as male or female.

Bisexual: A person who is capable of having sexual, romantic and intimate feelings for or a love relationship with someone of the same gender and/or with someone of other genders. Such an attraction to different genders is not necessarily simultaneous or equal in intensity.

Coming out: A term describing the process of disclosing one's sexual orientation. In heteronormative contexts the expectation to disclose one's sexual orientation is typically associated with non-heterosexual orientations, while heterosexuality is generally assumed unless indicated otherwise. Coming out is a process of how one wants to be identified in relation to others. When an individual chooses not to come out (which is their right), the colloquial term used is "to be in the closet".

Discrimination: Differential treatment of a person because of group membership such as sexual or gender-minority status.

Gay: A man who has sexual, romantic and intimate feelings for or a love relationship with another man (or men).

Gender: The socially constructed roles, behaviour, activities and attributes that a particular society considers appropriate for either men or women.

Gender-affirming treatment/procedure: Medical treatment and other procedures, such as cross-gender hormones and gender-affirming surgeries, which transgender persons can choose to undergo in order to make their bodies more congruent with their gender identity, thus affirming their gender.

Gender diversity: The range of different gender expressions that spans across the historically imposed male-female binary.

¹¹ Definitions have been sourced from Psychological Society of South Africa (2013) Sexual and Gender Diversity Position Statement; Sam Killermann (2013) *A Social Justice Advocate's Handbook: A Guide to Gender*; and Institute of Medicine (2011) *The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People: Building a Foundation for Better Understanding*.

Gender dysphoria: Refers to a discomfort with one's sex which is assigned at birth based on the appearance of the external genitalia and a desire to become and to live as the other sex.

Gender expression: Refers to the manifestation of characteristics in one's personality, appearance, and behaviour that are culturally defined.

Gender role conformity: Refers to the extent to which gender expression adheres to the cultural norms prescribed for people of his or her sex.

Gender identity: A person's private sense of being male, female or another gender. This may or may not match the biological sex a person was assigned at birth.

Gender non-conformity: Displaying gender traits that are not normatively associated with a person's biological sex. 'Feminine' behaviour or appearance in a male is considered gender non-conforming, as is 'masculine' behaviour or appearance in a female.

Hate crime: Any incident that may or may not constitute a criminal offence, perceived as being motivated by prejudice or hate. The perpetrators seek to demean and dehumanise their victims, whom they consider different from them based on their actual or perceived race, ethnicity, gender, age, sexual orientation, disability, health status, nationality, social origin, religious convictions, culture, language or other characteristic.

Heteronormativity: Related to 'heterosexism', it refers to the privileged position associated with heterosexuality based on the normative assumptions that there are only two genders, that gender always reflects the person's biological sex as assigned at birth, and that only sexual attraction between these 'opposite' genders is considered normal or natural. The influence of heteronormativity extends beyond sexuality to also determine what is regarded as viable or socially valued masculine and feminine identities, i.e. it serves to regulate not only sexuality but also gender.

Heterosexism: A system of beliefs that privileges heterosexuality and discriminates against other sexual orientations. It assumes that heterosexuality is the only normal or natural option for human relationships and posits that all other sexual relationships are either subordinate to or perversions of heterosexual relationships. In everyday life, this manifests as the assumption that everyone is heterosexual until proven otherwise.

Heterosexual: Having sexual, romantic and intimate feelings for or a love relationship with a person or persons of a gender other than your own.

Homonormativity: The system of regulatory norms and practices that emerges within homosexual communities and that plays a normative and disciplining function. These regulatory norms and practices need not necessarily be modelled on heteronormative assumptions, but they often are.

Homosexual: Having sexual, romantic and intimate feelings for or a love relationship with a person or persons of your own gender.

Homophobia: Also termed “homoprejudice”, it refers to an irrational fear of and/or hostility towards lesbian women and gay men, or same-sex sexuality more generally.

Intersex: A term referring to a variety of conditions (genetic, physiological or anatomical) in which a person’s sexual and/or reproductive features and organs do not conform to dominant and typical definitions of ‘female’ or ‘male’.

Lesbian: A woman who has sexual, romantic and intimate feelings for or a love relationship with another woman (or women).

LGBTI: An abbreviation referring to lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex persons. ‘LGB’ are sexual orientations, while ‘T’ is a gender identity and ‘I’ is a biological variant. They are clustered together in one abbreviation due to similarities in experiences of marginalisation, exclusion, discrimination and victimisation in a heteronormative and heterosexist society, in an effort to ensure equality before the law and equal protection by the law.

Queer: An inclusive term that refers not only to lesbian and gay persons, but also to any person who feels marginalised because of her or his sexual practices, or who resists the heteronormative sex/gender/sexual identity system.

Sex: (1) Generally understood as a biological construct, referring to the genetic, hormonal, anatomical, and physiological characteristics of males or females. Sex is typically assigned at birth based on the appearance of the external genitalia. (2) All phenomena associated with erotic arousal or sensual stimulation of the genitalia or other erogenous zones, usually (but not always) leading to orgasm.

Sexual behaviour: Sexual behaviour is distinguished from sexual orientation because the former refers to acts, while the latter refers to feelings and self-concept. People may or may not express their sexual orientation in their behaviour.

Sexual diversity: The range of different expressions of sexual orientation and sexual behaviour that spans across the historically imposed heterosexual-homosexual binary.

Sexual orientation: A person’s lasting emotional, romantic, sexual or affectional attraction to others (heterosexual, homosexual/same-sex sexual orientation, bisexual or asexual).

Stigma: The inferior status, negative regard, and relative powerlessness that society collectively assigns to individuals and groups that are associated with various conditions, statuses and attributes.

Transgender: A term for people who have a gender identity, and often a gender expression, that is different to the sex they were assigned at birth by default of their primary sexual characteristics.

Bylae

T

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Missionale bediening

1. INLEIDING

Die vinnig veranderende wêreld skep 'n krisis vir kerke wat uitgedaag word om gereed te wees om ontsaglike veranderinge te maak. Modernisme het gefaal om die geestelike honger van vandag se wêreld te vul, en postmodernisme word gesien as reaksie op die steriele geestelikheid van modernisme. Christenheid maak dus plek vir nuwe kulturele werklikhede soos sekularisasie en godsdienstige pluralisme. Sekularisasie het die lewensgebiede in die samelewing wat onder beheer van die kerk was geneutraliseer, en godsdiens word terug gedruk na die persoonlike leefwêreld van mense (Heitink 2007:54). Volgens Niemandt (2007) is die era van die Christendom verby, beleef kerke wêreldwyd 'n oorlewingskrisis waarvan die omvang nie duidelik is nie. Hy is van mening dat die kerk self die krisis veroorsaak en selfs die koninkryk van God in die wiele ry – dat hulle geen kans in die postmoderne wêreld het nie. *The engagement of the church with modern Western culture has resulted in the marginalization of the Christian faith* (Wilbert Shenk aangehaal in Niemandt 2007:9, 14). Ook die Hervormde Kerk beleef dié krisis. Sedert 1990 het ongeveer 42%, of 55 000 belydende lidmate, die Kerk verlaat, en neem dooplidmate af met 65%, terwyl meer as 100 gemeentes tot minder as 100 lidmate gekrimp het.

Die Kommissie se verslag aan die 69ste Algemene Kerkvergadering oor lidmaatverliese, maak die volgende gevolgtrekking: *Die enigste gemeentes wat sal oorleef, is dié wat nie net instandhouding en versorging van lidmate doen nie, maar daarin slaag om missionaal te leef en lidmate deel te maak van die gemeente se bediening. Die bestaande gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sal 'n proses van radikale transformasie moet inisieer. Buite die strukture van die Kerk as instituut, sal gelowiges onbevange moet migreer om mense op die markplein te gaan ontmoet. Dit kan slegs gebeur indien die Kerk deur die proses van radikale transformasie weer vir mense buite die Kerk 'n plek word waar hulle die teenwoordigheid van God kan beleef. Of bestaande lidmate daarvoor gereed is, is te betwyfel.*

Hierdie insig oor kerkwees dra by tot 'n opdrag deur die 70ste Algemene Kerkvergadering vir 'n ondersoek na missionale bediening, die volhoubaarheid van kerkwees en die herskrywe van die Kerkorde. Dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika 'n krisis beleef word nie ontken nie, vanweë kerkskeuring, 'n ouerwordende lidmaatprofiel, die swak stand van die landseksonomie, werkloosheid, verlies aan inkomste en gevolglik die bekostigbaarheid van kerkwees. Daar word besef dat die huidige model van die Hervormde Kerk uitgedien is en dat die Kerk reeds in 'n proses is om te verander. Die blote feit dat die Kerkorde binne 20 jaar weer herskryf word bevestig dat die Kerk erns maak met hervorming.

1.1 BESLUIE RAKENDE MISSIONALE BEDIENING

- * Die 68ste en 69ste Algemene Kerkvergaderings bevestig dat die gemeentes primêre verantwoordelikheid het om die wêreld met die evangelie te bereik, met die implikasie dat sinodale strukture se rol en inset kleiner word.
- * Herstrukturering lei daartoe dat die kantore van die Raad vir Apostolaat, die Afrika Instituut vir Missiologie en die *Maranatha Reformed Church of Christ* as eenheid by die Kerkkantoor vestig, terwyl die opleiding van studente deur die Afrika Instituut vir Missiologie deur deeltydse dosente behartig is.

- * Die Sentrum vir Missionale Bediening word aan die Hervormde Teologiese Kollege gevestig en fasiliteer die skakeling en gesprek oor missionale werk in die Kerk.
- * Die opdrag van die 70ste Algemene Kerkvergadering oor missionale bediening en die volhoubaarheid van kerkwees. Beskrywingspunte 74 en 75 in die agenda bevestig die omvang van die aanpassings waarvoor daar in die huidige kerkmodel voorsiening gemaak moet word.

1.2 KOMMENTAAR

Die Hervormde Kerk maak steeds nie genoegsaam erns met missionale bediening nie, en by sommige is daar onsekerheid oor die begrip ten spyte daarvan dat daar 'n wêreldwye belangstelling in missionale gemeenskappe is. Bykans elke Christelike boek wat in die onlangse tyd verskyn verwys na missionale bediening.

In die vroeë kerk het die kerk oor eeue gegroei deur strukture op te rig, waarheen mense aangetrek is deur die verkondiging van die evangelie. Hierdie model het vir die Christelike godsdiens geslaag solank die kerk die beskerming van die owerheid geniet het, maar namate ander godsdienste ontwikkel het en sekularisasie die mens se waardes beïnvloed het, het die invloed van tradisionele kerke drasties afgeneem. Lidmate het ontvangers van die Woord geword, sonder verantwoordelikheid teenoor die kerk, met 'n oppervlakkige geloofslawe waarvan die sigbaarheid hoogstens tot erediensbywoning beperk is en na binne gerig sonder enige missionale uitreiking. Teen hierdie agtergrond is lidmaatverliese onvermydelik. Missionale bediening daarenteen toon 'n lewenskragtigheid waar mense opgeroep en toegerus word om God elke dag in gehoorsaamheid aan sy opdrag te dien. Ook die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het verander van 'n lewende gemeenskap tot 'n instituut wat in vaste strukture gestol het – 'n nalatenskap van 'n kerk wat as instituut funksioneer en 'n geloofskrisis beleef, met die besef dat die Kerk met baie dinge besig was sonder om werklik na die Here te luister.

Die agenda van die 70ste Algemene Kerkvergadering verwys grootliks na die missionale betrokkenheid by die *Maranatha Reformed Church of Christ*, en laat die indruk dat juis dít die uitlewing van die Kerk se missionale roeping verteenwoordig. Onder andere het die agenda daarvoor voorsiening gemaak om te onderskei tussen missionêr en missionaal (verwys Beskrywingspunte 53 en 54). Eersgenoemde verwys na die tradisionele sendingpraktyk, terwyl missionale bediening gaan om kerkwees in die lig van die Woord en in gehoorsaamheid aan God. Dit beweeg weg van 'n selfgesentreerde instandhoudingsmodel na 'n openheid vir die wêreld as deel van God se handeling met die wêreld. Voortdurende bekering weg van die Kerk se eie belang en oorlewing, na die koninkryk van God. Geen model word voorgeskryf nie en die normatiewe moet nie op die vlak van struktuur of organisasie gesoek word nie, maar in die roeping van die Kerk om te getuig van die evangelie, 'n verbondsgemeenskap wat dissipels van Christus word (Dreyer 2010:171 en 172).

Die uitkoms word gesoek in die verdieping van ons geloof en spesifiek ons verstaan van kerk – nie in die eerste plek oor aksies in ons bestaanswyse nie. 'n Egte manier van Christen wees waar 'n bepaalde klimaat in gemeentes geskep word waarvan lidmate graag deel wil wees en veral ook diensbaar wil wees. In hierdie gebroke wêreld is daar steeds 'n verlange om kontak met God te hê, daarom sal leiers wat die harte van mense wil raak in hul bediening 'n

spiritualiteit moet vestig wat aan hierdie behoefte voldoen, en veral oortuig dat hul eie verhouding met God opreg is.

1.3 BRONNE GERAADPLEEG

- * Dreyer, WA, Praktiese Ekklesiologie en Bedieningspraktyk. Ongepubliseerde Proefskrif 2010.
- * Heitink, G 2007. *Een kerk met karakter. Tijd voor heroriëntasie*. Kampen. Kok.
- * Koekemoer, JH 1995. Die kerk as gebeure. HTS 51/3, pp 595 tot 603.
- * Niemandt, N 2007. *Nuwe drome vir nuwe werklikhede. Geloofsgemeenskappe in pas met 'n postmoderne wêreld*. Wellington. Lux Verbi. BM.
- * Oberholzer JP 1995. Die kerk. HTS 51/3, p 852.

2. VOLHOUBAARHEID VAN KERKWEES: DR PL STEENKAMP

In aansluiting by die verslag van oudl Tom Moodie (lid van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering) word hieronder, op versoek van dr AG Ungerer, enkele aanvullende opmerkings oor die begrip *volhoubaarheid* van kerkwees aangebied.

Die begrip *volhoubaarheid* het sy oorsprong in die denke en gesprekke in verband met die voortbestaan en instandhouding van die ekologie. Die strekking en draagwydte van die begrip verwys na die ontwikkeling wat die lewensgehalte van huidige en toekomstige generasies sal verseker. In die landbou en boerdery industrie word verwys na die volhoubare aktiwiteite wat die beskikbare hulpbronne in so 'n mate benut word, dat die herstelvermoë daarvan behoue bly. Volhoubare ontwikkeling verwys dus na sosiale, ekonomiese en ekologiese volhoubaarheid, dit is 'n produktiewe leefwyse vir die mens wat binne die dravermoë van die instellings van die samelewing en die aarde se lewensondersteunende sisteme geskied.

Die vraag wat onwillekeurig op die voorgrond tree is of die begrip *volhoubaarheid* op die Kerk oorgedra kan word? Volhoubaarheid in die kerklike omgewing sou dan verwys na die aktiwiteite en kwaliteite van sodanige aktiwiteite wat verband hou met die ontwikkeling en uitbouing van die wese van die Kerk.

Binne die ruimte van 'n Kerk wat hom beroem op sy tradisie as 'n geloofsgemeenskap wat sy oorsprong dank aan die teologiese arbeid van die reformatore van die 16de eeu, is dit onvermydelik om die beginsel van voortdurende reformatie toe te pas in die lewe van die Kerk. Dit geld nie net die teologiese arbeid nie, maar ook die praktyk van kerkwees in die wêreld. Die kerk in die wêreld kry 'n *gesig* waar mense vanuit 'n geloofsoortuiging saamkom om as 'n gemeente te aanbid. Vanuit die ontmoeting met God kry die gemeente ook 'n lewe buite die erediens. Hierin is 'n bepaalde konsekwensie opgesluit. Die Kerk word nie *georganiseer om volhoubaar te wees nie*. **God self hou die kerk in stand**. Volhoubaarheid is dus nie in die eerste plek 'n menslike aktiwiteit nie. Tog kan die sigbare bestaan van die Kerk en gemeente nie geïgnoreer word nie. Gegewe die beginsel van *voortdurende reformatie* of, in meer moderne taalgebruik, *transformasie*, het gelowiges 'n onvermydelike en onontkombare verantwoordelik om die praktyk van kerkwees so in te rig dat aan die roeping deur God gehoor gegee word.

Die voortgang van die Kerk is God se werk, maar hang ook af van die toewyding, roepingsbewustheid, geloof en integriteit waarmee elke lidmaat,

predikant en gemeente die evangelie in die wêreld uitdra. Wanneer ons met integriteit Kerk is sal God ons arbeid seën en sal ons in die koninkryk van God diensbaar wees (WA Dreyer in die Hervormer, Mei 2015).

Die Kerk bestaan daar waar hierdie roeping op plaaslike gemeentevlak uitgevoer word. Hier leef gelowiges in 'n lewende verhouding met die God van die Woord. Vanuit die lewende ontmoeting met God in die erediens moet 'n gehoorsame voortleef van die roeping deur God in die wêreld gestalte kry.

Ongelukkig het die Hervormde Kerk hierdie roeping tot 'n groot mate verwaarloos deur die verantwoordelikheid van gelowiges in 'n institusionele oplossing te laat opgaan. Dit het tot gevolg dat daar meer energie in die uitbouing van die instituut geïnvesteer is, eerder as om daar waar die Kerk werklik moet kerkwees (naamlik die gemeente) te fokus.

Sistemies gesien het die institusionele fokus daartoe gelei dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gestol het in 'n institusionalisme. Langs hierdie weg het die begrip *volhoubaarheid* 'n verdere dimensie geërf, naamlik *bekostigbaarheid*. Gesien in die samehang van die verlies aan lidmate en die voortdurende styging van kostes, bevind talle gemeentes hulle in 'n situasie waar voortbestaan en instandhouding die hoof fokus van gemeentelike aktiwiteite geword het.

Hierdie toedrag van sake sal nie die *volhoubaarheid* van kerkwees dien nie, aangesien die energie nie meer primêr fokus op die opdrag van God om Kerk te wees vir die wêreld nie. Aktiwiteite en fondsinsameling om die bekostigbaarheid van kerkwees te verseker, skep die indruk dat 'n gemeente lewend en dinamies is. Die primêre essensie van kerkwees kom egter nie so tot sy reg nie.

Oudl Moodie vra tereg die vraag of die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gereed is vir 'n verandering van hart en praktyk ten einde missionaal te leef? 'n Missionale gerigtheid is egter geen waarborg vir groei of 'n toename in inkomste nie, maar dit weerspieël 'n gehoorsaamheid aan die opdrag en roeping van en deur God om die evangelie van versoening kragtens Matteus 28 die wêreld in te dra.

Die sleutel tot volhoubaarheid gaan ten slotte oor gelowige gehoorsaamheid aan hierdie opdrag.

3. MISSIONALE BEDIENING IN GEMEENTES

3.1 LIDMAATVERLIESE EN PERSPEKTIEWE UIT KERKSPIEËL-NCLS 2014-2015

3.1.1 AGTERGROND

Gesprek tussen die Nederduitse Gereformeerde Kerk en die Hervormde Kerk het die moontlikheid geopen dat die Hervormde Kerk aan Kerkspieël 2014 kon deelneem. Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering besluit om aan hierdie projek deel te neem, aangesien geoordeel is dat die resultate van hierdie ondersoek in eie geleedere van groot waarde kan wees.

Die Kerkspieël-projek is oor die jare in die Nederduitse Gereformeerde Kerk gevestig as 'n belangrike bron van inligting. Kerkspieël is 'n **vierjaarlikse projek en help kerke** in die nadenke oor die Kerk en gemeentes se rol en funksionering. Die aanvanklike gemeente-opname is later uitgebrei met die

NCLS-opname (*National Church Life Survey*). Hierdie navorsingsinstrument, wat in die negentiger jare in Australië ontwikkel is, word deur verskeie kerke in Australië, die Verenigde State van Amerika en Nederland gebruik. Dit fokus op lidmate se beleving van die gemeente. Die Nederduitse Gereformeerde Kerk het reeds in 2006 en 2010 hieraan deelgeneem.

Die resultate van Kerkspieël-NCLS was in die verlede van groot waarde vir die Nederduitse Gereformeerde Kerk om nie alleen tendense in die kerk en gemeenskap waar te neem nie, maar om dit te benut in doelgerigte beplanning met die oog op dinamiese en volhoubare bediening. Die 2014-opname was in dié verband weereens geen uitsondering nie. Die Hervormde Kerk kan ook nou met groot vrug gebruik maak van die resultate van hierdie navorsing in gemeentes van die Kerk.

Al die gemeentes van die Hervormde Kerk is versoek om die gemeentevraelys te voltooi. Dank aan die net meer as 'n 100 gemeentes wat positief gereageer het. Die erediensbywonersvraelys (NCLS) is voltooi deur 25 gemeentes wat ewekansig geïdentifiseer is. Hierdie gemeentes en lidmate het 'n besondere bydrae gelewer tot die Kerk se nadenke oor kerkwees in die toekoms. Besondere dank aan hierdie gemeentes.

3.1.2 DIE KERKSPIEËL-NCLS PROJEK

Kerkspieël-NCLS 2014 bestaan uit twee opnames: 'n Gemeente-opname en 'n erediensbywonersopname.

3.1.2.1 Die gemeente-opname

Hierdie vraelys is aan elke gemeente van die Kerk voorsien om namens die kerkraad van elke gemeente, onder leiding van die predikant en skriba, voltooi te word. Dit doen navraag oor 'n wye verskeidenheid van aspekte van 'n gemeente, soos die demografie van die gemeente (lidmaatgetalle en samestelling van die gemeente, bywoning van eredienste, ensovoorts) en tendense in die gemeente. Daar word verder navraag gedoen oor die verskillende bedienings-terreine van die gemeente.

Die inligting vanuit hierdie opname sal aanvullend benut moet word by die ontleding en benutting van die resultate van die erediensbywonersopname (NCLS) met die oog op die ontwikkeling van 'n strategiese proses vir doelgerigte en volhoubare missionale bediening.

3.1.2.2 Erediensbywonersopname (NCLS)

Goeie en betroubare inligting help gemeentes om hulle eie posisies beter te evalueer en na te dink oor die gemeente se taak en roeping. 'n Stem wat dikwels nie duidelik gehoor word nie, is dié van die lidmate van die gemeente. Lidmate se verstaan van en houding teenoor die gemeente bied belangrike inligting vir nadenke oor en beplanning van die gemeente se bediening en funksionering. Die erediensbywonersopname is 'n opname onder lidmate wat help om gewone lidmate hoorbaar te maak.

In 2014 is 'n ewekansige steekproef van die gemeentes van die Hervormde Kerk getrek en 25 gemeentes van die Kerk het aan die ondersoek deelgeneem. (Dit verteenwoordig 2 130 lidmate van ouer as 15 jaar wat op 'n bepaalde Sondag die erediens bygewoon het). Die eerste rondte van hierdie opname (voltooiing van

vraelyste) is gedurende Augustus 2014 suksesvol afgehandel en die resultate is in Julie 2015 beskikbaar gestel. Die terugvoer oor die opname was só positief dat 'n tweede geleentheid aan gemeentes gebied is om voor einde September 2015 aan die opname te kon deelneem.

Die deelnemende gemeentes is tydens 'n inligtingsessie voorsien van 'n harde kopie van hulle verslag, asook die nodige hulpmiddels om dit te kan implementeer. 'n Samevattende verslag is hieruit saamgestel wat as spieël vir die Hervormde Kerk kan geld. Die volgende is 'n oorsig van hoe lidmate die lewe en werk van die Kerk ervaar. Dit sal verder ontleed en bespreek moet word deur die toepaslike kerklike liggame met die oog op die bevordering van doeltreffende bediening in die Kerk.

3.1.3 KERK-LEWE PROFIEL: NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

3.1.3.1 **Gemeente-opname**

Tersaaklike inligting vanuit die resultate van die gemeente-opname word hieronder telkens onder die betrokke hoofde van die erediensbywonersverslag aangeteken:

(i) ***Lidmaatgetalle***

Die demografiese verandering wat die afgelope 20 jaar plus plaasgevind het, sal deeglik verreken moet word om 'n betekenisvolle profiel van die Kerk saam te stel.

Die gemeentevraelys bied die volgende inligting vanuit die 100 deelnemende gemeentes insake lidmaatgetalle. Die profiel, as persentasie van die totale lidmaatgetalle, vertoon soos volg:

Belydende lidmate:	80.5%.
Dooplidmate:	19.5%.

Ouderdomsprofiel

60 tot 80 jaar:	24.7%.
60 + jaar:	28.5%.
80 + jaar:	3.9%.

Hierdie inligting moet vanuit die amptelike syfers van die Kerk geïnterpreteer word, aangesien die resultate van die gemeentevraelys slegs 'n projeksie is vanuit die gegewens van 'n 100 gemeentes, en dit ook nie noukeurig deur die betrokke gemeentes weergegee is nie.

Die ouderdomprofiel kan moontlik so saamgestel word:

- * *Tot en met 6 jaar (voorskool).*
- * *7 tot 13 jaar (laerskool).*
- * *14 tot 18 jaar (hoërskool).*
- * *19 tot 25 jaar.*
- * *26 tot 35 jaar.*
- * *36 tot 60 jaar.*
- * *61 tot 80 jaar.*
- * *Ouer as 80 jaar.*

Die inligting vanuit die amptelike syfers volgens die Almanak van 2016, naamlik die profiel vanaf 1984 tot 2015 (p 236) is dus ter sake vir die daarstelling en interpretering van 'n lidmaatprofiel van die Kerk:

Gemeentes, lidmate en predikante 1984-2015

Jaartal	Lidmaatal	Belydende lede	Belydenis gedoen	Gedoopt	Vertrek	Oorgekom	Aantal gemeentepredikante	Oorlede		Gemeentes		Getal lidmate per predikant
								Bely	Nie Bely	Buite Republiek	In Republiek	
1984	193 144	129 426	5 506	5 191	1 852	2 265	250	*	*	12	284	518
1985	194 197	130 981	5 124	5 028	1 900	2 239	251	*	*	12	286	522
1986	195 299	132 016	5 192	4 936	2 028	2 313	263	*	*	11	287	501
1987	196 335	132 831	5 310	4 843	1 491	2 531	259	1 459	94	11	293	513
1988	193 484	131 466	4 769	4 812	2 536	3 449	285	1 412	59	11	294	461
1989	193 890	131 697	4 693	4 363	2 417	3 229	280	1 427	67	11	297	470
1990	192 541	132 483	5 926	4 280	2 280	2 848	280	1 567	78	11	298	473
1991	193 561	133 091	4 898	4 143	1 990	2 499	294	1 612	59	11	303	453
1992	192 759	134 160	5 022	4 004	1 804	2 490	289	1 633	46	11	306	464
1993	189 131	131 793	4 786	3 666	2 925	3 225	285	1 599	48	11	306	464
1994	184 601	130 710	4 900	3 667	4 426	4 331	324	1 552	46	11	306	536
1995	181 732	129 477	4 784	1 002	4 830	4 852	353	1 596	108	16	309	515
1996	176 338	129 759	4 764	1 622	5 184	4 751	343	1 583	33	16	313	514
1997	173 384	125 141	3 645	2 743	4 626	4 084	373	1 579	60	13	310	465
1998	170 011	123 538	3 756	2 423	9 383	8 161	365	1 703	2	14	311	466
1999	163 680	122 723	3 881	1 377	4 945	4 608	369	1 748	39	14	308	444
2000	162 526	120 937	3 592	1 958	4 744	4 587	358	1 604	37	15	307	454
2001	156 722	118 012	3 701	2 040	8 314	6 270	347	1 544	45	21	294	452
2002	154 687	116 829	2 834	1 872	3 798	3 198	346	1 160	26	5	312	447
2003	148 596	113 228	3 294	*	7 808	6 481	340	1 537	35	3	310	437
2004	143 457	112 756	3 150	1 877	6 166	5 040	323	1 458	26	3	309	437
2005	142 089	109 810	2 781	1 696	9 966	7 969	314	1 417	45	3	309	453
2006	143 463	111 799	2 003	1 207	6 999	6 576	302	925	*	12	297	475
2007	140 196	110 149	1 849	1 221	4 975	3 304	284	941	*	12	297	494
2008	136 045	107 202	2 212	1 457	3 502	2 201	254	1 266	*	12	293	536
2009	135 620	106 541	1 948	1 461	3 493	2 203	259	1 140	*	12	291	524
2010	129 326	103 048	1 913	1 591	3 656	2 013	252	1 397	*	12	295	514
2011	123 534	99 072	1 503	1 260	3 443	1 733	214	1 055	*	11	291	411
2012	119 406	95 931	1 406	1 205	3 704	1 743	219	1 207	*	11	292	545
2013	114 112	91 919	1 293	1 115	4 761	1 591	215	996	*	11	292	531
2014	113 595	91 516	1 292	1 107	4 732	1 586	311	991	*	11	274	365
2015	101 222	81 685	1 168	1 012	4 334	1 945	311	1 283	*	11	274	325

* Statistieke nie beskikbaar nie

(ii) **Funksionering en algemene gesondheid van die gemeentes**

Die gemeente-opname toon dat gemeentes die huidige rigting van die gemeentes soos volg tipeer:

- * Krimpand of sterwend: 6%.
- * Besig met instandhouding of oorlewing: 59%
- * Groeiend: 32%.
- * Dinamies groeiend: 3%.

Gemeentes tipeer hulle finansiële posisie as

- * 'n groeiende finansiële basis: 17%.
- * stabiele finansiële basis: 46%.
- * krimpende finansiële basis: 24%.
- * finansiële basis is ernstig bedreigend vir voortbestaan van die gemeente: 10%.

38.7% predikante word volgens die kerklike skaal vergoed, 32.6% minder en 17.9 % meer as skaal (10.5% van die gemeentes het nie vraag beantwoord nie). 90% van die gemeentes werk volgens 'n goedgekeurde begroting. Dit is nie duidelik of gemeentes werklik oor doelgerigte bedieningsplanne en veral die langer termynbeplanning beskik ten opsigte van volhoubare bediening nie (92% meld dat hulle wel oor die korter termyn beplan). Hoewel die kerkraad hoofsaaklik verantwoordelik is (96%), word lidmate en ander kundiges wel betrek by beplanning.

3.1.3.2 NCLS (erediensbywonersopname)

(i) **Kernoorsig**

Kernoorsig wat die belewing van lidmate ten opsigte van die lewe en werk van die Kerk weerspieël:

Aspekte van die gemeentelike lewe wat die erediensbywoners die hoogste waarde aan toeken en wat bewaar en bevorder moet word:

- * Prediking en Bybelonderrig.
- * Deelname aan die Nagmaal.
- * Gemeenskapsbetrokkenheid of sorg, en sosiale geregtigheid.
- * Praktiese sorg aan mekaar in tye van nood.

Aspekte van die gemeentelike lewe wat die erediensbywoners hoop in die volgende 12 maande besondere aandag sal geniet:

- * Groter gemeentes ('n moontlike interpretasie is dat dit hier waarskynlik gaan oor *oorlewing* vanuit 'n na binne gekeerde perspektief).
- * Bediening aan kinders en jongmense.
- * Geloofsverryking.
- * Erediensgebeure wat bydra tot die verryking van geloof.

Aspekte van hulle persoonlike leierskapkwaliteite en vaardighede wat die erediensbywoners by hulleself identifiseer:

- * Om eerlik of deeglik na mekaar te luister.
- * Om goeie verhoudinge te bou.
- * Om uit ervaring te leer.
- * Om in moeilike situasies perspektief te behou en oplossings te soek.

Dit hou veral verband met hulle vermoë om

- * interaksie en gemeenskap met mekaar te beoefen (*to engage with others – listen, connect*), en om
- * take tot uitvoering te bring (*to make things happen – act, resolve, learn*), terwyl die vermoë om
- * 'n gedeelde visie en koers te ontwikkel (*to develop shared direction – envision, explore, inspire, empower*), en om
- * 'n vaste grondslag vir gemeentelêre en bediening te ontwikkel (*to create a secure base – structure, communicate, optimism*) minder prominent voorkom.

Lidmate se belewing van hoe hulle eie leierskapkwaliteite, gawes en vaardighede in die gemeente benut word, is van belang:

- * 29% voel dat hulle tot 'n groot mate aangemoedig word en die geleentheid het om hulle gawes en vaardighede in diens van die gemeente aan te wend.
- * 35% voel dat dit tot 'n redelike mate so is.
- * 17% voel dat dit baie min gebeur.
- * 9% voel dat dit glad nie gebeur nie.

Hierdie resultate bied belangrike perspektiewe vir leierskap op gemeentelike en sinodale vlak, asook vir die deelname van lidmate aan bediening.

(ii) **Nege kernkwaliteite as weerspieëling van lidmate se belewing van die Kerk**

Die ondersoek val uiteen in **nege kernkwaliteite** wat ontwikkel behoort te word as **kwaliteite van 'n gesonde, roepingsbewuste gemeente**:

(a) Interne kernkwaliteite wat fokus op die innerlike (geloofs)lewe van die gemeente as fondasie wat grondslag en energie bied vir die lewe van die gemeente. Dit word beskryf as

- * gesonde en groeiende **geloof**.
- * dinamiese of lewenskragtige en opbouende **eredienste**.
- * sterk en groeiende gevoel van **koinonia** of **gemeenskap**.

Interne kernkwaliteite het veral te make met 'n geloofsverhouding met God, en die belewenis daarvan in die geloofsgemeenskap as die fundamentele verhouding en vertrekpunt vir die ander twee kwaliteite en die lewe van die gemeente.

88% van die deelnemers getuig dat hulle die erediens as inspirerende gebeure ervaar, terwyl 95% meld dat hulle die teenwoordigheid van God in die erediens beleef. Dit is daarom vir deelnemers belangrik dat die erediens as geloofsversterkende gebeure steeds besondere aandag moet geniet. Hulle (51%) is positief dat die Kerk bydra tot hulle geloofsgroei, terwyl 26% voel dat geestelike begeleiding en gebedsbediening meer aandag in die gemeente moet geniet. Slegs 11% ag groepsbediening (gebed-, besprekings- en Bybelstudiegroepe) as belangrik vir hulle geloofsvorming. 54% van die deelnemers ervaar 'n sterk

gevoel van *om te behoort* ten opsigte van die geloofsgemeenskap, en 23% voel sterk dat die opbou van die gemeenskap van gelowiges besondere aandag moet geniet.

Volgens die gemeente-opname word oggenddienste deur 33.1% lidmate en aanddienste deur 1.4% lidmate bygewoon. Hoofsaaklik die Liedboek word in die erediens gebruik. 33% van die gemeentes bied 'n erediens toegespits op kleiner kinders, terwyl 12% 'n erediens vir kleiner kinders en hulle ouers aanbied. Hierdie eredienste word oorwegend deur lidmate gelei.

Die amptelike kategesemateriaal van die Kerk word hoofsaaklik deur gemeentes (805) gebruik in beide junior en senior kategesefase, terwyl spesifieke aksies en aktiwiteite toegespits word op laerskool-ouderdomsgroep (52.5% gemeentes) en hoërskool-ouderdomsgroep (55.6% gemeentes), maar slegs 25% gemeentes fokus ook op naskoolse jongmense en jong volwassenes. Kategete word gereeld toegerus (75%), maar slegs 46% gemeentes gebruik jong leiers en rus hulle toe vir bediening.

Slegs 3% van die gemeentes bied ook eredienste toegespits op ander taal- en kultuurgroepe.

(b) Inspirasie-kernkwaliteite fokus op die lewenskragtigheid van die gemeente en faktore wat die gemeente vorentoe laat beweeg:

- * 'n Duidelike visie en eienaarskap daarvoor.
- * Inspirerende en bemagtigende leierskap.
- * Openheid tot verbeeldingryke en aanpassende innovering.

Hierdie kwaliteite hou verband met die rol van leierskap, en 'n duidelike koers of visie wat bevorderlik moet wees vir 'n kultuur van openheid vir aanpassende verandering binne die konteks van die gemeente.

Daar bestaan 'n groot openheid by deelnemers (77%) ten opsigte van innovering in die bediening van die gemeente, en 71% steun innovering ten opsigte van die erediens. 79% meld dat leierskap innovering en kreatiwiteit in die gemeente bevorder.

Deelnemers (74% tot 84% ten opsigte van verskillende aspekte) beleef die volgende verdere aspekte van gemeentelike leierskap as inspirerend en bemagtigend:

- * Aansporing tot aksie.
- * Fokus op visie en koers vir die toekoms.
- * Gemeenskapsbetrokkenheid.
- * Duidelike kommunikasie.
- * Die identifisering en uitbouing van sterkpunte van die gemeente.

Terwyl 52% van die deelnemers vertrou het dat die gemeentevisie haalbaar is, is slegs 30% bewus van en sterk verbind aan die visie, koers en doelwitte van die gemeente. Gemeentes heg besondere waarde aan die rol wat die Algemene Kerkvergadering (77.7%), die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering (70%) en die ringsvergadering (73.4%) speel in die funksionering van die gemeentes. 87.85% gemeentes werk saam met buurgemeentes rondom sekere sake terwyl 26% die moontlikheid van eenwording met die buurgemeente voorsien.

- (c) Eksterne (missionale) kernkwaliteite fokus op die gemeente se ingesteldheid op die gemeenskap en hoe uitdrukking gegee word aan die gemeente se interaksie met die gemeenskap ten opsigte van

- * praktiese en diverse diensbaarheid oor grense heen.
- * bereidheid tot effektiewe geloofsdeling met ander (getuie in woord en daad).
- * doelgerigte inklusiwiteit, akkommodering en inskakeling van vreemdes.

Deelnemers (81%) voel gemaklik om met iemand anders oor geloof te praat en 44% meld dat hulle gedurende die (ondersoek) jaar iemand *kerk toe genooi het*. Slegs 11% heg waarde aan die uitreik na mense wat nie aktief by 'n kerk ingeskakel is nie. 13% meld egter dat hulle wel sal uitreik as hulle bewus is van sulke lidmate, en ook bereid sal wees om op te volg (32%), terwyl 10% persoonlik nuwelinge verwelkom. 21% voel dat uitreik, opvolg en geloofsdeling as prioriteit vir die gemeentebediening gestel moet word.

Wat praktiese diensbaarheid betref is tot 42% van die deelnemers betrokke by **informele en spontane diens**, soos siekesorg en hospitaalbesoek, finansiële hulpverlening (buite familieverband) en donasies vir welsynorganisasies, hulp in krisissituasies, en drank- en dwelmafhanklikheid. Dit is opvallend dat bitter min deelnemers (9%) van hulle besittings met iemand in nood sal deel, of daadwerklik (5%) met byvoorbeeld plaaslike owerheid sal skakel om hulp te inisieer. Deelnemers (64%) is geensins betrokke by gemeenskapsaktiwiteite wat nie aan die Kerk verbonde is nie, terwyl 25% via die Kerk betrokke is by gemeenskapsdiens.

Volgens die gemeente-opname kan een derde van die gemeentes beskryf word as gemeentes met sendingprojekte as deel van hulle gewone gemeente-aktiwiteite, terwyl nog 'n derde gemeentes is wat hulleself verstaan as missionale gemeentes wat hulle bestaan en roeping sien as deel van God se sending na hierdie wêreld. Die res van die gemeentes is nie duidelik oor hoe hulle hul identiteit verstaan nie, en wissel dus tussen hierdie twee pole. Gemeentes (45%) meld dat hulle 'n wye missionale fokus het, 'n bepaalde lewensiklus groep (24%), 'n bepaalde taal of bevolkingsgroep (19%), sosio-ekonomiese groep (12%) of groep met gemeenskaplike belange (6%) soos byvoorbeeld motorfietsryers. Gemeentes ontgin nog nie die moontlikheid van *Fresh Expressions* ten opsigte van 'n missionale verstaan en leefwyse nie.

Die gemeente-opname toon verder dat (op 'n skaal van stem beslis saam of stem saam)

- * die lidmaatprofiel van die gemeente (kultuur en ouderdom) reflekteer die demografie van die gemeenskap waarbinne die gemeente funksioneer (66%).
- * die gemeente die vermoë het om haar bediening aan te pas by die veranderende uitdagings wat die konteks van die gemeente bied (67%).
- * die gemeente lidmate bemagtig om as dissipels (gestuurdes) in die gemeenskap te getuig en te dien (66%).
- * gemeentelike leierskap die evangeliese roeping van die gemeente helder en duidelik kommunikeer aan die gemeente (68%).

- * gemeentelike leierskap oor die kernbekwaamhede beskik om as missionale geestelike leiers in die gemeente te funksioneer (55%, 22% is onseker en 20% twyfel).
- * die finansiële bediening van die gemeente in staat is om finansiële bronne, insluitend fondse en beleggings tot hulle beskikking, as missionale rentmeesters aan te wend om die roeping van die gemeente te befonds (40%).

Ten spyte van hierdie positiewe tendense beskik slegs 17% gemeentes oor 'n georganiseerde evangelisasie of missionale bediening, en daar word feitlik glad nie van enige toerustingsmateriaal gebruik gemaak om lidmate toe te rus vir so 'n bediening nie.

(iii) ***Kernkwaliteite van die Hervormde Kerk in volgorde volgens die bydrae (energie – sterk tot minder sterk) wat elk hiervan maak tot die groeipotensiaal van die Kerk***

- * Erediens of aanbidding.
- * Vernuwing of innovering.
- * Geloof.
- * Inklusiwiteit.
- * Getuienis.
- * Gemeenskap.
- * Leierskap.
- * Visie.
- * Diens in die gemeenskap.

3.1.4 **DIE PAD VORENTOE**

3.1.4.1 **Vir die benutting van die navorsingsresultate met die oog op meervoudige groei en volhoubare bediening is dit noodsaaklik dat**

- * die resultate van elk van hierdie nege kernkwaliteite op sinodale en gemeentevlak in detail ontleed sal word sodat leiding en bemagtiging aan die Kerk in hierdie verband gebied kan word.
- * in lyn met die aard van die Kerkspieël-NCLS ondersoek, die verdere ontleding en bemagtiging sal berus op die beginsels van geloofsonderskeiding, waarderende benadering en aanpassende verandering.
- * 'n strategie ontwikkel word met 'n duidelike visie en doelwitte om gemeentes prosesmatig te begelei op 'n pad van doelgerigte en volhoubare missionale bediening.
- * die Kerk weer oor vier jaar sal deelneem aan die volgende Kerkspieël-ondersoek ten einde die proses tot meervoudige groei en volhoubare bediening te evalueer.

3.1.4.2 **Kerklike leierskap, visionering en vernuwing**

- * By die waardering dat kerkleiers diep luister en verhoudinge bou, blyk dit tog dat kommunikasie met die kerkvolk en die deel van 'n duidelike visie baie aandag sal moet kry met die oog op verbintenis tot doelgerigte en volhoubare missionale bediening.

- * Daar heers 'n baie sterk positiewe ingesteldheid en openheid ten opsigte van vernuwing en innovering in die Kerk. Kerklike leiers sal hierdie klimaat moet ontgin en daaraan gestalte gee in kerklike besluitneming en kerkordelike bepalings – is lidmate dalk die kerkleiding vooruit?
- * Die hoë waardering van lidmate vir die erediens, Woordverkondiging en die Nagmaal (en doop?) met die oog op geloofs- en lewensverryking, moet daadwerklik benut word – dit vra diep nadenke oor die rol (nie net take) van kerklike leiers (transformatiewe leierskap).

3.1.4.3 **Missionale selfverstaan en getuienis**

- * Die terugvoering vanaf gemeentes wat aan hierdie ondersoek deelgeneem het is baie positief. Gemeentes meld dat die verslag hulle help om hulleself beter te leer ken en te verstaan. Die resultate help hulle verder om in die lig van 'n grondige Bybelse verstaan van die identiteit en roeping van die Kerk, op die voetspoor van Christus nuut te dink en te beplan vir die uitleef van hulle roeping.
- * Van die hoë waardering van erediensbywoners vir inklusiwiteit (missionale roepingsverstaan) en getuienis (om geloof te deel) moet met dankbaarheid kennis geneem word, asook die feit dat erediensbywoners 'n hoë waardering toon vir betrokkenheid by die gemeenskap en sosiale geregtigheid. Die betrokkenheid van lidmate geskied in 'n groot mate buite-om kerklike strukture wat eintlik baie positief is – lidmate moet immers bemagtig wees om, waar hulle leef, in diens van die Koninkryk van God te staan.
- * Daar is by erediensbywoners groot vrymoedigheid om met ander mense en in besonder buitekerklikes oor die geloof te praat en hulle selfs kerk toe te nooi. Lidmate voel ook sterk dat baie meer aandag aan die bemagtiging van gemeentedele gebied moet word om hulle getuienistaak uit te leef. Gesien die feit dat ten spyte van hierdie positiewe ingesteldheid daar feitlik geen numeriese groei vanuit die *buitekerklike kring* is nie, moet kerklike leierskap diep nadink wat die redes hiervoor is. Is dit dalk die gebrek aan vaardigheid oor die vorming van nuwe geloofsgemeenskappe of die verknogtheid aan 'n kerklike etos of tradisies wat maak dat ons nie slaag met kerkplanting of die vorming van nuwe geloofsgemeenskappe nie?
- * Die feit dat erediensbywoners se grootste hoop vir die toekoms van die Kerk groter gemeentes is, vra besondere aandag. Ten spyte van die positiewe aspekte hierbo genoem (missionale selfverstaan en getuienis), val gemeentes dikwels vas in 'n stryd om oorlewing. Die onderskeid tussen oorlewing in die tradisionele sin en volhoubaarheid sal deeglik verwoord moet word. Dit gaan hier dat ekklesiologiese selfverstaan vanuit 'n funksionele perspektief beskou moet word. Dit is 'n vraag of die Kerkorde en kerklike praktyke dit behoorlik verdiskonteer.

3.1.4.4 **Diensbaarheid**

- * Diensbaarheid meet oënskynlik laag as dit gemeet word in terme van gemeentelike aksies of deelname aan gemeenskapsgroepe, terwyl die spontane diensbaarheid van lidmate (soos reeds vermeld) 'n baie meer positiewe beeld vertoon. Fokus kerklike leierskap en die bemagtiging van lidmate nie dalk te veel op aksies eerder as om 'n lewenstyl van gestuurdheid en diensbaarheid te bevorder nie?

- * Daar is 'n behoefte by lidmate om gawes en vaardighede in diens van die koninkryk te ontwikkel, maar steeds is die onbetrokkenheid van lidmate een van die aspekte waaroor die meeste gekla word. Hoe ontgin ons hierdie potensiaal?

3.1.4.5 **Jeugbediening**

Die behoefte by erediensbywoners aan effektiewe jeugbediening meet die tweede hoogste en is daarom 'n dringende prioriteit. Die jeugondersoek spreek hierdie behoefte van die Kerk deeglik aan.

3.1.4.6 **Spirituele groei**

Die behoefte by erediensbywoners aan spirituele groei is 'n verdere dringende behoefte by erediensbywoners en is 'n noodsaaklike aspek van volhoubare bediening. 'n Gemeentebegleidingsproses sal hieraan kreatief moet aandag gee.

3.2 **MISSIONALE PERSPEKTIEWE VIR GEMEENTES**

Talle resente werke wys daarop dat elke lidmaat 'n sendeling behoort te wees, en evangelisasie en sending nie net die werk van 'n klein groepie lidmate in die gemeente behoort te wees nie. Dit bly die oogmerk en versugting dat elke lidmaat vir hierdie getuienistaak in die wêreld geskool sal word, en daarom dat daar al vir dekades lank evangelisasiekursusse wêreldwyd aangebied word. Drie van die bekendstes in Suid-Afrika is (Ungerer 2010:140 en 141):

- * Die EE 111 (*Evangelism Explosion*) wat in 1962 in die Verenigde State van Amerika onder leiding van dr James Kennedy ontwikkel is en wat in 212 lande gebruik (kyk webtuiste by www.eeinternational.org) word, en reeds 26 jaar lank suksesvol in Suid-Afrika aangebied word. Die materiaal en opleiding is in al 11 amptelike landstale beskikbaar en toerustingskursusse vir kinders en jongmense is ook saamgestel. Die Hervormde Kerk het hierdie benadering onder leiding van ds CJA Simpson verwerk om as die Gemeentelike Evangelisasie Toerustingsprogram bekend te staan. Die algemeenste kritiek op hierdie metode, met inbegrip van die Gemeentelike Evangelisasie Toerustingsprogram, hou verband met sy konfrontasiestyl wat bepaalde teologiese vrae na vore bring. In die Hervormde Kerk het hierdie metode nie die verwagte resultate gelewer nie, waarskynlik omdat 'n relasionele benadering, eerder as konfrontasie, in die huidige tydsgees groter aanklank vind. Baie min gemeentes bied tans nog die Gemeentelike Evangelisasie Toerustingsprogramkursus aan.
- * Die Alpha-kursus het in die *Holy Trinity Brompton* Anglikaanse gemeente in Londen in die laat 1970's begin en word al vir meer as 26 jaar aangebied. Nicky Gumble het in 1990 die kursus oorgeneem en verfyn. Oor die 33 500 Alpha-kursusse word in meer as 163 lande deur feitlik alle denominasies aangebied. Meer as twee miljoen mense in die Verenigde Koninkryk en meer as 11 miljoen wêreldwyd, het die kursus deurloop (vergelyk webtuiste by <http://uk.alpha.org>). In sy wese is die benadering kategeties van aard. Basiese temas word deur middel van elektroniese beeldmateriaal aan die orde gestel, en die kursus toon 'n fyn balans tussen teologies-geestelike en intellektuele integriteit. Die doeltreffendheid lê in die byderwetse en dinamiese aanbiedingstyl wat met 'n gesellige sosiale betrokkenheid gepaard gaan. Die Alpha-kursus het nie regtig in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika byval gevind nie.

- * Die Getroue Getuie-kursus (1993, hersien in 2007) is 'n vertaling en eietydse aanpassing deur prof Malan Nel van dr Dick Armstrong (1979) se kursus wat op sy benadering van *Service Evangelism* gegrond is. Hierdie benadering is 'n *diensgerigte* benadering wat kursusgangers aanmoedig om daar te wees vir diegene in nood. Daar word aan die begin van die kursus sterk klem gelê op kommunikasievaardighede, veral die belangrikheid van luister. Die behandeling van geloof en geloofsinhoude is baie deeglik uitgewerk, en die kursusgangers word geleer om hulle geloof op die regte tyd en met die regte aanslag te deel.

Baie gemeentes in die Hervormde Kerk wat gemeentebou-aksies deurloop het, het die Getroue Getuie-kursus aangebied. Studente aan die fakulteit deurloop elke jaar die aanbiederskursus by prof Malan Nel wat hul in staat stel om die kursus in hulle toekomstige gemeentes aan te bied. Hoe wyd hierdie kursus tans in gemeentes aangebied word, en hoeveel gemeentes nog evangelisasiewerk aan die hand daarvan doen, is moeilik om te bepaal. Die oorwoë indruk is dat die meeste gemeentes missionaal misluk.

Dit is daarom nodig om naas hierdie kursusse kennis te neem van nuwe navorsing. Die werk van Alan Hirsch het die aandag getrek asook die *Fresh Expressions* beweging wat sy ontstaan in die *Church of England* gehad het. Naas die bestaande evangelisasiekursusse, kan hierdie perspektiewe groter stimulus aan gemeentes se missionale werk lewer.

3.2.1 OM DIE THEO-GENETIESE KODES VAN DIE APEHL-BEDIENING TE AKTIVEER

Dit is moeilik om iemand sover te kry om iets te verstaan wanneer sy salaris daarvan afhang om dit nie te verstaan nie. Upton Sinclair.

Diegene wat geskiedenis maak is diegene wat hulle onderwerp aan die Een wat die geskiedenis orkestreer. John R Mott.

Elke gesigspunt is 'n punt vanuit 'n beskouing. Richard Rohr.

Die redes waarom Sisyphus deur die gode verdoem is, is nie heeltemal duidelik nie. Wat duidelik is, is dat sy verskriklike straf beteken het dat hy 'n groot rots teen 'n heuwel moes uitrol, maar telkens wanneer hy die top van die heuwel bereik, sou die rots weer terug rol na die voet van die heuwel. 'n Mens kan die frustrasie en futiliteit van hierdie oefening aanvoel. Die arme Sisyphus is vervloek om dieselfde betekenislose taak oor en oor te doen – 'n taak wat aanhoudende inspanning vereis, maar nooit iets oplewer nie.

Wanneer 'n mens oor die aard van hierdie futiliteit nadink, vra jy onwillekeurig of die historiese kerk nie besig was en steeds is met wat genoem kan word 'n futiele Sisyphiaanse manier van werk nie. Die geskiedenis van missionêre bewegings, vernuwings- en uitreikaksies kom telkens op die volgende neer: Net wanneer dit lyk of ons bietjie betekenisvolle vordering gemaak het, *val* alles terug na waar ons was, en moet ons weer van voor af begin. By tye was gelowiges natuurlik self ook hulle eie ergste vyand deur verdeeldheid en onderlinge twis, maar dit is 'n gesprek vir 'n ander geleentheid en daarom kan ons dit vir die oomblik eers daarlaat. Volgens die Bybel kan ons natuurlik baie van ons stryd in hierdie wêreld toeskryf aan die feit dat dit nie primêr teen vlees en bloed is wat ons moet stry nie. In die gevalle wêreld waarin ons leef kan ons maar aanvaar dat die Bose nie maklik opgee nie. As ons egter eerlik is moet ons erken dat 'n

groot deel van ons stryd om die missie van Jesus in die wêreld uit te brei, voortspruit uit pogings wat geskoei is op ons eie planne en skemas, terwyl ons wetend of onwetend teen die grein ingegaan het van God se aanvanklike ontwerp en doel in en deur die kerk. Die gevolg is dat ons nie in staat is om God se opdrag uit te voer nie, terwyl alles in die Skrif daarop dui dat ons wel in staat is en in werklikheid die opdrag behoort te kan uitvoer.

Die vermoë van God se mense (die kerk) om hulle bestaansdoel te kan uitvoer word in al ons teologiese kodes as vanselfsprekend beskou. Neem byvoorbeeld die bevel om te gehoorsaam, hierdie bevel veronderstel die moontlikheid van een of ander vorm van werklike gehoorsaamheid, so ook die bevel om God en mense lief te hê, hierdie bevel veronderstel die moontlikheid om daardie bevel uit te voer. Indien dit nie waar sou wees nie, met ander woorde dat ons bevele gegee word wat ons onmoontlik sou kon nakom, is God besig om willekeurig met ons te speel, en sodoende word die Bybel nie die Woord van God wat ons geroep is om te glo en liefdevol te gehoorsaam nie, maar iets wat die aard het van 'n kosmiese en taamlik wrede grap.

Dieselfde potensiaal tot vervulling word veronderstel in ons ekklesiologie (dit is die Nuwe Testament se leer oor die aard en doel van die kerk) op sigself. Ons is geroep om te glo dat Jesus ons alles gegee het wat ons nodig het om die soort Kerk te kan wees wat Hy ons bedoel om te wees. Ons moet die Here net op sy woord neem. En waar ons nie daardie tipe Jesus-gevormde kerk is nie, moet ons ons eie planne en praktyke weeg en ondersoek en in diepte kyk of ons kerk is soos ons oorspronklik bedoel is om kerk te wees. Om kerk op 'n ander manier te probeer wees is om onself vrywillig aan Sisyphus se futiele stryd te onderwerp – deur die rots van missionale kerkwees in hierdie wêreld met groot moeite teen die heuwel op te rol, net om te ervaar hoe dit keer op keer weer afrol – en so herhaal ons die prosedure oor en oor – iets wat net meer en meer moeite en frustrasie voortbring.

Om met die DNS van die kerk (DNS = is die oorspronklike ontwerp en doel van die kerk) te *mors* beteken dat die vermoë om werklik kerk te wees ernstig beskadig word. Dit is natuurlik ook hoe alle ander genetiese mutasies plaasvind. As ons werklik glo dat die Nuwe Testamentiese kodes gesag dra en op dieselfde wyse funksioneer as wat genetika in biologiese sisteme funksioneer, moet ons ons bediening in lyn met daardie Nuwe Testamentiese kodes inrig. Die Kerk se gebrek om aan die voorskrifte van Efesiërs 4 te voldoen is 'n duidelike voorbeeld van wat gebeur wanneer die genetiese kodes verander word, en ook wat die uiteindelijke prys is wat as gevolg daarvan betaal word. Die tyd het gekom om daardie fout reg te stel.

Byna 'n silver bullet

Efesiërs 4: 1 tot 16 is die fondament en die konteks van die aard van 'n *missionale* bediening. In die dié sin is dit een van daardie rare goed – wat genoem word 'n *silver bullet*: Met ander woorde 'n eenvoudige gewaarborgde oplossing vir 'n moeilike probleem. Die volle waardering en aanwending van Efesiërs 4 sal enorme energie loslaat, en hierdie energie sal die nou dormante potensiaal in die kerk wat Jesus gebou het, laat ontwaak.

Elke *missionale* beweging in die wêreld wat enigsins 'n noemenswaardige resultaat gehad het, is gebou en uitgevoer op grond van die vyfvoudige bediening van Efesiërs 4. Die oortuiging van die waarheid van Efesiërs 4 is gegrond op die volgende:

- * Die uitdruklike duidelike leer van die Bybel.
- * Die geskiedenis van betekenisvolle sendingbewegings.
- * In kontemporêre *missionale* bewegings van die wêreldwye kerk.
- * Bevestig deur die beste navorsing in die sosiale wetenskappe.

Die herontdekking en die herinstelling van hierdie deel van Paulus se ekklesiologie hou geweldige potensiaal in vir ons eie tyd en plek.

Die duiwel het my verlei om dit te doen

Ons moet deeglik daarvan bewus wees dat ons, wanneer ons die beginsels wat hier aangebied word gaan toepas, lynreg ingaan teen die oorgeërfde (gebreklike) veronderstellings van hoe die kerk en bediening werk. Dalk moet ons die uitdrukking *die geïnstitusionele kerk in die Weste* gebruik, aangesien daar letterlik honderde miljoene gelowiges, en kerke en bewegings dwarsoor die wêreld is wat tog, anders as die sogenaamde hoofstroomkerke, die leer van Efesiërs 4 glo en ervaar met verstommende resultaat. As mens mooi daarna kyk is die oorgeërfde Westerse beskouing vandag in die minderheid.

Die werklikheid is dat die vyfvoudige bediening van Efesiërs 4 (APEHL: apostel, profeet, evangelis, herder en leraar) die basis van Paulus se ekklesiologie (leer oor die wese en bedoeling van wat kerk is en behoort te wees) vorm. Tog bestaan daar vandag geen gepubliseerde teologiese boek wat volledig oor die APEHL handel nie. Trouens, daar bestaan blykbaar 'n diep gewortelde geloof dat Efesiërs 4 nie meer op die hedendaagse kerk van toepassing gemaak kan word nie.

Hoe op aarde het dit gebeur? Die enigste gevolgtrekking wat 'n mens kan maak is *dit moet die werk van die duiwel wees!* En so ekstreem as wat dit mag klink maak dit tog sin: As daar een ding is wat die Bose sou moes aftakel, is dit ons vermoë om kerk te wees soos wat Jesus ons bedoel het om kerk te wees – naamlik die evangelie se agentskap vir wêreldtransformasie. Dit is net logies dat die Bose hierdie kerkbegrip sou verwing. Dit is trouens die basis van die klassieke verdeel-en-heers taktiek. Verdeel die grondliggende bediening van die kerk, haal sommige van die rolspelers geheel en al uit, oorbelaai ander deur hulle te institusioneel en ook die bediening van die kerk, en daarmee saam met die leierskap, kan grootliks as oneffektief gereken word.

Soos met elke ander vorm van verleiding kan slegs die waarheid die krag van die leuen ontwapen en ons weer in staat stel om ons so te posisioneer dat ons die realiteit van ons roeping kan omarm. Deur diepgaande met Efesiërs 4 betrokke te raak sal ons met 'n ander realiteit gekonfronteer word, een wat in elk geval maar altyd daar was.

Perfek ontwerp

Ons is *perfek ontwerp* om te bereik wat ons tans bereik. Soos wat 'n bepaalde boom bepaalde vrugte dra, so is die organisatoriese sisteme waarin ons ons bevind vooraf bepaal om sekere uitkomst te bereik. Hierdie uitgangspunt kan moeilik betwis word en sny na twee kante toe. Een betekenis is dat indien ons aan die agteruitgaan is, moet daar een of ander identifiseerbare en tot 'n mate beheerbare rede daarvoor wees. Die taak van goeie leierskap is om deurlopend te vra *wat is ons eintlike bestaansdoel?* en om dan seker te maak dat die organisasie die regte keuse maak om getrou aan daardie doel te bly. Daar is niks fatalisties hieraan nie, onwelkome uitkomst kan reggestel word met die

regte leierskapsvisie tesame met die gemeenskaplike (politiese) wil om dit te doen. Die hele verstaan van leierskap aanvaar dat dit die geval sal wees: Ons is *respons-able*. Indien ons nie besig is om te doen wat die kerk veronderstel is om te doen nie, dan is dit die taak van die leiers om die kerk te wys, te leer en te help om kerk te wees soos wat ons behoort te wees. Indien die leiers dit nie wil doen nie, doen hulle willens en wetens afstand van hulle roeping om leiding te gee.

Die ander betekenis in die gedagte van om *perfek ontwerp* te wees, is waar ons hoop lê. In die lig van duidelike Nuwe Testamentiese leerstellings oor die kerk word ons geroep om te glo dat ons werklik *perfek ontwerp* is deur God om alles te kan doen en behoort te doen waarvoor Hy ons (die kerk) geroep en bedoel het. Met ander woorde indien ons die Here en die kerk op gesigwaarde neem, het ons al reeds alles wat ons nodig het *to get the job done*. Die *ekklesia* (die kerk) is *perfek ontwerp* om sy gestuur wees te vervul. Om egter in staat te wees om dit te kan doen moet ons die kerk, getrou aan God se *grondplan* vir die kerk, bou. Ons moet saam met Jesus, in die krag van die Heilige Gees, werk om die kerk te kan wees wat die verskil waarvoor ons ontwerp is te kan maak. Slegs hierdie beginsel van *inherent ontwerp* kan regtig verklaar waarom dinamiese *missionale* (apostoliese = gestuurde) bewegings in die geskiedenis so massiewe impak en groei het, en dit boonop met oënskynlik bitter min hulpbronne, en boonop teen alle teenstand en weerstand in. Dit is so anders as ons Westerse manier van dink. Die kerk is ontwerp vir wêreldtransformasie, impak in die ware sin van die woord is in die idee van *ekklesia* (kerk) gebou.

'n Missionale bediening vir 'n missionale kerk

Die vraag *wat beteken dit om missionaal te wees* oorheers die huidige debat oor kerkwees in 'n groot mate. Die antwoord op hierdie vraag gaan die toekomstige lewensvatbaarheid en groei (of nie groei nie) van die kerk bepaal. Die vrees bestaan egter dat baie van hierdie lewensnoodsaaklike gesprekke oor kerkwees tot frustrasie gedoem is omdat diegene wat die gesprekke voer, onwillig is of nie in staat is om die bedieninge in werking te stel waarsonder 'n *missionale* kerk nie kan bestaan nie. Hoewel dit so is dat baie mense oënskynlik ingekoop het op die gedagte van *missionale* kerkwees, is hulle steeds onwillig om die ekklesiologie (leer oor wat die kerk se doel en wese is) in diepte te *herkalibreer*. Die sogenaamde *Christendom-kerk* (kerkbegrip soos dit vanaf Konstantyn se tyd gestalte gekry het) is hoofsaaklik op die herder-kudde model geskoei. Dit het gebeur omdat die kerk 'n bevoorregte posisie in die samelewing verkry het, en as gevolg van hierdie bevoorregte posisie het die kerk ontslae begin raak van die meer *missionale* of evangeliserende bedieningstipes (apostel, profeet en evangelis).

Hierdie oorgeërfde, verskraalde vorm van kerkwees waarmee ons vandag werk is egter nie toegerus vir die *missionale* uitdagings nie, omdat baie kerke of gemeentes steeds weier om hulle bediening te kalibreer aan die hand van wat Efesiërs 4 leer. Ons moet aanvaar dat om werklik *missionaal* te wees sal ons 'n *missionale* bediening moet hê wat ons verstaan van *missionale* kerkwees werklik ondersteun en uitbou. Dit beteken dat ons die rol van apostel, profeet en evangelis in die bediening van die gemeente werklik ernstig sal neem. Indien ons dit nie doen nie is daar geen moontlikheid dat ons in die praktyk van ons kerkwees werklik *missionaal* sal word nie.

Ons sal later volledig op elke van die bedieninge van Efesiërs 4 ingaan. Hier volg 'n kort opsomming van elkeen:

- * Die **apostel** is getaak met sowel die algehele lewenskrag (*vigour*) as die daadwerklike uitbreiding van die Christendom as geheel. Dit word direk gedoen deur sendingwerk en kerkplanting (plant van geloofsgemeenskappe). Soos wat die naam suggereer is die egte *missionale* bediening van gestuur wees (Latyn *missio*) inbegrepe in *apostello* (die gestuurde een).
- * Die **profeet** is geroep om getrouheid aan God onder die mense van God in stand te hou. In wese is die profete die bewakers van die verbondsverhouding.
- * Die **evangelis** is die werwer vir die saak. Hy of sy is die *aansteeklike persoon*, met ander woorde iemand wat in staat is om mense vir die beweging te werf en in te skakel deur die evangelie oor te dra.
- * Die **herder** (pastor) is geroep om geestelike ontwikkeling te voed, om die gemeenskap se gesondheid te onderhou, en om 'n liefdevolle gemeenskap tussen die mense van God te kweek.
- * Die **leraar** bemiddel wysheid en begrip. Die filosofiese tipe bring 'n oorkoepelende uitgebreide verstaan van die openbaring wat aan die kerk bemaak is.

Al vyf hierdie bedieninge is (ewe) noodsaaklik as ons op egte wyse *missionale* kerk wil wees soos Jesus ons bedoel het om te wees.

Die orde van skepping en die orde van verlossing

APEHL beskrywings

Andrew Dowsett meen dat APEHL gereflekteer word in die skeppingsorde (as deel van die algemene belewenis van mense), en nie slegs in die verlossingsorde (die kerk) nie. Met ander woorde die APEHL is op alle mense van toepassing en nie slegs op Christene nie.

Dowsett het tot hierdie slotsom gekom deur sy verstaan van Efesiërs 4: 8 en 9. Hierdie verse teken Jesus wat mense vrymaak – mense wat geskep is om van nature apostolies, profeties, *instructive types* te wees – het Hy vrygemaak van die Bose se oorheersing en gevolglik gee Hy hierdie nou vrygemaakte gevangenes as gawes aan die kerk, met die uitsluitlike doel om die kerk in staat te stel om 'n effektiewe gemeenskap in die wêreld te wees. Hierdie uitleg maak sin van die hemelvaart vertelling wat ons hier in Efesiërs 4 kry. Met ander woorde: Jesus verlos dit wat al reeds in die wêreld teenwoordig is en *hergroepeer* dit dan deur daaraan 'n nuwe teologiese betekenis en funksie binne die kerk te gee.

So gesien kan mens ook die gemeenskap as geheel verstaan op grond van die APEHL rooster:

- * **Apostels** in die algemene sin is diegene wat iets nuuts van die grond af bring (pioniers) – byvoorbeeld onderwysers wat gebruik word om skole wat besig is om ten gronde te gaan weer op koers te bring, of mense wat bewegings begin, of wat sisteme ontwerp, of vanaf die entrepreneursstadium 'n besigheid begin. Is daar nie-Christene wat in bogemelde kategorieë pas? Beslis!

- * **Profete** is geneig om visioenêre te wees, maar in 'n ander sin, hulle het 'n lewendige belangstelling in reg en geregtigheid, omgewingsverantwoordelikheid, of in die skeppende kunste. Is daar mense buite die kerk wat in hierdie kategorieë pas? Beslis!
- * **Evangeliste** is in die besonder begaafd om ander mense ook entoesiasties te maak vir 'n saak waaroor hulle sterk voel deur die betekenis van hulle werk, maatskappy, of produk buite die groep self te verkoop. Hierdie kategorie is maklik om raak te sien. Die hele wêreld is vol van hulle.
- * **Pastors** is diegene met 'n spesiale omgee of bekommernis om binne strukture, dit wat gewoon menslik is, raak te sien en te bevestig. Hulle mag dalk nie die geskikste mense wees om 'n beleid wat dwelmmisbruik aanspreek saam te stel nie, maar indien hulle nie deel is wanneer die beleid opgestel word nie, is die verslaafdes in die moeilikheid. Is daar mense wat gemeenskap skep en heling na ander bring in die nie-Christelike wêreld? Beslis!
- * **Leraars** is diegene wat effektief kan onderrig gee en wat mense kan inspireer om te leer. Hulle is die filosowe, denkers, mense wat idees en hoe idees menslike lewe vorm verstaan. Bestaan daar sulke nie-Christene? Beslis!

Deur die APEHL so te sien kan ons ons *oorbelaaide* taal van die Bybel demistifiseer en kan ons die bedoeling van Efesiërs 4: 11 benader, sonder die hele polemieë wat daar in die verlede oor hierdie vers was. Verder kan ons as ons hierdie vers so vertaal, sien hoe magtig hierdie rolle in werklikheid is. Dit leer ons verder dat alle instellings, kerklik, die besigheidswêreld, ensomeer, almal by hierdie *gawes* kan baat. Dit gee ook vir ons 'n duidelike insig in die feit waarom instellings disfunksioneel is wanneer slegs twee van die *gawes* benut word. Dit is ook baie nuttig om ons te help om die krag van die beweging te verstaan wat tot stand gekom het deur die verlossing in en deur Jesus Christus. Mense wat natuurlikerwys geneig is tot een van die ander APEHL tipes is verlos, afgesonder, gefokus en bemagtig in die kerk. In kort, hulle is Christus se hemelvaartgawes (Efesiërs 4: 8 tot 10).

'n Brief aan elkeen

'n Mens kan baie aflei van die aard van 'n brief wanneer jy weet aan wie die brief geskryf is. Die brief aan die Efesiërs is nie gerig aan 'n president of 'n organisasie of teoloë of studente of leiers nie, dit is geadresseer aan gewone mense van God wat deel was van die talle verskillende huiskerke dwarsoor die stad van Efese. Hou in gedagte dat die kerk in Efese bestaan het uit gewone mense – insluitend vroue, slawe, mense van verskillende rasse, klasse en sosio-ekonomiese status. Efesiërs is 'n brief vir die kerk oor die kerk en dit moet ook so gelees word. Verder is dit 'n algemene of generiese brief bedoel vir wyer gebruik onder die verskillende Nuwe Testamentiese kerke, waaronder Efese ingereken is. Die Efesiërsbrief is nie wat navorsers sou noem 'n *kontekstuele dokument* nie. Briewe soos Galasiërs of 2 Korintiërs is saamgestel vir spesifieke gemeenskappe wat met 'n spesifieke probleem te doen gehad het. Efesiërs het universele betekenis wat veel verder strek as bloot die lokale probleme in die gemeente. Wanneer ons die kosmiese, universele aard van Paulus se ekklesiologie in Efesiërs verstaan, *herposisioneer* Efesiërs ons, om dit so te sê, om die deurslaggewende teks van Efesiërs 4 vanuit 'n nuwe hoek te benader. Dit het direkte implikasies vir hoe ons die hele brief moet opneem, om nie eers te praat van ons fokus op Efesiërs 4: 7 tot 16 nie.

Die grondwet van die kerk (geen wysiging word toegelaat nie)

Hierdie universele betekenis beteken dat veral Efesiërs 4 gesien moet word as 'n soort konstitusionele (grondwetlike) dokument soos wat Paulus dit gesien het. Markus Barth noem Efesiërs 4 dan ook *die Konstitusie van die kerk* en sien verse 11 en 12 as die manier om die konstitusie operasioneel te maak.

Ons kan die metafoor van 'n *konstitusie* egter op die hele brief van toepassing maak. Byvoorbeeld, indien 'n mens sou kon sê Paulus, vertel vir my wat is die beste manier om oor die kerk te dink, sou hy sonder om te huiwer vir ons Efesiërs gegee het om te lees. Alhoewel hy sonder enige twyfel ander dinge oor die kerk op ander plekke in die Bybel leer, kry ons dit daar net plek-plek. In Efesiërs praat hy egter uitdruklik oor die *ekklesia* soos God die kerk bedoel het om te wees. Geen ander boek in die Bybel handel so spesifiek en so gesaghebbend oor die aard van die kerk as juis Efesiërs nie. Hierdie brief regverdig dus die gebruik van die metafoor van 'n grondwet. Soos elke ander goeie grondwet stel dit die kriteria aan die hand waarvan ons oor kerk moet dink, en voorsien dit vir ons van die onmisbare raamwerke waarvolgens die kerk van die begin af bedoel is om te werk.

Dit is ook presies waarom die *hefboom* vir verandering gesien word in veral Efesiërs 4: 1 tot 16. Dit is ook die rede waarom die APEHL samestelling, in teenstelling tot moontlike ander gawelyste, dien as die interpretatiewe sentrum vir hoe ons bediening moet verstaan. Stel jou voor wat sal gebeur as jy volgens die konstitusie probeer optree, terwyl jy meer as helfte van die leierskap bepalings wat deur die grondwet voorsien word ignoreer of weglaat. Dit sal omtrent iets wees soos om te probeer regeer sonder enige uitvoerende magte. En dit is presies wat ons in die kerk besig is om te doen.

Taal maak saak

In 'n hoofstuk in *Organization at the Limit*, 'n boek wat die organisatoriese dinamika analiseer wat bygedra het tot die Columbia ruimteramp, bespreek William Ocasio die verband tussen taal en organisatoriese bedrywighede. Deur gebesigde taal te analiseer en daarop te let hoe dit gebreke in ons manier van dink uitwys, wys Ocasio op die subtiele, maar tegelyk kragtige vermoë van taal om ons aandag te fokus op of om ons tegelyk te verblind vir probleme waar en wanneer dit voorkom. Die taal wat ons oor die algemeen gebruik kan dit wat opgemerk word sowel as dit wat geïgnoreer word grootliks beïnvloed. Ocasio sê: *Dit is nie dat taal slegs wat gedink **kan** word beïnvloed nie, maar dat taal dit wat reëlmatig gedink **word** beïnvloed.* Met ander woorde soos wat GK Chesterton ten opsigte van geïnstitusionele *insiders* opmerk, dit is nie soseer dat *insiders* nie die oplossing kan sien nie. Dit is omdat hulle nie die probleem opsigself kan sien nie dat hulle nie taal daarvoor het nie.

Ons kan dit soos volg illustreer: Die feit dat ons 'n blindokol in ons motors ervaar is nie soseer 'n ingenieursprobleem as wat dit 'n taalprobleem is nie. Wanneer ons na die truspieëltjie verwys, gebruik ons daardie spieëls wat slegs na agter kyk en wat dus 'n blindokol skep. Wanneer ons na die eksterne spieëls verwys as *kant spieëls* sal ons hulle gebruik om te sien wat aan die kant van die voertuig gebeur. Woorde, asook soos ons woorde gebruik, maak dus saak!

Columbia-ramp

Ocasio het sy leidraad gekry vanuit die amptelike verslag van die Columbia-

ramp. Hy en sy raadgewende span het tot die gevolgtrekking gekom dat hierdie ramp nie slegs toegeskryf kan word aan 'n enkele individu nie. Die probleem volgens hulle lê eerder in die manier hoe NASA die begrip organisasie verstaan en artikuleer (in woorde uitdruk), en verder ook lê die probleem in die bestuur self. Die taal wat hulle gebruik dui daarop dat hulle nie die nodige kategorieë gehad het om hulle te help om selfs die probleem te sien kom nie, wat nog te sê om die probleem op te los. Hy noem hierdie verskynsel van organisatoriese blindheid die *woordeskat of woordelys van organisering*.

In 'n poging om hulle sleutelpraktyke en prosedures te beskryf, ontwikkel organisasies 'n *woordeskat* wat help om dit te beskryf sowel as om voor te skryf hoe die organisasie opereer. 'n Besef van hierdie inherente konneksie tussen organisatoriese woordeskat en aktiwiteit is insiggewend omdat dit ons help om te verstaan waarom sommige goed in 'n organisasie meer aandag kry, en dan ook meer prominent word as ander.

Ocasio sê dan: *Die woordeskat van organisering is bedoel om organisatoriese kategorieë te voorsien wat vir ons 'n aanduiding moet gee van hoe die bepaalde probleem of 'n kwessie wat aangespreek behoort te word, saamgestel is, en daarmee saam ook, wat se soort oplossings en inisiatiewe ons ten opsigte van die probleem behoort te oorweeg.*

In wese speel 'n woordeskat van organisering 'n betekenisvolle rol in die vasstelling van praktyke wat as normatief gesien word, en wat se praktyke nog nooit van gehoor is nie. Dus, die taal kategorieë wat 'n organisasie gebruik kan hulle verstaan van hulle wesenstaak vorm.

Wanneer ons Ocasio se bydrae op die Westerse kerk toepas sien ons duidelik hoedat ons mees vrugbare vorms van bediening – *die apostel, die profeet en die evangelis* – uit die organisatoriese woordeskat van die kerk *uitgerangeer* is. Hierdie bedieninge word nie langer gesien as legitieme aanduidings vir leiers van bedieninge in die meeste kerke nie. Die gevolg is dat ons as't ware *voorgeskryf* is om nie te sien of om nie aandag te gee aan kwessies wat verband hou met apostoliese, profetiese en in 'n mindere mate evangelisasie *belange* nie, dit ten spyte van die feit dat hierdie behoeftes ons direk in die gesig staar. Hieruit is dit weereens duidelik dat ons onself dus *perfek ontwerp* het om ons huidige uitkomst te bereik.

Die APEHL voorsien die kerk van die nodige *taal kategorie* om 'n volledige woordeskat van organisering te kan vorm, deur die spesifieke taal van *apostel, profeet en evangelis* weer deel te maak van kerklike organisatoriese gesprek. Deur dit te doen kan ons ons verstaan van kerk en die kerk se wesenstaak of roeping *revolutionize*! In plaas daarvan om die kerk slegs te sien as 'n verlengstuk van die teologiese opleiding (**L**eraar), of as 'n plek om geestelike gevoed te word (**H**erder), kan ons die kerk nou sien vanuit die breër raamwerk van Christus se bediening. Byvoorbeeld: Indien ons aanhou om slegs die bestaande standaard raamwerk van leraar en herder te gebruik in ons pogings tot kerkplanting, sal ons spoedig merk dat die nuwe *plant* slegs eredienste hou en Bybelstudies aanbied.

Deur die breër APEHL verstaan en woordeskat aan te neem sal daar ook insig kom rakende die ander funksies van die kerk. Nuwe moontlikhede sal hulle self kom aanbied. Dit sal die moontlik *herinstel* van 'n permanente revolusie te weeg bring deur 'n breër spektrum van opsies te voorsien, en ons oë open vir 'n multidimensionele manier van *sien*.

Probeer die volgende:

Verbreed jou bedieningswoordeskat deur seker te maak dat jy 'n goeie insig of verstaan van die vyf APEHL rolle en funksies het, en hou dan dop hoe die analise van die situasie sowel as die kapasiteit van probleemoplossing hand oor hand verbeter.

Kry jouself in die teks in (of laat die teks toe om in ons in te kom)

Wanneer ons die teks self oorweeg kan drie *bewegings* binne die oorkoepelende eenheid van Efesiërs 4: 1 tot 16 onderskei word. **Eenheid** in verse 1 tot 6, **diversiteit** of APEHL in verse 7 tot 11, en **volwassenheid** in verse 12 tot 16.

Eenheid in die een God: Verse 1 tot 6

Die teks aan die begin van Efesiërs 4 vloei voort uit 'n verhewe Pauliniese gebed vir kerk in Efesiërs 3: 14 tot 21. In hierdie gebed bid Paulus vir hulle vir kennis van God in Christus, asook dat hulle mag opgroei om die volheid van Christus in die wêreld te wees (= die tema van die brief). Direk na hierdie gebed doen Paulus 'n beroep op die Efesiërs (en op alle Christene waar hulle ook al mag wees) om deurlopend te leef met 'n grondige wete van wie God is en wat Hy in Christus gedoen het.

Efesiërs 4 is die *skarnierdeel* van Paulus se brief waar hy van die teologie na die praxis beweeg. En soos enige goeie inleiding tot 'n konstitusie, vat Paulus die kern teologiese noodsaaklikhede saam in sewe teologiese stellings waarmee hy verwys na

- * God.
- * Geloof.
- * Die kerk se eenheid.

Hierdie was 'n strategiese skuif van Paulus aangesien enige beweging wat spontane uitbreiding beleef, teenstrydige en kompeterende sisteme sal teëkom, en sodoende kwesbaar sal wees.

Efesiërs 4: 1 tot 6

Soos vele ander aspekte in die Efesiërs brief is die sewe *eens* (een liggaam, een Gees, een hoop, een Here, een geloof, een doop, een God en Vader van almal) almal universele waarhede. Hulle verskaf die nodige teologiese koördinate om eenheid in die ontluikende en toenemend diverse beweging te behou. Paulus, getrou aan sy apostoliese roeping, bevestig hiermee die teologiese integriteit van die kerk. Deur dit dus so te formuleer het Paulus die grense van die regte leer (ortodoksie) op 'n slim wyse vasgelê, terwyl hy dit verpak in 'n vorm wat ook gereproduseer kan word.

Die *verhoogde* spraak in hierdie verse reflekteer beide die teologiese grense asook die onontkombare fundamentele aard van die teks.

Diversiteit in APEHL: Verse 7 tot 11

Nadat hy die basis vir kerklike eenheid gelê het, beweeg Paulus dadelik na die Godgegewe, of om meer akkuraat te wees, die Christus-toegedeelde aard van die bediening van die Ekklesia.

Efesiërs 4: 7 tot 11

Nadat hy die betekenis van die hemelvaart deel afgehandel het, sê Paulus duidelik dat Jesus sekere *gawes* (wat verstaan moet word as bedieninge, roepings, of opdragte) aan die kerk **gegee het** (aoristus indikatief), en dit verder uitgedeel het soos wat Hy, die Uitdeler, dit goedgevind het. Hierdie gawes is duidelik en ondubbelsinnig benoem as die vyfvoudige uitdrukking van APEHL. Hulle is Christologies van oorsprong en het 'n Christologiese basis, en verteenwoordig wat nou genoem kan word die konstitusionele bediening van die kerk en, in lyn met die metafoor van die kerk se konstitusie, kan ons sê hierdie APEHL is die wettige uitvoerende gesag van die kerk.

Volwasse word in Christus: Verse 12 tot 16

Hoewel dit 'n valse breuk is om vers 12 van vers 11 te skei, kan 'n mens tog 'n skuif in Paulus se argument onderskei, naamlik vanaf die voorskriving van die APEHL in vers 11 na 'n beskrywing van die verwagte uitkomst in die kerk soos beskryf in vers 12. Hier kry ons insig in die rede waarom die APEHL in die eerste plek gegee is.

Efesiërs 4: 12 tot 16

Die genadegawes van APEHL is gegee sodat die liggaam van Christus kan groei en volwasse word, sodat ons die eenheid wat in verse 1 tot 6 beskryf is kan ervaar, en dat ons werklike begrip mag kry, en dat ons nie wispelturige mense sal wees wat, oorgegee aan teologiese illusies, lewe nie, en om ons organiese heelheid in Christus en mekaar te vind, dit is om die mense te wees wat Jesus ons bedoel het om te wees.

Die logika van hierdie teks is geïntegreer en teologies gesond. Dit maak die feit duidelik dat die kerk se vermoë tot wederkerigheid en volwassenheid gebaseer is op die ortodokse (regte leer) verstaan van God en die kerk, en die kerk se bediening soos uitgedruk in APEHL. 'n Volwasse en gesonde kerk leef sy belydenis uit net soos wat die kerk ook in sy belydenis lewe. Dit is 'n selfversterkende sisteem. As ons die inherente logika van die teks ignoreer moet ons desnoods die uitkomst verwag wat sodanige ignorering te weeg gaan bring.

Volgens Paulus is 'n ten volle funksionerende vyfvoudige APEHL bediening die Christusgegewe verdedigingsmeganisme teen dwaalleer en valse leer. Daar is iets omtrent APEHL as geheel wat die kerk verby 'n teologiese naïwiteit laat beweeg en die kerk anker in 'n meer geïntegreerde verstaan van die sentrale boodskap en kernleerstellings van die kerk. Vreemd genoeg, maar dit is juis die diversiteit wat in die APEHL vervat is wat die kerk help om die *eenheid van die geloof* te bekom.

Die Kerk kan nie volwasse word met slegs 'n tweeledige bediening nie

Om die waarheid te sê, wanneer ons die teks gewoonweg (op induktiewe wyse) lees sonder 'n vooraf teologiese voorveronderstelling (deduktiewe wyse), is dit nie moeilik om te sien dat ons as kerk nie kerngesond kan wees sonder die APEHL bediening nie. Vers 13 sê dit uitdruklik, terwyl die logika van die hele teks dit eweneens in die oog het. So byvoorbeeld kan ons vra of daar enige twyfel bestaan oor die universele betekenis van verse 1 tot 6 vir enige kerk op enige plek of tyd. Elke Christen sal getuig dat hierdie verse as gesaghebbend aanvaar word vir die leer van die kerk. Hierdie verse is duidelik nie slegs bedoel

vir die gemeentelike van Efese se huiskerke nie, maar vir die universele kerk van alle tye en plekke.

So, indien beide die teksgedeeltes aan elke kant van verse 7 tot 11 gesaghebbend en bindend is vir die kerk van alle tye en plekke, hoe het dit dan gebeur dat ons begin glo het dat verse 7 tot 11 enigsins minder gesaghebbend en bindend en universeel is? Veral gesien in die lig dat hulle grammatikaal en tematies in die hart van hierdie Skrifgedeelte geplaas is. Dit is eenvoudig nie moontlik om die kerk te wees wat Jesus ons bedoel het om te wees as **drie** (APE) verwyder word van die **vyf konstitusionele** bedieninge van die kerk nie. Volgens die uitdruklike leer van Efesiërs 4: 1 tot 16 kan dit eenvoudig net nie gedoen word nie.

Feit is egter, dit het gebeur! Die tragiese gevolge daarvan sien ons dwarsdeur die geskiedenis van die Christelike kerk oor die laaste paar dekades. Ons is sedertdien *verdoem* tot Sisyfiaanse frustrasie. Elke keer, net wanneer dit lyk asof ons een of ander *iets* ontwikkel het wat lyk na 'n beweging en ons sodoende die *missionale* rots tot bo op die heuwel gestoot kry, rol dit net weer af om maar net weer 'n volgende siklus van 'n futiele oefening te begin. En selde, indien ooit, het die kerk regtig probeer om die werklike misverstand op hierdie punt reg te stel.

Die soort volwassenheid wat Paulus hier in Efesiërs 4 bedoel strek ver verby 'n psigologiese heelheid en morele gedrag. Psigologiese heelheid en morele gedrag is sekerlik hierby inbegrepe, maar wat uiteindelik hier op die spel is, is die kerk se kapasiteit om die **missio** en doel van Jesus in die wêreld te beliggaam en uit te brei. Wanneer Paulus sê dat APEHL gegee is om die *heiliges toe te rus*, gebruik hy die woord **kataptismo**. By al hierdie woorde se ander betekenis kan hierdie woord ook beteken *die daad om 'n gebreekte been te spalk*. APEHL help ons dus om volwasse te word dat die *liggaam* kan *loop* en uiteindelik kan *staan* teen die magte en kragte wat die mensdom *ontmens* om sodoende die mensdom te vernietig (Efesiërs 6: 10 tot 16). Ons vermoë as 'n beweging om betrokke te raak by die stryd teen geestelike magte is dus op die spel wanneer die APEHL nie ten volle in werking is nie.

Die weglating of verbanning van die APE's

Ons fokus is om die wanbalans aan te spreek wat ontstaan het as gevolg van die noodlottige weglating van die A(postel), P(rofeet), E(vangelis) uit die bedieningsplan van die kerk. Deur die effektiewe weglating van die APE bedieninge is daar *gekrap* in die meganisme wat Jesus ons bedoel het om te wees as 'n volle funksionerende kerk. Die gevolg was dat alle bediening daarna ingeforseer is in die voorafbepaalde formate van slegs **H(erder)** en **L(eraar)**, pastor en teoloog, terwyl geen van die ander bedieninge as legitiem beskou is nie. Op die ou einde, wanneer alles gesê en gedoen is, kan ons maar net sê *ons is dus perfek ontwerp om te bereik wat ons op die oomblik besig is om te bereik*. Indien ons die bedieningsformule ignoreer wat in Efesiërs 4 aan ons gegee word, moet ons nie verwag om die verwagte uitkomst te hê wat Efesiërs belowe nie.

Procrustes se bed

Procrustes, wie se naam beteken *hy wat rek*, was een van die berugste karakters in die Griekse mitologie. Byna soos 'n reeksmoordenaar het hierdie onderduimse skurk 'n huis langs die grootpad besit waar hy sy gasvryheid aan vreemdelinge wat daar verbygaan aangebied het. Die gaste is ingenooi vir 'n aangename

maaltyd en 'n goeie nagrus op sy spesiale bed. Procrustes het hierdie bed beskryf as 'n bed met uitsonderlike magiese vermoëns. Hierdie bed sou die presiese lengte aanneem van elkeen wat daarop sou gaan lê. Wat Procrustes nie gesê het nie was hóé die bed presies die lengte sou aanneem van wie ook al daarop lê, want so gou as wat die niksvermoedende gas op die bed lê en aan die slaap geraak het, het Procrustes aan die werk gespring deur die gas op 'n rekwiel tot die regte lengte te rek, of erger, om die gas se bene af te kap indien dit te lank vir die bed sou wees – wat 'n ongelukkige manier om elkeen op die bed te maak pas.

Procrustes se berugte werkwyse het sy weg tot binne in die Engelse taal gevind, so word daar gepraat van 'n *procrustean* bed of 'n *procrustean effort of* deur iets sommer net as *procrustean* te tipeer. Dit beteken om 'n bepaalde standaard of 'n bepaalde stel voorwaardes op te stel waarop daar vooraf willekeurig besluit is, maar waarby almal en alles gedwing word om by in te val. Dit beteken die handhawing van 'n stel aannames wat op almal afgedwing word selfs wanneer hulle nie daarby *in*pas nie. Gelyklopend hiermee is die gedagte van die narratief van dwaling (ook genoem die **illusie korrelasie**, dit is ons geneigdheid om stories rondom feite te bou). Hierdie stories mag die doel dien om die feite te belig, maar wanneer mense begin om die stories te glo en om die feite in die stories te akkommodeer, is hulle vanselfsprekend gedoem om te fouteer.

Feit is egter, dit is wat ons met die kerk se bediening gedoen het. Deur die APE binne die eerste drie eeue van die Christelike geskiedenis uit die kerk se bediening uit te rangeer, en die kerk se bediening daarna slegs te definieer aan die hand van die H en L (die herder en teoloog), het die kerk effektiewelik iets gedoen wat genoem kan word **reflektiewe ekwilibrium**. Dit is naamlik die neiging om feite en bewyse by voorafbestaande kategorieë te maak pas om die spanning wat daar is sodoende op te los. In wese het die kerk op hierdie wyse alle ander moontlike vorms van bediening gemaak pas by die tweevoudige standaard vir bediening, die **H** en die **L**.

Hierdie is 'n anachronistiese en Procrustiaanse manier om die Efesiërs 4 teks te lees. 'n Mens kan feitlik enige kommentaar oor Efesiërs neem en jy sal iets vind soos: *wat met sekerheid gesê kan word, is dat Christus hierdie ampte (APEHL) gegee het met die uitsluitlike doel dat kerk volledig volwasse kan word ...* (4: 12 tot 16). Maar dieselfde kommentaar gaan dan voort deur die betekenis van hierdie bedieninge vir die kerk van vandag te ontken of te verswyg. Sommige kommentare beweer selfs dat die **APE** deur die **H** en **L** vervang is. Dit terwyl daar niks in die teks is wat dit hoegenaamd suggereer nie. Trouens, die teendeel is waar – alle getuienis wys dat dit nie waar is nie. Baie kommentatore gaan egter so te werk – eerder as om die volledige teks as vertrekpunt te neem vir die kerk se leer oor die ekklesiologie, forseer hulle die teks om by 'n latere deduktiewe gevolgtrekking en toepassing in te pas.

Een geleerde, Darrell Guder, lê dieselfde **Procrustiaanse** tendens by iemand soos Calvyn soos volg bloot:

Calvyn bestee baie aandag aan die relevansie van Efesiërs 4: 1 tot 16 vir die formasie en strukturering van die kerk. Maar na etlike eeue van Christendom het hy probleme met Christus se gawes van sommige as apostels, profete en evangeliste. Calvyn argumenteer dan soos volg: "Hierdie drie funksies is nie in die kerk gevestig as funksies nie, maar dit is slegs gevestig vir daardie tyd waarin die kerk opgerig moes word en daar geen kerk vooraf bestaan het nie". Hy erken dat daar spesiale geleenthe-

de mag wees waar hierdie ampte weer nodig mag word, maar die APE sal volgens Calvin, buitengewone ampte of bedieninge bly. Maar, so redeneer Calvin verder, die H en L (die pastors en leraars of teoloë) is ampte waarsonder die kerk glad nie kerk kan wees nie.

Dit is duidelik dat feitlik alle kommentare op Efesiërs bevooroordeel is deur die APE bedieninge aanhoudend deur die HL lens te interpreteer. En die verstommendste van alles is dat niemand regtig kan verklaar hoe die kerk tot hierdie gevolgtrekking kon kom nie, behalwe om te beweer dat die funksies van **apostels**, **profete** en **evangeliste** oorbodig geword het. Dit verklaar dan ook hoe die tradisionele interpretasie, naamlik die herder-leraar model, die (vals) standaard geword het waaraan alle bedieninge gemeet word. Eerder as om die kerk se bediening aan die **vyfvoudige** bediening te meet, word die Nuwe Testament geforseer om by ons aannames te pas. Die gevolg is dat die pastor (herder), en dalk in 'n mindere mate ook die leraar, die oorkoepelende-alles-insluitende-titel geword het, die **Procrustiaanse amp**, waarop alle daaropvolgende bedieninge gemaak pas is.

Wanneer 'n mens egter gaan kyk hoeveel keer die woord *pastor* of *herder* (Grieks *pomein*) in die Nuwe Testament gebruik word vir mense in die bediening, vind jy dit is **slegs een keer!** Dit is slegs hier in Efesiërs 4! Die woord *leraar* word meer kere in die Nuwe Testament gebruik – tien keer – terwyl 'n mens moet onthou dat Jakobus daarteen waarsku (Jakobus 3: 1). En tog het ons onderrig (leraar) 'n standaard vir alle bediening gemaak. So smee **Procrustes en Sisyphus** dus hulle kragte saam.

Een aoristus (Griekse taal konstruksie) heers oor almal

Nog iets wat ons van die APEHL moet weet is dat die werkwoorde vir **gegee** (*edothē*) in verse 7 en 11 *aoristus* indikatiewe is. Dit beteken hierdie gawes is vir eens en vir altyd aan die kerk gegee, met 'n duidelike en steeds geldende betekenis vir die kerk. Dit kommunikeer 'n soort konstitusionaliteit met geen moontlikhede vir byvoegings of weglatings nie. Sodoende word die fundamentele betekenis en implikasies van hierdie verse uitgelig en beklemtoon.

Wat meer is, is van al vyf APEHL bedieninge word gesê hulle is **edothē (gegee)**. In die Griekse taal bepaal die werkwoord die objekte waarna dit verwys. In die geval van die APEHL is al vyf saam 'n selfstandige grammatikale eenheid van spraak. Ons kan dus nie een van hierdie vyf bedieninge afskaal of ignoreer sonder om die legitimiteit, betekenis en lewensvatbaarheid van die ander terselfdertyd te ondermyn nie.

Aan elkeen van ons

Selfs wanneer verskeie kerke en denominasies hierdie verse ernstig opneem, lees hulle hierdie verse as slegs van toepassing op die leierskap van die kerk. Hulle sê dan Jesus het **sommige** in die liggaam toegerus met die oog daarop dat hulle **ander** sal oplei vir bediening. By die eerste oogopslag maak dit nogal sin. Die kerkleierskap rus die lede toe om bediening te doen. Ongelukkig is hierdie interpretasie van die teks die neweproduk van die institusionele maniere waarop ons onself as kerk oor die jare georganiseer het, en slaag dit nie daarin om die **ekklesia** van die Nuwe Testament as 'n beweging te verstaan nie.

Hierdie misverstand kan reggestel word as die teks organies van vers 7 af gelees word in plaas daarvan om vers 11 te lees asof hierdie vers op sy eie staan.

Paulus sê in vers 7: *Aan elkeen van ons (Grieks hekasto) is 'n genadegawe gegee volgens die mate waarin Christus die gawes uitgedeel het. **Hekasto** beteken letterlik aan elke iedere persoon.* Paulus se bedoeling was dat sy lesers dit letterlik sou verstaan as aan elke persoon, dit is alle gelowiges wat hierdie woorde lees en hoor, beide in Paulus se tyd en in ons tyd. Eerder as dat die gawes aan 'n paar van die elite gegee is tot voordeel van die baie, is hierdie gawes aan almal gegee tot voordeel van almal, dit is die heiliges (gelowiges) wat die heiliges (gelowiges) moet toerus.

Onthou dat hierdie brief geskryf is aan die talle huiskerke, en die brief is bedoel om hardop in elke huiskerk geles te word. So kon die versamelde **ekklesia** (die verskillende huiskerke) in Efese, en nie slegs die leiers nie, hoor wat die apostel leer. Die brief is gerig aan al God se mense as 'n geheel, met ander woorde ook die vroue en die slawe, in al hulle onprofessionele glorie, is hierby inbegrepe. Verder het die hoorders van hierdie brief van oor al die rassegrense, sosiale grense, ekonomiese grense, en geslagspektrum gekom. Dit beteken dat elke gelowige in die APEHL tipologie pas. Efesiërs 4 is 'n diep radikaliserende teks met talle vertakings vir hoe ons beide die bediening van elke gelowige herken en loslaat. Dit is 'n groot paradigmaskuif wat ons na die hart neem van wat dit beteken om 'n apostoliese beweging te wees.

Deur **APEHL** deur die lens van elke gelowige se bediening te lees, help dit ons om te verstaan dat Efesiërs 4 nie 'n leierskapteks is nie, maar 'n bedieningstek. Paulus teken 'n wederkerige paradigma waar elke deel van die liggaam toegang kry tot, en invloed uitoefen op, en bediening doen aan al die ander dele van die liggaam. In organisatoriese taal beskryf Paulus die oorkruis-funksionele span waar elke persoon na die tafel toe kom met sy of haar eie gawes, en sodoende bydra tot die voortgaande ontwikkeling van die hele liggaam en die beweging.

Roeping en bediening is dus verskillend van leierskap slegs in graad en kapasiteit. Leierskap beliggaam 'n bepaalde **APEHL** bediening, maar verleng en reoriënteer dit om aan die afsonderlike funksies van leierskap te voldoen. Met ander woorde daar is 'n besliste vloei van gawes van bediening na leierskap.

Elke mens mag 'n gawe hê, en daarom die moontlikheid van 'n volwassewordende bediening, maar nie elkeen funksioneer as 'n leier binne sy of haar skopus van bediening nie. Hierdie skuif verander die manier hoe ons God se mense sien radikaal. Elkeen is begaafd en geroep om sy of haar roepingsenergie uit te leef, maar nie almal is leiers nie. Sommige mense is ontwerp om profeties te funksioneer, maar nie alle mense wat profesie as gawe het is leiers nie. En sommige mense wat begaafd is in pastorale sorg is nie noodwendig begaafd of bekwaam in leierskap nie. Dieselfde is waar van al die ander bedieninge. Bediening maak nie van iemand 'n leier nie. Leierskap moet verstaan word as 'n roeping binne 'n roeping. Dit omvat 'n stel vaardighede wat die basiese roeping verryk en die ander binne daardie roeping beïnvloed.

APEHL is 'n deel van die DNS van al God se mense wat dit 'n universele eienskap maak van alle gemeenskappe in Christus.

Christus se bediening in en deur die liggaam van Christus

Ons kan sê dat **APEHL** deel is van die **DNS** van die kerk omdat ons absoluut seker is dat Jesus self deel van die **DNS** is. Vers 11 teken niks anders nie as die bediening van Christus, soos dit uitgedruk word in en deur die liggaam van Christus. Oorweeg die volgende: Is Jesus 'n apostel? Die gestuurde Een? Ja,

Hy is die oorspronklike apostel. Is Hy 'n profeet? Ja, Hy is die grootste profeet! Is Hy die Evangelis van alles evangeliste? Ja, duidelik is Hy. Herder? Ja, Hy noem Homself talle kere so. Leraar? Beslis!

So, indien ons die liggaam van Christus moet wees, is dit nie vreemd dat ons al die dimensies van Christus se bediening moet weerspieël nie. Trouens, dit sou verbasend wees indien ons bediening nie alles van Jesus sou insluit nie. Die geestelike gawes verkry hulle volle rol in verhouding tot God se doel in hierdie wêreld deur God se mense. Eugene Peterson sê tereg: *elke (APEHL) gawe is tegelyk 'n uitnodiging én 'n voorsiening van die middele om deel te neem aan die werk van Jesus.*

'n Tweevoudige bediening kan nooit hoop om die volledige allesomvattende werk van Christus in hierdie wêreld te reflekteer nie. 'n **Tweevoudige bediening** kan ook nooit hoop om hierdie doel deur die kerk te vervul nie. Enigiets anders as 'n **vyfvoudige bediening** is 'n waninterpretasie van Christus, en gevolglik lei dit tot 'n waninterpretasie van Christus in hierdie wêreld.

Hierdie Christologiese basis van **APEHL** kan met behulp van die sosiale wetenskappe versterk word. Wanneer 'n charismatiese leier deur die dood of op 'n ander wyse *weggeneem* word, word die rolle wat daardie leier gespeel het asook die take wat hy of sy verrig het, volgens die sosioloog Max Weber *oop gelaat*. Sodanige vakuum skep vir die leier se volgelingen 'n groot probleem omdat niemand gewoon in die leier se skoene kan gaan staan om sodoende dieselfde tipe van charismatiese leierskap te voorsien nie. Wat nou gebeur is wat Weber noem *die roetenalising van charismata*. Die funksie en aktiwiteite wat oorspronklik deur die leier nagekom is word nou afgewentel in rolle en versprei oor die organisasie aan al die belanghebbendes en volgelingen. Hierdie rolle en aktiwiteite evolueer in roetinepraktyke wat in wese die leier of stigter se invloed voortsit.

Op baie maniere is dit presies wat met die kerk gebeur het. Jesus verdeel die kernelemente van sy bediening in vyf onderskeie kategorieë en plant daardie bedieninge diep binne in die kerk. Wat ons hier het kan beskryf word as die *roete-in-isasie van die gawe*, met ander woorde die APEHL is gewortel in en dit brei terselfdertyd ook die oorspronklike bediening van Jesus uit. Deur sy hemelvaart deel Jesus die roepingselemente van sy bediening aan die kerk uit om die kerk volwasse te maak en toe te rus om die volheid van Christus in die wêreld te wees. Christus se bediening het dus sy weg (roete) in sy *Ekklesia* gevind. Die vraag oor hoe die kerk as die volheid van Christus in die wêreld funksioneer, word hier beantwoord.

APEHL sit die bediening van Christus voort sodat die kerk begaafd is met dieselfde kapasiteit vir die beweging as die kerk se leier. Binne in APEHL is die kernelemente van 'n volledige bewegingsekklesiologie.

Het ons iets gemis?

Daar is nog een grondliggende saak wat ter sprake moet kom voordat 'n mens die inhoud en aard van elkeen van die APEHL profiele ondersoek. Daar word dikwels gevra hoekom hierdie lys (APEHL) alleen? Hoekom word die ander gawelyste (byvoorbeeld Romeine 12 en 1 Korintiërs 12) nie ingesluit nie? Dit is 'n goeie en legitieme vraag.

	SLEUTELWOORD IN GRIEKS	VERTALING IN AFRIKAANS	IMPLIKASIE
1 Korintiërs 12: 7	<i>Phanerosis</i>	Manifestering	Omstandigheid
Romeine 12: 4	<i>Praxis</i>	Aksie	Prakties
Efesiërs 4: 1	<i>Kalesis</i>	Roeping	Roeping

Hoewel ons hier nie 'n volledige sistematiese uitleg van hierdie gawes gaan gee nie, moet ons tog die basiese verskille uitleg. Wanneer mens Romeine 12 en 1 Korintiërs 12 van nader bekyk, merk mens op dat elke lys voorafgegaan word deur 'n sleutelwoord wat die aard van daardie gawes *omraam*. Sien die tabel hierbo. Die lys in 1 Korintiërs 12 word meer geassosieer met 'n **Christelike byeenkoms**, en Romeine 12 blyk meer begaan te wees met die **praktiese aktiwiteite** wat deur die lewe van die gemeenskap gedoen word.

Dit waarna Efesiërs 4 verwys is iets meer substansieel, meer permanent, meer beslissend. Efesiërs 4 verwys na iets soos 'n roeping of 'n beroep. Ons word uitdruklik voorgestel aan die roepingsaard van **APEHL**. Wanneer Paulus in Efesiërs 4 begin sê hy *ek druk julle dit op die hart, ek wat 'n gevangene is omdat ek die Here dien: laat julle lewenswandel in ooreenstemming wees met die roeping wat julle van God ontvang het (roeping = kalesis)*. (In die Griekse teks word **kalesis** twee maal gebruik. Iets soos *die roeping waarmee Hy julle geroep het*.) Waarskynlik is die oortuigendste hier die wyse waarop Paulus werkwoorde in vers 11 gebruik. *En dit is die gawes wat hy gegee het, apostels, profete, evangeliste, herders en leraars*. In plaas daarvan om die aktiwiteite wat afsonderlik en apart van die individu bestaan te lys, verbind Paulus die wees met die *doen*: Die *taak* en die *persoon* is met ander woorde dieselfde. Dit word 'n saak van roepingsidentiteit. Deur **APEHL** in ons verstaan van identiteit en roeping in Christus te wortel, gee Paulus daaraan 'n gewig en 'n permanensie wat nie aan die ander gawes gegee word nie.

So, waar laat dit die ander gawes in Romeine en 1 Korintiërs? Dink só daaraan: Indien elke gelowige 'n spesifieke APEHL roeping in een of ander vorm ontvang het, dan vervul die persoon daardie roeping deur in daardie roeping te lewe. Om egter suksesvol te wees in jou roeping gaan vereis dat jy uit die addisionele kapasiteite sal put om jou taak in die verskillende kontekste uit te voer. Elke opdrag is verskillend en bied unieke uitdagings. As gevolg hiervan het God verskillende gawes gegee om die werk te kan uitvoer wat Hy aan elke persoon toevertrou het om te doen. So gesien is Efesiërs 4: 11 die verstaansentrum, of die organisatoriese beginsel waar rondom die ander gawes wat in die Bybel gelys is georganiseer is.

Die volgende kan as voorbeeld dien van wat bedoel word:

Gestel iemand het 'n bepaalde roeping om huise te bou. Dit kan beteken dat hy 'n timmerman en 'n bouer moet wees. Om sy werk te voltooi gaan hierdie persoon meer as een gereedskapstuk nodig hê: 'n Hamer, 'n boor, tange, ensameer. Op 'n gegewe punt in bouproses mag hy al die gereedskapstukke gelyk nodig hê om die huis te bou, maar hy sal hulle net gebruik soos nodig.

So kan die gawes in Romeine en 1 Korintiërs gesien word as 'n soort gereedskapgordel. As ek 'n profeet is sal ek altyd 'n profeet wees, maar die konteks waarin ek as profeet funksioneer sal veroorsaak dat ek die verskillende gereedskapstukke in my gordel moet gebruik: Insig, gebed, taal, drome en vooruitskouing. Dit is nie ongewoon om 'n apostel te sien met die natuurlike

neiging tot visioenêre leierskap nie, daar is ook tye wanneer die apostel die gawe van genesing nodig mag hê, of administrasie, of bemoediging om die taak voor hande te kan afhandel. En die evangelis kan put uit die geloof, wonders, en bemoediging, ensovoort.

Dit wil voorkom asof Paulus sê dat elkeen van ons 'n vasgestelde roeping het, maar om hierdie roeping uit te leef het ons verskillende gereedskapstukke nodig in verskillende situasies. Die Gees voorsien ons van die gereedskapstukke om ons te help om die werk gedoen te kry: Hierdie gereedskapstukke is die gawes van die Gees. Wat wel belangrik is om op te merk is dat die Gees wat hierdie gawes gee, dit gee soos dit nodig is en op die maniere waarop dit nodig is.

Die kunstenaar Henri Matisse het na bewering gesê *om na iets te kyk asof ons dit nog nooit van te vore gesien het nie, verg groot moed*. Dit mag baie waar wees. Om egter na iets te kyk, die waarheid daarvan te besef, en om dan nie gewillig te wees om te verander nie, is niks anders nie as gewone lafhartigheid.

Vir leiers in God se kerk neem hierdie tipe lafhartigheid die vorm aan van sondige weerstand teen die bedoelings van die Here.

Indien ons egter aanvaar dat APEHL die struktuur is wat die Here self gegee het, sal dit nie slegs vir ons moontlikhede open in terme van onbenutte menslike kapitaal nie, dit sal die kerk ook posisioneer om weereens verryk te word met die volle spektrum van kollektiewe intelligensie wat Jesus in sy volgelinge geplaas het. Die oomblik dat ons die regmatige plek van die APEHL binne die raamwerk van Bybelse bediening insien, sal ons die kerk in 'n nuwe lig van volle potensiaal en moontlikhede sien. Om die APEHL te ontsluit kan vergelyk word met die ontsluitingskrag wat losgelaat word by kernfusie.

Gemeentes kan gerus <https://www.theforgottenways.org> besoek. Behalwe ander nuttige inligting, kan sleutelleiers (en lidmate) 'n eenvoudige toets aflê om hul primêre gawes te ontdek. Daar is individuele- en groeptariëwe beskikbaar. Die *Fivefold Ministry* toets by <http://www.fivefoldministrytest.com/> van Mike Breen is gratis en bied ook goeie waarde. Dit baat geweldig baie om te weet hoeveel mense met watter gawes op die kerkraad of enige bedieningspan dien, sodat missionale bediening natuurlikerwys daar rondom vorm kan aanneem.

3.2.2 DIE FRESH EXPRESSIONS BEWEGING

Die *Fresh Expressions* beweging is betreklik nuut op die toneel en sluit op 'n manier by die vergestaltung van die APEHL Kode aan. Die apostel (pionier) speel 'n belangrike rol wanneer 'n nuwe geloofsgemeenskap gevestig word, en baie gou in die werking van die geplante geloofsgemeenskap begin die res van die gawes tot hul reg kom.

Die *Fresh Expressions* beweging gaan hoofsaaklik oor die vestiging van geloofsgemeenskappe (kerkplanting), veral onder diegene wat heeltemal onkundig of apaties teenoor die kerk staan.

Vir eers is dit nodig om na die agtergrond van die beweging te kyk:

Die *Church of England* (Anglikaanse Kerk) het soos oral in Europa die afgelope dekades geweldige verliese aan lidmate gehad. In 1994 is 'n verslag *Breaking New Ground: Church planting in the Church of England* gepubliseer. Hierdie publikasie het oor kerkplanting gehandel. In 2002 is 'n nuwe werkgroep byeen-

geroep om die oorspronklike verslag (*Breaking New Ground*) te evalueer. Daar is gevind dat die gemeenskap so verander het dat 'n enkele strategie soos in *Breaking New Ground* alleen nie meer voldoende is nie. In 2004 het 'n nuwe verslag *Mission-shaped Church* die lig gesien wat die basis vir die *Fresh Expressions* beweging gevorm het (Goodhew, Roberts en Volland 2012:70).

Hoe het die gemeenskap in Brittanje verander? Wat het aanleiding tot hierdie verslae en die uiteindelijke beweging gegee? Die *Mission-shaped Church* verslag bied breedvoerige agtergrond met baie raakpunte in ons eie konteks. Sosiale tendense het oor die afgelope 30 jaar verander en speel ook plaaslik 'n toenemende rol. Onderstaande bied 'n kykie in die veranderinge wat in die Verenigde Koninkryk (en ook plaaslik) aan die gebeur is (*Mission-shaped Church* 2004).

Verandering in behuising

Die aantal huishoudings het sedert 1970 met 31% vermeerder. Die gemiddelde grootte van 'n huishouding is 2.4 mense (in 1971 2.9). Dit het grootliks met egskeding te make.

Verandering in werkomstandighede

Meer vroue het tot die arbeidsmark toegetree en 25% mans en 11% vroue werk meer as 50 ure per week. Dit beteken dat mense minder vrye tyd as in die sewentigerjare het. Naweke, en spesifiek Sondae, word as familietyd gesien.

Mobiliteit

Sedert 1970 het die afstand op paaie gereis meer as verdubbel, terwyl die aantal voertuie op paaie drasties vermeerder het. Die meeste families het toegang tot 'n motor en dit meen dat families oor naweke aktiwiteite oor afstande kan doen. Dit sluit *church shopping* in. Mobiliteit maak dat mense verder na hul onderskeie werkplekke kan reis. Die helfte van die respondente sien hulle moeder ten minste een keer 'n week en 61% grootouers sien hulle kinders weekliks. Besoeke vind meestal oor naweke plaas.

Egskeding en verandering in familieleeu

Die egskedingsyfer het beduidend gestyg en word op 10.6% van die bevolking van Engeland en Wallis bereken. Die sensus in 2001 het getoon dat 22% kinders in enkelouergesinne woon. Die getal enkelpersone het dramaties gestyg. 24% van die manlike bevolking was in 1970 enkel en in 2000 was dit 34%. Die implikasie is dat baie families (kinders) hulle ander ouer (meestal pa's) oor naweke besoek wat 'n afname in erediensbywoning veroorsaak.

Vrye tyd en televisie

Sportaktiwiteite vind veral oor naweke en veral op Sondae plaas. Die grootste verandering in vryetydsbesteding die afgelope 50 jaar vind in die aantal ure voor die televisie plaas. In 2000 het volwassenes gemiddeld 20 ure per week voor die televisie spandeer, dit is net onder drie ure per dag.

'n Gefragmenteerde gemeenskap

Mense leef al hoe meer 'n gefragmenteerde lewe. Hulle het beter opleiding en

leef toenemend van hulle ouers af weg. Vriendskappe is nie noodwendig meer geografies gebonde nie, maar geskied meer dikwels in netwerke. Sondae word nie meer as spesiaal beskou nie. Kinders is eerder met sport op Sondag besig as om kategeese of eredienste by te woon.

Die rol wat netwerke speel

Die Westerse wêreld word tans die beste as 'n netwerkgemeenskap beskryf. Die belangrikheid van *plek* is ondergeskik aan die belangrikheid van *vloei*. Dit is die vloei van inligting gekombineer met informasie tegnologie. Beide word deur die globale ekonomie gedryf. Globalisering impliseer 'n netwerkgedrewe wêreld. Globalisering bevorder meer fisiese mobiliteit as ooit tevore. Die Internet is 'n voorbeeld van 'n netwerkgedrewe samelewing. Die Internet het nie 'n sentrum nie. Daar is nie 'n plek waar besluite gekontroleer word nie. *Everywhere is linked to everywhere else*. Netwerke van verhoudinge word in *chat rooms* gevorm en vriendskappe word dikwels elektronies voortgesit.

Netwerke het nie woonbuurte vervang nie, net wel verander. In 'n bepaalde woongebied kan daar verskillende netwerke vir verskillende belangegroepes wees. Mense in dieselfde straat sal dalk in geen relasie tot mekaar staan nie omdat hulle verskillende leefstyle en gewoontes het. *To live in one place no longer means to live together, and living together no longer means living in the same place*.

Netwerke dui op mense wat bepaalde dinge met mekaar in gemeen het. Watter mense het die meeste met mekaar in gemeen? Heel boaan die lys is mense wat dieselfde stokperdjies deel, dan familie, dan kollegas by die werk. Onderaan die lys is diegene wat in dieselfde area woon (bure). Geografiese ligging is nie meer die primêre basis vir gemeenskap nie.

Verbruikersamelewing

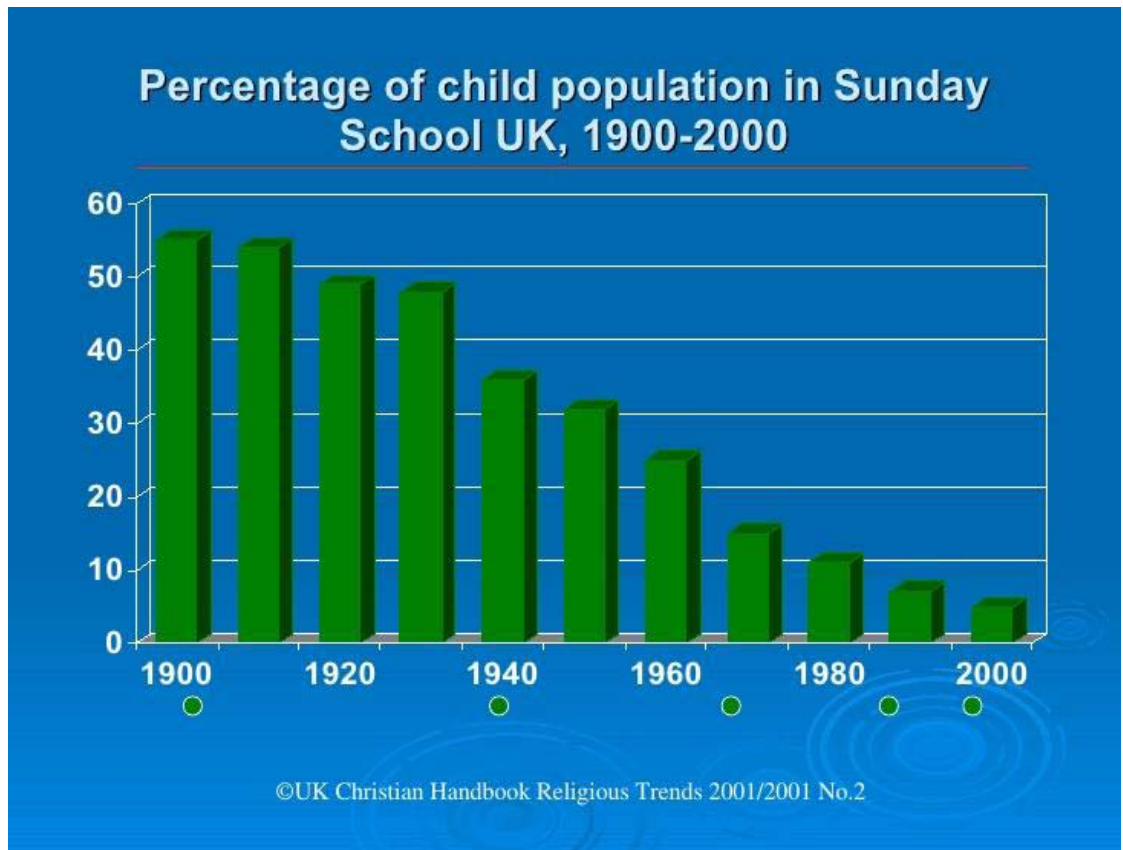
Die Westerse samelewing is nie net netwerkgedrewe nie, maar het ook 'n verbruikersamelewing geword. Ons het ons identiteit gevind in wat ons verbruik. Vroeër het mense hulle identiteit in 'n gemeenskap gevind in wat hulle produseer. Vandag word dit toenemend gevind in wat verbruik word. Ons is wat ons koop.

Die kernwaarde van die samelewing het van *vooruitgang* na *keuse* verander. Die absolute reg van vryheid lê daarin om keuse uit te oefen. Keuses maak die hart van verbruikersamelewing uit. Die vryheid van keuse gaan nie net oor verbruiksmiddele en lewenstyl nie, maar jaag ten diepste ook plesier na. Plesier lê aan die hart van verbruikerisme. Hierdie vryheid van keuse het implikasies vir die kerk soos die kultuur van *church shopping* en *church hopping* wat so deel van die kerklike toneel geword het.

Minder kennis oor geloof

Die skreiende gebrek aan basiese Bybelkennis is iets wat die kerk in die Weste tot groot kommer strek. In die Hervormde Kerk is ons ook nie anders daaraan toe nie en predikante oor die algemeen sal daarvan kan getuig.

Die onderstaande tabel dui op die afname in kategeesebywoning in Brittanje die afgelope eeu. Die afname in basiese Bybelkennis sal waarskynlik reglynig eweredig aan die afname in die bywoning van kategeese wees. 'n Mens wonder hoe die syfer in die Afrikaanse kerke daar uitsien.

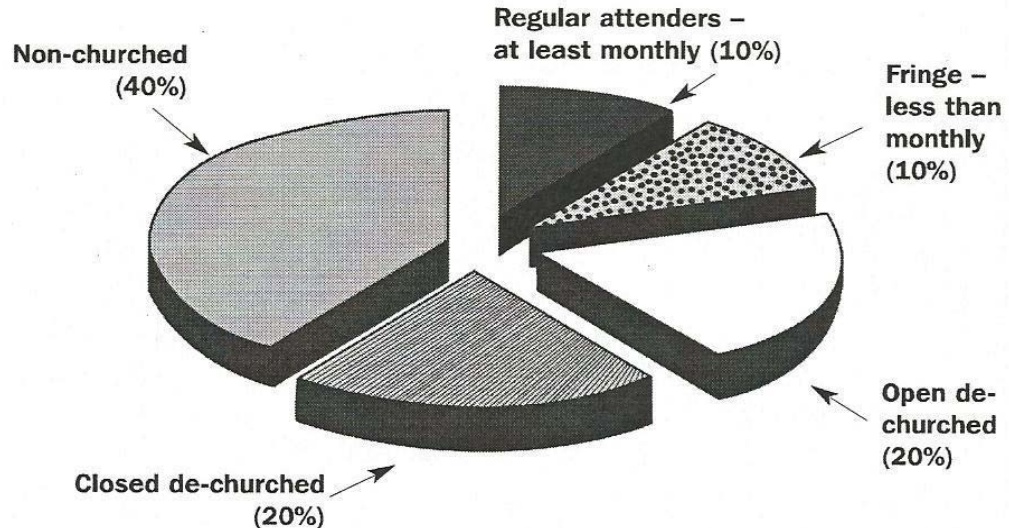
Van godsdiens na spiritualiteit

Diane Butler-Bass (2012) in haar boek *Christianity after religion: The end of church and the birth of a new spiritual awakening*, stel dit dat kerklidmaatskap in omtrent alle Westerse lande dramaties krimp. Mense beskryf hulleself steeds as geestelik (spiritueel) hoewel nie *godsdienslig* nie. Butler Bass noem dat die weeklikse bywoningsyfers van eredienste in die Verenigde State van Amerika 'n aansienlike afname toon, dat mense makliker oorskakel na ander godsdiensle as in die verlede, en ook dinge uit ander godsdiensle neem wat vir hulle voordelig lyk, en dat die tradisionele institusionele Christendom 'n beduidende afname toon.

Die onderstaande verspreidingsyfers ten opsigte van erediensbywoning en betrokkenheid in die sirkelgrafiek (tendense in 1988) bied interessante inligting oor die situasie in Brittanje. Die vraag is of die syfers in Suid-Afrika 'n bietjie beter sal vertoon. Hierdie waardes in die sirkelgrafiek het telkens 'n lewendige bespreking onder predikante tydens die Voortgesette Teologiese Toerusting in 2015 ontlok.

what is church planting and why does it matter?

Current (or previous) church attendance or involvement

In 2007 is die Tearfund-verslag (Goodhew, Roberts en Volland 2012:78) uitgereik waarin bevind is dat die 40% *kerkvriendelikes* in Brittanje na 32% verminder het. Vir die doeleindes van die gesprek word daar by die 40%/60% verdeling gehou aangesien dit 'n algemene tendens is by hoofstroomkerke in die Weste.

'n Strategiese probleem

Die 40% segment regs reflekteer dié mense wat die kerk bereik terwyl die 60% aan die linkerkant diégene is wat nie deur die kerk bereik word nie. As ons reken dat die kerk in die Weste oor die algemeen hierdie 40%/60% verdeling het, hou dit 'n strategiese uitdaging vir die kerk in. As daar geredeneer word dat 40% van mense deur die kerk bereik word, meen dit dat 60% nie deur die kerk bereik word nie. In die *Fresh Expressions* beweging word daar van Kerk A gepraat wat dan dié 40% mense as lidmate akkommodeer – dit is nou as die 20% *open de-church* wel suksesvol ingeskakel word. Die probleem is dat 95% van alle kerke, Kerk A kerke is – en die Kerk A kerke bereik slegs 40% mense. Wie bereik dan die 60%? Kerk B sou dan die missionale kerk wees wat fokus op die 60% wat nie deur Kerk A bereik word nie.

Die beginsel van gemengde ekonomie

Die term *gemengde ekonomie* (*mixed economy*) is die eerste keer deur Aartsbiskop Rowan Williams gebruik. Dit verwys na die oorgeërfde tradisionele kerk (Kerk A) en die missionale kerk (Kerk B) wat elkeen 'n status van sy eie het. Die tradisionele kerk word op geen manier bedreig nie – intendeel, Kerk A baat dikwels by die werksaamhede van Kerk B. Met ander woorde die tradisionele kerk word steeds gekoester terwyl daar ruimte gelaat word vir die missionale kerk om die 60% te bereik wat nie deur die tradisionele kerk bereik word nie. Kerk B is dan missionaal, kontekstueel en inkarnasioneel (beliggaam).

Drie benaderings

Daar is drie benaderings wat in die *Fresh Expressions* beweging gevolg word om die 60% onbereikte mense te probeer betrek (Moynagh 2012:xvii):

- * **Kom** (*attractional*): Die tradisionele kerk wend allerlei pogings aan om nie-kerk mense te bereik en by die plaaslike gemeente in te skakel. In wese is dit uitnodigend – kom na ons toe!
- * **Gaan, en kom dan** (*engaged*): Dit beteken dat daar vanuit die kerk gegaan word om 'n bepaalde konteks binne te dring en dan die uitnodiging te rig om na ons toe te kom.
- * **Gaan, en bly daar** (*emerging*): 'n Konteks word binnegedring, 'n geloofs-gemeenskap word gevestig wat daar in stand gehou word. Die betrokke geloofsgemeenskap raak nooit direk deel van die gevestigde kerk nie.

Die *Fresh Expressions* werkwyse

Die *Fresh Expressions* beweging het 'n geweldige omvangryke beweging geword wat reeds na baie lande versprei het. Tik gerus <https://www.freshexpressions.org.uk/> by 'n soekenjin in en word weggevoer na tientalle webtuistes wat breedvoerig oor hierdie beweging berig. In Suid-Afrika is daar in Februarie 2016 'n internasionale *Fresh Expressions* konferensie aangebied wat deur entoesiaste dwarsoor die wêreld bygewoon is. In die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het bykans 125 predikante tydens die 2015 Voortgesette Teologiese Toerusting 'n voorsmakie van *Fresh Expressions* gekry. Enkele gemeentes is reeds aan die beweging bekend gestel en plek-plek is daar goeie plaaslike voorbeelde.

Naas die talle innoverende vars uitdrukkinge van kerkwees wat daar is, kan die werkwyse min of meer in twee hoofstrome ingedeel word, naamlik 'n *worship-first journey* of 'n *serving-first journey* (Moynagh 2012:333). Die volgende skema is 'n voorbeeld van die *serving-first journey*:

Bron: Vertaal en verwerk uit Croft, Dalpra en Lings (2006:3).

Die tradisionele benadering in die verlede was dié van *belief-behave-belong*. 'n Mens het op een of ander wyse tot geloof gekom (*belief*) en is in 'n plaaslike gemeente se kategeseprogram opgeneem (*behave*). Naas die grondliggende geloofswaarhede is die Christelike lewenswyse aan die katkisant voorgehou.

Eers na belydenisaflegging word die *behoort* volkome wanneer die nuwe lidmaat se besonderhede in die lidmaatregister ingeskryf word (*belong*).

Die *serving-first journey* benadering volg die ritme van *belong-behave-belief*, veral waar daar op die *emerging* manier te werk gegaan word. 'n Bepaalde konteks word binnegedring en 'n gemeenskap van potensiele gelowiges word op 'n innoverende manier byeengebring (sien Moynagh 2012:334 en 335). Die vreugde van *behoort* word ervaar terwyl die Christelike lewenswaardes voorgeleef word. In dié proses vind geloofsdeling plaas en kom mense tot geloof. Hierdie benadering is meer indirek en nie-bedreigend van aard as die tradisionele draai-of-braai benadering wat soms gevolg is.

Al biddende word enige uitreik of aksie benader en aangepak. Die Here is lank reeds aan die werk en sy wil moet onderskei word. Enige aksie wat in eie wil en eie krag aangepak word loop gevaar om doodgebore te wees.

Luister en gehoorsaam is sekerlik die moeilikste ding vir die moderne prestasie-gedrewe mens om te doen. Ons benader so graag enige situasie met ons vooropgestelde idees, en volg dit op met 'n hele reeks oplossings wat ons implementeer. Meer dikwels kom ons bedroë daarvan af omdat dit nie die werklike behoeftes was wat ons in 'n bepaalde konteks aangespreek het nie. 'n Klassieke voorbeeld is 'n bepaalde geloofsgemeenskap wat êrens in die wêreld besluit het om in 'n informele nedersetting krane aan te lê wat in hul watervoorziening behoeftes sou voldoen. Nadat dit gedoen is, is gevind dat daar nie heeltemal die dankbaarheid was wat hul voorsien het nie. By navrae blyk dit toe dat daar 'n meer akute behoefte was, naamlik 'n behoefte aan spoedhobbels. Dit blyk toe dat spelende kinders gereeld deur motoriste raakgery word en dat die gemeenskap al raadop met die probleem was.

'n Bepaalde konteks word luisterend binnegedring. Hierdie proses kan selfs etlike maande duur. Daar word na plaaslike koerante gekyk om op hoogte te kom met gebeure en behoeftes. Daar kan onderhoude met belangrike rolspelers gevoer word. Daar kan informeel met mense in verskillende situasies gesels word. Geleidelik vorm 'n prentjie van wat die grootste behoeftes in 'n bepaalde konteks is. So byvoorbeeld word daar vertel van 'n pionier wat in 'n Britse stad vir lank die strate bewandel het en haar op werklike luister toegespits het. Die uiteinde was 'n informele bakkerij wat deur vrywillige straatmense bedryf is. Daar is brode met verskillende bedoelinge gebak. 'n Derde van die brode is vir werklike behoeftiges gebak en uitgedeel, 'n derde is verkoop om die bedryfskoste te dek en nog 'n derde het dié betrokke geloofsgemeenskap se eie behoeftes gedien. Saam met die een keer 'n week se broodbak, het daar 'n lewende geloofsgemeenskap ontstaan wat op verskillende tye gedurende die week byeengekom het.

Dit mag wees dat 'n betrokke hoorder met die beste bedoelings na 'n konteks luister en uiteindelik 'n behoefte ontdek, maar dit te vergesog vind om verder te ontgin. Dit is hier waar gehoorsaamheid inskop. Luister sonder gehoorsame aksie lei tot niks en was 'n futiele poging.

Liefdevolle diens volg op gehoorsame luister. Soos reeds vermeld is die vertrekpunt by die *serving-first journey* liefdevolle diens en nie aanbiddingsgeleenthede nie (Moynagh 2012:208). In 'n kusedorpie in Cornwall het sewe oorblywende lede van 'n kerkie tevergeefs probeer om jong branderplankryers na hul eredienste te lok. Niks wou werk nie. Uiteindelik besluit hulle om by die jongmense te hoor wat hulle behoeftes behels. Die antwoord was nou nie juis

geestelik van aard nie. Hulle wou graag na die branderplankry stort, koffie drink en 'n plek hê om oor branderplankry te gesels. Die paar lidmate het stortgeriewe by hulle kerkgebou aangebring, kuiergeriewe ingerig en koffie en verversings bedien. Kort daarna het 'n versoek vir Bybelstudie gekom waaraan voldoen is. Die res is geskiedenis. Deesdae word daar van *Tubestation* (www.tubestation.org) gepraat waar daar verskeie dienste in piekseisoen gehou word. Die model word tans na ander kusgebiede in Noord-Cornwall uitgebrei (Goodhew, Roberts en Volland 2102:83).

'n Gemeenskap kry gestalte waar liefdevolle diens verrig word. Soms het 'n gemeenskap reeds gestalte gekry vanweë 'n gesamentlike belangstelling, soos byvoorbeeld 'n stokperdjie wat saam beoefen word, of waar ouers by hulle kinders se skoolaktiwiteite betrokke is. Die *Wesley Playhouse* (www.freshexpressions.org.uk/stories/playhouse) in Howden Clough (Goodhew, Roberts en Volland 2012:83) bied 'n goeie voorbeeld van waar liefdevolle diens en gesinne se belange 'n suksesvolle sinergie gevorm het. Voor hul *playhouse*-dae was daar 'n skamele tien mense wat gereeld die eredienste bygewoon het. Hulle het onder die leiding van 'n pionier besluit om hulle oorblywende fondse te gebruik om die kerkgebou in 'n *playhouse* te omskep omdat daar 'n groot behoefte daaraan in die gemeenskap was. Binne slegs vier jaar na die ingebruikneming het meer as 53 000 mense deur die deure van hierdie kerkgebou gestap. Eredienste is toenemend beter bygewoon waar ouers en kinders op klein stoeltjies en die apparaat van die *playhouse* saam met hul kinders gesit en kerkhou het. Sakramente is deur geordende kerkleiers in 'n anders-as-die-gewone kerkgebou bedien. Die handjievul lidmate het uit die staanspoor diens gelewer en tans word daar aan 'n tweede *playhouse* in die Noorde van Engeland gewerk (Goodhew, Roberts en Volland 2012:83).

Evangelisasie en dissipelskap is onlosmaaklik aan mekaar verbonde. In die *serving-first journey* is die benadering tot evangelisasie dié van *belonging-believing-behaving*. Soos wat individue 'n groeiende ervaring het dat hulle behoort, raak evangelisasiemerkers soos liefdevolle diens wat vrae oor Jesus ontlok, getuienislewering, Bybelstudies en missionale eredienste minder bedreigend. Om te behoort (*belonging*) kan op hierdie wyse tot geloof (*belief*) lei wat weer tot verandering in gedrag (*behave*) lei soos wat die gemeenskap van geloof (kerk) vorm aanneem (Moynagh 2012:335).

Die volgorde *behaving-belonging-believing* bied ook moontlikhede. Die gemeente *Essence in Histon* naby Cambridge voorsien op Woensdagoggende 'n crèche vir jong moeders. Met die kinders eenkant versorg, word daar koffie en verversings aan die moeders voorsien terwyl 'n kort Bybelse boodskap gelewer word. Die jong ma's kry geleentheid om te vertel hoe hulle eie lewe met die Bybelse vertelling verband hou. Na nog 'n rondte verversings kry hulle geleentheid om na 'n *quiet space* (stilte is gewoonlik 'n luukse vir jong ma's) op die tweede verdieping te gaan. Teen alle verwagtinge lewer die stiltyd goeie resultate deurdat baie van hulle diep geraak word. *Fruitful connections are being made between people's immanent lives and the transcendent* (Moynagh 2012:335).

Wanneer vars uitdrukkinge van kerkwees (kerke of gemeentes in spesifieke konteks) in die lewe geroep word, moet daar altyd die intensie wees dat geloofsgemeenskappe tot groter geestelike volwassenheid begelei word. Daar moet altyd gewaak word teen numeriese groei ten koste van geestelike diepte (Moynagh 2012:329 en 330).

Ontwikkeling van aanbidding het dalk, veral by die *gaan- en bly daar* (*emerging*) benadering, 'n eiesoortige styl wat deur die unieke konteks bepaal word. Onthou, dit is dié geloofsgemeenskap wat na alle waarskynlikheid geen behoefte het om direk by die gevestigde kerk betrokke te raak nie. 'n Voorbeeld van só 'n eiesoortige aanbiddingstyl is die *Street Church* in Northampton wat ongeveer 90 hawelose mense weekliks in 'n aanbiddingsgeleentheid bymekaarkry. Dit vind op 'n weekdag plaas vanaf 13:30 tot 15:00. Die interessante is dat lidmate van verskeie denominasies die hawelose mense vanoor die hele stad na die betrokke byeenkoms toe aanry (Goodhew, Roberts en Volland 2012:81). Behalwe die feit dat hierdie geleentheid op 'n gewone weekdag en nie op 'n Sondag plaasvind nie, is die eiesoortigheid van die aanbiddingsgeleentheid vanselfsprekend.

Die Suid-Afrikaanse konteks

Soos reeds genoem, het die *Fresh Expressions* beweging reeds in Suid-Afrika grondgevat. Die eerste twee kursusse is gedurende Maart en April 2013 in Kaapstad en in George geloods (Crowther 2014:11). Hierdie kursus strek oor tien geleenthede waarin 25 modules behandel word. Drr FJ Labuschagne en AG Ungerer het die kursus in 2015 voltooi, en beide het ook 'n opleierskursus (*Train the Trainer*) voltooi en is tans deel van 'n span aanbieders in Pretoria.

Die vraag is in welke mate die beginsels van *Fresh Expressions* die Hervormde Kerk tot hulp kan wees – veral as die fokus op die 60% onbereiktes gerig word. Natuurlikerwys sal die fokus veral by die **kom** (*attractional*) en **gaan, en kom dan** (*engaged*) benadering lê. Die talle innoverende voorbeelde wat die *Fresh Expressions* beweging aanbied is die moeite werd om te ondersoek. Maar dit is dalk nodig om die **gaan, en bly daar** (*emerging*) benadering te ondersoek wat op die vestiging van geloofsgemeenskappe buite die gemeente neerkom. Dit is hier waar die siening van Hirsch (2006:30) ernstig geneem moet word:

All great missionary movements begin at the fringes of the church, among the poor and the marginalized, and seldom, if ever, at the centre. It seems that when the church engages at the fringes, it almost always brings life to the centre.

Gemeentes kan dalk huiwerig wees om by gemarginaliseerdes betrokke te raak. Die vraag kan dalk gevra word of diesulke betrokkenheid enige voordeel vir die gemeente inhou. Behalwe dat so 'n vraag getuig van 'n gebrek aan missionale insig en tekenend is van die na-binne gerigte instandhoudingsmodus waarin gemeentes vasgevang is, lewer betrokkenheid by randfigure tog die dividend van 'n lewegewende energie inspuiting in die gemeente. Dit bring lewe na die sentrum toe. Gemeentes kan dalk ook put uit die kennis en ervaring van organisasies soos MES in Johannesburg (en elders), PEN in Pretoria en *Vision of Hope* in Rustenburg en Polokwane.

Om die Theo-genetiese kodes van die APEHL-bediening in gemeentes te fasiliteer bied 'n meer spontane verloop van gebeure. Diegene met die apostelgawe is na alle waarskynlikheid lank reeds van bedieningsmoontlikhede bewus en gemeentelike ondersteuning aan hulle lei tot groter vrymoedigheid. Met 'n nuwe bediening in kinderskoene raak die ander lidmate met die gawes van profeet, evangelis, herder en leraar by die bediening betrokke. Die ontsluiting van die APEHL bediening in 'n gemeente gekombineer met 'n strewe na vars uitdrukkinge van kerkwees (*Fresh Expressions*) bied soveel geleenthede. Vervolgens enkele voorbeelde in die Hervormde Kerk wat iets van die beginsels van die APEHL en *Fresh Expressions* bedieninge reflekteer:

- * Die werk by die Bethal Vroue Gevangenis, onder leiding van ds ME Beukes, het na ander gevangenis uitgekling, en daar is uit verskeie oorde groot betrokkenheid by dié bediening. Hierdie bediening kwalifiseer as 'n vars uitdrukking van kerkwees omdat daar onder die vroue in die gevangenis 'n geloofsgemeenskap gevestig word, en daar maandeliks 'n formele aanbiddingsgeleentheid plaasvind.
- * 'n Sopkombuis, onder leiding van dr WA Strydom, deur die gemeentes Eikenhof en Johannesburg-Suid by die Suidrand Hospitaal in Johannesburg. Dit vind al die afgelope nege jaar plaas en ongeveer 30 liter sop word elke Maandagoggend aan alle mense uitgedeel. Hierdie bediening kwalifiseer as 'n barmhartigheidsprojek. Dit sal goed wees as 'n nuwe geloofsgemeenskap hieruit tot stand kom met 'n eie styl van dissipellering en aanbidding voordat dit heeltemal as 'n *Fresh Expressions* van kerkwees getipeer kan word.
- * Die *Eluthandweni Educare Centre* in Khayelitsha is 'n projek van die Ring van Wes-Kaap, en veral gemeentes Kaapstad, Stellenbosch en Strand is hierby betrokke. Die kleuterskool is in 2003 in samewerking met die *Maranatha Reformed Church of Christ* in die lewe geroep en daar is tans 72 kinders in die skooltjie. Die *Maranatha Reformed Church of Christ* gebruik die skool as voedingsbron vir potensiële lidmate en as basis waarvan barmhartigheidsprojekte geskied.
- * Oudl Gert Oosthuizen van gemeente Kaapstad (gemeente Bellville is veral betrokke) het 'n lewendige bediening in Ruiterswag gevestig. Op Dinsdae en Donderdae word R5.00 groentepakkies aan behoeftiges uitgedeel. Daar is op hierdie dae tot 250 mense teenwoordig, en daar vind ook Woordbediening plaas.
- * Die werk by Doulos Armoedebediening, onder leiding van oudl Hans Janse van Rensburg, is ook baie bekend. Hy is ongeveer tien jaar gelede geïnspireer deur die visie van ds PC Swanepoel, en die res is geskiedenis. Daar is tans ongeveer 80 000 mense wat by hierdie bediening baat, en dit word deur 'n omset van R15 000 000.00 gerugsteun. Daar word ook by ouetehuse en sentrums vir dwelmafhanklikes hulp verleen, terwyl drie kleuterskole ook in die lewe geroep is. Hierdie bediening gebeur in afhanklikheid van God. Die vestiging van geloofsgemeenskappe loop hand aan hand met hierdie bediening.

Bronne geraadpleeg

- * Hirsch, A, 2006, *Forgotten Ways. Reactivating the Missional Church*, Grand Rapids, Brazos.
- * Hirsch, A, Cathim T, 2012, *The Permanent Revolution*, San Francisco, Jossey-Bass.
- * Goodview, D, Roberts, A, Volland, M, 2012, *Fresh! An introduction to Fresh Expressions of Church and Pioneer Ministry*, London, SCM Press.
- * Moynagh, M, 2012, *Church for every Context*, London, SCM Press.

4. ONDERSOEK NA EVANGELIS AS AMP BINNE DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het opdrag gegee dat die amp van evangelis ondersoek word met terugvoering en aanbeveling aan die 71ste Algemene Kerkvergadering.

Die ondersoek moet binne die volgende parameters geskied: Om 'n ondersoek te doen na die amp van evangelis, die opleidingskriteria en die aanwendingsmoontlikhede binne die Kerk.

INLEIDING

Aangaande die saak van evangelis stel die Kerkorde die volgende:

5.7.1 MISSIONAAT

Die Kerk

- (i) *dra die evangelie uit na alle mense van ánder, of géén godsdienstige oortuigings*
- (ii) *lei evangeliste, sendelinge, predikante en werkkragte hiervoor op aan die Afrika Instituut vir Missiologie*

5.7.2 EVANGELISASIE

Die Kerk doen evangelisasie sodat kerkvervreemdes en kerkloses die evangelie kan glo en in gemeentes opgeneem word.

In die motivering vir die voorstel wat voor die 70ste Algemene Kerkvergadering gedien het dat die Kerk opleiding van evangeliste oorweeg (sien Agenda 70ste Algemene Kerkvergadering, pp 227 tot 229), word die opleiding van evangeliste soos volg geantisipeer: *Die aspirant evangelis sou ook aan 'n ander universiteit as die Universiteit van Pretoria kon studeer ... belangstellendes sou 'n diploma of BA graad oor ses jaar kon doen aangesien hulle dalk reeds werksaam is of iets anders studeer. Die Kerk sou per besluit sake verder kon reël. Ons moet dit nie van die begin af vir mense in ander gebiede onmoontlik maak om hulle teologies te bekwaam nie.*

DEFINISIE

Die begrip *evangelis* kom van die Griekse woord wat verwys na die aksie om die evangelie (die goeie nuus van Jesus Christus) te verkondig. Dit is dus duidelik dat die begrip verwys na 'n persoon wat as prediker en bedienaar van die Woord optree.

In die Nuwe Testament word op verskeie plekke na die amp van evangelis verwys. Vergelyk 2 Timoteus 4: 1 tot 4 waar oor die taak van Timoteus as evangelis gehandel word. Efesiërs 4: 11 en 12 dui aan dat die amp van evangelis as 'n gawe van die Heilige Gees en as 'n roeping deur God beskou is. Van die evangelis is verwag om die gemeente te bedien. Handeling 21: 8 berig oor Filippus wat as evangelis die blye boodskap van Jesus verkondig.

Dit wil voorkom of van die evangelis verwag is om tydig en ontydig die evangelie met alle mense te deel. Verder is daar van die evangelis verwag om diensbaar in die gemeente te wees op watter wyse ook al nodig mag wees. Die veronderstelling is dat die evangelis as pastor in die gemeente werksaam kon wees saam met ouderlinge (predikante ingesluit) of in die afwesigheid van ouderlinge (en predikante). Die veronderstelling is verder dat die evangelis barmhartigheidswerk sou kon doen in samewerking met of in die afwesigheid van diakens in die gemeente.

EVALUASIE

Die teologiese besinning oor die bestaan van die amp van evangelis is 'n ingewikkelde saak. Aangesien dit as gawe van die Heilige Gees aangedui word as deel van 'n inventaris van gawes, moet dit onderskei word van die ander gawes, soos apostel en leraar. Die regverdiging vir die voortsetting van die amp van evangelis moet gemotiveer word sonder dat dieselfde motivering gebruik kan word vir die voortsetting van byvoorbeeld die amp van apostel.

In terme van die lees van tekste wat handel oor die instelling van ampte, moet in gedagte gehou word dat die Bybel wel basiese beginsels stel oor hoe die kerk ingerig moet word. Hierdie beginsels kan egter nie los van die konteks verstaan word nie. Die instelling van die ampte is kontekstueel verstaanbaar. Tog bly die Bybelse beginsels geldig vir die huidige tydgleuf, alhoewel die toepassing van die beginsels kan wissel na gelang van die wisseling van omstandighede.

Dit wil voorkom of die amp van evangelis in die Bybelse konteks in 'n pioniersituasie ontstaan waar die kerk nog nie gestruktureerd funksioneer met ampte en liggame vir toesig in die kerk nie. Die evangelis tree dus op as pionier-pastor.

Binne ons huidige tydgleuf wil dit voorkom of die amp van evangelis verwys na 'n lidmaat wat as vrywilliger (of met ooreenkoms met vergoeding) in diens van ('n) gemeente(s) staan. Die evangelis sou tipies 'n lidmaat met buitengewone kennis van teologie wees. Die onderskeid tussen die evangelis en ouderling sou dan juis wees dat die evangelis 'n mate van teologiese opleiding ontvang het. Die ouderling het geen formele teologiese opleiding nie en bedien vrywillig (sonder vergoeding) die gemeente. Die amp van diaken is volledig toegespits op vrywillige (onvergoede) barmhartigheidswerk soos deur die gemeente georganiseer word.

In die huidige konteks sou die evangelis in praktyk funksioneer as hulp in gemeentebediening. Die evangelis is binne die gemeente asook die gemeenskap diensbaar met watter dienswerk die gemeente volgens die konteks nodig sou ag. Die klem sou steeds op die funksie om die evangelie te verkondig val, en as pastor binne die gemeente aanvullend tot bestaande diensorgane te funksioneer. Aangesien die amp van evangelis vanuit 'n pionierskonteks ontstaan, sou dit logies wees dat die evangelis juis die evangelie aan kerkloses en -losses ook in die huidige tydgleuf verkondig.

As voorbeelde van evangelis kan die volgende twee moontlikhede vermeld word: Erasmus Smit: Tydens die Groot Trek funksioneer eerwaarde Smit as pastor, sieketrooster en prediker vir die Voortrekkers. Eerwaarde Smit is nie 'n geordende predikant nie, maar in die afwesigheid van 'n predikant versorg hy die Voortrekkers geestelik. Eerwaarde Smit word in 1816 by Torenberg (vandag Colesberg) as sendeling deur die Rev James Reed van die *Londen Missionary Society* georden. In April 1837 versoek Piet Retief eerwaarde Smit om homself as predikant van die Voortrekkers te orden. Die Voortrekkers stem egter nie daartoe in nie aangesien Smit te oud en sieklik is. Smit orden homself egter in Mei 1837 as predikant van die *reizende Gereformeerde Kerk naar Port Natal*. Vele Voortrekkers het hulleself van Smit gedistansieer. Smit en sy vrou het tot en met hulle dood in 1863 geestelike bearbeiding onder die Voortrekkers gedoen, selfs nadat David Lindley in 1841 as predikant van die Voortrekkers georden is.

Die Herstelde Hervormde Kerk in Nederland het in Februarie 2012 'n evangelis in

'n spesifieke gemeente (Te Helder) aangewys (vergelyk www.hersteldehervormdekerk.nl). Die taak van hierdie evangelis is gespesifiseer om Bybelstudie in die gemeente waar te neem en om toerusting in die gemeente te organiseer.

AANBEVELING

In die lig van die bogenoemde bespreking speel die volgende faktore 'n rol by die oorweging van die amp van evangelis:

- * **Woordverkondiger:** Die kerk kan nooit genoeg hulp hê aan persone wat die evangelie verkondig nie. Die funksie mag egter nie tot die ampte beperk word nie. Elke gelowige het die verantwoordelikheid om tydig en ontydig die evangelie aan alle mense uit te dra (vergelyk Ordinansie 5.8.1). Die evangelis is slegs gelowige tot hulp in hierdie taak. Die evangelis is nie 'n plaasvervanger vir die prediker in die gemeente nie, maar juis die een wat die evangelie veral buite die gemeente verkondig. In dié opsig doen die evangelis pionierswerk deur die evangelie aan kerkloses en -losses te bring (vergelyk Ordinansie 5.7.2).
- * **Bediening aan klein gemeentes:** Die Kerk beweeg al meer in 'n situasie waar die oorgrootte meerderheid gemeentes as klein gemeentes geklassifiseer sal word (tussen 50 en 100 lidmate). Klein gemeentes dra steeds die verantwoordelikheid om die evangelie in hulle onmiddellike omgewing te verkondig. Die evangelis kan juis in so 'n situasie die gemeente van diens wees deur die evangelie in die gemeenskap uit te dra.
- * **Gemeente finansies:** Saam met die feit dat gemeentes krimpende lidmaatgetalle het, bestaan die realiteit van krimpende finansies. Klein gemeentes sal voortaan sukkel om voltydse bediening te bekostig. Kombinasiestandplase en inkontraktering van dienste is 'n moontlikheid vir bediening in die gemeentes. Die evangelis wat as tentmaker funksioneer, kan diens in sulke gemeentes en selfs ringe lewer (vergelyk in dié verband die poging van die Ring van Roodepoort wat 'n standplaas skep met die uitsluitlike opdrag tot evangelisasie).
- * **Brugbediening:** Die evangelis kan as brugbedienaar in gemeentes funksioneer. Die veronderstelling is dat voltydse bediening steeds die doelwit is. As tydelike hulp kan die evangelis diens in gemeentes lewer.
- * **Bediening deur emeriti:** Die Kerk beleef 'n era waar emeriti aktiewe werkkragte in die gemeentes en gemeenskap is. Evangeliste kan as hulp vir emeriti wees om gemeentes te bedien.
- * **Proponente:** Die kerk betree 'n tyd waar die beskikbaarheid van opgeleide predikante afneem. Verder betree die kerk 'n era waar die aantal vrouepredikante toeneem. Min vrouepredikante staan in voltydse standplase. Die realiteit is egter dat minder gemeentes voltydse standplase kan vul. Met 'n moontlike tekort aan predikante kan evangeliste effektief diensbaar in die Kerk aangewend word.
- * **Opleiding:** Dit is duidelik dat evangeliste tog 'n teologiese opleiding behoort te ondergaan. Die Kerk sal moet besin oor waar evangeliste opgelei word en wat die minimum opleiding is wat die Kerk van evangeliste verwag. Tans bestaan die teologiese opleiding by die Universiteit van Pretoria uit drie opsies: Die BA en BDiv grade (vier jaar elk) en die Dipl

Teol wat 'n driejarige diploma in teologie is. Hierdie opleiding behels voltydse studie. Verskillende denominasies stel verskillende vereistes aan studente om as gelegitimeerde predikante opgelei te word. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika vereis die voltooiing van 'n jaarlange MDiv graad en 'n Nagraadse Diploma wat volg op die BDiv graad.

Tydens die voorgraadse studie (BA, BDiv en Dipl Teol) word gefokus op 'n breë teologiese opleiding met studies in die ses tradisionele dissiplines van die teologie (Ou Testamentiese Wetenskap, Nuwe Testamentiese Wetenskap, Kerkgeskiedenis en Kerkreg, Godsdiens- en Sendingwetenskap, Dogmatiek en Christelike Etiek, en Praktiese Teologie). Opleiding van evangeliste kan bestaan uit die vierjarige BA, BDiv graad of driejarige Dipl Teol.

Kerklike studente (dit wil sê studente wat deur die Kerk gekeur is) ontvang 'n beurs wat die studies betaal. Opleiding van evangeliste sal waarskynlik aangebied word vir persone wat deelyds studeer en wat nie noodwendig die vereiste sesjaar studies wil ondergaan om predikante te word nie. In so 'n geval voldoen persone nie aan die vereistes om te kwalifiseer as beurshouers van die Kerk nie. Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging studentebeurse is egter 'n moontlikheid vir persone wat hulle studies op dié manier wil inrig. Die Universiteit van Pretoria maak egter nie voorsiening vir deelydse studie nie. Die Kerk sal daarom oorweging moet skenk aan die aanvaarding van teologiese opleiding van evangeliste by ander tersiêre instellings.

Minimum vereistes om evangelis te wees: Van die evangelis kan verwag word om die volgende take in die gemeente te verrig:

- ** Pastoraat (sieketrooster, huwelikspastoraat, sterwensbegeleiding, jeugpastoraat, barmhartigheidswerk).
- ** Toerusting (aanbied van kategeese, kerkraadtoerusting, lidmate toerus vir bediening in gemeente).
- ** Verkondiging (evangelisasiegesprekke, Bybelstudie, tuisbesoeke, hospitaalbesoeke, gevangenisbesoeke).

Om hierdie take te verrig sal die evangelis basiese opleiding in die volgende terreine benodig:

- ** Basiese kennis van Bybelwetenskappe (Ou en Nuwe Testamente).
- ** Dogmatiek en Christelike Etiek.
- ** Pastoraat en homiletiek (Praktiese Teologie).
- ** Missiologie.
- ** Kerkreg.

Die implikasie is dat die evangelis 'n basiese oorsig van al die bestaande ses vakdissiplines in teologie benodig. Hierdie kennis is juis wat in die vierjarige BA, BTh grade en driejarige Dipl Teol aangebied word. Die behoefte van die evangelis mag dalk wees om deelyds te studeer. Daarvoor sal alternatiewe as die graad- en diplomastruktuur by die Universiteit van Pretoria gesoek moet word. Daar bestaan talle opleidingsprogramme vir kerklike bediening by opleidingsinstitute in Suid-Afrika. Die Kerk sal egter moet besin watter programme erken sal word as kwalifikasie vir evangeliste in diens van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Alternatiewe vir die Universiteit van Pretoria graad en diplomaprogram behels die volgende:

- ** Universiteit van Suid-Afrika?
- ** Noordwes-Universiteit Eenheid vir Oopafstandleer: Hierdie program bied geleentheid tot teologiese studies en die verwerwing van 'n graad in teologie. Die program volg dieselfde leerinhoud as voltydse studente, met die verskil dat die program uit telematiese onderrig bestaan. Die Noordwes-Universiteit Fakulteit Teologie bied die volgende relevante grade aan: BTh in Pastorale Berading, BTh in Kerklike Bediening, BTh in Kerkplanting. Verder bied die Noordwes-Universiteit Skool vir Bybelse Berading en Kerklike Bediening opleiding aan.
- ** Die Universiteit van Pretoria program (bestaan nog nie): 'n Nommerpas studiepakket word deur die dosente van die Kerk in die verskeie vakdisiplines saamgestel. Die leerprogram bevat die minimum inhoud wat 'n evangelis sou benodig. Hierdie inhoud word elektronies beskikbaar gestel vir telematiese onderrig. Daar moet besin word of dit nodig is om die leerinhoud as akademiese kwalifikasie te registreer.

- * **Status van amp van evangelis:** Die Kerkorde bepaal dat slegs 'n geordende predikant van die Kerk die sakramente mag bedien. In dié opsig mag die evangelis nie die sakramente (binne of buite die gemeente) bedien nie. Die evangelis geniet dus dieselfde voorregte as 'n proponent (vergelyk Ordinansie 2.1.1.3 (viii)(b)). Die evangelis het die taak om toe te sien dat mense die evangelie glo en by die plaaslike gemeente aansluit. Evangeliste mag slegs met toestemming van die plaaslike gemeente en ringskommissie oorweging daaraan skenk om, sou daar genoeg lidmate wees, af te stig van 'n plaaslike gemeente. Binne die gemeente word die sakramente gevier. Sou daar geen plaaslike gemeente wees nie, mag die evangelis 'n groep lidmate bymekaarkry en aansoek doen by die naaste gemeente om as preek- en bedieningspunt van die gemeente te funksioneer. Die predikant van die naaste gemeente bedien dan steeds die sakramente aan die lidmate in die verskeie bedieningspunte.

'n Evangelis is gekoppel aan 'n gemeente of ring. Binne die ring doen die evangelis verslag aan die ringskommissie oor werksaamhede. Die ringskommissie stel 'n gekombineerde kerkraad saam wat toesig hou oor die leer en werksaamhede van die evangelis. Die evangelis funksioneer nie buite die bestaande kerklike strukture nie.

Gemeentes en/of ringe sal met die evangelis oor vergoeding onderhandel. Die evangelis word dan 'n kontrakwerker verbonde aan 'n gemeente of ring. Normale prosedures insake werknemer-werkgewer verpligtinge geld vir kontrakwerkers. Gemeentes hanteer die vergoeding van evangeliste soos die vergoeding van die koster en orrelis van 'n gemeente hanteer word (gewone belasting en werkloosheidsversekering word gehef).

- * **Opdrag:** Die Kerk sal moet bepaal wat die maksimum taakopdrag aan evangeliste mag wees. Dit is belangrik om te onthou dat evangeliste nie 'n goedkoper opsie vir bediening aan gemeentes bied nie. Die evangelis is slegs as aanvullende en tydelike hulp bedoel. Die Kerk bedoel steeds voltydse standplase in alle gemeentes. Gemeentes sal met 'n evangelis kon onderhandel oor die balans tussen opdrag en vergoeding. Die

veronderstelling is dat 'n evangelis waarskynlik as tentmaker sal funksioneer. Vir 'n balans tussen privaat- en kerkwerk sal die gemeente die beskikbare ure van die evangelis in gedagte moet hou. Die opdrag aan die evangelis mag egter nie buite om die status van die evangelis binne die Kerk funksioneer nie. So byvoorbeeld mag die gemeente nie die evangelis die opdrag gee om kinders te doop en Nagmaal te bedien nie (sien Ordinansie 2.1.1.3 (viii)(b) wat handel oor die voorregte van die proponent).

* **Profiel van evangelis:** Na alle waarskynlikheid sal 'n evangelis iemand soos volg wees:

- ** 'n Persoon met ywer om die evangelie te verkondig, maar nie predikant van die Kerk wil word nie. Dit kan jeugdiges en afgetredenes insluit. Jongmense wat vir een jaar lank dalk in diens van die Kerk wil werk voordat 'n beroepskeuse gemaak word. Die praktyk bestaan reeds binne die Nederduitse Gereformeerde Kerk dat jongmense met 'n basiese kennis in teologie as jeugwerkers in gemeentes kan werk.
- ** Ouer persone wat afgetree het, maar nog energie en tyd op hande het om in diens van die Kerk te staan.
- ** Studente wat met studies in teologie begin het met die oog daarop om predikant te word, maar weens verskeie redes nie die studies voltooi het nie en steeds diensbaar in die Kerk wil wees.
- ** Studente wat studies in teologie voltooi het, maar weens die realiteit van gebrek aan voltydse werkruimtes in die Kerk, aanvullende studierigtings studeer het en in 'n ander beroep staan, en tog in diens van die Kerk wil staan.

---oOo---

Bylae

U

Kernkomitee:
Ekumeniese Skakeling

Memorandum van
Ooreenkoms
aangegaan met die
*Maranatha Reformed
Church of Christ*

1. INLEIDEND

Saam met die kerk van alle eeue bely die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die *Maranatha Reformed Church of Christ* 'n heilige, algemene Christelike kerk.

Ons is diep bewus daarvan dat ons sedert 1923 'n gemeenskaplike geskiedenis deel en dat die wesenlike eenheid wat tussen die twee kerke bestaan, enige organisatoriese diversiteit transendeer.

Die huidige gesprek oor kerklike eenheid tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die *Maranatha Reformed Church of Christ* handel nie in die eerste plek oor strukturele eenwording nie, maar oor gestruktureerde samewerking. Beide kerke is daartoe verbind om bestaande terreine van samewerking te bestendig, verdiep en verbreed sodat kerklike eenheid toenemend sigbaar kan word. Teen hierdie agtergrond bevestig die twee kerke dat ons

- * in Jesus Christus één is.
- * 'n gemeenskaplike belydenis deel.
- * 'n gemeenskaplike teologiese herkoms deel.
- * 'n gemeenskaplike geskiedenis deel.
- * gemeenskaplik en afsonderlik ekumeniese betrekkings met ander reformatoriese kerke handhaaf.

2. KERKLIKE EENHEID

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en *Maranatha Reformed Church of Christ* het tot 'n bepaalde verstaan van kerklike eenheid gekom wat as basis van hierdie *Memorandum van Ooreenkoms* dien. Dit kan soos volg geformuleer word:

- * Kerkeenheid bestaan reeds tussen die twee kerke op grond van ons gemeenskaplike geloof in God die Vader, Seun en Heilige Gees.
- * Jesus Christus is die enigste Hoof en Heer van die kerk. Daarom staan beide kerke onder dieselfde Hoof en is beide kerke onderworpe aan sy heerskappy.
- * Beide kerke is 'n sigbare gestalte van die een liggaam van Christus. Die eenwees met Christus word sigbaar in die eenheid wat tussen die twee kerke bestaan.
- * Beide kerke is oortuig daarvan dat die ekumeniese belydenisse van die vroeë kerk en die Drie Formuliere van Eenheid die Christelike geloof voldoende en in ooreenstemming met die Woord van God verwoord. Die gedeelde belydenisgrondslag is 'n kragtige uitdrukking van kerklike eenheid.
- * Die kerke stem met mekaar saam dat 'n model van gestruktureerde samewerking nie dui op sondige geskeidenheid en/of verskeurdheid nie, maar 'n bepaalde gestalte van kerklike eenheid reflekteer.
- * Eenheid word sigbaar deur samewerking wat op verskillende terreine plaasvind.

- * Eenheid tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en *Maranatha Reformed Church of Christ* wil nie die eiesoortige teologiese nuanses, kerklike etos of spiritualiteit van die onderskeie kerke ophef nie.
- * Beide kerke wil besondere erns maak met 'n proses van eenheid deur diversiteit, waar eenheid nie dieselfde beteken as eenvormigheid of gedwonge strukturele eenwording nie.

3. TERREINE VAN GESTRUKTUREERDE EN MEEWERKENDE BEDIENING

In die lig van bogenoemde kom die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en *Maranatha Reformed Church of Christ* soos volg met mekaar ooreen:

- * Predikante bevorder kerklike eenheid deur op plaaslike forums met mekaar saam te werk.
- * Teologiese studente van beide kerke word aan die Fakulteit Teologie (Universiteit van Pretoria) opgelei.
- * Praktijkvorming van teologiese studente van beide kerke word deur die Hervormde Teologiese Kollege behartig.
- * Die twee kerke doen gesamentlike studie oor etiese en aktuele kwessies, en lewer gesamentlik getuienis teenoor die owerheid en gemeenskap.
- * Die kerke onderneem om barmhartigheidsdiens te koördineer.
- * Gemeentes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en *Maranatha Reformed Church of Christ* kan na gelang van omstandighede met mekaar saamwerk.
- * Die kerke nooi wedersyds afgevaardigdes na sinodale- en ringsvergaderings uit wat met spreekreg sitting neem.
- * Onderskeie kerklike instansies word aangemoedig om ruimte te skep dat verteenwoordigers van die kerke wedersyds by vergaderings, kerklike byeenkomste of aktiwiteite betrokke raak. Dit kan ringsvergaderings, konferensies en diakonale byeenkomste insluit.
- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika onderneem om die *Maranatha Reformed Church of Christ* in terme van sinodale administrasie te ondersteun.
- * Kanselruil op uitnodiging.

4. SLOT

Hierdie *Memorandum van Ooreenkoms* word wanneer nodig hersien, en aan die onderskeie sinodale kommissies voorgelê vir implementering.

Tot tyd en wyl beide Algemene Kerkvergaderings die *Memorandum van Ooreenkoms* bekragtig het, dien hierdie dokument as uitgangspunt ten opsigte van die ekumeniese verhouding tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die *Maranatha Reformed Church of Christ*.

Die amptelike adres van die onderskeie twee kerke is:

Dirk van der Hoff Gebou
PRETORIA.

Bekragtig deur die 71ste Algemene Kerkvergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Oktober 2016.

Bekragtig deur die 14de Algemene Kerkvergadering van die Maranatha Reformed Church of Christ, September 2018.

---oOo---

Bylae

V

Kernkomitee:
Ekumeniese Skakeling

Memorandum van
Ooreenkoms
aangegaan met die
Gereformeerde
Evangeliese Kerk van
Australië

1. INLEIDEND

Saam met die kerk van alle eeue bely die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië 'n heilige, algemene Christelike kerk.

Ons is diep bewus daarvan dat ons 'n gemeenskaplike geskiedenis deel en dat die wesenlike eenheid wat steeds tussen die kerke bestaan, enige organisatoriese diversiteit transendeer. Daarom handel gesprek oor kerklike eenheid nie in die eerste plek oor strukturele eenwording nie, maar oor gestruktureerde samewerking. Beide kerke is daartoe verbind om bestaande terreine van samewerking te bestendig, verdiep en verbreed sodat kerklike eenheid toenemend sigbaar kan word.

Teen hierdie agtergrond bevestig die twee kerke dat ons

- * in Jesus Christus één is.
- * 'n gemeenskaplike belydenis deel.
- * 'n gemeenskaplike teologiese herkoms deel.
- * 'n gemeenskaplike geskiedenis deel.
- * gemeenskaplik en afsonderlik ekumeniese betrekkings met ander reformatoriese kerke handhaaf.

2. KERKLIKE EENHEID

Daar bestaan talle opvattinge oor kerkeenheid wat dikwels tot misverstand aanleiding gee. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië het tot 'n bepaalde verstaan van kerklike eenheid gekom wat as basis van hierdie *Memorandum van Ooreenkoms* dien. Dit kan soos volg geformuleer word:

- * Kerkeenheid bestaan reeds tussen die twee kerke op grond van ons gemeenskaplike geloof in God die Vader, Seun en Heilige Gees.
- * Jesus Christus is die enigste Hoof en Heer van die kerk. Daarom staan beide kerke onder dieselfde Hoof en is beide kerke onderworpe aan sy heerskappy.
- * Beide kerke is 'n sigbare gestalte van die een liggaam van Christus. Die eenwees met Christus word sigbaar in die eenheid wat tussen die twee kerke bestaan.
- * Beide kerke is oortuig daarvan dat die ekumeniese belydenisse van die vroeë kerk en die Drie Formuliere van Eenheid die Christelike geloof voldoende en in ooreenstemming met die Woord van God verwoord. Die gedeelde belydenisgrondslag is 'n kragtige uitdrukking van kerklike eenheid.
- * Die kerke stem met mekaar saam dat 'n model van gestruktureerde samewerking nie dui op sondige geskeidenheid en/of verskeurdheid nie, maar 'n bepaalde gestalte van kerklike eenheid reflekteer.
- * Eenheid word sigbaar deur samewerking wat op verskillende terreine plaasvind.

- * Eenheid tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië wil nie die eiesoortige teologiese nuanses, kerklike etos of spiritualiteit van die onderskeie kerke ophef nie.
- * Beide kerke wil besondere erns maak met 'n proses van eenheid deur diversiteit, waar eenheid nie dieselfde beteken as eenvormigheid of gedwonge strukturele eenwording nie.

3. **TERREINE VAN GESTRUKTUREERDE EN MEEWERKENDE BEDIENING**

In die lig van bogenoemde kom die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië soos volg met mekaar ooreen:

Lidmate

- * Die kerke erken lidmaatskap wedersyds.
- * Lidmate van beide kerke ondersteun en respekteer mekaar, en werk saam tot uitbreiding van God se koninkryk.
- * Belydende lidmate mag onderling Nagmaal gebruik.

Predikante

- * Predikante mag onderling kansel ruil.
- * Predikante bevorder kerklike eenheid deur op ekumeniese forums met mekaar saam te werk.
- * Predikante kan wedersyds beroep word, met inagneming van die onderskeie kerke se toelatingsvereistes.

Belydenisskrifte

- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië onderskryf die Drie Formuliere van Eenheid.
- * Vertolking van die Belydenisskrifte word in wedersydse oorlegpleging gedoen.

Liturgie

- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en Gereformeerde Evangeliese Kerk van Australië respekteer mekaar se liturgiese diversiteit.

Kerklike vergaderings

- * Die kerke nooi wedersyds afgevaardigdes na sinodale vergaderings uit wat met spreekreg sitting neem.

4. **SLOT**

Hierdie *Memorandum van Ooreenkoms* word wanneer nodig hersien, en aan die onderskeie sinodale kommissies voorgelê vir implementering.

---oOo---

Bylae

W

Kernkomitee:
Kerk en Teologie

Apostoliese
Geloofsbelydens

Die 70ste Algemene Kerkvergadering het in bogenoemde verband, as deel van Beskrywingspunt 1 (Ring Van Potchefstroom: Belydenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika), die volgende besluit geneem:

Die vergadering gee opdrag dat 'n eenvoudige uitleg van die belydenisskrifte aan die Kerk beskikbaar gestel word. Hierdie elektroniese dokument kan na afloop van elke vergadering opdateer en bygewerk word.

Die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering het bogenoemde opdrag aan die Kernkomitee: Kerk en Teologie opgedra, wat die volgende subkomitee aangewys het om aan die opdrag uitvoering te gee:

- * Dr GMJ van Wyk (projekleier)
- * Prof E van Eck (programleier)
- * Ds C le Roux
- * Dr GJ Malan
- * Dr P van Staden.

Die komitee het besluit om by die Apostoliese Geloofsbelydenis te begin, en het in sy beplanning op die volgende rubrieke besluit:

- * Voorwoord.
 - * Ontwikkeling van belydenisvorming (Nuwe Testament en vroeë kerk).
 - * Historiese agtergrond (dogmatiese konteks) van Apostoliese Geloofsbelydenis.
 - * Die funksie en doel van kerklike belydenisse*.
 - * Geskiedenis van uitleg (ekumeniese werkingsgeskiedenis)*.
 - * Afrikaans – Latyn parallelle teks.
 - * Ek glo en amen
-
- ** in God
 - ** die Vader,
 - ** die Almagtige,
 - ** die Skepper van die hemel en die aarde.
 - ** En in Jesus
 - ** Christus,
 - ** sy eniggebore Seun,
 - ** ons Here;
 - ** wat ontvang is van die Heilige Gees,
 - ** gebore is uit die maagd Maria,
 - ** wat gely het onder Pontius Pilatus,
 - ** gekruisig is,
 - ** gesterf het
 - ** en begrawe is
 - ** en ter helle neergedaal het,
 - ** wat op die derde dag weer opgestaan het uit die dode,
 - ** wat opgevaar het na die hemel,
 - ** en sit aan die regterhand van God, [die almagtige Vader,]
 - ** van waar Hy sal kom om te oordeel, dié wat nog lewe en dié wat reeds gesterf het.
 - ** Ek glo in die Heilige Gees.
 - ** Ek glo aan 'n heilige, algemene, Christelike kerk,
 - ** die gemeenskap van die heiliges,
 - ** die vergewing van sondes,
 - ** die wederopstanding van die vlees,
 - ** en 'n ewige lewe.

- * Ander name of titels van Jesus: *Seun van die mens, Seun van Dawid, eskatologiese profeet, Woord, Heiland, Hoëpriester.*
- * Ander temas van belang vir ons geloof*.
- * Geloof en lewe.

(Die rubrieke gemerk met 'n asterisk is nie ontvang nie.)

Die komitee kon slegs gedeeltelik aan hierdie opdrag uitvoering gee omdat alle beloofde bydraes nie ontvang is nie. Wat ontvang is word hier as 'n reeks artikels aangebied wat oor die Apostoliese Geloofsbelydenis handel. Mag hierdie werk bydra tot beter begrip onder lidmate van die Kerk van die evangeliese waarheid soos verwoord in die betrokke geloofsbelydenis, en mag elkeen wat die dokumente lees en oordink ook opnuut verantwoording teenoor God doen oor hulle eie geloof.

Die artikels is deur predikante van die Kerk geskryf en varieer sover dit omvang, styl, diepgang en selfs teologiese benadering betref. Die variasie korrespondeer nie net met die uiteenlopendheid van die persoonlikhede wat aan die projek meegewerk het nie, maar vloei ook voort uit die aard van die onderskeie temas wat ter sprake kom, en is gedeeltelik ook die gevolg van beperkte koherensie in die Kerk wanneer dit by die beoefening van teologie kom. Die projek kan 'n aanduiding wees of laasgenoemde, sonder voorbehoud, bevorderlik vir die verkondiging van die evangelie is. Die projek bied nietemin 'n beeld van die stand van Hervormde teologie in 2014 tot 2016.

Dit is nodig dat hier reg aan die begin 'n opmerking gemaak word oor die onafwendbare fragmenterende benadering wat om voor die handliggende praktiese redes in hierdie projek gevolg is, en dat dit ons nie moet lei om die aard van die Apostoliese Belydenis en die samehang van die onderskeie belydenisartikels verkeerd te verstaan nie. Die *credo*-uitspraak van die *Symbolum Apostolicum* betrek nie alleen gelowiges wat geloof bely by die belydenis wat afgelê word nie, maar bepaal ook die verband tussen die dele van die geloofsbelydenis wat na Jesus verwys as *uitspraaksamehang*. Wat oor Jesus bely word, geld in die geheel as geloofsuitspraak, en alleen as geloofsuitspraak is wat gesê word legitiem. Die teks van die *Apostolicum* kan daarom nie geld as geloofsvoorskrif waarvan die afsonderlike belydenisuitsprake as objektiewe feite verstaan word wat elkeen *afsonderlik* histories bewys kan word nie. Reeds uit 'n sintaktiese oogpunt is dit duidelik dat dit in die uitsprake van die *Apostolicum* oor 'n ondeelbare geheel handel en nie oor die som van die afsonderlike aangeleenthede wat ter sprake kom nie. In wese bely ons met die tweede artikel van die *Apostolicum* *ek glo in Jesus Christus*, of selfs net *ek glo in Jesus*. Daarmee word wesenlik alles van belang uitgespreek. Alles wat verder in die tweede artikel bely word, moet as verheldering van hierdie geloofsuitspraak dien, anders is dit illegitiem. Alles wat in die tweede artikel van die *Apostolicum* naas die woorde *ek glo in Jesus* bely word, het alleen relatiewe reg in soverre dit op die sentrale uitspraak van die artikel betrekking het. Dit beteken nou nie dat die grammaties relatiewe uitbreidings in die tweede artikel van die belydenis as oorbodig verklaar word nie. 'n Additiewe neweskikking van die uitsprake in die tweede artikel is egter nie moontlik nie. Die gelowige glo byvoorbeeld nie in die maagdelike geboorte en daarnaas ook in die opstanding en ook nog in die hemelvaart of die wederkoms nie. Die gelowige glo in *Jesus Christus*, wat (*qui*) ontvang is van die Heilige Gees, gebore is uit die maagd Maria. Die relatiewe uitbreidings in die tweede artikel het egter nie blote dekoratiewe waarde nie. Dit bied verstaanshulp oor die intensie van die artikel en dien ook as kriteria om die veragting of die vervalsing van die primêre uitspraak van die artikel teë te werk. Die samehang waaroor dit in die belydenisartikel gaan, word nie deur 'n idee bepaal nie, maar deur historiese gebeure.

Die besluit van die Algemene Kerkvergadering impliseer dat hierdie projek nie afgesluit sal word nie. Wat hier aangebied word is dan ook net die eerste paar tree op 'n lang pad wat geloop moet word. Die eerste tree is gegee en 'n begin is gemaak. Mag baie gewillige en ywerige navorsers na vore tree om die projek voort te sit.

EENVOUDIGE UITLEG VAN DIE BELYDENISSKRIFTE: DIE APOSTOLIESE GELOOFS-BELYDENIS

ONTWIKKELING VAN BELYDENISVORMING (OU TESTAMENT, NUWE TESTAMENT EN VROEË KERK): DR GMJ VAN WYK

INLEIDING

Die belydenis van die Kerk is die oorsprongshandeling wat telkens by elke volgende belydenis wat gedoen word opnuut haar wese bepaal. Dit is nie bloot maar net 'n opsomming van die verskillende leerstellings van die Kerk nie. Belydenis is lewende antwoord op God se werkende Woord ten aanskoue van 'n wêreld wat soms vyandig teenoor God staan. Belydenis van geloof is nie offisiële kerklike beleidsverklaring en daarom kerklike ideologie nie, maar rekenskap oor die geloof te midde van 'n situasie wat om rekenskap vra (1 Petrus 3: 15). Dit is nie die nasegging van kontekslose algemene waarhede nie, maar dialoog met die wêreld wat navraag doen oor die hoop wat in ons as gelowiges leef. Dit beteken nou nie dat eietydse geloofsbelydenisse, selfs ook dié van enkelinge, nie kan put uit belydenisse wat in die verlede geformuleer is nie. As gelowiges bely ons tog 'n gemeenskaplike geloof, 'n geloof wat ons met ander gelowiges deel, ook met gelowiges wat lank gelede gelewe en bely het. Onder nuwe omstandighede kan 'n ou belydenis nuwe aktualiteit en relevansie kry. Sommige formules wat mense se belydenis van geloof verwoord is in die Bybel opgeteken, en ander het weer vir ons behoue gebly omdat dit as deel van die kerklike tradisie bewaar is. Ons kyk kortliks terug na hierdie belydenisse van geloof om ons eie geloofservarings te stimuleer en ons te help om met 'n oop gemoed oor die *Apostolicum* as deel van ons geloofstradisie, maar ook as 'n belydenis met die potensiaal om in ons tyd nog steeds relevant en aktueel te wees, te waardeer.

OU TESTAMENT

Israel se basiese geloofsbelydenis was baie eenvoudig. Dit lui: *[Alleen] Jahwe (die Here) is ons God*. Die oorspronklike konteks waarbinne die volk hierdie belydenis uitgespreek het, was toe hulle hulleself bereid verklaar het om God alleen te dien en af te sien van alle ander gode (Josua 24: 16, 1 Konings 18: 21). Die wesenskenmerke van hierdie belydenis is dat die hele volk hulle met die belydenis aan God verbind het, dat die belydenis 'n antwoord op 'n vraag is, dat dit die karakter het van 'n beslissing wat gemaak word en dat dit forensies is, met ander woorde dit geskied voor ander mense (in die openbaar).

Uit die staanspoor was Israel se belydenis verbonde aan die reddingsdaad van God uit Egipte (Hosea 13: 4, Eksodus 20: 2 en 3). Von Rad het na hierdie gedagtekompleks verwys as die *geschichtlichen credo* (met ander woorde die belydenis wat in die geskiedenis geanker is) van Israel. Die belydenis is mettertyd uitgebrei om te vertel van al die wesenlike heilsdade van God aan die volk. Skriftelik het dit neerslag gevind in Deuteronomium 26: 5 tot 9, 6: 20 tot 24, Josua 24: 2b tot 13 en Psalm 105 en 136. Westermann onderskei die volgende struktuurelemente in Deuteronomium 26: 5 tot 11: *Voorgeskiedenis, nood, aanroeping van God in die nood, verhooring, redding en antwoord van hulle wat gered is*. Hy wys ook daarop dat die belang van die belydenis vir Israel nie daarin lê dat uiteenlopende gebeure vanaf die redding uit Egipte tot by die intog in die beloofde land aaneengeryg word nie, maar wel daarin dat God se handeling van nood na redding lei. God se reddingsdaad aan die begin van die volk se geskiedenis sou die verhouding van die volk met God op 'n deurlopende basis bepaal en dit sou godsdiens en geskiedenis op mekaar betrek. Israel se geloof is ondenkbaar sonder God se reddingsdaad aan die begin van hulle geskiedenis. Hierdie belydenis het 'n vaste plek gekry in die erediens van die twaalfstammeverbond (Josua 24, Deuteronomium 6). Dit kom veral in kultiese uitroepe van die volk na vore. Dit het 'n kenmerk van Israel se geloofstradisie gebly dat daar streng gehou is by die viering van God se heilsdade, eerder as dat gespekuleer is oor God, of leerstellings oor Hom ontwikkel

is. Die verering van God en die viering van sy reddingsdade weeg swaarder in Israel se godsdiens oefeninge as teologiese refleksie. Die belydenismatige vertelling van God se heilssdade jeens Israel het mettertyd ook aanleiding gegee tot die skepping van predikate wat God se attribute besing het. Die geskiedenis het egter nie stilgestaan nie en God het verder met sy volk gehandel – selfs al in die tyd toe die oudste belydenisformules geformuleer is. Hierdie nuwe handeling van God is op diverse wyses in die Ou Testament beskryf, maar die oudste belydenisse en die motiewe daarin vervat het prominensie bly geniet in Israel se viering van hulle geloof in God.

Die geloofsbelydenis soos opgeteken in Deuteronomium 6: 4 tot 9, die sogenaamde *Schema Jisrael*, het die middelpunt van die Joodse sinagogale godsdiens geword, en hier is dit later ook uitgebrei met Deuteronomium 11: 13 tot 21 en Numeri 15: 37 tot 41.

Die *Apostolicum* volg nie die belydenistradisie van Israel deur God se reddingsdaad uit Egipte sentraal te stel nie, maar beskryf eerder, om mee te begin, 'n aantal attribute van God. Die uitgangspunt en fokuspunt bly egter in die *Apostolicum*, soos in die belydenis van ou Israel, God se reddingsdade, maar die fokus verskuif vanaf die redding van Israel uit Egipte na God se redding van die mens deur Christus. So word geloof en geskiedenis ook op mekaar betrek in die *Apostolicum*, maar die gerigtheid van die Christelike belydenis word verbreed teenoor dié van Israel.

NUWE TESTAMENT

Verskeie formuleringe in die *Apostolicum* kan na kort belydenisuitsprake wat in die Nuwe Testament opgeteken is, teruggevoer word. Dit geld veral ten opsigte van die belydenisartikels oor Jesus Christus. Ons kan twee verskillende benaderings onderskei:

- * Jesus word met verskeie name of eretitels benoem, soos Christus, eniggebore Seun en Here. Met die beskrywing van Jesus deur hierdie name of eretitels te gebruik, bely ons. Ons bely wie Jesus is. Belydenisuitsprake oor Jesus se identiteit maak bekend wat die doel van sy menswording, en alles wat daaruit voortvloei, was. Wanneer ons weet watter betekenis die skrywers van die Bybel aan hierdie name of eretitels toeskryf, kan ons beter verstaan wat hulle aan ons wil verkondig oor Jesus. Wanneer ons self hierdie titels in ons geloofsbelydenis gebruik, anders as dat dit nie net niksseggende name is nie, kan ons daarmee fundamentele aspekte van ons geloof verwoord.
- * Verskillende uitsprake word gemaak oor wat Jesus gedoen het of wat met Hom gebeur het. Ons dink in hierdie verband byvoorbeeld aan uitsprake soos: Jesus wat gekruisig is, gesterf het en begrawe is en wat op die derde dag weer opgestaan het uit die dode. Na hierdie uitsprake word dikwels in die algemeen verwys as geloofsformules.

Ons gee oorsigtelik aandag aan die twee genoemde benaderings tot die belydenis van geloof:

CHRISTOLOGIESE ERETITELS

Jesus se persoon (identiteit) en die aard en doel van sy optrede (werk) word in die Nuwe Testament deur die gebruik van 'n hele aantal eretitels beskryf. Sommige van hierdie titels word ook in die *Apostolicum* ingespan om Jesus te benoem. Die vernaamste eretitels wat in die Nuwe Testament vir Jesus gebruik word is *Christus (Messias)*, *Seun van die mens*, *Seun van God* en *Here*. Daarnaas gebruik skrywers van Nuwe Testamentiese geskrifte ook nog die volgende eretitels: *Profeet*, *Kneg (Dienaar van die Here)*, *Hoëpriester*, *Heiland (Redder)*, *Woord* en *Seun van Dawid*. Die eretitels *Christus* en *Seun van die mens* is by voorkeur in die oudste Palestynse gemeente gebruik, en die eretitels *Seun van God* en *Here* het weer

besondere resonansie gevind binne die Griekssprekende (Hellenistiese) gemeentes. Die eretitel *Christus* is reeds van vroeg af saam met die naam *Jesus* as dubbelnaam ingespan. Die titel *Seun van die mens* word net in die evangelies (of dan in die Palestynse Jesustradisie) gebruik en nie in die res van die Nuwe Testament nie. Sou dit dalk die rede wees waarom hierdie titel nie in die *Apostolicum* aangewend word nie? Die gebruik van die eretitels wissel in die Nuwe Testament – soms kom sekere van die titels sterker op die voorgrond omdat omstandighede dit vereis of omdat dit die skrywer se teologie beter dien, en dan verdwyn die ander noodwendig meer op die agtergrond of word dit selfs glad nie gebruik nie. Die onderskeie eretitels afsonderlik word selfs ook binne verskillende omgewings deur middel van uiteenlopende assosiasies met verskillende aspekte van Jesus se optrede verbind.

GELOOFSFORMULES

Wanneer geloofsformules ter sprake is word daar soms onderskei tussen verkondigingsformules (kerugmatiese formules) en belydenisformules. Omdat geloof deur die verkondiging (kerugma) tot stand kom en belydenis (homologie) op die verkondiging antwoord, kan daar onderskei word tussen verkondigingsformules en belydenisformules in die Nuwe Testament. Die onderskeid kan egter nie altyd duidelik getref word nie. Ons vind 'n ou *verkondigingsformule* in 1 Korintiërs 15: 3 tot 5. Uit die aanhef tot die belydenis is dit duidelik dat Paulus nie self die belydenis geformuleer het nie, maar dat dit aan hom oorgelewer is. Die belydenis het met ander woorde in die kerk ontstaan en Paulus neem dit oor in sy eie verkondiging omdat hy dit as algemeen geldig vir die geloof takseer, en dit daarom normatiewe waarde het in die verkondiging van die evangelie. Wat opval in die belydenis is dat sekere gebeure in Jesus se lewe nie net vertel word nie, maar dat dit aan die orde gestel word as dat dit betekenis vir die mens se heil het. Christus het vir ons sondes gesterf. Sy dood bring daarom versoening met God. Hy is begrawe om duidelik aan te toon dat hy werklik gesterf het aan die kruis, maar Hy is ook opgewek op die derde dag. Die suggestie is duidelik dat omdat Jesus se dood betekenis vir die mens het, sy opstanding ook ten behoeve van die mens is. Sy verskynings aan mense dien as bevestiging van sy opstanding en sit ook die gemeenskap voort tussen Jesus en sy volgelinge. Die feit dat Jesus se dood en opwekking *volgens die Skrifte* gebeur het dui daarop dat dit binne die heilsplan van God geskied. Die kenmerkende van hierdie en alle ander verkondigingsformules is dat wat gebeur *vir ons* ten behoeve van ons saligheid gebeur.

Ons vind ander soortgelyke verkondigingsformules onder andere in Romeine 1: 3 en 4, 3: 25 en 4: 25. Die tekste handel almal oor God se handeling teenoor Christus. God en Christus het deurlopend op mekaar betrekking.

Formules waarin die Kerk haar geloof bely (*belydenisformules*) vind ons onder andere in 1 Korintiërs 8: 6, 12: 3, 1 Timoteus 6:1 3, 2 Timoteus 4: 1, Handeling 8: 37 en Hebreërs 4: 14. In 1 Korintiërs 8: 6 vind ons 'n tweedelige formule. God, die Vader, word as die Skepper van alles en as die doel van ons bestaan bely, en Jesus Christus as skeppingsmiddelaar en die skepper van die Christelike gemeente (kerk). Die kerk word as die nuwe skepping verstaan en daarom bring Christus se werk die nuwe.

Die belydenisformules het waarskynlik hulle oorsprong in die Christelike eredienste waar dit as deel van die akklamasie (lofbetuiging) ingespan is en gebruik is naas uitroepe soos *amen, halleluja, hosanna en maranatha*. Dit het ook van vroeg af deel gevorm van die dooponderdig wat voornemende dopelinge ontvang het, en dit is ook ingespan om die Christelike geloof van dwaalleer te onderskei.

In die ou kerklike Christusliedere wat in die Nuwe Testament opgeneem is (Filippense 2: 6 tot 11, Kolossense 1: 15 tot 20, Johannes 1: 1 tot 16) kom ook belydenismatige formulerings voor.

Hier word nie verder inhoudelik aandag gegee aan die verskillende belydenisuitsprake wat in die Nuwe Testament gebruik word en in die *Apostolicum* opgeneem is nie. By die bespreking van die afsonderlike temas later in hierdie dokument sal dit aan die orde gestel word.

VROEË KERK

Net soos wat die Jesustradisie mondeling en skriftelik oorgelewer is in die vroegste kerk, is die apostoliese verkondiging ook mondeling en skriftelik oorgelewer in die eerste twee eeue na Christus. Belydenismatige formules is vroeg reeds in die Christelike literatuur opgeneem. In die vroegste kerk het nie net die Bybel (die *Septuaginta*, die Griekse vertaling van die Ou Testament) as norm vir die teologie gegeld nie, maar ook die apostoliese verkondiging. Sedert ongeveer 180 nC word twee parallelle prosesse in die kerk voltrek, naamlik om 'n seleksie van ou Christelike tekste in 'n gesaghebbende kanon te versamel en dié versameling later af te sluit, en om sekere geloofs- en waarheidsnorme (die *sogenaamde regula fidei, regula veritatis*, κανὼν τῆς πίστεως of τῆς ἀληθείας) as leerreg van die kerk in werking te stel aan die hand waarvan die interpretasie van omstrede Bybelse gedeeltes beoordeel kan word met die doel om dwaalleer te beveg. Hiermee word die saak van die verhouding tussen Skrif en kerklike tradisie op die tafel geplaas.

In die ouer navorsing word veronderstel dat geskrewe belydenistekste reeds in die 2de eeu nC in die kerk in gebruik was vir dooponderrig, kategeese en om as vertrekpunt te dien vir sendingprediking. Die onderskeie belydenismatige formules in die Nuwe Testament is ook ongenuanseerd as kerklike leerstellings. Geloofsbelydenisse in die vorm van deklarasies van geloof het egter eers in die 2de en 3de eeu nC beslag begin kry, in die 3de en 4de eeu ontwikkel belydenisse op verskeie plekke naas mekaar wat 'n redelike eenduidige vorm het, en daaruit het die sogenaamde *Romanum* ontstaan waarmee die grondslag gelê is vir die formulering van die *Symbolum Apostolicum*. 'n Volgende deel van hierdie dokument sal egter aandag gee aan die historiese agtergronde en voorgeskiedenis van die ontstaan van die *Apostolicum*.

---oOo---

HISTORIESE AGTERGROND (DOGMATIESE KONTEKS) VAN APOSTOLIESE GELOOFSBELYDENIS: DR JP LABUSCHAGNE

- * Labuschagne, JP, 2015, *Die Apostoliese tradisie in die vroeë Kerk se verstaan van Skrif en geloof – 'n Kort hermeneutiese oorsig, Hervormde Teologiese Studies/Theological Studies* 71(3), Art #3017, 11 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v71i3.3017> (http://www.hts.org.za/index.php/HTS/article/view/3017/pdf_1).
- * Labuschagne, JP, 2015, *Die Apostoliese tradisie in die Kerk se verstaan van Skrif en geloof vanaf Reformasie tot aan die begin van die een en 20ste eeu – 'n Kort hermeneutiese oorsig, Hervormde Teologiese Studies/Theological Studies* 71(3), Art #3018, 15 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v71i3.3018> (<http://www.hts.org.za/index.php/HTS/article/view/3018/pdf>).

Dr Labuschagne se bydrae tot die projek bestaan uit twee artikels wat in die *Hervormde Teologiese Studies* gepubliseer is en wat oor die apostoliese tradisie handel. Dit kan by die skakels hierbo aangedui gelees word. Dit bespreek die historiese agtergrond oor die teologiese tradisie waaruit die *Apostolicum* self geput het, asook oor die nawerking van die tradisie in die teologiese geskiedenis. Oor sy werk skryf dr Labuschagne self soos volg:

Die verstaanprosesse in die kerk se geskiedenis moet iewers heen op pad wees. Die uitdaging en onderneming van hierdie studie [die eerste artikel wat hier ter sprake is

GMJvW] is om aan te toon dat die hermeneutiese proses in die kerk se geskiedenis sinvol op pad is vanuit sy agtergrond in die Here Jesus Christus self, en vandaar vanuit die agtergrond in die apostoliese tradisie. Vanuit hierdie tradisie bely die kerk deur die eeue en oor die wêreld heen, soos verwoord in die Niceense Geloofsbelydenis (325 en 381), geloof in die drie-enige God, en getrou aan God wat mens geword het, word daarmee saam gebondenheid bely aan sy kerk as: Een heilige Algemene (Katolieke) en apostoliese Kerk (vergelyk Young 2007:5). Hierdie studie wil veral let op die hermeneutiese implikasies van wat dit behels om te praat van die apostoliese Kerk, die kerk wat in hierdie tradisie, vanaf die apostels van die Here Jesus Christus voortgang gehad het en steeds het. Die studie is beperk tot 'n bondige hermeneutiese ondersoek oor hoe daar op verskillende maniere en gedurende verskillende periodes in die vroeë Kerk se geskiedenis, in relasie tot die apostoliese tradisie, oor geloof gedink is en tot verstaan gekom is van die Bybel se boodskap. Deurgaans bly dit belangrik vir die ondersoek om nie vasgevang te word binne 'n kokon van 'n spesifieke eietydse model van denke nie, en om dan daarvolgens bloot die eietydse beskouings in te lees in die verlede, en die verlede gemaklik te onderskat met geykte terme soos premodern en prewetenskaplik. Die uitdaging bly, intedeel en uitdruklik, om ontvanklik te wees vir die denke en wêreld van die verlede, en dit 'n geleentheid te bied tot spreke en bekendstelling. Met nugtere openheid word geleentheid gebied aan die verstaanswêreld van verskillende tye en omgewings, van gister en vandag, om by mekaar uit te kom. Dit alles behels 'n ingesteldheid om uit die groter geheel van verskillende insigte by leidende denke deur die eeue, en die resultaat van daardie invloede in die Kerk, tot nuwe helderheid te kom van ons eie soeke en nadenke.

Hierdie studie [die tweede artikel wat hier ter sprake is GMJvW] wil 'n hermeneutiese kort oorsig aanbied van die prosesse van verstaan in die Kerk se geskiedenis. Nadat in 'n vorige ondersoek (kyk Labuschagne 2015) reeds aandag gegee is aan die verloop van hierdie prosesse in die vroeë Kerk, en waaruit die sentrale posisie van die apostoliese tradisie sterk na vore gekom het, wil hierdie studie van daar af verder gaan en meer spesifiek aandag gee aan die periode vanaf die reformatie tot aan die begin van die 21ste eeu. Die studie is beperk tot 'n bondige ondersoek wat navors hoe geloof en Skrif verstaan word in die periode soos aangedui. Daar word, voortspruitend uit die vorige studie, nagevors oor die stand en voortgaande rol van die apostoliese tradisie en die konfessies van hierdie tradisie – veral omdat die apostoliese tradisie in die vroeë Kerk sterk figureer, en verder omdat dit vroeg reeds in die 20ste eeu deur die Ekumeniese Beweging geïdentifiseer is as 'n belangrike faktor in die strewe na die eenheid van die kerk oor die wêreld en deur die eeue.

---oOo---

DIE FUNKSIE EN DOEL VAN KERKLIKE BELYDENISSE: PROF IWC VAN WYK

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is soos ander kerke wat in die Hervormde of Gereformeerde tradisie¹ staan, 'n *belydende kerk*. Hiermee word bedoel dat die Kerk haar geloof in belydenisse en belydenisskrifte verwoord². Geloof is vir ons nie net 'n saak van die hart, die emosie en die gevoel nie, maar is ook iets wat beskryf, daargestel en in woorde verduidelik kan word. Hierdie verwoorde geloof bied aan die Kerk oriëntasie op talle gebiede. Indien iemand vandag navraag sou doen oor die funksie en doel van ons

¹ Ek gaan verder slegs verwys na die *Hervormde* tradisie. *Hervormd* word as 'n wisselvorm vir *Gereformeerde* gebruik. Aangesien hierdie 'n publikasie van die Hervormde Kerk is, word die woord *Gereformeerde* nie gebruik nie.

² Vergelyk Plasger en Freudenberg (2005:7).

belydenis (waarvan die *credo*³ 'n baie belangrike aspek is), sou ons voorlopig die volgende antwoord kon gee: Die belydenis is vir ons⁴

- * samevatting van die kern van die Christelike geloof.
- * norm vir die verkondiging.
- * basis van die katechese.
- * maatstaf vir teologiese onderrig.
- * rigsgaander vir kerklik-teologiese uitsprake.
- * afgrensing teen teologiese dwaling.
- * rigtingwyser vir die gebruik en ontwikkeling van kerklik-teologiese taal.
- * uitdrukking van ons onderlinge verbondenheid en eenheid.
- * hoeksteen van ons sosiale identiteit.
- * die band met die kerk van die verlede.
- * 'n aspek van die liturgie wat aanleiding gee tot gebed, sang en
- * deelname aan die sakramente.

Hierdie lys word nie uit 'n handboek afgeskryf nie, aangesien so 'n lys telkens nuut vasgestel moet word. Sekere punte op hierdie lys kan in die toekoms verwyder word terwyl ander weer bygevoeg kan word. Omstandighede, nuwe vraagstukke en kerklike krisisse kan meebring dat daar nuut gedink sal moet word oor die funksie en die doel van die belydenis. 'n Verandering aan die lys sal ook nie vreemd wees nie, aangesien die doel en funksie van die belydenis deur die loop van die eeue aangepas is. Daar moet onthou word dat die finale teks van die *credo* 'n produk van die 8ste eeu is. Die eerste skriftelike weergawe is afkomstig uit die 4de eeu, terwyl daar met goeie redes vermoed word dat mondelingse variante al reeds vroeg in die 2de eeu in omloop was⁵. Bloot aan die hand van die

³ In hierdie bydrae word daar van verskillende woorde gebruik gemaak wat almal min of meer op die dieselfde neerkom. In Afrikaans word daar gewoon na die Geloofsbelydenis verwys wanneer ons die *credo* in gedagte het. Ons sou ook na die *Apostolicum* verwys as die Latynse weergawes van die 12 Artikels.

⁴ Die meeste van hierdie gedagtes is ook te vinde in die verwerkte Kerkorde wat aan die 71ste Algemene Kerkvergadering in 2016 voorgelê word.

⁵ 'n Betroubare weergawe van die ontwikkelingsgeskiedenis van die *credo* word by Hauschild (1995:78 tot 80) gevind. Mondelingse en skriftelike weergawes van die apostoliese boodskap was vanaf die einde van die 1ste eeu in omloop. Belydenisagtige formules was vanaf die 2de eeu in gebruik. Die eerste skriftelike bewyse dat gemeentes (op regionale vlak) van geskrewe doopbelydenisse gebruik gemaak het, kom uit die 4de eeu. Die *Apostolicum* het uit een of meer van hierdie doopbelydenisse ontwikkel. Die eerste belydenisse uit die 1ste tot 3de eeue was nie deklaratoriese doopbelydenisse nie, maar toegespits op die persoon van Jesus as die ware Seun van God. Hierdie belydenisse was homologie – lofprijsing van die Messias, die Een wat uit die dood opgewek is. Die oorspronklike doopvrae was wel driedig (oor God, Seun en Heilige Gees) van aard. Uit hierdie doopvrae het die skriftelike belydenisse (waarvan die *Romanum* die belangrikste was) van die 3de of 4de eeue ontwikkel. Op grond van skriftelike bewyse het die doop nog nie teen 220 nC (Hippolitus se *Traditio Apostolica*) aan die hand van 'n geskrewe belydenis ('n deklaratoriese formule) plaasgevind nie. Hier was wel sprake van 'n *interrogatoriese doopbelydenis* – vrae of die doopkandidaat aan sekere dinge glo, waarop daar dan bevestigend geantwoord is. Die sogenaamde *Romanum*, die onbekende oorteks wat as basis gesien word van die *Apostolicum*, wat al reeds in die 3de eeu bekend was in Italië, Spanje en Noord-Afrika, is nie op die Griekse belydenis van Marcellus van Anker in Rome 340 nC (soos dikwels beweer word) gebaseer nie. Hierdie belydenis hou eerder verband met dié van Hippolitus. Verder moet daarop gewys word dat Latyn nog nie op daardie stadium kerktaal was nie. Die *Romanum* het dus sy eie ontwikkeling gehad (wat vir ons onbekend is). Tussen 318 en 341 nC het daar talle private belydenisse ontstaan wat *leerbelydenisse* genoem kan word. Hierdie belydenisse is nie net vir die doopgeleentheid gebruik nie, maar ook vir die doopkatechese. Teen 350 nC het Cyrillus van Jerusalem dit skriftelik bevestig. Sedert die 3de eeu word die begrip *Symbolum Apostolicum*

ontwikkelingsgeskiedenis van die teks leer ons van die verskeidenheid funksies wat die *credo* in verskillende epogge gehad het. Die heel belangrikste funksies tydens die eerste eeue was

- * antwoord op die doopvrae.
- * handleiding vir doopkategeese.
- * afgrensing teen leerdwalings.
- * konsensus oor die bedoeling en rigtingaanwysing van die apostoliese boodskap.
- * 'n kort samevatting van die Christelike geloof vir gebruik in die apologetiese en missionêre uitdaginge van die kerk.

DIE APOSTOLICUM EN GELOOF

In die poging om die funksie en doel van die belydenis uit te spel, is dit waardevol om na die samehang tussen die *Apostolicum* en die Christelike geloof te kyk. 'n Mens kry 'n klassieke voorbeeld van hierdie samehang by Martin Luther. Hy het die *Apostolicum* in sy *Klein en Groot Kategismus* (1529) uitgelê. Hy sluit aan by die volkstaal van daardie tyd en praat gewoon van die *geloof*. Die gewoonte om *geloofsbelydenis* en *geloof* as wissel terme te gebruik, gaan terug op Tertullianus en Cyprianus⁶ (vroeg 3de eeu). Luther het vir sy Duitse geskrifte die woorde *gelaupa*, *gelauba* en *gelouba* en vir sy Latynse geskrifte die woord *credo* gebruik. Wanneer hy na die *Apostolicum* verwys het, het hy by implikasie na of alle aspekte of na sekere aspekte van die geloof verwys. Wanneer Luther oor geloof wil praat, praat hy soms ook gewoon van die geloofsbelydenis, en wanneer hy oor aspekte van die geloofsbelydenis praat, praat hy oor die Christelike geloof. Hierdie mag na 'n onbelangrike saking klink, maar dit is nie 'n nietigheid nie. Luther, op grond van die vroeg-kerklike tradisie, het geweet dat aktiewe geloof (*fides qua*) nie van die inhoud van die geloof (*fides quae*) losgemaak kan word nie. Geloof beteken om bepaalde dinge aangaande die drie-enige God te glo, maar dit beteken nie om abstrakte leerstellings te glo nie. Geloof word geglo, maar geloof het ook inhoud. Geloof in God is ook slegs moontlik op grond van kennis van sy liefde vir ons in Christus – en hierdie hele kompleks kom byeen in die verskynsel van die *credo*. Die funksie van die *Apostolicum* hou dus verband met die noodsaaklikheid dat die Kerk oor 'n samevatting van die hoofpunte van die geloof moet beskik⁷. Gelowiges moet

gebruik vir triadiese doopformules. Sedert die 4de eeu word daar met die simbool die doopbelydenis bedoel. Skriftelike bevestiging word verkry by Rufinus van Aquileja (404 nC) in sy *Commentarius in symbolum apostolorum*. Die implikasie is dat daar aanvaar moet word dat daar 'n redelike eenvormige oorteks van die *Apostolicum* teen hierdie tyd moes bestaan het. Teen die 6de of 7de eeu kry ons dan in die suidweste van die huidige Frankryk 'n algemeen aanvaarde teks, bekend as die *textus receptus*. Hierdie teks verskil egter hier en daar van die *Romanum*. Die kerk het nie van die begin af die mondelinge of skriftelike weergawes van die *Bybel* as enigste norm vir die teologie aanvaar nie. Naas die apostoliese oorlewering (soos opgeneem in die Skrif), het die *regula fidei* sedert 180 nC as riglyn vir die geloof gegeld – hoofsaaklik as afgrensing teen valse leerstellings oor Jesus Christus. Die problematiese verhouding tussen Skrif en tradisie gaan dus terug tot aan die begin van teologiese nadenke. Navorsing bewys dat die konteks van die skriftelik-gefikseerde belydenisse, naas die dooppraktyk, ook met die kerklike kategeese en sendingwerk verbind moet word. Wat egter nie waar is nie, is dat die *regula fidei* skriftelike dokumente was. Dit was individuele, vrye formulerings wat gedien het as samevattinge van die apostoliese boodskap. Hulle het die mondelinge konsensus uitgedruk van diegene wat teen die ketterye (soos die gebrekkige eenheid tussen skepping en verlossing) in opstand gekom het. By Irenaeus beteken hierdie uitdrukking *hermeneutiese norm* in teenstand teen die Gnostiek. Dit het dus gehandel om 'n breë kerklike aanvoeling oor regte en verkeerde Skrifuitleg (vergelyk ook Staats 1998:1250, Barth 1964:1).

⁶ Vergelyk Peters (1991:14 tot 18) vir inligting oor Tertullianus en Cyprianus.

⁷ Luther praat van die *credo* as *verbum abbreviatum et consummatum* [verkorte en saamgevatte woord] – vergelyk WA 1, 24, 13 in 'n preek oor Johannes 1: 1 op 25 Desember 1514.

weet wat hulle glo, aangesien geloof nie blote gelowigheid is nie. Die hoofstroomkerke was nog altyd oortuig dat geloof inhoud het en dat hierdie inhoud kortliks, in die vorm van 'n belydenis, met grootmense en kinders gedeel kan word. Met die handhawing van die belydenis en die gebruik van die *credo* in die erediens gee ons te kenne dat die Christelike geloof nie uitgelewer is aan die subjektiewe willekeur van die individuele lede nie – en dit skep eenheid en harmonie.

IS DIE BINDING AAN EEUE-OUE FORMULERINGS NOG WAARDEVOL?

Een van die eerste kritiese vrae wat tydgenote sal vra, is hoekom die Kerk nog steeds aan eeue-oue oortuigings en formulerings vasklou? Hiervoor is daar baie goeie redes. Die feit dat ons op formulerings steun wat eeue oud is maak nie saak nie, aangesien hierdie woorde die woorde is *van ons wat nou hier leef en belydenis doen*⁸. Die feit dat *ons belydenis* eeue gelede geformuleer is beteken nie dat ons nie vir onself kan dink nie, maar dat ons aan ons voorgeslagte verbonde is en bly. Ons deel nie in hulle geloof nie, maar ons deel saam met hulle in die Christelike geloof.

Die hernude terugkeer na en aanvaarding van die drie klassieke ekumeniese belydenisse is van besondere belang vir die Hervormde tradisie. Aangesien ons nie (soos die Lutherane)⁹ oor 'n eenvormige en afgeslote versameling van belydenisskrifte beskik nie, is die drie belydenisse ons *onderlinge band van eenheid*¹⁰, sowel as ons band van eenheid met die res van die Christendom. Die *credo* kan daarom nooit ons las word nie, aangesien ons aan die

⁸ Karl Barth (1990:616).

⁹ Die Lutherse Konkordieboek van 1580 bevat 'n afgeslote kanon van belydenisskrifte. In die Hervormde tradisie was daar 'n paar onsuksesvolle pogings om iets soortgelyks saam te stel. In 1577 het Graaf Johann Casimir van die Palts in Frankfurt probeer om by 'n Europese konvent 'n eenheidsbelydenis saam te stel, maar die poging het misluk. Kort daarna, in 1581, het Jean-Francois Salvardus 'n leerharmonie (*Harmonia Confessionum Fidei orthodoxarum et reformationis ecclesiarum*) saamgestel waarin hy die onderlinge ooreenkomste tussen die verskillende Hervormde belydenisskrifte aangetoon het. Hierdie boek is in 1887 deur August Ebrard verwerk en weer uitgegee. Hierdie *Harmonie* is deur die Palts, die Switsers en die Hugenote Sinode van Vitre in 1583 aanvaar, maar daar was baie kritiek op hierdie poging. In 1612 het Gaspar Laurentius in Geneve 'n nuwe poging voorgelê onder die titel *Corpus et Syntagma Confessionum Fidei*. In 1827 het die Lutheraner(!), Johann CW Augusti, 'n volgende versameling aangebied onder die titel *Corpus librorum symbolicorum*. In die 20ste eeu was daar dan 'n paar kolleksies van Hervormde belydenisskrifte onder redaksie van FK Muller (1903), W Niesel (1938) en P Jacobs (1949) (vergelyk vir volledigheid Plasger en Freudenberg 2005:13 tot 15 en Freudenberg 2011:118 tot 120). Die feit dat daar soms na ons drie bekende belydenisskrifte verwys word as die *drie formuliere van eenheid*, verander nog weinig aan die ekumeniese penarie, aangesien hierdie seleksie 'n Nederlandse toevalligheid was. In teenstelling tot die Lutherse tradisie word die Hervormde belydenistradisie gekenmerk deur

- * partikulariteit en pluraliteit.
- * prinsipiële hersienbaarheid.
- * 'n aanspraak op universaliteit.

(Vergelyk Plasger en Freudenberg 2005:9 tot 12.) Hierdie aanspraak op *universaliteit* hou verband met die oortuiging dat Hervormde belydenisskrifte in ooreenstemming is met die drie klassieke belydenisse of *simbole* – en dit is 'n genoegsame bewys van die eenheid, katolesiteit en apostolisiteit van die Hervormde konfessie.

¹⁰ Dit is bekend dat die drie belydenisskrifte soms bekendstaan as *die drie formuliere van enigheid* en soms as die *drie formuliere van eenheid*. Daar was in die verlede goeie redes vir hierdie omskrywings. Wanneer daar oor *uniekheid* of *eenheid* gepraat word, bly die vertrekpunte altyd dit wat verwoord is in die belydenisse.

hand van hierdie woorde, saam met die kerk van die verlede en saam met die kerk oor die hele aarde, telkens opnuut ons geloof in Jesus Christus kan bely. Hierdie funksie van die *credo* (en die ander twee belydenisse) is vir die hele reformatoriese tradisie van uiterste belang. Philipp Melanchthon¹¹ het dit beklemtoon dat die *evangeliese leer* (of die *Protestantse teologie*) in ooreenstemming is met die *konsensus van die algemene kerk* – met ander woorde in ooreenstemming is met die vroeë konsiliebesluite rakende die twee-natureleer en die leer oor die Drie-eenheid. Katolisiteit is gegrond in apostolisiteit – die leer van die apostels, wat saamgevat word in die *symbola* of belydenisse van die kerk – en die apostolisiteit is nie te verstaan sonder die bede van Jesus dat sy volgelinge een sal wees nie (Johannes 17). Die feit dat die Hervormde Kerk aan die *Apostolicum* verbonde bly is dus nie 'n intellektuele verleentheid nie, maar is 'n teken dat Hervormde Christenwees 'n saak is wat oor die grense van tyd en ruimte strek. Ons glo, aan hand van die *Apostoliese Geloofs-belydenis*, saam met mense in die verlede en mense reg oor die wêreld, aan die een waarheid oor Jesus Christus. Dit is ons hernude keuse en het niks met 'n gebrek aan denke te make nie.

Ons handhawing van die *credo* het ook niks met die gebrek aan vryheid te make nie. Om gesamentlik in die erediens geloof te bely, is 'n daad van vryheid. Ons deel daarom nie die klag van Alexander Schweitzer nie wat gemor het: *Ons vadere het hulle geloof bely, en nou moet ons poog om hulle belydenisse te glo*¹². Ons glo nie die geloof van ons voorgeslagte nie, maar ons glo in dieselfde wat hulle geglo het. Ons voorgeslagte moes die vraag beantwoord: *Wie seg julle is Ek?* (Matteus 16: 16). Ons moet ook hierdie vraag beantwoord. Ons doen dit net met gebruikmaking van hulle woorde. Dit is nie net ons wat hierdie woorde gebruik nie, Christene oor die ganse aarde en reg deur die geskiedenis doen dit. Niemand dwing ons om hierdie woorde te gebruik nie, ons kies telkens in vryheid om dit te gebruik.

Die implikasie van die pas gestelde argument is dat nuwe belydenisse 'n rariteit is. Daar sal altyd ruimte wees vir 'n nuwe belydenis, maar daar moet baie goeie redes daarvoor bestaan. 'n Nuwe belydenis is slegs nodig wanneer wesenlike sake wat die Kerk raak nie deur die ou belydenisse aangespreek word nie. 'n Nuwe belydenis moet die bestaan en voortbestaan van die Kerk raak, moet aan die Heilige Skrif gemeet word, moet trouheid teenoor vorige belydenisse bewys, moet nie uit 'n geleerde of konfessionele stokperdjie voortspruit nie en moet werklik gaan oor die staan en die val van die Kerk. Die vraag sal ook altyd gevra moet word of die saak nie dalk beter deur 'n belydenisskrif aangespreek kan word nie¹³?

'n Tweede rede hoekom ons moet voortgaan om die *Apostolicum* te gebruik het met kohesie en identiteit te make. Die vroeë gebruik van die belydenis was Christologies van aard. Aan hand van Christologiese formules soos *Jesus is die Here*, kon die gemeente hulle geloofskonsensus tot uitdrukking bring. Hulle kon hulle eenheid in Christus formule-agtig uitspel wat bygedra het tot die sosiale kohesie in die vroeë kerk. Die kohesie het bygedra tot hulle unieke identiteit as *heilige kerk* – 'n geloofsgemeenskap anders en gedistansieer van die samelewing. Om as 'n *alternatiewe gemeenskap*¹⁴ lewensvatbaar te bly is 'n sterk gevoel van eenheid nodig. Die gebruik van 'n gemeenskaplike belydenis (veral wanneer dit in 'n geskrewe teks opgeneem is) deur alle gemeentes van die Kerk, help baie om 'n

¹¹ *Consensus Ecclesiae catholicae Christi* [die konsensus van die algemene kerk]. Vergelyk *Loci praecipui theologici* [1559] 1856: en Axt-Piscalar (2013:106 en 107).

¹² Kyk Busch (2003:10).

¹³ Vergelyk Busch (2003:17 en 18).

¹⁴ Vergelyk Van de Beek (2006:44 tot 63) vir die gedagtes van *vreemdelingskap* en *alternatiewe gemeenskap* in die kerklike tradisie.

eenheidsgevoel onder die lidmate te vestig en te handhaaf. Die belydenis in geskrewe vorm is een van die min sigbare tekens van kerklike eenheid, en behoort daarom soos 'n kosbare skat bewaar te word. Die toenemende neiging in sekere gemeentes om nie tydens die erediens hulle geloof aan hand van een van die drie geloofsbelydenisse te bely nie, is 'n teken van die verval van die Kerk. In die Charismatiese kerke word die geloofsbelydenisse nie gebruik nie, op grond van 'n radikaal ander verstaan van geloof. Die nuwe neigings in ons Kerk om afstand te neem van die geloofsbelydenis, bedreig die eenheid, kohesie en identiteit van ons Kerk.

'n Derde rede hoekom ons die belydenis moet bly handhaaf het te make met afgrensing van dwaalleer. Aangesien die Christologie die kern van die belydenis in die vroeë kerk uitgemaak het, het die belydenis 'n belangrike funksie vervul in die identifisering van en afgrensing teen dwaalleer. Die kritiese vraag kan tereg gevra word of hierdie funksie vandag nog steeds in ons pluralistiese samelewing gehandhaaf kan word? Ek is daarvan oortuig dat grense vandag nog steeds getrek moet word. Die kontroverse het egter totaal verander. Die *welvaartsgodsdienst* is een tema waar kerke (selfs in samewerking met die Staat) vandag grense sal moet trek. Perverse selfverryking en oneerlike finansiële praktyke deur *biskoppe, pastore* en *leiers* skaad die integriteit van die Christelike godsdienst, en dit kan nie sonder teenspraak maar net geduld word nie. Die vaste punt waar hierdie openbare kritiek begin, is by die *Apostolicum*. Die afgrensende funksie van die belydenis is ook gerig teen willekeur wat steurend inwerk op die voortgang van die kerklike lewe en werk. Die teruggryp op die belydenis as 'n vaste vertrekpunt word gedoen wanneer sekere persone nie slegs kritiese vrae oor sekere standpunte vra nie, maar die Kerk as sodanig in vraag wil stel. Wanneer bepaalde persone dus byvoorbeeld beweer dat die Hervormde Kerk nie meer bestaansreg het nie op grond van die betwyfeling van kernelemente van die kerklike belydenis, dan val die Kerk terug op die belydenis wat honderde jare lank deur (minstens die eie konfessie) gehandhaaf is, en grens haar teen hierdie persone af¹⁵.

In 'n positiewe sin het die belydenis in die vroeë kerk gefunksioneer as riglyn vir die prediking, onderrig, missionêre werk¹⁶ en teologiese nadenke. Die Christologiese inhoud van die aanvanklike belydenis het die lofuitinge van die gemeentes (homologie) bepaal. Die sang, gebede en kuns van die gemeentes was gevul met dit wat ten diepste geglo is. Aangesien al hierdie dinge vandag nog steeds belangrik is vir gemeentes, is dit vierdens ondenkbaar dat die gebruik van die *credo* afgeskaal kan word.

Die belydenis, veral in sy trinitariese gestalte, het in die vroeë kerk 'n sakramentele funksie gehad. Mense is gedoop en hulle is tot die Nagmaal toegelaat nadat hulle in die openbaar hulle geloof bely het. Na deelname aan die Nagmaal was dit ook van pas om belydenis van geloof te doen. Nadat lidmate by die altaar, of aan tafel, die goedheid van die Heer beleef het, kon hulle nie anders as om hulle geloof te bely nie. Die belydenis was dus funksioneel by opname in die kerk (inisiësie-ritueel) en by die danksegging van die gemeente (*eucharistie*). Aangesien kerkwees nie sonder hierdie twee aktiwiteite voorgestel kan word

¹⁵ Busch (2003:17).

¹⁶ Die eerste algemeen-aanvaarde geloofsbelydenis, die Niceense Geloofsbelydenis, was nie primêr 'n missionêre teks nie, maar eerder 'n teks waarin die binne-kerklike konsensus verwoord is. Die bedoeling was om sekerheid te skep oor die kern van die geloof. Die geloofsbelydenis is daarom ook *simbool* genoem – die geloofsreël van die kerk (Staats 1998:1251). In 'n sekondêre sin was Nicea (en die *Apostolicum*) wel ook 'n missionêre teks – en wel in die gestalte van *apologie*. Met 'n kernteks in die hand kon gelowiges apologeties intree vir die waarheid oor en van die evangelie. 'n Mens moet ook nie net aan disputasies op die markplein of klaskamer dink nie, aangesien elke erediens waar openbare geloof bely word ook 'n missionêre bedoeling het. Die belydenis van geloof is nie net op diegene binne die erediens gerig nie, maar ook op diegene daarbuite en diegene wat nie meer die geloof kan of wil omarm nie – en in hierdie sin vervul hierdie ritueel vandag nog 'n apologetiese funksie (vergelyk Barth 1964:8).

nie, kan die *geloofsbelydenis* ook nie onnadenkend (as die vyfde rede) uit die gemeentelike lewe verdwyn nie.

Die sesde argument: In die vyandige Romeinse Ryk het die belydenis ook 'n apologetiese¹⁷ funksie gehad. Die gemeentes kon met behulp van die belydenisuitsprake sê wat hulle glo en wat hulle nie glo nie. Hulle kon die onwaarhede wat oor Jesus versprei is beveg, en hulle kon redes gee hoekom mense hulle vertrou en hoop op Christus kon plaas. Vandag besef ons dat ons terug is by 'n *Hellenistiese werklikheidsbelevens*. Ons lewe in 'n vyandige wêreld waar die Christelike geloof nie meer waardeur word nie. Om hierdie rede het ons 'n belangrike apologetiese taak, en sonder kennis van die hoofpunte van die geloof sal hierdie taak nie uitgevoer kan word nie.

'n Sewende argument wat geopper kan word oor hoekom die geloofsbelydenis gehandhaaf moet word, het met die feit te make dat die belydenis van geloof met feitlik elke ander aspek van kerkwees verband hou. Anders gestel: Sou lidmate nie meer hulle geloof ten aanhore van ander wil bely nie, is dit 'n teken dat die ander aktiwiteite in en van die Kerk ook nie meer met erns gedoen word nie. Geloofsbelydenis het nie net te make met die uitspraak van die *credo* nie, maar het ook te make met ons gebede, getuienisse, leer, lof en selfs sinodesittings. Ons belydenis kan ook in die vorm van 'n kerkgebou of beeldhouwerk voorkom (die simbool-estetiese dimensie van belydenis). Luther en Melanchthon was korrek toe hulle geargumenteer het dat alles in die kerk eintlik belydenis¹⁸ is. Ons kan op hierdie punt weer 'n lysie (in aansluiting by Schwarz 1984:437 tot 441) aanbied van belydenisfunksies om hierdeur aan te dui dat dit uiters kortsigtig is wanneer 'n gemeente besluit om nie meer tydens die erediens belydenis van geloof te doen nie. Die belydenis van geloof het te make met

- * Christene se selfdefinisie.
- * die gemeenskapsfunksie van die gemeente en Kerk.
- * die afgrensiingsfunksie teen die verkeerde leer.
- * die kerugmatiese funksie van die gemeente (vandag die *missionale* funksie genoem).
- * Die doksologiese funksie wat tot uiting kom in sang en gebede.
- * Die kategetiese funksie wat uitloop op die aflegging van geloofsbelydenis.

OPKLARING VAN MISVERSTANDE

Daar bestaan talle misverstande oor die geloofsbelydenis. Dit is nodig dat 'n paar van hierdie misverstande uit die weg geruim word. Die eerste het met die verband tussen belydenis en geloof te make. Ons glo nie die belydenis nie, maar in God, sy Woord en sy genade. Die belydenis is geen leerwet nie, maar is 'n uitnodiging om saam met die hele Kerk te glo. Die belydenis wil 'n algemene relativisme in die geloof teëwerk sonder om wetties voor te kom. Die funksie van die belydenis lê tussen dit wat ek moet glo en dit wat ek kan glo. Die belydenis sê nie wat jy moet glo nie, maar nooi jou uit om saam met en soos die Kerk te glo. Die belydenis is iets tussen dwang en willekeur, met die bedoeling om saam met die Kerk iets bindend te kan sê. Om nie in geloofsdwang te verval nie, word die belydenis telkens nuut vertaal en uitgelê. Hiermee wil 'n mens nie 'n nuwe belydenis skep nie, maar die ou waarheid ophelder vir die mens van vandag¹⁹.

Dieselfde argument kan ook uit 'n ander hoek benader word. Die funksie en gebruik van die

¹⁷ Vir die apologetiese funksie van die belydenis, kyk onder andere na Dulles (2005).

¹⁸ Luther: *Tota nostra operatio confessio est* (WA 57,137,5) en Melanchthon: *Non est firma fides, quae non ostendit se in confessione* (Apologie IV, 385).

¹⁹ Vergelyk Busch (2003:20 en 21).

belydenis kan nooit van geloof losgekoppel word nie. Die *credo* word in die Kerk gebruik omdat die lidmate van die Kerk besluit het en telkens opnuut besluit om die evangelie te glo. Hierdie besluit word egter telkens moontlik gemaak deur die selfopenbaring van die drie-enige God wat ons oproep om hierop te reageer. Wanneer ons *besluit* om te glo, glo ons die wil van God om Hom aan ons bekend te maak. Geloof is nie die wilsprestasie van die mens om God tot lewe te wek nie, maar om te antwoord op die roepstem van God wat *sê hier is Ek*²⁰! Geloof is nie net 'n vae gevoel dat daar 'n *Goddelike wese* bestaan nie, maar geloof in die Vader, Seun en Heilige Gees. Hierdie geloof word tot uitdrukking gebring in die na-sê van die *Apostolicum*. Dit gaan ook nooit om die blote na-praat van die voorgeslagte nie, maar om steun op 'n raamwerk waaroor daar 'n eeuelange konsensus bestaan. Hierdie raamwerk of hoofpunte van die geloof, moet egter altyd opnuut uitgelê word aangesien daar voortdurend getrag word na insig in dit wat geglo word (*credo, ut intelligam*)²¹.

Daar is nou al meermale verwys na die noodsaaklikheid om die geloofsbelydenis nuut uit te lê. Dit is nie sonder goeie rede gedoen nie, aangesien daar mense is wat aanhoudend dink dat die belydenis en die verstaan daarvan vir altyd vas, onveranderbaar en seker is. Die Tsjeggiese reformasie het 'n interessante en unieke benadering tot hierdie saak waarvan ons gerus kennis kan neem. Een van die basiese kenmerke van die Hervormde tradisie is dat daar nooit verstarring kan wees nie. Ons leef met die spreuk *saam dat 'n Hervormde Kerk homself voortdurend hervorm (ecclesiae reformata, semper reformanda est)*²². Sekerlik beteken voortdurende *hervorming* nie voortdurende *verandering* nie. 'n Goeie verduideliking vind 'n mens by Matthias von Janov († 1393), die vader van die Tsjeggiese hervormingsbeweging. Volgens hom beteken *hervorming* 'n terugkeer na die elementêre oorsprong van die Christelike godsdiens, en dit is die Skrif en belydenis. Die belydenis bevat die kern van die evangelie, en die evangelie moet aktueel uitgelê word. In die Boheemse reformasie word teologie beskou as aktuele nadenke oor die geloof, maar dan nadenke in 'n oop maar (eskatologies) verkorte horison. Teologie, 'n hernude nadenke oor die kernsake van die geloof, kan egter nie tydloos aanhou nie, aangesien teologie die *teologie van die pelgrims* is (*theologia viatorum*). Volgens hierdie reformatoriese tradisie beteken *hervorming* dus hernude uitleg van die eeue-oue belydenis, maar met die wete dat ons *swerwersbestaan* 'n bestemming het waar die aanhoudende soeke tot 'n einde gaan kom. Die band tussen hermeneutiek en eskatologie is 'n belangrike bydrae vanuit hierdie tradisie²³.

Daar moet egter onthou word dat ons poging om die *Apostolicum* nuut uit te lê nie net op eietydse vraagstukke kan konsentreer nie. Die dogmatiese raamwerk van die vroeë kerk moet die hele tyd in spel bly. Die belydenis kan nie verstaan word sonder kennis van hierdie debatte nie. Aktuele uitleg impliseer ook dialoog met die oorlewering, en die oorlewering behels nie net die ou teks nie, maar die *riglyn van die geloof (regula fidei)* wat agter die teks verskuil lê. Dit is hierdie dimensie van die geloof waarsonder ons nie kan voortgaan nie. Hierdie *riglyn vir die geloof* is dit wat in die verlede in die erediens tot uiting gekom het, en hierdie *riglyn* moet vandag weer in die erediens na vore tree. Dit is die lewendige geskiedenis van die verlede wat vandag (in die erediens) lewend gehou moet word. 'n Uitleg van die *Apostolicum* wat nie hieraan meewerk nie, het geen waarde nie. In ons uitleg

²⁰ Vergelyk Barth (1964:2 en 3).

²¹ Vergelyk Barth (1964:4).

²² Niemand weet waar die spreuk vandaan kom nie. Kortner (2010:79) meen die uitspraak kan dalk na Jodocus van Lodenstein (1620 tot 1677) teruggevoer word. Dit is ook nie seker hoe die spreuk oorspronklik gelui het nie. Beintker (2010:156) vermoed die volgende formulering: *Die [volgens God se Woord] Hervormde kerk is veronderstel om altyd weer te hervorm*.

²³ Vergelyk Lochman (1982:9 en 10).

vandag moet ons ook luister na die stemme van die vaders, maar hulle stemme kan nie ons stemme verdring nie. Aktuele uitleg beteken ten diepste handhawing van die kontinuïteit met die boodskap van die apostels. Buite die apostoliese boodskap om kan ons nie die geloofsbelydenis vandag nuut uitlê nie²⁴.

---oOo---

GESKIEDENIS VAN UITLEG (EKUMENIESE WERKINGSGESKIEDENIS)*: AFRIKAANS – LATYN PARALLELE TEKS: DS EG FOURIE

LATYNSE TEKS EN UITEENSETTING

*Credo in Deum
Patrem omnipotentem,
Creatorem caeli et terrae,
et in Iesum Christum,
Filiū Eius unicum, Dominum nostrum,
qui conceptus est de Spiritu Sancto,
natus ex Maria Virgine,
passus sub Pontio Pilato,
crucifixus, mortuus, et sepultus,
descendit ad inferna (infernus),
tertia die resurrexit a mortuis,
ascendit ad caelos,
sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis,
inde venturus est iudicare vivos et mortuos.
Et in Spiritum Sanctum,
sanctam Ecclesiam catholicam,
sanctorum communionem,
remissionem peccatorum,
carnis resurrectionem,
vitam aeternam.
Amen.*

Credo <i>Ek glo</i> Werkwoord: Praesens eerste persoon enkelvoud	in <i>in</i> Voorsetsel	Deum <i>God</i> S.nw.: akkusatief enkelvoud	
Patrem <i>Vader</i> S.nw: akkusatief enkelvoud	omnipotentem <i>almagtig</i> B.nw: akkusatief enkelvoud		
Creatorem <i>Skepper</i> S.nw: akkusatief enkelvoud	caeli <i>hemel</i> S.nw: genitief enkelvoud	et <i>en</i> Koppelwoord	terrae <i>aaarde</i> S.nw: genitief enkelvoud
et <i>et</i>	in <i>in</i>	Iesum <i>Jesus</i>	Christum <i>Christus</i>

²⁴ Vergelyk Lochman (1982:15 tot 17).

Koppelwoord	Voorsetsel	S.nw: akkusatief enkelvoud	S.nw: akkusatief enkelvoud		
qui wat	conceptus verwek ontvang	est is	de van	Spiritu Gees	Sancto Heilige
V.nw: nominatief enkelvoud	Verlede deelwoord: nominatief enkelvoud	Werkwoord: 3e persoon enkelvoud	Voorsetsel	S.nw: ablatief enkelvoud	S.nw: ablatief enkelvoud
natus gebore	ex uit	Maria Maria	virgine maagd, jong meisie		
Verlede deelwoord: nominatief enkelvoud	Voorsetsel	S.nw: ablatief enkelvoud	S.nw: ablatief enkelvoud		
passus ly	sub onder	Pontio Pontius	Pilato Pilatus		
Verlede deelwoord: nominatief enkelvoud	Voorsetsel	S.nw: ablatief enkelvoud	S.nw: ablatief enkelvoud		
crucifixus kruisig	mortuus sterf	et en	sepultus begrawe		
Verlede deelwoord: nominatief enkelvoud	Verlede deelwoord: nominatief enkelvoud	Koppelwoord	Verlede deelwoord: nominatief enkelvoud		
descendit daal, laat verneder	ad tot	inferna onderwêreld	(infernus) "shades below"		
Werkwoord: 3 ^e pers enkv verlede tyd	Voorsetsel	S.nw: Akkusatief meervoud neutrum	S.nw: Akkusatief meervoud manlik		
tertia derde	die dag	resurrexit weer opstaan	a uit	mortuis dooies	
Telwoord: ablatief enkelvoud	S.nw: ablatief enkelvoud	Werkwoord: 3 ^e pers enkv verlede tyd	voorsetsel	S.nw: ablatief meervoud	
ascendit opgaan	ad na	caelos hemele			
Werkwoord: 3 ^e pers enkv verlede tyd	Voorsetsel	S.nw: akkusatief meervoud			
sedet sit	ad by	dexteram regherhand	Dei God	Patris Vader	omnipotentis almagtig
Werkwoord: 3 ^e pers enkv teenw. tyd	Voorsetsel	S.nw: akkusatief enkelvoud	S.nw: genitief enkelvoud	S.nw: genitief enkelvoud	B.nw: genitief enkelvoud
inde	venturus	est	iudicare	vivos	et mortuos

<i>vandaar</i> Voorsetsel	<i>komende</i> Toekomende deelwoord	<i>is</i> Werkwoord: 3 ^e persoon enkelvoud	<i>oordeel</i> Infinitief	<i>lewendiges</i> B.nw: akkusatief meervoud	<i>en</i> Koppelwoord	<i>dooies</i> B.nw: akkusatief meervoud
<i>Et</i> <i>En</i> Koppelwoord	<i>in</i> <i>in</i> Voorsetsel	<i>Spiritum</i> <i>Gees</i> S.nw: akkusatief enkelvoud	<i>Sanctum</i> <i>Heilige</i> B.nw: akkusatief enkelvoud			
<i>sanctam</i> <i>heilige</i> B.nw: akkusatief enkelvoud	<i>Ecclesiam</i> <i>kerk</i> S.nw: akkusatief enkelvoud	<i>catholicam</i> <i>universele</i> B.nw: akkusatief enkelvoud				
<i>sanctorum</i> <i>heiliges</i> B.nw: genitief meervoud	<i>communione</i> <i>gemeenskap</i> S.nw: akkusatief enkelvoud					
<i>remissionem</i> vergifnis S.nw: akkusatief enkelvoud	<i>peccatorum</i> sondes S.nw: genitief meervoud					
<i>carnis</i> <i>vlees</i> S.nw: genitief enkelvoud	<i>resurrectionem</i> <i>weeropstanding</i> S.nw: akkusatief enkelvoud					
<i>vitam</i> <i>lewe</i> S.nw: akkusatief enkelvoud	<i>aeternam</i> <i>ewig</i> B.nw: akkusatief enkelvoud					
<i>Amen</i> <i>Amen</i>						

LETTERLIKE VERTALING

*Ek glo in God,
die almagtige Vader,
Skepper van die hemel en die aarde,
en in Jesus Christus,
sy enigste Seun, ons Here,
wat ontvang is van die Heilige Gees,
gebore is uit die maagd Maria,
wat gely het onder Pontius Pilatus,
gekreusig is, gesterf het en begrawe is,
wat afgedaal het na die onderwêreld (skadu's hierbenede)²⁵,
op die derde dag opgestaan het uit die dooies,
opgevaar het na die hemele,*

²⁵ *Inferna* (neutrum meervoud) se betekenis is *onderwêreld*, *infernus* (manlik meervoud) se betekenis is *shades below*, die woord vir *hel* is *infernus* (manlik enkelvoud, akkusatief *infernus*) Lewis, CT, Short, C, 1975, *A Latin Dictionary*, Oxford University Press, London.

*sit aan die regterhand van God, die almagtige Vader,
vanwaar Hy sal kom om te die lewendes en die dooies te oordeel.
En in die Heilige Gees,
'n heilige, universele kerk,
die gemeenskap van die heiliges,
die vergifnis van sondes,
die weeropstanding van die vlees,
'n ewige lewe.
Amen.*

KLASSIEKE VERTALING

*Ek glo in God die Vader, die Almagtige,
die Skepper van die hemel en die aarde.
En in Jesus Christus,
sy eniggebore Seun, ons Here;
wat ontvang is van die Heilige Gees,
gebore is uit die maagd Maria;
wat gely het onder Pontius Pilatus,
gekruisig is, gesterf het en begrawe is
en ter helle neergedaal het;
wat op die derde dag weer opgestaan het uit die dode;
wat opgevaar het na die hemel,
en sit aan die regterhand van God, die Almagtige Vader,
van waar Hy sal kom om te oordeel, dié wat nog lewe en dié wat reeds gesterf het.
Ek glo in die Heilige Gees.
Ek glo aan 'n heilige, algemene, Christelike kerk,
die gemeenskap van die heiliges;
die vergewing van sondes;
Die wederopstanding van die vlees,
en 'n ewige lewe.
Amen.*

VRYE VERTALING

*Ek glo in God,
die Vader wat almagtig is
en die hemel en die aarde geskep het.
Ek glo in Jesus Christus,
sy enigste Seun, ons Here,
wat deur die Heilige Gees aan ons gegee is
toe die jong meisie Maria aan Hom geboorte geskenk het.
Ek glo dat Pontius Pilatus Hom laat ly het
en dat Hy toe gekruisig is, gesterf het en begrawe is.
Ek glo dat Hy afgedaal het na die skaduwêreld van die dood,
maar dat Hy op die derde dag daaruit opgestaan het
en toe opgevaar het na die hemel
waar Hy nou sit in die ereposisie langs God,
sy Vader vir wie niks onmoontlik is nie.
Ek glo dat Hy van daar af sal kom om 'n oordeel te fel
oor die mense wat lewe en die mense wat reeds dood is.
Ek glo ook in die Heilige Gees.
Ek glo dat die Kerk heilig is en nie beperk kan word nie
omdat dit is waar almal wat aan God behoort, saamkom.
Ek glo dat die sonde vergewe word.*

*Ek glo dat ons liggaamlik sal opstaan
tot 'n ewige lewe.
Amen.*

---oOo---

EK GLO EN AMEN: DR GMJ VAN WYK

WIE IS DIE EK WAT GLO EN BELY?

Die eerste woorde van die *Apostolicum* lui *ek glo* (Latyn: *credo*). Die Geloofsbelydenis van Nicéa (wat saam met die *Apostolicum* as belydenistekste in die eredienste van Hervormde gemeentes gebruik word) begin anders as die *Apostolicum* deur te formuleer *ons glo* (Grieks: *pisteuomen*). Vergelyk mens ander ou Christelike geloofsbelydenisse met die genoemde twee, is dit opvallend dat die Latynse tekste by voorkeur die enkelvoud (ek) gebruik en die Griekse tekste die meervoud (ons)²⁶. Die aksentverskuiwing wat hier ter sprake kom stel ons sekerlik nie voor 'n keuse vir die een of die ander moontlike formulering asof een reg sou wees en die ander een verkeerd nie. Ten opsigte van mense en hulle verlossing gee die Bybel immers nie voorkeur aan individualisme of kollektivisme nie²⁷. Die vraag na die subjek van die geloofsbelydenis is 'n ander vraag as dié na die moontlike outeur/s van die belydenis. Die vraag na die subjek van die belydenis vra nie wie die belydenis oorspronklik geformuleer het nie, maar oor wie dit tans gebruik. Die vraag is dus die vraag na die *identiteit van die persoon* of persone wat die belydenisteks gebruik. Wie is die *ek* (of die *ons*) wie die belydenis instemmend of nadenkend lees of dit nasê? Wie is die *ek* wat instemmend luister wanneer die belydenis tydens 'n erediens voorgelees word? Mense wat aan die hand van die belydenisteks hulle persoonlike geloof bely, bely altyd ook saam met baie ander mense sedert die vroegste Christendom en reg oor die wêreld. Wie hulle geloof bely, bely wel hulle persoonlike geloof, maar doen dit ook *saam met die kerk en soos die kerk*²⁸.

WAT DOEN EK WANNEER EK MY GELOOF BELY?

Nog vrae wat uit die eerste woorde van die belydenis voortvloei, is wat dit beteken om te glo? Wat doen jy as jy glo? Wat beteken dit om jou geloof te bely? Wat doen²⁹ jy as jy

²⁶ Kyk Lochmann (1982:32 en 33). Vogel (1963:21) meen die onderskeid hou verband met Christologiese aksentverskille in die oosterse en die westerse kerke se teologie, naamlik dat die oosterse kerke die inkarnasie van Christus vertolk as dat Hy ons menslikheid aangeneem het, terwyl die westerse kerk meen dat die menswording van Christus beslag gekry het in Jesus van Nasaret se konkrete eiesoortige lewe. Die twee uiteenlopende benaderings tot die Christologie het, volgens Vogel, ook neerslag gevind in die wyses waarop die belydenis van geloof geformuleer word.

²⁷ Lochmann (1982:32).

²⁸ Ebeling (1979:83) formuleer soos volg: *Er bekennt seinen Glauben, indem er in den Glauben der Kirche einstimmt*. Die kerklike belydenis is vir gelowiges wat dit as aktuele belydenis gebruik 'n eie, normatiewe en geldige belydenis van geloof (Buri 1974:212). Kyk ook Barth (1953:853) en Lochmann (1982:32 en 33). Weber (1977:315) stel dat *unser Glaube ja überhaupt unser gemeinsamer Glaube ist*, maar wys dan ook daarop dat geloof nie as *fides implicita* (gehoorsame onderwerping aan die kerklike leeroutoriteit) verstaan kan word nie.

²⁹ Wanneer jy jou geloof bely, verrig jy 'n daad – 'n geloofsdaad. Dit gaan dus hier daaroor dat die gelowiges taal inspan om 'n intensionele handeling te voltrek. Hier word dus na die performatiewe funksie van die betrokke taalhandeling gevra. Geloofsbelydenis is *verständigungsorientierten Handelns*, in die woorde van Habermas (1981:117). In terme van die gerigtheid van die geloof, wys Ebeling (1979:83) ook op die noue samehang tussen taal en handeling: *Vielmehr ist der*

geloof bely? Wanneer mens geloof bely, doen jy veel meer as om net iets oor 'n bepaalde saak te sê, want jy maak 'n persoonlike beslissing wat jou lewe wesenlik raak, jy breek (opnuut) met 'n lewe van ongeloof en rig jou in hoop op God. Jy *beantwoord die evangelieverkondiging* wat jy gehoor het. Belydenis van geloof kan gestalte vind in verskeie uitdrukkingsvorme, soos *dade* (erediensvierings, doop, Nagmaal, kerklike huweliksbevestigings en begrafnisse), *beelde* (kruise, liturgiese ruimtes en kerklike kuns) en *woorde* (geloofsbelydenisse en ander liturgiese tekste). Enige geloofsbelydenis kan meer as een moontlike *funksie* vervul, onder andere om simbolies gestalte aan geloof te gee, psigologies mense se diepste oortuigings uit te druk, sosiaal as identiteitsmerkers te dien, of kommunaal onderlinge solidariteit te skep. Wanneer 'n geloofsbelydenis geïnterpreteer word (veral met die oog daarop om dit as artikulasie van jou eie geloof in te span) sal die kontekstualisering van die belydenis binne die oorspronklike kerklike en historiese *ontstaanbodem* in ag geneem moet word. Geloofsbelydenis is nie afsydige mededeling van koue feite oor 'n saak nie, maar eksistensiële uitdrukking van jou diepste oortuigings vanuit 'n *konkrete lewenssituasie*. 'n Nuwe verband sal gelê moet word tussen die histories gesitueerde teks en die persoon wat geloof bely.

WAT IS GELOOF?³⁰

Die begrip *geloof* word nie dikwels in die Ou Testament of in enige van die ander antieke godsdienste gebruik om die mense se verhouding met enige godheid te beskryf nie³¹. In die Christelike geloof is die begrip geformaliseer dat dit uiteindelik die begrip geword het wat by uitnemendheid gebruik word om mense se verhouding met God te beskryf³². Christene verwys selfs na hulleself as gelowiges, sonder enige nadere beskrywing van wat hulle geloof sou behels. Christene aanvaar dit as vanselfsprekend dat die gerigtheid van hulle geloof bekend is.

Ons sou die *Heidelbergse Kategismus* as vertrekpunt kon neem om die vraag te beredeneer wat geloof is? Antwoord 21 van die Kategismus lui: *'n Ware geloof is nie alleen 'n vasstaande kennis waardeur ek alles wat God in sy Woord aan ons geopenbaar het vir waar aanvaar nie, maar ook 'n vaste vertroue wat die Heilige Gees deur die evangelie in my hart werk, naamlik dat God nie net aan ander nie, maar ook aan my uit louere genade, slegs op grond van die verdienste van Christus, vergewing van sondes, ewige geregtigheid en*

*Glaube primär als etwas verstanden, was aus dem Wort entspringt und von dem zugesprochenen Wort lebt als das Sich-Verlassen auf eine Zusage. Auch die grundlegende Bestimmung, dass Glaube Gottesbezug ist, enthält vom biblischen Gottesverständnis her diesen Bezug auf das Wort. Denn der Gott, dem Glaube gebührt, ist ein redender und handelnder Gott. Der Glaube haftet an Jesus Christus als seinem Grund, weil dieser als Gottes Wort in Person geglaubt wird, ... Barth (1953:847) beskryf geloof in terme van drie *zusammenhängenden Tätigkeitsbegriffen*, naamlik *ein Anerkennen, ein Erkennen, ein Bekennen* en skryf ook *Glaube ist eine menschliche Tätigkeit* (1953:828).*

³⁰ Barth wys op die problematiek van die onderneming wat hier aangepak word: *Der christliche Glaube ist keineswegs ein allgemein bekanntes und als solches Jedermann verständlich zu machendes Faktum und Phänomen. Die christliche Religion ist ein solches ... Der christliche Glaube ist ein in der christliche Religion ... Verborgenes, das als solches selbst nur geglaubt, nur im Glauben erkannt und bekannt werden kann.*

³¹ Ebeling (1960b:204). Die feit dat die begrip *geloof* nie dikwels in die Ou Testament as teologiese term gebruik word nie, beteken natuurlik nie dat die saak of fenomeen *geloof* min ter sprake kom nie. Al vertellende kom die saak in die verhalende dele van die Ou Testament en in die Psalms ter sprake (Hermisson en Lohse 1978:9 tot 78).

³² Ebeling (1979:84 tot 89) en Bultmann (1961:91).

*saligheid geskenk het*³³. Met hierdie beskrywing van geloof volg die Kategismus die ou Protestantse tradisie wat drie aspekte van geloof onderskei, naamlik *cognitio* (kennis of insig), *assensus* (instemming) en *fiducia* (vertroue)³⁴.

Die bron van die geloof kan nooit die kerklike formulerings van die geloof wees nie, maar wel die evangelie wat verkondig en aangehoor word³⁵. Omdat die evangelie die heil van die eindtyd verkondig, hoor die gelowiges nie net van die heil nie, maar kry hulle deel daaraan wanneer die evangelieboodskap aangeneem word. Geloof is 'n omvattende *lewensbenade-*

³³ Oberholzer (1986:42).

³⁴ Buri (1974:211). Trillhaas (1980:32) en Weber (1977:300) meen die triade is oorspronklik deur Melanchthon ingespan om geloof te beskryf. Ott (1981:317), Kreck (1977:146 en 147) en Barth (1953:848, 855) onderskei tussen *notitia*, *assensus* en *fiducia* in die ou Protestantse tradisie. Ott onderskei gevolglik aan die hand van dié tradisie die volgende drie aspekte van geloof: *eine Entscheidung, ein Wissen* en *eine Ergänzung* (Ott 1981:317). Van't Spijker (in Van de Bank ea 1993:64) formuleer soos volg: *De geloofsdaad wordt getekend in drie aspecten: kennen, toestemmen en vertrouwen*. Kyk ook Van Ruler (1969:15 en 16). Ons sou Calvyn ook in hierdie tradisie kon plaas omdat hy ook die aanneming van die evangelieboodskap as 'n strukturelement van geloof onderskei. Hy skryf: *Dit is dus de ware kennis van Christus, wanneer wij Hem aannemen, zoals Hij door de Vader word aangeboden, namelijk met zijn evangelie bekleed...* (Calvyn 1982:III, 2, 6). Barger (1972:29) en Van der Westhuizen ea (1982:18 en 19) handhaaf nie die tradisie waarin die Heidelbergse Kategismus staan nie, deur net twee aspekte van geloof te onderskei, naamlik kennis en vertroue. Beukes ea (2008:101 tot 128) beweeg wel weer nader aan die tradisionele standpunt deur drie aspekte van geloof, naamlik gehoorsaamheid, kennis en vertroue te onderskei. Die reduksionisme in die ouer kategeseboeke van die Kerk is bedenklik, omdat die struktuur van geloof kennelik baie meer kompleks is as wat voorgegee word (kyk Bultmann 1961:315 tot 324). Pannenberg (1993:171 tot 174) bespreek die problematiek van die onderlinge samehang tussen *notitia*, *assensus* en *fiducia*. Die Nederduitse Gereformeerde Kerk (2013:25) kan as 'n voorbeeld dien van hoe belangrik die onderlinge samehang van die drie aspekte van geloof is vir hoe geloof verstaan word. Die Nederduitse Gereformeerde Kerk formuleer: *Of is geloof inderdaad (soos die Protestantse hervorming probeer beklemtoon het) self meer as kennis, te wete kennis van beloftes, 'n vaste vertroue daarop en oorgawe daaraan, sodat dit inderdaad tot mense se "enigste troos" kan word, in lewe en in sterwe*. Die aksentverskuiwing teenoor die tradisionele Protestantse standpunt is opvallend. Sauter en Stock (1976:154) beskryf geloof (*fides*) ook met die antropologiese onderskeidings *notitia*, *assensus* en *fiducia* maar verwys ook na geloof as 'n normatiewe teologiese begrip en onderskei tussen *fides quae creditur* (geloofsonderwerp of geloofsinhoud), *fides qua creditur* (geloofshandeling), *fides implicita* (geloof as onderwerping aan die kerklike leer), *fides infusa* (geloof as absolute heilsekerheid) *fides apprehensiva* (geloof wat God se beloftes van heil begryp) en *fides generalis* (godsdienstig omvattende gelowigheid).

³⁵ Van Wyk (1999:473 en 474) beredeneer die saak soos volg: *Volgens die Reformatore mag belydenisse nie soortgelyk aan die Rooms-Katolieke dogma verstaan word nie. Volgens die Rooms-Katolieke het 'n dogma met die openbaringskant van die Christelike waarheid te make. 'n Dogma stel volgens hulle die openbaringsinhoud as 'n onfeilbare, onomkeerbare, imperatiewe geloofsnorm voorskriftelik vas. In hierdie sin is 'n dogma 'n heilsnoodsaaklike geloofsobjek. Waar die Rooms-Katolieke dogmas as openbaringsidentiek beskou, verstaan die Protestante die dogmas (in die vorm van belydenisse) as hoogstens openbaringsbetreklik. Dit is betreklik tot die Skrif en daarom tydbepaald, veranderlik, sonder enige imperatiewe mandaat. Belydenisse staan daarom vir die Protestante nie aan die kant van die openbaring nie, maar aan die kant van die geloof. Dit is dus geen definitiewe begrip nie, maar 'n afirmatiewe begrip*. Gnilka (1994:88) se kort formulering is treffend: *Prinzipiell ist er [der Glaube GMJ v W] das vertrauende Sich-Einlassen auf das Evangelium*. Jüngel (1980:264) formuleer soos volg: *Im Wort des Evangeliums kommt Gott uns nahe und näher, als wir uns selber nahe zu sein vermögen. Im Wort des Evangeliums redet Gott so mit uns, dass er uns unbedingt angeht*. Trillhaas (1980:17) beskryf die uitdrukking *uns unbedingt angeht* (wat deur Tillich geyk is), as *etwas, was mich ergriffen*. Kyk in hierdie verband ook Thielicke (1978:23 tot 26).

ring³⁶, waarin die gelowiges se verhouding³⁷ met God uitdrukking vind in vertroue op God, vrees vir die Here, hoop, gehoorsaamheid, lof en trou, en nie net op die handhawing van die regte leer nie³⁸.

Die paradoks van die Christelike verkondiging wat die wêreld aanstootlik vind, is dat 'n historiese gebeurtenis as die werk van God in die eindtyd verkondig word. Die einde van die wêreld het nie as 'n dramatiese kosmiese gebeurtenis aangebreek nie, maar as Jesus Christus deur wie God 'n einde aan die ou wêreld gemaak het. Jesus Christus is, as daad van God, nie iets van die verlede nie, want Hy is steeds teenwoordig in die evangeliese verkondiging³⁹. Ons hoor God se Woord en die Woord self plaas ons voor 'n beslissing om te glo of nie te glo nie⁴⁰. Geloof is aanneming van die boodskap dat God deur Christus 'n einde aan die ou wêreld gemaak het. Geloof is daarom slegs moontlik as deel van die *nuwe werklikheid* wat God laat kom. Christelike geloof kan alleen reg verstaan word as 'n eskatologiese daad of geskenk van God⁴¹. God skenk geloof aan ons deur sy liefde aan ons

³⁶ Ebeling (1979:107) en Kümmel (1972:269).

³⁷ *Der Glaube ist eine menschliche Tätigkeit ... Er ist es aber in einem Verhältnis, und zwar im Verhältnis zu einem Gegenstand ...* Barth (1953:828).

³⁸ Bultmann (1961:315 tot 324) beskryf geloof (*πίστις*) in terme van die Pauliniese teologie as 'n begrip wat Paulus uit die taalgebruik van die sendingbeweging van die Hellenistiese Christendom oorgeneem het waar dit gebruik is om op die aanneming van die Christelike boodskap te dui. Volgens Paulus is die geloofshandeling primêr 'n daad van gehoorsaamheid (*ὑπακοή*). Geloof is egter ook belydenis (*ὁμολογία*) van God se heilsdaad in Christus, hoop (*ἐλπίς*) as ontvanklikheid vir God se toekoms en vrees – in die sin van agting en respek – (*φόβος*) in die besef dat jy van God se genade (*χάρις*) afhanklik is. Die inherente struktuur van geloof dui daarop dat geloof natuurlik ook vertroue is, maar dan nie vertroue op God in die algemeen nie, wel eerder as vertroue wat in die heilsdade van God gegrond is. Kyk in hierdie verband ook Kümmel (1972:179), Conzelmann (1976:193 en 194) en Goppelt (1978:457 tot 460).

³⁹ In sy kommentaar op die evangelie van Johannes bewoord Bultmann (1978:377) die saak so: *Als historisches Ereignis wird Jesu Leben alsbald ein Stück Vergangenheit sein, aber so betrachtet offenbart es auch nicht seine δόξα*. Hy gaan voort: *Wer bei dem durch historische Erinnerung rekonstruierten "historischen Jesu" verweilen will, muss bald inne werden, dass er ohne ihn ist*. Elders (Bultmann 1961:424) skryf hy met verwysing na die identiteit van die begrippe *glo*, *hoor* en *sien* in die Johannesevangelie dat die getuienistaak van ooggetuies in die evangelie nie oor historiese bevestiging gaan nie: *Das Subjekt des θεᾶσθαι sind aber nicht allein die gläubigen Zeitgenossen (die ersten Jünger), sondern die Glaubenden aller Zeiten, denn der Offenbarer war nicht nur einst der Fleischgewordene, sondern bleibt es für immer*. Kyk ook Barth (1953:829). Pannenberg (1993:163) wys daarop dat die *Augsburger Konfession* in artikel 20 al reeds daarop wys dat geloof nie blote kennisname van historiese feite is nie (*non significant tantum historiae notitiam*), maar ook (*sed etiam*) die werking daarvan (*effectum historiae*), naamlik die vergewing van sonde.

⁴⁰ Bultmann (1961:429). Ott (1981:322) wys daarop dat 'n geloofsbeslissing nie 'n eenmalige beslissing is nie, maar dat die geloofskeuse die mens se hele lewe deurdring: *Es gibt ein Disponiertsein der Person durch ihre vergangenen Entscheidungen auf ihre künftigen Entscheidungen hin*.

⁴¹ *Glaube hat mit Letztgültigem zu tun und ist eschatologisch bestimmt. Er ist auf Heil ausgerichtet* (Ebeling 1979:84). *Gottgewirkt ist der Glaube insofern, als zuvorkommende Gnade die menschliche Entscheidung erst ermöglicht hat, so dass sich diese selbst nur als Geschenk Gottes verstehen kann, ohne um deswillen ihren Entscheidungscharakter zu verlieren* (Bultmann 1961:330 en 331). Hy skryf ook: *... das christliche Sein im Glauben, der in der Liebe wirkt, ist eschatologisches Geschehen* (Bultmann 1961:331). In terme van Johannes se teologie noem Bultmann (1961:430) geloof *Übergang in die eschatologische Existenz*.

te bewys. Wie God se liefde ervaar, lewe in die verpligting om ook lief te hê. Daar bestaan 'n onlosmaaklike verband tussen *geloof* en *liefde*⁴².

Hoewel kennis⁴³ 'n struktuurmoment⁴⁴ van geloof is, het Bybelse geloof nie primêr met die relasie *ken* – *weet* te make nie, maar wel met die relasie *vertrou* – *bestaan*⁴⁵. Dit gaan wel in die geloof ook oor verstaan, want geloof is nie 'n blinde redelose daad nie. Die waarheid waarom dit vir die gelowige gaan is nie alleen 'n verstaanswaarheid in die sin van beskrywende kennis nie, maar wel kennis in die sin van persoonlike ervaring wat in liefde en trou ingebed is⁴⁶. Die Bybelse waarheidsbegrip het nie in die eerste plek te make met insig

⁴² Bultmann (1961:433 tot 435). Gnllka (1994:87) skryf: *Der Glaube kann umschrieben werden als seiner, 'der in der Liebe wirksam ist' [Gal 5,6]. Damit wird der Glaube nicht durch die Liebe ersetzt, aber angezeigt, dass beide unlöslich zusammengehören.* Kümmel (1972:270) meen: *Glaube an Jesus Christus und Liebe zum Bruder gehören für Johannes so eng zusammen, dass Glaube für ihn überhaupt nur wirklicher Glaube ist, wenn der Glaubende zu einem Liebenden geworden ist.* Wie in terme van die Protestantse slagspreuke *sola fide* en *sola gratia* die noue samehang tussen geloof en liefde wil bevraagteken, kan herinner word aan 'n ander spreuk van Luther: *Fides sola justificat, sed numquam est sola* (alleen geloof regverdig, maar geloof is nooit alleen nie). In die Bybel word nie alleen 'n verband tussen geloof en menslike (Christelike) liefde gelê nie, maar ook 'n verband tussen God se liefde en die mens se geloof. God se liefde maak geloof moontlik. Jüngel (1980:262) verduidelik: *Im Zusammenhang der Gottesfrage bedeutet das, dass der Mensch, der von dem Gott, der die Liebe ist, elementar unterbrochen wird, um sich selber zu verlassen, eben auf Gott zu verlassen, nun gerade in solcher Gottesgewissheit in ganz neuer Weise zu sich selbst zu kommen vermag. Diese Weise, sich auf Gott und so auf sich selbst zu beziehen, nennt die Bibel Glauben.*

⁴³ Voor die Verligting was die gesagvolle mededeling van kennis, en veral historiese kennis, deur die Bybel en die leerstukke van die kerk vanselfsprekend. Sedert die verligting het die konsep van toegang tot historiese kennis (en ook kennis as sodanig) egter problematies geword. Nie alleen is besef dat historiese mededelings in terme van denke en uitdrukkingswyse histories bepaald is nie, maar ook dat kritiese denkvorms wat in die histories-kritiese wetenskap ingespan word eweneens tydsgebonde en kultuurgebonde is. Die geskiedenis is alleen nog deur rekonstruksie vir ons toeganklik, en alle bronne wat in die rekonstruksieproses gebruik word, word in dieselfde mate aan kritiese toetsing onderwerp. Dit geld ook vir Bybelse uitsprake. Wanneer dit oor geskiedenis en historiese kennis gaan, kan ons net voorlopig in terme van waarskynlikhede praat en alles wat ons sê, kan hersien word (Pannenberg 1993:165 tot 176 en Ebeling 1960:1 tot 49). Ons moet verder ook in gedagte hou dat kennis altyd binne 'n bepaalde raamwerk van belange ontgin word. Historiese gebeure het binne 'n bepaalde belangeraamwerk afgespeel en dit word binne 'n ander raamwerk van belange ondersoek (Habermas 1979:15).

⁴⁴ Bultmann (1961:426).

⁴⁵ Lochmann (1982:27). Ebeling (1979:84) skryf oor geloof ... *dass er nicht nur Erkenntnis vermittelt oder gar blosser Erkenntnissatz ist, sondern die Lebenssituation entscheidend verändert.* Pannenberg (1993:161 en 162) bespreek die saak met verwysing na Luther soos volg: *Der die Verheissung annehmende Glaube ist als Zustimmung notwendigerweise auch schon fiducia, nämlich Vertrauen darauf, dass Gott durch Christus uns gnädig sei.* Hy wys ook daarop dat Melanchthon in hierdie verband by Luther aansluiting vind: *Aber Melanchthon stimmte mit Luther darin überein, dass der Glaube als Vertrauen auf die Verheissung die dem Verheissungswort allein angemessene Form seiner Annahme durch den Menschen als Empfänger der Verheissung ist* (Pannenberg 1993:162). Die twee reformatore bring geloof veral in verband met vertroue en hoop op God in terme van God se belofes. Teen hierdie agtergrond noem Pannenberg (1993:164) *fiducia* *vertrauende Sicheinlassen*. Jeremias (1973:160 tot 162) en Gollwitzer (1978:211) toon met verwysing na die geloof van twee mense wat nie Jode was nie (Matteus 8: 10, 15: 28), daarop dat Jesus reeds goedkeurend gereageer het daarop dat hierdie mense 'n onwrikbare vertroue in Hom gestel het.

⁴⁶ Ebeling (1979:107) problematiseer die tradisionele opvatting dat die psigologiese oorsprong van geloof in kennis geleë is. Hy redeneer aan die hand van Schleiermacher wie die oorsprong van

in die geheimenisse van die wêreldstrukture nie, maar met *vertroue op die lewende God*⁴⁷ teen die agtergrond van verskeie versoekings en aanvegtinge van die geloof. Die geloof is in God se verbond van trou met die mens geanker. By die geloof gaan dit om *standvastigheid*, nie in die sin van geloof as besit of lewensversekering nie, maar in die sin van vertroue, gerigtheid en oriëntering. Geloof is nie die *securitas* (onbesorgdheid) van die kenner nie, maar die *certitudo* (sekerheid) van die vertrouwer⁴⁸.

WAT GELOOF NIE IS NIE

Wanneer geloof ter sprake kom sal sommige mense die standpunt verdedig dat ware geloof kinderlike geloof is. Wie hierdie standpunt huldig verstaan geloof gewoonlik as die naïewe aanvaarding van twyfelagtige bewerings oor gebeure van godsdienstige aard. Die blinde, onredelike en onvoorwaardelike aanvaarding van twyfelagtighede dui dan op hoe sterk en onwrikbaar die geloof van die gelowige sou wees. Hierdie geloof is eintlik niks anders as *goedgelowigheid* nie.

geloof nie in kennis of handeling vind nie, maar in die religieuse gevoel, dat kennis nie die mees omvattende lewensfenomeen is wat in ag geneem kan word wanneer na die oorsprong van geloof gevra word nie. Hy kom tot die volgende konklusie: *Wenn man einen antropologischen Begriff für die Ortsbestimmung des Glaubens in Dienst nehmen will, so wäre m.E. dafür am ehesten der Begriff des Gewissens geeignet.* Hy gaan voort: *Der Vorzug des Gewissensbegriff könnte bei rechter Interpretation einmal darin bestehen, dass ihm die Ausrichtung auf das Personsein selbst eigen ist, ferner darin, dass sich in ihm das ganze Leben versammelt, nicht etwa der gegenwärtige Moment isoliert wird, und schliesslich darin, dass ihm der Externbezug eigen ist, das Angesprochensein, das Gehörsein, das einer Urteilsinstanz Ausgesetzt-sein*". Tillich handhaaf 'n vergelykbare standpunt: *Das häufigste Missverständnis des Glaubens besteht darin, dass man ihn als einen Akt des Erkenntnis auffasst, ein Erkenntnis, das einen geringeren Grad von Evidenz hat als die wissenschaftliche Erkenntnis.* Hy beskryf geloof eerder as *Zustand des Ergriffenseins von dem, was unbedingt angeht* (aangehaal uit Ott 1981:319 en 320). Pannenberg (1993:191 tot 194) vind met waardering aansluiting by die gedagtes van Ebeling (1969b:138 tot 183). Kennis is altyd situasiegebonde, daarom kan sekerheid oor *Gott als die Frage im radikalen Sinn, die Frage nach dem Ganzen, dem Ersten und Letzten* nie in kennis gevind word nie, maar wel in die gewete, want *... im Gewissen geht es um das Ganze, weil um die Frage nach dem Letztgültigen* (1993:191). Pannenberg meen dat alle mense in verhouding tot hulleself meer aangewese is as konkrete ervarings om heil te kan ervaar. Hy skryf: *Erst von der Gottesvorstellung her werden jedoch der Mensch und die Welt als ganze ausdrücklich in den Blick gebracht* (Pannenberg 1993:192). Elke enkele gebeurtenis in enige mens se lewe kry alleen betekenis in samehang met die lewe as geheel. Geloofsekerheid staan dus altyd in spanning met die voortgaande proses van nuwe ervarings wat mens opdoen, en bly daarom altyd aanvegbaar. God se beloftes van nuwe lewe en heil skep egter rus in die gemoed van mense.

⁴⁷ In hierdie verband kan verwys word na die formulering van Bultmann (1980:88 en 89): *Wenn die Theologie ihren eigentlichen Gegenstand, die fides quae credito, preisgegeben hat, so kann sie die fides qua creditor überhaupt nicht mehr verstehen, sie nimmt sie dann als seine menschliche Haltung, die man sehen kann, ohne ihren Gegenstand zu sehen. Sie erkennt die Intentionalität des Glaubens. Die fides qua creditor ist das, was sie ist, nur in Beziehung zu ihrem Gegenstand, der fides quae creditor ... Der Glaube ist gar nicht Glaube als menschliche Haltung, als geistige Funktion, als frommer Gemütszustand, als numinoses Gefühl und dgl. Er ist Glaube nur als Glaube an, an seinen Gegenstand, an Gott in der Offenbarung.* Kyk verder Bultmann (1961:92). Ebeling (1979:83) formuleer die saak bondig: *Der Glaube ist auch in seiner Objektivierung zur fides quae creditor nicht ablösbar von der fides quae credit.* Kyk ook in hierdie verband Barth (1953:827 tot 830).

⁴⁸ *Aber als hörender Glaube findet er seine Sicherheit nicht in sich selbst, sondern in dem, woran er glaubt* (Ebeling 1979:132). Geloofsekerheid is nie sekerheid oor jou eie geloof of selfversekerde geloof nie, want in geloof gaan dit oor die sekerheid van jou heil en hierdie sekerheid vind die gelowiges nie in hulleself nie, maar in God en sy beloftes (Pannenberg 1993:188). Gollwitzer (1978:215) wys daarop dat geloof nie met gelowigheid verwar moet word nie, want geloof is nie 'n toestand nie, maar 'n daad wat altyd opnuut voltrek word. Kyk ook Kreck (1977:149 en 150).

Geloof is nie die naïewe, goedgelowige, of selfs liggelowige aanvaarding van alles wat vroom mense oor God beweër, of selfs van alles wat ons in die Bybel lees nie. God is hoog verhewe bo mense se opvattinge oor Hom en hulle voorstellings van Hom. Ons weet ook dat nie alles wat in die Bybel geskryf staan altyd feitelik korrek is nie. Daar is selfs ook hier en daar feitelike teensprake in die Bybel. Die waarheid van die evangelie hang egter nie van die feitelike korrektheid van die Bybel af nie. Gelowiges kan maar krities dink en hoef nie alles te glo wat wie ook al aan hulle opdis nie. Geloof is nie 'n persoonlike oortuiging van wat waar is nie⁴⁹, maar 'n verhouding met die lewende God waarin God met jou toekoms vertrou word⁵⁰.

Behoudende gelowiges meen dikwels dat die Bybel sekere basiese heilsfeite aan ons meedeel, wat in 'n vaste, teenspraakvrye sisteem saamgevat kan word. Geloofsbelydenisse word binne hierdie raamwerk as voorbeelde van sulke sistematiese opsommings van heilsfeite verstaan. Om te glo beteken om die volledige sisteem van heilsfeite, sonder enige uitsonderings of voorbehoude, as waar te onderskryf. Grondige en omvattende kennis van feite word hier as die kriterium vir reggelowigheid gereken, en die evangelie maak plek vir dogmatiese waarhede⁵¹.

Natuurlik is kennis 'n noodwendige bousteen van geloof, maar geloof is nie die blote aanvaarding van 'n kanon van sogenaamde heilsfeite nie⁵². Die mens se geloof is nie die tema van die geloofsbelydenis nie, maar wel God⁵³. 'n Geloofsbelydenis is nie die blote verwoording van kennis rakende God nie, maar wel vertrouensvolle toewending tot God. Om te kan bely moet jy nie net oor kennis rakende God beskik nie, maar jy moet God ken⁵⁴ omdat jy in 'n persoonlike verhouding met Hom staan. Die belydenis geld dus nie as reël van die geloof in die sin dat dit as 'n wet geld wat mense opnuut deur kennis bind nie⁵⁵. Die

⁴⁹ *Der biblische Glaubensbegriff ist nicht absolut gesetzt ("Glaube an sich"), sondern ist relational bewegt, und zwar sowohl in seiner Begründung wie auch in seiner Ausrichtung. Er geschieht nicht im Kraftakt des schöpferischen Bewusstseins, sondern in der Begegnung mit dem prophetischen Wort, mit der Person Jesu, mit dem Christuskerygma* (Lochmann 1974:215).

⁵⁰ Lochmann (1974:217) en Ott (1974:219).

⁵¹ Bultmann (1961:319) se skerpsinnige waarneming is hier van belang: *Die πίστις hat also insofern wiederum nicht "dogmatischen" Charakter, als der Wort der Verkündigung ja kein Referat über historische Vorgänge, keine Lehre über objective Sachverhalte ist, die ohne existentielle Wandlung für wahr gehalten werden könnten. Das Wort ist ja Kerygma, Anrede, Forderung und Verheissung, ist göttlicher Gnadeakt selber. Seine Annahme, der Glaube, ist also Gehorsam, Anerkennung, Bekenntnis.* Kyk ook na Lochmann (1982:25). Lohse wys daarop dat die Deuteropauliniese Briewe, veral die Pastorale Briewe, reeds die Pauliniese teologie tot 'n skooltradisie ontwikkel het waarin geloof in 'n groot mate vir reggelowigheid plek moes maak (Hermission en Lohse 1978:119).

⁵² Barth (1953:850) skryf ... *dass der Glaube sich nicht als Fürwahrhalten biblischer Texte oder kirchlicher Satzungen verstehen last.* Ott (1981:324) skryf weer: *Glaube ist nicht ein Glauben an 'Sachverhalte', er ist kein Fürwahrhalten von Sätzen.*

⁵³ Barth (1977:850) en Lochmann (1974:214).

⁵⁴ *Die Gotteserkenntnis ist ein Dienst, der uns erlaubt, Gott zu ehren* (Barth 1967:15).

⁵⁵ Uit dokumentêre bewyse weet ons dat die vroeë kerk naas die Bybel ook die apostoliese oorlewering as norm vir teologie gebruik het. Na hierdie norm is verwys as *regula fidei*, *regula veritatis*, *κανὼν τῆς πίστεως*, of *κανὼν τῆς ἀληθείας*. Hauschild (1995:80) skryf soos volg oor die saak: *Die regula war weder schriftliches Lehrbekenntnis noch ein Gefüge von Lehrsätzen, sondern eine individuelle, freie Formulierung als Zusammenfassung der apostolischen Verkündigung, also der mündlichen Tradition.* Hiermee word die saak oor die verhouding tussen Skrif en tradisie op die tafel geplaas en in lyn met die reformasie gee ons voorkeur aan die Skrif as norm vir waarheid.

belydenis is nie 'n papierpous wat waarheid dikteer nie. Dit is nie heilige woorde met magiese krag wat heil verseker nie⁵⁶. Die geloofsbelydenis is die gemeenskap van gelowiges se feesvierende⁵⁷ instemming met die evangelieboodskap.

Mense wat glo dat die progressiewe ontwikkeling van kennis sowel sosiale as kulture vooruitgang waarborg, redeneer dikwels dat die denkvermoëns van mense ontwikkel van mities tot metafisies, en dan wetenskaplik⁵⁸. Hierdie ontwikkeling kry beslag daarin dat godsdiens ontwikkel tot filosofie wat weer plek maak vir tegnologie en organisasie. Binne hierdie raamwerk word geloof verstaan as 'n *onderontwikkelde vorm van kennis*⁵⁹.

Geloof is nie mitologie nie. Die Bybel is wel grootliks binne 'n mitologiese verwysingsraamwerk in oorwegend mitologiese taal geskryf, maar dit beteken nie dat die Bybel, en ook die geloof wat daarin verwoord word, mitologie is nie. Wanneer die Bybelse tekste uitgelê word op 'n wyse dat na die betekenis van die mitologiese uitsprake gevra word, kan die Bybelse boodskap ook binne ander verwysingsraamwerke as die mitologiese een verwoord word. Mens kan gelowig nadink oor geloofsake sonder om noodwendig in terme van mitologie daaroor te dink, en jy kan ook op 'n krities verantwoordbare wyse wetenskaplik oor geloof besin⁶⁰. Verder moet ons ook in gedagte hou dat metafisika, wetenskap en tegnologie nie met mitologie klaargespeel het soos wat dikwels voorgegee word nie. Trouens, wetenskap en tegnologie het nie alleen baie nuwe mites in ons tyd opgelewer nie, maar vervul self ook mitologiese funksies in die hedendaagse samelewing⁶¹.

Die drie uiteenlopende opvattinge van *geloof* wat hier bespreek is stem egter ooreen daarin dat die *selfversekerde gelowiges*, die hoogmoedige kenners, die besitters en uitdelers van die goddelike waarheid, almal wat nie hulle opvatting oor geloof deel nie, in terme van geloof brandmerk as ongelowiges (in die eerste twee gevalle) of as bygelowiges (in die derde geval)⁶².

WAT BETEKEN DIT OM GELOOF TE BELY?

Ons ken God alleen omdat Hy ons deur sy heilige Woord aanspreek. Die Woord word ook vlees en kom woon onder ons. Christus is altyd die verkondigde Christus en ons weet alleen van sy heilswerk wat ons te beurt val, omdat dit aan ons verkondig word. *Gebed*⁶³ is die

⁵⁶ Lochmann (1982:24).

⁵⁷ Lochmann (1982:24).

⁵⁸ Van Peursen (1978:17) onderskei kulturele ontwikkeling byvoorbeeld in drie fases, naamlik: *de mythische, de ontologiese, de functionele*.

⁵⁹ Lochmann (1982:27).

⁶⁰ Lochmann (1974:217).

⁶¹ Aber die Mythen, *die der Aufklärung zum Opfer fallen, waren selbst schon deren eigenes Produkt* (Horkheimer und Adorno 1981:24). Blumenberg (1981:679 tot 689) meen ook dat die hardnekkige oorlewing van mites reg deur die wêreldgeskiedenis 'n duidelike aanduiding daarvan is dat mitologie tot die *conditio humana* behoort, en nie net tot 'n onderontwikkelde fase in die geskiedenis van die mensdom nie. Verder is dit van belang om in te sien dat mites nie kritiese vrae beantwoord nie, maar verhoed dat hierdie vrae in die eerste plek gevra word. Die tegnologiese gedrewe samelewing is mities in die sin dat funksionaliteit meestal radikale kritiek verdring.

⁶² Lochmann (1982:26), Buri (1974:211).

⁶³ Ebeling (1979:201 en 202) en Bultmann (1961:438 tot 440).

vanselfsprekende antwoord op God se Woord. Wie bid, luister egter eerder as om te praat. Wie bid, luister na God en beantwoord sy Woord. God se Woord maak gebed moontlik. God se openbaring maak vir mense meer taalhandelinge as net gebed moontlik, want omdat God Hom aan ons openbaar het kan ons nie alleen bid nie, maar ook vanuit sy Woord oor Hom praat⁶⁴. Dit beteken dat mense ook *teologie* kan bedryf en hulle geloof in God kan bely. Gebed en belydenis is altyd komplimentêr tot mekaar.

Geloof en die belydenis van geloof staan, soos geloof en gebed, in 'n onlosmaaklike verhouding tot mekaar⁶⁵. Om *geloof te bely*, beteken om jou aan die God wat in die belydenis ter sprake kom toe te vertrou omdat Hy geloofwaardig en betroubaar⁶⁶ is. Wie geloof bely lewe in die *verwagting* dat God sy beloftes gestand sal doen⁶⁷. Wie geloof bely doen dit om God te verheerlik⁶⁸, maar besef daarom ook dat menslike taal en voorstellings onvolkome is om die heilige *God se eer* te besing, en daarom kan 'n geloofsbelydenis nooit meer wees as 'n *simbool*⁶⁹, 'n heenwysing, na die verhewe God nie. Die geloofsbelydenis is nie bloot 'n dokument met historiese waarde wat ons iets leer oor voorgeslagte se geloof nie, dit is 'n aktuele dokument wat liturgies gebruik word en waarmee gelowiges instemming betoon met die geloof van die kerk oor alle eeue. In geloof voor God kry die *eenheid van die kerk*, en so ook liefde, opnuut gestalte. Die belydenis is egter nie die *regula fidei* in die sin dat dit 'n nuwe wet word wat geloofsbelydenis vereng tot die instemming met 'n klompie objektiverende stellings wat oor God gemaak word nie⁷⁰. Om geloof te bely beteken om *jou toekoms saam met God te waag*.

AMEN

Wie glo, *vertrou God* en wie *amen* sê, bevestig hierdie vertroue⁷¹. Dit is redelik algemeen

⁶⁴ Ebeling (1979:158 tot 261).

⁶⁵ Ebeling (1979:83) en Gollwitzer (1978:217 tot 221).

⁶⁶ Wanneer ek bely *Credo in Deum* bedoel ek *Ich verlasse mich unbedingt und uneingeschränkt auf den, der sich mir mit allem, was er ist, mit seiner ganzen Gottheit und Schöpferkraft, zugesagt hat* (Gollwitzer 1978:212).

⁶⁷ Pannenberg (1993:162) beskryf geloof as *die allein sachgemässe Form des Empfangs der Verheissung*.

⁶⁸ Schlier (1964:336 en 337).

⁶⁹ Buri (1974:213 en 214).

⁷⁰ Barth (1953:853 tot 857) plaas die aangeleentheid in perspektief deur daarop te wys dat die kennisaspek van geloof allermens astraakte kennis is, maar dat dit *tätigen Erkenntnis* en eksistensiële kennis is wat betrekking het op die ganse mens en wat alle lewenskeuses van die mens bepaal. Hy verduidelik verder *Im Zeugnis der Schrift und in der Verkündigung der Kirche wird alle Erkenntnis Jesu Christi allerdings wie ihren Grund so auch ihre Grenze und ihr Mass haben ... Es nährt sich also diese Erkenntnis vom Zeugnis der Schrift, nicht ohne dessen Auslegung und Anwendung in der Verkündigung der Gemeinde – und sie wird sich nicht weigern können, sich vornimmt her, aber im Hören auch auf seine Auslegung und Anwendung in der Gemeinschaft der Heiligen normieren, kritisieren, korrigieren zu lassen* (1953:853). Teen hierdie agtergrond vind Barth (1953:850) 'n bondgenoot in Bultmann *gegen eine üble Orthodoxie* deur middel van die *Ablehnung der Begründung des Glaubensaktes in dem Fürwahrhalten biblischer Texte oder kirchlicher Satzungen*.

⁷¹ In Afrikaans sowel as in die oorspronklike Latyn is dit nie opsigtelik dat die eerste en die laaste woorde van die *Apostolicum*, etimologies gesien, verband hou met mekaar nie. Die woorde *ek glo* of *credo* en *amen* kan na die Hebreeuse wortel *mn* toe teruggevoer word. In Jesaja 7: 9 lees ons

bekend dat wanneer *amen* gesê word, aangedui word dat die woorde wat die *amen* voorafgegaan het vasstaan en waar is. Dit is minder algemeen bekend dat die persone wat *amen* sê hulleself ook verplig tot dit waarop *amen* gesê is⁷². In terme van die geloofsbelydenis beteken dit dat ons wat sê *ek glo* of *ons glo*, met die *amen* ook 'n seël plaas op die belydenis wat uitgespreek is in dié sin dat ons te kenne gee dat ons onself ook *in ons gewete aan die inhoud van dié belydenis bind*. Die *amen* waarmee die belydenis afsluit vervul strenggesproke 'n hermeneutiese funksie. Met die *amen* word te kenne gegee dat die belydenis nie die subjektiewe mening van die gelowiges is wat dit gebruik nie, maar dat dit instemmend uit die kerklike tradisie oorgeneem en opnuut geaktualiseer word. Met die liturgiese gebruik van die belydenis sou dit daarom van pas wees dat die *amen* as 'n respons deur die gemeente uitgespreek of gesing word, eerder as dat dit deel vorm van die teks wat deur die liturg voorgedra word⁷³.

---oOo---

IN GOD: DS C LE ROUX

INLEIDING

Dit gaan nie in hierdie artikel oor die eerste deel van ons opskrif nie, dit gaan oor die tweede deel. Dit wil sê dit gaan nie oor *ek glo* nie, maar oor *in God*. Wat bedoel die *Apostolicum* as dit verklaar *in God*, en hoe behoort ek as moderne mens die woorde *in God* te verstaan?

Gewoonlik as ons oor God praat dink ons in terme van die Drie-eenheid, maar in hierdie artikel gaan dit slegs oor die geloof in God. Daar is ander artikels wat handel oor geloof in die Vader, Seun en Heilige Gees.

Die eerste om raak te sien is die voorsetsel *in*. Ons glo nie *aan* God nie, ons glo *in* God. Om *aan* God te glo sou eintlik maar beteken ek glo dat Hy bestaan sonder dat dit my lewe raak. Om *in* God te glo beteken ons plaas ons vertrou volkome in Hom en ons glo dat ons aan Hom behoort. Ek glo dus in die bestaan van God, maar ook aan dit wat God doen. Ons sê daardeur dat ons op Hom vertrou, ons wat aan Hom behoort, wat van Hom afhanklik is en wat wil lewe volgens sy wil. Om in God te glo is dus nie net om iets te weet nie, maar om iets te lewe. Of soos die belydenisskrifte dit stel, om in God te glo is om Hom te ken, of dan dit wat oor Hom geopenbaar is te ken, en om daarop te vertrou dat dit die waarheid is. Dit sluit in dit wat aan my belowe word – dat ek dus daaraan kan vashou – asook dit wat van my gevra word – dat ek my lewe dus daarvolgens inrig.

Maar wat dit moeiliker maak om oor hierdie belydenis te praat is die vraag wie of wat hierdie

Maar ook julle sal nie standhou as julle nie in geloof standhou nie. Ons sou die deel ook soos volg kon vertaal: *Indien julle nie glo nie, sal julle nie behoue bly nie.* In die Hebreeuse teks is daar 'n woordspeling tussen die woorde *glo* en *behoue bly*, want albei is van die wortel *mn* afgelei. Die wortel beteken waarskynlik vas, seker of betroubaar wees (Wildberger 1984:177 tot 209) en Ebeling 1960b:210 tot 219).

⁷² *āmēn will sagen, dass etwas Ausgesprochenes feststeht, 'wahr' ist. Aber zugleich wird diese Wahre als 'gültig' und darum auch für den Sprecher des Amen als verpflichtet anerkannt* (Wildberger 1984:194).

⁷³ *Wie für den jüdischen gilt auch für den christlichen Sprachbereich: Zu dem, was einer sagt, vermag nur ein anderer Amen zu sprechen. Der Gebrauch des Wortes ἀμὴν bedeutet also, dass jemand die Worte eines anderen als feststehend und gültig, bejaht, und zwar so, dass sie als vor Gott geltend bekräftigt werden und in Gott ihren Garanten haben, und weiter so, dass sie den, der Amen sagt, binden, dass er sich mit ihnen identifiziert, dass er dem Redenden diese Worte als für sich selbst geltend abnimmt* (Ebeling 1960b:243).

God is in wie ek glo? Wie of wat bedoel ek met die term *God*? Ons praat immers oor die Een oor wie die Bybel met hierdie retoriese vraag getuig: *Met wie kan julle My dan vergelyk, wie is soos Ek? vra die Heilige*. Hoe praat jy oor 'n Wese soos geen ander wese nie? Hoe begryp jy iets van 'n God wat met niks en niemand wat ons ken vergelyk kan word nie, wat eintlik onbegryplik is? Om uitsprake oor God te maak laat ons dink aan die vraag wat Job moes hoor nadat hy gewaag het om sulke uitsprake te maak: *Waar was jy toe Ek die aarde se fundamente gelê het?* 'n Uitspraak wat verklaar dat die gaping tussen God en mens so groot is dat die mens skaars kan waag om enige uitsprake oor God te maak.

Die onbegryplikheid van God aan die een kant staan teenoor dit wat oor God geopenbaar is, of, soos wat die Bybel ons leer, wat God oor Homself geopenbaar het. Die onbegryplikheid staan dus teenoor die begryplikheid van God, maar slegs vir sover Hy aan ons geopenbaar is. Daarom kan ons wel waag om oor Hom te praat op grond van dit wat oor Hom geopenbaar is, solank dit steeds voorlopige spreke is en in groot nederigheid geskied. Die vraag na God in die Heilige Skrif en wie ons glo, is dus ten diepste 'n vraag na sy openbaring van Homself (Du Rand p 40), of dan 'n vraag oor wie of wat God volgens die Bybel is.

Dit is die probleem waarmee ons sit. Ons praat van 'n selfopenbaring van God en glo op grond daarvan in God, maar dit impliseer onmiddellik dat ons net dit weet wat geopenbaar is. Dit impliseer terselfdertyd dat baie meer van God steeds verborge is, veral in die lig van sy andersheid en sy majesteit. Hy is immers God en ons is mense, geskape wesens. Ons glo in God, maar terselfdertyd kan ons nie daarop aanspraak maak dat ons Hom ten volle ken nie. Daarom is alles wat oor God gesê word voorlopig, en geskied dit in die grootste nederigheid en versigtigheid.

GOD SE SELFOPENBARING

Om vanuit die Bybel te vra na God se openbaring van Homself, gaan van bepaalde vooronderstellings uit. Eerstens is die Bybel in wese 'n godsdienstige dokument wat die bestaan en aktiwiteite van God as realiteit aanvaar, selfs waar God nie eksplisiet genoem word nie. Tweedens gaan die begrip *selfopenbaring* van die vooronderstelling (of geloofsppraak) uit dat God self in die Bybel aan die woord kom by monde van die skrywers van die Bybelboeke.

Tweedens moet onthou word dat die Bybelse geskrifte se beskrywing van God in die taal van die voorwetenskaplike tyd gedoen is. Hier geld die prewetenskaplike wêreldbeskouing. God word dus gesien as *bo in die hemel*. Die plek waarheen almal wat aan Hom behoort sal gaan as hulle die dag tot sterwe kom. Van daar af het Hy Jesus na die aarde *afgestuur* om sy sending te voltooi, en aan die einde van sy sending het Jesus weer *opgevaar na die hemel* waar Hy aan die regterhand van God die Vader op sy troon sit.

Bewus van hierdie vooronderstellings sowel as die voorwetenskaplike taal, kyk ons na die openbaring van God soos ons dit in die Ou Testament en Nuwe Testament kry.

GOD IN OU TESTAMENT

Die Hebreeuse woord in die Ou Testament wat met God vertaal word, is nie 'n eienaam nie, maar 'n selfstandige naamwoord wat God of gode beteken. Dit is die Hebreeuse woord *'elohiem*. Hierdie woord is die meervoudsvorm van die woord *'eloah* wat god beteken en enkele kere gebruik is om na 'n ander god (afgod) te verwys. Wanneer hierdie woord gebruik is om van God te praat, word dit in die meervoud gebruik. Die gedagte dat God, of dan sy majesteit, te groot is om oor Hom in die enkelvoud te praat, sit agter die gebruik van die woord. Sy majesteit is dus so ontsagwekkend dat daar in die meervoud oor Hom gepraat moet word. Die verskynsel staan bekend as die *majesteits pluralis*.

Tog kry ons die gebruik van die *majesteits pluralis* nie net by Israel nie, dit het voor Israel reeds voorgekom onder die Babiloniërs en die Kanaäniete. Israel het dit hul eie gemaak sodat dit uiteindelik spesifiek en eksklusief ten opsigte van God gebruik is.

Waarskynlik gaan hierdie woord terug na die korter woord 'el, 'n woord wat ook soms gebruik word om oor God te praat, veral in kombinasie met ander vorme. Hierdie woordjie is die generiese vorm vir God of godheid in die Semitiese tale. Ons kry dit in Akkadies in die vorm *ilu* en in die Ugaritiese *il*, maar dit kom ook in Semitiese tale soos Fenisies en Arabies voor. Hoewel dit 'n generiese term is waarvan die betekenis verband hou met iets soos *goddelike mag* wat mense met ontsag en vrees vervul, is dit ook spesifiek die naam van die hoofgod van die panteon van Kanaänitiese gode.

In sy Ou Testamentiese vorm is die woord waarskynlik afgelei van die Mesopotamiese god *Enlil*. Sekere kenmerke van hierdie god, god van lug en die hemele, het waarskynlik behoue gebly in die godsbeeld van Israel as God beskryf word as die God van die hemel en die aarde. Hierdie woord kom dikwels in kombinasie met ander woorde voor om name te vorm, soos Isra-el, Isma-el, en die bekende Bet-el (huis van God). Die woordjie word ook dikwels saam met 'n ander woord gebruik om oor God te praat, soos *El-Shaddai* (God almagtig), *El-Elyon* (allerhoogste God), *El-Olam* (ewige God), endiesmeer.

Daar is wel 'n eienaam waarmee na God verwys word, 'n woord wat meestal met die woord *Here* vertaal word. Hierdie woord word saam met '*elohiem* die meeste gebruik as aanduiding van God. Die naam van God word in die Ou Testament met vier letters, die sogenaamde *tetragrammaton*, weergegee. Dit word meestal uitgespreek as *Jahwe*. In die na-eksiliese periode (na 538 vC) is die naam *Jahwe* nie meer gebruik nie uit vrees dat God se naam ydelik gebruik kan word. God is dus met soveel eerbied bejeën dat sy naam nie eers uitgespreek mag word nie. In die plek van *Jahwe* is daar dan ander woorde gebruik, in die besonder die woordjie *Adonai*. Dit is 'n woord wat met iets soos *my Here* vertaal kan word, hoewel die meeste vertalings die woord *Jahwe* met *Here* vertaal in navolging van die na-eksiliese gebruik.

Dit verklaar ook die misverstand in sommige vertalings waarvolgens die naam van die Here as *Jehowa* vertaal word. Omdat die Hebreeuse alfabet net uit konsonante bestaan, is daar later 'n vokaalsisteem ontwerp wat bestaan uit kolletjies of strepies onder of bokant die konsonant. Om aan te toon dat *Adonai* in die plek van *Jahwe* gelees moet word, is die vokale van *Adonai* by die *tetragrammaton* gevoeg, wat, indien dit saamgelees word, klink soos *Jehowa*. Maar in werklikheid is daar dus nie 'n woord *Jehowa* in die Bybel nie.

Die etimologie van die naam is onbekend. Dit is nie 'n naam wat eie is aan Israel nie. Dit is gebruik in oud-Babilonies in die 3de eeu vC en in Assirië in die 9de en 8ste eeue vC, in die vorm *Ja-u*. Geleidelik, deur 'n proses van sinkronisasie en assimilasie, is *El* geïdentifiseer met die *nuwe* God Jahwe. Ons sien dit onder andere in die samevoegings *Jahwe Elohē Seba'ot*, (Jahwe, God van die leërske).

'n Naam in die antieke tyd was uitdrukking van die persoon self. Daarom is dit betekenisvol as Moses vra wat hy vir die volk moet sê wie het hom gestuur (Eksodus 3: 14), en God antwoord: *Ek is wat Ek is. Ek is het jou gestuur*. Die woordjie wat met *Ek is* vertaal is hou verband met die woord Jahwe. Afhangende daarvan of dit die gewone of die oorsaaklike vorm van die werkwoord is, iets waaroor navorsers verskil, beteken dit iets soos Hy is die God wat teenwoordig is, wat bestaan, wat lewe, of (oorsaaklik) die God wat laat gebeur, wat skep en wat onderhou. *Ek is* dui dus moontlik daarop dat Hy die lewende God is, die God wat bestaan en wat dinge laat gebeur.

Ten spyte van al die gode wat deur die ander volke aanbid is, dui hierdie woorde vir Israel nie op die een God onder baie nie, maar op God absoluut, die enigste God, God van die

geskiedenis en die natuur, wat jaloers eis dat sy volk Hom alleen aanbid en Hom erken as enigste Here. Dit sien ons in die bekendste belydenis van die Ou Testament, die sogenaamde *sjema jisra'el* (luister, Israel!), wat ons in Deuteronomium 6: 4 kry: *Luister, Israel, die Here is ons God, Hy is die enigste Here. Daarom moet jy die Here jou God liefhê met hart en siel, met al jou krag.* God is Een en God is die enigste God.

Tog, indien ons krities kyk na dit wat die Bybel oor God leer, is dit duidelik dat ons nie daar 'n eenvormige verstaan van God vind nie. Kronologies gesproke kan die God van Abraham gesien word as die eerste verstaan van God wat ons in die Bybel aantref. Baie sien dit as die begin van die monoteïstiese godsdiensbeskouing, tog is daar ook tekens dat daar minstens aanvanklik oor God gedink is as God te midde van gode, as die hoogste God, as God bo alle gode.

Ons weet dus nie regtig hoe die mense voor Abraham oor God gedink het nie. Genesis 1 tot 11 handel wel oor die voorgeskiedenis, maar ons weet ook dat daardie gedeeltes uit 'n baie later tydperk dateer, waarskynlik uit die tydperk na die ballingskap, dit wil sê tussen 600 en 500 vC. Dit beteken dat daardie gedeeltes waarskynlik beïnvloed is deur die sienings van die Babiloniërs en Perse. Die skeppingsgeloof in 'n Skeppergod is dan ook ontwikkel as 'n apologie teen ander godsdienste om aan te toon dat dit die God van Israel is wat alles gemaak het, insluitend dit wat deur die ander volkere aanbid word, soos die hemelliggame (Du Toit p 97).

Tog lê die Ou Testament oor die algemeen baie klem op God as die Skepper van alle dinge, of die al-oorsaak van alle dinge. Skepper dus van die ganse heelal soos hulle dit verstaan het, wat daartoe lei dat gelowiges Hom vandag nog sien as die Skepper van die geskape werklikheid soos ons dit vandag verstaan. Maar nie net Skepper nie, ook God wat steeds in en met sy skepping besig is. Dit is Hy wat skep en vernietig, wat reën en droogte gee, wat seën en straf, en dus sorg vir voorspoed en rampe. Hy word uitgebeeld as die God wat daagliks met sy mense leef en kommunikeer, soms direk en soms in natuurverskynsels soos die wind, storms of donderweer. Hy is die *onveranderlike*, bedoelende onveranderlik in sy wese, daarom kan Hy wel van plan verander. Hy kan kwaad word, maar ook weer genade betoon.

Die implikasie daarvan is dat God ongeskape is. Nie deel van die geskape werklikheid nie, maar Skepper daarvan en ook aan die werk in die geskape werklikheid.

Met die ontwikkeling van die monoteïsme word die ander gode net 'n illusie en nie werklik tot iets in staat nie. Beeldjies of ander voorwerpe van aanbidding is objekte wat deur mense geskep is, teenoor die God van Israel wat mense geskep het. Sulke gode moet deur mense versorg word, teenoor die God van Israel wat sy volk versorg. Daarom word Hy verdedig as die enigste God, die God wat in die geskiedenis handel en die geskiedenis selfs beheer om die uitkoms daarvan te bepaal. Hy doen dit volgens sy plan wat aan Hom alleen bekend is. Soos Du Toit dit opsom het ons dus te doen met 'n dinamiese God wat met en vir sy mense stry, wat in die alledaagse beleef word en ten volle in beheer is van alles, ook die geesteswêreld.

Om van God te praat as die God van Israel bring 'n verdere dimensie na vore. Hierdie Skeppergod word uitgebeeld as die God wat 'n volk uitgekies het vir wie Hy God wil wees. Die volk Israel identifiseer God dan ook as die God van Abraham, Isak en Jakob, die stamvaders van die volk. So lees ons byvoorbeeld in 1 Konings 18: *Here, God van Abraham, Isak en Israel, laat dit tog vandag bekend word dat U God is in Israel, en dat ek u dienaar is wat op u bevel al hierdie dinge doen. Die Here is God! Die Here is God!* (1983 vertaling). Dit is die God van Israel, die God van Abraham, Isak en Jakob.

Wie is God? Die vraag word dus eerstens beantwoord met die belydenis dat Hy die God is

wat Israel as sy volk uitverkies het. Sy naam is Jahwe en Hy is die Skepper van die heelal. As sulks is Hy self ongeskape, maar wel altyd met sy skepping besig. Hy onderhou sy skepping, Hy is teenwoordig in sy skepping en Hy is werksaam in sy skepping. In 'n wêreld vol afgode is Hy die enigste ware, lewende God.

Die Ou Testament getuig verder oor Hom dat Hy as Ongeskapene gans anders is as enige ander wese. Hy is die gans ander God wat Homself verborge hou vir die menslike begrip. In sy transendente heiligheid is God soewerein en almagtig om te doen wat Hy wil en te besluit wat Hy wil. Niemand is soos Hy nie en niks of niemand kan met Hom vergelyk word nie.

Hierdie God is heilig, die Heilige van Israel. As heilige moet Hy hoog geëer en met ontsag bejeën word. In Levitikus 10: 3 lees ons: *Die Here het gesê: Wie 'n offer vir My bring, moet besef dat Ek heilig is, sy ontsag vir My moet vir die hele volk duidelik wees.* Hy vra dat hulle wat aan Hom behoort, ook heilig moet wees. Heilig in hul toewyding en gehoorsaamheid aan Hom.

In sy heiligheid kan sy betrokkenheid by die mensdom sowel heilsaam as vernietigend wees. Hy is die God wat sy volk uit die hand van die farao red, die Almagtige wat wonders doen en redding bring vir mense in nood. In dié proses beheer Hy mense sowel as die natuur om sy volk op wonderbaarlike wyse te red. As die volk in ballingskap is, gebruik Hy die Persiese heidenkoning Kores om sy volk te red. Hy het absolute mag oor die ganse kosmos en is soewerein in die besluite wat Hy neem.

Maar terselfdertyd het sy transendente heiligheid ook daarmee te doen dat Hy 'n verterende en vernietigende God is. Sy toorn bars soms los oor Israel se vyande, maar soms ook oor sy volk as hulle volhard in ongehoorsaamheid en ontrou. Te midde van hul worsteling op aarde hou die volk vas aan die belofte van die *dag van die Here* (eskatologies) waarop die Here finaal redding en verlossing vir sy volk bring, maar ook oordeel en straf vir dié wat teen God in opstand is.

In sy besigwees met die mensdom op aarde word God ook geopenbaar as 'n God van geregtigheid. Dit vorm die grondslag vir sy verlossende sowel as veroordelende besigwees met die mens. Hy verwag geregtigheid en tree self regverdig op. Die klem op sosiale geregtigheid kom veral by die profete na vore, en daardie geregtigheid word verwag van hulle wat aan Hom behoort.

Hoewel die Ou Testamentiese wêreldbeeld waarvolgens God hoog bo die aarde in die hemel woon noodwendig lei tot die verstaan van God as transendent, sien ons tog terselfdertyd dat Hy ook immanent is. Die God wat neerbuig na sy volk, wat lewe gee, wat versorg, wat genade en liefde betoon. Die God wat in 'n droom aan Jakob verskyn waar hy vlug na 'n vreemde land: *Ek is by jou en Ek sal jou beskerm waar jy ook al gaan.* 'n Belofte wat bevestig word deur die droom van 'n leer wat die hemel en die aarde verbind. Die genade van God kom telkens na vore as Hy Israel weer van hul ontrou vergewe, nog 'n kans gee. Ons glo in die God wat volgens Eksodus 34: 6 verklaar: *Ek, die Here, is die barmhartige en genadige God. Lankmoedig, vol liefde en trou. Ek betoon my liefde aan geslagte en geslagte. Ek vergewe ongeregtigheid, oortreding en sonde ...*

Soos reeds aangetoon kom God se soeke na gemeenskap met mense na vore in sy verbond met Abraham en die uitverkiesing van Israel as sy volk. Maar met tyd raak dit duidelik dat God gemeenskap soek met alle mense en kry sy betrokkenheid by die mensdom 'n universele karakter. Sy volk moet die instrument wees deur wie sy seën uitvloei na alle mense. Sy liefde en barmhartigheid is dus nie net tot Israel beperk nie. Hierdie universele karakter kom veral in die Nuwe Testament duidelik na vore.

Dat God Skepper en Onderhouer is gee aan die geskape werklikheid 'n bepaalde doel en

waarde. Alles is nie somer toevallig nie. God se bedoeling is nie niks nie, maar geskiedenis, nie chaos nie, maar orde, nie identiteitsloos nie, maar vind identiteit in die Skepper. Ons glo in God wat sin gee aan die lewe.

In sy immanente betrokkenheid by sy skepping en by die mens kom daar 'n interessante ontwikkeling in die mense se verstaan van God. In wysheidsliteratuur soos Spreuke, maar ook in Psalms en by sommige profete, word God se betrokkenheid verstaan in die raamwerk van 'n eenvoudige skema van oorsaak-en-gevolg. God beloon die goeie en Hy straf die slegte. Daarom sal dit met jou goed gaan as jy getrou is aan die Here, maar sleg as jy ontrou is. God se optrede is dus maklik voorspelbaar binne daardie raamwerk.

In boeke soos Job en Prediker, en van die ander Profeteboeke, blyk dit dat God nie so maklik te begryp en voorspel is nie. Dit sal die mens baat om te besef dat jy God se besigwees met die wêreld nooit finaal kan peil en verstaan nie. Jy moet dit net aanvaar, selfs as slegte dinge met jou gebeur. Maar waar hierdie besef deurbreek in die raamwerk van God se immanensie kom daar weer die element van God se ontferming by. Slegte dinge gebeur ook met hulle wat aan God behoort, maar Hy is by hulle. So word die volk aan die einde van die ballingskap in Babilonië volgens Jesaja 43 belowe: Die pad terug gaan nie altyd maklik wees nie, maar selfs as hulle deur water of deur vuur moet gaan, sal God steeds by hulle wees.

Dit beklemtoon 'n volgende aspek van hierdie God in wie ons glo, naamlik dat Hy ook geopenbaar word as die God wat in beheer is van die geskiedenis. Deur sy ingrype beheer Hy nie net die geskiedenis nie, maar verander Hy ook die gang van sake, soms deur selfs heidene as instrumente te gebruik. So het Hy die gang van die geskiedenis verander deur Israel uit Egipte te verlos, maar ook deur die Babiloniërs te laat verslaan en sodoende die Persiese koning Kores te gebruik as instrument om sy volk uit ballingskap te bevry.

Samevattend glo ons in die God wat in die Ou Testament uitgebeeld word as die Skepper en Onderhouer, die God wat bo in die hemel woon, hoog verhewe en heilig, maar tog ook by sy volk op aarde teenwoordig is. Sy nabyheid kom in die besonder na vore in sy heilswaardes waar Hy die volk red. So is Hy betrokke by die mens as Redder vir hulle wat in die nood is, maar ook Een wat veroordeel waar mense ontrou is aan Hom. Hy beheer die geskiedenis, maar dit beteken nie dat sy volk teen alles wat sleg is beskerm word nie. Sy bystand beteken egter wel dat Hy hulle nie in tye van nood versak nie, maar dan steeds ontfermend by hulle is.

GOD IN DIE NUWE TESTAMENT

In die Nuwe Testament kry ons 'n wending oor hoe daar oor God gedink is. Ook 'n wending in terme van die selfopenbaring van God, want nou word God in Jesus van Nasaret geopenbaar. Die Woord het Mens geword. Jesus stel God op 'n menslike en verstaanbare manier bekend. In Jesus se woorde en daad word dit duidelik hoe God oor die mensdom en die wêreld voel. Vorige misverstande word reggestel en God word herdefinieer in terme van die *koms* en *sending* van Jesus Christus as die Verlosser.

Ons kry 'n treffende opsomming van hoe ons oor God moet dink in Handeling 17 waar Paulus die *onbekende God* bekendstel: *Nou ja, wat julle aanbid sonder om daarvan kennis te hê, verkondig ek aan julle. 24 God, wat die wêreld met alles wat daarin is, gemaak het, Hy is die Here van hemel en aarde, en Hy woon nie in tempels wat deur mense gemaak is nie. 25 Hy het ook nie nodig dat mense Hom versorg nie. Intendeel, dit is Hy wat aan almal lewe en asem en alles gee. 27 God het hulle gemaak om Hom te soek, al sou hulle ook moes rondtas om Hom te vind. Hy is nie ver van enigeen van ons af nie, 28 want deur Hom lewe ons, beweeg ons en bestaan ons. Of soos party van julle digters ook gesê het: "Ons stam ook van Hom af".*

God wat wil hê dat die mense *Hom* soek se verlossing in en deur Jesus Christus word nou die hoogtepunt van betrokkenheid by die mensdom. God wat op grond van sy liefde ingryp om sy volk uit die mag van die sonde en die dood te verlos. Daar was nog nooit iets só dramaties en ingrypend in die geskiedenis van die mens as juis daardie ingrype nie.

Dit sluit aan by die Ou Testamentiese verstaan van God as die Een wat ingryp in die geskiedenis, deurdat sy ingrype deur die menswording van Jesus Christus die gang van die geskiedenis onherroeplik verander het, en dit vorm nou die hoogtepunt van sy ingrype in die geskiedenis. Dit alles word gegrond in die liefde van God. Sy liefde wat in die Nuwe Testament op die voorgrond geplaas word as deel van sy wese. Sy liefde wat daarin na vore kom dat Hy nie net Verlosser vir sy volk wil wees nie, maar vir alle mense wat in Hom glo soos wat Hy in en deur Jesus Christus geopenbaar is. God wat onveranderlik is in sy liefde en sorg.

Dit wat Jesus oor God kom openbaar het dui daarop dat Hy God as direk en onbemiddeld teenwoordig in sy lewe ervaar het. Sy gebedslewe druk iets uit van sy oortuiging van die alomteenwoordigheid van God en die onmiddellikheid van die toegang wat mense tot God het. Met hierdie begrip van God rig Jesus Hom bewustelik teen die Godsbegrip van die tempelowerhede van die dag. Volgens die Sadduseërs wat in beheer van die tempel was, en die Fariseërs wat die tempelideologie verruim het tot die alledaagse huishoudings, was God beperk teenwoordig en wel in die tempel. Net dié wat toegang gehad het tot die tempel het toegang gehad tot God. Toegang tot God is derhalwe deur die tempel en die priester bemiddel en op grond van onder andere die reinheidswette bepaal.

Die metafoor van God as Vader dui ook hoe Hy God verstaan het. Dit beklemtoon God se liefde en barmhartigheid, maar ook dat sy liefde vir alle mense is. Hy bemoei Hom op 'n besondere wyse met mense wat deur die samelewing onder die indruk gebring is dat God nie in hulle belangstel nie en dat God nie by hulle teenwoordig is nie. Daarmee wil Hy sigbaar toon dat God se liefde en trou menslike grense oorbrug. So daag Hy ook die Godsbegrip van die tempelideologie uit waarvolgens reinheidswette en die Joodse tradisie bepaal het wat en wie vir God aanvaarbaar sou wees.

Om uitdrukking aan sy eie begrip van God te gee het Jesus nie die reinheidskodes van sy dag gerespekteer nie. Hy het vryelik aan maaltye deelgeneem en wyn gedrink, dikwels juis saam met diegene wat as onheilig en onrein geklassifiseer is soos die tollenaars en die prostitute. Hy het nie gehuiwer om die Sabbatsgebod te oortree nie. So het Hy God bekend gemaak as 'n God wat by ons is, by elkeen wat aan Hom behoort, ten spyte van ons foute en tekortkominge, ten spyte van hulle wat deur die tempelideologie deur die samelewing verwerp is. God wat in sy liefde en ontferming alle mensgemaakte grense platslaan. God wat juis daar wil wees vir mense omdat ons sondaarmense is. Dit word opgesom in die boodskap van die engel aan Maria ... *en hulle sal Hom Immanuel noem, wat beteken God met ons*. God is met ons, omdat Hy met ons is in Christus.

Die Nuwe Testament dra op verskillende maniere getuigenis van die ontwikkeling van die Godsbeskouing in die vroeë kerk. Die verhale in Handeling 7, wys op die aanstoot wat die Christologiese ontwikkeling en die nuwe Godsbeskouing wat daaruit voortgekom het vir die Jode was. Dit is egter Paulus se teologie wat nie alleen die ontwikkeling van die Christologie die duidelikste aantoon nie, maar wat ook enige Godsbegrip wat 'n verskraling of reduksie van die Godsbegrip van die Ou Testament is, onmoontlik maak. Paulus erken God as die Almagtige en die Voorsiener. Hy toon tegelyk eerbied en heilige ontsag vir die transendente, heilige God as wat hy God in sy neerbuigende liefde en goedheid, hierdie keer in die persoon van Jesus Christus, verkondig. Hy beklemtoon die rol van die Heilige Gees as God se onsigbare teenwoordigheid in die wêreld in die wek van geloof by mense. Hy hou rekening met God wat in eskatologiese sin 'n einde sal maak aan hierdie wêreld en 'n nuwe era van Godsheerskappy tot gevolg sal hê.

VROEË CHRISTENE

In die na-Bybelse tyd sluit geloof in God heel gou aan by die Griekse denkwêreld en filosofie (Du Toit p 102). Dit het daartoe gelei dat die konsep van God meer filosofies was as dat dit 'n kontinuïteit van die Bybelse persepsie was. Die Grieks-Hellinistiese geloof in God waarmee die vroeë Christene in aanraking gekom het, was van tweeërlei aard. Enersyds die politeïsme van die Olimpiese godewêreld en andersyds die Godsvoorstelling gebore uit die Griekse filosofie wat deel geword het van die intellektuele wêreld van daardie tyd. Die God van die Griekse filosofie was by uitstek 'n deïstiese god, hoog verhewe bo die skepping en die wêreld.

Die teoloë van die vroeë Christendom het aanklank gevind by die godsbeeld, veral in die verkondiging van die heilige verhevenheid van God bo al die geskapanes, asook in die feit dat dit 'n monoteïstiese godsbeeld was (Durand p 4). Die kerkvaders het die Stoïsynse monoteïstiese godsbeeld toe oorgeneem en aangepas tot 'n monoteïstiese godsbeeld wat kon aansluit by die monoteïsme van die Ou Testament sowel as die transendente aard van God (onaantasbaar buite die werklikheid, bokant die aarde, daar ver).

Die Apologete kon hierin aansluiting vind by Philo van Alexandrië wat aangetoon het dat die transendente en monoteïstiese Godsvoorstelling wel in die Ou Testament voorkom. Daarom het hy, op die voetspoor van die Septuaginta, die Godsnaam van Eksodus 3: 14 opgegee as *die Syn*. Volgens Durand (p 6) het die uitdrukking *onbegryplike Syn* van Athanasius gekom. In hierdie erkenning van die andersheid van God teenoor alles wat nie-goddelik is, het die Grieks-filosofiese Godsopvatting nader aan die Joods-Christelike verkondiging aangaande God gekom as in enige ander aspek van die Godsleer. Hierdie vooropstelling van die synsbegrip was mede daarvoor verantwoordelik dat die vroeg-Christelike teoloë meestal uitgegaan het vanuit die gedagte dat jy God ook vanuit die natuur kan leer ken sonder die hulp van die historiese openbaring. Die Skrifopenbaring van God is dus in hoofsaak gesien as aanvulling tot hierdie filosofies verworwe kennis (Durand p 5).

Deur van God as die Onbegryplike te praat het dit egter moeilik gemaak om reg te laat geskied aan die idee van openbaring van God. Indien God na sy wese onbegryplik is, staan dit teenoor die openbaringsidee wat tog inhou dat daar per definisie iets positiefs oor God gesê word. Dus kon die openbaring nie gesien word as die selfonthulling van die onbegryplike God nie, maar eerder 'n soort positiewe aanvulling van sy negatiewe onbegryplikheid (Durand p 6). Daarom dan die neiging om sy wese by wyse van ontkenning te omskryf, soos hierbo reeds genoem. Naas sy onbegryplikheid was Hy ongeskape (*agénéitos*), nie in die ruimte nie (*achoureitos*), aan geen invloede van buite onderworpe nie (*apatheis*), ondeelbaar (*amereis*), onverganklik (*aphthartos*), onveranderlik (*analoïutos*), ensovoorts. In die negatiwiteit van elke uitspraak oor God word sy wesenlike onbegryplikheid uitgedruk (Durand p 4).

Abstrak en eensydig transendent kon hierdie konsep beswaarlik ruimte laat vir die Bybelse gedagte van 'n lewende God wat in vryheid handel en werk in die geskiedenis.

Die negatiewe beskrywings is gou uitgebrei met beskrywings soos dit in die Bybel voorkom, soos almagtig, alwetend, alomteenwoordig, regverdig, liefdevol, genadig, ensovoorts. In hierdie tyd, as voortsetting van die premoderne tyd, is baie van die deurslaggewende sienings oor God in die Christelike dogma gevestig.

Die onveranderlikheid van God veral was 'n persepsie wat 'n blywende rol sou speel in die Christelike persepsie van God wat onveranderlik is in sy heilsplan vir die wêreld en mensdom.

God se goedheid mis enige wesenlike kwaliteite en inhoud omdat dit vanuit God se

onveranderlikheid en *apatheia* geïnterpreteer word. Dit is veral duidelik aan die vae inhoud wat aan die idee van God se goedheid gegee is, soos veral sigbaar in Origenes se opvatting. As hy oor God se goedheid praat dink hy glad nie aan die konkrete openbaring van God se liefde nie, maar is dit vir hom 'n goddelike volkomenheid wat daarin bestaan dat God genoeg het aan Homself, nie jaloers is nie en nog minder deur hartstogte gedryf word. Die goedheid word dus slegs 'n ander uitdrukking van God se *apatheia* en vir sy verheewe, onbewoë en onveranderlike rus (Durand p 7).

Hierdie worsteling het hand aan hand geloop met die Christologie van die eerste eeue en die ontwikkelende Godsbeeld van die Christologie. Die belangrike vraag met die oog op hierdie artikel is of die Christusopenbaring duidelik moes maak wie God is, en of die Godsopvatting los van Christus ontwikkel moes word waarna gepoog moes word om die belydenis van Jesus dan daarby te laat aanpas.

Laasgenoemde het onmoontlik geblyk te wees wat dit duidelik laat word het dat daar weer nagedink moes word oor die wese van God. In die optrede van Athanasius kry ons die eerste duidelik geformuleerde aanduiding van die besef dat die Grieks-intellektualistiese gees die openbaring self in gedrang kan bring. 'n Stryd wat veral teen die Arianisme gerig is. Vir Athanasius staan en val die evangelie met die erkenning dat die hoogste God self in Jesus teenwoordig is. Teenoor die eensydige trandensieval die klem nou op God se nabyheid en die waaragtigheid van sy openbaring. Dit het uitgeloop op die besluit van die Sinode van Nicea (325) waar die eenheid van God, tesame met die Godheid van Christus, dogmaties vasgelê is. So kry ons die beeld van die God wat tot die mens kom en wat werkzaam die geskiedenis binnetree deur die poort van vleeswording (Durand p 16). Nou val die klem eerder op God se nabyheid en openbaring as op God se trandensie.

Hoe kan ons hierdie God ken? Beïnvloed deur die Griekse filosofie aan die een kant, en die gedagte van God se openbaring in Christus, soos dit in die Heilige Skrif neerslag vind, het die teologie in effek met twee bronne van Godskennis gewerk: Die natuur en die skepping met die menslike verstand as die kennismedium enersyds, en die Heilige Skrif andersyds.

Eers in die Middeleeue was daar uiteindelijke teologiese refleksie oor die korrektheid van so 'n aanname of oor die verhouding tussen die twee bronne. Immers, die wyse waarop die kenbronne hanteer word is uiteindelik beslissend vir die Godsbeeld. Thomas van Aquinas onderskei tussen die natuurterrein en die genadeterrein van God se openbaring. Die filosofie bemoei hom dan met die natuurterrein terwyl die teologie met die genadeterrein te doen het (Durand p 21). Volgens Aquinas hef die genade nie die natuur op nie, maar vervolmaak dit.

Vanuit die synstrukture van die skepping is dit dus moontlik vir die mens om oor God te praat. Dus benader hy sy Godsleer so dat hy eers 'n metafisiese Godsbeeld ontwerp en dit dan daarna met openbaringsinhoude vul. Maar kennis van hierdie God dra nooit 'n onmiddellike karakter nie. Dit is 'n bemiddelde sekondêre kennis via die skepping, en daarom het dit beperkthede en grense. In noue aansluiting by sy Godsleer ontwikkel hy dan sy leer oor die eienskappe van God. So word uit die bekende werklikheid opgeklim na God en gespekuleer oor sy wese sonder direkte verband met sy openbaring in Christus.

REFORMASIE

Met die koms van die reformasie sou Hervormers soos Martin Luther en Johannes Calvyn sterk teen die filosofiese inslag van die Godsleer van die vroeëre kerk te velde trek, in die besonder teen die synsmetafisika van die Middeleeue, 'n protes teen die mens se eiemagtige poging om vanuit die bekende werklikheid op te klim na God en so te spekulêr oor sy wese in sigself. Volgens Durand wil die reformasie juis God se openbaring tot gelding bring: Teenoor die idee van God in Homself (*Deus apud se*) vra die reformasie na God soos Hy teenoor ons is (*Deus erga nos*).

Met die klem op genade alleen en Skrif alleen het Jesus sentraal gestaan in hul verstaan en lering oor God. Die temas van God as Skepper, Vader en Drie-eenheid is verder ontwikkel, maar met 'n eksplisiete afwysing van die filosofiese Godsbegrip van die kerkvaders. (Du Toit p 104).

Martin Luther, in sy onderskeiding tussen die verborge en die geopenbaarde God, praat van God wat Hom openbaar onder sy teendeel (Durand p 26) in die vreemde werk van kruis en toorn waarin die oordeel oor die mens voltrek word, omdat Hy alleen vir die geloof toeganklik wil wees. Die geloof ontdek die geopenbaarde God in die verborge God en God se ware werk van vergifnis, genade en liefde in sy vreemde werk (*opus alienum*). Hy praat dus nie oor God in statiese terme nie, maar in terme van sy handelinge (toorn en genade). Maar dit loop daarop uit dat God ontdek word as in diepte niks anders is as liefde nie. Sy toorn behoort dus nie tot sy wese nie, maar is die skaduwee van sy wese wat liefde is.

Calvyn erken God se openbaring deur die skepping, maar deur die sonde word die openbaring deur die skepping so verduister dat hy die bril van die Skrif nodig het om tot ware kennis van God te kom. Dan bedoel hy in die besonder God se selfgetuieis in sy Openbaringswoord deur Jesus Christus. Die Woord is die spieël waarin die geloof God aanskou. Daarom gaan dit nie oor leë en swewende bespiegeling oor God in sigself nie, maar oor sy deugde soos Hy teenoor ons is. Soos Luther laat hy God ook nie opgaan in sy openbaring nie (Durand p 27). Hy weet van 'n verborgenheid van God, sy selfopenbaring ten spyt. Soos Luther se stelling dat die God wat Hom openbaar 'n ontoeganklik lig bewoon.

Die Gereformeerde ortodoksie gee meer ruimte vir die moontlikheid van 'n natuurlike Godskennis, soos Johan Gerhard se onderskeid tussen die aangebore natuurlike Godskennis soos dit uit die mens se gewete kom, die verworwe natuurlike Godskennis uit die skeppingswerke van God, en die geopenbaarde Godskennis van die Skrif.

Herman Bavinck wat die volgende stap in die Gereformeerde wêreld verteenwoordig is baie beslis in sy afwysing van 'n natuurlike teologie en 'n aangebore Godskennis (Durand p 34). Alle kennis van God is openbaringskennis, ook die kennis wat vanuit die skepping opgedoen word. God is die onbegryplike, maar Hy maak Homself aan die mens bekend in die werke van sy hande. Die Godskennis wat ons uit die natuur verkry is reeds opgeneem in die Skrif, en kan ook alleen van daaruit ontvou word.

Tog stuit hy voor die basiese indeling van onmededeelbare en mededeelbare eienskappe van God. Hy is volkome bewus daarvan dat dit die skyn gee asof die wese van God in twee helftes verdeel word. Daarom stel hy voorop dat alle eienskappe van God tegelyk onmededeelbaar en mededeelbaar is. Tog gebruik hy steeds hierdie onderskeiding ter wille van 'n goeie orde van behandeling.

MODERNE TYD

Die aanbreek van die moderne (wetenskaplike) tyd met die gepaardgaande nuwe wêreld- en lewensbeskouing, lei tot baie vrae oor die geloof in God as Skepper en Onderhouer van die heelal. Dit het ook gelei tot 'n groterwordende kloof tussen die geloof in God en die verwerping daarvan deur die natuurwetenskappe.

Tog, dat die vraag na God vandag in die middelpunt van teologiese belangstelling staan, is nie so vanselfsprekend as wat mens mag dink nie. In die geskiedenis van die teologie was dit ook nie altyd die geval nie. Nadat die teologiese besinning oor God min of meer 'n vaste vorm aangeneem het, was daar weinig sprake van enige denkeksperimente buite die bestaande raamwerk. Die teologiese worsteling het gefokus op die terrein van God se werke, en daardeur het daar 'n fatale kloof ontstaan tussen God se wese en sy werke, tussen Homself en sy openbaring.

Die moderne teologiese besinning word gekenmerk deur 'n ander aanpak. Die uitgangspunt is dat die teologie te alle tye die eenheid van God en sy openbaringswerke moet handhaaf. Die eenheid mag egter nie daartoe lei dat navorsers vergeet dat God meer is as sy openbaring nie, en dat daar dus geen sprake van huiwering is wanneer uitsprake oor God gemaak word nie. Die waarskuwing dat daar geen beeld of afbeelding van God gemaak mag word nie geld ook vir die gevaar om God in dogmatiese denkbeelde en begrippe vas te vang. God bly altyd groter as die mees verhewe uitsprake oor Hom.

Nadenke oor God in die 20ste eeu word veral gekenmerk deur 'n algemene reaksie teen 'n metafisiese godsbeeld (nie hier nie, anderkant of bokant die fisiese dus). Een van die bekendste uitsprake hieroor is die uitspraak van Adolf von Harnack dat die Apologete hul leer aangaande God ontwerp het vanuit 'n filosofiese wêreldbetragting en nie vanuit die standpunt van die verlore gemeente nie. So het hulle van die Christendom 'n deïstiese godsdiens gemaak, dit wil sê van God 'n veraf onbetrokke God wat feitlik geen kontak met die mens het nie (Du Toit p 1).

Wanneer oor God se transendensie en/of immanensie gepraat word gaan dit gewoonlik oor drie basiese rigtings:

- * Die deïsme waarvolgens God slegs transendent is.
- * Die panteïsme waarvolgens Hy net immanent is.
- * Die teïsme waarvolgens Hy sowel transendent as immanent is.

Die vraag na die openbaring van God geld net ten opsigte van die teïsme. In die deïsme is die openbaring nie moontlik nie, aangesien God en die wêreld twee groothede is wat van mekaar geskei is en God na sy wese onkenbaar bly. In die panteïsme is daar ook nie van openbaring sprake nie, aangesien God saamval met en opgaan in die kenbare werklikheid (Durand p 41). Maar die Christelike geloof staan en val met die feit van God se openbaring. Die sentrale vraag is: Hoe kan God terselfdertyd transendent en immanent wees?

In sy worsteling hiermee het Karl Barth uiteindelik die volle klem laat val op God wat Homself openbaar, soveel so dat dit byna klink of God nie meer is as sy openbaring nie. Tog het hy uiteindelik gehandhaaf dat God Heer is en bly, ook in sy openbaring. Die openbaring is die volle ontsluiting van die goddelike wese, maar God bly die vrye subjek van die openbaring (Durand p 43).

Bultman verteenwoordig ook 'n belangrike komponent in hierdie soeke, soos veral te sien in sy reaksie op JT Robinson se werk, *Honest to God*, met die opmerking dat die gedagte van 'n God bo en buite die wêreld onmoontlik is. God ontmoet ons telkens in die veranderende situasies, soseer dat ons selfs van die veranderinge van God kan praat (Durand p 45). Dit nadat Bultman aanvanklik daarby gestaan het dat daar geen ruimte is dat God Homself openbaar nie en die verre, onbekende en majesteitlike God bly.

Durand (p 51) probeer die eeue lange navorsing saamvat deur eerstens aan te dui dat, teenoor die abstrakte idee van die Hellenisme waarin God gesien word as die insigself-rustende Syn, ons God op omtrent elke bladsy van die Bybel ontmoet as die lewende en handelende. In al hierdie handelinge is God die Subjek van sy daade. Soos sy werkzaamheid die werklikheid van God veronderstel, so kan omgekeerd sy werklikheid alleen uit sy werkzaamheid geken word. In die veelvuldigheid van sy handelinge maak God *Himself* dus bekend, handelinge waarvan ons in die Bybel lees.

Eberhard Busch verduidelik Sondag 14 van die Heidelbergse Kategismus vanuit die perspektief van die vrye God wat na ons kom om 'n verhouding met ons op te bou. Sy verklaring is 'n goeie voorbeeld van 'n uitleg van die belydenis in gesprek met hedendaagse denke en aspirasies. Volgens Busch (2003:184 tot 200 en 2010:167 tot 180) gebruik God sy

vryheid om 'n band met ons as mense te vorm met die oog daarop om 'n verhouding tussen ons en Hom te skep. God het gekies om saam met ons te bestaan en om nie met ons te kompeteer nie. Hy wil met ons meelewe.

Van Wyk wys daarop dat die dialektiese teologie, as kenmerk van ons teologiebeoefening, 'n uitkoms skep vir die problematiek van die diversiteit van Godsbegrippe waarmee ons in die Bybel te doen het. Volgens hierdie verstaan van die dialektiek lê die waarheid baie dieper as in die spanningsvolle middelpunt of sintese van twee uiterste en teenoorstaande pole. Trouens, dit lê juis nie in die middel nie. So 'n bepaalde siening van God en praat oor God kan tegelyk vashou aan die paradoksale uiterstes van 'n toornige én 'n liefdevolle God. God is tegelyk die gansandere én Immanuel – God met ons. Hy is tegelyk die God wat die sondaar tot verantwoording roep, maar ook die God wat sonde vergewe. Hy is tegelyk die God wat geregtigheid eis, maar ook genade in oorvloed skenk.

Dialektiek beteken ook dat die een pool eers werklik kenbaar is in terme van die ander. Dit is eers wanneer mens iets van die toorn en oordeel van God begryp, dat jy sy neerbuigende en versorgende en liefdevolle genade kan begryp. Dit is eers wanneer jy die geregtigheid van God wat jou tot verantwoording roep besef, dat jy werklik die diepte van jou sonde en verdorwenheid besef.

GOD IN ONS (POSTMODERNE) KONTEKS

In terme van ons wêreldbeskouing is dit belangrik om te besef dat ons vandag in 'n postwetenskaplike tydperk leef. Dit beteken minstens dat ons die kennis van die wetenskap nie kan ontken wanneer dit kom by 'n persepsie van en geloof in God nie (Du Toit p 105). Wetenskaplike inligting oor die tydsvloer en die kronologie van die ontstaan van die heelal lei nie net tot 'n bevraagtekening van die geloofwaardigheid van die Bybel nie, maar ook van die geloof in die God van die Bybel.

Indien ons rekening hou met die wetenskap, maar steeds in God glo, kom daar interessante moontlikhede om ons geloof in God te verwoord na vore. Rondom die skepping en die oerknal dink ons aan die debat oor *kans* en *ontwerp*, hoewel dit nie hier gaan oor ons verstaan van God as Skepper nie. Een so 'n moontlikheid is om na te dink oor dit wat ons weet van *energie* as verskynsel. Die ontdekking van die kwantumwêreld het ons aan die bestaan van die atoom met sy elektrone blootgestel (Du Toit p 111). Alles bestaan uit atome en die beweging van atome wek energie op. Sonder om in besonderhede hierin te gaan, beteken dit alles dat daar rondom ons 'n onsigbare energieveld is wat ook 'n spirituele werklikheid kan wees wat 'n invloed op ons uitoefen. Energie is die grondslag van alles in die skepping (Du Toit p 113). Die feit dat ons dit nie altyd kan waarneem nie, beteken nie dat dit nie daar is nie.

Indien ons dus sou aanvaar dat vir God om God te wees daar 'n minimum vereiste sal geld, naamlik dat Hy ongebonde is aan ruimte en tyd, laat dit die moontlikheid oop om oor God te praat as die Bron van alle energie. Natuurlik sal dit steeds 'n onbewysbare geloofsuitspraak wees. Indien ons ook nog onthou van die onvernietigbaarheid van energie, bestaan die moontlikheid dat die sigbare lewe van die mens na die dood bewustelik kan voortbestaan in die sfeer van God. Maar natuurlik is ons dan weer op die vlak van nadenke oor God los van die Skrif as openbaring. Dit is egter belangrik om kennis te neem van sulke nadenke oor die vraag na God.

Dit lei tot die ander interessante moontlikheid om van God as *God beyond God* te praat, God agter die woord *God*. Ons besef dat die premoderne manier om oor God te praat in terme van absolute waarhede nie in die postmoderne era meer kan geld nie. Ons ken voorlopig en ten dele (Du Toit p 115). Daarom is ons kennis relatief en het ons nooit die volle waarheid in pag nie. Die *God* wat deur die eeue deur filosowe, kerkleiers, politici en magshebbers bely

is, in wie se naam soveel wandade deur die eeue gepleeg is, laat ons besef dat selfs die beste formulerings voorlopig is en God nie ten volle kan omskryf of vasvang nie. Dit gaan dus inderdaad oor God agter die woord *God*, God agter dit wat met die woord *God* bedoel word en in die verlede bedoel is. Dit kom daarop neer dat ons besef God is meer as dit waartoe enige taal in staat is om Hom te beskryf, meer as wat ons in ons gedagtes kan formuleer, groter en meer as ons beperkte insigte. *Hy wat weet dat hy niks van God weet nie, weet dalk die beste.*

Dit beteken nie dat ons in onsekerheid leef en niks oor God kan sê of glo nie, maar wel dat ons al ons kennis en insig altyd toets en krities bevraagteken in 'n poging om nog beter te verstaan en vaster te kan glo.

Dalk kan ons geloof in God in hierdie tyd so beskryf word: Ons glo in God, die God oor wie die Bybelskrywers getuig, die God wat die vorming van alle lewe, materie en ruimte inisieer en bestuur (Van Staden p 210). As mens vra God vir ons wat in Hom glo, liefde vir God en ons medemens sonder onderskeid, vooroordeel en beperkings. Ons ervaar God in ons lewens en die ervarings vorm en heel ons geestelik. Dit motiveer ons ook om om te gee vir ander en ons oor hulle te ontferm. Ons geloof in God eis van ons om oor alle aspekte van die heelal te heers in verantwoordbaarheid teenoor God.

Ons moet ook daarvan bewus wees dat die probleem as ons oor ons Kerk se Godsbegrip en die pad vorentoe wil praat, nie lê by wat die Bybel oor God sê nie. Dit lê grootliks by ons Skrifverstaan, ook ten opsigte van die rol van die belydenisskrifte. Waarskynlik is dit die rede waarom ons soms bymekaar verby praat.

Dalk is Van Staden se samevatting 'n goeie afsluiting vir ons nadenke oor God in 'n postmoderne wêreld: Die Kerk roem hom daarop dat hy die grootste waarheid van almal ken, die waarheid oor God en die essensie van die lewe. Waarheid wat van God self af kom. In hierdie konteks sal interpretasie beteken om betekenis te vind, wat reeds daar was. Betekenis wat inherent aan die geopenbaarde waarheid is. Dit sou dan ook beteken dat daardie betekenis waar sal wees vir almal.

Die probleem is godsdienste en kerke stem nie saam oor wat die absolute waarheid oor God en die lewe is nie. Kerke formuleer dan dekrete of belydenisse wat die waarheid wat hulle glo hulle moet bewaar, begrens en saamvat. Tog verskil kerke steeds, selfs kerke met dieselfde tradisies. Is daar dus meer as een weergawe van die waarheid, of is die kerke se aansprake vals? Die antwoord lê in die menslike natuur en ons persepsies van God.

Dit bring die vraag – hoe akkommodeer ons die bonatuurlike teenwoordigheid van 'n Wese wat ons God noem? Veral omdat ons eintlik niks van God af weet nie. Ook nie weet waarom Hy enigsins in ons as mense, so nietig in die groot heelal, geïnteresseerd sal wees nie.

In geloof word God persoonlik gemaak, nie abstrak nie. Ons skep 'n antropomorfe (menslike) beeld van God met herkenbare kenmerke, 'n mensvriendelike vorm wat vir ons herkenbaar is. Nou het die postmoderne era aangebreek met die postmoderne mens wat skepties is oor aannames en stellings wat vroeër gewoon aanvaar is. Lidmate wonder al meer oor aansprake oor eksklusiewe kennis oor God en die weg na verlossing. Al meer word agnosties en ontnugter deur beeld van 'n gewelddadige God. Die teologie beantwoord die skeptisisme met 'n boodskap van 'n liefdevolle, vergewende God wat sy genade aan alle gelowiges skenk. 'n Antwoord wat nie altyd bevredig nie, veral waar verwerping deur ander wat in dieselfde God glo, ervaar word.

Daarom moet ons voortgaan om te worstel met dit wat die Bybel oor God sê, maar dit doen op so 'n wyse dat ons ook antwoorde in 'n postwetenskaplike of postmoderne wêreld kan

bied. Tog, hoe ons ook al verskil en hoe eng of wyd ons ook al dink, hoe baie of hoe min ons van God af weet, uiteindelik kan ons met oortuiging sê: Ek glo in God!

---oOo---

DIE VADER: DR GMJ VAN WYK

Die beskrywing van God as *Vader* kan alleen teen die agtergrond van die bevrydingsgeskiedenis van Jesus Christus verstaan word. God is in die eerste plek die Vader van Jesus, en daarom is Hy ook ons Vader. Die beskouing van God as *Vader* gaan terug op die Godsverstaan van Jesus. 'n Wesenlike aksent van Jesus se verhouding tot God kom in sy gebruik van die Vadernaam tot uitdrukking. Die Vadernaam is wel voor Jesus in godsdienstige verband gebruik, maar Jesus gee 'n besliste wending aan sake deurdat Hy die naam op 'n toegespitste wyse gebruik. Met die naam druk Jesus sy nabyheid aan God, sy liefde tot God en sy vertroue in God uit. Met die gebruik van die naam deur Jesus skuif alle paternalistiese of outoritêre aksente wat met die naam verbind kan word, volledig op die agtergrond.

Die Aramese vorm van die naam, *Abba*, is 'n kinderlike en familiêre aanspreekvorm. Dit kan eerder met die Latynse (en Afrikaanse) pappa vertaal word, as met pater of vader. Hierdie inligting moet ons egter nie in 'n gelowige infantilisme (kinderagtige kinderlikheid) laat verval nie. Dieselfde Jesus wie God as *Abba* aangespreek het was ook deeglik bewus van God se soewereiniteit en verhewenheid. Die Apostoliese Geloofsbelydenis wil ook beide hierdie aksente verreken deur direk na mekaar van God as die Vader en die Almagtige te praat. Die Vadernaam word veral deur Jesus gebruik om te benadruk dat God se kinders in die besondere nabyheid van die koninkryk is (Markus 10: 15), in dié sin dat God self 'n verbond van trou en vertroue met die mens gesluit het.

Die apostoliese verkondiging sluit by Jesus se gebruik van die Vadernaam aan. In die lig van die Paasgebeure word verkondig dat God Hom nie alleen met woorde aan sy kinders verbind het nie, maar selfs tot in die dood en ook deur die dood heen Homself as ons betroubare Vader bekend gemaak het. Die kruis en die opstanding word die *plek* waar ons God werklik kan leer ken. Deur die kruis en die opstanding wys God dat Jesus se aansprake as Seun van God nie vals was nie. Met die gebruik van die Vadernaam het Jesus ons geleer om rewolusionêr nuut te dink oor God. Hy is wel die verhewe God, maar Hy is ook Immanuel – God met ons. Hy is ons ewige Vader. Dit kan ons sê omdat God mens geword het en Homself onherroeplik met sy aardse seuns en dogters in lewe en dood geïdentifiseer het, tot in ewigheid.

In ons kultuur het die vaderfiguur tot in die onlangse verlede gedomineer. Volwasse mans was oral in beheer van sake. Die paternalisme of dominansie van mans het in baie gevalle die lewens van vroue en kinders erg beskadig. Die gevolg is dat die Vadernaam by baie mense 'n wrang smaak nalaat. Die tyd van paternalisme het hopelik vir goed tot 'n einde gekom in die Westerse kultuur. Ons moet nie die rol onderskat wat die Bybelse Vaderverkondiging hierin gespeel het nie. Eietydse navorsing oor God as Vader het aan mans geleer om 'n nuwe rol in die samelewing te speel en om nie so outoritêr te wees nie. God self het ons immers as Vader kom leer om lief te hê en nie om baas te speel nie.

---oOo---

DIE VADER: DR WC VAN WYK

Wanneer die geloofsbelydenis God *Vader* noem, is dit nie soseer aanduiding van die verhouding tussen God en mense nie, maar gryp dit vooruit na die belydenis van God as *Seun* en verwys na 'n verband in die goddelike wese self. Dit is wesenlik belangrik dat die

belydenis van die Vader en van die Seun en van die Heilige Gees nie van mekaar geskei word nie, want ons bely die *een* werk van die *een* God.

Daar was nie 'n tyd waarin die Vader alleen was nie. God was van die begin af Vader, Seun en Gees. Die beste manier om dit te probeer verduidelik is met 'n beeld: Soos daar geen ligbron is sonder ligstraal nie (of omgekeerd), so is daar geen Vader sonder die Seun nie. Soos 'n mens die ligbron en ligstraal onderskei, onderskei die geloofsbelydenis die Vader en die Seun.

Mense is slegs in afgeleide sin kinders van God danksy die bemiddeling van die Seun. In teenstelling tot heidengodsdienste noem ons God dus nie Vader omdat ons glo dat Hy ons biologiese pa is of dat enige mens sy goddelike aard deel nie. God word nêrens in die Bybel as vader van 'n spesifieke mens aangedui nie.

Juis omdat dit 'n baie ou godsdiensverskynsel is dat mense gode as *vader* aangeroep het, is dit opvallend hoe terughoudend die Ou Testament is om God Vader te noem. Trouens, die Ou Testament maak juis heidengodsdienste se voorstellings van hulle afgode as *vader* bespotlik (vergelyk byvoorbeeld Jeremia 2: 27). Waar die Ou Testament God tog wel *vader* noem, word dit hoegenaamd nooit in die fisiese sin bedoel nie. 'n Gedeelte soos Jesaja 64: 8 maak dit duidelik dat God eerder *vader* genoem word in die sin van *skepper* (vergelyk ook die Heidelbergse Kategismus, Vraag en Antwoord 18 en 19). Daar is enkele gedeeltes waarin God se verhouding met 'n aardse koning (soos Dawid) uitgebeeld word as een wat so nou is soos die verhouding tussen 'n vader en sy seun (byvoorbeeld 2 Samuel 7: 14, Psalm 89: 27). Op dieselfde manier is daar enkele gedeeltes waarin God se verhouding met sy volk (Israel of Juda) uitgedruk word met die beeld van die naby verhouding tussen 'n pa en sy seun (byvoorbeeld Jesaja 63: 16, Jeremia 3: 19), maar dan word dit gedoen om God se troue versorging en beskerming te belig.

In die Nuwe Testament openbaar God Homself in Jesus aan mense, en verwys Jesus na God as sy Vader (byvoorbeeld Lukas 2: 49). God is in die eerste plek die Vader van die Seun wat Hom openbaar, en die eenheid van Vader en Seun staan sentraal in die Nuwe Testament. Slegs deur die reddingswerk van die Seun (Jesus Christus) word God ook die Vader van sy dissipels, en so kan Jesus se volgelingen *deur Hom* tot God die Vader nader en bid met die verwagting dat Hy hulle gebede sal verhoor (Johannes 14: 13, 16: 23).

God *kies* dus om ook ons Vader te wees en *by* ons te wees. Van nature is ons God se *skepsel* (*factus*), en nie sy *kind* (*genitus*) nie. Van nature is ons in opstand teen God, maar danksy God se eie genade maak Hy ons – in sy Seun en deur sy Gees – sy kinders, en laat Hy ons iets van sy aard en wese ervaar. Die beskrywing van God as Vader fokus juis op hierdie nuwe verhouding tussen God en sy skepsels. Dit dui op sy verbondenheid met mense en staan in teenstelling tot 'n abstrakte godsbeeld van God as iemand wat op 'n afstand in Homself gekeer is.

Ons belydenis van God as Vader berus op die erkenning dat Hy God en Heer is, en dat Hy ons Skepper en Onderhouer is wat persoonlik vir ons sorg (Matteus 5: 45, 6: 26 tot 32). Wanneer ons God as Vader bely, doen ons dit in die vertroue dat ons op God se voorsienigheid kan staatmaak, en dat ons lewe en toekoms veilig is in sy Vaderhand (Heidelbergse Kategismus, Vraag en Antwoord 21).

Ons verhouding tot Hom as Vader bring ook mee dat ons Hom met ons goeie werke *wil* verheerlik (vergelyk Matteus 5: 16) eerder as om uit vrees vir 'n oordelende God bloot 'n reeks wette te gehoorsaam. Dit *wil* ons doen omdat ons God leer ken as 'n Vader wat vergewe (vergelyk Lukas 15).

Ten slotte is dit belangrik om in ons tyd te bevestig dat God se persoon menslike

geslagtigheid (manlik of vroulik) oorskry. Hoewel God in die Bybel meestal met manlike terme (byvoorbeeld Vader, Koning) beskryf word, word God se liefde en versorging juis ook soms met die beeld van 'n moeder uitgedruk (vergelyk byvoorbeeld Jesaja 66: 13). 'n Voorstelling van God as 'n biologies manlike óf vroulike persoon sou juis weer neerkom op 'n wesenlike reduksie van dié God wat alle verstand te bowe gaan tot net nog 'n antropomorfiese (mensgelyke) voorstelling.

---oOo---

DIE ALMAGTIGE: PROF PM VENTER

INLEIDING

Mag beteken vir ons dinge soos *liggaamskrag*, *die vermoë om iets te kan doen*, *die gesag van die staat en sy wette*, *heerskappy*. Dit kan of negatief of positief bedoel word.

Wanneer ons die woord *almag* gebruik, bedoel ons iets soos *onbeperkte mag*, *vermoë om alles te kan doen*, *allesoorheersende mag of invloed*.

Bely ons dat ons glo in God die *almagtige*, bedoel ons iets in hierdie rigting, maar tog iets veel meer en heeltemal anders. God is uniek en heeltemal anders as enige mens, en wanneer ons hierdie woord gebruik is dit geloofstaal wat iets in klein mense se woorde probeer sê van die Opperwese vir wie ons in die Bybel en ons lewens teëkom.

DIE GELOOFSBELYDENIS

Die oorspronklike Latynse teks gebruik drie woorde langs mekaar om God te bely: *Vader*, *Almagtige* en *Skepper*. In sommige van hierdie ou tekste staan daar 'n komma na elkeen van hierdie drie begrippe. Of dit word in drie aparte reëls geskryf om hulle van mekaar te onderskei. In die meeste Griekse weergawes word die drie begrippe ook van mekaar onderskei deur telkens 'n komma na elke begrip te sit. Dan is daar weer van die ou tekste wat *Vader* en *Almagtige* bymekaar sit en met 'n komma onderskei van *Skepper*. Dit gebeur ook in baie moderne vertalings van die belydenis.

Dieselfde kom ook in die klassieke tekste van die Niseense Geloofsbelydenis voor waar die geloof in die Een God met dieselfde begrippe bely word, soms los van mekaar geskryf en soms met kommas van mekaar onderskei.

Die vraag wat dit by mens laat opkom is hoe hierdie tekste, wat so ver teruggaan as die 3de eeu nC, werklik bedoel met hierdie drie begrippe. Behalwe dat 'n mens moet onthou dat die woorde gebruik is in 'n voormoderne kultuurwêreld wat dit met die inhoud van sy tyd gevul het, moet mens ook vra wat dit beteken as mens hierdie kommas weglaat. Laat ons die komma weg na *Vader*, kan dit beteken ons glo in God die almagtige Vader. Dan sê die begrip *almagtig* oor wat se tipe Vader God is en *Almagtig* staan nie op sy eie nie. Laat ons die komma tussen *Almagtige* en *Skepper* weg, kan dit beteken dat *Almagtige* iets sê van hoe soort Skepper God is? In beide gevalle word *Almagtige* dan 'n beskrywing van 'n nader begrip. Dit lyk na die beste moontlikheid om egter elkeen van hierdie woorde apart van mekaar te lees en elkeen as 'n selfstandige belydenisartikel verstaan. Dit vat natuurlik nie weg dat die drie begrippe mekaar nader kwalifiseer en elkeen 'n afsonderlike aspek uitlig van hoe ons bely wie God is nie.

DIE BEGRIP VAN GOD SE ALMAG IN DIE BYBEL

Die belydenis is gegrond op die Bybel. Dit is die woorde wat in die vroegste kerk gebruik is

om in die taal van daardie tyd agter die Bybel aan die drie-enige God te bely. Die woord *almagtig* of *almagtigheid* kom nie as abstrakte woord of op sy eie in die Bybel voor nie. Die mense van die antieke wêreld waarin die Bybel tot stand gekom het soos ons met abstrakte filosofiese begrippe gewerk nie het eerder woorde gebruik om dit te beskryf wat hulle in hulle lewens ervaar het. Wat hulle van die Here ervaar het, was dat Hy dinge laat gebeur wat uitsonderlik is. Hy laat dinge gebeur in hulle lewe wat nie vir mense moontlik is nie. Daarom gebruik hulle die woord *almag* nie op sy eie nie, maar altyd saam met God se Naam.

DIE OU TESTAMENT

In die Ou Testament sê Hosea 12: 6 byvoorbeeld, *Die Here is die almagtige God*. Op tientalle plekke in die Bybel word na God verwys as *die Here die almagtige God* (vergelyk byvoorbeeld Amos 6: 14).

Deur die geskiedenis het daar dinge met Israel gebeur waarvan hulle oortuig was dat niemand anders as net die Here dit gedoen het nie. Die gebeure wat vir hulle uitgestaan het was dat hulle uit Egipte kon vlug. Wanneer Moses in herinnering roep hoe Israel konings verslaan het op pad na Kanaän toe, dan roep hy weer terug hoe hy met die Here gepraat het: *Here my God, U het begin om my u grootheid en u groot mag te laat ondervind. Watter god is daar, in die hemel of op die aarde, wat u magtige dade kan nadoen?* (Deuteronomium 32: 4). Die Here het hulle uit Egipte laat weg trek *deur magtige dade, kragtige groot dade wat vrees ingeboesem het, tekens en wonders* (Deuteronomium 26: 8).

Die Hebreeuse naam *Jahwe Seb'aot* word in die 1983-Afrikaanse vertaling weergegee met *die Here die almagtige*. Hierdie uitdrukking het saamgehang met die gedagte dat God die leeraanvoerder is van die hemelse magte en voor hulle uittrek in die geveg. Dawid veg met die Filistyn Goliat in die naam van *die Here, die Almagtige, die God van die linies van Israel* (1 Samuel 17: 45). Die Skrifprofete het hierdie naam dikwels gebruik, maar nie langer as 'n oorlogsterm nie, maar om aan te dui dat God bo alles en almal is. Hy is magtiger as al die nasies wat daar is, magtiger as al die hordes en alles wat daar in hemel en op aarde is (vergelyk byvoorbeeld Jesaja 29: 5 tot 8).

'n Ander woord wat gebruik word om God se koninklike majesteit, sy mag, sy heerskappy en sy eer te bely, is die woord *heerlikheid*. Een geslag na die ander sing in Psalm 145 oor *wat U doen en vertel van u magtige dade, van die luister, die heerlikheid van u majesteit*. Die beelde wat hier opgeroep word uit die leefwêreld van daardie tyd is dié van 'n koning wat op sy troon sit en van daar oor almal regeer. Die gedagte het bestaan dat die hemelse ruimte vol is van hemelwesens en verskillende soorte magte. God regeer van sy hemelse troon af oor hulle almal. So verwys 1 Samuel 4: 4 na *die Here die Almagtige wat oor die gerubs [= hemelwesens] troon*.

Daarmee saam hang die naam *God die Almagtige*. Dit is die Afrikaanse weergawe van die Hebreeuse uitdrukking *God die Verhewene*. Die naam is tydens die 6de eeuse ballingskap by die Babiloniërs geleer. Die gedagte daar dat die gode bo-op die hoogste berge bly, is ingespan om te bely dat die God van Israel nie net hoër is as enige ander mag in die wêreld nie, maar die Heerser is wat geen gelyke het nie. Die naam *die Almagtige* kom veral in die boek Job voor wat oor die onuitdaagbare mag van God gaan om te besluit soos Hy wil.

By die Kanaäniete het Israel die godenaam *Allerhoogste* (Numeri 24: 16) gekry. Terwyl dit daar 'n aanduiding was van die grootste natuurmag wat daar is, bely dit in Israel dat God ver hoër is as enige mag in die natuur, selfs nie met hulle vergelyk kan word nie, omdat Hy hulle almal gemaak het. Die naam word veral in die 2de eeuse apokaliptiese boek Daniël gebruik. Hierdie naam vir God kom veral in tussentestamentêre boeke, soos Ben Sira, Jubileë, Henog en Twee Esdra, voor. Wanneer die engel Gabriël vir Maria aankondig dat sy geboorte sal gee aan Jesus wat die *Seun van die Allerhoogste* (Lukas 1: 32) genoem sal word.

'n Naam vir God wat moontlik ouer is as die twee hierbo, is die naam *die ewige God* (Genesis 21: 33). Dit bring die belydenis tot uitdrukking dat God nie verander nie, maar altyd dieselfde bly. Hy is nie dormant tydens die winter en lewendig in die somer soos die Kanaänitiese gode nie (vergelyk 1 Konings 18: 27). God is nie uitgelewer aan tye en veranderinge nie. Hy is groter as seisoene en jare. Hy is magtiger as enige veranderinge wat mense ervaar.

God se almag hang ook saam met die belydenis dat Hy die wêreld gemaak het deur sy groot mag (Jeremia 32: 17). Sy mag en sy vermoëns het geen grense nie. God kan alles doen en het die vryheid om te doen net wat Hy wil. Hy is totaal vry. Hy het uit sy vrye wil besluit dat die skepping moet bestaan, en Hy het dit toe gemaak soos Hy besluit het. Deur sy Gees het Hy die skepping tot stand gebring. Hy het gemaak wat die mens se oog kan sien en selfs dit wat nie gesien kan word nie, van die kleinste mikrokosmos tot die grootste makrokosmos. Hy regeer oor alles wat bestaan en Hy laat daarmee gebeur soos Hy wil. Hy was daar voor enigiets nog bestaan het en Hy sal daar wees lank nadat daar nie iets meer oor is nie. Sy almag en sy ewigheid omvou alles. Hy is ook orals in sy skepping aanwesig en niks gebeur buite Hom om nie. Hy kan mense bewus maak van sy teenwoordigheid deur gebeure in die natuur (vergelyk Psalm 29 en 68) en deur kommunikasie met mense in die tempel waar hulle Hom aanbid. Geen tyd of ruimte kan aan Hom enige grense stel nie. Hy is oral en altyd daar.

Soos die pottebakker die klei kan vorm net soos wat hy wil, kan God met die mens en die aarde maak soos Hy besluit (vergelyk Jesaja 45: 9). Hy het die lig en die donkerte gemaak. Hy kan opbou en Hy kan afbreek soos Hy wil. Hy kan sy volk uitkies en bymekaar maak, maar Hy het hulle ook onder die nasies verstrooi, soos wat Hy hulle weer daarna uit die ballingskap laat terugkom het. Niks is vir hom onmoontlik nie (vergelyk Jeremia 32: 27).

Verskillende beelde in verband met mag en krag word gebruik om te verwoord dat God totaal uniek en enig is. Hy is die enigste God. Hy is enig in sy soort. Hy het geen gelyke nie. Wanneer Moses vra wat God se Naam dan is, antwoord Hy: *Ek is wat Ek is* (Eksodus 3: 14). Die Here is soos net Hy alleen is. Hy is totaal uniek. Die 6de eeuse gedig in Jesaja 40: 12 tot 26 laat God sê: *Met wie kan julle My dan vergelyk, wie is soos Ek?* Sy uniekheid en onvergelykbaarheid is duidelik in die geweldige mag waarmee Hy die wêreld gemaak het. Hy kan met niks en niemand vergelyk word nie. Hy is totaal anders as ons mense. Ons het nie eintlik woorde wat reg laat geskied aan die Here nie. Hy is selfs magtiger as al ons woorde en gedagtes. Uit ons verleentheid kan ons maar net woorde soos *krag* en *sterkte*, *geweld*, *vermoë* en *vastigheid* gebruik om iets te probeer sê van hoe ons Hom ervaar. Ons kan net metafores praat van sy *regterhand* en sy *uitgestrekte arm* (vergelyk Eksodus 15: 6) om in ons menslike terme iets van sy onbegrensde mag te probeer onder woorde bring.

Ons moet egter sy almag nie net onder andere in verband bring met die derde belydenisartikel dat Hy die Skepper is nie, maar ook eerste dat Hy God die Vader is. Die teoloog Karl Barth het gesê dat die begrippe *Vader* en *Almagtige* nie los van mekaar verstaan kan word nie. Die Vader is Almagtigheid en Almagtigheid is die Vader. Sy gans en al andersheid het ook daarmee te doen dat Hy een van die Drie-eenheid is. Sy mag binne die Drie-eenheid is die mag van orde en van liefde. Soos Hy Israel uit liefde uitgekies het om sy volk te wees, kies Hy die kerk uit in sy Seun Jesus Christus om deur die werk van sy Heilige Gees, sy koninkryk te wees. Sy mag is heilig, regverdig, genadig, geduldig, goedwillig. Sy mag is die van vrylike liefde in Jesus Christus.

DIE NUWE TESTAMENT

Die mense van die Nuwe Testament was geskool in die woorde en gedagtes van die Wet, die Profete en die Geskrifte. Wat ons as die Ou Testament ken was hulle Bybel waaruit hulle oor God gepraat het, en in terme waarvan hulle van Jesus Christus getuig het. Hulle

het in hulle preke daaruit aangehaal: In die tweede brief aan die Korintiërs (6: 18) word verwys na *die Here, die Almagtige*. Dieselfde gebeur in die boek van die Openbaringe (1: 8, 4: 8, 21: 22). Die hemelkoor sing: *Die oorwinning, die heerlijkheid en die mag behoort aan ons God*.

Jesus wat opgestaan het uit die graf het sy dissipels bymekaar geroep en hulle die wêreld ingestuur met die woorde *Aan my is alle mag gegee in die hemel en op die aarde* (Matteus 28: 19). Op grond hiervan staan in die tweede brief aan Timoteus (1: 10): *Hy het die mag van die dood gebreek en deur die evangelie die onverganklike lewe aan die lig gebring*.

Die opstandingsgebeure is God se waarborg dat sy almag ook dié wat glo kan opwek uit die dood. Die verwekking uit die dood is die onweerlegbare bekragtiging van God se skeppers-wil wat die bestaan van sy skepping wil hê. Sy onbegrensde mag maak dit vir die gelowige moontlik om te bely dat hulle in Christus van hulle eie begrensdeheid bo hulleself kan uitstyg en deel word van God se oneindigheid – nie as iets wat buitendien vanself sal gebeur nie, maar iets wat volgens die wil van God en deur sy almag op sy tyd sal gebeur (vergelyk Romeine 4: 17).

Die ewige almag van die Vader het in die kruis- en opstandingsgebeure duidelik geword. God se almag lê in sy vrye liefde. Nie net was die menswording van die Seun die uitdrukking van God se almag nie, maar ook die opstanding van Jesus Christus uit die dood is die magsdemonstrasie dat die Vader selfs mag het oor die dood. Die kruis was egter nie net almag nie, maar ook onmag. Wanneer die Seun van God se liefde vir die wêreld vir die sonde aan 'n kruis moet doodgaan, kom God se liefde, sy mag maar ook sy onmag na vore. Die misterie van God se almag wat in sy Seun se onmag aan die kruis die mag van sy liefde illustreer, val buite alle menslike begrip. Hy is wat Hy is en soos Hy alleen is.

ONS BELY GOD, DIE ALMAGTIGE

Wanneer ons bely dat God almagtig is, bely ons in der waarheid dat Hy absoluut uniek is. Hy is ver bo ons begrip en verstand. Ons kan nie die misterie van sy heerskappy oor alles eers naastenby met enige logika verstaan nie. Daar is niks wat ons as vergelyking kan gebruik om eers naastenby te sê wat ons werklik bedoel nie.

Wat dit nog meer onbegryplik maak is dat sy almag en sy liefde dieselfde is. Dit is heeltemal onverstaanbaar dat Hy buite en bo alles is, maar in sy almag deur sy Gees by en in ons is. Liefde en mag lê net eenvoudig nie langs mekaar in die manier hoe ons dink nie. Maar tog is dit in die swakheid van die kruis dat Jesus Christus die dood en die magte van die wêreld oorwin. In die dwaasheid van die kruis word die gelowiges die wyses van die wêreld, wat met liefde en opoffering aan ander, die heerskappy van God oor die skepping werklikheid maak.

---oOo---

DIE SKEPPER VAN DIE HEMEL EN DIE AARDE: DR GMJ VAN WYK

'N SPESIFIEK BYBELSE TEMA

Gedurende die tyd waarin die Apostoliese Geloofsbelydenis ontstaan het, was die belydenis van God as Skepper 'n omstrede saak. Die Gnostici het destyds nie veel waarde aan die sigbare (konkrete) aardse werklikheid geheg nie, die Docketiste het dan ook in die geloof dat die konkrete werklikheid nie die eintlike werklikheid is nie, die menswording van God in Jesus verwerp, en Marcion het 'n skerp onderskeid getref tussen die Vader van Jesus en die (bose) Skeppergod. Die Apostoliese Geloofsbelydenis wou die ware Bybelse geloof skerp

onderskei van hierdie *ketterse* standpunte wat destyds aan die orde van die dag was. Die Ou Testamentiese verkondiging van God as die Skepper is, volgens die belydenis, een van die fundamente van die apostoliese verkondiging. In hierdie opsig staan die Christendom dan ook nader aan die oud oosterse godsdienste as aan die westerse denkstrominge van die eerste eeue na Christus. Die leer oor die skepping wil tegelyk iets oor God, die werklikheid en die mens sê. Ons gee nou aan elkeen van hierdie aspekte afsonderlik aandag.

DIE ONVERGELYKBARE SKEPPER

Die belydenis van God as die Skepper van hemel en aarde wil in die eerste plek iets oor God sê. Dit is interessant dat die geloof in God as Skepper eers relatief laat in die godsdienstgeskiedenis van Israel geformuleer is. Die geloof in God as die Redder gaan die geloof in God as die Skepper vooraf. Een van die konsekwensies van die geloof in die God wat Israel uit Egipte gered het, was om Hom ook as Skepper te bely. In die tyd waarin die Apostoliese Geloofsbelydenis geformuleer is wou die belydenis van God as Skepper onder andere sê dat die God in wie se naam die gelowiges gedoop word, nie 'n patriotiese stamgod, 'n sektehoof, of 'n privaatheiland van enkelinge is nie, maar die Skepper van die totale werklikheid.

Die grootheid van God se skeppingsdaad word in die Hebreeuse Ou Testament deur die feit benadruk dat die werkwoord wat die skeppingsdaad beskryf, net vir God gebruik word en vir niemand anders nie. God alleen kan skep. Daarom is Hy alleen die Skepper. Die skepping verkondig die onvergelykbare soewereiniteit van God. Dit is ook teen hierdie agtergrond dat die Ou Testamentiese verbod dat God nie afgebeeld mag word nie, verstaan moet word. Die Skepper kan nie self geskep of verbeeld word nie. Om hierdie selfde rede duld God dit ook nie dat ander (af)gode naas Hom gedien word nie. As Skepper kan niks of niemand met God vergelyk word nie.

'N POSITIEWE, MAAR KRITIESE OPVATTING VAN DIE WERKLIKHEID

Omdat God as Skepper bely word, kan geloof nooit beteken om uit die wêreld uit te probeer ontvlug nie. Geloof veronderstel glad nie dat die gelowige moet probeer om die voorhande werklikheid te ontken in 'n poging om in 'n geestelike werklikheid te lewe nie. God is nie 'n wêreldvreemde God nie, maar Hy is die God wat die wêreld geskep het en Hom steeds tot die wêreld wend.

God is die Skepper van die hemel en die aarde. Die uitdrukking hemel en aarde dui die totale, allesomvattende werklikheid aan. Die Geloofsbelydenis van Nicea praat in hierdie verband van die sigbare en onsigbare dinge, met ander woorde sowel die deel van die werklikheid wat vir die mens toeganklik is, as die deel wat nie vir die mens toeganklik is nie. Die bestaan van die werklikheid hang met ander woorde van 'n besluit van God af om dit te geskep het. Die geskape werklikheid is daarom ook nie bedrog van die menslike sintuie of 'n produk van die menslike verbeelding nie. God het die werklikheid 'n realiteit gemaak en Hy het die werklikheid goed gemaak.

Die werklikheid is egter nie 'n selfgenoegsame werklikheid nie. Die Christelike werklikheidsopvatting is nie dieselfde as dié van die ou Grieke nie. Hulle het die werklikheid verstaan as 'n totaal afgeronde, in sigself volkome en ewig rustende (statiese) werklikheid. Daarom het hulle selfs by tye die werklikheid vergoddelik. Die Christelike geloof het hierdie absolute opvatting van die werklikheid gerelativeer. Die werklikheid is nie in 'n ewige toestand van rus nie, maar dit beweeg en verander gedurig. In die werklikheid word geskiedenis gemaak en die werklikheid is op pad, op pad na die toekoms wat God skep. Dit beteken nou egter nie dat die werklikheid in chaos gedompel is en aan onsinnigheid oorgegee is nie. Die grond

van die werklikheid is nie 'n chaotiese willekeurigheid nie, maar die (skeppings)wil van God. Die wêreld word wel herhaaldelik van God vervreem deur die aanvegtings van die Bose, maar God sorg self dat die wêreld, te midde van aanvegtings, behoue bly. God bewys sy trou aan die wêreld daarin dat die wêreld nie verlore gaan nie, maar dat dit behoue bly.

Dui die uitdrukking *hemel en aarde* nie daarop dat die geloof met 'n hopeloos verouderde wêreldbeeld werk nie? Ons kan nie ontken dat dit wel die geval is nie, maar die *en* in die formulering het egter ook 'n positiewe kritiese betekenis vir ons eie opvatting van die werklikheid. Dit dui daarop dat daar nie naas God 'n werklikheid bestaan wat vergoddelik kan word nie. Die hemel is nie goddelik nie, maar soos die aarde, skepping van God. God is nie die bewoner van 'n goddelike werklikheid nie, want Hy is die Skepper van die totale werklikheid. Ons kan daarom nie die sterre of 'n geestelike werklikheid probeer vergoddelik nie. Die *en* dui egter ook daarop dat die hemel nie eenvoudig deel van die aarde is nie. Die werklikheid is groter as dit wat vir die mens toeganklik of bevatlik is. Ondanks tegnologie en wetenskap is die totale werklikheid nog nie die objek van die mens se kennis en handeling nie. Die werklikheid wat deur God geskep is het ook dimensies wat nog nie deur die mens ontgin is nie, en dalk nooit deur hom ontgin sal kan word nie. Die kritiese funksie van die Bybelse wêreldbeeld lê daarin dat dit ons dwing om na te dink oor ons eietydse opvattinge. Waarom het ons 'n positiewe werklikheidsopvatting verander in positivisme, 'n realistiese lewensbenadering verander in materialisme en 'n dinamiese interaksie met die werklikheid in aggressie?

Met ons tegnokratiese benadering tot die werklikheid probeer ons om die totale werklikheid te manipuleer, beheer en misbruik. Die gevolg is dat ons die deel van die werklikheid wat ons nie kan manipuleer en beheer nie, eenvoudig ontken. Om hierdie rede vervlak ons ons lewensbenadering tot net een dimensie van bestaan, naamlik produksie en verbruik (kyk die vorige deel). Die werklikheid bied aan ons 'n groter rykdom van moontlikhede as wat ons ooit sal kan besef. In die toekoms sal ons ons eensydige benadering tot die werklikheid moet korrigeer. Doen ons dit nie, sal die ekologiese krisis wat ons tans begin beleef oor ons die oorhand kry.

MENSEREGTE EN GOD SE GENADE

Die mense wat hulle geloof bely is ook deel van die skepping van God. Dit beteken dat die wêreld nie bloot as 'n objek met nuttigheidswaarde of markwaarde beskou kan word waaroor die mens soos 'n godjie regeer nie. Sowel die wêreld as die mens is skepping, en God heers oor albei. Uit hierdie oogpunt is dit duidelik dat die Bybelse skeppingsverhale nie bloot teorieë oor die ontstaan van die wêreld wil wees nie. Die verhale wil aan die mens iets sê oor sy eie in-die-wêreld-wees. Aan die een kant kan ons nie die wêreld verag en dit as minderwaardig beskou nie want dit is die goeie werk van God se hande. Aan die ander kant hoef ons ook nie te voel dat ons aan 'n vyandige werklikheid uitgelewer is nie, want die hele skepping en die mens se lewe daarin is veilig in die hande van God. Ons lewe is wel broos omdat dit deel is van die verganklike skepping. Dit is beperk, afhanklik en verganklik, maar hierdie brose lewe staan, net soos die natuur, onder die beskerming van God. Uit genade het God die wêreld geskep en in genade hou Hy dit ook in stand.

---oOo---

EN IN JESUS: DR GJ MALAN

VERSKILLENDE BENADERINGS MOONTLIK

Met die belydenis dat ons glo in Jesus, fokus ons op die historiese aspek van Jesus se lewe. Alhoewel dit onmoontlik is om die verskillende fasette van Jesus se lewe soos sy bediening, lyding, sterwe en opstanding sekuur in kompartemente van mekaar te skei, is die bedoeling

hier om te fokus op die historiese werklikheid van die mens Jesus, sy bediening en die moontlike betekenis daarvan. Ons kan dit van verskillende kante benader:

BENADERING VAN AGTER

In die lig van Jesus se opstanding het die vroegste kerk sy geboorte, bediening, lyding en sterwe in die lig van die Ou Testament beskou, dus vanuit die verlede. Die Jesusgebeure is verstaan as voltrekking van heilsgebeure waarvan die Ou Testament sou gepraat het. In die Ou Testament kom drie lyne telkens na vore: Menslike ontrou, daarteenoor God se trou, met die versugting dat God se trou uiteindelik sal oorwin. Van hierdie kant beskou word die opstanding van Jesus die deurslaggewende aspek, want daardeur oorwin God se trou mense se ontrou. Jesus word dus terugskouend verstaan as opkomend uit die Ou Testamentiese problematiek en tegelyk as die antwoord daarop. Hierdie benadering word die heilshistoriese benadering genoem.

BENADERING VAN BO

Met die heilshistoriese beskouing val Jesus self nie ten volle in die gesigsveld nie. Dit is 'n ernstige leemte, want Jesus is juis vervulling van God se op-pad-wees met Israel omdat Hy veel meer is. Jesus is méér as net 'n stukkie van die pad. Hy is 'n heeltemal nuwe wending, 'n koersverandering in die pad van God met mense. 'n Mens kan na aanleiding van die benamings *Ou en Nuwe Testamente* en die begrippe *ou en nuwe verbond* wat in die Bybel gebruik word, praat van Jesus as 'n heel nuwe pad wat God met mense loop (vergelyk Johannes 14: 6 waar Jesus *die weg* na die Vader genoem word).

Weens die tekortkoming van die heilshistoriese beskouing behoort daarnaas 'n benadering van bo gestel word. Hier word geredeneer dat in Jesus, God se skeppende en reddende spreke (die *Logos* of Woord, vergelyk Johannes 1: 1) 'n historiese mens word. Die fokus val op God wat in staat was om 'n nuwe pad te skep om met mense te loop. Hierdie nuwe pad is 'n heilsame pad, 'n pad van redding.

BENADERING VAN ONDER

Omdat die Woord met Jesus 'n historiese mens word binne die geskiedenis van die mensheid, is 'n derde benadering moontlik en nodig, naamlik van onder. Die volle spektrum van metodes van historiese ondersoek word ingespan om Jesus te verstaan binne die sosio-kulturele en historiese raamwerk van sy tyd. Hierop val die fokus verder in die bespreking en dit sal in meer diepte aandag kry.

Hierdie drie benaderings staan langs mekaar en behoort aanvullend tot mekaar beskou te word. Al drie benaderings hou immers verband met die manier waarop die ewigheid en tyd deur Jesus met mekaar verenig word.

BENADERING VAN VOOR

Tog is daar nog 'n vierde benadering moontlik. Van die hede kan teruggekyk word na hoe die mensgeworde Woord deur die eeue op mense en volke 'n invloed gehad het. Hierdie benadering vind ons nie net in die kerkgeskiedenis nie, maar ook byvoorbeeld in die verskeidenheid interpretasies van die werk van die Heilige Gees, die kerk, die regverdiging, ensomeer.

MOONTLIKE BRONNE

Om Jesus se bediening te verstaan moet ons vra hoe die mense van sy kultuur en tyd dit sou verstaan. Hiervoor is ons van bronne afhanklik wat heelwat later as Jesus se leeftyd tot

stand gekom het. Dit beteken ons het alleen interpretasies van Jesus en die betekenis van sy optrede. Ons het nie direkte toegang tot Jesus as historiese persoon nie. Daarby moet onthou word dat historiese ondersoeke twee onafhanklike bronne vereis alvorens 'n saak as feit, dus as *feitelike historiese gebeurtenis*, aanvaar kan word. Daarom is dit belangrik om iets oor hierdie bronne te sê:

KANONIEKE BRONNE

In die Nuwe Testament is die vier evangelies die belangrikste bronne omdat hulle handel oor Jesus se optrede. Die Markusevangelie is die oudste van die vier, geskryf na die val van Jerusalem in 70 nC. Daarna volg Matteus rondom 80, Johannes teen die einde van die 1ste eeu, en Lukas waarskynlik vroeg in die 2de eeu. Dit beteken dat die evangelies 'n geslag of twee ná Jesus se leeftyd geskryf is. Die inhoud van die evangelies is nie geskiedenis in die huidige sin van die woord nie. Die evangeliste *verkondig* vir 'n *nuwe geslag in nuwe omstandighede*, met eiesoortige probleme en uitdagings, die betekenis van Jesus se optrede vir hulle. Dit is een van die redes waarom soortgelyke tonele verskillend beskryf word en waarom 'n evangelis nie presies dieselfde grepe vertel as 'n ander evangelis nie. Evangelies is dus *verkondiging* en *tendensgeskrifte*.

Die evangelies is daarom *herinterpretasie* van hoe die evangeliste se bronne die betekenis van Jesus verstaan het, en in die lig daarvan op 'n spesifieke manier verwoord en geselekteer het. Die evangelies vorm dus minstens 'n tweede of derde laag of rondte van interpretasie van die betekenis van Jesus se optrede.

Mondelinge vertellings oor Jesus se optrede was van die evangeliste se belangrikste bronne. Voor die ontstaan van die Markusevangelie is daar vanuit die mondelinge oorlewering oor Jesus se preke, gesprekke, gelykenisse en kort spreuke 'n geskrif opgestel wat in die navorsing bekendstaan as Q (van die Duitse woord *Quelle* wat *bron* beteken). Hierdie *bron* van Jesuswoorde is nie 'n presiese weergawe van wat Jesus gesê het nie, maar ook weer interpretasie en verkondiging oor Jesus in 'n spesifieke konteks. Hierdie bron is nie gevind nie, maar só gerekonstrueer: Wanneer die vier evangelies met mekaar vergelyk word stem Matteus en Lukas soms woordeliks of byna woordeliks met mekaar ooreen. Wanneer dit gebeur staan soortgelyke bewoording baie keer in die Markus-evangelie, maar ander kere nie. Dit is veral so waar Jesus praat. Dit veronderstel dat nog 'n bron gebruik is. So het die sogenaamde Twee Bronne hipotese ontstaan wat algemeen in die Nuwe Testamentiese wetenskap aanvaar word, naamlik dat daar 'n bron van Jesuswoorde (Q) was, wat naas Markus, vir Matteus en Lukas as bron gedien het. Hierdie drie evangelies word die sinoptiese evangelies genoem.

In die Johannesevangelie vind ons baie Jesuswoorde en gebeure wat nie in die ander evangelies voorkom nie. Die soort taalgebruik verskil ook drasties van die ander. Johannes het daarom waarskynlik in 'n baie eiesoortige geloofsgemeenskap ontstaan wat hulle eie styl van praat oor Jesus ontwikkel het, en vir wie ander grepe oor Jesus se lewe belangrik was.

Uit hierdie beskrywing is dit duidelik dat dit nie meer moontlik is om deur te dring tot by die historiese persoon Jesus van Nasaret nie, met ander woorde om met absolute sekerheid presies sy woorde en optrede weer te gee nie. Wat meer is kan woorde of gebeure nie as histories beskou word as byvoorbeeld Matteus en Lukas met mekaar ooreenstem nie, want hulle is in so 'n geval nie twee onafhanklike bronne nie, maar het bloot albei dieselfde bron gebruik.

ANDER BRONNE

Naas die kanonieke evangelies kan die apokriewe evangelies wat vroeg dateer word, soos die Thomasevangelie, ook as bronne dien, veral in vergelykende studies met die sinoptiese

evangelies. Hiernaas is ook kontemporêre buite-Bybelse bronne bruikbaar. Hulle verwys soms na Jesus en bevestig sy historisiteit en wys hoe Jesus van buite die geloofsgemeenskappe verstaan is. Van groot belang is die kennis wat sulke bronne saam met argeologiese fondse bied oor hoe die 1ste eeuse Mediterreense en Palestynse gemeenskappe gefunksioneer het binne die Romeinse Ryk. Dit gee 'n onontbeerlike raamwerk vir die verstaan van Jesus se bediening in daardie gemeenskappe. Kom ons kyk hoe sulke gemeenskappe gefunksioneer het.

FUNKSIONERING VAN GEMEENSAPPE

1ste eeuse Palestynse gemeenskappe was arm samelewings met geen middelklas nie, en 'n klein groep rykes. Armoede beteken daar was nie surplus lewensmiddele om in krisis soos siekte aan te wend nie. Armes was daarom afhanklik van ryk beskermhere hiervoor. Beskermhere het weer afhanklikes nodig gehad om sekere dienste te verrig en hulle goeie naam in die gemeenskap te dra. Armes kon nie self so 'n verhouding daarstel nie. Beskermhere se agente, baie maal die oudste seun, het betroubare beskermlinge gesoek en dan die verhouding bemiddel.

Die gemeenskappe was patriargaal, dus mansgedomineerd. Vroue was soos eiendom, wat eers aan hulle vaders en daarna aan hulle mans behoort het. As hoof van die uitgebreide familie het 'n vader absolute gesag oor sy vrou en kinders gehad. Selfs volwasse kinders kon nie eiendom koop of verkoop of 'n testament opstel sonder die vader se toestemming nie. Die verhouding tussen vader en familie was soortgelyk aan dié van beskermheer tot afhanklikes. Hulle moes hom gehoorsaam en hy moes vir hulle sorg.

Armoede het meegebring dat eerbaarheid die kosbaarste besitting geword het omdat dit bepaalde geleenthede geopen het. Skande was oneer wat iemand laer op die rangorde van die gemeenskap geplaas het en geleenthede ontnem het. Persone en families het meegeding om eer, en mekaar selfs in die openbaar uitgedaag in 'n poging om mekaar in oneer te bring en self in aansien toe te neem. Die gemeenskappe het dus rangordes gehad van toenemende eer en aansien.

Hoewel Palestina deur die Romeine oorheers was, is die godsdiensteleiers en tempelowerhede toegelaat om grootliks die bestuur van die land te behartig. Hulle was dus tegelyk politieke leiers. Dit was moontlik omdat Palestina se regeringsvorm 'n tempelstaat was. Die tempel was aanbiddingsplek en tegelyk setel van regspraak en regering. Tempelbelasting is gehê en offerandes het deel uitgemaak van die inkomste. Die tempelstore het byna soos 'n reserwebank gefunksioneer.

Die tempelideologie was Judeese verbondsnomisme. Judees dui op die Judeese oriëntering van die godsdienst met sy sentrum in die Jerusalemse tempel en daarom meer invloed en steun in Juda gehad het. Verbondsnomisme dui op die verbond met Abraham en die verpligtinge van die godsdienstewette wat nagekom moes word. Klem is op die suiwer nageslag van Abraham geplaas. Suiwer Joodse manlike afstamming en om sonder liggaamsgebrek of siekte te wees was noodsaaklik vir toegang tot God in die tempel. Vroue en kinders kon net tot in hulle voorhof kom, en heidene net in die voorhof vir heidene. Dit bring mee dat die meerderheid van die bevolking van Israel van toegang tot God uitgesluit was.

JESUS EN SY BEDIENING

Sosio-kultureel en histories beskou moet Jesus se bediening teen bogenoemde agtergrond verstaan word. Jesus was 'n timmerman (skrynwerker) en het saam met ambagslui tot die laer stand van die samelewing behoort. Josef was nie Jesus se biologiese vader nie. Mans wat nie hulle vaders se suiwer Joodse bloedlyn kon aandui nie, is onrein beskou en kon nie

in die tempel toegelaat word nie. Dit is opmerklik dat Jesus homself Seun (kind) van God genoem het en sy volgelinge geleer het om dit ook te doen. Daarmee het Jesus standpunt ingeneem teen die tempelowerhede wat baie mense verhoed het om God in die tempel te ontmoet. Jesus as Seun van God bemiddel 'n vader-kind verhouding tussen God en mense, ook en veral vir hulle wat uitgesluit was. So word God Beskermheer en mense kinders (afhanklikes) van God wat diensbaar en gehoorsaam leef. Sulke mense word deel van die *koninkryk van God*. Hierdie metafoor teken God as koning (beskermheer) en gelowiges as sy onderdane (beskermlinge), dus dieselfde verhouding as vader-kind. Saam ondersteun hierdie twee metafore 'n simboliese betekenisambreel van God se patronaat wat Jesus aankondig, bemiddel en vir gelowiges realiseer. Vanuit die antieke drie-verdieping voorwetenskaplike werklikheidsverstaan sou Jesus se genesings, duiweluitdrywings en wonders bevestig het dat Jesus die mag gehad het om die koninkryk van God daar te stel. Sodoende is Jesus se verkondiging en geloofwaardigheid ondersteun en bevestig.

Gesien die uitsluiting van die meerderheid mense van toegang tot God in die tempel, het groot getalle mense Jesus aangehang. Jesus se gewildheid het die magsposisie van die godsdiensleiers en tempelowerhede bedreig tot so 'n mate dat hulle Hom uit die weg geruim het deur hom te laat kruisig.

---oOo---

CHRISTUS: DR PJ VAN STADEN

Dr P Van Staden se bydrae oor *Christus* kan by die onderstaande skakel gelees word: http://www.litnet.co.za/wp-content/uploads/2015/12/LitNet_Akademies_123_PieterVanStaden_517-545.pdf. Hy skryf soos volg oor die tema:

Die naam Jesus Christus vorm die kern van een van die prominente gelowe in die wêreld vandag. Dit is 'n beweging wat ontstaan het rondom die lotgevalle en lering van 'n man met die naam Jesus, wat afkomstig was van die dorpie Nasaret in Israel en ongeveer 2 000 jaar gelede geleef het. Vanuit 'n onbeduidende groepie volgelinge het die beweging gegroei tot een van die grootste gelowe wat die wêreld tot nog toe geken het. Die naam Jesus was 'n bekende Joodse naam, maar waar kom die naam Christus vandaan? Die meeste mense gebruik vandag die saamgestelde naam Jesus Christus as 'n eienaam. Tog is Christus nie oorspronklik 'n eienaam nie, maar 'n appellatief, dit wil sê 'n soortnaam, benaming of titel. Die woord Christus is die Latynse vorm van die Griekse christós wat op sy beurt 'n vertaling is van die Hebreeuse mashiach (Messias). Die feit dat Christus met verloop van tyd tot 'n eienaam omvorm is, verberg die kulturele en godsdienstige oorsprong en inhoud daarvan. Dit lei tot 'n vervaging van die vroeë identifiserende en belydenismatige aspekte van die term in die verbintenis met die persoon van Jesus van Nasaret.

Die doel van hierdie artikel is om aan te dui dat die grammatikalisering van die item christós, tesame met die harmonisering van verskillende Christologiese interpretasies in ooreenstemming met die regula fidei, gelei het tot die omvorming van 'n belydenis tot 'n eienaam, en dat die belydenis self vandag 'n rol speel in die voortsetting van die harmoniserende proses. Sodoende gaan die oorspronklike belydenismatige aspek van die woord verlore. Deur die aandag hierop te vestig word die aanvanklike kragtige inhoud van die woord herwin deur Jesus met die appellatief Christus te identifiseer as die Een deur wie God se verlossing van die wêreld beslissend deurgevoer is.

---oOo---

SY ENIGGEBORE SEUN: DR PJ VAN STADEN

INLEIDING

Maar julle, wie sê julle is Ek? (Matteus 16: 16). Hierdie belangrike vraag van Jesus was volgens Matteus gerig aan sy dissipels in die streke van Sesarea-Filippi. Simon Petrus se antwoord namens die dissipels was: *U is die Christus, die Seun van die lewende God.* Jesus van Nasaret die Seun van God! In die wêreld van daardie tyd was daar dikwels na mense verwys as *seuns van god*. Maar vir Matteus was Petrus se uitspraak egter iets geheel anders. Saam met die vroeë kerk van daardie tyd het hy geglo dat hulle in Christus met God self te doen gehad het.

Die vraag oor Jesus se identiteit was eerstens gerig aan die dissipels, maar eintlik is dit 'n beslissende vraag wat rekenskap eis van die Christelike kerk van alle tye. Die antwoord waarby die kerk in sy belydenis uitgekom het, naamlik dat Jesus die eniggebore Seun van God is, en wat die belydenis presies behels, was geen maklike pad nie. Wat dit beteken en veral wat dit nie beteken nie, het eeue se worsteling en stryd geneem tot met die sinode van Chalcedon in 451 nC. Tog bring die formulering nie werklik 'n oplossing in die sin dat ons kan sê dat ons begryp nie. Dit bly steeds 'n geheimenis. Immers, nadat Petrus die belydenis uitgespreek het, het Jesus hom *gelukkig* genoem *want dit is nie 'n mens wat dit aan jou geopenbaar het nie, maar my Vader wat in die hemel is* (Matteus 16: 17). Alleen deur die Gees van God is dit moontlik om te ontdek wat baie gelowiges voor ons ontdek het, naamlik dat Jesus die Seun van God is, dat in Jesus Christus God met ons is.

Wat verder ten opsigte van die belydenis van Petrus opval, is dat die weergawe van Matteus verskil van dié van Markus (wat vroeër geskryf was) in die sin dat die titel *Seun van God* ontbreek in Markus 8: 29 en 30. Dit hang saam met die feit dat daar in die vroeë kerk ontwikkeling plaasgevind het in die begrip oor wie Jesus werklik was, ook ten opsigte van die verstaan van die benaming *Seun van God*. Ten einde hierdie ontwikkeling beter te verstaan, word aandag gegee aan die herkoms van die benaming *Seun van God* in die wêreld van daardie tyd en die ontwikkeling in die vroeë kerk en daarna. Die gebruik van *eniggebore* word ook bespreek.

DIE ONTWIKKELING VAN DIE BEGRIP SEUN VAN GOD

DIE GEBRUIK VAN SEUN VAN GOD IN DIE HELLENISTIESE EN JOODSE WÊRELD

In die Hellenistiese wêreld van die 1ste eeu nC is die titel *seun van god* algemeen gebruik. Die konings van Egipte was beskou as fisiese afstammelinge van die god Ra, en soortgelyke uitdrukkings is ook gebruik vir van die Romeinse keisers. Verder was Griekse *godeseuns* welbekend. Vir die Joodse denke, met hulle klem op geloof in een God, was die idee van *goddelike mense* egter vreemd. Dit blyk dat die herkoms van die titel *Seun van God* eerder gesoek moet word in die Ou Testament. Daarin kan vier gebruike vir die titel onderskei word waar gehoorsaamheid aan God telkens in die fokus is. Onder andere word engele (Genesis 6: 2, Job 1: 6, 38: 7) en regverdige mense (veral in latere literatuur) so genoem. Dit was egter die verwysing na die volgende twee, naamlik na die koning en na die volk Israel, wat waarskynlik die aanleiding of agtergrond was vir die gebruik van die benaming *Seun van God* vir Jesus.

Ten opsigte van die koning as seun van God word in 2 Samuel 7: 14 die belofte gemaak aan Dawid dat God sy seun Salomo koning sal maak en bygevoeg: *Ek sal vir hom 'n vader wees en hy sal vir My 'n seun wees*. Ook word in Psalm 2: 7 met die troonbestyging van 'n koning van Israel aangekondig dat God gesê het: *Jy is my seun, van vandag af is Ek jou Vader*. Die koning is nie fisies as seun van God gebore nie, maar word deur God aangeneem om namens God in gehoorsaamheid aan God te regeer. In die voor Christelike Jodedom is

hierdie titel messiaans verstaan en later op Christus toegepas soos weldra duidelik sal word. Ten laaste is na die volk Israel as die seun van God verwys. *Israel is my oudste seun* staan in Eksodus 4: 22 en in Hosea 11: 1: *Ek het hom (Israel), my seun, uit Egipte geroep*. Weereens was die voorwaarde gehoorsaamheid. Israel moes gehoorsaam wees aan die Vader se wil, maar helaas! Deur ongehoorsaamheid faal Israel sy roeping as seun van God. Die seunskap het verlore gegaan (Maleagi 1: 6)! 'n Nuwe inset van bo af was volgens die profete nodig. God moet self vir die ware Seun, die getroue, gehoorsame verbondsgenoot, sorg. Jesus wat bewus was van sy besondere missie, het deur sy unieke gehoorsaamheid die ware Israel, die Seun, geword.

In die ondersoek van die Nuwe Testament kan fases onderskei word in die ontwikkeling van die Christelike oortuiging van die goddelike seunskap van Jesus, wat teruggaan na Jesus self en meegebring is deur die uniekheid van sy lewe, dood en opstanding. In die bespreking van die naam *Seun van God* is dit nodig om onderskeid te tref tussen die benamings *Seun van God* en *Seun* (van die Vader) wat uit verskillende onafhanklike tradisies ontwikkel het en eers op 'n later stadium vermeng geraak het.

JESUS DIE SEUN

Die besondere manier waarop Jesus van God as *Vader* gepraat het, het meegebring dat Hy al meer as *Seun* bekend geword het. Die Aramese vorm van die aanspreekvorm *abba* (iets soos *pappa*) (byvoorbeeld Markus 14: 36) kan met sekerheid teruggevoer word na Jesus omdat die kinderlike uitspraak ondenkbaar was in die gebedstaal van die Jode van daardie tyd. Hierdie gebruik van *die Seun* (sonder die byvoeging *van God* kom slegs drie keer voor in die sinoptiese evangelies (Matteus 11: 27, Lukas 10: 22, Markus 13: 32, Matteus 24: 36, Matteus 28: 19), slegs een keer in Paulus (1 Korintiërs 15: 28) en vyf keer in Hebreërs (1: 2, 8, 3: 6, 5: 8, 7: 28) terwyl dit in die Johannesevangelie en -briewe gereeld voorkom. Wat veral hierin beklemtoon word, is die onderlinge afhanklikheid van die Seun met die Vader, 'n eenheid met die Vader wat aan die Seun die volmag (outoriteit) gee om die Vader te kan openbaar. Die Vader kan op geen ander manier as deur die Seun geken word nie.

JESUS DIE SEUN VAN GOD

Soos hierbo aangetoon was daar tekens dat die titel *seun van God* gebruik was met die troonbestygingseremonie van konings. Psalm 2: 7 verwys onder andere na die aanneming van die koning as seun van God om in gehoorsaamheid aan God sy beheer oor te neem. In die laat Judaïsme in Palestina is hierdie titel tradisioneel gebruik vir die komende Messias. Dit is in die vroeë kerk oorgedra na Jesus. Ten opsigte van die tyd waarin hierdie oordrag plaasgevind het, kan verwys word na 'n reeds bestaande belydenisformule wat deur Paulus, wie se briewe die oudste geskrewe dokumente in die Nuwe Testament is, aangehaal word. Die formule waarna verwys word staan in Romeine 1: 3 en 4: Die evangelie *handel oor sy (God se) Seun. As mens is Hy uit die geslag van Dawid gebore, op grond van sy opstanding uit die dood is Hy deur die Heilige Gees aangewys as die Seun van God wat met mag beklee is, Jesus Christus ons Here*. Hier blyk dit dat die tyd van aanneming toe Jesus aangewys is as Seun van God, die opstanding was. By Markus (die oudste van die vier evangelies) kom die Gees sigbaar op Hom tydens sy doop tesame met 'n stem uit die hemel wat duidelik herinner aan Psalm 2: 7: *Jy is my geliefde Seun ...* (1: 11). Volgens Markus was Jesus dus nie eers met sy opstanding nie maar reeds met sy doop voor die aanvang van sy openbare bediening as Messias aangestel. Lukas gaan in hierdie opsig verder: Reeds voor sy geboorte is die belofte daar dat Hy deur die werking van die Gees die Seun van God genoem sal word (Lukas 1: 32 en 35).

VERDERE ONTWIKKELING

Die vroeë gemeente het interpreterend voortgebou op die tradisie wat ontstaan het deur die

prediking en handeling van Jesus. Die gebeure van die opstanding was sekerlik die bevestiging van wat reeds by die gelowiges oor Jesus geleef het. Reeds by die vroegste skrywers, soos by Paulus en Markus, was dit 'n uitgemaakte saak dat Jesus in die vroeë kerk as die Seun van God bekend gestaan het.

Met die uitbreiding van die Christelike geloof van die Joodse na die Hellenistiese wêreld het daar noodgedwonge veranderinge gekom, ook in die verstaan van die titel *Seun van God*. By Paulus en Johannes is daar sprake van 'n *preëksistente* Seun van God wat vooraf bestaan het en in Jesus *verskyn* het (soos dit onder andere gevind kan word in Romeine 8: 3 en Galasiërs 4: 4, asook in Johannes 1, 8: 58, 17: 5). Dit beteken egter nie dat daar by die Bybelskrywers sprake was van die abstrakte spekulاسie oor die goddelike natuur van Jesus nie (die sogenaamde ontologiese gebruik) wat na die Bybelse tyd in die kerk na vore gekom het nie. Die fokus was steeds op die funksie en gedrag van Jesus wat in gehoorsaamheid die Vader se wil volbring het (die funksionele gebruik). In volle gehoorsaamheid was Hy die ewebeeld van die Vader wat regeer. Om Jesus te ken is om sy weldade te ken. Dit is genoeg om te weet wat Christus gedoen het sonder om die geheim van sy persoon te ken. Hy wat een was met die Vader in 'n verhouding van liefde, het die opdrag om sy lewe af te lê van die Vader ontvang (Johannes 10: 18) en kon uit sy eie niks doen nie ... Wat die Vader doen, doen die Seun net so. Die Vader het immers die Seun lief ... (Johannes 5: 19 en 20). Die Vader groter is as Hy (Johannes 14: 28), maar in so ver die Seun as openbaarder van die Vader uitgaan, doen Hy in liefde wat die Vader doen, is Hy en die Vader Een (10: 30).

Die *ontologiese* gebruik van die titel *Seun van God* het eers werklik na vore gekom in die 3de en 4de eeu nC te midde van hewige verskille oor die goddelike en menslike natuur van Christus. Die belang van Konstantyn by die organisering van die konsilie van Nicea in 325 nC was eerstens polities om onrus in die Staat te besweer. Die besluit was dat die Seun van dieselfde wese as die Vader is en gegeneer word uit die wese van God soos die lig uit die son. Hierdie besluite, ook van die latere konsilie van Chalcedon wat ten doel gehad het om afwykende beskouings oor Christus se sogenaamde goddelike en menslike natuur uit te skakel, het nie duidelikheid gebring oor wie die Seun van God werklik is nie. Die persoon van Christus bly steeds 'n geheimenis wat eerbiedig bewaar moet word. Wat van belang is, is om te weet dat in Christus God met ons is, dat ons God nêrens anders as in Hom het nie en wat dit vir ons verlossing beteken.

ENIGGEBORE

Die woord *eniggebore* wat die verhouding van Christus met God beskryf, kom slegs voor in Johannes (1: 14,18, 3: 16, 18, 1 Johannes 4: 9). In die *Direkte Vertaling* van 2014 is dit vertaal met *enigste*. Jesus is die enigste Seun van God in onderskeid van ander gelowiges. In die Griekse vertaling van die Ou Testament word beide die ekwivalente vir *eniggebore* en *geliefde* gebruik om die begrip enigste te vertaal. Die gebruik van *geliefde* in Markus 1: 11, 9: 7, Matteus 3: 17 en Lukas 3: 22 kan daarom beskou word as sinonieme vir *eniggeborene*. Die idee van *geboorte* dui eerder op betrekking as op 'n gebeurtenis, naamlik dat dit 'n verwysing is na die onderlinge liefde van die Vader en die Seun. Die sending van die enigste Seun na die wêreld is die hoogste bewys van God se liefde.

As enigste Seun van God kan Hy gee wat niemand anders kan nie, naamlik die hoogste moontlike ooggetuieverslag van God. Niemand ken die Vader nie, behalwe die Seun en elkeen aan wie die Seun Hom wil bekend maak (Matteus 11: 27), en niemand kom na die Vader behalwe deur Hom nie (Johannes 14: 6). Deur Hom het die finale besluit van God oor die mens duidelik geword, die besluit wat of oordeel of vergifnis tot gevolg het. As openbaarder van God is Jesus die enigste Seun en kan ons God nie anders as deur Hom ken nie. Deur Jesus, sy enigste, te stuur, wys God aan ons die liefde wat sy wese is.

SLOT

Die titel *Seun van God* is 'n besondere beeld wat wys na die unieke intieme verwantskap van Jesus met God. Dit het sy ontstaan by Jesus self en Hy is deur die vroegste Christengelowiges so genoem, veral na sy opstanding. As ons bely dat Jesus die Seun van God is, het dit nie sin om te spekuleer oor sy wese nie, maar gaan dit oor die geloof dat God deurentyd teenwoordig is in die geskiedenis van Jesus. In Hom ontmoet ons God en ervaar ons sy koms na die wêreld toe. God kan nie anders geken word as deur Jesus nie, en God skenk ons heil alleen deur Jesus. Alleen deur Hom, die ware gehoorsame, wat die wil van God volbring het, word ons gered.

Aanvanklik is deur die gebruik van die titel *Seun van God* beklemtoon dat Jesus, die openbaarder van God, werklik mens was (ook in reaksie teen die gnostiek wat die mensheid van Christus ontken het) en dat menswees nie 'n struikelblok is om God se teenwoordigheid te ervaar nie. Waar Hy verkondig word kan niks fisies of kultureel of wat ook al verhinder dat God teenwoordig is nie. Dit is 'n titel wat gaan oor liefde wat eerder insluit as uitsluit.

Om te ontdek wie die Seun van God is bly 'n waagstuk en is woorde ontoereikend. Dit is 'n saak van geloof. Ons ontdek nie eers wie Christus is en glo dan nie, ons glo in Hom en ontdek dan wie Hy is. Dan word dit deur God se Gees moontlik om van Jesus soos Thomas te bely: *My Here en my God*. Dit kan seker nie anders werklikheid word nie as deur die hoor van die Woord en die deel wees van die gemeenskap van gelowiges.

---oOo---

ONS HERE: DR PB BOSHOF

Jesus het nie Homself tot Here gemaak nie, Hy het dit geword deur Homself prys te gee aan sy dood aan die kruis en verhoog te word tot oorwinnaar oor die dood: *Hiervoor het Christus ook gesterf en weer lewend geword: Om Here te wees van die dooies en die lewendes* (Romeine 14: 9). Die gemeente word daardeur gekenmerk dat hulle Jesus Christus se heerskappy oor hulle erken: *As jy met jou mond bely dat Jesus die Here is, en met jou hart glo dat God Hom uit die dood opgewek het, sal jy gered word. Met die hart glo ons, en ons word vrygespreek, en met die mond bely ons, en ons word gered* (Romeine 10: 9 en 10). Jesus Christus het wel gesterf, maar sy dood het besondere betekenis, want daardeur word die lewe openbaar. Jesus Christus sterf in gehoorsaamheid aan God:

Hy was gehoorsaam tot in die dood, ja, die dood aan die kruis. Daarom het God Hom ook tot die hoogste eer verhef en Hom die Naam gegee wat bo elke naam is, sodat in die Naam van Jesus elkeen wat in die aarde en op die aarde en onder die aarde is, die knie sou buig, en elke tong sou erken: "Jesus Christus is Here!" tot eer van God die Vader (Filippense 2: 8 tot 11).

Met dié belydenis sê 'n mens nie soseer dat jy glo nie, jy sê eerder in wie jy glo. Die geloof word uitgespreek met die oog op Hom tot wie die geloof gerig is. Jesus Christus het God tot in die dood gehoorsaam, en vir Hom was God nie dieselfde as die noodlot nie, maar die Een wat uit niks uit iets tot sy eer skep. Sterwend vertrou Jesus Christus Homself toe aan God wat die dooies opwek. Deur die kruis het Jesus Here geword en sy Heer-wees bestaan daarin dat dié vir wie Hy gesterf het, die lewe van Hom ontvang. En soos Christus self die lewe net in gehoorsaamheid aan die Vader ontvang, so deel sy gemeente aan sy sterwe deur in gehoorsaamheid hulle eiemagtige lewens in sy dood te laat deel en die ware lewe uit die Vader se hand te ontvang.

Om *ons Here* van Jesus Christus te bely, beteken om sy gesag oor jou lewe te erken, dat jy die een is wat jy uit Hom en deur Hom is en niks anders nie. Jou oorsprong lê in hierdie

gesag wat jou in die kerklike verkondiging ontmoet. Sy gesag laat Jesus Christus geld deur mense in sy dood te betrek, deur die ou mens te laat sterf en die nuwe mens saam met Hom te laat opstaan, Hy het immers te doen met mense wat reeds in sonde dood is. En by hierdie punt bondel die weerstand en besware teen die Christendom saam, want dit kom van 'n ongeseglikheid af, 'n ongemaklikheid met gesag, 'n weiering om te gehoorsaam. Emansipasie bevryding kom hoog in aanvraag. Baie mense het die eerbied vir bestaande verhoudinge soos die huwelik, of familiebande, ontgroei. In skoolverband word gesag uitgedaag. En mense ervaar dit as 'n oplugting wanneer hulle nie meer waarde hoef te heg aan God, geloof en kerk nie.

Wanneer die gesag van *ons Here* nie meer of nog nie aanvaar word nie, gaan die heerskappy oor na iets of iemand anders toe. Hierdie ander mag waardeur 'n mens dan regeer word is niks anders as sy eie ek nie. Onverskilligheid of opstandigheid teenoor die goddelike aanspraak loop uit op egosentrisiteit. Mense koester dan die idee van selfbeskikking of outonomie, dat jou eie insig, voorkeure en geen ander beperking nie jou denke en optrede moet bepaal. Die mens betrek die wêreld as deel van sy groter ek, en onderwerp homself aan vele magte: 'n Idee, 'n program, 'n lewenstyl, 'n ander mens. Die mag waaraan die mens homself uitlewer kan nie met een woord omskryf word nie, omdat dit om 'n konstellasie van magte gaan: Sonde, wet, dood, duiwel. En geen onderhorigheid is so volkome soos die een aan onself nie. In alles wat die mens besig hou kry hy net met homself te doen, met sy eie goeddunke, sy beginsels, sy deugde, sy slimmighede, sy dommigheid.

Die heerlose mens word dus sy eie here. Dit is vir die mens nie moontlik om sonder 'n here te wees nie, dit is of die een of die ander, en vir die gemeente is dit nie die een nie, maar die ander:

Niemand van ons leef tog vir homself nie, en niemand sterf vir homself nie. As ons lewe, leef ons tot eer van die Here, en as ons sterwe, sterf ons tot eer van die Here. Of ons dan lewe en of ons sterwe, ons behoort aan die Here (Romeine 14: 7 en 8).

Wie nie aan die Here behoort nie, behoort aan homself. Dit is teen hierdie ruiling van here wat die kerklike verkondiging waarsku. Want die mens sluit so homself toe in 'n kokon waarbinne hy aan sy eie gedagtes, buie, waarneming, verklarings uitgelewer bly. Die mens se vermeende vryheid spel in werklikheid onvryheid vir hom, en sy onvryheid weer vryheid. Uit onself is dit nie moontlik om hieruit bevry te word nie. Waarom nie? Omdat dit nie gaan om blote etiese selfkennis of 'n gesindheidsverandering nie, maar om 'n beweging wat van God deur Jesus Christus aan die gang gesit word.

Die boodskap en die belydenis dat Jesus Christus die Here is, wil ons bevry van die neerdrukkende heerskappy wat ons oor onself uitoefen. Sonde word blootgelê as die strewe van die mens om uit sy eie moontlikhede die lewe uit te kerf. Die evangelie verkondig dat ons nie meer aan ons eie goeddunke, wispelturigheid behoort nie, maar aan Hom wat sê: *Ek lewe en julle sal lewe* (Johannes 14: 19). Die mens wat dit aanvaar, beleef dit wat goed en gaaf lyk, dankbaar, en dit wat vernietigend en verootmoedigend werk, hoopvol. Met beide moontlikhede leef en sterf hy vir die Here. Die mens wat aan sy eie moontlikhede gebonde bly kan nie goed doen in die samelewing nie, want hy bly altyd daarop bedag om homself te regverdig. Daarenteen is die mens wat van homself bevry word, wat die produk van die evangelie is, die een wat in die gemeenskap kan werk vir beter omstandighede, wat, as gawe van God, weldadig met sy medemense kan verkeer.

Jesus Christus heers, regeer volgens die aard van sy heerskappy wat van 'n hoër orde is, en stry nie met dieselfde middele as die ander heerskappe nie. Dit hou in dat Hy niemand dwing tot vertroue nie. Al dring die barmhartige Here Hom op aan hardkoppige en vyandige mense, bly dit vir hulle ewe maklik om vir Hom nee te sê. Deur die verkondiging word die mens wel met 'n outoriteit gekonfronteer waarop hy tog moet antwoord: Aanvaar ek die

aanspraak wat op my gemaak word of nie. Die aanspraak, opvordering, wat my bevraagteken, is nodig anders sou die boodskap net 'n uitbreiding en verlengstuk van myself wees. Ons praat in oordragtelike sin van ontmoeting. 'n Mens kom op Een af wat hom onvoorsiens teëkom en wat heel anders is as wat hy in sy voorstellings tot nou toe verwag het, en wat hom dwing om homself van vooraf te oriënteer. Die mens het nie die moontlikheid om nie te antwoord nie. Ons menslike vryheid strek nooit verder as die keuse wie ons moet gehoorsaam nie – of Jesus Christus of onself. Enige voorbehoude wat iemand sou wou hê word uitgeskakel. Niemand kan twee here dien nie (Matteus 6: 24). Die evangeliese uitspraak beteken nie wat mense dikwels daarvan maak, naamlik dat die mens besluiteloos, verward tussen twee liefdes, tussen God en die wêreld op twee gedagtes sou hink en vir tyd en wyl in 'n onvolhoubare tussentoestand sou verkeer nie. Die uitspraak moet op sigwaarde geneem word en dit is dat niemand twee here kan gehoorsaam nie omdat dit onmoontlik is. Jy dien werklik van harte net een here. Aanvaar iemand Jesus Christus se gesag oor hom, word hy iets wat hy vantevore nie was nie, hy raak vry van homself en kry 'n nuwe begrip van homself as sondaar wat genade ontvang. Sy vryheid gaan so ver dat dit daarop uitloop dat hy anders word, waarlik mens word. Die effek wat Jesus Christus se heerskappy op mense het is juis die nuwe begrip wat hulle van hulleself verower. Deur die verkondiging word die mens uit sy omstandighede uitgehaal en in 'n nuwe situasie ingebring waarin hy self nuut is. En dit gee weer aan Jesus Christus met reg die gesag van *die Here*. Die nuwe Ek is afhanklik van Hom en daarom is Hy *onse Here*. Verwerp die mens Jesus Christus se gesag, behou hy vir homself die reg voor om nie te verander nie en homself te bly, en die magte so in te span dat hy homself kan bly.

Jesus Christus se heerskappy is 'n genadige heerskappy. Dit is bereid om die verlore seun terug te ontvang. Daarom moet ons ons nie aan menseveragting skuldig maak nie. Ons het geen rede daartoe nie en dit sal ons verhinder om van hulp te wees in enige verandering ten goede by so iemand. Wat ons van hom afsit kom waarskynlik ook by onself voor. Dit is nie billik om van ander mense meer te verwag as waartoe ons self bereid is nie.

Die *ons* van *ons Here* is die broederlike ons. Omdat Jesus Christus die gelowiges bevry tot ware menslikheid, maak die geloof ons eintlike menswees uit, wat oorspronklik is as ons vrou- of manwees, ons Engels- of Afrikaanswees, professor- of studentwees. Die gemeente getuig dat ons as mense in Jesus Christus 'n broederskap uitmaak en dat dit nie anders as in die geloof moontlik is om mekaar se hoeders te wees nie. Hier gaan dit nie om die algemeen menslike nie, maar om die eintlike menslike.

---oOo---

WAT ONTVANG IS VAN DIE HEILIGE GEES, GEBORE IS UIT DIE MAAGD MARIA: DR GMJ VAN WYK

Die *maagdelike geboorte* van Jesus het in ons tyd 'n twispunt in die Kerk geword. Die rede waarom die *maagdelike geboorte* vir die Kerk 'n probleem skep wat eenvoudig net nie onder die mat in gevee kan word nie, is omdat die saak wel in die kerklike belydenis opgeneem is, maar terselfdertyd word daar baie argumente aangevoer dat hierdie artikel maar eerder uit die belydenis uitgelaat moet word. Die belydenis van die Kerk is vir ons belangrik omdat dit ons in die geloof bind aan die kerk van alle eeue. Omdat die kerk een is, kan ons nie hierdie verbintenis met die kerk van die verlede breek nie, tensy ons kan aantoon dat die kerk in die verlede gedwaal het. As ons dus wil wegdoen met die maagdelike geboorte in die kerklike belydenis, sal ons moet kan aantoon dat die maagdelike geboorte 'n saak is wat in stryd is met die res van die Bybel se boodskap. Kom ons gaan kyk eerstens na die vernaamste probleme wat hier ter sprake gebring word, en wat aangevoer word as redes dat die maagdelike geboorte uit die belydenis uitgelaat moet word.

Eerstens is daar die mense wat van mening is dat so 'n geboorte 'n biologiese onmoontlik-

heid is. Dit is net eenvoudig onmoontlik dat daar 'n kind gebore kan word sonder dat daar seksuele gemeenskap tussen 'n man en 'n vrou plaasgevind het.

Dan is daar ook die mense wat sê dat daar in die wêreld se geskiedenis nog nooit weer so iets plaasgevind het nie, en omdat hierdie saak hom nog nie weer herhaal het nie, is dit duidelik dat dit ook nie by Jesus se geboorte kon plaasvind nie.

In die tyd na Jesus se dood toe die Christendom begin het om uit te brei, het die Jode die storie versprei dat Jesus 'n kind is wat uit ontug gebore is. Hulle het gesê Maria was 'n straatvrou wat gemeenskap met 'n vreemde man gehad het, en dit is uit hierdie vrou wat Jesus gebore is. Die rede waarom die Jode hierdie storie versprei het, is dat hulle daarmee wou aandui dat Jesus nie die verwagte Messias kon wees nie. Die maagdelike geboorte is 'n polemiekie hierteenoor.

Daar is ook mense wat beweer dat daar baie voorbeelde is van soortgelyke stories. Die primitiewe mense het almal stories vertel van vroue wat by gode geslaap het en dan 'n kind gehad het. Hierdie kinders, so word vertel, was gewoonlik reuse, groot en magtige mense. Jesus was, volgens hierdie teorie, ook net een van hierdie *godemense*. Om hierdie rede kan ons nie aan die maagdelike geboorte bly vashou nie. Jesus was tog ware God en ware mens, nie 'n soort godmens nie.

Vyfdens is daar mense wat met reg sê dat die maagdelike geboorte 'n randverskynsel in die Nuwe Testament is. Alleen Lukas en Matteus weet van die maagdelike geboorte. Sowel Paulus as Johannes weet skynbaar nie van die maagdelike geboorte nie, want albei van hulle praat nie 'n enkele woord daaroor nie. Markus swyg ook heeltemal oor die maagdelike geboorte. Verder is daar nog ook 'n teenspraak tussen die maagdelike geboorte en die verkondiging van Johannes wat sê dat Jesus nie net van sy geboorte af Seun van God is nie, maar dat hy dit al van die begin af was.

Wat sê ons nou van al hierdie argumente oor die maagdelike geboorte? Kom ons gaan terug na die Bybel toe en probeer vasstel wat Lukas vir ons wil verkondig wanneer hy ons van die maagdelike geboorte vertel. Wanneer ons weet wat Lukas vir ons wil sê, kan ons terugkom en 'n antwoord op al hierdie probleme gee.

Ons bepaal ons aandag by die gedeelte in Lukas 1: 26 tot 38. In hierdie gedeelte vertel Lukas aan ons dat 'n engel, Gabriël, aan die jong vrou Maria verskyn het in 'n klein dorpie. Hy vertel aan haar dat die Messias uit haar gebore sal word. Hier gebeur iets wat alle Jode van Jesus se tyd se harte sou laat staan. Die boodskapper van God kom na 'n vrou toe – iemand wat geen regstatus gehad het nie of iemand wie se getuie nie in die openbaar enige waarde sou hê nie. Boonop is hierdie vrou nog ook in 'n klein en onbeduidende dorpie woonagtig. Alle Jode sou gedink het dat so 'n aankondiging aan die Hoëpriester in Jerusalem – die stad van Dawid – gemaak sou word. Wat hier gebeur is dus iets heeltemal ongewoon. God kies 'n geringe jong vrou uit 'n onbeduidende dorpie om die lang verwagte Verlosser in die lewe te bring. Ons kan vra waarom God hier heeltemal anders optree as wat alle gelowige Jode verwag het. God tree hier anders op as wat almal verwag het omdat alle aandag van die mense wie betrokke is by hierdie gebeure af moet verskuif na die boodskap van die engel toe. Alleen op hierdie manier sal die mens raaksien wat hier gebeur en reg hoor wat hier aangekondig word.

As ons hierdie gedeelte reg wil verstaan sal ons ook moet luister na wat die boodskap is wat die engel bring. Nadat die engel Maria as die begenadigde van die Here begroet het en haar gerus gestel het dat sy nie bang moet wees nie, sê hy aan haar dat sy 'n seun sal baar en dat sy hom Jesus moet noem. God sê dus hier vir Maria watse naam sy aan haar kind moet gee. Die rede waarom God die kind se naam kies is, is dat die kind nie 'n gewone kind is nie. In die tyd van ou Israel het iemand se naam 'n beskrywing gegee van wie en wat hy

of sy is. Die feit dat God die naam gee, dui dus daarop dat God 'n besondere belang by die kind het en dat Hy reeds hier vir die mensdom iets te sê het oor hierdie Jesus. Lukas vertel dus aan ons hierdie verhaal omdat hy daarmee vir ons wil sê wie Jesus is. Die naam wat God aan die kind gee en wat die engel bekend maak, gebruik Lukas om aan die begin van sy evangelie, reeds voordat Jesus se optrede begin, aan ons te sê wie Jesus is.

Die engel sê eerste dat Jesus hierdie naam gekry het omdat hy groot is en die *Seun van die Allerhoogste* genoem word. Verder sê hy dat God aan hom die troon van Dawid sal gee en dat hy koning sal wees oor die huis van Jakob, sy koningskap sal ook sonder 'n einde wees. Wanneer Lukas hierdie woorde skryf is dit duidelik dat hy aansluiting soek by 2 Samuel 7. Die woorde wat in hierdie Ou Testamentiese gedeelte oor die nakomeling van Dawid gespreek word, pas Lukas nou op Jesus toe. Lukas sê dus hier aan ons dat Jesus die een is in wie die beloftes wat aan Dawid gemaak is, waar sal word. Die hoop waarop Israel gewag het, het werklikheid in Jesus geword. In Jesus het God hom oor sy volk ontferm en het Hy hom in genade na hulle gekeer.

Nadat die engel bekend gemaak het dat Jesus die *Seun van Dawid* is, vra Maria aan hom hoe dit moontlik is want sy het nog nooit seksuele omgang met 'n man gehad nie. (Om 'n man te ken, beteken om omgang met hom te hê.) Die antwoord van die engel op hierdie vraag is *Die Heilige Gees sal oor jou kom, en die krag van die Allerhoogste sal die lewe in jou wek. Daarom sal die een wat gebore word, heilig genoem word, die Seun van God.* Dit is duidelik wat die engel hier sê. Maria, 'n vrou wat nog nie omgang met 'n man gehad het nie, sal swanger word omdat sy die krag daartoe deur die werking van die Heilige Gees van God, sal ontvang. Wat hier sal gebeur is nie dat Maria met God sal omgang hê soos wat sodanige gebeure in heidense mites beskryf word nie. Nee, wat hier sal plaasvind is 'n totale nuwe skeppingsdaad van God. Sonder dat daar seksuele gemeenskap tussen Maria en 'n man plaasvind, word sy swanger omdat God deur sy skeppende krag in haar die lewe wek. Die engel sê verder dat die kind wat op hierdie wyse gebore sal word, *Seun van God* genoem sal word. By hierdie punt kom ons by iets wat baie belangrik vir die verstaan van hierdie gedeelte is. Jesus word nie die Seun van God genoem omdat hy uit 'n maagd gebore sal word nie, maar hy word uit 'n maagd gebore omdat hy die Seun van God is. Omdat Jesus van God afkomstig is, is sy geboorte uitsonderlik. Sy geboorte sê vir ons wie hy is, sy geboorte *bepaal egter nie* wie hy is nie. Dit is reeds deur God bepaal. Ons kan hierdie gedagte ook soos volg samevattend uitdruk: Die mens Jesus word nie die Seun van God nie, maar die Seun van God word die mens Jesus.

Nou kan ons terugkeer na die probleme wat teenoor die maagdelike geboorte na vore gebring is. Ons sien dat die maagdelike geboorte nie 'n geloofsprobleem vir gelowiges hoef te skep nie. Die eintlike geloofsprobleem lê elders – nie by die maagdelike geboorte as sodanig nie. Die maagdelike geboorte wil nie die beskrywing van 'n wonder wees wat sal plaasvind nie – nee, die maagdelike geboorte is 'n teken van 'n wonder wat plaasvind, en wat veel groter as die maagdelike geboorte self is, dit is die wonder dat die Seun van God, God self, mens word. Lukas sê aan ons dat hierdie wonder wel vir God moontlik is. *Kyk 'n bloedverwant van jou, Elisabet, het in haar ouderdom self ook 'n seun ontvang, en sy wat as onvrugbaar bekend was, is nou al in haar sesde maand. Niks is vir God onmoontlik nie.* Hierdie teken is nie in die eerste plek vir Maria gegee nie, maar vir die ongelowige, twyfelende lesers. Maria het geglo. Sy het nie 'n teken van die engel gevra nie, terwyl Sagaria, wie nie geglo het nie, dit wel gedoen het.

As ons sê dat die maagdelike geboorte 'n teken daarvan is dat die Seun van God die mens Jesus geword het, kan ons vra waarom Lukas nou reeds dit as teken gebruik het. Lukas het sy evangelie vir die Jode geskryf wat buite Israel, in Griekssprekende dele van die wêreld, gewoon het. Lukas gebruik die maagdelike geboorte as teken omdat dit vir hierdie mense 'n bekende teken was. Hierdie mense het die Ou Testament geken deur 'n Griekse vertaling, naamlik die Septuaginta. Jesaja 7: 14 was veral vir hulle bekend: *Kyk, die maagd sal*

swanger word en 'n seun baar en hom Immanuel noem. Lukas sê dus vir sy lesers dat die een wat hulle verwag het om hulle van hulle ellende te verlos, in Jesus na die mensdom gekom het. God het Hom oor sy volk ontferm.

As ons teen hierdie agtergrond gaan kyk na die probleme wat teen die maagdelike geboorte geopper word, dan sien ons dat al hierdie probleme na vore kom omdat die maagdelike geboorte nie reg verstaan word nie. Die maagdelike geboorte wil nie 'n biologiese verklaring vir Jesus se geboorte bied nie. As 'n historiese gebeurtenis wil die maagdelike geboorte reeds onherhaalbaar wees en nie algemeen nie. Die menswording van die Seun van God is nie 'n gebeurtenis wat homself herhaal nie, nee, dit is God se laaste boodskap aan die wêreld. Jesus is nie 'n kind van 'n straatvrou soos wat die Jode beweer het nie, Lukas sinspeel teenoor hierdie storie daarop dat daar al in die Ou Testament sprake daarvan is dat die Messias uit 'n maagd gebore sou word. Ons het ook al gesê dat die maagdelike geboorte na die skeppende krag van God heenwys en nie na 'n god wat kinders by 'n aardse vrou verwek nie. Die maagdelike geboorte staan nie in die sentrum van die Nuwe Testament nie, maar dit weerspreek ook nie die getuienis van die Nuwe Testament nie, daarom is hierdie probleem nie 'n werklike probleem nie.

Nou dat ons weet wat die maagdelike geboorte nie beteken nie, en wat Lukas daarmee wou sê, moet ons kyk wat dit vandag vir ons kan beteken.

Ons het gesien dat die maagdelike geboorte as sodanig, dit wil sê die maagdelike geboorte los van al die ander gebeure rondom Jesus, leë woorde is. Dit help nie dat ons alleen maar sê dat ons in die maagdelike geboorte glo nie. Ons moet ook sê wat ons daarmee bedoel as ons sê dat ons in die maagdelike geboorte glo. Hier is Lukas se boodskap vir ons van betekenis. Ons bely die maagdelike geboorte omdat dit vir ons 'n teken is dat die Seun van God die mens Jesus geword het. Wanneer ons nou vra wat dit vir ons beteken dat die Seun van God mens geword het, vra ons na die ware betekenis van die maagdelike geboorte vir ons, die mense van die 20ste eeu. Wanneer ons sê dat die Seun van God die mens Jesus geword het, wil ons daarmee sê dat God self mens geword het. Die maagdelike geboorte beteken: God het mens geword. God het Homself na die mense toe gekeer sodat ons, as mense, Hom as God kan leer ken. Ons kan God alleen ken as hy Hom aan ons bekend gemaak het. God moet Homself eers aan ons openbaar voordat ons Hom kan ken. Die maagdelike geboorte sê aan ons: God staan aan die begin van elke werklike openbaring wat plaasvind, God en nie die deugszaamheid, die vroomheid of die vernuf van 'n mens nie. Die mens is nie saam met God 'n medeverlosser van homself nie. God red die mens uit genade, nie omdat die mens sy verlossing verdien nie, as die mens iets voor God verdien het hy God nie nodig nie. Maar, ons het God nodig omdat ons teen Hom gesondig het en ons daarom nie geregtigheid vir onself kan verdien nie. Die maagdelike geboorte is genadeverkondiging, dit is die boodskap daarvan dat God aan ons heil bestem het, God het Hom in liefde na ons toe neergebuig sodat Hy die wêreld uit nood kan red.

Die maagdelike geboorte sê nie net vir ons iets van God nie, dit sê ook vir ons iets oor onself, iets oor ons lewe. Dit sê aan ons hoe ons moet lewe. Ons moet ontvanklik vir God se genade wees. Ons moet dankbaar en ontvanklik teenoor Hom lewe. Soos Maria moet ons onself in God se hand stel en sê: *Ek is tot beskikking van die Here. Laat met my gebeur wat God se wil is.*

---oOo---

WAT GELY HET ONDER PONTIUS PILATUS: DR GJ MALAN

INLEIDING

Dit is opmerklik dat die lydensvertellings in die evangelies 'n baie groot deel van die evange-

lieverhale in beslag neem. Dit suggereer dat die evangeliste 'n baie nou verband gesien het tussen Jesus se lewe en sterwe. Beide staan in die teken van sy lyding. Die Heidelbergse Kategismus onderskryf dit deur sy hele lewe as lyding te beskryf (vergelyk Sondag 15, Vraag en Antwoord 37). Dit is heel anders as die ortodokse oorbeklemtoning van Jesus se lyding, met die gevolglike karikatuur dat Jesus slegs sou gekom het om te sterf.

VERSKILLENDE HOEKE

Die betekenis van Jesus se lyding kan, soos die betekenis van sy mensheid, (vergelyk die bespreking by ... *en in Jesus*) van verskillende kante beskou word. Die betekenis van Jesus se lyding kan beswaarlik losgemaak word van die betekenis van sy kruisiging, wat weer onlosmaaklik verband hou met die verkondiging van sy opstanding.

Die benadering van onder, dit wil sê vanuit sosio-kulturele en historiese hoek, bied belangrike insigte in Jesus se lyding. Heelwat aandag word daarom hieraan gegee.

Heilshistories (van agter, dus vanuit die Ou Testament beskou) kan Jesus se lyding geïnterpreteer word as die instelling van die nuwe verbond, wat soos die oue, met bloed, dit wil sê met die dood van 'n slagoffer, gepaard gaan. Die lyne van mense se ontrou teenoor God se trou lei in die Ou Testament reeds tot die versugting dat God iemand mag voorsien wat plaasvervangend vir Israel sal ly en sodoende versoening bring (vergelyk Jesaja 52: 13 tot 53: 12).

Van bo kan Jesus se lyding as plaasvervangend beskou word. Hy ly in die plek van sondaars as sondelose wat deur God tot sondaar gemaak word. Die lydende Jesus verteenwoordig God by die mense en die mense by God. Dit het worsteling meegebring (vergelyk sy gebed in Getsemane en sy uitroep van Godverlatenheid aan die kruis). Regdeur het Jesus God nie laat vaar nie, maar tegelyk vasgehou aan die mense, al het die dissipels Hom in die steek gelaat, die godsdienstige leiers Hom uitgelewer om gekruisig te word en die skare teen Hom gedraai. Daarmee vervul Jesus sy rol as wedersydse verteenwoordiger van God by mense en mense by God.

Die verstaan van sy plaasvervanging deur die eeue kan vanuit die hede (van voor) beskou word aan die hand van die kerk- en dogmengeskiedenis.

Laastens is die beskouing van onder, vanuit die sosio-kulturele en historiese konteks van Jesus se tyd. Hier val die klem. Die *Apostolicum* verklaar dat Jesus se lyding onder die Romeinse goewerneur oor Judea, Pontius Pilatus, se bewind plaasgevind het. Hiermee word die sosio-kulturele en historiese plasing van sy lyding voorsien. Die vraag aan die orde is: Hoe sou mense van daardie tyd Jesus se lyding verstaan het?

SOSIO-KULTURELE PERSPEKTIEF OP JESUS SE LYDING

Verreweg die meerderheid 1ste eeuse mense in Palestina was arm. Armoedige samelewings het beperkte lewensmiddele gehad. Daar is geen surplus waarop teruggeval kon word in tye van tekorte of nood nie. Mense het geleef van die hand na die mond. Daar was nie 'n middelklas nie. Rykes was ver in die minderheid en kon as beskermhere dien vir armes wat dan weer diens aan hulle verskuldig was.

In sulke samelewings word aansien (eer) van kritieke belang, want iemand se rangorde van eer het bepaal watter geleenthede en voorregte hom sou toekom. Eer is soos alle ander middele beskou as beperk. Dit beteken dat daar nie surplus eer beskikbaar is nie. Iemand kan dus slegs eer bekom deur dit van iemand anders af te neem. Dit het byvoorbeeld gebeur wanneer een die ander in die openbaar uitdaag of konfronteer. Wie die argument wen se eer neem toe, terwyl die ander een se eer afneem. Wanneer iemand homself eer toeien wat hom nie toekom nie, is dit as skande beskou, as besetenheid of as waansin.

Jesus was 'n timmerman van die onbenullige gehuggie Nasaret in die noordelike provinsie van Galilea, ook genoem *Galilea van die heidene*, vanweë die groot getal heidene wat daar gewoon het. Galileërs het hulle waarskynlik minder gesteur aan die regering deur die tempel-elite vanuit die verafgeleë Jerusalemse tempel in die suidelike provinsie van Judea. Jesus het in Kapernaum, in Galilea gewoon (vergelyk Markus 2: 1). Sy huis was die basis vir sy werksaamhede. Jesus het die koninkryk van God verkondig en mense opgeroep om hulle in die lig daarvan te bekeer. Hy het siekes genees en duiwels uitgedryf. Skares het na Hom gestroom.

Vir 'n Galilese timmerman om as godsdienster op te tree en boonop só beroemd te word, impliseer dat Jesus in eer en aansien toegeneem het. Omdat eer as beperkte middel beskou is, is gedink dat Jesus onregmatig die godsdiensters se eer toegeëien het. Jesus se familie het egter gedink dat Hy van sy kop af geraak het en wou Hom terugneem Nasaret toe (Markus 3: 20 tot 34).

Die godsdiensters het die saak anders hanteer. Hulle aansien en voorregte was bedreig deur Jesus se bediening omdat Hy geleer het dat mense buite die bemiddeling van die godsdiensters in die regte verhouding met God kon leef. Aanvanklik het die godsdiensters Jesus in diskrediet probeer bring deur Hom van duivelbesetenheid te beskuldig (vergelyk Markus 3: 22). Dit het nie Jesus se aanhang verminder nie. Die godsdiensters het toe begin met openlike konfrontasies en strydgesprekke met Jesus aangeknoop ten einde Hom in die skande te bring en hulle verlore eer terug te wen (byvoorbeeld Markus 7: 1 tot 13, 8: 11 tot 13, 10: 1 tot 11). Ook hierdie taktiek het misluk. Die laaste uitweg was 'n komplot om Jesus dood te maak (vergelyk Markus 14: 1 en 2 en parallels in Matteus en Lukas, asook Johannes 11: 45 tot 57).

Jesus se lyding word beter verstaan as ons die godsdiensters se optrede jeens Hom in sosiale terme ontleed. Hulle het nie maar net van Jesus ontslae geraak nie. Die hele komplot was daarop gerig om Jesus se geloofwaardigheid en aansien af te breek. Sosiologies beskou kan hulle uitvoering van die komplot beskryf word as 'n status degradasie ritueel waardeur hulle die eer wat Jesus hulle sou ontnem het, weer vir hulleself teruggewen het. 'n Status degradasie ritueel is 'n proses waardeur iemand in die openbaar verneder word en herkategoriseer word as sosiaal afwykend. Hierdie tipe ritueel gaan gepaard met uitdrukkings van morele verontwaardiging en die slagoffer se vorige identiteit in die samelewing word bespotlik gemaak deur dit anders te interpreteer, sodat mense onder die indruk kom dat die slagoffer nog altyd sosiaal afwykend was.

Hoe het die proses verloop? Jesus is in hegtenis geneem deur gewapende tempelpolisie nadat Judas, 'n dissipel, Hom verraaï het teen betaling (Markus 14: 43 tot 49 en parallels). Dit lei tot Jesus se isolasie: Die ander dissipels was so bang vir dieselfde lot dat hulle nie Jesus verder vergesel het nie, maar gaan wegkruip het (Markus 14: 50).

Die volgende vernedering het plaasgevind by die hoëpriester se huis. Na weersprekende vals beskuldigings erken Jesus, op navraag van die hoëpriester, dat Hy die Christus (Messias) is. Hy is van godslastering beskuldig en ter dood veroordeel. Toe het die openbare vernedering vererger deurdat hulle Hom gespoeg het, sy oë toegebind is en Hy met die vuis geslaan is, geklap en gekoggel is.

Die volgende dag is Jesus se isolasie nog meer beklemtoon toe Petrus, die leier van die dissipels, Jesus in die openbaar verloën (Markus 14: 66 tot 72). Voor Pilatus word Jesus weer deur die godsdiensters van baie dinge beskuldig, wat neerkom op 'n herinterpretasie, 'n ander weergawe van Jesus se optrede, naamlik as sosiaal afwykend.

Wanneer Pilatus die volk laat kies tussen Jesus en Barabbas, 'n opstandeling en moordenaar, kies die skare vir Barabbas. Dit bevestig dat die godsdiensters se status degradasie

effektief en suksesvol was. Boonop was dit pynlik ironies dat die keuse juis tussen Barabbas en Jesus moes wees. Barabbas se Aramese naam beteken *seun van die vader*. So kom dit dat Barabbas en die ware Seun van die Vader plekke ruil. So word Jesus se aansien afgebreek tot op die laagste vlak van uiterste veragting.

Maar nog was dit nie die einde daarvan nie. Jesus word geysel en geklee in 'n pers mantel en doringkroon, en is deur die soldate bespot as koning van die Jode en profeet. Daarna volg die finale degradasie op Golgota: Jesus sterf soos 'n misdadiger, terwyl omstanders en mede-kruiseling Hom spot.

Deur te fokus op Jesus se status degradasie deur die godsdiensteleiers, word dit duidelik dat sy lyding nie beperk kan word tot die passie nie. Die antagonisme teen Hom en die pogings tot degradasie het baie vroeg in sy bediening al begin en gekulmineer in die passie.

PONTIUS PILATUS

Die passiegebeure vind plaas toe Pontius Pilatus die Romeinse prokurator (goewerneur) van die provinsie Judea was (26 tot 36 nC). Daar word slegs een maal in Romeinse bronne na Pilatus verwys, naamlik deur Tacitus. Hy verwys omstreeks 115 nC na Jesus se teregstelling deur Pilatus in die regeertyd van keiser Tiberius. Hierdie inligting is waarskynlik gebaseer op 'n Christelike bron. Uiteindelik wil dit voorkom of ons net Joodse en Christelike bronne het wat na Pilatus verwys.

Twee Joodse bronne vermeld Pilatus. Philo verwys in sy *Gesantskap na Caius* 38, na Pilatus wat vergulde votiewe skilde met die Romeinse keiser se naam daarop in die Jerusalemse paleis laat ophang het. Dit het die Jode opstandig gemaak en die keiser het Pilatus beveel om dit te verwyder. Verder skryf Philo verkragting, beledigings, moord en onmenslike wreedhede aan Pilatus toe.

Josefus vertel in sy *Antiquitates* (XVIII.iii.1) en *Bellum Judaica* (II.ix.2) oor die geleentheid toe die Romeinse soldate Jerusalem binnegekom het met die vaandels waarop die afbeelding van die keiser verskyn het. Daaroor was die Jode opstandig en 'n skare het voor Pilatus se paleis betoog. Na vyf dae het Pilatus hulle eers laat omsingel deur Romeinse soldate en toe tog toegee aan hulle eise, eerder as om hulle verder te opponeer.

Josefus vertel ook van 'n ander insident toe Pilatus van die tempelgeld geneem het om 'n akwaduk te laat bou. Die opstand wat gevolg het is onderdruk deur soldate toegerus met knuppels (*Antiquitates* XVIII.iii.2, *Bellum Judaica* II.ix.4).

'n Derde insident het gehandel oor die Samaritane wat onder leiding van 'n bedrieër 'n soektog by hulle tempel op Gerisim gedoen het om sogenaamd verborge heilige kultiese objekte uit die tyd van Moses te vind. Toe die Samaritane gewapend by die berg aankom, het die Romeinse soldate hulle uiteengejaag. Daarna is die Samaritaanse leiers en vooraanstaandes tereggestel. Daar is teen Pilatus 'n klag gelê by die Romeinse gesant in Sirië, en Pilatus is teruggeroep na Rome.

DIE VIER EVANGELIES SE LYDENSVERTELLINGS

Wat Christelike bronne betref, verwys die vier kanonieke evangelies na Jesus se verhoor deur Pilatus. Die oudste weergawe hiervan is waarskynlik Markus s'n wat as 'n bron gedien het vir die ander drie.

Markus se vertelling oor die verhoor stel Pilatus as 'n redelik onpartydige regter voor, wat tog aan die oproerige skare toegee het deur Barabbas vry te laat en Jesus te laat gesel en oor te lewer om gekruisig te word (15: 1 tot 15). By Markus verklaar Pilatus Jesus nie onskuldig nie.

Matteus (27: 11 tot 31) gebruik Markus se berig met enkele klein wysigings. 'n Opmerklike byvoeging (Matteus 27: 19) is die vertelling oor Pilatus se vrou wat van Jesus se onskuld gedroom het. 'n Tweede byvoeging van Matteus by Markus se vertelling verwys na Pilatus wat sy hande in onskuld gewas het (27: 24 en 25) en die skare wat uitgeroep het dat die verantwoordelikheid van Jesus se dood op hulle en hulle kinders rus. Op hierdie manier het Matteus gepoog om Pilatus te verontskuldig en alle blaam vir Jesus se kruisiging op die Jode te plaas.

Die Lukasevangelie het die Markuslydensvertelling drasties verwerk (vergelyk Lukas 23: 1 tot 23). Lukas byvoorbeeld vertel dat Pilatus, nadat Jesus slegs een vraag beantwoord het, Jesus onskuldig verklaar het (23: 3 en 4). Die verhoor deur Herodes Antipas en die bespotting van Jesus deur Herodes en sy soldate (23: 6 tot 12) is 'n verdere uitbreiding, asook die opmerking dat Pilatus en Herodes op daardie dag vriende geword het (23: 12). Pilatus verklaar Jesus onskuldig, meld dat Antipas dit ook gedoen en dat hy Jesus sal laat gesel en loslaat. Nadat hy Jesus nogmaals onskuldig verklaar het, het hy voor druk van die oproerige skare geswig. Jesus is uitgelewer om gekruisig te word en Barabbas is vrygelaat.

Anders as by Markus en Matteus waar Romeinse soldate Jesus bespot, vertel Lukas dat dit Herodes se soldate was. Daarby vertel Lukas dat Pilatus Jesus drie maal onskuldig verklaar het en Pilatus haal aan dat Herodes Antipas Jesus ook onskuldig bevind het. Dit alles sluit aan by soortgelyke motiewe in die Handeling van die Apostels, naamlik dat Jesus onskuldig was aan oortreding van enige Joodse wette of gebruike, dat Jesus, soos Petrus en Paulus, lojale Jode was, en dat die Christendom nie vir die Romeinse Ryk enige bedreiging inhou nie. Soos Matteus word Pilatus en die Romeine verontskuldig en die blaam vir die kruisiging op die Jode geplaas.

Daarby verwys die Lukasevangelie (13: 1 tot 5) na Pilatus wat 'n aantal Galileërs laat doodmaak het waar hulle besig was om hulle offerdiere te slag. Hierdie insident word nêrens anders vermeld nie.

Die weergawe van die Johannesevangelie (18: 28 tot 19: 16) toon merkbare verskille met die ander evangelies. Jesus word na die *Praetorium* gebring waar Pilatus Jesus nie na binne laat kom nie, maar na Hom toe kom en voorstel dat die Jode Jesus teregstel. Hulle antwoord dat dit onwettig is. Na ondervraging verklaar Pilatus drie maal Jesus se onskuld, maar telkens verwerp die skare dit, en Pilatus lewer Jesus uit om gekruisig te word nadat Hy reeds geysel en bespot is. Johannes probeer met sy weergawe nog kragtiger as Matteus en Lukas om die Romeine en Pilatus te verontskuldig en al die blaam vir Jesus se dood op die Jode te pak. Daarby is dit Jesus self wat sy lot verseël deur vir Pilatus te sê dat hy geen mag oor Jesus het as dit nie van Bo gegee is nie (19: 11). Jesus beskou volgens Johannes vir Pilatus as 'n pion in God se uitgewerkte heilsplan. Die Johannes weergawe se uitbreidings reflekteer eerder die Joods-Christelike kontrovers van sy tyd as wat dit histories betroubaar is.

Ons weet dus baie min van die persoon Pontius Pilatus uit Joodse en Christelike bronne. Wat die berigte van Jesus se verhoor deur Pilatus betref, is die Markusweergawe, wat die oudste is, waarskynlik die naaste aan die feitelike historiese gebeure. Dit maak nie die ander oorbodig nie. Ons behoort te vra na die boodskap van die vier evangelies se onderskeie lydensvertellings.

---oOo---

GEKRUISIG IS: DR GMJ VAN WYK

Wat beteken die kruisiging van Jesus vandag vir ons? Om dié vraag te probeer beantwoord word die eietydse mens as vertrekpunt geneem. As hier van *die mens* gepraat word, word

die ene bedoel wat in die doodsnikke van die moderne tyd (of dan die sogenaamde postmoderne tyd) lewe. Vanuit die mens se situasie en sy soeke na heil word dan na die betekenis van die kruis gevra in ons nadenke.

Een van die mees fundamentele ervarings van elke mens is dat die wêreld nie in alle opsigte 'n eenheid of 'n geheel sonder enige teensprake is nie. Dit is aan die een kant wel waar dat alles in die werklikheid 'n geheel vorm en dat alles in die werklikheid op mekaar inwerk: Die Oosblok en die Wesblok is lankal nie meer twee afsonderlike wêreldes nie, maar één. Dit geld ook vir die eerste wêreld en die derde wêreld. Die see en die ruimte bestaan nie los van die aarde nie. Ons lewe in 'n wêreldjie wat klein geword het – die *global village*. 'n Lekkasie van olie uit 'n boorgat in die Golf van Mexiko is nie net die Amerikaners se probleem nie, maar het implikasies vir die hele wêreld. Renosters wat in Suid-Afrika uitgeroei word sodat oosterlinge hulle horings in die hande kan kry, is 'n voorspel tot 'n ekologiese krisis wat wêreldwyd buite beheer raak.

Aan die ander kant is die wêreld se geskiedenis nie alleen 'n verhaal van eenheid nie, maar veral ook 'n verhaal van skeiding en onderskeid. Reeds vroeg leer ons dat sommige sake in die werklikheid onderskei kan word van ander sake: Toe ek geleer het om *Ek* te sê, het ek ook geleer om 'n grens tussen myself en die wêreld te trek. Die Antieke Grieke het hulleself onderskei van die res van die wêreldbevolking deur van Grieke en barbare (*barbaroi*) te praat. Die Jode het weer (met die gedagte dat hulle uitverkore is) van Jode en Grieke gepraat. En die Korintiërs het van *Ek is vir Paulus*, *Ek vir Apollos*, of *Ek vir Sefas* gepraat. Die Bybel leer ons ook dat die wêreld nie in alle gevalle 'n eenheid is nie. Die Bybel weet goed dat ons in 'n gebroke wêreld woon – vol krake en skeidsmure. Dit leer ons egter ook dat ons nie alleen met die wete kan volstaan dat die wêreld 'n gebroke plek is nie. Ons moet 'n volgende vraag vra, naamlik *waarom is ons wêreld so gebroke – so in flarde geskeur?, waarom loop daar 'n kloof (of eerder baie diep klowe) deur die werklikheid?*

Paulus (die apostel van die kruis) sou hierdie vraag destyds op meer as een manier kon beantwoord. Hy sou byvoorbeeld kon sê: Natuurlik omdat mense die boodskap van die kruis nie wil glo nie, of sekerlik omdat mense God se krag misken, of waarskynlik omdat mense op hulle eie geleerdheid en wysheid hoop vir heil, of omdat hulle altyd vir wondertekens vra, of dalk selfs omdat die kruis vir hulle 'n aanstoot is. Hierdie antwoorde toon egter aan ons waarop die gebrokenheid van die wêreld in werklikheid essensieel neerkom. Party mense gaan verlore en ander word gered! Daarom vra mense hulleself af: Gaan ek verlore of word ek gered? Is ek bestem vir heil of vir onheil?

Alle mense wil hê dat hulle eie lewens heilvol, met ander woorde sinvol, sal wees. Alle mense is op soek na heil. Ons praat wel op verskillende maniere daarvoor en ons het verskillende opvattings oor wat heilvol nou eintlik is, maar elke mens wil graag heil vind. Party soek na sin, ander na ekstatische ervarings, grenservarings, vrede, rus, geluk, rykdom, wysheid, geleerdheid, ensovoorts. In hierdie soeke van mense kom hulle sonde egter aan die lig. Mense probeer vir hulleself te gee wat God alleen aan hulle kan gee. God alleen kan uit genade heil skenk, maar ons wil dit self soek en vind. Ons soek dit ook nie waar God dit vir ons aanbied nie. Min mense soek heil by die kruis van Jesus.

Die saak wat tot hiertoe beredeneer is vorm die agtergrond vir Paulus se kruisprediking in 1 Korintiërs 1: 18 tot 25. Dit gaan nie in hierdie bekende teks net daarvoor dat Paulus sekere Jode of Grieke, of dalk geleerdes en filosowe, bespotlik voorstel nie. Ons is geneig om dié teks so te verstaan dat dit *oor ander* praat en nie *met ons* nie. Ons glo mos al te graag die vermanings en teregwysinge, die veroordelings en gerigsverkondiging van die evangelie is tog sekerlik vir ander mense bedoel en nie vir ons nie. *Wondertekene* en *wysheid* staan in hierdie deel as voorbeelde vir alle menslike maatstawwe waaraan ons wil hê God moet voldoen. God word tot 'n objek (beheerbare en manipuleerbare onderwerp) van ons menslike denke gemaak. God laat Hom egter nie verobjektiveer (tot 'n ding maak waaroor

ons kan beskik) nie. Indien ons wel sou probeer om God te verobjektiveer, word Hy 'n afgod en ons geloof word bygeloof. God is as God altyd vry en outonoom.

God is die vrye subjek wat aan ons kan gee wat Hy weet ons nodig het. Wat Hy egter in Christus gegee het bots met die natuurlike mens se verwagtinge van Hom. Mense stel dus hulle verwagtinge bo die wil van God. God moet volgens baie mense doen wat hulle wil hê Hy moet doen. Daarom word God se werk as onsin gereken.

Die kruis is egter die enigste kriterium wat God aan ons gegee het vir die beoordeling van alle sake binne en buite die kerk! Hoe verstaan ons die kruis? Miskien as net die poort tot of die voorwaarde vir die opstanding van Jesus? Moontlik as 'n simbool waaroor ons kan beskik en wat ons magies kan inspan om iets te bereik? Die kruis is niks anders as die absolute maatstaf nie: Die kruis gee identiteit aan Jesus as die Christus. Ook as die Here wat opgewek is en verheerlik is bly Hy steeds die gekruisigde. Die kruis wys ook aan ons die identiteit van God: Aan die kruis openbaar Hy Homself aan ons vir wie en wat Hy is. Die kruis moet daarom ook ons identiteit as gelowiges bepaal: Ons moet saam met Christus sterf. Dit beteken dat ons ons eie identiteit sal moet prysgee om 'n nuwe identiteit in die gekruisigde Jesus te vind. *Dra jou kruis* is die opdrag vir die gelowiges: Volg Jesus Christus na in alle dinge.

Hoe lewe ons in die lig van die kruis? Bepaal die kruis ons identiteit, of is ons *vir mense*? Vir dié of daai ideologie, vir dié of daai groep? (Onthou: Paulus praat hier met die Korintiërs al praat hy oor Jode en Grieke.) Glo ons die boodskap van die kruis of soek ons nog na ander maniere om tot selfvervulling te kan kom? Hoop ons op ons eie krag of op die krag van God?

Daar bestaan wel rede tot kommer as ons na die samelewing of die kerk van ons dag sou kyk: Mense bly steeds op 'n afstand van die kruisprediking af staan. Die teologie van die verheerlikte Christus en van die koningskinders verdring byna orals die teologie van die kruis en van afhanklike gehoorsaamheid. Die paaseiers op die winkelrakke is hol en net so is kruisprediking in baie gevalle sonder inhoud.

---oOo---

GESTERF HET: PROF E VAN ECK

SKRIFGETUIENIS

Die vroegste skriftelike verwysing na Jesus se dood vind ons in 1 Tessalonisense 4: 14: *Ons glo immers dat Jesus gesterwe maar ook opgestaan het. Net so glo ons ook dat God saam met Jesus die ontslapenes wat in Hom geglo het, na Hom toe sal neem.* Die tradisie oor Jesus se dood was egter vroeër in omloop as die tyd waarin 1 Tessalonisense geskryf is (ongeveer 51 nC). Hierdie afleiding kan gemaak word op grond van 1 Korintiërs 15: 3 (geskryf teen ongeveer 55 nC) waarin Paulus die volgende oor die dood van Jesus sê: *Die belangrikste wat ek aan julle oorgelewer het en wat ek ook ontvang het, is dit: Christus het vir ons sondes gesterf, volgens die Skrifte.* 1 Korintiërs is heel waarskynlik teen 55 nC geskryf. Die tradisie oor Jesus se dood waarna Paulus hier in 1 Korintiërs 15: 3 verwys, was dus baie vroeër in omloop as beide 1 Tessalonisense en 1 Korintiërs, aangesien Paulus in Korintiërs duidelik stel dat die tradisie oor die dood van Jesus aan hom oorgelewer is.

Vir Paulus bestaan daar geen twyfel dat Jesus gesterf het nie. Afgesien van 1 Tessalonisense 4: 14 en 1 Korintiërs 15:3, verwys hy ook na Jesus se dood in Romeine 8: 34 (geskryf teen ongeveer 56 nC): *Wie kan ons veroordeel? Christus Jesus het gesterf, maar meer as dit: Hy is uit die dood opgewek, Hy sit aan die regterhand van God, Hy pleit vir ons.*

Die evangelies bied ons meer inligting oor die dood van Jesus, alhoewel die vroegste evangelie (Markus) eers na 70 nC geskryf is. Wanneer daar na die onderskeie lydensvertellings van Markus, Matteus en Lukas gekyk word, kan die volgende heel waarskynlik as histories beskou word:

- * Jesus word op grond van Pontius Pilatus se bevel oorgelewer om gekruisig te word (Markus 15: 15, Matteus 27: 26, Lukas 23: 25, Johannes 19: 16).
- * Jesus sterf op die dag van Paasfees (Vrydag) om drie uur die middag (Markus 15: 34 tot 37, Matteus 27: 46 tot 50, Lukas 23: 44 tot 46).

Die Skrifgetuigenis oor Jesus se dood is egter nie eenstemmig nie. In die evangelies se onderskeie vertellings oor die dood van Jesus is daar twee verskille waarop daar gewoonlik gewys word. Die eerste verskil hou verband met die skeur van die voorhangsel. Volgens Markus 15: 38 en Matteus 27: 51 het die voorhangsel net na Jesus se dood (om drie uur die middag) geskeur, en volgens Lukas 23: 44 en 45 het die voorhangsel voor Jesus se dood (om 12 uur die middag) geskeur.

Die tweede verskil wat betref die onderskeie evangelies se vertellings oor die dood van Jesus is die Johannesevangelie se weergawe van Jesus se dood. Volgens Johannes se evangelie sterf Jesus nie op Vrydag om drie uur die middag nie, maar op Donderdag om 12 uur die middag. Soos in die geval van Markus, Matteus en Lukas sterf Jesus volgens Johannes ook tydens die Paasfees. Die vier van die Paasfees het oor drie dae gestrek. Op die Dag van Voorbereiding (wat geduur het vanaf Woensdagaand met sonder tot Donderdagmiddag met sonder (= Donderdag)⁷⁴ het almal wat die fees bygewoon het op die Donderdagmiddag 'n lam na die tempel geneem om deur die priesters geslag te word. Die dag van die Paasfees, waarop die Paasmaaltyd geëet is, het geduur vanaf Donderdagaand met sonder tot Vrydagmiddag met sonder (= Vrydag). Die Paasmaaltyd is gewoonlik op Donderdagaand geëet. Die dag na die Paasfees was die gewone Sabbatdag aan die einde van elke week, dit wil sê Vrydagaand met sonder tot Saterdagmiddag met sonder (= Saterdag).

Volgens Markus (en Matteus en Lukas) het Jesus se dissipels die Paasmaaltyd, soos die gebruik was, op die Dag van Voorbereiding voorberei (Markus 14: 12 tot 16)⁷⁵ en die Paasmaaltyd op Paasdag geëet (Donderdagaand = Vrydag, Markus 14: 17 tot 24)⁷⁶. Jesus

⁷⁴ Hier moet onthou word dat vir die Jode 'n dag gestrek het vanaf die aand (sonder) tot die volgende middag sonder, en nie soos vir ons vanaf die oggend (sonopkoms) tot die aand (sonder) nie.

⁷⁵ *Op die eerste dag van die fees van die ongesuurde brood, die dag waarop die Jode altyd die paaslamms geslag het, vra Jesus se dissipels vir Hom: "Waar wil U hê moet ons gaan regmaak vir U om die paasmaaltyd te eet?" Hy stuur toe twee van sy dissipels en sê vir hulle: "Gaan na die stad toe. Daar sal 'n man wat 'n kruik water dra, julle ontmoet. Gaan saam met hom en waar hy ingaan, moet julle vir die eienaar van die huis sê: 'Ons Leermeester vra: Waar is my kamer waar Ek die paasmaaltyd saam met my dissipels kan eet?' Hy sal julle dan 'n groot bovertrek wys wat klaar daarvoor ingerig is. Daar moet julle vir ons die paasmaaltyd voorberei." Die dissipels het toe gegaan en in die stad gekom en alles gekry soos Hy vir hulle gesê het, en hulle het die paasmaaltyd voorberei' (Markus 14: 12 tot 16).*

⁷⁶ *Die aand kom Jesus toe met die twaalf daar aan. Terwyl hulle sit en eet, sê Hy: "Dit verseker Ek julle: Een van julle sal My verrai, een wat saam met My eet." Hulle was onthuts, en een na die ander het Hom gevra: "Dis tog nie ek nie?" Hy sê toe vir hulle: "Dit is een van julle twaalf, die een wat saam met My sy brood in die skottel insteek. Die Seun van die mens gaan inderdaad sterwe soos daar oor Hom geskrywe staan, maar wee die man deur wie die Seun van die mens verrai word. Dit sou vir daardie man beter gewees het as hy nooit gebore was nie." Terwyl hulle eet, het*

word op dieselfde dag (Vrydag) om nege uur die oggend gekruisig (Markus 15: 25)⁷⁷, en sterf om drie uur die middag (Markus 15: 34 tot 38)⁷⁸. Volgens Johannes se weergawe van Jesus se dood sterf Jesus om 12 uur op Donderdag, die Dag van Voorbereiding (Johannes 18: 28⁷⁹, Johannes 19: 14 tot 18⁸⁰), en word op die dag van die Paasfees van die kruis afgehaal (Johannes 19: 31)⁸¹.

HISTORISITEIT

Bogenoemde verskille tussen Markus en Lukas (die tyd waarop die voorhangsel skeur), en Markus en Johannes (die dag waarop Jesus sterf), word deur sommiges as voldoende rede gesien om die historisiteit van die dood van Jesus te bevraagteken. Daar kan egter nie met hierdie standpunt saamgestem word nie. In die lees van die evangelies moet daar altyd onderskei word tussen historiese en teologiese aspekte. Die verskille hierbo aangetoon is nie histories van aard nie, maar teologies.

Die verskil tussen Markus en Lukas betreffende die tyd waarop die voorhangsel skeur, kan teologies verklaar word. In Markus word Jesus in die lydensvertelling as weerloos geteken. In Lukas, daarenteen, word Jesus in die lydensgebeure geteken as in volle beheer van wat rondom hom gebeur. Gesien teen hierdie agtergrond skeur die voorhangsel in Markus na Jesus se dood (as resultaat van sy lyding), en in Lukas skeur dit voor die dood van Jesus omdat Jesus, wat in volle beheer is, dit voor sy dood laat skeur.

Die verskil tussen Markus en Johannes oor die dag waarop Jesus sterf kan ook teologies verklaar word. Hierdie verskil moet verstaan word in die lig daarvan dat dit net in Johannes is waar Jesus as die Lam van God beskryf word (kyk Johannes 1: 29⁸², 1: 36⁸³). As Lam van

Jesus brood geneem en die seën gevra. Daarna het Hy dit gebreek en vir hulle gegee met die woorde: "Neem dit, dit is my liggaam." Toe neem Hy 'n beker en nadat Hy die dankgebed uitgespreek het, gee Hy dit vir hulle, en hulle het almal daaruit gedrink. Hy sê vir hulle: "Dit is my bloed, die bloed waardeur die verbond beseël word en wat vir baie mense vergiet word" (Markus 14: 17 tot 24).

⁷⁷ Dit was nege-uur die môre toe hulle Hom gekruisig het (Markus 15: 25).

⁷⁸ Om drie uur het Jesus hard uitgeroep: "Eloï, Eloï, lemá sabagtani?" Dit beteken: My God, my God, waarom het U My verlaat? Toe party van die mense wat daar naby gestaan het, dit hoor, sê hulle: "Hoor daar, hy roep vir Elia." Een van hulle het toe gehardloop, 'n spons in suur wyn gestee en dit vir Hom op 'n stok gehou om te drink. Hy het gesê: "Wag, kom ons kyk of Elia hom van die kruis kom afhaal." Daarna het Jesus hard uitgeroep en die laaste asem uitgeblaas. Die voorhangsel in die tempel het van bo tot onder middeldeur geskeur (Markus 15: 34 tot 38).

⁷⁹ Toe het hulle vir Jesus van Kajafas af na die ampswoning van die goewerneur toe gebring. Dit was die môre vroeg. Hulle het self nie in die ampswoning ingegaan nie, sodat hulle nie onrein sou word nie maar die paasmaaltyd sou kon eet (Johannes 18: 28).

⁸⁰ Dit was die voorbereiding vir die paasfees, en dit was omtrent twaalfuur die middag. Hy sê toe vir die Jode: "Hier is julle koning!" Maar hulle skreeu: "Vat hom weg! Vat hom weg! Kruisig hom!" Toe vra Pilatus vir hulle: "Moet ek julle koning kruisig?" Die priesterhoofde antwoord: "Ons het nie 'n koning nie, ons het net die keiser." Toe het hy Hom op hulle versoek oorgelewer om gekruisig te word, en hulle het Jesus weggeneem. Jesus het self sy kruis gedra en uitgegaan na Kopbeenplek toe, soos dit genoem is, in Hebreeus Golgota. Daar het hulle Hom gekruisig en saam met Hom twee ander, een aan elke kant, met Jesus in die middel (Johannes 19: 14 tot 18).

⁸¹ Dit was Vrydag, en die Jode wou nie hê dat die liggame op die Sabbatdag aan die kruis moes bly nie, want daardie Sabbatdag was 'n groot dag (Johannes 19: 31).

⁸² Die volgende dag sien Johannes vir Jesus na hom toe kom. Hy sê toe: "Dáár is die Lam van God wat die sonde van die wêreld wegneem!" (Johannes 1: 29).

God – wat finaal die sonde van almal wegneem – moet Jesus in Johannes op die Dag van Voorbereiding sterf, die dag waarop die paaslamms geslag is – daarom die weergawe van Johannes. Johannes *pas* dus Jesus se sterfdag aan om by sy *prentjie* van Jesus (sy teologie) in te *pas*.

Wanneer hierdie sogenaamde *verskille* in die evangelies dus verstaan word in die lig van hulle teologiese klemtone, is daar nie rede om die historisiteit van die dood van Jesus te bevraagteken nie. 'n Verdere bevestiging van die historisiteit van Jesus se dood, interessant genoeg, kom uit nie-Bybelse bronne. Beide Tacitus ('n Romeinse geskiedskrywer) verwys in sy *Annale* (geskryf teen ongeveer 116 nC) en Josefus, 'n Joods-Romeinse geskiedskrywer (in sy *Joodse Oudhede*, geskryf teen ongeveer 93 en 94 nC), verwys na Jesus se dood onder Pontius Pilatus. Die volgende twee aanhalings is hier ter sake:

Nie menslike inspanning, die keiser se goedgunstigheid of 'n beroep op die gode kon 'n einde bring aan die gerug dat die brand op Nero se bevel gestig is nie. Daarom het Nero, om 'n einde aan die gerug te bring, die Christene, soos die skare hulle genoem het, as die skuldiges verklaar en hulle gestraf op 'n wyse wat gepas was vir die pleeg van skandelige dade. Die stigter van hierdie groep, Christus, is tydens die regering van Tiberius deur die prokurator Pontius Pilatus tereggestel (Tacitus, *Annale* XV.44, vry vertaal uit die Latyn).

Gedurende hierdie tyd het daar iemand met die naam Jesus geleef, 'n wyse man, indien hy wel 'n man genoem kan word. Hy was die een wat verrassende dade gepleeg het en baie onderrig het in wat hulle as die waarheid aanvaar het. Hy het baie Jode en baie van die Grieke oortuig. Hy was die Messias. Pilatus het, toe hy hoor hoe persone vanuit die hoogste posisies hom beskuldig, hom veroordeel om gekruisig te word. Diegene wat hom eerste begin volg het, het egter nie hulle liefde vir hom opgegee nie, want op die derde dag het Hy, herstel tot die lewe, aan hulle verskyn. Die profete van God het hierdie gebeure voorspel, sowel as ontelbare ander wonderlike dinge oor hom. En die stam van die Christene, so genoem na hom, het nog tot vandag toe nie uitgesterf nie (Josefus, *Joodse Oudhede* XVIII.63 en 64, vry vertaal uit die Grieks).

Beide aanhalings stel dit duidelik dat Jesus gesterf het op die bevel van Pontius Pilatus, die goewerneur van Judea in die regeertyd van Tiberius. Van Pilatus weet ons dat hy vir die tydperk 26 tot 36 nC die goewerneur (prokurator) van Judea was. Ook hierdie feit word deur buite-Bybelse bronne ondersteun. In 1961 is die sogenaamde Pilatus-steen in Sesarea-Maritima gevind, waarop daar na Pontius Pilatus verwys word as die goewerneur van Judea vir die tydperk 26 tot 36 nC.

Die Skrifgetuienis, asmede nie-Bybelse bronne en argeologiese getuienis, bevestig dus die historisiteit van Jesus se dood⁸⁴. Hieroor behoort daar geen twyfel te bestaan nie.

⁸³ Toe Jesus verbyloop, het Johannes stip na Hom gekyk en gesê: "Dáár is die Lam van God!" (Johannes 1: 36).

⁸⁴ Ons sou hierby die getuienis van Johannes kon voeg, alhoewel die volgende paar verse in Johannes as apologie teenoor die Gnostisisme verstaan sou kon word: *Toe hulle egter by Jesus kom en sien dat Hy al klaar dood is, het hulle nie sy bene gebreek nie. Maar een van die soldate het met 'n spies in sy sy gesteek, en daar het dadelik bloed en water uitgekom. Hy wat dit gesien het, lê daarvan getuienis af, en sy getuienis is waar. Hy weet dat hy die waarheid praat, sodat julle ook kan glo. Dit het gebeur sodat die Skrif vervul kan word: "Geen been van Hom sal gebreek word nie." En verder sê die Skrif op 'n ander plek: "Hulle sal Hom sien vir wie hulle deurboor het"* (Johannes 19: 33 tot 37).

BETEKENIS

Wat beteken die dood van Jesus vir die gelowige? Die Skrif ken veral twee betekenisse toe aan dit wat die dood van Jesus vir die gelowige inhou.

JESUS STERWE VIR ONS: SY DOOD AS VERSOENING TUSSEN GOD EN MENS

Die eerste betekenis van Jesus se dood vir die gelowige vind ons in die vroegste teks wat na Jesus se dood verwys, te wete 1 Korintiërs 15: 5 waarin Paulus stel dat Jesus vir *ons sondes gesterf* het. In Romeine 5: 6 stel Paulus dit soos volg: *Toe ons nog magteloos was, het Christus immers reeds op die bestemde tyd vir goddeloses gesterwe* (kyk ook Romeine 5: 8)⁸⁵. Dieselfde betekenis van Jesus se dood vind ons ook in 1 Tessalonisense 5: 10: *Hy het ter wille van ons gesterwe, sodat ons, of ons by sy koms nog lewe of reeds dood is, saam met Hom kan lewe*. Uit hierdie teksverwysings is dit duidelik dat die betekenis van Jesus se dood vir die gelowige die feit is dat Hy met sy dood ons sonde weggeneem het, en dat ons daarom in wese nooit sal sterwe nie, maar na hierdie aardse dood sal lewe. Jesus se dood het dus die graf oorwin, 'n troos waaraan elke gelowige behoort vas te hou.

Jesus het in dieselfde terme na sy dood verwys toe Hy tydens die laaste maaltyd saam met sy dissipels aan hulle gesê het dat die brood wat Hy vir hulle breek sy liggaam is (Markus 14: 22). Ook in Johannes 6: 50 en 51 vind ons dieselfde boodskap: *Maar hier is die brood wat uit die hemel kom sodat 'n mens daarvan kan eet en nie sterwe nie. Ek is die lewende brood wat uit die hemel gekom het. As iemand van hierdie brood eet, sal hy ewig lewe. En die brood wat Ek sal gee, is my liggaam. Ek gee dit sodat die wêreld kan lewe*.

Ons sou dus Jesus se dood as 'n versoeningsdood kon beskryf. Paulus stel dit soos volg in Romeine 3: 25: *Hom het God gegee as offer wat deur sy bloed versoening bewerk het vir dié wat glo. Hierdeur het God getoon wat sy vryspraak behels: Hy het die sondes wat Hy voorheen in sy verdraagsaamheid tydelik ongestraf laat bly het, vergewe. Maar Hy het ook getoon wat sy vryspraak in die teenswoordige tyd behels: Hy oordeel regverdig deurdat Hy elkeen vryspreek wat in Jesus glo* (kyk ook Kolossense 1: 22).

In Romeine 3: 25 word gestel dat God Jesus deur sy bloed as 'n *soenmiddel* daargestel het om vir die mense vryspraak van hulle sondes te bewerkstellig. Die Griekse woord wat hier vir soenmiddel gebruik word, is die woord wat in die Septuaginta (LXX) gebruik is as vertaling vir die *versoendeksel* van die verbondsark in die allerheiligste van die tempel. Dit is die deksel waarop die hoëpriester een maal per jaar op die groot versoendag versoening vir die sondes van die volk gedoen het deur die bloed van die offerdier daarop te sprinkel (kyk Levitikus 16: 14). Paulus stel dus hier dat God vir Christus laat sterf het as 'n offer waarmee die sondes van die mensdom versoen is, Christus se dood dien as 'n *soen-handeling* waardeur God die sondes van die mense uitgewis het sodat hulle nie meer op grond daarvan deur Hom veroordeel sou word nie.

Dit is veral die Hebreërbrief wat die dood van Jesus as 'n offer vir die mens se sondes uitdruk (Hebreërs 7: 27, 9: 14, 26 tot 28, 10: 10 tot 14, kyk ook Efesiërs 5: 2, Titus 2: 14).

DIE GELOWIGE HET REEDS SAAM MET JESUS GESTERF

Die Skrif stel dat die dood van Jesus nie alleen 'n versoendood is waarmee ons sondes, en daarom die ewige dood, weggeneem is nie, maar ook dat hulle wat in die dood van Jesus as versoendood glo, reeds gesterf het en nuut kan en behoort te lewe. Jesus se dood het dus nie alleen betekenis vir die gelowige se toekoms nie, maar ook implikasies vir die gelowige

⁸⁵ Maar God bewys sy liefde vir ons juis hierin dat Christus vir ons gesterf het toe ons nog sondaars was (Romeine 5: 8).

se hede, die hier en nou. Paulus stel hierdie implikasie van Jesus se dood soos volg in 2 Korintiërs 5: 14 en 15: *Die liefde van Christus dring ons, omdat ons tot die insig gekom het dat een vir almal gesterwe het, en dit beteken dat almal gesterwe het. En Hy het vir almal gesterwe, sodat dié wat lewe, nie meer vir hulleself moet lewe nie, maar vir Hom wat vir hulle gesterf het en uit die dood opgewek is* (2 Korintiërs 5: 14 en 15, kyk ook Romeine 6: 8 tot 11, 14: 7 tot 9, 2 Korintiërs 4: 10 tot 11, Filippense 1: 20 en 21). Hulle wat in die dood van Jesus glo het dus reeds saam met Jesus gesterf en opgestaan, en kan nou 'n vrugbare lewe lei in diens van God (Romeine 7: 4).

WAT BELY ONS OOR JESUS SE DOOD?

Dit wat die tekste hierbo bespreek oor die dood van Jesus en die betekenis daarvan sê, word saamgevat in Artikels 20 en 21 van die Nederlandse Geloofsbelydenis en Sondag 16, Vraag 40 en 42 van die Heidelbergse Kategismus. In Artikel 20 en 21 van die Nederlandse Geloofsbelydenis bely ons dat Jesus in die menslike natuur aan die geregtigheid van God voldoen het deur die straf van ons sonde deur sy lyding en sterwe te dra. So het God in sy regverdigheid sy goedheid en barmhartigheid oor die gelowige sondaar uitgestort sodat ons deur Hom die onsterflikheid en die ewige lewe kan hê. Sy dood was inderdaad 'n versoeningsdood tussen God en mens. In Sondag 16 van die Heidelbergse Kategismus bely ons dieselfde oor die dood van Jesus: Deur die dood van Jesus is vir ons sondes betaal.

Dat Jesus se dood ook beteken dat hulle wat in Jesus glo reeds saam met Jesus gesterf en opgestaan het en nou reeds 'n nuwe lewe behoort te lei, kry nie aandag in die belydenisse van die Kerk nie. Hierdie implikasie van Jesus se dood kan egter nie genoeg beklemtoon word nie. Hulle wat glo in die dood van Jesus as versoening vir sonde en deurgang tot die ewige lewe, behoort nou en hier so nuut te lewe dat dit sigbaar word dat hulle glo in Jesus se dood as versoening tussen God en mens.

Dit is egter duidelik dat wat ons oor Jesus se dood bely, in die Skrif terug te vind is.

---oOo---

EN BEGRAWE IS: DR GMJ VAN WYK

Alhoewel hierdie deel van die belydenis slegs die kruisgebeure toelig, beteken dit nie dat dit oorbodig is en nie ons aandag verdien nie. Die feit dat Jesus ook begrawe is nadat Hy gesterf het, benadruk die finaliteit van sy kruisdood. Jesus was ware en volkome mens, want hy het soos enige ander mens gesterf en Hy is begrawe. Hy sterf net soos wat elke volgende mens moet sterf, want om mens te wees beteken om sterflik te wees.

Uit 'n *dogmatiese oogpunt* wil die Apostoliese Geloofsbelydenis beklemtoon dat Jesus se dood enige moontlikheid van 'n *gelukkige einde* uitsluit by die vertelling van sy verhaal. Soos wat dit met sprokies die geval is, kan ons by Jesus eenvoudig net nie sê *En hulle het daarna vir altyd gelukkig saam gelewe nie*. Jesus se dood was ook nie 'n *asof*-gebeurtenis nie. Sy dood was nie slinkse skyn, 'n toertjie, of oëverblindery nie. Hy het werklik gesterf. Die doketistiese argument dat God nie fisies kan ly en sterf nie, word hier die nek ingeslaan. God ly wel met die dood van Jesus. God ly as die Vader wat sy Seun aan die dood moet afstaan en Hy ly as die Seun wat sterf. Die feit dat Jesus begrawe word, bevestig die lyding wat sy dood meebring – ook vir God.

Uit 'n *kultuurhistoriese oogpunt* is die begrafnis van Jesus ook belangrik. In die tyd waarin ons lewe wil baie mense weereens Jesus se dood verstaan as 'n skyndood om ook 'n redelike verklaring te kan aanbied vir die opstanding. Die Apostoliese Geloofsbelydenis wil egter hierteenoor benadruk dat Jesus se graf onherroeplik die einde van sy aardse lewe aankondig. Jesus was volle mens, daarom deel Hy ook in 'n kulturele gebruik wat diep

historiese wortels het, naamlik 'n begrafnis. Omdat Hy dood is word die laaste eer ook aan Hom bewys.

Hierdie belydenisartikel wil bevestig dat God tot reg aan die einde solidêr met die mens is. Soos Paulus dit in Romeine 8: 38 en 39 stel: *Hiervan is ek oortuig: geen dood of lewe ... kan ons van die liefde van God skei nie, die liefde wat daar is in Christus Jesus ons Here.*

Wanneer ons daaroor handel dat Jesus begrawe is, kom 'n graf ter sprake. Jesus se graf is bekend – wel nie as heilige plek nie, maar omdat die graf leeg was na drie dae. Waar ons hier oor die belydenis handel dat Jesus begrawe is, kan ons dit as gelowiges moeilik doen sonder om ook iets oor die leë graf te sê.

Die evangelies berig dat Jesus se graf na drie dae leeg was (Matteus 28: 1 tot 10, Markus 16: 1 tot 8, Lukas 24: 1 tot 12, Johannes 20: 1 tot 10). Handeling 13: 36 en 37 vertel dit so: *En volgens die besluit van God het Dawid tog gesterwe nadat hy die mense van sy tyd gedien het. Hy is by sy voorvaders begrawe, en sy liggaam het vergaan. Maar Jesus se liggaam het nie vergaan nie, God het Hom uit die dood opgewek.* Die leë graf as sodanig bewys natuurlik niks ten opsigte van Jesus se opwekking nie, om nie eens te praat van die aard van sy opstandingsliggaam nie. Die Bybelse vertellings oor die leë graf wil ook nie bloot die leë graf aanbied as bewys van Jesus se opwekking nie. Volgens Matteus was die vroue bang by die leë graf, maar dit bied geleentheid aan die engel van die Here om aan te kondig dat Jesus uit die dood opgewek is. Hoewel steeds bang, het hierdie boodskap hulle baie bly gemaak. Wanneer Jesus dan skielik voor die vroue staan hoor hulle uit sy mond: *Moenie bang wees nie.* In die variante vertellings van Markus, Lukas en Johannes spreek die leë graf ook nie vanself nie, weer eens is dit nodig dat 'n boodskapper van God moet verduidelik. Lukas verduidelik presies die dilemma van die leë graf waar hy oor die vroue by die leë graf die volgende opmerking maak: *Hulle het nie geweet wat om daarvan te dink nie.* Die aankondigings deur God se boodskappers dat Jesus opgewek is en die ontmoetings met die Here wat opgewek is, werp eers vir Jesus se volgelingen lig op die leë graf. Die vertelling van Lukas oor die Emmausgangers is treffend: Twee manne loop met somber gesigte al weet hulle van die leë graf. Toe hulle oë eger oopgaan en hulle Jesus herken wat saam met hulle aan tafel was, sê hulle vir mekaar: *Het ons hart nie warm geword toe Hy op die pad met ons gepraat en vir ons die Skrif uitgelê het nie?* Die leë graf skep vrees en verwarring, maar die boodskap van God dat Jesus opgewek is en ontmoetings met die lewende Here, verdrywe die vrees en bring vreugde.

Dit is interessant dat die motief van die leë graf nie in Paulus se verkondiging voorkom nie. Dieselfde Paulus wat oor die leë graf swyg, verkondig met oortuiging die heilsbetekenis van Jesus se opstanding.

---oOo---

EN TER HELLE NEERGEDAAL HET: DR GMJ VAN WYK

Die rede vir die verandering van die Afrikaanse vertaling van die Latynse woorde *descendit ad inferna* van *neergedaal het na die hel* na *ter helle neergedaal het*, is onduidelik. Daar bestaan – sover ek kon vasstel – nie amptelike kerklike dokumentasie oor die aanloop en afloop van hierdie wysiging van die vertaling nie. Die vertaling *ter helle neergedaal* bied nie meer duidelikheid oor die betekenis van hierdie artikel nie. Intendeel, dit maak die artikel nog net meer onverstaanbaar.

Inferna (doderyk of hel) kan ook vertaal word met laag geleë, onderaards, onderwêreld.

Ons het hier met die mees onverstaanbare woorde van die Apostoliese Geloofsbelydenis te make. Hierdie woorde ontbreek in sowel die belydenis van Nicea as die *Romanum* (die

geloofsbelydenis waaruit die *Apostolicum* ontwikkel het). Die Apostoliese Geloofsbelydenis vind met hierdie woorde aansluiting by gedagtes van die Kerkvaders Ignatius, Polykarpus, Ireneus en Tertullianus – gedagtes wat wel lewendige beskrywende krag het, maar tegelyk mitologies swaar belas is. Nuwe Testamentiese dele wat moontlik aanleiding tot die formulering van belydenisartikel kon gee is 1 Petrus 3: 18, Efesiërs 4: 9 en Openbaring 1: 18.

Hierdie deel van die belydenis toon aan dat die heilsbetekenis van Jesus se dood op geen wyse vereng mag word nie. Jesus het nie net vir een kultuur, ras, of geografiese gebied (landstreek) gesterf nie. Hy het net so min net vir sy tydgenote en die mense wat na Hom sou lewe gesterf. Sy dood het betekenis vir alle mense – ook hulle wat reeds voor sy eie aardse lewe die doderyk ingegaan het.

Die uitleg van hierdie deel bly tot vandag toe omstrede. *Martin Luther* het dié deel van die belydenis verstaan as die beskrywing van die beginpunt van Jesus se triomftog teen die Satan en alle ander Christus-vyandige magte. Christus bevry gestorwe mense uit die mag van die bose met sy neerdaling na die hel. *Johannes Calvin* het hierdie uitleg te mitologies gevind. Hy neem as vertrekpunt dit wat die Bybel onder hel verstaan. Hel is nie in die eerste plek 'n lokaliseerbare onderwêreld nie, maar skeiding van God, of Godverlatenheid. Jesus se neerdaling na die hel verwys met ander woorde, volgens Calvin, na sy uitroep aan die kruis: *My God, My God, waarom het u my verlaat* (Markus 15: 34). Calvin meen dat hierdie belydenisuitspraak wil aandui dat Jesus nie alleen na liggaam nie, maar ook na siel gely het. *Eietydse teoloë* sien geen dwingende rede waarom ons net aan een van hierdie twee uitlegte hoef vas te hou nie. Die belydenisuitspraak is in metaforiese taal geformuleer en kan daarom op meer as een saak tegelyk dui. Dit gaan hier oor die breedte en diepte van die bevrydingsgeskiedenis van Jesus. Daar is nie enige mense wat so ver van God verwyder kan wees dat alle moontlike heil vir hulle onbereikbaar word nie. In Romeine 14: 9 stel Paulus dit baie goed wanneer hy sê: *Hiervoor het Christus gesterf en weer lewend geword: om Here te wees van die dooies en die lewendes.*

---oOo---

WAT OP DIE DERDE DAG WEER OPGESTAAN HET UIT DIE DODE: DR PB BOSHOF

Die evangelis Markus (16: 1 tot 8) vertel van die drie getuies van die opstanding Maria, Magdalena en Maria, die ma van Jakobus, en Salomie se reaksie op die verkondiging van die goddelike boodskapper: *Moenie skrik nie! Julle soek Jesus van Nasaret, wat gekruisig is. Hy is uit die dood opgewek. Hy is nie hier nie.* 'n Mens sou verwag dat hulle opgewek en bly moes wees wanneer hulle so 'n boodskap hoor, maar hier word die vroue se groot verleentheid uitgespel: *Hulle het uit die graf uitgegaan en weggehardloop terwyl hulle gebewe het van die skrik. Hulle het vir niemand anders daarvan vertel nie.* Hulle vlugtog, vrees en stilswye dui daarop dat iets ingrypends gebeur het. Geen oordeel word egter oor hulle gedrag uitgespreek nie. Wat hulle doen of nie doen nie kan maar daargelaat word, solank net die lesers se aandag gevestig word op die boodskap van die engel. Sy boodskap sê dat dit nou die heilvolle tyd is, daarom die *moenie vrees nie!*, en hy herhaal die belydenis van die kerk: *Jesus van Nasaret, die gekruisigde, het opgestaan.* Die kerklike verduideliking wat daarmee saamgaan, lui so: *Hy is ter wille van ons oortredinge oorgelewer en ter wille van ons regverdiging opgewek* (Romeine 4: 25). So 'n opstandingsverhaal raak verwronge wanneer dit gelees sou word as 'n feitlike beskrywing wat die grondslag en waarborg vir die sekerheid van die geloof in Jesus Christus sou moes vaslê. Die Paasverhale gee eerder uitdrukking aan die geloof wat reeds by die gemeente bestaan. Die verkondiging deel nie bloot kennis mee nie, maar bring mense tot 'n nuwe verstaan van hulleself. Deur die verstaansverandering te bewerkstellig, word die woord ook daad. Die geloof erken die woordmatigheid van die gebeure. Hierdie woord wil gehoor, dit wil sê geglo word. In die boodskap, die preek, tree Jesus Christus, die gekruisigde en opgestane, ons tegemoet. Die

regte geloof is nie gerig op dít wat agter die gebeure sou lê nie, maar op die woord waarin die gebeure tot die gemeente kom. Vir die woord van verkondiging is daar nie 'n aparte waarborg en geen ander grondslag te skeep as die verkondiging self nie. Deurdat dit ons tref, vra dit of ons daaraan gehoor wil gee of nie. Net die mens wat in die luister ophou om homself te handhaaf kan die aanspraak van die woord hoor. Johannes (1 Johannes 1: 3) bied ook die verkondiging aan as die element waarin alles opgesluit word wat Jesus Christus betref en hoe Hy teenwoordig is: *wat ons gesien en gehoor het, verkondig ons ook aan julle*. En sonder geloof kan die gebeure nie tot hulle reg kom nie.

In die Christelike belydenisvorming is die eenheid tussen die kruis en opstanding van Jesus Christus deurgaans gehandhaaf. In 1 Korintiërs 15: 3 word dit as 'n paar genoem: *Christus het vir ons sondes gesterf, volgens die Skrifte, Hy is begrawe en op die derde dag opgewek, volgens die Skrifte*. Die Apostolicum handhaaf ook hierdie eenheid, want saam maak hulle die heilsgebeure uit. Dit is die gekruisigde wie se opstanding met die Paasgebeure verkondig word en die Nuwe Testament verkondig die opstanding, *soteriologies* verstaan, nie anders nie as deur die dood en graf heen. Wie Christus se kruis in die lig van die opstanding erken en aanvaar en daarmee sy eie kruis, hoef sy eie skuld, lyding, dood, Godverlatenheid nie te ontken of te probeer verdring nie. Hy kan uit die diepte roep na *my God* en seker wees hy word gehoor. *Deur die doop is ons immers saam met Hom in sy dood begrawe, sodat, soos Christus deur die wonderbaarlike magsdaad van die Vader uit die dood opgewek is, ons ook so 'n nuwe lewe kan lei* (Romeine 6: 4). Die geloof aan die kruis en aan die opstanding van Jesus Christus word gelyktydig voltrek. Wie bereid is om die bevrydende goddelike oordeel oor sy eiewysheid en ongeloof van die kruis te verdra, vind die boodskap van die opstanding geloofwaardig en verstaanbaar, want hy vertrou homself toe aan God, die Skepper, wat uit niks uit kan skeep, wat sy sonde vergewe en hom 'n nuwe lewe gee.

Waar die verwonde Een se opstanding verkondig word, neem dit *etiese dimensie* aan wanneer die mens weer aan God die erkenning gee wat Hom toekom, en word die skepping nie meer aan die verderf oorgegee nie, maar nuut geskape tot 'n woonplek vir God. Die verkondiging van die kruis en opstanding van Jesus Christus bring die insig dat die mens die wêreld nie kan red nie. Die skepping is nie die nuwe skepping nie. Net God kan die wêreld red. Waar kom die mens dan te staan? Hy word weer skepsel van God wat in sy opstandingslewe vreugde uit die skepping put en verantwoordelikheid aanvaar om lapwerk aan die verganklike wêreld te doen met die kragte wat hy van dag tot dag moet ontvang.

Op die derde dag verwys na alle waarskynlikheid na Hosea 6: 2: *Hy sal ons na twee dae 'n nuwe lewe laat begin. Hy sal ons op die derde dag weer krag gee sodat ons in sy teenwoordigheid kan leef*".

Tomas kon gedink het dat die aardse verskynsel van die terugkeer van 'n dooie goddelike openbaring sou wees, maar hy word streng deur Jesus reggehelp: *Glo jy nou omdat jy My sien? Gelukkig is dié wat nie gesien het nie en tog glo* (Johannes 20: 29). Die steun wat 'n objektiewe vasstelling van die opstanding sou bied bring nie die geloof voort nie. Jesus se opstanding word nie aangebied as 'n wonder van opstanding nie, dit is baie meer as die herlewing van 'n dooie. Die geloof het egter ook nie die steun van wonderwerke nodig nie omdat dit deur die gehoor kom en onafleibaar eenvoudig as werklikheid bestaan. *Die geloof kom dus deur die prediking wat 'n mens hoor, en die prediking wat ons hoor, is die verkondiging van Christus* (Romeine 10: 17).

Die opstanding uit die dood maak nie meer deel uit van hierdie wêreldloop nie. *Daardie dag* (Johannes 16: 23), dag van die aanbreek van die koninkryk van God, het gekom. Jesus as *eersteling van dié wat gesterf het* (1 Korintiërs 15: 20), se opstanding lui die doodsklok vir die ou bedeling. Die ou bedeling stu egter nog voort, omdat die betekenis van die kruis en opstanding van Jesus Christus deur die verkondiging en nie deur objektiewe bewyse nie,

aan almal openbaar gemaak word. Nou is dit nog net die gemeente wat die beperking en die aanspraak van die Here oor die wêreld uitstraal, terwyl die wêreld sy oënskynlike hoë grond behou en sy hooghartige houding handhaaf. Die aanbreek van die nuwe bedeling is weer vir die geloof van die uiterste belang, want as dit 'n illusie sou wees, sou Christene verleë staan: *As ons net vir hierdie lewe ons hoop op Christus vestig, is ons die bejammerenswaardigste van alle mense* (1 Korintiërs 15: 19). Die ou wêreld van sonde en dood is veroordeel, niemand behoort meer sy lewe uit die verganklike wêreld te verwag nie. Wie dit tog nog doen en steun, soek in wat die wêreld bied aan mag, eer, aansien en besit, bou sy lewe op sand, en dit maak mense juis weer onseker en angstig en benoud omdat 'n mens heimlik weet dat hierdie dinge verganklik is. Daarom stel die engel op die Paasmôre die goddelike versekering *Moenie vrees nie!* aan die vroue by die leë graf. Wie die gekruisigde as die opgestane Een vir homself toeëien, kan die angs laat vaar ook in die uiterste van die dood en die graf. Jesus se opstanding beteken nie bloot dat Hy lewe nie, dit wil eerder sê dat Hy as Here heers oor dié wat aan Hom behoort: *Julle word egter nie deur julle sondige natuur beheers nie, maar deur die gees, want die Gees van God woon in julle. As iemand die Gees van Christus nie het nie, behoort hy nie aan Christus nie* (Romeine 8: 9).

Vir Maria Magdalena, in Johannes 20: 11 tot 18, het nie die besoek aan die graf nie, maar eers die aanspraak van die opgestane Here, heil gebring. *Maria!* Sy hoor dit as die toepassing van die Ou Testamentiese trooswoord: *Moenie bang wees nie, Ek verlos jou, Ek het jou op jou naam geroep, Jy is Myne* (Jesaja 43: 1). Dit is die beslissende uitspraak, die woord van God. Dit is *eskatologiese gebeure*. Die mens wat aan die opstanding deel kry word in haar liggaamlike en geestelike identiteit geoordeel en verlos. Waarop God aanspraak maak is nie bloot 'n asempie van 'n siel nie, maar die hele mens: *Maria!* Eindtydgeboue speel af, daardie krisis waarin die heil en onheil van die wêreld op die spel is. In Christus spreek God sy Woord wat die heilstyd bring, en dié wat hierdie woord glo, word uit die dood uit in die lewe ingebring.

In 2 Korintiërs 5: 14b gee Paulus die insig weer *dat indien Een vir almal gesterf het, almal dan gesterf het*. Hierdie interpretasie van die kruisiging klink egter glad nie logies nie, want hoe kan hy sê dat almal gesterf het? Die enigste afleiding is dus dat hy nie Jesus se natuurlike sterfte en ook nie almal se natuurlike sterfte bedoel nie. Hy dink aan 'n *geestelike* sterfte waaruit die sterwe *vir almal* spruit. In die volgende sin gee hy 'n verdere perspektief: *Jesús het vir almal gesterf sodat dié wat leef nie meer vir hulleself sal leef nie, maar vir Hom wat ter wille van hulle gesterf het en opgewek is*. Dit is dus die *ou* mens wat vir homself en uit homself lewe wat by Jesus se sterfte betrek word. Ook in Romeine 6: 6 word *ons ou mens saam met Hom gekruisig*.

---oOo---

WAT OPGEVAAR HET NA DIE HEMEL: PROF J BEYERS

INLEIDING

Die artikel wat verwys na die hemelvaart van Jesus volg op die artikel wat Jesus se opstanding uit die dood bevestig. Die hemelvaart staan ook voor die artikel wat die eskatologiese eindoordeel bely. Tussen die opstanding uit die dood en die wederkoms van Jesus, het 'n tyd- en ruimteverwisseling plaasgevind. Jesus is nie meer op die aarde nie, maar nou vir ewig in die hemel. Met die hemelvaart word iets oor (1) die wese van God asook iets oor (2) en (3) die natuur van Jesus bekend gemaak. Vir gelowiges bied hierdie artikel die troos dat Jesus waarlik God is wat na die mens omsien.

INTERPRETASIE

Die verwysing in die artikel van die *Apostolicum* na Jesus se opvaar na die hemel, verrai 'n

ouwêreldse wêreldbeskouing. Dit is duidelik dat die belydenis ingebed is in 'n verstaan van die werklikheid as 'n drie-laag werklikheid: Die aarde is geskei van die onder-aardse en bowe-aardse. Die bowe-aardse is die domein van die geestelike en goddelike. Die onder-aardse is die plek van die bese en die dood. Alle lewende wesens woon op die aarde. Wanneer Jesus dan opvaar na die hemel, keer Hy terug na die domein van die geestelike en goddelike. Dit gee 'n aanduiding van die identiteit van Jesus. Hy is nie van die aarde nie en behoort daarom tot 'n ander realiteit, 'n geestelike, goddelike en verhewe realiteit. Jesus se opstanding uit die dood maak dat Hy nou tot 'n ander dimensie as die aardse behoort. As Opgestane kan Hy nou die hemel ingaan.

'n Eietydse verstaan van die begrip *hemel* is veral in Afrikaans problematies. Die woord *hemel* roep twee kategorieë by die mens op:

- * Hemel as die lugruim wat die aarde omsluit, (in Engels *sky*), die fisiese sigbare en verkenbare ruimte om die aarde.
- * Hemel as die woonplek van God (Engels *heaven*), die onsigbare, onverkenbare ruimte.

Wanneer die Artikel gelees word met die eerste verstaan van hemel, skep dit die indruk dat God in die blou lug bokant ons woon, iewers tussen die wolke. In 'n tyd van bemande ruimtereise en maanlandings word die mens verwar as God dan nie in die hemelruim te siene is nie. Die artikel moet dus eerder verstaan word in terme van die tweede kategorie soos hierbo aangedui. Die hemel is die woonplek van God, alhoewel die hemelruim God nie kan omsluit nie. Tog wil die artikel niks sê oor die gelokaliseerdheid van God nie, maar eerder oor die aard en identiteit van God.

Die verwysing in die artikel van die *Apostolicum* na Jesus se opvaar na die hemel, verraaai iets van Jesus se *opgestanenheid*. Hy staan op as hemelse wese. Wanneer die artikel aandui dat Jesus na die boonste laag van die werklikheid verhuis, is dit 'n aanduiding dat Hy die Opperwese is wat verhewe bokant sy skepping is. Die andersheid van die natuur van Jesus word beklemtoon as Hy die aardse verlaat en na die geestelike domein vertrek. Die aarde is nie sy woonplek nie. Dalk meer genuanseerd gestel: Die aarde is nie sy *habitus* of *heimat* nie. Die hemelvaart dui aan dat Jesus in God se teenwoordigheid opgeneem word⁸⁶. God is nie een in natuur met sy skepping nie.

Met die artikel word die verwysing na die hemel nie 'n aanduiding van die adres van God nie. Die uitdrukking *hemel* is 'n kategorie van bestaan. Die term *hemel* is dus die simbool vir God se woonplek⁸⁷. Die term *hemel* is vandag steeds geldig in geloofstaal, aangesien die term tot die diskoers van geloof en nie tot dié van geografie behoort nie. Jesus, die gansandere, is vreemd aan die aardse. Hy keer terug na sy woonplek, die plek waar die goddelike woon. Met die hemelvaart deurbreek Jesus tyd en ruimte⁸⁸. Jesus is uit die ruimte van die sigbare in die onsigbare ruimte in⁸⁹.

Die hemelvaart van Jesus volg op sy opstanding uit die dood. Die opstaan uit die dood is

⁸⁶ Vergelyk EEK 2010:268.

⁸⁷ Dieselfde argument sal gebruik moet word om te toets of dieselfde geldig is oor die uitdrukking *hel*. Wil *hel* verwys na 'n spesifieke adres, 'n plek, of is dit ook 'n kategorie van bestaan waar God, in dié geval, afwesig is? God is dan afwesig van die hel, nie omdat Hy nie daar kan, mag of wil wees nie. God kies om nie daar te woon nie.

⁸⁸ Huntemann (1984:51).

⁸⁹ Huntemann (1984:52).

die oorwinning oor die dood, die stryd is voltooi en oorwin. Die hemelvaart is die triomftog wat aandui dat Jesus triomfeer oor alle bose magte en verhewe staan bo alle aardsheid⁹⁰. Met die hemelvaart het Jesus bereik wat ons nog op pad is om te bereik: Die ewige lewe in die hemelse ryk by God.

Die *hemel* is nog nie 'n presiese aanduiding van God se woonplek nie. Selfs met die spesifieke verwysing na God wat woon in die hemel is die artikel steeds vaag genoeg om nie presies te sê waar God woon nie. Die hemel verwys na 'n anderste realiteit, 'n onverganklike en onbegryplike, en tog na 'n werklik eksisterende werklikheid waaroor die Bybel net in gelykenisse kan praat⁹¹.

Die verwysing in die artikel van die *Apostolicum* na Jesus se opvaar na die hemel, verraaai iets van 'n *mobilititeit*. Die Latynse werkwoord *ascendo* – *opstyg, klim, bestyg, beklím, bereik*⁹², hoef nie net verstaan te word in terme van 'n fisiese beweging van opvaar nie. Dit verwys nie net na die aksie van hoër op beweeg soos teen 'n berg fisies hoër opklim nie, maar dit kan ook verwys na die verskuiwing in status van laag na hoog, byvoorbeeld *In hierdie maatskappy het hy die hoogste sport bereik*. Wanneer Jesus dus opvaar (*ascendit*) verwys dit ook na 'n verhoging in status. Jesus verrys, beweeg na die goddelike domein. Jesus word nou nie meer tussen die sondaars gereken nie. Hy is nou in die domein van die goddelike – die Heilige.

Die artikel wat volg op die artikel oor die hemelvaart verwys na die aksie wat Jesus verrig in die goddelike domein: 'n Regeertaak en 'n oordeelstaak. Die heil van die mens is steeds by God. Die mens fokus steeds nie op heil wat moontlik op aarde te vinde is nie. Niks op aarde kan heil bring nie. Daaglikse versorging en eskatologiese geregtigheid kom van God af. Paulus pleit dat ons ons rig op dit wat verhewe, daarbo, is. Tog pleit Paulus nie vir 'n wêreldvermyding of -opsegging nie. Heil lê nie in ontsegging van ons aardse bestaan nie. Ons heil is in Christus wat nou in die goddelike domein woon en regeer as God.

SLOT

Die postmoderne mens is oortuig dat die werklikheid veelkantig is. God kan nie ingeperk word deur 'n beperkende menslike verstaan van die werklikheid nie. God is alomteenwoordig. Die hemelvaart van Jesus dui op 'n statusverhoging en nie 'n migrasie van God nie. God se adres bly steeds onbekend. Tog bied dit troos om te weet God is nie van hier nie en tog is Hy gemoeid met ons hiër. Hy is nie net hier nie en tog is Hy ook hier.

---oOo---

EN SIT AAN DIE REGTERHAND VAN GOD, [DIE ALMAGTIGE VADER]: DR BJ VAN WYK

Dié deel van die belydenis lê in die verlenging van die uitspraak direk voorafgaande dat Jesus na sy dood opgestaan het uit die dood en opgevaar het na die hemel. Indien dit so is dat Jesus nie opgestaan het nie is die Kerk se verkondiging vrugtelos, geloof van nul en gener waarde, en die bestaan van gelowiges toekomsloos (1 Korintiërs 15: 14 tot 18). Die belydenis verwoord Jesus se lewe as gebeure wat afgehandel is as gestel word dat Hy gely het, gekruisig is, gesterf het, begrawe is, ter helle neergedaal het, op die derde dag uit die dood opgestaan het, maar daarna volg dat Hy sit aan die regterhand van God. Die

⁹⁰ Huntemann 1984:50.

⁹¹ Huntemann 1984:50.

⁹² Vergelyk Postma, F, *Beknopte Woordeboek: Latyns-Afrikaans*. HAUM: Kaapstad.

beskrywing van Jesus se aardse lewensloop is nie maar net nog 'n geskiedenis nie, maar loop uit op sy sit aan die regterhand van God wat die verlede in ware perspektief plaas. Dit is nie afgehandelde gebeure waarvan bloot kennis geneem word nie, maar word daagliks eietyd gemaak deur Hom wat aan die regterhand van God sit vanwaar Hy regeer.

Dit is nodig om daarop te wys dat dié deel van die belydenis nie as aanduiding gesien moet word van waar Jesus nou is nie, aangesien beeldspraak hier ter sprake is wat bekend was. As hoë eerbewys en as toekenning van die bevoegdheid tot mederegering, kon 'n aardse koning soms iemand anders naas hom toelaat aan sy regterhand (1 Konings 2: 19, Psalm 110). Dit is beeldspraak wat teen die agtergrond van die Ou Testament begryp word en is deur die Nuwe Testament in Jesus Christus van toepassing gemaak. Petrus sien Jesus se verhoging as 'n verhoging tot aan die regterhand van God (Handelinge 2: 33, 1 Petrus 3: 22) wat ook deur Paulus aan die orde gestel word (Romeine 8: 34).

Die outeur(s) van die belydenis maak dus in dié verband gebruik van die Bybelse agtergrond wat sowel in die Ou as Nuwe Testament en derhalwe aan die gelowiges van die vroeë kerk bekend was. Behalwe die Bybelse uitsprake waarin pertinent na die sit aan die regterhand verwys word, het Jesus by geleentheid gestel dat alle mag in die hemel en op die aarde aan Hom gegee is (Matteus 28: 18). Dit beteken dat Jesus nie eers verhoog moes word om aan die regterhand van God te wees nie, maar reeds as lydende kneg van die Here verhoog was, maar aanvanklik vir mense verborge om deur sy opstanding en verhoging geopenbaar te word as Seun van God wat oor hemel en aarde regeer. Paasfees volg op Goeie Vrydag as die goddelike magsdaad wat in die kruis voltrek en in die opstanding voltooi word.

In dié verband kan ons moeilik anders as om die belydenis in die eerste artikel wat getuig van God die almagtige Vader, in herinnering te roep. Daar God die Vader en die Seun gelyk is, word die almag van God in die eerste deel nie blote mag wat gevrees moet word nie, maar mag wat in die persoon en werk van Jesus as die verlosser en versoener begryp en verstaan word as die volmag van sy liefde. Die almag van God is werksaam in die genade en liefde van Christus. Die genade en almag van God lê in mekaar se verlenging. Wie oor die almag van God wil praat sal noodwendig aan sy genade moet dink, en wie hom uitspreek oor die genade kan die almag van God nie buite rekening laat nie.

Die belydenis dat Jesus aan die regterhand van God sit is nie die einde van 'n verhaal nie, maar dui op voortgang wat God in Jesus Christus geskep het. Die einde van die evangelie van Matteus (28: 19 en 20) staan in die teken van hierdie begin deur die oproep om die gebeure wyd en syd te verkondig as gebeurtenis wat nie net deel is van die verlede nie, maar in die hede ook die toekoms insluit.

Die klem lê dus by die feit dat Jesus regeer nou nadat Hy opgevaar het na die hemel en nou dat Hy aan die regterhand van die almagtige Vader sit. Hier word 'n beeld uit die leefwêreld van destyds benut om iets te sê wat Jesus doen. In die beeld word uitgebeeld dat die mag en heerskappy van Jesus wat volledig mens en volkome God was en is, saamval met die mag en gesag van God. Hierdeur word aangedui dat Hy in 'n bepaalde funksie opgeneem is wat soos 'n gevolmagtigde aan die regterhand van die koning gesag uitoefen. Hy wat aan die regterhand gesag uitoefen is geen ander as Hy wat gely, gesterf én opgestaan het om te regeer nie. Die ryk van God is geen ander ryk as die ryk van Christus nie. Anders gestel is die manier waarop God regeer verstaanbaar in die wyse waarop Jesus opgetree het tussen Bethlehem en Golgota.

Wanneer Stefanus gestenig word sien hy die hemele geopen en die Seun van die mens aan die regterhand van God staan (Handelinge 7: 56). Dit herinner aan Jesus se hemelvaart en die belofte dat Hy weer op dieselfde manier sal terugkom soos Hy weggeneem is (Handelinge 1: 11). Die beeld van God wat in die hemel sit op sy troon en die hemele wat oopgaan is bekend, en word op meer as een plek in die Bybel aangetref (1 Konings 22: 19, 2

Kronieke 18: 18, Esegïel 1: 1, Markus 1: 10, Matteus 3: 16, Openbaring 4: 1). God se woonplek is in die hemel vanwaar Hy oor alles regeer.

Die tyd van ontstaan van die belydenis is onbekend, waarskynlik in die 3de en 4de eeu nC, en is moontlik aanvanklik as 'n belydenis tydens die bediening van die doop gebruik. Derhalwe is die wyse waarop die Heidelbergse Kategismus (1563) daarna verwys, 'n goeie aanduiding hoe die artikel deur die Kerk begryp is. Die antwoord wat die Kategismus gee op die vraag (50) waarom gestel word dat Jesus sit aan die regterhand van God, is dat Hy Homself daar as Hoof van die kerk kan betoon deur wie die Vader alles regeer. Die Bybelse verwysing van dié siening lei noodwendig tot die briewe aan die Kolossense en die Efesiërs. Die hoof en liggaam beeldspraak in die briewe van Paulus aan die Romeine (12: 4 en 5) en Korintiërs (12: 12 tot 27) is meer beperkend as by Kolossense en Efesiërs. By Romeine en Korintiërs is Christus slegs Hoof van die liggaam, terwyl by Kolossense en Efesiërs is Hy Hoof van die totale kosmos, die heelal en derhalwe ook Hoof van die kerk. Die liggaam van Christus is doelbewus aan die kerk gelyk gestel (Kolossense 1: 24). Christus is die Hoof terwyl die gelowiges sy liggaam verwoord. Daar is 'n noue verbintenis tussen Christus as Hoof van die heelal en Christus as Hoof van die kerk (Kolossense 1: 15 tot 20). Die kerk in die Kolossense is die kerk in die gemeente Kolosse wat deur bepaalde bedreiging geteister word soos misleidende redenasies (Kolossense 2: 8) en kosmiese elemente (Kolossense 2: 20), en daarom word 'n loflied vooraan gevoeg as aanduiding van die feit dat die gemeente nie hoef te vrees nie, want Jesus Christus is die Hoof van die kerk (Kolossense 1: 18).

Efesiërs voer die saak egter verder deur beklemtoning van Jesus as Hoof van die totale heelal, en derhalwe ook van die algemene en universele kerk wat God gegee het (Efesiërs 1: 22), met die verdere beklemtoning dat alles onder die voete van Jesus gestel is, die volheid van Hom wat alles in almal vervul (Efesiërs 1: 23). Die kerk in Efesiërs is die universele kerk en nie net die plaaslike gemeente nie. Verder is daar ook 'n belangrike bykomende element wat in Efesiërs bygevoeg word in die sin dat na die Gees verwys word (Efesiërs 1: 14) as die waarborg van die erfdeel van gelowiges wat in Kolossense ontbreek. In die lig van Jesus se hoofskap oor die kerk loop dit noodwendig daarop uit dat onder leiding van die Gees die hele gemeente opgebou sal word tot geloofseenheid, tot kennis van die Seun van God en tot volwassenheid (Efesiërs 4: 13). So word die liggaam van Christus toegerus en opgebou deur die dienswerk of diakonie van gelowiges (Efesiërs 4: 12).

Sonder om die onderhawige deel van die geloofsbelydenis oor te beklemtoon, moet tog gestel word dat wanneer geformuleer word dat Jesus sit aan die regterhand van God die Vader, 'n buitengewoon belangrike deel van die geloof aan die orde kom. Belydenis daarvan in die teenwoordige tyd maak die belydenis eietyds as aanduiding van die heersende toestand van sake. Jesus sit by wyse van spreke nou aan die regterhand van die Vader wat beteken dat Hy nou regeer oor alles soos in Efesiërs verwoord is, en derhalwe ook oor die kerk regeer. Wat meer is, deur te volg op die verlede tye van gely en opgestaan onder andere, word aangedui dat Hy nie eers na sy hemelvaart daarmee begin het nie, maar reeds sedert die begin saam met God die Vader regeer oor die ganse heelal en dus ook oor sy kerk. Deur die dood aan die kruis met sy opstanding te oorwin, het Jesus reeds aan die ganse wêreld openbaar dat Hy oor alles regeer.

Dit veroorsaak in die wêreld 'n appèl om nou te gaan en net so te gaan doen (Lukas 10: 37). Dit saam gelees met die opdrag om die evangelie in die wêreld te gaan verkondig, plaas op gelowiges en die kerk die verpligting om inderdaad uiting te gee aan God se opdrag in Jesus Christus. Die feit dat Hy aan die regterhand van God die Vader sit is 'n simboliese handeling geput uit die sosiale konteks van die verlede, en kom daarop neer dat die verpligting om die evangelie wêreldwyd te verkondig, geskied onder die heerskappy van Jesus Christus, die Hoof van die kerk.

Wat nou gebeur is nie 'n voltooiing van Jesus se werk nie, want dit was volbring (Johannes

19: 30), voltooid en afgehandel. Maar wat nou in die wêreld deur die kerk gebeur is 'n gelykenis van wat reeds gebeur het, en staan in die verlenging van wat Jesus reeds gedoen het en verder moontlik maak as Hoof van sy liggaam.

Die ganse wêreld moet dit weet: Hy is die Heer wat regeer oor almal en alles, ook oor die kerk, sy liggaam. Vir die kerk moet dit tot ongelooflike troos en bemoediging dien wat tot volharding lei in die Naam van die Here (Matteus 16: 18). Dit is nou die tyd van die kerk, die aardse liggaam van sy hemelse Hoof, Christus wat spreekwoordelik regeer van die regterhand van God.

---oOo---

VAN WAAR HY SAL KOM OM TE OORDEEL, DIÉ WAT NOG LEWE EN DIÉ WAT REEDS GESTERF HET: DR GMJ VAN WYK

Die voorlaaste vers van die Bybel lui: *Hy wat dit alles getuig, sê: 'Ja, Ek kom gou!' Amen! Kom, Here Jesus!* Jesus Christus word hier self aan die woord gestel en Hy sê dat Hy gou kom. Die skrywer, en saam met hom die kerk van alle tye, antwoord op hierdie belofte van die Here met die woorde: *Amen! Kom, Here Jesus!* Die woord *amen* benadruk dat dit verseker is dat die Here spoedig sal kom. Verder word die ou Nagmaalsgebed uit die Aramese kerk gebid: *Kom, Here Jesus!, (Maranatha)!* Die kerk wag nie net op die koms van die Here nie, maar bid ook dat dit spoedig moet plaasvind.

Wat verwag die Kerk egter presies om te gebeur met die wederkoms van die Here? Kyk mens na die teologie van die Middeleeue, die skilderkuns van die groot meesters, en luister jy na die requiems wat deur van die vernaamste komponiste gekomponeer is, dan is dit duidelik dat daar verskeie mense is wat die wederkoms as 'n verskriklike dag sien. Dit is die dag van die laaste gerig. Dit is die dag van swael en vuur. Dit is die dag van rekenskap en afrekening. Luister mens weer na vroom Christene se verwagtings, word dit duidelik dat hulle 'n dag van ongekenade heerlijkheid verwag. Hulle hou weer glad nie rekening met God se laaste oordeel nie só asof dit hulle nie aangaan nie. Die laaste oordeel van God het hoogstens ander mense in die oog!

Wanneer ons die Heidelbergse Kategismus Vraag en Antwoord 52 lees, sien ons hoe dat die Heidelberger dit vir ons op die hart druk dat ons wederkomsverwagtinge met sowel God se gerig as sy redding rekening moet hou. Ons kan dit nog sterker stel: Ons redding word deur God se gerig bepaal. Ons sien dit al reeds raak in die wyse waarop die Heidelberger Vraag 52 stel: *Hoe word jy getroos deur die wederkoms van Christus om te oordeel ...?* Ons troos en Christus se oordeel word hier direk op mekaar betrek. Nie net Christus se wederkoms nie, maar ook sy oordeel bied aan ons troos.

Met die beantwoording van die vraag begin die skrywer om te sê dat ons in alle droefheid en vervolging deur Christus se wederkoms vertroos word. Met hierdie vertrekpunt sny die Heidelberger 'n baie belangrike probleem aan. Die filosoof Max Horkheimer het eens op 'n tyd geskryf dat die mens daarna sug dat die moordenaar nie vir altyd oor sy onskuldige slagoffer sal triomfeer nie. Die wederkoms as God se oordeel oor alles, verseker ons dat hierdie versugting deur God gehoor word. Die boosdoeners van hierdie wêreld sal nie triomfeer nie, want God se reg sal triomfeer. God sal reg laat geskied en Hy sal geregtigheid skep. Hy sal dié wat verontreg is in ere herstel, en Hy sal dié wat onreg gepleeg het voor sy reg daag. Daarom moet die onreg wat ons nou aanskou ons nie terneergedruk maak nie. God sal oor al die onreg oordeel en die boosdoeners straf. God laat Hom nie spot nie, en Hy sal nie toelaat dat sy geregtigheid bespotlik gemaak word nie (Galasiërs 6: 7).

Wanneer ons van God se reg praat moet ons dit nie verstaan as 'n reg wat ten alle koste op almal afgedwing word nie. God se geregtigheid word deur sy liefde bepaal. God se

geregtigheid het nie die ondergang van mense in die oog nie, maar dit wil berou by mense wek sodat hulle sal lewe. Dat God die bose sal straf, maar die regverdige sal vryspreek, is nie neerdrukkende fatalisme nie. God wil nie met die verkondiging van sy reg en oordeel die indruk skep dat daar twee bepaalde groepe (die gereddes en die veroordeeldes) in die wêreld is nie. Hy wil juis met dié praat wat onreg pleeg. Hy wil hulle tot omkeer roep, sodat hulle hulle sal bekeer en sal lewe. Omdat dit God se oogmerk is, sê die Heidelberger, kan ons getroos wees dat ons Regter niemand anders is as Jesus nie – Hy wat in ons plek voor die regsbank van God gestel word. God se oordeel, en ook sy laaste oordeel, staan nie los van Jesus se kruis en opstanding nie. God se oordeel moet vanuit die kruis verstaan word. Daarom sal God se oordeel vryspraak beteken vir dié wat hulle op Jesus verlaat.

Kom ons beskryf hierdie gedagtes ook anders. God se woord word altyd aan ons verkondig as 'n tweeledige woord. Sy woord is sowel evangelie as wet. Dit is tegelyk die blye boodskap van vryspraak en die verdoemende oordeel oor die sonde. Wie die lewe in Christus soek, word so geoordeel dat hulle deur die evangeliese boodskap van genade vryspraak ontvang, maar dan op so 'n wyse dat hulle vryspraak deur die wet bevestig word. Wie nie die lewe in Christus soek nie word so geoordeel dat hulle deur die wet skuldig is, maar dan op so 'n wyse dat hulle veroordeling deur die evangelie bekragtig word. Kort gesê: Verwerpte heil bring gerig! Wie die werke van die geloof gedoen het, sal genade by God vind. Wie vanweë hulle ongeloof in gebreke gebly het om die werke van die geloof te doen, sal God se straf moet verduur.

MATTEUS SE VERKONDIGING VAN GOD SE GERIG

Die evangelie volgens Matteus bied besondere uitdagings wanneer dit by die tema kom wat hier aan die orde gestel word. Ons gee hier ook kortliks aandag aan die evangelie se hantering van sake. Is Matteus se prominente verkondiging van God se gerig in stryd met die Bybelse verkondiging van God se genade? Verstaan Matteus God as 'n onverbiddelike neutrale wêreldregter wat elke mens voor sy oordeel gaan daag? Beteken God se gerig dat die gelowiges eerder deur angskedryf word as wat hulle deur liefde gelei word?

Matteus deins nie daarvan terug dat God se gerig angskedryf by die gelowiges wakker maak nie. Angskedryf vir God se gerig is 'n onbetwisbare werklikheid van die Christelike geloof oor baie jare. Die Middeleeuse skilderye oor die gerig getuig byvoorbeeld hiervan. Selfs vandag is die Christelike geloof nog nie van die angskedryf vir God se gerig bevry nie. Tilman Moser praat byvoorbeeld van die alewige teenwoordigheid van die Gerigsgod met sy altyd kontrolerende *big-brother*-gesig wat die eietydse mense siek maak. Sedert die verligting het die mens op hierdie God gereageer deur uit sy verslawende greep te probeer ontsnap. Die wêreldregter en die gerig van die wêreld bestaan eenvoudig nie meer in die wêreldbeeld van baie eietydse mense nie. Wat kan Matteus se boodskap onder hierdie omstandighede vir ons beteken?

KERKLIKE SELFGENOEGSAAMHEID PAS NIE BY MATTEUS SE GERIGSVKONDIGING NIE

Baie gelowiges glo dat net die ongelowiges geoordeel gaan word. Matteus stel dit egter duidelik dat die gemeente van Christus saam met alle ander mense voor die gerig van God gaan verskyn. Ons kan ons nie self probeer regverdig voor God nie – ook nie op grond van ons geloof nie. Die oordeel kom ons nie toe nie, maar wel vir God alleen. Om hierdie rede moet die Kerk en ook lidmate van die Kerk baie versigtig wees om 'n oordeel oor ander uit te spreek. Ons moet eerder solidêr met die mense wees wat nie op die pad van die heil is nie, omdat ons besef ons is almal op die genade van God aangewese om heil te ontvang.

MATTEUS SE BOODSKAP VAN DIE GERIG HET NIE NET OP INDIVIDUE BETREKKING NIE

In Matteus – soos in die hele apokaliptiese tradisie – gaan dit nie in die eerste plek om menslike individue nie, maar oor God. Dit gaan daarom dat sy waarheid openbaar word en sy mag seëvier. Uit hierdie oogpunt gesien beteken God se gerig hoop vir die gelowiges. In die gerig gaan dit oor die openbaarmaking van wat nou nog verborge is. Dit gaan om die opheffing van alle teenspraak in die werklikheid, en om die voleinding van die heil wat die gelowiges verwag. Uit 'n Christologiese oogpunt gaan dit oor die toekoms van Christus wie die gelowiges vooruitgegaan het in sy Vader se ewige koninkryk in.

JESUS, EN NIE EEN OF ANDER ONBEKENDE PERSOON NIE, IS ONS REGTER

Matteus se bedoeling kan onmoontlik wees om aan ons te verkondig dat Jesus wat die boodskap van *God met ons* gebring het, aan die einde van sy lewe verander het in 'n onbarmhartige Regter. Die gelowiges ken die Regter van die wêreld as Jesus wat die boodskap van God se liefde in die wêreld verkondig het. Voor Hom hoef mens nie angs te belewe nie, want Hy het juis gekom om ons van angs te bevry. Matteus verkondig nie bloot 'n gerigsteologie nie, maar bed sy boodskap van God se komende oordeel in die verkondiging van God se liefde in. Hier moet ons ook die reël laat geld dat die meer sentrale dele van die boodskap die minder sentrale dele moet verduidelik en nie anders om nie. Wie wil probeer om mense met dreigemente en angs tot geloof in God te bring, het nog nie die krag van sy liefde en genade leer ken nie.

ONS MOET OOK MATTEUS SE VERSTAAN VAN DIE WET IN BEREKENING BRING WANNEER ONS SY GERIGSVORKONDIGING WIL VERSTAAN

Matteus handhaaf nie die skerp onderskeid tussen wet en evangelie wat die reformatore in die teologie van Paulus ontdek het nie. Volgens Matteus is die wet die vervulbare wil van God. Dit is 'n liefdevolle onderwysing van God aan die mens wat hom op die lewenspad kan help. Matteus sien die wet nie as 'n norm waaraan die mens gemeet word en waaraan hy by voorbaat nie kan voldoen nie. Dit is eerder 'n lig wat die mens op sy pad begelei.

---oOo---

EK GLO IN DIE HEILIGE GEES: PROF JH KOEKEMOER

Hierdie is die derde hoofdeel van die geloofsbelydenis. Die eerste saak wat hier opval is die herhaling van die begrip *ek glo*⁹³. Wanneer na die geheel van die *Apostolicum* gekyk word, sien ons beslis 'n driedeling.

Eers gaan dit oor God die Vader, dan oor Jesus Christus en dan oor die Heilige Gees. In hierdie derde artikel kom die mens as *medewerker van God* egter baie meer op die voorgrond. Daarom dat Barth se opmerking nie onvanpas is nie.

God is op 'n nuwe wyse aan die werk, en die mens word deur God self ingeskakel by sy werk⁹⁴. Natuurlik het die verlossing en die redding van die mens met Jesus Christus te

⁹³ Barth (1935:153) meen dat dit nie net stilisties van aard is nie. Dit dien as 'n waarskuwing dat ons steeds met God te doen het en nie net 'n soort antropologie nie. Volgens Hans Lietzmann (143), soos aangehaal deur L. Schultze (1978:28), het 'n vroeë vorm van die belydenis nie die herhaling bevat nie.

⁹⁴ Vergelyk veral Van Niftrik (1948:151) in sy uiteensetting van die saak. Daar kan ook met vrug na Wethmar (1977:94ev) se beskrywing van die oorgang van belydenis na dogma gekyk word.

doen. Onthou net altyd daarby dat dit die Heilige Gees is wat die verlossingswerk van Jesus Christus vir mense 'n werklikheid maak. Dit is die Gees wat die afstand in tyd en ruimte oorbrug om dit wat in Jesus Christus gebeur het, hier en nou tot ons eiendom te maak. Om dit anders te stel: Ons is saam met Christus gekruisig en ons is saam met Hom opgewek⁹⁵. Die kruisiging is nie net 'n historiese gebeurtenis nie. Die Heilige Gees maak dit vir ons 'n lewensveranderende ontmoeting met Jesus Christus self. Op dié wyse maak Hy van mense nuwe mense. God betrek op dié wyse die mens by sy heilswerk. Die Heilige Gees maak van mense gelowiges. Hy gee deur die geloof aan mense die moed om met vrymoedigheid van die groot daad van God te vertel⁹⁶. Geloof is eintlik 'n menslike onmoontlikheid⁹⁷. Tog is geloof 'n werklikheid. Uit hierdie werklikheid van die geloof kom sy moontlikheid. Maar hierdie moontlikheid is altyd 'n Goddelike moontlikheid. Dit is altyd God, die Heilige Gees, wat die onmoontlike moontlikheid 'n werklikheid laat word. Dit is immers nie God wat glo nie, maar die mens. Tog bly die geloof 'n gawe van God en word dit nooit 'n menslike prestasie nie. Wanneer jy so uit die geloof praat kan jy oor die Heilige Gees, oor wie Hy is en wat Hy doen, begin nadink. Hierdie nadenke en die gesprek oor die belydenis vind dus van binne die geloof plaas en nie van buite die geloof nie.

DIE PERSOON EN WERK VAN DIE HEILIGE GEES

Hierdie uiteensetting is 'n poging tot 'n sinvolle verstaan van die belydenisskrif en nie die skryf van 'n pneumatologie nie. Om dieselfde rede word ook nie 'n skeiding gemaak tussen persoon en werk van die Heilige Gees nie. *God is Gees, en dié wat Hom aanbid, moet Hom deur die Gees en in waarheid aanbid*⁹⁸. Derhalwe moet die Gees nie geskei word van die Vader en Seun nie, maar wel onderskei word. Maar die uitspraak dat God Gees is, wil God verder skei en onderskei van elke ander gees, ook die menslike gees⁹⁹. Verder kan niemand sê dat Jesus die Here is nie, behalwe deur die Heilige Gees¹⁰⁰.

Die Heidelbergse Kategismus verklaar soos volg: *Die Heilige Gees is ook aan my gegee sodat Hy my, deur 'n ware geloof, deel laat kry aan Christus en al sy weldade, my troos en ewig by my bly*¹⁰¹. Die Heidelbergse Kategismus plaas in sy uitleg van die *Apostolicum* die sentrale werk van die Heilige Gees dus in die heilshandeling van Jesus Christus. 'n Mens sou dus met reg kan sê dat wie die werk van Jesus Christus nie verstaan nie, ook nie die werk van die Heilige Gees sal verstaan nie. Dan moet nog 'n gesigspunt hier bygevoeg

⁹⁵ Kolossense 2 en 3. Vir Pannenberg (1998) is die opstanding van Jesus die werklike gebeurtenis waar God, binne die grense van die geskiedenis, prolepties iets laat deurbreek van die einde van die geskiedenis.

⁹⁶ Volgens die Handeling van die apostels. Asook Romeine 1: 16 en 17.

⁹⁷ Hierdie is 'n uitspraak van Barth (1949:19ev). Van Nilfrik (1949:153) verwys ook daarna.

⁹⁸ Vergelyk Van Nilfrik (1949:152ev) 6. Johannes 4: 24.

⁹⁹ Vergelyk hier Van Selms (1952:95ev) se uiteensetting van *Creator Spiritus*. Daar kan ook gelet word op McGrath (1999:279) se beskrywing van die *Models of the Holy Spirit*.

¹⁰⁰ Kyk veral na die Johannesevangelie vanaf hoofstuk 15.

¹⁰¹ Heidelbergse Kategismus Vraag en Antwoord 53, kyk ook na Vraag en Antwoord 21 en vergelyk ook Die Nederlandse Geloofsbelydenis Artikels 22 en 24. Vir 'n uiteensetting van die verband tussen die werk van Jesus Christus en die Heilige Gees, kyk van Nilfrik (1949:155). Vergelyk ook Haitjema (1962:139): *Dat het centrale van het werk des Geestes in het verlossend heilshandelen ligt, wordt byzonder sterk beklemtoon in de tweede helft van antwoord 53 van onze Catechismus*. 'n Baie volledige beskrywing van bogenoemde verband kan ook gevind word by Klaus Nurenberg (1975:372ev). Kyk ook na die werk van L Doekes (1979:32 en 282 tot 287) vir meer inligting oor die *Apostolicum* se ontstaan en die opvattinge binne die reformatoriese kerk oor die Heilige Gees.

word: Sonder die Heilige Gees is dit ook nie moontlik om die werk van Jesus Christus te verstaan nie.

Die Heilige Gees bind die mens dus eerstens aan die Woord. Hy is die Een wat ons God in Jesus Christus laat ontmoet. Hiervoor gebruik Hy die getuigenis wat deur mense voortgedra word. Hy skep tegelyk die oor wat dit vir mense moontlik maak om God se Woord in die verkondiging van die evangelie te hoor.

Van die Heilige Gees bely die Kerk dat Hy Here is¹⁰². Hy is die Heer en Lewendmaker wat van die Vader en die Seun uitgaan en wat saam met die Vader en die Seun aanbid en verheerlik moet word, wat gespreek het deur die heilige profete¹⁰³.

Hiermee bely ons dat die Heilige Gees God is¹⁰⁴. Die begrip *heilig* sê dit ook al. Die goddelike gees word die Heilige Gees genoem. Wie die woord *heilig* gebruik trek 'n grens tussen die Gees van God en alles wat ons verder, met 'n meerdere of mindere graad, gees kan noem¹⁰⁵.

Die gelowiges word ook soms heiliges genoem. Ons bly immers die gemeenskap van die heiliges. Dit beteken egter nie dat ons, omdat ons mense is, tegelyk ook heilig is nie.

Dit beteken wel dat die bede *Kom Skepper Gees (Veni Creator Spiritus)*, gerig is tot God om ons te herskep. Die Gees van God werk met ons deurdat Hy die Woord wat aan ons verkondig word gebruik om ons aan Christus en al sy weldade deel te laat kry. So maak Hy van gewone mense 'n gemeenskap van heiliges. Geloof is immers altyd gemeenskapsoekend. Die Gees gebruik die vorm van die Woord van God om ons te heilig. Hy maak van ons nuwe mense. Hy laat ons weer gebore word. Hy laat ons oor begin as mense voor die aangesig van God. Die kerk is 'n gemeenskap van geregverdigde sondaars, mense wat vrygemaak is deur Jesus Christus. Daarom leef die kerk altyd deur die Gees met haar oë gevestig op Jesus Christus. Die Heilige Gees skenk vryheid deurdat Hy ons deel laat kry

¹⁰² Barth stel dit soos volg in voorlesings oor die *Apostolicum* soos in Nederlands vertaal deur dr KH Miskotte (1935:154): *Het derde artikel als leer aangaande den Heilige Gees en aangaande het geen den mensch door Hom gewordt, staat bovendien op bijzondere directe wyze tegenover het tweede als de leer van Christus en Zijn werk. Houden wij dit verband goed vast: de Kerk bestaat, omdat Jesus Christus onze Heer is, ziltende der rechterhand Gods, zondenvergewing is er, omdat Jesus Christus is gekruisicht en gestorven, opstanding des vleesches, omdat Jesus Christus uit de dooden is opgestaan, ewig leven, omdat Hij wederkomt om te oordelen die levenden en de dooden. Hier heeft niets selfstandige gelding maar kan slechts gelden in en door deze betrekking op den Zoon, op het vleesch geworden Woord. Ja ook van die Heilige Geest zelf is. Hiermee bely ons dat die Heilige Gees God is. Die begrip heilig sê dit ook al. Die goddelike Gees word die Heilige Gees genoem. Wie die word heilig gebruik trek 'n grens tussen die Gees van God en alles wat ons verder met 'n meerdere of mindere mate gees kan noem. Het zelfde te zeggen, want Hij is daarom die Heilige Geest, omdat Hij die Geest Jesus Christus is ... over Christus kan slechts op die rechte wijze gesproken worden, wanneer mens tegelijk over de Heilige Geest en Zijn werk en daarmee over de mensch, wanneer mens dus over de kerk, de vergewing van zoned, de opstanding der dooden en het eeuwig leven spreekt.*

¹⁰³ Die Niceense geloofsbelydenis, kyk Diensboek van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika asook Encheridion Symbolorum.

¹⁰⁴ Ott (1981:143) stel dit soos volg: *Das neutestamentliche Pneuma ist Gott Selbst Der Herr ist der Geist (2 Korintiërs 3: 17) Der Heilige Geist ist kein andere als der Geist des Vaders und de Sohnes "qui ex Patre Filioque, procedit, qui cum Patre et Filio simul adorator en "glorificator".* Huntzman (1984:75) stel: *De Heilige Geist kommt van Gott und von Christus, von ober und nicht aus de Tiefe unseres Daseins.*

¹⁰⁵ Van Selms (1952:95 en 96).

aan die vryheid wat daar in Jesus Christus is. Hierdie vryheid stel die kerk altyd weer teenoor die wêreld. Wanneer die kerk hierdie vryheid verloor verander haar boodskap in 'n ideologie. Daarom moet die teologie die kerk steeds waarsku om getrou te bly aan Jesus Christus as Here, en om die stem van die Gees te gehoorsaam¹⁰⁶.

Alleen dit wat ons volgens dié norm ken (naamlik die volkome heiligheid van God soos ons dit in die Woord en werk van Jesus Christus ken) is uit die Heilige Gees. Die Heilige Gees is God wat by ons inwoon. Hy is die *van God uitgaande Krag* wat ons in ootmoed voor die drie-enige God laat neerbuig. *Een wese, drie persone*, so bely die Kerk. Dit gaan egter nie oor drie individue nie¹⁰⁷. Dit gaan oor God wat Vader is en Seun is en Heilige Gees is. Nie eers die een dan weer die ander nie. Altyd tegelyk Vader, Seun en Heilige Gees. So openbaar God Hom aan ons, so aanbid en verheerlik ons Hom. Hy openbaar nie deeltjies van Hom of dinge aan ons nie. Hy openbaar Homself. Maar dan ook weer so dat Hy altyd die groot Verborgene bly. *Ter wille van die mens verberg Hy Homself*¹⁰⁸ in die gestalte van sy openbaring. Daarom moet die Heilige Gees ons altyd weer oortuig dat ons in die Openbaring met God te doen het. God woon by ons in, maar word nooit een met ons nie. Deur sy inwonende Gees oortuig Hy ons van sonde, geregtigheid en oordeel. Hy laat ons in Jesus Christus, ons Here, ontmoet. So is ons liggame tempels van die Heilige Gees, gered deur Jesus Christus, geheilig vir sy diens deur die Gees van God wat in ons woon¹⁰⁹.

Die gawe van die Heilige Gees is egter nie net vir die enkeling nie, maar ook vir die kerk, die gemeenskap van gelowiges. Hy het die kerk laat word, en Hy laat die kerk steeds kerk word deur die geklank van die Woord. Die kerk is altyd eerstens 'n gebeurtenis wat deur die werk van die Gees gebeur waar God by die verkondiging van die Woord mense ontmoet. Daarom is die Woordverkondiging altyd oop na die wêreld toe¹¹⁰. Die vraag of 'n mens die Heilige Gees het hou duidelik verband met die vraag of jy aan Christus behoort. Die een kan nie sonder die ander bedink word nie. Die Bybel noem immers ook die Heilige Gees die Gees van Christus¹¹¹. Dit is eerstens die Gees wat van Christus getuig. Die Gees lei ons in die hele waarheid. Hou dan ook in gedagte dat Jesus vir Thomas sê: *Ek is die weg en die waarheid en die lewe*. Deur die inwoning van die Gees van Christus behoort ons ook nou aan Christus¹¹².

Van God word in die Bybel gesê dat Hy Gees is. Met sy Gees besiel Hy die ganse skepping

¹⁰⁶ Vergelyk verder hieroor Moltmann (1977:1 tot 18).

¹⁰⁷ Kyk by Ott (1981:141) vir 'n uiteensetting van die spesifieke Persoon-wees van God.

¹⁰⁸ Berkhof (1973:57) stel dat openbaring die gestalte van verborgenheid aanneem. Kyk verder hierna vir volledige uiteensetting. Oor die tweeheid van die openbaring, Woord en Gees, sê hy hier dat dit God en God alleen is wat deur sy verborge ingaan in ons werklikheid en die ontmoeting met Hom moontlik maak.

¹⁰⁹ Berkhof (1973:57) stel dat openbaring die gestalte van verborgenheid aanneem. Kyk verder hierna vir volledige uiteensetting. Oor die tweeheid van die openbaring, Woord en Gees, sê hy hier dat dit God en God alleen is wat deur sy verborge ingaan in ons werklikheid die ontmoeting met Hom moontlik maak.

¹¹⁰ Kyk hiervoor ook na Pannenberg (1998:1 tot 27) vir sy uiteensetting hiervan.

¹¹¹ Kyk na Johannes 16: 5 tot 15, Johannes 15: 26, Johannes 16: 13 tot 15 en Johannes 14: 6. Kyk ook na Romeine.

¹¹² Berkhof (1973:60): *Tog geschied de openbaring lang niet altyd in de vorm van woorden, se geschiedt ook in gebeurtenissen, visioenen, cultiese handelingen en (in Christus) in een persoon. Door dit alles tezamen als 'woord' aan te duiden, word alle nadruk gelegd op het commutatiewe karakter van de openbaring, zij geschiedt als een appèl aan onze existentie, om gehoord, verstaan en gehoorsaam te worden.*

en skenk uit genade die Gees ook aan die mens. 'n Mens sou ook kan sê die Gees God is wat werkzaam is in die hede. Die tweeheid en twee-eenheid van die Woord en Gees is derhalwe die omskrywing van die ontmoetingsgebeure wat in die Openbaring plaasvind¹¹³.

So nooi die Gees ons net om ons hoogmoed en eersug te laat vaar, en teen ons wil in te besluit om ons heil buite onself in Christus te soek. Die Gees maak dan dit wat ons al reeds in Christus besit hier en nou tot ons eiendom. Net soos hulle wat daar was toe Christus gelewe, gesterwe en opgestaan het, kry ons ook deur dieselfde Gees deel aan Christus en al sy weldade. Ons sal altyd in gedagte moet hou dat ons in die Gees met God te doen het. Oor God kan geen mens enkelvoudig of klaar praat nie. Jy sal jouself telkens moet korrigeer. Nie dat dit wat jy gesê het altyd verkeerd was nie, maar dit is nooit volledig nie. Die Heilige Gees verryk die lewe van die gelowiges met baie gawes¹¹⁴. *Die Gees staan ons ook in ons swakheid by, ons weet nie wat en hoe ons moet bid nie, maar die Gees self pleit vir ons met versugtinge wat nie net met woorde gesê kan word nie*¹¹⁵. Hy is ons Voorspraak en Pleitbesorger. Ons moet steeds in gedagte hou dat God wat Skepper is, ook die onderhouer van sy skepping is. God is nie net ver van sy skepping verwyder nie, Hy is deur sy Gees ook naby sy skepping. Die Gees is nie net die skeppende Gees waardeur ons lewe nie, maar ook deur wie die ganse skepping gedra word¹¹⁶. Die Heilige Gees is ten slotte ook die mens se Trooster. Hy bring midde in die mens se aardse bestaan nie alleen hoop nie, maar maak ook van mense oorwinnaars deur ons te laat deel in Christus se lyding en oorwinning. Daarom is die bede: *Veni Creator Spiritus (Kom Skepper Gees)* in die lewe van elke gelowige en in die gemeenskap van die gelowiges, altyd vertroostend. Die belydenis *Credo in Spiritum Sanctum* (Ek glo in die Heilige Gees) bied troos dat die lewe met Christus as trooster ook 'n lewe met sy Gees is. Hy is solidêr met ons, ook wanneer die mens sy kruis moet dra in navolging van Christus¹¹⁷.

---oOo---

EK GLO AAN 'N HEILIGE, ALGEMENE, CHRISTELIKE KERK: DR WA DREYER

INLEIDING

As mens die ontwikkeling van die vroeë Christelike belydenisse nagaan is dit opvallend dat *die kerk* aanvanklik min aandag ontvang het. Dit is vanselfsprekend: 'n Mens glo *in* God, maar nie *in* 'n kerk nie. Die kerk is immers nie God of goddelik nie. Dit is verder opvallend dat verskillende belydenisse deur uiteenlopende prosesse tot stand gekom het (Cullman 1943:30).

Schaff (1877 Volume 1:63 tot 80) het die vroegste fragmente wat dui op belydenisvorming sistematies behandel. Hy verwys onder andere na frases in die Nuwe Testament wat daarop dui dat die proses van belydenisvorming reeds vroeg in die Christelike gemeentes

¹¹³ Berkhof (1973:60).

¹¹⁴ Romeine 8 en Galasiërs 5.

¹¹⁵ Romeine 8: 26, 25.

¹¹⁶ Van de Beek (1996:260). Hier moet ons die waarskuwing van Van de Beek ernstig neem: *Als wij het hebben over de Geest in de Schepping, moeten wij ons hoeden voor misverstanden. Het eerste is dat wij de kosmos als een sort substraat voorstellen, waar de Gees een plek in vind ... Een tweede misverstand is dat alles even dicht bij God is omdat immers de Geest in alles aanwesig is om het zijn bestaan te verlenen. De Pneumatologie is even gedifferentieerd als de hele Godsleer.*

¹¹⁷ Van de Beek (1996:262).

begin het. Vinzent (2006:84 tot 97) bespreek GE Lessing (1729 tot 1781) se standpunt dat dele van die kerklike belydenis al voor die Nuwe Testamentiese boeke bestaan het op 'n omvattende en insiggewende wyse. Dit word nie hier herhaal nie.

Belydenisvorming in sy mees primitiewe vorm kon nie berus op Skriftuurlike eksegeese nie, aangesien die teks nog in wording was en die kanon nog nie vasgestel was nie. Manuskripte was ook skaars en baie gemeentes het nie toegang daartoe gehad nie. Belydenisvorming het in geloofsgemeenskappe plaasgevind en die belydenis wat ontvang is, is noukeurig van geslag tot geslag oorgelewer (*paradosis*). Dit is dieselfde gedagte wat ons in 1 Korintiërs 15: 3 en 4 vind wanneer Paulus skryf: *Die belangrikste wat ek aan julle oorgelewer het en wat ek ook ontvang het, is dit: Christus het vir ons sondes gesterf, volgens die Skrifte, Hy is begrawe en op die derde dag opgewek, volgens die Skrifte.*

Die vroeë teoloë se funksie was nie om met nuwe en kreatiewe idees vorendag te kom nie of as eksegete van kanonieke boeke op te tree nie. Hulle funksie was om die Christelike geloof en belydenis, soos dit van Christus en die apostels gekom het, te verkondig, te verdedig en na 'n volgende geslag leerlinge oor te dra. Teen dié agtergrond moet 'n mens ook die Belydenis van Nicea verstaan waar dit 'n *ἀποστολικήν ἐκκλησίαν* bely, wat in Afrikaans korrek vertaal word as *gegrond op die leer van die apostels*.

Hierdie bydrae fokus slegs op die artikels wat oor die kerk handel in die Geloofsbelydenis van Nicea, en veral die Apostoliese Geloofsbelydenis. Die Belydenis Genoem na Atanasius wat deur die Rooms-Katolieke-, Lutherse- en Calvinistiese kerke as derde *ekumeniese* belydenis erken word, bevat nie 'n artikel oor die kerk nie. Die belydenis het ook eers laat aan die einde van die 5de eeu in Gallië ontstaan. Daar word aandag gegee aan die ontwikkeling van die belydenis, resepsie tydens die kerkhervorming en die vertaling daarvan in Afrikaans. Ten slotte word 'n kort verklaring van die *Apostolicum* se belydenis oor die kerk (*sanctam Ecclesiam catholicam*) gegee.

DIE GELOOFSBELYDENIS VAN NICEA¹¹⁸

Die eerste ekumeniese konsilie is deur Keiser Konstantyn in 325 nC in die stad Nicea byeengeroep. Hy het sowat 1 800 biskoppe uitgenooi, maar waarskynlik het tussen 250 en 300 dit bygewoon. Die doel van die konsilie was om die leer oor Jesus Christus en die verhouding tussen die Vader en die Seun te formuleer in die lig van die konflik wat gedreig het om die kerk in Aleksandrië te skeur.

Die eerste deel van die Niceense belydenis is tydens die konsilie opgestel. Omdat die konsilie op die Christologie gefokus het, bevat die teks (vergelyk Schaff en Wace 1999 Volume 14:3) geen verwysing na die kerk nie. Ook die *Expositio Fidei* van Atanasius (328 nC) wat hy ná die Konsilie van Nicea waarskynlik tydens sy bevestiging as biskop (vergelyk Schaff en Wace 1999 Volume 4:83 tot 85) uitgespreek het, bevat geen verwysing na die kerk nie. Hy volg die Niceense belydenis en fokus op die verhouding tussen die Vader, Seun en Heilige Gees, en die Persoon en werk van Jesus Christus.

Ook 'n brief wat Eusebius van Caesarea na die Konsilie van Nicea aan sy gemeentes geskryf het (vergelyk Schaff en Wace 1999 Volume 4:74 tot 76) waarin die teks van die Niceense belydenis voorkom, het geen verwysing na die kerk nie. Die kerk het by Nicea net in die praktiese reëlings en die *Canones* aan die orde gekom.

Na afloop van die Konsilie van Nicea het die stryd teen dwaalleer (*heterodoxia*) voortgeduur.

¹¹⁸ Hoewel die Geloofsbelydenis van Nicea eers met die Konsilie van Konstantinopel sy finale vorm bereik het, word in die algemeen daarna verwys as die Niceense belydenis en word dit ook hier so gedoen.

Verskillende variante van die Niceense belydenis was in omloop. Een van die bekendste is afkomstig van Cyrillus, biskop van Jerusalem (†386 nC), wat 'n uitgebreide vorm van die belydenis in sy kategetiese lesings behandel het (vergelyk Gifford, EH, 1893 [1999] xlvii tot xlviii in Schaff en Wace 1999 Volume 7, Schaff en Wace 1999 Volume 7:133 tot 138). In die Jerusalem-variant is daar wel 'n artikel wat oor die kerk handel.

In 381 nC het die tweede ekumeniese konsilie in Konstantinopel (vergelyk Schaff en Wace 1999 Volume 14:163) onder beskerming van keiser Theodosius vergader. By die konsilie was 150 biskoppe teenwoordig in 'n poging om die leer van Arius finaal uit te roei en die regte leer vas te stel. Cyrillus van Jerusalem was ook teenwoordig en die konsilie het waarskynlik die Jerusalem-variant van die Niceense belydenis as basisdokument gebruik. Ten opsigte van die kerk is daar geformuleer *εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν* (*Ek glo ... een, heilige, algemene en apostoliese kerk*). Dit is daarna by die Konsilie van Chalcedon (451 nC) bevestig, en het deur die geskiedenis die kern gevorm van teologiese nadenke oor die kerk.

DIE APOSTOLIESE GELOOFSBELYDENIS¹¹⁹

Die geskiedenis van die *Apostolicum* is meer kompleks as dié van die Niceense belydenis, omdat dit nooit formeel deur een van die ekumeniese konsilies as belydenis goedgekeur is nie, en dus 'n meer *informele* groeiproses deurgestaan het. Baie Christene dink aan die *Apostolicum* as 'n vaste formule wat die wesenlike sake van die Christelike geloof bondig saamvat en deur die kerk amptelik goedgekeur is. Dit was ook vir baie eeue die algemene opvatting dat die belydenis uit die tyd van die apostels dateer (Kelly 1972:9) of dat die apostels dit self opgestel het.

Kritiese navorsing (sien Cullman 1943:12, Pelikan 1971:117, Vinzent 2006) is eenstemmig dat die *Apostolicum* nie deur die 12 apostels op skrif gestel is nie. Soos met die vasstelling van die kanon het die leer van die kerk deur bepaalde ontwikkelingsfases gegaan. Spesifieke leerstellings het in sekere tye ontwikkel en meer prominensie geniet, hoofsaaklik in reaksie op veranderde omstandighede of bepaalde dwaalleer wat na vore gekom het.

Die vasstelling van die *regula fidei* was 'n lang en moeisame proses. Die *reël van die geloof* is uiteenlopend verstaan en verwoord. Tekste van Irenaeus, Tertullianus en Hippolytus waarin frases voorkom soortgelyk aan die *Apostolicum*, toon groot variasie in die weergawe daarvan asook die vrye gebruik en herformulering daarvan. Frases wat die meeste voorkom handel oor die Vader, Seun en Heilige Gees, asook die lyding, sterwe en opstanding van Christus. Die afleiding word gemaak dat die *Apostolicum* aanvanklik (soos die Niceense belydenis) oor God en die verlossingswerk van Christus gehandel het (Pelikan 1971:117) en dat die artikels oor die kerk eers later bygekom het.

Pelikan (1971:150 en 151) is van mening dat die teks van die *Apostolicum* eers aan die einde van die 4de eeu sy meer bekende vorm begin aanneem het, en dat die artikel oor die *neerdaal na die hel* die laaste is wat daarin opgeneem is. Indien dit die geval is moes die artikels oor die kerk voor die einde van die 4de eeu bygekom het, wat ooreenstem met die tyd wat die Konsilie van Konstantinopel die Niceense belydenis voltooi het en die artikels oor die kerk bygevoeg het.

Van die vroeë apologete en kerkvaders se geskrifte bevat frases soortgelyk aan dit wat ons tans in die *Apostolicum* het, maar die term *symbolum apostolorum* word in 390 nC die eerste keer in 'n brief vermeld. Dit is deur die Sinode van Mailand (Milaan) aan Pous Siricius gerig

¹¹⁹ Die Apostoliese Geloofsbelydenis staan ook bekend as die 12 Artikels of in Latyn as *Symbolum Apostolorum*. In hierdie artikel sal die naam *Apostolicum* deurlopend gebruik word. Sien ook Nederduitse Gereformeerde Kerk 2013:4).

en waarskynlik deur Ambrosius opgestel (Kelly 1972:9). In die brief (sien Vinzent 2006:25) lees ons ... *credatur symbolo apostolorum, quod ecclesia Romana intemeratum semper custodit et servat*. Daar word verwys na die *doctrina* wat deur Christus gegee is, deur die apostels gepreek is en nog altyd deur die kerk in Rome bewaar is. Of dit pertinent na die *Apostolicum* verwys is egter onseker.

In dieselfde tyd het Augustinus 'n uiteensetting van die *Apostolicum* opgestel (sien Schaff en Wace 1999 Eerste Reeks Volume 3:317 tot 333). Sy *De fide et symbolo* (393 nC) is 'n lesing wat hy voor al die biskoppe van die kerk in Noord-Afrika in Hippo-Regius gelewer het. Sy behandeling van die verskillende artikels van die *Apostolicum* stem grootliks ooreen met dit wat ons vandag as die *Apostolicum* ken. In die geval van die kerk vind ons 'n baie kort formulering, te wete *sanctam Ecclesiam* (ek glo 'n heilige kerk).

Die lesing van Augustinus het 12 jaar na die konsilie van Konstantinopel plaasgevind. 'n Mens kan aanvaar dat die konsilie se weergawe van die Niceense belydenis bekend en in Latyn beskikbaar moes gewees het. Tog gebruik Augustinus nie die Niceense belydenis as basis vir sy lesing oor die leer van die kerk nie, maar eerder die *Apostolicum*. Dit dui daarop dat die *Apostolicum* in die westelike deel van die kerk belangrik geag is en by voorkeur gebruik is, terwyl in die oostelike deel van die kerk die *Apostolicum* geen invloed uitgeoefen het nie. Hierdie tendens het ook tydens die kerkhervorming voortgeduur.

Ons vind die term *symbolum apostolorum* kort daarna in 'n geskrif van Tyrannius Rufinus (345 tot 410 nC), 'n monnik wat in verskillende kloosters geleef en gewerk het (ook in Jerusalem kort voor die dood van Cyrillus na wie reeds verwys is). Hy is bekend vir sy vertalings van Patristiese geskrifte en veral dié van Origenes. In sy *Espositio Symboli Apostolici* (404 nC) gee hy 'n uiteensetting van die Christelike geloof (Schaff 1877 Volume 1:47) wat soortgelyk is aan die *Apostolicum* wat vandag bekend is. Opvallend genoeg bevat Rufinus se weergawe van die *Apostolicum* dieselfde kort formulering van die belydenis oor die kerk soos by Augustinus, te wete *sanctam Ecclesiam*.

Naas die uiteensetting van die *Apostolicum* bevat Rufinus se geskrif ook die legende dat die apostels na die uitstorting van die Heilige Gees op een plek bymekaar gekom het om die inhoud van wat hulle sou verkondig te formuleer. Volgens dié legende het elke apostel een van die 12 artikels geformuleer en moet die ontstaan van die *Apostolicum* na die eerste *teologiese konferensie* na Pinkster teruggevoer word. Volgens die kerklike tradisie het die tollenaar Matteus die artikel oor die kerk gegee.

Uit bogenoemde gegewens blyk dit dat die term *symbolorum apostolorum* teen die einde van die 4de eeu bekend was en in algemene gebruik. Daarna het die *Apostolicum* steeds kleiner tekstuele wysigings ondergaan, maar in wese dieselfde gebly. Alhoewel die *Apostolicum* nie soos die Niceense belydenis deur die ekumeniese konsilies goedgekeur is nie, het dit wyd invloed uitgeoefen en aanvaarding gevind.

Die feit dat die *Apostolicum* korter en eenvoudiger as die Niceense belydenis geformuleer is, het te doen met die verskil in konteks en bedoeling. Die Belydenis van Nicea is die resultaat van 'n formele proses van belydenisvorming deur die groot ekumeniese konsilies, met insette van teoloë en die bedoeling om die suiwer leer vir eens en vir altyd vas te stel, terwyl die *Apostolicum* aanvanklik in die gemeente van Rome ontstaan het. Dit is in kategetiese onderrig, liturgie en as deel van die doophandelinge gebruik. Teologies gesproke het die westelike belydenisvorming die eenvoudige soterologiese kerugma in die oog gehad, terwyl die oostelike belydenisvorming die kosmiese heilsdrama probeer verwoord het (Kelly 1972: 194 en 195). Dit reflekteer ook in die aanvangswoorde: *Ons glo* teenoor *Ek glo*. In die Niceense belydenis verwoord 'n konsilie die Christelike geloof, terwyl die *Apostolicum* die individu aanspreek (Nederduitse Gereformeerde Kerk 2013:17). Daar is enkele variante van die Niceense belydenis wat ook met *Ek glo* begin, waarskynlik ook vir liturgiese doeleindes.

Ratzinger (2005:75) verbind die *Apostolicum* aan Matteus 28: 19ev, waar die opdrag gegee word dat die dissipels die mense in die Naam van die Vader, die Seun en die Heilige Gees moet doop. Hierdie Trinitariese doopformule en die praktyk om bekeerlinge uit die heidendom te katekiseer en dan te doop, het gelei tot die ontwikkeling van die *Apostolicum* as kategismus vir dié wat begerig was om gedoop te word. Tydens die doopgeleentheid is aan die dopeling die vrae gevra: *Glo jy aan God die Vader, die Heerser oor alles? Glo jy aan Jesus Christus, die Seun van God? Glo jy aan die Heilige Gees?* Die dopeling moes op elke vraag antwoord: *Credo ... Ek glo.* Die saak is meer kompleks as 'n reglynige verbintenis tussen Matteus 28 en die *Apostolicum*, maar Matteus 28 weerspieël tog iets van die vroeë Christelike dooppraktyke en die bestaan van 'n Trinitariese doopformule (sien Vinzent 2006:98 tot 193 vir 'n uitgebreide literatuurstudie oor die verband tussen die doopformule en die *Apostolicum*).

Cullman (1943:13 tot 28) bespreek vyf redes vir die ontstaan van die *Apostolicum*, waarvan die eerste die belangrikste is:

- * Die kategese en doophandeling.
- * Liturgie en prediking.
- * Eksorsisme.
- * Apologie in tye van vervolging.
- * Polemiek teen dwaalleer.

Die oudste teks¹²⁰ van die *Apostolicum* in sy huidige, bekende formaat, is te vind in die *De singulis libris canonicis scarapsus* van die monnik Priminius (Kelly 1972:391). Hy het aanvanklik in die klooster Quortolodora in Austrasia (Antwerpen) geleef en gewerk, daarna as sendeling die suid-westelike dele van Duitsland besoek en die abdy te Reichenau met die hulp van keiser Karel Martell gevestig. Die teks dateer uit die periode tussen 710 en 724 en Priminius het dit veral gebruik in sy sendingwerk om die heidene te onderrig in die Christelike geloof. In die 9de eeu is dit deur Keiser Karel die Grote in die Heilige Romeinse Ryk ingevoer (Ratzinger 2005:76), en in die 10de eeu is die *Apostolicum* deur Keiser Otto die Grote in Rome as doopbelydenis ingestel (Küng 1992:17).

Aangesien die Niceense belydenis die enigste is wat deur die vroeë ekumeniese sinodes goedgekeur is, aanvaar die Oos-Ortodokse Kerk slegs die Belydenis van Nicea as ekumeniese belydenis en geniet die *Apostolicum* geen erkenning nie. In die westelike kerk, beide Rooms-Katoliek en Protestant, geniet die *Apostolicum* groot aansien ten spyte daarvan dat dit tegnies nie 'n ekumeniese belydenis is nie.

'N HEILIGE, ALGEMENE KERK

Soos aangetoon het dit in die tweede helfte van die 4de eeu algemene praktyk geword om die kerk deel te maak van die belydenis. Waarom sou dit so wees?

Eerstens het dit te doen gehad met die vinnige geografiese en numeriese uitbreiding van die kerk na die Edik van Milan (313 nC) en die beskerming wat die keiser die kerk gebied het (sien Stark 1996, Schor 2009, Dreyer 2012). Daar was Christelike gemeentes van Indië in die ooste tot Brittanje in die weste, van Ethiopië in die suide tot Germanië in die noorde. Die handhawing van kerklike eenheid in leer en lewe, asook die verband tussen die algemene en partikuliere kerk, het toenemend problematies geword.

Die tweede belangrike rede vind ons in Augustinus se *De fide et symbolo* (393 nC) waarna

¹²⁰ Migne se weergawe van die teks is te vind by http://www.documentacatholicaomnia.eu/1815-1875_Migne_Patrologia_Latina_01_Rerum_Conspectus_Pro_Tomis_Ordinatus_MLT.html#Migne%20Patrologia%20Latina%20-%20Volumen%20089.

reeds verwys is. In hoofstuk 10 (sien Schaff en Wace 1999 Eerste Reeks Volume 3:331 tot 333) skryf Augustinus dat dwaalleraars en skeurmakers hulleself ook *kerk* noem en organiseer volgens die gebruike van die kerk. Daarmee gee hulle voor dat hulle die ware kerk is wat hulle nie is nie omdat hulle die suiwer leer vervals. Dit is duidelik dat die bedreiging van buite in die vorm van sektariese groepering dit onvermydelik gemaak het dat die kerk rekenskap moes gee van wie en wat die kerk van Christus is.

Derdens het die kanon reeds sy finale vorm teen 350 nC begin aanneem (sien Pelikan 2005) hoewel dit nog nie formeel vasgestel is nie. In die Nuwe Testament neem die kerk 'n besonder belangrike plek in. Die Nuwe Testament bevat meer as 80 metafore (sien Minnear 1960) wat na die kerk verwys. Die omvattende wyse waarop die kerk aan die orde kom in die Nuwe Testament het vanselfsprekend daartoe gelei dat van die vroeë kerklike skrywers meer sistematies aan die kerk aandag gegee het. Dit word byvoorbeeld duidelik in die groei en ontwikkeling van Augustinus se ekklesiologie, veral in die wyse hoe hy toenemend van Bybelse metafore gebruik maak (sien Vuntarde en Van Oort 2013).

Vierdens: Aan die begin van die Christelike era was die kerk nie 'n teoretiese aangeleentheid of objek van teologiese besinning nie. Die kerk was 'n eksistensiële ruimte waar Christene met mekaar hulle geloof in Jesus Christus gedeel het. Met die groeiende temporele afstand tussen Christus en die kerk, die ontwikkeling van die amp, die vergaderings van die ampte en die primaat van die biskop van Rome, verskille oor leer en die ontstaan van sektes asook die institusionalisering van die kerk in verhouding met die keiser en owerhede, het teologiese refleksie oor *die kerk* en die opname daarvan in die belydenis noodsaaklik geword. Aan die einde van die 4de eeu was dit belangrik om die historiese verband met Christus, die apostels en die eerste gemeentes aan te toon, en die eenheid en katolesiteit van die kerk te bely.

DIE RESEPSIE VAN DIE APOSTOLICUM TYDENS DIE REFORMASIE

In reformatoriese teologie het die kerk altyd 'n sentrale plek ingeneem. Dit is vanselfsprekend, aangesien dit juis om die hervorming van *die kerk* gegaan het. Vervolgens word na enkele tekste uit die tyd verwys om die resepsie van die belydenis te illustreer, met besondere verwysing na die artikel oor die kerk.

In Luther se *Klein Kategismus*¹²¹ (1529) gebruik hy die *Apostolicum* as basis vir sy uiteensetting van leer. Hy vertaal die *sanctam Ecclesiam catholicam* met *Ich glaube die heilige christliche Kirche*. Sy keuse om *catholicam* met *christliche* te vertaal was daarop gemik om verwarring met die Rooms-Katolieke Kerk te voorkom. Die gebruik is in die Lutherse kerk voortgesit, nie net in die *Klein Kategismus* nie, maar ook in die vertaling van die *Apostolicum* self, soos die weergawe op die EKD se webblad (http://www.ekd.de/glauben/bekenntnisse/apostolisches_glaubensbekenntnis.html).

Die *Confessio Augustana* is op 25 Junie 1530 in Augsburg deur keiser Karl V aan die Duitse keurvorste voorgelê vir ondertekening. Die basis van die konfessie is die Marburg en Schwabach artikels wat Luther vroeër opgestel het (Schaff 1877 Volume 1:249). Philipp Melanchthon het dit verwerk in 'n Duitse en Latynse teks, met skriftelike aanmoediging van Luther wat hom moes skuil hou na die pouslike en keiserlike ban oor hom uitgespreek is. Daarom word die *Confessio Augustana* hoofsaaklik aan Melanchthon toegeskryf. Opvallend genoeg is dat die Duitse en Latynse tekste nie identies aan mekaar is nie, ook waar die belydenis oor die kerk aan die orde kom.

Artikel I van die *Confessio Augustana* begin met 'n direkte verwysing na die Niceense belydenis: *Ecclesiae magno consensu apud nos docent, decretum Nicaenae synodi de*

¹²¹ Teks te vind by http://www.ekd.de/glauben/bekenntnisse/kleiner_katechismus_1.html.

unitate essentiae divinae ... (sien Latynse teks in Evangelisch-lutherischen Kirche 1930:52 tot 135). In die res van die *Confessio Augustana*, waar van toepassing, dien die Niceense belydenis as uitgangspunt vir die uiteensetting van die ware leer.

In Artikel VII kom die kerk aan die orde. Die inleidende sin lees: *Item docent, quod una Sancta Ecclesia perpetuo mansura sit ...* (Dit word geleer, dat daar vir ewig een, heilige kerk moet bestaan ...). Dit verwys duidelik na die Niceense belydenis se *una sancta*, maar laat tegelykertyd die *catholicam et apostolicam* uit. Enersyds toon dit dat Melanchthon, net soos die vadere van die vroeë kerk, redelik gemaklik met die teks van die belydenis omgegaan het. Dit is verder opvallend dat in die Duitse weergawe daarvan dit nog verder verander na *Es wird auch gelehrt, daß alle Zeit müsse eine heilige christliche Kirche sein und bleiben ...* In dié geval word die *catholicam*, soos in die geval met Luther se *Klein Kategismus*, vertaal met *Christelik*. Die woord *catholicam* is konsekwent vermy.

Calvyn, in sy *Geneefse Kategismus en Geloofsbelydenis* (1537), gebruik (soos Luther) die *Apostolicum* as basis vir sy uiteensetting van die leer (sien teks in *Calvin Studienausgabe* 1/1:131 tot 223). Calvyn bly baie getrou aan die teks en formulering van die *Apostolicum*, ook wat die artikel oor die kerk betref. Nadat hy die *Apostolicum* woordeliks aangehaal het (*Je croy la sainte Eglise universelle*, p 178), kwalifiseer hy die universele kerk met die woorde: *Ceste societe est catholique cest a dire universelle, car il ny en point deux ou trois, mais tous les eleuz de Dieu ...* (Ek glo 'n heilige, algemene kerk ... Hierdie gemeenskap is katoliek, dit beteken algemeen, want daar is nie twee of drie nie, maar is almal wat deur God uitverkies is ...). Calvyn gebruik dus die woorde *katoliek* en *algemeen* afwisselend, maar nie *Christelik* soos Luther nie.

Hoe belangrik die leer oor die kerk vir die Calvinistiese kerke was, blyk duidelik uit die feit dat die Nederlandse Geloofsbelydenis (1561) die kerk in nege van die 39 artikels behandel. Die Nederlandse Geloofsbelydenis (Artikel 28) huiwer ook nie om Cyprianus van Karthago (†258 nC) se kontensieuse adagium *extra ecclesiam nulla salus est* te verwoord nie: *Aangesien hierdie heilige vergadering 'n versameling is van hulle wat verlos word en daarbuite geen saligheid is nie, mag niemand, wat sy stand en status ook is, in selftevredenheid hom van hierdie vergadering afsydig hou nie*¹²².

Die Nederlandse Geloofsbelydenis is oorspronklik in Frans opgestel deur Guy de Brès (ca 1523 tot 1567), 'n Franssprekende uit die suidelike deel van die Nederlande. Hy was goed bekend met Calvyn en die Hugenote in Frankryk, asook die *Confessio de Foy* wat die Sinode van Parys in 1559 aanvaar het. Dit het ook die basis van die *Confessio Belgica* of Nederlandse Geloofsbelydenis gevorm.

Die Nederlandse Geloofsbelydenis (soos die *Confessio Augustana*) gebruik die Niceense belydenis as basis om die ware leer uit een te sit. In Artikel 27 (sien teks in Busch 2009: 336) kom die kerk aan die orde: *Nous croyons et confessons vne seule Eglise catholique et vniuerselle, laquelle est vne sainte congregation et assemblee des vrai fideles Chrestiennes ...* (Ons glo en bely 'n enige, katolieke of algemene kerk, 'n heilige vergadering van almal wat waarlik in Christus glo ...). In hierdie formulering van die Nederlandse Geloofsbelydenis is die attribuut *apostolicam* afwesig.

Anders as die Nederlandse Geloofsbelydenis gebruik die Heidelbergse Kategismus (1563) die *Apostolicum* as basis (Vraag 26 tot 58). Die kategismus behandel die leer oor die kerk in Vraag 54 en beskryf die kerk as 'n daad van God: *Die Seun van God kies uit die hele menslike geslag vir Hom 'n gemeente tot die ewige lewe uit. Die kerk word deur sy Gees en*

¹²² Die amptelike Afrikaanse vertalings van die belydenisse en belydenisskrifte is te vind op die webblad van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika by <http://www.nhka.org/index.php/so-glo-ons-11.html>.

Woord, in die eenheid van die ware geloof, van die begin van die wêreld af tot die einde toe vergader, beskerm en onderhou.

Die kategismus gebruik in die formulering van die vraag die *Apostolicum* se *heilige, algemene kerk*, maar voeg daarby *Christelik*, maar nie op dieselfde wyse as wat Luther dit gedoen het nie. In die oorspronklike Duitse teks van 1563 (sien *German Reformed Church USA*, 1863:186 en 187) lees ons *Was glaubst du von der heiligen allgemeinen Christlichen Kirche?* In die Latynse vertaling wat op gesag van Keurvors Frederik III saam met die Duitse teks uitgegee is, lees ons: *Quid credis de sancta et catholica Christi ecclesia?* Die twee verskil dus: Die Duitse teks praat van 'n *heilige, algemene en Christelike kerk* terwyl die Latyn praat van die *heilige, algemene kerk van Christus*.

Die Duitse weergawe volg waarskynlik vir Luther met die byvoeging van *Christelik*, behalwe dat Luther die *catholica* met *Christelik* vertaal het. Die probleem wat die Duitse teks van die kategismus veroorsaak is dat *catholica* vertaal is met *allgemeinen*, maar toe gedupliseer het met die byvoeging van *Christelik*. Die Latynse teks het dit probeer regstel (vermoed ek) deur die genitiewe vorm te gebruik (*Christi*) en dus te verander na *die kerk van Christus*.

Ons weet dat die opstellers van die kategismus, in opdrag van Frederik III, doelbewus formulering gebruik het wat aanvaarbaar sou wees vir verskillende groepe, veral die Calviniste en Lutherane in die Paltz (sien Dreyer 2014). Die gebrek aan kerklike eenheid en die politieke onstabiliteit wat dit geskep het was 'n belangrike rede vir die opstel van die kategismus. Die gebruik van 'n spesifieke woord soos *Christelik* in die teks van die kategismus, is 'n aanduiding hoeveel sensitiwiteit was daar by Ursinus en die ander opstellers van die kategismus vir spesifieke voorkeure en formuleringe.

Uit die kort oorsig blyk dit die reformatoriese kategismusse telkens die *Apostolicum* as basis gebruik het, terwyl die meer formele belydenisskrifte (*Confessio Augustana* en die Nederlandse Geloofsbelydenis) die Niceense belydenis gebruik het. Dit dui daarop dat die reformatoriese vaders 'n sensitiwiteit gehad het vir die herkoms, bedoeling en aard van die belydenisse.

Die gebruik van die attribuut *Christelik* is in die amptelike Afrikaanse vertaling van die Kategismus en die *Apostolicum* (waarna reeds verwys is) voortgesit. Die frase *Ek glo aan 'n ...* is ook bygevoeg, anders as die oorspronklike Latynse teks. Schaff (1877 Vol 1:35) haal Rufinus¹²³ aan wat verduidelik dat die *credo in* voor die *sanctam Ecclesiam catholicam* weggelaat is, juis omdat 'n mens nie op dieselfde wyse *aan* die kerk glo as *in* God nie. Die byvoeging in die Afrikaanse teks met die voorsetsel *aan* ondervang die probleem taalkundig. Ek is van mening dat die attribuut *Christelik* foutiewelik deel geword het van die *Apostolicum* soos dit in Afrikaanse kerke gebruik word, onder invloed van Luther en die Heidelbergse Kategismus wat dit binne 'n bepaalde konteks en om baie spesifieke redes so geformuleer het. Daar behoort volstaan te word met die vertaling *Ek glo aan 'n heilige, algemene kerk*.

SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM

INLEIDEND

Voordat die inhoud van die artikel bespreek word moet 'n paar inleidende opmerkings gemaak word. Eerstens: Dit is belangrik om daarop te wys dat 'n mens die *Apostolicum* nie as 12 losstaande artikels of leerstellings moet verstaan nie. Dit moet ook nie as drie leerstellings (God die Vader, Seun en Heilige Gees) met onderafdelings verstaan word nie.

¹²³ *Non dicit "In Sanctam Ecclesiam," nec "In remissionem peccatorum," nec "In carnis resurrectionem." Si enim addidisset "in" praepositionem, una eademque vis fuisset cum superioribus ... Hac praepositionis syllaba Creator a creaturis secernitur, et divina separantur ab humanis.'*

Die *Apostolicum* bely één God. Die belydenis oor die kerk is dus fundamenteel deel van die belydenis oor God. *Vir die Protestantisme is dit van onopgeefbare belang dat hulle nie 'n meervoud van leerstellinge ken nie, maar slegs één* (Nederduitse Gereformeerde Kerk 2013: 16). Ten diepste word ons geloof aan die kerk bepaal deur ons geloof in God.

Tweedens: Die uitdrukking *sanctam Ecclesiam catholicam* kan nie alles wat in die Skrif oor die kerk gesê word verwoord nie. Daar is reeds verwys na die omvangryke wyse waarop die Nuwe Testament oor die kerk praat. Daar word dus nie hier gehandel oor metafore soos die kerk as die volk van God, die huisgesin van die Vader, die liggaam van Christus, die tempel van die Heilige Gees en baie ander nie. In dié verband kan die werk van Minnear (1960) geraadpleeg word.

Derdens: Daar is net een kerk. Die onderskeid tussen 'n sigbare en onsigbare kerk deug nie meer nie (Busch 2003:249). Dié soort platoniese dualisme lei daartoe dat mense die sigbare kerk as minderwaardig beskou, iets waarmee ons kan maak wat ons wil en waarvan die vorm en praktyk nie so belangrik is nie, omdat ons eendag in die hiernamaals deel van die *eintlike* kerk sal wees. Dit lei daartoe dat die sigbare kerk dienstig word aan menslike ideale en behoeftes. Karl Barth (1956:669) verduidelik: *For that reason the visible and invisible church are not two churches ... The one is the form and the other the mystery of one and the self-same church. The mystery is hidden in the form, but represented and to be sought in it.* Dit beteken dat die eienskappe van die kerk (eenheid, heiligheid, katolesiteit en apostolisiteit) nie net eienskappe is wat ons bely nie, maar dit is wesenlik deel van die sigbare kerk. Dit beteken dat die kerk voor die geweldige uitdaging staan om hierdie eienskappe prakties en sigbaar uit te leef.

Wat beteken dit om 'n heilige, algemene kerk te bely? In die oorspronklike teks van die *Apostolicum* is drie woorde ter sprake: Kerk, heilig en algemeen.

ECCLESIA – KERK

In Afrikaans word die woord *kerk* as ekwivalent vir die Griekse woord *ἐκκλησία* en Latynse woord *ecclesia* gebruik. In die Niceense belydenis en die *Apostolicum* word die kerk gekwalifiseer in terme van eienskappe, te wete eenheid, heiligheid, algemeenheid en apostolisiteit. Dit is hieruit duidelik dat die belydenisse nie in die eerste plek die plaaslike gemeente in gedagte het nie, maar die kerk in ekumeniese verband, die kerk soos dit deur alle tye in alle dele van die wêreld sigbaar word.

Tegelykertyd is elke plaaslike gemeenskap ook 'n gestalte van die heilige en algemene kerk. Tydens die reformatie en in die moderne kerkgeskiedenis het daar 'n verskuiwing in denke plaasgevind deurdat die plaaslike gemeente al belangriker geword het. Daarteenoor het die ekumeniese beweging regdeur die 20ste eeu gepoog om die fokus weer terug te plaas op die eenheid en algemeenheid van die kerk. Die uitdaging waarvoor die kerk staan is om die regte balans tussen die partikuliere, plaaslike kerk en die algemene kerk te vind.

Karl Barth (1947:187) meen dat *ecclesia* dui op 'n versameling mense, 'n samekoms of volksvergadering wat byeengeroep word. Daarom verkies hy om (soos Luther) *ecclesia* eerder met *gemeente* as *kerk* te vertaal. Die rede vir beide se bedenkinge oor die woord *kerk* is dat dit normaalweg dui op die kerk as instituut, terwyl beide Luther en Barth die hart van kerkwees in die gemeente vind. Teen hierdie agtergrond het Luther verkies om nie van *Kirche* (as die kerklike instituut) te praat nie, maar eerder van *Gemeinde* (as 'n lewende geloofsgemeenskap) of *Volk Gottes* (Barth, H-M 2009:385).

Die insig wat Luther en Barth bied is dat die kerk konkreet in die gemeente gestalte kry, daar waar die Woord suiwer verkondig word en die sakramente volgens die instelling van Christus bedien word. Dit het in die reformatoriese tradisie bekend geword as die *notae ecclesiae*

wat in die reformatoriese belydenisskrifte opgeneem is as die merktekens van die ware kerk. Die ware kerk se voortgang word dus nie deur die apostoliese en pouslike opeenvolging (soos in die RKK) gewaarborg nie, maar deur getroue en suiwer verkondiging van die Woord. So word die kerk *creatura Verbi*, 'n skepping van die Woord.

In die *Apostolicum* is die kerk deel van die belydenis oor die Heilige Gees (Busch 2003: 246). In reformatoriese teologie word die kerk altyd in verband gebring met die werking van die Woord en die Heilige Gees. Die Woord en Gees werk onlosmaaklik van mekaar. Die Woord en Gees werk interaktief om geloof te skep en die kerk te konstitueer (Kärkkäinen, 2002:45). Tegelykertyd is die kerk ook weer die ruimte waarbinne God met mense deur sy Woord en Gees op reis gaan. Die wese van die een, heilige en algemene kerk word dus nie in die kerklike strukture of in die instituut gevind nie, maar in die Woordgebeure (Barth, H-M 2009:385).

Die kerk is die moeder van die gelowiges. Luther is van oortuiging dat die sondaar wat deur die Heilige Gees gelei word tot geloof en bekering, deur die Gees in die kerk ingelyf word. *Wer Christus finden soll, der muss die Kirche zuerst finden* (sien Barth, H-M 2009:387).

Vir Calvin gaan kerkwees in die eerste plek om die verhouding tussen die gelowige en Christus, om *ἐν χριστῷ* (Romeine 6: 11) te leef. Emil Brunner was van mening dat Calvin se verstaan van uitverkiesing, sakramente, die kerk en heiligmaking gegrond was op sy verstaan van die eenheid met Christus om *in Christus* te wees (Brunner, 1935:33). Calvin het dié mistieke eenheid tussen die gelowige en Christus nie as 'n opname van die gelowige in die Goddelike bestaan beskou nie, maar eerder dat die gelowige deur die geloof en krag van die Heilige Gees met Christus een is, maar ook met alle ander gelowiges (Barth 1947: 187).

Om kerk te wees beteken om in die geloof aan Christus verbonde te wees, om 'n dissipel van Christus te wees, iemand wat by Hom leer en Hom volg (Neuser, 2001:16, Cottret, 2000:89 en 90, Dreyer 2014). God neem die eerste inisiatief, die mens reageer en op 'n resiproke wyse ontstaan 'n liefdesverhouding tussen God en mens. Die kerk bestaan binne die ruimte van God se liefde.

SANCTAM – HEILIG

Die woord *heilig* beteken *afgesonder vir God* (Busch 2003:250). Die kerk behoort aan God en is geroep om aan Hom diensbaar te wees, om 'n heilige priesterdom vir Hom te wees.

Die heiligheid van die kerk, net soos haar eenheid, kan nie van die sigbare kerk afgelei word nie, maar kan alleen geglo word (Barth 1956:685, Bender 2005:185) en kan alleen in Christus gevind word. Omdat die kerk die liggaam van Christus is en met Christus één is, en Christus self heilig is, is die kerk ook heilig. Die kerk is menslik gesproke nie heilig nie, omdat die lidmate van die kerk sondaars is en die kerk in sy institusionele, kollektiewe gestalte al verskriklike sonde gepleeg het. Die kerk is heilig omdat Christus, deur sy bloed aan die kruis, die kerk skoon gewas het van alle skuld sodat ons sonder vlek of skande voor die troon van God kan staan.

Barth help ons om te verstaan dat die wese van die kerk ten nouste verband hou met die wese van Christus self (Webster 2000:129). Die kerk bestaan omdat Christus bestaan. Volgens Barth is die kerk die *earthly-historical form of existence of Jesus Christ Himself* (Barth 1956:661, Webster 2000:130, Bender 2005:198). Hierdie uitsonderlike frase was bedoel as kritiek teen 'n kerkbegrip wat die kerk wou reduceer tot 'n menslike organisasie wat sy bestaansreg daarin vind om individuele belange, die volk of Staat ten dienste te wees. As die kerk as die opgestane liggaam van Christus in die wêreld leef, is dit 'n kragtige getuigenis dat die een, heilige kerk in gemeenskap met die heilige God leef. Die kerk mag

nooit vergeet dat God heilig is, dat die kerk in Christus heilig is en daarom ook heilig moet lewe nie (Bender 2005:188).

Wie bely dat die kerk heilig is aanvaar daarmee meteens dat die kerk en elke lidmaat hulleself tot God moet bekeer. Die belydenis roep tot inkeer (Busch 2003:245 tot 253). Daarom is die kerk in 'n voortdurende proses van hervorming om kerk te wees volgens die eis van God se Woord.

CATHOLICAM – ALGEMEEN

Die woord *catholicam* kan die beste vertaal word met *algemeen* om daarmee alle verwarring te voorkom. Die algemene kerk is die kerk van alle tye, verspreid oor die hele wêreld. Dit dui op 'n algemene en omvattende identiteit, 'n kontinuïteit en universaliteit te midde van kerklike verskille of uiteenlopende gestaltes van kerke (Bender 2005:188). Dit hang ten nouste saam met die eenheid in Christus: Daar is net een kerk wat in wese dieselfde is te midde van diversiteit. Daarom bestaan die kerk altyd in die dialektiek van eenheid en diversiteit. Hierdie eenheid in diversiteit is moontlik waar ons met *die kerk* te make het, dit wil sê daar waar die kerk in ooreenstemming met die Woord die evangelie verkondig.

Eenheid en katolesiteit beteken nie eenvormigheid nie, maar dit beteken ook nie absolute vryheid nie. Dit beteken dat nie alle organisasies wat aan hulleself die naam *kerk* toedig, deel is van die heilige, algemene kerk nie. Waar 'n *kerk* die hart van die evangelie aantast hou dit in wese op om kerk te wees. Daarom moet 'n kerk met fyn aandag luister na die getuigenis van ander geloofsgemeenskappe, want dit beskerm jou van dwaalleer.

Wanneer gemeentes versamel in 'n Algemene Sinode of Algemene Kerkvergadering, dui die woord *algemeen* nie op een of ander demokratiese of organisatoriese struktuur nie, maar op die feit dat die plaaslike gemeentes saamkom in die geloof dat hulle deel is van die algemene kerk. Wanneer kerke deelneem aan ekumeniese byeenkomste saam met ander kerke, is dit in die geloof dat ons almal saam deel is van die algemene kerk. Die partikuliere en eiesoortigheid staan vir 'n oomblik in die agtergrond. Daarmee word meteens gesê dat die uitsprake van sinodes (plaaslik of internasionaal) van besondere belang is. Omdat die kerk voortdurend in 'n stryd om die waarheid gewikkel is, mag jy jou nie van die algemene kerk afskei of minag nie (Barth 1956:708, Bender 2005:189).

Die katolesiteit van die kerk dui ook op die openheid van die kerk in twee rigtings: Die kerk is oop na God, maar ook oop na mense (Busch 2003:254 tot 256). 'n Geslote kerk is strydig met die wese van die kerk. Die kerk is heilig, daarom afgesonder en nie van die wêreld nie, maar tegelykertyd algemeen, dus oop na die wêreld en in die wêreld. Die kerk is die volk van God wat in hierdie wêreld leef en getuig van sy liefde. Die algemene kerk getuig dat God se koninkryk 'n werklikheid is en dat almal wat bely dat Jesus Christus die Here is, burgers is van God se koninkryk.

SLOTWOORD

Wanneer die gemeente bely: *Ons glo aan 'n heilige, algemene kerk*, bely hulle dat die Heilige Gees teenwoordig is en dat Hyself deur die Woord die gemeente in aansyn roep. Die gemeente bestaan en is teenwoordig omdat God Drie-enig bestaan en teenwoordig is.

Wanneer die gemeente bely: *Ons glo aan 'n heilige, algemene kerk*, sê hulle van hulleself dat hulle toegewy is aan God, in sy diens staan en saam met die kerk in die wêreld getuig dat Jesus Christus die opgestane Here is, dat hulle in hulle gebede en met hulle lewe die opgestane Here sigbaar maak.

Wanneer die gemeente in geloof voor God vergader staan, verdwyn sonde, strukture, gebreke en menslike foute. Dan verskyn die misterie van God se kerk, sy volk op reis na die nuwe Jerusalem.

---oOo---

DIE GEMEENSAP VAN DIE HEILIGES: DS AJ PIENAAR

INLEIDING

Ek hoor nog my ouma se vermanende woorde voor die koolstoof waar ons om die kombuis-tafel op die plaas op Syferbult sit en gesels. Dit was in die middel sestigs. My oom, 'n ouderling van die Hervormde gemeente Magaliesburg, het steen en been oor die skoolhoof se volksvreemde neigings gekla. So vreemd dat hy 'n inryteater (van alle dinge) op die speelgrond van Laerskool Boons wou oprig. My ouma se reaksie was: *Boet, dink jy nie dis beter dat ons kinders saam met julle op die speelgrond na rolprente kyk eerder as om dit in die verderflike stad te gaan kyk nie? En, onthou Boet, niemand is heilig nie hoor.*

Vir ons protestante val die woord *heilig* as 'n menslike deug of Christelike hoedanigheid ietwat vreemd op die oor. Voor God is niemand vlekkeloos, sonder foute of sondeloos nie. En tog bely ons soos die kerk en saam met die kerk oor alle eeue: *Ek glo in die gemeenskap van die heiliges.*

Drie kritiese vrae kom onmiddellik aan die orde. Eerstens, is die spesifieke uitbreiding van die Negende Artikel wat handel oor die kerk nie oorbodig nie? Waarom nog die toevoeging van gemeenskap van die heiliges? Die *Apostolicum* se trefkrag lê immers in sy bondigheid. Die tweede vraag is, behoort *heiliges* nie net bloot vervang te word met *gelowiges* nie? Dit sal die frase immers baie meer aanvaarbaar vanuit 'n reformatoriese perspektief maak. Die laaste vraag is wat beteken die uitbreiding van die Negende Artikel vir 'n moderne gelowige? Kan ons met ander woorde daarmee identifiseer? Die onderhawige uitleg is 'n poging om hierdie vrae te beantwoord.

HISTORIESE AGTERGROND

Die Apostoliese Geloofsbelydenis het 'n besonder lang ontstaansgeskiedenis. Dit het oorspronklik uit 'n ouer en korter belydenis ontstaan wat bekend staan as die Ou Roomse *credo*. Hierdie vroeëre belydenis word aangehaal in die werk van onder andere Tertullianus en Irenaeus. Ofskoon die Negende Artikel van die *Apostolicum*, naamlik die geloofsformule oor die heilige kerk, wel in die Ou Roomse *credo* (2de eeu nC) voorkom, ontbreek die *gemeenskap van die heiliges* in die teks. Weergawes wat wel die uitbreiding van die Negende Artikel bevat, dateer uit die 6de en 7de eeu nC. Die vroegste gebruik van die uitdrukking *gemeenskap van die heiliges* vind ons egter by Nicetas van Remesia (380 nC). Uit *Nicetas Dardani*, oftewel Nicetas van Remesia se pen, het etlike teologiese werke, maar ook himnes en gedigte, gevloei wat in die liturgie van die vroeë kerk gebruik is. Nicetas was egter 'n teoloog met 'n poëtiese, selfs mistieke, aanslag. Hy was ook 'n ywerige missionaris in Oos-Europa wat volgens legende die woeste Serviese wolwe in skape kon verander.

Met die gebruik van die uitdrukking *gemeenskap van die heiliges* het Nicetas 'n mistieke band van eenheid tussen alle gelowiges, insluitend die Oos-Europeërs wat nog nie ten volle onderlê was in die kerk se leer nie, in gedagte gehad. Die woorde *gemeenskap van die heiliges* kom juis in een van sy werke na vore waar hy instruksies gee vir kandidate wat gedoop sou word. Die afleiding wat ons dus maak is dat Nicetas die uitdrukking *communio sanctorum* (*gemeenskap van die heiliges*) oorspronklik digterlik bedoel het. Met die opname in die *Apostolicum* het die oorspronklike, mistieke en digterlike bedoeling egter gou

tot 'n saaklike geloofsproposisie verander. Hoewel Nicetas se werk die vroegste aanduidings is vir die gebruik van die frase *gemeenskap van die heiliges* (390 nC), is daar heelwat bewyse dat dit daarna deel van die *credo* was, maar met ander aksente.

Wat ons benewens Nicetas van Remesiana se oorspronklike bedoeling van die frase *gemeenskap van heiliges* ook in gedagte moet hou, is dat Christene tot voor Konstantyn se Edik van Milaan (313 nC) dikwels vervolgt is. Heelwat kerkleiers na wie lidmate met respek opgesien het, het as martelaars gesterf. Vir gewone lidmate was dit erg traumaties en demoraliserend. Gevolglik het dit aanleiding gegee tot vele legendes oor die onkreukbaarheid van diegene wat die hoogste prys betaal het. 'n Voorbeeld is dié van Polikarpus, biskop van Smirna. Volgens 'n legende het die vlamme op die brandstapel waarop hy as geloofsmartelaar gesterf het, hom soos 'n tent omvou sonder dat dit hom doodgebrand het. Die oortuiging en geloof van hierdie martelaars was kennelik vir gewone lidmate 'n bron van inspirasie.

Tertullianus skryf aan die begin van die 3de eeu: *Hoe meer hulle ons afmaai, hoe meer sal ons groei. Die bloed van die martelaars is die saad van die kerk.* Algaande het die viktimisering van Christene dus aanleiding gegee tot 'n tendens wat ons vandag as heldeverering ken. Die effek daarvan was dat in plaas daarvan dat gelowiges deur vervolging afgeskrik is, hulle eintlik dan aangemoedig is om in hulle oortuigings te volhard deur die voorbeeld van hulle geloofshelde. Die Donatiste, 'n Christelike sekte in Noord-Afrika wat wreed deur die keiser Diocletianus (400 nC) vervolgt is, het byvoorbeeld 'n diepe renons getoon in enige Christen wat onder die druk van vervolging sou swig. So erg dat hulle gelowiges wat tydens vervolging onder druk sou swig, op hulle beurt weer geviktimiseer het.

Direk na hierdie tydperk word die uitbreiding van die Negende Artikel van die *Apostolicum*, naamlik *gemeenskap van heiliges*, bygevoeg. Die logiese afleiding is dat die samestellers van die *Apostolicum*, gegewe die buitengewone bydrae wat die martelaars gelewer het tot die instandhouding van die kerk, op dié wyse erkenning aan *geloofshelde* wou gee. Die gelowige van die 5de eeu, vir wie die *Apostolicum* oorspronklik bedoel was, verklaar dus met hierdie artikel 'n hegte solidariteit met diegene wat uitermate vir hul geloof opgeoffer het. Met tyd het hierdie lojale verbintenis al meer ontwikkel in 'n formele dogma in so 'n mate dat die Rooms-Katolieke Kerk tydens die Tweede Konsilie van Nicea (787 nC) reeds leerstellige riglyne hieroor begin neerlê het. Die Tweede Konsilie van Nicea tref dan 'n onderskeid tussen *adoratio* en *veneratio*. Met die Latynse begrip *adoratio* word aanbidding bedoel terwyl die Latynse term *veneratio* voorsiening maak vir 'n diepe erkentlikheid en respek vir voorbeeldige gelowiges wat die hoogste prys tot uitbreiding van die kerk betaal het (soortgelyk aan die toekenning van die HCM Fourie Erepenning vir uitnemende bydra in die Hervormde Kerk.)

Met die reformasie baie jare later het *veneratio* egter al meer in 'n vorm van verafgoding van heiliges ontaard. Hierteen reageer die reformatore heftig. Die Protestantse teologie van *solī deo gloria* (*slegs tot eer aan God*) laat geen ruimte vir menseverering nie. Hoewel die Protestante die *Apostolicum* in sy geheel behou, doen hulle dit met voorbehoude wat die uitbreiding van die Negende Artikel betref. Samevattend kom dit daarop neer dat die reformatore basies die *gemeenskap van die heiliges* as 'n sinoniem vir *gemeenskap van die gelowiges* beskou. Binne die historiese konteks van die reformasie was daar net eenvoudig te veel slegte ervarings rondom die kritieklose verering en napraat van sogenaamde heiliges.

'N BYBELSE BEGRONDING

Uit die voorafgaande ondersoek is dit duidelik dat sodra ons die historiese dampkring waaruit die spesifieke artikel sy ontstaan gehad het in ag neem, daar ander betekenisvelde

na vore kom wat nie voetstoots op vandag se omstandighede van toepassing gemaak kan word nie. Die kardinale toets is egter of die artikel en die drakrag daarvan Bybels gefundeer is.

Die skrywers van die Nuwe Testament verwys immers deurgaans na die gebrokenheid en sondigheid van die mens. Die Nuwe Testamentiese skrywers lê geen klem op menslike prestasie of die verering van buitengewone menslike hoedanighede nie. Dit word alles toegeskryf aan God se genade. Selfs die vermoë om die evangelie te verkondig en te glo is 'n genadegawe. Wanneer Paulus byvoorbeeld in 2 Korintiërs sy eie prestasies as apostel tabuleer, noem hy dit terselfdertyd 'n dwaasheid.

Tog ontbreek die Griekse woord vir *heilig* nie geheel en al wanneer daar oor gelowiges of die kerk in die Nuwe Testament gehandel word nie. Paulus skryf byvoorbeeld in Romeine 12: 1 .. *gee julleself aan God as lewende en heilige offers*. So vind ons ook in 1 Petrus 1: 16 *Wees heilig, want Ek is heilig*. In albei hierdie gevalle word daar egter pyl getrek op die Hebreeuse betekenis van die woord *heilig*, naamlik om jou vir God as gelowige af te sonder. Die gelowige behoort dus aan God.

Die bedoeling met die woord *heilig* volgens die bovermelde tekste is dus soos Paulus dit elders stel *om in die wêreld te wees maar nie van die wêreld nie*. Die afleiding kan gemaak word dat die Nuwe Testamentiese skrywers bitter min ruimte laat vir die erkenning van verdienstelikheid (*sanctorum*), selfs ter wille van die oorlewing van die kerk soos wat dit ontwikkel het rondom die ontstaan van die artikel. Aan die ander kant bied Paulus se beeld van die kerk as liggaam sowel as Openbaring 5: 8 wel ruimte vir 'n mistieke verbondenheid van gelowiges, soos wat dit oorspronklik bedoel is deur Nicetas van Remesiana wat na alle waarskynlikheid die uitdrukking *gemeenskap van die heiliges* gemunt het.

'N EIETDSE TOEPASSING VAN DIE ARTIKEL

Indien ons die *gemeenskap van die heiliges* verstaan soos wat dit in Romeine 12 en 1 Petrus bedoel word, sou dit daarop neerkom dat ons bely dat daar altyd 'n onderskeid tussen die heilige en die profane behoort te wees soos wat die Lutheraanse teoloog Rudolph Otto dit so treffend in sy klassieke werk, *Das Heilige* (1917), stel. 'n Soort kwalitatiewe onderskeid tussen kerk en wêreld. Aan die ander kant het die begrip *gemeenskap van heiliges* veel eerder 'n inklusiewe bedoeling as wat dit uitsluit. Trouens, hierdie artikel is een van die meer inklusiewe artikels van die *Apostolicum* aangesien dit wyer strek as net die kerk. Dit bepleit ekumeniese solidariteit, selfs met gelowiges wat nie aan georganiseerde godsdiens behoort nie. Dit toon begrip vir mense in die post-Christelike era wat opreg soekend is, maar insgelyks krities staan teenoor die kerk. Dit bied ruimte vir mense wie se spiritualiteit in die verlede dikwels deur konfessionele kerke geminag is. Die uitbreiding van Artikel Nege roep ons dus op tot resonansie, meelewing en meegevoel met ander gelowiges dwarsoor die wêreld, eerder as wat dit ons afskei. Nicetas van Remesiana se oorspronklike bedoeling met die begrip *communio sanctorum* as 'n mistieke en organiese eenwees, het dus hier betrekking. Ons kan hierdie artikel beskou as die oop deur van die geloofsgemeenskap. Vir die Hervormde Kerk wat sopas deur 'n episode van oordrewe eksklusiwiteit moes worstel, is hierdie artikel by uitstek 'n oproep tot groter inklusiwiteit waar ons ons solidariteit met gelowiges regoor die wêreld bely.

---oOo---

DIE VERGEWING VAN SONDES: DR GMJ VAN WYK

Die versoening tussen God en mense is die hart of die fokuspunt van die evangeliese boodskap. Die Bybel praat op verskillende maniere oor versoening tussen God en mense. Dit word byvoorbeeld as verlossing, regverdiging, heiliging en redding beskryf. Hierdie

aangeleentheid is vir die mens van wesenlike belang, daarom word dit ook in die geloofs-belydenis onder woorde gebring. Om van die vergewing van sondes te praat veronderstel natuurlik dat jy sal aanvaar dat daar inderdaad wel sonde is en dat alle mense sondaars is. Alle mense doen nie altyd alles reg nie, pleeg vroeër of later onreg teenoor ander, koester soms bose gedagtes en sê dinge wat onwaar is, of ander verontreg. So lewe alle mense met skuld teenoor ander. Die Bybel praat hiervan ook as sonde teen God en jou medemens. Skuld belas mense met 'n ondraaglike swaar las. Geen mens kan gelukkig wees te midde van skuld wat aan jou knaag nie. Daarom moet jy met jou skuld in die reine kom, jy moet dit op een of ander manier afskud. Die belydenis noem die saak waaroor dit hier gaan *die vergewing van sondes*. Die vergewing van sondes kom op baie plekke in die Bybel ter sprake. Een van die sentrale dele wat daaroor handel is Kolossense 2: 8ev. Hierdie teks kan met vrug gebruik word om te verduidelik wat die kerk met die belydenis van sondevergifnis bedoel.

Kolossense 2: 8ev. handel oor mense se soeke na verlossing. Vandag, soos destyds, soek mense nog steeds na verlossing. Ons sien dit veral in die Kerk. Nie alleen is daar mense wat gretig luister na die verkondiging van die evangelie nie, daar is ander wat gedurig besig is met sake naas die evangelie in 'n poging om die verlossing te konkretiseer. Ons teks handel ook oor die vraag hoe mens verlos kan word.

Die teorieë en argumente (= filosofie) wat in die teks ter sprake kom as 'n vorm van misleiding, het met oorgelewerde wettiese godsdienstige reëls te make. Hierdie filosofie word lynreg teenoor (die verkondiging van) Christus gestel. Die filosofie van Kolosse was 'n filosofie wat binne die kerk beoefen is. Dit het nie die geloof in God en Christus ontken nie. Dit het ook nie die hemel of nuwe aarde wat deur Christus se opstanding tot stand gekom het ontken nie. Dit wou alleen die Christelike geloof korrigeer of aanvul ten opsigte van die mens se deelneming aan die nuwe. Die prediking van een ware God was volgens die filosofie van Kolosse te abstrak, en die verkondiging van die opgestane Christus as middelaar was daarvolgens weer te konkreet. Volgens die filosofie van Kolosse kon die mens deel kry aan die hemelse wêreld deur aan duister rites deel te neem waarin sekere engele 'n prominente rol sou gespeel het. Mens kon alleen van onder na bo gaan deur die hulp van engele en godsdienstige gebruike. Verlossing is met ander woorde in Kolosse nie meer verstaan as die vergewing van sondes nie, maar as 'n godsdienstige metode wat deur die mens ingespan kan word om die ewige lewe te bewerk.

Hoe vreemd dit nou ook vir ons mag lyk, vandag is daar steeds mense in die kerk wat die lewensingesteldheid van die mense van Kolosse deel. Hulle weet nou wel niks van die filosofie van Kolosse nie, maar hulle soek ook – soos die Kolossense – na *meer* as wat Christus en die verkondiging van Christus bied. By huise en waar kleiner groepe byeenkom, hoor mens gedurig van gebede wat gepaard gaan met snaakse rituele handeling, handopleggings, beswerings, vervloekings, rituele wassing, rituele maaltye, ensovoorts. Gerugte doen die rondte dat vele lidmate van gevestigde kerke hulle in die geheim met allerlei vreemde godsdienstige gebruike ophou. Hierdie mense glo soos die Kolossense ook in die nuwe lewe in Christus, maar glo nie soos die kerk dat ons ook reeds deel het aan hierdie nuwe lewe omdat ons sondes vergewe is nie. Die lewe moet nog gesoek en gevind word, en dan moet dit nog eers deur die mense self verwerf word voordat hulle deel daaraan kan kry.

Soos wat die brief aan die Kolossense teen wanpraktyke in die gemeente waarsku, so moet die kerk vandag ook haar stem laat hoor teen alles wat nie Christusverkondiging is nie, maar tog aanspraak daarop maak om vir die mens heil te bewerk. Teenoor al die onchristelike praktyke wat hier genoem is, verkondig die kerk die doop. Die doop word gesien as die nuwe besnydenis. Dat die nuwe besnydenis nie met die hande verrig word nie, sê dat God by die doop handel. In die doop word die sondige natuur van die mens weggeneem: God dokter nie net die simptome van die sonde nie, maar Hy spreek die oorsaak van die sonde

aan, naamlik die mens se bese wil. Hoe kan God die bese wil van die mens vernietig? By die doop word dit duidelik hoe God dit doen: Die mens word saam met Christus begrawe, met ander woorde hy sterf die ou mens af. Hy word ook weer saam met Christus opgewek tot 'n nuwe lewe, met ander woorde deur die doop kry die mens 'n nuwe identiteit. Alles gebeur in verbondenheid met Christus en nie in verbondenheid met een of ander leer of handeling van mense nie.

Die dood word hier uitgelê as 'n *geestelike* dood as gevolg van die mens se sonde. Die opstanding kan daarom niks anders as die vergewing van sondes beteken nie. Om 'n nuwe mens te word het dus nie met handeling van mense te make nie, maar met handeling van God. God wek die dooies weer op. Hy is die een wat nuwe lewe gee. Christus se dood en opstanding is die instrument waarmee God die heil vir ons bewerk. God gee die lewe! – ons kan dit nie vir onself gee nie, maar dit net uit die hand van God ontvang.

Na die negatiewe kant toe verduidelik die brief dat Christus deur sy opstanding (sy triomftog) al die bese magte verslaaf het. Ons moet nie slawe van slawe wees of word nie. Ons moet in Christus vry wees en ons nie aan nuttelose godsdienstige gebruike verslaaf nie. Ons lewe in 'n vrygemaakte en vrygekoopte wêreld. Ons hoef nie spoke of ander magte op te jaag en tegnieke uit te werk om hulle weer te besweer nie. Die bese is 'n werklikheid, maar tegelyk 'n oorwonne werklikheid. Die bese kry vastrapplek alleen daar waar mense in ongeloof of kleingeloof verval. As ons rus vind in ons doop sal bese magte ons nie langer teister nie. Dan sal ons een met Christus wees. Dan sal die waarheid ons vry maak.

Die kerk praat nie oor sonde om die mense te belas met onnodige skuldgevoelens of om hulle bang te maak vir God nie. Die kerk verkondig ook nie die mense se verlorenheid in sonde om mag oor hulle te kry nie. Die kerk wys egter op die werklikheid van die sonde sodat mense nie voortleef in selfbedrog oor hulle sondige natuur en so gevange bly in die mag van die bese nie. Die kerk praat oor die werklikheid van die sonde om ook die verlossing uit die sonde en die vergewing van sondes te kan verkondig.

Ons kan ons sonde of sonde as sodanig ontken, maar dan sal skuld aan ons bly knaag en ons mettertyd onderkry. Ons kan roekeloos bly sonde doen sonder om rekenskap oor ons dade te gee, maar mettertyd sal ons gewetes ons aankla. Ons kan egter ook ons sonde bely, vergifnis van God ontvang en in nuwe vryheid lewe.

---oOo---

DIE WEDEROPSTANDING VAN DIE VLEES: DR GMJ VAN WYK

Onsterflikheid is nie 'n menslike moontlikheid of 'n menslike eienskap nie. Ons ervaring leer ons dat alle mense sterf. Die Christelike geloof in die wederopstanding van die vlees hang ten nouste met die geloof in Christus en die hoop op die beloftes van God saam. Die vervulling van God se beloftes aan die mens het weer met die opstanding van Jesus en die apostoliese ervaring daarvan te make. Jesus se opstanding was nie 'n private aangeleentheid wat net vir Hom alleen beteken het nie, maar dit is 'n saak wat alle mense se lewens ten nouste raak. Net so is sy opstanding ook nie 'n blote historiese gebeurtenis nie, maar wel 'n eskatologiese gebeurtenis (dit wil sê 'n gebeurtenis wat die toekoms moontlik maak). Jesus se opstanding is nie 'n voortsetting van die ou (historiese) lewe nie, maar die begin van 'n nuwe lewe. Die opstanding is daarom nie 'n algemene idee nie, maar die verkondiging van 'n spesifieke gebeurtenis wat ewigheidswaarde het. Ons eie toekoms het dus ook reeds met die opstanding van Jesus aangebreek.

[Die Griekse filosofie, soos deur onder andere Plato verwoord, ken wel die algemene idee van die onsterflikheid van die siel. Volgens Plato hou die dood nie vir die mens 'n radikale bedreiging in nie. Die dood bevry eerder die mens. Met die dood word die siel van die mens

bevry uit die gevangenskap van die liggaam. Die Christelike geloof neem egter nie 'n vertrekpunt in die vanselfsprekende gedagte van die onsterflikheid van die siel nie, maar wel in die onvoorsiene ervaring van Jesus se dood en opstanding.

Ons sien dus dat ons verstaan van die wederopstanding baie nou saamhang met ons opvatting van wat dood en sonde beteken. Die Christelike standpunt oor sonde en dood maak dit onmoontlik dat die gelowiges soos die Klassieke Grieke oor die onsterflikheid van die siel kan dink.

Die Apostoliese Belydenis praat van die opstanding van die vlees (die belydenis het die Griekse begrip *sarks* hier in gedagte) en nie van die opstanding van die liggaam (*soma*) nie. Waarom verkondig die belydenis die opstanding van die (sondige) vlees eerder as die opstanding van die (neutrale) liggaam? Die rede is eenvoudig! Dit dui op God se absolute vergewing van die mens se sonde. God red ons volkome van die sonde en die dood deur Jesus se dood aan die kruis. Die volkomenheid van die verlossing word aangedui met die uitdrukking *opstanding van die vlees*. As die vlees wat verlore is in die sonde deur God opgewek word, beteken dit niks anders nie as dat die totale mens deur God gered word en deur Hom opgewek word. Dit is met ander woorde nie net ons (onsterflike) siele wat hemel toe gaan nie, maar as volkome (nuutgemaakte) mense ontvang ons die koninkryk van God. Die mens wat opstaan is die mens wie se sondige vlees deur God verlos en gereinig is. Dit is met ander woorde nie ons siele wat die saligheid sal beërwe nie, maar ons sal as volkome mense dit beërwe.

Dat God die vlees laat opstaan wys ook daarop dat die mense wat die saligheid beërwe hulle identiteit sal behou. Die gelowiges sal met die opstanding wel nuutgemaakte mense wees – gereinig van alle sonde – maar hulle sal nie ander persone wees wat opstaan nie. Elke gelowige sal met die opstanding sy persoonlike identiteit behou. Hierdie gedagte bied aan ons die troos dat ons nie sal opstaan om deel te wees van 'n identiteitlose massa nie, want ons sal wees wie ons nou reeds is. God sal elkeen van sy kinders by die naam noem.

In die opstanding gaan dit nie net oor myself of oor God nie, maar oor my saak met God en God se saak met my. Die opstanding verkondig dialoog tussen God en mens oor die dood heen. Ek sterf nie alleen nie, maar saam met Christus. Om saam met Christus te sterf beteken dat God by my is wanneer ek sterf. Hy is daar om my op te wek en aan my nuwe lewe te gee. Wanneer ek sterf word ek nie aan die mag van die dood oorgelewer nie, maar word ek in die hande van God oorgegee. Ek kan seker wees dat ek veilig is in God se hande – ook in die dood. Die dood is met ander woorde nie 'n argument teen die lewe of teen God nie. Ons sterf nie weg van God af nie, maar in God se hande in. Hy sal ons nie aan onself oorlaat in die dood nie. Hiervan wil die belydenis van die *opstanding van die vlees* getuigenis aflê.

---oOo---

EN 'N EWIGE LEWE: DR GMJ VAN WYK

Die Apostoliese Geloofsbelydenis sluit af met 'n belydenis oor lewe. In die Christelike geloof gaan dit om die lewe. Lewe is egter nie vir die geloof 'n vanselfsprekendheid nie. Daar word ook nie in die belydenis van lewe in die algemeen gepraat nie, maar wel van ewige lewe. Die belydenis handel nie oor vitalisme of lewenspositivisme nie, maar praat naas die gewone lewe ook van ewige lewe. Die Bybelse lewensopvatting is tweedimensioneel. Dit beteken egter nie dat daar 'n growwe dualisme in die lewe bestaan of dat die aardse lewe deur die geloof gediskwalifiseer word nie.

In die Bybel is tyd en ewigheid nie teenoorgesteldes nie. In Jesus Christus het die ewigheid in die tyd ingekom omdat die tyd in Christus in vervulling gegaan het (Galasiërs 4: 4). Ewige

lewe is daarom volgens die Bybel nie suiwer of alleen toekomstig nie. Wie in Jesus glo het volgens die Johannesevangelie (reeds) die (ewige) lewe. Die ewige lewe begin wanneer die mens tot geloof kom. Die ewige lewe is daarom nie net toekoms-musiek nie, maar die grond van alle lewe – ook van lewe nou en hier. In die Gees het ons nou reeds deel aan die ewige lewe, maar tog is God se ryk (en daarmee saam die ewige lewe) nie net 'n saak van hier en nou nie, maar ook 'n saak van die toekoms. Dietrich Bonhoeffer het ons in hierdie verband opnuut geleer dat die ewigheid as die krag van die hede verstaan moet word. Wanneer die lewe sonder 'n toekoms is verstar dit. Sonder ewige lewe verstik die mens in die gewone lewe van elke dag.

Ewige lewe is nie 'n lewensmiddel nie. Dit is ook nie 'n instrument om die huidige lewe te verleng nie. Ewige lewe is eerder die doel of die bestemming van ons lewe. Die geskiedenis loop nie uit op die ewige lewe nie, maar die ewige lewe breek as die koninkryk van God in die geskiedenis in. Dit beteken dat ewige lewe al die verwagtinge wat ons daarvan het sal oortref. Ons het nie die voorstellingsvermoë of die uitdrukkingsmoontlikhede om eenduidig oor die ewige lewe te kan praat nie. Ons kan net in beelde daarvoor praat. Die vraag ontstaan egter hoe ons dan hoegenaamd daarvoor iets kan sê. Die rede is dat God iets daarvan aan ons geopenbaar het. Om hierdie rede kan ons nie die lewe bely as ons nie ook God bely nie. Ewige lewe los van God is volgens die Bybel onmoontlik. Ons hoop op ewige lewe is in God gegrond en nie in die mens self nie. 1 Korintiërs 15: 28 sê ten opsigte van die ewige lewe: *So sal God alles wees vir alles*. Dit beteken dat die ewige lewe sowel uit God as tot God is. Daar is geen ewigheid sonder God nie. Anders gesê: *God self is ons ewigheid*.

Wat bedoel ons egter met ewige lewe? Wat kan ons positief daarvoor sê? Hoe lyk die ewigheid en wat kan ons daarvan verwag? Ek het reeds gesê dat ons net in terme van vergelykings oor die ewigheid kan praat omdat ons onself die heerlijkheid daarvan nie kan voorstel nie. Ons weet egter ten minste die volgende van die ewige lewe:

EWIGE LEWE IS RUS VIR DIE VOLK VAN GOD

Ewige lewe beteken om stil te word of om tot rus te kom voor God. Die sewende dag, die dag van rus, word lank reeds verstaan as 'n simbool van die ewige rus wat die gelowiges verwag. In hierdie verband kan ons verwys na die Heidelbergse Kategismus se uitleg van die Sabbatsgebod. Hebreërs 4: 9 praat ook op hierdie manier oor die ewigheid. Die volk van God sal omvou word met die rus van God. Die vooruitsig op hierdie rus en vrede maak die lewe van elke dag 'n draaglike onderneming. Wanneer ons lewensmoeg voel bied die gedagte van die rus wat ons by God sal vind groot troos. Hierdie rus hou direkte verband met die vergewing van die mens se sonde en die heling van sy sondige lewe.

EWIGE LEWE IS OM IN DIE LIG VAN GOD SE GENADE TE KAN SIEN

God self is die lig (1 Johannes 1: 5 en 7, 2: 8). Sy lig is die ewige lewe. Waar God se lig skyn kan die mens sien. Dit beteken dat ons in die ewige lewe die waarheid van God volkome sal ken. Ons sal in die ewige lewe in die lig van God se bevrydende waarheid lewe. Paulus sê in 1 Korintiërs 13: 12: *Nou kyk ons nog in 'n dowwe spieël en sien 'n raaiselagtige beeld, maar eendag sal ons alles sien soos dit werklik is. Nou ken ek net gedeeltelik, maar eendag sal ek ten volle ken soos God my ten volle ken*.

EWIGE LEWE IS EWIGE LIEFDE

Die liefde vergaan nooit nie, daarom is die liefde selfs groter as geloof en hoop (1 Korintiërs 13: 8 en 13). Die wesenlike inhoud van die ewige lewe is ondenkbaar sonder liefde. Die liefde is die fondament en die karakter van die ewige lewe. Omdat dit in die ewige lewe om God gaan, gaan dit daar ook om liefde want God is die God van liefde. Om hierdie rede kan

ewige lewe nie verstaan word as my private saak tussen my en God nie. Ewige lewe is nie die lewe van individuele geredde siele nie, maar die hegte denkbare gemeenskap tussen God en sy volk. Die liefde waarna ons nou reeds smag, maar net ten dele kan ervaar, sal volkome wees in die ewige lewe.

---oOo---

ANDER NAME OF TITELS VAN JESUS: SEUN VAN DIE MENS, SEUN VAN DAWID, ESKATOLOGIESE PROFEET, WOORD, HEILAND, HOËPRIESTER: DR GMJ VAN WYK

Net vier name of eretitels van Jesus word in die *Apostolicum* aan die orde gestel. Ons gee hier aandag aan die vernaamste ander name en titels wat in die Nuwe Testament gebruik word om Jesus mee te beskryf.

SEUN VAN DIE MENS

Vandag gebruik ons die eretitel *Seun van die mens* nie meer so dikwels om Jesus te beskryf of te benoem nie. Die eretitel word egter meer as 50 keer in die evangelies van die Nuwe Testament gebruik. Byna, sonder uitsondering, kom die uitdrukking uit die mond van Jesus. Hy gebruik die eretitel nie in die eerste persoon nie (Hy sê nie *Ek is die Seun van die mens* nie). Jesus gebruik dit in die derde persoon (Jesus sê *Hy, naamlik die Seun van die mens, kom*). Op een uitsondering na, naamlik Handeling 7: 56 (wat deur die evangelis Lukas geskryf is) kom die eretitel glad nie in die Nuwe Testament voor nie – nie in die briewe van Paulus of in enige ander boek buiten die evangelies nie. Dit wil dus lyk of hierdie titel uitsluitlik in die Palestynse (Arameessprekende) Christendom gebruik is en glad nie in die Griekssprekende Christendom nie. Die gebruikspatrone van die titel roep sekere vrae by ons op wat om antwoorde vra. Verwys Jesus na Homself of na iemand anders as die Seun van die mens? Waarom het die titel in onbruik geraak in 'n deel van die Christendom? Watter assosiasies word met die titel in verband gebring?

Die Aramese woorde *bar (e)nasha'* (*Seun van die mens*) dui in die algemeen 'n enkele mens aan. Dit sluit egter nie uit dat die woorde met 'n tegniese betekenis ook as titel gebruik kon word nie. Daniël 7: 13 en verdere verse gebruik die woorde *bar (e)nasha'* om die volk Israel (met ander woorde 'n groep mense) aan te dui. Die 1983 Afrikaanse vertaling vertaal met (*iemand soos*) *'n menslike wese*. Ons kan aanvaar dat die woorde *bar (e)nasha'* bekend was in die hele Jodedom, maar dat dit nooit baie gebruik was nie. Die Aramese agtergrond van die uitdrukking help ons dus nie baie om die betekenis daarvan op die lippe van Jesus vas te stel nie.

Jesus se woorde oor die Seun van die mens kan in drie groepe verdeel word, naamlik:

- * Woorde wat na die aardse werk van Jesus verwys (Markus 2: 10 en 28, Lukas 7: 34, 9: 58, 19: 10).
- * Woorde wat na die lyding, dood en opstanding van die Seun van die mens verwys (Markus 8: 31, 10: 45, 14: 21 en 41).
- * Woorde wat na die toekomstige koms, verhoging en regterlike werk van die Seun van die mens verwys (Markus 8: 38, 13: 26, 14: 62, Lukas 12: 8 en 40, 17: 22 tot 30, 18: 8, Matteus 10: 23, 19: 28).

Ons gee vervolgens aandag aan elk van hierdie groepe uitsprake:

Die eiesoortige spreuke in Lukas 12: 8 en 9, asook 17: 24 en 26, is hoogs waarskynlik woorde van die aardse Jesus self en nie woorde wat later deur Lukas in sy mond gelê is nie.

Die enigste motief wat in beide hierdie dele gebruik word is dat die Seun van die mens by die voltrekking van God se gerig oor die mens verskyn. Streng gesproke handel hierdie dele nie eintlik oor die toekoms nie, maar oor die hede. *Nou* is die oomblik van beslissing. My optrede hier en nou bepaal my toekoms. Hoe jy nou oor Jesus oordeel, hetsy deur in Hom te glo, of om Hom te verloën, bepaal of jy heil sal ontvang of tot onheil veroordeel sal word by God se laaste gerig oor die wêreld. Die feit dat Jesus hier in die derde persoon oor die Seun van die mens praat, is deur die vroeë kerk as formele eienskap behou in alle latere spreuke wat oor die Seun van die mens ontwikkel is. Toe die kerk later Jesus wat weer sal kom met die Seun van die mens geïdentifiseer het, is alle ander spreuke oor die Seun van die mens ook in die derde persoon geformuleer. Hierdie manier van praat was vir die Griekssprekendes uit die heidendom nog vreemder as vir die Joodse Christene. Dit verklaar waarom hierdie titel net in die Palestynse Christendom gebruik is en nie ook soos die ander titels (Messias, Here en Seun van God) beslag gekry het in die Hellenistiese Christendom nie.

Die feit dat die spreuke wat oor die aardse werk van Jesus as die Seun van die mens handel almal in die sogenaamde spreukebron (Q) opgeneem is, getuig daarvan dat hierdie spreuke ook relatief oud is. (Q is 'n bron wat ons nie meer besit nie, maar wat hoogs waarskynlik bestaan het en waarin net sêgoed van Jesus opgeneem is. Hierdie bron is geskryf voor Matteus en Lukas se evangelies geskryf is, en albei hierdie evangeliste het spreuke uit hierdie bron in hulle evangelies opgeneem.) Jesus het Sy eie verkondiging en optrede onderwerp aan God se bevestiging van die waarheid daarvan wanneer die Seun van die mens verskyn. Hieruit het die vroeë kerk die gevolgtrekking gemaak dat Jesus as Seun van die mens God se heil verkondig en werke doen wat God se heil aan die mens demonstreer. Teen hierdie tyd het die gebruik van die woorde *Seun van die mens* as titel vir Jesus volledig beslag gekry in die kerk van destyds. Die Seun van die mens is Jesus en niemand anders nie.

Die titel *Seun van die mens* is vervolgens in verband gebring met die lyding van Jesus. Twee groepe uitsprake kan hier onderskei word. In die een groep gaan dit oor die Seun van die mens wat ten spyte van sy hoogheid deur die mense verwerp word. Voorbeelde van hierdie benadering vind ons in Markus 14: 41 en 9: 31. In die ander groep uitsprake wat sterker in die Paastradisie ingebed is (soos byvoorbeeld Markus 14: 21), gaan dit oor die noodwendigheid dat Jesus volgens die Skrifte moet ly. Met ander woorde hier gaan dit oor die wil van God wat moet geskied. Omdat hierdie twee groepe spreuke en die verdere verbinding daarvan met die opstanding van Jesus net in die evangelie van Markus opgeneem is, kan ons aanvaar dat dit die laaste ontwikkelingsfase van die gebruik van die titel *Seun van die mens* verteenwoordig.

Samevattend kan ons weer daarop wys dat die titel *Seun van die mens* gebruik is om sekere aspekte van Jesus se werk uit te lig. Die klem val duidelik op Jesus se belang vir die heil wat ons van God verwag. Die titel maak dit duidelik dat ons nou moet beslis oor Jesus. Wat glo ons van Hom en wat verwag ons van Hom? Hierdie keuse is van lewensbelang vir elke mens wat die evangelie hoor, want dit bepaal of jy in God se gerig genadige vryspraak sal ontvang en of jy onheil oor jouself bring. Hoe beslis ons oor Jesus – oor Hom as persoon, maar ook oor sy woorde en werke? Hoe beslis ons ook oor sy dood en opstanding? Is dit die grondslag van ons geloof en hoop?

PROFEET

Die tydgenote van Jesus het Hom reeds as profeet beskryf. Kyk in hierdie verband na Markus 6: 15, Matteus 21: 11 en 46, asook Lukas 7: 16 en 24: 19. In die evangelie volgens Johannes word Jesus as dié Profeet beskryf (6: 14 en 7: 40).

In die Jodedom van Jesus se tyd het die verwagting van profete van die eindtyd 'n vername

rol gespeel. Die ou Christelike teologie is op hierdie punt deur die Jodedom van destyds beïnvloed. Johannes die Doper is as 'n profeet van die eindtyd verstaan. Ook Jesus is vroeg in sy openbare optrede reeds as profeet van die eindtyd beskryf. Later, toe Jesus eerder in terme van ander titels beskryf is, het die beskrywing van Hom as profeet egter steeds bly voortleef.

Die verwagting van profete van die eindtyd in die Jodedom het met verwysing na meer Ou Testamentiese persone beslag gekry. Hoop dat Elia as profeet van die eindtyd sou terugkeer was reg deur die geskiedenis van ou Israel lewendig. Die Jode het verwag dat Elia weer in die laaste dae as boeteprediker sou optree om God se gerig aan die volk te verkondig. Die Jode het ook 'n profeet soos Moses verwag wat in die eindtyd sou optree. Uit hierdie perspektief sou die profeet 'n leraar van geregtigheid wees.

In die vroeë Christendom is Johannes die Doper veral vertolk as die Elia van die eindtyd en Jesus as die Moses van die eindtyd. Spore van hierdie opvatting kom ons op baie plekke in die Nuwe Testament teë. Hoewel die beskouing van Jesus as profeet van die eindtyd waarskynlik vroeg in sy loopbaan prominensie geniet het, is dit later al meer op die agtergrond geskuif omdat die titel nie die volle spektrum van Jesus se werk kon dek of dit na behore kon beskryf nie. Ander titels word dan later al hoe meer op die voorgrond geplaas ten koste van die gebruik van die titel *Profeet*.

KNEG OF DIENAAR VAN DIE HERE (EBED JAHWE)

Die Jode het nie die gedagte van 'n lydende Messias geken nie, daarom het die hoofstroom Joodse denke ook nie die Kneg van die Here (Jesaja 53) in verband gebring met die Messias nie. Volgens die Jode sou die Messias ook nie in die plek van ander ly en sterf om hulle met God te versoen nie. Jesus het waarskynlik nie die titel *Kneg van die Here* op Homself van toepassing gemaak nie. Hy was egter bewus van die gedagte van plaasbekledende lyding en sterwe om die verbond tussen God en sy volk te herstel. Waarskynlik het Jesus sy eie werk wel vanuit hierdie perspektief verstaan.

Die oudste Christendom was van oortuiging dat Jesus die taak van die Kneg van die Here op Hom geneem het en dit ook voltooi het. Die uitdrukking *Lam van God* wat in die evangelie volgens Johannes gebruik word, kan in die oorspronklike Aramese segswyse ook *Kneg van God* beteken. In Handeling 3 en 4 word die Griekse vertaling (*pais tou Theou*) van die Aramese *Ebed Jahwe* beslis as 'n Christologiese titel verstaan en vir Jesus gebruik. Die paasvertellings is veral sterk deur hierdie tradisie beïnvloed.

In die teologie van Paulus neem die soendood van Jesus 'n sentrale plek in. Hoewel Paulus nie self die titel *Ebed Jahwe* gebruik nie, het hy in 1 Korintiërs 15: 3 en Filippense 2: 6ev die tradisie van die ou gemeentes oorgeneem waarvolgens Jesus die taak van die Kneg van die Here op Homself geneem het en dit ook voltooi het.

Hoewel ons hier duidelik met een van die oudste titels vir Jesus te make het, is dit egter gou op die agtergrond geskuif ter wille van die gebruik van ander titels soos *Christus* en *Here*. In tekste wat in die erediens gebruik is het dit egter behoue gebly.

HOËPRIESTER

Die Jode het 'n hoëpriester aan die einde van die tyd verwag wie nie alleen die priesterskap tot vervulling moes bring nie, maar ook die aardse gebondenheid van die priesterskap te bowe moes kom. Hierdie verwagting het 'n groot rol gespeel in die oordrag van die eretitel *Hoëpriester* op Jesus.

Dit is veral in die brief aan die Hebreërs dat Jesus as Hoëpriester beskryf word. Die brief

volg 'n eiesoortige benadering in die sin dat swaar klem op Jesus se menslikheid geplaas word. Hy is solidêr met ons mense. Om hierdie rede moet ons Jesus as Hoëpriester ook navolg, ja, eintlik naboots. Maar as ons Hom probeer naboots kom ons agter dat ons eintlik nie kan nie, want Hy is sondeloos en ons is sondig, Hy bring die volkome offer van sy soendood, maar ons is nie in staat om so 'n offer aan God te bring nie. Hierdie beslissende daad van gehoorsaamheid wat ons heil verseker kan ons nie naboots nie. Alleen in geloof kan ons Jesus navolg.

Verskeie mense is van mening dat die titel *Hoëpriester* die mees geskikte titel is om die volle omvang van die werk van Jesus te beskryf. In die sentrum van Jesus se werk as Hoëpriester staan sy volkome offerdaad wat reeds aan die kruis vir ons voltrek is. As Hoëpriester tree Hy tans as Middelaar vir ons in by sy hemelse Vader, en as Hoëpriester sal Hy weer kom, met die gevolg dat die gemeente van dag tot dag in hoop op sy koms kan lewe.

HEILAND OF REDDER

In die Ou Testament, veral in die Psalms en Jesaja, word God die *Redder* of *Heiland* genoem. Aanvanklik is die titel vir God gebruik, maar later word dit ook gebruik om sekere mense, soos Moses, te beskryf. Die Jode het verwag dat die Messias van die eindtyd finale en blywende verlossing sou bring. In die heerserskultusse van die Hellenistiese tyd is die titel *Heiland* as 'n variant vir die titel *Here* ingespan, en is dit gebruik om heersers te besing wat vrede en orde in 'n samelewing gebring het. In die misteriegodsdienste is die godheid *redder* genoem en daar is verwag dat die godheid mense van die dood en hulle gevangenskap in die materie sal red.

In die pastorale briewe (Timoteus en Titus) word God en Jesus *Heiland* genoem. Jesus word *Heiland* genoem omdat Hy die volk van sonde en dood verlos. Die naam *Jesus* is vir die Hebreeuse oor natuurlik ook identies met die titel *Heiland*. Jesus word *Jesus* genoem omdat Hy die Redder of die Heiland van sy volk is.

Die naam *Redder* (*Soter*) word ook ter sprake gebring in die ou Christelike Ichthus-formule en die meegaande simbool van die vis [Jesus, Christus, Seun van God (is) ons Redder].

WOORD (LOGOS)

Die titel *Woord* (*Logos*) domineer in die teologie van die vroeë Christelike kerk as betiteling van Jesus. Tog word dit nie baie in die Nuwe Testament gebruik nie. Die titel kom trouens net in een groep Nuwe Testamentiese geskrifte voor, naamlik dié wat aan die naam *Johannes* gekoppel word. In hierdie groep boeke kom dit ook net op enkele plekke voor, naamlik in die proloog (1: 1 tot 18) van die evangelie volgens Johannes, in die eerste vers van die eerste brief van Johannes en in Openbaring 19: 13. Die woord *logos* (nie as titel gebruik nie), met die betekenis die *woord van Jesus* of *God*, met ander woorde die woord as evangelie, is egter 'n sentrale begrip in die hele Nuwe Testament, die bogenoemde dokumente van Johannes ingesluit.

Die *Logos*-begrip was 'n integrale deel van die antieke kulturele en godsdienstige lewe met die gevolg dat daar verskeie gebruike van die begrip saamvloei in die Hellenistiese kultuur. Die Christendom verbind egter heeltemal nuwe (en dus unieke) motiewe met die begrip, tot so 'n mate dat die breër kulturele agtergrond van die gebruik van die begrip in die Antieke Tyd en die Hellenistiese Tyd ons nie veel help om die gebruik van die begrip in die Christendom beter te verstaan nie. In die Jodedom kan ons twee linies in die gebruik van die *Logos*-begrip onderskei. In die Ou Testament gaan dit oor konkrete woorde van God, maar in die latere Jodedom gaan dit oor dié (absolute) Woord. Die gemeenskaplike tussen hierdie twee gebruike is dat beide oor die openbaring van God handel.

Daar bestaan geen twyfel dat die titel *Woord* in die geskrifte van Johannes op Jesus dui nie. Johannes wil met die titel aandui dat Jesus nie alleen 'n woord van God verkondig nie, maar dat Hy ook die Woord is, en omdat Hy self die Woord is, is sy woorde altyd ook woorde van God. Kom ons sê dit anders: Omdat Jesus self die openbaring van God is, is Hy ook die een wie God se wil volkome aan ons bekend kom maak het. Hy kan God se wil openbaar omdat Hy die Openbaarder is. Op dieselfde wyse bring Jesus die lig en is Hy die Lig, gee Hy lewe en is Hy die Lewe, maak Hy die waarheid bekend en is Hy die Waarheid.

Jesus se lewe is primêr die openbaring van God. Alles wat Christus verkondig is Hy ook self as persoon. Hierdie manier van praat oor Jesus spruit voort uit nadenke oor Hom vanuit die perspektief van die Ou Testamentiese verkondiging van die Woord van God. In die tweede plek dui die Nuwe Testament met die gebruik van die titel *Woord* as beskrywing van Jesus ook daarop dat die Woord waarmee God geskep het, identies is met die mens Jesus wat God se wil op aarde kom bekend maak het. Dit dui daarop dat Jesus se woorde betekenis vir die hele wêreld het en heil aan almal verkondig.

SEUN VAN DAWID

Omdat die gelowiges oortuig was dat Jesus 'n afstammeling van koning Dawid was en omdat sy werk in die lig gestaan het van die eindtyd wat aanbreek, het hulle die titel *Seun van Dawid* aan Hom toegeskryf in die verwagting dat Hy die glorieryke ryk van koning Dawid weer sou herstel. Jesus, wie uit die geslag van Dawid stam, was nie alleen die verwagte Seun van die mens of die Here nie, Hy was ook die verwagte nuwe koning van die Ou Testamentiese beloftes. Die mag van die Heerser van die eindtyd word daarom aan Hom oorgedra. Uit die staanspoor het daar egter 'n spanning ontwikkel tussen die verwagting dat die heil wat die afstammeling van Dawid sou bring, suiwer aardse heil is net soos wat Dawid se ryk 'n suiwer aardse ryk was, en die feit dat daar onder die Jode ook 'n verwagting geleef het dat die heil van die eindtyd méér inhou as aardse heil. Ons kan hierdie spanning oral in die evangelies bespeur.

Die Christelike verkondiging het in die reïne gekom met hierdie spanning deur oor Jesus se lewe te dink as 'n lewe in twee fases. Hy is in die eerste plek as aardse mens die Seun van Dawid. In hierdie verband word Hy gesien as die helper van mense in nood en die siekes. In hierdie verband roep mense tot Hom *Seun van Dawid, ontferm u oor my* (Markus 10: 46 tot 52, 11: 1 tot 10). In die tweede plek word Jesus ook deur sy opwekking tot die hemelse heerlikheid verhoog. As verhoogde gaan sit Hy op die hemelse troon en regeer Hy saam met God. Die verhoging word in terme van Psalm 110: 1 uitgelê. As Seun van Dawid is Jesus inderdaad ook die verhoogde Here.

SLOT

Die Verwysingsbybel wat op die 1983-Afrikaanse Vertaling gebaseer is onderskei bykans 150 benamings of beskrywings wat op Jesus kon dui. Ons volstaan egter met dié wat hier bespreek is omdat hulle teologies die swaarste weeg.

---oOo---

GELOOF EN LEWE: PROF Y DREYER

Die belangrike van enige Protestantse belydenisskrif is hoe die evangelie daardeur gehoor word. Die teologiese inhoud staan nooit los van die werklike lewe nie. Belydenisse *ontstaan* op 'n spesifieke plek en in spesifieke omstandighede. Hulle verwoord gelowige mense se ervaring van God. Verstaan 'n mens hulle wêreld en *gelowige antwoord* daarop in hulle tyd, kan 'n mens jou afvra wat dit vir ons ervaring vandag beteken. Die belydenis van lank gelede word vandag *gehoor en ontvang* in 'n spesifieke plek en omstandighede. Gelowiges

se lewe is hulle belydenis, sê Martin Luther. *Wat help dit as iemand beweer dat hy glo, maar sy daade bevestig dit nie?* (Jakobus 2: 14). Geloof en lewe gaan saam.

Belydenisse bied 'n *raamwerk* vir geloof en lewe eerder as om reëls voor te skryf. Binne hierdie raamwerk hoor gelowiges die evangelie saam, glo saam en dien saam. Om die belydenis te misbruik om twis, tweedrag en onmin te saai, mense aan te kla en uit te sluit, gaan reëlreg in teen die bedoeling van die belydenis. Die belydenis *bind* mense in 'n geloofsgemeenskap saam. Deur die belydenis te onthou en herhaal, word mense se Christelike identiteit gevorm en in stand gehou.

Die belydenis is 'n persoonlike *credo* (Latyn: *Ek glo*) vir die individuele gelowige. Dit is 'n *simbool* vir die geloofsgemeenskap. Dit is 'n normatiewe *riglyn* (reël) vir gelowiges en geloofsgemeenskappe oor tyd en plek heen. Dit vra altyd weer 'n *geloofsbeslissing* van gelowiges in hulle alledaagse lewe. Dit gaan dus nie oor *korrekte formulerings* wat mense presies moet ken en oorsê om reg te glo nie. Belydenisse wil nie sê: Wat ons glo is *waar* nie. Dit wil sê: *So lyk ons wat glo. Kyk na ons lewe en optrede en sien daarin wat ons glo.* Die toets of ou belydenisse vandag nog bruikbaar is, is of hulle

- * te midde van nuwe uitdagings mense steeds in staat kan stel om te *vertrou*, *troos* te ervaar en te lewe in volle *oorgawe* aan God.
- * steeds gelowiges van verskillende tradisies kan *saambind*.
- * steeds dien as *kritiese maatstaf* om die evangelie in spesifieke situasies getrou te hoor, verkondig en vier.

Belydenisse dra nie net kennis oor nie, maar verwoord *gelowiges se vertroue* op God se beloftes en *God se aanspraak* op hulle lewens. Daarmee bely hulle dat hulle God met volle oorgawe wil dien. Dit is nie 'n belydenis van die boek (kennis of inligting) nie, maar 'n belydenis van die hart (vertroue). Dit gaan oor wat mense inspireer en hoop gee, waarop hulle kan vertrou as die lewe moeilik raak en dinge skeefloop. Dan is kennis alleen nie genoeg nie. *Geloof* gaan nie net oor kopkennis en instemming met 'n stel feite nie. Geloof word eers 'n werklikheid wanneer mense hulle lewens oorgee aan God en hulle optrede van God se liefde getuig. Die Heidelbergse Kategismus beklemtoon beide: Kennis én vertroue. Met kennis van God se beloftes en 'n vaste vertroue dat die beloftes geldig is vir jou, kan jy in oorgawe aan God leef en word jou geloof jou *enigste troos in lewe en in sterwe*.

Geloof is wat mense se hart, hand en rede *in beweging bring*. Die Latynse woord *credo* (*ek glo*) waarmee geloofsbelydenis begin, kan teruggevoer word na die betekenis van *ek gee my hart*. *Hart* verwys nie net na gevoel en emosie nie. Dit beskryf die hele mens, die diepste self. As iemand sê *ek glo*, is die vraag: Aan wie of wat gee jy jouself, verbind jy jouself? Glo beteken eintlik lief wees. As Jesus oor die groot gebod praat sê hy nie: *Jy sal glo dat hierdie stellings oor God waar is* nie. Hy sê: *Jy moet die Here jou God liefhê met jou hele hart, jou hele siel, jou hele verstand en al jou krag*" (kyk Markus 12: 30, Matteus 22: 37, Lukas 10: 27).

Geloof wat 'n mens se lewe vervul is niks anders nie as *vertroue*. Vertroue op mense en aardse dinge is nie genoeg nie. Die soort vertroue wat 'n mens in staat stel om te lewe gaan verder as die sigbare en dra jou deur die lewe. Dit hou stand ten spyte van twyfel en mislukking.

Vir die vroegste Christene was die een oor wie hulle drie keer kon sê *ek glo*, die God wie se Seun verskyn het op aarde in Jesus Christus en wat deur die Gees teenwoordig is vir die wat glo, die een wat *volkome betroubaar* is, die een op wie 'n mens kan *vertrou*. Die een in wie jy kan *glo*. Geloof beteken nie dat daar nooit twyfel sal wees nie. Twyfel is deel van

menswees. Tog kan 'n mens vertrou op God se liefde, want jy kan dit *sien* in Jesus se koms na die wêreld. Deur liefde te betoon aan ander (naasteliefde) neem gelowiges deel aan God se betrokkenheid by die wêreld.

Gelowiges maak hulle harte oop vir die Gees van God sodat hulle kan lewe in oorgawe aan God. Die Gees wy gelowiges in die geheimenis van God se liefde. Die Gees maak dit moontlik vir mense om mekaar te vergewe en versoenend te lewe met God en met ander. Eers wanneer mense bevry word van hulleself kan hulle vry wees om ander te aanvaar in liefde. Gelowiges se *lewe* wys of hulle ernstig is oor hierdie bevryding. Dit wys of hulle werklik wil leef uit God se liefde. Dit wys of hulle God se liefde toelaat om deur hulle te werk en ander aan te raak. Soms wys mense se lewens dat hulle eerder net wil saamleef met wie hulle gemaklik laat voel. Mense in nood wat oor hulle pad kom maak hulle ongemaklik, en dan kyk hulle liewer anderpad. 'n Mens se *lewe* wys wat *ek glo* werklik vir jou beteken, aan wie jy jou hart gegee het.

Die regte lewe is 'n onordelike mengsel van werk, liefde, viering en lyding. Daar help abstrakte dogmas, hoë teologie en baie woorde nie veel nie. Belydenis is bedoel vir regte mense in die regte lewe. Mense spreek dit uit waar hulle aanbid. Dit word gehoor in hoe hulle preek, bid en met mekaar praat oor God. Mense se lewensomstandighede is konkreet, vol konflik en vloeibaar. In hierdie regte lewe vra gelowiges hoe *lewe in oorgawe* 'n werklikheid kan word daar waar hulle hulle bevind. Hoe leef 'n mens elke dag uit God se genade? Wat sê jy? Wat doen jy? Hoe lyk jou verhoudings?

Die vraag na *lewe in oorgawe* is 'n geloofsvraag en 'n teologiese vraag. 'n *Lewe in oorgawe* is oorgawend aan liefde, geregtigheid en genade. Wie so wil leef vandag kan luister na die geloofservaring en wysheid van gelowiges oor die eeue heen. Hulle het ook gewone menslike dinge gedoen: Gesorg vir siekes, dooies begrawe, kinders grootgemaak, besluite geneem. Tog was daar iets *anders* aan hoe hulle hierdie alledaagse take verrig het. Dit was omdat hulle God geken het in Christus. Elke geslag Christengelowiges moet opnuut onderskei of hulle volgens God se wil leef. Terwyl hulle met alledaagse dinge besig is, toets hulle voortdurend of hulle getrou bly aan wat hulle glo. Terwyl hulle in hulle alledaagse menslike behoeftes voorsien, doen hulle dit *op so 'n manier* dat hulle God se wil vir die mensheid in hulle optrede weerspieël. So neem hulle deel aan God se skeppingswerk en groei hulle in hulle kennis van God en die skepping. Mensewerk is egter altyd onvolmaak. Ook gelowiges se doen en late kan so verwronge raak dat dit boosheid in die hand werk. Om ander leed aan te doen en skade te berokken, dikwels in die naam van geloof, is nie om getrou te wees aan die geloof (liefde) wat jy bely nie.

Wanneer geloofsgemeenskappe hulle geloof bely, vertel hulle die verhaal van God en mense weer oor. Hulle herhaal en bevestig die apostels se getuienis dat Jesus die Redder en Here is. Hulle spreek verwondering uit oor die misterie van God se redding en liefde. Deur aanbidding, verkondiging en diens neem gelowiges deel aan die heerskappy van Christus en laat Gods koninkryk kom. God is 'n misterie wat die menslike verstand te bowe gaan. Misterie kan nie verstaan word nie, dit word *erken*. Die reaksie daarop is *verwondering*. Verwondering dring jou om te praat oor wat jou verwonderd laat. Praat daaroor is *bely*.

Wie die belydenis uitspreek verbind hulleself met die geloofsgemeenskap wat hierdie woorde saam sê en gesê het dwarsoor die wêreld (plek) en oor die eeue heen (tyd), die *skare geloofsgetuies* (Hebreërs 11: 1). Hulle identifiseer hulle met medegelowiges wat oor 1 500 jaar so bely het. Dit is *gemeenskap van gelowiges* oor eeue heen.

Die reformatoriese tradisie was nog altyd 'n belydende tradisie. Deur te bely vorm reformatoriese kerke saam met ander gelowiges *die een algemene kerk*. Daar word onderskei tussen 'n *belydeniskerk* en 'n *belydende kerk*. Vir 'n *belydeniskerk* funksioneer die belydenis as 'n soort wetboek. Woorde moet presies weergegee word, anders word dwaling gevrees. Om

wetties te lewe getuig nie altyd van liefde nie. So 'n wetboek het ook nie altyd antwoorde vir nuwe situasies nie. Die Hervormde Kerk beskou onself as 'n *belydende kerk*. 'n Belydende kerk wil wat in die belydenis verwoord word konkreet uitleef in nuwe en veranderende situasies. So raak die belydenis nie oudtyds of uitgedien nie, maar bly oor die eeue heen geldig en lewend.

---oOo---

LITERATUURLYS

- * Barger, AJ, 1972, *Kortbegrip van die Christelike Godsdiens met Verklaringe*, HAUM, Pretoria.
- * Barth, H-M, 2009, *Die Theologie Martin Luthers. Eine kritische Würdigung*, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- * Barth, K, 1935, *De Apostolische Geloofsbelijdenis*, uit Duits vertaal deur KH Miskotte, GF Callenbach – Nijkerk.
- * Barth, K, 1946, *Hoofdsom der heilige leer*, uit Duits verlaat deur AD Bakker, Callenbach-Nijkerk.
- * Barth, K, 1947, *Dogmatik im Grundriss im Anschluss an das apostolische Glaubensbekenntnis*, W Kohlhammer Verlag, Stuttgart.
- * Barth, K, 1953, *Die kirchliche Dogmatik, Die Lehre von der Versöhnung*, Band IV/1, Evangelischer Verlag AG. Zolingen-Zürich.
- * Barth, K, 1956, *Church Dogmatics IV/1. The Doctrine of Reconciliation IV/1 edited by Bromiley, GW and Torrance, TF, T and T Clark, Edinburgh*.
- * Barth, K, 1977, *Einführung in die evangelische Theologie*, Güterloher Verlagshaus, Gerd Mohn.
- * Baumgärtel, F, 1958. Glaube II. Im AT, in Galling, K, (Hg.) *Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft, Dritte Auflage, Zweiter Band*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Bender, KJ, 2005, *Karl Barth's Christological Ecclesiology*, Ashgate Publishing Limited, Burlington USA.
- * Berger, PL, 1973, *The social reality of religion*, Harmondsworth, Penguin.
- * Berger, PL, and T Luckmann, 1975, *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*, Harmondsworth, Penguin.
- * Berkhof, H, 1973, *Christelijk geloof*, Callenbach-Nijkerk.
- * Berkhof, L, 1981. *Systematic Theology*. The Banner of Truth Trust, The Grey House, Edinburgh.
- * Beukes, MJ du P (red), *Geloof en Lewe 11, Kategeet Graad Elf*, Sentik, Pretoria.
- * Brunner, E, 1935, *Vom Werk des Heiligen Geistes*, Zwingli-Verlag, Zürich.
- * Blumenberg, H, 1981, *Arbeit am Mythos*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- * Borg, M, 1984, *Jesus: A new vision. Spirit, culture, and the life of discipleship*, San Francisco, Harper.
- * Braun, H, 1958. Glaube III. Im NT, in Galling, K, (Hg.) *Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft, Dritte Auflage, Zweiter Band*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Brown, R Mc A, 1976, *Is Faith obsolete?* Westminster Press, Philadelphia.
- * Buber, M, *Zwei Glaubensweisen*, 1950.
- * Bultmann, R, 1961, *Theologie des Neuen Testaments*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Bultmann, RK, 1965, *Zum Problem der Entmythologisierung*, in Bartsch, H-W (Hrsg), *Kerygma und Mythos II, Diskussionen und Stimmen zur Problem der Entmythologisierung*, p 179 tot 195, Hamburg-Bergstedt, Herbert Raich Evangelischer Verlag.
- * Bultmann, RK, 1967, *Neues Testament und Mythologie: Das Problem der Entmythologisierung der neutestamentlichen Verkündigung*, in Bartsch, H-W (Hrsg), *Kerygma und Mythos I: Ein theologisches Gespräch*, p 15 tot 48, Hamburg-Bergstedt,

- Herbert Reich Evangelischer Verlag.
- * Bultmann, R, 1968, πίστις, in Kittel, G, (Hg) Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, *Band VI*, W Kohlhammer Verlag, Stuttgart.
 - * Bultmann, R, 1977, *Jesus*, Güterloher Verlagshaus, Gerd Mohn.
 - * Bultmann R, 1978, *Das Evangelium des Johannes*, 20. Aufl, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
 - * Bultmann, RK, 1980, *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen, Mohr.
 - * Bultmann, R, 1980, Zur Frage der Christologie, in *Glauben und Verstehen, Erster Band*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
 - * Buri, F, Lochmann, JM and Ott, H, 1974, *Dogmatik im Dialog, Bd. 2: Theologie, Offenbarung, Gotteserkenntnis*, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, Gütersloh.
 - * Busch, E, 2003, *Credo. Das Apostolische Glaubensbekenntnis*, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
 - * Busch, E, 2009, Confessio Belgica von 1561 in Buchsay, M et al (red), *Reformierte Bekenntnisschriften Band 2/1 1559 tot 1563*, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.
 - * Buskes, JJ, 1969. *God en Mens als Concurente*. W ten Have NV, Amsterdam.
 - * Buttrick, GA (editor), 1981. *The interpreter's dictionary of the Bible*. Abingdon Press: Nashville.
 - * Calvyn, J, 1982 [1559], *Institutie of onderwijzing in de Christelijke godsdienst*, 8e dr, Uit Latyn vetaal deur A. Sizoo, Meinema, Delft.
 - * Calvin, J, 1559, *Institutes of the Christian Religion* translated by Beveridge, H (1845) and edited by Dunzweiler, RJ (2002), Christian Classics Ethereal Library: Grand Rapids. Internet source <http://www.ccel.org/ccel/calvin/institutes.html>.
 - * Calvin Studienausgabe (CS). *Reformatorsche Anfänge (1533 tot 1541) Teilband 1/1*, edited by Busch, E, Heron, A, Link, C, Opitz, P et al, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.
 - * Clements, RE, 1978. *Old Testament Theology, a fresh approach*. Marshall, Morgang and Scott: London.
 - * Conzelmann, H, 1967, *Grundriss der Theologie des Neuen Testaments*, Chr Kaiser Verlag, München.
 - * Cottret, B, 2000, *Calvin. A Biography*, William B Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids.
 - * Cromhout, M, 2007, *Jesus and identity. Reconstructing Judean ethnicity in Q*, Cambridge, Clark.
 - * Crossan, JD, 1992, *The historical Jesus: The life of a Mediterranean Jewish Peasant*, San Francisco, Harper.
 - * Cullmann, O 1943, Die ersten christlichen Glaubensbekenntnisse, in *Theologische Studien Heft 15*, translated by Shaffert, H and edited by Barth, K, (1943), Evangelischer Verlag, Zollikon-Zürich.
 - * Davies, SL, 1995, *Jesus the healer. Possession, trance and the origins of Christianity*, London, SCM.
 - * Diensboek van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Arika, 1983, Kital, Pretoria.
 - * Doekes, L, 1979, Credo, Tohn Bolland-Amsterdam.
 - * Douglas, JD, 1963. *The New Bible Dictionary*. Fletcher and Son Ltd: Norwich, Great Britain.
 - * Dreyer PS, Koekemoer JH, Van Wyk DJC, 1983. *So glo ons*. Kital, Pretoria.
 - * Dreyer, WA, 2012, 'The amazing growth of the early church', HTS Teologiese Studies/Theological Studies 68(1), Art #1268, 7 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v68i1.1268>.
 - * Dreyer, WA, 2014, 'Conversio Ad Docelitam: Calvyn oor bekering en Christenwees', HTS Teologiese Studies/Theological Studies 70(3), Art #2094, 5 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v70i3.2094>.
 - * Dreyer, WA, 2014, 'The Heidelberg Catechism: A 16th century quest for unity', HTS Teologiese Studies/Theological Studies 70(1), Art. #2092, 5 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v70i1.2092>.

- * Du Toit, B, 2002. *God? Geloof in 'n potsmoderne tyd*. CLF Drukkers, Bloemfontein.
- * Du Rand, JJF, 1985. *Die lewende God. Wegwysers in die dogmatiek*. NG Kerk Boekhandel: Pretoria.
- * Dykstra, C and Bass, DC 2002. A theological understanding of Christian practices, in Volf, M and Bass, DC (reds), *Practicing theology: Beliefs and practices in Christian life*, 13 en 32. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- * Ebeling, G, 1960a, Die Bedeutung der historisch-kritischen Methode für die protestantische Theologie und Kirche, in *Wort und Glaube, Band 1*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1960b, Jesus und Glaube, in *Wort und Glaube, Band 1*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1960c, Glaube und Unglaube im Streit um die Wirklichkeit, in *Wort und Glaube, Band 1*, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1967, *Das Wesen des christlichen Glaubens*, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1975a, Was heisst Glauben?, in *Wort und Glaube, Band 3*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1975b, Was heisst: Ich glaube an Jesus Christus?, in *Wort und Glaube, Band 3*, JCB. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1969a, *Verantworten des Glaubens in Begegnung mit dem Denken M Heideggers*, in *Wort und Glaube, Band 2*, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1969b, Gewissheit und Zweifel. Die Situation des Glaubens in Zeitalter nach Luther und Descartes, in *Wort und Glaube, Band 2*, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Ebeling, G, 1979, *Dogmatik des christlichen Glaubens, Band 1*, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Enchiridion bolorum, 1957, Edition 31, Herder-Romae.
- * Evangelischer Erwachsenen Katechismus (EEK) 2010. Gütersloher Verlagshaus. Gütersloh.
- * Evangelisch-Lutherischen Kirche, 1930, *Confessio Augustana. Das Augsburgische Bekenntnis (1530)*, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
- * Fohrer, G, 1965. *Introduction to the Old Testament*. Quelle and Meyer: Heidelberg.
- * Foster, P., 2003, Is it possible to dispense with Q?, in *Novum Testamentum XLV*, pp 313 tot 337.
- * German Reformed Church USA, 1863, *The Heidelberg Catechism in German Latin and English: With an Historical Introduction*, Charles Scribner, New York.
- * Gifford, EH, 1893 [1999], Introduction in Schaff, P and Wace, H, 1999, *Nicene and Post-Nicene Fathers Volume 7, First Series. The Seven Ecumenical Councils*, Hendrickson Publishers, Peabody Massachusetts.
- * Gnllka, J, 1994, *Theologie des Neuen Testaments*, Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament, Supplementband 5, Herder Verlag, Freiburg.
- * Gollwitzer, H., 1978, *Befreiung zur Solidarität*, Chr. Kaiser Verlag, München.
- * Goppelt, L, 1978, *Theologie des Neuen Testaments*, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
- * Habermas, J, 1979, *Erkenntnis und Interesse*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- * Haitjemia, THL, 1962, *De Hedelbergse Catechismus*, H Veenman and Zonen, NV Wageningen.
- * Hamman, K, 2012, *Der Glaube als freie Tat des Gehorsams Herkunft, Bedeutung und Problematik einer Denkfigur Rudolf Bultmanns*, in *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, Volume 109, Number 2, June 2012, pp 206 tot 234, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Hauschild, W-D, 1995, *Lehrbuch der Kirchen- und Dogmengeschichte, Band 1, Alte Kirche und Mittelalter*, Chr Kaiser Verlag, München.
- * Heidegger, M, 1978, Phänomenologie und Theologie, in *Wegmarken*, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main.

- * Hermisson, H-J and Lohse, E, 1978, *Glauben*, Verlag W Kohlhammer, Stuttgart.
- * Horkheimer, M and Adorno, TW, 1981, *Dialektik der Aufklärung, Philosophische Fragmente*, (Tiedemann, R, (Hg) Theodor W. Adorno Gesammelte Schriften, Band 3), Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
- * Huntemann, G, 1984. *Das Glaubensbekenntnis. Aktuell ausgelegt für Menschen van heute*. Hänssler-Verlag: Neuhausen-Stuttgart.
- * Jenni, E en Westermann, C, 1978. *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament. Band I* Chr Kaiser Verlag: München.
- * Jeremias, J., 1973, *Neutestamentliche Theologie, Erster teil, Die Verkündigung Jesu*, Güterloher Verlagshaus, Gerd Mohn.
- * Jüngel, E, 1980, Gottesgewissheit, in *Entsprechungen: Gott-Wahrheit-Mensch. Theologische Erörterungen*, Chr Kaiser Verlag, München.
- * Kärkkäinen, V-M, 2003, *An introduction to ecclesiology. Ecumenical, historical and global perspectives*, InterVarsity Press, Downers Grove.
- * Kelly, JND, 1972, *Altchristliche Glaubensbekenntnisse. Gischichte und Theologie (Dritte Auflage)*, translated by Dockhorn, K and Ritter, AM, (1972), Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
- * Kloppenborg Verbin, JS, 2000, *Excavating Q. The History and Setting of the Sayings Gospel*, Minneapolis, Fortress.
- * Koehler, L, and Baumgartner, W, 1958. *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*. EJ Brill, Leiden, Netherlands.
- * Koester, H, 1983, History and Development of Mark's Gospel (From Mark to Secret Mark and 'Canonical Mark'), in B Corley (ed.) *Colloquy on New Testament Studies: A Time for Reappraisal and Fresh Approaches*, pp 35 tot 57, Macon, Mercer University Press.
- * Koester, H, 1994, Written Gospels or Oral Tradition?, *JBL* 113, 2, pp 293 tot 297.
- * Koopmans, J, 1949, *De Nederlandsche Geloofsbelijdenis*, 3de druk, Uitgeversmaatskappij, Holland, Amsterdam.
- * Kreck, W, 1977, *Grundfragen der Dogmatik*, Chr. Kaiser Verlag, München.
- * Kuitert, HM, 1971, *De realiteit van het geloof*, Uitgeversmij JH Kok NV, Kampen.
- * Kümmel, WG, 1965, Der Glaube im Neuen Testament, in *Heilsgeschehen und Geschichte. Gesammelte Aufsätze 1933 tot 1964*, Marburg.
- * Kümmel, WG, 1972, *Die Theologie des Neuen Testaments nach seinen Hauptzeugen*, NTD Ergänzungsreihe 3, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
- * Küng, H, 1992, *Credo. Das Apostolische Glaubensbekenntnis – Zeitgenossen erklärt*.
- * Lührmann, D, 1989, The Gospel of Mark and the Sayings Collection Q, in *JBL*, 108/1, 51 tot 71.
- * Mack, BL, 1993, *The Lost Gospel: The Book of Q and Christian Origins*, New York, Harper.
- * Mack, BL, 1995, *Who wrote the New Testament?*, New York, Harper.
- * Malina, BJ, 2001, *The social gospel of Jesus. The Kingdom of God in Mediterranean perspective*, Minneapolis, Fortress.
- * Malina, BJ, 2003, *Social scientific commentary on the synoptic gospels*, Minneapolis, Fortress.
- * McFague, S, 1983, *Metaphorical theology: Models of God in religious language*, London, SCM.
- * McGrath, AE 1998. *"I believe": Exploring the Apostle's Creed*. Downer's Grove, Ill, Intervarsity Press.
- * McGrath Alister E, 1999 *Christian Theology, an Introduction*, 2 Edition, Blackwell, Oxford.
- * Minnear, PS, 1960, *Images of the church in the New Testament* (The New Testament Library 2004 Edition), Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky.
- * Moltmann, J, 1977, *The Church in the Power of the Spirit*, SCM Press Ltd.
- * Nederduitse Gereformeerde Kerk 2013. *Apostolicum – 'n eietydse interpretasie van die Apostoliese Geloofsbelijdenis*. Geskryf deur Webmeester op September 16, 2013.

- Opgeneem in Agenda, Woensdag 9 Oktober 2013.
- * Neuser, WH, 2001, The first outline of Calvin's theology – The preface to the New Testament in the Olivétan Bible of 1535 in *Koers* 66 (1 and 2) 2001, pp 1 tot 22.
 - * NG Kerk, 2013, *Die Apostoliese Geloofsbelydenis. 'n Eietydse Uitleg*, Handeling van die Algemene Sinode van die NGK 6 tot 10 Oktober 2013 besigtig op 20 September 2014 by <http://www.ngkerkas.co.za/index.php/dokumente/amptelike-dokumente/agenda-algemene-sinode-2013/>.
 - * Nurenberger, K, 1975, *Sistematiese Teologie*. Teologiese Boekreeks nr 20, Genadendal.
 - * Oberholzer, JP, 1986, *Die Heidelbergse Kategismus in vier teskuitgawes, met inleiding en teksvergelyking*, Kital, Pretoria.
 - * Ott, H, 1969, *Wirklichkeit und Glaube*, 2. Bd, Der persönliche Gott, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
 - * Ott, H, 1981, *Die Antwort des Glaubens. Systematische Theologie in 50 Artikeln*, Kreuz Verlag, Stuttgart.
 - * Ott, H, 1994, *Apologetik des Glaubens. Grundprobleme einer dialogischen Fundamentaltheologie*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.
 - * Pannenberg, W 1972. *The Apostles' Creed in light of today's questions*. Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers.
 - * Pannenberg, W, 1979a, *Einsicht und Glaube*, in *Grundfragen Systematischer Theologie, Gesammelte Aufsätze, Band 1*, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
 - * Pannenberg, W, 1979b, *Glaube und Vernunft*, in *Grundfragen Systematischer Theologie, Gesammelte Aufsätze, Band 1*, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
 - * Pannenberg, W, 1980, *Wahrheit, Gewissheit und Glaube*, in *Grundfragen Systematischer Theologie, Gesammelte Aufsätze, Band 2*, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
 - * Pannenberg, W, 1993, *Systematische Theologie, Band 3*, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
 - * Pannenberg, W, 1998, *Systematic Theology*, vol. 3 WB Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, en T and T Clark Ltd Edenzurgh.
 - * Pelikan, J, 1971, *The Christian Tradition. A History of the Development of Doctrine, Volume I*, The University of Chicago Press, Chicago and London.
 - * Pelikan, J, 2005, *Whose Bible Is It?*, Penguin, New York.
 - * Pilnei, O, 2007, *Wie entsteht christlicher Glaube? Untersuchungen zur Glaubenskonstitution in der hermeneutischen Theologie bei Rudolf Bultmann, Ernst Fuchs und Gerhard Ebeling*, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
 - * Postma, F, (geen datum). *Beknopte Woordeboek: Latyn-Afrikaans*. HAUM: Kaapstad.
 - * Rahner K 1982. *The foundations of faith: An introduction to the idea of Christianity*. New York: Crossroad.
 - * Ratzinger, J, 2005, *Einführung in das Christentum. Vorlesungen über das Apostolische Glaubensbekenntnis*, Kösel-Verlag GmbH and Co, München.
 - * Robinson, JM, Hoffmann P, and JS Kloppenborg (eds.) 2003, *The Sayings Gospel Q in Greek and English with Parallels from the Gospels of Mark and Thomas*, Minneapolis, Fortress.
 - * Sauter, G and Stock, A, 1976, *Arbeitsweisen Systematischer Theologie, Eine Anleitung*, Chr. Kaiser Verlag, München.
 - * Schaff, P, 1877, *The Creeds of Christendom with a History and Critical Notes Vol. 1 en 2*, 1889 uitgawe soos herdruk in 1905 en 1919, Harper and Row, New York USA.
 - * Schaff, P and Wace, H, 1999, *Nicene and Post-Nicene Fathers Volume 1 tot 14, First Series. The Seven Ecumenical Councils*, Hendrickson Publishers, Peabody Massachusetts.
 - * Schaff, P and Wace, H, 1999, *Nicene and Post-Nicene Fathers Volume 1 tot 14, Second Series. The Seven Ecumenical Councils*, Hendrickson Publishers, Peabody Massachusetts.
 - * Schlatter, A, 1927, *Der Glaube im Neuen Testament*, Stuttgart.

- * Schlier, H, 1964, ἀμήν, in Kittel, G, (Hg) *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, Band 1*, W Kohlhammer Verlag, Stuttgart.
- * Schor, AM, 2009, Conversion by the Numbers: Benefits and Pitfalls of Quantitative Modelling in the Study of Early Christian Growth, *Journal of Religious History* Vol. 33/4, p 472 tot 498.
- * Schulze, L, 1978. Geloof deur die Eeue, NG Boekhandel, Pretoria.
- * Smit, DJ 2009. *Essays on being Reformed: Collected Essays* 3. Stellenbosch: SUN MeDIA.
- * Smit, DJ 2013. Oor die teologiese inhoud van die *Belydenis van Belhar*, in Vosloo, R (red), *Remembering theologians – doing theology: Collected Essays* 5, 47 tot 75. Stellenbosch: SUN MeDIA.
- * Stark, R, 1996, *The Rise of Christianity: How the Obscure, Marginal Jesus Movement Became the Dominant Religious Force in the Western World in a Few Centuries*, Harper Collins, San Francisco.
- * Thielicke, H, 1978, *Der Evangelische Glaube, Grundzüge der Dogmatik, III.Band, Theologie des Geistes*, JCB Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.
- * Tillich, P, 1970, Wesen und Wandel des Glaubens, in *Gesammelte Werke VII*, Stuttgart.
- * Trillhaas, W, 1980, *Dogmatik*, Walter de Gruyter, Berlin.
- * Tyron Inbody 2005. *The faith of the Christian church: An introduction to theology*. Grand Rapids: Eerdmans.
- * Urs von Balthasar, H [1989] 2005. *Credo: Meditations on the Apostles' Creed*. San Francisco, CA: Ignatius Press.
- * Van Aarde, A. G., 1994, *God-with-us: The Dominant Perspective in Matthew's Story and Other Essays*, HTS Supplementum 5, Pretoria, Gutenberg.
- * Van Aarde, AG, 2008, Matthew's Intertext and the Presentation of Jesus as Healer-Messiah, in Hatina, TR (ed), *Biblical Interpretation in Early Christian Gospels: The Gospel of Matthew*, vol 2, pp 163 tot 182. T and T Clark, London.
- * Van Aarde, AG, 2001, *Fatherless in Galilee*, Harrisburg, Trinity.
- * Van de Bank, JH, ea, 1993, *Kennen en vertrouwen, Handreiking bij de prediking van de Heidelbergse Catechismus*, Boekencentrum, Zoetermeer.
- * Van de Beek, A, 1996, Schepping, de wereld als voorspel voor de ewigheid, Callenbach-Baarn.
- * Van der Westhuizen, HG, Engelbrecht, BJ en Velthuysen, GC, 1982, *Geloofsleer*, HAUM, Pretoria.
- * Van Niftrik, GC, 1979, De Belijdenis aller eeue, T. Wever-Franeker.
- * Van Peursen, CA, 1974, *Cultuur in Stroomversnelling*, Elsevier, Amsterdam.
- * Van Ruler, AA, 1969 Ik Geloof, 2de druk, GF Callenbach NV Nijkerk.
- * Van Ruler, AA, 1973, De Aard van onze Kennis van God, in *Theologisch Werk, Deel VI*, Uitgeverij GF Callenbach BV, Nijkerk.
- * Van Ruler, AA, 1973, Hoe functioneert de belijdenis? in *Theologisch Werk, Deel VI*, Uitgeverij GF Callenbach BV, Nijkerk.
- * Van Selms, A, 1952, Lig uit Lig, HAUM/JH de Bussy, Kaapstad – Pretoria.
- * Van Staden, P, 2005. *Towards a Greater God. The Evolution of Religion*. Piet van Staden (outeur self uitgegee).
- * Van Wyk, DJC (jnr), 2012, *Wie is God*. Agenda van die 70ste Algemene Kerkvergadering, Deel 3.
- * Van Wyk, IWC, 1999, *Nuwe belydenisskrif vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika?* in HTS Volume 55, Nommer 2 en 3.
- * Van Wyk, IWC, Die maagdelike geboorte in die lig van die Heidelbergse Kategismus en die eietydse sistematiese denke.
- * Vinzent, M, 2006, *Der Ursprung des Apostolikums im Urteil der Kritischen Forschung*, Vandenhoeck and Ruprecht GmbH and Co KG, Göttingen.
- * Vogel, H, 1963, *Das Nicaenische Glaubensbekenntnis. Eine Doxologie*. Lettner-Verlag, Berlin.

- * Volf, M and Bass, DC 2002. *Practicing theology: Beliefs and practices in Christian life*. Grand Rapids, MI: Eerdmans.
- * Von Sass, H, 2011, *assensus fiducia*, *Glaube als Vertrauen bei Rudolf Bultmann*, in *Kerygma und Dogma* 57. Jg, 243 tot 268, Vandenhoeck and Ruprecht, Göttingen.
- * Vuntarde, PCV and Van Oort, J, 2013, 'Augustine's ecclesiology and its development between 354 and 387 AD', *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 69(1), Art. #1929, 5 pages. <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v69i1.1929>.
- * Weber, O, 1977, *Grundlagen der Dogmatik, Zweiter Band*, Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.
- * Weber, O, 1981. *Foundations of Dogmatics Volume 1*. Wm B Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan.
- * Webster, J, 2000, *Barth*, Continuum, London and New York.
- * Wethmar, CJ, 1977, *Dogma en Verstaanshorison*, Rodopi NV – Amsterdam.
- * Wildberger, H, 1984, *ἰουδα*, in Jenni, E, and Westermann, C, (Hg) *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament, Band*, Chr Kaiser Verlag, München.

---oOo---

Bylae

X

Ring van Swellendam

Studie oor die
uitverkiesing soos
verwoord in die Drie
Formuliere van
Eenheid met spesifieke
verwysing na die
Dordtse Leerreëls

1. **TEOLOGIESE BEREDENERING: OUDL A VALKS**

1.1 **AGTERGROND**

Ordereël 1 van die Kerk bepaal dat ons belydenis verwoord word in die drie Ekumeniese belydenisse asook in die drie reformatoriese belydenisskrifte. Hierdie belydenisskrifte geld vir ons as

- * samevatting van die wesenlike van ons geloof.
- * norm vir die verkondiging.
- * basis van die kerklike onderrig.
- * maatstaf vir teologiese onderrig en uitsprake.
- * rigsgaande vir kerklik-teologiese uitsprake.
- * afgrensing teen teologiese dwaling.
- * uitdrukking aan ons onderlinge eenheid.

Die Kerk se binding aan belydenisse en belydenisskrifte word gereël in Ordinasie 1 van die nuwe voorgestelde Kerkorde. Deur hierdie ordinasie word ook elke lidmaat gebind, en onderteken kandidate vir die amp van dienaar van die Woord 'n formule wat verklaar dat die formuliere van eenheid *van harte onderskryf* word en *in ooreenstemming is met die Woord van God*.

Opsighoudende vergaderings handel volgens die kerklike dissipline met ampsdraers en lidmate wat nie aan die belydenis getrou bly nie.

Alhoewel Ordinasie 1.3 in die huidige Kerkorde voorsiening maak en die proses beskryf vir die verandering aan belydenisskrifte, is daar in die nuwe Konsepkerk-*orde* slegs 'n bepaling wat verklaar: *Die Kerk verander nie die belydenisse en belydenisskrifte nie*. Die motivering hiervoor is blykbaar dat die belydenisskrifte historiese dokumente is en as sulks dus nie verander kan word nie. Dit skep uiteraard 'n redelike dilemma indien daar klousules sou wees wat die Kerk wil verander. Dit wil dus voorkom asof die Kerk sal moet besluit om óf die hele belydenisskrif onveranderd in sy oorspronklike vorm te laat en met die foute saam te leef, óf die Konsepkerk-*orde* te wysig om wel vir verandering voorsiening te maak.

Dit is 'n feit dat lidmate wat al die moeite gedoen het om die Dordtse Leerreëls te bestudeer, ongemaklik voel daaroor en selfs openlik verklaar dat hulle nie met sekere van die stellings daarin saamstem nie. Die stryd tussen die Remonstrante en Kontraremonstrante wat begin is in die vroeë 1600's en op die aanvaarding van die Dordtse Leerreëls in 1618 en 1619 uitgeloop het, duur vandag steeds voort. Die historiese gedateerdheid van die dokumente en die behoefte by baie lidmate aan 'n hedendaagse belydenis wat met oorgawe in die 21ste eeu bely kan word, verskaf verdere motivering vir die opstel van 'n nuwe belydenis soos reeds deur die Algemene Kerkvergadering besluit is.

'n Vraag om te oorweeg is: Sal 'n belydenisskrif wat in die slag bly of verander word, implikasies vir die Kerk se verhouding met sy twee *susterskerke* hê? Die Nederduitse Gereformeerde Kerk het onlangs gepoog om die Belhar Belydenis by die lys van belydenisskrifte te voeg, maar kon nie die vereiste ondersteuning daarvoor kry nie. Die jongste Algemene Sinode het toe besluit dat streeksinodes individueel oor die aanvaarding van Belhar kan besluit. Hierdie besluit is geneem sonder gesprek met ons of die Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, en dit wil lyk asof 'n verandering in belydenisskrifte nie enige noemenswaardige effek

op 'n kerk se verhouding met ander kerke sal hê nie. Ons sal egter nie nou ammunisie wil verskaf aan die Geloofsbond van Hervormde Gemeentes nie wat 'n staat van belydenis teen die Hervormde Kerk verklaar het, onder andere oor ons sogenaamde afwyking vanaf die belydenisskrifte. Hierdie saak sal dus intern met omsigtigheid en sensitiwiteit hanteer moet word. Veral omdat daar steeds baie predikante en lidmate kan wees wat geen probleem met die belydenisskrifte in hulle huidige vorm het nie.

1.2 GRONDBEGINSELS VAN DIE DORDTSE LEERREËLS

Hierdie belydenisskrif is in ooreenstemming met die vyf beginsels van die Calvinistiese Ortodoksie wat algemeen bekend staan as die vyf vingers van TULIP. Laasgenoemde is 'n akroniem wat die volgende grondbeginsels stel:

T	=	<i>Total depravity</i> (totale verdorwenheid van die mens).
U	=	<i>Unconditional election</i> (onvoorwaardelike uitverkiesing).
L	=	<i>Limited atonement</i> (beperkte versoening).
I	=	<i>Irresistable grace</i> (onweerstaanbare genade).
P	=	<i>Perseverance of the saints</i> (volharding van die heiliges).

By die lees en evaluering van Dordt moet hierdie grondbeginsels altyd in die agterkop gehou word, aangesien die dokument oop is vir verskillende interpretasies as gevolg van swak formulerings, onnodige herhalings en selfs weersprekings wat algemeen voorkom.

Dat die Dordtse Leerreëls sy ontstaan gevind het in Calvyn se dubbele predestinasieleer en ook sterk elemente bevat van Calvyn se voorsienigheidsleer, kan nie ontken word nie.

1.3 HISTORIESE ONTSTAAN

Daar is vandag geen teoloog wat, wanneer daar oor Dordt gepraat word, nie sal verwys na die belangrikheid daarvan om die historisiteit van Dordt in aanmerking te neem nie. Dit het onder andere tot gevolg dat daar nou selfs gepraat word van 'n eksegeese van Dordt en ander belydenisskrifte. Met ander woorde in plaas daarvan dat die belydenisskrif vir ons die Bybel help verklaar, moet ons nou eers eksegeese daarvan doen sodat ons mooi sal verstaan wat dit eintlik oor die Bybel wil sê. Dit bemoeilik die verstaan van die belydenisskrif en is kontraproduktief ten opsigte van sy hoofdoel, naamlik om die Bybel te verklaar. In die eksegeese van Dordt en die ander historiese belydenisskrifte moet daar dan gekyk word dat

- (1) *die tekste in verband met die geheel uitgelê word,*
- (2) *die historiese ontwikkeling van tekste in ag geneem word,*
- (3) *die historiese konteks nie buite rekening gelaat word nie,*
- (4) *die sistematiese "gees" van die boodskap ... ernstig geneem word en dat daar nie op ongekontroleerde wyse eie vooroordele in die betekenis daarvan ingedra word nie,*
- (5) *die "werkingsgeskiedenis" van die invloed in die latere kerkgeskiedenis ... nie gelyk gestel word aan die gekommunikeerde boodskap in die oorspronklike konteks nie, en*
- (6) *dat die verskil in kultuur en in tyd ... ernstig opgeneem word.*

(Van Wyk [8], p 3).

Daarteenoor redeneer Koekemoer ([5] p 1) dat *Dordt vir die Kerk nie net historiese waarde het nie. Dit is tegelyk ook een van die Kerk se belydenisskrifte, en derhalwe moet dit ook deur huidige lidmate gebruik kan word om iets van hulle verkiesing eksistensieel te kan bely. Daarvoor moet dit in die leefwêreld van die lidmate vertaal kan word. Om dit te bereik kan dit bevestig, gekritiseer of anders gesê word. As dit nie gedoen kan word nie verstar dit tot 'n harde, onveranderbare dogma wat 'n struikelblok vir die geloof kan wees. Nie alleen dit nie, maar so word dit belangriker as die Skrif self.*

Pelser ([6], pp 417 en 418) reken dat die historisiteit van die belydenisskrifte tot gevolg het dat hulle *vanselfsprekend gedateerd (is) aangesien eksegetiese en teologie, maar ook kerk en wêreld, sedert hulle ontstaanstyd ingrypend verander het. Die gevolg hiervan is dat hierdie dokumente tot op groot hoogte nie meer beantwoord aan die doel waarvoor hulle daargestel is nie, naamlik dat hulle die verwoording moet wees van die geloofsoortuigings en -ervarings ook van die kerk van vandag. En verder: Hierdie dokumente gaan dus in 'n sekere sin mank aan 'n funksieverlies (Pelser [6], p 417).*

Die ontstaan van die Dordtse Leerreëls gebou op die vyf vingers van TULIP teen die agtergrond van die verskillende interpretasies oor die uitverkiesing en veral as reaksie op die vyf punte van die Remonstrante onder Arminius, is wel bekend.

Wat minder bekend is, is dat al die Remonstrante predikante voor die Algemene Sinode van Dordt in 1618 en 1619 (waar die Dordtse Leerreëls aanvaar is), geskors is en nie toegelaat is om die vergadering by te woon nie. Dit laat natuurlik ernstige vrae oor die legitimiteit van die uitkoms ontstaan, en verklaar die eensydige interpretasie en aanvaarding van besluite oor die brandpunte waaroor die sinode eintlik bymekaar geroep is.

Die skorsing het natuurlik tot gevolg gehad dat daar 'n permanente breuk in die kerk van die hervorming gekom het, een wat tot vandag toe geld. Die een groep wat 'n voortsetting van die Calvinisme is, het die kern gevorm van wat vandag as die breë gereformeerde kerkfamilie bekend staan. Arminianisme word deur die ander groep verkondig en leef vandag in verskillende vorms voort in verskeie kerke.

In private e-poskorrespondensie het Dreyer [1] onder andere die volgende opmerkings gemaak:

- * *Deur die eeue was Dordt die toetssteen vir Calvinistiese regsinnigheid in die meer ortodokse kringe (by ons veral die Doppers, in Amerika en Nederland soortgelyke groeperinge). Die Gereformeerde Afskeiding van die Gereformeerdes in Nederland in die 19de eeu het daarom gegaan dat hulle die Hervormde Kerk beskuldig het daarvan dat sy nie meer erns maak met onder andere Dordt nie.*
- * *In Hervormde teologie was Dordt nooit met dieselfde oordrewe passie verdedig as in die Gereformeerde Ortodoksie nie, omdat Hervormers altyd die belydenisskrifte as menslike antwoord op God se Woord beskou het, en dit dus in beginsel veranderbaar is. Die blote feit dat ons drie reformatoriese belydenisskrifte handhaaf toon dat daar nie net een manier is om oor dieselfde waarheid te praat nie. Ons sien dit ook in die Bybel met die vier evangelies wat op verskillende maniere oor dieselfde waarheid praat.*

- * *Hervormde teologie en omgaan met die Woord was dus nooit "gereformeerde" in die sin van die gereformeerde ortodoksisme nie. Daarom praat ons konsekwent van Hervormde teologie of Bybels-reformatoriese teologie, maar nooit van ons teologie as gereformeerde teologie nie.*
- * *In ons Hervormde teologie, wat ruim en inklusief is, kon nog altyd plek gemaak word vir Dordt – juis omdat dit een perspektief bied waarvoor argumente aangevoer kan word. Sou mens die standpunt inneem dat ons die "perfekte" belydenisskrif moet formuleer wat vir eens en vir altyd die leer "reg" formuleer, beland jy presies waar die gereformeerde ortodoksie is met Dordt. Dan word dit weer 'n nuwe vorm van ortodoksisme. Om Karl Barth na te praat: Elke "ja" moet weer deur 'n "nee" bevraagteken word, maar die "nee" ook weer deur die "ja". In dialektiese teologie is daar nooit 'n finale antwoord nie. Daar is nie 'n punt aan die einde van die sin nie, maar 'n komma. Daarom sou enige standpunt oor Dordt, positief of negatief, altyd voorlopig wees.*
- * *Juis binne hierdie benadering het die Algemene Kerkvergadering nog altyd verskillende standpunte geakkommodeer.*

1.4 **UITVERKIESINGSLEER VOLGENS DORDT**

Uitverkiesing is 'n onderwerp wat tuis behoort onder die reddingsleer (soteriologie). Dit poog om 'n verklaring te gee oor hoe die verhouding tussen God en die gevalle mens herstel word.

Die wesenlike van die uitverkiesingsleer, soos goedgekeur deur die sinode van Dordt, kan as volg opgesom word (getalle tussen hakies verwys na die hoofstuk en spesifieke artikel soos in die Afrikaanse vertaling van die Dordtse Leerreëls):

- * Voor die skepping (1: 7) het God sekere bepaalde mense, (1: 10) waarvan die getal vas is en nie kan verander nie (1: 11), uit die hele menslike geslag willekeurig uitverkies tot saligheid en as sy eiendom (1: 10). Die res van die menslike geslag word verwerp (1: 6, 1: 15).
- * Hierdie uitverkiesing (en verwerping) het nie op grond van vooruitgesiene geloof, geskiktheid of goeie hoedanigheid van die mens tot stand gekom nie (1: 9, 1: 10).
- * Jesus sterf aan die kruis **slegs** vir die sondes van die uitverkorenes, en verdien so vir hulle die saligheid (1: 7, 2: 8).
- * Omdat alle mense in Adam gesondig en hulleself skuldig gemaak het aan die vloek van die ewige dood (1: 1), is die mens totaal verdorwe, soveel so dat hy homself nie kan red of selfs net vir God kan kies of sy reddende hand van genade aanvaar nie.
- * God skenk slegs aan die uitverkorenes saligmakende geloof. Daarsonder kan niemand gered word nie (1: 6). Daarom stuur Hy verkondigers na die uitverkorenes soos en wanneer Hy wil (1: 3), en maak hulle harte ontvanklik (hoe verhard hulle harte ook al mag wees), en buig hulle wil selfs om tot geloof (1: 6).
- * Uitverkore gelowiges kan nooit verlore gaan nie (1: 11).

- * Verwerptes ontvang nie die saligmakende geloof nie, en word in hulle verlore toestand gelaat sonder enige hoop of uitkoms (1: 15).

Die volgende drie benaderings wat die chronologie van God se heilshandeling met die mens verwoord, kan onderskei word (Johnson [3]):

SUPRALAPSARISME	INFRALAPSARISME	ARMINIANISME
1. Ver kies sommige, verwerp die res	1. Skep	1. Skep
2. Skep	2. Laat toe dat die mens val	2. Laat toe dat die mens val
3. Laat toe dat die mens val	3. Ver kies sommige, res word verbygegaan	3. Voorsien redding vir alle mense
4. Voorsien redding slegs vir die uitverkorenes	4. Voorsien redding slegs vir die uitverkorenes	4. Roep alle mense tot redding
5. Roep die uitverkorenes tot redding	5. Roep die uitverkorenes tot redding	5. Ver kies hulle wat glo
Philip R Johnson, 1998, vertaalde	Internet artikel op Spurgeon.org	

Uit bogenoemde is dit duidelik dat Dordt supralapsaries is, hoewel sommige teoloë dit as infralapsaries kategoriseer. Paragraaf 7 van hoofstuk 1 stel dit egter duidelik: *Daarvolgens het Hy nog voor die skepping 'n sekere aantal mense uit die hele menslike geslag uitverkies* (my beklemtoning). In wese is daar egter nie regtig 'n groot verskil tussen dié twee benaderings nie, en kyk dit net 'n bietjie uit 'n ander hoek na dieselfde saak, naamlik dat God sekere mense gepredestineer het vir redding.

Die implikasies van hierdie leerstelling is geweldig. Hiervolgens is jy óf uitverkies, óf nie. Dis 'n keuse wat God **voor** die skepping reeds gemaak het. Jyself het geen sê in die saak nie. God doen en besluit absoluut alles – Hy kies jou, Hy laat Jesus sterf vir jou sonde en Hy skenk aan jou die saligmakende geloof waarsonder geen mens kan glo of gered word nie, en jy kan ook nooit verlore gaan nie. Die verwerptes word nie uitverkies nie, Christus sterf ook nie vir hulle sondes nie, hulle ontvang nie die saligmakende geloof as gawe van God nie en het geen hoop of kans om ooit gered te word nie. Alles in verband met elke mens se ewige bestemming is dus gepredestineer. Dit moet hier gesê word dat Dordt wel duidelik verklaar in een van sy vele weersprekinge dat die mens se verwerping sy eie skuld is. Soos Koekemoer ([5], p 2) dit egter stel: *Die leerreëls bely onlogies naas mekaar dat ongeloof die skuld van die mens is en dat geloof 'n gawe van God is.*

Natie Van Wyk ([7] p 7) is oortuig dat Dordt nie dubbele predestinasie verkondig nie, en haal die volgende aanhaling uit Denzinger aan om sy saak te staaf: *Chap. 1 ... Man ... sinned and fell and became the "mass of perdition" of the entire human race. The just and good God, however, chose from this same mass of perdition according to his foreknowledge those whom through grace he **predestined** to life [Romans 8: 29ff; Ephesians 1: 11], and he **predestined** for these eternal life; the others, whom by the judgement of justice he left in the "mass of perdition", however, he knew would perish; but he did not predestine that they would perish; because he is just, however, he **predestined** eternal punishment for them. **And on account of this we speak of only one predesti-***

nation of God, which pertains either to the gift of grace or to the retribution of justice [my beklemtoning].

Dorth se siening oor die uitverkiesing maak myns insiens van sending, Bybelverspreiding en ander verkondigingsgestaltes van die Kerk, amper 'n nuttelose oefening omdat **alle** mense se uiteindelijke lot **voor** die skepping reeds bepaal is. **Iemand wat hiermee verskil moet uit Dordt kan verduidelik hoe iemand wat verwerp is deur verkondiging gered kan word.** Die enigste *voordeel* van hierdie kerklike aktiwiteite, so lyk dit my, is dat dit 'n boodskappersrol speel om die evangelie by God se gepredestineerde uitverkorenes uit te bring. 'n Mens kan maar net wonder watter rol hierdie leerstelling speel in die byna apatiese gedrag van baie van ons lidmate oor sake soos sending en Bybelverspreiding. Miskien voel hulle ook dat *die kerk se etiese en apostoliese imperatief sonder doel of betekenis* is (Van Wyk [8], p 2).

Dit dien daarop gewys te word dat die probleem nie lê by uitverkiesing as sulks nie, maar by die Dordtse sinode se interpretasie van die uitverkiesing, en spesifiek by die verkeerde eksegeese van sommige van die teksverse (byvoorbeeld Efesiërs 1: 4, Romeine 8 en andere) waarop hulle steun vir hulle leerstellings. (Sien **BYLAE 3** vir 'n eksegeese van tersaaklike teksverse wat oor vrye wil en die uitverkiesing handel.)

Interpretasies en implikasies wat probleme skep is die volgende:

- * Dat God *bepaalde mense* uitverkies het voor die skepping, en dat die getal van die uitverkorenes vas is, en dat nie een kan bykom of wegval nie. *Nie alleen is daar geen Bybelse bewys vir hierdie stelling nie, maar tas hierdie siening God se beeld as 'n almagtige, liefdevolle en regverdige God aan wat nie wil hê dat een mens verlore gaan nie (1 Timoteus 2: 4, 2 Petrus 3: 9). Hy is dus óf nie magtig genoeg om alle mense te kan red nie, óf nie liefdevol genoeg om alle mense te wil red nie. Die logiese konsekwensie van die gepredestineerde uitverkiesing van slegs 'n bepaalde aantal individue, is dat God self die balans (= grootste deel van sy skepping) tot die hel verdoem het.*
- * Dat verwerptes se lot verseël is en daar geen hoop op redding is nie. *Dit maak (soos reeds genoem) van sending, evangelisasie, Bybelverspreiding en ander missionêre aktiwiteit van die Kerk 'n nuttelose oefening, omdat al die geredde mense reeds voor die skepping bepaal is, en die verwerptes op geen manier gered of tot geloof gebring kan word deur Bybels te versprei, sendingwerk te doen, ensovoorts nie.*
- * Dat God se verkiesing van sekere mense onvoorwaardelik was (*unconditional election*). *Hierdie beginsel weerspreek Dordt se eie verwysing na verbondskinders wat vroeg sterf as heilig omdat hulle saam met hulle gelowige ouers in God se verbond opgeneem is (1: 17).*
- * Dat Christus slegs vir die uitverkorenes gesterf het (*limited atonement*). *Nie alleen verskraal dit Christus se reddingsdaad aan die kruis nie, maar is daar vele tekste wat hierdie beginsel direk weerspreek, byvoorbeeld 1 Johannes 2: 2, 4: 14, Hebreërs 2: 9, Timoteus 2: 6, ensovoorts.*
- * Dat God sy uitverkorenes se wil sal ombuig om tot geloof te kom, selfs al is hulle harte verhard (*irresistable grace*). *Gedwonge liefde kan tog nooit ware liefde wees nie.*

- * Dat Adam en Eva **teen** God kon kies, maar hulle nageslag so totaal verdorwe is (ook hulle wil) dat hulle nie **vir** God kan kies nie, met ander woorde 'n ontkenning van die vrye wil van die mens (*sien 1.5.1 hieronder*).
- * Dat uitverkorenes op geen manier verlore kan gaan nie, hoe aantreklik so 'n proposisie ook al mag wees (*perseverance of the saints*) (*sien 1.5.5 hieronder*).
- * Dat Dordt in stryd is met homself en met tekste in die Bybel wat byvoorbeeld die Arminiaanse beskouing ondersteun. So bevestig 2: 9 in Dordt "God se ewige liefde vir die **uitverkorenes**" terwyl Johannes 3: 16 duidelik verklaar: "so lief het God die **wêreld** gehad...". Nadat in 1: 5 verklaar word dat die skuld vir mense se ongeloof nie by God lê nie, stel 1: 15 dat **God** besluit het om nie aan hulle die saligmakende geloof en die genade van die bekering te gee nie, maar net aan die uitverkorenes soos in 2: 8 verduidelik word. So verklaar 1: 10 dat God se uitverkiesing nie berus het op enige menslike hoedanigheid nie, maar beweer dan in 1: 17 dat kinders van gelowiges wat vroeg sterf heilig is omdat hulle saam met hulle gelowige ouers in God se verbond opgeneem is.

Die hele kwessie van uitverkiesing is nie 'n gewilde onderwerp in enige Hervormde preektema of Christelike literatuur nie. Gevolglik is daar min inligting oor die onderwerp, en is die gemiddelde lidmaat in ons Kerk waarskynlik onbewus van hierdie leerstelling en/of totaal onkundig oor die inhoud.

Die vraag is natuurlik: Tot watter mate is die Dordtse Leerreëls in ooreenstemming met die Bybel, en is daar 'n alternatiewe verstaan van die redding van die mens?

Die bekende Switserse teoloog, Karl Barth, is een teoloog wat die uitverkiesing heeltemal anders verstaan het. Sy *Election of Grace* wyk op verskeie punte van die TULIP benadering van Dordt en die Calvinisme af. Volgens Barth beteken verkiesing dat God 'n keuse maak. Die keuse wat die drie-enige God maak is dat **Christus** die uitverkore mens sal wees. Christus is dus tegelykertyd die verkiesende God **en** die uitverkore mens. In die gekruisigde Christus sê God nee vir sonde en verlorenheid, en in die opgestane Christus sê Hy ja vir alle mense. Barth beskou die uitverkiesing as die somtotaal van die evangelie, die goeie nuus, want dit vertoon die hart van God. God se ewige raadsbesluit is die verkiesing van Jesus Christus. *He is the loving God who has freely chosen and created human beings to be in his image and in fellowship with him. This is the absolute good news. There is no bad news mixed with the good news, no fear mixed with terror, no certainty mixed with uncertainty. We are not left to blind fate or some unknown will of God. Our election and predestination by God is certain in Jesus Christ, and in him alone and in him fully we have and know the will of God for the meaning and direction of our lives* (GCI [3]).

Die volgende alternatiewe interpretasie oor die uitverkiesing, regverdiging en redding van die mens kan ook uit die Skrif gemotiveer word:

- * Alle mense is sondaars en verdien om deur God gestraf te word (Romeine 5: 12, 3: 19, 3: 23, 6: 23).
- * Christus sterf vir die sonde van die hele wêreld soos gestel in onder andere 1 Johannes 2: 2, en maak dit moontlik vir enige mens om gered te word.

- * God het die wêreld so liefgehad sodat elkeen wat in Hom glo nie verlore gaan nie, maar die ewige lewe kan hê (Johannes 3: 16).
- * Die uitverkiesing waarna Efesiërs 1 verwys, stel dit duidelik dat die uitverkiesing *in Christus* is, met ander woorde hulle wat *in Christus* is, is dan uitverkies. Sommige teoloë (onder andere Karl Barth) sien dit dat Christus die uitverkorene is en as ons dan *in Christus* is deur Hom in geloof aan te neem, is ons ook saam met Christus uitverkies.
- * Verkiesing *in Christus* beteken dat God die inisiatief neem en alles doen wat vir ons redding nodig is, en dat die mens niks doen of kan doen om sy eie redding te **verdien** nie (Romeine 8: 30).
- * Die uitverkiesing *in Christus* waarna Filippense 1: 4 verwys, was nie 'n bepaalde (partikuliere) uitverkiesing van spesifieke individue nie, maar 'n Goddelike voorneme om alle mense te red wat *in Christus* is.
- * Uitverkiesing gaan saam met die roeping van God, met ander woorde die uitverkiesing kom na ons toe deur 'n uitnodiging, en word 'n werklikheid wanneer ons positief daarop reageer deur Jesus in die geloof aan te neem (Johannes 1: 12). Dis belangrik om daarop te wys dat ons aanneming van Jesus nie beteken dat ons self iets **gedoen** het om ons saligheid te verdien nie, iets waarvan mense wat hierdie standpunt huldig, gereeld beskuldig word. Aanneming moet onderskei word van wedergeboorte. Aanneming het te doen met die menslike keuse van geloof, terwyl wedergeboorte te doen het met die hartsveranderende werk wat **God** doen op grond van die geloofskeuse van elke individu.
- * Dat ons *in Christus* uitverkies is, Christus vir ons sondes gesterf het en dat God ons roep, beteken nie dat ons nie die verantwoordelikheid het om positief op God se uitnodiging te antwoord nie.
- * God het geen mens verwerp nie. Die genade is beskikbaar vir alle mense. Hulle wat Christus verwerp, verwerp die genade en bring die Goddelike oordeel oor hulleself (1 Petrus 4: 17).

'n Volledige Bybels-gefundeerde soteriologie (reddingsleer) is aangeheg as **BYLAE 2**, en kan in ag geneem word in die opstel van 'n nuwe eietydse belydenis oor die redding van die gevalle mens in en deur Jesus Christus.

1.5 'N KRITIESE EVALUERING VAN TULIP

Dit is onmoontlik om Dordt korrek te kan verstaan sonder om eers behoorlik kennis te neem van sy grondbeginsels. Die vyf vingers van TULIP is die boustene van Dordt en vorm die grondslag van Gereformeerde Ortodoksisme. TULIP is dus nie 'n saak wat ligtelik opgeneem moet word nie. Dit slaan terug na 'n stryd wat al eeue in die kerk van die hervorming woed. Soos reeds genoem is Hervormde teologie egter nooit as *gereformeerde* in die sin van die gereformeerde ortodoksisme beskou nie (Dreyer [1]).

Hervormers staan gelukkig so 'n entjie weg van hierdie polemiek omdat die Heidelbergse Kategismus nog altyd as ons belangrikste belydenisskrif beskou is en dit niks oor uitverkiesing sê nie.

1.5.1 TOTALE VERDORWENHEID VAN DIE MENS (*TOTAL DEPRAVITY*)

Daar is min twyfel dat die Bybel ons leer dat die menslike **natuur** na die sondeval verdorwe geraak het. Volgens Dordt is die menslike **wil** ook verdorwe (3: 3, 3: 4 en 3: 10), en is die mens nie in staat om tot die saligmakende kennis van God te kom en hom tot God te bekeer nie (3: 5).

Totale verdorwenheid beteken egter nie dat die mens weens die sondeval maksimaal verdorwe geraak het so asof die menslike natuur in alle opsigte *sleg* geword het nie. As dit die geval was, dan sou ons nie meer die beeld van God gereflekteer het nie. Wat totale verdorwenheid wel impliseer is dat die menslike natuur in alle opsigte deur die sonde *geaffekteer* is. Met ander woorde daar is geen aspek van die menslike natuur wat nie deur die sonde aangetas is nie.

Die belangriker punt is oor hoe die sonde die mens geestelik aangetas het. Alle mense staan in 'n gebroke verhouding tot God, en dit beteken dat niemand *uit hul eie* na God soek nie – alle mense is geestelik dood in die sonde. Dit is hier waar die Heilige Gees se werking (*prevenient grace*) ter sprake kom, en met **elke mens** werksaam is om die mens *in staat te stel* om deur die toepassing van sy wil op Hom en sy evangelieboodskap te reageer. Daar is dus 'n verskil om oor die algemeen tussen goed en kwaad te kan onderskei of daarvoor te kies (God se wet staan immers op almal se harte geskryf), en om vir God en sy genade te kies (ons is immers geestelik dood in die sonde). Vir laasgenoemde is die werking van God se Gees onontbeerlik.

Met betrekking tot die onderskeid tussen konsepte soos *menslike natuur*, *die wil*, *die siel*, blyk die volgende waar te wees:

- * Die mens se natuur bestaan uit 'n fisiese liggaam en 'n immateriële siel wat as geïntegreerde eenheid funksioneer, maar terselfdertyd twee verskillende substansie veronderstel (met ander woorde die siel is nie reduseerbaar tot die liggaam of brein nie, die siel is ook nie 'n funksie van die brein nie, maar 'n selfstandige entiteit).
- * Die wil is 'n dinamiese eienskap van die mens se siel wat buite die menslike natuur geleë is, en wat hom in staat stel om normaalweg tussen goed en kwaad te kan kies. Die *wil* word beïnvloed deur die mens se denke, emosie en ander nie-rasionele faktore, maar het nie enige substansie wat polêr gekategoriseer kan word as inherent goed of sleg nie. Elke mens (gelowig of ongelowig) is in staat om soms goeie keuses te kan maak [2]. Dis die realiteit en elkeen van ons kan persoonlik daarvan getuig.
- * Die mens se *morele wil* is een van sy Godgeskape eienskappe.

Maar wat sê die Bybel oor die vrye wil van die mens? Daar is nie enige direkte teksverwysing wat in soveel woorde verklaar dat die mens 'n vrye wil het nie, of dat die mens nie 'n vrye wil het nie. Die naaste wat ons daaraan kom is in Josua 24: 15 waar Josua vir Israel opdrag gee om te kies wie hulle wil dien, en dan verklaar dat hy en sy huis die Here sal dien. Paulus sê ook in Romeine 7: 19 *Die goeie wat ek wil doen, doen ek nie, maar die slegte wat ek nie wil doen nie, dit doen ek*. As 'n mens egter nie 'n vrye wil gehad het nie, dan maak geen gedeeltes in die Bybel sin waar morele opdragte gegee word (byvoorbeeld wees heilig, wees gehoorsaam, wees lief, ensovoorts) of waar blaam gerig word nie. Ook nie opdragte soos dat ons ons moet bekeer of glo nie. Die feit dat die Bybel

nie direkte uitsprake maak oor 'n konsep soos *vrye wil* nie, is onbeduidend as mens besef dat die hele Bybel die konsep veronderstel in die manier waarop God die mens verantwoordelik hou vir sy optrede.

Die belangrikste vraag is egter: Is die mens vry om God se genade te aanvaar of te verwerp? Dordt sê **nee**, al wat die verdorwe mens kan doen is om teen God te kies en dat God eers die uitverkore mens se wil moet ombuig en geloof moet ingee voor dit vir hom moontlik is om te kan glo. Dit doen God slegs vir hulle wat Hy lank tevore uitverkies het. Die Bybel gee egter op verskeie plekke opdragte soos: *Bekeer julle en glo die evangelie* (Markus 1: 15), ensovoorts. Is so 'n opdrag regverdig of logies as die mens nie 'n vrye wil het om self te kan kies om dit te doen of nie te doen nie?

1.5.2 ONVOORWAARDELIKE UITVERKIESING (*UNCONDITIONAL ELECTION*)

Dordt verklaar dat God bepaalde mense (met ander woorde spesifieke mense) reeds voor die skepping uitverkies het tot redding en saligheid. Hierdie verkiesing was nie gebaseer op enige menslike of goeie hoedanigheid of daade, vooruitgesiene geloof, geloofsgehoorsaamheid, heiligheid of geskiktheid nie (1: 9, 1: 10). Die streng gereformeerde siening is dat dit genade is dat God óns uitkies. Die vraag is egter: Hoe weet ons dat ons werklik uitverkies is? Dordt leer dat ons sekerheid kry namate ons die vrugte van die uitverkiesing in ons lewens waarneem (1: 12) en tot die maat van die geloof waarmee ons glo (5: 9). Sekerheid word dus subjektief verkry op grond van óns werke en die maat van óns geloof. Kan daar in so 'n geval werklik sprake van enige sekerheid wees?

In die motivering van hierdie beginsel word na God se verkiesing van Jakob bo Esau verwys (Romeine 9: 11 tot 13). Hier is egter geen sprake van 'n uitverkiesing tot saligheid nie.

Indien die verkiesing van bepaalde mense inderdaad onvoorwaardelik is, skep dit allerlei probleme vir ander leerstellings in die Kerk. Daar kan byvoorbeeld op geen manier in die ordereël oor die doop (5.2.2 (ii)) die volgende verklaar word nie: *Die doop is ... 'n teken en waarborg dat ons sondes deur die offerbloed van die gekruisigde Here vergewe is.* Op grond waarvan kan so 'n stelling oor 'n baba gemaak word? So iets sou net moontlik wees as daar op een of ander manier bepaal kan word dat God die baba wat gedoop word wel uitverkies het, of indien ons ons siening oor die doop verander na dié van 'n belydenisdoopt. Op hierdie gebied weerspreek Dordt homself ook wanneer hy in 1: 17 verklaar dat gelowige ouers van kinders wat vroeg afsterf, nie oor hulle kinders se uitverkiesing en saligheid moet twyfel nie, aangesien die kinders **saam met hulle** in die genadeverbond opgeneem word. So 'n uitverkiesing kan mos nou op geen manier onvoorwaardelik wees soos wat Dordt leer nie. Hulle word dan juis uitverkies omdat hulle ouers gelowiges is. Dordt vind sy bewys vir hierdie stelling waarskynlik in 1 Korintiërs 7: 14. Hierdie teks sê egter niks oor sulke kinders se saligheid nie. In al die teksverse wat handel oor die nuwe verbond is daar ook geen verwysing wat so iets selfs net sou suggereer nie. Inteendeel, die nuwe verbond wil juis leer dat elkeen op sy eie geloof salig word. Óf die doopformulier óf Dordt sal dus gewysig moet word. Altwee kan nie reg wees nie.

1.5.3 BEPERKTE VERSOENING (*LIMITED ATONEMENT*)

Volgens Dordt sterf Christus **slegs** vir die sondes van die uitverkorenes (1: 7, 2: 8). Hierdie stelling word blykbaar gemotiveer deur Matteus 26: 28 waar Christus

se bloed vir **baie** vergiet word (by implikasie nie vir die wêreld nie), Johannes 10: 11 en 15 waar Jesus sê Hy lê sy lewe af vir sy **skape** (by implikasie nie die bokke nie), Johannes 17: 9 waar Jesus bid vir **hulle wat God aan Hom gegee het** (by implikasie nie vir die wêreld nie, alhoewel dit hier duidelik is dat daar na sy dissipels verwys word), Handeling 20: 28 waar Paulus die ouderlinge van Efese vermaan om die **gemeente** op te pas wat Hy vir Hom verkry het deur die bloed van sy Seun. Hieruit is dit duidelik dat die Bybelse getuigenis vir hierdie beginsel maar baie dun is en op twyfelagtige afleidings berus.

Daarteenoor verkondig die volgende verse onomwonde dat Christus vir **alle** mense gesterf het:

- * Johannes 3:16: *God het die wêreld so liefgehad dat Hy sy enigste Seun gegee het, sodat dié wat in Hom glo, nie verlore sal gaan nie maar die ewige lewe sal hê.*
- * Titus 2:11: *Die genade van God wat verlossing bring, het immers aan alle mense verskyn.*
- * Romeine 5:18: *Soos een oortreding gelei het tot veroordeling vir alle mense, so het een daad van gehoorsaamheid dus ook gelei tot vryspraak en lewe vir almal.*
- * 2 Korintiërs 5: 15: *En Hy het vir almal gesterwe, sodat dié wat lewe, nie meer vir hulleself moet lewe nie, maar vir Hom wat vir hulle gesterf het en uit die dood opgewek is.*
- * 2 Korintiërs 5: 19: *Die boodskap van versoening bestaan daarin dat God deur Christus die wêreld met Homself versoen het*
- * 1 Timoteus 2: 5 en 6 ... *die mens Christus Jesus wat Homself as 'n losprys vir almal gegee het*
- * Hebreërs 2: 9: *... sodat Hy deur die genade van God vir almal sou sterwe.*
- * 1 Johannes 2: 2: *Hy is die versoening vir ons sondes; en nie net vir óns sondes nie, maar ook vir dié van die hele wêreld.*
- * 1 Johannes 4: 14: *En ons het gesien en is getuie daarvan dat die Vader die Seun as Redder van die wêreld gestuur het.*

Die volgende verse leer ook dat God wil hê dat **alle** mense gered word:

- * 1 Timoteus 2: 3 en 4: *So is dit goed en aanneemlik vir God, ons Verlosser, wat wil hê dat alle mense gered word en tot kennis van die waarheid kom.*
- * 2 Petrus 3: 9: *Die Here stel nie die vervulling van sy belofte uit nie, al dink party mense so. Nee, Hy is geduldig met julle, omdat Hy nie wil hê dat iemand verlore gaan nie: Hy wil hê dat almal hulle moet bekeer.*

Die Bybel leer onomwonde dat nie alle mense gered word nie. Is dit omdat God hulle verwerp het of nagelaat het om hulle uit te verkies? Of het die mens inderdaad 'n vrye wil om self vir God te verwerp ten spyte van alles wat Hy gedoen het om alle mense te red?

1.5.4 ONWEERSTAANBARE GENADE (*IRRESISTABLE GRACE*)

Hier leer Dordt dat God verkondigers stuur na sy uitverkorenes, Hy verlig hulle verstand deur die Heilige Gees, buig hulle wil om (indien nodig) en vernuwe dit, skenk hulle die geloof en bewerk die wedergeboorte. God doen absoluut alles, maar Hy doen dit net vir die uitverkorenes.

Dat die mens homself nie kan red nie, word nie betwis nie. Dat God egter so ver sal gaan om iemand wat nie wil glo nie se wil om te buig totdat hy glo, strook nie met die beeld van 'n liefdevolle God nie, veral omdat net die uitverkorenes se wil omgebuig word. 'n Mens kan ook nie help om te wonder waarom God dan nie maar alle mense se wil ombuig om te glo nie, of waarom Hy nie maar Adam en Eva se wil omgebuig het om nie sonde te doen nie? Die Bybel leer immers dit is God se wil dat alle mense gered word (1 Timoteus 2: 4).

Die groot probleem bly egter maar dat hierdie omhuig van die mens se wil dui op 'n gedwonge liefde. Ons weet God het die eerste mense gemaak wat 'n vrye wil gehad het sodat hulle liefde vir Hom natuurlik en spontaan kon wees, maar wat ook die gevaar ingehou het dat hulle God ook kon verwerp. Na die sondeval het die mens blykbaar nou marionette geword wat gedwing of geprogrammeer moet word om te glo en God lief te hê.

1.5.5 VOLHARDING VAN DIE HEILIGES (*PERSEVERANCE OF THE SAINTS*)

Dordt leer verder dat die uitverkorenes nie verlore kan gaan nie. Tekste wat gegee word om hierdie gedagte te ondersteun is

- * Johannes 10: 28 waar die **skape** *in alle ewigheid* nooit verlore sal gaan nie. Noukeurige eksegeese dui egter daarop dat hierdie gedeelte wil leer dat geen eksterne krag jou uit God se hand kan ruk nie. *Dit sê egter nie dat jy nie self kan besluit om God te verwerp nie, want "Net hulle wat volhard in die geloof sal eendag die ewige lewe beërwe"* (Galasiërs 6: 9).
- * Romeine 8: 1 wat sê dat daar nou geen veroordeling is vir dié wat glo nie. *Dit sê egter nie dat die mens nie sêlf kan besluit om later op te hou glo soos wat ons uit die geskiedenis van baie mense leer nie.*
- * 1 Korintiërs 10: 13 wat sê dat die mens nie bo sy kragte versoek sal word nie. *Weereens leer dit nie dat die mens nie tog maar sal swig onder die versoekings soos die gelykenis van die saad ons leer nie.*
- * Filippense 1: 6 waar Paulus sê hy is oortuig dat God wat die goeie werke in die gemeente begin het, dit enduit sal voer. *Hierdie klink egter meer na 'n versugting as wat hy dit as 'n feit wil stel aangesien hy voortdurend in sy gebede aan hulle dink.*

Hierdie beginsel hou egter nie rekening met Hebreërs 6: 4 tot 6 nie. Hier is dit duidelik dat mense wat *deur God verlig is* (onthou Dordt sê God moet jou geloof ingee anders kan jy nie glo nie), *die hemelse gawe ontvang en deel gekry het aan die Heilige Gees ... nogtans afvallig geword het.* Hebreërs 10: 26 sê ook: *Wanneer ons opsetlik bly sondig nadat ons die kennis van die waarheid ontvang het, is daar geen offer meer wat ons sondes kan wegneem nie.* In Johannes 15: 1 tot 17 vertel Jesus die gelykenis van die wingerdstok en die lote en sê dan in vers 5 en 6: *Ek is die wingerdstok, julle die lote. Wie in My bly en Ek in hom, dra*

baie vrugte, want sonder My kan julle niks doen nie. As iemand nie in My bly nie, word hy weggegooi soos 'n loot en hy verdroog. Die mense maak sulke lote bymekaar en gooi dit in die vuur, en dit verbrand. Net so vertel Jesus die gelykenis van die saad en dan lees ons die saad wat op die harde grond en tussen die dorings beland het, bring wel lewe voort, maar word dan deur die sorge van die wêreld verstrengel en gaan dood. Dordt verwys inderdaad daarna as tydelike geloof. Onthou egter dat Dordt sê God moet geloof ingee want daarsonder kan ons nie glo nie. Wie het dan nou hierdie tydelike geloof ingegee? Iemand anders, of het God halwe werk (met respek gesê) gedoen? Of kan die mens dalk inderdaad 'n vrye wil hê en self besluit dat hy nie meer wil glo nie?

Hoe moet Jesus se waarskuwing in Matteus 8: 12 verklaar word waar gesê word: *mense vir wie die koninkryk bedoel is, sal in die diepste duisternis daarbuite gegooi word, waar hulle sal huil en op hulle tande sal kners* as uitverkorenes nie verlore kan gaan nie?

1.5.6 UITVERKIESING IN DIE NEDERLANDSE GELOOFSBELYDENIS

Die Nederlandse Geloofsbelydenis word in 1561 deur die Nederlander Guido de Brès opgestel tydens 'n tydperk van swaar vervolging van Nederlanders deur die Spaanse koning Fillips II. Die Nederlandse Geloofsbelydenis word waarskynlik in 1563 deur 'n geheime sinode van die Nederlandse Hervormde Kerk as geloofsbelydenis aanvaar. Dit word hersien en in 1565 op die Sinode van Antwerpen aanvaar.

In teenstelling met Dordt figureer uitverkiesing nie baie sterk in die Nederlandse Geloofsbelydenis nie. Artikel 16 onder die opskrif *Die ewige verkiesing van God* deel met hierdie onderwerp. In hierdie artikel word bloot genoem dat God na die sondeval Hom betoon het as barmhartig deurdat *Hy dié wat Hy uitverkies het, uit hierdie verderf trek en verlos; God het hulle uit louter goedheid en sonder om hulle werke in die minste in aanmerking te neem, in Sy ewige en onveranderlike raad uitverkies in Jesus Christus ons Here. God is regverdig deurdat Hy die ander in hulle val en verderf laat bly, waarin hulle hulleself gewerp het.*

1.5.7 OOREENKOMSTE TUSSEN DORDT EN DIE NEDERLANDSE GELOOFSBELYDENIS

- * Beide lê klem op die verdorwenheid van die mens en dat die mens homself in die verderf gestort het.
- * Beide verwys daarna dat God sekere mense uitverkies het sonder inagneming van hulle werke (Nederlandse Geloofsbelydenis) of vooruitgesiene geloof, geloofsgehoorsaamheid, heiligheid of enige ander goeie hoedanigheid of geskiktheid (Dordt).
- * Beide verklaar dat die verlorenheid van sekere mense hulle eie skuld is en dat dit 'n bewys van God se regverdigheid is.
- * Beide verwys daarna dat die uitverkorenes 'n vaste getal is.
- * Beide ontken die vrye wil van die mens.
- * Albei verkondig die erfsonde.

- * Beide verkondig dat dinge wat nie verstaan word nie, nie met nuuskierigheid ondersoek moet word nie.

1.5.8 VERSKILLE TUSSEN DORDT EN DIE NEDERLANDSE GELOOFSBELYDENIS

- * Die Nederlandse Geloofsbelydenis verkondig nêrens dat die uitverkiesing die oorsaak van die geloof is nie.
- * Die Nederlandse Geloofsbelydenis verkondig nêrens dat gelowiges nie verlore kan gaan nie.
- * Die Nederlandse Geloofsbelydenis verkondig nie dat God reeds voor die skepping sekere mense uitverkies het nie.
- * Die Nederlandse Geloofsbelydenis verklaar nêrens dat God sekere mense verwerp het nie.
- * Die Nederlandse Geloofsbelydenis propageer nie predestinasie nie.
- * Die Nederlandse Geloofsbelydenis sê nêrens dat Christus net vir die uitverkorenes gesterf het nie.
- * Die Nederlandse Geloofsbelydenis sê nêrens dat God sy uitverkorenes se wil sal ombuig om te glo nie.

1.6 HEIDELBERGSE KATEGISMUS

Die Hervormdegesinde Frederik III, keurvors van die Palts, regeer in 'n tyd waar daar hewige stryd tussen die Rooms-Katolieke Kerk en die Protestante gewoed het. Selfs binne die Protestante geledere was groot onenigheid, onder andere oor die Nagmaal. Hy besef die behoefte aan 'n behoorlike skrifgefundeerde belydenisskrif en vra toe vir Ursinus, 'n professor in Dogmatiek aan die Heidelbergse Universiteit, om die taak aan te pak. Met die hulp van 'n aantal kollegas word die Heidelbergse Kategismus opgestel en in 1563 deur die sinode van Heidelberg aanvaar.

Die woord *uitverkiesing* kom slegs een maal in die Heidelbergse Kategismus voor en wel by Sondag 21 waar onder Vraag 54 die volgende gevra word: *Wat glo jy van die heilige, algemene, Christelike kerk?* Antwoord: *Dat die Seun van God uit die hele menslike geslag vir Hom 'n gemeente wat tot die ewige lewe uitverkies is deur sy Gees en Woord in die eenheid van die ware geloof van die begin van die wêreld af tot die einde toe vergader, beskerm en onderhou, en dat ek daarvan 'n lewende lid is en ewig sal bly.*

Die Heidelbergse Kategismus toon geen ooreenkoms met Dordt se interpretasie van die uitverkiesing nie. Selfs nie die slotgedeelte wat sê dat ek 'n lewende lid is van die kerk *en ewig sal bly* kan geïnterpreteer word as dat ek nooit verlore kan gaan nie, omdat ek self kan besluit om nie meer te glo nie, soos duidelik uit die antwoorde oor die tug gesien kan word.

By 'n noukeurige lees van hierdie belydenis is dit duidelik waarom dit die mees prominente belydenis in die Hervormde Kerk is.

1.7 GEVOLGTREKKING

Uit bogenoemde is dit duidelik dat daar bepaald ernstige probleme met Dordt en ten minste sommige van sy grondbeginsels is. Hoewel dit nie ontken kan word dat sekere teksverse wel geïnterpreteer kan word ter ondersteuning van Dordt nie, dui 'n oormag van getuienis op 'n alternatiewe verstaan van die redding van die mens. Die blote feit dat hier, en deur die eeue heen, geldige argumente aangebied is teen sekere bepalings in Dordt, is voldoende motivering dat ons eens en vir altyd uitsluitel oor ons verstaan van uitverkiesing en die soteriologie moet kry. Die uitverkiesingsleer wat deur Dordt geleer word is op verskeie plekke in stryd met die Bybel, die ander belydenisskrifte en selfs in stryd met homself.

Die volgende vrae kan nou met reg gevra word:

- * Word die Dordtse Leerreëls se interpretasie van die uitverkiesing vandag nog steeds deur die meerderheid teoloë van ons Kerk ondersteun en as 'n korrekte interpretasie van die relevante teksverse beskou (byvoorbeeld Efesiërs 1: 4ev, Romeine 8 en 9, ensovoorts), en is daar onlangs kritiese navorsing oor hierdie belydenisskrif gedoen?
- * Word die uitverkiesingsleer, soos in Dordt verwoord, in die Kerk gepredik, inhoudelik in die kategese geleer, in liedere gesing of andersins verreken in verwante geskrifte soos kategesehandboeke, die Liedboek en in die GETP kursus, ensovoorts?
- * Word die uitverkiesingsleer in die algemeen, soos hierbo uiteengesit, so deur die gewone lidmaat verstaan as die wyse waarop die gebroke verhouding tussen God en mens herstel word?
- * Kan daar met alle eerlikheid gesê word dat die Godsbeskouing wat uit Dordt voortvloei ondersteuning bied vir 'n liefdevolle en regverdige God wat **alle** mense liefhet en nie wil hê dat een van hulle verlore gaan nie?
- * Is die teksverse wat direk in stryd is met sekere bepalings van die Dordtse Leerreëls minder belangrik of dalk foutief? Byvoorbeeld 1 Johannes 2: 2 en verskeie ander verse wat leer dat Christus vir die sondes van die hele wêreld gesterf het en nie net vir dié van die uitverkorenes nie, en Hebreërs 4: 4 tot 6 wat leer dat mense wat tot geloof gekom het, wel verlore kan gaan.
- * Is daar 'n moontlikheid dat die teksverse waarop Dordt steun vir sy leerstelling oor die uitverkiesing, dalk nou anders geïnterpreteer kan word (sien **BYLAE 3**).
- * Is Dordt se leerstelling oor die uitverkiesing konsekwent met Christus se uitsprake (sien **BYLAE 1**) en die evangelie van Jesus Christus soos verwoord in die breë boodskap van die hele Nuwe Testament?

Indien enige van die antwoorde op bogenoemde vrae *nee* is, kan ons dan bekostig om die saak daar te laat, of is ons dit aan die Kerk en lidmate verskuldig om onverwyld hierdie saak te verwys vir verdere navorsing?

1.8 BRONNELYS EN AANBEVOLE LITERATUUR

- * Dreyer, WA 2016, Private e-pos gerig aan oudl Valks.
- * Du Toit, P, Die Uitverkiesing, www.Truthexposed.co.za.
- * *Grace Communion International*, 2015, Karl Barth: *The most important election ever*, Internet artikel op gci.org.
- * Johnson, PR, 1998, Vertaalde Internet artikel op Spurgeon.org
- * Koekemoer, JH, 2015, Die Dordtse Leerreëls: Kort kommentaar op die studiestuk van oudl Valks.
- * Pelser, GMM, 1999, Die vraag na die noodsaaklikheid van 'n eietydse belydenis: Nuwe Testamenties en eksegeties beoordeel, HTS Teologiese/*Theological studies* 55/2 417 tot 436.
- * Van Wyk, IWC, 2015, Die uitverkiesingsleer en die Dordtse Leerreëls.
- * Van Wyk, T, 2015, Memorandum in opdrag van die Algemene Kommissie van die NHK: Die Dordtse Leerreëls as 'n grammatika van geloofstaal gebore uit die nasie-staat ideologie.

---oOo---

BYLAE 1

'N KRITIESE EVALUERING VAN SOMMIGE VAN JESUS SE UITSPRAKE GEMEET TEEN DIE UITVERKIESINGSLEER SOOS VERWOORD IN DIE DORDTSE LEERREËLS

- * Is dit denkbaar dat Jesus mense sou oproep om hulle te bekeer, terwyl Hy weet die bekering as sulks doen niks vir die saligheid van die mense as hulle nie reeds deur God uitverkies is voor die skepping nie, en dat Hy sommige van hulle (die verwerptes) eintlik mislei en dalk valse hoop gee (Matteus 4: 17)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus tydens sy aardse bediening male sonder tal 'n verband getrek het tussen mense se handeling hier op aarde en hulle uiteindelijke saligheid, terwyl Hy weet saligheid is die resultaat van uitverkiesing wat uitsluitlik in God se hande lê (Matteus 6: 3 tot 12)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê: *mense vir wie die koninkryk bedoel is, sal in die diepste duisternis daarbuite gegooi word, waar hulle sal huil en op hulle tande sal kners* as sulke uitverkorenes nie verlore kan gaan nie (Matteus 8: 12)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê: *beywer julle allereers vir die koninkryk van God ...* terwyl Hy weet dis nutteloos tensy jy uitverkies is (Matteus 6: 33)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê: *Nie elkeen wat vir my sê: Here, Here sal in die koninkryk van die hemel ingaan nie maar net hy wat die wil doen van my Vader wat in die hemel is* terwyl Hy weet niks wat ons hier doen kan ons in die hemel bring nie (Matteus 7: 21)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê: *Ek het nie gekom om mense te roep wat op die regte pad is nie maar sondaars* terwyl Hy weet dat om sondaars nou te roep is te laat as hulle nie reeds uitverkies is nie? En wie is dan die mense wat op die regte pad is nou eintlik? Is dit nie juis hulle wat geroep moet word volgens Dordt nie (Matteus 9: 13)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sy twaalf dissipels na die *verlore skape* van die volk Israel sal stuur om aan hulle die koninkryk van God te gaan verkondig, terwyl Hy

geweet het hulle mors hulle tyd omdat daar geen redding is vir verlore skape nie? Uitverkorenes kan tog ook nie as *verlore skape* beskryf word nie (Matteus 10: 6 en 7)!

- * Is dit denkbaar dat Jesus 'n oop uitnodiging aan die mense sou rig met die woorde: *Kom na my toe, **almal** wat uitgeput en oorlaai is, en ek sal julle rus gee...* terwyl Hy geweet het dat Hy dit slegs vir hulle kan gee wat deur God uitverkies is (Matteus 11: 28)?
- * Is dit moontlik dat Jesaja oor Jesus sou voorspel *op Hom sal die nasies hulle hoop vestig* as daar geen hoop is nie (Matteus 12: 21)?
- * Is dit moontlik dat Jesus 'n leuen vertel het toe Hy gesê het *Op grond van jou eie woorde sal jy vrygespreek of veroordeel word* (Matteus 12: 37)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê *Elkeen wat die wil doen van my Vader wat in die hemel is, die is my broer en my suster en my moeder* terwyl Dordt beweer dat die mens se uitverkiesing van God alleen afhang en nie van die wil van die mens nie (Matteus 12: 50)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus die gelykenis van die saaier sou vertel waar die saad (Woord) wat in goeie grond val 'n groot oes oplewer, as geen oes moontlik is nie? Of dat die saad wat op harde grond val wel opkom, maar dan doodgaan, as uitverkorenes nooit verlore kan gaan nie (Matteus 13: 1 tot 9)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê dat as die volk se verstand nie afgestomp was nie en hulle met hulle ore kon hoor en met hulle verstand sou kon verstaan en hulle hulle bekeer, Hy hulle gesond sou maak terwyl Hy weet dat Hy dit nie sou kon doen nie omdat hulle verwerp was (Matteus 13: 15)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê dat sy dissipels moet verander en soos kindertjies word anders sal hulle nie in die koninkryk van die hemel kom nie, terwyl Hy tog geweet het hulle is uitverkies en kan op geen manier verlore gaan nie (Matteus 18: 3)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê dat dit nie die wil van die Vader is dat een van die kleintjies verlore gaan nie, terwyl God inderdaad lankal sekeres uitverkies en ander verwerp het (Matteus 18: 14)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê dat dit vir ryk mense baie moeilik sal wees om in die hemel te kom, terwyl Hy tog geweet het rykdom as sulks geen rol gespeel het by die uitverkiesing nie (Matteus 19: 23)?
- * Is dit moontlik dat Jesus se dissipels nooit van die uitverkiesing gehoor het nie? Hoekom anders sou hulle ontsteld gewees het oor ryk mense wat moeilik in die hemel sal kom en toe vir Jesus gevra het *Wie kan dan gered word* asof so iets in daardie stadium moontlik sou wees (Matteus 19: 25)?
- * Is dit moontlik dat Jesus Homself misgis het en gedink het dat Hy mense, wat van hulle ouers, ensovoorts, afsien ter wille van Hom, met die ewige lewe kan beloon (Matteus 19: 29)?
- * Is dit moontlik dat Jesus kon vergeet het dat die uitverkiesing totaal willekeurig was en nie gegrond was op enige goeie of slegte hoedanigheid, toe Hy vir die

priesterhoofde gesê het dat tollenaars en prostitute eerder in die koninkryk van die hemel sal kom as hulle nie (Matteus 21: 31)?

- * Is dit denkbaar dat Jesus die gelykenis van die bruilof sou vertel en dan boonop so 'n groot flater begaan om te sê *Baie is immers geroep, maar min is uitverkies*, terwyl Hy tog geweet het God roep nie eers en kies dan nie, maar roep slegs dié wat Hy vantevore reeds uitverkies het (Matteus 22: 14)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus die mense sou waarsku om te alle tye gereed te wees omdat hulle nie die dag en uur van sy wederkoms ken nie (ook in die gelykenis van die tien meisies), terwyl Hy tog moes weet dat uitverkorenes geen rede tot kommer het nie omdat hulle nie verlore kan gaan nie (Matteus 24: 42, 25: 13)?
- * Is dit moontlik dat Jesus homself kon vergis het toe Hy in die profesie oor die laaste oordeel gesê het dat dié wat die wil van God **gedoen** het die ewige lewe sal ontvang, as ons niks kan doen om die ewige lewe te ontvang nie (Matteus 25: 31 tot 46)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus die sendingopdrag aan sy dissipels sou gee om na al die nasies toe te gaan en dissipels van die mense te maak, as mense se lot reeds voor die skepping verseël is (Matteus 28: 19 en 20)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus in die gelykenis van die verlore muntstuk sou sê dat daar blydschap onder die engele van God is oor elke sondaar wat hom bekeer, terwyl hulle tog moes weet dat sulke bekeerlinge lankal reeds deur God geïdentifiseer is (Lukas 15: 10)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus in die gelykenis van die ryk man en Lasarus op 'n versoek van die ryk man om Lasarus te stuur om sy broers te gaan waarsku sodat hulle ook nie in die hel beland nie, sou sê *hulle het die woorde van Moses en die profete, laat hulle daarna luister*, as Hy geweet het dit gaan nie oor wat die mens wil of doen nie maar of hulle uitverkies is (Lukas 16: 31)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê *Die Seun van die mens het immers gekom om te soek en te red wat verlore is* (Lukas 19: 10), terwyl uitverkorenes tog nie as verlore beskryf kan word nie?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê *wees waaksaam en bid altyd deur dat julle die krag kan ontvang om deur al hier dinge wat gaan gebeur, behoue deur te kom en om voor die Seun van die mens te verskyn* (Lukas 21: 36), as dit waar was dat uitverkorenes nie verlore kan gaan nie?
- * Was Johannes verkeerd toe hy gesê het *Daar is die Lam van God wat die sonde van die wêreld wegneem* (Johannes 1: 29), as Hy dit net vir die uitverkorenes gedoen het?
- * Is dit denkbaar dat Jesus in sy verduideliking aan Nikodemus nagelaat het om die hele kwessie van die uitverkiesing aan hom te verduidelik, en eerder wedergeboorte as vereiste vir saligheid gestel het (Johannes 3: 1ev)? Nikodemus was tog 'n lid van God se uitverkore volk en was bekend met God se handeling met sy volk. Dit is tog net logies dat hierdie onderwerp aan die orde moes kom in so 'n gesprek, veral gesien in die lig van God se verkiesing van die volk Israel.

- * Is dit denkbaar dat Jesus nêrens die uitverkiesing as voorvereiste aan die mense voorgehou het as vereiste vir die ewige lewe nie, maar telkens slegs die geloof soos onder andere in Johannes 3: 15,16,18,36, 5: 24, 6: 47, 8: 51, 11: 25, 20: 31?
- * Is dit denkbaar dat Jesus in Johannes 3: 17 sou sê *God het nie sy Seun na die wêreld toe gestuur om die wêreld te veroordeel nie, maar sodat die wêreld deur Hom gered kan word*, as hy slegs die uitverkorenes kom red het (sien ook Johannes 12: 47)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus in Johannes 5: 22 sou sê *Self veroordeel die Vader niemand nie, maar die oordeel het Hy geheel en al aan die Seun oorgelaat*, terwyl Dordt leer dat God self die meerderheid van die mense reeds voor die grondlegging van die aarde verwerp het?
- * Is dit denkbaar dat Jesus vir mense sou verwyd en sê *Tog wil julle nie na my toe kom sodat julle die lewe kan kry nie*, asof so iets moontlik sou wees nadat God hulle verwerp het?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê *Die brood wat God gee, is Hy wat uit die hemel kom en aan die wêreld lewe gee* (Johannes 6: 33, 6: 51)?
- * Is dit moontlik dat die sogenaamde dwaling wat bestry word in paragraaf 2 van Dordt se hoofstuk 1, dalk tog reg kon wees in die lig van Johannes 6: 39 en 40 waar dit wil voorkom asof daar twee groepe mense is: Dié wat die Vader aan die Seun gee wat Hy sal bewaar tot en met die laaste dag, en 'n tweede groep wat in Hom glo wat Hy ook op die laaste dag sal laat opstaan vir die ewige lewe? Daar is egter die moontlikheid dat die eerste groep waarna verwys word 'n verwysing na Christus se dissipels is. (Dieselfde gedagte kom ook na vore in Johannes 10: 26 tot 29.)
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê *Ek het na hierdie wêreld toe gekom om die mense voor 'n beslissing te stel*, asof enige keuses wat die mens maak iets aan sy saligheid kan verander, en asof die mens enige iets goed kan kies omdat selfs sy wil so totaal verdorwe is (Johannes 9: 39)?
- * Is dit denkbaar dat Jesus sou sê *As ek nie gekom het en met hulle gepraat het nie, sou hulle nie skuldig gewees het nie; maar nou het hulle geen verskoning vir hulle sonde nie* (Johannes 15: 22)? Hierdie vers wil sê dat mense nie vooraf deur God verwerp is nie, maar verlore gaan omdat hulle die woorde van Christus verwerp het. Dis 'n duidelike aanduiding dat Dordt se interpretasie verkeerd is. Ook vers 25 wat sê *Hulle het my sonder rede gehaat* is 'n duidelike aanduiding dat diegene wat Christus verwerp nie vooraf deur God verwerp is nie, want dan sou hulle rede kon hê om God te blameer omdat Hy hulle nie ook uitverkies het nie, en hulle nie 'n regverdige kans gehad het om gered te word nie. Dit is wel so dat Dordt verklaar dat die mens se verlorenheid aan sy eie toedoen te wyte is. Maar as jy geen keuse het omdat jy nie uitverkies is nie, dan is so 'n stelling onlogies.

(Let wel, daar is geensins gepoog om 'n volledige lys van alle uitsprake in die Bybel wat in stryd is met die Dordtse interpretasie weer te gee nie, maar net om slegs enkele verse uit die evangelies uit te lig om die ondenkbaarheid van die Dordtse interpretasie te beklemtoon.)

---oOo---

BYLAE 2

SOTERIOLOGIE ('N EIETDSE, BYBELSGEFUNDEERDE BELYDENIS VAN 'N LIEFDEVOLLE, GENADIGE EN REGVERDIGE GOD SE REDDINGSPLAN VIR 'N WÊRELD WAT IN SONDE VERVAL HET)

- * Die onmeetbaarheid en wonder van die skepping bring menige mens voor die vraag: Wat was die drie-enige God se bedoeling met die skepping van die mens?
- * Die Bybel leer ons dat God die mens die verantwoordelikheid gegee het om oor sy aardse skepping te heers (Genesis 1: 26, Psalm 8: 7). Die hoofrede vir ons bestaan is egter om in 'n *koinonia* liefdesverhouding met God te staan (Johannes 17: 3, Jakobus 4: 5, 1 Johannes 1: 3, 4: 16). So lees ons regdeur die Bybel dat God liefde is (1 Johannes 4: 8 en 16), maar dat God ook begeer dat die mens Hom van harte lief sal hê (Markus 12: 33, Hosea 6: 6).
- * Ware liefde kan slegs moontlik wees as dit vrywillig is en sonder dwang (Openbaring 3: 20). Daarom het God die mens met 'n vrye wil gemaak om vir Hom te kon kies, maar wat dit ook moontlik gemaak het dat die mens téén Hom kon kies.
- * Hoewel God alwetend is (1 Johannes 3: 20, Genesis 3: 5) en dus geweet het dat die mens teen Hom gaan kies en so die hele skepping in sonde laat verval, het Hy nogtans nie daarvan teruggedeins om die mens met 'n vrye wil te skep nie. Hy het reeds voor die skepping in sy wonderlike genade voorsien om in en deur Jesus Christus redding vir die gevalle mens te bewerkstellig (Efesiërs 1: 4 tot 14, 1 Petrus 1: 19 en 20).
- * Ná die sondeval van Adam en Eva in die paradys het die menslike natuur so verdorwe geraak dat die Bybel tereg van die mens sê dat almal ontaard het en sleg is, en dat daar nie eers een is wat goed doen nie (Psalm 53: 4). Selfs ons beste daad is soos vuil klere (Jesaja 64: 6).
- * God is heilig (Levitikus 19: 2) en daarom kan Hy nie die sonde ongestraf laat bly nie. God se vloek of straf rus dus op mense wat ongehoorsaam is, wat sy geboorte verontagsaam en agter ander gode aanloop (Psalm 89: 31 tot 33). God haat die sonde en kan nie anders as om alle mense hulle verdiende straf te gee nie. Die straf op sonde teen God is die ewige dood (Romeine 6: 23). Hy sê immers van Homself dat Hy die regverdige regter is (Psalm 50: 6) wat altyd die sonde straf (Psalm 89: 33, Psalm 7: 12).
- * Die mens kan niks doen om sy eie redding te bewerkstellig nie, en daarom het God sy Seun, wat sondeloos (1 Petrus 2: 22) en sêlf God is (Handelinge 10: 36), as mens na die aarde gestuur om redding vir die gevalle mens te bewerkstellig (Matteus 1: 21), soos wat Hy reeds voor die skepping voorsien het om te doen (Efesiërs 1: 4 tot 14).
- * Aan die kruis op Golgota is Jesus Christus, ten spyte van sy onskuld, ter dood veroordeel (Lukas 23: 4 en 15). Daar neem Hy al ons skuld op Hom (1 Petrus 2: 24) en verduur God se straf vir die sonde van alle mense deur in ons plek te sterf (2 Korintiërs 5: 21). Dit beteken ons sonde word nie ongestraf gelaat nie, en terselfdertyd word dit moontlik dat die stukkende verhouding tussen God en mens weer herstel kan word (Filippense 1: 11).

- * Deur sy fisiese opstanding oorwin Christus die dood as bewys dat almal van ons ook eendag fisies sal opstaan (1 Korintiërs 15: 50 tot 54, Handeling 4: 2).
- * Soos die sonde deur een mens in die wêreld gekom het (Romeine 5: 12), so het verlossing en vryspraak ook deur die een mens, Jesus Christus, gekom (Romeine 5: 18).
- * God stort sy Gees vrylik op alle mense uit (Handeling 2: 17, Titus 2: 11) om ons van ons sondigheid en verlorenheid te oortuig (Johannes 16: 8), en om ons kragtig tot bekering te roep (1 Korintiërs 2: 4). Vir hierdie doel gebruik die Heilige Gees die Woord van God wat op verskeie maniere na ons kom om die oortuigingswerk in ons te doen (Romeine 1: 18 tot 20, Hebreërs 3: 7 en 8). Volgens 1 Tessalonisense 5: 19 kan die Heilige Gees egter teengestaan word, en in die Ou Testamentiese tyd het God selfs sy Gees by ongehoorsame mense weggeneem (1 Samuel 15: 23, 16: 14).
- * God begeer dat almal gered sal word (1 Timoteus 2: 4, 2 Petrus 3: 9, Esegïel 18: 23 en 32), en daarom sal almal wat in Jesus Christus glo, God se vryspraak verkry (Johannes 3: 16 en 17). God dwing egter niemand om te glo nie. Elke mens het 'n keuse om sy genade in geloof te aanvaar. Hierdie geloof is egter nie 'n werk van geregtigheid nie, en opsigself ook nie saligmakend nie, dis eerder 'n erkenning dat die mens homself nie kan red nie (Romeine 3: 21 en 22). God reageer op hierdie geloof deur die mens te red en te wederbaar. Wedergeboorte (ook genoem *besnydenis van die hart* (Filippense 3: 3, Kolossense 2: 11)) is 'n volkome, onmiddellike en eenmalige werk van God waartydens Hy die ou mens herskep tot 'n nuwe mens, wat voor God volledig geregverdig en geheilig is deur die werking van sy Gees (2 Korintiërs 5: 17 en 18).
- * Dié wat die evangelieboodskap hoor en dit nie glo nie, ontvang nie die redding en vryspraak wat Christus vir hulle verwerf het nie (Johannes 3: 36). Hulle ontvang God se regverdige straf vir hulle sonde omdat hulle die bloed van Christus, wat ook vir hulle gevloei het, geminag het, en nie God se reddende hand van genade wou aanneem nie (Hebreërs 10: 29).
- * Hulle wat deur die geloof kinders van God geword het, bely hulle geloof (Romeine 10: 10). Hulle word ook opgeroep om al hoe meer aan Christus gelykvormig te word (Kolossense 3: 10), Godvresende lewens te lei (Filippense 1: 27), hulle daagliks te bekeer (Romeine 12: 1 en 2), hulle deur die Gees van God te laat lei (Romeine 8: 14), teen die sonde weerstand te bied (Galasiërs 5: 16 tot 26), vrug te dra wat by die bekering pas (Galasiërs 5: 22 en 23) en biddend in die geloof te volhard (Romeine 12: 9 tot 21). Hulle sal die samekomste van die gemeente getrou bywoon (Hebreërs 10: 25) en uit dankbaarheid vir God se oorvloedige genade in verbondenheid met Hom lewe (Kolossense 2: 6 en 7). Hulle sal ook die evangelie van Christus in woord en daad aan alle mense verkondig (Matteus 28: 19 en 20) en oral waar hulle kom, deur die krag van die Heilige Gees, getuie wees van God se liefde (Handeling 1: 8).
- * Dié wat tot aan die einde van hulle aardse lewe in die geloof volhard (Matteus 24: 13), en sodoende wys dat hulle werklik aan die Here behoort het, sal direk na hulle dood in Christus se hemelse teenwoordigheid wees tot by sy wederkoms (Lukas 23: 43, Handeling 7: 59).

- * Wat die saligheid van mense betref wat nooit van Christus gehoor het nie, en van babas en kinders wat vroeg gesterf het, moet ons dit aan die regverdige oordeel van God oorlaat (Job 34: 12, Genesis 18: 25). Die Bybel leer ons *die Here is goed en regverdig: Hy wys selfs vir sondaars die pad aan* (Psalm 25: 2), en Hy betoon sy liefde tot aan die duisendste geslag van dié wat Hom liefhet en sy geboorte gehoorsaam (Eksodus 20: 6).
- * Met Christus se wederkoms sal die gees van alle afgestorwe heiliges saam met Hom vanuit die hemel terugkeer aarde toe om met hulle verheerlikte liggame herenig te word. So sal ons dan op 'n nuwe aarde (2 Petrus 3: 13, Openbaring 21) en na liggaam en gees vir ewig by Hom wees (Filippense 3: 20 en 21, 1 Tessaloniëse 4: 13 tot 17).

---oOo---

BYLAE 3

BESPREKING VAN SPESIFIEKE SKRIFGEDEELTES: PHILIP DU TOIT, DOKTOR IN NUWE TESTAMENT, UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH, SOOS GEPUBLISEER IN 'N ARTIKEL DIE UITVERKIESING OP DIE WEBWERF WWW.TRUTHEXPOSED.CO.ZA

Die vraag wat by die meerderheid van hierdie tekste ter sprake kom, is of die uitverkiesing die vrystaande menslike keuse uitsluit, en of God elke individu se lot vooraf bepaal het. Ter wille van maklike verwysing word die Skrifgedeeltes chronologies behandel:

* **PSALM 37: 28 – GOD BEWAAR SY GUNSGENOTE**

Hierdie gedeelte praat daarvan dat God getrou is teenoor sy *gunsgenote* (*King James Version: saints*). Hy sal hulle bewaar en hulle nooit verlaat nie. Hierdie *gunsgenote* van God word soos volg gekwalifiseer:

- ** Dié wat afwyk van die kwaad en doen wat goed is (vers 27).
- ** Die regverdiges. Hulle verkondig wysheid en spreek wat reg is. Die wet van God is in hulle harte (verse 29 tot 31).
- ** Hy wat op die Here wag (vers 34).
- ** Die vrome en opregte, die man van vrede (vers 37).

* **PSALM 51: 7, JEREMIA 17: 9, PREDIKER 9: 3 – DIEP GEWORTELDE SONDE**

Hierdie tekste sê iets oor die diep gewortelde sonde wat in die hart van die mens teenwoordig is. Die *hart* in hierdie gedeeltes verwys na sy natuur. Dit is wat wedergebore moet word uit water en Gees (Johannes 3: 5), want God deursoek die hart en oordeel die mens op grond daarvan (Jeremia 17: 10). Die sondige natuur moet onderskei word van die wil van die mens.

* **PSALM 139: 2 TOT 4 – U VERSTAAN VAN VER MY GEDAGTE**

Dit praat van God se alwetendheid, en veral die feit dat Hy die mens se gedagtes ken. God se *verstaan* is hier nie 'n voorkennis nie, maar die vermoë van God om jou gedagtes te lees van 'n afstand. Niks is vir Hom verborge nie (vers 7). Die 1983 vertaling van vers 2 is daarom nie korrek nie (*U ken my gedagtes nog voordat hulle by my opkom*). Hy *deurvors* (omsluit of omring – Statevertaling) jou *gaan* (jou weg of reis) en jou lê (vers 3), hy bepaal dit nie (1983 vertaling), Hy is wel goed daarmee bekend. God ken jou gedagtes so goed dat Hy weet wat jy

gaan sê nog voordat daar 'n woord op jou tong is (vers 4). Dit is net 'n ander manier om te sê dat God jou gedagtes ken. God ken dus nie jou gedagtes omdat hy voorkennis het daarvan nie, maar omdat hy alwetend en alomteenwoordig is, en mense se gedagtes kan lees.

*

PSALM 139: 16 – DAE DAT ALLES BEPAAL WAS

Die 1933 vertaling lui: *U oë het my ongevormde klomp gesien, en in u boek is hulle almal opgeskrywe: dae dat alles bepaal was, toe nog geeneen van hulle daar was nie.* By die King James Version val die dae weg: *... in thy book all my members were written, which in continuance were fashioned, when as yet there was none of them.*

In die boek van die lewe is al my ongevormde liggaamsdele (ongevormde klomp) opgeskryf. Dit praat van God se alwetendheid. God ken die mens deurgrondelik (vers 1). Hy verstaan jou en deurvors jou. Hy is bekend met al jou weë (vers 3). God was teenwoordig by die vorming van die mens se ingewande (vers 13). Vers 15 praat ook van die feit dat God kennis gehad het van die mens se vorming, en dat hy daadwerklik daarby betrokke was. Die frase *in u boek is hulle almal opgeskrywe* (vers 16) sê hoe goed God jou ken en hoe Hy alles van jou af weet, tot in die fynste besonderhede, reeds tydens die vroegste stadium van jou vorming. Dit praat nie van 'n stadium voor jy bestaan het nie, maar 'n moment ten tyde van jou vorming: *Thine eyes did see my substance, yet being unperfect* (King James Version). Die *dae dat alles bepaal was* kan verwarrend wees. Dit praat nie van dae wat sal volg nie (wat die 1983 vertaling verkeerdelik vertaal met *al my lewensdae is in U boek opgeskrywe*), maar praat van die dae toe God die mens gevorm het en bepaal het hoe sy gebeente of liggaam moet lyk (sien ook die Statevertaling). Die frase *toe nog geeneen van hulle daar was nie* verwys nie na die dae nie, maar na die *ongevormde klomp*. Dit praat steeds van dieselfde moment of die dae toe God die mens gevorm het. Die King James Version vertaal letterlik in voortsetting of voortdurende is hulle (my liggaamsdele) gevorm.

Geparafraseerd sou vers 16 soos volg vertaal kon word:

U oë het die substansie van my ongevormde liggaamsdele gesien en dit alles in U boek opgeskryf, in dae waartydens U bepaal het hoe ek moet lyk en hoe ek moet wees, toe nog geeneen van my liggaamsdele in hulle finale vorm daar was nie.

Hier is dus nie sprake van deterministiese voorafbepaling nie, maar wel van God se alwetendheid en hoe die vorming van elke mens deel is van sy werking.

*

SPREUKE 16: 4 – ALLES IS GEMAAK VIR SY DOEL

Hierdie stelling veronderstel nie 'n sekere predestinasie of determinisme nie. Daar word nie gesuggereer dat God alle gebeure veroorsaak nie. Die mens is vry om die weg te kies wat hy wil (verse 1 tot 3). Daar is egter sekere gevolge gekoppel aan sekere optredes (vergelyk 1933, 1983 Afrikaans, *Living*).

Vergelyk die volgende vertalings:

** *New International Version: The Lord works out everything for his (referring to everything) own ends.*

****** *New English Bible: The Lord has made each thing for its own end.*

Die daaropvolgende verse verduidelik dit. God koppel sekere bestemmings aan sekere optredes: Goddelose vir die dag van onheil (vers 4), hoogmoediges ... sal nie ongestraf bly nie (vers 5), deur liefde en trou word die skuld versoen (vers 6), ensovoorts.

*** JEREMIA 1: 5 – EK HET JOU GEKEN VOORDAT ...**

Voordat Ek jou in die moederskoot gevorm het, het Ek jou geken, en voordat jy uit die liggaam voortgekom het, het Ek jou geheilig, Ek het jou tot 'n profeet vir die nasies gemaak. Dit praat van God se alwetendheid (sien ook Psalm 139). God se kennis van Jeremia is in hierdie konteks nie noodwendig voor-kennis nie, maar praat van God se kennis van Jeremia tydens sy ongebore staat. Die *heiliging* van God praat van God se afsondering vir heilige gebruik (sien Barnes [sa]). Dit was God se plan met Jeremia om hom 'n profeet vir die nasies te maak (sien *Message*). Die feit dat God 'n plan met iemand se lewe het, en dat Hy iemand afsonder en uitkies vir 'n sekere doel, beteken nie dat so iemand noodwendig, of sonder enige keuse, in daardie plan sal inval nie. Iemand kan doelbewus teen God se plan met sy lewe kies en sy doel mis!

*** JEREMIA 20: 7 – JEREMIA SE GEBED**

U het my oorgehaal en ek het my laat oorhaal. Die 1983 vertaling sê: *U het my mislei en ek het my laat mislei* (sien ook *King James Version*). Dit is moeilik om uit die konteks vas te stel wat presies Jeremia hiermee bedoel. In die lig van die daaropvolgende verse blyk dit dat Jeremia baie ongelukkig is met sy omstandighede. Mense dryf met hom die spot. Hy redeneer met God daaroor. Dit lyk of hy dink God het hom mislei, en dat hy ook homself verkwalik dat hy homself laat mislei het. Hy verkwalik eintlik vir God dat Hy hom nie help nie (sien die *Living Bible*). Hier is dus nie sprake van God se *oorhaling* as sou dit deterministies wees nie. Die uitdrukking *U het my oorgehaal* of *mislei* is slegs die manier waarop Jeremia probeer om sy klag voor God te verwoord.

*** JEREMIA 31: 18 – EFRAIM SE WEEKLAAG**

Efraim se weeklaag tot God word beskryf as met die woorde: *Bekeer my, dan sal ek my bekeer.* Die *New International Version* en *New King James Version* sê: *Restore me and I will return.* Die hartsverandering wat God bewerk hang saam met hulle wil om te verander. Die bekering is 'n begeerte wat Efraim uitspreek.

*** JEREMIA 31: 33 – EK SAL VIR HULLE 'N GOD WEES**

Ek gee my wet in hulle binneste en skrywe dit op hulle hart, en Ek sal vir hulle 'n God wees, hulle sal vir My 'n volk wees.

Hier word gepraat van die hartsverandering wat God sal meebring. Dit praat van 'n nuwe posisie ten opsigte van God waarin hulle gestel gaan word. Dit is 'n belofte van God op grond van sy nuwe verbond met die mens (vers 31). In hierdie konteks kom die tweekantige aard van die verbond na vore. Dit is 'n ooreenkoms tussen God en mens. Dit staan ook in verband met die oproep tot die volk (verse 21 en 22) om terug te keer. Daar is nêrens 'n aanduiding dat God die volk tot 'n sekere toestand predestineer asof daar geen reaksie van die volk se kant af was nie. Vers 30 sê dat mense as gevolg van hulle eie ongeregtigheid sal sterwe.

* **KLAAGLIEDERE 5: 21 (VERGELYK JEREMIA 31: 18) – GEBED TOT BEKERING**

Hier is weer 'n gebed tot bekering (soos in Jeremia 31: 18). Die gebed is 'n bewuste versoek tot God wat saamhang met die wil om verander te word. *New King James Version: Turn us back to You and we will be restored.*

* **MATTEUS 6: 8 – JUL VADER WEET WAT JULLE NODIG HET**

God weet wat ons nodig het nog voordat ons dit vir Hom vra. God weet dit, want Hy ken ons so goed. Hy ken ons gedagtes (Psalm 139), en ons hele menswees. Daarom ken Hy ons behoeftes ook. Dit praat nie van God se voor-kennis nie, maar van God se alwetende kennis.

* **MATTEUS 11: 27 – ELKEEN AAN WIE DIE SEUN DIT (HOM) WIL OPENBAAR**

Niemand ken die Vader nie, behalwe die Seun, en elkeen aan wie die Seun dit wil openbaar. Vergelyk hierdie gedeelte met die verklaring van Johannes 5: 21. Net soos by Johannes 5: 21 word hier nie pertinent gesê aan wie die Seun Hom wil openbaar nie. Dit stel slegs die feit dat die Seun 'n sekere wil het. Die vraag kan nou gevra word: Aan wie wil die Seun Hom openbaar? Hierdie vraag word in 'n sekere sin beantwoord in die volgende vers (verse 28 en 29): *Dié wat na Jesus kom en dié wat Jesus se juk opneem en van Hom leer.* Hier is geen aanduiding dat die wil van die Seun partikulier van aard is asof dit slegs op gepredestineerde individue dui nie.

* **MATTEUS 13: 11 – DIT IS NIE AAN HULLE GEGEE NIE**

Dieselfde gebeure kom ter sprake in Johannes 12: 39. Sien dus die eksegeese van Johannes 12: 39 vir die verklaring hiervan.

* **JOHANNES 5: 21 – DIE SEUN MAAK LEWEND WIE HY WIL**

Die Seun maak lewend wie hy wil staan in verband met vers 22: *Die Vader het die hele oordeel aan die Seun gegee* (sien ook vers 27). Die Seun kies dié wat hy wil lewend maak. Hy gebruik sy eie oordeel. Dit sê egter nie dat daar geen grond vir verkiesing is of dat die verkiesing lukraak plaasvind nie. Maar op grond waarvan kies Hy wie Hy wil lewend maak en wie wil Hy lewend maak? *Wie my woord hoor en Hom glo wat My gestuur het, het die ewige lewe en kom nie in die oordeel nie, maar het oorgegaan uit die dood in die lewe* (vers 24). Die wil van die Seun staan dus in noue verband met die oproep tot geloof – en die oproep tot geloof is altyd 'n ope oproep.

Die verklaring van Johannes 6: 38 tot 40 gee 'n duideliker uiteensetting van die wil van die Seun. Die wil van die Seun is nie om sy eie wil te doen nie, maar die wil van sy Vader. Vers 40: *En dit is die wil van Hom wat My gestuur het, dat elkeen wat die Seun aanskou en in Hom glo die ewige lewe mag hê.*

* **JOHANNES 6: 29,37 EN 44 (SIEN OOK 6: 65) – DIE WAT VAN DIE VADER LEER**

In vers 28 vra die dissipels: Wat moet ons doen om die werke van God te volbring? Die 1983 vertaling vertaal vers 29: *wat God van julle verlang is dat*

julle in Hom moet glo. Dit is *die werk van God* wat hulle moet volbring. Dit is die brood (verse 26, 32 tot 35, 41, 48 tot 51) wat hulle moet eet. Dit vorm die agtergrond waarteen die perikoop verstaan moet word.

Wie kom na Jesus toe?

- ** Almal wat die Vader Hom gee (vers 37).
- ** Almal wie die Vader trek (vers 44).
- ** Elkeen wat van die Vader gehoor en geleer het (vers 45).

Hierdie drie maniere om na Jesus te kom is verskillende kante van dieselfde munt. Dit word nie teenoor mekaar gestel nie, maar belig dieselfde saak vanuit verskillende hoeke.

Die woord *trek* kan ook vertaal word met *aantrek* (*attract*) (vergelyk Baur 1957, en die UBS-woordeboekie: Newman 1971).

Wie trek die Vader? Hulle sal almal deur God geleer wees (vers 45). God trek die mense aan deur wat Hy leer (*teach*) deur die dood van sy Seun.

Die leer van die Vader en die aantrek van die Vader is dieselfde. Daarom word almal na Jesus getrek met sy verhoging aan die kruis volgens 12: 32.

Wat leer die Vader? *Julle sal weet dat dit Ek is ... en dit wat ek van my Vader geleer het, dit spreek ek* (8: 28). Jesus sê dit in verband met sy verhoging aan die kruis. Dit is die waarheid wat ons sal vrymaak (8: 32).

Dit is belangrik om te onderskei tussen twee verskillende betekenisse van *leer*:

- ** Om iemand te leer, Engels: *teach* (*didaskō*).
- ** Om self te leer, Engels: *learn* (*manthanō*).

Daarom word vers 45 in Engels soos volg vertaal (*New King James Version*): *And they shall all be taught by God. Therefore everyone who has heard and learned from the Father comes to Me.*

Alle mense sal deur God geleer (*taught*) of getrek wees, maar nie almal sal leer (*learn*) nie. Om te leer (*learn*) is net 'n ander manier om te sê *om te glo* (29, 30, 35, 36, 40, 47, 64). Net hulle wat gehoor en geleer het (*learned*) kom na Jesus toe.

Die teks sê dat Jesus almal sal opwek wat die Vader Hom gee (6: 39, 65). Wie is dié wat Hy gaan opwek? Uit die konteks is dit duidelik: Dit is diegene wat geleer of getrek is deur die Vader en leer, met ander woorde die wat ook glo.

OPSOMMING

- ** Almal word getrek en almal word geleer (*taught*), maar nie almal leer (*learn*) nie – net die wat glo, leer (*learn*).
- ** Rog kan niemand na Jesus kom as die Vader hom nie leer of trek nie.
- ** Net dié wat leer, gee die Vader aan Jesus. Dit is hulle wat glo.

* **JOHANNES 6:65 – NIEMAND KOM NA MY AS DIT NIE DEUR DIE VADER GEGEE IS NIE**

Didōmi (gee) kan in hierdie gedeelte net die volgende vertalingsmoontlikhede hê:

- ** *Granted to him: Revised Standard Version, New King James Version, New English Bible.*
- ** *Given to him: King James Version.*
- ** *Enable him to: New International Version.*
- ** *Attract him: Living.*
- ** *Makes it possible: Good News.*

Ongeag watter vertaling verkies word, verwys hierdie vers terug na verse 37 en 44 tot 45. Deurdadig God alle mense leer, en sy verlossing aan alle mense aanbied, stel hy almal in staat en leer (*teach*) hy almal aangaande die verlossing, hoewel nie almal gaan leer (*learn*) nie. Tog kan niemand na die Vader kom as die lewende nie as 'n geskenk (as brood vir almal) aan almal gegee is nie. Dit kan slegs deur die geloof aanvaar word (verse 29, 30, 35, 36, 40, 47, 64).

Dit wat die Vader gee, verwys uiteindelik na Christus self (vers 69). Net so dui die *trek* van die Vader (6: 44) ook na die evangelie van sy Seun (6: 40).

* **JOHANNES 8: 43 EN 47 – HULLE KAN NIE NA SY WOORD LUISTER NIE**

Diegene wat na Jesus luister, ken nie sy spraak nie, want hulle kan nie na sy woord luister nie (vers 43). Hulle onvermoë om te luister is omdat hulle die duiwel het as hulle vader en sy begeertes wil doen (vers 44). Dit is ook omdat hulle nie glo nie (verse 45 en 46). Hulle is nie uit God nie (vers 47). Wie is wel uit God? Die teendeel daarvan, dié wat glo. Jesus stel hier 'n algemeen geldende feit. Iemand wat die duiwel as vader het, luister nie na die waarheid nie, en dié wat uit God is, met ander woorde dié wat glo, luister wel na sy woorde.

Die frase *ek theos* (*uit God*) word nie in die teks verder verduidelik nie. Dit verwys slegs na diegene wat glo teenoor diegene wat nie glo nie. Dit verwys waarskynlik na die geboorte uit God (vergelyk Johannes 1: 13, 3: 5 en 8, 1 Johannes 3: 9, 4: 7, 5: 1, 4, 18). Daar is dus niks in die teks wat dui op predestinasie of 'n sekere voorafbepaling van dié wat *uit God* is en dié wat nie *uit God* is nie.

Jesus praat hier met Israel (vers 52). Die ongeloof van Israel kan beter verstaan word in die lig van Johannes 12: 39 (kyk bespreking).

* **JOHANNES 10: 25 TOT 27 – JULLE IS NIE VAN MY SKAPE NIE**

Ons het hier te doen met die ongeloof van Israel. Daarom moet dit in verband gelees word met die verduideliking van Johannes 12: 39. Maar in hierdie gedeelte word die ongeloof gesien as die skuld van Israel self. Vers 25 sê *ek het dit vir julle gesê en julle glo nie*. Vers 26 dui hier nie op die predestinering van die ongeloof nie, maar op die feit dat die ongeloof 'n eienskap of 'n kenmerk is van hulle wat nie Jesus se skape is nie. In vers 27 sê Hy dat sy skape luister na sy stem, word geken deur Jesus en volg Hom. Implisiet sê Jesus dus dat die Jode nie luister nie, nie deur Jesus geken word nie en Hom nie volg nie. Dit sê nie dat Jesus vooraf gekies het dat hulle nie sy skape moet wees nie, maar bloot

dat hulle nie sy skape is nie, en dat hulle nie luister na sy stem nie, ensovoorts. Nou kan die vraag gevra word: Waarom is hulle nie sy skape nie en waarom luister en volg hulle nie? Die gedeelte sê nie spesifiek nie. Al wat uit hierdie teks afgelei kan word, is hierdie gegewe kenmerke van die ongelowige Jode. Die terme *nie glo nie*, *nie my skape nie*, *nie luister nie*, *nie ken nie* en *nie volg nie* is dus eintlik sinonieme terme. Die een sê dieselfde as die ander, net op 'n ander manier.

Die gedeelte sê dus niks oor die rede of die grond waarom sommige sy skape is en ander dit nie is nie.

*

JOHANNES 10: 28 EN 29 – NIEMAND KAN HULLE UIT DIE HAND VAN MY VADER RUK NIE

Vir die verklaring van vers 29a, sien die verklaring van Johannes 6: 37.

Die vraag is of verse 28 en 29b sê dat 'n Christen nie uit die koninkryk van God kan val nie. Vers 28a sê dat Jesus sy kinders die ewige lewe gee, en net daarna dat hulle nooit verlore sal gaan tot in ewigheid nie. Dit is eintlik 'n logiese keersy van die feit dat iemand wat die ewige lewe het, nie verlore sal gaan nie (vergelyk Johannes 3: 16). Die gedeeltes oor die *ruk uit die Vader se hand* sê ook dieselfde, en is semanties parallel hieraan. Dus, iemand wat die ewige lewe beërf, gaan nie verlore nie, en word nie uit die hand van die Vader geruk nie. Geen eksterne persoon of party, selfs nie die duiwel, kan die ewige lewe van jou wegvat nie. Maar kan jy jouself daarvan beroof?

Hoe weet mens jy het die ewige lewe, of te wel, hoe weet jy Jesus het aan iemand die ewige lewe gegee? Hoe erg dit ook al klink, dit is nie te sê dat iemand wat glo noodwendig die ewige lewe gaan beërwe nie, maar net iemand wat volhard in die geloof! Volgens Du Toit (1991:327 tot 340) bestaan daar juis in Johannes verskillende vlakke of dieptes van geloof. Nie alle geloof is geloof in Jesus as persoonlike verlosser nie. Vergelyk die gelykenis van die saaiër waar van die saad op die rots en die doringrige grond geval het. Sien ook Hebreërs 6: 4 tot 6 en 10: 26 tot 29, waar daar wel 'n reële moontlikheid is om uit die koninkryk van God te val (elders meer breedvoerig bespreek).

Dit sê egter nie dat 'n gelowige nie seker kan wees van die ewige lewe nie. Maar geloofsekerheid hou verband met die mate waarin jy glo dat jou verlossing nie van jouself en jou eie prestasie afhang nie, maar van Christus se verdienste aan die kruis, en van die mate waarin jy jouself aan Hom persoonlik toevertrou (vergelyk byvoorbeeld 1 Johannes 5: 13: *dit het ek aan julle geskrywe wat glo ... sodat julle kan weet dat julle die ewige lewe het*). Daarom is geloof nie 'n kragtoer nie, maar 'n wete dat God die verhouding tussen Hom en jou kom herstel het, en dat niemand anders daardie verhouding kan verbreek nie.

*

JOHANNES 12: 39 EN ROMEINE 11 – ISRAEL WAT NIE KON GLO NIE

Hierdie mense kon inderdaad nie glo nie. Hoekom nie? Sodat die woord van Jesaja vervul kon word. Die woorde van Jesaja (6: 9 en 10) is in die vorm van 'n gebed. Jesaja bid 'n spesifieke gebed: Dat God hierdie volk se hart sal vet maak, hulle ore swaar, hulle oë toe, en dat hul hart nie sal verstaan nie. Johannes 12: 39 is niks anders as die verhoring van 'n gebed nie. God is hier net getrou aan Homself. Daarom het hierdie onvermoë om te glo, spesifiek betrekking op hierdie volk – Israel. Dit is spesifiek deel van die plan van

verlossing. God het nie sonder meer mense uitgekies vir die oordeel nie, maar het Israel se harte verhard sodat die nasies kan glo (Romeine 11: 11 en 30). En tog is dit nie of Israel totaal en al marionette in hierdie gebeurtenis was nie, want daar het selfs van die owerstes geglo, maar dit nie bely nie (Johannes 12: 42 en 43). Volgens Paulus het net sommige van Israel nie geglo nie (sommige van die takke is afgebreek: Romeine 11: 17). Paulus was in elk geval ook 'n Israëliet en het geglo.

Die ongeloof van Israel het gekom om versoening te bring aan die heidene. Hulle verwerping was die versoening van die wêreld (Romeine 11: 15). Die ongelowige Israel was soos takke wat afgebreek is om plek te maak vir die wilde takke (heidene) wat teen die mak olyfboom ingeënt is (verse 19 en 24). Daarom staan die heidene in die geloof, en het niks om op te roem nie (vers 20).

Die vraag kan nou gevra word of Israel weens hulle ongeloof nou geen kans meer op redding het nie? Nee, hulle het nie gestruik om te val nie, maar om Israel jaloers te maak (Romeine 11: 11). Maar is God dan onregverdig as hy sommige van Israel nie 'n kans gee om te glo nie? Paulus het met hierdie selfde vraag geworstel (Romeine 11: 1 tot 32). Daarom haal hy ook Jesaja 6: 9 en 10 aan (Romeine 11: 8). Die rede hoekom God hulle harte verhard het, is omdat hulle ongehoorsaam was (Romeine 11: 20 en 30) en ontrou was aan God in die woestyn. Hulle is nie tot ongeloof gepredestineer nie, maar hulle het agter ander gode aangeloop. Maar nou kan mens steeds die vraag vra: Is dit nie onregverdig dat God die Jode verblind as baie van hulle dalk nie eers deel gehad het aan die woestyngesbeure nie? Gee God hulle nie 'n regverdigde kans om te glo nie? God doen dit tog, want Paulus sê in Romeine 11: 22: *Let op die goedertierenheid en gestrengheid van God: gestrengheid oor die wat geval het, maar goedertierenheid oor jou as jy in die goedertierenheid bly; anders sal jy ook afgekap word.* Hier wys hy op die regverdigheid van God. In vers 23 sê hy die Israëliete sal weer ingeënt word as hulle nie in die ongeloof bly nie (as hulle in Jesus glo, vergelyk. Johannes 15). Hoe so? *Want die verharding ten dele oor Israel het gekom totdat die volheid van die heidene ingegaan het en so sal die hele Israel gered word* (Romeine 11: 25 en 26, vergelyk ook Lukas 21: 24).

Paulus noem hierdie waarheid 'n verborgenheid (Romeine 11: 25). Dit is nie iets wat tot die letter uitgewerk kan word nie. Ons kan dit gerus oorlaat aan God se regverdigheid. God se weë is groter as ons weë, en onnaspeurlik (Romeine 11: 33 tot 36).

Dit maak egter geen verskil aan die posisie van die heidene ten opsigte van die geloof nie.

*

JOHANNES 14: 17 – DIE WÊRELD KAN NIE DIE GEES VAN DIE WAARHEID ONTVANG NIE

Waarom kan die wêreld die Gees van die waarheid nie ontvang nie? Omdat hulle die Gees nie sien nie, en Hom nie ken nie. Hier word nie 'n fisiese *sien* bedoel nie, maar 'n geestelike *sien*, wat eintlik 'n uitbreiding is tot *ken*. Die evangelie is wel vir die wêreld bedoel (Johannes 3: 16), maar hoekom ken en sien hulle nie die Gees nie?

Nie omdat hulle daartoe gepredestineer is nie, maar

** omdat hulle nie glo nie (verse 1, 10, 11, 12. Vergelyk ook vers 9 in konteks met verse 10 tot 12).

** omdat hulle Hom nie liefhet en nie sy gebooie bewaar nie (vers 15).

* **JOHANNES 15: 16 – EK HET JULLE UITVERKIES OM VRUG TE DRA**

In die Joodse gemeenskap was dit die gebruik om jou eie leermeester te kies. Jesus sê vir sy dissipels dat hulle Hom nie as hulle leermeester gekies het nie. Die feit dat Jesus hulle gekies het, wys op sy motief van suiwer liefde, sonder enige belang aan hulle kant. Hy het hulle aangetel en uitgekies vir 'n spesifieke taak, en dit is om vrug te dra. Die uitverkorenes het die keuse om beskikbaar te wees vir seleksie en diens (sien Culpepper 1988:1346). Wat is in hierdie konteks die grond vir verkiesing?

** Dié wat in Hom bly (vers 7). Met ander woorde dié wat in Jesus is – dié wat glo in Jesus en hulleself met Hom vereenselwig.

** Dié wat sy gebooie bewaar (vers 10), naamlik om ander lief te hê (vers 12 en 17).

* **HANDELINGE 13: 48 – ALMAL WAT VERORDINEER OF BESTEM IS TOT DIE EWIGE LEWE**

Daar het gelowig geword almal wat verordineer of bestem is tot die ewige lewe. Die relevante woord ten opsigte van die interpretasie van hierdie vers is *tetagmenoi* (van *tassō*).

BETEKENISMOONTLIKHEDE

** *UBS Mini Lexicon* (Newman 1971) gee die moontlikhede: *Appoint, set aside, command.*

** Die *Analitiese Lexicon* (Bagster:1794) gee die moontlikhede: *Arrange, appoint, assign.*

** Louw en Nida (1988) plaas dit in die semantiese veld van *assign*.

** Baur (1957) vertaal spesifiek Handeling 13: 48 met *belong to, be classed among those possessing.*

VERTALINGS

** Verordineer: *King James Version, Modern King James Version, 1933 Afrikaans.*

** *Appointed: Amplified, New King James Version, New International Version.*

** *Those who were marked out: New English Bible.*

** *Bestem is vir: 1983 Afrikaans*

INTERPRETASIE

Marshall (1980) sê daar is basies drie interpretasies op hierdie gedeelte:

** Die geloof word deur predestinasie voorafgegaan.

** Mense het reeds hul vertroue in God gestel voordat hulle geglo het.

** Hier is spesifiek die heidene ook so bevoorreg om gereken te word onder dié wat deel kan raak van die uitverkorenes.

Bruce (1990) sê *tassō* beteken klaarblyklik *enrolled* of *inscribed*. Hy sê: *These showed by their faith that they had been so enrolled.*

In die woord *tassō* is daar geen inherente beduidenis op predestinasie of uitverkiesing nie, maar eerder dat hierdie mense ook deel het aan die ewige lewe. Hulle tel ook onder dié wat die ewige lewe het. Hulle het ook die reg verkry (*assign*) om die ewige lewe te hê, of die ewige lewe is ook vir hulle bestem. Dit maak egter nie saak watter vertaling gekies word nie, interpretasie 1 bly problematies.

Dit is ook belangrik om daarop te let dat *osoī ... aiōnion* (*almal wat tel onder dié wat die ewige lewe het*) nie 'n voorwaarde is vir *pisteuō* (*daar het gelowig geword*), of dit in tyd voorafgaan nie, maar eerder iets wat die *pisteuō* verder uitbrei of klassifiseer.

Uit die konteks blyk dit dat dit hier gaan oor heidene wat tot bekering kom (sien verse 42 en 46).

Dit speel af teen die agtergrond van heidene wat die evangelie aanvaar het teenoor Jode wat dit verwerp (vers 46) het. Die punt wat die skrywer dus met die uitbreiding *osoī ... aiōnion* wil maak, is dat die heidene ook deel kan kry aan die uitverkiesing (vers 17). Dit gaan nie hier om spesifieke individue wat vooraf bestem is om gelowig te word nie, maar oor die voorneme van God om gelowige heidene ook te bestem vir die ewige lewe.

Dit kan soos volg omskryf word:

Hulle het gelowig geword. Hulle wat gelowig geword het, is ook bestem om die ewige lewe te kry op grond van hulle geloof, want heidene is ook bestem vir die ewige lewe.

Hierdie interpretasie word ook uit die konteks ondersteun:

- ** Vers 39 sê dat elkeen wat glo deur Christus geregverdig word. Hier is die geloof die voorwaarde vir regverdiging, nie predestinasie nie.
- ** Die Jode se verwerping (vers 46) word gestel teenoor die geloof (aanvaarding) van die heidene. Geloof is bepalend vir verwerping of aanvaarding, nie predestinasie nie.
- ** Die redding tot die nasies wat in vers 47 ter sprake kom, sê nie dat spesifieke individue gered gaan word op grond van predestinasie nie, maar dat die redding beskikbaar is vir alle mense.

*

HANDELINGE 15: 7 – GOD HET LANK GELEDE VERKIES DAT DIE HEIDENE HOOR

God het lank gelede verkies het dat die Heidene deur Paulus se mond die woord van die evangelie hoor en gelowig word. Dit onderstreep dieselfde beginsel wat in Handeling 13: 48 bespreek is. Dit gaan hier nie oor die vooraf bepaling van 'n sekere spesifieke gebeurtenis, of die vooraf bestemming van spesifieke individue nie, maar oor die plan en voorneme van God om heidene ook te kies wat die evangelie glo nadat dit aan hulle verkondig is. Hy het lank vooraf besluit en beskik dat die evangelie aan al die nasies beskikbaar gaan wees, want so lief het God die wêreld gehad, dat hy sy enigste seun gestuur het, sodat elkeen wat in Hom glo, nie verlore mag gaan nie, maar die ewige lewe kan hê (Johannes 3: 16). Dit is sy ewige voorneme. Dit is die uitverkiesing. Dit is die hart van die evangelie.

* **HANDELINGE 15: 18 – AAN GOD IS AL SY WERKE VAN EWIGHEID AF BEKEND**

In meeste grondtekste kom *aan God is al sy werke* nie voor nie. Baie vertalings vertaal slegs: *Dit is van ewigheid af bekend*. Indien *aan God is al sy werke* wel as deel van die teks beskou word, sou dit steeds nie 'n sekere fatalisme impliseer nie. Dit praat eerder van die feit dat God lankal geweet het wat Hy gaan doen in die laaste tyd. Sy voorneme en beloftes staan vas. Niemand of niks sal God kan keer om sy werke, wat Hy lank voorheen al beplan het, te volbring nie.

* **ROMEINE 3: 10 TOT 23 – NIEMAND SOEK GOD NIE**

Geen sondaar soek God nie (Romeine 3: 10). Geen sondaar gaan haal God of kom uit sy eie by God uit nie. God neem die inisiatief. God kom na die mens toe. Hy openbaar Homself deur sy seun Jesus Christus aan die mens. As die Gees van God die mens oortuig van geregtigheid, sonde en oordeel (Johannes 16: 8), kan hy die verlossing wat God vir hom bewerk het aanneem. Maar wie oortuig die Gees van geregtigheid, sonde en oordeel? Die wêreld (Johannes 16: 8), dit wil sê alle mense. Daarom is die evangelie 'n blye boodskap wat vir die hele volk is (Lukas 2: 10).

Soos vroeër bespreek, lê die probleem van verdorwenheid nie by die mens se wil nie, maar by sy natuur. 'n Ongelowige kan ook die goeie wil doen, maar hy kan dit nie ten uitvoer bring nie, want sy sondige natuur diskwalifiseer enige goeie pogings om werklik goed te doen of sy redding te verwerf (Romeine 7: 15). Vers 18 sê ook: *Om te wil is by my aanwesig, maar om goed te doen vind ek nie*. Om die verlossing deur 'n wilskeuse te aanvaar is nie om iets goeds te doen of om 'n goeie werk te verrig nie, dit is juis om te erken dat jy niks kan doen om gered te word nie, en dat jy slegs die verlossing wat Christus bewerk het kan aanvaar. Dit is geloof. Met ander woorde 'n sondaar soek nie God nie, maar hy kan God se verlossing deur die geloof aanvaar nadat God na hom toe afgebuig het. Interessant genoeg noem die Hebreërs skrywer dat geloof wel 'n manier is waarop God gesoek word (Hebreërs 11: 6).

* **ROMEINE 3: 24 – REGVERDIGING SONDER VERDIENSTE**

Die weg waarlangs mens gered word sonder verdienste, is dié van geloof. Die feit dat mens deur geloof kan deel hê aan die verlossing, is juis God se genade. Geloof op sigself (met ander woorde sonder dat God dit eers hoef in te gee) staan teenoor verdienste (sien aard van geloof).

* **ROMEINE 8: 8 – DIÉ WAT IN DIE VLEES IS KAN GOD NIE BEHAAG NIE**

Die konteks van Romeine 8 maak dit duidelik dat dit hier gaan om mense wat lewe of wandel deur die Gees of die vlees (vers 4). Vergelyk die volgende vertalings:

- ** ... *those who are living in the life of the flesh (Amplified)*.
- ** ... *those controlled by the sinful nature (New International Version)*.
- ** ... *those who live under its control (New English Bible)*.
- ** ... *those who are still under control of their old sinful selves (Living)*.
- ** ... *those who obey their human nature (Good News)*.
- ** ... *dié wat hulle deur die sondige natuur laat beheers (1983 Afrikaans)*.

Dit gaan dus om sondaars wat nog nie tot bekering gekom het nie, mense wat willens en wetens kies daarvoor om in die vlees te lewe. Dit staan teenoor vers 9 wat sê: *julle is egter nie in die vlees nie*. Hier onderskei Paulus tussen die twee tipes mense of twee bestaanswyses: Dié wat in die vlees is (ongeredde sondaars), en dié wat in die Gees is (geregverdigdes).

Omdat iemand wat nog in die vlees is God nie kan behaag nie, is dit eers nodig dat die vlees afgelê moet word in Christus (Kolossense 2: 11).

Hier word egter nie gesê dat 'n sondaar nie kan glo nie, inteendeel, net sondaars kan glo tot redding (Romeine 3: 21 tot 24), daar is geen onderskeid nie. Daarom is dit onmoontlik om God te behaag sonder geloof (Hebreërs 11: 5 en 6).

*

ROMEINE 8: 29 EN 30 – DIÉ WAT HY VANTEVORE VERORDINEER HET

Hierdie teksgedeelte moet verstaan word teen die agtergrond van vers 28 wat sê dat alles ten goede meewerk vir hulle wat vir God liefhet – *vir hulle wat volgens sy plan geroep is* (die roeping word in vers 30 verder verduidelik). Dit dui hier op die mense wat deel word van God se plan of voorneme deurdat hulle vir God liefhet. God het van die begin af die voorneme gehad dat alles (*alles* dui op verse 29 en 30: Die roeping, verheerliking, ensovoorts) ten goede sal meewerk vir hulle wat Hom liefhet.

Vers 29 kan vertaal word met *dié waarvan Hy voorheen geweet het ...* (*proginōskō*: vergelyk *New Kings James Version* en *New International Version*). Hierdie voorkennis dui nie op name van spesifieke individue nie, maar op diegene wat inpas in sy plan of voorneme – dié wat deel kry aan die plan waarvoor Hy van die grondlegging van die wêreld af voorsiening gemaak het (in Jesus) – dié wat vir God liefhet (vers 28). Hy het dit so besluit dat hierdie mense ook gelykvormig sal wees aan die beeld van sy seun. Vers 30: In God se plan het Hy besluit dat hierdie mense (wat Hom sou liefhê) deel sal kry aan God se roeping, regverdiging en verheerliking. Hier is wel sprake van voorkennis, maar dan as voorafbepaalde bestemming in die algemeen vir dié wat deel raak aan die plan waarvoor God in Christus voorsiening gemaak het. Dit gaan in die gedeelte by uitstek oor die inhoud van die voorneme in Christus. Anders gestel, dié wat deel kry aan die plan waarvoor God van voor die grondlegging van die wêreld af voorsiening gemaak het, deurdat hulle God liefhet, sal ook deel hê aan die hele *geskenkpakkie*: Die roeping, regverdiging en verheerliking.

Op ander plekke in die Nuwe Testament impliseer roeping nie noodwendig uitverkiesing nie. Volgens Matteus 22: 14 is baie geroep, maar nie almal is uitverkies nie (vergelyk ook die *leer* (*teach*) van die Vader in die bespreking van Johannes 6: 45), maar uitverkiesing veronderstel wel roeping.

*

ROMEINE 9 – GOD SE SOEWEREINE PLAN OM HEIDENE OOK TE KIES

In Romeine 9 is die Israeliete ongelukkig dat die heidene ook nou deel kan kry aan die verbonde (vers 4). Dit lê vir Paulus na aan die hart dat hulle so voel en hy is bedroef daaroor want hy is ook 'n gebore Israeliet (9: 2 en 3). Hy sê egter dit is nie asof die Woord van God verval het nie (9: 6), en hy wys daarop dat hulle wat kinders is van die belofte, gereken word as kinders van God (vers 8). *Kinders van die belofte* word in 4: 16 omskryf: *Daarom is dit uit die geloof, sodat dit volgens genade kan wees en die belofte kan vasstaan vir die hele nageslag; nie alleen vir die wat uit die wet is nie, maar ook vir die wat uit die geloof van*

Abraham is, die vader van ons almal. Daarom is nie almal Israel wat uit Israel is nie, maar hulle wat kinders is van die belofte (9: 6 tot 8). Die *Living Bible* vertaal 9: 8 met *those who believe the promise of salvation*. Dus, slegs dié wat glo is deel van die belofte, of jy nou fisies 'n Israeliet is of nie (vergelyk ook 9: 28, 32, 33). Dit gaan dus nie oor die uitverkiesing van spesifieke individue nie, maar oor die verkiesing van almal wat glo, Jood of nie-Jood.

Dit gaan in Romeine 9 oor die voorneme van God (9: 11). Dit gaan oor dié wat Hy roep (9: 11). En wat is sy voorneme? Wie roep Hy? In vers 24 sê Paulus God roep uit die heidene sowel as die Jode. Die Jode kan nie verstaan dat die heidene wat die geregtigheid nie nagejaag het nie, dit nou verniet ontvang nie (slegs deur te glo: 9: 30). Hulle dink dit is onregverdig dat God heidene ook in sy voorneme toegelaat het, en wil selfs met God daaroor twis. Dan sê Paulus dat God soewerein is in sy handelinge. Hy kan besluit hoe Hy mense wil verlos. Die voorneme van God hang nie af van die een wat wil of die een wat loop nie, maar van God se barmhartigheid. Wie is die mens wat God se voorneme wil bevraagteken, hoe kan Israel vir God sê: *hoekom het U my so gemaak?* (9: 20).

Die vraag wat in Romeine 9: 19 gevra word, is 'n vraag wat Paulus antisipeer: *Waarom verwyd Hy dan nog (vind Hy dan nog fout)? Want wie het sy wil weerstaan?* Die vraag wat Paulus vra kan soos volg geparafraseer word: *Waarom vind God nog fout met die Jode nadat Hy hulle harte verhard het met die oog daarop om redding aan die nie-Jode ook te bring* (vergelyk vers 30), *want niemand kon in elk geval nog ooit daarin slaag om God te verhinder om sy wil en bedoeling uit te voer nie?* Paulus redeneer dat dit eintlik 'n ontoepaslike vraag is, want God het hulle nie daadwerklik geblameer nie, want Hy moes na regte sy toorn en sy krag aan hulle bekend maak, maar Hy het nie. Hy het hulle met baie geduld verdra wat eintlik die blaam en die hel uit die staanspoor verdien het (vers 22). Hierdeur het God nie effektief blaam toegevoeg nie, maar Hy het die rykdom van sy heerlikheid bekend gemaak aan die werktuie van genade wat Hy voorberei het vir sy heerlikheid (vers 23). Dit is daarom 'n parafrase vir die evangelie waar sy genade getoon word. En tot wie het God se genade gekom? Mense van alle nasies – Jode ingesluit (vers 24). In die Nuwe Testament verkry alle mense daarom die geregtigheid deur die geloof (vers 30).

Die volgende kan dus uit Romeine 9: 19 afgelei word:

- ** Die vraag wat Paulus aanspreek is nie 'n vraag wat onderliggend is aan God se werking nie, maar 'n vraag wat hy vanuit sy gehoor antisipeer.
- ** Paulus toon aan dat hierdie vraag eintlik 'n ontoepaslike vraag is, en dat die teenoorgestelde waar is.
- ** Paulus wil daarom nie die idee behou dat God steeds mense verwyd nadat Hy hulle vooraf gekies het nie.
- ** Die blaam was op die Israeliete voordat Hy besluit het om hulle harte te verhard met die oog op die evangelie. Die verharding van hulle harte was daarom nie 'n verandering in hulle destinasie nie, maar God het hulle gebruik in sy plan om redding tot die nasies te bring, selfs al was hulle reeds op pad hel toe.
- ** Die verharding van hulle harte is nie gelyk aan ewige veroordeling nie, maar dit dien 'n groter doel, naamlik om die verlossing na al die nasies te bring.

Dit gaan dus in Romeine 9 oor die uitverkiesing as verkiesing wat heidene ook insluit, nie oor partikuliere verkiesing nie. Die verkiesing is nie op grond van

sekere dinge wat in jou guns tel nie (soos dat jy 'n fisiese afstammeling van Abraham is nie), maar op grond van iets onverdienstelik, naamlik geloof.

Oor die vraag *hoekom verhard God die harte van die Israëliete* (vers 18), kyk na die bespreking van Johannes 12: 39 en Romeine 11.

*

ROMEINE 11 – DIE TOEKOMS VAN ISRAEL

Sien die bespreking van Johannes 12: 39.

*

2 KORINTIËRS 3: 5 – ONS IS NIE UIT ONSSELF BEKWAAM NIE

Ons is nie uit onself bekwaam om iets as uit onself te bedink nie, maar ons bekwaamheid is uit God. Die klem lê hier op die *as uit onself* en nie op die *bedink* nie. Vergelyk die Engelse vertalings, byvoorbeeld die *New International Version*: *Not that we are competent in ourselves to claim anything for ourselves, but our competence comes from God.*

Ons kan nie dink dat ons self oor die vermoë beskik om bedienaars te wees van die Nuwe Testament nie. Dit gaan hier oor die bekwaammaking van die Gees. Sy Gees gee ons die vermoë om bedienaars van die Nuwe Testament te wees (vers 6). Die nuwe bedeling van die Gees, sowel as die vermoë om daarin te wandel, kom van God. Dit gaan nie hier om die verlossingswerk van die Gees nie, maar oor die bystand en bekragtiging van die Gees met die oog op hierdie bediening. Die mense in Korinte het te veel op hulle eie vermoëns staat gemaak, en word daarom ook teen aanbevelingsbriewe gemaan (vers 1).

*

2 KORINTIËRS 4: 4 – DIE SINNE IS VERBLIND

Die bedekking van die evangelie vir dié wat verlore gaan, hang saam met 3: 15. Die god van hierdie wêreld het die ongelowiges se sinne verblind. Maar wanneer hulle hulleself tot die Here bekeer het (vergelyk *King James Version*, *New International Version*, ensovoorts), word die bedekking weggeneem (3: 16). Vir wie is die evangelie bedek (4: 3)? In (die harte van) dié wat verlore gaan. Hoekom gaan hulle verlore? Nie omdat hulle daartoe gepredestineer is nie, maar omdat hulle nie glo nie (vers 4, *King James Version*: *them which believe not*). Daarom het die verligting van die evangelie van die heerlijkheid van Christus, wat die beeld van God is, nie op hulle geskyn nie. Die bedekking van die evangelie word nie vir spesifieke individue vooraf bepaal nie, maar is die beskrywing van die toestand van die harte van dié wat nie glo nie. Dit is die geval met almal wat nie glo nie. Hulle harte bly verblind totdat die Heilige Gees die bedekking kom wegneem nadat hulle Christus in die geloof aangeneem het. Die proses van oortuiging van die Heilige Gees vind plaas in die harte van dié wat nie net geleer is aangaande die goeie nuus nie, maar ook self geleer het, en wat die evangelie ter harte geneem het (vergelyk Johannes 6: 45). Hulle harte is verlig. Hulle het die Gees van die geloof, soos geskryf is: *Ek het geglo, daarom het ek gespreek* (vers 13).

*

2 KORINTIËRS 5: 15 EN 2 TIMOTEUS 2: 11 – ALMAL HET GESTERF

2 Korintiërs 5: 15 sê: *omdat ons van oordeel is dat as een vir almal gesterf het, hulle dan almal gesterf het; en Hy het vir almal gesterwe, sodat die wat lewe nie meer vir hulself moet lewe nie, maar vir Hom wat vir hulle gesterf het en opgewek is.* Volgens 2 Korintiërs 5: 15 het alle mense gesterf omdat Christus vir

alle mense gesterf het, maar dit beteken nie noodwendig dat alle mense lewe nie. *Dié wat lewe* moet nie meer vir hulleself lewe nie. Wie kry deel aan die nuwe lewe? Net dié wat *in Christus is*, raak nuwe skepsels (2 Korintiërs 5: 17).

2 Timoteus 2: 11 sê: *Dit is 'n betroubare woord; want as ons met Hom gesterf het, sal ons ook met Hom lewe.* Hier lyk dit of almal wat saam met Christus gesterf het ook saam met Hom lewe. 2 Timoteus 2: 11 kan nie op dieselfde manier verstaan word as 2 Korintiërs 5: 15 nie. Die verskil tussen hierdie twee gedeeltes is dat 2 Timoteus daarvan praat dat mense wat met Christus gesterf het ook met Hom sal lewe. Almal wat volgens 2 Korintiërs 5:15 gesterf het, het dus gesterf, maar nie met Christus gesterf op dieselfde manier as in 2 Timoteus 2: 11 nie.

Wat beteken dit dat alle mense gesterf het omdat Christus vir alle mense gesterf het? Dit moet op dieselfde manier verstaan word as ander gedeeltes waar verwys word na alle mense wat dood is in die sonde.

Romeine 5: 12: *Daarom, soos deur een mens die sonde in die wêreld ingekom het en deur die sonde die dood, en so die dood tot alle mense deurgedring het, omdat almal gesondig het.*

Romeine 6: 23: *Want die loon van die sonde is die dood ...*

Alle mense wat nie wedergebore word nie en nie in Christus is nie (2 Korintiërs 5: 17), is en bly geestelik dood in hulle sonde, want die ewige dood, wat die gevolg is van die sonde, heers oor almal wat nog in die sonde is en bly (vergelyk Romeine 6: 12 en 14). Christus se dood spreek ook daarvan dat alle mense die dood verdien. Christus het vir alle mense gesterf, wat beteken dat God die hele wêreld met Homself versoen het in Christus (2 Korintiërs 5: 19) en ook potensieel almal se straf (wat God aan alle mense verskuldig is) op Christus laat neerkom het, sodat elkeen wat hom met God laat versoen (2 Korintiërs 5: 20) deur geloof en as gevolg daarvan in Christus is, se straf reeds deur Christus gedra is. Iemand wat nie Jesus se soenverdienste aan die kruis aanvaar nie en nie in Hom glo nie, kan nie deel hê aan God se versoening in Christus nie, en sal wel God se direkte straf ontvang (2 Tessalonisense 1: 9, Hebreërs 10: 29).

Hulle wat die Woord in geloof aangeneem het, word wedergebore uit 'n onverganklike saad (1 Petrus 1: 23) en het in alle opsigte deel aan Christus. Daarom praat die doop van die gelowige se identifikasie en gelykvormigheid aan Christus se dood en opstanding. Die gelowige kry in alle opsigte deel aan dit wat Christus verrig het deur sy dood en opstanding. Deur die gelowige se verbondenheid met Christus word sy vlees afgelê (Kolossense 2: 11), is hy 'n nuwe skepping (2 Korintiërs 5: 17) en hy kry deel aan die goddelike natuur (2 Petrus 1: 4). Die gelowige se verbondenheid met Christus in sy dood en opstanding (waarvan die doop spreek) word baie goed verduidelik deur die volgende Skrifgedeeltes:

** Romeine 6: 5 en 6: *Want as ons met Hom saamgegroeï het deur die gelykvormigheid aan sy dood, sal ons dit tog ook wees deur dié aan sy opstanding; (6) aangesien ons dit weet dat ons oue mens saam gekruisig is, sodat die liggaam van die sonde tot niet gemaak sou word en ons nie meer die sonde sou dien nie.*

** Romeine 6: 8 en 9: *As ons dan saam met Christus gesterf het, glo ons dat ons ook saam met Hom sal lewe, (9) omdat ons weet dat Christus, nadat*

Hy opgewek is uit die dode, nie meer sterf nie. Die dood heers oor Hom nie meer nie.

** Kolossense 2:12: *omdat julle saam met Hom begrawe is in die doop, waarin julle ook saam opgewek is deur die geloof in die werking van God wat Hom uit die dode opgewek het.*

** Romeine 8: 10: *Maar as Christus in julle is, dan is die liggaam dood vanweë die sonde, maar die gees is lewe vanweë die geregtigheid.*

*

EFESIËRS 2: 8 – DIE REDDING IS 'N GAWE VAN GOD

Hierdie vers verwys terug na vers 5: *uit genade is julle gered*. Daarom is die 1983 vertaling van vers 8, myns insiens, 'n goeie vertaling: *hierdie redding is nie uit julleself nie*. Die *touto* (*dit*) verwys semanties in die eerste plek na die redding (vergelyk vers 5), nie na die geloof nie (vergelyk Zerwick en Grosvenor 1988, *Amplified Bible*). 'n Mens kan jouself nie red nie. As mens dit raaksien en sien dat net God deur Jesus die Here jou kan red, en dit so aanvaar en dit bely, word jy gered (Romeine 10: 10), want dit is gelyk aan geloof. Die Lewende Bybel vertaal dit so: *Ons kon onself nie red nie, maar God gee dit vir ons verniet as ons op Jesus Christus vertrou*.

Dit is egter grammatikaal moontlik om die *touto* te verstaan as terugverwysend na die hele frase (met ander woorde die redding en die geloof). Maar selfs al verwys die *touto* na die hele frase, is die *dia pistis* (*deur die geloof*) net 'n uitbreiding op *sesōsmenoi* (*julle is gered*). Dit gaan in hierdie gedeelte in die eerste plek oor die redding en die lewendmaking van die mens (Efesiërs 2: 5). Mens sou die frase ook kon vertaal: *Want uit genade is julle gered (deur die geloof), en dit is nie uit julleself nie: dit is 'n gawe van God*. Die *deur die geloof* is ingevoeg om te sê hoe die redding plaasvind, naamlik deur die geloof. Die geloof is die weg waarlangs mens deel het aan die reddende genade, want dit staan teenoor die verdienste. *It is by grace that you have been saved because you have faith* (Louw en Nida 1988:379).

Vergelyk Romeine 4: 4 en 5. Hier is dit nie genade wat teenoor verdienste gestel word nie, maar geloof, want geloof op sigself is nie 'n verdienstelike werk nie, daarom is dit volgens genade. Met ander woorde dit is nie genade omdat God geloof ingee nie, maar omdat geloof inherent nie 'n verdienstelike karakter het nie. God weet dit en daarom het Hy dit die manier gemaak waarop die mens gered kan word. Daarom is die weg van die geloof op sy eie, gelyk aan genade.

Hier in Efesiërs 2: 8 kom dit op presies dieselfde neer. Geloof is die toegang tot die genade (Romeine 5: 2).

In Efesiërs 2: 8 verwys die *dia pistis* na die manier van redding: deur die geloof. Daarom word hier in algemene terme gepraat (*dia* + akkusatief). Die klem is hier nie in die eerste plek op die aksie van geloof van die individu nie, maar op die weg van die saligheid, die voorneme van God wat in Christus geopenbaar is, en dit is nie deur mense uitgedink nie. Die voorneme van God om mense op grond van hulle geloof sonder verdienste te red, is in elke opsig 'n weerspieëling van God se loutere genade. Dit is in totaliteit 'n gawe van God waaraan alle mense kan deel.

*

FILIPPENSE 1: 29 – DIT IS GEGEE OM TE GLO EN TE LY

Christus het dit genadiglik gegee om nie alleen in Hom te glo nie, maar ook vir Hom te ly. Die relevante woord wat in die Grieks gebruik word is *charizomai*.

BETEKENISMOONTLIKHEDE

- ** Die mini woordeboek van die UBS-tekst (Newman 1971), gee die moontlikheid om dit te vertaal met *granted*.
- ** Die analitiese woordeboek (Bagster Press:1794) gee die moontlikheid: *granted a favour*.
- ** Zerwick en Grosvenor (1988): *Grant: as a grace or privilege*.
- ** Bauer se *Lexicon* (1957) gee 'n spesifieke verwysing na Filippense 1: 29, en vertaal dit dan met *granted the privilege of*.

VERTALINGS

- ** *Granted: New International Version, Revised Standard Version, New King James Version*.
- ** *Given the privilege of: Good News, Living*.
- ** *Granted the privilege: New English Bible, Amplified*.
- ** *Die voorreg gegee: 1983 Afrikaans, Lewende Bybel*.

INTERPRETASIE

Die konteks van Filippense 1 (en veral verse 27 tot 30) dui daarop dat Paulus besig is om hierdie mense te bemoedig wat besig is om die stryd van die geloof te stry (1: 27). Paulus kom te hore van hulle moeilike omstandighede (1: 27) en verneem van die lyding wat hulle moet deurmaak ter wille van Christus. Hy verneem dat hulle teenstanders het in hierdie stryd (1: 28) wat dit vir hulle moeilik maak om te glo, en hulle lyding ter wille van Christus vererger. Die frase *ter wille van Christus* is belangrik. Wat Paulus deur hierdie vers vir die gelowiges wil sê, is dat hulle hulle geloof as 'n voorreg moet beskou, want hulle doen dit nie vir hulleself nie, maar vir Christus. Dit kom dan ooreen met 2 Korintiërs 1: 6. Daarom roep hy hierna ook die gemeente op om dieselfde gesindheid as dié van Christus te openbaar.

Paulus is in elk geval nie hier besig om 'n definisie (soos byvoorbeeld in Romeine 4 en 5) oor geloof tot redding te gee nie. Hy praat eerder van die feit dat hulle Christene is (in Hom glo) as oor die aard van geloof. Die konteks is dié van bemoediging teen die agtergrond van die stryd van die geloof wat hulle stry.

'n Interpretasie wat bekeringsgeloof as God-ingegewe gawe hier wil inlees, het te doen met 'n paar ander kontekstuele probleme:

- ** Dit strook nie met die algemene trant van die gedeelte nie.
- ** Die infinitief van beide *geloof* en *lyding* maak so 'n interpretasie onwaarskynlik, want die infinitief pas beter in die konstruksie met *as 'n voorreg beskou* (soos verduidelik is).
- ** As God geloof sou ingee, gee hy dan lyding ook in? Die twee terme is trouens deel van dieselfde Griekse konstruksie.
- ** Dit sou ook nie rym met ander Pauliniese uitsprake nie (vergelyk Titus 2: 11, Romeine 3: 27, 5: 2,15,18, 10: 12 en 13, 14: 15, 1 Korintiërs 8: 11, 2 Korintiërs 5: 15, 19, 1 Timoteus 2: 4, 6, ensovoorts).

*

FILIPPENSE 2: 12 – WERK JULLE EIE HEIL UIT

Katergazomai (uitwerk) kan soos volg vertaal word:

BETEKENISMOONTLIKHEDE

- ** Die *Mini Lexicon* van die UBS teks (Newman 1971) gee onder andere die volgende moontlikhede: *do, bring about, work out, make ready*.
- ** Die Analitiese *Lexicon* (Bagster Press:1794) gee die volgende spesifiek in verband met Filippense 2: 12: *to work, practise, realize in practice*.
- ** Liddle en Scott (1924) gee onder andere die moontlikheid: *to effect, to prevail upon, to work in*.
- ** Louw en Nida (1988) stel *effect* voor met betrekking tot hierdie gedeelte.
- ** Baur (1957): *work out*.

VERTALINGS

- ** *Work out: Revised Standard Version, King James Version, New King James Version, New English Bible*.
- ** *Werk uit: 1933 Afrikaans, Statevertaling (werkt uws)*.
- ** *Continue to work out: New International Version*.
- ** *Keep on working...to complete: Good News*.
- ** *Cultivate, carry out the goal, fully complete: Amplified*.
- ** *Do the good things as a result from being saved: Living*.
- ** *Julle moet julle daarop toelê om as verlose mense te lewe: 1983 vertaling*.
- ** *Julle moet julle daarop toelê om die redding wat God julle gegee het in julle lewe uit te werk: Lewende Bybel*.

INTERPRETASIE

Die term *katergazomai* (*werk uit*) op sy eie kan op twee maniere geïnterpreteer word:

- ** As iets wat jy tot stand moet bring.
- ** As iets wat reeds tot stand gekom het, wat jy moet uitlewe.

Mens sou dus vereenvoudig kon sê by die eerste interpretasie lê die klem op die werk, en by die tweede interpretasie lê die klem op die uit (na buite of uitwaarts).

In hierdie konteks pas die tweede interpretasie beter – wat impliseer dat die verlossing reeds verkry is, en dat *katergazomai* gebruik word om die uitlewe van hierdie verlossing te beskryf:

- ** Die Bybelvertalings wat 'n keuse maak vir een van die twee interpretasies, kies deurgaans die tweede vertaling (New International Version, *Good News, Amplified, Living*, 1983 Afrikaanse vertaling, Lewende Bybel). Dit is interessant dat die Lewende Bybel steeds die term *werk uit* gebruik, maar daaraan die nuanse van *uitlewe* gee.
- ** Uit die konteks is dit duidelik dat Paulus hier met gelowiges praat wat reeds die heil ontvang het. Hy sê in vers 12: *soos julle altyd gehoorsaam gewees het*. Dit is mense wat reeds die verlossing van Jesus Christus deur hul geloof aanvaar het. Vers 14 sê ook *doen alles sonder murmuring en teësprak*. Hierdie *alles* verwys na alles wat saamgaan of wat die implikasie is van die heil wat hulle ontvang het. In vers 15 word die betekenis van vers 12 verder uitgebou en gekwalifiseer: *sodat julle onberispelik en opreg kan wees, kinders van God sonder gebrek te midde van 'n krom en verdraaide geslag onder wie julle skyn soos ligte in hierdie wêreld*. Hier beteken die *werk uit* van die heil dat hulle soos 'n lig moet

skyn in hierdie wêreld, sodat hulle lewens kan getuig van die heil wat God in hulle gewerk het. En in dit alles werk God in hulle (deur sy Gees) en help hulle om te wil sowel as om te werk na sy welbehae (vers 13).

* **FILIPPENSE 2: 13 – DIT IS GOD WAT IN JULLE WERK OM TE WIL EN TE WERK**

VERTALINGS

- ** *God is always at work in you to make you willing and able to obey his own purpose (Good News).*
- ** *For God is at work within you, helping you to want to obey him, and then helping you to do what he wants (Living).*
- ** *It is God Who is all the while effectually at work in you [energizing] ... (Amplified).*
- ** *Inspiring both the will and the deed (New English Bible).*
- ** *Hy is met julle besig as julle voel julle wil iets doen wat Hom gelukkig sal maak, en as julle dit uiteindelik doen, is Hy steeds by julle. Ja, dit is Hy wat so in julle werk (Van der Watt en Joubert 1997:642).*

INTERPRETASIE

God werk in ons en gee die energie of krag of vermoë (*energeō*) om te kan wil en te kan werk, want sonder God se krag is dit nie moontlik vir 'n Christen om in sy wil te wandel nie. Dit gaan hier om die uitleef van jou Christenskap te midde van 'n krom en verdraaide geslag (vers 15). God help jou om te wil om jou heil na buite uit te leef, maar Hy wil nie vir of namens jou nie, dit is nog steeds jy wat wil. Vers 12 sê: *Werk julle eie heil uit*. Met ander woorde: *Julle moet dit doen, maar God stel julle in staat ...*

* **2 TESSALONISENSE 2: 13 – VAN DIE BEGIN VERKIES TOT SALIGHEID**

Hier volg slegs 'n paar vertalings wat, myns insiens, die interpretasie van die teks vergemaklik:

- ** *New English Bible: We are always bound to thank God for you, my friends beloved by the Lord. From the beginning of time God chose you to find salvation in the Spirit who consecrates you and in the truth you believe.*
- ** *New International Version: But we ought always to thank God for you, brothers loved by the Lord, because from the beginning God chose you to be saved through the sanctifying work of the Spirit and through belief in the truth.*
- ** *Revised Standard Version vertaal ook: through.*

Hier gaan dit weereens oor die voorneme van God se verkiesing. Dit gaan oor die plan wat God van die begin af gehad het om mense te roep deur die evangelie (vers 14). Die uitverkiesing is in Christus (vers 14). Die gemeente verkry die heerlikheid van Christus. Vers 13 is ander woorde om te sê dat die evangelie van die begin af in Christus (vergelyk Efesiërs 1: 4) aan ons geskenk is. Hierdeur roep Hy ons op om die heerlikheid van Christus te verkry. Die voorneme van verkiesing het die saligheid ten doel. Die wyse waarop ons deel kry aan die saligheid is soos volg (vanuit die konteks):

- ** Deur (en) die heiligmaking van die Gees. Dit is die manier waarop God die mens wederbaar deur geloof.

- ** En deur (en) die geloof. Hy kies dié uit wat glo. Verse 10 tot 12 sê dat dié wat nie die waarheid aangeneem (*decomai*) het nie, en dit nie geglo het nie, geoordeel word. En dan volg vers 13 in teenstelling daarmee. Dan dank Paulus God dat hy nie dieselfde van die gemeente kan sê nie. By implikasie het hulle wel geglo en die woord van die waarheid aangeneem. Daardeur het hulle deel gekry aan God se ewige voorneme van verkiesing.

Geparafraseerd kan hierdie vers soos volg vertaal word:

Maar broers, ons moet God dank dat die Here ons so liefhet dat Hy van die begin af al 'n plan gehad het om ons te laat deel kry aan die saligheid deur die heiligmaking van die Gees, en dit deurdat ons glo in die waarheid.

* **2 TESSALONISENSE 3: 2 – DIE GELOOF IS NIE DEEL VAN ALMAL NIE**

Die geloof is nie deel van almal nie sê bloot dat nie almal glo of tot geloof kom nie. Dit sê niks oor die aard van die geloof nie. Dit sê nie of geloof ingegee word of nie.

* **2 TIMOTEUS 1: 9 – GERED VOLGENS SY EIE VOORNEME VAN GENADE**

Dit gaan hier oor God se eie voorneme en genade. Dit is nie iets waarin die mens enige inspraak het nie. God se genade en voorneme is geopenbaar in Christus Jesus. Die verlossing is van alle ewigheid aan ons geskenk in Christus. Met ander woorde as ons deel raak aan Christus, het ons deel aan die verlossing wat Hy volgens die voorneme van sy verkiesing van ewigheid af in Christus geskenk het (vergelyk Romeine 9: 11). Hoe raak ons deel hiervan? Ons word deel van Christus deur die geloof (vers 12).

* **TITUS 3: 5 – NA SY BARMHARTIGHEID HET HY ONS GERED**

Hier word gepraat van die redding of verlossing van die mens. Dit is alles God se werk. Dit is God se geskenk in Christus. Dit vind gestalte deur die wedergeboorte (vergelyk Johannes 3: 5). Hier word egter niks gesê van die toegang tot die redding nie. Geloof is steeds nodig om hierdie redding deelagtig te word (vers 8, vergelyk ook die bespreking van Efesiërs 2: 8).

* **1 PETRUS 1: 1 EN 2 – UITVERKORE VOLGENS DIE VOORKENNIS VAN GOD**

Petrus rig sy brief aan die vreemdelinge van die verstrooiing. Hulle is uitverkore volgens die voorkennis van God, in die heiliging van die Gees, tot gehoorsaamheid en besprenkeling met die bloed van Jesus Christus. God het vooraf kennis gehad (*prognōsis*) en geweet dat Hy mense gaan uitkies in Christus (sien Efesiërs 1: 5 tot 11). Hulle sal deel hê in die heiliging (*hagiasmos*) van die Gees – dit is die wedergeboorte en heiligingswerk deur die Gees (Johannes 3: 5). Hy het geweet dit sal mense bring tot gehoorsaamheid, omdat Hy besluit het om sy Gees as Trooster en Leidsman aan die wedergebore mens te skenk (die belofte van die Vader). Die besprenkeling met die bloed van die Here Jesus praat van die innerlike gebeure van die hart, waarin die bloed van die Lam mense se sondes sal skoonwas en hulle gewetes sal reinig (Hebreërs 10: 22). Dit alles is deel van die genadewerk waarvan God van altyd af geweet het en wat hy vooraf beplan het, wat deur Christus se versoeningswerk beskikbaar gestel sou word. Dit praat nie van individuele verkiesing nie, maar vervat die

ewige voorneme van God om wedergeboorte en versoening aan die mense te skenk wat in Christus glo (1 Petrus 1: 3 tot 5, sien ook Efesiërs 3: 8 tot 12).

*

1 PETRUS 1: 10 – DIE GENADE IS VIR JULLE

Die genade wat vir hulle bestem is, waaroor die profete geprofeteer het, hou direk verband met die saligheid – die einddoel van hulle geloof (vers 9). Die genade is vir hulle bestem wat glo. Die Grieks sê: *to eis huma charis* (die woord *bestem* of iets soortgelyks kom nie voor in die Grieks nie). Letterlik: *die genade wat vir julle is...* Dit beteken nie dat die genade net vir hierdie mense is nie, maar dat die genade vir almal is wat glo. Vers 17 sê dat God sonder aanneming van die persoon oordeel oor elkeen se werk. In vers 20 praat Petrus van God se voorkennis, nie voorkennis van sekere individue wat Hom sal aanneem nie, maar voorkennis van die kosbare bloed van Christus (vers 19). Dit is geopenbaar om julle ontwil (vers 20). Die *julle* verwys na dié wat deur Hom glo in God wat Hom uit die dode opgewek het (vers 21).

*

1 PETRUS 2: 8 – BESTEM TOT ONGEHOORSAAMHEID

Jesus het 'n Steen van aanstoot geword vir dié wat deur hulle ongehoorsaamheid en hulle ongeloof (vers 7) daarteen stamp. Die *bestemming* van hierdie mense dui nie op spesifieke individue nie, maar dit is die noodwendige gevolg van hulle ongeloof en ongehoorsaamheid. Die *bestemming* dui op die destinasie van die ongelowiges in die algemeen. Hulle is dus nie tot die ongeloof bestem nie, maar die ongeloof of ongehoorsaamheid is tot *aanstoot* bestem.

Vergelyk die volgende vertalings:

- ** *New English Bible: They trip because they refuse the Lord; this is the fate (trip) that is appointed to them (them that are disobedient).*
- ** *Living Bible: They will stumble because they will not listen to God's Word, nor obey it, and so this punishment will follow – that they will fall.*
- ** Van der Watt en Joubert (1997:768): *Hulle struikel en val omdat hulle hulle nie aan God se woorde steur nie. Dit kan mens ook van hulle verwag. God het vooraf geweet en besluit dat dit so sal wees.*

*

2 PETRUS 1: 1 – AAN DIE WAT NET SO 'N KOSBARE GELOOF AS ONS VERKRY HET

Petrus skryf aan die wat *net so 'n kosbare geloof as ons verkry het*. Die relevante Griekse woord wat hier gebruik word is *lagchanō*.

BETEKENISMOONTLIKHEDE

- ** Baur (1957) gee die moontlikheid: *Obtain*.
- ** Die Analitiese woordeboek (Bagster Press:1794) gee ook die moontlikheid: *Obtain*.
- ** Liddill en Scott (1924, hoewel dit 'n woordeboek is vir klassieke Grieks) gee die moontlikheid: *Generally: to obtain, to get possession of*.

VERTALINGS

- ** *Verkry*: 1933 Afrikaans, Statevertaling.
- ** *Obtain*: *King James Version, New King James Version, Revised Standard Version*.

- ** *Obtained an equal privilege of: Amplified.*
- ** *Share equally with us in the privileges of faith: New English Bible.*

INTERPRETASIE

Die vertaling *obtain* of *verkry* kan op sigself op twee maniere verstaan word:

- ** Om iets as gawe te ontvang.
- ** Om iets deelagtig te word of te verkry.

In hierdie konteks lyk dit meer waarskynlik om *lagchanō* in 'n algemene sin te verstaan as iets wat jy deelagtig word, sonder om die menslike betrokkenheid of keuse noodwendig daarby uit te sluit.

Hier word nie van die *fides qua* (geloof waardeur jy glo) gepraat nie, maar die *fides quae* (geloof waarin jy glo) (Schelkle 1970:185). Dit gaan nie hier om die *dat* van die geloof nie, maar die *wat* van die geloof. Die geloof word beskryf deur *isotimos* (nêrens anders in die Nuwe Testament aangetref nie). Bigg (1978:249) wys daarop dat hierdie woord dikwels verstaan is as *van gelyke waarde*, maar hy sê dit moet meer presies vertaal word met *van gelyke eer* of *van gelyke voorreg*. Daarom lyk die vertalings van die *New English Bible* en die *Amplified* wat dit vertaal met *die voorreg(te) wat ons het in die geloof*, of dit beter pas. Wat Petrus eintlik wil sê is dat die mense aan wie hy skryf, in 'n geloof glo wat deel in dieselfde voorregte as die geloof waarin hy glo. Hoewel die mense waarvoor Petrus skryf hulle geloof deur sy bemiddeling (en nie deur Jesus self nie) verkry het, maak dit nie hulle geloof minderwaardig nie, want beide deel in dieselfde voorregte deur die geregtigheid van Jesus Christus (vergelyk Bigg 1978:249).

Geloof as bekeringsgeloof sou in hierdie gedeelte 'n oor-interpretasie wees, en is moeilik versoenbaar met die konteks waar die selfstandige karakter van geloof beklemtoon word:

- ** 1:5: *Voeg by julle geloof...* (geloof wat selfstandig is).
- ** 1:9: *Hy by wie hierdie dinge nie aanwesig is nie, is blind en kortsigtig en het die reiniging van sy vorige sondes vergeet.* Petrus wil hulle hierdeur oproep om die vergifnis te glo en aan te neem. Dit is 'n wilsbesluit wat hulle moet neem.
- ** 1:10: *Beywer julle om julle roeping en julle uitverkiesing vas te maak.* Dit is 'n aktiewe besluit om seker te maak dat hulle gered is.
- ** 2:21: Hier gee Petrus die moontlikheid om afvallig te raak van die geloof. Hy verwys na mense wat *die weg van geregtigheid geken het*. Bekeringsgeloof kan hiervolgens nie as 'n gawe gesien word nie, want dan sou dit beteken dat God geloof gee wat later afvallig word!
- ** 3:9: *God wil hê dat almal tot bekering kom.* As God die geloof as gawe aan sekere skenk, het hierdie vers geen betekenis nie, veral ook in die lig van ander Skrifgedeeltes (sien Jesaja 40: 5, Johannes 3: 16, Titus 2: 11, Romeine 5: 15, 18, 14: 15, 1 Korintiërs 8: 11, 2 Korintiërs 5: 19, 2 Petrus 2: 1, Hebreërs 2: 9, 1 Johannes 2: 2, Matteus 18: 14, 1 Timoteus 2: 4, 6).

*

2 PETRUS 2: 9 – GOD VERLOS DIE GODSALIGES UIT DIE VERSOEKING

God weet hoe om die godsaliges (*eusebēs*) te verlos uit die versoeking (sien *King James Version*). Die godsvrug is nie in hierdie konteks iets waarvoor iemand bestem is nie, maar is 'n eienskap van dié wat glo (1: 5 en veral 1: 9).

Die onregverdiges word bewaar vir die dag van oordeel. Die *bewaring* is hier nie 'n vooraf-bestemming vir spesifieke individue nie, maar die gevolg of bestemming van die onregverdiges – dié wat die Here wat hulle gekoop het, verloën het (2: 1).

*

1 JOHANNES 5: 16 – GEBED OM LEWE VIR DIE BROER

As iemand sy broeder 'n sonde sien doen wat nie tot die dood is nie, moet hy bid, en Hy sal hom (die) lewe gee — vir die wat nie 'n sonde tot die dood doen nie. Daar is 'n sonde tot die dood; daarvoor sê ek nie dat hy moet bid nie. Die broeder is 'n medegelowige. Dit gaan daaroor om vir hom te bid as jy sien dat hy sonde doen wat nie tot die dood lei nie (sonde tot die dood is ewige, uiteindelijke en volhardende sonde, naamlik om jou rug totaal op God te draai en hom as't ware te verloën. Dit is die sonde wat mense doen wat verlore gaan). God sal hom letterlik lewe gee. Die King James Version vertaal: he shall give him life. Dit is nie hier die ewige lewe nie, maar lewe in die area van sonde waarvoor jy bid.

*

OPENBARING 5: 9 – GEKOOP UIT ELKE STAM, TAAL, VOLK EN NASIE

Hier is nie sprake van geloof, of uitverkiesing, of bestemming nie. Die feit word bloot gestel dat Jesus mense loskoop uit elke stam, taal, volk en nasie.

*

OPENBARING 13: 8, 17: 8 – NAME GESKRYF IN DIE BOEK VAN DIE LEWE

Die 1933 Afrikaanse vertaling vertaal 13: 8 soos volg:

En al die bewoners van die aarde sal hom aanbid, almal wie se name nie van die grondlegging van die wêreld af in die boek van die lewe van die Lam wat geslag is geskrywe is nie. (vergelyk 1983 Afrikaans, Statevertaling, Revised Standard Version, Living, Good News).

Die New International Version vertaal dit soos volg:

All inhabitants of the earth will worship the beast – all whose names have not been written in the book of life belonging to the Lamb that was slain from the creation of the world (vergelyk King James Version, New King James Version, Statevertaling, Revised English Bible, International Standard Version).

Die vraag is op watter bysin die gedeelte *van die grondlegging van die wêreld* betrekking het – die name of die Lam? Volgens die Grieks is beide moontlik. Selfs Zerwick en Grosvenor (1988) kan nie kies nie:

- ** Die 1933 vertaling sou ooreenkom met Openbaring 17: 8 – wat minder problematies is om te vertaal: *wie se name nie van die grondlegging van die wêreld af in die boek van die lewe ...* Openbaring 13: 18 en Openbaring 17: 8 sal dan ooreenkom in betekenis.
- ** Die New International Version vertaling sou egter in betekenis ooreenkom met 1 Petrus 1: 20!

Nogtans sal ek kies vir eersgenoemde vertaling, bloot omdat ek meen dat die Openbaringskrywer waarskynlik dieselfde betekenis in gedagte gehad het by beide gedeeltes (13: 8 en 17: 8).

Die uitdrukking *grondlegging van die wêreld* (*katabolē kosmos*) kom slegs tien keer in die Nuwe Testament voor, en is bepalend vir die verstaan van hierdie gedeelte. Dit kom voor

- ** met pro + genitief: *voor die grondlegging van die wêreld*: Johannes 17: 24, Efesiërs 1: 4, 1 Petrus 1: 20. Dit wat beskryf word, is voor die grondlegging van die wêreld afgehandel. Dit is interessant om daarop te let dat op al drie plekke die persoon van Christus of die heilsgebeure in Christus ter sprake is. Soos reeds verduidelik is, dui Efesiërs 1: 4 nie op individuele uitverkiesing nie, maar op die verlossing of verkiesing in Christus, dit wil sê op die verlossingsplan (voorneme van verkiesing).
- ** met apo + genitief: *vanaf of sedert die grondlegging van die wêreld*: Matteus 13: 35, 25: 34, Lukas 11: 50, Hebreërs 4: 3, 9: 26, Openbaring 13: 8, 17: 8. Dit wat beskryf word is steeds in die proses om te gebeur, maar het begin by die grondlegging van die wêreld. Dit word grammatikaal goed geïllustreer deur Lukas 11: 50 en Hebreërs 9: 26. Dit skakel dus die moontlikheid van predestinasie uit by Openbaring 13: 8 en 17: 8. Die name is dus nie klaar ingeskryf voor die grondlegging van die wêreld nie (soos wat onder meer die *Revised Standard Version* en *Good News* verkeerdelik vertaal nie), maar dit het toe 'n aanvang geneem. Vergelyk die Engelse *since* of *ever since* (UBS woordeboek: Newman 1971, *Revised English Bible* vertaling van Openbaring 13: 8, 17: 8).

---oOo---

Bylae

Y

Kernkomitee:
Kerk en Teologie

Dordtse Leerreëls:
Studiestukke wat op
versoek van die
Kommissie deur teoloë
van die Kerk
voorberei is

DIE DORDTSE LEERREËLS: KORT KOMMENTAAR OP DIE STUDIESTUK VAN OUDL A VALKS: PROF JH KOEKEMOER

Ek waardeer dit geweldig dat 'n ouderling hierdie studie onderneem het. Ek gaan nie volledig kommentaar lewer nie aangesien ek van oordeel is dat hierdie stuk kan dien as basis vir gesprekvoering in die Kerk oor hierdie amper vergete belydenisskrif. Die Dordtse Leerreëls is moeilik verstaanbaar. Eerstens is dit in 'n akademiese taal geskryf en tweedens vloei dit voort uit 'n stryd binne die Kerk wat op 'n dramatiese wyse beëindig is. Hierdie is dan ook een van die redes vir die versigtige en moeilike taalgebruik. Om hierdie rede is dit des te meer belangrik om kennis te neem van die gewaardeerde studie van die ouderling en om 'n keer gesprek te voer oor die Dordtse Leerreëls. Die vraag na die uitverkiesing bly immers in die harte van lidmate van die Kerk 'n belangrike vraag. In die studiestuk word melding gemaak van die historisiteit van Dordt en die gedagte dat 'n mens 'n historiese dokument nie kan verander nie. Dit is natuurlik in hierdie geval net gedeeltelik waar aangesien Dordt vir die Kerk nie net historiese waarde het nie. Dit is tegelyk ook een van die Kerk se belydenisskrifte, en derhalwe moet dit ook deur huidige lidmate gebruik kan word om iets van hulle verkiesing eksistensieel te bely. Daarvoor moet dit in die leefwêreld van lidmate vertaal kan word. Dit moet die grammatika van hulle belydenis kan word. Om dit te bereik kan dit bevestig, gekritiseer of anders gesê word. As dit nie gedoen kan word nie, verstar dit tot 'n harde, onveranderbare dogma wat 'n struikelblok vir die geloof kan wees. Nie alleen dit nie, maar so word dit belangriker as die Skrif self.

Ons moet nie die leerreëls op sigwaarde beoordeel nie, maar moet groot erns maak met die historiese omstandighede waarbinne dit ontstaan en gevorm is. Voordat ons dit kan invertaal in ons huidige tyd, sal ons dit eers histories-krities moet benader. Die hele stryd tussen Gomarus en sy volgelinge, en Arminius en sy volgelinge, sal in gedagte gehou moet word. Die algemene vraag van ons tyd, naamlik *Is ek uitverkies?* word in Dordt wel hanteer teen die agtergrond van die ewige verkiesing wat sy gestalte gevind het na die sondeval. Die geloofsdienke wat hier aan die orde behoort te wees, is die ongekompliseerde dienke van ou Israel, naamlik dat God reddend in ons midde teenwoordig is. Tog moet dadelik toegegee word dat Dordt feitlik alleen aandag aan die verkiesing van die individu skenk. Die gevolg is dat die verkondiging van die Ou Testament in hierdie geval nie tot sy reg kom nie. Die tweede vraag na die verhouding tussen God se handelinge en die menslike verantwoordelikheid word ook nie opgelos nie. Hierdie sake kan in 'n kritiese gesprek aan die orde kom sonder om die waardering vir Dordt te ondergrawe. Ons staan immers op die skouers van vorige geslagte as ons belydend voor God staan. Maar dit is nog steeds ons, die mense van die 21ste eeu, wat belydend voor God en in die wêreld staan. Daarom kritiese waardering sodat dit wat bely moet word, ons eie gemaak kan word. Belydenis van geloof moet immers wees wat dit sê: Ons glo met die hart en bely met die mond. 'n Belydenisskrif moet in dié opsig ons gedagtes begelei sodat die woorde wat ons uitspreek werklik 'n belydenis saam met die kerk van alle eeue kan wees, maar tegelyk ook ons eie geloof verwoord.

Die grondmotiewe wat in die belydenis na vore tree is

- * dit is genade om genade te ontvang.
- * geloof is geheel en al 'n gawe van God.
- * die volharding van die heiliges.
- * die verhouding tussen God se werk enersyds en ons werk andersyds.
- * die leerreëls bely onlogies naas mekaar dat ongeloof die skuld van die mens is en dat geloof 'n gawe van God is.

- * die leerreëls staan die gedagte dat verwerping die skuld voorafgaan teen, en stel dat verwerping die gevolg van die skuld is.

Nadat ek dit gesê het kan ons ook nog dit oor die leerreëls self sê: Dit is duidelik dat die teologie van Calvyn 'n direkte invloed op die formulering van die leerreëls gehad het. Luther se afkeer aan teologiese spekulاسie het veroorsaak dat hy nie so geïnteresseerd in die oorsprong van die kwaad was nie. Die konkrete feit van 'n sondige mens voor die aangesig van God was vir hom belangriker. Calvyn aan die ander kant, het meer aandag geskenk aan die probleem van die verhouding tussen die sonde van die mens en die goddelike voorsienigheid en die predestinasie. Baie van sy uitsprake in sy Institusie dui in die rigting daarvan dat hy naby aan 'n dubbele predestinasieleer gekom het. Daar is egter ook ander uitsprake wat hierdie afleidings temper. Die feit dat hy in die laaste uitgawe van sy Institusie die uitverkiesingsleer onder die Christologie hanteer, dui beslis in die rigting dat hy hom distansieer daarvan om verkiesing en verwerping op gelyke vlak te plaas. Hierdie laaste denkrigting van Calvyn is dan ook die een wat in die belydenisskrifte neerslag vind. Die plasing van leerstukke binne die *loci* van die Dogmatiek is altyd 'n aanduiding van 'n persoon se denkrigting.

Nie een van die Drie Formuliere van Eenheid plaas dan ook die verkiesing en verwerping op dieselfde vlak nie, alhoewel mense baie keer van mening is dat Dordt dit doen. Hou egter in gedagte dat die drie formuliere infralapsaries is en nie supralapsaries nie. Dit beteken dit gaan nie oor 'n ewige raadsbesluit wat God net moes uitvoer nie, maar om 'n ewige voorneme van God om die mens, mens voor Hom te laat wees. Daarom se die Nederlandse Geloofsbelydenis na die sondeval het God Hom geopenbaar soos Hy is. Ook Dordt stel dat die verkiesing 'n ewige voorneme van God is, terwyl die verwerping die skuld van die mens is. Ek moet egter toegee dat die formuleringe in Dordt soms twyfel kan veroorsaak. Ons moet ook verder in gedagte hou dat die God wat in al drie die formuliere ter sprake is, die drie-enige God is. Nie een van die drie sien dit net as die Vader se besluit en dat Jesus net die middel is om die besluit uit te voer nie.

Ek het vroeër daarop gewys dat dit hier nie net om die verkiesing van die enkeling kan gaan nie, maar ook om die verkiesing van die gemeente moet gaan. Ek moet egter toegee dat Dordt oneindig baie van die individu maak. Dit lyk tog of die verkiesing van die enkeling tot die ewige lewe teenoor die verwerping van die individu oormatig beklemtoon word.

Hier is dit ook die regte plek om daarop te wys dat die Heidelbergse Kategismus die uitverkiesing onder leer oor die Kerk plaas. Die woord *uitverkiesing* kom egter nie in die Heidelberger voor nie. Een keer (Antwoord 52) kom die woord *uitverkorenes* voor en een keer *tot die ewige lewe uitverkies* (Antwoord. 54).

Tog is die Heidelberger van begin tot einde vol van die heilryke dade van God op grond waarvan die mens, mens voor God kan wees. Hierdie sekerheid, sê die Heidelberger, ontvang 'n mens alleen deur die geloof wat die Heilige Gees in hom bewerk en dit deur die heilige evangelie in die midde van die gemeenskap van gelowiges.

Wanneer ons vandag oor die uitverkiesing wil praat, sal ons duidelik nie net met Dordt en selfs die ander twee formuliere van eenheid kan volstaan nie. Ons hele wêreldbeeld het intussen verander en teologiese navorsing het oneindig uitgebrei. Daarom sal in ons gesprek hiervan kennis geneem moet word en dit wat vir die Kerk betekenisvol en nodig is, deel van die belydende gemeente gemaak moet word. Ons mag nie 'n leuen voor die aangesig van God leef nie. Toegegee, die Kerk het reeds 'n hele klomp werk in hierdie verband gedoen. Kom ons roep die woorde van Barth in herinnering. Hy het geoordeel dat wanneer jy na die belydenis van 'n geloofsgemeenskap vra, jy in die eerste plek nie na hulle belydenisskrifte sal vra nie. Nee, jy sal na hulle liedboek vra. Nog indringender gesê, jy sal

gaan luister watter liedere hulle gereeld sing. En wat 'n skok. Hoe gering en klein maak ons ons eie belydenis nie.

En wat is ons kategesehandleidings anders as wat die Heidelberger in die 16de eeu wou wees? Ons het 'n skat van lewende liedere en handleidings wat ons kan help om week na week juigend en belydend voor God te staan.

Gedagtig aan die woorde van Barth, behoort ons ook kennis te neem van hoe die ou kerkvader die uitverkiesing verwoord het. Hy plaas die uitverkiesingsleer vroeg in sy dogmatiek en gaan uit vanaf 'n supralapsariese standpunt. Volgens hom het die mens Jesus nooit anders bestaan as kragtens die ewige verkiesing van God waardeur Hy met die Seun van God verenig is nie. Op grond van die verkiesing is die mens Jesus verenig met die ewige Seun van God. So bestaan Hy van ewigheid af in God se ewige hede. Hierdie siening het natuurlik konsekwensies gehad vir sy skeppingsleer, wat daarop neerkom dat die skepping die uiterlike grond van die genadeverbond is, terwyl die genadeverbond die innerlike grond vir die skepping is. So ver kortliks Barth.

Daar is natuurlik ook nog die evolusionêre benadering van Hendrikus Berkhof asook die eskatologiese benadering van onder andere Jurgen Moltmann en Wolfhart Pannenberg, alhoewel daar ook verskille tussen laasgenoemde twee is. Kortliks gestel beperk die evolusiegedagte die skepping nie net by die eerste skeppingsdaad nie, maar word dit gesien as 'n voortgaande ontwikkeling, as 'n doelgerigte en ook sinvolle skeppingsproses. Berkhof bedien hom van die heilshistoriese metode, maar stel dat die Christelike skeppingsgeloof hom makliker laat verbind met die evolusiegedagte as met 'n statiese wêreldbeeld. Die evolusieleer maak immers van die natuur een groot historiese proses wat eers op die mens uitloop, en wat hom daarna in die mens voortsit op weg na 'n nuwe oop toekoms. Hy sê ook dat hy nie die evolusie en die skeppingsgeloof gelyk stel nie. Hierdie gedagte van Berkhof plaas natuurlik die leer van 'n historiese sondeval op die tafel en tegelyk ook die leer oor die uitverkiesing. Moltmann weer beklemtoon die *eschaton* as 'n nuwe skepping net soos die oorspronklike skepping uit niks.

Pannenberg aan die ander kant stel dat die skepping vanuit die einde benader moet word. Die skepping is nog nie klaar nie en sal eers in die toekoms tot volheid kom. Hy verwys terug na Luther se worsteling met die uitverkiesingsleer en sy insig dat ons die ewige verkiesing van God alleen in Jesus Christus kan vind. Hy sê dat ons die verhouding tussen die ewige verkiesing en die roeping in die tyd alleen dan kan verhelder as ons die verhouding tussen tyd en ewigheid in ag neem. Die eskatologiese bestemming van die mensdom het in Jesus Christus gemanifesteer, en is reeds teenwoordig in die oproep om deel te hê aan God se ewige verkiesing in Jesus Christus. Hy stel verder dat God se voorneme tot verkiesing ook beteken dat Hy die mensdom in 'n eskatologiese gemeenskap wil verenig. Die basis van hierdie gemeenskap is hulle versoening met God, en juis dit verander die lewe van die gemeenskap in die tyd.

Hierdie kort memorandum maak nie aanspraak op volledigheid nie. Dit is alleen maar bedoel om die gesprek te stimuleer. Omdat dit ook nie bedoel is vir publikasie nie, het ek ter wille van maklike leesbaarheid nie my gebruik van bronne nader aangedui nie. Ek wil graag hiermee my bronne waarvan ek vrylik gebruik gemaak het hieronder aandui. Ek vertrou dat die verwysings na gebruikmaak van die bronne die gesprek sal stimuleer.

BRONNELYS

- * Barth Karl, Dogmatiek 1,1, EVZ-VERLAG. ZURICH, 1964.
- * Berkhof H, Christelijk Geloof, Callenbach Nijkerk, 1973.
- * Nederduitsch Hervormde Kerk, Diensboek, Kital Pretoria, 1987.

- * Van de Beek A, Schapping als voorspel voor de eeuwigheid, Callenbach, 1996.
- * Du Rand JJF, Die sonde, NG. Kerkboekhandel, Pretoria, 1978.
- * Du Rand JJF, Skepping, mens, voorsienigheid, NG Kerkboekhandel, Pretoria, 1982.
- * Liedboek van die kerk, NG Kerkgewere, Kaapstad, 2001.
- * McGrath Alister E, Christian Theology, Oxford University, 1994.
- * Nederlandse Hervormde Kerk, De Uitverkiezing, Gravenhage, 1961.
- * Pannenberg Wolfhart, Systematic Theology, Volume 3, Grand Rapids, Michigan 1998.
- * Wethmar CJ Dogma en verstaanshorison, Redopi NV, Amsterdam, 1997.

---oOo---

**MEMORANDUM IN OPDRAG VAN DIE ALGEMENE KOMMISSIE VAN DIE NEDER-
DUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA: DIE DORDTSE LEERREËLS AS 'N
GRAMMATIKA VAN GELOOFSTAAL GEBORE UIT DIE NASIE-STAAT IDEOLOGIE: DR
T VAN WYK: UNIVERSITEIT VAN PRETORIA**

**1. RESENTE NAVORSING OOR DIE DORDTSE LEERREËLS EN DIE
WEESKIND STATUS DAARVAN**

Navorsing oor die teologiese en kerklike relevansie van die Dordtse Leerreëls is nie 'n area wat in wetenskaplike ondersoek 'n randsaak is nie¹. So byvoorbeeld is daar in 2014 'n *kritiese edisie* wat 'n noukeurige analise en vergelyking van data wat tot die mees waarskynlike beste oorspronklike teks[te] of notules van die Sinode van Dordrecht probeer teruggaan, in Duitsland gepubliseer. Dit is die werk van Sinnema, D, Moser, C en Selderhuis, H (eds), 2014, *Acta et Documenta Synodi Nationalis Dordrechtanae (1618 en 1619)*, Vandenhoeck en Ruprecht, Göttingen.

Enkele ander selfstandige belangrike publikasies in die onlangse verlede is:

- * Goudriaan, A en Van Lieberg, F (eds), 2011, *Revisiting the Synod of Dordt (1618 and 1619)*, Brill's Series in Church History, Volume 49, Brill, Leiden. (442 pp).
- * Sinnema, DW, 2011, 'Calvin and the Canons of Dordt (1619)', *Church History and Religious Culture* 91 (1 en 2), 87 tot 103.
- * Curtis, S, 2009, 'The spirit of Calvin and the Synod of Dordt', http://works.bepress.com/steve_curtis/8.
- * Van Asselt, WJ, 2007, *No Dordt without scholasticism: Willem Verboom on the Canons of Dordt*, Brill, Leiden.
- * Milton, A (ed), 2005, *The British delegation and the Synod of Dordt (1618 and 1619)*, Church of England Record Society, volume 13, The Boydell Press, Woodbridge. [Kyk bespreking deur Charlotte Methurn, Faculty of Theology, Oxford, 2015, in *Journal of Theological Studies* 57(2), 786 tot 788.].

¹ Dit blyk uit oudl Valks se dokumentasie en brief dat hy bekommerd is dat navorsing en gesprek oor die Dordtse Leerreëls 'n randsaak is. Die lys hier aangebied toon aan dat dit nie die geval is nie.

- * Van den Berg, J, 1989, 'The Synod of Dordt in balance', *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis/Dutch Review of Church History*, 69(2), 176 tot 194.

Van die drie reformatoriese Formuliere van Eenheid, naamlik die Nederlandse Geloofsbelydenis, die Heidelbergse Kategismus en die Dordtse Leerreëls, is *Dordt* dikwels die *agtergeblewene* of weeskind as dit by gebruik en verwysing in kerklike praktyk kom. Te midde van die *sistematiese* Nederlandse Geloofsbelydenis en die *eksistensiële* Heidelbergse Kategismus, is die Dordtse Leerreëls *abstrak* en vanweë herhaling wat in die teks voorkom, moeilik om te lees (vergelyk Jonker 1994:145). In aansluiting hiermee is die grootste enkele kwessie wat bydra tot Dordt se *agtergeblewe status* die etiket van 'n *verkiezingsfatalisme* (Kamphuis 1988:2). Daarvolgens het God klaar besluit oor die verlossing van elke individu en gevolglik is elke gelowige, sowel as die kerk se etiese en apostoliese imperatief, sonder doel of betekenis. Ten slotte ontstaan daar gevolglik vroeë rondom relevansie en funksie (Pelser 1999:416)².

Belydenis is 'n gekompliseerde saak. Dit ontstaan te midde van bepaalde kontekste. Dit wat uiteindelik as belydenis (konfessie) neerslag vind, is gegrond op geloofservaring. Die geloofservaring word deur middel van menslike taal en metafore beskryf (Ricoeur 1974:26; 42 en 43). *Taal* is die wyse waarop *ervaring* uitgedruk word. Taal word die *voertuig* van die *saak*, dit is geloof gegrond op ervaring. Religieuse taal ontwikkel nie in 'n vakuum nie (Ricoeur 1974:38). Die belydenisskrifte (reformatoriese Formuliere van Eenheid) is die taal waarin die geloof van die reformatoriese kerk geartikuleer is. Wanneer die onstaanskonteks en -geskiedenis van belydenisskrifte buite rekening gelaat word, is die gevolg 'n verstarring in die verstaan en gebruik van belydenisskrifte wat in 'n onkritiese konfessionalisme of 'n onkritiese liberalisme ten opsigte van die interpretasie en handhawing van belydenis (en die belydenisskrifte) ontaard. Deur *eksegese* van belydenisskrifte, soos die geval is met Bybelse tekste, kan die saak wat in die teks geartikuleer word, as't ware *vertaal* word. En hierdie *vertaling* eindig nie by een van die genoemde terminusse nie, te wete onkritiese aanvaarding (of toepassing) of 'n onkritiese tersydestelling vanweë 'n sogenaamde gebrek aan relevansie nie. Of anders gestel: Die lees en handhawing van belydenisskrifte kom nie neer op 'n keuse vir óf geloof óf kennis (rede) nie. In hierdie memorandum word hierdie *saak* ten opsigte van die Dordtse Leerreëls aangepak en die relevansie daarvan uiteengesit.

2. DIE EKSEGESE VAN DIE DORDTSE LEERREËLS

Die eksegese en toepassing van belydenisskrifte is nie anders as dié van die Bybel nie. Opsommend gestel beteken dit dat ten minste

- * die tekste (in hierdie memorandum verwys *tekste* na belydenisskrifte) in verband met die geheel uitgelê word, en nie in isolasie nie.
- * die historiese ontwikkeling van tekste in ag geneem word.
- * die historiese (godsdienshistoriese, politieke en sosiologiese) konteks (verwysend na gedeelde waardes) nie buite rekening gelaat word nie.

² Pelser (1999:416 en 417) bespreek hierdie kwessie nie net in terme van die Dordtse Leerreëls nie, maar ten opsigte van die belydenisskrifte in die algemeen.

- * die sistematiese *gees* van die boodskap wat deur die tekste gekommunikeer word, ernstig geneem word, en dat daar nie op ongekontroleerde wyse eie vooroordele in die betekenis daarvan ingedra word nie.
- * die *werkingsgeskiedenis* (resepsie of ontvangs) van die invloed in die latere kerkgeskiedenis, hoewel belangrik om daarvan kennis te neem, nie gelyk gestel word aan die gekommunikeerde boodskap in die oorspronklike konteks nie.
- * die verskil in kultuur en in tyd tussen die tyd toe die tekste ontstaan het, en die kultuur en tyd waarin lesers of uitleggers of kerklike gemeenskap hulle vandag bevind, baie ernstig opgeneem word. Hieroor is daar in die teologiese geskiedenis boeke vol geskryf, en dit is steeds 'n uiters gekompliseerde aangeleentheid (vergelyk onder andere Pelser en Van Aarde 2007:1377 tot 1411).

Hierby moet in ag geneem word dat die dogmatiese studie van tekste vir kerklike gebruik die bedoeling behoort te hê om die geloofstaal, die hart van die boodskap daarvan, vir vandag se gelowiges te *vertaal*.

2.1 **DORDT EN DIE NASIE-STAAT: DIE GODSDIENSHISTORIESE, POLITIEKE EN SOSIOLOGIESE KONTEKS**

Eksegese van die Dordtse Leerreëls behels 'n komplekse wordingskonteks en resepsiegeskiedenis wat in verband staan met die konteks waarin die ander reformatoriese Formuliere van Eenheid, te wete die Nederlandse Geloofsbelydenis in 1562 en die Heidelbergse Kategismus in 1563, ontstaan het. Hierdie konteks is 'n mengsel van religieuse (godsdienstige) oortuigings en nasionalistiese motiewe. Die stryd tussen Protestante en Rooms-Katolieke was nie net religieus van aard nie, maar ook polities³. Die Protestante is deur die Spaanse (Rooms-Katolieke) koningshuis vervolg, en dit was ook die periode waartydens Europese nasie-state tot stand gekom het (Van Wyk 2014, p 2 van 10, vergelyk Moxnes 2012:3 en 4). Beide Protestantisme en Rooms-Katolisisme se godsdienstewes was wesenlik beïnvloed deur die burgerlike middelklas (*bourgeois*) se opstandigheid teen koninklike finansiële uitbuiting (wat 'n klimaks in die Franse Revolusie van 1787 tot 1799 bereik het) en die vestiging van republikeins-demokratiese regerings. Met die ontwaking van nasionalisme het in hierdie tyd gefragmenteerde streke (provinsies en hertogdomme) tot groter politieke eenhede (nasie-state) ontwikkel, en die institusionele kerk as soort *staatskerk*. In die periode 1568 tot 1648 het die Nederlanders (ingesluit die Belge), bestaande uit 17 provinsies, in opstand gekom teen koning Philippus II van Spanje en regeerder van die (Oostenrykse) Habsburg monargie. Hy het oor die Nederlande met 'n Rooms-Katolieke kontra-reformatoriese magsgreep regeer (kyk Pettegree 2002:214). Karel die Grote, keiser van die *Heilige Romeinse Ryk* – dit was die kerk en Staat in een, hoewel Rooms-Katoliek – het in 1555 verskillende streke van die keiserryk aan ondergeskikte konings oorgedra en die koning van Habsburg, Philippus II, seun van Karel die Grote, was in beheer van onder andere die 17 Nederlandse provinsies geplaas.

³ In die ontstaan van die Duitse nasie-staat het die **vereniging** teenoor die *selfstandigheid* van die suidelike, Rooms-Katolieke *klein-Duitsland* (vandag se Oostenryk) en die noordelike Protestantse *groot-Duitsland*, 'n wesenlike rol gespeel (Clark 2008). Tadeusz Kugler (2015:247) meen dat hierdie *politieke teologie* steeds vandag 'n nadelige uitwerking het.

Willem (die Swyger) het vanuit die trans-Nederlandse gebied in Protestantse Noord-Duitsland (Emden) die opstand van die Nederlanders teen die Spaans-Habsburgse oorheersing gelei, en in 1581 die *Republiek van die sewe Verenigde Nederlande* gevestig. Dit was die begin van die Oranje dinastie en die Protestantse nasie- (volks-) kerk in Nederland. Die oorlog en vervolging teen die Protestante het verwoed voortgeduur. Spanje-Habsburg het van die inwoners van al die *Spaanse* gebiede konformisme met die Rooms-Katolieke Kerk geëis. Die Rooms-Katolieke Kerk se kerkopvatting het nie ruimte gelaat dat dit moontlik sou wees om gelowig te wees buite-om die *Roomse denominasie* nie (*extra ecclesiam nulla salus*). Eers tydens die Tweede Vatikaanse Konsilie (1962 tot 1965) is van hierdie eksklusivisme formeel afstand gedoen.

Die Dordtse Leerreëls is gegrond op die Nederlandse Geloofsbelydenis en die Heidelbergse Kategismus (alhoewel in 'n mindere mate as op die Nederlandse Geloofsbelydenis). Die Nederlandse Geloofsbelydenis wat in 1561 beslag gekry het, was in 'n sekere sin 'n pleitskrif aan die Spaans-Habsburgse koningshuis. Dit is op 1 November 1561 oor die mure van koning Philippus II se kasteel in Doornik (vandag se België) gegooi sodat dit fisies in die hande van die koning kon beland (vergelyk Blei 2006:11). Dit was 'n *pleitskrif* om met die vervolging teen die Protestante te staak en te besef dat die reformasie en die Rooms-Katolieke Kerk dieselfde ekumeniese geloofsbelydenisse (*Apostolicum*, *Nicenum* en *Athanasianum*) het. Dit is opgestel onder leiding van (die Belgies-Franse Hugenoot) Guido de Bres wat ses jaar later ter dood veroordeel is en opgehang is omdat hy nie die Protestantse geloof wou afsweer nie.

Die Heidelbergse Kategismus, wat in 1563 beslag gekry het, ontstaan in Duitsland in 'n soortgelyke konteks, naamlik een van stryd tussen Protestante en Rooms-Katolieke, toegespits op die Lutherse reformasie. Die Heidelbergse Kategismus (*Confessio Augustana* – vergelyk Landau 2010:326)⁴ verteenwoordig egter 'n *sagter* gees as die Dordtse Leerreëls, waarvan dié se geskiedenis vanuit Noord-Duitsland en die Verenigde Nederlande tussen die jare 1578 tot 1619 gedryf was. In die bo-Ryngebied Kurpfalz het keurvors Frederick III (1559 tot 1576) gereageer op die Rooms-Katolieke Kerk se Konsilie van Trent of Bologna (1545 tot 1563) wat met 'n kontrareformasie 'n alternatief op die reformasie (veral Lutherane) se *kettery* wou bied⁵. Die groot kwessie wat tot die reformasie gelei het en dwarsdeur die wordingsgeskiedenis van die Drie Formuliere van Eenheid aanwesig is, was die Reformatore (Hervormers) se leer van die *passiewe ontvangs van genade* teenoor die Rooms-Katolieke Kerk se standpunt dat God se regverdigheid in samewerking met die mens geskied. Dit is trouens bevestig by die Konsilie van Trente (Bierma 2013:5). Die konsilie het voortgebou op die Rooms-Katolieke standpunt dat die Hervormers te veel maak van die futiliteit van menslike vertroue. Hierop het die Heidelbergse Kategismus, veral na aanleiding van die Hervormer Philippus Melancthon (1497 tot 1560) se *humanitêre* insigte, in Sondagafdeling 7, Vraag en Antwoord 21, met 'n regstelling geantwoord dat *ware geloof* inderdaad op twee pilare staan, te wete

* die insig in wat die Heilige Skrif leer, maar ook

⁴ Volgens Peter Landau (2010:385) het hierdie *Heidelbergse vrede* nie net staatsregtelik bygedra tot die bevordering van die prinsiepes *pariteit* en *toleransie* nie, maar ook verdraagsaamheid jeens belydenisse van ander denominasies.

⁵ Dit was veral met betrekking tot die onderskeid tussen Heilige Skrif en heilige tradisie, die erfsonde, die regverdigheid van God en die bemiddelende rol van heiliges.

- * die *vaste vertroue* van die mens op grond van die inspirasie van die Heilige Gees.

In 1552 is die Konsilie van Trent onderbreek toe die Protestantse keurvors van die Sakse, Mauritz (Moritz), wat sterk gekant was teen die (Rooms-Katolieke) imperiale dominansie van Karel (V) die Grote, die gebied van Tirolië (waar Trento en Bologna geleë is) militêr verower het. Tog het 'n relatiewe gees van verdraagsaamheid van beide die Protestante en die Rooms-Katolieke jeens Mauritz, op grond van sy suksesvolle militêre veldslae teen die Ottomane, veral in Hongarye, begin posvat. Die gees van die Heidelbergse Kategismus het ongetwyfeld tot hierdie verdraagsaamheid bygedra. Onverdraagsaamheid het egter weer begin lewendig word soos die nasie-state begin ontwikkel het (Van Wyk 2014, p 2 van 9) en die nasionale strewes gemeng het met óf Protestantse óf Rooms-Katolieke godsdienstige manipulasie. Dit kan gesien word in 'n aspek van die wordingsgeskiedenis van die Dordtse Leerreëls wat soortgelyk is aan dié van die Heidelbergse Kategismus, maar vanweë verskillende kontekste anders uitgekristalliseer het, naamlik die wyse waarop diverse standpunte hanteer is.

In 1612 (ongeveer 50 jaar na die formulering van die Nederlandse Geloofsbelydenis en die Heidelbergse Kategismus onderskeidelik) breek 'n 12-jarige vredes tydperk te midde van die Nederlandse onafhankliksoorlog aan. Die Rooms-Katolieke Kerk het steeds die uitverkiesing van gelowiges beperk tot die Heilige Romeinse Ryk. Waar die ontstaanstyd van die Nederlandse Geloofsbelydenis te midde van die eerste fase van die 80-jarige oorlog was en gefokus het op die ooreenkomste en verskille tussen die reformatoriese geloofsleer en dié van die Rooms-Katolieke Kerk – én dié van die *Wederdopers* (Anabaptiste), was die ontstaanstyd van die Dordtse Leerreëls dié van die *vrede* tussen die Nederlandse opkomende nasie-staat en die Spaans-Habsburgse koningshuis, maar wel 'n tydperk van binne-kerklike konflik tussen Gereformeerde *Calviniste* en Remonstrante. In hierdie *vredes tyd* ontstaan daar twee stromings binne die Protestantse kring, naamlik 'n streng navolging van Calvyn se leer en die tradisie wat daaruit ontwikkel het (*Calviniste*), en 'n minder streng of gematigde navolging van Calvyn se leer en die tradisie wat daaruit ontwikkel het (*Remonstrante*). Die Calviniste en die Remonstrante het hulleself beide op Artikel 36 van die Nederlandse Geloofsbelydenis beroep wat gestel het dat die reformatoriese godsdienstige tradisie deur die Staat beskerm en bevorder moes word. Die Kerkorde van Dordrecht later het in vergelyking met vroeëre Calvinistiese *ordes* (soos Emden, opgestel in 1571, en Middelburgh, opgestel in 1586) die nuwe Artikel 28 ingevoeg wat van kerklike ampsdraers vereis om aan die Staat (wat as 'n *Christelike regering* geag was) gehoorsaam te wees, en van die Staat te verwag om sekuriteit en rustigheid in die samelewing te handhaaf sodat die kerk in staat is om gehoorsaam te wees (Blei 2006:33 tot 36).

Die verskil ten opsigte van die stromings binne Protestantse kringe het ingetree in hoe die kerk se rol ten opsigte van die interpretasie en die handhawing van kerkleer geïnterpreteer en verstaan behoort te word (Jonker 1994:123 en 124). Konflik binne die Protestantse kring het ontstaan oor die verskil van wat God se uitverkiesing sou beteken. Die groep bekend as die Remonstrante, wat wesenlik deur die Leidense professor, Jacob Arminius, beïnvloed is, het begin leer dat die mens 'n vrye wil het om te besluit of sy of hy God se genade-aanbod wil aanvaar of nie en, indien wel, weer later kan besluit om dit nie meer verder te aanvaar nie (kyk Goudriaan 2011:81 tot 106). Arminius was veral deur sy Calvinistiese kollega, prof Franz Gomarus, geopponeer (vergelyk Walker 1970:399). Die Remonstrante was egter deur die *Calviniste* as beweerde kollaborateurs van die

Rooms-Katolieke Kerk gestigmatiseer. So byvoorbeeld word in 'n brief van baron Franciscus (François) van Aarssens (1572 tot 1641) – 'n politikus wat 'n belangrike rol in die onderhandelings rakende die twaalfjarige wapenstilstand gespeel het (VU University of Amsterdam [1607] 2009) – die bewering aangetref dat die Arminiane (Remonstrante) met koning Philippus IV van Spanje saamgesweer het. Dit was 'n valse persepsie, hoewel verstaanbaar teen die agtergrond van die Nederlanders se strewe na vryheid.

Die rede vir hierdie beskuldiging deur die Calviniste was waarskynlik omdat die Remonstrante se verstaan van uitverkiesing en die mens se aandeel daarin, dalk vir die Calviniste gevaarlik naby aan Rooms-Katolieke Kerk teologie gekom het. Die Rooms-Katolieke Kerk beklemtoon óók die mens se aandeel in God se genade en uitverkiesing, maar op 'n hele ander wyse in die vorm van die sogenaamde *werkheiligheid*. Vir die Remonstrante het dit om die menslike vryheid om te kies gegaan. Vir die Rooms-Katolieke Kerk het dit gegaan daarom dat die mens, deur *die goeie* te doen (die verband tussen geloof en werke), in staat is om God se *uitverkiesing* of *genade* te bewerkstellig. In die lig van die verbete stryd van die Nederlanders teen die seun van Karel V, Philippus II van Spanje-Habsburg, is eksklusivisme egter op die spits gedryf en die uitverkiesing-leer het in 'n teologiese instrument ten dienste van eksklusiewe nasionalisme ontaard.

Dit is ongelukkig dat die oomblik toe die stryd en vervolging na buite tydens genoemde *vredestydperk* opgehou het, het stryd en vervolging na binne ingetree. Diverse religieuse oortuigings (oor Calvyn se leer) en nasionale motiewe het in vyandelike groeperings omgesit. Dit is interessant dat die konteks waarin die Heidelbergse Kategismus ontstaan het, 'n soortgelyke diversiteit ten opsigte van die interpretasie van Maarten Luther se leer gehad het. Na Luther se dood het Duitse Lutherane 'n groot skeiding ondergaan: Die Gnesio-Lutherane (verdedig Luther se *suiwer* leer) en die Melanchtoniane (*Phillipists*) wat sekere van Luther se aanvanklike leer aangepas het ter wille van ekumeniese verdraagsaamheid. Philippus Melanchthon het vir 'n soortgelyke toleransie en verdraagsaamheid ten opsigte van die interpretasie van Maarten Luther se leer gepleit⁶ (kyk soos wat die Remonstrante ten opsigte van Calvyn se leer gepleit het, en tog is sy insigte wesenlik deel van die uiteindelijke formulering van die Heidelbergse Kategismus (Bierma 2013:4 en 5). Omdat die Heidelbergse Kategismus egter in 'n konteks ontstaan het waarin Protestante gesamentlik onder Rooms-Katolieke vervolging gebuk gegaan het (Duitsland), was 'n meer gematigde interpretasie van die leer (Luther s'n in hierdie geval) wenslik om bepaalde uitkomst te bereik. Toe vervolging van die Protestante 1612 tydelik tot 'n stilstand kom, blyk dit dat die onverdraagsaamheid as Protestantse *binnegevegte* voortgesit is, en dit was die konteks waarin die Dordtse Leerreëls ontstaan het.

2.2 DIE SINODE VAN DORDRECHT

Die Nederlandse politikus, Johan van Oldenbarnevelt (1547 tot 1619), het aanvanklik steun geniet toe hy met Rooms-Katolieke Spanje 'n handelsverdrag ten opsigte van die Oos-Wes Indiese gebiede in die Karibiese See gesluit het. Maurits, prins van Oranje – ook 'n militaris – het weerstand teen Van Oldenbarnevelt, 'n sterk Remonstrantse ondersteuner, gebied. Dit was Maurits wat die

⁶ Philippus Melanchthon het as 'n *brugbouer* opgetree – kyk Van der Pol (ed), 2011, *Philippus Melanchthon: Bruggebouwer*, Kok, Utrecht.

direkte stimulans was vir die Nasionale Sinode van Dordrecht wat op 13 November 1618 begin het (Fix 1991:33 en 34). Een van Maurits se predikante was Uytenbogaert, uit die Oranje-koninklike familie en ook 'n voorstander van die sogenaamde liberale oortuiging dat die mens 'n vrye wil in God se genade-aanbod het. Maurits se weersin teen sy predikant gee aanleiding daartoe dat hy homself met 'n eed aan Calvinisme verbind op grond van sy interpretasie van Calvin se leer.

Die brief van baron Franciscus van Aarssens aan Johannes Uytenbogaert dat die Remonstrante aan hoogverraad skuldig sou wees omdat hulle met die Rooms-Katolieke oorheersers na bewering sou saamwerk, het stukrag vir die idee van 'n *nasionale* sinode gebied. Die doel van die sinode sou wees om die dispuut tussen die Calviniste en die Remonstrante by te lê. Die Remonstrante het wat volgens hulle 'n pessimistiese mensbeeld was verwerp, en het om sosio-politieke redes die fokus op die waardigheid van die mens geplaas. Die meer ortodokse Protestante (neo-Calviniste)⁷ wou die invloed van die Remonstrante in die sinodesitting teenwerk (Clark 2008, Schaff 1983:515, cf Van Wyk 2012 p 3 van 9). Hulle wou gevolglik die sinode tot die provinsie Holland beperk waar hulle neo-Calvinisme sterk invloed gehad het, maar die Remonstrante het op 'n nasionale sinode aangedring. Dit was deur bemiddeling van die Engelse ambassadeur, Dudley Carleton, dat daar in 1617 op 'n nasionale sinode besluit is.

Dit was amptelik as 'n *ekumeniese* sinode georganiseer, met enkele afgevaardigdes uit Europa, Engeland en Skotland. Aanvanklik was 14 Remonstrante teenwoordig. Simon Episcopus het namens die Remonstrante opgetree en hy het gemeen dat die bespreking tydens die Sinode met 'n meer gematigde saak, naamlik *reprobasie* (die leer van afvalligheid nadat iemand gedoop en deel van die nasionale volkskerk geword het), begin moet word. Die Calviniste (neo-Calviniste) was nie daarvoor te vinde nie en gevolglik het al die Remonstrante die Sinode verlaat. Episcopus (en andere) wou toe wel ondersteuning van die verteenwoordigers van die Anglikaanse afgevaardigdes kry, en dit het op 'n lang prosedurekwessievergadering uitgeloop. Op 14 Januarie het die 57ste sessie van die sinode begin (daar was 154 sittings vanaf 13 November 1618 tot 9 Mei 1619) en die Remonstrante is die vergadering verbied. Hulle het hulle ampsvoorregte verloor. Tog het die Remonstrante besluit om voort te gaan met die bediening van hulle ampsvoorregte, hoewel alleen in kerke (gemeentes) waar die Staat die traktement van predikante van die Nederlandse Hervormde Kerk betaal het.

⁷ Die ontstaan van twee verskillende groepe Calvin-volgelinge in Nederland het tussen 1586 en 1619 'n historiese werklikheid geword. Barkhuizen van den Brink en Dankbaar (1967:276) verwys na die onderskeie groepe vanuit die perspektief van dié wat die konfessie *strenger* wou handhaaf, dit wil sê die ortodokse neo-Calviniste, as *preciezen* en *kerkelijken* tenoor die ander *rekkelijken* en *politieken* (vergelyk Coertzen 2012:79). Eersgenoemde is in die Gereformeerde en laasgenoemde in die Hervormde tradisie gekontinueer. Die Gereformeerdes het Artikel V van die Kerkorde van Dordrecht se bepaling van die *plaaslike outonomie* van die gemeente as kerk (kyk Blei 2006:17, 37) as sentraal tot kerkorganisasie begin reken na aanleiding van die begrip *vrye kerk*. Vir die Hervormdes was verdraagsaamheid jeens diversiteit 'n belangrike kenmerk van kerkorganisasie, en is 'n gemeente alleen 'n verskyningsvorm van die Hervormde kerkgenootskap as belydende (volks-kerk of verbonds-kerk) én ook van die algemene Christelike kerk. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het reeds by twee Algemene Kerkvergaderings met 'n meerderheid besluit om die begrip *volkskerk* nie meer te gebruik nie. Sodoende sal die etiket *politieken* finaal wegval, maar die karakter van *rekkelyk* kontinueer.

Die sinode se uitkoms was gemik daarop om die ortodokse oortuigings teenoor die Remonstrante se interpretasie van Calvin se leer duidelik te maak. Die ortodokse oortuigings was saamgevat in vyf stellings, verwysende na *total depravity, unconditional election, limited atonement, irresistible grace* en *perseverance of the saints* (vergelyk Van Wyk 2012: p 2 van p 9). Dit het daarop gedui dat

- * alle mense is verlore.
- * Jesus Christus sterf vir alle mense.
- * geen mens kan hierdie genade uit eie vermoë aanvaar nie, maar elkeen wat dit nie wil aanvaar nie, kies self om dit te verwerp.
- * geen mag in hemel of op aarde kan God keer om die uitverkorenes uit geestelike dood na geestelike lewe te bring nie.
- * die uitverkorenes kan nie weer afvallig word nie en word voortdurend deur Woord en sakrament aan die genade herinner.

(Jonker 1994:132 en 133.)

Die uiteinde van die sinode van Dordrecht was nie net die opstel van die Dordtse Leerreëls nie, maar ook later die Kerkorde van Dordt en die Statevertaling van die Bybel. Daarmee saam is predikante verplig om hulleself met ondertekening aan die *Handeling van Ampsverlies* – vandag se proponentsondertekeningsformule – te verbind. Dit het met die ondersteuning van die *State-Generaal* plaasgevind. Diegene wat nie wou nie, is uit die Verenigde Nederlandse Republiek verban. Na aanleiding van die stelling vroeër dat religieuse oortuigings en nasionalistiese motiewe saam die wordingskonteks van die reformatoriese Formuliere van Eenheid gevorm het, het dit na afloop van die sinode van Dordrecht geblyk dat religieuse ekskommunikasie en verlies van nasionale burgerskap twee kante van dieselfde muntstuk was. Johan van Oldenbarnevelt is aan dwaalleer en politiek onetiese gedrag skuldig bevind omdat sy religieuse oortuigings die nasie in wanorde sou gedompel het. Een van sy ondersteuners, die juris, Hugo Grotius, is vanaf 29 Augustus 1618 tot lewenslange gevangenisstraf gevonnis.

3. DORDT SE WIRKUNGSGESCHICHTE

Die etiese of praktiese uitvoering van die inhoud van die sinode van Dordrecht, naamlik die wyse waarop diegene (almal) wat uitverkies is hulle lewe op grond van evangeliese waardes behoort in te rig, is nie tydens die sinodesitting van Dordrecht uitgewerk nie. Hierdie ontbrekende etiese aspek is eers by 'n latere sinode in Dordrecht in 1632 toegevoeg. By hierdie sinode is die *Konfessie van Dordrecht*, wat bestaan uit 32 artikels, opgestel. Hierin is die kerk se barmhartigheds- en sosiale taak ondubbelsinnig uitgespel (Van Wyk 2012: p 2 van 9). Die *Konfessie van Dordrecht* het *compassion, tolerance and spiritual guidance* (Harder 1995) beklemtoon.

In terme van die eksegeese van die Dordtse Leerreëls is dit belangrik dat die 1618 en 1619-sinode se uitkomst nie sonder die 1632-sinode se verklaring en verheldering gelees en geïnterpreteer word nie, dit is die latere sinode wat die saak van Dordt (1618 en 1619) beklemtoon het deur die etiese implikasies en

imperatief daarvan vas te stel. Legalisme en 'n letterlike biblisisme (Harder 1995) het nie deel hiervan uitgemaak nie.

In die Dordtse Leerreëls (en in die Nederlandse Geloofsbelydenis) is geloofsoortuigings die goue draad wat deur beide loop. In die Nederlandse Geloofsbelydenis, wat 44 jaar ná Luther se hervorming in 1517 beslag gekry het, is die goue draad die volhoubare geloofsoortuigings van Hollanders teen die agtergrond van bittere vervolging van (die Spaanse) Rooms-Katolieke Kerk ('n soortgelyke konteks is ter sprake by die opstel van die Heidelbergse Kategismus). In die Dordtse Leerreëls, wat beslag gekry het 56 jaar ná die Nederlandse Geloofsbelydenis, is die goue draad die volhoubaarheid van hierdie geloofsoortuigings te midde van die 12-jarige *skietstilstand* tussen die *verenigde Nederlanders* (dit is die Hollanders en Vlaminge) en die Spaanse (Rooms-Katolieke) koningshuis. Hierdie skietstilstand het in 1619 tot 'n einde gekom.

Die verskil in nuanse tussen die Nederlandse Geloofsbelydenis en die Dordtse Leerreëls is gesetel in die bron van die geloofsoortuigings. Die bron van die geloofsoortuigings soos dit in die Nederlandse Geloofsbelydenis verwoord is, is die kanonieke geskrifte van die reformatoriese (Luthers-Calvinistiese) Bybel. Met die Nederlandse Geloofsbelydenis wou die Protestante in die Verenigde Nederlande vir die Roomse *nasionale*- of *staatskerk* sê dat die geloofsbelydenis alleen in die Bybel te vind is (vergelyk veral Artikels 3 tot 7 van die Nederlandse Geloofsbelydenis) en dat geloof nie deur die kerklike instituut gereël word nie. In die Dordtse Leerreëls is die bron van die geloofsoortuigings wat daar verwoord word, die geestelike en nasionale ruimte van die kerk as instituut – en hierdie ruimte is wesenlik verbind met die land van die Verenigde Nederlande – eers 'n republiek en toe 'n koningshuis. In 1648 word die Nederlandse Republiek as onafhanklike staat erken. Die beëindiging van Spaanse tagtigjarige oorlog in 1648 het gelei tot die *Verenigde Nederlandse Provinsies*, en dit het in die 19de eeu 'n konstitusionele monargie⁸ geword.

Trouens, die sinode van Dordrecht het amptelik as die *Synodus Nationalis Dordrechtanae* bekend gestaan. Dit het beteken dat *uitverkieësing* beperk word tot die *belydende volkskerk*, dit wil sê die verbond van gelowige huisgesinne, deur God byeengeroep op grond van die doop, en *ordelik* bestuur deur middel van die Nagmaalsformulier⁹. Die Dordtse Leerreëls kan dus nie los van die Kerkorde van Dordrecht verstaan word nie. Hierdie kerkorde het egter nie die basis van die Nederlandse Hervormde Kerk (en ook die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika) gevorm nie, maar wel in die beginjare van die Gereformeerde Kerke

⁸ Die begrip *nasie* het in Engeland, Frankryk en Duitsland 'n parallelle geskiedenis met dié in Nederland, hoewel met unieke karakertrekke. In die Verenigde Nederlande het Prins Willem I (1533 tot 1548), dit wil sê *Willem die Swyger* van die provinsie Oranje-Nassau, 'n soortgelyke rol as Otto von Bismarck in Pruisiese Duitsland vervul. Hy het konstant protes aangeteken teen vreemde oorheersers in Nederland. Dit het gelei tot die konstitusionele monargie wat in 1815 onder Willem Frederik VI begin is. Laasgenoemde het na homself as Willem I begin verwys, hoewel die geskiedenis van die Oranje-dinastie met Willem de Zwijger begin het. Dié Willem I is gebore op 24 April in 1533 en is op 10 Julie 1584 in Delft vermoor op grond van instigasie deur die Spaanse koningshuis. Hy het deurgaans simpatie met die vervolgte Franse Hugenote en Nederlandse Calviniste gehad, en het self in 1573 'n Calvinis geword (vergelyk Van Wyk 2012).

⁹ Vergelyk die doktrale proefskrif van Nicolai H Bijleveld, 2007, *Voor God, volk en vaderland: De plaats van de hervormde predikant binnen de nationale eenwordingsprocessen in Nederland in de eerste helft van de negentiende eeuw* PhD-proefskrif, Universiteit van Groningen.

Nederland en tot vandag toe van die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (kyk Vorster 2008:383).

In die Nederlandse Hervormde Kerk, sedert die vorming van die monargie onder Koning Willem 1, het die *Algemeen Reglement* van 1816 die orde van die kerk as *Protestantse nasie* deur 'n *genootschappelijke* (kollegiale) karakter gekenmerk (Clemens 1998:145 tot 176). Hiervolgens was die organisasie van die kerk by die staatsregtelike situasie aangepas (kyk De Groot 1993:119). Die bestendiging van die idee van 'n *volkskerk* is hiermee versterk¹⁰. Die kerkorde van Dordrecht het die *soewereiniteit in eie (kerklike) kring* gepropageer. Hierdie ontwikkelings is die resultaat van die wyse waarop twee verskillende interpretasies van Calvyn se leer (via die Dordtse Leerreëls) op twee verskillende wyses ontwikkel het.

3.1 **TWEE BANE VAN ONTWIKKELING WAT HULLE OORSPRONG BY DORDT HET**

WD Jonker (1994:145) is van mening dat daar 'n formele swakheid in die Dordtse Leerreëls aanwesig is, wat bestaan uit lomp formulering, herhaling en 'n opstapeling van *Remonstrantse dwalings* wat verwerp word. Hy meen dat hierdie problematiese formulering direk in verband staan met die konteks waarin dit ontstaan het, naamlik 'n stryd waarin partye teenoor mekaar te staan gekom het. Te midde van hierdie stryd het die *saak* waarom die verskillende partye dit gehad het, naamlik die verstaan van uitverkiesingsteologie, te midde van verskillende interpretasies en formulerings, 'n instrument geword waarmee daar in die geheel onkrities omgegaan is.

Daar was twee resepsies op Calvyn wat onderskeidelik by die opstellers van die Dordtse Leerreëls en die Remonstrante ontstaan het. Beide is verder ontwikkel en het aanleiding gegee tot verskillende teologiese strominge wat steeds in die 21ste eeu van krag is. Die een interpretasie en ontwikkeling van Calvyn se leer wat by die opstellers van die Dordtse Leerreëls ontstaan het, het aangesluit by Calvyn se verstaan van God se soewereiniteit. Die ander interpretasie en ontwikkeling van Calvyn se leer wat by die Remonstrante ontstaan het, het aangesluit by Calvyn se siening van die *afvallige (reprobate)* en kon raakgesien word in Episcopius se pleidooi by sy openingsrede by die sinode van Dordrecht.

Nadat die Remonstrante hulle ampsvoorregte ontnem en gedwing was om die Universiteit van Leiden te verlaat, het hulle hulleself na Antwerpen gewend wat gedurende daardie tyd onder Spaanse beskerming was. Die Remonstrantse Broederskap het op 30 September 1619 tot stand gekom. Simon Episcopius, Johannes Uytenbogaert en Nicolaas Grevinkhoven was as organiseerders van 'n

¹⁰ Hoewel Pont aandui dat hierdie soort *genootskap* oorgeneem is in die Voortrekkers se geloofsgemeenskap, het hy aan die een kant op *Gereformeerde* (Pont: 47) neo-Calvinistiese wyse beswaar teen dié soort kollegialiteit omdat dit die plek van die konfessie onderspeel, maar aan die ander kant, anders as die neo-Calviniste, bou hy sy beswaar teen die gees van die Algemeen Reglement van 1816 daarop dat dit 'n *wig slaan tussen kerk en volk* (Pont 1986:69). Hierteenoor argumenteer Blei (2006:99) dat die Nederlandse Hervormde Kerk juis op grond van die *genootskappelijke* karakter van die Algemeen Reglement (soos geamendeer in 1852) – anders as die gees van die kerkorde van Dordrecht – as *volkskerk* gemanifesteer het. Dit is daarom dat dr WA Dreyer (2006:1337 tot 1368) van oortuiging geraak het dat die term *volkskerk* in sowel teologiese as praktiese sin betekenis verloor het – ook vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika – omdat die werklikheid van die verhouding kerk-staat in die hedendaagse gesekulariseerde wêreld heeltemal anders daar uitsien as tydens die ontwikkeling en bevestiging van die nasie-staat idee in die 18de en 19de eeu.

nuwe kerk benoem (Fix 1991:36). Die Broederskap het hulle belydenis vir 'n terugkeer na die plek waar hulle teologie ontstaan het, naamlik Leiden. Uytendael (predikant van prins Maurits) was een van Arminius se tydgenote was, het 'n wesenlike rol gespeel in die opbou van die *Broederskap* in die tydperk toe dit ontstaan het. In 1652 is Maurits na sy afsterwe deur sy broer, Frederick, opgevolg wat simpatiek teenoor die Remonstrante was, maar ook versigtig was om diegene wat *kontra* die Remonstrante was, te akkommodeer. Uytendael kon dus in 1632 weer begin preek. Gedurende hierdie tydperk was die Broederskap in die verenigde provinsies as 'n *nie-amptelike kerk* werksaam. In 1634 is die Remonstrantse kweekskool in Amsterdam gestig en Episcopius was die eerste hoof van die kweekskool. In 1668 is hy deur Etienne de Courcelles en later deur Philippus van Limborch in 1712 opgevolg.

In voorbereiding vir die 1618 sinode word Remonstrantse predikante van die provinsie Holland (in Delft) uit hulle amp onthef. Gijsbert van der Kodde, 'n ouderling van die gemeente van die dorp Warmond, word deur die gemeente gevra om die gaping te vul. Die gemeente wou nie iemand van die kontra-Remonstrante as predikant toelaat nie. Die gemeente, onder leiding van Van der Kodde, het die Kollegiale Beweging (*Collegiant Movement*) gevorm (Fix 1991:40).

Die stroom wat Calvin se verstaan van God se soewereiniteit en die *dubbele uitverkiesingsdogma* beklemtoon het, het gekulmineer in die neo-Calvinisme (vergelyk Van Eijndhoven 2003:127 en 128), en dit het onder Abraham Kuyper (1837 tot 1920) volledig vorm aangeneem het. Teen die agtergrond van die nawerking van die Franse revolusie vervul hy 'n belangrike plek in die Nederlandse se kerkpolitiek. Kuyper het 'n politiek-denominasionele apartheid in die samelewing voorgestaan waarvolgens Protestant, Katoliek (en enige iemand anders) elkeen eie skole, universiteite en sosiale organisasie sou hê. Hy pleit vir die skeiding tussen Staat en kerk, en het die sentralisasie van die kerk en die rol van die koning teengestaan (pro-republikeins en anti-monargaal)¹¹.

Sedert 1815, toe Willem Frederik VI die eerste koning van die Verenigde Nederlande geword het, het die konstitusie geen religieus-denominasionele koppeling aan die Huis van Oranje-Nassau nie, hoewel die dinastie formeel lidmate was van die destydse Nederlandse Hervormde Kerk. Koning Willem Frederik VI is byvoorbeeld in 1772 in De Grote Kerk in Den Haag (wat in 1574 na die reformasie die eiendom van die Nederlandse Hervormde Kerk geword het) gedoop. Die Nederlandse Hervormde Kerk was in Nederland die *bevoorrechte kerk*. Hierdie denominasie was egter nooit formeel *staatskerk* genoem nie. Die *bevoorregting* het in werklikheid op 'n informele *staatskerk* neergekom. Die Hervormde Kerk is byvoorbeeld met staatsgeld gefinansier, omdat die instandhouding van die Hervormde Kerk *door de overheid gezien [is] als openbaar belang* dat die *christelike hervormde Godsdiens* beskerm moet word. Die koning het volgens Artikel 139 van die konstitusie die reg gehad om beheer oor die kerk uit te oefen.

¹¹ Die Edik van Versailles, ook genoem die Edik van Toleransie, was 'n poging om onverdraagsaamheid van die Dordtse Leerreëls te ontloot, en is deur die toedoen van die Roomse Franse koning Lodewyk XVI in 1787 uitgevaardig. Hierdie edik het godsdiensvryheid vir nie-Rooms-Katolieke gebied. Die Edik van Versailles was egter een van die belangrike bydraende faktore wat aanleiding gegee tot die Franse Revolusie, en die daaropvolgende humanistiese anti-kerklike en anti-monargie politiek.

In 1864 het Kuyper met 'n lid van die parlement en van die Anti-Revolusionêre party, Groen van Prinsterer, begin korrespondeer. Van Prinsterer het Kuyper se politiek en teologie wesenlik beïnvloed (Schutte 1992:691). Kuyper het met die ortodokse stroming binne die Nederlandse Gereformeerde (Hervormde) kerk begin identifiseer. In 1886 het hy 'n eksodus uit die Nederlandse Hervormde Kerk gelei – hy kon nie langer met hierdie *staat-kerk* (volkskerk) saamleef nie. Hy wou nie aanvaar dat alleen die lede van die verbonds- (volks-) kerk tot die Christelike kerk behoort nie, maar almal wat God uitverkies. Hierdie uitverkiesdes (uitverkorenes) moes egter volgens die Kerkorde van Dordt georden wees en hulle *verkosenheid* was met 'n dubbele uitverkiesingsleer (naamlik dat sommiges tot lewe en ander tot oordeel uitverkies is) gesanksioneer. Hierdie *uitverkiesing* soos deur Kuyper geïnterpreteer, was dus hoegenaamd nie meer inklusief as die *uitverkiesing* van die verbondsvolk (volkskerk) nie. Een van die groot kwessies vir hom was dat daar verdraagsaamheid rondom die interpretasie van en instemming tot die reformatoriese leer en belydenis was. Sy aandrang daarop dat predikante en lidmate die belydenisskrifte konfessioneel onkrities interpreteer en onderskryf, lei tot sy uiteindelijke *vertrek* uit die Nederlandse Hervormde Kerk en die doleansie van 1886, en die stigting van die Gereformeerde Kerke.

In Nederland is die *vrye kerk*-idee gebore toe Hendrik De Cock in 1834 van die Nederlandse Hervormde Kerk afgestig het. De Cock wou die leer van die sinode van Dordt in ere herstel (vergelyk Schutte 1992:691). Die *vrye kerk-idee* het later belangrik begin word as gevolg van Kuyper se pro-republikeinse en anti-monargale sentiment (kyk Kuyper 1911:191 tot 202). Hy het die *liberale stroom* in die Nederlandse Hervormde Kerk geopponeer en het sodoende die neo-Calvinisme verder bestendig. Teenoor Frankryk se *soewereiniteitsbegrip* waar *regte* by die individu begin, en Duitsland se staatsoewereiniteit, het Kuyper ten gunste van aparte soewereiniteit, waarin organisasies soos skole, universiteite, die pers, en die industrie as *soewerein* in eie reg of sfeer kon werkzaam wees, geargumenteer. Hy het baie hard gewerk om die ideaal van 'n demokratiese kerk wat onafhanklik van die Staat was, te laat realiseer (Vree 2006:71, vergelyk Molendijk 2009:123).

In 1899 het Kuyper by Princeton in die New Jersey, Verenigde State van Amerika, sy idees van 'n *vrye kerk* uiteengesit. Tydens hierdie lesings het hy geargumenteer dat *Calvinisme* meer as teologie is – dat dit eintlik 'n uitgebreide werklikheidsverstaan en wêreldverstaan was wat polities 'n positiewe invloed op die ontwikkeling van organisasies en die samelewing uitoefen. Peter Heslam, verbonde aan die *London Institute for Contemporary Christianity*, beskryf Kuyper se *vrye-kerk-propaganda* in sy *Stone Lectures* by die *Princeton Theological Seminary* in 1899 (kyk Langley 1999) soos volg:

The serenity with which Kuyper formulated his ideas on this matter in Princeton belies the fierceness of the controversy in which they were forged. The Belgic Confession [Nederlandse Geloofsbelydenis], to which both the Reformed (or Gereformeerde) churches ... owed allegiance, conceded in its Article 36 that the civil magistracy had the right to 'protect the sacred ministry' and, thus, to 'remove and prevent all idolatry and false worship.' During the 1890s Kuyper repeatedly proposed that this latter phrase—to 'remove and prevent all idolatry and false worship'—should be eliminated from the Article, but his proposal was bitterly opposed by his former colleague at the Free University, PJ Hoedemaker [kyk Delfgaauw 1963:132 tot 141], who held to a theocratic understanding of the role of the

State in matters of religion. Although, [Hoedemaker] argued, Church and State were organizationally independent, the government was bound in its actions to the confession of the national Church [volkskerk]. Conversely, the national Church [volkskerk] was bound to instruct the government, where necessary, on the formulation of policy. In opposition to Kuyper, he insisted that the State could know and recognize the Church as the Church – as the divinely instituted revelation of the body of Christ on earth [kyk Hoedemaker 1901] (Heslam 2002:21).

Die afskeidingsbeweging deur ortodokse konfessioneles van beweerde liberale teologie in Nederland, het later as die Gereformeerde Kerke bekend gestaan. Die tendens wat spesifiek as *liberaal* uitgewys is, die sogenaamde *kollegialisme* wat in die kerkreg (in Nederland en Suid-Afrika) vorendag gekom het toe die *Algemeen Reglement* deur die sinode van die Nederlandse Hervormde Kerk in 1851 aanvaar is. Die Gereformeerde-gesinde konfessioneles het hierdie *liberale teologie* gesien as afwyking van die Dordtse Leerreëls wat tydens die sinode van Dordrecht gedurende 1618 en 1619 opgestel is (kyk Torfs, Martens, Koffeman en Coertzen 2003:220).

Die ander stroom wat by die Remonstrante se interpretasie van Calvyn se leer en spesifiek die uitverkiesingsleer teenoor Dordt uitgekristalliseer het, het in Leiden begin, en is in Utrecht en Groningen voortgesit. Die Remonstrante het in Leiden en Utrecht hulle ampsvoorregte in die *bevoorregte* volks- (staats) kerk uitgeoefen ten spyte van hulle ekskommunikasie uit die neo-Calvinistiese georiënteerdes. Hierdie nawerking het ineengevloei met die totstandkoming van die etiese teologie, waarvolgens gekies is vir die *derde opsie*, wat beteken: Geen onverdraagsame konfessionalisme en belydenisdwang nie, maar ook nie vrye liberalisme nie, gemotiveer deur humanitêre politiek, beïnvloed deur die Franse Revolusie wat antikerklik en daarom ook anti-dogma was.

Individuele dominees met Remonstrantse agtergrond se gedagtes is getransformeer in die etiese teologie. Die dolerende Gereformeerde Kerke Nederland het met die Vrije Universiteit Amsterdam Kuyper en Bavink se denke bevorder teenoor die Rijksuniversiteite in Leiden, Groningen en Utrecht wat die teologiese baarmoeder van die Nederlandse Hervormde Kerk en veral die eties-teologies georiënteerdes onder hulle was. Die dolerendes het hulle kerkorde ingerig na aanleiding van die kerkorde van Dordrecht, 1819, en veral soos dit gewysig is in 1854. Die dolerendes was anti-monargaal en daarom anti-hervormde kerk en daarom anti-volkskerk. Die Hervormde etiese teoloë se herkoms spruit voort uit die gees van toleransie soos uitgedruk in die *Algemeent Reglement* in 1816. Die Nederlandse Hervormde Kerk het 'n *kollegiaal-presbiterale* kerkwet na aanleiding van die Algemene Reglement van 1816 gehad. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het dit geërf en hierdie kollegiale klem het in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se Kerkorde neerslag gevind tot en met die 1997 Kerkorde van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

3.2 'N DERDE BAAN VAN ONTWIKKELING

Te midde van 'n bepaalde liberale modernisme en 'n gereformeerde ortodoksie, ontwikkel daar 'n derde benadering, of 'n derde opsie (Loader 1987:47 tot 55, 1989:432) wat as etiese teologie bekend staan en só deur Daniel Chantepie de la Saussaye (1818 tot 1874) beskryf is. Hierdie teologie het ontwikkel as 'n benadering tot die verstaan van *waarheid* waarin dit nie in proposisies vasgevang kan word nie, en nie rasionaliseerbaar is nie (Loader 1987:48). Dit

was nie 'n teologie wat na sedelikheid of moraliteit verwys het nie (Bavink 1903:25) of *eties* toegepas kan word of moes word nie. Alhoewel dit te midde van die konteks van 'n bepaalde liberale modernisme en gereformeerde ortodoksie (oftewel ook 'n onkritiese konfessionele teologie) as benadering ontwikkel het, was dit nie 'n bemiddeling (kompromis) tussen geloof en rede nie of tussen konfessie en kognitiewe rasionaliteit nie (Van Aarde 2012: p 5 van 14). Op die spoor van soortgelyke insigte as dié van Philippus Melancthon, die *brugbouer* (Van der Pol 2011), beklemtoon etiese teologie op dialektiese wyse geloof én rede. Daniel Chantepie de la Saussaye, wat in Leiden (tuiste van die Remonstrante) gestudeer en professor in Groningen was, en JH Gunning (1829 tot 1905) wat in Utrecht studeer het en in Amsterdam professor was, was die grondleggers van hierdie benadering. Latere teoloë wat vanuit hierdie paradigma teologie beoefen het en 'n wesenlike invloed op die teologie van die Nederduitsch Hervormde Kerk gehad het, was Barend Gemser (1890 tot 1962) en Adrianus van Selms (1906 tot 1984). Latere eksponente van die eties-dialektiese teologie in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is JA Loader (1988, 1989) en AG van Aarde (2012).

Hulle het van die oortuiging uitgegaan dat waarheid nie in konsepte of voorstellings vasgevang kan word nie – dit kan alleen *ontmoet* word (Loader 1988:48). Vanuit hierdie paradigma is geloof 'n lewenswyse (Van Aarde 2012: p 5 van 14, vergelyk Loader 1987:48 en 49) wat hart en verstand omvat. Dit beteken 'n wetenskaplike (kritiese) teologie waarin Bybelse verhale mense help in hulle lewenstryd tussen geloof en vrees, en die geloofsbelydenisse die getuigenis van gelowiges se geloofstryd is – 'n grammatika van geloofstaal. Dit beteken die *hart* – die konfessie, die belydenis van geloof of die verstand kon nie op sigself *uitkom* by waarheid nie – waarheid wat aanhoudend ontvou en telkens weer ontmoet word.

4. **DIE DEKONSTRUKSIE VAN DIE DORDTSE LEERREËLS SE GRAMMATIKA VAN UITVERKIESING: 'N HERBESOEK AAN CALVYN SE UITVERKIESINGSLEER**

In die post-reformasie tydperk het 'n bepaalde skolastiese benadering tot teologiebeoefening ingetree. Die insigte van die Reformatore is ontwikkel deur 'n sistematiese aanbod van Christelike teologie. Die beginpunt van hierdie teologiese ontwikkeling was bepaalde beginsels – kerkleer. Die periode tussen 1559 en 1622 is gekenmerk deur 'n beklemtoning van suiwer leer (vergelyk McGrath 2001:78) en die sistematies-teologiese uitwerk van die inhoud van die belydenis. Die Calvinisme wou dit self enersyds van die Lutherse tradisie sowel as van die Rooms-Katolieke tradisie onderskei. Dit is in hierdie konteks (met al die bogenoemde in ag genome) dat Calvyn se leer van die uitverkiesing verder ontwikkel is.

Die verstaan van die begrip *uitverkiesing* deur Calvyn vind neerslag in beide die Nederlandse Geloofsbelydenis en in die Dordtse Leerreëls. Hierdie interpretasie van *uitverkiesing* (predestinasie) kan nie los van die vroeëre Rooms-Katolieke kerklike eksklusivisme begryp word nie. In die teologiese geskiedenis het dit tot 'n soort onverbiddelike *uitverkiesingsdogma* ontwikkel, veral deur die toedoen van die latere *neo-Calvinisties-skolastiese* onverdraagsaamheid. Vir die Hervormers het Calvyn se verstaan van *God se uitverkiesing* die bedoeling gehad om teenoor Roomse eksklusivisme te beklemtoon dat Protestante óók by God se genade en *uitkies* van die mensdom ingesluit is. Dordt se interpretasie (gegrond op Calvyn en die Nederlandse Geloofsbelydenis s'n) was gemik op die handha-

wing van *suiwere Calvinse leer* – teenoor die moontlike distorsie daarvan (of 'n terugkeer na enige iets wat sou neerkom daarop dat die mens met God se genade (uitverkiesing) kan inmeng. So gesien is God se *uit-kies* die taal (voertuig) waarin die mens God se onverdiende genade metafores geklee en vervoer het (dit verpak het). *Kies* is dus menslike taal, 'n metafoor vir *genade*. Dit is soos om te sê die *kerk is die huis van God* of *God is soos 'n vader*. God se genade is *kies*.

In die boek van David S Chen (2008), *Calvin's passion for the church and the Holy Spirit*, sê Chen (p 287):

In accordance with the teaching of the Scriptures, Calvin thus taught that God's election is founded on his [God's] goodness and mercy, without regard to human worth. If God chose some and rejected the rest, how can the reprobate be held responsible for what they are and how can the love of God be reconciled to the destruction of the reprobate? These are difficult question[s] to answer, but Calvin's answered them with a conviction that on one hand God must be glorified for man's [humankind's] salvation and on the other hand men's [human beings'] rejection of salvation which must be regarded as his [or her] own responsibility, and not that of God.

Calvyn se verstaan van God se keuse vir die gelowige en die keuse van die afvallige (*reprobate*) téén God se wil om vir alle mense te kies, kan nie sonder Calvyn se beklemtoning van die werk van die Heilige Gees verstaan word nie. Chen (2008:290) formuleer Calvyn se siening soos volg:

Calvin believed that, even though God allowed the reprobate to reject him [God], his [God's] complete control over all things by his [God's] Spirit ever remains. Calvin exalted the sovereignty of the Spirit to the point of saying that even the elect can never know their own election and salvation without the illumination of the Spirit.

Calvyn was in beginsel verdraagsaam jeens alle mense. Sy verdraagsaamheid het wel perke omdat hy 'n verskil tref tussen *waarheid* en *leuen* (kyk Calvyn se eksegeese van Esegieël 13: 9)¹². Calvyn kan verdraagsaam wees omdat hy bewus is daarvan dat daar verskillende perspektiewe op die *waarheid* is (immers, hy en Luther het nie oor alles saamgestem nie). Daarom, op grond van sy eksegeese van die metafoor *geknakte riet* in Jesaja 42: 14¹³, is Calvyn van oortuiging dat God nie wil hê dat die mens die *geknakte mens*, dit wil sê die persoon wat 'n ander perspektief op die *waarheid* het, moet breek nie. Daarom geld Calvyn se verdraagsaamheid vir die lidmate van die Rooms-Katolieke Kerk. Wat die Rooms-Katolieke Kerk betref, meen hy egter wel dat die leierskap (pous en kardinale) as *anti-Christelik* gereken behoort te word, omdat hulle nie bloot 'n ander perspektief op die *waarheid* het nie, maar vir die *leuen* propaganda maak (kyk Calvyn, *Tracts and Treatises* 1, 60, in Calvin, J, [2002], *Calvin's tracts relating to the Reformation, with His [Calvyn s'n] life by Theodore Beza*, volume 1, 2002, *Letters by James Sadolet, a Roman cardinal, to the senate and people*

¹² Calvin, J, [1847 tot 1850], *Calvin's commentaries, volume 23: Ezekiel, Part II, Section 11*, transl. J King, 1847 tot 1850, viewed on 16 May 2015, at sacred.texts.com.

¹³ Calvin, J, [1847 tot 1850], *Calvin's commentaries, volume 15: Isaiah, Part III*, transl. J King, 1847 tot 1850, viewed on 16 May 2015, at sacred.texts.com.

of Geneve, pp 3 tot 24, [and] *Reply by John Calvin*, pp 25 tot 71, *transl H Beveridge from the original Latin*, Wipf and Stock, Eugene, OR).

Calvyn se geloof in God se onwrikbare alleen-heerskappy (soewereiniteit) was die basis van die leer oor uitverkiesing en voorsienigheid wat hy ontwikkel het. Sonder voorsienigheid sou die lewe vir mense onleefbaar gewees het en sonder uitverkiesing sou niemand verlos kon word nie. Calvyn het gemeen God *sien* en *weet* wat met die mensdom aangaan – dat God ten nouste betrokke is by die mensdom (Inst 1.16.2 tot 3.8). Oor uitverkiesing (Inst 3.22.10, 3.21.1) het Calvyn gestel dat God se keuse vir die mensdom aan almal *beskikbaar gestel word* en dat almal dit hoor, maar dit word nie deur almal geïnternaliseer of deur almal aanvaar nie. Indien ons Calvyn se siening sou interpreteer dat dit sou neerkom op 'n eksklusiewe verstaan van uitverkiesing van God se kant af, sal ons ons menslike selfhandhawende en selfsugtige *verstaan van kies* gelyk stel aan God se *kies*. Die metafoor *kies* word gebruik om God se *kies* (genade) te verwoord, maar hoe mense *kies* en hoe God *kies* is nie dieselfde nie. Dit kom dus daarop neer hoe mens God se *kies* verstaan – en in die konteks van Calvyn se skrywes was God se *kies* (genade) vir almal. Hoe Calvyn se skrywes en leer later verstaan en interpreteer is, is 'n heeltemal ander saak as die bedoeling daarvan te midde van die konteks waarin dit ontstaan het.

5. TEN SLOTTE: 'N GRAMMATIKA VAN GELOOFSTAAL

As dogmatiek (die konfessie of belydenis) die grammatika is (die taal) van die saak (geloof), dan kan die taal self (dit is ook die konteks) nie afdwingende gesag beklee nie, want die taal is die middel waarin die *saak* gestel word. Die dogmatiek self het nie afdwingende gesag nie, die *saak van die evangelie* dring ons egter wel om eties te handel. In hierdie opsig is Dordt en die taal waarin God se genade daarin verwoord is, te verstane in die tyd en plek waartydens dit ontstaan het. Die saak van *Dordt*, op die spoor van die *saak* wat Calvyn ook wou verwoord, is onverdiende genade. Dit is vandag vir reformatoriese gelowiges steeds die kern. Die Dordtse Leerreëls kan net *een kant* geplaas word indien *genade* nie meer deel is van die kern van hoe die *saak* van die evangelie verstaan word nie.

Ons kan nie ons hedendaagse, geregverdigde, inklusiwiteitsdenke ondersteun deur 'n teologie van onvoorwaardelike aanvaarding van *alle* mense deur God, indra in die konteks van die Dordtse Leerreëls nie. Inklusiwiteit-eksklusiwiteit in die sosiaal-politieke konteks van die opkoms van nasionalisme en die nasie-staat is nie dieselfde as in ons tyd van *transnasionale* globalisasie, ekumene en gesekulariseerde samelewing nie. Die *gees* van Dordt behoort eerder in terme van die sosiaal-politieke konteks van daardie tyd ernstig geneem word. Die Remonstrante se optimistiese mensbeeld (versus die neo-Calvinistiese pessimistiese siening oor die onvermoë van die mens) het nie, soos op die sinode van Dordrecht geargumenteer, ontken dat die mens beperk is om uit sigself te weet wat goed is nie. Dit wou wel die moontlikheid oophou dat die mens uit eie hart én rede die wens koester om te bly soek na die waarheid. Is dit werklik in stryd met die Nederlandse Geloofsbelydenis, Artikel 15, wat bely dat mens selfs vóór geboorte nie dieselfde vermoë as God het nie en dat die doop ook nie die mens so 'n magiese goddelike vermoë gaan verskaf nie? Om in hierdie sondeleer 'n algehele pessimisme in te lees, is haatdraend teenoor veral

babatjies as *verlore* of *gered*, sonder dat hulle nog kan *weet* of *vertrou*¹⁴, en die mens op psigologiese wyse van enige positiewe selfbeeld te ontnem is nie billike eksegeese nie. Onbillike eksegeese sal die Dordtse Leerreëls in teenspraak met beide die Heidelbergse Kategismus en die Nederlandse Geloofsbelydenis stel, om nie eers te praat van in teenspraak met die evangelie nie!

Die volslae verlorenheid van die mens wat die Dordtse Leerreëls leer, is ook nie in stryd met die *toleransie*-beginsel van die Nederlandse Geloofsbelydenis Artikel 16 nie. Volgens hierdie *basisteks* van Dordt (Nederlandse Geloofsbelydenis 16) word vertel dat *Adam* se ongehoorsaamheid in alle mense aanwesig is, maar dat God, deernisvol en genadig, vir die mens in en deur Jesus Christus kies, en diegene wat hulle hulle rug op Jesus Christus draai, verwerpe is omdat hulle vir hulle eie verdoemenis verantwoordelik is. Om te beweer dat Dordt hiermee sal leer dat die mens geen sosiale barmhartigheidstaak het nie en dat daar geen sin is om vir korrekte etiek te ywer nie, neem nie die *nawerkingsgeskiedenis* van Dordt in ag soos dit uitmuntend in die Mennoïtiese Christelike kerk aangetref word nie.

Eweneens maak Dordt se leer oor die plaasvervangende offerdood van Christus nie die sosiale verantwoordelikheid van die mens tot niet nie. In hierdie opsig is Dordt op sowel die Nederlandse Geloofsbelydenis (Artikel 21) as die Heidelbergse Kategismus (Sondagafdeling 15 en 16). Dit neem nie weg dat ons vandag weet dat die Heidelbergse Kategismus méér op Anselmus se satisfaksieleer as op Paulus teruggaan nie. Daarom moet daar met nuanse onderskei word tussen die Ou Testamentiese offerteologie en die Middeleeuse middelaarsteologie, en die dispuut tussen die Rooms-Katolieke Kerk en die reformatoriese regverdigheidsleer. Om die Remonstrante se teensin teen die neo-Calvinisme se eensydige sondeleer as *Satanswerk* te bestempel gaan te ver, en bevestig net die onverdraagsaamheid van daardie tyd.

Volgens die Nederlandse Geloofsbelydenis Artikel 27 bestaan die ware kerk alleen uit *ware Christen-gelowiges*. Dit is die ander kant van dieselfde muntstuk as die Rooms-Katolieke Kerk wat vóór die Tweede Vatikaanse Ekumeniese Konsilie geleer het dat daar geen saligheid buite die Rooms-Katolieke Kerk is nie. Sonder dat die Konsilie van Trent en die Eerste Vatikaanse Konsilie uit die geskiedenisboeke verwyder word, is ons bewus dat sowel die Rooms-Katolieke Kerk as die Protestantse ekumene nie so 'n streng eksklusiewe teologie vandag huldig nie.

Die Dordtse Leerreëls se *gees* en historiese konteks behoort in ag geneem te word wanneer Artikel 3, naamlik dat God God se eiendom teen die aanvalle van Satan beskerm, gelees word. Artikel 6 sê dat ek as gelowige in sonde geval het, maar dat God wel toelaat dat ek steeds kan glo. My weergebore-wees is volgens Dordt 'n proses: Ouers (vervang dit ook met *naaste*) raak bewus van God se werking in my lewe en ek ervaar die effek van die werk van die Heilige Gees in my lewe (Artikel 12). Hierdie proses gaan ons begrip te bowe. Al wat ek

¹⁴ Dit is die rede waarom Karl Barth ((Barth 1969, *KD* III. 4.275; Barth 1967, *KD* IV.4.112) nie net teen die idee dat die kerk 'n volkskerk of verbondskerk gekant was nie, maar ook nie ten gunste van die doop van babatjies was nie (vergelyk Hunsinger 2000:254 tot 256). Berkouwer (1947:110 en 111) en Van Ruler (1945:85 en 86) sien in dat Karl Barth se kritiek op die kinderdoop in verband gesien moet word met sy kritiek op die *volkskerk*-idee. Volgens Berkouwer (1947:41 tot 51) is dit Barth se oortuiging dat die verhouding doop-kindere-predistinasie as 'n *volksmassa-kerk projectie* sien.

uit geloof agterna kan sê, is dat ek God se Woord aanvaar het (Dordtse Leerreëls Artikels 13 en 16).

Toegegee, hierdie *prosesteologie* is in Dordt in die *grammatika* van goddelike voorkeur gegiet. Maar as 'n mens die *gees van politieke en godsdienstige onverdraagsaamheid* in die konteks van die Spaans-Habsburgse-Nederlandse nasionalisme en nasie-staat verstaan, kan ons by die onverdraagsaamheid verby beweeg en die Heilige Gees se proses van bewusmaking van genade positief waardeer. Ons doen dieselfde met byvoorbeeld die Israelitiese etnosentriese Sionsteologie en die boek Prediker se negatiewe mensbeeld wat meen dat alles fatalisties 'n jaag agter wind is. Ons haal nie hierdie boeke uit die Bybel nie, maar sien dit as deel van die wyse waarop die Heilige Gees ons bewus maak van God se *transnasionale*, onvoorwaardelike en radikaal-inklusiewe liefde vir alle mense. Ons besef nou dat Paulus op grond van hierdie evangelie die vaste oortuiging het dat die Christen-gelowige eties op dieselfde wyse optree teenoor medegelowiges as teenoor nie-Christene. Ons hoef daarom nie die Dordtse Leerreëls uit ons kerkgeskiedenis te verwyder, sodat ons steeds vandag die liefdevolle verkiesing van God van alle mense in en deur Jesus Christus met volle oortuiging van ons kansels kan verkondig, en in die praktiese etiek uit kan leef nie. Die volgehoue behoud van die Dordtse Leerreëls help ons om die futiliteit van nasionalisme as middel tot saligheid, van die etiese onaanvaarbaarheid van etniese eksklusivisme en selfverryking (ondersteun met eksploitasie van mense se ekologiese en sosiale ruimtes) skerp te verstaan.

Inderdaad gaan die gebruik van die proponentsondertekeningformule terug na die sinode van Dordrecht. Ons behoort egter te onthou dat ons nie met hierdie *formule* bevestig dat elke stelling in volkome ooreenkoms met die Heilige Skrif is nie. Wat ons in die *formule* sê is dat ons vas van oortuiging is dat die leer wat in die belydenisskrifte voorkom, volkome met die Heilige Skrif ooreenkom. Hierdie leer is die saak van die belydenisskrif – die saak (*proprium*) wat ons eers ontdek nadat ons die menslike, destydse sosiaal-politieke-godsdienstige kultuur waarbinne hierdie saak (leer) in 'n propositum tot uitdrukking gebring is, van die saak (*proprium*) *onderskei*, hoewel die saak nie van die kulturele bedding *geskei* kan word nie. Eers as die saak (leer) van die belydenisskrif in botsing is met die saak van die evangelie van Jesus Christus, behoort ons daarop aan te dring dat dit gewysig en selfs geskrap behoort te word.

Die drie reformatoriese Formuliere van Eenheid (die Heidelbergse Kategismus, die Nederlandse Geloofsbelydenis en die Dordtse Leerreëls) bevat 'n goue draad wat daardeur vleg. En dit is dieselfde boodskap as dié van Paulus, naamlik dat ons alléén uit geloof gered word – dat enige vertrouwe op die menslike natuur of op dit wat geskape is, ook nie die kerk as instituut en abstrakte geloofartikels (-proposisies) nie – vir die mens 'n hoopvolle toekoms kan bied nie. Inteendeel, net verwerping en verlorenheid. Dit is die vrye, soewereine God wat genadig en vol liefde is, wat ons hoop en basis van geloof is. En soos die nawerkingsgeskiedenis van die Dordtse Leerreëls dit uitwys, bring hierdie liefdevolle verkiesende daad van God die mens uit tot sosiale en etiese verantwoordelikheid.

LITERATUURVERWYSINGS

- * Barkhuizen van den Brink, JN & Dankbaar, WF, 1967, *Handboek der kerkgeskiedenis, Deel III: Reformatie en Contra Reformatie*, Bert Bakker, Daamen NV, Den Haag.

- * Barth, K, 1967, 'Die Taufe als Begründung des christlichen Lebens', in Barthh, K, *Die kirchliche Dogmatik*, IV.4, EVZ-Verlag, Zürich.
- * Barth, K, 1969, 'Die Lehre von der Schöpfung', in *Die kirchliche Dogmatik*, III.4, 3. Auflage, EVZ-Verlag, Zürich.
- * Berkouwer, GC, 1947, *Karl Barth en de kinderdoop*, Kok, Kampen.
- * Bierma, LD, 2013, *The theology of the Heidelberg Catechism. A Reformation synthesis*, Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky.
- * Blei, K, 2006, *The Netherlands Reformed Church, 1561 tot 2005*, transl. AJ Janssen, Eerdmans, Grand Rapids, MI.
- * Calvin, J, [1847 tot 1850], *Calvin's commentaries*, vol. 23: *Ezekiel*, Part II, Section 11, transl. J. King, 1847 tot 1850, viewed on 16 May 2015, at sacred.texts.com.
- * Calvin, J, [1847 tot 1850], *Calvin's commentaries*, vol. 15: *Isaiah*, Part III, transl. J. King, 1847 tot 1850, viewed on 16 May 2015, at sacred.texts.com.
- * Calvin, J, [2002], *Calvin's tracts relating to the Reformation, with 'His [Calvyn s'n] life' by Theodore Beza*, volume 1, 2002, 'Letters by James Sadolet, a Roman cardinal, to the senate and people of Geneve', pp 3 tot 24, [and] Reply by John Calvin', pp 25 tot 71, transl H Beveridge from the original Latin, Wipf & Stock, Eugene, OR.
- * Chen, DS, 2008, *Calvin's passion for the church and the Holy Spirit*, Xulon Press, Maitland, FL.
- * Clarke, RS, 2008, *The Canons of Dort*, Table Talk Magazine, April 1st, 2008, <http://www.ligonier.org/learn/articles/canons-dordt/>, geraadpleeg 2 Mei 2015.
- * Coertzen, P, 2012, 'Dordt and South Africa: The nature and challenges for Reformed Church polity in South Africa', *Nederduitse Gereformeerde Tydskrif* 53(3 and 4), 78 tot 89.
- * De Groot, A, 1993, 'Het Algemeen Reglement van 1816', in Van den Bank, JH and Broeyer, FGH (eds), *Theologie en kerk in het tijdperk van de Camera Obscura: Studies over het Nederlandse protestantisme in de eerste helft van de negentiende eeuw*, pp 111 tot 137, Departement Godgeleerdheid van de Universiteit Utrecht. Utrecht, (Utrechtse Theologische Reeks 18).
- * Delfgaauw, GJJA, 1963, *De staatsleer van Hoedemaker: Een bijdrage tot de kennis van de christelijk-historische staatsopvatting*, Kok, Kampen.
- * Dreyer, WA, 2006, 'Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika as volkskerk: Oorsig en herbesinning', *HTS Teologiese Studies* 62(4), 1337 tot 1368.
- * Fix, AC, 1991, *Prophecy and reason: the Dutch Collegiants in the Early Enlightenment*, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- * Goudriaan, A, 2011, 'The Synod of Dordt on Arminian anthropology', in Goudriaan, A. en Van Lieberg, F (eds), *Revisiting the Synod of Dordt (1618 and 1619)*, pp 81 tot 106, Brill, Leiden, (Brill's Series in Church History, Vol. 49).
- * Harder, T, 1995, *Spiritual life in Anabaptism*, translated and edited by CJ Dyck, Herald Press, Scottdale, PA, www.goshen.edu/mqr/pastissues/oct04harder.html, geraadpleeg 16 Mei 2015.
- * Heslam, PS, 2002, 'Prophet of a Third Way: The shape of Kuyper's socio-political vision', *Journal of Markets & Morality* 5(1), 11 tot 33.
- * Hoedemaker, Ph. J, 1901, *Artikel 36 onzer Nederduitsche geloofsbelijdenis teenover Dr.A.Kuyper gehandhaafd*, Van Dam, Amsterdam.
- * Hunsinger, G, 2000, 'Baptism and the soteriology of forgiveness', *International Journal of Systematic Theology* 2(2), 247 tot 269.
- * Jonker, WD, 1994, *Bevrydende waarheid*, Hugenote Uitgewers, Wellington.
- * Kamphuis, J, 1988, 'Sinode van Dordrecht liep niet vas in steeg van verkiezingsfatalisme', *Reformatoisch Dagblad*, 28 Desember 1988, geraadpleeg op 24 April 2015 by <http://www.digibron.nl/search/detail/b1dfc65ecec1c5c867d0e9769129bbd/synode-van-dordt-liep-niet-vast-in-steeg-van-verkiezingsfatalisme>.
- * Kuyper, A, 1911 en 1912, *Pro Rege of het koningschap van Christus, II-III*, Kok, Kampen.

- * Landau, P, 2010, *Grundlagen und Geschichte des evangelischen Kirchenrechts und des Staatskirchenrechts*, (Ius Ecclesiasticum 92), Mohr Siebeck, Tübingen.
- * Langley, MR, 1999, 'Abraham Kuyper: A Christian worldview', *New Horizons*, January 1999, www.opc.org/new_horizons/NH99/NH9901d.html, geraadpleeg op 10 Mei 2015.
- * Loader, JA, 1987, 'Tertium datur – oor die etiese waarheidsbegrip' in *HTS Teologiese/Theological Studies* 43(1&2), 47 tot 57.
- * Loader, JA, 1988, 'Die waarheid is eties: oor die Skrifbeskouing van die Etiese Teologie', *In die Skriflig/In Luce Verbi* 22 (1), 42 tot 55.
- * Loader, JA, 1989, 'Ontstaan en eerste periode van die Hervormde Teologiese Opleiding aan die Universiteit van Pretoria', *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 45(1), 412 tot 432.
- * McGrath, AE, 2001, *Christian Theology. An introduction*, Blackwell Publishers, Oxford.
- * Molendijk, A, 2008, 'Neo-Calvinist cultural Protestantism: Abraham Kuyper's Stone Lectures', *Church History and Religious Culture* 88(2), 235 tot 250.
- * Moxnes, H, 2012, *Jesus and the rise of nationalism*, IBTauris and Co., London.
- * Ricoeur, P, 1974, 'Philosophische und theologische Hermeneutik', in Ricoeur, P and Jüngel, E, 1974, *Metapher: Zur Hermeneutik der religiöser Sprache*, 2 tot 24, Chr Kaiser Verlag, München.
- * Santing-Wubs, AH, 2002, *Kerken in geding: De burgerlijke rechter en de kerkelijke geschillen*, Boom Juridische uitgevers, Den Haag.
- * Pont, AD, 1986, 'Verbond en volkskerk', *HTS Teologiese Studies* 42(1), 28 tot 76.
- * Pelser, GMM, 1999, 'Die vraag na die noodsaaklikheid van 'n eietydse belydenis: Nuwe Testamenties en eksegeties beoordeel', *HTS Teologiese/Theological Studies* 55(2), 417 tot 436.
- * Pelser, GMM en Van Aarde, AG, 2007, 'Historical consciousness and existential awareness in Karl Barth's hermeneutics', *HTS Theological Studies* 63(4), 1377 tot 1411.
- * Pettegree, A, 2002, *Europe in the sixteenth century*, Blackwell, Oxford.
- * Schaff, P, 1983, *The Creeds of Christendom, Volume I: The history of Creeds*, Baker Books, Grand Rapids, MI.
- * Schutte, GL, 1992, 'Nederland: een calvinistische natie?', *BMGN-Low Countries Review* 107 (4), 690 tot 702, <https://www.google.co.za/search?q=dspace.library.uu.nl%2Fbitstream%2F...%2F3594-6981-1-PB.pdf>, geraadpleeg op 24 April 2015.
- * Torfs, R, Martens, K, Koffeman, LJ, and Coertzen, P, 2003, *Recht Op recht in de kerk*, Peeters, Leuven (Canon Law Monograph Series).
- * Van Aarde, AG, 2012, 'n Postliberale perspektief op 'n ekklesiologiese modaliteit as 'n ecclesiola in ecclesia – heroriëntasie in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika', *HTS Teologiese/Theological Studies* 69(1), Art. #2012, 14 pages, <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v69i1.2012>, geraadpleeg op 4 Mei 2015.
- * Van der Merwe, C, 1997, 'Missionêre gerigtheid van die kerk', *HTS Teologiese/Theological Studies*, 55(3), 705 tot 721.
- * Van der Merwe, C, 2013, 'Lense op spiritualiteit en kerkwees: die pad vorentoe vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika', *HTS Teologiese/Theological Studies* 69(1), Art. #1988, 16 pages, <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v69i1.20143>, geraadpleeg op 21 Mei 2015.
- * Van der Merwe, C, 2014, 'n Narratief vir kerk-wees vandag', *HTS Teologiese/Theological Studies* 70(1), Art.#2699, 13 pages, <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v70i1.2014>, geraadpleeg op 21 Mei 2015.
- * Van der Pol, F (ed), 2011, *Philippus Melanchthon: Bruggenbouwer*, Kok, Utrecht.
- * Van Eijnalten, J, 2003, *Liberty and concord in the United Provinces: Religious toleration and the public in the eighteenth-century Netherlands*, Brill, Leiden.
- * Van Ruler, AA, 1945, 'Kerk en verbond', in Van Ruler, AA, *Religie en politiek*, pp 69 tot 86, Callenbach, Nijkerk.

- * Van Wyk, T, 2012, 'Kerkwees in die saeculum vandag, Deel 1: Eenheid te midde van veelheid', *HTS Teologiese/Theological Studies* 68(1), Art.#1281, 9 pages, <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v68i1.2012>, geraadpleeg op 15 Mei 2015.
- * Van Wyk, T, 2014, 'Nasie, volk, religie en kerk as ellips van versoenende verskeidenheid', *HTS Teologiese/Theological Studies* 70(3), Art.#2671, 10 pages, <http://dx.doi.org/10.4102/hts.v70i3.2014>, geraadpleeg op 10 Mei 2015.
- * Vorster, JM, 1999, *An introduction to Reformed church polity*, Potchefstroom Theological Publications, Potchefstroom.
- * Vree, J, 2006, *Kuyper in de kiem. De precalvinistiese periode van Abraham Kuyper 1848 until 1874*, Hilversum, Verloren.
- * VU University of Amsterdam, [16-7] 2009, 'Brief aan Johannes Uytenbogaert/ François van Aerssen', viewed on 21 May 2015, at <http://imagebase.ubvu.vu.nl/getobj.php?ppn=34560358>.
- * Walker, W, 1970, *A history of the Christian church*, T and T Clark, Edinburgh.

---oOo---

'N PERSPEKTIEF OP DIE RELEVANSIE EN ROL VAN DIE DORDTSE LEERREËLS VIR VANDAG: DR S HOFFMAN

INLEIDING

Die Dordtse Leerreëls word binne die Gereformeerde kerkfamilie, saam met die Nederlandse Geloofsbelydenis en die Heidelbergse Kategismus, as belydenisskrifte aanvaar¹⁵. Die feit dat daar drie historiese dokumente bestaan wat as sodanig aanvaar is, bied aan ons die eerste leidraad vir die verstaan van die relevansie en rol van hierdie dokumente binne die kerk¹⁶ vandag.

Die dinamiese aard van die werklikheid wat deur die Bybel voorgestel word, vereis noodwendig verskeie perspektiewe en verstaansmoontlikhede ten einde iets van die wonder van die verhouding tussen God en die mens te omskryf. Indien ons dus na die aard, rol en relevansie van die Dordtse Leerreëls vra, moet ons die verband met die ander belydenisskrifte in ag neem en nie die fout maak om een belydenisskrif in isolasie te probeer interpreteer nie. Met ander woorde elke belydenisskrif belig vanuit 'n spesifieke historiese konteks en met 'n spesifieke doel 'n perspektief op die Bybel wat vir die kerk van waarde is vandag. Die feit dat die Kerk gekies het om drie historiese belydenisskrifte tesame te aanvaar en nie een uit te sonder as *die enkele volle en totale waarheid* nie, getuig iets van die Kerk se begrip van die komplekse taak om die Bybel te interpreteer. Aan die ander kant hou die feit dat hierdie belydenisskrifte ekumenies aanvaar word binne die gereformeerde kerkfamilie, ook groot waarde in. Die Kerk praat in die sin ten spyte van kleinere nuanse verskille tog uit een mond ten opsigte van die interpretasie van Bybelse getuienis. Vra ons na die rol en relevansie van die Dordtse Leerreëls vir die Kerk vandag, behoort ons nie met die dokument om te gaan asof dit die enigste en laaste woord oor die geloof is nie, en in die tweede plek behoort ons die historiese aard, doel en ontstaanskonteks van die dokument in ag te neem.

¹⁵ Heidelbergse Kategismus, opgestel deur Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus in 1563, Nederlandse Geloofsbelydenis, opgestel deur Guido de Brès in 1561, Dordtse Leerreëls, opgestel deur die sinode van Dordrecht in 1618 en 1619. Naas die drie formuliere erken die gereformeerde kerkfamilie ook die algemene Christelike geloofsbelydenisse: Apostoliese Geloofsbelydenis, Geloofsbelydenis van Nicea en die Geloofsbelydenis van *Athanasius*.

¹⁶ Ek verwys met die term *die kerk* na die gereformeerde kerkfamilie, maar ook in besonder na die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Dit behoort eintlik 'n normale veronderstelling te wees dat ons met dieselfde historiese sensitiviteit en begrip die belydenisskrifte benader as waarmee ons die Bybel benader. Net soos ons sekere aspekte binne die Ou en Nuwe Testament as meer bindend op ons lewenswyse, kerkbegrip en kerklike praktyk verstaan as ander, sal daar noodwendig sekere aspekte van elke belydenisskrif wees wat ons as meer bindend beskou en ander wat ons binne historiese verband verstaan en interpreteer. In dieselfde sin as wat ons bely dat die Kerk die Bybel as God se Woord in mensetaal beskou, moet ons ook erken dat die belydenisskrifte menslike interpretasie van God se Woord is. Hierdie eerlikheid oor die aard van die dokumente ontnem egter nie die waarde wat dit vir die Kerk inhou nie, intendeel, dit dra juis daartoe by dat ons in relasie met historiese getuienis oor die interpretasie van die Woord ons eie geloofservaring kan meet en ons eie oortuigings krities kan evalueer. Selfs as ons in ons historiese waardering van die belydenisskrifte van sekere aspekte verskil, verwerp ons nie die belydenisskrif of dele daarvan nie, net so min as wat ons dele uit die Bybel skeur wat ons as minder bindend beskou. Ons interpreteer bloot die belydenisskrifte vir wat hulle is, naamlik dokumente wat getuienis bevat van die interpretasie van sekere aspekte van die geloof soos verstaan vanuit die Bybel binne spesifieke historiese kontekste. Die waarde van die belydenisskrifte kom juis na vore wanneer ons as gelowiges binne ons huidige konteks, ons geloofservaring en interpretasie van die Bybel vergelyk en meet aan die hand van medegelowiges se nadenke en refleksie deur al die eeue heen.

BESPREKING

Indien ons die Dordtse Leerreëls werklik binne die historiese konteks wil verstaan waarbinne dit ontstaan het, moet ons erken dat dit 'n belydenisskrif is wat in reaksie op vyf artikels van die Remonstrante¹⁷ tot stand gekom het.

In Januarie 1610 stel die Remonstrante vyf artikels op wat soos volg lui:

Wij geloven:

Artikel 1

Dat [God](#), door een eeuwig en onveranderlijk besluit in [Jezus Christus](#) Zijn Zoon, voor de grondlegging der wereld besloten heeft om uit het gevallen, [zondig](#) menselijke geslacht diegenen in Christus en om Christus' wil en door Christus [zalig](#) te maken, die door de [genade](#) van de [Heilige Geest](#), in Zijn Zoon Jezus Christus [gelooven](#) en in dit geloof en in de gehoorzaamheid van het geloof, door dezelfde genade tot aan het einde toe zouden volharden en daarentegen de onbekeerlijken en de ongelovigen in de zonde en onder de toorn te laten en te verdoemen als vreemd van Christus, naar het woord van het heilig [evangelie](#) bij [Johannes 3:36](#); Wie in de Zoon gelooft heeft eeuwig leven, wie de Zoon niet wil gehoorzamen zal dat leven niet kennen; integendeel, Gods toorn blijft op hem rusten en andere Schriftplaatsen meer.

Artikel 2

Dat in overeenstemming daarmee Jezus Christus, de Zaligmaker van de wereld, voor allen en voor ieder mens gestorven is, zo, dat Hij voor allen door de dood van het kruis de verzoening en de vergeving der zonden verworven heeft, echter zo, dat niemand deze vergeving der zonden metterdaad geniet, dan alleen de gelovigen, mede naar het woord van het evangelie van Johannes [3:16](#); Want God had de wereld zo lief dat hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft. en in [1 Johannes 2:2](#); Hij is het die verzoening brengt voor

¹⁷ Die volgelingen van Jacobus Arminius.

onze zonden, en niet alleen voor die van ons, maar voor de zonden van de hele wereld.

Artikel 3

Dat de mens het zaligmakende geloof van zichzelf niet heeft, en ook niet door de kracht van zijn wil, omdat hij in de stand van de afwijking en van de zonde, niets goeds, dat waarlijk goed is (zoals inzonderheid het zaligmakend geloof), uit en van zichzelf kan willen, denken of doen. Maar dat het nodig is, dat hij door God in Christus door de Heilige Geest herboren wordt en vernieuwd, in verstand, gevoel of wil en in alle krachten, opdat hij hetware goed recht moge verstaan, bedenken, willen, en volbrengen naar het woord van Christus in Johannes [15:5](#); Ik ben de wijnstok en jullie zijn de ranken. Als iemand in mij blijft en ik in hem, zal hij veel vrucht dragen. Maar zonder mij kun je niets doen.

Artikel 4

Dat deze genade van God is het begin, de voortgang en de voltooiing van alle goeds, ook zo ver, dat de wedergeboren mens zelf, zonder deze voorgaande of toekomstige, opwekkende, volgende en medewerkende genade, noch het goede kan denken, willen of doen en ook geen enkele verzoeking ten kwade kan weerstaan. Zodat alle goede daden of werkingen die men maar bedenken kan, toegeschreven moeten worden aan de genade van God in Christus. Maar als het gaat om de manier van de werking van deze genade, deze is niet onwederstandelijk, want er staat van velen geschreven, dat zij de Heilige Geest wederstaan hebben, [Handelingen 7](#) en elders op vele plaatsen.

Artikel 5

Dat zij, die Jezus Christus door een waar geloof zijn ingelijfd en derhalve Zijn levendmakende Geest deelachtig zijn geworden, overvloedige kracht hebben om tegen de satan, de zonde, de wereld en hun eigen vlees te strijden en de overwinning te verkrijgen, wel te verstaan: altijd door de bijstand van de Heilige Geest. En dat Jezus Christus hen door Zijn geest in alle verzoeken bijstaat, de hand biedt en wanneer zij maar alleen ten strijde bereid zijn en Zijn hulp begeren en niet in gebreke blijven, staande houdt, zodat zij door geen list, noch door geweld van de [satan](#) verleid of uit de handen van Christus getrokken kunnen worden, naar het woord van Christus: Niemand zal ze uit Mijn hand rukken ([Johannes 10:29](#)). Maar of zij niet door nalatigheid het beginsel van hun wezen in Christus verlaten, de tegenwoordige wereld weer aannemen, van de heilige leer, die hun eenmaal is overgegeven afwijken, de goede consciëntie verliezen, de genade verwaarlozen, zou eerst nader uit de [Heilige Schrift](#) onderzocht moeten worden, voordat wij met volle verzekering van ons gemoed zouden kunnen leren.

Die eenheid van die kerk in Nederland was ernstig bedreig deur hierdie leer wat deur Arminius en sy volgelingen verkondig is. Dit is duidelik uit die voorwoord van die Dordtse Leerreëls dat die kerk in Nederland in groot vrees verkeer het vir die destruktiewe krag wat hierdie leer op die kerk kon uitoefen (kyk *Dordtse Leerreëls*: Voorrede Artikel 1). Die sinode van die Gereformeerde Kerk is ook met behulp van politieke leiers¹⁸ byeen geroep om die

¹⁸ ...de Generale Staten der Verenigde Nederlanden, in het hart gegeven, dat zij, met advies en directie van den Doorluchtigsten Prince van Oranje ... en hebben een Synode uit al de Provinciën van hun gebied door hun autoriteit naar Dordrecht bijeengeroepen, nadat zij daartoe van tevoren verzocht en door gunst des grootmachtigsten Konings Jacobus, Koning van Groot-Brittannië, enz., en machte Republieken ... (uit die inleiding tot die Dordtse Leerreëls – sien <http://www.online-bijbel.nl/dordtseleerregels/hoofdstuk/0/>).

leer van Arminius en sy navolgers (die Remonstrante) te ondersoek, en vanuit die Woord van God die ware leer te bevestig en die valse te verwerp, met die doel dat die eendrag, vrede en rus in die Nederlandse kerke herstel kan word.

Wanneer ons die Dordtse Leerreëls vandag interpreteer, behoort hierdie agtergrond in gedagte gehou te word. Die reaktiewe aard van die geskrif sal byvoorbeeld veronderstel dat sekere aspekte van die Christelike geloof sterk beklemtoon word deur die leerreëls, terwyl ander dalk onderbeklemtoon word ter wille daarvan om die doel van die geskrif te dien, naamlik om dwaling te weerlê en eendrag te herstel.

Die Dordtse Leerreëls is dan ook in antwoord op die vyf artikels van die Remonstrante in vyf hoofstukke verdeel. Elke hoofstuk bevat 'n eerste gedeelte wat die ware leer bevestig en 'n tweede gedeelte wat die dwaling teëspreek. Hoofstuk 1: *Van de Goddelijke verkiezing en verwerping* – korreleer dus direk met Artikel 1 van die Remonstrante.

Die Remonstrante beklemtoon dat die verlossing op grond van geloof en gehoorsaamheid plaasvind. Hierteenoor beklemtoon die Dordtse Leerreëls dat verlossing in God se verkiesing of verwerping setel. As ons dit in maklike Afrikaans wil stel kan ons sê dat die Remonstrante verkondig dat jy gered word op grond van geloof deur genade, en die Dordtse Leerreëls dat jy gered word op grond van genade deur geloof.

God se genade en wil (verkiesing of verwerping) is dus die voorwaarde en grondslag vir verlossing. Verlossing is nie afhanklik van menslike wil, keuse, geloof of dade nie.

Metafories kan ons die gedagte van Hoofstuk 1 as 'n brug voorstel. Die brug is die genadige verlossing van God uit sy liefdevolle wil. Sonder die brug is verlossing nie moontlik nie. As ons die aksie om oor die brug te stap sou voorstel as geloof, is selfs om oor die brug te stap (geloof) nie moontlik sonder genade (die brug) nie. Weereens moet in gedagte gehou word dat die Dordtse Leerreëls ten doel het om die belangrikheid van God se genade te beklemtoon as teespraak van die klem wat die Remonstrante op geloof en dade van gehoorsaamheid geplaas het. Ons moet nie die fout maak om hieruit af te lei dat geloof, heiligmaking en dade van gehoorsaamheid en selfs die verkondiging van die evangelie nou as onbelangrik geag moet word nie. Dit is nie wat die leerreël wil sê nie. Die sinode wil bloot beklemtoon dat al hierdie dinge nie moontlik is sonder God se wil (verkiesing of verwerping) en genade nie.

Hoofstuk 2 – *Van den dood van Christus, en de verlossing der mensen door dezen*, staan lynreg teenoor Artikel 2 van die Remonstrante wat stel dat Jesus Christus vir alle mense gesterf het, maar dat geloof in Hom bepaal of hulle deur Hom gered word al dan nie. Weereens sien ons dat die Remonstrante die verlossing afhanklik maak van die geloof en nie van die genade nie. Met ander woorde die geloof word voorwaardelik vir verlossing en nie God se wil om te verlos nie.

Die Dordtse Leerreëls weerlê hierdie gedagte deur eers te stel: *God is niet alleen ten hoogste barmhartig, maar ook ten hoogste rechtvaardig*. Hierdie stelling wek by sommige lesers van die belydenisskrif vandag 'n mate van ongemak. Tog sou dit oneerlik wees om slegs die barmhartige en liefdevolle aard van God soos ons dit in die Bybel vind te beklemtoon en nie ook die Bybelse klem op God se regverdigheid en geregtigheid te laat blyk nie. God is immers volgens die Bybelse getuienis 100% genadig en tegelyk ook 100% regverdig. Die Dordtse Leerreëls beklemtoon dat dit God se doel was om die sonde te straf en die uitverkorenes te red, en daarom straf Hy in sy regverdigheid die sonde, maar tegelyk in genade teenoor ons, sy eie Seun.

Die Dordtse Leerreëls beklemtoon weereens dat die dood van Christus aan die kruis en die opstanding uit die dood aan alle mense verkondig moet word:

Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk, die in den gekruisigden Christus gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe; welke belofte aan alle volken en mensen, tot welke God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt, zonder onderscheid moet verkondigd en voorgesteld worden, met bevel van bekering en geloof (hoofstuk 2 deel 1 Artikel 5).

Indien mense dit nie wil aanvaar en glo nie, is dit nie God se skuld nie, maar hulle eie skuld. God skuld immers niemand iets nie, ook nie om verlos te word nie. God gee verlossing uit sy liefdevolle en genadige wil (of keuse) om te red.

Ons moet weereens die harde klem wat die Dordtse Leerreëls hier plaas op die uitverkiesing as voorwaarde vir redding verstaan as teenreaksie en antwoord op die oorbeklemtoning wat die Remonstrante op die menslike wil geplaas het. Dalk maak dit ook meer sin as mens vandag die woord *uitverkiesing* in sommige gevalle met *genadige wil of keuse* vertaal. Die doel is immers om gelowiges te troos met die wete dat hulle verlossing nie afhanklik is van hulle eie vermoë om te kan glo nie, maar van God se genade. Dit sal 'n fout wees om af te lei dat God onregverdig is om Homself aan sommige mense te openbaar en nie aan ander nie. Daar moet immers ook in ons waardering van die Bybelse getuienis ruimte wees vir die gedagte dat God soewerein is, en dit behoort ons dankbaarheid dat ons iets van die openbaring ervaar het te vergroot. Die verantwoordelikheid om God se liefde en genade in Christus te verkondig word nie verskraal deur verlossing aan genade onderhewig te maak nie, inteendeel, die hoop en appèl wat die genade van God op ons rig, behoort 'n groter motiveringskrag te wees as die vrees om verlore te gaan.

Artikels 3 en 4 van die Remonstrante word weerlê met Hoofstukke 3 en 4: *Van des mensen verdorvenheid en bekering tot God, en de manier van deze.*

Die Remonstrante erken God wel as die bron van wat hulle noem *zaligmakende geloof*. Die Dordtse Leerreëls reageer deur te beklemtoon dat die beeld van God en daarmee saam die goeie geneigdheid in die mens geskend is deur die sonde *heeft hij zichzelf van deze uitnemende gaven beroofd* (Hoofstuk 3 Deel 1 Artikel 1). Hierdie gebrokenheid word ook aan die kinders oorgedra en die mens is nie tot enige goed in staat *zonder de genade des wederbarenden Heiligen Geestes* nie. Die *lig van die natuur en die wet* kan die mens nie red nie. God maak mense salig deur die krag van die Heilige Gees en die verkondiging van die evangelie, en hierdie saligmaking sluit die mense van die Ou en die Nuwe Testament in.

In Artikels 9 en 10 van Hoofstuk 3 Deel 1 maak die Dordtse Leerreëls 'n belangrike onderskeid wat dialekties geïnterpreteer moet word. Aan die een kant is dit ons eie skuld as ons verlore gaan en aan die ander kant is dit God se genade as ons gered word. Met ander woorde: As jy die evangelie aanhoor en verwerp is dit jou eie skuld, en as jy dit in geloof aanvaar is dit God se genade en het jy niks uit jouself om op te roem nie. Vandag vind sommige dit moeilik om hierdie dialektiese spanning te aanvaar, maar dit is in lyn met hoe die wonder van geloof en verlossing in die Bybel beskryf word. Dalk druk Artikel 13 van Hoofstuk 3 Deel 1 die ervaring van hierdie wonder van geloof die beste uit:

De wijze van deze werking kunnen de gelovigen in dit leven niet volkomenlijk begrijpen; ondertussen stellen zij zich daarin gerust, dat zij weten en gevoelen, dat zij door deze genade Gods met het hart geloven, en hun Zaligmaker liefhebben.

Die geloof, die wil om goed te doen en die goeie werke is dus alles genade uit God se hand en nie iets wat die mens vermag nie. Dit impliseer dat ons reaksie op ons eie geloof en

dade van gehoorsaamheid nie trots of hoogmoed sal wees nie, maar dankbare erkentlikheid teenoor God.

Ons moet nie die fout maak om uit hierdie beklemtoning van die alles omvattende genade van God af te lei dat dit God se skuld is dat daar mense is wat nie glo nie en nie gehoorsaam lewe nie. Hierdie hoofstukke kan dalk die beste opgesom word deur te sê: *Alles is genade en daarom behoort ons dankbaar te wees.*

In die laaste artikel van die Remonstrante word die indruk geskep dat die gelowige in staat is om volkome weerstand te bied en oorwinning te behaal teen die sonde. Die sinode erken dat God dié wat Hy geroep het verlos van die heerskappy van die sonde, maar waarsku: *...doch Hij verlost hen in dit leven niet ganselijk van het vlees en het lichaam der zonde.*

Versoeking en die geneigdheid tot die sonde bly deel van die aardse bestaan van die mens, en God se genade bly altyd nodig vir ons saligheid. Tog kan die gelowige getrou wees in die wete dat God ook deur die Heilige Gees tot hulp is te midde van die sonde:

maar de bruid van Christus heeft haar altijd, als een schat van onwaardeerbaren prijs, zeer tederlijk bemind, en standvastiglijk verdedigd. En dat zij dit ook voortaan doe, zal God bezorgen; tegen Denwelken geen raad geldt, noch enig geweld iets vermag. Welken enigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest, zij eer en heerlijkheid in eeuwigheid. Amen.

Selfs die volharding in die geloof is dus 'n vrug van die genade en verkiesing van God, en kom nie uit die mens self nie.

KONKLUSIE

Indien ons die Dordtse Leerreëls binne die historiese konteks probeer verstaan waarbinne dit ontstaan het, word die motief van hierdie belydenisskrif duidelik.

Teenoor die Remonstrante, wat die klem swaar op die geloof en daad van gehoorsaamheid plaas as voorwaarde vir verlossing of as iets wat die mens kan vermag, beklemtoon die Dordtse Leerreëls dat die mens wat deur God geroep word, op grond van God se wil en keuse (uitverkiesing) deur God se genade in Christus en deur die werking van die Heilige Gees gered word. Hierdie mens wat so begenadig is behoort dankbaar te reageer op die genade (uitverkiesing), maar bly selfs in die volharding van die geloof en in alles volkome van God afhanklik.

Die waarde van hierdie belydenisskrif vir ons vandag setel in hierdie troos en ook in die beklemtoning van ons totale afhanklikheid van God se genade vir verlossing, en vir die ganse lewe. Ons verlossing is nie van onself afhanklik nie, maar van God se genadige verkiesing. God het gekies om Homself aan ons te openbaar, God het gekies om sy Seun te gee, God het gekies om elke oomblik by ons te wees deur die Heilige Gees, God het gekies om die ewige lewe aan ons te gee. Dit is alles genade en ons kan nie op onself roem oor enige van hierdie dinge nie. Juis hierdie genade doen 'n beroep op ons om dit ook aan ander te verkondig.

---oOo---

DIE UITVERKIESINGSLEER EN DIE DORDTSE LEERREËLS: PROF IWC VAN WYK

Oudl A Valks versoek die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering om uitspraak te lewer oor die sogenaamde *dubbele predestinasieleer* van die Dordtse Leerreëls. Hy is die mening toegedaan dat Dordt met die Skrif in stryd is. In sy eie woorde:

Broers, ek wil nie die Kerk skade aandoen nie, maar ek sit met 'n dilemma. Ek is oortuig Dordt verkondig 'n gevaarlike teologie en dit kan nie. Dordt verkondig God het klaar besluit wie gaan eendag hemel toe en wie nie. Dis 'n afgehandelde saak. Dit maak van sending, Bybelverspreiding, en ja selfs prediking 'n nuttelose oefening. Dis soos om 'n jaar lank klas te draf by die universiteit en hard te studeer, maar die dosent het op die eerste dag van die akademiese jaar klaar besluit wie hy gaan deursit en wie hy gaan druip. Hiermee probeer ek nou nie sê dat ons ons saligheid kan verdien deur goeie werke nie, maar wys net die onregverdigheid en liefdeloosheid uit van die Dordtse interpretasie en wat myns insiens heeltemal in stryd is met Christus se sendingopdrag, met die inhoud en gees van die Nuwe Testament en in stryd is met die liefdeskarakter van God wat nie wil hê dat een mens verlore gaan nie. Dit verskraal ook Christus se reddingsdaad aan die kruis.

Oudl Valks beredeneer die saak soos volg:

Goddelike uitverkiesing en verwerping (hoofstuk 1)

Die wesenlike van hierdie hoofstuk wat die uitverkiesingsleer soos goedgekeur deur die sinode van Dordt uiteensit, kan as volg opgesom word:

- * Voor die skepping (1: 7) het God bepaalde mense (1: 10), waarvan die getal vas is en nie kan verander nie (1: 11), uit die hele menslike geslag willekeurig uitverkies tot saligheid en as sy eiendom (1: 10). Die res van die menslike geslag word verwerp (1: 6) (1: 15). Hierdie uitverkiesing (en verwerping) (soms genoem die dubbele predestinasie) het nie op grond van vooruitgesiene geloof, geskiktheid of goeie hoedanigheid van die mens tot stand gekom nie (1: 9).*
- * Jesus sterf aan die kruis **slegs** vir die sondes van die uitverkorenes en verdien so vir hulle die saligheid (1: 7 en ook 2: 8).*
- * God skenk slegs aan die uitverkorenes saligmakende geloof (1: 6). Daarvoor stuur Hy verkondigers na hulle soos en wanneer Hy wil (1: 3) en maak hulle harte ontvanklik (hoe verhard hulle harte ook al mag wees), en buig hulle selfs om tot geloof (1: 6). Verwerptes ontvang nie die saligmakende geloof nie, maar word in hulle verlore toestand gelaat sonder enige hoop of uitkoms (1: 15).*

Die implikasies van hierdie leerstelling is geweldig. Hiervolgens is jy of uitverkies of nie. Dis 'n afgehandelde saak. Jyself het geen keuse of verantwoordelikheid nie. God doen absoluut alles – Hy kies jou, Hy laat Jesus sterf vir jou sonde en Hy sorg dat jy glo. Geloof is 'n gawe wat God aan jou skenk en Hy skenk dit aan jou as Hy jou uitverkies het, of nie, as Hy jou verwerp het. Vir die uitverkorenes (dié wat weet, of altans dié wat dink dat hulle dit weet of dit glo) is dit 'n geweldige vertroosting, maar vir die verwerptes 'n absolute verskrikking.

Hierdie siening oor die uitverkiesing maak egter van sending, Bybelverspreiding en ander verkondigingsgestaltes van die Kerk amper 'n nuttelose oefening omdat alle mense se lot lankal reeds bepaal is. Die enigste voordeel van hierdie kerklike aktiwiteite is dat uitverkore mense 'n mate van sekerheid van hulle uitverkiesing kan kry namate hulle die vrugte van hulle uitverkiesing waarneem. Mens kan maar net wonder watter rol hierdie leerstelling gespeel het in die byna apatiese gedrag van baie van ons lidmate. Daar is eenvoudig geen passie nie. Amper soos iemand wat glo dat sy lot lankal bepaal is en weet niks kan daaraan gedoen word nie. So hoekom jouself moeg maak?

Sou oudl Valks, ná gesprekvoering, sy oortuiging bly handhaaf dat hierdie belydenisskrif met die Woord in stryd is, moet hy en die Kommissie Ordinansie 1.2 volg. Hy sou ook (nou nog) voorstelle vir die verandering van Dordt kon inhandig (Ordinansie 1.3). Daar moet egter daarop gewys word dat die Komitee vir die Herskrywing van die Kerkorde voorstel dat Ordinansie 1.3 geskrap word, aangesien kerke (behalwe die Gereformeerde Kerk) nie aan historiese dokumente verander nie.

Op hierdie stadium moet daar gevra word of oudl Valks se uitleg en interpretasie van Dordt korrek is? Is dit moontlik dat honderde sinodes sedert 1618 nie kon agterkom dat ons hier met kettery te make het nie?

WAT WORD IN DORDT GESÊ?: 'N PAAR HEENWYSINGS

- * Dordt (1.1) begin met die tema van sonde en dood – die tipiese Gereformeerde of Hervormde invalshoek (vergelyk die Nederlandse Geloofsbelydenis 14 en 15 en die Heidelbergse Kategismus Sondag 2 tot 4, asook die Doopformulier).
- * Dordt (1.2) verwys dan dadelik daarna dat God nie die ewige dood van mense begeer nie, aangesien Hy die God van liefde is wat in Christus lewe skenk.
- * Dordt (1.3): Om mense *tot geloof te bring, stuur God uit louter goedheid verkondigers ... Deur hulle diens word die mense geroep tot bekering en geloof in Christus*. Oudl Valks se argument oor die sinneloosheid van die prediking, bekering en geloof hou dus nie water nie. Dordt sê vanuit die staanspoor iets anders as wat hy beweer.
- * Dordt (1.4) stel die verband tussen geloof en redding asook ongeloof en verderf duidelik. Hier is dus geen sprake van 'n verkiesing of bestemming tot lewe of verderf buite die geloof om nie.
- * Dordt (1.5) stel dat God nie verantwoordelik is vir die ongeloof nie. God is dus nie verantwoordelik vir mense se verderf nie. Anders gestel: God bepaal nie van ewigheid af, buite die geloof om, wie hel toe gaan nie.
- * Dordt (1.6) begin om eers van hierdie punt af aandag te gee aan die *harte van die uitverkorenes*. Hy stel: *God maak genadiglik die harte van die uitverkorenes ontvanklik – hoe verhard hierdie harte ook mag wees – en buig hulle om tot geloof*. Dus weereens geen sprake daarvan dat sekere mense gered word, of hulle nou glo of nie glo nie. Mense wat uitverkies is, moet glo. Hulle word begenadig om te glo. Diegene wat nie uitverkies is nie, is diegene wat nie glo nie. God is egter nie verantwoordelik vir hulle ongeloof nie. Hy kan dus nie vooraf bepaal dat sekere mense verlore moet gaan nie – dan is Hy nie die God van liefde nie.
- * Dordt (1.7) sê baie belangrik: *Hierdie uitverkiesing is 'n onveranderlike **voorneme** van God*. Die *voorneme* was om 'n sekere aantal mense uit hierdie verlore mensdom uit te kies, en dan die belangrike sin: *Nogtans het Hy hulle, uit volkome vrye welbehae van sy wil en uit louter genade, tot die saligheid **in Christus** uitverkies*. *God het Christus ook van ewigheid af tot Middelaar en Hoof van al die uitverkorenes ... gestel ... Deur sy Woord en Gees roep en trek God die uitverkorenes kragdadiglik tot gemeenskap met Hom*. *Hy het dus besluit om aan die uitverkorenes die ware geloof in Christus te gee ... (Efesiërs 1: 4 tot 6, Romeine 8: 30)*. God se ewige wil om vir Hom 'n gemeente uit te kies (vergelyk die Heidelbergse Kategismus 54) is dus nie los van geloof in Christus, verkondiging en werking van die Gees te verstaan nie.
- * Dordt (1.9) stel belangrik die volgende: *Hierdie uitverkiesing het nie op grond vooruit-*

*gesiene geloof ... tot stand gekom nie ... Die uitverkiesing is immers die **oorsaak van geloof** en geloofsgehoorsaamheid ...*

SAMEVATTING

- * Die God van liefde wil sondaars red van die ewige dood. Hierdie wil bestaan nog altyd.
- * Hy wil mense red deur geloof in Jesus Christus.
- * God het nie vooraf besluit dat sekere mense gered en ander verwerp word nie. Dordt leer dus nie 'n *dubbele predestinasie* nie (hierdie term *predestinatio gemina* kom in elk geval van Isidorus van Sevilla in die 7de eeu en nie van Dordt nie).
- * Geloof en ongeloof in Jesus Christus bepaal uitverkiesing en verwerping.
- * Dordt leer nie wat Gabriël Biel in die 14de eeu geleer het nie, naamlik dat God vantevore geweet het watter mense hulle bes sal doen om gered te word nie. Hy het gestel: 'n Mens moet doen wat binne jou vermoë is (*facere quod in se est*), en dan op God vertrou om die res te doen. Volgens Dordt kan die mens geen bydrae tot sy verlossing lewer nie, alles is God se genade – en dít is tog reformatories.

Ek wil aanvaar dat oudl Valks se bewerings met hierdie paar opmerkings reeds weerlê is. Sou hy nog nie oortuig wees nie, stel ek voor dat ons een oggend saam deur die res van die teks werk. Die finalejaar studente het reeds só 'n versoek gerig. Ons sou dus één geleentheid daarvan kon maak.

Ek wil egter kortliks 'n paar dogmenhistoriese opmerkings maak wat die hele aangeleentheid binne 'n wyer perspektief plaas. Daar moet besef word dat die sinode van Dordt nie die eerste sinode was wat met die uitverkiesing en predestinasie geworstel het nie. Daar is met hierdie saak van vroeg in die kerkgeskiedenis geworstel. Dordt staan binne 'n interpretasie-tradisie, alhoewel met 'n eie klemtoon, wat ook nie vreeslik baie afwyk van vorige besluite nie. Anders gestel: Dordt sluit aan by 'n uitleggeskiedenis wat teruggaan tot by die 5de eeu. Dordt is nie uniek of oorspronklik nie. Dit verwoord op 'n ander wyse wat eeue lank geleer is.

HISTORIESE AGTERGRONDE VAN DIE DORDTSE PREDESTINASIELEER

MIDDELEEUE

Die toegewing (Simplicius) van oudl Lucidus ten opsigte van sy aanvanklike stellings oor die predestinasie (ontvang op 3 Maart 468 en geantwoord op 10 Maart 483):

Die sinodes van Arles in 473 en Lyon 482 het uitspraak gelewer oor die bewerings van oudl/priester Lucidus oor die *dubbele predestinasie*. Hy het die besluite van die sinodes aanvaar. Die verslag oor sy aanvanklike stellings en dít waarop hy toegegee het, is saamgestel deur Biskop Faustus van Riez en aan die 30 afgevaardigdes uit Frankryk (Gaul) gestuur:

... I condemn with you that view which states that the work of human obedience does not have to be united with divine grace; ... which states that Christ our Lord and Savior did not incur death for the salvation of all; which states that the foreknowledge of God violently impels man to death, or that they who perish, perish by the will of God ... which states that some have been condemned to death, others have been predestined to life ... which states that fire and hell do not exist.

I condemn all these as impious ... In the same way, however, I uphold ... also that Christ ... offered the price of death for all and because he, who is the Savior of all, especially of the faithful, does not wish anyone to perish, (being) rich unto all who call upon him (Rom 10:12). ... I remember that I previously stated that Christ came only for those he knew beforehand would believe ... Now ... I freely confess that Christ came also for the lost, because they perished although he did not will (it). For it is not right that the riches of his boundless goodness and his divine benefits be confirmed to those only who seem to have been saved ... I also confess that the eternal fires and flames of hell are prepared for mortal sins; for human faults that endure to the end are deservedly followed by the divine judgement, which those justly incur who have not believed this (truth) with all their heart.

(Denzinger 2012:118 tot 120.)

Die sinode van Quiercy, Mei 853, het plaasgevind onder voorsitterskap van Aartsbiskop Hinkmar van Reims in Quiercy. Die sinode het die leer van die *dubbele predestinasie* van die monnik Gottschalk van Orbais verwerp. Dit was 'n herbevestiging van die besluite van die sinodes van Mainz in 848 en Quiercy in 849:

Chap. 1. ... Man ... sinned and fell and became the "mass of perdition" of the entire human race. The just and good God, however, chose from this same mass of perdition according to his foreknowledge those whom through grace he predestined to life [Rom 8:29ff; Eph 1:11], and he predestined for these eternal life; the others, whom by the judgement of justice he left in the "mass of perdition", however, he knew would perish; but he did not predestine that they would perish; because he is just, however, he predestined eternal punishment for them. And on account of this we speak of only one predestination of God, which pertains either to the gift of grace or to the retribution of justice.

Chap. 3. The omnipotent God wishes "all men" without exception "to be saved" [1 Tim 2:4], even if not all are saved. That some, however, are saved is the gift of the one that saves; that some, however, perish is the fault of those who perish.

(Denzinger 2012:213 tot 214.)

Slotsom

Beide sinodes stel die volgende:

- * Die mens het uit eie keuse in die sonde verval, wat die oorsaak van die dood is.
- * God wou van ewig af mense, op grond van sy liefde, van die dood red.
- * Van ewig af, wou Hy vir hom 'n gemeente uitkies.
- * Hy kies diegene wat Jesus Christus in die geloof aanvaar.
- * Sekere mense kies om Jesus Christus nie te aanvaar nie, en daarom is hulle lot die ewige dood of hel.
- * God het nie vooraf besluit wie nie sal glo nie. Hy wil dat almal glo en gered word. Ongelowiges bring self die oordeel van God oor hulle.
- * Daar bestaan dus nie 'n *dubbele predestinasie* nie. God het nie vooraf besluit wie nie

gered sal word nie. Hy het ook nie besluit om enkeles te red, of hulle nou glo of nie glo nie.

DIE NEDERLANDSE GELOOFSBELYDENIS (1561)

Die Nederlandse Geloofsbelydenis sê presies wat die sinodes uit die Middeleeue gesê het – en Dordt wyk geensins af van die Nederlandse Geloofsbelydenis nie. 'n Mens sien 'n byna woordelike herhaling van dieselfde gedagtes:

Artikel 16

Ons glo dat God, toe die hele geslag van Adam homself ... in die verderf en ondergang gestort het, Hom betoon het soos Hy is, naamlik barmhartig en regverdig. God is barmhartig, aangesien Hy dié wat Hy uitverkies het, uit hierdie verderf trek en verlos; God het hulle ... in sy ewige en onveranderlike raad uitverkies in Jesus Christus ons Here. God is regverdig, deurdat Hy die ander in hulle val en verderf laat bly, waarin hulle hulleself gewerp het.

Slotsom

Iemand wat Dordt geskrap wil hê moet ook met die Nederlandse Geloofsbelydenis probleme ondervind. Ek sien niks in Dordt wat nie ook in die Nederlandse Geloofsbelydenis voorkom nie (behalwe as ek van beter geleer kan word).

Die belangrikheid van die uitverkiesing

Die uitverkiesing bring die volgende onder die aandag:

- * Die Christelike geloof begin met God se keuse en nie met my of ons keuse nie.
- * Hierdie aspek van die geloofsleer het nie net te make met God se ewige *raad* nie, maar ook met God se ewige *koninkryk*. Dit voer ons van 'n gesprek oor God, na 'n gesprek oor die eskatologie.
- * Teologie moet Christologies beoefen word. Die spanning tussen uitverkiesing (*electio*) en verwerping (*reprobatio*) kan net Christologies opgehef word. Met ander woorde: Dit het slegs sin om van *uitverkiesing in Christus* te praat – en dit doen Dordt wel.

Die uitverkiesing help ons met die volgende:

- * Hierdie leer kan nooit die hooflyn van ons teologiese denke wees nie, maar dit funksioneer as 'n hulplyn en laaste punt. Dit waarborg ons van die genade en van die feit dat ons redding van begin tot einde in die hande van die drie-enige God is.
- * Hierdie leer is 'n stuk troos in moeilike tye. Ons is deur God uitgekies en ons uitverkore-wees het geen einde nie.

LITERATUUR GEBRUIK EN AANBEVEEL

- * Denzinger, H, [2010] 2012, *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum/Compendium of Creeds, Definitions, and Declarations on Matters of Faith and Morals*, revised, enlarged, and in collaboration with Helmut Hoping, edited by Peter Hünemann for the original bilingual edition and edited by Robert Fastiggi and Anne Englund Nash for the English edition, Forty-Third Edition, Ignatius Press, San

- Francisco. [Original German edition: *Kompendium der Glaubensbekenntnisse und kirchlichen Lehrentscheidungen*, Herder Verlag, Freiburg].
- * Ebeling, G, 1979, *Dogmatik des christlichen Glaubens. Band III*, Mohr, Tübingen.
 - * Freudenberg, M, 2011, *Reformierte Theologie: Eine Einführung*, Neukirchener Theologie, Neukirchen-Vluyn.
 - * Plasger, G, 2008, *Johannes Calvins Theologie – Eine Einführung*, Vandenhoeck, Göttingen.
 - * Rohls, J, [1987] 1997, *Reformed Confessions: Theology from Zurich to Barmen*. Translated by J Hoffmeyer, Westminster John Knox Press, Kentucky. (Columbia series in Reformed theology).
 - * Schlink, E, 1983, *Ökumenische Dogmatik: Grundzüge*, Vandenhoeck, Göttingen.
 - * Van den Brink, G en Van der Kooi, C, 2012, *Christelijke dogmatiek*, Boekencentrum, Zoetermeer.
 - * Van Genderen, J en Velema, WH, 1993, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*. 2e Druk, Kok, Kampen.

---oOo---

Bylae

Z

Bybelgenootskap van
Suid-Afrika

Verslag

1. INLEIDING

Dit is vir ons 'n voorreg as organiserende sekretarisse van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika, wat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in die verskillende streke van die Republiek van Suid-Afrika bedien, om kortliks verslag te doen oor die werksaamhede van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se betrokkenheid daarby vir die verslagtydperk 1 November 2012 tot 31 Oktober 2015.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika beskik tans oor twee voltydse organiserende sekretarisposte by die Bybelgenootskap van Suid-Afrika in die persone van dr KD Papp (sedert 1 Desember 2008) en dr S Hoffman (sedert 1 Desember 2011). Beide werk vanuit die Bybelhuis in Kempton Park (Kempton Park Administratiewe Sentrum) en bedien die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika landswyd. Dr Hoffman is verantwoordelik vir die bediening van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in die oostelike streek (Gauteng, Mpumalanga, Vrystaat, Kwazulu-Natal en Oos-Kaap) asook die Evangelies-Gereformeerde Kerk in die vier noordelike provinsies van Suid-Afrika, en dr Papp is verantwoordelik vir die bediening van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in die westelike streek (Limpopo, Noordwes, Noord-Kaap en Wes-Kaap) asook die Afrikaanse Protestantse Kerk in die vier noordelike provinsies van Suid-Afrika. Hierbenewens was dr Papp in 2012/3 ook streekhoof van Noordwes en in 2013/4 en 2014/5 bestuurhoof van die Kempton Park Administratiewe Sentrum, en het dr Hoffman in 2014/5 ook as streekhoof van Gauteng opgetree.

Groot dank word langs hierdie weg uitgespreek teenoor die medewerkers vanuit die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika wat die Bybelgenootskap van Suid-Afrika gedurende die verslagtydperk ondersteun het in ons taak om bekostigbare Bybels in bruikbare formate aan mense in hulle moedertaal beskikbaar te stel. Hier word gedink aan die Bybelvertalers, verteenwoordigers in komitees van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika, kerkrade, sustersverenigings, kategesegroepe, individue en besighede. Wyle prof JP Oberholzer verdien spesiale vermelding: Tydens sy begrafnisdiens in Mei 2013 het die destydse Uitvoerende Hoof van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika, ds GS Kritzing, in 'n huldeblyk na hom verwys as die grootste Bybelvertaler wat ons land nog opgelewer het.

Opregte dank word ook betuig teenoor die ringsvergaderings en gemeentes wat ons gedurende die verslagtydperk ontvang het en toegelaat het om namens die Bybelgenootskap van Suid-Afrika op te tree. Daar is groot waardering vir die hartlikheid waarmee ons telkens ontvang is en dankbaarheid vir die tyd wat vir ons ingeruim is.

2. WERKSAAMHEDE VAN DIE BYBELGENOOTSAP

2.1 TERUGBLIK

Die jare 2013 tot 2015 was vir die Bybelgenootskap van Suid-Afrika uiters geseënde jare. Gedurende hierdie tydperk is bykans drie miljoen volledige gedrukte Bybels versprei, waarvan ongeveer 75% Standaard- en Uitreikbybels was. Meer as 1.2 miljoen weergawes van die Bybel is gratis op selfone afgelaai. 'n Bybelgebaseerde geletterdheidsprogram is in 2013 landswyd bekendgestel in Afrikaans en Engels. In 2015 het dit ook in isiXhosa verskyn, met die ideaal om dit later in al die amptelike tale van Suid-Afrika beskikbaar te maak. Die verskyning van die *Nuwe Testament en Psalms: 'n Direkte Vertaling* op 12 Maart 2014 was 'n besondere hoogtepunt. Met hierdie Bybelvertaling wil die

Bybelgenootskap van Suid-Afrika beantwoord aan die behoefte in Afrikaanssprekende kerke vir 'n Bybelvertaling wat sterker aansluit by die bronteks, maar steeds goed verstaanbaar is. Verskeie ander vertalingsprojekte het ook goed gevorder, talle nuwe produkte het verskyn en die inkomste van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika het weer bestendige groei getoon.

Ds Kritzinger het aan die einde van 2014 die tuig as uitvoerende hoof van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika neergelê en ds DT Gevers, voormalige streekhoof van Kwazulu-Natal, is deur die Algemene Jaarvergadering in sy plek aangewys. Ds Gevers is predikant van die *Uniting Presbyterian Church in South Africa*.

2.2 VERTALING

Die Bybelgenootskap van Suid-Afrika is verantwoordelik vir die voorsiening van die Bybel in al die tale van ons land. Vir hierdie doel moet die Bybel gesaghebbend uit die grondtale vertaal word, uitgegee word in bruikbare formate en beskikbaar gestel word teen pryse wat bekostigbaar is.

Die volgende vertalingsprojekte het onder andere gedurende die verslagtydperk aandag geniet:

2.2.1 AFRIKAANSE BYBELVERTALINGSPROJEK

Die vertalingsprojek van *Die Bybel: 'n Direkte Vertaling* onder leiding van prof HJB Combrink, vorder goed. Daar is in totaal 142 eksegete, brontaalkenners en Afrikaanse taal- en letterkundiges betrokke by hierdie projek. In September 2015 het die Nuwe Testament Redaksionele Komitee 'n groot mylpaal behaal. Hulle het die proses voltooi om die kommentaar wat ná die publikasie van die *Nuwe Testament en Psalms: 'n Direkte Vertaling* ontvang is, asook via die webwerf www.bybeldirektevertaling.co.za, te oorweeg en die vertaling waar nodig aan te pas. Dit het tot gevolg dat die Nuwe Testament nou 100% tot in fase drie voltooi is (die fase waarin die kommentaar deur die kerklike lesers oorweeg en die vertaling aangepas word). Die medewerkers is bewus van die kerklike lesers se reaksie op die vreemde woorde in die *Die Bybel: 'n Direkte Vertaling* en gee daaraan deeglike aandag. Die Begeleidingskomitee het beklemtoon dat dit noodsaaklik is om meer kommentaar van die Bybellesende publiek te bekom. Sowat 66% van die Ou Testament is in fase twee voltooi, maar daar wag nog baie werk in fase drie. Die medewerkers beoog om in 2020 klaar te wees met die hele proses.

2.2.2 ENGELSE BYBEL VIR DOWES

Hierdie projek, met dr RP Hough as projekteier, het in 2011 begin. Die vertaling sal sewe fases beleef voordat dit gereed is om aan die Bybelgenootskap oorhandig te word vir publikasie. Die Nuwe Testament is volledig deur fase drie, terwyl die brontaalkenner nog aandag aan 'n deel van die Ou Testament moet gee voordat dit gereed is om aan die Dowe Leesgroepe te stuur vir kommentaar. Nadat die kommentaar verwerk is en die taalkundige die teks deurgegaan het, word dit op die webwerf www.englishbibleforthedeaf.co.za geplaas vir die kommentaar van dowe Bybellesers wat Engels gebruik. 'n Hele aantal boeke is tans daar beskikbaar.

2.2.3 ISIZULU BYBELVERTALINGSPROJEK

Die basiese vertaling van al die Bybelboeke is gedoen en die Hersieningskomitee is besig met hulle taak om te verseker dat 'n goeie, betroubare vertaling uiteindelik in die hande van Bybelgebruikers geplaas sal word.

2.3 PRODUKONTWIKKELING EN NUWE PUBLIKASIES

Gedurende die verslagtydperk het daar talle nuwe produkte verskyn, ondermeer die volgende:

- * 'n Hulpmiddel *Help! Hoe moet ek my Bybel lees?* in Afrikaans en Engels.
- * Die *Nuwe Testament en Psalms: 'n Direkte Vertaling*.
- * Uitreikbybels in Setswana en Sepedi.
- * Oudiobybels in isiZulu, Sepedi, Setswana, Sesotho en isiXhosa.
- * Geletterdheidsboekies in Afrikaans, Engels en isiXhosa.

2.4 VERSPREIDING

2.4.1 BYBELS IN ALLE TALE

Die volgende hoeveelheid volledige Bybels is gedurende die verslagtydperk in Suid-Afrika versprei:

	2013	2014	2015
Gedrukte Bybels	1 087 955	948 863	944 176
Selfoonbybels	511 199	350 375	372 682
E-Bybels	2 975	2 435	1 973
Totaal	1 602 129	1 301 673	1 320 348

Die hoogste verspreiding van 'n spesifieke vertaling was soos volg gedurende die drie jaar van die verslagtydperk: isiZulu 1959 (559 518), Engels *Good News Translation* (471 619), isiXhosa 1975 (251 172), Afrikaans 1983 (241 008) en Engels *New International Version* (135 122).

2.4.2 DIE BYBEL IN AFRIKAANS

Sedert 1934 het die Bybelgenootskap van Suid-Afrika reeds 11 494 817 eksemplare van die Afrikaanse 1933/53 (7 544 718) en 1983 (3 950 099) vertalings versprei.

Die volgende hoeveelheid volledige Afrikaanse Bybels is gedurende die verslagtydperk in Suid-Afrika versprei:

	2013	2014	2015
1933/53-weergawe	46 528	44 489	42 859
1983-weergawe	89 882	78 690	72 436
Bybel vir Almal	1 989	1 274	1 731
Totaal	138 399	124 453	117 026

2.4.3 BESTEMMINGS BUITE SUID-AFRIKA

Daar is 52 961 volledige Bybels in 13 verskillende tale en 25 vertalings aan ander Bybelgenootskappe in Afrika gelewer gedurende die verslagtydperk, onder andere 23 899 aan Namibië, 11 966 aan Botswana, 9 753 aan Lesotho en 7 343 aan Swaziland.

2.5 **FINANSIES** (syfers word in Randwaarde gegee)

2.5.1 INKOMSTE

Die Bybelgenootskap van Suid-Afrika het vanuit verskeie oorde donasies ontvang. Dit lyk soos volg:

	2013	2014	2015
Individue	20 629 921	20 847 769	24 056 384
Kerke	15 408 572	14 731 878	14 607 028
Kerklike Organisasies	257 947	304 735	379 548
Kategese	55 369	54 161	29 419
Kerkjeug	19 746	18 781	19 246
Skole, ensovoorts	119 225	125 817	104 350
Sakeondernemings	1 026 710	1 254 276	1 433 261
Allerlei	460 307	657 631	708 639
Boedels en trusts	10 974 048	9 187 193	9 697 194
Totaal	48 951 845	47 182 241	51 035 070

2.5.2 UITGAWES

Die koste van die verspreidingsprogramme was soos volg:

	2013	2014	2015
Bybelproduksie	48.3 miljoen	50.1 miljoen	51.5 miljoen
Bybelvertalingsprojekte	4.1 miljoen	4.8 miljoen	4.8 miljoen
Spesiale verspreiding	4.2 miljoen	2.0 miljoen	3.9 miljoen
Wêreldwye werk	3.5 miljoen	4.8 miljoen	5.1 miljoen
Bybelluister en audio	1.4 miljoen	0.5 miljoen	1.4 miljoen

Ander uitgawes was die volgende:

Personeel	33.6 miljoen	36.3 miljoen	38.0 miljoen
Administrasie	10.4 miljoen	10.0 miljoen	12.7 miljoen
Donateursprogramme	2.3 miljoen	2.1 miljoen	1.6 miljoen

2.5.3 VERSLAE

'n Verkorte jaarverslag van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika se werksaamhede is elke jaar as deel van *Die Saaier*, amptelike kwartaalblad van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika, aan donateurs gestuur, en die geouditeerde finansiële state was telkens by die streekkantore van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika vir *bona fide* donateurs ter insae beskikbaar.

3. **BETROKKENHEID VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA**

3.1 **VERTEENWOORDIGING**

3.1.1 STREEKKOMITEES

Verteenwoordigers van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het gedurende die verslagtydperk in tien van die 11 streekkomitees gedien.

3.1.2 KERKLIKE ADVIESKOMITEE VIR DIE BYBEL IN AFRIKAANS

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika was in die Kerklike Advieskomitee vir die Bybel in Afrikaans goed verteenwoordig, en 'n aantal vertalers vanuit die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika werk saam aan die Afrikaanse Bybelvertalingsprojek.

3.2 BYDRAES VANUIT DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Bydraes van gemeentes in Suid-Afrika gedurende die verslagtydperk lyk soos volg:

	2013	2014	2015
Individue	341 047.14	337 425.27	325 272.16
Bybel 'n Maand Klub	52 649.00	71 006.00	19 676.00
Manne en vroue vir die Woord	43 173.55	61 066.84	61 986.30
Kerkrade	1 524 244.61	1 579 540.56	1 368 913.75
NHSV	28 979.00	19 838.82	18 763.03
Kategese of Jeug	10 218.12	10 689.26	2 468.30
Sakeondernemings	6 440.00	444 956.00	505 940.00
Totaal	2 006 751.42	2 524 522.75	2 303 019.54

- * Die buitengewone groei in bydraes in 2014 is grotendeels te danke aan 'n bydrae van 'n sakeonderneming. Die onderneming het die bydrae in 2015 herhaal.
- * Die groot daling in bydraes in 2015 is hoofsaaklik te wyte aan 'n daling in die bydraes van alle kategorieë, uitgesonderd die *Manne en Vroue vir die Woord* en sakeondernemings.
- * Wat die bereiking van die bydraemikpunt betref (dit is die bedrag wat die Bybelgenootskap van Suid-Afrika benodig om een Bybel teen 'n bekostigbare prys beskikbaar te stel), was die gemiddelde bydrae per lidmaat R22.54 in 2013 (mikpunt R36.00), R30.33 in 2014 (mikpunt R40.00) en R29.15 in 2015 (mikpunt R42.00). Sonder die bydrae van die sakeonderneming waarna hierbo verwys word, sou die gemiddelde bydrae per lidmaat R17.09 in 2014 en R24.30 in 2015 gewees het. In 2011 was dit R19.45 en in 2012 R23.44.

4. SLOT

Dit bly steeds die missie van die Bybelgenootskap van Suid-Afrika om die Bybel teen 'n bekostigbare prys en in bruikbare formate in die verskillende tale van ons land beskikbaar te maak. God het gedurende die verslagtydperk uit genade aan ons alles voorsien wat ons nodig gehad het om hierdie taak uit te voer. Hierin was die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en ons ander donateurs instrumente in sy hand. Daarvoor sê ons dankie en bring ons aan Hom die eer!

Die Bybelgenootskap van Suid-Afrika wil dan ook, wat die toekoms betref, in die behoeftes van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika voorsien, en vertrou dat die Kerk vir die Genootskap voorbidding sal doen en ons finansiële sal bly ondersteun.

---oOo---

Bylae

AA

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Kuratorium vir
teologiese opleiding

Die teologiese opleiding van voornemende predikante was nog altyd vir die Hervormde Kerk van wesenlike belang. Met die vestiging van die opleiding aan die Universiteit van Pretoria in 1917 het die Kerk ondubbelsinnig vir universitêre opleiding teenoor die opleiding aan 'n seminarium gekies. Sedertdien het die teologiese opleiding van krag tot krag gegaan en het dit sinoniem met die Universiteit van Pretoria geword.

1. **OPDRAG**

Die Kuratorium het in terme van die Kerkorde, Ordinansie 2.1, onder andere die opdrag om opsig te hou oor die onderrig deur teologiese dosente en oor die vordering en gedrag van teologiese studente van die Kerk. Verder het die Kuratorium ook die opdrag om die Raad van Finansies te adviseer oor finansiële hulp aan studente van die Kerk, en om die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering te adviseer oor aangeleenthede wat die teologiese opleiding raak.

Ordinansie 2.1.1 (ii) spel die opdrag volledig uit. Die Kuratorium het deurlopend daaraan aandag gegee.

2. **SAMESTELLING**

Die Kuratorium is soos volg saamgestel:

Ds JF van der Merwe (voorsitter)
Ds CEC Hertzog
Dr C Pretorius (na die bedanking van dr CJ Beukes)
Ds AH Roets
Ds MJ Slabbert
Ds PF Viljoen
Sr F Wilkens.

Die volgende lede het as adviserende lede sitting:

Hervormde Dosente aan die Fakulteit Teologie, Universiteit van Pretoria
Hoof: Hervormde Teologiese Kollege.

Op uitnodiging met spreekreg:

Dr SM de Beer (Studentepredikant).

3. **VERGADERINGS**

In die verslagtydperk het die Kuratorium 12 vergaderings gehou. Tydens die vergaderings is die standaard werk van die Kuratorium, soos deur die Kerkorde bepaal, hanteer. Dit sluit in die hantering van verslae van die beurskomitee, nagraadse beurskomitee, die evaluasiekomitee en die dosentevoogde, asook die werksaamhede van die Hervormde Teologiese Kollege. Daar is ook 'n buitengewone vergadering gehou met die Kuratorium van die Nederduitse Gereformeerde Kerk rakende die twee kerke se verwagtinge van teologiese opleiding.

4. **WERKSAAMHEDE**

Die Kuratorium rapporteer soos volg:

4.1 EKUMENIESE ADVIESRAAD

Die Ekumeniese Adviesraad is die formele skakel tussen die Kuratorium en die Universiteit van Pretoria. Die bedoeling is om die samewerking wat daar tans tussen die kerklike vennote bestaan nog verder te ontgin en uit te bou. Die Ekumeniese Adviesraad is ook die forum waar die Kerk se belange by die Fakulteit op die tafel geplaas word. Die kontraktuele ooreenkoms met die Universiteit van Pretoria vorm die raamwerk vir die vennootskap.

4.2 WYSIGING VAN BESTAANDE KONTRAK

Die bestaande kontrak met die Universiteit van Pretoria is voorgelê aan die 69ste Algemene Kerkvergadering en die vergadering het dit aanvaar. Aangesien daar egter in 2016 'n verandering in die struktuur van die Fakulteit Teologie voorgestel is, is 'n addendum tot die bestaande kontrak deur die Kuratorium en die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering goedgekeur.

Die wysiging behels die volgende:

- * Die wysiging van die naam van *Die Fakulteit* na *Die Fakulteit Teologie en Religie*.
- * Die ses departemente is verminder na vyf, naamlik
 - ** Departement Ou-Testamentiese en Hebreeuse Literatuur
 - ** Departement Nuwe-Testamentiese en Verwante Literatuur
 - ** Departement Sistematiese en Historiese Teologie
 - ** Departement Praktiese Teologie
 - ** Departement Religie.

Die naamsveranderinge van die Fakulteit sal in 2018 in werking tree, en die departemente sal in 2019 gewysig word.

In die verslagtydperk was die Kuratorium behulpzaam met die aanstelling van die Hoof van die Hervormde Teologiese Kollege, dr AG Ungerer.

4.3 HERVORMDE TEOLOGIESTUDENTE AAN ANDER UNIVERSITEITE

In die verslagtydperk is daar 'n aantal versoeke van voornemende teologiestudente ontvang om ten minste 'n gedeelte van hulle teologiese studies aan 'n ander universiteit as die Universiteit van Pretoria te deurloop. Die redes vir die versoeke was meestal finansiële aangesien dit vir studente goedkoper sou wees om aan 'n ander universiteit nader aan hulle ouerhuis te studeer. Van die studente was ook werkend en kan nie na Pretoria verhuis vir die volle tydperk van die studies nie. Tot op hede het die besluite van die Kerk beteken dat sodanige versoeke nie toegestaan kon word nie, en dat sodanige studente nie as studente van die Kerk erken kon word en 'n lening van die Kuratorium ontvang nie.

4.4 OPSIG OOR STUDENTE VAN DIE KERK

Die Kuratorium het die opdrag om deurlopend opsig te hou oor die teologiestudente van die Kerk. Dit is gedoen deur verslae van die dosente, studentepredikante en die Hoof van die Hervormde Teologiese Opleiding, asook persoonlike gesprekke met die studente self. Verder is daar jaarliks deur lede van die

evaluasiëkomitee gesprek gevoer met studente. Twee studente is ook as studente van die Kerk geskors as gevolg van gebrekkige akademiese vordering en gemeentelike betrokkenheid. Dit is vir die Kuratorium van die uiterste belang dat studente erns maak met hulle studies en aktief in 'n gemeente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika betrokke is.

Die Kuratorium het ook in die verslagtydperk die volgende besluite geneem en aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering gekommunikeer:

- * Uitklaring van die begrip *Student van die Kerk*: 'n Student van die Kerk is 'n student wat met of sonder beurs of leningstoëkenning die voorgeskrewe evaluasieproses deurloop het. 'n Student is 'n student van die Kerk tot en met legitimasie. Na legitimasie val proponente onder die opsig van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering.
- * Studente van die Kerk mag slegs in hulle finale jaar onder die leiding van 'n mentor in gemeentes werksaam wees. Indien 'n student van die Kerk na hul finale jaar nie gelegitimeer word nie, moet die betrokke student eers sy of haar studies afhandel, en na legitimasie as proponent by gemeentes betrokke wees.
- * Studente in die finale jaar van hulle studies mag onder geen omstandighede toegelaat word om in 'n gemeente werksaam te wees waarvan die werkruimte vakant is nie.

4.5 KONSOLIDASIE VAN BEURSFONDSE VIR TEOLOGIESE STUDIES

Die Kuratorium het in die verslagtydperk gepoog om beursfondse wat in ringe of gemeentes bestaan vir teologiese studies, te konsolideer tot een sentrale fonds. In die verlede was die aantal teologiestudente aansienlik meer as wat vandag die geval is. Dit het die gevolg dat daar beursfondse in ringe bestaan vir teologiestudente uit daardie ring of gemeente, maar die waarskynlike is dat daar in die volgende dekades nie 'n teologiestudent uit daardie ring of gemeente gaan kom nie. Terselfdertyd is daar 'n groterwordende nood onder teologiestudente om finansiële hulp. Ringvergaderings en gemeentes word versoek om daaraan oorweging te skenk om die beursfondse van die ring of gemeente te konsolideer met ander beursfondse, om so die grootste impak te maak op die nood wat bestaan. Indien dit nodig is word ringe of gemeentes versoek om die reglemente van die beursfondse volgens die korrekte prosedure te wysig om die konsolidasie moontlik te maak.

4.6 DIE VOLHOUBAARHEID VAN TEOLOGIESE OPLEIDING

In opdrag van die vorige Algemene Kerkvergadering is daar op alle fronte gekyk na die volhoubaarheid van die sinodale aktiwiteite van die Kerk. In opdrag van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering moes daar ook gekyk word na die volhoubaarheid van Teologiese Opleiding aan die Universiteit van Pretoria. Die Kuratorium het ds APJ Beukes gevra om sodanige ondersoek te lei. Hy het 'n hele aantal kundiges op dié terrein in die komitee betrek. Die komitee moes in diepte gaan kyk na die verskillende opsies wat daar vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika bestaan in terme van teologiese opleiding. Die bekostigbaarheid van die opsies moes ook geëvalueer word.

Die Kuratorium het met groot dankbaarheid die verslag van die komitee ontvang en goedgekeur, en lê dit aan die Algemene Kerkvergadering voor:

Die komitee deur die Kuratorium benoem om moontlike alternatiewe vir die teologiese opleiding van predikante vir die Kerk te ondersoek, bied graag aan u die volgende verslag oor sy bevindinge. Die opdrag wat u aan hierdie komitee gegee het is om uitvoering te gee aan 'n besluit van die Algemene Kerkvergadering om ook ander moontlikhede vir teologiese opleiding van predikante van die Kerk te ondersoek, indien die bestaande oop kontrak met die Universiteit van Pretoria om welke rede ook al tot 'n einde sou kom.

Die komitee, bestaande uit ds APJ Beukes (sameroeper), drr PB Boshoff, RM (Loffie) Naudé, WC van Wyk, oudle JH Beukes en JD Fourie, het in hulle ondersoek met die volgende persone gesprekke gevoer:

Prof E van Eck (voorsitter, Hervormde Dosentevergadering)
Prof AG van Aarde (redakteur, Hervormde Teologiese Studies)
Prof J Buitendag (dekaan, Teologiese Fakulteit, Universiteit van Pretoria)
Prof Flip Smit (vorige rektor, Universiteit van Pretoria, en demograaf)
Prof Fika van Rensburg (vorige dekaan, Teologiese skool, Noordwes-Universiteit, en tans rektor, Noordwes-Universiteit, Potchefstroomkampus)
Mnr Flip Buys (Uitvoerende hoof, Solidariteit).

Ons het ook op versoek 'n kort memorandum ontvang van dr Ungerer oor die moontlikheid van afstandsonderrig.

Die gesprek met prof Van Rensburg (Noordwes-Universiteit) toon dat die situasie van hierdie universiteit heel anders is as dié van die Universiteit van Pretoria, en dat die verhouding tussen die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (en hulle teologiese skool) en die Noordwes-Universiteit (en sy Teologie Fakulteit) heelwat anders daar uitsien as dié tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die Universiteit van Pretoria. Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika het tien voltydse teologiese dosente in die teologiese skool (wat by die Teologie Fakulteit ingebed is), en het wit en swart en internasionale teologiestudente in die Teologiese Fakulteit (met ongeveer 30 dosente). Die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika dra ongeveer die helfte van die koste van die dosente aan die teologiese skool, en bestee dus heelwat meer aan teologiese opleiding as die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Hoewel daar baie welwillendheid van die teologiese skool en die Noordwes-Universiteit teenoor die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika bestaan, is daar 'n teologiese en ekklesiologiese kloof tussen die Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika en Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika wat samewerking baie moeilik sal maak.

Daarnaas het ons ook die spitsberaad, aangebied deur die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns, oor *Studente-onluste en die implikasies vir Afrikaans aan hoërondewysinstellings*, op 17 Februarie 2016 bygewoon. In die lig van al meer staatsinmenging heers daar groot onsekerheid en kommer oor die toekoms van Suid-Afrikaanse universiteite in die algemeen, en wye pessimisme oor die ruimte om in Afrikaans onderrig te ontvang aan openbare universiteite. Aangesien die land se openbare universiteite eenvoudig nie in die vraag na studiegeleenthede kan voorsien nie, word daar tans gewerk aan 'n witskrif oor Hoër Onderwys wat die weg behoort te baan dat privaat hoërondewysinstellings (soos die Centurion Akademie, Solidariteit se Akademie, Damelin, en andere) in die toekoms universiteite genoem sal kan word en nagraadse kursusse sou kon aanbied. Daar was wye konsensus dat 'n privaat Afrikaanse universiteit nodig is.

Dr Naudé, voorheen verbonde aan die *South African Qualifications Authority*, het

ook aan ons die nodige vereistes vir registrasie van 'n geakkrediteerde Hoërondewysinstelling voorsien.

Na verskeie vergaderings en besprekings oor die verskillende opsies het ons tot die volgende slotsom gekom:

Voortsetting van Opleiding aan die Universiteit van Pretoria (*status quo*)

- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het 'n unieke historiese verbintenis met die Universiteit van Pretoria sedert 1917.
- * Sedert 2000 is ons saam met ander kerke 'n vennoot in die ekumeniese Fakulteit Teologie.
- * Daar is 'n uitgebreide oop kontrak tussen die Kerk en die Universiteit van Pretoria wat met drie jaar kennisgewing wedersyds beëindig kan word.
- * Die kontrak maak voorsiening vir die vestiging van 'n kerkeïe komponent, die Hervormde Teologiese Kollege, aan die Universiteit van Pretoria.
- * Dit hou finansiële voordeel in vir die Kerk deurdat die Kerk net 30% bydra ten opsigte van die salarisse van dosente.
- * Die infrastruktuur ten opsigte van lesinglokale en kantoorruimte is beskikbaar, en kos die Kerk niks nie.
- * Huisvesting in die Universiteit van Pretoria se koshuise (en deelname aan die studentelewe) is vir studente moontlik.
- * Die Kerk het 'n deurslaggewende inspraak by die aanstelling van vyf Hervormde dosente.
- * Studie aan die ekumeniese fakulteit gee aan ons voornemende predikante goeie blootstelling aan die groter werklikheid van Suid-Afrika.
- * Die *Hervormde Teologiese Studies* as geakkrediteerde teologiese tydskrif genereer vir die Universiteit, en indirek vir die Fakulteit Teologie, fondse wat die Kerk en haar dosente se navorsing tot voordeel strek.
- * Tans het ons vyf dosente terwyl ons net 25 studente het, versprei oor al die studiejare.
- * Dosente en studente het vrye toegang tot die Universiteitsbiblioteek vir naslaan- en navorsingsdoeleindes.
- * Administratief het die Kerk dus eintlik bitter min verantwoordelikheid en kostes ten opsigte van dosente en studente.

Risiko's

- * Die universiteit kan die kontrak beëindig of bloot nie langer eerbiedig nie.
- * 'n Afname in studentegetalle kan meebring dat dosente wat aftree of uittree dalk nie weer met Hervormde aanstellings vervang sal word nie.

- * Die druk dat die studente- én personeelkorps die samestelling van die hele land se bevolking rasmatig moet weerspieël (80-9-9-2) bemoeilik die aanstelling van dosente. Die Universiteit van Pretoria het tans 'n rigiede beleid dat geen verdere blanke personeellede aangestel word nie.
- * Die afname in lidmaatgetalle kan die Kerk se behoefte aan die voorsiening van predikante laat afneem (vergelyk prof Smit se navorsing). Aan die ander kant moet ons daarmee rekening hou dat 'n groot aantal predikante oor die volgende dekade behoort te emeriteer.
- * Die kurrikulum en/of die kwaliteit van onderrig kan sodanig verander dat die Kerk dit onaanvaarbaar vind om sy predikante aan die Universiteit van Pretoria op te lei.
- * Die Kerk kan om dié rede sy kontrak met die universiteit beëindig.

Hervormde Teologiese Studies

- * Die *Hervormde Teologiese Studies* is een van die hoogs aangeskrewe teologiese tydskrifte ter wêreld, is as vaktydskrif by die Departement van Onderwys geakkrediteer en word prominent gelys in die mees vooraanstaande internasionale katalogi van vaktydskrifte in die menswetenskappe.
- * Die *Hervormde Teologiese Studies* genereer tans meer as R10m per jaar vir die Universiteit van Pretoria, waarvan 'n gedeelte aan die Fakulteit Teologie deurgegee word.
- * In die lig van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se krimpende studentegetalle, maak die *Hervormde Teologiese Studies* en die dosente se navorsingsuitsette dit vir die Universiteit van Pretoria moontlik om steeds 70% van die salarisse van vyf Hervormde dosente te betaal.
- * Die subsidieformule vir publikasies van die Departement Nasionale Onderwys verander vanaf Januarie 2016 met groter klem op boeke en minder op tydskrifartikels, terwyl slegs 25% van die bydraers tot 'n tydskrif van die tuisinrigting mag wees. Die *Hervormde Teologiese Studies* is geposisioneer om meer Supplementa uit te gee ten einde vir die finansiële verlies te vergoed.
- * Bydraers tot die *Hervormde Teologiese Studies* móét aan 'n openbare Suid-Afrikaanse universiteit gekoppel wees om vir staatsubsidie te kwalifiseer.
- * Dus is die *Hervormde Teologiese Studies* vir die Universiteit van Pretoria, die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en ons dosente, 'n groot bate – mits ons dosente aan die Universiteit van Pretoria verbonde is.

Ander moontlikhede

- * Die navorsing van prof Smit toon dat blankes se getalle teen gemiddeld 27 000 per jaar afneem.
- * Die Kerk se eie statistieke toon dat die lidmaattal met tussen 2 000 tot 3 000 lidmate per jaar afneem.

- * Die Kerk het van 'n hoogtepunt van 134 000 belydende lidmate in die tagtigerjare van die vorige eeu afgeneem tot minder as 80 000, dus met minstens 54 000 of ongeveer 40% teen 2015. Hiervan is tussen 75% en 80% tans belydende lidmate.
- * Die negatiewe bevolkingsgroei onder mense wat tradisioneel lidmate van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is, is nie bemoedigend vir die toekoms van die Kerk nie.
- * Emigrasie speel ook 'n groot rol in die dreinerings van lidmate, tesame met ander faktore soos die suigrag van meer vernuwende kerke, en die neiging tot 'n postkerk mentaliteit.

Eie onafhanklike opleiding

- * Indien die Kerk sou besluit om hierdie roete te volg, oordeel die komitee dat dit eerder 'n seminarium (waar ook navorsing gedoen word) moet wees as net 'n teologiese skool.
- * Studente kan dan aanmeld vir teologiese opleiding na 'n Baccalaureus-grad (drie jaar) met onder meer Grieks en Hebreeus tot op tweede- of derdejaarsvlak.
- * Daar moet aan al die Departement Nasionale Opvoeding se vereistes voldoen word ten einde grade te kan toeken en nagraadse studies te kan doen.
- * Die Kerk het nog altyd geoordeel dat teologiese opleiding aan 'n tersiêre instelling moet geskied ter wille van wetenskaplike voortreflikheid, kritiese teologiebeoefening en goed opgeleide predikante.
- * Die haalbaarheid van hierdie opsie gaan baie moeilik wees om die volgende redes:
 - ** Die akkreditasievereistes kan vir die Kerk onbekostigbaar wees, soos onder andere die daarstel van 'n biblioteek wat aan al die vereistes voldoen.
 - ** Sou ons die huidige vyf doserende personeel behou, sal dit alleen die Kerk 'n addisionele R2.5m per jaar kos (tans minstens R31.25 per lidmaat per jaar).
 - ** Groot kapitale uitleg mag nodig wees vir lesinglokalen en kantoorruimte, asook vir studentebehuisung.
 - ** Die *Hervormde Teologiese Studies* as inkomstebron gaan verlore, en selfs sy voorbestaan sal bedreig word.
 - ** Daar bestaan 'n wesenlike gevaar van isolasie en *inteling*.
 - ** Die vraag is of 25 of minder studente so 'n groot kapitale uitleg regverdig.

In vennootskap met bestaande privaatinstellings

- * Gesprek met mnr Buys bevestig die moontlikheid dat die Kerk sou kon aansluiting vind by Solidariteit se Akademia.
- * Verdere gesprekke met hierdie instelling se akademiese personeel moet nog gevoer word ten einde al die besonderhede uit te klaar.

- * Die moontlikheid is wel genoem dat 'n Teologie Fakulteit op 'n vennootskaplike basis saam met ander kerke en instellings gevestig sal kan word.
- * Akademia staan byvoorbeeld in vir die verskaffing van die infrastruktuur soos lesinglokale en kantoorruimtes, maar die Kerk sal die doseerpersoneel moet betaal, en die studente (of hulle ouers) sal al die klasgeld self moet betaal (tans is daar ook geen studentebewoosing beskikbaar nie).
- * Hierdie saak sal nog verder uitgeklaar moet word, maar dit is waarskynlik die beste ander opsie, omdat die Kerk dan weer groter inspraak in die aanstelling van dosente en die inhoud van leerplanne sal hê, en die opleiding in Afrikaans sal kan geskied.

---oOo---

Bylae

BB

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Proponentseksamen-
kommissie

1. **SAMESTELLING**

Die Proponentseksamenkommissie was soos volg saamgestel:

Ds PS Esterhuizen (voorsitter)
Dr SM de Beer (sekretaris)
Ds JM Bevolo-Manders
Dr GJ Malan.

2. **FUNKSIONERING**

Die kommissie het jaarliks die proponentseksamen en proefpreke afgeneem by die kandidate (studente) wat daarvoor gekwalifiseer het, asook by kandidate wat om hertoelating aansoek gedoen het en deur die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering na die Proponentseksamenkommissie verwys is. Soos in die vorige verslagtermyn het die aantal persone wat om hertoelating aansoek gedoen het, minimaal toegeneem.

Die Proponentseksamenkommissie het ook, om reg te laat geskied aan Ordinasie 2.1.14 (v), 'n skriftelike vraestel infaseer om sodoende 'n standaard daar te stel waaraan 'n kandidaat moet voldoen alvorens hy of sy hertoegelaat kan word. Die vraestel toets kandidate se kennis aangaande die Kerkorde, Belydenisskrifte en Skrifhantering. Die Proponentseksamen word saamgestel uit drie elemente, naamlik die aflegging van 'n proefpreek, 'n skriftelike eksamen en 'n gesprek met die Proponentseksamenkommissie.

Die Proponentseksamenkommissie bestaan uit vier lede en derhalwe is predikante gevra om behulpsaam te wees met die evaluering van die kandidate se proeferedienste. Die evalueerders was deurgaans positief oor die kwaliteit van die kandidate se proeferedienste.

3. **SLOTOPMERKINGS**

Die Proponentseksamenkommissie was die afgelope paar jaar besonder beïndruk met die teologiese kennis en afgerondheid van die kandidate wat afstudeer het. Hiermee dan ook 'n woord van waardering vir elke dosent verbonde aan die Fakulteit Teologie en die Hervormde Teologiese Kollege wat bygedra het tot kandidate se opleiding en vorming. Van 2012 af is kandidate in dieselfde jaar waarin hulle afstudeer, toegelaat tot die proponentseksamen nadat die praktiese verpligtinge by die Hervormde Teologiese Kollege afgehandel is. Hierdie reëling is moontlik gemaak in oorleg met die studente, Fakulteit, Kuratorium, Hervormde Teologiese Kollege en Algemene Kommissie. Dit het beslis positiewe gevolge gehad. Die Proponentseksamenkommissie dank die Algemene Kerkvergadering vir die voorreg wat hy gehad het om vir die afgelope termyn betrokke te kon wees by dié belangrike deel van die Kerk se werk. Die kommissie vertrou dat hy sy taak altyd in verantwoordelikheid aan die Heer van die kerk, en sodoende met integriteit en in nederigheid teenoor die Kerk, self afgehandel het.

---oOo---

Bylae

CC

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Hervormde Teologiese
Kollege

Die Hervormde Teologiese Kollege is op 1 Januarie 2000 amptelik in die lewe geroep en vier vanjaar sy sestiende bestaansjaar. In die samewerkingsooreenkoms wat deur die Kerk en die Universiteit van Pretoria onderteken is, word die doel van die Hervormde Teologiese Kollege soos volg uitgestippel:

- * Om in samewerking met die Fakulteit Teologie, teologiese opleiding en vorming aan studente van die Nederduitsch Hervormde Kerk te bied.
- * Om geïntegreerd met, en aanvullend tot die akademiese program, studente op te lei en te vorm vir die kerklike bediening.
- * Om kerkspesifieke en kerkeie modules te doseer waardeur die teologiese etos en identiteit van die Nederduitsch Hervormde Kerk in die opleiding en vorming van studente neerslag sal vind.
- * Om kursusse vir die voortgesette teologiese opleiding van predikante aan te bied.
- * Om in wyer verband programme en kursusse vir die toerusting van ampsdraers en lidmate aan te bied.

Sedert Januarie 2000 het prof TFJ Dreyer as eerste hoof gefunksioneer en was me Adri Goosen die eerste sekretaresse. Dat die vestiging van die Hervormde Teologiese Kollege vir die Hervormde Kerk van groot waarde is, is nie te betwyfel nie. Die Kerk sal moeilik 'n beter bedeling kan beding. Enersyds voldoen dit aan die Kerk se ideaal dat predikantsopleiding aan 'n universiteit moet plaasvind en nie aan 'n kweekskool nie, terwyl die Kerk se etos andersyds behoue moet bly.

Die visie en uitnemende leierskap wat prof Dreyer in die vestiging en uitbouing van die Hervormde Teologiese Kollege openbaar het, het tot 'n wenresep gelei. Dit het die Nederduitse Gereformeerde Kerk gemotiveer om dieselfde model te ondersoek en hulle Kollege is op 1 Januarie 2012 aan die Universiteit van Pretoria gevestig. Prof Dreyer het aan die einde van 2011 emeritaat aanvaar, en op 1 Januarie 2012 het dr JC van der Merwe as nuwe hoof van die Hervormde Teologiese Kollege begin. Hierdie pos het hy tot 31 Desember 2014 beklee waarna hy emeritaat aanvaar het. Dr AG Ungerer het op 1 Januarie 2015 as nuwe hoof die leisels oorgeneem.

1. DIE DIPLOMA IN KERKLIKE BEDIENING

Woensdae is die dag wat deur die Fakulteit Teologie vir kerkeie opleiding opsy gesit is, en daar word vier periodes geskeduleer vir derde- tot sesdejaarstudente. Die volgende bied 'n uiteensetting van modules wat aangebied is sedert die 70ste Algemene Kerkvergadering tot aan die einde van 2015:

DIPLOMA KERKLIKE BEDIENING TOT AAN EINDE 2015		
DKB	MODULE	AANBIEDER
DKB 300		
311	Gesinsbediening in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Ds JG Janse van Rensburg
332	Ondersteuningsraad	Dr C Fourie
343	Diakonaat in die praktyk	Ds GPJ Stoltz
344	Bybelkennis en vaardigheid (Ou Testament)	Dr AB Geyser-Fouché
354	Klaseredienste	Dr AG Ungerer en prof Y Dreyer

DKB 400		
411	Bedieningspraktyk in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika	Dr AG Ungerer
421	Bybelkennis en vaardigheid (Nuwe Testament)	Prof E van Eck
432	Bedieningspraktyk – Teks na preek	Dr AG Ungerer
442	Belydenisskrifte	Dr T van Wyk
453	Bedieningspraktyk – Huisbesoek	Dr JM van Staden
463	Bybelkennis en vaardigheid (Ou Testament)	Dr AB Geyser-Fouché
474	Bedieningspraktyk – Jeugbediening	Ds JM van Staden
484	Klaseredienste	Dr AG Ungerer en prof Y Dreyer
DKB 500		
511	Preekstrategie	Dr AG Ungerer
521	Spiritualiteitsvorming	Prof PA Geyser
532	Preekvoorbereiding (klaserediens)	Dr AG Ungerer
541	Kerkreg	Dr BJ van Wyk
542	Liturgiese praktyk	Prof EC Kloppers
553	Pastoraat in kliniese konteks	Ds J Coetzee
574	Kerklied in die erediens	Prof EC Kloppers
584	Klaseredienste	Dr AG Ungerer en prof Y Dreyer
DKB 600		
611	Kerklied in praktyk	Mnr B Bierman
612	Praktiese Afrikaans	Mev Tessa Oppermann
621	Sendingpraktyk – Verhouding tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en <i>Maranatha Reformed Church of Christ</i>	Prof IWC van Wyk
632	Missionaat	Dr AG Ungerer
643	Metaforiese verkondiging	Dr WC Kloppers
663	Kerkhervorming – Toe en nou	Dr WA Dreyer
674	Gemeentebou	Dr AG Ungerer
684	Spesiale eredienste	Dr AG Ungerer

ADDISIONELE PRAKTYKVORMING TOT AAN DIE EINDE VAN 2015

Daar is Vrydae addisionele PV modules vir BTh 4 en MDiv 1 studente deur die Fakulteit toegeken. Hierdie modules het ten doel om aspekte van die Praktiese Teologie wat nie aan die orde kom nie, te hanteer. Dit was tot 2013 'n gesamentlike aanbieding van die Hervormde Kerk en die Nederduitse Gereformeerde Kerk. Van Januarie 2013 word die modules slegs vir die Hervormde Kerk se studente aangebied. Sedert 2016 word al hierdie modules in die DKB program geïntegreer.

BTH 4

Module 1 – Teologie vir die pastoraat en basiese gespreksvaardighede – Dr JC van der Merwe (2012 tot 2014).

Module 2 – Siekepastoraat – Ds J Coetzee.

Module 3 – Sterwenssorg en Rousmart – Ds J Coetzee (2013 tot 2016).

Module 3 – Bejaardesorg – Dr HT van Deventer (2013 tot 2015).

MDIV 1

Module 1 – Trauma berading – Ds J Coetzee (2013 tot 2016).

Module 2 – Pastoraat in gemeentekonteks – Dr JC van der Merwe (2012 tot 2014), ds J Coetzee (2015).

Module 3 – Fasiliterende leierskap – Ds J Coetzee (2013 tot 2016).

PRAKTIESE OPLEIDING AAN GEMEENTES (DKB 700)

Sedert 2012 doen die finalejaarstudente praktiese werk in gemeentes gedurende Januarie tot Oktober. Die plaaslike leraars van die gemeentes waarin studente hulle praktiese werk doen, tree gedurende hierdie tyd as mentors op. Die ervaring wat die studente op hierdie wyse opdoen dra grootliks by tot hulle vorming as toekomstige predikante. Dank word betuig aan die mentorpredikante en gemeentes wat op dié wyse bereid is om betrokke te wees by die vorming van die Kerk se predikante.

VERDERE PRAKTYKVORMING (MDIV 2 TOT AAN DIE EINDE 2015)

Gedurende die jaar waarin die praktiese werk in gemeentes gedoen word, word daar werksessies aangebied waarin daar oor elk van die volgende aspekte gehandel word:

- * Lewensverryking (mev A Becker).
- * Kerklike leierskap (dr FJ Labuschagne).
- * Samestelling, bevoegdheid en funksionering van ouderlinge-, kerkraads-, gemeente-, rings- en Algemene Kerkvergaderings (dr BJ van Wyk).
- * Die diakonaat en diakonale vergaderings (ds GPJ Stoltz – 2013 tot 2016).
- * Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, funksionering op plaaslike-, steeks- en hoofbestuursvlak (mev Tessa Coetzer – 2013 tot 2016).
- * Argief en museum (mnr Nandor Sarkady).
- * Finansiële bestuur en kerklike administrasie (administrateur en personeel (2013) en mnre Piet Beukes en Johan Hattingh (2014 tot 2016)).
- * Groepevaluasie (dr JC van der Merwe – 2013, dr AG Ungerer – 2015 tot 2016).
- * SA Bybelgenootskap (dr S Hoffman).
- * Mediabediening (dr C Calitz en ander).
- * Die gebruik van die radio (dr C Pretorius – 2016).

VOOG- EN GODSDIENSPERIODES

Een voordeel van die kleinerwordende klasgroepe is dat daar tans nie meer as ses studente in 'n klas is nie. Dit bring mee dat hulle gemaklik in die hoof van die

Hervormde Teologiese Kollege se kantoor vir weeklikse koffiesessies inpas. Tydens hierdie geleentheid word daar Bybelstudies gedoen en vind daar geloofsverrykende gesprekke plaas. Dr Ungerer tree terselfdertyd as voog vir al die jaargroepe op.

MDIV 2 IN 2016

Vanjaar (2016) se sesdejaars (MDiv 2) is die laaste groep wat in die ou kurrikulum val en hulle rooster word onderstaande aangebied. Let daarop dat hierdie studente vir ses blokke inkom kampus toe en die res van die tyd in hulle mentorgemeentes werksaam is.

DATUM	MODULE	BESKRYWING EN AANBIEDER
BLOK 1		
17 Februarie	DKB 411	Radio kursus – Pretoria FM
	Skripsie	Navorsingseminaar – Prof Y Dreyer
18 Februarie	TEO 872	<i>Fresh Expressions</i> en missionale bediening – Dr JC van der Merwe
19 Februarie	TEO 873	Besoek Bethal Vrouegevangenisse – Di C van der Merwe en ME Beukes
21 Februarie	TEO 873	Woon aanddiens van ECHO by
22 Februarie	TEO 873	Missionale bediening – Dr AG Ungerer
	TEO 873	Besoek Echo Jeugbediening
23 Februarie	TEO 873	Missionale bediening – Dr AG Ungerer
24 Februarie	DKB 412	Opening Hervormde Teologiese Kollege – Dr AG Ungerer
	DKB 412	Inligtings- en Besprekingsvergadering
	DKB 412	Predikante verskeidenheidskonsert
25 Februarie	DKB 412	Predikantevergadering – Batter Boys
BLOK 2		
5 April	TEO 873	<i>Vision of Hope</i> – Rustenburg – Dr AG Ungerer
6 April	TEO 873	<i>Vision of Hope</i> – Rustenburg
7 April	TEO 873	Besoek aan PEN – Pretoria – Ds C van der Merwe
8 April	TEO 873	Hospitaalbesoek in praktyk – Ds P de Kock
10 April	TEO 873	Woon aanddiens van Dialoog gemeente by
11 tot 14 April (vier dae)	DKB 421	<i>Trauma Incident Reduction</i> (TIR) kursus onder leiding van Yvonne Retief
BLOK 3		
16 Mei	TEO 872/3	Inhandiging van werkstuk oor Blok 1 en 2 (10 tot 15 bladsye)
	DKB 431	Pioniersopleiding – Dr FJ Labuschagne
	TEO 871	Dr AB Geyser-Fouché
17 Mei	DKB 431	Pioniersopleiding – Dr FJ Labuschagne
	TEO 872	Dr AB Geyser-Fouché

18 Mei	DKB 451	5de jaars eredienste by Philadelphia
	TEO 871	Dr AB Geyser-Fouché
19 Mei	DKB 431	Pioniersopleiding – Dr FJ Labuschagne
	TEO 871	Prof Y Dreyer
20 Mei	TEO 871	Prof Y Dreyer
23 Mei	DKB 432	Rata – Dr C Fourie
	TEO 871	Prof E van Eck
24 Mei	DKB 432	Diakensvergadering – Ds GPJ Stoltz
	TEO 871	Prof E van Eck
25 Mei	Skripsies	Vorderingsverslag ten opsigte van skripsies – <i>PowerPoint</i> -voorlegging oor tema, navorsingsprobleem, hipotese, voorstel en raamwerk – Dr AG Ungerer en studieleiers
BLOK 4		
27 Junie	DKB 441	Missionale uitreik na Botswana – Dr PJ Jacobs
28 Junie	DKB 441	Missionale uitreik na Botswana – Dr PJ Jacobs
29 Junie	DKB 441	Missionale uitreik na Botswana – Dr PJ Jacobs
30 Junie	DKB 441	Missionale uitreik na Botswana – Dr PJ Jacobs
1 Julie	DKB 441	Missionale uitreik na Botswana – Dr PJ Jacobs
BLOK 5		
18 Julie	TEO 871	Eksamen werkstuk evaluering
	TEO 872	Prof IWC van Wyk
19 Julie	TEO 872	Prof IWC van Wyk
	TEO 872	Prof J Beyers
20 Julie	TEO 872	Prof IWC van Wyk
	TEO 872	Prof J Beyers
21 Julie	TEO 872	Prof IWC van Wyk
	TEO 872	Prof J Beyers
22 Julie	DKB 451	Spesiale eredienste – Dr AG Ungerer Inoefening by Philadelphia
25 Julie	DKB 452	Metaforiese verkondiging – Dr WC Kloppers
	DKB 453	Kerkhervorming: Toe en nou – Dr WA Dreyer
26 Julie	DKB 452	Metaforiese verkondiging – Dr WC Kloppers
	DKB 453	Kerkhervorming: Toe en nou – Dr WA Dreyer
27 Julie	DKB 452	Metaforiese verkondiging – Dr WC Kloppers
	DKB 453	Kerkhervorming: Toe en nou – Dr WA Dreyer
28 Julie	DKB 451	Riglyne vir proeferedienste – Drr AG Ungerer, SM de Beer en ds PS Esterhuizen

	DKB 453	Kerkhervorming: Toe en nou – Dr WA Dreyer
BLOK 6		
2 tot 7 Oktober	DKB 412	Bywoning van 71ste Algemene Kerkvergadering
10 Oktober	TEO 872	Eksamen
	TEO 873	Prof IWC van Wyk
11 Oktober	TEO 873	Prof IWC van Wyk
	DKB 461	Kerklike administrasie – Mnre Piet Beukes en Johan Hattingh
12 Oktober	DKB 461	Kerklike administrasie – Mnre Piet Beukes en Johan Hattingh
	DKB 462	Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging – Mev Tessa Coetzer
13 Oktober	DKB 461	Kerklike administrasie – Mnre Piet Beukes en Johan Hattingh
	DKB 462	Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging – Mev Tessa Coetzer
14 Oktober	DKB 463	Argief en museum – Mnr Nándor Sarkady
17 Oktober	DKB 464	Vergaderings van die ampte – Dr BJ van Wyk
18 Oktober	DKB 465	Bybelgenootskap – Dr S Hoffman
	DKB 466	Gemeente ontwikkeling en kerklike leierskap – Dr AG Ungerer en ds J Coetzee
19 Oktober	DKB 466	Gemeente ontwikkeling en kerklike leierskap – Dr AG Ungerer en ds J Coetzee
20 Oktober	TEO 873	Mondelinge eksamen
SKRIPSIE PROGRAM		
17 Februarie	4de/6de jaars	Navorsingseminaar – Prof Y Dreyer
2 Maart	Tema	Inhandiging van tema by studieleier
10 Maart	Hipotese	Navorsingsprobleem en hipotese by studieleier
15 April	Voorstel	Navorsingsvoorstel by studieleiers
11 Mei	Literatuur	Literatuursoektog by studieleier
25 Mei	Aanbied	Vorderingsverslag ten opsigte van skripsies – PowerPoint-voorlegging oor tema, navorsingsprobleem, hipotese, voorstel en raamwerk – Dr AG Ungerer en studieleiers
18 Julie	Eerste konsep	Eerste konsep by studieleier
12 Augustus	Tweede konsep	Tweede konsep by studieleier
31 Augustus	Finale ontwerp	Finale ontwerp by studieleier
23 September	Skripsies in!	Laaste dag van indiening by admin – gebind en gereed vir versending na die eksterne eksaminator

'N NUWE ERA EN 'N NUWE KURRIKULUM

Sedert 2016 het die teologiese kurrikulum aan die Universiteit van Pretoria

verander. Die BTh graad is vervang met 'n BDiv graad. Die MDiv graad wat oor twee jaar gestrek het, beslaan nou net die vyfde jaar, en is gelykstaande aan 'n M-kwalifikasie. Dit bring mee dat studente tans hul skripsie gedurende die vyfde jaar moet voltooi wat uiteraard groter druk teweegbring. 'n Verdere voordeel is dat studente na afloop van die MDiv graad redelik gou met 'n PhD kan begin.

Daar is reeds na die afname in studentegetalle verwys. Toe ek (dr Ungerer) in 2015 as hoof van die Hervormde Teologiese Kollege begin het, was daar aanvanklik 25 studente aan die Universiteit van Pretoria wat oor al die jaargroepe versprei was. Aan die einde van die jaar was daar slegs 23 studente oor. Daar was in 2016 'n groter getal eerstejaars en die getal studente aan die Universiteit van Pretoria het na 27 verhoog. Daar is tans twee studente aan ander universiteite en 'n moontlike kandidaat (Lana van Rensburg van Ellisras) wat vanjaar met haar honneurs besig is.

Die kleiner klasse (in 2015 was daar byvoorbeeld net twee derdejaarstudente) het my genoop om die derdejaar- tot vyfdejaarstudente in een klas saam te voeg en al die modules (met enkele aanpassings) in 'n driejaarsiklus aan te bied. Aan die einde van die driejaarsiklus sal 'n student al die DKB modules deurloop het en 'n diploma (DKB) tydens legitimasie ontvang. Die groter klasse bevorder 'n lewendige groepdinamika en ouer studente tree as mentors vir jonger studente op. Die enigste moontlike nadeel is dat daar minder differensiasie kragtens 'n student se DKB vorming kan plaasvind. Daar was byvoorbeeld die aanvanklike kommer dat dit te vroeg is vir 'n derdejaarstudent om modules oor eredienste en prediking te ontvang. Dit blyk tog dat hulle dit heel goed hanteer en net verder in hul daaropvolgende studiejare kan ontwikkel.

Wat die derde- tot vyfdejaars betref is die onderstaande modules in die eerste jaarsiklus, naamlik 2016, aangebied. Elke module het oor twee of meer Woensdae (dag toegedeel vir kerkeie opleiding) gestrek.

DKB	MODULE	AANBIEDER
111	Liturgiese praktyk	Prof EC Kloppers
112	Inkleding van die erediens	Dr WC Kloppers
113	Die gebruik van media	Dr WC Kloppers en ds JW van der Merwe
114	Eredienste: Van teks na preek	Dr AG Ungerer
121	Praktiese Afrikaans	Mev Tessa Oppermann
122	Elokusie	Mev M Cilliers
123	Klaseredienste	Dr AG Ungerer
131	Spiritualiteitsvorming	Prof PA Geyser
132	Moltmann Konferensie	Prof IWC van Wyk
133	Bybelkennis en vaardighede – Ou Testament	Prof AB Geyser-Fouché
141	Bybelkennis en vaardighede – Nuwe Testament	Prof E van Eck
142	Sterwensbegeleiding en Rousmart	Ds J Coetzee
143	Evaluasie	Dr AG Ungerer

Jaarsiklusse 2 (2017) en 3 (2018) gaan grootliks op die DKB modules (wat nog nie gedoen is nie) soos vroeër in die verslag vermeld, geskoei word.

NAGRAADSE DIPLOMA IN TEOLOGIE EN KERKLIKE BEDIENING (NDIP)

Vanaf 2017 gaan die sesdejaarstudente 'n Nagraadse Diploma in Teologie en Kerklike Bediening (NDip) deurloop. Hierdie diploma word deur die Universiteit van Pretoria uitgereik. Aan die einde van hul teologiese studies sal proponente oor twee grade, naamlik 'n BDiv en 'n MDiv, beskik, asook twee diplomas – die NDip en die DKB diploma wat die Hervormde Teologiese Kollege uitreik.

Die Hervormde Teologiese Kollege, in oorleg met die Dosenteraad, het besluit om die Nagraadse Diploma in Teologie en Kerklike Bediening op die volgende wyse te kurrikuleer:

Die ses tradisionele teologiese dissiplines, naamlik Ou Testament (OTW), Nuwe Testament (NTW), Dogmatiek en Christelike Etiek (DCE), Godsdiens- en Sendingwetenskap (GSW), Kerkgeskiedenis en Kerkreg (CHS) en Praktiese Teologie (PTH) dien as basis van die kurrikulum, hoewel die volgende fokusareas vanuit die ses hoofdissiplines belig word:

- * Ekklesiologie.
- * Hermeneutiek.
- * Missionale kerkwees.
- * Rites en rituele.
- * Kerkwees met integriteit.

Die volgende blokweke word vir 2017 in vooruitsig gestel:

PROGRAM

- * Week 1 – OTW – Januarie.
- * Week 2 – NTW – Februarie.
- * Week 3 – DCE – April.
- * Week 4 – PTH – Mei.
- * Week 5 – GSW – Julie.
- * Week 6 – CHS – September.

Die ses tradisionele teologiese dissiplines, naamlik Ou Testament (OTW), Nuwe Testament (NTW), Dogmatiek en Christelike Etiek (DCE), Godsdiens- en Sendingwetenskap (GSW), Kerkgeskiedenis en Kerkreg (CHS) en Praktiese Teologie (PTH) dien as basis van die kurrikulum, hoewel die volgende fokusareas vanuit die ses hoofdissiplines belig word:

DISSIPLINE	MOONTLIKE INHOUD VAN MODULE WAT BINNE FOKUSAREAS AANGEBIED KAN WORD	URE OF KREDIETE
OTW	1. Hermeneutiek (Kanon en Skrifgesag) 2. Rites of Rituele (Simboliek binne bepaalde rites en rituele – Ark, tempel, Noord- en Suidryk tradisies) 3. Kerkwees met integriteit (Teologiese antropologie = <i>Imago Dei</i> , verskillende teologieë in die Ou Testament, Evolusie in terme van wysheidsliteratuur en skepping)	20

NTW	1. Hermeneutiek (Skrifgesag en Skrifgebruik) 2. Ekklesiologie (Pauliniese ekklesiologie) 3. Kerkwees met integriteit (Jesus van Nasaret en die kerk) 4. Missionale kerkwees (Die <i>Ons Vader</i> gebed in praktyk)	20
DCE	1. Kerkwees met integriteit: <i>Subtemas:</i> * Publieke teologie * Teologiese antropologie en etiek 2. Ekklesiologie: <i>Subtema:</i> * Versoenende verskeidenheid 3. Hermeneutiek: <i>Subtema:</i> * Christelike kerkleer in die derde millennium en die grammatika van geloof	20
PTH	1. Praktiese Teologie: Integrasie van teorie en praktyk 2. Hermeneutiek: * Van Romantiek tot Postmoderniteit * Paradigma of denke beïnvloed interpretasie van Bybel en etiek 3. Kerkwees met integriteit: * <i>Myers-Briggs Type Indicator</i> toegepas op: ** persoon van predikant ** dinamiek in gemeentebediening ** verhoudings met mense ** pastoraat * Emosionele of sosiale Intelligensie: ** persoon van predikant ** dinamiek in gemeentebediening ** verhoudings met mense ** pastoraat	20

	4. Gemeentebediening: Dit word van die student verwag om in 'n mentorgemeente onder 'n mentorpredikant gedurende die akademiese jaar te werk en die volgende vaardighede aan te leer: * Lei ses eredienste * Kennis hoe om spesiale eredienste soos huwelike en begrafnisse te lei en die gepaardgaande kategese aan te bied * Huisbesoeke doen * Die hou van vergaderings * Algemene pastoraat * Siekebesoek * Bybelstudies * Hoe om jeugbyeenkomste te organiseer * Aanbied van kategese * Kerkraadskategese	
GSW	1. Sosiale hermeneutiek (verhouding met wêreld, plek van godsdiens in samelewing, verhouding tussen godsdiens) 2. Missionale kerkwees (evangelisasie in praktyk) 3. Rites of Ritueel (uitdrukkingsvorme van religiositeit, byvoorbeeld Internet, sosiale media, films)	20
CHS	1. Die ontwikkeling van liturgiese gebruike en rituele in die Vroeë Kerk en Kerkhervorming 2. Kerk en samelewing: Augustinus, Calvyn, Barth, Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika) 3. Missionale ekklesiologie as basis vir 'n nuwe kerkorde 4. Kerkwees in die 21ste eeu: Verleenthede en uitdagings	20

2. JAARLIKSE VOORTGESETTE TEOLOGIESE TOERUSTING VIR PREDIKANTE

Volgens 'n besluit van die Algemene Kerkvergadering is predikante (jonger as 60) verplig om jaarliks die Voortgesette Teologiese Toerusting by te woon. Sedert 2015 is die Voortgesette Teologiese Toerusting met groter sukses in streeksverband aangebied.

Die volgende temas was aan die orde:

- * 2014: Om kerk te wees in die tyd (kairos) wat aangebreek het.
- * 2015: Nuwe denke – nuwe lewe. Dit het 'n sessie oor die gebruik van multimedia in die erediens ingesluit, die APEHL gawes soos Alan Hirsch dit in sy boek *Forgotten Ways* en *Permanent Revolution* beskryf, asook 'n kykie na die *Fresh Expressions* beweging.
- * 2016: Die volgende word beplan: Nuwe insigte uit die Ou en Nuwe Testament, brugbediening, die predikant en etiese optrede en 'n opdatering oor die *Fresh Expressions* beweging.

Die gemiddelde bywoning van die Voortgesette Teologiese Toerusting is steeds wisselend van aard. Met die Voortgesette Teologiese Toerusting in streeksverband was daar 'n definitiewe verbetering, en die tyd sal leer of dit 'n blywende tendens is. Die belang van hierdie saak word deur die Beskrywingspunt 76 bevestig.

3. IN GESPREK MET DIE BYBEL

Gesprekke het begin op 5 Maart 2014 en is deur dr Van der Merwe gefasiliteer. Gesprekke het normaalweg op Woensdagaande plaasgevind, universiteits- en skoolvakansies uitgesluit. Gewoonlik by die Fakulteit Teologie en enkele kere by Philadelphia en Pretoria-Oos as gevolg van studente onrus. Die volgende temas is hanteer:

- * Bybel en Gees – Prof AG van Aarde (hierdie gesprek is ook herhaal in Potchefstroom op versoek van die ring).
- * Het die Kerk historiese Jesus navorsing nodig? – Prof AG van Aarde.
- * Redding en verlossing – Dr T van Wyk.
- * Hemel en hel – Dr AB Geyser-Fouche.
- * Ons verstaan van die begrippe geloof, kleingeloof, en ongeloof – Dr A Botha.
- * Homoseksualiteit – Prof PA Geyser.
- * Seksualiteit – Prof Y Dreyer.
- * Skrifbeskouing – Dr WC van Wyk.
- * Resente geskiedenis van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika – Dr WA Dreyer.
- * Ekumene – Hervormde Kerk kan kop optel – Ds EG Fourie.
- * 'n Nuwe Kerkmodel – Dr PL Steenkamp.
- * Kersfees, geloof en bygeloof – Ds A Cruywagen.
- * Nuwe praktykmodel vir kerkwees in die tyd waarin ons leef – Dr JC van der Merwe.

- * Vars maniere van kerkwees – Dr AG Ungerer.
- * Genadedood – Ds G van R Els.
- * Die Ontdekking van Homo Naledi – krap dit net ou epistemologiese wonde oop of verdien die spesie 'n plek in ons familie album? – Ds AJ Pienaar.
- * Die vorming van individuele Godsbeelde – Dr T van Wyk.
- * Trauma in die Suider Afrikaanse konteks – Ds IJ Vogel.

Openbare lesings oor prominente teoloë, deur prof IWC van Wyk gefasiliteer, het oor die volgende gehandel:

- * 2014 – R Bultmann.
- * 2015 – G Ebeling.
- * 2016 – J Moltmann.

4. **DIE UITBOU VAN DIE HERVORMDE TEOLOGIESE KOLLEGE**

Die Hervormde Teologiese Kollege is 'n bekende instelling in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, en is sinoniem met Hervormde teologie en die Hervormde manier van doen. Die verslag tot dusver getuig van die belangrike insette wat in die praktykvorming van studente gelewer word asook die voortgesette teologiese toerusting aan predikante. Tog het verskeie persone al die mening gelug dat die Hervormde Teologiese Kollege verder uitgebou kan word. Dit op sigself is 'n geweldige uitdaging omdat die Hervormde Teologiese Kollege tans sentreer in twee persone, te wete myself, dr Ungerer, en ds C van der Merwe. Dit is daarom dwingend noodsaaklik om meer van vrywilligers gebruik te maak, byvoorbeeld die geakkrediteerde predikante wat tans modules aanbied asook ander wat bereid is om teen bykans geen vergoeding dienste ter wille van die groter saak te lewer.

5. **ALGEMEEN**

Die Kollege het vanjaar by verskillende geleenthede afskeid geneem van mev Betsie Brits wat van voor die Hervormde Teologiese Kollege se amptelike stigting by die Fakulteit, se werksaamhede betrokke was. Ds C van der Merwe is as haar opvolger aangewys en het op 1 Maart haar plek ingeneem. Dank ook aan dr Van der Merwe wat in deeltydse hoedanigheid by die Hervormde Teologiese Kollege betrokke is. Hy is vir die gesprekke met die Bybel verantwoordelik, die aanbod van Voortgesette Teologiese Toerusting geleenthede, die *Hervormde Teologiese Studies*, navorsing oor gemeentes, die Welstandsprogram en vir die mentorprogramme van die studente en die gemeentes waarin hulle hul prakties doen.

---oOo---

Bylae

DD

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Fakulteit Teologie aan
die Universiteit van
Pretoria

Graag lewer die Hervormde Dosenteraad hiermee verslag oor die aktiwiteite van die Fakulteit Teologie vir die periode Januarie 2013 tot April 2016:

1. **VISIE EN MISSIE VAN DIE FAKULTEIT TEOLOGIE AAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA**

Die visie van die Universiteit van Pretoria, soos geformuleer in die dokument *Strategiese plan: Die visie, missie en plan van die Universiteit vir 2025*, is soos volg: *Om 'n voorste navorsingsintensiewe universiteit in Afrika te wees wat internasionaal erken word vir gehalte, relevansie en impak, asook vir die ontwikkeling van mensebydraes, die skep van kennis en vir betekenisvolle plaaslike en internasionale bydraes.*

Om uitvoering aan hierdie visie te gee, het die Universiteit van Pretoria die volgende vyf strategiese doelwitte daargestel wat betref sy akademiese missie:

- * Om 'n leidende navorsingsintensiewe universiteit in Afrika te wees.
- * Om die Universiteit se internasionale profiel en sigbaarheid te versterk.
- * Om die Universiteit se impak op Suid-Afrika se ekonomiese en sosiale ontwikkeling te versterk.
- * Om te streef na uitnemendheid in onderrig en leer.
- * Om toelating, die persentasie slaagsyfer en diversiteit te verhoog.

As een van die fakulteite aan die Universiteit van Pretoria, het die Fakulteit Teologie, in aansluiting by bogenoemde visie en strategiese doelwitte, die volgende visie en missie vir die Fakulteit geformuleer:

VISIE

Om 'n fakulteit te wees wat erkenning geniet vir kreatiewe betrokkenheid by lewegewende teologie, geloofsinsig, en diens aan akademie, kerk en gemeenskap.

MISSIE

- * Op voor- en nagraadse vlak *onderrig* van gehalte te bied wat aan nasionale en internasionale standaarde beantwoord.
- * 'n *Navorsingskultuur* te handhaaf wat nasionale en internasionale erkenning geniet, en waarbinne studente en personeel tot die verwerkliking van hulle potensiaal kan kom.
- * *Sosiale verantwoordelikhede* na te kom teenoor studente, kerklike vennote en die breër Suid-Afrikaanse gemeenskap.
- * Internasionaal as *vakkundige leier* in Suider-Afrika erken te word.
- * Geregtigheid, vrede en integriteit van die skepping na te strewe.

Met bogenoemde visie – bondig geformuleer as *kwaliteit teologie vir die toekoms* – wil die Fakulteit in die gees van die Universiteit van Pretoria se Strategiese Plan 2012 tot 2025, pertinent belig dat die Fakulteit klem wil plaas op akademiese uitnemendheid in die algemeen en kritiese teologie in die besonder. Dit is ook die unieke nis wat die Fakulteit Teologie van die Universiteit van Pretoria binne die Suid-Afrikaanse landskap wil toeëien. Die Fakulteit moet die

vanselfsprekende keuse wees vir ook (maar nie uitsluitlik nie) die skrande en kritiese student wat teologies gevorm wil word in die tradisie van die reformatoriese teologie.

Die Hervormde Dosentevergadering is gemaklik met genoemde visie en missie, veral omdat dit aan voornemende predikante van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika die geleentheid bied om in 'n uitgesproke reformatoriese tradisie, gees en omgewing as toekomstige predikante opgelei te kan word. Hierdie teologiese fokus van die Fakulteit bied aan die dosente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika (en dosente van die ander vennote van die Fakulteit) die geleentheid om – gebind aan die Belydenisskrifte van die Kerk (die Drie Formuliere van Eenheid en die drie Ekumeniese Belydenisse) – die kosbare erfenis van die reformasie, wat vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika uiteraard ononderhandelbaar is, te beoefen en uit te bou.

Benewens *navorsing, onderrig en leer*, is die Universiteit van Pretoria ook pertinent toegespits op gemeenskapsbetrokkenheid, en word hierdie as die drie aspekte van die Universiteit se kernbesigheid beskou.

Wat die Fakulteit se navorsingsuitsette en navorsingsprofiel betref, vaar die Fakulteit uitstekend. Statistieke geneem uit *InCities2*, 'n produk van Thomson Reuters, toon dat die Fakulteit, in vergelyking met vooraanstaande internasionale universiteite se teologiese fakulteite, internasionale erkenning as 'n prominente rolspeler geniet. Die volgende syfers getuig hiervan:

	RANG-ORDE	WEB OF SCIENCE ARTIKELS	SITASIE-IMPAK	AANTAL SITASIES	INTERNASIONALE SAMEWERKING
Universiteit van Pretoria	1	842	0.5	426	15
Universiteit van Edinburgh	2	2 157	0.84	417	21
Vrye Universiteit van Amsterdam	3	350	1.84	316	28
Vrye Universiteit van Berlyn	4	183	1.45	163	6
Humboldt Universiteit van Berlyn	5	158	1.4	101	7

'n Vergelyking van die navorsingsuitsette van die Fakulteit met die drie ander teologiese fakulteite in Suid-Afrika, sien soos volg daaruit:

	AANTAL ARTIKELS	AANTAL SITASIES	INTERNASIONALE SAMEWERKING
Universiteit van Pretoria	269	415	186
Stellenbosch Universiteit	88	149	31
Universiteit van die Vrystaat	95	44	29
Noordwes Universiteit	100	35	7

Belangrik om hier te noem dat bogenoemde prestasie in den brede te dankie is aan die rol wat die *Hervormde Teologiese Studies* in die navorsingsuitsette van die Fakulteit speel.

2. SAMESTELLING VAN DIE FAKULTEIT

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het op grond van 'n besluit van die 65ste Algemene Kerkvergadering van 1998 besluit om deel te word van die nuwe Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria. Die eerste twee kontrakte met die Universiteit van Pretoria wat elk vir vyf jaar gedien het is in 2000 en 2005 deur die Kerk met die Universiteit van Pretoria aangegaan. Die nuwe ooreenkoms tussen die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en die Universiteit het op 1 Januarie 2010 in werking getree. Die ooreenkoms is nie termyngebonde nie, maar kan met 'n wedersydse kennisgewing van drie jaar opgesê word. Enige van die partye kan te enige tyd ook 'n gesprek aanvra om oor van die aspekte opnuut te onderhandel, en die Universiteit kan wanneer getalle van 'n vennoot bly daal, ook weer die ooreenkoms vir onderhandeling oopmaak.

Naas die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het die Teologiese Fakulteit aan die Universiteit van Pretoria vier verdere vennote, te wete die Nederduitse Gereformeerde Kerk, die *Uniting Presbyterian Church in Southern Africa*, die *Uniting Reformed Church in Southern Africa* en die Verenigde Gereformeerde Kerk. Volgens die vennote se ooreenkoms met die Fakulteit het die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika vyf voltydse poste, die Nederduitse Gereformeerde Kerk nege, die *Uniting Presbyterian Church in Southern Africa* twee, en die Verenigde Gereformeerde Kerk een pos. Hierbenewens vul die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika ook 'n deeltydse kontrakpos in Dogmatiek en Christelike Etiek.

Die dosente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika by die Fakulteit sien tans soos volg daaruit:

Prof J Beyers	Godsdiens- en Sendingwetenskap.
Dr WA Dreyer	Kerkgeskiedenis.
Prof Y Dreyer	Praktiese Teologie.
Dr AB Geyser-Fouché	Ou-Testamentiese Wetenskap.
Prof E van Eck	Nuwe-Testamentiese Wetenskap.
Dr T van Wyk	Dogmatiek en Christelike Etiek, deeltydse kontrakpos.
Prof J Buitendag	As dekaan van die Fakulteit met ingang 1 Maart 2010 aangestel, en is nie meer 'n dosent van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nie. Sy aanstelling as dekaan is intussen hernu en verstryk in Maart 2018. Prof Beyers is in 2015 tot medeprofessor bevorder.

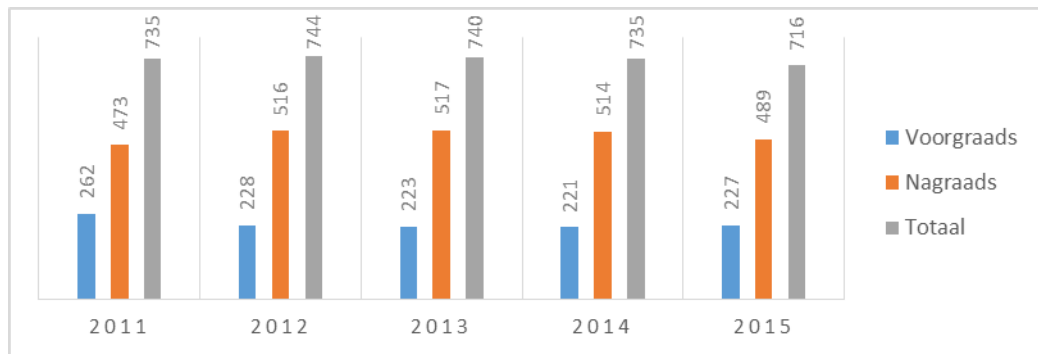
Die bestuur van die Fakulteit sien tans soos volg daaruit:

BESTUUR	
Prof J Buitendag	Dekaan
Prof Dirk Human	Visedekaan
AKADEMIESE DEPARTEMENTE	
Prof Jerry Pillay	Hoof: Kerkgeskiedenis
Prof Danie Veldsman	Hoof: Dogmatiek en Christelike Etiek
Prof Gert Steyn	Hoof: Nuwe-Testamentiese Wetenskap
Prof Dirk Human	Hoof: Ou-Testamentiese Wetenskap
Prof Cas Wepener	Hoof: Praktiese Teologie
Prof Nelus Niemandt	Hoof: Godsdiens- en Sendingwetenskap

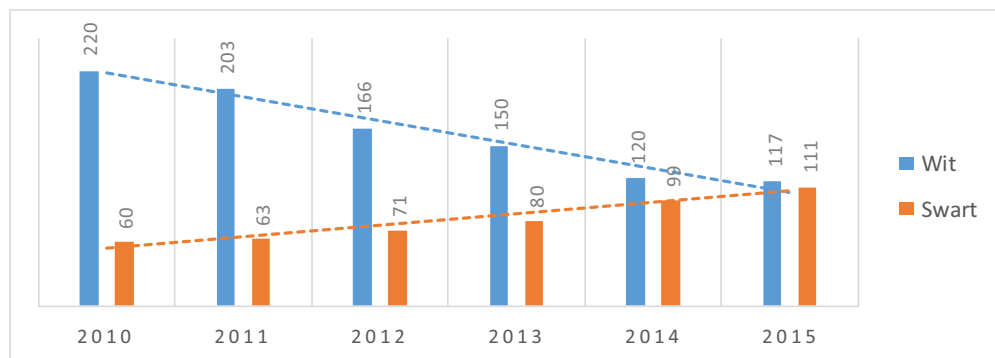
SENTRUMS EN INSTITUTE	
Prof J Beyers	Koördineerder: Program vir Bybel- en Godsdiensstudies
Dr Vuyani Vellem	Direkteur: Sentrum vir Publieke Teologie
Dr Stephen de Beer	Direkteur: Sentrum vir Kontekstuele Bediening
Dr Attie van Niekerk	Instituut vir Missiologie en Ekumeniese Navorsing

3. STUDENTEGETALLE

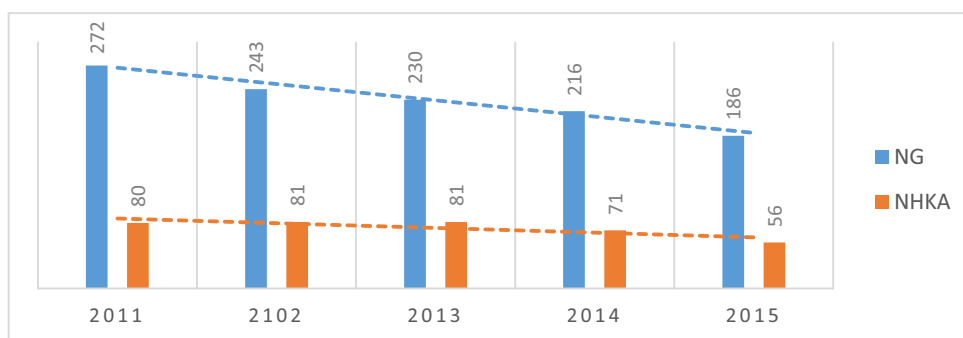
Die studentegetalle van die Fakulteit die afgelope vyf jaar (2011 tot 2015) sien soos volg daaruit:

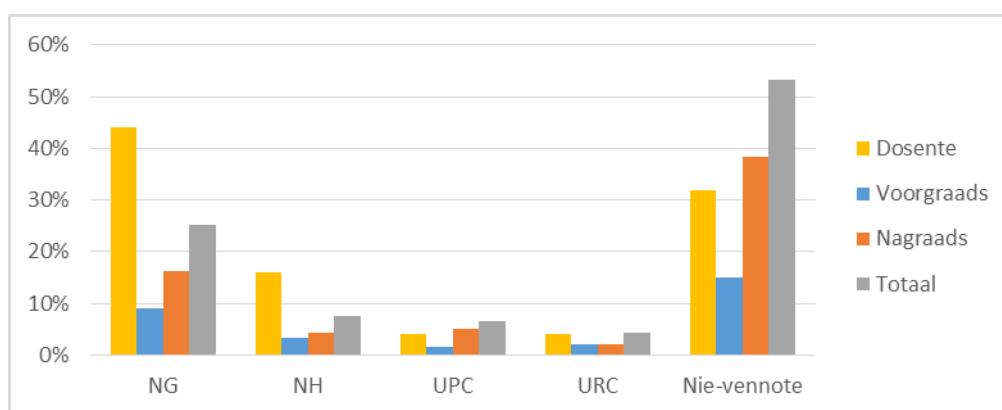
Uit bogenoemde tabel is dit duidelik dat die studentegetalle die afgelope vyf jaar min of meer konstant gebly het. Wat die tabel nie aandui nie is dat die getal studente wat kom uit die tradisionele voedingsbron van die Fakulteit (byvoorbeeld die Nederduitse Gereformeerde Kerk en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika) stelselmatig afneem, en dat studente van ander denominasies (of sonder denominasionele verbintenisse) se getalle stelselmatig toeneem. Die volgende tabel druk hierdie tendens uit:

Spesifiek wat betref die studentegetalle van die tradisionele vennote van die Fakulteit, lyk die getalle soos volg:

Die denominasionele samestelling van die Fakulteit sien tans soos volg daaruit:

4. KURRIKULUM

Wat die kurrikulum van die Fakulteit betref het die volgende veranderinge (formeel, maar nie inhoudelik) plaasgevind sedert die 70ste Algemene Kerkvergadering:

Om te voldoen aan die vlak-uitkomst van die *South African Qualifications Authority*, en om te voldoen aan die *Forum for Theological Education* se ooreengekome gestandaardiseerde graadbenamings, is die volgende veranderinge aangebring:

- * Die BA (Teol) se benaming is verander na BTh (drie jaar eerste graad in teologie, vlak 7), en die BTh se benaming is verander na BDiv (honneursgraad in teologie, vlak 8, wat insluit 30 navorsingskrediete).
- * Die MDiv (twee jaar) is omgeskakel na 'n nuwe een jaar MDiv (meestersgraad met 60 navorsingskrediete) – die ou MDiv I – en die ou MDiv II is vervang met 'n Nagraadse Diploma (Teologie en Kerklike Bediening). Die NDip (Teologie en Bediening) is byvoorbeeld in die geval van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, die verantwoordelikheid van die Hervormde Teologiese Kollege.

Bogenoemde veranderinge beteken in wese geen verandering nie, behalwe dat studente wat die nuwe MDiv slaag, onmiddellik na PhD-studies kan oorgaan, iets wat in die verlede nie moontlik was nie omdat die ou MDiv in wese 'n vlak 8 kwalifikasie was. Nou is dit 'n vlak 9 kwalifikasie wat beteken dat studente se roete na PhD-studies met een jaar verkort is.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se insette in die formele kurrikulum wat aangebied word (BDiv en NDip [Teologie en Kerklike Bediening]) vind plaas by wyse van die Ekumeniese Adviesraad wat as die *kontakpunt* tussen die Fakulteit en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika beskou kan word. Die Kuratorium wys driejaarlik twee lede uit sy verkose lede aan wat namens die Kuratorium, en by implikasie namens die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, die Kerk se belange by die Fakulteit bevorder. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika spreek sy dank teenoor die dekaan van die Fakulteit uit vir die wyse waarop daar die afgelope ses by wyse van die Ekumeniese Adviesraad 'n oop forum aan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gebied is wat betref die Kerk se belange by die Fakulteit, asook vir die deurlopende inligtingssessies wat aangebied word om die Kerk so volledig moontlik in te lig oor die werksaamhede van die Fakulteit, die Fakulteit se visie en missie, en die inhoud van die kurrikulums wat aangebied word.

5. GEMEENSKAPSBETROKKENHEID

Die Sentrum vir Publieke Teologie hanteer 'n omvattende projek oor die rol van die kerk in 'n pluralistiese samelewing waaraan vakgenote van talle universiteite deelneem. Dit wil enersyds die nasionale en die globale konteks se invloed op die kerk bestudeer, en andersyds die kerke se publieke verantwoordelikheid en die wyse om dit ten beste uit te voer.

Die Instituut vir Sendingwetenskaplike en Ekumeniese Navorsing doen navorsing oor verskeie aspekte van die kerk se getuieis in die samelewing. Die ruim befondsing wat vanuit die industriewêreld hiervoor bewillig word, getuig van die waardering wat die Instituut vir Sendingwetenskaplike en Ekumeniese Navorsing vir die werk wat gedoen word ontvang.

Die Sentrum vir Kontekstuele Bediening het as missie die voortgaande verdere indiensopleiding van leraars en ander geestelike of kerklike leiers van enige denominasie in die verstaan en hantering van die Bybel, en in bedieningsvaardighede wat kontekstueel relevant is vir die kommunikasie van die evangelie van Jesus Christus in die Suid-Afrikaanse samelewing, onderrig en navorsing in belang van die ontwikkeling van kontekstuele bediening met die oog op die opbou van effektiewe gemeentes in die Suid-Afrikaanse samelewing.

Die Sentrum vir Bedieningsontwikkeling – nou Excelsus – voldoen aan die behoeftes van die Nederduitse Gereformeerde Kerk, en vervul ongeveer die Hervormde Teologiese Kollege se rol by die Nederduitse Gereformeerde Kerk.

Die Hervormde Teologiese Kollege bied vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika die geleentheid om naas die formele akademiese programme, op 'n gestruktureerde wyse studente verder toe te rus vir die bediening in die Kerk. Die Hervormde Teologiese Kollege is in die besonder verantwoordelik vir die NDip (Teologie en Kerklike Bediening).

6. DIE TAALBELEID VAN DIE UNIVERSITEIT VAN PRETORIA EN DIE FAKULTEIT TEOLOGIE

Ten tyde van die opstel van hierdie verslag is die Universiteit van Pretoria in 'n proses van hersiening van sy taalbeleid, soos die geval is by die meeste ander universiteite in Suid-Afrika. As deel van hierdie proses is die Fakulteit – omdat alle fakulteite inderdaad nie homogeen is nie – versoek om 'n moontlike taalplan voor te lê vir oorweging.

As uitgangspunt van die Fakulteit se spesifieke taalplan is die Universiteit se erkenning dat elkeen die reg het *om in openbare onderwysinstellings onderwys te ontvang in die amptelike taal of tale van eie keuse waar daardie onderwys redelikerwys doenlik is* (Artikel 29[2] van die Grondwet van Suid-Afrika). Die Fakulteit erken verder die gelyke status van al die amptelike landstale. Die Fakulteit aanvaar verder dat naas Engels as primêre onderrigtaal, Afrikaans en Sepedi ook as onderrigtaale gebruik sal word. As sodanig onderskryf die Fakulteit die beginsel van multilinguïsmes.

Bogenoemde uitgangspunte impliseer prakties dat die BTh- en BDiv-programme in Afrikaans en Engels gedoseer sal word en die Dip (Theol) in Engels. Omdat die MDiv-program tans net uit Afrikaanssprekende studente bestaan, word die program in Afrikaans aangebied. Verder word alle eksamenvraestelle in Afrikaans en Engels aangebied, en studente kan eksamen in hulle taal van keuse aflê.

Die opstellers van hierdie verslag glo dat daar tydens die Algemene Kerkvergadering meer duidelik oor hierdie saak sal bestaan wat tydens die vergadering gekommunikeer sal word.

7. MOONTLIKE NUWE STRUKTUUR VAN FAKULTEIT

In die tweede helfte van 2015 het die Universiteit alle fakulteite versoek om voorstelle in te dien rakende die huidige struktuur van elke fakulteit. Die doelwit van hierdie versoek is geleë in die moontlikheid dat elke fakulteit organisatories beter bestuur kan word, en wat as uitvloeisel die navorsingsuitsette van elke fakulteit kan verbeter.

In die uitvoering van hierdie opdrag het die Fakulteit 'n internasionale paneel versoek om die struktuur, navorsingsuitsette en strategiese doelwitte van die Fakulteit te beoordeel. Hierdie paneel se bevindings is opgeneem in die volgende voorstel wat deur die Universiteit goedgekeur moet word:

- * Die Departemente Dogmatiek en Christelike Etiek, en Kerkgeskiedenis en Kerkreg, smelt saam tot een Departement.
- * Die drie sentra aan die Fakulteit smelt saam tot een sentrum, te wete die sentrum vir Religie en Gemeenskap.
- * Die Departement Godsdiens- en Sendingwetenskap word omskep tot die Departement Religie. Hierdie Departement sluit die Departement Bybel- en Godsdiensstudies in wat voorheen onder die Fakulteit Geesteswetenskappe geressorteer het. Dit is reeds vir 'n aantal jare die geval dat die dosente van die Fakulteit, en veral van die dosente verbonde aan die Departement Godsdienswetenskap en Missiologie, vir hierdie Departement se voorgraadse studente verantwoordelikheid neem. Die dosente van die Fakulteit neem ook reeds vir baie lank verantwoordelikheid vir nagraadse studente komende uit hierdie Departement. Hierdie omskepping is dus in wese die formalisering van 'n bestaande situasie.
- * Die Fakulteit sal bestaan uit vyf Departemente:
 - ** Departement Ou Testamentiese en Hebreeuse Literatuur.
 - ** Departement Nuwe Testamentiese en Verwante Literatuur.

- ** Departement Sistematiese en Historiese Teologie.
- ** Departement Praktiese Teologie.
- ** Departement Religie.

- * Om voorsiening te maak vir die inkorporering van die Departement Bybel- en Godsdiensstudies in die naam van die Fakulteit, is die voorstel dat die Fakulteit se naam verander na die Fakulteit Teologie en Religie.

Hierdie veranderinge, indien hierdie voorstel aanvaar word, sal vanaf 2018 geïmplementeer word. Die herbenaming van die Fakulteit sal amptelik op 1 Januarie 2018 geskied, en die herstrukturering van die Fakulteit en die herbenaming van die Departemente op 1 Januarie 2019.

8. **100-JARIGE FEESVIERING**

Die Fakulteit vier in 2017 sy 100-jarige bestaan. Verskeie aksies en geleenthede word in hierdie verband beplan. Prof J Buitendag, die dekaan van die Fakulteit, sal tydens die vergadering hieroor breedvoerig inligting verskaf.

9. **SLOT**

Dit gaan goed met die opleiding van die studente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika by die Fakulteit, ten spyte van die onlangse gebeure op die meeste kampusse van die Suid-Afrikaanse universiteite. Die dekaan doen moeite om die beste vir die Fakulteit en die vennote te beding. Dit is skrywer se oorwoë mening dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika 'n gunstige bedeling aan die Universiteit van Pretoria het en dat ons getal dosente, in terme van die getal studente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, uiters gunstig is. Wanneer in ag geneem word wat die Kerk vir sy finansiële inset in die opleiding van sy predikante ontvang en wat die Kerk daarby baat, is die besef weer eens dat die Kerk 'n uiters voordelige posisie by die Universiteit van Pretoria geniet.

Graag wil die opsteller van hierdie verslag 'n spesiale woord van dank uitspreek teenoor elkeen van die Kerk se dosente. Die dosente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika speel 'n rigtinggewende rol by die Fakulteit, het die afgelope drie jaar bo verwagting presteer en baie vermag. Wanneer daar byvoorbeeld in ag geneem word dat byna alle lesings in Engels herhaal moet word en die tyd wat dit opneem, tesame met hoë uitsetsyfers wat navorsing betref, kan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika met reg trots wees op sy dosente.

---oOo---

Bylae

EE

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

*Hervormde Teologiese
Studies*

1. **INLEIDING**

Die hoofredakteur, prof AG van Aarde, en die kernredaksie van die *Hervormde Teologiese Studies*, bestaande uit die lede van die Hervormde Dosenteraad van die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria onder voorsitterskap van prof E van Eck, gee hiermee verslag aan die Algemene Kerkvergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika oor die periode Januarie 2013 tot April 2016. Per besluit van die Algemene Kerkvergadering vorm die *Hervormde Teologiese Studies* deel van die infrastruktuur van die Hervormde Teologiese Kollege. Hierdie verslag dien dus ook by die Kuratorium vir Teologiese Opleiding.

2. **AKKREDITASIE EN SITASIE-IMPAK**

Die *Hervormde Teologiese Studies* is nie net die oudste en mees omvangryke teologiese tydskrif in Suid-Afrika nie, maar ook die eerste in Suid-Afrika wat volledig elektronies aanlyn, volgens die sogenaamde digitale goue roete, gepubliseer word. Op 1 Januarie 2015 het die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika die kontrak met AOSIS Publishing vir die elektroniese publikasie van die *Hervormde Teologiese Studies* verleng, tot ten minste 31 Desember 2022. Sedert die *Hervormde Teologiese Studies* in 2009 aanlyn uitgegee is, het 4 767 707 lesers, volgens die *Hervormde Teologiese Studies* se digitale webwerfmeting op 31 Desember 2015, van die *Hervormde Teologiese Studies* elektronies gebruik gemaak. Gedurende 2015 was 863 lesers uit Asië afkomstig, 4 496 uit Europa, 11 784 uit Noord-Amerika en Kanada en 10 443 uit Suid-Afrika. Die *Hervormde Teologiese Studies* se meeste lesers is dus van buite Suid-Afrika. Op 4 Mei 2016 het reeds 39 113 lesers wêreldwyd die Hervormde kroniek van prof JP Oberholzer, gepubliseer in 2010 met die titel *Honderd jaar kerk en teologiese opleiding*, aanlyn gelees.

Die *Hervormde Teologiese Studies* word op grond van internasionale akkredita-sie outomaties deur die Suid-Afrikaanse Departement vir Hoër Onderwys en Opleiding as 'n subsidiedraende tydskrif erken. Dit beteken dat outeurs (en hulle geregistreerde nasionale en internasionale navorsingassosiate) wat aan Suid-Afrikaanse universiteite formeel verbind is en in die *Hervormde Teologiese Studies* publiseer, staatsubsidie vir die betrokke universiteit op grond van geakkrediteerde artikeluitsette verdien. Gedurende 2015 was 96.3 subsidie-eenhede tot voordeel van die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria gepubliseer.

Die *Hervormde Teologiese Studies* word deur die belangrikste internasionale indekse geakkrediteer. Onder hulle erken die Suid-Afrikaanse regering die *International Science Information Index* (Thomson Reuters, *Humanities and Arts*), *Elsevier Scopus* en *SciELO SA* indekse. Hierdie indeksering maak dat die *Hervormde Teologiese Studies* globaal toeganklik is. Op grond van hierdie indekse, volgens die meting van die *SJR Scimago Journal and Country Rank* op 30 April 2016, gebaseer op Scopus, presteer die *Hervormde Teologiese Studies* in Afrika (Suid-Afrika ingesluit) sowel as wêreldwyd, besonder goed. In Afrika word die *Hervormde Teologiese Studies* in vergelyking met alle ander Suid-Afrikaanse teologiese tydskrifte, as die tydskrif met die hoogste sitasie-indeks gegradeer. Die ander onder die eerste vyf is *Neotestamentica* (2de), *Verbum et Ecclesia* (3de) *Missionalia* (4de) en *Acta Theologica* (5de). In vergelyking met alle ander Suid-Afrikaanse tydskrifte in die Geesteswetenskappe in Suid-Afrika, is die *Hervormde Teologiese Studies* derde op die ranglys, met twee ander teologiese tydskrifte onder die eerste tien, te wete *Neotestamentica* (6de) en

Acta Theologica (10de). In vergelyking met die res van die wêreld, wat teologiese tydskrifte betref, word die *Hervormde Teologiese Studies* onder die eerste 50 as die 25ste op die ranglys gegradeer. Die enigste ander Suid-Afrikaanse tydskrif in hierdie lys van 50, is *Neotestamentica* (die vaktydskrif van die Nuwe-Testamentiese Werkgemeenskap van Suid-Afrika), met die 44ste graderingsposisie. Die *Hervormde Teologiese Studies* presteer beter as ander invloedryke buitelandse teologiese tydskrifte, soos byvoorbeeld *New Testament Studies* (27ste), *Journal of the American Academy of Religion* (32ste), *Pastoral Psychology* (33ste), *Novum Testamentum* (34ste), *Harvard Theological Review* (39ste), *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* (42ste), en die *Journal for the Study of the New Testament* (43ste).

3. HOOGTEPUNTE

Gedurende die afgelope drie jaar was daar verskeie hoogtepunte.

In 2013 is Volume 69, Aflerwing 1, as die James Loader Huldigingsbundel ingerig. Van die 122 artikels wat daarin opgeneem is, is 20 deur internasionale outeurs geskryf. Hierdie aflerwing bevat 'n spesiale versameling van 12 artikels oor die kerkvader Augustinus, waarvan 11 outeurs van oorsee is. Aflerwing 2 bestaan uit 21 artikels vanuit die vakgebied Praktiese Teologie, onder subredakteurskap van die Werkgemeenskap vir Praktiese Teologie in Suid-Afrika (wat prof Jaco Dreyer van die Universiteit van Suid-Afrika as seksieredakteur benoem het).

In 2014 is die *Hervormde Teologiese Studies* se 70ste verjaarsdag gevier en Aflerwing 1 is aan die dekaan van die Fakulteit Teologie, prof Buitendag, ter herdenking van sy 60ste verjaarsdag, opgedra. Dit bestaan uit 117 artikels, waarvan 31 outeurs van oorsee is. Aflerwing 2 bestaan uit die Praktiese Teologie afdeling, met 20 artikels. Aflerwing 3 fokus op *stedelike publieke teologie* as 'n spesiale versameling, en dit bestaan uit 27 artikels.

In 2015 is Aflerwing 1 ingerig as die PGR de Villiers Huldigingbundel, met 'n totaal van 78 artikels waarvan 25 outeurs van oorsee is. Aflerwing 2 is die Praktiese Teologie afdeling, met 25 artikels. Aflerwing 3 is in verskeie opsigte 'n besondere hoogtepunt. In hierdie aflerwing is die 15de verjaarsdag van die Hervormde Teologiese Kollege aan die Universiteit van Pretoria gevier, en die bundel is aan dr JC van der Merwe opgedra, by geleentheid van sy uittrede as hoof van die Hervormde Teologiese Kollege. 'n Ander rekord in die geskiedenis van die *Hervormde Teologiese Studies* moet ten opsigte van hierdie aflerwing vermeld word, naamlik dat 30 Hervormde predikante in een bundel akademiese artikels gepubliseer het. Hierdie aflerwing bestaan uit 119 artikels, waarvan nege 'n spesiale versameling is op grond van die inisiatief van die Universiteit van Pretoria se Sentrum vir Kontekstuele Bediening, met die subtitel *Unshackled*. Van die totaal van die bydraers vir Aflerwing 3, is 24 outeurs wat akademici uit die swart gemeenskap is, wat waarskynlik ook as 'n rekord vir 'n Suid-Afrikaanse teologiese tydskrif aangeteken kan word.

Vir 2016 word vier aflerwings beplan. Die eerste is die Graham Duncan Huldigingsbundel. Die tweede vorm die Afdeling Praktiese Teologie. Die derde sal uit algemene navorsingsuitsette bestaan en die vierde sal die eerste volume wees ter viering van die Fakulteit Teologie se eeufees in 2017. Vier spesiale versamelings word tot Aflerwing 4 toegevoeg: Qumran-tekste, diversiteit, die verhouding natuurwetenskap-teologie, 20 jaar demokrasie en spiritualiteit. 'n Groot aantal internasionale outeurs sal hierin bydraes maak en die bundel word

aan die visekanselier en rektor van die Universiteit van Pretoria, prof Cheryl de la Rey, opgedra.

4. REDAKSIERAAD

Die Hervormde dosente van die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria vorm die kernredaksie, onder voorsitterskap van die voorsitter van die Hervormde Dosenteraad, prof E van Eck. As hoofredakteur is verkies emeritus-professor AG van Aarde, prof Y Dreyer en prof Malan Nel as mederedakteurs, en dr Tanya van Wyk as assistentredakteur. Ds C van der Merwe is die publikasie-koördineerder. Die dagbestuur van die kernredaksie wat vir die daaglikse bestuur van die *Hervormde Teologiese Studies* verantwoordelik is, bestaan uit die hoof van die Hervormde Teologiese Kollege, dr AG Ungerer, die vorige hoof van HTK wat steeds vir onder andere die *Hervormde Teologiese Studies*-sake gekontrakteer is, dr JC van der Merwe, die voorsitter van die kernredaksie, prof E van Eck, en die hoofredakteur, prof AG van Aarde.

Die volledige internasionale redaksieraad word uit die volgende persone saamgestel:

A Batten	<i>Conrad Grebel University College and University of Waterloo, Canada</i>
G Bazzana	<i>Harvard Divinity School, United States</i>
J Beyers	Universiteit van Pretoria
J Buitendag	Universiteit van Pretoria
W Carter	<i>Texas Christian University, United States</i>
P Couture	<i>Emmanuel College, University of Toronto, Canada</i>
A Dillen	<i>Faculteit Teologie en Religiewetenskappe, Katholieke Universiteit Leuven, België</i>
WA Dreyer	Universiteit van Pretoria
C du Toit	<i>Institute for Theology and Religion, Universiteit van Suid-Afrika</i>
R Dykstra	<i>Princeton Theological Seminary, United States</i>
AB Geyser-Fouché	Universiteit van Pretoria
D Grafton	<i>Lutheran Theological Seminary, Philadelphia, United States of America</i>
D Fergusson	<i>University of Edinburgh, United Kingdom</i>
L Francis	<i>University of Warwick, United Kingdom</i>
U Körtner	Universiteit van Wenen, Oostenryk
J Alfred Loader	Universiteit van Wenen, Oostenryk
J S Kloppenborg	<i>University of Toronto, Canada</i>
J Loba-Mkole	<i>Bible Society of DR Congo, Democratic Republic Congo</i>
J Muis	Protestantse Theologische Universiteit, Nederland
M Nel	Universiteit van Pretoria
M D Nyiawung	<i>Presbyterian Theological Seminary, Cameroon</i>
J Pillay	Universiteit van Pretoria
M Sarot	Tilburg Universiteit, Nederland
DC Sim	<i>Australian Catholic University, Australia</i>
D Smith	<i>Huron University, Ontario, Canada</i>
LJ van den Brom	Protestantse Theologische Universiteit Utrecht, Nederland
C van der Merwe	Universiteit van Pretoria
T van Wyk	Universiteit van Pretoria
EM Wainwright	<i>University of Auckland, New Zealand</i>

5. **FINANSIES EN DIGITISERING VAN ARGIEF**

Die *Hervormde Teologiese Studies* kernredaksie kon daarin slaag, om in die lig van die finansiële probleme van die Kerk, die begroting vir 2016 met R320 438.00 te verminder. In 2015 was die kerklike bydrae R604 495.00 en in 2016 is dit R284 057.00. Die Universiteit van Pretoria, via die dekaansbegroting, het R680 000.00 vir produksiekoste in 2016 bygedra. Dit het die uitgawes van die digitisering van die totale argief vanaf die *Hervormde Teologiese Studies* se begin in 1942, ingesluit. Dividende vir die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is dat die Universiteit van Pretoria meer as R4 miljoen per jaar vir teologiese opleiding en navorsing in die Hervormde Kerk beskikbaar stel.

6. **DANKWOORD**

Die redakteur en redaksie bedank die Hervormde Teologiese Kollege, die Kuratorium vir Teologiese Opleiding, die Raad van Finansies, die Algemene Kerkvergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, die dekaan van die Fakulteit Teologie aan die Universiteit van Pretoria en *AOSIS Publishing* vir lojale ondersteuning. Die *Hervormde Teologiese Studies* gaan die toekoms met 'n positiewe verwagting in. In 2016 en 2017 sal nie net die eeufees van die Fakulteit Teologie deur die *Hervormde Teologiese Studies* gevier word nie, maar ook die 500 jarige Reformasiefees.

---oOo---

2015
ANNUAL

HTS THEOLOGIE STUDIES / THEOLOGICAL STUDIES

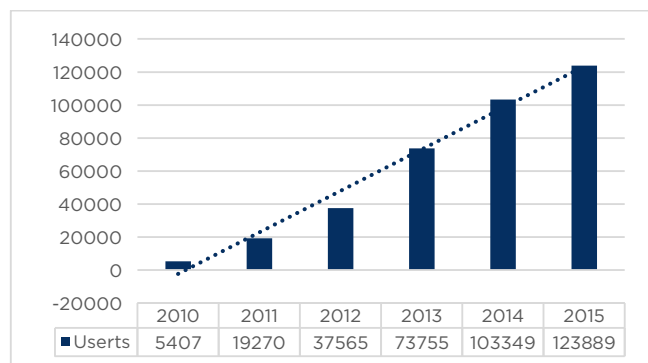
ISSN: 0259-9422 (print)
ISSN: 2072-8050 (online)

The information contained in this report is propriety. It is understood that all parties shall treat the contents of this report in strict confidence in perpetuity. © 2016 AOSIS (Pty) Ltd.

READER OVERVIEW

Journal visitors

The journal had an average steady growth of 17% more visitors, compared to 2014.

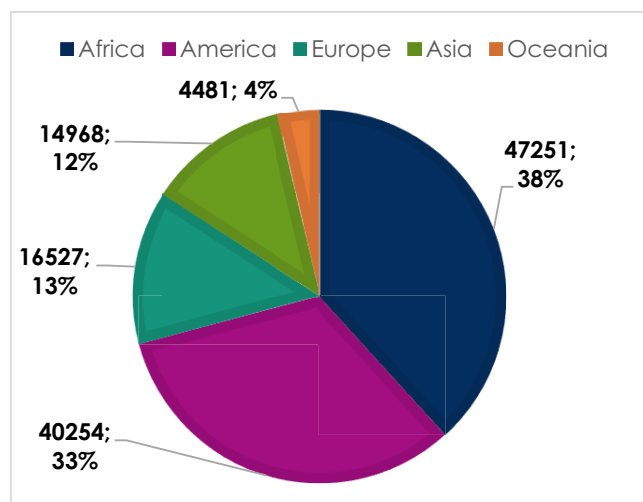
Article downloads

The table reflects the amount of article downloads in a year. In September 2015, 90630 articles were downloaded.

Year	Downloads
2013	421970
2014	653037
2015	914943

Continent perspectives

The journal experienced a growth in readership from Africa. In 2015.

SUMMARY

Interest from Africa had increased the most; compared to other countries over the last year:

Continent	First-time visitor
Southern Africa	27373
Eastern Africa	16223
Western Africa	3248
Middle Africa	180
Northern Africa	227

In Africa	First-time visitor
South Africa	25717
Kenya	11461
Zimbabwe	2648
Nigeria	2079
Ghana	1031

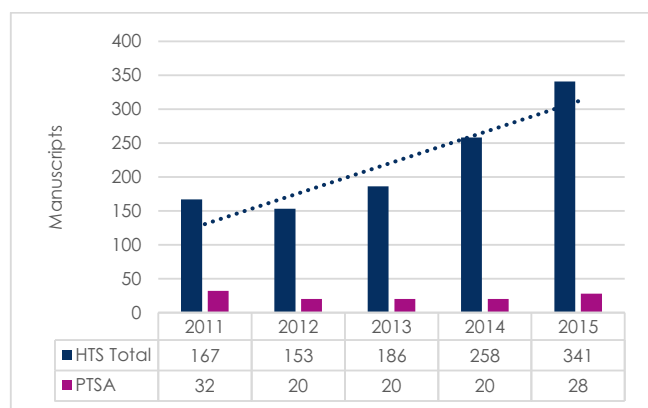
South Africa (Region)	First-time visitor
Gauteng	14837
Western Cape	5066
KwaZulu-Natal	1943
North West	1041
Eastern Cape	979

South Africa (City)	First-time visitor
Pretoria	5185
Cape Town	4176
Sandton	4012
Centurion	2144
Durban	1101

HTS THEOLOGIESE STUDIES/THEOLOGICAL STUDIES

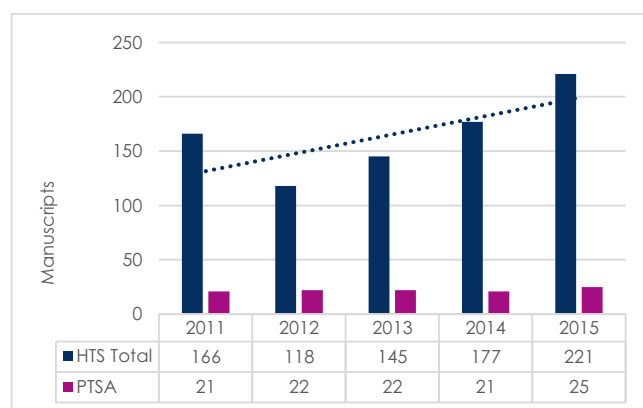
SUBMISSION OVERVIEW

The graph illustrates the number of new manuscript submissions to the journal in 2015. PTSA (Practical Theology) is shown separately, but is included in the HTS Total.

PUBLISHED OVERVIEW

The number of manuscripts published online in 2015 was 221. PTSA is shown separately, but is included in the HTS Total

Origin of submissions

The table indicates the affiliation of the first author of all 2015 manuscript submissions.

Affiliation	Manuscripts
University of Pretoria	115
North-West University	50
University of South Africa	48
Stellenbosch University	23
University of the Free State	14
University of KwaZulu-Natal	12
University of Vienna	6
University of Johannesburg	4
University of Cape Town	2
South African Theological Seminary	2
International/Other	65

Origin of publications

The table indicates the affiliation of the first author of all 2015 manuscripts published.

Affiliation	Manuscripts
University of Pretoria	87
University of South Africa	33
North-West University	27
University of the Free State	13
University of Stellenbosch	9
University of KwaZulu-Natal	5
University of Johannesburg	3
University of Cape Town	1
University of the Western Cape	1
International/Other	42

Country	Manuscripts
South Africa	185
The Netherlands	11
Germany	4
Greece	2
International/Other	19

INDEXED & ARCHIVED

After publication the complete text of each article is deposited immediately and permanently archived in major bibliographic databases:

- Gale Cengage Learning
- ProQuest
- Google Scholar
- Scielo SA
- Elsevier Scopus
- Directory of Open Access Journals
- EBSCO Host
- Thomson Reuters Web of Science
 - Arts and Humanities Citation Index
- SA ePublications, Sabinet
- African Journals Online
- ATLA Religion Database®, published by the American Theological Library Association
- Bibliographical Information Bank in Patristics, Université Laval, Québec, Canada
- Elenchus of Biblical Bibliography of the Editrice Pontificio Instituto Biblico, Rome, Italy
- International Bibliography of Periodical Literature (IBZ), Osnabrück, Germany
- International Bibliography of Book Reviews of Scholarly Literature, Osnabrück, Germany.
- New Testament Abstracts, Boston College School of Theology and Ministry, Chestnut Hill MA, United States
- Old Testament Abstracts, Catholic University of America, Washington DC, United States
- Religious and Theological Abstracts, Cambridge MA, United States
- UPSpace, University of Pretoria, South Africa
- AOSIS Publishing Library

AOSIS archives the journal in Portico, which provides permanent archiving for electronic scholarly journals.

Citations

The total citations earned per year on published content, as picked-up by Crossref.

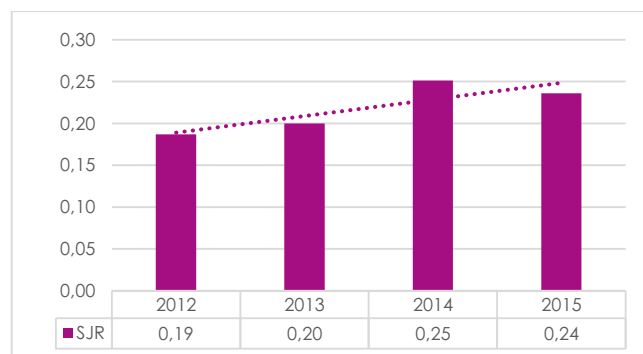
Year	Citations recorded in Crossref
2012	98
2013	176
2014	104
2015	116

Impact factors

Impact factor tells us nothing about the quality of an article, but only about the quality of the journal as a whole.

Arts & Humanities Citation Index: The journal is included in AHCI but because it is not part of their JCR, they do not receive Impact Factors. According to Thomson Reuters, Arts and humanities journals exhibit a citation pattern very different from social and hard sciences journal and are not well suited for a metric such as the Impact Factor.

Elsevier Scopus: The SJR indicator measures the scientific influence of the average article in a journal, it expresses how central to the global scientific discussion an average article of the journal is.

Journal Rankings (Elsevier Scopus)

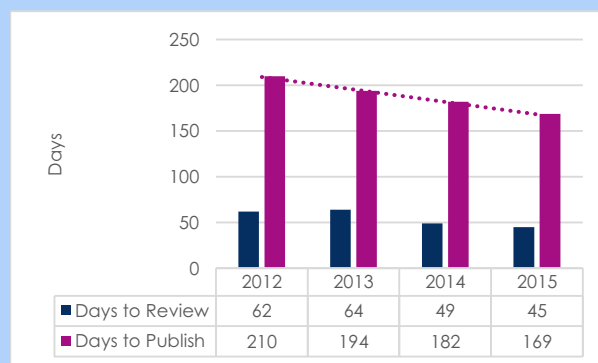
In Africa: Within the subject category 'Religious Studies', the journal achieved first position in the SJR rankings list. It has the highest scientific influence in Africa.

Globally: The journal achieved 40th position – the only African journal that made it on the top 50 of SJR rankings in the subject category 'Religious Studies'.

IN FOCUS – UNDERSTANDING THE GRAPH

The 'days to review' is calculated from date of submission (or designation of Review Version) to the initial Editor Decision, while the 'days to publish' is measured for accepted submissions from its original uploading to its publication.

AOSIS works toward achieving, then maintaining a 90-day turnaround time to publish accepted submissions online.

Bylae

FF

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Teologiese
Opleidingsfonds

Hiermee die verslag van die Teologiese Opleidingsfonds vir die verslagperiode 1 Maart tot 31 Desember 2015. Die termyn strek tot 31 Desember 2015 vanweë die feit dat die Algemene Kerkvergadering gedurende 2016 plaasvind en ringsvergaderings vroeër gehou word. Indien gewag moet word totdat die syfers soos in 'n normale boekjaar wat strek tot 28 Februarie beskikbaar is, sou beteken dat ringe nie betyds verslag ontvang nie. In dié verband word die personeel van die Kerkkantoor hartlik bedank vir die hulp wat verleen word om die verslag te lewer, naamlik me Thea Wessels vir die verrekening en me Karen Breedts vir die versending van die verslag aan alle belanghebbendes.

Die verslag spreek vanself en gaan gepaard met die standaard dankbetuiging aan lidmate en gemeentes wat die Fonds positief ondersteun en jaarliks bestendige bydraes lewer. Jaar na jaar kan dit nie anders nie as om met verbasing dank te betuig vir die reaksie uit die Kerk. Dit is aangenaam om dankie te sê vir iets wat moontlik word deur 'n dieperliggende motivering wat nou verwant is aan die kerk van die Here Jesus Christus.

Baie dankie aan gemeentes wat verstommende bydraes gemaak het in die vorm van ruim bedrae. Dieselfde dankbaarheid gaan ook aan kleiner gemeentes wat gestuur het soos dit in die gemeente tydens die betrokke deurkollekte ontvang is. Positiewe gesindheid, ongeag die bedrag, maak die verskil.

Soos kennis geneem word die opbrengs van die Fonds reeds aangewend vir teologiese opleiding wat bydraes vir die Fonds sinvol maak gesien in die lig van die feit dat die rente-opbrengs groter is as bydraes gein, en effektief daarop neerkom dat vir die Kerk aan teologiese opleiding 'n heffingverligting bewerkstellig word.

Die inkomste soos oor jare aangedui het soos volg verloop:

JAAR	SALDO	GROEI SEDERT VORIGE JAAR
1999	R100 000.00	
2000	R270 000.00	R170 000.00
2001	R515 232.60	R242 232.60
2002	R764 000.00	R251 767.40
2003	R1 093 470.70	R329 470.70
2004	R1 524 840.86	R431 379.16
2005	R1 829 897.57	R305 047.71
2006	R2 300 294.58	R470 397.01
2007	R2 868 014.26	R567 719.68
2008	R2 995 947.84	R127 933.58
2009	R3 577 644.79	R581 696.95
2010	R4 175 806.17	R598 161.38
2011	R4 769 545.42	R593 739.25
2012	R5 446 206.25	R676 660.83
2013	R6 150 410.11	R704 203.86
2014	R6 886 972.56	R736 562.45
2015	R7 642 658.24	R755 685.68
2016	R8 371 231.74	R728 573.50

Dit is positief om daarop te wys dat die rente-opbrengs tydens die verslagjaar R455 436.86 van die totale inkomste vir die jaar beloop het, en beteken dat meer aan rente verdien word as wat deur bydraes uit gemeentes ontvang word.

Die verskillende beleggings van die Fonds by erkende finansiële instellings is soos volg saamgestel:

FINANSIËLE INSTELLING	BELEGGING
ABSA	R2 565 587.70
Eerste Nasionale Bank	R494 850.33
Standard Bank	R522.11
Investec	R1 191 151.52
Kerkgeld vir Kerkwerk	R3 433 381.41
Totaal	R7 685 493.07

Soos reeds vermeld is reeds verlede jaar 'n gedeelte van die Fonds aangewend soos aangedui, wat ook vanjaar gebeur het. Dit blyk wanneer die volgende syfers in aanmerking geneem word:

Beleggingsaldo op 28 Februarie 2015	R7 632 670.53
Plus netto groei gedurende 2016	+ R728 573.50
Totaal	R8 361 244.03
Min huidige netto beleggingsaldo	- R7 685 493.07
Verskil	R675 750.96
Aangewend gedurende 2015	- R393 685.62
Aangewend gedurende 2016	- R282 065.34

Die bankrekening van die Fonds het onveranderd gebly en gemeentes word versoek om u bydraes asseblief direk in die volgende rekening in te betaal:

Rekeninghouer: Teologiese Opleidingsfonds
Instansie: ABSA Bosmanstraat
Rekeningnommer: 4048632649.

Die deurkollekte wat vanjaar aan die Fonds afgestaan word is 31 Julie en 7 Augustus.

Ontvang hiermee ten slotte 'n hartlike dank vir u bydraes en gesindheid, asook seën op u dienswerk in gemeentes in tye waarin die Kerk se werk verswaar word deur omstandighede waarbinne die Kerk kerk moet wees.

---oOo---

Bylae

GG

Kernkomitee:
Gemeentelike
Dienswerk

Etiese kode vir
dienaars van die
Woord van die Kerk

'n Komitee bestaande uit prof Esmé van Rensburg, dr AG Ungerer, JC van der Merwe en RA Denton het die afgelope jaar by verskillende geleenthede aan 'n etiese kode vir dienaars van die Woord gewerk. Na nege rondtes van verfyning is die finale produk eindelik ter tafel. Die insette van prof Van Rensburg was van onskatbare belang aangesien sy 'n kenner ten opsigte van etiese kodes is en verskeie professionele organisasies in hierdie verband begelei het.

Die proses om 'n etiese kode vir dienaars van die Woord daar te stel verloop al oor etlike jare. Sedert die 66ste Algemene Kerkvergadering (2001) is daar gepoog om 'n etiese kode vir dienaars van die Woord saam te stel. Die 69ste Algemene Kerkvergadering het die volgende opdrag gegee:

Die voorstel word terugverwys na die raad vir verwerking met in agneming van die opmerkings wat gemaak is deur die vergadering en voorlegging aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir afhandeling.

Daar het weer 'n verslag op die 70ste Algemene Kerkvergadering gedien en is besluit:

Die aangeleentheid word verwys na die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir afhandeling en implementering.

Die Kommissie het by sy vergadering gehou op 2 en 3 Junie 2016 besluit om die voorgestelde etiese kode vir dienaars van die Woord van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika weer eens as beskrywingspunt by die 71ste AKV te laat dien. Hieronder volg die volledige weergawe van die etiese kode vir dienaars van die Woord:

1. INLEIDING

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika aanvaar die etiese kode vir dienaars van die Woord wat as reglement in die Kerkorde vervat is. Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika aanvaar tegelyk dat predikante in hul ampsbediening die handhawing van hoë standaarde van professionele bevoegdheid en aanvaarde morele en etiese optrede sal navolg.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika aanvaar dat predikante sal strewen na die uitleef van die Christelike liefde wat ook beginsels soos integriteit, betroubaarheid, getrouheid, eerlikheid, opregtheid, verantwoordbaarheid, billikheid en regverdigheid insluit:

- * Integriteit verwys na eerlike bedoeling in terme van die predikant se karakter en omgaan met mense.
- * Betroubaarheid verwys na die nakoming van verpligtinge ten opsigte van die self, die gesin, die gemeente en die breër samelewing.
- * Getrouheid verwys na getrouheid aan die Skrif, die belydenisskrifte, die Kerkorde, besluite en die beginsels, oortuigings en integriteit van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.
- * Eerlikheid en opregtheid verwys na die suiwere intensie van die predikante in handelinge, en dat hul gedrag in diens van die koninkryk van God sal staan en sal vergestalt in hul omgaan met andere.
- * Verantwoordbaarheid dui daarop dat predikante aanvaar dat hulle

verantwoording sal doen aan God, hul medemens en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, vir hul roeping en werk as predikante en die bestuur van 'n gemeente.

- * Billikheid dui daarop dat die predikant ten alle tye billik sal optree teenoor gemeentelede, vorige gemeentelede, personeel van die gemeente en lede van die gemeenskap, al is hulle nie deel van die betrokke gemeente nie.
- * Regverdigheid verwys na die predikant se strewe tot regverdige optrede teenoor alle mense.

Die predikant aanvaar dus dat bogenoemde beginsels ingebed is in die beginsels onderliggend aan alle etiese en professionele kodes, naamlik:

- * *Individue se reg tot outonomie:* Outonomie verwys na die aanvaarding van individue se keuse tot besluitneming. Dit impliseer dus dat die predikant deur begeleiding gemeentelede sal onderrig in die wil van God, maar dat die individu ten alle tye die reg tot eie besluitnemingsprosesse behou.
- * *Optrede moet tot voordeel of beste belang van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika plaasvind:* Predikante aanvaar dat hul optrede tot voordeel van die koninkryk van God en die gemeente in die breë sal strek, maar ook tot voordeel van die individu sal plaasvind. Dit impliseer dus dat die predikant se gedrag ten alle tye die spirituele en geestelike welsyn van die individu en die gemeente sal bevorder.
- * *Skadeberokkening:* Predikante sal poog om ten alle tye skadeberokkening te voorkom ten opsigte van die self, eie gesin, gemeentelede, of gemeente, vorige gemeentelede of vorige gemeentes en die gemeenskap in die breë.
- * *Geregtigheid:* Predikante aanvaar die beginsel van geregtigheid en billikheid en sal hul gedrag baseer op Bybelse beginsels oor die waarheid.
- * *Getrouheid:* Getrouheid verwys na die nakoming van verpligtinge, ondernemings en beloftes wat deur predikante aan die amp, gemeentes en die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in breë gemaak word, soos vervat is in die proponentformule, beroepsbrief, bevestigingsformulier en die werkopgawe van die spesifieke gemeente.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika aanvaar dat die Kerk gebind is aan die Grondwet en landswette van die Republiek van Suid-Afrika¹ en dat predikante dus in die uitlewing en bediening van hul roeping en professie, die Grondwet en landswette van die Republiek van Suid-Afrika sal verreken.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika aanvaar dat die funksie van 'n etiese kode is om professionele gedrag te rig, parameters vir die roeping en professie van die predikant daar te stel, beroepsgrense te definieer, die predikant se persoonlike welsyn as dienaar van God te beskerm en te bevorder, en om gemeentelede te lei tot diens aan God en om die Kerk en gemeentelede te beskerm teen ongemagtigde, onvanpaste en onprofessionele optrede van die predikant. Predikante van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika aanvaar

¹ Hierdie bepaling word verreken ten opsigte van enige land waar predikante hul professie beoefen.

dat hul gedrag ten alle tye onderworpe is aan die Skrif, die belydenisskrifte, die Kerkorde, besluite en die beginsels, oortuigings en integriteit van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Bogenoemde oorkoepelende beginsels soos in die inleiding verwoord, word dus vervat as die spesifieke etiese beginsels van die predikant in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

2. ETIESE BEGINSELS SOOS AANVAAR DEUR DIE PREDIKANT VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

Die volgende spesifieke beginsels en kodes word aanvaar:

2.1 BEVOEGDHEID

Predikante aanvaar dat die beginsel van bevoegdheid te alle tye deur predikante gehandhaaf sal word. Hierdie bevoegdheid sal vergestalt word in die verkondiging van die Woord van God, onderrig en bestuur van die gemeente en pastorale begeleiding.

2.1.1 Die predikant aanvaar dat daar onderliggende wetenskaplike beginsels bestaan vir die hermeneutiese verstaan van die Woord-, en dat verkondiging van die Woord onderhewig sal wees aan hierdie beginsels ten einde misleiding of wanvoorstelling van God en God se Woord te voorkom.

2.1.2 Predikante moet ten alle tye bevoeg wees om hul taak uit te voer. Dit beteken dat die predikant voortdurend op hoogte sal bly met die nuutste navorsing ten opsigte van ampswerk deur selfstudie, konsultasie met ander professionele persone en voortgesette bedieningsopleiding.

2.1.3 Voortgesette opleiding word as belangrike onderbou van persoonlike en akademiese bevoegdheid gesien, en die predikant onderneem om sodanige opleiding op 'n gereelde basis by te woon. Voortgesette opleiding is 'n noodsaaklikheid vir die verkondiging van die Woord, die onderrig en versorging van die gemeente, persoonlike groei en selfsorg.

2.1.4 Predikante sal voortdurend bewus wees van eie persoonlike problematiek, gebrek aan kennis, vooroordele of 'n ingesteldheid wat hulle bevoegdheid mag belemmer om in diens van God en God se koninkryk te staan of wat interaksie met andere mag belemmer.

2.1.5 Predikante sal indien hulle bewus raak van eie persoonlike problematiek of vooroordele wat hul bevoegdheid as predikant of persoonlike welsyn belemmer, hulp of ondersteuning aanvra van 'n bevoegde persoon of instansie.

2.1.6 Predikante aanvaar dat selfsorg en die sorg van hul eie gesin as model dien vir gemeentelide, en sal daarom toesien dat hul eie persoonlike welsyn, asook die welsyn van hul gesin, in stand gehou word.

2.1.7 Predikante aanvaar dat daar 'n medeverantwoordelikheid teenoor ander predikante bestaan en onderneem om, indien hul bewus word van enige aspekte wat die bevoegdheid van 'n medepredikant belemmer, daar met die medepredikant in gesprek getree sal word ten einde ondersteuning of hulp te verleen.

- 2.1.8 Predikante moet bewus wees van die omvang van die bediening (*scope of practice*) soos vervat in die Kerkorde, en onderneem om nie buite die omvang (spektrum) van hul opleiding of van hul dienswerk op te tree nie.
- 2.1.9 Die taak van die predikant is beperk tot pastorale ondersteuning en begeleiding eerder as terapeutiese intervensies, tensy die predikant geregistreer is by 'n statutêre liggaam waar terapeutiese hulpverlening binne 'n bepaalde registrasiekategorie as spektrum van praktyk aanvaar word.
- 2.1.10 Predikante sal bewus wees van die rol en taak van ander professionele persone, en poog om ten alle tye 'n goeie verhouding met persone van ander dissiplines te handhaaf. Predikante aanvaar dus die omvang of beperkinge (*scope of practice*) van hul bediening deur gemeentede na ander professionele persone te verwys vir hul fisiese, persoonlike, sosiale of wetlike problematiek.
- 2.1.11 'n Verwysingsstelsel sal opgebou en in stand gehou word ten einde die nodige verwysings van gemeentede na professionele persone te kan doen.
- 2.1.12 Die belangrikheid van eerlikheid en wetenskaplik gefundeerde uitsprake wat nie strydig is met die Bybel, belydenisskrifte, Kerkorde en die besluite van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika nie, word aanvaar. Openbare uitsprake moet binne die bevoegdheidsgrense van die predikant se ampsbediening geskied. Die predikant onderneem om geen openbare uitsprake te maak wat tot nadeel van die eer van God, die Christelike kerk in die breë, die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika of individuele gemeentede of individue sal strek nie.

2.2 **DIE REG TOT SELFDETERMINASIE EN OUTONOMIE**

Alle individue, en dus gemeentede, beskik oor die reg tot outonomie soos wat dit vergestalt is in eie denk- en besluitnemingsprosesse.

- 2.2.1 Predikante is bewus daarvan dat hulle vanweë hul amp as predikant in 'n bepaalde verhouding tot gemeentede staan waar van die predikant verwag word om leiding te gee. Leierskap moet nie verwar word met 'n mags- of outoritêre verhouding nie, en derhalwe sal predikante gemeentede begelei en toerus vir dienswerk sonder om van hulle amp as predikant misbruik te maak.
- 2.2.2 Predikante sal nie die outonomie van die individu tot besluitneming misken nie en sal gemeentede se besluite respekteer – al mag dit van hul eie besluite verskil.
- 2.2.3 Dit sluit in dat daar nie teen gemeentede of persone in diens van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gediskrimineer word op grond van besluite, keuses of oortuigings wat hul mag koester nie. Geen diskriminasie mag op grond van ras, geslag, ouderdom, huwelikstatus, seksuele oriëntasie, gesondheidstatus, gestremdheid of oortuigings plaasvind nie.

2.3 **BEVORDERING VAN DIE WELSYN VAN GEMEENTELED**

In alle etiese kodes word die bevordering van die welsyn van die individu, groep en gemeenskap as fundamentele beginsel beskou. In kerklike verband verwys dit dan in die besonder na die bevordering van die individu en/of gemeente se geestelike en spirituele welsyn in die lig van God se Woord.

- 2.3.1 Beste belang van die gemeente: Die beste belang van die gemeente of vorige gemeentes of personeel wat in diens staan van die gemeente word ten alle tye gehandhaaf. Die beginsel van nie-benadeling word dus erken.
- 2.3.2 Beste belang van die individu: Predikante onderneem om te alle tye in die beste belang van die individu op te tree. Dit sluit in geen benadeling van individuele gemeentelide nie.
- 2.3.3 Die beginsel van vooroordeel en nie-diskriminasie soos verwoord in paragraaf 2.2.3 word gehandhaaf.
- 2.3.4 Die predikant moet by die ontvang van geskenke altyd die integriteit openbaar wat die predikantsamp waardig is. By die aanvaarding van geskenke moet daar duidelikheid wees of die betrokke geskenk die gemeente of die predikant toekom.

2.4 **HANDHAWING VAN VERTROULIKHEID**

Die beginsel van vertroulikheid deur predikante sal ten alle tye gehandhaaf word ten opsigte van individue, gemeentelide, vorige gemeentelide of personeel in diens van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Ten opsigte van pastorale begeleiding geld die volgende:

- 2.4.1 Dat daar tydens pastorale begeleiding van individue, egpare en gesinne vooraf skriftelik gekontrakteer word hoe vertroulikheid gehandhaaf sal word.
- 2.4.2 Kinders bo 12 jaar is in staat tot ingeligte toestemming en het die reg op vertroulikheid.
- 2.4.3 Die beginsel van vertroulikheid sal slegs verbreek word wanneer 'n persoon of 'n ander persoon se lewe in gevaar is, of wanneer dit deur 'n hof verplig word.
- 2.4.4 Dokumentasie met betrekking tot pastorale begeleiding bly die eiendom van die betrokke predikant wat sal toesien dat dit op 'n veilige plek vir ten minste ses jaar bewaar word.
- 2.4.5 Tydens pastorale begeleiding sal prosesnotas bygehou word en op dieselfde wyse as lêers, soos in paragraaf 2.4.4 uiteengesit, hanteer word.
- 2.4.6 In daardie geval waar die predikant advies of leiding van 'n ander professionele persoon in die hantering van 'n gemeentelid versoek, sal sodanige advies of leiding op 'n anonieme basis plaasvind.
- 2.4.7 Rapportering van seksuele misbruik van kinders: Die predikant aanvaar dat die *Children's Act* 38 van 2005 en die Wet op Seksuele Misdrywe 32 van 2007 stipuleer dat kennis of vermoedens van seksuele misbruik van kinders aangemeld sal word by die Suid-Afrikaanse Polisiediens. Daar moet ook rekord gehou word van sodanige gesprek of optrede.

2.5 **INGELIGTE TOESTEMMING**

In ooreenstemming met die Wet op Beskerming van Persoonlike Inligting 4 van 2013 (POPI), moet predikante, indien hul pastorale begeleiding van individue-,

egpare of groepe gemeentelede onderneem, die betrokke individue bewus maak van die aard en inhoud van sodanige begeleiding. Individue moet dus skriftelik ingeligte toestemming gee tot sodanige begeleiding.

Ingeligte toestemming behels die volgende aspekte:

- * Die persoon moet regtens daartoe in staat wees om toestemming te gee.
- * Inligting oor die pastorale begeleiding.
- * Bewustheid van die vrywillige deelname aan die pastorale begeleiding.
- * Geleentheid om vrae te vra.

2.6 **WEIERING TOT HULPVERLENING**

Predikante mag weier om hulp te verleen indien

- 2.6.1 hulpverlening nie moontlik is nie.
- 2.6.2 die aangevraagde hulp buite die omvang of beperkinge van die bediening van die predikant bestaan.
- 2.6.3 die predikant nie oor die nodige vaardighede en/of kwalifikasie beskik om hulp te verleen nie.
- 2.6.4 Daar meervoudige² verhoudings bestaan – spesifiek in die geval van pastorale begeleiding.

2.7 **ROLVERKLARING EN AKTIWITEITE WAT NIE DIREK MET DIE BEDIENING VERBAND HOU NIE**

Predikante word by geleentheid toegelaat om deeltydse beroepe buite die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika te beklee. Dit vind plaas in ooreenstemming met die Kerkorde. In die beoefening van deeltydse beroepe word die volgende etiese beginsels aanvaar:

- 2.7.1 Predikante mag nie hul roeping en professie as predikant gebruik om besigheid te kry, dienste te verskaf of enige transaksie aan te gaan wat tot persoonlike voordeel strek en wat nie billik is ten opsigte van die gemeente, gemeentelede, individuele lede of die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in geheel nie.
- 2.7.2 Individue en/of besighede met wie die predikant handel moet ten alle tye weet dat in die besigheidshandel die predikant nie as predikant optree nie, maar as sakeman of sakevrou. Predikante weerhou hulle dus onder alle omstandighede van ampsmisbruik.
- 2.7.3 Indien die predikant 'n ander beroep beklee mag hul fooie hef soos aanspreeklik vir die ander beroep. In geval van pastorale begeleiding van lidmate mag die predikant nie fooie hef nie. In geval van predikante wat geregistreer is as sielkundiges berus die onus by die predikant om dit met die betrokke statutêre liggaam uit te klaar.

² Meervoudige verhoudings is waar lidmate of individue in meer as een verhouding tot die predikant staan, byvoorbeeld die predikant en 'n medeleraar, die predikant en 'n persoon met wie hy of sy op gereelde basis besigheid doen, die predikant en sy of haar kollega se eggenoot, die predikant en sy of haar mediese dokter of die predikant en 'n vriend of vriendin. Pastorale begeleiding mag ten opsigte van sommige van dié genoemde verhoudings problematies en gekompliseerd wees.

2.7.4 Predikante aanvaar dat meervoudige verhoudings in die gemeente potensiële risiko's en botsing van belange inhou, en sal dus te alle tye daarop bedag wees.

2.8 **BEWUSTHEID EN OPSKERPING VAN ETIESE ASPEKTE**

Die predikant onderneem om op 'n gereelde basis 'n werkwinkel in etiek by te woon as deel van voortgesette bedieningsopleiding.

2.9 **OORSKRYDING VAN DIE ETIESE KODE**

Die etiese kode is onderhewig aan die Woord van God en die Kerkorde, en die toepaslike kerkordelike reëlins geld by versuim om hieraan gehoor te gee.

---oOo---

Bylae

HH

Kommissie van die
Algemene
Diakensvergadering

Verslag van die 6de
Algemene
Diakensvergadering

1. **OORSIG OOR DIE WERKSAAMHEDE VAN DIE KOMMISSIE VAN DIE 6DE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING**

Uittreksel uit die verslag, voorgehou deur diak Elmien Botha, skriba van die 6de Algemene Diakensvergadering, wat voor die 7de Algemene Diakensvergadering gedien het:

Mens behoort nie net 'n verslag te lewer oor die werksaamhede van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering se afgelope termyn van drie jaar nie. Mens behoort te kan terugkyk na 1998, toe die Algemene Diakensvergadering met wankelende bene tot stand gekom het! Eers dán sal mens regtig kan besef met watter ongelooflike groot spronge die Algemene Diakensvergadering van die Nederduitsch Hervormde Kerk die voortou in barmhartigheid en dienswerk geneem het.

Die afgelope termyn van die huidige Kommissie het net voortgebou op die werk waarvan die vorige kommissies die fundamente gelê het.

Een van die gróótsuksesverhale in die storie van die Algemene Diakensvergadering was die daarstelling van temajare ten opsigte van die diensvelde van die diakonaat. Die eerste jaar (2012) was die diensveld Bejaardesorg aan die beurt, waarna Gestremdheid 'n beurt gekry het in 2013. Armoede was vervolgens aan die beurt en in 2015 was Kindersorg die temajaar. Soos u almal reeds weet is hierdie jaar afgesonder vir die diensveld Trauma. Ons glo en vertrou dat u dit wat tydens die simposiumgedeelte van die 7de Algemene Diakensvergadering plaasgevind het, geweldig insiggewend gevind het. Die sukses met die bekendstelling van elke diensveld en werkgroep se werk het daarin gelê dat gemeentes werklik erns daarmee gemaak het om soveel as moontlik bewussyn van die nood van mense te skep, en om diakens en gemeentelede aan te moedig om deel te word van aksies en projekte om hulle barmhartigheidsroeping uit te leef. Gelowiges se gawes, talente en passie word dikwels ontdek in die temajaar.

Mens kan nie help om die Werkgroep Armoede uit te sonder nie. Hierdie werkgroep het pas sy werksaamhede en beplanning gedoen, toe die groot Platinumkrisis in die Rustenburg-omgewing op die voorgrond getree het. Met gróóte onderskeiding het hierdie lede van die werkgroep ingespring en werklik 'n verskil in gemeentes en mense se lewens gemaak!

Met dankbaarheid kan daar werklik na elke aksie en aktiwiteit teruggekyk word wat al die werkgroepe geïnisieer het. Dalk kan ons maar ook 'n dankie rig aan die Aksiegroep: Gestremdheid wat dalk die voortou geneem het met die *andersheid* waarmee ons vergaderings begin hou het. Praktiese beleving van mense in nood en persone met gestremdhede het werklik die aanskyn van ons *verslaggewende* vergaderings op ringsvlak, sowel as op Algemene Diakensvergadering-vlak, verander.

Die Aksiegroep vir Bejaardes het weer die voortou geneem met die daarstelling van die projek Tooi Turkoois vir Bejaardes. Dis ook vir ons aangenaam om net weer te sê dat hierdie projek op die land se nasionale register vir bewusmakingsprojekte opgeneem is.

Weereens wil ons 'n groot dankie rig aan alle voorsitters en kommissielede wat op elke vlak van diakenswerk betrokke was om bewustheid te skep. Kindersorg

het pragtige aksies gehad om ook die nood van kinders onder almal se aandag te bring.

Dit is met gemengde gevoelens dat die Kommissie van die 6de Algemene Diakensvergadering moes aankondig dat daar ook 'n nuwe diensveld geïdentifiseer en 'n werkgroep begin is, naamlik Gesinsgeweld. Dit bly hartseer dat hierdie belangrike saak ook dringende aandag in gemeentes en ons samelewing sal moet geniet! Die 7de Algemene Diakensvergadering sal daadwerklik hierdie werkgroep moet uitbou.

Die huidige Kommissie van die Algemene Diakensvergadering was nou betrokke by die naamsverandering en nuwe korporatiewe identiteit van Rata Maatskaplike Dienste. Teen hierdie tyd het u seker al almal gehoor dat die *ou* Ondersteuningsraad nou Rata heet. Ons kan nie anders as om Rata baie geluk te wens met hulle uithou- en deursettingsvermoë om hierdie aksie te laat plaasvind nie. Ons kan u die versekering gee dat dit suiwer gedoen is om 'n beter diens in ons gemeenskappe en ons gemeentes te lewer. Ons dank aan die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur vir die reddingsboei wat hulle in benoude tye voorsien het aan Rata.

Die stigting van Projek 21 is werklik 'n mylpaal wat bereik is waarop die uittredende Kommissie baie trots is. Ek haal graag die Sekretaris van die Algemene Diakensvergadering, ds GPJ Stoltz, aan wanneer hy praat oor die innoverende visie van Projek 21:

Gelowiges het in vandag se tyd nog steeds barmhartige harte. Hulle is bereid om vir 'n goeie saak te gee. Daarom moet daar wegbeweeg word vanaf 'n situasie waar gemeentes vanuit hulle offergawe-inkomste bydraes maak, na 'n situasie waar gemeentes deur hulle netwerke van individue en besighede bydraes fasiliteer. Met ander woorde laat gemeentes barmhartigheidswerk ondersteun deur lidmate aan te moedig om betrokke te raak by die diensorgane, en besighede wat hulle sosiale verantwoordelikheid nakom in kontak bring met die kwaliteit werk wat hier verrig word.

Om terug te kyk na drie jaar se werksaamhede maak 'n mens nederig en dankbaar. Mens kan ook nie terugkyk sonder om in groot dankbaarheid en erkentlikheid die naam van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging te noem nie. Talle mense, instansies, gemeentes en diakens het ons arms sterk gemaak. Baie dankie daarvoor.

Sonder genade van ons Hemelse Vader was niks moontlik nie.

2. **HULP VERLEEN**

Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering het direkte hulp verleen aan persone en gemeentes vanuit drie fondse:

2.1 **UITREIKFONDS**

Die doel van die fonds is om finansiële hulp te verleen aan die volgende persone wat finansiële nood beleef:

- * Emeriti van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.
- * Predikante van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.
- * Teologiestudente van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

- * Versoeke wat ontvang word van werkgroepe en diensorgane van die Algemene Diakensvergadering.

Gedurende die afgelope drie finansiële jare (1 Maart 2013 tot 29 Februarie 2016) is daar hulp verleen uit hierdie fonds ten bedrae van R78 512.68.

2.2 FONDS VIR BEJAARDESORG

Dié fonds het as doel om finansiële steun te bied aan die versorging van bejaardes in Ons Tuis en die Monumenttehuise, en bejaardes van die Kerk, volgens riglyne.

Gedurende die afgelope drie finansiële jare (1 Maart 2013 tot 29 Februarie 2016) is daar hulp verleen uit hierdie fonds ten bedrae van R1 258 673.58.

2.3 RAMPFONDS

Die doel van dié fonds is om hulp te verleen aan mense of instansies wat hulp nodig as gevolg van 'n ramp. Hulp sluit in

- * kontantbydraes.
- * psigies-emosionele ondersteuning.
- * geestelike versorging.
- * mediese ondersteuning.

Ramp beteken normaalweg 'n natuurramp. Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering kan in uitsonderlike situasies 'n ander gebeurlikheid (byvoorbeeld trauma en verlies of skade as gevolg van onluste) as 'n ramp klassifiseer.

Gedurende die afgelope drie finansiële jare (1 Maart 2013 tot 29 Februarie 2016) is daar hulp verleen uit hierdie fonds ten bedrae van R559 956.00.

3. WERKGROEPE

Daar is vir elke diensveld 'n werkgroep in die lewe geroep, met die volgende basiese opdrag:

- * Maak gemeentes en individue bewus van die nood wat mense op die betrokke veld beleef.
- * Begelei en ondersteun gemeentes om op hierdie velde dienswerk te kan verrig.
- * Doen navorsing oor die diensveld wat uitloop op praktiese hulp en riglyne aan gemeentes (sodat elke gemeente nie die spreekwoordelike wiel hoef uit te vind nie).
- * Leer by gemeentes wat hulle doen sodat ander gemeentes by hulle kan leer.

Die volgende werkgroepe funksioneer, en gemeentes is welkom om hulle te kontak:

Diensvelde werkgroepe

WERKGROEP	VOORSITTER	E-POSADRES
Aksiegroep: Gestremdheid	Ds E Sheppard	gestremdheid@diakens.co.za
Aksiegroep: Bejaardes	Ds M Bacon	bejaardes@diakens.co.za
Werkgroep: MIV/Vigs en ander gevreesde siektes	Ds KF Smith Ds LS van Rooyen	vigs@diakens.co.za siektes@diakens.co.za
Werkgroep: Armoede	Dr MJ Jansen van Rensburg	armoede@diakens.co.za
Werkgroep: Afhanklikheid	Ds CJ van Wyk	afhanklikheid@diakens.co.za
Werkgroep: Kindersorg	Ds GF van Wyk	kinders@diakens.co.za
Werkgroep: Trauma	Ds IJ Vogel	trauma@diakens.co.za
Werkgroep: Gesinsgeweld	Dr E le Roux	gesinsgeweld@diakens.co.za

Ondersteunende werkgroepe

WERKGROEP	VOORSITTER	E-POSADRES
Werkgroep: Toerusting	Ds CAP van Tonder	toerusting@diakens.co.za
Werkgroep: Kommunikasie	Ds GPJ Stoltz	gerhard@diakens.co.za
Finansiële Komitee	Ds GS de Beer	finansies@diakens.co.za

4.

DIENSORGANE

Die diensorgane verbonde aan die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika lewer werk van hoë kwaliteit en verantwoordbaarheid. Hierdie diensorgane (ook genoem organe van bystand) is

- * Ons Tuis en die Monumenttehuise.
- * Transoranje Instituut vir Buitengewone Onderwys.
- * Rata Maatskaplike Dienste.
- * Kinderhuise van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika.

Die diensorgane is onder verskillende mates van finansiële druk. Die Algemene Diakensvergadering is dankbaar om te kan vermeld dat slegs Ons Tuis en die Monumenttehuise hulle afgelope finansiële jaar met tekorte afgesluit het. Die Kinderhuise het danksy 'n goeie erflating 'n surplus behaal, terwyl die grootste dankbaarheid by Rata lê waar 'n begrote tekort van R1,4 miljoen omgeskakel is in 'n surplus van R65 000.00. Waar die maatskaplike werkers geen verhoging in die 2015/16 finansiële jaar gekry het nie, kon daar vir 'n verhoging van 6% begroot word vir 2016/17.

5. PROJEK 21

Projek 21 is die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering se langtermyn plan om gehoor te gee aan die opdrag van die 6de Algemene Diakensvergadering (Mei 2013) om volhoubare befondsing vir barmhartigheid te verseker. Dit bestaan uit twee maatskappye, naamlik Plesion NPC en Khesed (Edms) Bpk. *Plesion* is die Griekse woord vir *naaste* (soos in die gelykenis van die barmhartige Samaritaan) en *Khesed* is die Hebreeus vir *barmhartigheid*.

In 2015 het maatskappye in Suid-Afrika R8,1 miljard spandeer aan korporatiewe sosiale belegging (*Corporate Social Investment*). Hiervan het die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Algemene Diakensvergadering en diensorgane niks ontvang nie. Tog lewer ons dienste wat aan al die vereistes voldoen om hiervoor te kwalifiseer. Daar is tans in Suid-Afrika ongeveer 135 000 nie-winsgewende organisasies en 'n verdere ongeveer 65 000 gemeenskapsgebaseerde organisasies. Wat ons egter bied deur Rata Maatskaplike Dienste, Kinderhuise van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Transoranje Instituut vir Buitengewone Onderwys en Ons Tuis en die Monumenttehuise, is verantwoordbare, deursigtige, effektiewe werk van hoë kwaliteit. Die absolute minimum word aan administrasie spandeer sodat die geld daar kan uitkom waar die nood verlig word.

Die uitdaging met volhoubare befondsing

Die tradisionele inkomstebronne is onder druk. Twee dekades gelede nog het die Staat grootliks voorsien in die oorhoofse koste van ons werk. Die Kerk se bydraes was genoeg om die werk vol te hou en te sorg dat alles gedoen kon word wat nodig was. Maar vir die afgelope 20 jaar het die staatsubsidies nie naastenby tred gehou met inflasie nie en die Kerk se gemeentes is onder meer en meer druk.

Die uitdaging is eenvoudig:

- * Maak die diensorgane toe, met rampspoedige gevolge vir duisende mense wat deur hulle gehelp word, of
- * ontwikkel alternatiewe inkomstebronne.

Projek 21 se innoverende visie

Gelowiges het in vandag se tyd nog steeds barmhartige harte. Hulle is bereid om vir 'n goeie saak te gee. Daarom moet daar wegbeweeg word vanaf 'n situasie waar gemeentes vanuit hulle offergawe-inkomste bydraes maak, na 'n situasie waar gemeentes deur hulle netwerke van individue en besighede bydraes fasiliteer. Met ander woorde laat gemeentes barmhartigheidswerk ondersteun deur lidmate aan te moedig om betrokke te raak by die diensorgane, en besighede wat hulle sosiale verantwoordelikheid nakom in kontak te bring met die kwaliteit werk wat hier verrig word. Dit is 'n drieledige wen-wen-wen:

- * Die gemeente wen: Druk op die gemeentekas word verlig terwyl die gemeente se plaaslike barmhartigheidswerk bevorder kan word.
- * Die lidmaat en besigheid wen: Belastingvrystelling (Artikel 18A) is vir beide individue en besighede beskikbaar. Verder is vlak 4 BBBEE sertifisering beskikbaar.
- * Die diensorgane en hulpbehoewendes wen: Die broodnodige fondse word beskikbaar om die werk te doen en daardeur mense te help.

Nog 'n wen: Waar gemeentes nie belastingvrystelling kan verleen nie, maak die wet voorsiening dat dit wel vir sekere werk verleen kan word. Daarvoor is Plesion NPC gerat en by SARS geregistreer.

Doen R1.50 se werk met R1.00 se inkomste

Hier is waar Khesed in die prentjie kom. Deur effektiewe, goed nagevorsde eiendomsbelegging, word 'n deeltjie van die donateur se inkomste gebruik om eiendom aan te koop, en hierdie eiendom lewer op die langtermyn 'n konstante, volhoubare inkomstestroom wat die donateursbydraes aanvul.

Die gevolg van Projek 21 se innoverende visie: Volhoubare befondsing vir barmhartigheidswerk!

6. KOMMUNIKASIE

Kommunikasie bly 'n enorme uitdaging vir die Algemene Diakensvergadering. Ten spyte van baie moeite daarmee, is predikante, gemeentes en lidmate steeds grootliks oningelig oor die werk van die Algemene Diakensvergadering en die werkgroepe. Die werkgroepe bestaan juis om gemeentes en gemeentelike diakensvergaderings te help en begelei, en daarom is dit jammer dat gemeentes nie kennis dra hiervan nie. Die 7de Algemene Diakensvergadering het die volgende besluit geneem:

Die Algemene Diakensvergadering verbeter kommunikasie in die Kerk aan lidmate direk en ook aan individue en organisasies buite die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, deur

- * *addisionele kommunikasievoertuie deurgaans te ondersoek, beproef en indien bruikbaar, aan te wend.*
- * *rekening te hou daarmee dat verskillende mense verskillende voorkeure ten opsigte van kommunikasie het.*

- * *gemeentes te versoek om die Algemene Diakensvergadering te help om met lidmate te kommunikeer.*
- * *te begroot vir kommunikasie, genoegsaam om effektief te kommunikeer, maar steeds koste-effektief te wees.*

7. 7DE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING EN UBI CARITAS SIMPOSIUM

7.1 VISIE

Die visie van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering met die 7de Algemene Diakensvergadering was om heeltemal weg te beweeg van verslagdoening, en te fokus op barmhartigheidswerk op grondvlak. Gevolglik is besluit om die 7de Algemene Diakensvergadering te verdeel in 'n simposium (*Ubi Caritas*) en die formele vergadering. Al agt die diensvelde het 'n sessie aangebied (sommige het parallel plaasgevind) waar daar intensief oor die barmhartigheid op die bepaalde diensveld gehandel is. Die doel was om gemeentes en individue te bemagtig en inspireer om hulle barmhartighedsroeping uit te leef.

7.2 BESOEKERS

Bogenoemde visie het dit moontlik gemaak om die *Ubi Caritas* Simposium oop te stel vir alle belangstellendes. Die reaksie hierop is positief ontvang, en 24 persone (wat nie afgevaardig is deur hulle ringsdiakensvergaderings nie) het uit hulle eie die simposium bygewoon. Terugvoer was oorweldigend positief, en die wens is uitgespreek dat dit baie meer mense vanuit die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika en van buite sal betrek in die toekoms.

7.3 DVD-STEL

Die sessies van die simposium was baie inspirerend en opbouend, en die besluit om dit op video vas te vang vir verdere gebruik deur individue, gemeentes en groepe, het vrugte afgewerp. Hierdie DVD-stelle word baie effektief gebruik met toerustingsgeleenthede, en kan aangekoop word by die Algemene Diakensvergadering-kantoor. Kontak me Sonet Esterhuizen by diens@diakens.co.za om 'n bestelling te plaas.

7.4 BESKRYWINGSPUNTE VANUIT DIE SIMPOSIUM

7.4.1 Die Werkgroep: Kindersorg versoek gemeentes om

- * 'n plan van aksie op te stel om kinderversorging in die gemeente en gemeenskap tot sy reg te laat kom, en so die onderlinge sorg vir kinders en jongmense uit te leef.
- * ouerleidingprogramme daar te stel (soos by Rata en die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging beskikbaar) sodat versorgers van kinders op alle vlakke kinders kan leer en hulle te laat ontwikkel tot hulle volle potensiaal as kinders van God.
- * die bediening van die gemeente so in te rig dat dit ruimte skep vir alle jongmense om effektief bedien te word en self te dien.

- * gebruik te maak van die praktiese voorstelle vir bediening aan kinders soos vervat in die publikasie *Skokkend positief: Insigte vanuit nuwe navorsing oor aktiewe Afrikaanse Kerkjeug*.
- * gebruik te maak van 'n organisasie soos *Rainbow Kids* vir opleiding van belangstellendes wat graag betrokke wil wees by die voorkoming en verligting van trauma by kinders.
- * toe te sien dat kinders werklik multidissiplinêre opleiding en ontwikkeling ontvang.
- * moeite te doen om volgens die bepalings van die Kinderwet (38 van 2005), vir mense wat met kinders werk deur middel van die vorm 29 (vir alle betaalde amptenare van gemeentes) en vorm 30 (vir vrywilligers – nie-betaalde amptenare) in die gemeente, klaring te verkry by die Departement Maatskaplike Ontwikkeling:
 - ** Kerkraads- en gemeentevergaderings wie nie hierdie proses volg nie stel hulself bloot aan moontlike vervolging indien kinders onder hul toesig beseer sou word.

7.4.2 Die Werkgroep: Armoede wil 'n beroep op gemeentes doen om in plaas van suksesverhale met armoedeverligting, eerder te fokus op gehoorsaamheid aan die roepstem van Christus om 'n verskil te maak.

Motivering:

Christus het nie gefokus op sukses en prestasie nie, maar op diegene wat nood gehad het.

7.4.3 Die Werkgroep: Armoede wil 'n beroep doen op ringsdiakenskommissies om gemeentes te begelei in die opstel van diakonale bedieningsplanne wat die passie van Christus uitspel. Die DVD's van die simposium word gebruik om inhoud aan die bedieningsplan te gee.

Gemeentes word aangemoedig om met die passie waarmee Christus betrokke was by die wêreld (tydens sy aardse lewe), te gaan kyk na:

- * hulle bedieningsplanne ten einde dieselfde passie vir die nood van mense te reflekteer.
- * hulle begrotings, en te vra in watter mate die begrotings die passie van Christus reflekteer.

7.4.4 Die Werkgroep: MIV/Vigs en ander gevreesde siektes versoek gemeentes en lidmate soos volg:

- * Stigmatisering moet steeds aangespreek word ten opsigte van MIV/Vigs en ander gevreesde siektes, en toestande soos depressie. Let op taalgebruik en grappies en sinlose verwysings waarin mense verkleineer word of met hulle toestand gespot word.
- * Lidmate moet aangespoor word om hulle kwesbaarheid te besef en daaraan aandag te gee – genoegsame inligting en voortdurende

bemoeienis deur diakens, omgee en ondersteuning van behoeftes op voetsoolvlak, byvoorbeeld vervoer na klinieke, kos, versorging van kinders.

- * Verantwoordelike gebruik van die Bybel met betrekking tot geslagsrolle, geslagsgelykheid en genesing. Dit sluit ook sensitiewe en inklusiewe taalgebruik in.
- * Diakens moet in samewerking met predikante leiding neem met die opstel van 'n databasis van telefoonnommers van 'n kliniek, plek van veiligheid, maatskaplike werkers en ander hulpverleners in hulle gemeenskap.
- * Gemeentes moet aangemoedig word om die *Thursdays in black* veldtog te ondersteun.
- * 'n Vrywillige deurkollekte vir die gevangenesbediening moet ingestel word.

8. KERKMODEL EN DIE PLEK, ROL EN FUNKSIE VAN DIE DIAKONAAT IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

8.1 DIE GRONDSLAG VAN BARMHARTIGHEIDSDIENS

8.1.1 GOD SE LIEFDEVOLLE HANDELINGE MET MENSE AS GRONDSLAG

Barmhartigheidsdiens is in die Nederduitsch Hervormde Kerk die geykte term vir hulp aan en die versorging van mense in nood. Terwyl die woord *barmhartig* in die eerste plek 'n emosie van meegevoel en medelye beskryf, gaan dit in die barmhartigheidsdiens van die Kerk oor baie meer as 'n emosie. Trouens, die barmhartigheidsdiens van die Kerk berus nie in die eerste plek op 'n emosie van meegevoel en meelewing nie.

Vir die Kerk is barmhartigheid onlosmaaklik verbonde aan liefde, om meer spesifiek te wees, aan naasteliefde. Naasteliefde word binne die teologiese nadenke van die Kerk telkens teruggevoer na wat bekend staan as die *samevatting van die wet* (vergelyk Matteus 22: 37 tot 39, Markus 12: 29 tot 31, Romeine 13: 9, Galasiërs 5: 14, Jakobus 2: 8¹). Die opdrag om die naaste lief te hê is natuurlik 'n aanhaling uit Levitikus 19: 18: *Jy moet jou naaste liefhê soos jouself*. In Levitikus is hierdie woorde die positiewe keerkant van *Jy mag nie jou broer in jou hart haat nie ... Jy mag nie haatdraend wees en 'n wrok koester teen die kinders van jou volk nie*². Dit is duidelik dat daar in Levitikus 19: 18 net sprake is van liefde teenoor die eie volksgenoot. Dit word egter nie beperk tot die eie volksgenoot nie, want in vers 34 waar dit oor die vreemdeling gaan is die opdrag *Jy moet vir hom lief wees soos vir jouself*.³ Die motivering vir al die opdragte in Levitikus 19 lê in die beginwoorde van die eenheid: *Julle moet heilig wees, want Ek, die HERE julle God, is heilig. Daarmee word die optrede van die volk van God direk verbind aan hoe God is en hoe Hy optree*.

Dit is opvallend dat die Hebreeuse term wat die beste met *barmhartig* of

¹ Tensy anders aangedui, is alle teksverwysings na, en aanhalings uit die Nuwe Afrikaanse Vertaling van 1983.

² Aanhaling uit die ongepubliseerde Die Bybel: 'n Direkte Vertaling waaraan tans gewerk word.

³ Die Bybel: 'n Direkte Vertaling.

barmhartigheid en *ontferm* of *ontferming* vertaal kan word, telkens voorkom in 'n soort belydenis oor wie God is en hoe Hy optree (Eksodus 34: 6, Nehemia 9: 17, Psalm 86: 15, 103: 8, 145: 8, Joël 2: 13, Jona 4: 2). Ons kan sê dit is deel van sy wese. Die Here se barmhartigheid kom daarin tot uitdrukking dat Hy mense wat in nood is te hulp kom (vergelyk byvoorbeeld Nehemia 9: 19, 27 tot 28, Jesaja 49: 10). Sy barmhartigheid word altyd dade. Binne die verbond bewys Hy barmhartigheid aan hulle wat aan Hom behoort, nie omdat Hy daartoe verplig is nie, maar uit liefde.

Omdat God barmhartig is (vergelyk byvoorbeeld Psalm 146: 7 tot 9a), is dit vanselfsprekend dat sy volk ook barmhartig sal wees. Dit is nie 'n wet wat hulle moet nakom nie, dit is bloot onvermydelik dat hulle dit sal doen. So byvoorbeeld word in Deuteronomium 10: 18 en 19 gestel dat die almagtige God weeskinders en weduwees se regte handhaaf, en dat Hy aan vreemdelinge liefde betoon deur vir hulle kos en klere te gee. Onmiddellik daarna volg dan dat die Israeliete vreemdelinge moet liefhê met die motivering dat hulle self vreemdelinge was. Hier is dus 'n dubbele motivering vir barmhartige optrede teenoor vreemdelinge, dit wil sê mense wat uitgelewer was aan onsekerheid en wat dikwels nie kos en klere gehad het nie: Die volk van God moes vreemdelinge met liefde versorg omdat God dit doen. Daarby kon die volk hulleself indink in die vreemdeling se nood omdat hulle self vreemdelinge was.

Vanselfsprekend het die bewys van barmhartigheid nie net vir vreemdelinge gegeld nie. Die kwytskelding van skuld aan die einde van elke sewe jaar wat bedoel was om mede-Israeliete wat verarm het weer op te hef, word afgesluit met die woorde: *Maak jou hand wyd oop vir jou volksgenoot, vir die magtelose en die behoeftige in jou land*⁴. Trouens, die bewys van barmhartigheid geld ongekwalfiseerd vir alle mense. God se wil, dit wat Hy van sy volk verwag (vergelyk Jesaja 58: 2), is onder andere ... *dat jy vir dié wat honger is, van jou brood gee, dat jy aan die armes en die dakloses 'n blyplek gee, dat wanneer jy iemand sonder klere sien, jy vir hom klere gee, dat jy jou medemens nie aan sy lot oorlaat nie* (Jesaja 58: 7).

In die Ou Testament bepaal die verhouding met God dus die verhouding met die medemens, of dit nou 'n volksgenoot of vreemdeling is. Dit is die grondslag van gelowiges se optrede in die Ou Testament. Omdat Israel in 'n verbondsverhouding met God staan, word hulle hele lewe daardeur gerig.

In die Nuwe Testament is God se grootse daad van barmhartigheid wat Hy uit liefde gedoen het, die verlossing van sondaars uit die dood (vergelyk byvoorbeeld Efesiërs 2: 4 tot 7). Daardeur is 'n nuwe volk van God geskep (1 Petrus 2: 9 en 10) wat deur Christus onlosmaaklik verbonde is aan Hom. Hierdie verbintenis kan met verskillende metafore tot uitdrukking gebring word. Een daarvan is dat God in Christus ons Vader geword het. Volgens hierdie metafoer doen kinders wat hulle Vader doen. Daarom sê Jesus volgens Lukas 6: 36: *Wees barmhartig soos julle Vader barmhartig is*. Kinders van God het selfs hulle vyande lief en tree met dieselfde versorgende liefde teenoor hulle op as wat God dit doen (Matteus 5: 43 tot 45, Romeine 12: 20). Wie God as Vader het kan nie verbystap by 'n weeskind of weduwee wat in nood is nie. Uit die gelykenis van die barmhartige Samaritaan (Lukas 10: 29 tot 37) is dit duidelik dat naasteliefde wat tot uitdrukking kom in dade van barmhartigheid, ook nooit beperk kan wees tot die eie kring nie. In hierdie nuwe gesin is almal nuwe mense waar afkoms en stand verdwyn omdat Christus alles en in almal is (Kolossense 3: 11).

⁴ Die Bybel: 'n Direkte Vertaling.

Gelowiges kan hulle vyande alleen liefhê deur Christus, Hy wat nie net vir hulle 'n onverbreekbare band met God geskep het nie, maar ook met sy versoening tussen mens en mens kom staan het. As daad van barmhartigheid vir die Christen bloot gegrond was op emosies van simpatie en meelewing, sou die vyand daarby uitgesluit kon word. Empatie, deernis en medelye is emosies wat tuis behoort by kinders van God. En tog kan dit alleen nie die basis wees waarop naasteliefde gedy nie. As die gelowige elke ander mens wat in nood is sien as iemand vir wie Christus aan die kruis gehang het, is liefde en barmhartigheid teenoor vyande nie net moontlik nie, maar noodsaaklik en eintlik vanselfsprekend. Anders gesê: God is liefde, en wie deur Christus *in God* bly (1 Johannes 4: 12 tot 16), kan nie anders nie as om ook in die liefde van God te bly – die liefde wat nie bloot 'n emosie is nie, maar wat deur die Gees van God in daad van barmhartigheid gestalte kry.

Dit is ook die grondslag van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se barmhartighedsdiens. Barmhartighedsdiens is die uitlewing van God se liefde, die liefde wat ons deur die offer van Christus aan Hom verbind het. Die betoning van liefde is nie 'n wet wat nagekom word nie, maar 'n onontkombare uitvloeisel van God se liefde. Om jou naaste lief te hê is nie net nog 'n gebod nie, dit is die teken daarvan dat God in ons is en ons in Hom. Dit kan nie anders nie as dat hulle wat aan Hom verbonde is, sal liefhê en daardie liefde van God sal uitleef in daad van barmhartigheid teenoor alle mense wat in nood verkeer.

8.1.2 DEFINISIE VAN BARMHARTIGHEID

Daar is baie woorde wat met barmhartigheid te doen het: Liefdadigheid, medemenslikheid, filantropie, ensovoorts. Verskillende mense gee verskillende betekenis of verskillende klem aan die terme, terwyl ander dit bloot as sinonieme gebruik. Wanneer van barmhartigheid gepraat word in die konteks van Christelike diakonaat, dan kies ons vir die volgende definisie van barmhartigheid:

Barmhartigheid binne die Kerk is gegrond op die barmhartigheid van God wat in Christus aan ons geopenbaar is. Barmhartigheid kom tot uitdrukking in die hulp aan en versorging van alle mense wat in nood verkeer, almal vir wie Christus aan die kruis gesterf het. Uit dankbaarheid vir die verlossing deur Christus maak die verkondiging van sy evangelie deel uit van die versorging.

Barmhartigheid is dus meer as medemenslikheid, liefdadigheid of filantropie. Dit veroordeel nie en sluit niemand uit nie. Dit is ons antwoord op die liefde van Christus aan die kruis – die grootste uitdrukking van God se barmhartigheid aan ons. Dit moet uit die Woord terug na die Woord lei. Dit het nie net ten doel om mense na 'n beter lewe te lei nie, maar ook na die ewige lewe. Dit is ek wat, omdat Christus vir my gesterf het, liefde uitstort op jou vir wie Christus gesterf het.

8.2 NAASTELIEFDE AS UITDRUKKING VAN ONS GELOOF

8.2.1 LIEFDE AS DIE GROOT GEBOD?

Die Hebreeuse *Shema* wat ons in Deuteronomium 6: 4 en 5 vind, en die opdrag tot naasteliefde, word deur Jesus aan mekaar gebind in Markus 12: 29 tot 31: *Die eerste is 'Luister, Israel, die Here ons God is die enigste Here. Jy moet die Here jou God liefhê met jou hele hart en met jou hele siel' en met jou hele*

verstand en 'met al jou krag'. Die tweede is dit, 'Jy moet jou naaste liefhê soos jouself.' Geen ander gebod is groter as dié nie⁵.

Met hierdie woorde bind Jesus dié twee gebooie onlosmaaklik vas aan mekaar. Die een is die ander: Om God lief te hê is om jou naaste lief te hê, en om jou naaste lief te hê is om God lief te hê.

Hierdie verbinding het begin bekend staan as die samevatting van die wet, en is deur die Kerk ook so erken. Sprekend hiervan is die woorde van Gesang 235 (Liedboek van die Kerk):

*Voor u wet, Heer, staan ons skuldig.
Liefde is die groot gebod!
Liefde is ons steeds verskuldig
aan ons naaste en ons God.*

Die Klassieke Formulier vir die gebruik van die Nagmaal stel dit duidelik dat ons deur die Gees as lede van een liggaam in ware broederlike liefde aan mekaar gebind word, soos die apostel sê: *Omdat dit een brood is, is ons, al is ons baie, saam een liggaam, want ons het almal deel aan die een brood.* Net soos baie graankorrels tot een meel gemaal en daaruit een brood gebak word, en baie druiwekorrels, as hulle gepars word, tot een wyn saamvloei en meng, so moet ons almal wat deur die geloof in Christus ingelyf is, in broederlike liefde een liggaam wees ter wille van Christus ons geliefde Saligmaker, wat ons eerste so uitnemend liefgehad het. Ons moet dit ook nie alleen met woorde nie, maar ook met die daad teenoor mekaar bewys.

In Johannes 13: 34 en 35 stel Jesus dit onomwonde: *Ek gee julle 'n nuwe gebod: julle moet mekaar liefhê. Soos Ek julle liefhet, moet julle mekaar ook liefhê. As julle mekaar liefhet, sal almal weet dat julle dissipels van My is.* Hierdie woorde van Jesus is deel van sy afskeidsrede in Johannes 13 en 14, en vind plaas om die tafel waartydens Jesus ook die Nagmaal ingestel het die aand voor Hy gekruisig is. Hierdie *nuwe gebod* van Jesus word die uitdrukking van die lewenswyse in die Koninkryk van God.

Hieruit is dit duidelik dat liefde vir God en vir jou naaste nie van mekaar geskei kan word nie.

Dit is belangrik om te verstaan wat Jesus met naasteliefde bedoel het. Dit is baie duidelik uit die verhaal van die ryk jongman in Matteus 19: 16 tot 22. Matteus volg hier vir Markus (12: 17 tot 22), maar maak 'n paar belangrike byvoegings. In vers 19 haal Jesus vyf van die tien gebooie aan, maar voeg dan die gebod van liefde vir jou naaste hierby. Die ryk jongman antwoord dat hy dit alles nagekom het, waarop Jesus aan hom sê om al sy besittings te verkoop en die geld vir die armes te gee.

Jesus neem die saak van naasteliefde hiermee na 'n heeltemal nuwe vlak. Om 'n dissipel van Jesus te wees gaan nie oor die nakoming van 'n aantal gebooie nie – dit gaan oor die absolute toewyding (*commitment*) aan God. *Wees barmhartig soos julle Vader barmhartig is.*

⁵ Die Bybel: 'n Direkte Vertaling.

8.2.2 LIEFDE AS LEWENSWYSE VAN DIE KONINKRYK VAN GOD

Die beeld wat Jesus in Johannes 15: 1 tot 17 gebruik, wys onbetwisbaar uit dat die verbintenis van liefde vir God met liefde vir jou naaste die lewenswyse van die koninkryk van God is. Jesus is die egte wingerdstok, en sy Vader is die boer. Die gelowiges is die lote wat as hulle vrug dra skoon gesnoei word, maar as hulle nie vrug dra nie afgesny word van die druwestok. Hierdie lote word in die vuur gegooi en verbrand. In Johannes 15: 9 en 10, 12, en 16 en 17 sê Jesus hoe die lote aan die druwestok bly:

*Net soos die Vader My liefgehad het, het Ek julle ook liefgehad. Bly dan in my liefde. As julle my opdragte gehoorsaam, sal julle in my liefde bly, net soos Ek die opdragte van my Vader gehoorsaam en in sy liefde bly ... Dit is my opdrag: Julle moet mekaar liefhê, net soos Ek julle liefgehad het ... Ek het julle uitgekies en julle aangestel om uit te gaan en vrug te dra, vrug wat blywend is ... Dit is my opdrag aan julle – dat julle mekaar moet liefhê.*⁶

In ons verstaan vandag van gebod of opdrag lê die gevaar dat ons liefde as wet sal verstaan wat ons verplig is om na te kom. Liefde is baie meer as dit. Liefde is die manier hoe gelowiges lewe wat in die voetspore van Christus volg. Dit is nie 'n objek of 'n *ding* wat ons doen nie – dit is wie ons is as ons deur die Gees lewe (Galasiërs 5: 25). Daarom kan Paulus in 1 Korintiërs 13 die liefde beskrywe as dit wat die *allerbeste* is: *En nou: geloof, hoop en liefde bly, hierdie drie. En die grootste hiervan is die liefde!*

8.2.3 TERREINE WAAR DIE DIAKONAAT WERK

Die gelowige afsonderlik en die Kerk gesamentlik is nie geroep tot 'n kluisenaarsbestaan nie, maar om Christus met woord en daad te verkondig in die wêreld. En hoewel dit eie aan die mens is om te strewe na gemak, rus en vrede, is die gelowige juis geroep om uit jou gemaksones te tree en jou kruis op te neem. Soos wat Jesus Christus tussen vyandiggesindes gelewe en gewerk het, is die gelowige geroep om tussen sondaars en vyandiggesindes te lewe en te werk⁷. Dit is slegs deur God se genade dat gelowiges die voorreg het om in gemeenskap met mekaar te lewe, en dat gemeentes die voorreg het om sigbaar byeen te kom om in God se Woord en sakrament te deel. Die saamwees van gelowiges is bedoel om 'n bron van vreugde en versterking vir mekaar te wees. Die voorreg om tussen ander Christene te lewe moet egter nie as vanselfsprekend aanvaar word nie.

Die gelowige en die Kerk se roeping lê buite die *gemaksones* van bymekaar wees, terwyl die bymekaar wees (*koinonia*) dien om die gelowiges te versterk om hulle afsonderlike en gesamentlike roeping uit te leef. As mense hunker ons na die gemaksones waar net die *eie ek* belangrik is, maar as gelowiges in die voetspore van Christus, verloën ons onself en ons eie gemak en gaan ons uit om Christus se evangelie en liefde te verkondig en uit te stort. Dietrich Bonhoeffer vat dit mooi saam: *When God was merciful to us, we learned to be merciful with our brethren. When we received forgiveness instead of judgment, we, too, were made ready to forgive our brethren. What God did to us, we then owed to others. The more we received, the more we were able to give; and the*

⁶ Die Bybel: 'n Direkte Vertaling.

⁷ Vergelyk Dietrich Bonhoeffer, *Gemeinsames Leben*.

more meager our brotherly love, the less were we living by God's mercy and love.

Dit bring ons by die vraag waar die gelowige werk, vrug dra, liefde betoon en dus barmhartigheid bewys:

* **Persoonlik**

Barmhartigheid gebeur spontaan waar gelowiges die Woord van God hoor, mekaar en almal wat op hulle pad kom opreg lief het, met deernis versorg, medelye bewys, met die Woord bemoedig en so saam deel in die genade van Jesus Christus.

* **Gemeentelik**

Soms gebeur dit dat iemand nood het wat nie op persoonlike vlak alleen hanteer kan word nie. Dan word die gemeenskap van gelowiges, die gemeente, betrek. Die gemeente se diakens neem hier die leiding, maar alle lidmate behoort deel hiervan te wees. 'n Voorbeeld hiervan is waar 'n gesin voedselnood het, verskeie gelowiges kos skenk, dit aan die behoeftiges gegee word en 'n pastorale pad saam met hulle gestap word. Ook hier gaan fisiese hulp en lewenshulp uit die Woord hand aan hand.

* **Sinodaal**

Die gemeente kan egter ook nie altyd die hulp gee wat nodig is nie. Sekere gevalle van nood vereis hulp van 'n professionele aard, soos byvoorbeeld die verwydering van kinders uit situasies van geweld, die volledige versorging van kinders wat nie plaasbaar is in pleegsorg in 'n gewone huisgesin nie of waar die pleegsorg misluk, of die versorging van bejaardes in tehuise waar dit nie moontlik is om in hulle eie huise of byvoorbeeld by hulle kinders te bly nie. Ook op hierdie vlak word gewerk vanuit die beginsel van Christus se barmhartigheid aan ons.

Sonder om in te veel besonderhede op hierdie sake in te gaan, kan opsommen-derwys gesê word dat hierdie konsentriese sirkels is. Die binneste sirkel is die persoonlike en spontane vlak waar die gelowige toegerus word deur bestudering van die Bybel, gebed, eredienste, ensovoorts. Die tweede sirkel is die gemeentelike vlak, onder leiding van die diakonaat, waar gelowiges toegerus word om spesifieke vorme van nood, byvoorbeeld armoede, te verlig. Die derde sirkel is die sinodale en professionele vlak waar gelowiges betrokke kan wees as vrywilligers of deur finansieel by te dra. Dit is belangrik dat die tweede en veral die derde vlak altyd 'n uitvloeisel is van die gelowige se dankbaarheid teenoor Jesus Christus.

8.3 **DIE VERBAND TUSSEN DOGMA EN ETIEK**

Hierdie verband kom tot uitdrukking in die woorde van Jakobus 2: *So gaan dit ook met die geloof: as dit nie tot daad oorgaan nie, is dit sonder meer dood.* Jakobus brei hierop uit deur te sê: *Sê nou daar is 'n broer of 'n suster wat nie klere het nie en dag vir dag honger ly, en sê nou een van julle sou vir hulle sê: 'Mag dit met julle goed gaan; gaan trek julle warm aan en eet genoeg,' maar julle gee nie vir hulle wat hulle nodig het om van te lewe nie, wat help dit dan?* Dieselfde verband kom na vore wanneer Paulus in Galasiërs 5: 6 sê: *Al wat van belang is, is geloof wat deur die liefde tot daad oorgaan.*

Daar moet altyd hierdie onderlinge verband, hierdie wisselwerking tussen dogma en etiek, wees wat die balans bring tussen die Kerk se belydenis en haar geloofslawe. Hier is dit 'n kwessie van *sine qua non* – die een kan nie sonder die ander nie, dogma sonder etiek is dood net soos etiek sonder Bybelse dogma leeg is en verword tot humanisme.

8.4 **BARMHARTIGHEID AS WESENSKENMERK VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA**

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika het reeds met die Kerkorde van 1998 se instelling van die huidige diakonale strukture, dit duidelik gemaak dat barmhartigheid 'n wesenskenmerk van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika is en moet wees. Uit die voorafgaande is dit ook duidelik dat barmhartigheid, soos vroeër gedefinieer, nie 'n *opsionele ekstra* van kerkwees kan wees nie, maar hoort tot die kern en wese van die Kerk.

Liefde en barmhartigheid mag dus nie geobjektiveer word tot iets wat die Kerk moet gaan doen nie, maar hoort tot die subjek van kerkwees as wesenskenmerk van wat Kerk is. Dit is wie die Kerk is, lewende uitdrukking van die geloof van die Kerk.

Barmhartigheid mag dus ook nie vir enige ander rede as dankbaarheid vir die groot barmhartigheid van God uitgeleef word nie.

Barmhartighedsdiens en naasteliefde is die hele Kerk se roeping en verantwoordelikheid. Van die enkele lidmaat, die gemeente, tot ringe en alle sinodale strukture.

8.4.1 **DIAKONAAT AS MISSIONALE UITDRUKKING VAN KERKWEES**

Die diakonaat verkondig die evangelie van Jesus Christus op 'n praktiese manier deur Christus se liefde aan mense te bewys. Dit sluit in hulp, versorging, deernis, omgee, aanvaarding, diens en bemoediging uit die Woord. Dit is hier waar die Kerk se geloof tot daad oorgaan, en waar die uitlewing van die geloof weer die persoonlike geloof laat groei en versterk.

Diakonaat word tereg beskryf as 'n lewegewende aspek van kerkwees en gemeentewees. In die wisselwerking van geloof en daad, belydenis en lewe, dogmatiek en etiek, gebeur dit dat die enkel gelowige, die gemeente en die Kerk nuwe lewe en energie kry. Maar dit mag nooit gedoen word om iets daardeur te bereik nie, soos om nuwe lewe in 'n gemeente te blaas nie. In só 'n geval word barmhartigheid 'n objek, 'n metode, 'n stuk gereedskap. Dan gaan die barmhartigheid en liefde, as lewenswyse in die voetspore van Christus, verlore. Wanneer barmhartigheid egter gebeur as dankbaarheid teenoor God, as Geesvervulde lewenswyse en as verdieping van geloof, dan is nuwe lewe 'n noodwendige uitvloeisel daarvan.

Die werk van die diakonaat in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gee gestalte aan die missionale bediening. Die afsonderlike gemeente is nie eksklusief en verwyder van die wêreld nie, maar inklusief en konkreet deel van die gemeenskap waarin die gemeente geplaas is. Die terreine waarop mense nood ervaar, is deur die Algemene Diakensvergadering onderskei in verskillende

diensvelde⁸. Al hierdie diensvelde is in 'n meerdere of mindere mate in elke gemeenskap teenwoordig. Tog is die meeste mense onkundig oor hoe mense se nood aangespreek kan word. Die Algemene Diakensvergadering het oor die afgelope jare hierdie onkunde probeer aanspreek deur werkgroepe te benoem vir elke diensveld wat navorsing moet doen oor die betrokke diensveld, en gemeentes en gelowiges moet begelei om mense met nood op hierdie terreine te kan help, en so Christus se liefde aan hulle te openbaar.

Daar is vroeër aangetoon dat God die eie volksgenoot, medegelowige, vreemdeling en selfs die vyand ingesluit het by die mense aan wie die gelowige liefde behoort te bewys. Elke gelowige, gemeente en ook die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika in geheel moet hom- of haarself afvra of ons liefdesdade op persoonlike, gemeentelike en sinodale vlak hieraan voldoen, en of dit nie maar net beperk is tot die eie kring nie.

8.5 **DIE STRUKTUUR VAN DIE DIAKONAAT IN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA**

8.5.1 **EKKLESIOLOGIE**

Die Kerk se verstaan van haarself gaan bepaal hoe sy haarself gaan struktureer. Sonder om in diepte oor ekklesiologie te praat is dit belangrik om 'n paar opmerkings hieroor te maak. Die vraag is hoe sien die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika haarself? Is ons al verby die instituut-model waar alle werk van die Kerk, ampte en vergaderings van die ampte in besonderhede voorgeskryf en gereguleer word?

Daar is verskeie ekklesiologiese modelle, soos onder andere

- * sakramentele model: Soos wat daar met sakramentsviering rondom die Nagmaaltafel 'n eenheid plaasvind tussen diegene om die tafel, so is die model gefokus op die skep van eenheid. As draer van hoop is dit dan die oogmerk van hierdie ekklesiologiese model. Die diakonaat behoort sigbaar hieraan gestalte te gee.
- * aankondiger model: Die aankondiging van Christus se verlossende en vertroostende sterwe en opstanding. Ons kondig dit aan ander aan deur as gestuurdes na hulle te gaan en die evangelie met woord en daad aan hulle te kommunikeer. Die missionale betrokkenheid deur die diakonaat is belangrik – ons moet as diensknegte van Christus die evangelie sigbaar maak. Die Kerk moet 'n aktiewe transformerende liggaam wees.
- * mistieke gemeenskap: Die fokus val op eenheid en saambinding deur Christus.

Miskien is dit voldoende om te sê: Die Kerk is 'n lewende gemeenskap van gelowiges deur Christus as hoof bymekaargebring en geroep om in sy diens te staan. Die Kerk is geroep om die lig vir die wêreld te wees, die sout vir die aarde, die verkondiger van die hoop in Jesus Christus, sodat meer en meer mense in sy voetspore sal volg⁹.

⁸ Die Algemene Diakensvergadering het agt diensvelde onderskei: Bejaardesorg, Kindersorg, Afhanklikheid, MIV/Vigs en ander gevreesde siektes, Trauma, Gesinsgeweld, Armoede en Gestremdheid.

⁹ Daar is sekerlik baie meer te sê oor die Kerk se ekklesiologie en roeping, en bogenoemde beskrywing van die Kerk is geensins 'n poging om 'n omvattende definisie daar te stel nie.

Die diakonaat gee sigbaar en prakties gestalte aan die Kerk se roeping waar die evangelie verkondig word aan mense in nood, deur vir hulle hulp en hoop te gee sodat hulle iets van die liefde wat Christus vir hulle het, sal ervaar en sodoende getroos, bemoedig en versterk word. Sodoende word hulle ingetrek en deel gemaak van die gemeenskap van gelowiges om ook weer op hulle beurt deel te word van die roeping van die Kerk.

Die kerk van Jesus Christus is dus nie op finansiële welstand of winsbejag gefokus nie en wend alle hulpbronne en middele aan om gehoorsaam te wees aan haar roeping, insluitende die diens van barmhartigheid.

8.5.2 AMPSBEGRIP VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA

8.5.2.1 Gelykheid van die ampte

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika onderskei drie besondere ampte: Dienaars van die Woord, ouderlinge en diakens. Die huidige Kerkorde¹⁰ beskryf die ampte soos volg:

Ampsdraers is dienaars van Jesus Christus, die enigste Hoof van die kerk. Hulle opdrag behels die verkondiging, die toerusting, opbouing, versorging, beskerming, regering en leiding van die Kerk. Om hierdie opdrag uit te voer, kom hulle in vergaderings van ampte byeen. Sodoende heers die een gemeente nie oor die ander, die een amp nie oor die ander en die een ampsdraer nie oor die ander nie.

Die Konsepkerkorde wat voorgelê gaan word aan die 71ste Algemene Kerkvergadering sê in Ordereël 4 die volgende: *Die een vergadering heers nie oor die ander, die een amp nie oor die ander en die een ampsdraer nie oor die ander nie.* Dit is duidelik dat die ampsbegrip van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika die ampte as gelyk beskou, elkeen met sy eie werkveld.

Die praktyk wys egter dat hierdie ampsbegrip nie altyd geld nie. Só word die opsigtaak van die ouderlinge soms verwar met toesig en beheer. Dit vergestalt onder andere in die volgende:

- * Gemeentelike diakensvergaderings moet die ouderlingevergadering se toestemming vra om byvoorbeeld aksies te loods.
- * Gemeentelike diakensvergaderings mag nie oor hulle eie fondse besluit nie.
- * Nagmaaltafelkollektes word nie vir barmhartigheid nie, maar vir die gemeentekas aangewend.
- * Diakens wat hulle werk goed doen word *bevorder* tot ouderlinge.
- * Die diakonaat op sinodale vlak is op haarself aangewese om slegs op vrywillige basis befondsing te kry, terwyl die res van die Kerk se funksies wat onder die presbiteraat val se befondsing verpligtend is en deur die finansiële afdeling van die Sinodale Dienssentrum ingevorder word. Hierdie funksies sluit onder andere administrasie, teologiese opleiding, die Algemene Kommissie en argief, museum en biblioteek in.

¹⁰ Ordereël 3, soos gepubliseer na die 70ste Algemene Kerkvergadering.

8.5.2.2 Ampsbegrip van die diaken

Die woord *diaken* is afkomstig van 'n Griekse woord wat *dien* beteken. Die diakensamp is juis ingestel om mense te versorg (Handelinge 6). Tog is die werk van die diakens vir baie jare beperk tot die insameling van offergawes en diens by die Nagmaaltafel. Een van die Kerk se formuliere vir die bevestiging van diakens stel selfs dat dit 'n Bybelse opdrag is dat diakens: *getrou en ywerig die offergawes wat vir die hulpbehoewendes en vir die instandhouding van die kerk en die Woordverkondiging gegee word, insamel en bewaar*. Daar is egter nêrens Skriftuurlike bevestiging dat dit die diaken se ampswerk is om offergawes vir die instandhouding van die Kerk in te samel nie.

Die Kerkorde van 1998 het 'n nuwe era vir die amp van diaken in die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika ingelui. Diakens het nou in gemeentelike diakensvergaderings, ringsdiakensvergaderings en 'n driejaarlikse Algemene Diakensvergadering bymekaargekom. Dit het tot gevolg gehad dat daar baie meer aandag aan die barmhartigheidswerk in en deur die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika gegee is.

'n Interessante uitvloeisel van die 1998 Kerkorde is dat ouderlinge steeds die besluite neem oor die diakens. So het die Algemene Diakensvergadering byvoorbeeld geen besluitnemingsbevoegdheid oor die kerkordelike voorskrifte ten opsigte van die diakonaat nie, maar moet die Algemene Kerkvergadering, bestaande uit predikante en ouderlinge, daaroor besluit. Vergadering na vergadering het die Algemene Diakensvergadering byvoorbeeld besluit dat die rotasiebeginsel ten opsigte van die diakonaat nadelig is vir die barmhartigheidswerk van die Kerk, en moet verval. Telkens is dit na die Algemene Kerkvergadering verwys, en elke keer het die Algemene Kerkvergadering besluit die rotasiebeginsel moet bly!

8.5.2.3 Befondsing van die diakonaat

Helaas mond die praktiese beskouing van die ampte ook uit in die Kerk se hantering van finansies. Op sinodale vlak is die huidige situasie soos volg:

- * Alle diakonale werk se befondsing geskied op 'n vrywillige basis, terwyl die Algemene Kerkvergadering se bydraes verpligtend is. Van die Algemene Diakensvergadering se barmhartigheidsoffers wat vir die afgelope finansiële jaar R48.00 per belydende lidmaat per jaar beloop het, is slegs 46.8% ingevorder. Die Raad van Finansies se sinodale offergawe was R300.00 per belydende lidmaat per jaar, en die sukseskoers van invordering behoort 100% te wees. As gevolg van hulp uit die Fonds vir Gemeenteopbou, ensovoorts, sal die werklike insameling steeds meer as 90% wees.
- * Die Algemene Diakensvergadering se barmhartigheidsoffers word self ingesamel deur die kantoor van die Algemene Diakensvergadering, met gebruikmaking van die grootboekrekening van die finansiële afdeling van die Sinodale Dienssentrum. Die Raad van Finansies se sinodale offergawe word in geheel deur die finansiële afdeling ingesamel.
- * Die kwartaallikse spesiale deurkollektes van die Algemene Diakensvergadering is vrywillig en gemeentes moet gevra word om deel te neem. Die beste koers van deelname deur gemeentes is ongeveer 35%. Die spesiale

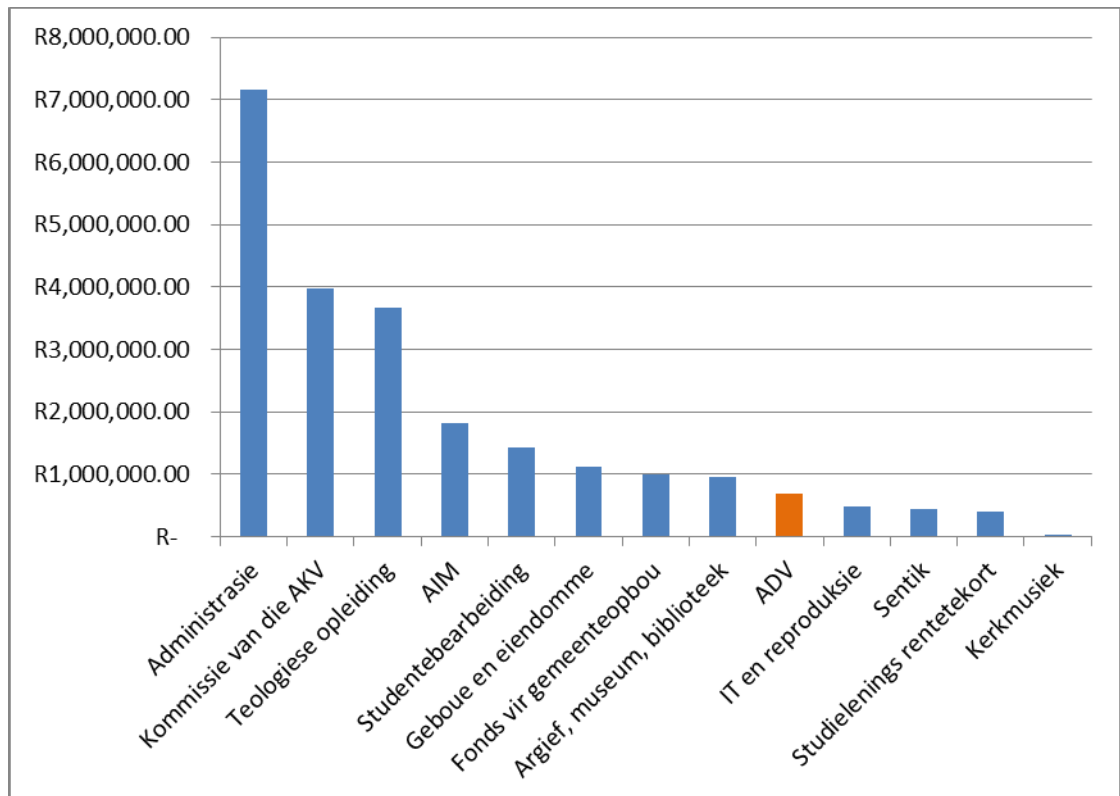
deurkollektes van die Algemene Kerkvergadering is verpligtend (byvoorbeeld Teologiese Opleiding, Hervormingsondag, Pinkster, ensovoorts).

- * Die 6de Algemene Diakensvergadering het versoek dat die Raad van Finansies die Algemene Diakensvergadering Kommissie se gedeelte van die barmhartigheidsoffers insamel as deel van die Raad se sinodale offergawe (vir die huidige finansiële jaar beloop dit R9.50 uit die R51.00 per belydende lidmaat). Dit sou beteken dat die barmhartigheidsoffers vir die diensorgane steeds vrywillig sou wees. Die Raad van Finansies het egter nie die afgelope drie jaar hulle weg oopgesien om dit te doen nie. Die belangrikste rede hiervoor is waarskynlik dat die Raad van Finansies nie die mandaat van die Algemene Kerkvergadering het om dit te doen nie.

Die begroting van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika vertel sy eie verhaal. Vir die huidige finansiële jaar is die begroting soos volg:

NEDERDUITSCH HERVORMDE KERK VAN AFRIKA				
BEGROTING 2016/2017				
Begrotingafdelings	Begroting 2013/2014 R	Begroting 2014/2015 R	Begroting 2015/2016 R	Begroting 2016/2017 R
Administrasie	6 303 159	7 376 269	7 333 337	7 155 359.70
IT & reproduksie	591 265	645 388	470 107	481 537.18
Geboue en eiendomme	989 445	955 195	1 069 976	1 118 028.47
Fonds vir Gemeente Opbou	1 472 440	1 457 440	1 436 440	1 000 000.00
Kerkmusiek	224 161	75 336	79 239	30 000.00
AIM	2 620 109	2 684 950	2 264 046	1 823 241.00
Studentebearbeiding	1 577 668	1 612 498	1 531 873	1 426 173.05
Argief, museum en biblioteek	860 874	835 612	892 148	964 007.48
Teologiese Opleiding	3 936 953	3 626 987	4 173 324	3 661 446.67
Kommissie vd Algemene Kerkvergadering	2 434 834	3 118 256	2 832 819	3 970 000.00
ADV	341 157	341 157	341 157	341 157.00
Studielening: Rentetekort	440 000	440 000	440 000	400 000.00
Sentik / Kommunikasie	459 085	478 530	499 322	130 385.00
Sentik tekort				300 000.00
Ouditvoorsiening				
68ste AKV				
- Emeriti ondersteuning	627 000		0	
- Predikante Pensioenfonds aanvul/Medies				
Emeriti	510 000	492 000	237 000	-
- Algemene Kapitaalfonds	0			
Totale koste	23 388 150	24 139 618	23 600 787	22 801 335.54

Die Algemene Diakensvergadering ontvang vanaf die Raad van Finansies jaarliks R341 157.00. Hierdie syfer het die afgelope vier jaar dieselfde gebly. Deur middel van die vrywillige barmhartigheidsoffers, indien dieselfde sukseskoers met insameling behaal is as in die 2015/16 finansiële jaar, sal die Algemene Diakensvergadering 'n verdere R337 896.00 insamel, wat die Algemene Diakensvergadering se totale inkomste op R679 053.00 te staan sal bring. Indien hierdie syfer gebruik word en met die ander sinodale begrotings-items vergelyk word, lyk die prentjie soos volg:

Die bydraes aan die diakonale diensorgane, naamlik die Kinderhuise van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika, Rata Maatskaplike Dienste, Ons Tuis en die Monumenttehuise, en die Transoranjie Instituut vir Buitengewone Onderwys, is nie in hierdie grafiek verdiskonteer nie hoewel dit in die werkerrein van die Algemene Diakensvergadering val. Dieselfde geld vir die bydraes aan die Bybelgenootskap wat weer in die werkerrein van die Algemene Kerkvergadering val. Die mikpunt wat die Bybelgenootskap daarstel en die gedeelte van die barmhartigheidsoffers wat vir die diensorgane gaan, is baie naby aan dieselfde en is ook alles vrywillige bydraes (uitgesluit Hervormingsondag wat verpligtend is om aan die Bybelgenootskap oor te betaal).

Die beeld wat uit hierdie grafieke na vore tree is dat die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se sinodale fokus op administrasie en opleiding val. Indien die begrotings van gemeentes op plaaslike vlak geneem word, sal dit waarskynlik toon dat die fokus van meeste gemeentes op die verkondiging deur die predikant val.

Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika sal deeglik moet besin oor haar roeping en selfverstaan aan die een kant, en oor haar strukture en befondsingspraktik aan die ander kant. Dit is reeds aangetoon dat barmhartigheid nie 'n opsionele ekstra van die Kerk is nie en dat die ampte in beginsel gelyk is, en daarom behoort die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se finansiële prioriteite dieselfde beginsels te weerspieël.

8.6

KERKMODEL

Die 71ste Algemene Kerkvergadering gaan in Oktober vanjaar belangrike besluite neem oor die kerkmodel en vergaderingstrukture van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika. Hierdie saak raak die diakonaat ten diepste. Aan

die een kant is die Konsepkerkorde, wat wegdoen met die strukture van gemeentelike diakensvergaderings en ringsdiakensvergaderings. Aan die ander kant is daar die ondersoek na die volhoubaarheid van kerkwees¹¹ op grond van Beskrywingspunte 74 en 75 van die 70ste Algemene Kerkvergadering. Laasgenoemde ondersoek stel 'n model voor met ingrypende veranderinge wat onder meer inhou dat die aparte diakonale vergaderings van gemeentevlak tot algemene sinodale vlak verdwyn, en diakens weer opgeneem word in die strukture van die kerkraadsvergadering, ringsvergadering en Algemene Kerkvergadering.

Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering aanvaar dat daar ernstig besin moet word oor sinodale strukture, veral in die lig van ekonomiese druk op gemeentes, en poog om deur hierdie studiestuk 'n bydrae tot die gesprek te lewer.

8.6.1 LEEMTES IN DIE HUIDIGE STRUKTUUR

Daar is reeds aangedui dat die huidige struktuur (sedert 1998) erns gemaak het met die amp en roeping van die diaken. Daar is egter sekere leemtes in hierdie struktuur:

- * Predikante het in baie gevalle uit die diakonale strukture verdwyn.
- * Sommige ringsdiakensvergaderings het nog nooit suksesvol gefunksioneer nie, terwyl ander ringsdiakensvergaderings baie effektief werk.
- * Die jarelange klem op verslagdoening het tot gevolg gehad dat gemeentelike diakensvergaderings en ringsdiakensvergaderings in die meeste gevalle nie konstruktief beplan en gewerk het aan die nood in hulle gemeenskappe nie.
- * Kontinuiteit in die werk van die diakens word ernstig gekniehalter deur voorskrifte in die huidige Kerkorde.
- * Die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika se befondsingspraktyk is nadelig vir die diakonaat.

8.6.2 BEGINSELS VIR 'N KERKMODEL

Sonder om te probeer om 'n volledige lys van beginsels daar te stel, behoort die volgende beginsels vir 'n kerkmodel te geld:

- * Christus is die enigste Hoof van die kerk. Hierdie beginsel is ook die sentrale beginsel van die presbiteriaal-sinodale kerkbegrip.
- * Die struktuur van die Nederduitsch Hervormde Kerk van Afrika moet bepaal word deur die roeping en opdrag van die kerk soos ons dit aflei uit die Bybel.
- * Die model moet die uitleef van die roeping van gelowiges afsonderlik en die Kerk gesamentlik bevorder.

¹¹ Studie gedoen deur dr PL Steenkamp.

- * Soos wat die kerklike bestuur vroeër gekleur was deur die patriargale samelewing en gevolglik uit die oudstes (manlike familiehoofde) bestaan het, behoort die kerklike struktuur vandag gekleur te word deur die postmoderne samelewing waarin die Kerk werk, en gevolglik 'n balans weerspieël tussen man en vrou, oud en jonk.
- * Struktuurverandering alleen gaan geen verandering in kerklike praktyk tot gevolg hê nie – die inhoud van dit waarmee die Kerk haarself tydens amptelike vergaderings besig hou, moet ook verander: Opnuut terug na die Woord.
- * Die vraag behoort nie te wees of die Kerk die diakonale struktuur kan bekostig nie – dit moet eerder wees of die Kerk kan bekostig om nie 'n diakonale struktuur te hê nie.

8.6.3 VOORSTEL VIR 'N KERKMODEL

Hierdie model is gebaseer op die model van dr PL Steenkamp terwyl dit rekening hou met die Konsepkerkorde se beginsel om die aantal vergaderings te verminder.

8.6.3.1 **Gemeentelike struktuur**

Die gemeentelike bestuurstruktuur vereenvoudig na 'n kerkraadsvergadering bestaande uit die predikant(e), ouderlinge en diakens. Verder word minstens een verteenwoordiger van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging (of ander vrouestruktuur in die gemeente) en minstens een verteenwoordiger van die jeug (verkieslik jonger as 25 jaar) deel van die vergadering. Elke gemeente besluit self hoe elke groep (ouderlinge, diakens, vroue, jeug) hulle besondere werk gaan beplan en uitvoer.

8.6.3.2 **Ringstruktuur**

Elke gemeente vaardig hulle predikant(e), twee ouderlinge, twee diakens, twee Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging lede en een persoon namens die jeug af na die ringsvergadering – almal met volle stemreg. Die ringskommissie wat verkies word bestaan uit twee predikante, twee ouderlinge, twee diakens, en een persoon elk van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging en die jeug.

8.6.3.3 **Algemene sinodale struktuur**

Die Algemene Kerkvergadering bestaan uit die lede van al die ringskommissies, almal met stemreg. 'n Algemene Kommissie word verkies wat bestaan uit vyf predikante, vyf ouderlinge, vyf diakens, twee Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging lede en twee jeugvertegenwoordigers. Die ouderlinge en diakens van die Algemene Kommissie vorm op hulle beurt twee subkommissies wat die besondere werk van hulle amp bevorder. Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging lede maak deel uit van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging se Hoofbestuur, terwyl die jeugvertegenwoordigers getaak word met die bevordering van die diens aan en deur die jeug. Verder word daar 'n dagbestuur (Moderamen) gevorm bestaande uit die vyf predikante, twee ouderlinge, twee diakens, een Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging lid en een jeugvertegenwoordiger.

8.6.3.4 **Werkwyse en werkopdrag van die strukture**

Die risiko bestaan dat indien die huidige diakonale strukture verdwyn, die diakonale roeping van die Kerk in die slag gaan bly. Die huidige agendas van ringsvergaderings, die Algemene Kerkvergadering en sy Kommissie, is so vol dat indien die diakonaat net toegevoeg word tot die huidige werkopdrag, dit ernstig afgeskeep gaan word. Daarom behoort die werkwyse en werkopdrag van die strukture aangepas te word.

Die afgelope vier jaar het die Algemene Diakensvergadering 'n jaarlikse tema gevolg. So was verlede jaar se tema kindersorg en is vanjaar se tema trauma. Hierdie temas is oor die algemeen baie goed deur die Kerk aanvaar en gemeentes en ringsdiakensvergaderings het baie moeite gedoen om die saak wat deur die temajare op die tafel geplaas is, te bevorder. Die voorgestelde kerkmodel wil hierop voortbou, maar nou met inagneming van die ouderlinge, Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging en jeug. Dit sou soos volg kon werk:

- * Die Algemene Kommissie (soos in die vorige paragraaf beskryf) bepaal jaarliks 'n tema vir die Kerk, waarby die diakens, ouderlinge, Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging en jeug aansluiting vind. Die volledige spektrum van die werk van die Kerk is té groot om aan alles op een slag aandag te gee, en daarom sal die temas goed beplan en afgewissel word om aan al die aspekte van die Kerk se werk aandag te gee. Soos wat dit tans by die Algemene Diakensvergadering werk is geen gemeente of ringsvergadering verplig om die tema te volg nie, en kan hulle hulle eie tema volg na gelang van hulle eiesoortige uitdagings.
- * Ringsvergaderings se agenda word opgebou rondom die gekose tema. Dit neem die vorm aan van werkwinkels wat uitloop op daadwerklike en praktiese dienswerk in die gemeenskappe waarbinne die ringsgemeentes funksioneer. Die klem verskuif vanaf verslagdoening (fokus op verlede) na bewusmaking en beplanning (fokus op hede en toekoms).
- * Soos by ringsvergaderings word die gemeentelike kerkraadsvergaderings se agendas ook opgebou rondom die gekose tema. Hier is dit net so belangrik dat die vergaderings uitloop op praktiese dienswerk in die gemeente en gemeenskap.

---oOo---

Bylae

II

Nederduitsch
Hervormde
Sustersvereniging

Verslag: 2015 tot 2016

1. INLEIDING

Met opregte dankbaarheid en in genade kyk die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging terug op 'n jaar wat gevul was met vele uitdagings en soms moeilike besluite. Tog kyk die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging terug na 'n jaar en besef in dankbaarheid dat sy steeds haar rol in die Kerk en gemeenskap op plaaslike en nasionale vlak met onderskeiding uitgeleef het. Vele gesprekke saam met die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering rondom kerkwees en die pad vorentoe het plaasgevind en is steeds in proses. In 'n al hoe moeiliker ekonomiese klimaat moet die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging progressief eerder as regressief optree.

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging het as diensorgaan van barmhartigheid binne die Nederduitsch Hervormde Kerk uit dankbaarheid teenoor die drie-enige God, haar opdrag gedurende die afgelope jaar binne die gemeentes, die Kerk en die gemeenskap vervul deur diensbaar te wees en op aktiewe wyse tot seën te wees van ons Hemelse Vader, die Kerk en die lidmate.

Die afgelope jaar moes gemeentes ook indringende en moeilike besluite neem om finansiëel te kon oorleef. Met die ouerwordende gemeentes en dalende lidmaattal as gevolg van gesinsaanwinst en immigrasie, moet daar telkens herbesin word oor die werksaamhede van die diensorgane in die Kerk. In die lig hiervan het die druk op die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke ook toegeneem om hulle verpligtinge nie net teenoor hulle gemeentes nie, maar ook teenoor die Hoofbestuur, na te kom.

Gemeentes het ook meer en meer op vrouelidmate begin steun vir die voortgaan van die werk in die Kerk. Vrouelidmate dien geleidelik meer op kerkrade en ander rade binne die gemeentes en die Kerk. Sodoende word die lading op die vrouelidmate groter en moet vrouelidmate hulle tyd al hoe meer verdeel tussen die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging en ander kerklike verpligtinge. Saam met die gemeentes wat finansiëel swaar gekry het, is hierdie tendens ook sigbaar in die lidmate se persoonlike lewens, en meer vrouelidmate betree voltyds die werkmag. Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur het kennis geneem van hierdie tendens en alles in hul vermoë gedoen om takke te motiveer en te bemagtig tot diensbaarheid, en om nie moed op te gee of moedeloos te raak nie. Die werksaamhede van die vrouelidmate in die Kerk sal altyd voortgaan, en daarom moet gemeentes die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging aktiwiteite beplan en organiseer na gelang van hul gemeentelike struktuur sowel as hul behoeftes.

Die Vrouekonferensies wat gedurende die tydperk plaasgevind het is weereens 'n bewys van die feit dat die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, onder leiding van die Hoofbestuur, dinamies vorentoe beweeg het en in staat was om tendense, behoeftes en probleme in die Kerk en gemeenskap, en die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging se rol in die hantering van die genoemde te identifiseer en daadwerklik aan te spreek. Verlede jaar was daar 'n positiewe toename in die bywoning van die Vrouekonferensies wat weer eens getuig van die behoefte wat vrouelidmate het aan samehorigheid en sielsverryking. Die Vrouekonferensies met die inspirerende tema *Blom waar jy geplant is ...*, het ook die vrou in haar vele fasette en rolle bemoedig en verryk om haar plek as gelowige in die gesin, die Kerk en die gemeenskap vol te staan.

By hierdie Vrouekonferensies is vrouelidmate oor die lengte en breedte van ons land en in Namibië prakties toegerus om haar barmhartigheidstaak en geloof so

uit te leef dat dit tot eer van ons Hemelse Vader strek. Vrouelidmate is opnuut geïnspireer om daadwerklik te bou aan die taak en roeping van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging binne die Kerk, en om met dankbaarheid en uit God se genade haar geloof te kan uitleef daar waar sy so nodig is.

Die Hoofbestuur kon daarin slaag om op aktiewe wyse 'n strategie, naamlik om voogtakke vir hulp aan stertakke daar te stel, met groot vrug te laat funksioneer. Op hierdie wyse is verseker dat die werksaamhede van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, ten spyte van die probleme wat ondervind word, kan voortgaan.

Die Hoofbestuur kan met tevredenheid en dankbaarheid teenoor God Drie-enig terugkyk na 'n jaar waarin die missie van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging ten volle uitgeleef is, en alle dank aan vrouelidmate en die grootste eer aan ons Hemelse Vader.

2. SAMESTELLING VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING HOOFBESTUUR

2.1 DAGBESTUUR

Voorsitter	Mev B Coetzer
Sekretaris	Mev A Venter
Tesourier	Mev S van Wyk
Visevoorsitter	Mev M Beukes
Visesekretaris	Mev A Senekal
Visetesourier	Mev K Steenekamp
Administratiewe beampte en notulehouer	Mev RE Nel
Administratiewe beampte en finansies	Mev J Fourie.

2.2 STREEKVERTEENWOORDIGERS OP DIE HOOFBESTUUR

Mev D Smith	Bloemfontein
Mev S Jansen van Rensburg	Dorsland
Mev E Jones	Hoëveld
Mev S Vuyk	Natalkus
Mev S Stoltz	Noordelike Pretoria
Mev I Britz	Noord-Kaap
Mev H Jansen van Rensburg	Noord-Transvaal
Mev T Van Rooyen	Noordwes
Mev E Slabbert	Oos-Kaap
Mev E Janse van Rensburg	Oos-Rand
Mev W Koekemoer	Oos-Transvaal
Mev N Beyers	Pretoria
Mev I Jansen van Vuren	Rustenburg
Mev ME Nortjé	Swellendam
Mev S Benson	Vaalrivier
Ds H Botha	Wes-Kaap
Mev L Coetzee	Wes-Rand.

2.3 KOMITEES VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING HOOFBESTUUR

2.3.1 BEURS- EN LENINGSFONDS

Mev S van Wyk (voorsitter)

Mev B Coetzer (visevoorsitter)
 Mev A Venter (sekretaris)
 Mev K Steenekamp (Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Dagbestuur)
 Mev RE Nel (Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging kantoor)
 Verteenwoordiger Fakulteit Teologie, Universiteit van Pretoria
 Voorsitter van die Kuratorium
 Predikante van studentegemeentes
 Rekenmeester of verteenwoordiger Sinodale Dienssentrum.

Fondse vir beurse en lenings word met groot dank van Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke ontvang. 'n Opregte woord van dank aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering vir die toekenning van 'n Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Sondag in Februarie waar gemeentes se deurkollektes aan die Hoofbestuur oorbetal word ter stuiwing van die beurs- en leningsfonds. Die vertrekpunt van die komitee bly steeds barmhartigheidsdiens. Dankie aan elke tak en gemeente wat hierdie saak so positief ondersteun.

Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging beurse en lenings is in 2015 soos volg opgeneem:

Aantal studente	81
Lenings	R355 561.62
Merietebeurse	R175 500.00
Prestasiebeurse	R7 500.00
TOTAAL	R538 561.62

Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Beurse en lenings is in 2016 soos volg toegestaan:

Aantal aansoekers	51
Lenings	R278 227.21
Merietebeurse	R136 500.00
Prestasiebeurse	R11 000.00
TOTAAL	R425 727.21

Dit is uit die getal studente wat aansoek gedoen het om Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging beurse en lenings, asook die bedrag wat toegeken is aan beurse en lenings, duidelik dat daar 'n groot behoefte aan finansiële ondersteuning vir die studente van ons Kerk bestaan.

Die Hoofbestuur het dan ook waardering vir die gemeentes en takke wat fondse beskikbaar stel vir dié belangrike projek.

2.3.2 KONTEKS/DIE CHRISTELIKE VROU

Redaksie van *Die Christelike Vrou*

Ds JS Botha (redakteur)
 Mev S Benson
 Ds A Conradie
 Mev E Jones
 Mev D Smith
 Mev T van Rooyen.

Die redaksie, onder leiding van ds Botha, behartig hierdie afdeling in die *Konteks*. Groot waardering bestaan vir *Die Christelike Vrou* wat die spreekbuis is waardeur die werksaamhede van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke en die Hoofbestuur aan die Kerk bekend gestel kan word. *Die Christelike Vrou* bring ook op dinamiese wyse aktuele sake rakende die vrou en haar funksionering oor die algemeen, maar ook as eggenote, moeder en gemeentelid, na elke leser.

2.3.3 KONSTITUSIEKOMITEE

Die konstitusiekomitee vir hersiening van die konstitusie is as volg:

Mev B Coetzer (voorsitter)
Mev A Venter
Mev M Beukes
Mev M Fourie
Voorsitter van die Algemene Kerkvergadering.

Hierdie konstitusie moet voor die volgende Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Kongres hersien word vir voorlegging en kommentaar tydens en na die Kongres in 2017.

2.4 VERTEENWOORDIGING OP NASIONALE EN ANDER RADE

2.4.1 AGE-IN-ACTION (VOORHEEN SA RAAD VIR BEJAARDES) EN GERONTOLOGIESE

Vereniging: Mnr JN van Huyssteen.

2.4.2 BYBELGENOOTSKAP VAN SUID-AFRIKA – STREEKKOMITEES

Gauteng (Kempton Park)

Primus:	Mev J Pienaar	Peperboomlaan 56 Allen Grove 1619
Sekundus:	Mev H Cronjé	Posbus 1761 Garsfontein Pretoria

Limpopo (Pietersburg)

Primus:	Me F du Plessis	Posbus 2836 Pietersburg 0700
Sekundus:	Mev HJ van Rensburg	Posbus 456 Phalaborwa 1390

Mpumalanga (Middelburg)

Primus:	Mev C Fraser	Posbus 240 Middelburg 1050
Sekundus:	Mev W Koekemoer	Posbus 86 Marble Hall

Noordwes (Potchefstroom)

Primus:	Mnr G Brits	Posbus 19523 Noordbrug 2522
Sekundus:	Mev T van Rooyen	Posbus 90 Leeudoringstad 2640

Vrystaat (Bloemfontein)

Primus:	Ds R van Staden	Posbus 386 Welkom.
---------	-----------------	--------------------

Sekundus: Mev D Smith

Posbus 607 Bothaville 9660

Noord-Kaap (Kimberley)

Primus: Ds PDM le Roux

Posbus 8 Hartswater 8570

Sekundus: Mev I Brits

Posbus 200 Kathu 8446

Oos-Kaap (Port Elizabeth)

Primus: Ds M Fourie

Mangoldstraat 11 Newton Park
6055

Sekundus: Vakant

Wes-Kaap (Bellville)

Primus: Ds KF Smith

Posbus 12222 N1-Stad 7463

Sekundus: Ds JS Botha

Posbus 111 Worcester 6849

KwaZulu-Natal (Suid) (Durban)

Primus: Me C Dreyer

Posbus 17028 Congella 4013

Sekundus: Mev S Vuyk

Posbus 101021 Meerensee 3901

KwaZulu-Natal (Noord) (eSikhawini naby Empangeni/Richardsbaai)

Primus: Vakant

Sekundus: Mev S Vuyk

Posbus 101021 Meerensee 3901.

2.5

KOMMISSIE VAN DIE ALGEMENE DIAKENSVERGADERING/RINGS-DIAKENSVERGADERING

Mev van Wyk verteenwoordig die Hoofbestuur op die Algemene Diakensvergadering. Die vergaderings van die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering word kwartaalliks namens die Hoofbestuur bygewoon waartydens daar verslag gelewer word oor die werksaamhede van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging.

Daar bestaan 'n positiewe werkverhouding tussen die Hoofbestuur en die Algemene Diakensvergadering. Gereelde skakeling het plaasgevind tussen die Hoofbestuur en die sekretaris van die Algemene Diakensvergadering, diak AL Pretorius/ds GPJ Stoltz, waartydens aktuele sake soos die Armoedeprobleem waarby die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging sowel as die Algemene Diakensvergadering belang het, bespreek word. Verskeie projekte word dan ook deur die Hoofbestuur en die Algemene Diakensvergadering beplan en deurgevoer ten einde probleme wat in die Kerk en gemeenskap ervaar word, te kan hanteer.

Die Hoofbestuur het ook weer gedurende die verslagtydperk inligting oor die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging se werksaamhede aan die ringsdiakonale vergaderings gestuur vir hantering tydens hul vergaderings. Positiewe terugvoer word deurgaans hieroor ontvang.

3.

NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING TAKKE

In die lig van die tendens van gemeentes wat kleiner word en getalle in Neder-

duitsch Hervormde Sustersvereniging takke wat krimp, het die Hoofbestuur vrouelidmate, ouderlinge- en diakensvergaderings van die Kerk versoek om alles in hul vermoë te doen om te voorkom dat Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke onaktief raak en ontbind. Die Hoofbestuur het takke versoek om in dieselfde ring of omgewing mekaar behulpsaam te wees, te ondersteun en uit te reik na mekaar. Verskeie inisiatiewe word deur die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur aangepak om takke weer aktief te laat funksioneer. Dié aangeleentheid is ook verder tydens Vrouekonferensies met afgevaardigdes hanteer. Nuwe maniere om op gemeentevlak te funksioneer is bespreek.

3.1 AANTAL TAKKE

Aktiewe takke	203
Onaktiewe takke	29
Stertakke	14.

(Punte 3.2 tot 3.6 is stand van sake soos verloop oor afgelope jare.)

3.2 TAKKE WAT WERKSAMHEDE HERVAT HET

Noordelike Pretoria	Grootvlei (2014) (funksioneer as stertak)
Noord-Transvaalstreek	Piet Potgieter (2014)
Oos-Transvaalstreek	Steelpoort (2013)
Rustenburgstreek	Koster (2013)
Wes-Randstreek	Tarlton (2013) (funksioneer as stertak).

3.3 STERTAKKE

Bloemfonteinstreek	Virginia
Hoëveldstreek	Chrissiesmeer
Noord-Kaapstreek	Kuruman, Postmasburg
Noordelike Pretoria	Grootvlei
Noord-Transvaal	Harare (Zimbabwe)
Oos-Kaapstreek	Queenstown, Sionshoogte
Oos-Randstreek	Zesfontein
Oos-Transvaalstreek	Belfast, Dullstroom, Stoffberg
Vaalrivierstreek	Bethlehem, Vereeniging, Vredefort
Wes-Randstreek	Tarlton.

3.4 ONAKTIEWE TAKKE

Bloemfonteinstreek	Bloemfontein, Riebeeckstad, Viljoenskroon
Dorslandstreek	Outjo
Natalkusstreek	Durban-Suid (eie bediening), Empangeni
Noord-Kaapstreek	Dora Theo Kimberley, Kuruman, Postmasburg, Uptington
Noordwesstreek	Klerksdorp-Oos Môrester, Klerksdorp-Wilkoppies
Oos-Kaapstreek	Cradock, Queenstown, Sionshoogte
Oos-Randstreek	Parkrand, Primrose, Witfield
Oos-Transvaalstreek	Belfast, Dullstroom, Koornfontein, Malelane (eie struktuur), Stoffberg, Witrivier
Pretoriastreek	Philadelphia
Vaalrivierstreek	Bethlehem, Vereeniging, Vredefort
Wes-Randstreek	Turffontein.

3.5 **TAKKE ONTBIND**

Bloemfonteinstreek	Virginia (2002 funksioneer as stertak)
Dorslandstreek:	Namib-Suid, Oranjemund
Drakensbergstreek	Memel (2000), Utrecht (2011), Vrede (gemeente afgeskei 2013), Vryheid (2008)
Hoëveldstreek	Breyten (2010), Chrissiesmeer (2006 funksioneer as stertak), Evander (2011), Morgenzon, Pongola 2014, Premiermyn (gemeente afgeskei 2012), Witbank (gemeente ontbind 2014)
Noord-Kaapstreek	Donegal (2004), Goede Hoop (2004), Molopo (2004), Vanderkloof (2004 eie bediening)
Noordelike Pretoria	Bergsig (2011), Pretoria-Noord (2013), Pretoria-Tuine (gemeente afgeskei 2012), Theresapark (gemeente afgeskei 2012)
Noord-Transvaalstreek	Letsitele (2014), Louis Trichardt (2005), Messina (gemeente afgeskei 2013), Noordelike Pietersburg (gemeente afgeskei 2013), Oostelike Pietersburg (gemeente afgeskei 2014), Pietersburg (gemeente afgeskei 2012), Roedtan (2014), Rust der Winter (2007/2008), Van Warmelo (gemeente afgeskei 2013), Vivo/Dendron (gemeente afgeskei 2012), Zoutpansberg (gemeente afgeskei 2013).
Noordwesstreek	Bloemhof (gemeente afgeskei 2012), Klerksdorp Doringkruin (2008 eie bediening), Klerksdorp-Suid (2011), Potchefstroom Die Wilge (gemeente afgeskei 2013), Schweizer-Reneke (gemeente afgeskei 2012), Stilfontein (gemeente afgeskei 2012)
Oos-Randstreek	Alberton-Wes (2002), Boksburg (2011 eie kerkstruktuur), Brackenhurst (2007 eie bediening), Edenvale (2004), Groeneweide (2012), Zesfontein (1998 funksioneer as stertak)
Oos-Transvaalstreek	Hazyview (2001), Roossenekal (2007, hervat 2013), Sabie (2007)
Pretoria-Streek	Meyerspark (gemeente afgeskei 2012)
Rustenburgstreek	Koster (gemeente afgeskei, tak weer hervat), Rustenburg (gemeente afgeskei 2014), Rustenburg-Tuine (2010 eie bediening)
Vaalrivierstreek	Meyerton-Suid (2005, Rietspruit)
Wes-Kaapstreek	Bellville (2005)
Wes-Randstreek	El-Flora (2012 eie bediening), Newlands 2013, Witpoortjie (gemeente ontbind 2012).

3.6 **GEMEENTES WAAR DAAR NOG NOOIT 'N TAK WAS NIE**

Natalkusstreek	Saffierkus
Noordelike Pretoriastreek	Eben Haëzer (Pretoria) (Nederlandssprekendes)
Noordwesstreek	Potchefstroom Studente
Rustenburgstreek	Gaborone, Mafikeng, Ruskoppies (Dwaalboom)
Vaalrivierstreek	Clocolan
Wes-Rand	Nederlandssprekende Gemeente Johannesburg.

4. **SPESIALE PROJEKTE EN AKSIES VAN DIE HOOFBESTUUR EN DAGBESTUUR**

4.1 **NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING ARTIKELS, AANDENKINGS EN BEMARKINGSMATERIAAL**

'n Verskeidenheid van Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging artikels, aandenkings en bemarkingsmateriaal is by die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging kantoor beskikbaar.

4.2 **EENDRACHTKRING**

Die Eendrachtkring vir emeriti, wewenaars en weduwees, funksioneer onafhanklik van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur. Die Hoofbestuur skenk jaarliks 'n bedrag aan die Eendrachtkring wat aangewend kan word vir administratiewe uitgawes. Alle drukwerk en posgeld word ook deur die Hoofbestuur betaal. Mev Nel verteenwoordig die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging by hierdie vergaderings.

Die Hoofbestuur het gedurende die verslagtydperk die Kersfunksies van die Eendrachtkring geborg. Dank aan ons emeriti wat vir soveel jare die Kerk so getrou gedien het, en die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging altyd ondersteun.

4.3 **FINALEJAAR TEOLOGIESTUDENTE**

Mev Coetzer lig jaarliks die finalejaar teologiestudente in oor die werksaamhede van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging. Die *PowerPoint*-aanbieding: *Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging dinamies op pad*, wat die A tot Z van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging bevat, word met die groep hanteer. Soos die gebruik is Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging aandenkings aan die groep oorhandig. Die studente is baie positief teenoor die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging.

4.4 **VERJAARDAGWENSE AAN PREDIKANTE, PREDIKANTSVROUE EN EMERITIPREDIKANTE EN PREDIKANTSVROUE**

Gelukwense word elektronies aan predikante en predikantsvroue met hulle verjaardae gestuur.

Positiewe terugvoer word steeds ontvang ten opsigte van hierdie poging om op 'n tasbare wyse na die predikante, predikantsvroue, en emeritipredikante en predikantsvroue, uit te reik.

4.5 **ONDERSTEUNING AAN PREDIKANTSVROUE/NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING VOORSITTERS**

Daar word voortdurend pogings aangewend om die predikantsvroue/ Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging voorsitters by 'n kuiergeleentheid te betrek waartydens daar ook aan hulle as individue ondersteuning gebied kan word. Hierdie ondersteuning word deur die streekvoorsitters geïnisieer op ringen of streekvlak.

4.6 **NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING WEBBLAD**
(www.nhsv.org.za)

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging is nou wêreldwyd op die lug. Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging spog sedert Februarie 2006 met haar eie webblad, en het so weereens 'n dinamiese stap vorentoe gegee. Hierdie webblad wat onder die uiters bekwame hand van mev Beukes die lig gesien het, is tipies vrou, 'n absolute lus vir die oog en sê met die druk van 'n paar knoppies alles oor die werksaamhede van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging. Geskiedkundige inligting, Hoofbestuursaktiwiteite, streek- en takaangeleenthede, omsendbriewe, administratiewe inligting soos betaalstate, aansoekvorms vir beurse en lenings, en jaarverslae kan binne sekondes elektronies binne die bereik van enigiemand op enige plek in die wêreld wees.

Mev Beukes is deur die Hoofbestuur aangewys as die webbladredakteur.

5. **BEJAARDESORG**

5.1 **DIE MONUMENTTEHUISE VAN DIE NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING**

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur vorm die ledevergadering van die Artikel 21 maatskappy. Die direksie bestuur die maatskappy en bestaan uit die dagbestuur van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging, 'n verteenwoordiger van elk van die huisbesture van die Monumenttehuise, asook gevolmagtigde van die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering. 'n Gesamentlike bestuurskomitee van die Monumenttehuise en Ons Tuis bestuur al die tehuise deur gelyke verteenwoordiging.

Die Monumenttehuise bestaan uit:

- * Van Rensburg Monumenttehuis in Pretoria vir verswakte bejaardes.
- * Louis Trichardt- en Emily Hobhouse Monumenttehuise vir selfversorgende bejaardes – albei in Pretoria.
- * Andries-Marié Oosthuizen Monumenttehuis in Parys – wat versorging van verswakte bejaardes sowel as behuising vir selfversorgende bejaardes bied.
- * Piet Potgieter Monumenttehuis in Potgietersrus vir verswakte bejaardes.
- * Selfversorgende bejaardes word in woonstelle en dienshuise geakkommodeer.
- * Die Tafelberger behuisingskompleks in Kaapstad is die jongste toevoeging tot die Monumenttehuise, en word beskerm deur die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging sowel as onafhanklike direkteure.
- * Die Monument Dienssentrum lewer primêre en sekondêre gemeenskapsdiens aan hoofsaaklik bejaardes. Die Dienssentrum is geleë in Danville waar etes ook aan kinders en werkloses voorsien word (480 permanent). Dienste word aan 80 bejaardes in die gemeenskap van Danville verskaf.

Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke dien as voogtakke vir die onderskeie tehuise en dienssentrums. Voogtakverpligtinge behels ondermeer dat die takke betrokke is by besoeke, sekere funksies en/of fondsinsamelingsprojekte.

Ongeveer 623 bejaardes word tans in die Monumenttehuise van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging gehuisves.

5.2 **ONS TUIS**

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging bied deur middel van voogtakke ondersteuning aan Ons Tuis tehuise, naamlik Ons Tuis en Machteld Postmushuis. Ons Tuis se versorgingseenheid word ook finansiële ondersteun.

5.3 **SAMEWERKINGSOOREENKOMS**

Die Monumenttehuise en Ons Tuis direksies het sedert 1999 'n samewerkingsooreenkoms waarvolgens al die tehuise en dienssentrums gesamentlik bestuur word. Die samewerkingsooreenkoms is hersien en is 'n weergawe van die stand van samewerking tussen die twee direksies.

6. **BETROKKENHEID BY ANDER TEHUISE VAN DIE KERK**

6.1 **DIAKONALE PLEEGSORGHUISE**

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging is betrokke by die Diakonale Pleegsorghuise van die Kerk deur middel van

- * Voogtakbetrokkenheid – morele ondersteuning aan kinders en huisouers, asook verjaardag- en kersgeskenke, kleinkoekies en beskuit. 'n Eenvormige bedrag van R50.00 per kind word vir geskenke gegee.
- * Verteenwoordiging op Toesigkomitees.
- * Finansiële ondersteuning.

6.2 **KINDERHUISDIREKSIE**

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur word deur mev J Meyer op die direksie verteenwoordig.

7. **BETROKKENHEID BY KOMITEES VAN DIE KERK**

7.1 **RATA MAATSKAPLIKE DIENSTE**

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur word deur mev Steenekamp op die direksie verteenwoordig.

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging verskaf ook gratis kantore aan Rata om hulle te help in die uitvoering van hulle pligte. Die kantore is by Emily Hobhouse tehuis in Pretoria geleë. Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging raak betrokke by kampe en projekte.

7.2 BYBELVERSPREIDING: BYBELGENOOTSAP VAN SUID-AFRIKA

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur word by die Bybelgenootskap van Suid-Afrika verteenwoordig. Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging is tans besig met die ondersteuning en betrokkenheid by die Vroue vir die Woord-projek.

7.3 TEOLOGIESE OPLEIDINGSFONDS

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging doen oorbetalings soos uit takke en by donateurs ontvang.

8. DOELWITTE

8.1 DOELWITTE VIR VERSLAGTYDPERK

8.1.1 DOELWIT GEFORMULEER

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur funksioneer steeds volgens die prioriteite soos bepaal tydens die Nasionale Kongres.

8.1.2 AKSIESTAPPE

Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke word deur omsendbriewe en persoonlike kontak tydens gesprekke en Vrouekonferensies aangemoedig om volgens die prioriteite diens te lewer.

'n Boodskap van hoop, geloof en ondersteuning is gedurende 2015/16 aan al die gemeentes oorgedra te midde van moeilike finansiële, ekonomiese en maatskaplike omstandighede waarin die Kerk hom bevind, krimpende lidmaattal en negatiewe klimaat waarin predikante hul taak moet verrig. Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging het opnuut die Kerk en gemeentes verseker van die Hoofbestuur en Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke se voorbidding en ondersteuning te alle tye, en dat die vrouelidmate/Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging die pad in geloof saam met die Kerk sal stap. Hierdie boodskap is deur middel van skrywes aan die takke en gemeentes, asook die kerklike media, aan die Kerk in sy geheel gestuur.

8.1.3 'n Omvattende strategie is in plek om takke wat finansiële probleme ondervind, te ondersteun.

9. NEDERDUITSCH HERVORMDE SUSTERSVERENIGING 75 JAAR

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging het op 22 en 23 Mei 2015 haar 75ste bestaansjaar gevier. Hierdie mylpaal is gevier met 'n feesdinee waar die *NHSV 75 jaar van seën* gedenkbundel bekend gestel is.

10. DANKBETUIGING

Aan God Drie-enig kom al die lof en die eer toe vir die geleentheid om deur middel van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging te werk aan die uitbou van sy koninkryk op aarde. Dank aan die Here wat ons gedurende die afgelope verslagtydperk gelei, behoed en bewaar het, maar ook in elke gemeente en tak gewerk is vir die saak van die Kerk.

Die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging Hoofbestuur dra haar opregte dank aan die Kommissie van die Algemene Kerkvergadering oor vir hul erkenning, belangstelling, betrokkenheid en ondersteuning van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging.

Die Kommissie van die Algemene Diakensvergadering word bedank vir hul samewerking en volgehoue ondersteuning.

'n Opregte woord van dank word gerig aan elke predikant, predikantsvrou en kerkraad en vir hul samewerking met en ondersteuning aan die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging takke in hul gemeentes.

Mnr van Huyssteen, bestuurder Bejaardesorg, word bedank vir die bekwame wyse waarop hy met die direksie van die Monumenttehuise saamwerk. Groot dank gaan aan mev W Cille en H Fourie vir die uitmuntende diens aan die Monumenttehuise, asook al die bestuurders en matrones van ons tehuise. Baie dankie aan mnre W Manders en JF Viljoen, asook di MA Venter, APJ Beukes, RTI Pienaar en GF van Wyk, vir hulle diens aan die tehuise.

Baie dankie aan mev Fourie, die sekretaresse van die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging kantoor, wat met bekwaamheid en kundigheid die kantoor bestuur. Haar vriendelike oor en hulpvaardigheid aan elke tak, predikantsvrou en Hoofbestuurslid, asook die Kerk en gemeenskap in die breë, word opreg waardeur – sy bly 'n steunpilaar en bron van onuitputlike kennis rakende die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging. 'n Spesiale woord van dank aan mev Fourie vir die werk met die finansies.

Aan die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging se administratiewe beamp-te, mev Nel, sê ons dankie vir die entoesiasme en harde werk waarmee sy tot diens vir die Nederduitsch Hervormde Sustersvereniging is. Dit is 'n voorreg om saam met haar te werk, en groot dank vir die knap wyse waarop die beurse en lenings asook agendas vir vergaderings hanteer word.

---oOo---